CORPVS COMMENTARIORVM AVERROIS IN ARISTOTELEM

CONSILIO ET AVSPICIIS ACADEMIAE AMERICANAE MEDIAEVALIS
ADIVVANTIBVS ACADEMIIS CONSOCIATIS

Ediderunt

HENRICVS AVSTRYN WOLFSON
DAVID BANETH
FRANCISCVS HOWARD FOBES

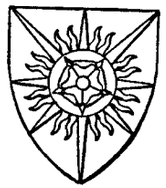

Versionum Latinarum

VOLVMEN VI, 1

COMMENTARIVM MAGNVM
IN LIBROS DE ANIMA

THE MEDIAEVAL ACADEMY OF AMERICA
Cambridge, Massachusetts

1953

AVERROIS CORDVBENSIS

COMMENTARIVM MAGNVM IN ARISTOTELIS DE ANIMA LIBROS

RECENSVIT
F. STVART CRAWFORD
IN VNIVERSITATE BOSTONIENSI
PROFESSOR ADIVVANS

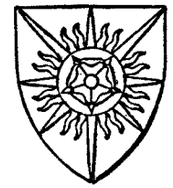

THE MEDIAEVAL ACADEMY OF AMERICA
Cambridge, Massachusetts

1953

COPYRIGHT

BY

THE MEDIAEVAL ACADEMY OF AMERICA

1953

Library of Congress Catalog Card Number 53 9617

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA
PRESS OF Maurice Jacobs INC.
224 N. 15TH ST., PHILADELPHIA 2, PENNA.

In 1931 the Mediaeval Academy of America undertook the publication of Averroes' Commentaries on Aristotle in accordance with a 'Plan for the Publication of a *Corpus Commentariorum Averrois in Aristotelem*' presented in SPECULUM VI (1931), 412–427. The Plan provides that, besides the required introductions, critical apparatuses, glossaries, and indexes, editors of texts may also add notes and studies and translations into English.

The publication of this volume was made possible by a grant to the Academy from the Lucius N. Littauer Foundation, Inc.

TABVLA

PAGINA

PROLEGOMENA xi

SIGLORVM CONSPECTVS xxii

NOTARVM CRITICARVM CLAVIS xxiii

AVERROIS CORDVBENSIS COMMENTARIVM MAGNVM IN ARISTOTELIS DE ANIMA LIBROS

Liber Primus 3

Liber Secundus 129

Liber Tertius 379

ARISTOTELIS VOCVM INDEX GRAECO-LATINVS 547

IN INDICEM GRAECO-LATINVM INDEX LATINO-GRAECVS 563

IN AVERROIS COMMENTARIVM INDEX NOMINVM ET RERVM . . 575

PROLEGOMENA

PROLEGOMENA

In Aristotelis *De Anima* libros tria commentaria scripsit Averroes, *Compendium* scilicet, et *Medium* et *Magnum*,[1] quorum extant versiones latinae Medii[2] et Magni tantum. Commentarii Magni versionem latinam in quinquaginta septem codicibus servatam Michaeli Scoto tribuit codex Parisinus Bibl. Nat. lat. 14385 (quem numero 18 designavimus).[3] Num eidem Scoto versionem tribuant codices Parisini Bibl. Nat. lat. 16151 (*G*), 15453 (*B*), et 6504 (24), quod dicit Renan,[4] dubitamus. De adscriptione silet Lacombe,[5] neque in foliis a nobis collatis usquam apparet. Codicem Parisinum Bibl. Nat. lat. 16156 (*C*) verba "Michael Scottus super libros de caelo et mundo et de anima" exhibere testatur Grabmann.[6] Hoc quoque non confirmavimus.

Huius versionis textum praebet editio nostra. Pristini commentarii arabici non extat exemplar; versionis hebraicae ex arabico translatae exemplar unum in codice Berol. or. Fol. 1387[7] extare credidit Steinschneider[8]. Sed postquam huius codicis, anno 1475 exarati, tertiae fere partis collationem cum textu nostro perbenigne nobis fecit doctissimus Rabbi Samuel Rosenblatt, perspicuum factum est hanc versionem hebraicam non saeculo tertio decimo ex arabico ductam esse, sed recentius ex versione latina vulgata.

Nempe errores exhibet textus hebraicus quos in textu latino tantum originem habuisse dicere possis, e. g.:

I 23, 15 versificator]verificator *heb.*; I 29, 5 parviorum (*coni. nos*)] primorum *heb.* B_2 prior *A C* priorum *B D G* λεπτομερέστατον *Arist.*; I 66, 26 passibilem]possibilem *heb.*; I 72, 10 numerus alius (*coni. nos*)]

[1] v. M. Steinschneider, *Die hebraeischen Uebersetzungen des Mittelalters u. d. Juden als Dolmetscher* (Berolini, 1893), pp. 146–151.

[2] In unico codice Vat. lat. 4551, ff. 1r–67v. Incipit "*Et quia vidimus quod noticia speculativa est ex utilibus.*"

[3] f. 133r: "Incipit commentum libri de anima Aristotelis philosophy quem commentatus est Averroes in greco [sic!] et Michael Scotus transtulit in latinum"; f. 160v.: "Explicit liber de anima Aristotelis commentatus ab Avenrost et a magistro Michaele Scoto positus in latino."

[4] Ernest Renan, *Averroès et l'Averroisme*[5] (Parisiis, 1905), p. 205 n. 4.

[5] *Aristoteles Latinus*, I: Codices descripsit Georgius Lacombe, in societatem operis adsumptis A. Birkenmajer, M. Dulong, Aet. Franceschini (Romae, 1939).

[6] Martin Grabmann, *Forschungen ueber die lateinischen Aristotelesuebersetzungen des XIII. Jahrhunderts* (*Beitraege zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters* XVII, 5–6 [1916]), p. 198.

[7] = 214 in M. Steinschneider, *Verzeichniss der hebraeischen Handschriften* (*Die Handschriftenverzeichnisse der koeniglichen Bibliothek zu Berlin*, II), Berolini, 1897.

[8] *Die hebraeischen Uebersetzungen*, p. 151.

in animale res *heb.* in re alicuius *A* in re alius *B D G* in re animalis *C* διαφέρων τις ἀριθμός *Arist.*; I 79, 29 generalia corporalia]generabilia et corruptibilia *heb. A C*; II 27, 14 voluptabilis]voluntarium *heb.* τοῦ ἡδέος *Arist.*

Necnon glossas in quibusdam tantum codicibus latinis interpolatas habet etiam codex hebraicus, e. g.:

I 53, 4 scilicet < apologo quem posuit ad corrigendas animas civium > *heb. A C* (*ex commentario interpolatum*).

Magni videtur momenti quod nomen philosophi Abū Bakr Muḥammad ibn Yaḥyā ibn Ṣā'igh ibn Bājja plerumque reddit codex hebraicus per אבן פאס, latinum *Avempeche* imitans, cum auctores hebraei אבו בכר potius uti soleant.[9] Itaque in III 5, 299, ubi contra usum suum Scotus per nomen *Abubacher* laudat philosophum, glossam *Avempeche* addiderunt vel substituerunt codices latini (v. apparatum ad locum), versio vero hebraica *Abubacher autem et Avempace* habet.

Denique ad I 39, 1–3 duplicem recensionem codicibus nostris latinis communem habet etiam codex hebraicus (v. p. 52).

Quae cum ita sint, apparet versionem hebraicam recentioris nescio cuius codicis latini auctoritatem tantum habere, non versionis ex arabico Scoti temporibus aequalis. Inde fit ut apparatu altero lectiones hebraicas arabicasque memorante, qualem habent ceterae huius Corporis editiones, careat editio nostra.

Qui codices latini Magnum Averrois Commentarium sive integrum sive imperfectum praebent hi sunt:[10]

Siglum nostrum	Siglum in libro qui *Aristoteles Latinus* inscribitur adhibitum	
	12	Codex Chicagiensis, Bibl. Universitatis, 3, ff. 57r–66v (excerpta tantum). Saec. xv
21	32	Codex Admontensis, Bibl. Monasterii, 480, ff. 117v–177r. Saec. xiv
5	102	Codex Vindobonensis, Bibl. Nationalis, 1633 (olim Univ. 323), ff. 1r–76r. Saec. xiii ex.

[9] cf. Steinschneider, *Die hebraeischen Uebersetzungen*, p. 357: "Der Name ibn Badje findet sich, soviel ich weiss, nie in hebr. Quellen; die lateinischen machen Aven-Pace oder Avempace daraus, und das hebr. אבן פאס ist eine neuere bibliographische Fiction."

[10] Codex Vindobonensis Bibliothecae Fratrum Praedicatorum "R. 7" quem memorat T. Gottlieb, *Mittelalterliche Bibliothekskataloge Oesterreichs*, I (Vindobonae, 1915), p. 392, iamdudum deperditus est.

	106	Codex Vindobonensis, Bibl. Nationalis, 2318 (olim Univ. 849), ff. 137r sqq. (excerpta tantum). Saec. xiii
32	158	Codex Brugensis, Bibl. Publicae, 514 (olim Dunensis), ff. 23r–70r. Saec. xiv
34	235	Codex Cantabrigiensis, Bibl. Collegii Gonvillae et Caii, 486 (482), ff. 385r–470v. Saec. xiv in.
16	248	Codex Cantabrigiensis, Domus Petri, 56.i, ff. 1r–47v. Saec. xiv in.
43	254	Codex Cantabrigiensis, Domus Petri, 126.ii, ff. 1r–60v. Saec. xiv
48	270	Codex Dunelmensis, Bibl. Capituli, C.I.17 (B), ff. 148r–225v. (Incipit a verbis *scilicet utrum sit* [I 6, 2].) Saec. xv
M	273	Codex Dunelmensis, Bibl. Capituli, C.III.15, ff. 20r–106v. Saec. xiii
42	274	Codex Dunelmensis, Bibl. Capituli, C.III.16, ff. 1r–67v. Saec. xiv
30	343	Codex Oxoniensis, Bibl. Collegii Balliolensis, 105, ff. 65v–170r. Saec. xiv
35	371	Codex Oxoniensis, Bibl. Collegii Mertonensis, 282, ff. 2r–46r. Saec. xiv in.
33	375	Codex Oxoniensis, Bibl. Collegii Orielensis, 7, ff. 107r–164v. Saec. xiv in.
23	393	Codex Wigorniensis, Bibl. Capituli, Q. 34, ff. 1r–107r. Saec. xiv
22	394	Codex Wigorniensis, Bibl. Capituli, Q. 81, ff. 131r–150v. (Desunt liber II, liber III 1, 1–4, 8 *non transmutatur*.) Saec. xiii ex.
29	493	Codex Montepessulanus, Bibl. Facultatis Medicinae, 33 (olim Clarevallensis 85), ff. 101r–138v. Saec. xiv in.
14	525	Codex Parisinus, Bibl. Mazarineae, 3462 (1104), ff. 1r–73r. (Textus Aristotelis imperfectus, Averrois integer.) Saec. xiii ex.
F	534	Codex Parisinus, Bibl. Mazarineae, 3473 (506), ff. 104r–123r. Saec. xiv in.
8	557	Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 6301 (olim Colbertinus 2391), ff. 1r–139v. Saec. xiv

24 585 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 6504 (olim Papiensis, Tab. III philosophiae, Lib. XII), ff. 226–264v. Anni 1377

9 587 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 6506 (olim Colbertinus 2564; Regius 5414), ff. 39r–102v. Saec. xiii

10 633 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 14379 (olim S. Victoris 372), ff. 109r–154v. Saec. xiv

18 634 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 14385 (olim S. Victoris 171), ff. 133r–160v. Saec. xiii

B 654 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 15453 (olim Sorb. 943), ff. 217r–259r. Anni 1243

41 667 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 16095 (olim Sorb. 945), ff. 3r–68v. (Desinit ex abrupto III 38, 1 *Dicamus igitur quod*.) Saec. xiv

G 680 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 16151 (olim Sorb. 932), ff. 22r–145v. Saec. xiii

C 682 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 16156 (olim Sorb. 924), ff. 188r–259r. Saec. xiii

12 683 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 16159 (olim Sorb. 1743), ff. 225r–289r. Saec. xiii ex.

47 700 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 16601 (olim Sorb. 1880), ff. 2r–60r. Saec. xiv

13 708 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 17155 (olim Navarricus 75), ff. 158r–224v. Saec. xiii ex.

26 876 Codex Erfordiensis, Amplon. Fol. 178, ff. 1r–42v. Saec. xiv

27 878 Codex Erfordiensis, Amplon. Fol. 318, ff. 52r–91v. Saec. xiv in.

882 Codex Erfordiensis, Amplon. Fol. 337, ff. 36r–44v. (Pars libri tertii tantum.) Saec. xiv

6 884 Codex Erfordiensis, Amplon. Fol. 340, ff. 27r–87r. Saec. xiii ex.

28 886 Codex Erfordiensis, Amplon. Fol. 351, ff. 141r–191r. Saec. xiv in.

39 992 Codex Lipsiensis, Bibl. Universitatis, 1433 (1394), ff. 2r–69v. Saec. xiv in.

44 1039 Codex Monacensis, Bibl. Bavaricae Publicae, Clm. 9531, ff. 1r–165v. (Desinit ex abrupto III 65, 47 *transmutatio cum transmutatione*.) Saec. xiii

19 Codex Basileensis, Bibl. Universitatis, F III. 39, ff. 1r–53r. (G. Haenel, *Catalogi Librorum Manuscriptorum*, etc. [Lipsiae, 1830], col. 517: F. III. 38 [sic].) Saec. xiv in.

38 Codex Matritensis, Bibl. Palatii, VII. E. 4 (2. C. 4) 187, ff. 98r–162v. Saecc. xiii–xiv

D Codex Matritensis, Bibl. Palatii, VII. G. 2 (2. C. 2) 150, ff. 222r–251r. Saec. xiii

Codex Florentinus, Bibl. Laurentianae, Med. Fesul. 160, ff. 142r–195v. (A. M. Bandini, *Bibliotheca Leopoldina Laurentiana*, etc., iii [Florentiae, 1793], pp. 103–104.) Anni 1438

46 Codex Mediolanensis, Bibl. Ambrosianae, H. 43 Inf., ff. 1r–88v. (A. A. Amelli, *Indice dei codici manoscritti della biblioteca Ambrosiana*; Rivista delle biblioteche e degli archivi 21 [1901], 151.) Saec. xv

17 Codex Neapolitanus, Bibl. Nationalis, VIII. E. 36, ff. 445r–521r Saec. xiv in.

49 Codex Patavinus, Bibl. Antonianae, XVII. 378, ff. 83r–138r. (Deest textus Aristotelis.) (I. P. Tomasini, *Bibliothecae Patavinae Manuscriptae Publicae & Privatae*, etc. [Utini, 1689], p. 55; Luigi Maria Minciotti, *Catalogo dei Codici Manoscritti . . . di Sant' Antonio di Padova* [Patavii, 1842], pp. 100–101; A. M. Iosa, *I Codici Manoscritti della Biblioteca Antoniana di Padova* [Patavii, 1886], p. 42.) Saec. xv

25 Codex Patavinus, Bibl. Antonianae, XIX. 406, ff. 1r–78v. (Minciotti, p. 108; Iosa, p. 78.) Saec. xiv

2 Codex Vaticanus, lat. 2079, ff. 209r–282v. Saec. xiii ex.

31 Codex Vaticanus, lat. 2435, ff. 125r–181r. Saec. xiv

3 Codex Vaticanus, lat. 2437, ff. 1r–89r. Saecc. xiii–xiv

4 Codex Vaticanus, lat. 2438, ff. 1r–59r. Saec. xiii ex.

Codex Vaticanus, Ottob. lat. 2048, ff. 1r–29r (excerpta tantum). Saec. xiii ex.

A Codex Vaticanus, Ottob. lat. 2215, ff. 127r–171v. Saec. xiii

40 Codex Vaticanus, Urbinas lat. 220 (213), ff. 200r–269r. (Deest hic illic textus Aristotelis.) (C. Stornajolo, *Codices Urbinates Latini*, i [Romae, 1902], pp. 211–213.) Saecc. xiv–xv

36 Codex Venetus, Bibl. Marcianae, lat. 249, ff. 2r–79r. (H. Omont, *Inventaire des Mss. Gr. et Lat. Donnés à Saint-Marc de Venise*: Revue des Bibliothèques 4 [1894], p. 175; G. Valentinelli, *Bibliotheca Manuscripta ad S. Marci Venetiarum*, iv [Venetiis, 1872], p. 48.) Saec. xiv

20 Codex Venetus, Bibl. Marcianae, lat. 250, ff. 2r–70v. (Valentinelli, v [Venetiis, 1872], p. 12.) Saec. xiv

37 Codex Venetus, Bibl. Marcianae, lat. VI. 35, ff. 1r–40v. (Valentinelli, iv, p. 49; fortasse idem quod S. Ioannis in Viridario, primi ordinis librorum ad laevam, XX; v. I. P. Tomasini, *Bibliothecae Patavinae Manuscriptae Publicae & Privatae*, etc. [Utini, 1689], p. 35.) Saec. xiv

45 Codex Venetus, Bibl. Marcianae, lat. VI. 52, ff. 189r–295r. (Valentinelli, iv, pp. 35–38.) Saec. xv in.

De quinquaginta septem his codicibus quattuor (Chicag. 3, Amplon. Fol. 337, Vindobon. 2318, Ottobon. 2048) ut imperfectos, unum (Laurent. Med. Fesul. 160) ut recentissime mendosissimeque scriptum, negleximus. Reliquorum quinquaginta duorum, quibus sigla ascripsimus, collationem ab initio (I 1, 1 *Quoniam de rebus*) usque ad I 16, 20 (*Utrunque igitur aliorum cui attribuetur?*) fecit Franciscus Fobes. Quae collatio cum parum certi ad codicum inter se affinitates explicandas praestare visa esset (causas vide apud Shields, *Averrois Cordubensis Compendia Librorum Aristotelis Qui Parva Naturalia Vocantur* [Cantabrigiae Massachusettensium, 1949], pp. xxvii–xxviii), codices quinque (*A*, *B*, *C*, *D*, *G* scilicet) elegimus ad editionem nostram conficiendam, qui et vetustissimi et inter se minime affines videbantur. Hos, quos totos iam contulimus lectionesque in apparatu nostro memoravimus, aliquanto plenius hic describere placet.

A Codex Vaticanus Ottob. lat. 2215, saec. xiii. Trium columnarum continet prima Aristotelis translationem veterem (v. *Aristoteles Latinus*, p. 58) ex graeco factum, altera Aristotelis versionem ex arabico, tertia Averrois commentarium. Multas in margine habet emendationes. Commentarii lemmata ex Aristotelis textu sumpta plerumque abbreviata sunt; nonnumquam lemmata quibus carent ceteri codices interpolata sunt. Compendia saepe ambigua (*d.* = *dicit*, *dixit*, *dedit*, *deinde*, *declaravit*; *de.* = *declarare*, *declaravit*, *declaratum*, *demonstrare*, *dedit*). *Quoniam* frequenter pro *quia* scriptum, *intendit* pro *incipit*. Variae scripturae in apparatu nostro non memoratae: *accutus*, *carpuntarius*, *infrigdo*.

B Codex Parisinus Bibl. Nat. lat. 15453, anni 1243. Compendium singulare *.it.* constantius pro *enim* adhibet. Compendium i^{e} in apparatu nostro per *ille* (ut vult Cappelli) resolutum est, sed nescio an scriba pro *iste* quoque hac scriptura uti solitus sit. Scripturas frequentiores *aparet*, *vellox*, in apparatu negleximus.

C Codex Parisinus Bibl. Nat. lat. 16156, saec. xiii. Plurima inserit (e. g. I 5, 29; I 75, 29; II 7, 28; II 151, 38; III 16, 38; III 36, 550 et 609 et 625 et 642); multa autem longiora omittit (e. g. II 45, 46–52; II 125; III 20, 122–126; III 36, 34–56). Negleximus in apparatu scripturas *quidditas*, *percussiens*, *percusciens*, *solicitudo*.

D Codex Matritensis Bibl. Palat. VII. G. 2 (2. C. 2) 150, saec. xiii. In fine commentarii de Anima (f. 251r) scripsit manus recentior: *die sabati 18 martij 1385 in vigilia sancti lazzari*. Permultos exhibet errores proprios, quorum quidam scribam vel huius codicis vel exemplaris eius linguam latinam prorsus ignorasse arguere videntur; vide, e. g., ad I 14, 27 et 31; II 100, 21; II 130, 39; III 35, 34. Item non rare sicubi in commentarii textu occurrit nomen Aristotelis, sequentem partem lineae vacuam relinquit scriba, quasi hoc nomen credens signum esse novi Aristotelis textus capituli incepti. Singulorum verborum scripturas saepius a ceterorum codicum usu discrepantes adhibet, quarum quas in apparatu non memoravimus hae fere sunt: *alliis* (pro *aliis*); *augumentum*, *comprehndo*, *diffrt*, *dimissit* (pro *dimisit*), *extimo* vel *extermino* (pro *existimo*, *estimo*), *imago*, *imo* (pro *immo*), *molis* (pro *mollis*), *possui* (pro *posui*), *prohybeo*, *quamvix*, *simillis*.

G Codex Parisinus Bibl. Nat. lat. 16151, saec. xiii. Continet etiam Aristotelis translationem veterem ex graeco factam (cf. *A*).

Horum quinque codicum artiore inter se vinculo esse conexos *A* et *C*, et item *B*, *D*, *G* demonstrat apparatus noster, ex quo lectiones aliquot maximi momenti hic repetimus.

Errores codicibus *A* et *C* communes:

I 53, 4 scilicet < apolego ipsum posuit ad cogendas animas avium utrum scilicet > *A* scilicet appologo quem posuit ad corrigendas animas civium scilicet *C*; II 32, 17 quem cum] est illud etc. q$\overline{\text{m}}$ cum *A* est illud quantum *C*; II 80, 13 esse cuiusdam accidentis] quoddam accidens *A C*; II 80, 72 verticationes] illuminationes *A C*; II 134, 44 quod iste est filius Socratis] istum esse filium Cleonis *A C*; III 5, 295 manifeste] maledixit cum *A C*; III 19, 9 materialis] agens *A C*; III 36, 622 extraneus] mirabilis *A C*; III 53, 20 iudicare] in ea re *A* de illa re *C*; III 55, 39 gigglimus] *Crawford* pilagitivus *A* pillagitrus *C* pilagmus *B*

pylagymus *D* pilagimus *G*; III 66, 9–12 [Et (2) —se] *A C* < > 16 *A C*.

Item libri II capitula 117 et 118 in unum reduxerunt *A* et *C*; similiter capitula 119 et 120.

Errores codicibus *B* et *D* et *G* communes:

I 81, 12–13 pluribus aut omnia si ex omnibus] omnibus elementis *B D G*; I 84, 13 de omni] etiam de *B D G*; I 92, 17 corporis continuationem] corpus *B D G*; I 94, 34 necesse] neque *B D G*; II 23, 11 quod <isti modi sunt modi animalium> *B D G*; II 70, 7 imperceptibili] impreceptibili *B D G*; II 110, 1 membrum] instrumentum *B D G*; II 126, 17 ad aliquid] auditi *B D G*; III 5, 133 formis] virtutibus *B D G*; III 7, 35 sequitur] scimus *B D G*; III 48, 8 et 25 intellectui] desiderio *B D G*.

Sed etiam codices *D* et *G* persaepe contra *B* errore convenire dispicias, e. g.:

I 75, 4 subtile <ipsam. Et quidam iudicaverunt eam esse corpus valde subtile> *D* subtile et quidam iudicaverunt eam esse corpus valde subtile *G*; I 91, 2 proculdubio] proprie *D G* possibile *B* maxime *A*; II 3, 6–7 Unde necesse est] et dicere est vitam *D G* et dicere est vivum *B* (*om. C*); II 6, 7 sunt ori] fructibus *D G* hori *B* ori *C*; II 129, 6 per unum] parvum *D G*; II 130, 12 tria] tres *D G*; II 132, 9 qualificetur] qualiretur *D G*; qualiter *B*; II 138, 5 coloratum] causatum *D G*; III 6, 6 locus] substantia *D* subiectum *G*; III 36, 636 Sed cum] Cum igitur *D G* et cum *B*.

Duas igitur familias necesse est agnoscere, *A C* et *B D G*, et in hac codices *D G* a fonte aliquo derivatos esse a *B* alieno.

Atqui confitendum est huic stemmati nonnumquam contradicere manifestos errores singulis e duabus familiis codicibus communes, ut *A* et *G*, *B* et *D*, *AC* et *B*, *A* et *BD*, etc. Denique non rare accidit ut quattuor codices errore contra unius veram lectionem conveniant. Quod duabus rebus maxime attribuimus, primum quod scribae saepius emendationes felici coniectura sibi permittebant, deinde quod non semper unici exemplaris subsidio nitebantur. Et hoc praecipue in *D* apparet; nempe saepius cum aut *A* aut *C* aut ambobus congruit; e. g.:

I 66, 24–25 ymaginata aut intellecta] ymaginans vel ymaginata aut intellectus vel intellecta *A* ymaginas vel ymaginata aut intelligens vel intellecta *D*; I 67, 20 a quo] quomodo *C D* B^2 quo *B*; II 31, 17 naturarum] naturaliter *A D*; II 54, 3 actio] passio *C D*; II 65, 6 <Quorum> que *C D* quorum *A*; II 76, 43 huiusmodi] hoc *C D* (*om. A*); II 115, 81 [Revertamur igitur ad nostrum et dicamus] *A C D*; II 116, 7 ultimum] medium *A C D*; II 155, 8 innuimus <et permentamus encia> *A* innuimus et experimentamur entia *C* innuimus experimentamus *D*; III 9, 7 simitas] sanitas *A C D*; III 20, 239 licet] nisi *A C D*; III 32, 19 et <adinvicem> *A* adinvicem *C D*; III 33, 22–23 quod movens] et conveniens *A D* et movens *C*; III 33, 79 ventriculum] unum circulum *A C D*; III 36, 333 est <scilicet quod intellectus innatus est> *C* scilicet quod intellectus innatus est *D*; III 68, 26 <pars> propter *A C D*.

Cum igitur in lectionibus eligendis non multum adiuvet codicum cognatio, significationem potius verborum et dictionem versionis auctoris usitatam respeximus. Que sicubi nihil inter lectiones discrepantes diiudicare videbantur, codicem *B*, vetustissimum scilicet et diligentissime exaratum, sequi praetulimus. Coniecturas vel unius codicis quae videntur vel editorum priorum alicuius vel nostras in textum non rare adsumpsimus; de aliquot tamen locis plane desperavimus (vide ad II 97, 60; II 126, 8; III 5, 417; III 37, 13; III 39, 2). Lacunas etiam nonnullis in locis existere suspicati sumus, videlicet ad I 66, 23; I 91, 4; II 50, 84; II 69, 33; II 87, 1; II 135, 28; II 138, 70; III 21, 6.

Saeculorum xv et xvi editiones typis impressas tredecim in eadem parte contulit Fobes in qua codices quinquaginta duo (v. p. xvi). Et sunt hae:

	General Catalogue of Printed Books in the British Museum vol. vi	Gesamt-Katalog der Preussischen Bibliotheken vol. vi
1472, Patavii, Laurentius Canozius (editio princeps; siglum nostrum *I*)	col. 74	6,6156
1483, Venetiis, Andreas de Asula		6,5949
1489, Venetiis, Bernardinus de Tridino	col. 60	
1496, Venetiis, Octavianus Scotus	col. 67	
1501, Venetiis, Paganinus de Paganinis		6,5955
1516–1519, Venetiis, Octavianus Scotus		6,5957
1521, Papiae, Iacob Paucidrapius (in bibliotheca Francisci Fobes)		
1530, Lugduni, S. de Gabiano	col. 70	6,5958
1542, Lugduni, Iacobus Giuncta (in bibliothecis Francisci Fobes et Stuart Crawford)		
1550, Venetiis, Iuntae (siglum nostrum *J*)	col. 61	6,5963
1560, Venetiis, Cominus de Tridino		6,5964
1562, Venetiis, Iunctae	col. 61	6,5968
1574, Venetiis, Iuntae	col. 61	6,5973

Harum quam, Renan auctore[11], maxime probaverunt viri docti, Iuntinam anni 1550 (*J*) totam contulimus nos; quam tamen, cum saepissime bonas codicum lectiones temere reiciat, in apparatu nostro negleximus nisi quando loci corrupti emendationem probabilem praebet quae nobis quoque placuit. Tales lectiones in apparatu siglo *J* distinximus, aut, si in editione principe Canoziana (anni 1472) quoque occurrunt, siglo *I*.

Lineas servavimus editionis *J*, sed per capitula, non paginas, numeratas.

Quod ad orthographiam attinet, in codicibus etiam singulis valde variantem, formas in codice *B* maxime usitatas plerumque praetulimus. *Existimo* etc. constanter scripsimus cum codicis *B* prioribus foliis, quamquam ceteri codices et etiam *B* non rare in foliis posterioribus *estimo* habent.

In apparatu compendia incerta nonnulla irresoluta reliquimus. Sicubi apostrophen invenies post litteram impressam, hanc scito in codice lineam curvam per litterae hastam ductam representare, ut, e. g., *l'* usitatum compendium verbi *vel* significat.

Indices tres in fine libri additi sunt, primus index graeco-latinus verborum Aristotelis, alter in hunc indicem index latino-graecus, tertius in Averrois commentarium index nominum et rerum. Horum primus, etiam ante recensionem nostram a Fobes elaboratus, postea recognitus est et amputatus a Crawford, cui imputanda sunt quotquot menda omissionesque.

Libri huius imprimendi sumptus liberaliter contulerunt Academia Americana Mediaevalis et ii qui copiis Littaueranis praesunt, quod grato animo hic agnoscimus. Artificibus autem peritissimis qui in typographeo Mauritii Jacobs librum typis mandaverunt debentur et gratiae et laudes.

Denique multis viris doctis hic iuvat meritas gratias agere, qui nobis consiliis doctrinis auxilium benevole tulerunt; ex quibus praecipue nominandi videntur: scriptores libri illius utilitate praestantissimi, *Aristoteles Latinus*, †Georgius Lacombe americanus et A. Birkenmajer cracoviensis et Martha Dulong parisina et Aetius Franceschini patavinus; Rev. P. Anselmus M. Albareda, O.S.B., bibliothecae Apostolicae Vaticanae praefectus; Maria Theresa d'Alverney, bibliothecae Nationalis Parisinae librorum manuscriptorum conservatrix adiuncta; Ivor Atkins, eques, bibliothecae Capituli Wigorniensis praefectus; K. C. Bayley, Capituli Dunelmensis clericus; Georgius W. Cottrell Georgii f., olim Academiae Americanae Mediaevalis secretarius; J. P. Elder, in Universitate Harvardiana professor; Van Courtlandt Elliott, Academiae Americanae Mediaevalis secretarius adiunctus; Ludovicus Ferrari, bibliothecae Nationalis Divi Marci Venetiarum praepositus; Rev. P. Fridericus Fiedler, bibliothecae Monasterii Admontensis praefectus; Guerriera Guerrieri neapolitana; Rev. P. Ludovicus Guidaldi, bibliothecae Antonianae Patavinae praepositus; Waldo G. Leland, olim Societatum Doctarum Concilii Americani secretarius perpetuus; Carolus R. D. Miller, Academiae Americanae Mediaevalis secretarius; R. A. B. Mynors, in Universitate Cantabrigiensi professor; Reverendissimus Augustus Pelzer, bibliothecae Apostolicae Vaticanae scriptor honorarius; D. Eminentissimus Eugenius Tisserant, Cardinalis, olim bibliothecae Apostolicae Vaticanae propraefectus.

[11] Renan, *Averroès et l'Averroisme*[6], p. 87.

Nobis hanc recensionem lectori commendantibus liceat ipsius Commentatoris verba (III 5, 363) hic repetere: *Si hoc quod apparet mihi non fuerit completum, erit principium complementi. Et tunc rogo fratres videntes hoc scriptum scribere suas dubitationes, et forte per illud invenietur verum in hoc, si nondum inveni. Et si inveni, ut fingo, tunc declarabitur per illas quaestiones. Veritas enim, ut dicit Aristoteles, convenit et testatur sibi omni modo.*

SIGLORVM CONSPECTVS

Codices

A = Ottobonianus 2215, saec. xiii
B = Parisinus 15453, anni 1243
C = Parisinus 16156, saec. xiii
D = Matritensis VII. G. 2, saec. xiii
G = Parisinus 16151, saec. xiii

Editiones (*ibi tantum laudatae ubi lectio in textum nostrum accepta est*)

I = Editio Canoziana, Patavii, anni 1472
J = Editio Iuntina, Venetiis, anni 1550

NOTARVM CRITICARVM CLAVIS

Signis [ ] inclusae sunt litterae omissae, signis < > litterae additae, ⌊ ⌉ litterae deletae, ⌊< >⌉ litterae primo additae deinde deletae.

. . .	= *litterae* (*tres*) *quas clare dispicere nequimus*
///	= *litterae* (*tres*) *rasura deletae*
* * *	= *lacuna* (*trium litterarum*)
A^1	= *corr. A* (*manus prima*)
A^2	= *corr. A* (*manus recentior*)
A_1	= *varia lectio A* (*manus prima*)
A_2	= *varia lectio A* (*manus recentior*)
[est] *A C*	= est *B D G* *om. A C*
< scite vel > cognite *C*	= cognite *A B D G* scite vel cognite *C*
nobiliores < etc. > *C*	= nobiliores *A B D G* nobiliores etc. *C*
I 52, 7 corpore < Et—propriam > *G* [ ] 53, 1–6 *G*	= *huc post* corpore *transfert codex G verba* Et—propriam (I 53, 1–6)
I 53, 1–6 [Et—propriam] *G* < > 52, 7 *G*	= *hic om. codex G verba* Et—propriam; *post* corpore (I 52, 7) *habet*
I 5, 30 fuerint scita *C* scita sunt *A*	= scita fuerint (*vide textum*) *B D G* scita sunt *A* fuerint scita *C*
anima < ⌊non⌉ ut precedat sermo > *C*	= anima *A B D G* anima non ut precedat sermo *C* (*manus prima*) anima ut precedat sermo *corr. C*
scientia < ut suscipit ab ea > *A* scientia ⌊suscipit ab ea⌉ *B* scientia suscipit ab ea *D*	= scientia *C G corr. B* scientia suscipit ab ea *B* (*manus prima*) *D* scientia ut suscipit ab ea *A*
et quia] (A^2 C^2) primum *A* quia *C*	= et quia *B D G corr. A* (*manus recentior*) *C* (*manus recentior*) primum *A* (*manus prima*) quia *C* (*manus prima*)

sicut] D^2	= sicut *corr. D (manus recentior) sed nullus codicum nostrorum ceterorum*
post dicet] *I*	= post dicet *editio I sed nullus codicum nostrorum*
et existentes] *J*	= et existentes *editio J sed neque codices nostri neque editio I*
parviorum] *Crawford*	= parviorum *coniecimus nos*

AVERROIS CORDVBENSIS COMMENTARIVM MAGNVM IN ARISTOTELIS DE ANIMA LIBROS

AVERROIS CORDVBENSIS
COMMENTARIVM MAGNVM
IN ARISTOTELIS DE ANIMA LIBRVM PRIMVM

Editio Bekkeriana

i. 1

1. *Quoniam de rebus honorabilibus* 402a1
est scire aliquid de rebus
que differunt abinvicem,
aut in subtilitate, aut quia sunt
scite per res digniores et
nobiliores, rectum est propter
hec duo ponere narrationem
de anima positione precedenti. 402a4

Intendit per *subtilitatem* confirmationem demonstrationis. Et intendit per hoc quod dixit: *aut quia sunt cognite per res nobiliores*, nobilitatem subiecti. Artes enim non differunt abinvicem nisi altero horum duorum modorum, scilicet aut confirmatione demonstrationis aut nobilitate subiecti aut utroque; v.g. quoniam Geometria excedit Astrologiam per confirmationem demonstrationis, Astrologia autem excedit illam nobilitate subiecti. Et dixit: *necessarium est propter hec duo*, etc. Idest, necessarium est, quia hec duo inveniuntur in scientia de anima, ut precedat sermo de ea ante alias scientias. Et manifestum est considerantibus quoniam subiectum huius scientie est nobilius aliis et similiter demonstratio eius est magis firma. Et incepit sermocinari ita inducendo homines ad

---

Inscriptio: Incipit Comentum AV. yspani Cordubensis super libro de Anima AR. Grecij stragelite *B* Incipit liber de anima AR. etc. cum comento averoys D^2 Explicit tractatus avenroych de generacione et corrupcione et mixtione. Incipit eiusdem commentum in librum aristotilis de anima *G*

1. **2** de rebus aliquid *G* **5** res] artes *D* **6** [est] *C* est C^1 **7** duo hec *C* **8** positione] ratione *A* **11–12** sunt — nobiliores] etc. *C* **11** <scite vel> cognite *C* **12** res] artes *D* ‖ nobiliores <etc.> *C* **14** [horum] *D* istorum *B* **15** confirmatione] (C^2) consummatione *C* demonstratione *D* ‖ demonstrationis <scilicet> *B* confirmationis *D* **16** utroque <modo> *C* utrobique *D* utroque D^2 **18** nobilitatem *G* **19** Et] Ex *D* **19–20** [propter hec duo] *A* propter duo *D* **20** [est] *A C* ‖ quia] quoniam *A* **21–22** ante alias scientias de ea *C* **22** considerantibus <quoniam hec duo> *C* **23** subiectum <//> *C* ‖ nobilius est *A* ‖ [et] *C* **24** [est] *A C* ‖ firma <est> *C* **25** ita] in *B* in ea *G*

amorem scientie. Et sermo eius est in forma sillogismi categorici. Et quasi dicit: et quia nos opinamur quod cognitio est de rebus honorabilibus et delectabilibus, et quod superant se adinvicem aut propter confirmationem demonstrationis aut propter nobilitatem subiecti aut propter utrunque, sicut invenimus in scientia de anima, scilicet quia superat in his duobus alias scientias, preter scientiam Divinam, necessarium est opinari quod scientia anime antecedit alias scientias; et ideo posuimus eam inter omnia quesita positione precedenti.

402a4 **2.** *Et etiam videmus quod cognoscere*
402a5 *eam adiuvat magno iuvamento in omni*
veritate, et maxime in Natura. Est enim quasi
402a6 *principium animalium.*

Cum demonstravit causam propter quam debet esse hec scientia magis honorabilis et precedens alias scientias nobilitate, incepit etiam demonstrare utilitatem huius scientie, dicendo: *Et videmus etiam quod cognitio*, etc. Et intendit per *omnem veritatem* scientias speculativas. Et intendit per hoc quod dixit: *et maxime in Natura*, idest, et maxime in scientia Naturali. Deinde dedit causam propter quam magis adiuvat Naturalem scientiam quam aliam, dicendo: *Est enim quasi principium animalium*. Idest, et causa in hoc est quia cognoscere de animalibus est maxima cognitio partium naturalium, et anima est principium animalium. Unde necessarium est ut scire de anima sit necessarium in cognitione animalium, non tantum utile. Et debes scire quod iuvamentum scientie

26 <huius> scientie *A* ‖ est sermo eius *A* sermo eius *C* ‖ [est in forma] *D* ‖ sillogismis *D* ?simili *G* **27** cathegoricum *B* categoricus *C* cathegoī *D* categ̃ *G* ‖ [Et (1)] *A* ‖ et quia] (A^2 C^2) primum *A* quia *C* **28** [et delectabilibus] *B* ‖ quod] quia *C* **31** sic *A* ‖ anima < ⌊non⌉ ut precedat sermo> *C* **32** scilicet quia] quoniam scilicet *A* ‖ alias ⌊<duas>⌉ *D* **33** quod] quia *D* **34** anime] de anima *A B* ‖ antecedat *C* ‖ ideo] non *G* **35** inter] ante *C* ‖ positione] ratione *A* vel ratione *C*
2. **3** Est] et *D* **5–6** hec scientia debet esse *A* **7** [etiam] *B* ‖ ?universalitatem *C* **8** dicens *A* **8–9** [etiam quod cognitio] *A* **9** etc. <idest> *A* **9–10** omnem — per *B* **9** [Et] *C* ‖ <omnes> scientias *G* **10** [hoc — et] *A* **10–11** [et maxime in] *D* **11** [idest] *B D G* ‖ [et] *A* quod *B* ‖ naturali scientia *D* **11–12** [Naturali — adiuvat] *C* **12** Deinde] demum *D* ‖ dedit] d. *A* **12–13** magis adiuvat scientiam naturalem *A* adiuvat naturalem scientiam magis *B* **13** [dicendo] *B* et d. *A* **13–14** [Est — animalium] *A* est enim A^2 **13** principium quasi *B* **14** animalium] naturalium etc. *C* naturalium *D* ‖ quia] quoniam *A* **15** cognitio ⌊<ax^a>⌉ *B* ‖ partium] ?participantum *A* ? *D* **16** [ut] *G* **17** <cum> sit *G* **18** quod] quia B ‖ iuramentum *G*

anime ad alias scientias invenitur tribus modis. Quorum unus est secundum quod est pars illius scientie, immo nobilissima partium eius, sicut habet dispositionem cum scientia Naturali. Animalia enim sunt nobilissima corporum generabilium et corruptibilium; anima autem est nobilius omnibus que sunt in animalibus. Secundum est quia dat pluribus scientiis plura principia, ut scientie Morali, scilicet regendi civitates, et Divine. Moralis enim suscipit ab hac scientia ultimum finem hominis in eo quod est homo, et scientiam sue substantie que sit. Divinus autem suscipit ab ea substantiam sui subiecti. Hic enim declarabitur quoniam forme abstracte sunt intelligentie, et alia multa de cognitione dispositionum consequentium intelligentiam in eo quod est intelligentia et intellectus. Tertium vero est commune iuvamentum, et est facere acquirere confirmationem in primis principiis; quoniam ex ea acquiritur cognitio causarum primarum propositionum, et cognitio alicuius per suam causam est magis firma quam sui esse tantum.

3. *Et quesitum est scire naturam et substantiam* 402a7
eius; postea autem omnia que accidunt ei.
Et existimatum est quod horum accidentium quedam
sunt passiones proprie anime, et quedam
accidunt corpori propter animam. 402a10

Cum demonstravit utilitatem huius scientie, incepit demonstrare intentionem suam, dicendo: *Et quesitum*

19 anime] de anima *A* **21** <pars> partium *C* ‖ cum] in *A* **22–23** [et corruptibilium] *D* **23** nobilius est *B* nobilius *G* **24** secundus *C G* ‖ quia] quoniam *A* **25** principia <Ista ?litera male est ordinata ut credo. debet sic ordinari. Vt scientie morali et divine. moralis enim suscipit ab hac scientia scientiam regendi civitates et suscipit ultimum finem hominis etc. ***** appellat autem ultimum finem hominis in quantum est homo iuste et honeste iudicare et vivere secundum regulam scientiarum et virtutum. R. quam essentie sue cognitio per ipsam essentiam rei> *D* ‖ morales *A* moralis *D G* ‖ [scilicet] *A D* **25–26** [regendi civitates] *D* **26** divinas *A* ‖ scientia <ut suscipit ab ea> *A* scientia ⌊suscipit ab ea⌉ *B* scientia suscipit ab ea *D* **27** ultima *A* **29** ⌊<scientiam>⌉ substantiam *D* ‖ subiecti sui *D G* ‖ hoc *A* **30** <in abstractione vel> abstracte *C* ‖ intelligentie <vel intellective> *C* **31** consequentium dispositionum *C G* consencium dispositionem *A* ‖ <et> intelligentiam *A* intelligenciarum *G* **32** in eo quod] et quid *G* ‖ [est] *A C* **33** est iuvamentum commune *A* iuvamentum est commune *C* **35** propositionum] operacionum *G* **36** et] deinde *C* ‖ <est> per *A* **37** tantum <cognitio> *C*
3. **2** [omnia] *B* **3** exterminatum *D* **4** [et] *D* ‖ quedam] quod *A* **6** declaravit *B* demonstravimus *D* ‖ ?universalitatem *C* ‖ huius scientie utilitatem *G* ‖ incipit *D* **7** dicendo] et d. *A*

est, etc. Idest, et illud quod querendum est in hac scientia et perscrutandum est scire naturam anime, idest substantiam eius, deinde scire omnia contingentia ei, sicut est de aliis considerandis in scientia Naturali. Cognitio enim cuiuslibet generis et speciei eius non complebitur nisi per cognitionem substantie illius speciei, et per cognitionem eorum que contingunt ei, ut dictum est in Posterioribus Analyticis. Deinde dixit: *Et existimatum est*, etc. Idest, accidentium autem contingentium anime, quedam sunt, ut existimatur, passiones que appropriantur anime, scilicet quoniam anima non indiget corpore in habendo has passiones, v.g. ut in ymaginatione per intellectum. Quedam autem reputantur indigere corpore, et quod non complebuntur nisi per utrunque, scilicet anima et corpore. Et hoc intendebat cum dixit: *et quedam contingunt corpori propter animam*. Et hee sunt passiones attribute virtuti concupiscibili, scilicet anime que desiderat et fugit. Et induxit hanc divisionem in accidentibus anime quoniam illud quod est magis desideratum de passionibus anime est utrum possit esse de eis abstractum aliquid, aut non; quod impossibile est nisi sit aliquod earum proprium anime sine corpore. Et potest intendere per *passiones proprias anime* eas que primitus existunt in anima et secundo in corpore, ut sensus et ymaginatio. Et intendit per *alias* eas que existunt in anima propter corpus, ut sompnum et vigilias. Et sic comprehendit in hoc sermone omnia que contingunt anime et attribuuntur ei.

402a10 **4.** *Et valde est difficile et grave invenire aliquid firmum in esse eius. Quoniam hec perscrutatio, quia est communis*

8 [etc.] *A* ? *B* ‖ [Idest] *D* ‖ illud] id *B* **9** et] vel *C* ‖ idest] et *C* **10** deinde] demum *D* ‖ <et> sicut *D* **12** [eius] *C* ‖ implebitur *A* cognoscitur *C* **13** illius substantie *A* **14** analeticis *C G* enaletič *D* **15** [Et] *A D* et A^2 ‖ exterminatum *D* ‖ [est] *A C* ‖ [autem] *A* et *C* autem et *D* **16** estim̄tur *A* extraminatur *D* exterminatur D^2 **17** que] quedam *C* ‖ aproprientur *D* ‖ Quoniam scilicet *A* ‖ [anima non] *A* non A^2 **18** [ut] *A* ‖ [in] *D G* ‖ ymaginatur *C* ymago est *D* **19** indigente *A* **20** [et] *D* ‖ [quod] *A C* que *D* ‖ utrunque] (C^2) utrum *C* **21** animam et corpus *B C D* ‖ [cum dixit] *D* **22** contingunt] accidunt *A* ‖ corpori propter animam] etc. *A* ‖ corpori <etiam> *G* ‖ hec *B* ‖ passiones <vel virtutes> *C* **24** ?diversionem *D* **25** illud] id *B* **26** [est] *A* ‖ de eis esse *C* de eis *A* esse *G* ‖ abstractum aliquod *C D G* a^a abstracta *A* **27–28** sit — proprium] aliquod eorum proprium sit *D* **27** [earum] *G* eorum *B* **29** anime ea *C* anime *A* eis anime *B* 30 corpe *G* ‖ ymago *C* **31** per alias] ?pery^{as} *D* ‖ ea *C* ?causas *A* ‖ anima propter corpus] corpore propter animam *A* **32** sompnus et vigilia *A*

4. **1** difficile est *A C* **3** hec perscrutatio <in hac perscrutatione> *B D* in hac perscrutatione *G* ‖ [quia] *C* que *A B*

aliis multis rebus, scilicet perscrutatio de substantia eius, et de ea quid sit, necesse est existimari quod via in omnibus rebus quarum substantiam volumus cognoscere sit eadem, quemadmodum 402a15 *via demonstrationis in passionibus contingentibus substantie est eadem. Quapropter necesse est hanc viam declarari.* 402a16

Cum demonstravit quod querenda in hac scientia sunt primo duorum generum, quorum unum est scire substantiam anime, et aliud est scire ea que contingunt substantie, incepit primo demonstrare ea propter que est difficile scire substantiam eius; et est difficultas cognitionis vie et regule ex qua potest quis invenire suam diffinitionem. Et dixit: *Et valde est difficile*, etc. Idest, et valde est difficile in cognitione diffinitionis anime habere regulam et viam ex qua possumus scire diffinitionem veram, scilicet viam inducentem nos ad suam diffinitionem perfecte. Quoniam, si talem regulam habuerimus, tunc facile erit cognoscere diffinitionem anime. Deinde incepit demonstrare modum propter quem difficile est invenire talem viam, et dare dubitationes que contingunt propter hanc difficultatem, et dixit: *Quoniam hec perscrutatio, quia est communis*, etc. Idest, et causa huius difficultatis est quoniam hec perscrutatio de anima, que est querere cognitionem substantie eius, quia est communis ei et omnibus rebus quarum substantia est querenda, potest quis dicere quod via qua universaliter pervenimus ad cognoscendum diffinitiones rerum est eadem in querendo cognitionem substantiam eius et aliarum substantiarum omnium rerum querendarum. Et dat rationem

4 multis aliis *A* aliis *G* ‖ rebus] modis *B* ‖ perscrutatio <eius> *C* **5** sit] fit *A* ‖ est <enim> *C* **6** estimare *A* opinari *C* exterminari *D* ‖ via] illa *A* ‖ substantiam] scientiam *C* **7** velimus *C* **10** declarare *A* **11** declaravit *A* monstravit *C* ‖ querenda] (D_2) quedam *D* **11–12** in — primo] sunt in hac scientia primo *A* sunt primo in hac scientia *B* **12** primorum *C* prima *G* ‖ quorum <enim> *C* **13** aliud] ad *D* ‖ substantie] anime *B* **14** primo] ergo *A* ‖ [ea] *C* ‖ est difficile ⌊<est>⌉ *C* difficile est *A* est *B* **15** cognitionis] inquisitionis *C* **16** et regule] vel cognitionis *C* ‖ diffinitionem suam *C* **17–18** est — difficile] etc. idest valde difficile est *A* difficile est *D* **19** <hanc> regulam *D* ‖ [ex] *B* ‖ possimus *G* ‖ veram] eius *A* **21** habuimus *C* **23** modum] causam C^1 ‖ propter] per *D* ‖ quam *C* ‖ est difficile *B* ‖ [invenire] *B* **24** dubitationes] dns //// *A* **25–26** [Quoniam — etc.] *A* quoniam hec perscrutatio A^1 **25** hec] est *C* ‖ quia] que *B C* **26** [Idest] *B* ‖ [et] *C* ‖ [est (2)] *C* **27** [que] *C* ‖ est <de anima> *A* ‖ cognitionem substantie] animam *C* **28** [quia] *A* ‖ ei] eis *A* **29** quis <potest quis> *G* ‖ venimus *D* **30** diffinitionem *A* ‖ eadem est *G* ‖ in querendo] inquirendo *A C* **31** cognitionem] communicationem *B* ‖ substantie] S^r *A*

super hoc, dicendo quoniam, quemadmodum via qua fit demonstratio super passiones que contingunt rebus est eadem via in anima et in aliis, ita est in via cognitionis substantie. Unde necesse est scire istam viam que sit, quod est valde difficile. Et cum narravit difficultatem contingentem dicenti quod ista via est eadem, quoniam querendum est ab eo scire illam viam que sit, incepit demonstrare difficultatem contingentem dicenti quod ista via non est eadem.

402a16 **5.** *Si autem ista via non fuerit eadem et communis, tunc magis erit difficile illud quod quesitum est. Necessarium erit enim invenire aliquam viam in unaquaque rerum, et scire illam viam que sit. Et si fuerit declaratum utrum sit* 402a20 *demonstratio, aut divisio, aut alia via, post remanebunt plures dubitationes, in eis ex quibus debemus querere. Principia enim rerum diversarum sunt diversa, v. g. principia* 402a22 *numerorum et superficierum.*

Intendit quod, si hec via qua imus in inveniendo diffinitiones rerum et cognoscendo substantias earum non fuerit eadem et communis omnibus rebus quarum diffinitiones sunt querende, sed plures una, tunc illud quod quesitum est de cognitione substantie anime magis erit difficile. Necessarium est enim tunc scire primitus in unaquaque rerum quarum diffinitio est cognoscenda aliquam viam propriam illis rebus quarum substantie sunt cognoscende.

Et cum fuerit declaratum a nobis illam viam esse, et esse unam, tunc necessarium est nobis post scire illam viam

34 passionibus *C* **35** eadem] ea *A* ‖ [in anima] *G* ‖ cognitionis] generationis *B* **36** necessarium *C* ‖ istam viam scire *G* istam viam *C* **36–39** [que — sit] *A* **36–37** sit quod est] fit *C* **37** difficilis *C* ‖ nominavit *B* narrat *C* **39** [viam] *C* ‖ cepit *G* **41** ista] hec *A*

5. **1** Si] *i *D* ‖ illa *D* ‖ fuit *A* **2** erit magis *C* magis est *D* ‖ illud] id *B* **3** enim erit *D* erit *B* enim est *C* ‖ [aliquam] *A* quam *B* **4** rerum] regula *D* ‖ [et] *C* **4–5** [viam que sit] *A* viam que fit *C* **5** [declaratum] *A* **6** aut (1)] ? *A* vel *C* ‖ divisio] ? *D* ‖ <aliqua> alia *C* **7** quibus ⌊<ex quibus>⌉ *B* **8** debes *B* **10** superficientium *C* **11** quod] et *B D G* ‖ qua imus] qua via *A* quamvis *C D G* ‖ [in] *A C D* ‖ inveniendo] minuendo *B G* **12** substantiam *B* ‖ eorum *A* **13** fuit *B G* **14** querende sunt *A* ‖ illud] id *B* ‖ quesitum] situm *B* **16** enim est *C D* ‖ primitus scire *A* ‖ <scientia> rerum *A* **17** [quarum] *G* ‖ diffinicione *G* ‖ est cognoscenda] in cognoscendo *G* ‖ <per> aliquam *A* **18** propriam] propetuam *G* ‖ [substantie] *D* ‖ sint *C* **19** [cum] *B* ‖ [et esse] *B* et non esse *C* **19–20** et esse viam *D* unam D^2 et esse unum *G* **20** post] primo *A*

que sit: utrum demonstratio, ut dicebat Ypocras, aut divisio, ut Plato dixit, aut alia via, ut via compositionis, quam Aristoteles dedit in Posterioribus. Et cum hoc fuerit declaratum, remanebunt post multe dubitationes et loca erroris, in rebus ex quibus oportet querere cognitionem diffinitionum rerum. Necesse est enim cum cognitione istius vie scire principia propria cuilibet generi generum speculandorum. Principia enim rerum diversarum genere sunt diversa. Unde cognitio istius vie non sufficit in scire diffinitiones rerum, nisi scita fuerint principia propria illis rebus. Nam diffinitiones non componuntur nisi ex principiis propriis que sunt in re.

6. *Et dignum est et rectum ut primo determinemus* 402a23 *in quo genere existit, et quid est, scilicet utrum sit hoc et substantia, aut quale, aut quantum, aut aliud predicamentorum que* 402a25 *sunt determinata a nobis. Et amplius, utrum sit ens in potentia, aut est dignior ut sit aliqua endelechia; quoniam hec duo non parum differunt.* 402b1

Cum demonstravit difficultatem contingentem ei qui voluerit diffinire animam, incepit demonstrare ea que primo perscrutanda sunt ab eo qui voluerit scire diffinitionem suam perfectam et veram. Et dixit: *Et dignum est*, etc. Idest, et necessarium est volenti scire diffinitionem suam scire primo in quo genere decem generum continetur: utrum in substantia, aut in qualitate, aut in quantitate, aut aliis. Deinde, cum sciverit genus in quo

21 dixit *A* **22** ut (1)] aut *C* ‖ dixit Plato *A B* Plato divisit dixit *D* ‖ [ut (2)] *A* **25** errori *B* ‖ [in rebus] *B* **26** <diffinitionem> cognitionem *D* ‖ diffinitionum <vel diffinientium> *C* ‖ cum] et *C* **27** cuiuslibet generis *C* cuilibet *A* **28** speculandorum <vel rerum speculandarum> *C* **29** diversa <Igitur non sufficit ad plenam cognitionem rerum via veniendi in earum cognitionem sed necesse est propria uniuscuiusque scire principia sive cognoscere. Et contra eos qui estimant solam logicam que est in scientias ad scientiam sufficere> *C* **30** scire ⌊<vestes>⌉ *D* ‖ fuerint scita *C* scita sunt *A* ‖ principia] ?primam *C* **32** ex] in *C* ‖ propriis principiis *A* principiis *C*

6. **1** primo] prius *A D* post *G* **2** quo ⌊<determ>⌉ *G* ‖ consistit *B* existat *C* **3** hoc] (G^2) oc *G* **4** [aut aliud predicamentorum] *D* ‖ <aliquod> aliud *B* **5** a nobis determinata sunt *B* **6** [dignior] *B* **8** monstravit *C* declaravit *G* **9** voluit *A* voluerint *C* ‖ cepit *C* ‖ eam *A* **10** voluit *A* **11** perfectam et veram] aut suam perfectam naturam *A* et perfectam naturam *B* perfectam veram *D G* ‖ [Et (3)] *D* **12** [est (1)] *A* ‖ [et] *B* **13** primo scire *A* ‖ [quo] *D* quo D^2 **14–15** aut (1) — aliis] etc. *A* **14** in qualitate aut in quantitate] *I* quantitate aut qualitate *B* in quali aut in quantum *C* in quale aut in quantum *D* in quali. aut quanť *G* **15** aut aliis] ***** *D* ‖ Deinde] demum *D* ‖ sciverit] sit *A*

collocatur, necesse est ei scire utrum sit in illo genere secundum potentiam, aut est in eo secundum quod est endelechia, idest in actu. Differentia enim inter hec duo est magna, scilicet opinari quod est in aliquo predicamentorum, sed non erit determinatum hac determinatione. Potentia enim et actus sunt differentie que contingunt omnibus predicamentis, et sunt valde opposite.

402b1 **7.** *Amplius autem considerandum est utrum omnis anima est divisibilis, aut non; et utrum omnes anime univocantur in specie, aut non; et, si non conveniant, utrum differant in specie, aut in genere. Nos autem invenimus omnes loquentes et perscrutantes de anima quod non videntur* 402b5 *considerare nisi tantum de anima hominis.*

Cum incepit numerare questiones perscrutandas ab eo qui vult considerare de anima, et demonstravit primo quod substantia eius est querenda, incepit etiam dicere quid est querendum post hoc. Et dixit: *Et considerandum est etiam utrum sit divisibilis*, idest secundum subiectum, aut non divisibilis per divisionem eius. Plato enim dicebat quod virtus intelligibilis est in cerebro, et concupiscibilis in corde, et naturalis, scilicet nutritiva, in epate. Aristoteles autem opinatur eas esse unam subiecto, et plures secundum virtutes. Deinde dixit: *et utrum omnes anime*, etc. Idest, et considerandum est post utrum anima est eadem in specie in omnibus animatis, v.g. anima hominis et equi, aut sunt diverse.

Deinde dixit: *et, si non conveniunt*, etc. Idest, et considerandum est, si apparuerit quod sunt diverse in specie, utrum illa diversitas sit in specie tantum, et tamen conveniunt in genere, aut illa diversitas sit in utroque. Dimittere enim hanc

16 ⌊<est>⌉ est *D* **17** [est (1)] *D* ‖ est (1) — actu] secundum accum *A* **18** [hec] *D* ista D^2 ‖ [est (1)] *C D* est D^2 ‖ magna est *G* ‖ <secundum> quod *C D* **19** predictorum *C* ‖ declaratum *A* **20** declaratione *A* ‖ <est> Potentia *G* ‖ sunt] et *A* **21** [et] *A*

7. 1–2 [omnis anima] *B D G* **2** est] sit *A D G* **3** univocentur *A C* communicant *G* ‖ <in genere aut> in *C* ‖ specie <aut genere> *A* ‖ conveniunt *G* **4** utrum] ut *A* ‖ [in (2)] *A D* **6** quod] que *A* **8** <Aristotilis> Cum *B* ‖ incipit *A* **9** [et] *C* **10** etiam dicere] et dixit *C* ‖ est (2)] esset *C* **11** hec *C* ‖ [Et (2)] *A C* quoniam et *G* **11–12** [considerandum — divisibilis] *A* considerandum est utrum est difficilis A^1 **12** [etiam] *B* ‖ idest] scilicet *A B* **12–13** [idest — divisibilis] *C* **12** subiectum] substantiam *D* ‖ non <sit scilicet> *A* **14** [et] *A* **16** <in> subiecto *A* **17–18** [et (1) — est (1)] *A* et utrum idest considerandum est A^1 **17** [Idest] *C* ‖ [et (2)] *B* **18** [est (2)] *A* ‖ [in (1)] *A* **19** [et] *A* **20** [et (1) — conveniunt] *A* et si non etc. A^1 ‖ conveniant *C* ‖ [et (2)] *A C* **21** <quod> si *A* ‖ quod] que *C* ‖ sint *D G* ‖ diverse] differentie *C* **22** [tamen] A ‖ convenerit *A*

perscrutationem est causa propter quam Antiqui non consideraverunt nisi tantum de anima hominis, existimando quod consideratio de hoc sit consideratio de anima simpliciter. Et hoc esset verum, si anime essent eedem in specie; modo autem, quia sunt diverse, necesse est considerare si conveniant in genere. Quoniam tunc debemus sollicitari primo circa diffinitionem illius generis, deinde post circa ea que appropriantur unicuique anime, sicut fecit Aristoteles. Et indifferenter sive illud genus fuerit predicatum univoce, aut secundum prius et posterius, sicut est in diffinitione quam post inducet de anima.

8. *Et debemus preservare nos ne ignoremus utrum diffinitio eius sit eadem ut diffinitio vivi, aut sit alia in quolibet, v. g. diffinitio equi, et canis, et hominis, et dei. Vivum autem universale aut nichil est, aut postremum est, sicut etiam et si est hic aliud de quo predicatur universale.* 402b5 402b9

Cum narravit quod necesse est dominum huius artis ponere suam considerationem in anima universali, incepit demonstrare quod, cum quesiverit diffinitionem anime universalis, oportet non ignorare utrum illa diffinitio sit de modo diffinitionum generum, aut de modo diffinitionum specierum, sicut ignoraverunt Antiqui. Et dixit: *Et oportet nos preservare*, cum quesiverimus eandem diffinitionem universalem ei, ne ignoremus utrum universalitas illius diffinitionis in omnibus animalibus sit sicut universalitas animalis in omnibus suis speciebus, aut sicut universalitas diffinitionis hominis et diffinitionis equi in omnibus suis individuis. Quoniam, cum hoc fuerit consideratum, non continget

24 [non] *D* **25–26** quod — hoc (1)] *I* quod considerando de hoc *A C D G* et considerando quod hoc *B* **27** eedem essent *D* **28** quia] quoniam *A* ‖ sint *C* ‖ [considerare] *A* **29** circa] esse *A* contra *C* **30** illius] ipsius *A* ‖ circa] contra *C* **31** anime] ? *C* ‖ [Et] *C* **32** genus] quod *C* ‖ fuerit predicatum] sit *A* **33** in] de *A* ‖ post] primo *A G* **34** inducit *A*

8. 1 ignoremus <modo aliquo> *B* **2** eius diffinitio *A* **3** alia <etiam> *A* **4** canis et equi *D* ‖ [et (3)] *A* **5** autem] aut *C* ‖ aut (1)] autem *A* ‖ [est (1)] *B* ‖ est postremum *D G* postremum *A* ‖ sicut] D^2 ergo *A* sic *B D G* sic et *C* **6** etiam <est> *A* ‖ si] non *A* ‖ [hic] *C* ‖ [quo] *A* ‖ universale predicatur *A* predicatur *C* **7** est] sit *A* ‖ domum *A* ‖ artis huius *G* **8** considerationem suam *B* ‖ <in> universali *D* **10** de modo] (D^1) demonstratio *D* **12** sicut] (*A*) sic A^2 ‖ [Et (2)] *A C D* et A^2 **12–13** oportet nos preservare] debemus etc. *A* **13** preservare <nos> *C* ‖ cum <scilicet> *A* ‖ eandem] tantam *A* **14** ei] anime *A* **15** animabus *C D* **16** aut] an *A* ‖ sicut] sit *D* **18** contingat *C*

nobis, cum locuti fuerimus de anima hominis, ut existimemus nos loqui de omni anima, sicut contingit Platoni.

Deinde dixit: *Vivum autem universale*, etc. Demonstratur per hoc quod ipse non opinatur quod diffinitiones generum et specierum sunt diffinitiones rerum universalium existentium extra animam; sed sunt diffinitiones rerum particularium extra intellectum, sed intellectus est qui agit in eis universalitatem. Et quasi dicit: et non attribuitur esse diffinitionum speciebus et generibus, ita quod ille res universales sint existentes extra intellectum. Vivum enim universale aut nichil est omnino, aut esse eius est posterius ab esse rerum sensibilium, si est aliquid universale ens per se. Et dixit hoc, quia apparet hic quod diffinitiones sunt de istis rebus sensibilibus existentibus extra intellectum. Et tunc aut non sunt res universales existentes per se, ut Plato dicebat, aut, si sunt, esse earum non est necessarium in intelligendo substantias rerum sensibilium. Et quasi dicit quod non curat in hoc loco quomodocunque sit, cum apparet quod iste diffinitiones non sunt nisi in rebus particularibus existentibus extra animam; sed quod apparet hic est quod aut non sunt omnino, aut, si sunt, postremum sunt; idest, sunt posteriores a rebus sensibilibus. Quoniam, si precederent eas, ita quod essent cause earum, non possemus intelligere substantias rerum sensibilium, nisi postquam habuissemus fidem sui esse; sicut est dispositio de aliis causis rerum existentibus in eis, scilicet forma et materia.

402b9 **9.** *Et etiam, si anime non fuerint multe, sed secundum*
402b10 *partes, utrum est querendum primo de anima*
secundum totum, aut de partibus suis? Et quod est
valde difficile ad distinguendum est que earum
402b11 *differunt abinvicem secundum naturam.*

19 estimamus *B* **21** Vivum] utrum *C* **23** sint *B* **24** sed] et *G* ‖ sunt] (*A*²) si inter *A* ‖ [rerum] *A* rerum *A*² **25** intellectum ⌊<etc. aut nichil est omnino>⌉ *A* **26** [Et (1)] *A* ‖ dicit et] diceret *C* **27** res ille *B* **28** [enim] *A* enim *A*² ‖ universale] etc. *A* **29** <scilicet> nichil *A* ‖ omnino est *C* **30** si est] sicut *D* ‖ Et] cum *A* **31** [quia] *A* ‖ apparent *A* ‖ sint *D* ‖ de] ex *A* **32** sensibilibus <et> *B* ‖ extra intellectum existentibus *A* **33** universales res *A* ‖ Plato dicebat] dixit Plato *A* **34** sint *A* ‖ [in] *A B C D* ‖ [substantias] *B* **35** [Et] *A* ‖ diceret *C* ‖ curat] (*A*²) **36** quocunque *C D* ‖ sit] fit *C* ‖ appareat *C* **38** sed] secundum *B C* ‖ hic apparet *A* ‖ hoc *C* ‖ aut] autem *A* **39** si <non> *C* ‖ sunt (1)] sint *A* ‖ postreme *B* ‖ posteriores sunt *B* posteriores *A* **40** ita quod] itaque *C* **41** possumus *A* ‖ sensibilium <universalium> *A* **42** esse] cause *A* **43** existencium *A* ‖ silicet *G* ‖ materia et forma *A*

9. **2** inquirendem *A* ‖ de anima primo *A* **3** aut] at *B* **4** [valde] *A* ‖ ad] aut *C* ‖ [est] *B C* **5** adinvicem *A*

Et etiam, cum declaratum fuerit quod anime non sunt plures secundum subiectum, sed secundum partes, tamen eedem subiecto, oportet perscrutari utrum debeamus ponere principium considerationis primo de tota anima, deinde postea de suis partibus, aut primo debemus considerare de partibus antequam de anima secundum totum in eo quod est anima. Deinde dixit: *Et quod est valde difficile*, etc. Idest, et cum posuerimus eam esse plures secundum partes, difficile est nobis distinguere has partes et dare differentias quibus differunt abinvicem. In quibusdam enim sunt manifeste, et in quibusdam latentes, v. g. inter intellectum et ymaginationem, et inter ymaginationem et sensum.

10. *Et utrum est perscrutandum prius de partibus,* 402b11
aut de suis actionibus? v. g. utrum
prius de intelligere aut de intellectu, aut de sentire
aut de sensu, et sic de similibus? Et si prius
debemus perscrutari de actionibus, potest homo
dubitare utrum est perscrutandum de sensato ante 402b15
sensum, et de intellecto ante intellectum. 402b16

Cum incepit numerare dubitationes que contingunt in ordinatione perscrutationis de anima, et dixit prius utrum sit considerandum de anima universali aut particulari, incepit modo querere, cum consideraverimus de partibus, utrum sit incipiendum de eis, et post de suis actionibus, aut econtrario. Et dixit: *Et utrum perscrutandum est prius*, etc. Et eius sermo est intelligibilis per se. Deinde dixit: *Et si prius perscrutandum est de actionibus, potest homo dubitare*, etc. Idest, et si declaratum fuerit quod oportet nos prius querere de actionibus,

6 <dicit> Et *G* ‖ [etiam] *A* **7** sint *C* ‖ eedem] est eadem *C* **9–11** [deinde — anima] *G* deinde — anima G^1 **10** [postea] *C D* ‖ de suis partibus postea *A* ‖ debeamus *C* **12** [quod (2)] *C* **13** [etc.] *A* ‖ posuimus eas *A* **15** <has> differentias *A* ‖ adinvicem *A* ‖ sunt] sicut *C* **16** latent *C* **17** [et inter ymaginationem] *G*

10. **1** perscrutandum est *C* ‖ [prius] *B* primo *C* post *D* ‖ <suis> partibus *A* **2** [de] *A C* **3** de (1) <de> *A* ‖ [de (2)] *A C G* ‖ aut (2)] et *A* **4** aut] et *G* **6** [est] *C* **7** intellecto] intelligere *C* **8** incipit *A* **9–10** [et — anima] *A* **10** anima <et dixit prius utrum sit considerandum de anima> *C* ‖ <in> universali *D* **11** <in> particulari *D* ‖ consideravimus *C G* **12** utrunque *B* ‖ de (2)] ab *A* **13–14** [dixit — Et] *A* **14** est perscrutandum *C* ‖ est sermo eius *A* ‖ intelligibilis est *B* est prius intelligibilis *C* **15–16** [Et — etc.] *A* et si prius etc. *A*² **16–17** [Idest — prius] *D*

dubitabit homo in hoc: utrum debeat incipere a sensato
ante sensum, et ab intellecto ante intellectum, aut econtrario.
Et dubitabit in talibus, quia oportet ire de
eis que magis sunt nota apud nos ad ea que sunt latentiora
apud nos. Et in hoc differunt scientie. Scientiarum
enim in quibusdam ea que sunt magis nota apud nos
sunt precedentia, ut in Mathematicis; et in quibusdam econtrario,
ut in quibusdam que continentur in scientia Naturali.

402b16 **11.** *Et videtur quod hoc non solummodo est utile,*
scilicet scire quid sit aliquid, in sciendo causas
accidentium substantiarum (v. g. in
Mathematicis; quoniam scire quid est rectum, et
curvum, et quid est linea, et quid est superficies,
402b20 *est utile in cognoscendo angulos trianguli*
quot angulis rectis sunt equales); sed etiam
econtrario, scilicet quod accidentia adiuvant maxime
in sciendo quid est aliquid. Quoniam,
cum dederimus aliquid secundum viam ymaginationis
in omnibus accidentibus, aut in pluribus
eorum, tunc dicemus etiam de substantia
402b25 *meliorem sermonem. Nam quid est aliquid est*
principium omnis demonstrationis. Quod
fuerit ergo ex diffinitionibus per quod non preparatur
cognitio accidentium, neque intelligitur
aliquid ex eis facile, manifestum est quod non sunt
403a2 *nisi verba sine certitudine.*

Cum dubitavit a quo debet incipere dominus istius
artis, utrum a posterioribus ad precedentia, aut econtrario,
incepit notificare quod utraque via est communis in scientiis

18–19 [dubitabit — econtrario] *A* potest homo etc. A^2 **18** [in] *C* ‖ incipere debeat *C* **18–19** sensu ante sensatum *B* C^2 *D* sensu ante insensatum *C* **19** [et] *C* **20** dubitat *G* ‖ ire] ut *C* **21** eis] hiis *A* ‖ sunt magis *A* ‖ [nota — sunt (2)] *G* nota — sunt G^2 ‖ <procedamus> ad *C* **22** hoc <est quod> *A* **24** quibusdam] (B^2) quibus *B C* **25** quibusdam] aliquibus *A* ‖ scia *A*

11. **1** est] sit *A* **4** quoniam <quod> *G* **5** [et (2)] *A* ‖ [est (2)] *C D* **6** [in] *C* ‖ triangulil triangulos *D* **8** maxime adiuvant *C* **10** dedimus *D* declaraverimus *C* ‖ viam ymaginationis] ymaginationem *C* **11** [in (2)] *A* **12** etiam] et *C* **14** demonstracionis omnis *A* ‖ <et> Quod *B D* **15** [fuerit] *A B C G* ‖ ergo] genus *A D* ‖ comparatur *C* **16** [neque] *C* **17** ex eis aliquid *A* ‖ [facile] *A* **18** verba nisi *A* **19** debuit *A B* **20** aut] vel *A* **21** utrunque *G* ‖ est communis] et communis est *C* ‖ in <in> *B*

et in usu earum. Quoniam, quamvis sit magis famosum ire
de precedentibus ad posteriora, tamen aliquando ibitur de
posterioribus ad precedentia. Et dixit: *Et videtur*, etc. Idest, et
videtur quod cognitio substantie rei non sit tantum principium
cognitionis accidentium eius, ut contingit in Mathematicis.
Scire enim quid est linea, et quid est rectum, et quid
est concavum, et quid est superficies in Geometria est principium
cognitionis angulorum trianguli, scilicet quot angulis
rectis sunt equales. Sed etiam econtrario, scilicet quod scire plura
posteriora est principium ad sciendum antecedentia. Et sermo
eius in hoc est intelligibilis per se. Et cum demonstravit
quod scire posteriora aliquando est principium ad sciendum
antecedentia, incepit notificare quod hoc non accidit in
omnibus accidentibus contingentibus rei, scilicet ut sint principium
cognitionis rerum antecedentium, scilicet substantie.
Et dixit: *Quoniam, cum dederimus aliquid secundum*
viam, etc. Idest, et non est possibile ut tale contingat, scilicet
ire a cognitione accidentium ad cognitionem substantie,
nisi quando accidentia rei fuerint cognita a nobis secundum viam
ymaginationis, idest accidentia que manifesta sunt existere
in re, et que sunt in loco eius, scilicet accidentia essentialia
propinqua, aut omnia, aut plura. Et quasi dicit: et non preparatur
nobis cognitio substantie per cognitionem accidentium
nisi cum sciverimus accidentia propinqua essentialia,
aut omnia, aut plura. Tunc enim continget ut inducamus
meliorem diffinitionem substantie. Deinde dixit: *Nam quid*
sit aliquid est principium omnis demonstrationis. Et hoc
respondet ei a quo incepit sermonem, scilicet quod cognitio
diffinitionis est utilis in cognitione accidentium. Deinde incepit

22 usum *G* **23** aliquando] alibi *B* **23–24** [de posterioribus] *A* **24** Et (2)] quod *C* ‖ [Et (2) — Idest] *B D* idest *A* et videtur idest A^2 **25** <sola> cognitio *D* ‖ substantie] quid D^1 ‖ [non] *G* ‖ [tantum] *A B D G* solum B^2 tantum scilicet *C* **26** matemacis *B* **27** quid (1)] quod *C* ‖ [est (1)] *A* ‖ quid est (2)] quod *C* **27–28** quid (2) — superficies] quid superficies et quid rectum et quid concavum *A* **28** [est (2)] *B* ‖ <non> est (3) *A C* enim *G* **30** [Sed etiam econtrario] *A* sed etiam econtrario A^2 ‖ pluria *C* **31** [Et] *G* **31–34** [Et — antecedentia] *A* **32** <in> eius *D* ‖ [est] *B C* **33** aliquando] alibi *B* ‖ [est] *C* **35** [accidentibus] *G* accidentibus G^2 ‖ [sint] *D* **36** cognitionis <tunc> *G* ‖ antecedencium rerum *G* ‖ accidentium *B C* **37–38** [Quoniam — viam] *A* quoniam cum dederimus A^2 **37** dedimus *D* ‖ aliquod *C* **38** viam] magis *C* ‖ [Idest] *B* ‖ possibile] necesse *A* ‖ contingatur *D* **39** ire a cognitione] ut ad cognitionem *A C* ‖ ad cognitionem] sequatur sequatur cognicio *A* sequatur cognitio *C* **40** fuerint] sunt *A* **41** sunt manifesta *A* ‖ existere] accidere *C* **43–46** [Et (1) — plura] *A* **43** [Et (1) *G* ‖ dicat *G* ‖ [et (2)] *D* **43–44** nobis preparatur *C* **45** sciverimus] terminaverimus *G* **46** contingit *A D* ‖ indicamus *A* **47–48** [Nam — demonstrationis] *A* nam quid est etc. A^2 **49** incepit] (B^2) incipit *B C* ‖ scilicet] secundum *C*

declarare quod hoc contingit omni diffinitioni, et quod omnis diffinitio per quam non cognoscuntur accidentia non dicitur diffinitio nisi equivoce: aut quia in ea collocatur aliquod falsum, aut quia componitur ex causis remotis aut accidentalibus. Et dixit: *Et quod fuerit ex diffinitionibus*, etc. Et sermo eius in hoc est manifestus per se.

403a3 **12.** *Et est dubium de passionibus anime, utrum omnes sint communes, et sint cum hoc ei in quo sunt, aut quedam etiam approprientur anime. Hoc enim necesse est scire, sed non*
403a5 *est facile. Et nos videmus quod plures earum impossibile est ut sint neque actio neque passio extra corpus, v. g., iracundia et desiderium, et audacia, et universaliter sentire. Quod autem videtur proprium ei est intelligere. Sed si hoc etiam est ymaginatio, aut non potest esse sine ymaginatione, impossibile est ut sit neque*
403a10 *hoc etiam extra corpus.*

Cum numeravit ea que querenda sunt in hac scientia, incepit dicere etiam quiddam perutile et quod anime est multum desideratum; et est utrum omnes actiones et passiones anime non inveniantur nisi per communicationem corporis, et sunt cum hoc actiones et passiones in rebus existentibus in corpore, aut invenitur in eis aliquod non habens communicationem cum corpore, neque indiget in actione aut passione propria aliquo existente in corpore. Manifestum est enim quod plures earum habent communicationem cum corpore, sed est dubium, sicut dicit, de intelligere. Et dixit:

51 [hoc] *A G* **52** omnis] communis *A* **53** eo *G* **54** [aliquod] *D* ‖ falsum] factum *G* ‖ ex] cum *C* **55** accidentibus *C* ‖ [Et (2)] *C* ‖ fuerit] sunt *A* fuint *C* **56** etc. <idest> *A B C* ‖ [Et — se] *D* ‖ est in hoc *B*

12. **1** dubium est *A* **2** omnis *B* ‖ sint omnes *C* ‖ [cum] *G* ‖ ei] et *D* **3** appropriantur *B* **4** enim] quidem *G* ‖ necessarium *A* **6** passio neque actio *A* **7** iracundia] ira confidencia *G* **8–9** Quod autem] quoddam quod *A* quod ante *B* **9** est ei *B* **9–10** Sed — etiam] si autem et hoc *G* **10** si] sy *D* **12** etiam hoc *A D G* **13** <declaravit et> numeravit *A* manifestavit *C* narravit *D* **14** incipit *C* ‖ etiam dicere *A* ‖ quoddam *A* quidam *D* ‖ perutile] (*A*²) parti utile *A* **14–15** anime — desideratum] *I* anime multum desideratum *A D G* est anime multum desideratum *A*¹ *** desiderant multum *B* homines desiderant multum *B*² anime multum desiderant *C* **15** est] etiam *A* **16–17** [anime — passiones] *D* **19** comutom̄ *A* ‖ cum] in *G* ‖ aut <et> *D* et *C* **20** proprie *D* ‖ <et> Manifestum *A* **21** comutacionem *A* **22** sicut] ut *A*

utrum omnes sint communes, etc. Idest, utrum omnes actiones et passiones eius habeant communicationem cum corpore, et sint cum hoc actiones aut passiones in rebus existentibus in corpore. Et hoc intendebat cum dixit: *et sunt cum hoc ei in quo sunt*, idest communicantes cum corpore, et existentes in eo quod est in corpore. Et possibile est ut aliquod non communicans corpori sit existens in rebus existentibus in corpore, et possibile est ut actio alicuius communicantis corpori sit non existens in aliquo eorum que sunt in corpore. Et ista perscrutatio de anima est valde perutilis, et est necessaria in sciendo qualitatem abstractionis anime. Et hoc debemus ponere in directo oculorum nostrorum. Et ideo dixit: *Hoc enim necessarium est ad sciendum.*

Hoc autem quod dixit, quod plures passionum anime videntur habere communicationem cum corpore, et quod ille partes anime que habent illas passiones constituuntur per corpus, ut iracundia, et desiderium, manifestum est per se; et maxime in passionibus attributis anime concupiscibili, secundum quod post dabimus rationem; et postea in passionibus sensus, quamvis magis latet in eis. In primo enim instrumento sensus non apparet passio manifesta apud sentire, sicut apparet in iracundia et verecundia et in aliis passionibus. Intelligere autem valde latet, et multam habet dubitationem. Existimatum est enim quod passio eius propria nullam habet communicationem cum corpore. Sed, sicut dixit, si intelligere fuerit ymaginari, aut habuerit communicationem cum ymaginari, tunc impossibile est ut sit extra corpus, idest ut sit extra aliquod existens in corpore. Et dixit hoc quia in unaquaque istarum virtutum sunt, sicut diximus, due

23 [utrum (1) — etc.] *A* utrum omnes etc. *A*² ‖ sunt *C* ‖ [utrum (2)] *A* **24** habent commutacionem *A* **25** sunt *C* ‖ sint cum hoc] cum sint *A* ‖ aut] (*A*²) et *A C* ‖ passiones <eius habent comutom̄ cum corpore et cum sint acciones aut passiones> *A* **26** intendit *A* **26–27** [et (2) — sunt] *A* et sunt cum hoc *A*² **27** <etc.> idest *A C* **27–28** et existentes] *J* non existentes *A B C D* coexistentes *G* **28** aliquid *A* **29** commutans *A* ‖ <non> sit <non> *A* **30** <non> communicantis *C D G* ⌊sit] non commutantis *A* **32** valde perutilis est *A* **33** [est] *A* est et *C* **35** [Hoc] *A* hoc *A*² ‖ necessarium enim *A* ‖ est necessarium *B* ‖ [ad sciendum] *A* etc. *A*² **36** Hoc autem quod] et quod autem *A* ‖ [anime] *C* **37** cōmutom̄ *A* communicationem anime *D* ‖ [anime] *A* **38** habent illas passiones] sunt passiones illas habentes *A* ‖ corpora *C* **39** iracundia] ira invidia *A* ‖ <et> manifestum *D* **40** concupiscibilis *B* **41–42** in passionibus sensus] *J* sensus in passionibus *A* sensus passionibus *B D G* in sensus passionibus *C* **42** latet magis in eis *A* in eis magis latet *B* ‖ [enim] *C* autem *B* ‖ instrumenta *C* **43** sicut] ut *A* **44** [in (1)] *B* **45** latet valde *A* **46** Existimatum est] estimatur *B* existimant et *C* estimatum e *G* ‖ enim est *A* **48** habuit *A C D* **49** est ut] quod *C* ‖ idest] vel *A* **50** ut] si *C* ‖ aliquid *C* ‖ hoc dixit *D* ‖ quia] quoniam *A* **51** istarum virtutum] virtutum istorum *D* ‖ [sunt] *A* ‖ <sunt> due *A*

questiones. Quarum una est utrum sit possibile ut actio earum habeat communicationem cum corpore, aut non. Postea, si non habeat communicationem cum corpore, utrum actio earum sit per res et in rebus communicantibus corpori, aut est de eis aliquod non communicans omnino. Et ideo dixit: *Et quod videtur proprium ei est intelligere*, etc. Idest, et quod videtur esse passio aut actio anime sine indigentia instrumenti corporalis est intelligere. Sed si hoc fuerit ymaginatio, aut cum ymaginatione, impossibile est ut ista actio sit extra aliquod habens communicationem cum corpore, quamvis intellectus nullam habeat communicationem cum eo. Et hec est sententia eius in intellectu materiali, scilicet quod est abstractus a corpore, et quod impossibile est ut intelligat aliquid sine ymaginatione. Et non intendit per hoc quod apparet ex hoc sermone superficietenus, scilicet quod, si intelligere non fit nisi cum ymaginatione, tunc intellectus materialis erit generabilis et corruptibilis, sicut intellexit Alexander ab eo. Et sermo eius est intellectus per se, sed debes observare hoc quod diximus.

403a10 **13.** *Dicamus igitur quod, si aliqua actionum aut passionum anime sit propria sibi, possibile est ut sit abstracta. Et si nichil est ei proprium, impossibile est ut sit abstracta, sed ita est de hoc sicut est de recto. Quoniam, secundum quod est rectum, accidunt ei plura: v. g. ut contingat speram*
403a15 *cupri in uno puncto; sed tamen rectitudo impossibile est ut sit abstracta per se, cum*
403a16 *semper sit cum aliquo corpore.*

53 habet *C* **53–54** [aut — corpore] *B* aut non B^2 **54** habeant *C G* ‖ cum] in *G* **55** eorum *C* ‖ [in] *C* ‖ communibus *A* **56** [est] *C* ‖ aliqua *A* aliquid *C* ‖ communicans <corpori> *A* ‖ [Et] *B* **57** Et quod] quod autem *A* quod *D* ‖ est ei *C* ‖ [ei est intelligere] *A* **58** [et] *A* ‖ [quod] *D* ‖ accio aut passio *A B* **59** instrumenti corporalis] ministri corporum *A* **60** possibile *A* **62** [intellectus] *A* intellectus universalis *C* ‖ habet *C* **63** [cum eo] *A* cum eo corpore *C* ‖ est hec *D* ‖ sententia] scientia *C* ‖ [in] *C D* **64** quod (1)] quia *A* ‖ abstracta *A* ‖ [a] *A* ‖ ut ⌊<impossibile>⌉ *D* **65** [aliquid] *A* ‖ non] etiam *A* ‖ [intendit] *B D* **66** <hoc> quod *D* **67** [si] *B D* ‖ intelligere] ?intellecte *A* ‖ [fit] *C* sit *A* ‖ [tunc] *C* **68** generalis *B* ********** *D* **69** sicut] nec *A* ‖ ea *D* ‖ eius <iste> *A* ‖ intellectus est *C* **70** debemus *A* ‖ [hoc] *C* id *B* ‖ dixit *D*

13. **1** igitur] ergo *A* **2** anime sit] sint anime *C* ‖ proprium *B* **3** proprium ei *A* illi proprium *G* **4** impossibile] non possibile *C* **5** [est (1)] *A* **6** [ei] *C* **8** astracta *A* **9** [cum] *B* in *A C*

10 Cum demonstravit quod querendum est prius utrum aliqua actionum aut passionum anime sit extra corpus, et, si fuerit, utrum est, cum eo quod est extra corpus, extra omne existens in corpore, incepit demonstrare hic quod, si fuerit aliqua passio anime propria, idest sine
15 corpore, possibile est ut sit abstracta, ita quod illa passio aut actio non sit in rebus existentibus in corpore. Et si non habuerit aliquam actionem propriam, impossibile est ut sit abstracta, quamvis actio eius sit in rebus non existentibus in corpore. Et dixit: *Dicamus igitur*, etc.; idest quod, si aliqua
20 actionum et passionum anime non indiget instrumento corporali, possibile est ut illa actio aut passio sit abstracta. Quoniam, si non est in rebus existentibus in corpore, necesse est ut sit abstracta; et si est in rebus existentibus in corpore, necesse est ut sit non abstracta; v.g.
25 quod, si intelligere fuerit sine instrumento corporali, et non fuerit existens in rebus existentibus in corpore, v.g. ut sit intelligere intentiones ymaginabiles, necesse est ut sit actio sempiterna et abstracta. Et si impossibile est ut sit sine ymaginatione, tunc actio eius erit non
30 abstracta a corpore, quamvis intellectus sit abstractus ab eo. Et est manifestum, sicut dicit Themistius, quod propositiones ypotetice continuative in quibus consequens est possibile esse cum antecedente, necesse est semper ut destruamus antecedens et concludamus
35 oppositum consequentis, econtrario dispositioni propositionum quarum consequens sequitur antecedens necessario. Et ideo nullum impossibile contingit Aristoteli inquantum destruxit antecedens; v.g. quod, si hoc visibile est animal, possibile est ut sit homo; sed non est animal;
40 ergo impossibile est ut sit homo. Deinde dixit: *sed ita est de hoc sicut de recto*. Idest, sed si anima non habuerit actionem

10 <scilicet> utrum *A* **13** <et> extra *A* aut extra *G* **14** [si] *D* ‖ anime ⌊<aut actio>⌉ *D* **17** habuit *A* **18** quamvis] quoniam *G* **19** [Dicamus igitur] *A* dicamus igitur A^2 ‖ [idest] *C* ‖ [quod] *D* **20** passionum et accionum *G* ‖ et] aut *B* ‖ indigent *A* **21** [possibile — abstracta] *A* possibile est etc. A^2 **22** [est] *A* **23** <non> sit *A* sit ⌊non⌉ *B* sit non *G* **23–24** [et — abstracta] *B G* et — abstracta B^2 **24** non sit *A* **25–26** non fuerit] si fuerit non *C* **27** sit] super *C* **29** non erit *C* **30** [intellectus] *B* ‖ abstractus sit *C* **31** sicut dicit] ut *A* ‖ theomistius *C* ‖ quod] ex *D* **32** propositionis *D* ‖ <et> continuative *A C* continuatione *D* **33** consequens] (A^2) consensus *A* ‖ [esse] *A* ‖ cum] in *G* sine G^2 **34** ut semper *A* ut *D* **35** econtrario <est> *C* ‖ propositionum] (C^2) propositum *C* **36** quorum *D* aliarum *A* ‖ antecedens] conversum *G* **38** destruit *A B* ‖ invisible *A B* **40** ut] quod *A* ‖ sed] si *C G* **40–41** [sed — Idest] *A* sed ita est de hoc etc. A^2 **41** recto <etc.> *C* ‖ [sed] *B* ‖ [anima] *A* animam *D* ‖ habuit *C*

propriam, tunc passiones que attribuuntur ei erunt
sicut plures res que attribuuntur rebus existentibus in
materia inquantum contingit eis quod sint in materia,
non inquantum sunt abstracte a materia; v. g.
contactus verus quem habet linea cum spera. Hoc enim
invenitur extra animam inquantum linea est in corpore
et figura sperica in corpore, v. g. inquantum
linea est in ligno et spericum in cupro. Impossibile
est enim ut linea contingat speram inquantum
utraque earum est abstracta a materia, nisi contactus sit
mathematicus, non naturalis.

403a16 **14.** *Et videtur etiam quod omnes passiones anime*
sunt in corpore, ut iracundia, et gratia, et timor,
et pietas, et audacia, et gaudium, et tristitia, et
odium, et amor. Corpus enim patitur cum istis;
403a20 *ita quod forte fiunt passiones fortes*
et apparentes et non accidet ex eis homini neque
iracundia neque timor; et forte passiones parve
et debiles movebunt ipsum, quando corpus fuerit
paratum. Et magis manifestum est quod videmus
quod quidam homines sunt valde timorosi, quamvis
nichil timoris accidat eis. Unde manifestum
403a25 *est quod passiones anime sunt intentiones in materia.*

Cum narravit quod plures passiones et actiones anime
videntur habere communicationem cum corpore, incepit hic
notificare genus in quo apparet hoc manifeste. Et dixit:
Et videtur quod omnes, etc. Et intendit per *passiones*
anime dispositiones attributas virtuti concupiscibili.

43 res] rebus *D* **44** <scilicet> inquantum *G* ‖ contingat *C* ‖ ei *B C D* ‖ sint] fuerint *A* fuerit *C* fuit *D* **45** sint *C* ‖ ⌊<non>⌉ abstracte *B* in abstractione *C* non abstracte *D* ‖ [v. g.] *A* **46** Hoc enim <cum> *A* cum *C* **47** inquantum ⌊<invenitur>⌉ *D* **48** [et — corpore] *A* ‖ sperica] specifica *C* **49** cupro] corpore *C* **50** [est] *C* **51** utraque — abstracta] utrumque — abstractum *A*

14. **1** etiam] et *B* **2** sint *G* ‖ in] cum *G* ‖ [et (1)] *A B* ‖ [et (2)] *A* **3** [et (1)] *A* ‖ [et (2)] *A C* ‖ [et gaudium et] *A* ‖ [et (5)] *A* **5** ita] etiam *A* ‖ fiunt] sunt *B* fuerint *C* fuerit *D* **6** [et (1)] *D* ‖ accidit *B* **7** forte passiones] fortitudine *A* **9** est <hoc> *G* **10** quidem *C* ‖ timerosi *A* **11** ⌊<in>⌉ eis *A* **12** [anime] *B* **14** incepit] intendit *A* **15** manifestum *D* ‖ dixit] habere communicationem cum corpore *D* **16** [Et (1) — omnes] *A* et videtur A^2 ‖ videtur <etiam> *D G* ‖ omnis *G* **17** depositiones *C* ‖ corruptibili *A*

Deinde dixit: *Corpus enim patitur cum istis*. Idest, apparet in
eo alteratio et transmutatio. Omnis enim passio facta
20 cum alteratione et transmutatione est in corpore necessario,
aut virtutis in corpore. Et cum hec propositio
fuerit vera, et etiam quod omnia accidentia anime concupiscibilis
fiunt cum transmutatione, concludetur necessario
quod hec anima aut est corpus aut virtus in corpore. Sed
25 quia propositio maior est manifesta, minor vero latet
aliquantulum, cum sit possibile ut accidant passiones
ex quibus corpus non patietur apud sensum, incepit declarare
hoc alio modo. Et dixit: *et signum eius est quoniam*
forte, etc. Idest, et significat quod ista utitur corpore quasi
30 instrumento, et quod corpus patitur ab eis etsi non patitur
apud sensum, quoniam actio eius differt secundum diversitatem
dispositionum corporis. Accidunt enim homini multa
que innata sunt movere motu forti, et non movent ipsum
nisi debiliter; v. g. quod accidit homini aliquod
35 timorosum aut aliquid provocans iram, et non movetur
ab eis nisi modicum. Aut econtrario quando corpus fuerit
paratum, sicut dixit, et fuerit ita paratum sicut est
iratus. Iratus enim movebitur facile valde ex re modica
provocante iram. Et magis manifestum est, sicut dicit, quia
40 nos videmus multos homines timere sine aliquo timoroso.
Et omnia ista significant quod ista actio non fit absque corpore.
Deinde dixit: *Manifestum est quod passiones*, etc. Idest, manifestum
est igitur quod forme provenientes in ista anima apud
passionem et motum sunt forme in materia.

18 patitur cum istis] etc. *A* **18–19** in eo apparet *A* **19** transmutatio et alteratio *C* alteratio *D* ‖ <que> facta D^2 **20** cum] est *D G* ‖ in corpore est *C* ‖ necessario in corpore *D* **21** virtus *B* **22** vera] necessaria *C* ‖ [etiam] *D* **23** fiunt] (D^2) fuerit *A D* fuerint *C* fuerunt *G* ‖ necessario concludetur *B* **24** quod] quia *C* ‖ hec <est> *A* **24–25** Sed quia] et quoniam *A* **25** maior propositio *A* ‖ manifesta] necessaria *C* **26** aliquantulum] (A^2) intellectum *B* **27** pateretur *A* patitur *D* ‖ apud sensum] apn̄hnsiōs *D* ‖ incipit *A C* **27–28** declarare hoc] hec declarare *B* **28** [est] *C* ‖ quoniam] quando *C* **28–29** [quoniam forte etc.] *A* quoniam forte etc. A^2 **29** significatio *A C* ‖ <eius> quod *A* est quod *C* ‖ illa *A* ita *G* ‖ [utitur] *C* ‖ corpus *D* ‖ quasi] tamquam *C* **30** patitur (1) ⌊<apud sensum>⌉ *C* **31** apud sensum] apn̄hnsiōs *D* ‖ <est> quoniam *A* **33** que <secundum se> *A* ‖ moveri *A C* ‖ ipsum <in se> *C* ipsos *D* **35** timerosum *A* timoris *D* ‖ <ad> iram *C* **36** econtrario] equo *A* **36–37** [quando — paratum (1)] *A* quando — paratum A^2 **37** sicut] ut *A* ‖ ita paratum] inparatum *B* **38** Iratus (2)] motus *A* **39–40** [Et — timoroso] *A* et magis etc. A^2 **39** [est] *B D* ‖ sicut dicit est *G* ‖ dicit <eis> *B* ‖ quia] quod *C* **41** ista omnia *A* ‖ signant *D* ‖ ista (2)] hec *A* ‖ fit] sit *D G* ‖ absque] sine *A C* ‖ corpore] corde *B* **42** <quod> Manifestum (1) *C* ‖ [Manifestum (1) — etc.] *A* unde manifestum est etc. A^2 ‖ passiones <omnes> *D* **42–43** manifestum est igitur] igitur manifestum *A* **43** illa *B C* **43–44** apud passionem] apn̄hnsionē *D* **44** forme sunt *C* ‖ materia <et ideo addit dicens. quapropter diffinitiones> *A*

403a25 **15.** *Quapropter diffinitiones debent esse ita:*
quoniam ira est motus alicuius partis istius corporis,
aut alicuius virtutis eius, a tali, et propter
tale. Et ideo considerare de anima, aut de omni
403a28 *aut de hac, est Naturalis.*

Et cum declaratum est quod iste passiones sunt forme materiales, necesse est ut in diffinitionibus earum appareat materia. Et motus quem sequuntur iste forme est motus materialis, ita quod corpus accipiendum est in diffinitione istius motus, v. g. quoniam ira est motus alicuius partis corporis. Et cum in diffinitionibus istarum virtutum apparet materia, manifestum est quod consideratio de anima est Naturalis: aut de omni anima, si omnis anima est talis, aut de animabus que declarantur esse materiales. Et hoc intendebat cum dixit: *Et ideo consideratio de anima est Naturalis.*

403a29 **16.** *Et differt illud quo Naturalis diffinit unumquodque*
istorum ab eo quo diffinit Sermocinalis;
403a30 *v. g. quid est ira. Sermocinalis*
enim dicit: Ira est appetitus in vindictam;
et sic de similibus. Naturalis autem dicit quod est
403b1 *ebullitio sanguinis aut caloris in corde. Naturalis*
igitur dat materiam, Sermocinalis autem
dat formam et intentionem. Intentio enim alicuius
est hoc, et necesse est ut hoc sit in materia.
V. g. domus: aliquis enim dat
intentionem, dicendo quod est cooperimentum

15. **2** ira] via *A* ‖ corporis istius *C* alicuius corporis *A* **3** [eius] *B D* **4** consideratur *D* ‖ anima <hac> *A* **5** naturale *A B C D* **6** [Et] *A* Dicit et *G* ‖ est] fuerit *B* ‖ ille *B* **7** materiales] naturales *A* **8** appareat] equipereat *D* ‖ motus <et motus> *B G* ‖ sequitur *A* seq̄uitur *B* **9** ita quod] Itaque *D* **10** diffone *A* ‖ istius] ipsius *C* ‖ [quoniam] *A* quoniam A^2 ‖ ira] ita *A G* ‖ est] et *C* **11** aliquis *C* ‖ alicuius partis corporis] etc. *A* alicuius etc. A^2 ‖ [corporis] *D* ‖ istarum] earum *C* **12** [virtutum] *G* ‖ appareat *A C D* ‖ materia <non forma> *C* ‖ [est] *C* **13** considerare *A* ‖ naturale *A* ‖ [aut] *A* aut A^2 **14** si <enim> *C* scilicet *A* ‖ [talis] *A* ‖ animabus] hoc aut de illis *A* **15** intendit *A* **15–16** Et (2) — Naturalis] etc. *A* **15** [ideo] *B*

16. **1** illud] id *B* ‖ quo] quod *A* **2** illorum *B D* ‖ quo] quod *A D G* ‖ diffinit] differentie *D* **3** quid est ira] ira quid ira quid est *A* ‖ <secundum> Sermocinalis *B* **4** dicit enim *A* ‖ vindicta *A* **6** caloris] carnis *D* **8** Intentio] Intentione *D* **9** necessarium *A* ‖ [in] *C* **10** [domus] *A B* ‖ dat] dixit *D* **11** intentionem <suam> *A* intentionem ei quod est domus *B* intentionem eius *D* ‖ [est] *B* ‖ cooperculum *B G*

prohibens ab imbribus et pluviis et frigore et 403b5
calore; alius autem dicit quod est ex lapidibus et
lateribus et lignis; alius vero dat formam existentem
15 *in hoc propter ista. Quis igitur*
istorum est Naturalis? utrum qui intendebat materiam
et ignorabat intentionem, aut qui intendebat
solum intentionem? Aut melius est dicere
ut sit ille qui congregabat utrunque? Utrunque
20 *igitur aliorum cui attribuetur?* 403b9

Cum demonstravit quod in diffinitionibus istarum virtutum debet accipere materiam et formam, incepit dubitare secundum consuetudinem que est apud Naturales et eos qui absolute considerant, scilicet Disputatores. Naturales
25 enim differunt a Disputatoribus in modo diffiniendi. Disputatores enim dant diffinitiones secundum formam tantum, dicendo quod ira est appetitus in vindictam; Naturales vero secundum materiam, dicendo quod est ebullitio caloris et sanguinis in corde. Deinde dixit: *Intentio enim alicuius*
30 *est hoc*. Idest, ut michi videtur, intentio enim alicuius, secundum quod est ens, est hoc. Deinde dixit: *et necesse est ut sit in materia*, etc. Idest, et necesse est ut illa intentio, secundum quod est hoc, existat in materia que habeat talem dispositionem, scilicet que sit hoc etiam, et sit per aliquam intentionem existentem
35 in ea quapropter fuit digna ut illa res existeret in ea, non in alia. Et innuit per hunc sermonem quoniam, sicut necesse est ut intentio existat in materia, secundum quod est hoc, ita necesse est ut sit modus acceptionis eius in diffinitione.
39 Et si non, erit accepta intentio alio modo ab eo secundum quem est.
39 Qui enim

12 prohibens ab] pro *A* **13** autem] enim *B* ‖ [dicit] *A* dat *B* ‖ [est] *B* **13–14** lateribus et lapidibus *C* **14** [lateribus et] *A* ‖ lingnis *B* ‖ <et> alius *C* ‖ vero] non *C* autem *D* **15** Quis] utrum *A* scilicet *B* secundum *D* secundus *G* **16** [istorum] *A* dictum istorum *B* illorum *D* ‖ [utrum] *A B D G* **17–18** [aut — intentionem] *B* **18** solam *C* ‖ intencionem solum *A* ‖ [est] *C* **19** ut] quod naturalis *C* ‖ congregabat] ignorabat *B* ‖ Utrunque (2)] uterque *A* **20** [igitur] *D* ‖ attribuitur *A C* **21** declaravit *A* **22** debet] oportet *C* ‖ incipit *C* ‖ dubitare] declarare *C* **25** disputabilibus *B* ‖ modo] materia *G* **27** in vindictam] etc. *A* ‖ naturalis *A* **28–29** caloris — corde] etc. *A* **28** et] aut *C* **29** [enim] *B* **29–30** alicuius est hoc] etc. *A* **30** <in> hoc *D* hec *C* ‖ [enim] *A* est *C* ‖ alicuius <est> *A* **31** ens] existens *A* ‖ est hoc] hic *A* hec *C* **31–32** [et — etc.] *A* et necesse est etc. A^2 **32** [etc.] *C* ‖ [et] *A B G* ‖ [necesse est] *A* ‖ hoc] hec *C* **33** existit *G* ‖ habet *C* **34** que] quod *A G* ‖ [etiam] *C* **35** existeret in ea illa res *A* ‖ existat *D* **36** <et> non *C* ‖ quoniam] quia *A* **37** secundum] quemadmodum *A* **39** intentio] in icio *A* ‖ aliquo *A B* ‖ quem] quod *D* ‖ enim] tantum *A*

accipit materiam in diffinitione et dimittit formam, diminute accipit; qui autem accipit formam et dimittit materiam, existimatur quod dimittit aliquid non necessarium. Sed non est ita, quoniam forma debet accipi in diffinitionibus secundum dispositiones quibus existit. Et residuus sermo est manifestus.

403b9 **17.** *Dicamus igitur quod iste qui intendit considerare*
403b10 *de passionibus materie que non separantur*
ab ea, secundum quod non separantur,
nullus est nisi Naturalis, considerans
in omnibus actionibus istius corporis et istius
materie et passionibus. Quod autem non est
ita, considerandum est ab alio; quorum quedam
debet intendere Artifex, ut Carpentarius, et
Medicus. Ea autem que sunt non abstracta in
403b15 *rei veritate, sed sunt passiones corporis, et secundum*
abstractionem, intendit Mathematicus. Ea autem
que sunt abstracta in rei veritate intendit
403b16 *Primus Philosophus.*

Cum dubitavit de diffinitionibus, incepit demonstrare hic que artes utuntur in diffinitionibus forma et materia, et que solummodo forma. Et dixit: *quod ille qui intendit considerare de passionibus materie non abstractis ab ea, secundum quod sunt*, etc. Idest, ille qui intendit considerare de formis consequentibus passiones materie non abstractas a materia secundum quod sunt non abstracte est Naturalis, qui considerat in omnibus passionibus corporis, et in natura istius materie, et in passionibus eius.

Deinde dixit: *Quod autem non est ita*, etc. Idest, quod autem

40 dimittat *C* **41–42** diminute — materiam] *B* **41** [accipit qui autem] *G* accipit qui autem accipit G^2 **42** exīratur *D* ‖ dimittat *A* **43** accipit *C* **44** secundum <quod> *G* ‖ dispositionem *C* ‖ <in> quibus *B* ‖ existet *A* existat *C* ‖ [Et] *A* **45** est sermo *C*

17. **1** igitur] ergo *A* ‖ [considerare] *B* considerare B^2 **2** [de] *G* de G^2 **4** nisi] qui *G* **5** actionibus omnibus *D* ‖ <accidentibusque> actionibus *A* **5–6** [et istius materie] *A* **7** <aliquo> alio *C* aliquo *B* ‖ [quorum] *B* ‖ quorum quedam] quorundam *A* **8** debet intendere] intendit *A* **9** [sunt] *A* **10** [rei] *A* ‖ sunt] etiam *A* **11** mathematicus intendit *A* **12** [rei] *A* re *D* **13** [Primus] *D* **15** que] quod *C* ‖ artes <artes> *G* **16** [et (2)] *A* ‖ [quod] *A* quod A^1 **17** [considerare] *A* **17–19** [passionibus — de] *D* **17** passionibus materie] partibus materie passionibus *A* **17–18** [non — sunt] *A* **19** materie passiones *C* **20** abstractas] abstractis *B* abstractos *C* **20–21** naturalis est *A* **22** in passionibus eius] eius passionibus *A* **23** [Quod (1) — etc.] *A* quod autem etc. A^2 ‖ [est] *C* ‖ Idest [accidentia autem>] *G*

ex istis formis et passionibus non est per naturam,
25 sed per voluntatem, considerandum est ab artificibus Mechanicis, ut Carpentario et Medico. Deinde dixit: *Ea autem que sunt non separata*, etc. Idest, accidentia autem non abstracta a corpore, et consequentia ipsum non in eo quod est transmutabile sed in eo quod est corpus
30 tantum et magnitudo (et sunt ea que intellectus intelligit secundum abstractionem a materia, licet in rei veritate non separentur), consideranda sunt a Mathematicis. De formis autem que sunt abstracte in rei veritate, idest secundum esse et intellectum, considerat Primus Philosophus.

18. *Sed revertendum est ad nostrum sermonem,* 403b16
in quo loquebamur quod passiones anime non
sunt separate a materia animalis naturali. Et ea que
sunt talia in rei veritate sunt ira et timor, non
5 *sicut linea et superficies.* 403b19

Et quia hoc est magis proprium Logico, revertamur ad illud de quo loquebamur, scilicet quod passiones anime, scilicet concupiscibilis, non sunt abstracte a corpore, neque in diffinitione neque in esse; v. g. ira et
10 timor, que non sunt abstracte neque in diffinitione, sicut linea et superficies.

1.2

19. *Et necesse est nobis in querendo de anima* 403b20
predicere opiniones Antiquorum. Et iuvabimur
per eas, et retinebimus illud quod dictum
est vere et secundum quod oportet, et vitabimus illud

24 ex istis] existit *C* ‖ [et passionibus] *A* ‖ <materiam et> naturam *C* materiam *G* **25** artibus *B* artifitialibus *D* **26** Mechanicis] mathmathicis *D* mecanicis D^2 *G* ‖ ut] v. g. *A* **26–27** Deinde dixit] dixit enim deinde *C* **27** [Ea] *C* ‖ [Ea — etc.] *A* ea autem etc. A^2 ‖ que] quod *C* ‖ non sunt *C* ‖ separata] semper *C* **28** [autem] *A C* ‖ <que> non <sunt> *C* **31** <et> licet *C* ‖ [rei] *A* **32** separantur *C* ‖ consideranda sunt] *J* est considerandum est *A* considerandum est *B D G* considerandum autem *C* **33** [rei] *A* **34** intellectus *B* ‖ [Primus] *B*

18. **1** Sed] Et *D* ‖ nostrum] vestrum *C* **3** [naturali] *B* **4** talia] animalia *C* ‖ [rei] *A* ‖ <et> non *C* **5** sicut ⌊<sicut>⌉ *A* sunt *C D* **6** [Et] *A* Idest et *G* **6–7–11** [Et — Logico — illud — superficies] *D* idest et — loico — id — superficies D^2 **6** quia] quoniam *A* ‖ revertamus *A* **7** illud] id *B* ‖ de] in *A* ‖ loquebamur] fuimus *A* **8** [scilicet] *A B G* **9** neque in esse neque in diffinitione *C* ‖ v. g.] ut *A* **9–11** [v. g. — diffinitione] *C* **9–10** ira et timor] (B^2) timor et ira *B* **10** [neque in diffinitione] *A* ‖ [in] *B G* **11** sicut] ut *C*

19. **1** <Intendentes autem> Et *A* ‖ in querendo] inquirendo *A C* **3** tenebimus *A* ‖ illud] id *B* **4** [est] *G* **4–5** [vere — est] *C* **4** secundum] hoc *A* ‖ mutabimus *A* ‖ illud] id *B*

quod dictum est secundum quod non oportet. Et
403b25 *debemus predicere etiam ea que reputantur*
proprie esse naturalia. Et hoc ponemus principium,
dicendo quod habens animam videtur
differre a non animato his duobus proprie,
scilicet motu et sensu. Et hec duo accepimus
403b28 *ab Antiquis de anima.*

Cum declaratum est in Posterioribus quod consideratio ducens ad certitudinem perfectam in rebus quesitis in unoquoque generum non fit nisi considerando in principiis propriis illi generi, incepit demonstrare quod necesse est considerare de anima hoc modo principiorum. Et dixit: Et debemus predicere, in querendo de anima, propositiones et principia que videntur esse propria anime secundum quod est anima, et illas propositiones ponamus principium considerationis. Et notificavit quod ea que habent de anima talem dispositionem sunt duo, sensus scilicet et motus. Animatum enim non differt a non animato nisi sensu, et motu locali. Et dixit: *quod habens animam*, etc. Et intendit hic per *videtur* certitudinem, quoniam ipse utitur talibus verbis loco certitudinis in locis in quibus certitudo est famosa. Et residuus sermo est manifestus.

403b28 **20.** *Quidam enim eorum dicunt quod illud quod*
est proprie et prius anime est movere.
403b30 *Et quia existimabant quod omne non motum non*
potest movere aliud, existimaverunt animam
esse aliquod motum. Unde Democritus dixit
404a1 *ipsam esse ignem et calidum; dixit enim quod*

5 [non] *A* **6** etiam predicere *B* ‖ ea etiam *A C* **7** propria *A B* ‖ [esse] *D* esse eius *A* anime *B* ‖ [naturalia] *B* ‖ hic *B* ‖ principium] primo *A* **9** a non animato] ab inanimato *C* ‖ [proprie] *A* **10** motu scilicet *G* ‖ sensu] sentire *A* ‖ accipimus *A C* accipiemus *B* **12** [est] *A* est A^2 **14** in unoquoque] immo quoque *C* ‖ fit] sit *A C* ‖ <in> considerando *A D* **14–15** propriis principiis *A* **15** illius generis *A* **17** <idest> Et *A* et debemus etc. idest et A^2 quod *C* et debemus predicere etc. idest et *G* ‖ predicere] predictas *C* ‖ in querendo] inquirendo *A C G* **18** propria esse *G* **18–19** [secundum — anima] *A* **19** principia *A* **20** notificant *C* ‖ [quod] *A* **20–21** de — dispositionem] talem dispositionem circa animam *A* **21** <que> sunt *A* ‖ [duo] *C* ‖ scilicet sensus *A B* **23** [quod — etc.] *A* et habens animam A^2 ‖ [hic per] *B* hoc per *C* ‖ [videtur] *A* videre *B* vi. *D* **25** loco in quo *A* **26** est manifestus] ipsius *C*

20. **1** [eorum] *A* ‖ illud] id *B* **2** [est (1)] *C* ‖ proprium *A* ‖ [et prius] *A* et proprius *B* **3** quia] quod *A* ‖ omne] esse *D* ‖ [non (2)] *A* non A^2 **4** estimaverimus *C* **5** demetricus *G* **6** ipsum *C* ? *D* ‖ et] aut *B C* ‖ <et> dixit *C* ‖ [quod] *C*

est ex corporibus et figuris indivisibilibus
infinitis, et ea que sunt sperica ex eis sunt
ignis et anima, v. g. Et similia huic sunt
10 *corpora existentia in aere, que dicuntur atomi,*
que sunt in radiis solis ingredientibus per
foramina. Et dicit quod per congregationem
fundamentorum in eis sunt elementa omnium 404a5
naturalium. Et similiter Leucippus. Et
15 *sperica istorum sunt anima, quia tales figure*
sunt possibiles transire in rem secundum totum,
et movent omnia quia moventur etiam; quoniam
existimant quod anima dat animalibus motum. 404a9

Cum notificavit quod Antiqui non considerant de anima
20 nisi per motum aut sensum, aut per utrunque, incepit primo numerare sententias hominum considerantium de anima per motum. Et dixit: *Quidam enim eorum*, etc. Idest, et cum quidam eorum opinabantur quod illud quod appropriatur anime primo est quia movet aliud, et opinabantur quod illud
25 quod movet aliud debet moveri, existimaverunt quod anima est aliquod motum semper. Deinde dixit: *Et ideo dixit Democritus ipsam esse ignem aut calidum*, idest aut ignem aut igneum. Deinde dixit: *dicit enim ipsam esse ex corporibus et figuris*, etc. Idest, opinabatur enim, quia movet aliud et movetur,
30 ipsam esse ex corporibus indivisibilibus habentibus figuras infinitas, et quod ex istis est solummodo ex spericis. Et quia sperica sunt ignis aut igneum, credebant quod sperica eorum aut sunt ignis aut anima. Deinde dedit exempla horum corporum apud Democritum. Et dixit: *Et similia*
35 *hiis sunt corpora existentia in aere*. Idest, et ista corpora

7 indivisibilibus et figuris *A* ‖ indivisilibus *B* **8** <et> infinitis *D* ‖ ea] eis *C* **9** huic sunt] sunt hec *A* **10–11** [existentia — in] *A* **11** qui *C* **12** [quod] *B* **14** leucipus *D* in eucippus *A* **15** [sperica] *A* **16** transire] tamen scire *D* **17** movet omnia quia movetur *B C D G* **18** [anima] *A* ‖ [dat] *A C* **19** <Et> Cum *D* **20** utrum *C* **21** [primo] *C* prius *D* ‖ hominum] omnium *A* ‖ consideracionum *A* **22** anima] ipsa *A* ‖ [Quidam — etc.] *A* quidam enim etc. A^2 **23** [et] *A* ‖ [eorum] *D G* ‖ illud] id *B* **24–25** illud quod movet] movens *B* **25** movet] movetur *A* ‖ <et> existimaverunt *B* **26** [aliquod] *A* ad *C* ‖ [Deinde dixit] *A C* ‖ [dixit Democritus] *A* ‖ demetricus *G* ‖ ipsam] eam *A* **27** [aut (2)] *A C G* ut *D* **28** [dicit] *C* ‖ [dicit — figuris] *A* dixit enim A^2 ‖ ex corporibus esse *C* **28–30** [et — corporibus] *B* **29** opinabantur *A* ‖ quia] quoniam *A* quod *C G* ‖ aliud] ad *A* ‖ [et movetur] *A* **30** ex corporibus esse *D* ‖ indivisilibus *B* **31** indiffinitas *G* ‖ ex istis est] est ex eis *A* ‖ ex (2)] et *A B C D* **32** [Et] *G* ‖ quia] quoniam *A* quod *B* ‖ <aut> ignis *B* ‖ igneum] ignea *A* **33** aut (1)] [autem] *A* ‖ [dedit] *A* **34** [apud Democritum] *B* ‖ demetricum *G* **34–35** [Et (2) — aere] *A* et similia hiis etc. A^2 **35** ista] ipsa *G*

apud ipsum sunt similia atomis, qui apparent moveri in radiis solis. Et cum notificavit quod Democritus opinabatur animam esse ex corporibus indivisibilibus, que apud ipsum assimilantur atomis, notificavit que partes sunt de quibus opinatur Democritus animam fieri ex eis, et quomodo opinatur ea esse elementa aliorum compositorum. Et dixit: *Et dicit quod per congregationem fundamentorum*, etc. Idest, et hec corpora sunt de quibus Democritus dicit quod per congregationem fundamentorum in eis adaptantur ut ex eis componantur diversa entia, quamvis sint eiusdem nature. Et intendit per *fundamenta* diversitatem eorum in figura et in situ et in ordine. Diversitas enim partium in hiis tribus est causa diversitatis compositorum ex eis, sicut scripture diversantur propter diversitatem literarum in hiis tribus. Et cum narravit quod ipsi opinantur animam esse ignem aut aliquod igneum, quia opinantur animam esse spericam et ignem esse spericum, dedit rationem propter quam opinabantur animam esse spericam. Et dixit: *Et quod est spericum ex istis est anima*, etc. Idest, et Democritus et Leucippus non opinabantur quod sperica ex corporibus indivisibilibus sunt anima nisi quia opinabantur quod talia corpora sunt ea que possibilia sunt pertransire per alia et movere ipsa, quamvis ipsa moveantur semper. Et hec est dispositio quam existimabant esse propriam anime, scilicet quoniam movet corpus et movetur semper.

404a9 404a10 **21.** *Et ideo dixerunt quod anelitus est diffinitio vite. Aer enim continens cum congregabit corpora et constringet ex istis figuris que dant animalibus motum, quia ista non quiescunt in aliqua*

36 ipsum] eum *B* **36–37** in radiis solis moveri *B* **37** cum] eam *A* **37–39** [quod — notificavit] *B* **37** demecritus *G* **39** atomis ⌊<que>⌉ *A* atomis radii *C* **40** [opinatur (1)] *C* opinabatur *A* ‖ demetricus *G* ‖ [Democritus — opinatur (2)] *D* ‖ quomodo] quando *G* **41** eam *B* ‖ aliorum] omnium *A* ‖ compositorum] corporum *C* ‖ [Et (2)] *A* **42** [dicit] *A B C D G* dicit *J* ‖ [quod] *B D* ‖ [quod — etc.] *A* quod per congregacionem etc. A^2 **42–44** [etc. — fundamentorum] *D* **43** dicit democritus *B* ‖ demecritus *G* **44** in] neque *A* ‖ adaptatur *A* **46** [fundamenta] *A* fundamenta A^2 **47** [in (1)] *A D* ‖ [in (2)] *A* **49** diversificantur *A* ‖ hiis] istis *A D G* **51** ignem] (A^2) igneum *A* ‖ quia] quoniam *A* quod *C* **52** et] aut *A* ‖ raciocinacionem *G* **54** [Et (1)] *A C* et A^2 ‖ quod — etc.] ea que sunt sperica *A* ‖ [et (2)] *G* ‖ demecritus *G* **55** leucipus *D* ‖ opinantur *C* **55–56** indivisibilibus corporibus *C* **56** sint *C* est *A* **57** possibilia sunt] sunt possibilia *A* ‖ transire *B* **58** quamvis] quatenus *A* ‖ moveantur] inducantur *C* **59** [est] *D* ‖ [scilicet] *B* **60** quoniam] quod *A C* ‖ movet] movent *D* ‖ semper <//////> *G*

21. **1** [ideo] *D* ‖ dixerunt] dixit sic *A* ‖ anelitus] animacio *G*

hora, sustineri ab extrinseco imponendo per anelitum alias figuras sibi similes dicunt, quod iste etiam prohibent illud quod iam pervenit intus in animalibus ab exitu, et contra expellunt cum 404a15
eis illud quod congregat et constringit
eas; et quod vita est dum animal potest facere hoc. 404a16

Quoniam omnis dicens in quiditate alicuius aliquid laborat in faciendo convenire illud omnibus sensibilibus, et in dando causam illius sensibilis ex illo dato ab eo in substantia illius, isti autem opinabantur animam esse partes spericas indivisibiles, laboraverunt hoc modo in dando causam anelitus, dicendo: Et propter hanc causam, scilicet quia anima est partes sperice que semper sunt in motu, fuit anelitus diffinitio vite, aut consequens vitam. Aer enim continens cum congregabit corpora, constringentur multe figure sperice, que sunt intra corpora, que dant animalibus motum, quia semper sunt in motu. Et tunc hec corpora movebuntur ad exitum, et illud erit exitus anelitus; et tunc sustentabitur animal ad imponendum alia corpora sperica ab extrinseco, et hoc est imponendo anelitum. Hoc autem fuit propter tria, quorum unum est in acquirendo locum illius quod exivit; secundum autem est ad prohibendum plura corpora intrinseca ab exitu; tertium est ut adiuvet ea etiam in expellendo illud quod constringit et quod congregat ea. Et dicunt: Et ideo fit vita dum animal potest facere hoc.

22. *Et forte etiam talis est sermo Pitagoricorum.* 404a16
Quidam enim illorum dicunt quod anima est atomus

5 [hora] *D* **6** hanaletum *B* ‖ <per> alias *A* ‖ sibi similes figuras *C* **7** etiam] est *A* ‖ prohibens *A* prohibet *C* ‖ illud] id *B* ‖ provenit *A* **8** ab] in *D* ‖ contra] qua *C* circa *G* ‖ expellens *A* **9** illud] id *B* cum illum *D* **10** [facere] *C* **11** dicens] ?dominus *C* ‖ aliquid in quiditate alicuius *A* **12** [illud] *B* **14** substantiam *G* ‖ illius] istius *G* ‖ isti] ipsi *A* **16** dandam *C* ‖ Et] quod *A* **17** [scilicet] *A* ‖ <quod> quia *C* ‖ anima est] anime sunt *C* ‖ [anima — que] *A* **18** fuit] sunt *A* ? *C* ‖ hanalitus *A* hanelitus A^1 ‖ <apud ipsos> diffinitio *A* **19** [cum] *D* ‖ corpus *G* ‖ constringuntur *A C* congregentur *B* **20** inter *A* ‖ corpus *G* **21** quia] quoniam *A* **22** movebantur *C* **23** analitus *G* **24** imponenda *A G* ‖ altera corpora A^1 ?alteracione *A* ‖ [sperica] *B* **26** illius] alius *A* **27** autem ⌊<quod exivit>⌉ *D* ‖ [est] *A* **28** [est] *A* ‖ diuvat *A* adiuvat *G* **29** exeundo *A* ‖ illud] in id *A* id *B* ‖ [quod (2)] *A B* **30** [Et dicunt] *A C* dicunt *B G* dicuntur *D* Et dicunt *I* ‖ fit vita <sicut dicunt> *C* quod vita est *A* fuit vita *B* ‖ dum — hoc] etc. *A*

22. **1** sermo est *B* **2** [anima] *A*

existens in aere, quidam autem illud quod movet
atomos. Et dixerunt hoc quia semper videntur
404a20 *moveri, licet ventus deficiat omnino. Et assimilantur istis*
dicentes quod anima est aliquid movens se. Omnes
enim isti videntur opinari motum convenire
anime, et quod omnia non moventur nisi per animam,
anima autem movetur per se. Nichil enim
404a25 *videtur movere nisi ipsum etiam moveatur.*

Et forte etiam opinio Pitagore in anima est similis opinioni Democriti et Leucippi. Quidam enim Pitagoricorum dicebant animam esse atomos aereos, et quidam illud quod movet atomos. Et opinabantur hoc quia credebant quod atomi semper movebantur et quod anima semper movetur. Deinde dixit: *Et similes istis sunt dicentes*, etc. Et innuit Platonem. Omnes igitur isti conveniunt in hoc, scilicet quod motus est proprius anime, sed differunt in quid est. Et quidam eorum existimabant eam esse corpora indivisibilia, aut ignem aut aliquod igneum; quidam vero atomos.

404a25 **23.** *Et similiter etiam dicebat Anaxagoras quod anima est movens,*
et cum hoc dicebat quod intellectus movet omne. Sed tamen
Anaxagoras aliud intendit ab eo quod intendit Democritus.
Democritus enim absolute dixit quod idem est anima
quod intellectus; dicit enim quod veritas est res
manifesta, et ideo dixit Homerus, et verum
404a30 *dixit, quod Acteon apopletizabatur et carebat*

3 in aere existens *A* ‖ autem] enim dicunt *G* **4** semper] sepe *A* **5** omino *B* **5–6** dicentes istis *G* **7** [isti] *A C* ‖ videntur] (*C*²) moventur *C* ‖ opinari videntur *A* ‖ opinare *C* **8** [et quod] *C* ‖ omnino *C G* **9** autem] enim *A* **10** [movere] *A* **11** <Dicit> Et *G* ‖ Et forte etiam] Dicit etiam forte idest *C* ‖ pytagoricorum *A* **12** opinio *C* **13** Pitagoricorum] eorum *A* ‖ dixerunt *A* ‖ aereas *C* **13–14** [aereos — atomos] *D* **14** illud] id *B* istud *C* ‖ [Et] *C* ‖ opinantur *A* ‖ [hoc] *B* hoc *B*² **15** quia] quoniam *A* ‖ atomi] achomi *A* ‖ [anima] *A* **16–17** [semper — igitur] *D* **16** [dixit] *C* **16–17** [Et — etc.] *A* et assimilantur istis etc. *A*² **16** istis similes *C* **17** [etc.] *B G* ‖ Et] sic *A* ‖ igitur] ergo *B* **17–18** in hoc conveniunt *B* **19** [eam] *A B C D G* eam *I* **20** aut (1)] ut *A* ‖ igneum aliquod *A* ‖ quidom *A* et quidam *D* **21** vero] sicut *A* ‖ atomos <et alii movens atomos> *G*

23. **1** [Et] *A* ‖ [etiam] *A D* enim *C* ‖ dixit *A* ‖ <cum dicebat> quod *C* ‖ est] etiam *C* **2** [hoc] *A C D G* ‖ tamen] aī *A* **4** Democritus] (*D*¹) Dixit *D* ‖ <et> dixit *A* **6** [ideo] *A* **7** hacteon *B* at¹teon *C* ?ateo *G* ‖ applectabatur *A* amplexabatur *C* apoplicabatur *D* appopleccizabatur *G* ‖ carebant *A*

intellectu. Non enim utebatur intellectu quasi aliqua
virtute, sed dicebat quod intellectus et anima idem sunt. 404a31

Et similiter etiam opinabatur Anaxagoras cum dixit animam esse moventem, et dixit quod intellectus movet omne. Sed Anaxagoras in hoc non intendit illud quod Democritus. Democritus enim propalavit quod anima et intellectus idem sunt; dixit enim quod veritas comprehensa non est nisi in eo quod manifestum est sensui tantum. Et ideo bene dixit Homerus versificator, cum narravit de homine qui carebat sensu, quod carebat intellectu. Democritus igitur non intendit quod intellectus sit aliqua virtus in animalibus alia a virtute sensus, sed dicit quod intellectus et anima idem sunt.

24. *Anaxagoras autem latentius loquebatur de* 404b1
istis, cum multotiens dicebat quod intellectus est
causa in inventione. Et dixit in alio loco quod
intellectus et anima idem sunt. Intellectus enim
apud ipsum existit in omnibus animalibus, magno
et parvo, nobili et vili. Sed non videmus 404b5
hunc intellectum existere similiter in omnibus
animalibus, neque etiam in homine. 404b6

Anaxagoras autem, cum propalavit quod intellectus et anima idem sunt, latentius propalavit quam Democritus, cum multotiens dicebat quod intellectus est causa rectitudinis et verificationis. Et ex hoc apparet eius sententia quod intellectus sit aliud a sensu. Et in aliis locis videtur opinari quod intellectus et anima idem sunt. Dicit enim quod intellectus est existens in omnibus animalibus,

8 [Non — intellectu (2)] *C* ‖ enim] etiam *A B G* ‖ utebantur *A* ‖ aliqua] aliena *A* **9** sed] si *G* ‖ dicebant *A* ‖ anima et intellectus *C* ‖ sunt idem *A* **10** <Dicit> Et *C G* ‖ etiam similiter *C* ‖ opinatur *C D G* **11–12** [et — Democritus (1)] *A* sed tamen etc. *A*² **11** omne] esse *B* **12** illud] id *B* ‖ Democritus enim] quoniam democritus *A* **13** propalalalavit *B* propallavit *D G* ‖ [anima] *A* **14** [non] *A* non *A*² **15** [Et] *C* ‖ <qui> cum *A* **17** igitur] ergo *A C* ‖ aliqua] vera *A* **18** [sensus] *B D* sensitiva *A* sensuali *C* ‖ sed] sicut *G* sed quod *C*

24. **1** latenter *A* **1–2** loquebatur de istis] de hiis loquebatur *A* **2** dixit *A* **3** in inventione <in numerante> *A* in intentione *B* cum inventione *C* rectitudinis *G* ‖ alio] aliquo *A* **5** existens *A* ‖ <et> magno *D* **6** <et> nobili *D* ‖ et vili] ignobili *C* **7** intellectum <hunc> *C* ‖ existere similiter] eodem modo existere *A* **9** <Dicit> Anaxagoras *C G* ‖ autem] m̄s. *A* ‖ propallavit *D* **10** propallavit *D* ‖ quam] quod *G* ‖ cum] et *B* **10–11** dicebat multociens *A* **11** rectitudinis] certitudinis *C* **12** [ex] *B* ‖ <ex> eius *A B C* quod eius *G* ‖ <est> quod *G* ‖ alius *C* **13–14** [quod — enim] *C* **14** [sunt] *D* **14–15** Dicit — ignobili] Intellectus si apud ipsum *A* **14** animalibus omnibus *D*

magno et parvo, nobili et ignobili. Et non est sicut existimavit, quia non videmus intellectum existere eodem modo in omnibus hominibus, nedum existat in omnibus animalibus.

404b7 **25.** *Et ponentes principium anime motum existimabant quod anima sit dignior ut moveatur omnibus. Ponentes autem regulam in hoc cognoscere et* 404b10 *sentire omnia entia dicebant animam esse principia. Quidam igitur eorum ponebant ista principia plura uno, quidam autem ponebant unam. Ut Empedocles; iste enim ponebat eam ex omnibus elementis, sed tamen ponebat unumquodque elementorum etiam animam. Et dixit quod nos non comprehendimus terram nisi per terram, et aquam per aquam, et aerem per aerem, et ignem per suum simile, scilicet* 404b15 *ignem, et litem per litem, et amicitiam per amicitiam.*

Cum complevit sermonem considerantium in anima per motum, incepit etiam dicere opiniones eorum qui considerant de illa per cognitionem et distinctionem, dicendo: *Et ponentes principium anime motum*, etc. Idest, ponentes autem regulam anime et cognitionem sue nature propter motum, quapropter iudicaverunt quod anima est magis omnibus digna motu, secundum quod diximus. Ponentes autem regulam in consideratione de animato per cognitionem eius et distinctionem in omnibus entibus opinabantur quod anima est principium totius,

15 <et> nobili *D* ‖ et (2)] vel *C* ‖ sicut] ut *A* **16** quia] quoniam *A* et *G* ‖ eodem modo existere *A* **17** [existat] *A* existit *B C* existeret *G*

25. **1** [Et] *A* ‖ ponemus *C* ‖ principia *A C G* ‖ [motum] *D* et motum *G* **2** omnibus ut moveatur *B* **3–4** [et sentire] *G* et sentire G^2 **4** dicebat *C* **5** ⌊<in>⌉ eorum *A* ‖ ponebat *C* **6** <animam> unam *G* unum *A C* **7** empedecles *B* ecupedocles *C* ‖ ponebant *C* ‖ [eam] *A B* **8** tamen] cum *A* ‖ unumquodlibet *C* **9** [etiam] *A* et *C* ‖ [non] *A* ‖ prehendimus *C* **10** [et (1)] *A* ‖ [per aquam et] *A* per aquam *D* **11** [per aerem]*D* ‖ [et] *A D* ‖ <per> ignem *A* ignem per ignem *C* **12** litem per litem] per litem et per litem *A* ‖ amicitiam (1)] amicicia *C* **13** [Cum] *A* ‖ [in] *C* **14** matum *D* ‖ incipit *D* intendit *A* ‖ [etiam] *C* ‖ considerabant *D* **15** de] in *A* ‖ illa] anima *B* ‖ dicendo] et d. *A* **16** ponendo principium *B* ponentes principia *C* potentes *A* ‖ [anime motum etc.] *A* ‖ ponentes autem] et potentes *A* ‖ autem] aut *C* **17** regulam] rationabilis *A* ‖ [anime] *C* **18** iudicaverant *A* iudicaverit *B* indicaverunt *C* iudicaverint *D* ‖ omnibus magis *C* omnibus *A* **19** motu secundum quod] motui ut *A* ‖ regulam] causam *A* **20** anima *C* ‖ [eius] *B* ‖ distinctionem] determinacionem *A* **21** [est] *C D* ‖ principia *G*

aut ex principiis totius. Qui igitur ponebant hec principia plura uno ponebant animam plura una, et qui opinabantur principium unum esse ponebant animam unam. V. g. quia 25 Empedocles ponebat animam fieri ex elementis, et ponebat ipsam sex in numero secundum numerum elementorum apud ipsum. Dixit enim quod nos non comprehendimus terram nisi per terram, etc. Et cum dixit: *Et quidam eorum ponebant hec principia plura uno*, intendebat: et quidam eorum, quia posuerunt 30 hec principia plura uno, opinabantur animam esse plura una, ut Empedocles. Sed fuit contentus dicere rem loco consequentis. Et cum dixit: *et quidam eorum ponebant unam animam*, intendebat: et quidam eorum, qui ponebant unum principium, ponebant unam animam. Sed fuit contentus 35 hic consequente loco rei, econtrario ei quod fecit primo. Et residuus sermo est manifestus.

26. *Et similiter Plato in Thimeo ponebat animam* 404b16 *aliquod ex elementis, quoniam apud ipsum nichil cognoscitur nisi per suum simile, et quod omnes res non fiunt nisi ex suis principiis.* 5 *Et similiter determinavit prius in Philosophia, scilicet in suis disputationibus. Et manifestum est quod liber Thimei exit ab eis, et quod animal simpliciter* 404b20 *est ex forma unius, et prima longitudine, et prima latitudine, et primo profundo; et* 10 *quod alia currunt hoc modo.* 404b21

22 <et> Qui *A* ‖ igitur] ergo *A C* ‖ ponebat *D G* **23** ponebat *D G* opinabantur *A* ‖ animam <esse> *A* ‖ opinabatur *C D G* ponebant *A* **24** unum principium *A* ‖ [esse] *A* ‖ ponebat *B C D G* ‖ <esse> unam *A* ‖ [quia] *C* Quoniam *A* **25** ponebat (2)] ponebant *A* **26** ipsam] eam *A* ‖ [in] *C* ‖ in numero] quatuor *A* ‖ elementorum secundum numerum *C* **27** Dixit enim] et ideo dixit *A* ‖ quod] quia *D* ‖ [nos] *A* ‖ cognoscimus *A* ‖ [nisi] *B* nisi B^2 **28** [Et (2)] *A C* cum *B* **28–29** [ponebant — uno] *A* **29** intendebat] infidit *A* **29–30** [intendebat — uno] *B* **29** et] quod *A* ‖ quia quidam eorum *A* ‖ quia] que *C* **30** [hec] *G* ‖ [principia] *D* ‖ opinabatur *G* **31** ut] aut *C* et *G* ‖ contemptus *C* ‖ rem] antecedens *C* **32** [et (2)] *A C* **32–33** eorum — animam] autem etc. *A* **33** [intendebat] *C* intendit *A* ‖ et] quod *A* ‖ quidam eorum qui] quia quidam eorum *A* ‖ posuerunt *A* **34** animam unam *C* omnia unum *A* **35** [hic] *C* ‖ consequente] converte *A* ‖ <et> econtrario *D* **35–36** ei — primo] ea quod primo fecit *A* fecit ei primo *B* **36** est] ipsius *C* ‖ manifestius *C*

26. **1** tymeo *G* ‖ ponebant *A* **2** aliquid *B* **3** nil *B* **4** fiunt] fuerint *B* fuerunt *C D* ‖ principiis suis *C* principiis *A* **5** declaravit *A* ‖ [prius] *C* **6** [scilicet] *A* ‖ suis] communibus *A* **7** tymei *G* ‖ [et] *A D G* ‖ simplex *C* **8** ex forma est *C* ex forma *A* **9** [et prima latitudine] *A* **10** aliqua *B*

Et similiter Plato posuit in Thimeo quod anima
est aliquid ex substantia elementorum. Opinabatur
enim etiam illud quod opinabatur qui ponebat animam ex
principiis, et est quod omnes res non cognoscuntur nisi per
suum simile, et non cognoscuntur nisi per cognitionem
suorum principiorum. Et quod principia cognoscuntur
per sua similia, continget quod principia cognoscantur per
principia. Et cum coniungemus huic quod anima cognoscit
res per principia earum, continget ex hoc quod
anima sit principia; hec enim sunt proprietates convertibiles.
Deinde dixit: *Et similiter determinavit*, etc. Idest, et
similiter determinavit in sua Philosophia et in scholis
eius; quoniam in Thimeo dixit hoc alio modo. Dixit enim
illic quod animal simpliciter absolutum, quod est genus
animalium particularium et principium eorum, est compositum
ex uno; et ex prima longitudine, que est composita
ex dualitate prima; et ex latitudine, que componitur
ex prima trinitate; et ex profundo, quod componitur
ex prima quaternitate; que sunt principia aliorum
numerorum compositorum. Et opinabatur quod
longitudo componitur ex dualitate quia linea fit ex duobus
punctis; et latitudo ex trinitate quia fit cum longitudine
ex tribus punctis; et spissitudo ex quaternitate
quia fit cum longitudine et latitudine ex quatuor
punctis. Quoniam, cum opinabatur quod numeri sunt
principia omnium, fuit necesse apud ipsum ut principia
numerorum sint principia generum esse sensibilis,
et alii numeri, qui componuntur ex principiis, sint
principia etiam rerum particularium; ita quod principium

11 <Dicit> Et *C G* ‖ Et — Thimeo] plato similiter in thimeo opinabatur *A* **11–12** quod anima est] animam esse *A* **13** [enim] *A C D* ‖ [etiam] *C* ‖ opinabantur qui ponebant *A* **15** [suum — per] *G* suum — per G^2 ‖ [non — nisi] *A* **16** <continget> quod *B* ‖ [principia] *A* **17** contingit *A* et continget *C* ‖ continget —cognoscantur] scilicet *B* ‖ cognoscuntur *C* **18** cum] quod *D* ‖ coniungerimus *C* ‖ huic] hic et *A* ‖ cognoscat *A* **19** earum principia *A* ‖ eorum *C D* **20** principium *C D* ‖ sunt ⌊<principia>⌉ *A* **21** <dicit> Deinde *A* ‖ [Et (1) — etc.] *A B* et — etc. A^2 determinavit etc. *C* ‖ [Idest] *B* ‖ [et (2)] *A C* **22** scolis *A D G* **24** [illic] *B* ‖ quod (1)] quoniam *C* ‖ animal] (B^2) anima *B* ‖ simplex *C G* **25** principia *A* **26** uno <ipso> *G* ‖ que <scilicet> *A* **27** [prima] *A* ‖ [et ex latitudine] *A* et prima latitudine A^2 ‖ que <scilicet> *A* ‖ <est> componitur *C* est composita *A D* **28** trinitate] (G^2) quaternitate *G* ‖ [et ex profundo] *A* et primo profundo A^2 ‖ quod <scilicet> *A* que *G* **30** <per> compositorum *C* **31** <prima> dualitate *A* **32** quia] quoniam *A* **33** tribus] (D^2) quatuor *D* ‖ punctis <et latitudine> *C* **34** quia] quoniam *A* ‖ [et latitudine] *C* **35** Quoniam] quare *A* ‖ cum] autem *C* ‖ numeri] unum *G* ‖ sint *B* **36** necesse fuit *A* ‖ ut] quod *C* **37** <principiorum> numerorum *B* ‖ esse] anime *A* **38** sunt *C* **38–39** etiam sint principia *B* **39** etiam rerum] (A^2) esse rerum etiam *A*

animalis simplicis est prima unitas et prima dualitas
et trinitas et quaternitas, principia autem
aliorum animalium sunt alii numeri. Et ideo dixit quod
alia currunt hoc modo; idest, et principia aliorum animalium
particularium sunt alii numeri. Et quia opinabantur
hoc in principiis entium et opinabantur quod anima
componitur ex principiis propter cognitionem, opinati
sunt quod anima est iste numerus qui est principium
numerorum. Deinde dixit: *Et manifestum est quod Thimeus
exit ab eis*. Idest, ut michi videtur, quod illud quod dictum
est de principiis in Thimeo aliud est ab eo quod dictum
est in disputationibus. Et quasi diversitas hominum in
anima non est nisi propter diversitatem eorum in principiis.
Omnes enim conveniunt quod oportet esse ex principiis,
et dicunt quod opinio Platonis in Thimeo de anima
est quod anima est natura media, scilicet inter formas
abstractas indivisibiles et inter formas sensibiles divisibiles
secundum materiam. Themistius autem dicebat
quod Plato intendebat per istam naturam mediam intellectum
inter omnes partes anime, cum suum esse sit medium
inter formas materiales et abstractas. Et universaliter difficile
possumus hodie intelligere opiniones Antiquorum,
quia non sunt note apud nos.

27. *Et est dictum etiam hoc alio modo, et est quod* 404b21
*intellectus est unum et scientia duo, quoniam
per se est ad unum; et quod existimatio est numerus
superficiei et quod sensus est numerus solidi.
Numeri enim dicebantur esse forme et*

40 simplicis est] sit simpliciter *A* ‖ [prima unitas et] *D* ‖ [prima (2)] *B* **41** <prima> trinitas *A D* ‖ [autem] *B* **42–44** [Et — numeri] *D* **42** quod] quia *C* **42–43** [quod — modo] *A* et quod alia A^2 **43** alia] aliqua *B* **44** quia] quoniam *A* ‖ opinabatur *A C D* **45** opinabatur *A C* **47** qui] quoniam *D* **48** numerorum] universorum *A* **48–49** [quod — eis] *A* **48** timeis *D* **49** ut ⌊<opinabatur quod anima componitur ex principiis propter cognitionem opinati sunt>⌉ *A* et *B* cum *G* ‖ illud] id *B* **50** in thimeo de principiis *A* **50–51** [de — est] *C* **51** disputantibus *A* ‖ quasi <d.> *C* ‖ <istorum> hominum *G* **53** <in hoc> quod *A* ‖ <eam> esse *A* **54** <p.> Platonis *C* ‖ [de anima] *A* **55** [scilicet] *G* si *C* **56** [et — divisibiles] *G* et — divisibiles G^2 ‖ [divisibiles] *C* **57** materiam] naturam *B* ‖ Temistius *B* themeus *C* **58** intendit *A* **59** esse] (A^1) anime *A* **60** materialos *A* ‖ [et (1)] *A* **60–61** hodie possumus difficile *B* difficile est ut possumus hodie *C* **61** intelligere hodie *D* ‖ opiniones] propositiones *A* ‖ Antiquorum <physicorum> *A* **62** quia] quoniam *A* ‖ nos ⌊<ille opiniones>⌉ *G*

27. **1** etiam dictum est *A* dictum est etiam *B* ‖ et est (2)] etc. *D* **3** exterminatio *D* **4** numeri *A* ‖ sollidi *D*

404b25 *principia in rebus entibus, et numeri sunt unum*
illorum elementorum. Sed omnes res considerantur,
quedam per intellectum et quedam
per scientiam et quedam per existimationem
et quedam per sensum. Ista autem sunt
404b27 *numeri qui sunt forme.*

Et opinati sunt etiam alio modo animam esse principia numerorum. Dicunt enim quod intellectus est unum numerale. Et intendit per *intellectum* primas propositiones. Et dixerunt ipsum esse unum, quia scire propositiones est unius scientie. Et intendit per *scientiam* conclusionem. Et dixerunt eam esse dualitatem, quia est processus ab uno, scilicet propositionibus, et ad unum, scilicet conclusionem, unde fit dualitas. Et hoc intendebat cum dixit: *est enim singulariter ad unum*. Et dixerunt quod existimatio est numerus superficiei, scilicet trinitas. Est enim ab uno, scilicet propositionibus, ad duo; nam conclusio est in eo falsa et vera; unde fit illic aliqua dualitas. Et dixerunt etiam quod sensus est quaternitas. Opinati sunt enim quod sensus comprehendit corpus, et quod forma corporis est quaternitas. Deinde dixit: *Numeri enim dicebantur esse forme*, etc. Idest, et dixerunt hoc quia opinabantur quod principia numerorum sunt forme abstracte, et principia entium sunt unum elementorum eorum. Et quia rerum quedam considerantur, idest cognoscuntur, intellectu, et quedam scientia, et quedam existimatione, et quedam sensu, et nichil cognoscitur nisi per suum simile, necesse est ut iste virtutes anime comprehensive sint principia numerorum qui sunt forme et elementa

6 numeri] (G^1) unum *G* **7** res] tres *C* **8** [et] *A* **9** [et] *A* **10** [et] *A* ‖ [autem] *B* autem B^2 ‖ [sunt] *C* **11** que *C* **12** <Dicit> Et *C G* Sit quod *A* ‖ [etiam] *C* **13** dicit *A* ‖ [est] *G* **14** per intellectum et intendit *C* ‖ [per intellectum] *A* per intellectum A^2 **15** quia] quoniam *A* **16** conclusionem per scientiam *C* **17** dixit *A* ‖ eam] ipsam *B* ‖ [esse] *D* **19** dualitas fit *C* ‖ intendit *A* ‖ cum <cum> *A* **20** est — unum] quoniam per se etc. *A* ‖ singulariter] signum *C* **21** trinitatis *D* **22** ab uno scilicet] solis *A* ab uno idest *G* **23** [in eo] *A* in ea *C* ‖ vera et falsa *B* ‖ illic] ibi *A* hic *C* ‖ aliqua illic *G* ‖ dualitas aliqua *C* **25** quod (2)] quia *B* **26** Numeri] unum *A* **26–27** [dicebantur esse] *A* **27** [et] *D* ‖ quia] quoniam *A* **28** numerorum] (C^2) numeorum *C* **29** unum elementorum] elementa *C* ‖ eorum] illorum *A* ‖ quia] quoniam *A* **29–30** quedam rerum *B* **30** considerantur <etc.> *A* **31–32** [et (1) — sensu] *A* **32** nil *B* **33** apprehensive *A* comprehensiva *C* **34** sint] sunt *C* ‖ [principia — elementa] *D* ‖ que *A C*

35 entium, scilicet unitatis et dualitatis et trinitatis et quaternitatis; et necesse est ut intellectus ex istis sit unitas, et scientia dualitas, et existimatio trinitas, et sensus quaternitas.

28. *Et quia existimatum est de anima quod est* 404b27
movens et cognoscens, voluerunt aliqui congregare
hec duo, et iudicaverunt quod anima est numerus
seipsum movens. Et magna diversitas 404b30
5 *est in principiis, que sunt et quot, et maxime*
inter eos qui ponunt ea corporalia et inter eos
qui non corporalia. Et isti etiam differunt ab 405a1
eis qui admiscent et ponunt principia ex
utroque. Et diversitas etiam est in numero principiorum.
10 *Quidam enim dicunt unum principium*
esse, quidam plura. 405a3

Et quia existimatum est, idest certificatum, quod movere et cognoscere sunt principia anime, intendebant aliqui ad congregandum utrunque in anima, dicendo animam
15 esse numerum se moventem: numerum autem quia cognoscit, se
15 moventem quia non movetur ab alio.

Et cum notificavit sectas que differunt in diffiniendo animam, et quod sunt tres, quarum prima diffinit eam per motum aut per sequentia motum, secunda autem per cognitionem, tertia vero per utrunque, et omnes conveniunt
20 quod est ex principiis, incepit notificare modos diversitatis eorum universaliter, licet conveniant in hoc quod est ex principiis. Et dixit: *Et magna diversitas*, etc. Idest, et differunt in substantia anime quia differunt in principiis, scilicet in natura eorum et in numero. Et maxima diversitas est in natura

35–36 et (2) — et] etc. *A* **37–38** [et (2) — quaternitas] *A* **37** sensus <est> *B*
28. **2** aliqui] antiqui *A* **3** indicaverunt *A* **4** seipsum] semper *A* **5** quot <sunt> *A C* **6** [qui ponunt ea] *A* ‖ [ea] *C* **6–7** [et — corporalia] *D* **6** [inter (2)] *A* **7** qui <ponunt> *A* ‖ <non> differunt *A* **8** qui <admiscunt et ponunt non corporalia et isti etiam non differunt ab eis qui> *A* **10** dicunt] ponunt *A* ‖ [unum] *C* **10–11** esse principium *A* **11** quidam <autem> *G* **12** [Et] *A B D* Dicit *C G* Et *I* ‖ quia] Quoniam *A* quod *C* ‖ certificatum <est> *A D* ‖ <scilicet> quod *A* **13** principia] propria *G* ‖ aliquid *B* alii *A* **15** se moventem (1)] moventem se *C* ‖ se (1) — moventem (2)] etc. *A* ‖ numerum (2)] *Crawford* numerus *B C D G* ‖ quia (2)] quoniam *A* **16** ⌊<in>⌉ que *A* **17** quod] que *C* ‖ diffinitat *G* **18** motum (1)] motium *A* ‖ [aut — motum (2)] *B* ‖ [autem] *C* **19** [vero] *A* **21** [eorum] *G* **21–22** [eorum — diversitas] *C* **22** diversitas <est> *B* **23** quia] quoniam *A* **24** [in (1)] *C* ‖ maxima <vero> *A*

principiorum inter ponentes principia corporalia
et ponentes ea non corporalia, cum iste due nature maxime
differunt. Deinde dixit: *Et differunt etiam isti ab eis qui admiscent*
et ponunt principia ex utroque, idest corporalibus
et non corporalibus. Deinde dixit: *Et differunt etiam in numero*
principiorum. Idest, et differunt etiam in anima quia
differunt in numero principiorum.

405a3 **29.** *Et isti procedunt in diffiniendo animam processu*
consequente ista. Hoc enim quod reputant,
quoniam natura principiorum est movens, non est extra
405a5 *veritatem. Unde quidam existimabant ipsam*
esse ignem; ignis enim est parviorum partium inter
elementa, et quod magis videtur non esse corpus. Et ipse
405a7 *movetur et movet alia corpora prima intentione.*

Cum notificavit sententias Antiquorum de anima, incepit
laudare eas in eo quod dicunt de veritate et de verificatione
consequenti. Et dixit: *Et isti procedunt*, etc. Idest, et
isti qui opinantur animam esse ex principiis quia movetur per se,
et diffinierunt eam hoc modo, processerunt in hoc via
recta et consequente principia. Opinari enim quod natura principiorum
est movens per se rectum est. Deinde dixit: *Et ideo existimaverunt*
quidam, etc. Idest, et quia opinati sunt eam esse ex principiis,
existimaverunt quidam ipsam esse ignem, quia reputabant
ignem esse elementum ceterorum elementorum, et simpliciorum
partium, et quod magis videtur non esse corpus; quia
opinantur principia esse talia, scilicet simpliciora aliis et
remotiora a natura corporea; et omnia ista cum eo quod visa est ab eis
moveri et movere alia prima intentione, sicut anima.

25 principa] ea *A* **26** ponentes — corporalia] incorporalia *A* ‖ iste] ille *D* **27** differunt (1)] differant *A* **27–28** Et — principia] etc. *A* et isti etiam etc. A^2 **27** admiscentur *D* **28** <ex> corporalibus *A* **29–30** [differunt — principiorum] *A* diversitas etc. A^2 **29** [in] *C* **30** [etiam] *A B* ‖ quia] quoniam *A*

29. **1** <in> processu *D* **2** consequente] converti *C* ‖ [ista] *B* ‖ hec *C* **3** quoniam] quam *C* **4** quidam] quod *A* quidem *C* ‖ ipsam] ipm *G* **5** parviorum *Crawford* prior *A C* priorum *B D G* pm̄orum B_2 **6** esse] est *A* ‖ ipsum *C* **9** eas] eos *G* ‖ eo] hoc *A* ‖ dixerunt *A* ‖ veritate] virtute *C* **10** consequentie *B D* ‖ [procedunt] *A* ‖ [et (3)] *D* **11** quia <quod> *C* **12** [eam] *A* ‖ hoc (2)] hac *A D* **13** Opinari] opinati sunt *A* ‖ quod] quo *G* **14** est (1)] et *C* ‖ <et hoc> rectum *A* ‖ Et ideo existimaverunt] Unde *A* **15** [etc.] *A* ‖ quia] quoniam *A* **16** ipsam] eis *A* ‖ [ignem] *D* ‖ quia] quoniam *A* ‖ putabant *A* **17** ceterorum elementorum] elementorum ceterorum *A* ‖ simplium *C* **18** [et — corpus] *A* et quod magis A^2 ‖ quia] quoniam scilicet *A* **19** opinabantur *D G* **20** corporali *A* ‖ et] in *B* ‖ ista <sunt> *A* ‖ [ab eis] *A* **21** moveri] removeri *C* ‖ et] aut *C* ‖ [sicut anima] *A*

405a8 **30.** *Democritus autem dixit in hoc sermonem magis*
latentem, et iudicavit causam in utroque, et
405a10 *dixit quod anima et intellectus idem sunt, et quod hoc est*
ex primis corporibus indivisibilibus. Et attribuit
ipsum motui propter parvitatem partium
eius et propter figuram. Et dixit quod inter figuras
magis obediens motui est sperica, et quod intellectus
405a13 *et ignis habent talem figuram.*

Quia intentio eius in hoc capitulo est demonstrare quod
Antiqui bene dixerunt in hoc quod conveniunt in hoc quod
anima est ex principiis propter motum, et facere comparationem
inter sermones eorum de hoc, et iam locutus fuit
de sententia eius qui dicebat animam esse ignem, incepit modo
loqui de opinantibus eam esse ex partibus indivisibilibus,
dicendo: *Democritus autem*, etc. Idest, Democritus autem dixit de
natura anime propter
motum sermonem magis latentem sermone dicente ipsam
esse ignem. Et est magis latens quia iudicavit causam in
utraque virtute et dixit ipsam esse eandem et quod natura
utriusque est eadem, scilicet intellectus et anime moventis et
sensibilis. Dixit enim quod anima et intellectus sunt idem, et quod
natura
illius est quia est pars partium indivisibilium spericarum.

Deinde dixit: *Et attribuit ipsum motui*, etc. Idest, et attribuit ipsum
motui proprio anime; idest, posuit ipsum causam motus anime
propter parvitatem suarum partium, cum sit indivisibilis,
et propter suam figuram. Opinabatur enim quod illa figura est
levioris motus omnium figurarum, et ideo opinabatur quod ista
figura est, extra in anima, et in igne. Et iste sermo latet propter

30. **1** Dometticus *G* ‖ sermone *A* **2** indicavit *A C G* ‖ causam] eam *C* ‖ utraque *B* **3** sunt idem *D G* est idem *A* ‖ [hoc] *A* **4** indivisibilis *C* **5** ipsam *C G* **6** propter figuram] (A^2) figuram propter *A* **7** est motui *A* [est] motui est *D* ‖ intellectus] in *A* **8** <magis> habent *A* habet *C* **9** Quia] Quoniam *A* ‖ intentio eius] intendit *A* ‖ [in] *A* in A^1 ‖ [est] *A* **10** [in hoc (2)] *B* **11** et <et> *B* **12** et iam] etiam *G* **13** sententia] scientia *B C D* ‖ dicebant *C* ‖ incipit *A* **14** [esse] *B* ‖ indivisilibus *B* **15** dicendo] et d. *A* ‖ [Democritus autem (1)] *A* democritus A^2 ‖ [Democritus (1) — Idest] *D* ‖ [autem (2)] *A* ‖ anime] eorum *C* **16** [sermone] *A* ‖ dicentem *A* dicentis *C* **17** [Et est] *D* ‖ magis est *A* ‖ quia] quoniam *A* ‖ indicavit *A* ‖ causam] eam *C* **18** [esse] *B* ‖ eandem] calidum *A* ‖ [quod] *A* **19** [est eadem] *A* est eadem est *C* **20** sensibilis <est eadem> *A* ‖ [quod (1)] *A* **21** quia] quoniam *A* ‖ [pars] *D* **22** [Et (1) — etc.] *D G* etc. *A* et attribuit etc. A^2 ‖ ipsum (1)] ipsam *C* ‖ ipsum (2)] ipsam *A* **23** motui] motu *A C* ‖ ipsam *C* ‖ motus causam *G* motus *C* **24–25** suarum — figuram] etc. *A* **25** illa] hec *A* **26–27** [levioris — est] *A* **27** [est] *C D* sit *B* ‖ [extra] *A* ‖ [in (2)] *D* ‖ ille *A* ‖ [latet] *A*

duo; quorum unum est hoc quod opinatus est, scilicet quod anima et intellectus sunt idem; et quod est pars indivisibilis. Sed partem indivisibilem esse est dubium; ignem autem esse est manifestum.

405a13 **31.** *Anaxagoras autem videtur dicere animam esse aliud ab intellectu, sicut diximus superius, sed tamen*
405a15 *utitur eis quasi sint eiusdem nature. Sed ponit intellectum digniorem omnibus rebus ut sit principium; dicit enim quod solus intellectus inter omnia entia est simplex et mundus et purus. Et attribuit ei utrunque, scilicet cognitionem et motum,*
405a19 *dicendo quod intellectus movet omne.*

Cum fecit comparationem inter opinionem dicentis animam esse ignem et opinionem dicentis ipsam esse partem spericam partium indivisibilium, incepit etiam facere comparationem inter opinionem Anaxagore et Democriti. Et dixit: *Anaxagoras*, etc. Idest, Anaxagoras autem videtur, secundum quod apparet, dicere animam esse aliud ab intellectu. Sed quamvis hoc apparet ex suo sermone, tamen ipse ponit eos esse eiusdem nature, idest eiusdem generis; et cum hoc ponit intellectum magis dignum ut sit principium omnium rerum et preponit ipsum omnibus. Dicit enim quod solus intellectus est simplex mundus purus, idest abstractus a materia, non admixtus cum ea. Et attribuit utrunque ei in omnibus partibus mundi, scilicet cognitionem et motum; opinatur enim quod intellectus movet omnia et quod non movetur. Quoniam autem iste sermo est magis vicinus veritati et sententie Aristotelis, scilicet quod intellectus

28 opinatum est *C* opinatur *B* ‖ [scilicet] *C* **29** et (2)] secundum enim quoniam opinatur *A* ‖ pars est *A* **30** [Sed] *A* ‖ partem <esse> *A*
31. **1** [dicere] *C* ‖ esse] quod est *A* **2** intellecto *G* ‖ sicut] ut *A* sic *G* ‖ superius diximus *B* dixit superius *C D* **3** [eis] *D* eis etiam *G* ‖ quasi] quod *C* **6** [et (2)] *C D G* ‖ purus] primus *B* **7** [Et (1)] *A* **8** dicendo <etiam> *B* **9–10** [animam — dicentis] *A D* **11** [etiam] *B* **12** [inter opinionem] *D* ‖ opinionem Anaxagore] (A^2) anaxagore opinionem *A* ‖ [Anaxagoras] *A* anaxagoras A^2 anaxagoras autem *B G* **13** [autem] *A* ‖ videtur <dicere> *C* ‖ apparet] appellant *C* **14** apparet] (A^1) apparat *A* ‖ <hoc> suo *B* **15** ea *A* eius *B* eas *C* ‖ idest] et *G* **16–17** [et — rerum] *A* et cum hoc ponit intellectum etc. A^2 **17** et] idest *A* **18–19** [Dicit — purus] *A* dicit enim etc. A^2 **20** scilicet] idest *C* **22** et quod non movetur] et quod movetur *B* quod moventur B^2 ‖ moventur *A* ‖ Quoniam ⌊<omnia>⌉ *G* **23** magis est *C* ‖ [sententie] *C*

est ex principiis et quod est causa cognitionis et motus,
25 est manifestum. Et ideo laudabit ipsum post multum, et notificabit quod remansit illi dicere de intellectu.

32. *Melissus autem videtur, ut narratur de eo, dicere* 405a19
animam esse aliquod movens, cum dicebat quod lapis 405a20
habet animam quia movet ferrum. Diogenes autem et alii multi opinabantur animam esse aerem,
5 *quia existimabant quod nichil est subtilius aere, et propter hoc anima cognoscit et movet; secundum enim quod est principium aliarum rerum cognoscit, secundum autem quod est subtilior omnibus rebus movet. Et*
Empedocles etiam dicit quod anima est principium, cum dicit 405a25
10 *ipsam esse vaporem, ex quo constituit omnes res, et ponit ipsum valde remotum a corporibus et semper liquidum, et multi alii quod omnia entia sunt in motu. Et forte etiam aliquis videtur*
opinari etiam in anima talem opinionem. Dicit enim 405a30
15 *ipsam esse immortalem quia assimilatur immortalibus, et quod hoc est ei quia semper movetur; et dixit: omnes*
enim dii, luna scilicet sol et stelle, semper moventur 405b1
motu continuo. Et alii, qui digniores sunt derideri, iudicaverunt ipsam esse aquam, ut Zeno.
20 *Et videntur declinare ad hanc opinionem propter sperma, cum sit humidius rerum; quoniam propter hoc contradicitur dicens animam esse sanguinem, dicendo quod*
sperma non est sanguis, et sperma est prima anima. 405b5
Et alii dixerunt ipsam esse sanguinem, ut

24 est (1) — quod] ⌊non⌉ *A* **25** manifestum <etc.> *A* **26** notificavit *C* ‖ quid *C G*
32. **1** mellissus *A* Molissus *C* ‖ videtur] nisi *A* **2** aliquid *A C* ‖ cum] at *C* **3** quia] qua *A* ‖ Diogenes] digniores *A* **4** [et alii multi] *C* ‖ opinabatur *C* ‖ <quod> animam *A* **5** quia] quoniam *A* ‖ estimabat *C* ‖ quod nichil est] nichil esse *D* ‖ nichil] nil *B* **6–7** [et — cognoscit] *A* **8** est quod *C* ‖ subtilius *C* ‖ movet] videt *B* **9** animam *A* **10** ipsum *A* ‖ esse vaporem] (B^2) vaporem esse *B* ‖ consistunt *A* **12** liquidum] siquidem *C* ‖ alii <dicunt> *B* **14** opinari] opinati *C* ‖ talem opinionem in anima *B* ‖ [opinionem] *A C D G* **15** quia] quoniam *A* **16** ei] causa *A* ‖ quia] quoniam *A* quod *C* ‖ [et (2)] *B C D G* ut *A* et *I* ‖ omnis *G* **17** luna scilicet sol] luna sol *A* scilicet et sol *B* scilicet sol et luna *D* **18** continui *D G* ‖ alii <quidem> *A C* ‖ qui — derideri] digniores sunt qui *A* **20** videtur *C* ‖ declinare] determinare *A* ‖ propter] super *A* **21** humidius] huiusmodi *C* ‖ quoniam] quia *G* **22** dicens] dicenti *B* **23** et <quod> *G* **24** [alii] *D*

Critias, cum existimaverunt quod nichil consequitur animam sicut sentire, et quod sentire est ex natura sanguinis. Unumquodque enim elementorum, preter terram, habet iudicem, terra autem nullum. Et quod dictum fuit de
405b10 *ea est quod est ex omnibus elementis, aut omnia elementa.*

Vult numerare omnes opiniones Antiquorum in anima et dare cuilibet aliquam rationem. Et sermo eius est manifestus. Melissus autem opinabatur animam esse principium movens per se, quia dicebat quod magnes habet animam quia movet ferrum. Diogenes autem opinabatur animam esse aerem; aer enim est subtilius ceteris corporibus et principium eorum. Inquantum igitur est principium, dabitur ei cognitio, et inquantum est subtilius omnibus corporibus, dabitur ei motus; et hec duo appropriantur anime. Abrocalis vero opinabatur animam esse principium, et quod illud principium est vapor liquidus motus, quia opinabatur quod ex vapore est constitutio aliorum, et quod est valde remotus a corpore; et hec duo sunt in principio. Deinde dixit: et opinabatur cum multis aliis quod omnia moventur, et credebat propositionem communem omnibus, scilicet quod simile cognoscitur per suum simile. Et quia omnia apud ipsum sunt mota, fuit necesse ut cognoscens sit motum; quapropter iudicavit animam esse vaporem. Et similiter qui ponit ipsam nature stellarum et solis et lune videtur opinari ipsam moveri per se. Sed dicens ipsam esse aquam debet derideri; nullus enim dixit aquam esse elementum

25 Critias] *I* cariceus *A* Kanteus *B* cathitenus *C* curiteus *D* canteus *G* ‖ estimavit *A* estimaverit *B C* ‖ consequitur] toti sequitur *C* **26** sicut] ut *A* ‖ [et — est] *D* ‖ sanguinis] //////// *A* **27** [enim] *A C* **27–28** preter — iudicem] habet iudicem preter terram *A* **28** <suum> iudicem *C* ‖ Et] nisi *A* ‖ fuit] sit *A* **29** [est (1)] *A B C D G* est *J* ‖ ex] de *C* ‖ [aut omnia elementa] *A* **30** numerare] (*D*) narrare D^2 **32** [est] *A C* ‖ mellissus *C G* melisus *D* ‖ opinatur *C* **33** per se movens *A* ‖ quia dicebat] quoniam dixit *A* ‖ <adamas> magnes *C* **34** quia] quando *A* **34–35** autem opinatur *C* ait *B* **35** [est] *A* **37** igitur] ergo *A* ‖ [est (2)] *C* **38** omnibus] ceteris *D* ‖ ei <ei> *A* **39** Abrocalis] ///// *A* Ambrocabus *C* abrocaluz *G* ‖ vero] licet *A* **40** illud] aliud *A* istum *B* ‖ est] et *A* **41** quia] quoniam *A* **42** aliarum *B D* aliarum rerum *G* ‖ [quod] *A* ‖ remotum *A* ‖ corpore] natura corporis *A* **43** in principio] principia *B* ‖ [Deinde] *A G* demum igitur *B* et *C* ‖ [dixit] *A* **45** <quia> et *D* ‖ credebant *A* ‖ propositionem] ponere *D* **46** quod] et *C* ‖ quia] quoniam *A* **47** necesse fuit *C* **48** iudicaverunt *A* indicavit *C G* ‖ vaporem esse *C* **49** ponunt *A* ‖ ipsum *A* ‖ [et (1)] *A* **50** videntur *A* ‖ [opinari] *A* opinari A^1 ‖ **51** derideri debet *B* ‖ enim] autem *A*

ceterorum. Sed tamen dedit ei rationem aliquam, scilicet quod sperma, quod est principium generationis, est valde humidum, et existimatum est quod sperma est anima cum
55 ipsum formet embrionem. Deinde dixit: *quoniam per hoc contradicitur dicens quod anima est sanguis.* Idest, et ponit quod sperma est prima anima quia ponit quod sperma non est sanguis; forte igitur non iudicavit quod anima est aqua nisi quia videbat sperma esse animam, et aquam non sanguinem.

Deinde dixit: *Quoniam unumquodque elementorum habet iudicem*
60 60 *preter terram*, etc. Idest, et unumquodque elementorum iudicatum est ab Antiquis animam esse ex eo, preter terram; nullus enim opinabatur terram esse elementum aliorum, sed tantum est composita ex quibusdam elementis, aut est omnia elementa,
65 idest ex omnibus elementis.

33. *Et ipsi universaliter diffiniunt animam tribus, motu scilicet et* 405b11
sensu et non corpore, et unumquodque istorum reducitur ad principia. Et propter hoc posuerunt ipsam etiam elementum aut ex elementis
5 *illi qui diffinierunt eam per cognitionem. Et quod quidam dicunt in hoc est simile ei quod dicunt* 405b15
quidam, preter unum. Dicunt enim quod simile non cognoscitur nisi per suum simile; et quia anima cognoscit omnia, 405b17
posuerunt eam constitui ex omnibus principiis.

10 Cum demonstravit quod considerantes in anima per motum debent opinari ipsam esse ex principiis, incepit demonstrare universaliter quod omnia dicta in diffinitione

52 tamen] cum *A C* **53** [scilicet] *D* ‖ quod (1)] quia *D G* ‖ est (2)] et *C* **54** spera *D* ‖ anima <et qua non sanguis> A^2 **55** <propter> ipsum *C* ‖ informet *B* **55–56** [quoniam — <et qua non sanguis> A^2 **55** <propter> ipsum *C* ‖ informet *B* **55–56** [quoniam — sanguis] *A* quoniam propter hoc idest A^2 **55** [per] *B* propter *C* **56** dicenti *A* ‖ spera *D* **57** quia] quoniam *A* ‖ spera *D* **58** igitur] ergo *A* ‖ iudicat *A* ‖ quia] quoniam *A* **59** speram esse *D* quod sperma est *A* ‖ aqua non sanguis *A* **60** Quoniam] quod *C* **60–61** [habet — elementorum] *A* **60** preter terram habet iudicem *B G* preter terram *D* **61** [elementorum] *D* **62** esse animam *B* anima esse *C* **63** est tantum *B* tamen est *A C* **64** [ex] *C* ‖ elementis] animalis *C* **64–65** [est — idest] *A* **65** [elementis] *A*

33. **1** universaliter diffiniunt ipsi *B* universaliter diffiniunt *A* ‖ [tribus] *G* tribus G^2 ‖ scilicet motu *A* **2** [et (1)] *D* ‖ unumquemque *C* ‖ horum A illorum *D* **3** principium *A* ‖ propter hec *C* propterea *A* **4** etiam] esse *A* **5** diffiniunt *A* ‖ [eam] *B D* **6** [quod (1)] *A* ‖ in] etiam *B* ‖ simile est *C D G* etiam simile *A* **7** preter] propter *C* ‖ [quod] *B* **8** quia] quoniam *A* **11** operari *C* **12** diffinitione] divisione *C*

anime reducta sunt ad principia. Et dixit: *Et ipsi universaliter diffiniunt*, etc. Idest, et Antiqui universaliter procedunt in diffiniendo animam et cognoscendo suam substantiam tribus viis: motu scilicet, et sensu, idest cognitione, cum hec duo videantur propria anime; tertium autem quia est non corpus; plures enim eorum opinabantur hoc existere in anima non minus quam predicta duo. Et unaqueque istarum viarum inducit eos ad opinandum animam esse ex principiis. Et hoc intendebat cum dixit: *et unumquodque eorum reducitur ad principia*. Deinde incepit demonstrare viam per quam processit qui iudicavit animam esse ex principiis per cognitionem. Et dixit: *Et propter hoc posuerunt ipsam esse elementum*, etc. Idest, et quia omnes opinabantur eam esse ex principiis, dixerunt illi qui diffinierunt eam per cognitionem quod est elementum aut ex elementis. Et via qua processerunt isti in hoc est eadem et similis, preter unum illorum, scilicet Anaxagoram. Deinde demonstravit hanc viam. Et dixit: *Dicunt enim quod simile non cognoscitur nisi per suum simile*. Idest, et hoc fuit necesse apud eos quia opinabantur tres propositiones; quarum una est quod omnis res cognoscitur per suum simile; secunda est quod omnia non cognoscuntur nisi per sua principia; tertia est quod anima cognoscit omnia. Ex quibus sequitur quod anima est principia omnia, aut ex principiis omnium.

405b17 **34.** *Qui igitur dixit quod principium et elementum est unum ponit animam etiam unum: aut ignem aut aerem; et qui ponit principia plura uno*
405b20 *ponit animam plus uno. Anaxagoras autem solus*

13 reducta] (B^2) reducat *B* **13–14** [Et (2) — etc.] *A* et ipsi etc. A^2 **14** [et] *A* ‖ precedunt *C* **15** substantiam suam *A C D* **16** <et> cognitione *D* ‖ cum] quia *C* **17** quia] [eorum] *B D G* istorum *A* **18** [enim] *B D* ‖ [eorum] *A* **20** <duarum> viarum *A* **21** intendit *A D* ‖ Deinde] dm̄ *C* **22** principium *C* ‖ **23** iudicat *C* ‖ <ut> per *C* **24–25** [Et (2) — etc.] *A* et propter hoc etc. A^2 **24** [esse] *G* **25** quia] quoniam *A* ‖ eam] ipsam *C* ‖ esse <elementum opinatur eam esse> *D* **26** ⌊<dixerunt>⌉ diffinierunt *G* **27** [qua] *A* **28** [preter — scilicet] *A* preter unum illorum A^2 **29** [Deinde] *A* **29–30** [Dicunt — Idest] *A* dicunt enim etc. A^2 **30** simile (2) <etc.> *C* **31** apud] propter *A* ipsum *D* ‖ quia] qui *A C D* ‖ tres] quatuor *D* **32** est ⌊<quod opinabantur tres propositiones>⌉ *C* ‖ [quod] *C* ‖ [res] *A* **33** [est] *A* ‖ quod] quia *B* ‖ omnia non cognoscuntur] non cognoscitur res *A* ‖ Tertium *D* **34** [est (1)] *A* **35** omnia autem *B* ?sive omnia *C* ‖ omnium] omnibus *A*

34. **1** quicumque ergo *A* **2** [est unum] *G* ‖ ponunt *G* posuit quidam *C* ‖ [ponit — unum (2)] *D* ‖ etiam animam *A* ‖ etiam] esse *B* et *C* **3** qui] quia *D*

dicebat quod intellectus non recipit passionem, et quod nichil est in eo quod habeat communicationem cum alia re. Sed non dixit quomodo et propter quid, per hanc dispositionem, cognoscit, hoc quod apparet ex suo sermone. 405b23

Cum notificavit quod opiniones eorum in substantia anime sequuntur illud quod opinantur in substantia principiorum, incepit demonstrare etiam quod opiniones eorum in numero animarum sequuntur etiam illud quod opinantur in numero principiorum. Et dixit: Qui igitur dixit unum principium esse ponit animam unius rei, idest unius nature ex illo principio: aut ignem aut aerem. Et qui dixit principia esse plura uno opinatur animam esse plurem uno.

Deinde incepit declarare opinionem Anaxagore, et quod alia via processit. Et dixit: *Anaxagoras autem solus dixit quod intellectus non recipit passionem*; idest, non est materialis; et quod in nullo habet communicationem cum alio; idest quod nulla res omnium quas intelligit est in eo ita quod sit communis eis in aliqua forma; idest quod non est hoc neque in hoc; idest, neque est corpus neque virtus in corpore. Et hoc nullus dixit nisi Anaxagoras. Et super hoc laudabit Anaxagoram post. Deinde dixit: *Sed non dixit quomodo*. Idest, sed non dixit quomodo contingit ei ut intelligat omnia: utrum secundum quod est in actu aut secundum quod est in potentia; neque dixit etiam qua de causa intelligit res que non sunt intellectus in actu. Et hoc est quod post complebit, cum locutus erit de intellectu.

5 [intellectus] *A* **6** quod (2)] quo *A G* ‖ habet *A* ‖ coniunctionem *C* **8** <et> per *A B G* et propter *C* ‖ hanc] quam *A* ‖ cognosciti *A* ‖ <nec> hoc *A* et *G* **9** quod] quid est *G* ‖ apparet <quidem> *A* **11** [illud] *A* ‖ <secundum> quod *B* ‖ substantia] secunda *C* **12** [quod] *D* ‖ opinio *C* **13** sequitur etiam *B G* sequitur et *C* etiam secuntur *D* ‖ illud] id *B* ‖ opponatur *C* **14** Qui] Si *C D* ‖ [Qui — dixit (2)] *G* **14–15** [Qui — esse] *A* qui igitur etc. A^2 **14** dixit (2)] dixerunt *D* **15** esse] cum *C* ‖ ponunt *B C D G* ille scilicet ponit *A* ‖ animam <esse unam idest> *A* ‖ idest <animam> *C* et *A* ‖ unius (2)] illius *A* **16** principio <d. d.> *A* **16–17** [aut (1) — uno (2)] *A* et qui ponit etc. A^2 **17** opinantur *D* ‖ plurem] plura *D* ‖ uno (2)] una *G* **18** [et] *D* **19–20** [Anaxagoras — passionem] *A* anaxagoras autem processit etc. A^2 **20** idest <ponit quod> *A* **21** in — alio] nichil etc. *A* ‖ cum] eam *C* **22** omnium] etc. omnis *A* omni ut *C* ‖ intelligit] intellectus ***** *C* ‖ ea *A* **23** alia *B* ‖ <et> quod *C* ‖ est] sit *C* ‖ [idest] *G* ‖ neque (2)] non *C* **24** neque <est> *A G* **25** [nisi] *D* ‖ [hoc] *D* ‖ laudabat *B* laudabitur *C* laudavit *D* **26** [post] *A* ‖ [quomodo] *A* quomodo etc. A^2 **26–27** [Idest — quomodo] *A C G* **27** contingit] scilicet *A* ‖ [omnia] *B* **28** [est (2)] *A* **29** [etiam] *C* ‖ qua de] in qua *C* **30** [post] *A* ‖ complevit *D* ‖ <et> cum *C* ‖ locuturus *A*

405b23 **35.** *Et illi qui in principiis ponebant contrarietatem*
constituunt etiam animam ex contrariis.
Qui ergo posuerunt principium alterum
405b25 *contrariorum, ut calidum, et frigidum,*
et aliud simile, opinati sunt in anima etiam illam
esse unam hoc modo. Et videmus etiam eos
consequi nomina. Quidam igitur eorum
dicunt animam esse calidum, quoniam
hoc nomen vita *in lingua Greca cecidit ex*
hac intentione. Et quidam dicunt quod est algidum,
idest frigidum, propter anelitum; et
infrigidatio que provenit ex anelitu dicitur
ysargi, *idest anelitus. Hoc igitur accepimus*
ab Antiquis de anima, et ista induxerunt
405b30 *eos ad dicendum hoc.*

Narrat in hoc capitulo consequentiam eius quod opinantur in substantia anime ad illud quod opinantur in principiis, adeo quod qui opinatur principia esse contraria dicit animam esse ex contrariis. Dicentes igitur quod principia sunt calidum aut frigidum aut aliud contrariorum dicunt quod anima similiter est unum illorum contrariorum. Et in alia translatione invenitur additum: *Et qui opinabantur quod principia sunt alterum par contrariorum dicunt quod anima est ex illo pari contrariorum.* Et est illud quod dixit: *Et qui posuerunt contrarietatem in principiis*, etc. Deinde dixit: *Et videmus eos consequi nomina*, etc. Idest, et invenimus

35. **1** in — ponebant] posuerunt in principiis *A* **3** ergo] autem *A* igitur *D G* **3–4** contrariorum alterum *C* **4** et] vel *A* **5** et] vel *A* aut *C* **6** unum *B* ‖ videamus *D* ‖ eos etiam *G* **7** [igitur] *C* ergo *A* **9** nomen] ?non *G* ‖ lingua] signa *A* ‖ Greca] cregā *D* **10–11** [quod — idest] *A* **13** isargi *G* ‖ hec *A* ‖ accipitur *C* **14** et <quod> *C* **15** ad] a *B* ‖ habendum *A* ‖ hec *D* **16** In hoc capitulo narrat *B* **17** in (1)] et *B* ‖ [in (1) — opinantur] *D* ‖ illud] id A^1 ‖ opponantur *C* **18** quod] autem *A* ‖ opinantur *A C D* **19** dicunt *A* ‖ <etiam> animam *A* ‖ <et> dicentes *A* dicens *B C D G* ‖ [igitur] *A C* **20** aut (2)] et *C* ‖ aliud] aliquod *B* aliquid *C* **21** dicit *C* **21–22** [dicunt — illorum contrariorum] *G* dicunt — contrariorum illorum G^2 **21** similiter quod anima *C* ‖ [similiter] *D* simpliciter *A* ‖ [illorum] *B* **21–22** illorum contrariorum] contrariorum similiter illorum *A* **22** Et <etiam> *B* ‖ alia <et in alia> *A* **23** opinantur *A* ‖ principium *A* **24** par] *I* illorum parium *A* parium *B G* plurium *C* partium *D* ‖ dicunt <dicunt> *A* ‖ est <similiter> *C* **25** parai *D* ‖ contrarium *A D* ‖ [illud] *B* **25–26** [Et (2) — etc.] *A* quid autem etc. A^2 **26–27** [Et — etc.] *A* et videmus etc. A^2 **27** [et] *C*

eos ratiocinari super hoc, scilicet quod alterum contrariorum est principium, et quod anima est ex eo
30 ex derivatione huius nominis *vite* et *anime*. Dicens igitur ipsam esse calidum ratiocinatur per hoc quod hoc nomen *vita* in lingua Grecorum derivatur a *calido*; et similiter hoc nomen *motus*. Et qui dixit ipsam esse frigidum ratiocinatur per hoc nomen *anelitus*,
35 quod derivatur a *frigido*. Deinde dixit: *Hec igitur accepimus*, etc., idest in substantia anime. Et iste sunt rationes que induxerunt eos ad hoc dicendum, scilicet rationes accepte ex distinctione et motu, et quod anima non est corpus.

i.3

36. *Debemus igitur perscrutari prius de motu. Videtur* 405b31
enim quod non hoc solum est falsum, scilicet quod substantia
eius sit talis dispositionis sicut narrant 406a1
isti qui dicunt animam esse aliquod movens se
5 *aut aliquid motivum sui, sed et esse animam motum*
est impossibile. Et dico etiam quod non est necesse ut
movens sit motum; et hoc etiam predictum est. 406a4

Cum complevit sermones Antiquorum de anima, et rationes eorum, et quod collocatur in eis de vero, incepit
10 in hac parte contradicere falso dicto ab eis, que est tertia pars huius tractatus. Prima enim est in prologo, secunda in numerando opiniones eorum, tertia in contradicendo eis. Et incepit contradicere eis qui diffiniunt eam per motum. Et dixit: *Et debemus perscrutari,*
15 etc. Idest, et perscrutandum est de considerantibus

29 [et] *C* **30** [ex] *B* ‖ dirivatione *A G* derrivatione *B* determinatione *C* ‖ et <insuper> *B* **31** igitur] ergo *A C* ‖ ipsum *C* ‖ per] propter *D* **31–32** [quod hoc] *C* **32** in] et *G* ‖ gracorum *D* ‖ dirivatur *A* ‖ calido] ?casio *G* **33** similiter] super *A* ‖ motum *A B C D* **34** frigidam *D* ‖ per] propter *D* **35** quod] quia *C* ‖ dirivatur *A* ‖ hoc *C* **35–36** Hec — etc.] de anima *A* hec ergo etc. de anima A^2 **36** accipiamus *B* accipimus *C* ‖ substantiam *C* ‖ ista *B G* **37** [rationes] *A*

36. **1** [prius] *A* **2** non hoc] hoc nomen *A* in hoc *G* ‖ solum hoc *B* ‖ falsum] fm̄ *D* **3** sit] est *A* ‖ sicut] ut *A* **4** aliquid *A* **5** aut <aut> *G* ‖ aut aliquid] vel aliquod *C* ‖ motivum] motum *A* ‖ sui] sibi *A* ‖ [et] *B* etiam *C* ‖ animam esse *A* ‖ motum] motam *C* **6** est (1) motum *G* ‖ [est (2)] *A* **9** eorum] (A^1) earum *A* ‖ [de vero] *C* de veritate *A* deinde *D* <etiam> *D G* ‖ [falso] *B* **11** pars tertia *A* ‖ huius] istius *C G* [ipsius] *D* ‖ [tractatus] *C* ‖ [enim] *B* ‖ [est] *G* ‖ [in] *C* ‖ prolego *B* prologiis *C* **12** secunda <est> *B* secundo *A* ‖ numerando] inveniendo *B* narrando *C* munde *D* ‖ [eorum] *A* antiquorum *C* **13** eis <qui diffinierunt animam per motum> *A* **14** diffinierunt *A* **14–15** [Et (2) — etc.] *A* debemus etiam etc. A^2 **15** [et] *A* ‖ de] in *A*

in substantia eius per motum. Visum est enim quod non tantum est falsus sermo eorum qui diffiniunt eam quia est aliquid movens se aut motivum sui, sed etiam quod sit anima mota per se, scilicet ut constituatur per motum, ut plura entia, ut venti et fluvii, est falsus. Et hoc intendebat cum dixit: *sed esse animam motum est impossibile.* Idest, sed sermo dicentis quod essentia anime constituitur per motum est impossibilis. Deinde dixit: *Et dico etiam quod non est necesse*, etc. Idest, quoniam autem non est necessarium ut aliquid moveat se declaratum est prius, scilicet in Naturalibus; quoniam autem non est mota per se modo incepit declarare.

406a4 **37.** *Et omne motum altero duorum modorum movetur:*
406a5 *aut per aliud, aut per se. Et dicere est* per aliud *illud quod movetur quia est in aliquo moto, ut equitans in navi. Motus enim eius non est sicut motus navis, quoniam navis movetur per se, et equitans movetur quia est in moto. Et hoc manifestum est per membra. Motus enim proprius pedibus est ambulatio, et convenit etiam homini; sed non invenitur*
406a10 *in illa dispositione in equitantibus in navi.*

Cum declaravit quod falsitas non tantum invenitur in hoc quod movet se anima, ut declaratum est in sermonibus universalibus, sed etiam in hoc quod dicunt quod substantia anime constituitur per motum, ut venti et fluvii,

16 in] de *A* ‖ per motum] in motu *A* **17** est falsus tantum *A* tantum falsus est *C* ‖ diffinierunt *A* **18** quia] quoniam *A* quod *C* ‖ [se] *C* ‖ aut] autem *B* ‖ motivum] motum *A G* motuum *C* **18–19** [sed — se] *A* sed etiam A^2 **18** etiam <et> *D G* **19** scilicet] idest *A* **20** fluvii et venti *A* ventri fluvii *C* ‖ est <est> *D* **21** intendit *A* ‖ [sed — impossibile] *A* sed etiam esse A^2 ‖ [esse] *C* ‖ impossibile est *C* **22** sed] si *C G* ‖ essentia] est natura *A* ‖ constituatur *A C* **23** impossibile *C D G* **23–24** [Et — etc.] *A* et dividatur etc. A^2 **24** [etiam] *G* ‖ necesse est *C* ‖ [etc.] *C* ‖ <et> quoniam *A* ‖ [autem] *A* aut *C* **25** ut] aut *C* **26** [scilicet] *C* ‖ quoniam] quod *C G* ‖ [non] *B C G* ‖ nota *A* **27** modo] nunc *A* ‖ incipit *D* ‖ declarare <et dicit> *A*

37. **2** [aut (1)] *C* aliud *D* ‖ aliud] (G^1) alium *G* ‖ est dicere *A* **3** aliquo] alio *A* **4** navem *D* **5** sicut] ut *A* **6** quia] quoniam *A* ‖ motu *C* **8** [enim] *B* ‖ propriis *C* ‖ est pedibus *D* **9** [etiam] *C* ‖ invenitur <etiam> *A* **13** universalibus] similibus *A* **14** ut] et *A*

incepit hic declarare hoc etiam esse impossibile. Et incepit primo dividere modos secundum quos dicitur quod aliquid est motum. Et declaravit primo quod motus attribuitur alicui duobus modis: aut essentialiter, quando aliquid fuerit motum per se; aut accidentaliter, quando fuerit motum per motum alterius, cum fuerit in re mota. Et dixit: *Et omne motum movetur duobus modis: aut per aliud, aut per se.* Deinde dedit exemplum de equitantibus in navi. Deinde dixit: *Et hoc manifestum est ex membris.* Idest, et motus navis non attribuitur equitantibus essentialiter. Et hoc manifestum est ex motu membrorum propter que attribuitur motus essentialiter homini et animali, scilicet pedum. Motus enim non attribuitur homini essentialiter nisi propter hec membra, et iste motus non invenitur in equitantibus in navi. Motus igitur essentialis non invenitur in eis. Et debes scire quod illud quod dicitur motum quia est in moto est duobus modis: modo qui est possibilis ut moveatur per se, ut equitantes in navi qui moventur per motum navis; et modo qui est impossibilis, ut albedo que movetur per motum corporis albi.

38. *Et quia motum dicitur duobus modis, debemus* 406a10
modo perscrutari de anima utrum moveatur per se aut per aliud. Et quia motus sunt quatuor: loci et alterationis et augmenti et diminutionis, necesse est aut ut moveatur aliquo istorum motuum, aut ut moveatur plusquam uno, aut ut moveatur omnibus motibus. Si igitur movetur non accidentaliter, tunc motus est in ea naturaliter. Et 406a15

15 incepit (1)] intendit *A* ‖ [hic] *B* hoc *A* hiis *G* hic G^1 ‖ declarare] de *A* ‖ incepit (2)] intendit *A* ‖ [primo] *D* **17** Et] Sed etiam *B* ‖ declaravit] de. *A* **17–18** motus — modis] aliter attribuitur duobus *A* **18** fuit *C D* **19** quando <scilicet> *A* ‖ [per motum] *G* aliquid per motum *C* **20** fuerint *A* **20–21** [Et (2) — se] *A* et omne etc. A^2 **20** [motum] *B* **21** alium *D* aliquid *C* ‖ dedit] de. *A* **22** Deinde] de. *A* **22–23** [Et — membris] *A* et hoc etc. A^2 **23** et] quod *A* **24** equitantibus <in navi> *A* ‖ Et hoc] idest et *D* **25–27** [motus — attribuitur] *D* **27** [homini] *C* ‖ [hec] *C* **28** [motus (1)] *A* ‖ [non] *B C* **30** illud] id *B* ‖ quia] quoniam *A* ‖ [est (2)] *A D* **31** moventur *A* **32–33** [ut — impossibilis] *A* ut — impossibilis A^2 **32** <nisi> per *C* **33** qui] A^2 quo *B C D G* quod G^1 ‖ impossibilis <ut moveatur per se> *D* ‖ albatio *C* **34** per motum] motu *B*

38. **2** [modo] *B C* **3** quatuor sunt *C* quatuor *A* ‖ <scilicet> loci *D* **4** [et (1)] *A* ‖ [et (2)] *D* **5** [est aut] *B* ‖ ut aut *C* **6** [aut (1) — uno] *C* ‖ [ut moveatur (1)] *A* non moveatur *D* ‖ [ut moveatur (2)] *A* **7** [motibus] *A* ‖ igitur] ergo *A* **8** [in ea] *A* in eo *C D G*

si ita sit, habet locum etiam. Omnes enim motus
406a16 *quos diximus sunt in loco.*

Cum divisit motum in duo, essentialiter et accidentaliter, incepit perscrutari utrum sit possibile ut anima moveatur per se. Et dixit: *Et quia motum dicitur*, etc. Idest, et cum declaratum est quod motum dicitur duobus modis, perscrutandum est utrum anima moveatur per se, aut non moveatur nisi accidentaliter. Deinde proposuit hic tres propositiones. Quarum una est quod motus sunt tres in genere; sed ipse dixit quatuor large, quasi numerando additionem et diminutionem pro duobus. Secunda autem est quod, si anima movetur, aut uno istorum motuum aut pluribus aut omnibus movetur. Tertia vero est quod, si movetur uno istorum motuum, necesse est ut sit corpus. Quoniam autem anima, si movetur, uno istorum motuum movetur, sic componitur: si anima movetur essentialiter, necessario movetur uno essentialium motuum aut pluribus aut omnibus; et omnis motus aut est loci aut alterationis aut augmenti; ergo anima, si movetur, movetur aut localiter aut cremento aut alteratione. Et cum coniunxerimus huic quod omne motum aliquo istorum motuum est corpus, ut declaratum est in sexto Phisicorum, concludetur quod, si anima movetur, est corpus et in loco, cum omne corpus est in loco. Hoc igitur possumus intelligere de hoc quod dixit: *Si igitur movetur non accidentaliter, et motus est ei naturaliter*. Si

9 [etiam] *C* **10** [sunt] *A* fiunt *B* ‖ loco <Et — motu> *B C D G* loco etiam. Et — motu *A* [ ] **39, 1–7** *A B C D G* loco *I* **11** [in duo] *C* ‖ <scilicet> essentialiter *A* **12** incepit] intendit *A* **12–13** sit — se] anima ut moveatur per se sit possibile *A* **13** [Et (2) — etc.] *A* et quia etc. A^2 **14** cum] quia *A C* ‖ dicitur <dicitur> *G* **16** [moveatur] *A* ‖ proponit *A* preposuit *G* ‖ [hic] *A* has *D* huic *G* **20** [autem] *A* ‖ [est] *B* ‖ aut <movetur> *C* **20–21** [aut — movetur] *B* aut — movetur B^2 **20** illorum *D* **21** [movetur] *C* ‖ Tertia [vero] *A* et tertia *C* Tertia autem *D* **22** illorum *D* ‖ motuum <movetur> *A G* **22–24** [necesse — movetur (1)] *G* necesse est ut sit corpus quoniam autem anima si movetur uno illorum movetur G^1 **23** [anima] *A* a^a *D* ‖ <et> uno *A* **23–24** uno — movetur (1)] movetur uno istorum motuum *C* **24** illorum *D* ‖ opponitur *A* **25** necessario] non *A* **27** est aut *C D* ‖ alterationis] alfa. *D* ‖ aut augmenti] etc. *A* aut augmentationis *C* **28** [si movetur] *A* si *D G* **28–29** [aut (2) — alteratione] *A* aut etc. A^2 **29** coniuxerimus *A* coniuncxerimus *B* coniunximus *D* ‖ huic] hec et *A* **30** alicuius *G* ‖ illorum *D* **30–32** [ut — corpus (1)] *C* **30–31** declaratum est] declaratur *B* dicit *A* **31** sexto] (D^2) seto *D* ‖ [si] *A* ‖ [movetur] *A* ‖ est (2)] esse *G* **32** et <est> *A D* ‖ [cum — loco (2)] *D* ‖ est] sit *A G* ‖ hec *A* **33** hoc] eo *A* ‖ dixit <idest> *A* dixit si igitur etc. idest A^2 ‖ igitur] ergo *D* **33–36** movetur — naturaliter] naturaliter movetur *A*

igitur ita sit, habet locum. Omnes enim motus predicti sunt in loco. Si igitur movetur naturaliter, et omnis motus naturaliter est unus illorum trium, et quilibet illorum est in corpore, et omne corpus est in loco, necesse est ut anima sit in loco. Et cum fuerit in loco, erit mota motu locali necessario; omne enim quod movetur altero illorum duorum motuum movetur localiter; et non convertitur. Sed in verbis est aliquid ambiguitatis, quoniam dixit: *omnes enim motus predicti sunt in loco*; et non dixit: *omnia enim mota illis motibus predictis sunt in loco*, sed *omnes motus predicti*. Sed hoc etiam secundum suum manifestum non vere dicitur de illis motibus tribus, scilicet ut sint in loco, si hoc quod dixit *predicti* respondet illis tribus; motus enim alterationis non est in loco. Et ideo possumus intelligere ex hoc quod dixit: *si igitur movetur non accidentaliter, et motus est ei naturaliter*, idest propter se, non propter aliud extrinsecum, necesse est ut moveatur motu locali. Et sic intendit per *motus predictos* omnes modos motus localis. Iste enim motus existit in re naturaliter, et est necessario in loco. Et secundum hoc erit sermo eius *et motus est ei naturaliter* quasi alia conditio addita ei quod est ei essentialiter. Alteratio enim potest dici aliquo modo quod est in alterato essentialiter.

Et potest dici quod est in eo accidentaliter aliquo modo. Albedo enim non movetur in nigredinem nisi quia est in aliquo divisibili, scilicet corpore, non quia est divisibilis in se. Et sic erit hic alius modus motorum

36 <idest> Si *G* ‖ [et] *A* et A^2 **37** est naturaliter *D* naturalis est *A B* ‖ illorum (1)] istorum *C* ‖ [trium] *B* ‖ quidlibet *A* ‖ illorum (2)] istorum *C* **38** <et ita> necesse *A* **39** est ut] erit quod *A* ‖ fuerit] est *C* ‖ mota erit *D* **40** [necessario] *A* ‖ omne ⌊<est>⌉ *B* ‖ altero] alico *A* **41** istorum *A C* ‖ motuum duorum *D* motuum *A* duorum modorum *C* **42** convertitur] econtrario *A* **43** [enim] *A* ‖ [motus] *B* **43–44** [et — loco] *G* et — loco G^1 **44** [enim] *A C* ‖ [illis] *A* ‖ predictis motibus *A* ‖ <non> sunt *A* **45** [sed — predicti] *B* **45–47** [omnes — loco] *A* et hoc etiam secundum suum modum non vere dicitur de illis motibus tribus scilicet ut sint in loco A^2 **45** <sermonem> manifestum <est> *C* **46** dicitur vere *B* **46–48** [motibus — illis] *D* **47** si] sed *A* **48** alteratio *C* **49** <hoc> possumus *C* **49–50** [si — accidentaliter] *A* si igitur movetur etc. A^2 **50** <idest> et *A* ‖ propter] per *D* **52** intendit] utendum *C* ‖ motus] modos *C* **53** [enim] *G* ‖ [existit] *D* **54** necesse *B* ‖ [Et (2)] *A* **55** [et — naturaliter] *A* et motus est enim naturaliter A^2 ‖ ei est *B* ‖ conditio] additio *C* **56** [ei (2)] *A* ‖ essentialiter] accidentaliter *B* ‖ alterato *B* ‖ [enim] *A* **57–58** [aliquo — dici] *B* **57** aliquo] *I* uno *A* alio *C D G* **58** potest — modo] aliquo modo quod accidentaliter *A* **59** album *C* ‖ movetur in] movet *C* ‖ nigredinem] (A^2) magnitudinem *A* nigredine *D* ‖ quia] quoniam *A* **60** divisibili] (B^2) indivisibili *B C* ‖ scilicet] idest *C* ‖ quia] quoniam *A* **60–61** divisibilis est *C* **61** in] per *A* ‖ Et sic] sed scire *C* ‖ hoc *B D* hec *C* ‖ alius modus] aliis motis *C* ‖ motorum] modorum *A B D G*

accidentaliter a modo descripto; et verificat hanc expositionem hoc quod post dicet.

406a16 **39.** *Et si substantia anime est ut moveat se, tunc motus non erit ei accidentaliter ut albo et tricubito. Ista enim moventur, sed accidentaliter;* 406a20 *quod autem movetur est corpus in quo hec duo existunt; et ideo non habent locum. Anima autem habet locum, cum naturaliter habet* 406a22 *communicationem cum motu.*

Cum declaravit quod, si movetur essentialiter, oportet ut moveatur uno trium motuum, incepit declarare quod non potest moveri motu alterationis neque augmenti. Impossibile est enim ut inveniatur in eis aliquod movens, quoniam hoc non invenitur nisi in motu locali tantum; quamvis illud quod movetur in qualitate movetur etiam aliquo modorum rerum que dicuntur moveri accidentaliter. Et dixit: *Et si substantia anime*, etc. Idest, et si substantia anime est aliquod movens se, ut Antiqui describunt, tunc impossibile est ut moveatur in qualitate, ut album in nigrum, neque in quantitate, ut tricubitum in tetracubitum. Quoniam, si aliquod istorum dicatur moveri, non dicetur nisi accidentaliter, quoniam illud quod movetur in istis non est nisi corpus. Et hoc est quasi causa propter quam non invenitur in hiis duobus motibus movens ex se. Sed quoniam motus non attribuitur albedini et nigredini

62 accidentaliter] essentialiter *D* ‖ et] ut *A* ‖ verificat] certificat *C* **63** [hoc] *B* huius *A* per hoc *C* ‖ post dicet] *I* dixit post *A* prius dixit *B* dixit primo *C* post dicit *D G*

39. 1–7 [Et — motu] *A B C D G* <>**38, 10**△ Et — motu *I* **1** [Et] B^a et B^{a2} ‖ substantia] suba G^a ‖ se moveat B^b C^b D^b G^b **2** motus] movere B^b D^b G^b se movere C^b ‖ inerit ei C^a inerit A^a erit B^b C^b D^b G^b ‖ accidentaliter] essentialiter B^a ‖ ut] velud B^a ‖ albo] motus albi B^b C^b D^b G^b **3** tricubiti B^b C^b D^b G^{b2} tribubiti G^b ‖ moventur <etc.> B^b C^b D^b G^b ‖ sed <ista moventur> *A* licet *B* **4** quo] hoc *A* **5** [hec] *G* hec G^2 ‖ hec duo existunt] existunt hec *A* ‖ consistunt *C* **6** naturalis *B* ‖ habet (2)] habeat *A* **8** Cum <ergo> *A* si substantia anime etc. Cum ergo A^2 ‖ declarat *A* **9** incepit] intendit *A* **11** enim est *A* **14** [etiam] *C* ‖ <motuum> rerum *C* super *A* **15** [Et (2) — etc.] *A* et si substantia etc. A^2 ‖ Et si (1)] in *C* Et *D* **15–16** [etc. — est] *C* **15** [et (3)] *A* ‖ [si (2)] *D G* **16** aliquid *A* **17** [est] *B* est B^2 ‖ ut (2)] in *A* **18** in (1)] etiam *C* ‖ [neque] *D* **19** alico *A* aliud *C* ‖ illorum *D* ‖ <non> dicatur *D* **20** illud] id *B* **21** [in] *C* ‖ non — corpus] est corpus tantum *A* **21–22** causa — hiis] non invenitur in hiis causa propter quam in istis *A* **22** non] unum *C* ‖ hiis] istis *D* ‖ <sit> movens *A* **23** motus] movetur *C* ‖ albi *A*

△ Sed **39, 1–3** *Et — moventur* in hoc loco iterantur in *B C D G*. Duarum recensionum prioris lectiones per B^a etc. distinximus, posterioris per B^b etc.

nisi propter corpus in quo existunt hee due qualitates manifestum est. Sed difficile est ymaginari quomodo attribuitur additio et diminutio in quantitate rei augmentabili et diminuibili accidentaliter. Augmentatum enim essentialiter movetur in loco, sed secundum quod est motus in partibus, non in toto; motus igitur attribuitur toti accidentaliter. Motus igitur attribuitur alterabili et augmentabili modo accidentali; sed alterabili propter corpus deferens, augmentabili autem et diminuibili propter partes corporales augmentabiles et diminuibiles. Et secundum has duas intentiones intelligendus est suus sermo in quo dixit: *quod autem movetur est corpus in quo sunt hec duo*. Idest, et corpus in quo sunt hec duo in qualitate vero est corpus subiectum; in augmento autem sunt partes corporis in quibus invenitur iste motus. Et sic possunt dissolvi omnes dubitationes contingentes huic sermoni.

406a22 **40.** *Et etiam, si movetur naturaliter, movetur etiam violente; et si violente, naturaliter. Et similiter de quiete; ad quod enim movetur naturaliter, in eo quiescit naturaliter,* 406a25 *et similiter in illo ad quod movetur violente quiescit violente. Qui igitur sunt motus et quietes isti qui violente accidunt anime? Et etiam, si movetur ad superius, est ignis; si inferius, est terra. Isti enim duo motus non sunt nisi horum duorum corporum. Et sermo de* 406a30 *corporibus mediis est iste idem sermo.*

24 existunt] ex^{u}t *A* ‖ hee] iste *C* **25** Sed <hoc> *C* ‖ [est] ymaginari *B* est ymaginari est B^2 **27** augmentabili] augmentabilis *A* augmentali *D* ‖ [et] *A C* ‖ [diminuibili] *A* diminubili *B C* divisibili *D* ‖ accidentaliter <propter partes corporis augmentabiles et diminubiles> *C* accidentaliter quoniam illud quod movetur in istis *D* **27–28** augmentum enim *B D* quod enim augmentatur *A* **29** motus (1)] (B^2) modus *B* ‖ <et> non *C* ‖ igitur] ergo *A* enim *C* **30** [toti] *A* ‖ tur *A* **31** modo accidentali] accidentaliter *A* **32** [autem] *A B C* igitur] ergo *A* ‖ [attribuitur] *A* **32–33** [et diminuibili] *A* et diminubili *B C* **33** corporis *C* ‖ augmentabiles corporales *G* **34** diminubiles *B C* ‖ [duas] *B* **35** [suus] *A* **35–36** [quod — duo] *A* **36** quo] quibus *C D G* ‖ [et corpus] *A* est corpus *B C D G* et corpus *Crawford* **37** quo] quibus *B C D G* ‖ sunt — vero] hec existunt sed in qualitate *A* **38** augmentando *C* ‖ [autem] *A* **39** ille *D* ‖ modus *C* ‖ sic] si *C* ‖ [possunt] *A* ‖ dissolvi] (G^2) solvi *G* **40** disputationes *C* ‖ [contingentes] *B* contingentes B^2

40. 1 naturaliter <naturaliter> *D* **2** [et si violente] *A* ‖ <et> naturaliter *D* **3** <quid> in *A G* quod in *B* **4** violente movetur *A* **5** que *A* **6** quies *B D G* ‖ isti] i^{te} *A* ‖ [violente] *A* **7** <et> si *B* ‖ <ad> inferius *A* **8** [enim] *C* ‖ [sunt] *C* **9** horum] istorum *A C G*

Et si movetur naturaliter, idest per se in loco, necesse
est ut moveatur violente in loco. Et hoc necesse est in
eo quod movetur in loco motu recto. Deinde posuit conversum.
Et dixit: et si movetur violente, movetur etiam naturaliter.
Et hoc etiam necesse est, scilicet quod illud quod movetur
violente debet moveri naturaliter; motus enim violentus
non intelligitur nisi in respectu naturalis. Deinde dixit: *Et
similiter de quiete*. Idest, et secundum hunc modum debet esse
in quiete, scilicet quod omne motum naturaliter habet quietem
naturaliter, et omne habens quietem naturaliter habet quietem violente,
et omne habens quietem violente habet quietem naturaliter.
Si igitur anima movetur naturaliter, habet quietem naturaliter;
et si habet quietem naturaliter, habet quietem violente.
Et cum narravit quod illud quod movetur naturaliter potest
habere violentam quietem, narravit in quo loco habet quietem
violente. Et dixit: *illud enim in quo movetur naturaliter,
in eo quiescit violente*. Idest, in loco enim in quo movetur
naturaliter quiescit violente; v. g. ignis, qui naturaliter
movetur in loco inferiori, in eo quiescit violente;
terra autem econtrario. Et hoc determinatum est in
quinto Phisicorum. Et cum probavit quod, si anima movetur
naturaliter et per se, quod necesse est ut moveatur violente
aut quiescat violente, hiis propositionibus verificatis
dixit: *Qui igitur motus*, etc. Idest, nullus enim potest dicere in
hoc aliquid; hoc enim nullo modo ymaginatur in anima, nedum
sit necesse. Et potentia istius sermonis est potentia
duorum sillogismorum ypoteticorum. Quorum

11 [Et] *A* Idest et *G* ‖ naturaliter <etc.> *D* ‖ loco <est> *A* **12** [ut — est (2)] *B* ut moveantur violente in loco. Et hoc necesse est B^2 **13** <omni> eo *A* ‖ loco] eo *C* ‖ [conversum] *A* conversum A^2 illud quod conversum *D* **14** movetur (1) — naturaliter] violente etc. *A* ‖ [etiam] *C* et *G* **15** [Et — est] *A* et hoc necesse est A^2 ‖ Et] in *G* ‖ [quod (1)] *A* ‖ illud] id *B* **16** <moveatur naturaliter vel> debet *A* ‖ [violentus] *A* violentus A^2 **17–18** [Et — quiete] *A* et similiter etc. A^2 **18** [et] *B D* **19** scilicet] sed *G* ‖ [quod] *G* quod G^1 ‖ quietem] quiete *A* **20** [naturaliter (1) — quietem (2)] *B* **21** et — naturaliter] non econtrario *A* **22** [Si — naturaliter (2)] *B* ‖ igitur] ergo *A* **23** violente <Quemadmodum si habet quietem naturaliter habet quietem violente> *C D G* **24–25** [Et — quietem (1)] *A* **24** illud] id *B* **25** violentam] (C^2) violentiam *C* **26** violentam *B* **26–27** [illud — violente] *A* illud vero etc. A^2 **27** [in eo] *C* **27–28** [Idest — violente] *B C* **27** [enim] *A* ‖ in quo] a quo *G* a quo in loco G^2 **27–28** movetur — quiescit] moventur — quiescunt *A* **28–29** movetur naturaliter *A* **29** in loco] in toto *A* ab *G* **30** determinatum est] declarat *A* **31** quinto] sexto *A* ‖ cum] eum *C* ‖ anima si *A* **32** ⌊<necesse est>⌉ quod *D* ‖ moveatur violente] violente movetur *A* **33** quiescit *C* **34** Qui] (B^2) cum *B* ‖ [Qui — Idest] *A* que igitur etc. A^2 ‖ igitur qui *G* Qui ergo *D* ‖ motus] movetur *G* **35** aliquod *G* ‖ nullo] in illo *B* **36** sit necesse] *J* essentialiter *A* sit in esse *B C D G*

primus est quod, si anima movetur naturaliter,
movetur violente; sed non movetur violente; ergo non
movetur naturaliter. Secundus autem est quod, si anima
movetur naturaliter, quiescit naturaliter, et si quiescit
naturaliter, quiescit violente; sed non quiescit violente;
ergo non quiescit naturaliter; et si non quiescit naturaliter,
non movetur naturaliter. Et iste componitur
ex duobus sillogismis ypoteticis continuativis, in
quorum utroque destruitur consequens et concluditur
oppositum precedentis. Deinde dedit alium sillogismum
qui consequitur ex istis propositionibus, per quem declarat
quod anima non movetur naturaliter. Et dixit: *Et si movetur naturaliter
ad superius, est ignis; et si inferius, est terra*. Idest, et si movetur
naturaliter in loco, aut movetur superius aut inferius,
cum omnis motus in loco est alter istorum modorum.
Et hoc verum est in motu recto. Si igitur movetur
superius, est ignis; si inferius, est terra; si medio modo,
est alterum duorum corporum mediorum: aut aqua aut
aer. Et hoc intendebat cum dixit: *Et sermo de corporibus*,
etc. Et quasi dimisit impossibile consequens,
quia manifestum est. Et est quod, si est ignis aut aliquod
elementorum, est in corpore violente. Et si est aliquod
elementorum, non debet moveri in corpore nisi uno motu
naturaliter: aut superius aut inferius, non motibus oppositis.
Sed nos videmus eam moveri motibus oppositis
in loco; ergo non est unum elementorum quatuor.

406a30

41. *Et etiam, si videmus eam movere corpus,
necesse est ut moveat ipsum illis motibus quibus*

38 [quod] *A* **39** sed] in *C* ‖ violente (2)] naturaliter *C* **39–40** non movetur naturaliter] etc. *A* **40** Secundus] (B^2) Se//// *B* ‖ [quod] *A* **41** [et] *A* **42–44** non — non movetur violente *C* **44** ille *B* ‖ componibus *G* **45** sillogismis] sill · · bus *G* ‖ continuationis *D* **46** ⌊<consequentem>⌉ consequens *D* **47** precedentis] (G^2) ?consequentis *G* **48** quem] quam *A D* **49** [Et (2)] *D* **49–50** [Et (2) — terra] *A* et eciam etc. A^2 ‖ naturaliter [ad] superius *D* superius *B* naturaliter *G* **50** <movetur> inferius *B* **51** aut (2)] (A^2) et *A* **52** cum] et *A* ‖ est] fit *A* ‖ alterum *B* ‖ illorum *D* ‖ modorum] (*A*) ?morum A^2 **53** igitur] ergo *A D* **54** [est (2)] *A D G* ‖ si (2) <enim> *A* sed in *D* ‖ [modo] *A* **55** alter *A* ‖ aut (1)] ut *C* **55–56** [aut aqua aut aer] *A* **56** [de corporibus] *A* **57** [Et quasi] *C* ‖ dimisit] *Crawford* dimittit *A* diminuit *B G* dum sit *C* dimi *D* **58** quia] quoniam *A* ‖ est ⌊<consequens>⌉ quod *G* scilicet quoniam quod *A* ‖ aliquid *A* a^{d}d *B* **59** [in] *A* ‖ violente] movente *A* **60** in corpore moveri *A* ‖ unico *A* **61** naturali *A* ‖ <in> motibus *G* **62** [Sed — oppositis] *C D* **63** unum] in uno *A* ‖ quatuor <etc.> *A*

41. **1** videamus *C* **2** necessarium *A* ‖ ipsum illis] ipsum ipsis *A* illud *C*

movetur. Et si ita sit, cum iste sermo convertetur,
erit verus, scilicet quod motus quo corpus
406b1 *movetur movetur etiam ipsa illo motu. Et corpus*
movetur motu locali, unde necesse est ut
anima transmutetur secundum transmutationem corporis,
et transferatur in loco aut secundum totum
aut secundum partes. Et si hoc fuerit, possibile est ut,
cum exiverit ab aliquo loco, revertatur et existat
in eo; unde possibile est ut illud quod moritur
406b5 *ex animalibus revertatur et vivat.*

Et etiam, si videmus eam, etc. Idest, et est etiam alia ratiocinatio. Quoniam, si ponimus quod ipsa movet corpus secundum quod movetur, necesse est ut moveat ipsum modo motus quo movetur, scilicet quod, si transferatur, necesse est ut transferat ipsum, et si alteretur, necesse est ut alteret ipsum. Et cum posuit hoc, dixit: et econtrario etiam, scilicet quod modus motus quo corpus movetur ab anima, necesse est ut moveatur illo eodem motu. Hoc posito, si posuerimus quod corpus movetur ab anima motu locali, tunc necesse erit ut anima moveatur in corpore, aut secundum totum aut secundum partes; erit ergo in corpore quasi corpus in loco. Et quia innata est movere corpus in locis diversis, possibile est etiam ut ipsa moveatur in locis diversis. Et cum ita sit, possibile est, sicut dixit, cum exierit a corpore, ut revertatur et intret ipsum; unde consequitur, sicut dixit, ut animal mortuum revertatur et vivat. Sed ista contradictio est secundum sermonem dicentis, non secundum

3 convertatur *A* **4** verum *A* ‖ motu *A B* **5** [movetur] *A C* ‖ ipsa] illa *C* ‖ illo motu] mota *A* **6** <in> motu *C* ‖ necessarium *D* **7** transmutetur] transmutatur *A* **8** transmutetur *B* transcendit *A* **10** exiverit] exuerit *G* ‖ [ab] *C* ‖ <in> existat *D* existatur *C* **11** possibile] necesse *G* ‖ istud *C* id *B* ‖ [quod] *A D* quod D^2 ‖ moritur] movetur *A* mori // *G* **13** [Et (1) — Idest] *A* dixit et etiam A^2 ‖ videamus *C* videremus *D* ‖ [eam] *B* ea *D G* ‖ est] cum *D* ‖ [etiam (2)] *A* **14** ratio *B* ‖ moveat *C* **15** [secundum] *A* secundum A^2 ‖ movetur <ipsa> *A* ‖ ut <ipsa ut> *A* **16** ipsum] corpus *A* ‖ <ipsa> movetur *A* ‖ [si] *D* **17** ut] quod *A D* **18** necessarium *D* ‖ posuerit *A* **19** et — etiam] etiam econtrario *A* ‖ [modus] *A* **20** movetur] moveatur *C* ‖ <et> necesse *C* ‖ <anima> moveatur *G* **21** si] sed *C* ‖ posuimus *A* **22** erit] est *A D* ‖ [anima (2)] *A* **23** ⌊<non>⌋ moveatur *C* ‖ [erit] *A* erit A^2 **24** quia] quoniam *A* ‖ innata] in natura *C* **25** [in] *A* ‖ diversis <locis> *A* **25–26** [possibile — diversis] *C* **25** etiam] et *G* **26** ipsa] ista *A* ‖ [diversis] *A* diversis A^2 **27** sicut dixit] ut *A* ‖ exierit] exuent *A* exient A^2 **28** intret] vivet *C* ‖ sequitur *A* ‖ sicut] ut *A* ‖ ut] quod *A* **29** revertatur mortuum *B* ‖ illa *B*

rem in se. Nos enim non ponimus quod omne movens movetur illo modo motus, neque in motu locali, nisi movens sit corpus, ut declaratum est in Phisicis. Et cum quidam existimaverunt quod hec contradictio est secundum rem in se, dederunt dubitationem super Aristotelem in hac probatione dicente quod omne corpus non movet nisi moveatur, et dicunt: Nos videmus hic multa que movent, et non moventur illo modo motus, ut lapis retitus; quoniam cum calefit, movet paleam motu locali, tamen ipse non movetur. Sed iste non est locus istius questionis, et eius dissolutio iam dicta est in octavo Phisicorum, ubi indigebatur ponere hanc propositionem. Sed questio esset propria huic loco si contradictio esset secundum rem in se, quia multa videmus alterare, tamen non alterantur. Sumus igitur inter duo: aut debentes ponere quod contradictio est secundum rem in se, et tunc non erit verum nisi in motu locali, quod non sonant verba Aristotelis; aut ponere quod contradictio est secundum sermonem dicentis, non secundum rem in se. Et ista quidem contradictio non verificatur nisi concedendo primam propositionem a qua incepit loqui, scilicet quod, si anima movet corpus secundum quod movetur, necesse est ut moveat ipsum modo motus quo movetur. Et hoc concedunt Antiqui, aut sequitur illud quod concedunt. Hoc quidem concesso consequitur conversum eius necessario, et est quod omnis motus quo corpus movetur, necesse est ut anima moveatur illo motu. Et hoc manifestum est. Secundum hoc igitur intelligenda est ista contradictio in hoc loco.

31 [enim] *B* autem *A* vero *C* ‖ non ponimus (A^2) componimus *A* esponimus *B* ‖ ⌊<in>⌋ omne *A* ‖ [movens] *A* movens A^2 **32** neque in motu] (A^2) motus enim non est in moto *A* ‖ [in] *C* **33** [ut] *C* ut ⌊cum⌋ *A* ‖ Phisicis] philosophia *A* **34** quedam *C* ‖ estimaverit *B* **35** [in se] *C* ‖ dubitationes *B* **36** Aristotelem] ?propositionem aristotelis *A* ‖ probatione] propositione *G* ‖ dicendo *A* **38** <quod> multa *C* **39** retitus] *I* rectus *A B* recitus *C* reticus *D* ieecicus *G* ‖ quoniam] qui *A* **40** tamen] cum *B* tum C **42** ibi *C* **43** hoc *C* **44** <et> quia *C* **45** Simus *B D* ‖ igitur] ergo *A B* **45–46** [aut — ponere] *A* aut debemus ponere A^2 *C* **46–48** [rem — secundum] *B* **47** [verum] *D* ‖ [in] *C* ‖ consonant *D* **48** est contradictio *D* **49** sermonem dicentis] rem dicentes *C* ‖ ista quidem] ita quod *B C* **50** concedendo] in contradicendo *A* a concedendo A^2 **51** incepit] recipit *C* ‖ [si] *B* **52** movet] moveat *A* ‖ <ipsa> movetur *A* **52–53** necesse — movetur] non est necesse ut ipsa moveat ipsum modo motus quo movetur *A* necesse est ipsum movere modo motus quo movetur A^2 ‖ ut moveat ipsum] ipsum moveri *C* **53** quo] quod *C* ‖ concesserunt *C* **54** sequitur] si *C* secundum *D* se *G* ‖ Hoc — concesso] hec — conversio *A* hec — concessio *G* **55** consequetur *A* sequitur *B* et sequitur *C* ‖ conversionem *A* **56** movetur corpus *B* ‖ necessario *D* **57** moveatur anima *C* ‖ motu <necessario> *A* ‖ est manifestum *C* **58** [igitur] *A* ‖ ista] hec *A* illa *D*

406b5 **42.** *Motu autem accidentaliter non movetur nisi per aliud, scilicet cum animal expellitur violente. Sed non est necesse ut illud in cuius substantia est moveri per se moveatur per aliud, nisi accidentaliter; quemadmodum non est rectum ut illud quod est bonum per se sit bonum per aliud; neque illud quod est delectabile* 406b10 *per se est delectabile per aliud.*

Cum destruxit quod anima movetur per se, incepit declarare quod non est impossibile ut moveatur accidentaliter; immo forte est necessarium. Et dixit: *Motu autem accidentaliter*, etc. Idest, motu autem accidentali potest moveri, cum talis motus non est nisi per motum rei in qua est. Et hoc accidit ei cum corpus in quo est movetur violente ab aliquo extrinseco. Et cum dedit pro possibili istum modum motus, declaravit quod non debet esse necesse ut illud quod movetur per suam substantiam moveatur per aliud. Quemadmodum enim illud quod est bonum per se non est bonum per aliud, sic illud quod est motum per se non est motum per aliud.

406b10 **43.** *Et melior sermo omnium sermonum dictorum in hoc quod anima movetur est quod movet sensibilia. Sed si movet se, movetur etiam; unde necesse est, quia omnis motus est processus moti in modo sui motus, ut anima etiam procedat a sua substantia, si non movet se accidentaliter sed* 406b15 *motus est sue substantie per se.*

42. **1** Motu] motum *A* ‖ actualiter *C* **2** per] propter *D* ‖ expellit *D G* expellit se *A* **3** illud] id *B* **4** moveri] movere *A* movens *B* ‖ <ut> moveatur *A* **5** [nisi] *G* ‖ [est] *D* ‖ [rectum] *C* **6** istud *C* id *B* **9** incepit] intendit *A* **10** est impossibile] (G^2) impossibile est *B* est possibile *G* **11** immo] sed *A* et *G* ‖ motum *A* **12** [accidentaliter] *A* ‖ [Idest] *D* ‖ [accidentali] *A* accidentali A^2 ‖ potest moveri] (A^2) potest nomen *A* movetur *C* **13** [per] *D* **14** [ei] *A* ‖ corpus] totus *A* ‖ [est (2)] *B* **15** [ab] *D* ‖ possibili] (A^2) sensibili *A* **16** illum *D* ‖ declaravit] (A^2) de *A* **17** illud] id *B* **18** moveat *D* ‖ [per] *A D* ‖ aliud <scilicet accidentaliter> *C* ‖ enim] etiam *A* est *C* ‖ illud] id *B* **19** <per> bonum (2) *A* ‖ sic] sicut *B* ‖ illud] id *B* **20** [per (2)] *A* per A^2

43. **1** [Et] *A B C D G* Et *J* **2** in hoc] est hic *A* ‖ <cum> anima *A* ‖ [est quod] *A* et quod *C* **3** etiam movetur *C* **4** quia <si> *G* quoniam *A* quod *D* **5** etiam] est *C* **6** si] sed *C G* ‖ movet se] moveatur *A* **7** <suus> motus *A* ‖ est sue substantie] substantie est *B* ‖ [per se] *D* per se //// D^2

Cum declaravit quod contingit dicentibus quod anima non movet nisi secundum quod movetur ut moveatur modis motuum quibus movet, anima autem videtur movere pluribus modis, ut motu locali et motibus sensibilium, et iam dedit eis impossibilitatem si movetur motu locali, qui est modus quo movet, declaravit hic quod sermo magis sufficiens quod anima movetur illo modo quo movet est ut moveatur motu quem facit in sensibilibus. Et dixit: *Et melior sermo*, etc. Idest, et magis sufficiens sermo est dicere quod anima movetur in genere motus quem habet in sensibilibus. Et intendebat hoc cum dixit: *quod movet sensibilia*; idest quod movetur modo motus secundum quem movet sensibilia. Sensus enim licet moveantur a sensibilibus, tamen existimantur movere et moveri ab eis insimul.

Deinde incepit dicere aliud impossibile contingens omnibus; et est quod, si actio substantialis anime, qua sustentatur, quasi forma sit motus, motus autem est transmutatio rei in sua substantia, necesse est ut anima transmutetur in sua substantia et ut non sit in sua ultima perfectione, idest in actu. Esse enim motus est esse transmutabile, et est compositum ex esse in potentia et ex esse in actu; et ideo existimaverunt plures Antiquorum ipsum non esse. Et dixit: *Et si movet se, movetur etiam*, etc. Idest, sed si anima movet se, ut ponunt Antiqui, ipsa etiam movetur in se et in sua substantia. Et quia omnis motus est transmutatio moti in modo sue substantie secundum quod est motum, necesse est ut anima etiam transmutetur a sua substantia. Deinde dixit: *si non movet se accidentaliter*. Idest, ut michi videtur, si motus non est aliquod posterius ab anima quasi accidens

8 declaravit] (A^2) di. *A* ‖ determinantibus *A* ‖ <si> anima A^2 **9** <oportet> ut *C* ‖ modis] secundum modum *C* **10** movet anima] movetur *C* ‖ autem] aut *A C* ‖ movere] moveri *A* **11** modis] motibus *A* ‖ motibus] motu *C* **12** eisdem possibilitatem *C* **13** modus] motus *A* ‖ declaravit] (A^2) de *A* ‖ hic] etiam *D* **13–14** magis sufficiens] sufficiens est magis *A* **14** quo <modo> *A* ‖ movet] movetur *C* **15** est] /// *A* ‖ moveat *A C D G* ‖ <illo> motu *A* **16** Et (1)] quod *C* ‖ [Et (1) — etc.] *A* melior etc. A^2 ‖ [et (2)] *A C* **16–17** sermo est dicere] est dicere sermonem *C* **17** in genere [motus] *D* illo motu *C* **18** hoc intendebat *B* intendit hoc *A G* **19–20** [idest — sensibilia] *A B C D* **20** [enim] *A* enim A^2 ‖ moveatur *B* **21** estimatur *B* estimamur *G* ‖ [ab eis] *B* **22** incepit] contingit *A* ‖ aliud dicere *C* dicere ad *A* dicere A^2 ‖ [impossibile] *C* **23** [si] *A* si A^2 ‖ [actio] *C* ‖ [qua] *C* quo *D* **24** quasi] aut *C* **25** [est] *D* **26** non ut *C* non *D* ‖ sit] est *D* **27** est esse] non est *D* ‖ transmutable *D* **28** potentia] (A^2) substantia *A* ‖ [ex (2)] *A* **30** [Et (2) — etc.] *A* etiam si movet se etc. A^2 ‖ si (1)] (G^1) sic *G* ‖ [sed] *C* ‖ si (2)] non *A* **31** etiam] enim *A* **32** [Et accidentaliter] *A* sed non etc. A^2 **34** transmutetur etiam *A* ‖ sui *B D* **35** [si — (2)] *D* ‖ quia] quoniam *A* **33** quod] quem *A* **36** non est motus *A* ‖ aliquid *A*

illi, scilicet ut anima accipiatur in diffinitione motus, non
motus in diffinitione anime ut faciunt Antiqui. Et intendebat
secundum hanc expositionem: si non movet se ita
quod motus sit accidens consequens substantiam eius.
Et forte intelligit intentionem predictam de accidente,
idest: quod opponitur essentie.

406b15 **44.** *Et quidam dixerunt quod anima movet etiam corpus*
in quo est modo quo movetur, ut Democritus.
Dixit enim sermonem similem sermoni
Chili; iste enim dicit quod Dedalus posuit ymaginem
Hermafroditi motam, ponendo in
406b20 *ea argentum vivum. Et similiter dicit Democritus;*
dicit enim quod spere indivisibiles semper moventur,
quia innate sunt non quiescere in aliqua
hora, et sic attrahunt secum totum corpus et
movent ipsum. Et nos queremus ab eo
utrum hoc idem faciat quietem etiam. Sed difficile
est, immo impossibile, dicere quomodo facit hoc.
Et universaliter nos non videmus animam movere
406b25 *animal hoc modo, sed voluntarie.*

Cum declaravit quod contingit dicentibus quod movetur
anima ex se ut transferatur ex se quemadmodum corpus
transfertur, et dedit eis multa impossibilia, incepit
hic etiam dicere quod plures homines sunt qui hoc dicunt.
Et dixit: *Et dicunt aliqui quod anima etiam movet corpus*, etc.
Idest, et quidam opinantur quod anima movet corpus motu
locali, illa etiam mota, ut Democritus. Opinatur enim quod

37 illi] ipsi *A* ‖ [ut] *C* **37–38** [motus — diffinitione] *B* **38** intendit *A* **39–40** ita quod] itaque *A* **41** <si> forte *C* ‖ intelligit intentionem] intellecti intellectionem *A* **42** que *B C D G*

44. **1** [Et] *C* ‖ dixerunt quidam *B* quidam etiam dixerunt *A* ‖ [etiam] *A* **4** enim] (B^2) eum *B* ‖ ymaginationem *B* **5** hermẽfroditi *B* ****** *A* hermofroditi *C G* **6** [Et] *D* ‖ dicit] dicto *C* d^t C^1 **7** [enim] *G* **8** quia] quoniam *A* ‖ quiescunt *A* **9** attraunt *B* attrahent *C D G* **11** faciat] (A^2) fiat *A* facit *C* ‖ Sed] si *G* **12** impossibile <est> *C* impossible [est] *D* ‖ faciat *B* **13** [nos] *C* ‖ animam] *I* animal *A B C D* anima *G* **14** [animal] *A* ‖ voluntate *G* **15** declaravit] dicit *A* **15–16** anima movetur *A* **16** [ut] *C* ut anima *B* ‖ transferatur ex se] transfertur *C* **16–17** transfertur corpus *B* corpus *A* **17** incepit] intendit *A* **18** etiam dicere hic *A* etiam hic dicere *C* hic et dicere *D* ‖ [sunt] *D G* ‖ hoc] hec *C* **19** [Et (2) — etc.] *A* et quidam etc. A^2 ‖ etiam] et *C* ‖ ?movetur *D* **20** quidam <etiam> *G* **21** ut <dicit> *A* ut sit *C*

partes indivisibiles semper movent corpus suo motu,
sicut dixit Chilus quod Dedalus fecit movere ymaginem
Hermafroditi, imponendo in ea argentum vivum;
25 iste enim opinatur quod ita est de anima cum corpore
in motu sicut de argento vivo cum ymagine. Deinde dixit:
Nos igitur queremus ab eo, etc. Idest, et si causa apud ipsum
propter quam anima movet corpus est ista, querendum
est ab eo quomodo anima facit quietem, si facit motum
30 secundum quod semper movetur. Deinde declaravit quod hoc non solum
est difficile, immo impossibile, dare causam quomodo
facit quiescere secundum quod movetur. Et dixit: *Et difficile*
est dicere, etc. Deinde dixit: *Et universaliter non videmus animam*,
etc.; idest quod si motus corporis ab anima esset sicut
35 motus ymaginis ab argento, tunc motus corporis
non esset voluntarius sed necessarius. Et hoc
manifestum est.

45. *Et similiter est de hoc quod dixit Thimeus* 406b26
in sermone naturali, scilicet quod anima movet corpus.
Dicit enim quod non movet corpus nisi ipsa mota,
quia admiscetur cum eo. Constitutio enim
5 *anime est ex elementis, et est divisibilis secundum*
divisionem numerorum compositorum, ut habeat
sensum convenientem armonie, et 406b30
moveatur totum motibus convenientibus. Dixit:
Et ideo incurvavit rectitudinem et posuit eam
10 *circulum, et divisit ex uno duos circulos*
separatos in duobus locis; deinde divisit unum 407a1
circulum etiam in septem circulos, ita quod posuit
motus celi sicut motus anime. 407a2

23 sicut] ut *A* ‖ thilus *C* **23–24** ymaginem hermofroditi movere *C* **23** ymaginem] (B^2) ymaginationem *B* **24** hermofroditi *G* hermos di^{ti} *A* ?hec mostratio *B* ‖ eo *A* eam *B G* **25** enim] autem *B C G* **27** [Nos — etc.] *A* et nos etc. *A* ‖ [igitur] *B* ‖ querimus *A C* ‖ [Idest] *B* **28** illa *D* ? *C* **29** quomodo] quando *C* ‖ [quietem] *A* ‖ ⌊<hominem>⌉ motum *G* **30** secundum quod] super quem *B* **30–32** [Deinde — movetur] *A* **30** [hoc] *D* ‖ [solum] *B C D G* solum *J* **31** impossibile <est> *B G* ‖ dare] dicere *G* **32–33** [Et (2) — etc.] *A* sed difficile etc. A^2 **33** etc. <idest> *D* **33–34** [Et — etc.] *A* et universaliter etc. A^2 **34** sicut] ut *A* **35** argento <vivo> *D* ‖ tunc] tamen *D* **37** manifestum est] est et similiter etiam de hoc *A*

45. **1** Thimeus] cum ens *A* **3** Dicit enim] deinde dixit *D* ‖ quod <ipsa> *C* ‖ non] si *B* **4** quia] quoniam *A* ‖ admiscetur <ei et> *C* **8** movetur *A* ‖ <ut> Dixit <democritus> *A* **9** [eam] *C* **11** locis] circulis *D* **12** [etiam] *A B* **13** sicut] (G^2) ut *A* sunt *G*

Cum declaravit quod Democritus opinabatur animam
movere corpus localiter, ipsa translata, et dedit
impossibile consequens eius opinionem, incepit etiam
declarare quod illud quod dictum est in Thimeo est simile
opinioni Democriti. Et dixit: *Et similiter etiam*, etc. Idest,
et similiter est dictum in Thimeo, scilicet quod anima
movet corpus localiter; immo etiam anima transfertur,
quia admiscetur cum eo, et cum ipsa transfertur,
transfertur corpus. Et cum declaravit similitudinem
inter hanc opinionem et opinionem Democriti, incepit
etiam dicere illud quod est proprium huic opinioni, et
contradicere ei proprie. Et dixit: *Constitutio enim anime*, etc.
Idest, et hoc fuit dictum in Thimeo, quia constitutio
anime est ex elementis istius mundi; sed est intelligens,
quia componitur ex elementis musica compositione
et sperica; et comprehendit armoniam, quia componitur
compositione armonica; et apud
ipsum talis est natura corporum celestium. Corpora enim
celestia sunt composita apud ipsum tali compositione,
et figura eorum talis est. Et cum dixit quod constitutio
anime est ex elementis, intendit ex elementis ex quibus
componitur mundus apud ipsum. Deinde dixit: *et est divisibilis*.
Idest, et est composita compositione armonica, quoniam
per talem proportionem compositionis potest sentire
armoniam. Et hoc intendebat cum dixit: *ut habeat sensum*.
Deinde dixit: *et moveatur totum motibus convenientibus*;
idest, quia habet numerum armonicum. Deinde dixit: *Et ideo*

14 declaravit] dicit *A* **15** corpora *A* ‖ dedit] d. *A* **16** opioni *B* ‖ incepit] in. *A* ‖ [etiam] *D* **17** declarare] de. *A* ‖ illud] id *B* **17–19** [est (2) — Thimeo] *C* **18–19** [Et (2) — Thimeo] *A* et sibi dictum est tantum A^2 **18** [etiam] *B D* **19** dictorum *D* ‖ <ibi> scilicet *A* **20** transfertur anima *A* **21** quia] quando *A* ‖ ipsa <etiam> *A* **22** transfertur corpus] corpus etiam transfertur *A* ‖ [cum] *D* ‖ declaravit] de. *A* **22–23** inter similitudinem democriti opinionem et hanc opinionem *A* **23** opinionem (2)] opinione *B* ‖ <et> incepit *C* intendit *A* **24** illud] id *B* ‖ proprium] proximum *C* **25** ea *D* ‖ [enim anime] *A* **26** [et] *B* ‖ quia] quod *A* **27** [est (1)] *C* ‖ istius] huius *A* **** *C* ‖ intellectus *A B* **28** quia <quia> *D* quoniam *A* quod *C* ‖ [musica] *G* mistica *A* **28–29** compositione et] ?comparatione *G* **29** [et (2)] *A* ‖ quia] quoniam *A* **30** ?comparatione *G* ‖ armonia *C* **31** supracelestium *A* **32** ⌊<non>⌋ celestia *A* ‖ compositioni *A* **33** est talis *G* **34** anime — elementis (1)] etc. *A* ‖ intendit] intelligit *A* ‖ [intendit ex elementis] *G* ‖ [ex (3)] *B D G* **35** [et est divisibilis] *A* et est divisibilis etc. A^2 **36** est] cum *A* ‖ armonica] (B^1) armoniaca *B D* ‖ quoniam] quia *D* **37** per] propter *C* ‖ proportionem] propositionem *A* ‖ compositum *B* **38** armonia *A D* **38–40** Et — idest] et hoc in *A* et hoc in. cum dixit. ut hanc. deinde dixit. et moventur etc. A^2 **38** ut] et *B D G* licet *C* ‖ sensus *D* **39** [Deinde dixit] *D* ‖ movetur *B* ‖ tot *B* **40** quia] quoniam *A* ‖ habent *C* ‖ numerum] unum *A* ‖ [dixit] *G* **40–41** Et — Idest] etc. *A* et ideo incurvavit A^2

incurvavit rectitudinem. Idest, intendit quod Thimeus, quia
opinabatur quod anima non agit nisi inquantum est
sperica, et comprehendit armoniam et movetur motibus
armonicis, idest convenientibus, inquantum componitur
ex elementis compositione armonica, dixit
narrando de Creatore quod, cum composuit animam ex elementis,
composuit ipsam prius magnitudine recta compositione
armonica; deinde incurvavit lineam et fecit
ipsam circulum, ut intelligat, et fecit illum circulum habere
latitudinem; deinde divisit illum circulum in duo,
quorum unum divisit in septem, scilicet orbes stellarum erraticarum
et orbem stellarum, ita quod posuit motus celi
eosdem cum motibus anime; idest quod actiones celi sunt eedem
cum actionibus anime.

46. *Dicamus igitur prius quod non est rectum dicere* 407a2
quod anima est magnitudo. Manifestum est
enim quod qui intendebat quod anima totius, v. g.
illud quod dicitur intelligentia, est sic, non intendebat 407a5
sensibilem animam, neque desiderativam;
quoniam motus istarum non est circularis. 407a6

Dicit quod non est rectum opinari quod anima sit
corpus, cum intellectum fuerit per *animam* intellectus,
ut declaratum est quod hoc intendebatur in Thimeo
per hoc nomen *anima*. Et ideo fecerunt corpus spericum;
actio enim intellectus similis est circulationi. Et
non intelligebatur illic per *animam* aut sensibilis aut
desiderativa; motus enim istarum et actio earum non

41 curvavit *C* ‖ tymeos *G* [motus] timeus *D* ‖ quia] quoniam *A* **42** quod] quoniam *A* **42–43** sperica est *A* **43** armonicum *A* **45** armoniaca *D* **46** [cum] *D* ‖ componit *A* **47** ipsam] eam *B* animam *G* **48** armoniaca *D* **49** ipsam] ipsum *C* ‖ illum] ipsum *A D* **50** litudinem *C* ‖ circulum illum *C* ipsum circulum *A* eum circulum *G* **51** divisit] divisum *D* ‖ septem <circulos> *C* ‖ orbos *A* ‖ eraticarum *C* **52** <in> orbem *C* **52–53** [quod — anime] *A* quod posuit etc. A^2 **53** eedem] idem *A* edem *B* **54** actionibus] ac. *G*

46. **1** [prius] *A D* ‖ est] erit *C* **2–3** enim est *B* **3** contendebat *C* ‖ <scilicet> quod (2) <est> *C* **4** illud] id *B* ‖ [quod] *C* ‖ [dicitur] *G* ‖ intellectiva *C* ‖ est] et *C* **5** sensibilem] (G^2) compareitatem *G* ‖ [animam] *C G* ‖ desiderationem *C* desideratam *D* **6** istorum *C* illarum *D* ‖ circulacionis *A* **7** [Dicit quod] *B* **8** per animam fuerit *A* **9** declaratum] de *A* ‖ intendit *C* **11** <est> similis *B* ‖ circulo *C* **13** desiderabilis *B* ‖ [istarum] *A C* ‖ earum] istarum *A* illarum *C*

assimilatur circulationi sicut actio intellectus apud eos
assimilatur circulo quia revertitur supra se et intelligit
se. Et ideo assimilat ipsum Aristoteles spere.

407a6 **47.** *Intellectus autem est unus et continuus,*
et similiter intellectum; et intellectum est res
intellecte; et iste sunt une secundum consequentiam,
sicut mensura sine magnitudine. Et ideo
intellectus etiam non est continuus hoc modo, sed
407a10 *aut est indivisibilis aut est aliquod continuum non sicut*
magnitudo. Nullo enim modo possumus dicere
quomodo intellegit per aliquam
partem partium eius, quecumque pars
sit idem. Et intelligere per aliquam partem
aut erit per magnitudinem aut per punctum.
Et punctus est infinitus; manifestum est igitur
quod non pertransit ipsum in aliqua hora.
Et si intelligit per magnitudinem, intelligit
407a15 *multotiens et infinities; sed nos videmus*
intelligere semel possibile esse. Si igitur sufficit
tangere per unam partem, quecunque pars sit,
in quo indiget moveri circulariter, et universaliter,
407a17 *quod ex eo fiat magnitudo?*

Et intellectus est unus, etc. Idest, et intellectus
dicitur esse unus et continuus illo modo quo dicitur
in suo intellecto esse unum et continuum. Deinde dixit: *et intelligere*
est res intellecte, etc. Idest, et quia intelligere est ipse
res intellecte, que non dicuntur esse une nisi sicut dicuntur

14 sicut] sed *A* ‖ intelligens *A* **15** assimilatur <eis> *A* consideratur *C* ‖ circulacioni *A* circulacio *G* ‖ quia] que *A* ‖ vertitur *A* convertitur *C* ‖ super *D G* **16** assimulat *C* ‖ [Aristoteles] *C* ‖ Spire *G*

47. **1** [est] *C* **2** et (1)] est *C* ‖ intellectum (2)] intellectus *G* **3** intellecta *A* intellite *C* ‖ iste] ille *D* ‖ une] uinee *C* **5** [etiam non] *C* non *A* ‖ [hoc modo] *C* **5–6** [sed — est (2)] *A* **6** aut est (1)] est aut *C* ‖ divisibilis *C* ‖ [est (2)] *C* ‖ [continuum] *A* **8** <intellectus> intelligit *B* intelligeret *C* **10** idem] illud *A* ideo *B* ‖ [Et] *B* **11** [erit] *B* **13** in] etiam *D* **15** et infinities] infinitum *A* **16** [intelligere] *A* ‖ simul *A B D G* **17** tagere *B* ‖ unam partem] quamcumque partem unam *A* ‖ ⌊<indiget>⌉ pars *G* **19** [quod] *G* quousque *A* quidem quomodo *B* quo *C D* quod *Crawford* ‖ ea *C* ‖ fiat ⌊<in>⌉ *C* **20** <Dicit> Et (1) *C G* ‖ [Et (1) — et (2)] *A* dicit intellectus autem etc. idest A^2 **21–22** [illo — continuum] *A* **22** <et> in *D* ‖ unum et continuum] *Crawford* unus et continuus *B C D G* **22–23** intelligere — intellecte] intellectum *A* **23** [etc.] *A C* ‖ quia intelligere] quoniam intellectum *A*

res consequentes esse une, scilicet numerus. Et
hoc intendebat cum dixit: *sicut mensura sine magnitudine*,
idest sine continuatione. Et ideo impossibile est ut
dicatur quod intellectus sit unus et continuus nisi eo
modo secundum quem dicitur hoc in rebus consequentibus,
scilicet in quantitate discreta. Intellectus igitur
non est corpus quia non est continuus in rei veritate.
Deinde dixit: *sed aut est indivisibilis aut continuus non sicut*
magnitudo. Idest, et cum dispositio in intellectu sequitur
dispositionem in intellecto, necesse est dicere quod intellectus
aut est indivisibile, ut unus punctus, aut continuum;
sed non sicut continuatio magnitudinis, sed continuatio
compositi, idest quantitatis discrete. Deinde dixit:
Nullo enim modo possumus dicere, etc. Idest, et cum dixerimus
in eo quod est magnitudo continua, tunc non intelliget
nisi secundum tactum, ut dictum est in Thimeo.
Nullo enim modo possumus dicere quomodo intelligit
intellectus per aliquam partem eius, quecunque pars sit
idem rerum intellectarum. Deinde dixit: *Et intelligere per aliquam*
partem, etc. Idest, et intelligere per tactum, cum fuerit
magnitudo, necesse est aut ut tangat per partes eius
partes intellecti, aut per totum totum, aut utrunque;
deinde, si intellexerit per contactum partium cum partibus
rei, necesse est ut sit aut per aliquam partem eius
que sit magnitudo, aut per aliquam partem que
sit punctus. Et cum declaravit hoc, dedit impossibile
consequens utrunque. Et dixit: *Et si punctus est infinitus*,

25 une esse *C* ‖ scilicet] sicut *A* **26** intendit *A* ‖ sicut mensura] sine mensura idest *A* **27** [sine] *A* ‖ ut] quod *D* **28** quod — sit] intellectus esse *A* **30** igitur] ergo *A* **31** quia] quoniam *A* **32–33** [sed — magnitudo] *A* sed autem A^2 **32** [sed] *G* ‖ indivisibilis] *J* divisibilis *B C D G* **33** Idest et cum] dicit etiam cum *A* et *B* idest quia B^2 dicit et cum *C G* dt enim cum *D* ‖ sequitur] similiter *C* **34** intellectus] intelligencia *A* intellectum *D G* **35** [aut (1)] *A* ‖ indivisibilis *A* ‖ ut] idest *A* aut *D G* **36** sicut] ut *A* **37** composita *D* ?oppositi *C* composite *G* ‖ [idest] *C* ‖ discrete <Intellectus ergo non est corpus> *A* **38** [Nullo — etc.] *A* nullo enim modo etc. A^2 ‖ modo enim *D G* modo *C* ‖ [et] *D* ‖ dixerimus] dixit unus *C* **39** intelligit *A* intelligeret *B* **40** tactus *B* condictum *A* **40–41** nullo enim modo ut dictum est in thimeo *B* **41** <et ideo dixit> Nullo *A* ‖ modo enim *D G* **41–44** [possumus — partem] *A* **41** quomodo] quod *C* **42** [eius] *B* **43** [Et intelligere] *C* **44** etc. <et intelligere etc.> A^2 eius *B C D G* ‖ [Idest] *C* ‖ [et] *B* ‖ intelligit *C* ‖ tactus *B* **45** tangit *C* contingat *A* tangatur *D* ‖ partes eius per *C* per partem eius *D* **46** partes intellecti] intellecta *A* ‖ [totum] *A* ‖ <per> utrunque *A C* **47** intellecti *A* ‖ tactum *A C* **48** [aut] *D* ‖ parcium *A* ‖ [eius] *C* **49** [per aliquam partem] *A* ‖ partem <eius> *D* **50** punctus] (A^2) magn *A* ‖ declaravit] de. *A* ‖ <et cum> dedit *A* **51** [Et dixit] *A* et dicit A^2 dixit *C* **51–52** [Et (2) — etc.] *A* et punctus etc. A^2 **51** [est] *B*

etc. Idest, et si intellexerit per punctum, manifestum est quod non potest intelligere totum corpus semper; puncta enim que sunt in corpore sunt infinita. Si igitur necesse est in intelligendo corpus ut tangat punctus ex eo omnia puncta que sunt in corpore (quod est impossibile, quia puncta sunt infinita), manifestum est quod impossibile est ut intelligat corpus omnino secundum hunc modum. Et cum declaravit impossibile consequens si intelligit secundum quod tangit corpus per puncta, incepit etiam dicere impossibile consequens si tangat ipsum per partem aliquam que sit corpus, non punctus. Et dixit: *Et si intelligit per magnitudinem*, etc. Idest, et si intellectus intelligit rem tangendo per aliquam partem eius que sit corpus omnes partes corporis intellecti, circungirando se quousque tangat per illam partem corporis omnes partes corporis intellecti, necesse est ex hoc ut intellectus intelligat idem infinities quando tangit corpus; quoniam pars non differt a parte in suo tactu; et impossibile est ut intelligat totum corpus. Sed nos videmus quod intellectus intelligit totum corpus simul, et unico intelligere, et non indiget intelligere iterato. Si igitur aliquis dixerit quod sufficit intelligere corpus intelligere unam partem eius, quando tangit ipsum per suam partem, dicemus ei: Quomodo igitur indiget corpus ut moveatur circulariter quousque tangat per suam partem aut per suas partes omnes partes eius? Et universaliter, quo indigetur quod intellectus sit corpus, si non intelligit per tactum?

52 intellexit *D* intelligit ut *A* **52–53** [manifestum est quod] *A* **53** [non] *C* **54** [semper] *A* **55–57** [Si — infinita] *A* **55** [in] *C D* **56** punctus] punctum *C* **58** manifestum est] dicit ergo *A* ‖ [ut] *C* **59** declaravit] d. *A* **60–62** [si — consequens] *D* **61** corpus tangit *A* ‖ incepit] intendit *A* **62** tangit *A* **63** punctus <omnes partes corporis intellecti non punctus> *C* **64** [intelligit per magnitudinem] *A* ‖ [et (2)] *B* **65** intelligit intellectus *A* intellectus *B* ‖ tangendo <ipsam> *A* tangente *C* ‖ [per aliquam] *B* ‖ parcium *A* **66** corpus] magnitudo *A* ‖ [intellecti] *B* intelliget *A* intellecti B^2 intellecti ⌊necesse est ex hoc ut intellectus intelligat. Idem infinities quando tangit corpus quoniam pars non differt] *D* **67** congyrando *D* circum significando *A* ‖ tangit *C* **68** [partes] *D* ‖ [corporis (2)] *A B D* ‖ <et> necesse *A* **69** intellectus] (A^1) intelligat *A* ‖ idem] hoc *C* ‖ quando] autem *A* **70** differ *B* **71** possibile *A B G* ‖ [est] *C* **72** videmus — corpus] etc. *A* ‖ [intellectus] *C* intellectu *G* ‖ intelligit] intelligat *C* **73** simul et] similiter idest *A* **73–74** [et (2) — intelligere] *C* **74** igitur] ergo *A* ‖ <in> intelligere *B* intelligere est *C* **75** intelligere] non intelligendo *A* ‖ quando] quoniam *A* **76** Quomodo] quoniam *A* quando *B C D* ‖ indiget] *J* intelligit *A B D* intelligitur *C* tangit *G* **77** <quo indiget> ut moveatur *A* sive moveat *C* ‖ circuclariter *B* **79** quo <etc. idest quo> *A* ‖ indiget *A* indigeret *D* **80** [non] *B* ‖ intelligat *C* ‖ <nisi> per *G*

48. *Et si necesse est intelligere ut tangat per totum circulum, quid igitur est tangere per partes? Et etiam, quomodo intelligit per indivisibile divisibile, aut per divisibile indivisibile? Et necesse est ut intellectus sit iste circulus. Intelligere enim est motus intellectus, et circulatio est motus circuli. Et si intelligere est circulatio, erit etiam ista circulatio intelligere. Quid igitur intelligit semper? Hoc enim necessarium est, si circulatio sit semper eterna. Intelligere enim mechanicum est finitum, quoniam quidlibet illius est propter alterum; intelligere autem speculativum (et est diffinire per sermones) similiter. Et omnis sermo est aut per diffinitionem aut per demonstrationem. Demonstrationes autem accipiuntur ex principio, sicut ultimo; et est sillogismus et conclusio. Et quamvis non cadat in eis conclusio, tamen non revertuntur ad sua principia, sed crescunt semper in medio aut extremo, et procedunt recte. Circulatio autem revertitur ad suum principium. Et omnes etiam diffinitiones sunt finite. Et etiam, si totus motus idem est, multotiens. Et etiam intelligere est dignius attribuere quieti quam motui; et similiter sillogismus.*

407a17 407a20 407a25 407a30 407a34

Et si necesse est intelligere, etc. Idest, et si necesse est intelligere ut intellectus tangat per totum circulum rem intellectam, et tunc intelliget, (et ista est

48. **1** [intelligere] *A* ‖ <intellectus> tangat *C* **2** est igitur *C* est *A* ‖ [per] *C* propter *D* **4** aut] autem *A* et *B* ‖ [indivisibile] *A G* indivisibile G^2 **5** ut] quod *A* **6** est motus] motus et *D* **7** circulatio] circulo *D* **8** circulatio (1)] circulo *D* ‖ erit etiam ista] erit et illa *B* et *C* **9** intelligit] //// git *C* **10** [est] *B C* ‖ sit] (A^2) est *A* ‖ eterna semper *A* eterna *B* **11** [enim] *D* ‖ est mecanicum *C* mecanum est *G* ‖ infinitum *A* **12** quislibet *A* quilibet *B* ‖ istius *C* **13** <est> speculativum *A* ‖ differre *D* **15** est aut] aut est *A* **17** sillogismus] (G^1) similis *G* **18** eis] *J* eo *A C* ea *B D G* **18–19** tamen non] non cum *C* **19** revertitur *A* revertentur *C* **21** circulo *B* ‖ autem] aut *C* **22** principium suum *A* ‖ [etiam] *A* **23** si] non *A* **24** <sic> idem *A* ‖ multotiens est *A* ‖ [etiam] *D* **25** dignius est *B* est dignus *C* ‖ quam <quam> *G* **27** <Dicit> Et (1) *A G* Dicit quod *C* ‖ est necesse *D G* **27–28** [etc. — intelligere] *A* ‖ est necesse *D G* **29** [et tunc] *G* ‖ intelligit *A* ‖ illa *B*

secunda pars trium divisionum), quo igitur indigetur
ut tangat per partes? Ociosum est enim tangere per partes.
Deinde dixit: *Quomodo intelligit per indivisibile*,
etc. Idest, et quocunque modo posuerimus quod tangit,
sive per partem indivisibilem, sive per divisibilem, sive
illud divisibile fuerit totum aut pars aut utrunque,
scilicet quod tangit partem per partem et totum per
totum, impossibile est nobis dicere quomodo intelligit
per tactum. Quoniam, si dixerimus quod habet
partes indivisibiles, quomodo tangit per partes indivisibiles
partes divisibiles rerum? Et si dixerimus quod
habet partes divisibiles, quomodo tangit per eas? Tangens
enim debet esse superpositum. Et omnia ista contingunt
eis quia ponunt quod intellectus, in eo quod est
intellectus, habet partes, et quod non intelligit nisi
tangendo. Deinde dixit: *Et necesse est ut iste intellectus sit
circulus ipse*. Idest, et necesse est ut intellectus sit
ipsum corpus circulare, non quod intellectus sit proprium
aliquod corpori circulari. Manifestum est igitur
quod contingit ex hoc quod intellectus est corpus
circulare. Et sillogismus sic componitur: actio intellectus
est circulatio; et circulatio est corporis circularis;
ergo actio intellectus est corporis circularis. Et illud
cui attribuitur actio intellectus est intellectus;
ergo intellectus est corpus circulare. Et cum declaravit
quod contingit necessario ut intellectus sit corpus
circulare et eius actio sit circulatio, notificavit
quod est necesse, si intelligere eius sit
circulatio, et circulatio etiam fuit in eo semper secundum quod est

30 pars <pars> *C D* ‖ dictionum *B* ‖ quo] (*B*) quomodo B^2 ‖ [igitur] *A C* ‖ indigere *B* **31** [per (1)] *D* ‖ Ociosum — partes (2)] hoc enim ociosum erit *A* ‖ [per] (2) *D* **32** intelliget *G* **32–33** [intelligit — etc.] *A* **33** [Idest] *C* ‖ [et] *A* ‖ <si> quocunque *C* ‖ [modo] *A C D G* ‖ tangat *A D* **34** [per (1)] *C D* ‖ indivisibilem sive per divisibilem] divisibilem sive per indivisibilem *A* indivisibile sive per divisibile *B* indivisibilem sive secundum partem divisibilem *C* indivisibilem sive partem divisibilem *D* divisibilem sive per divisibilem *G* **35** divisibile] dissimile *B* ‖ <aut> totum *A* **36** [et] *A* **39** [quomodo] *C* **39–41** [per — tangit] *A* **40** [dixerimus] *B* **42** suppositum *C* ‖ ista] hec *A* **43** <ex> eis *B* ‖ quia] quoniam *A* ‖ [in eo] *B* **44** [intellectus] *C* ‖ ⌊<quoniam>⌉ quod *A* ‖ nisi] ut *D* **45** [Et] *B* **45–46** est — ipse] etc. *A* **45** [iste] *B* ‖ intellectus <est et necesse est ut intellectus> *C* **46** [circulus — sit (1)] *B C D* ‖ [quod] *D* ‖ [intellectus (2)] *A* **46–47** aliquod proprium *B* proprium alicui *A* principium aliquod *G* **47** [corpori] *B* ‖ articulari *A* **48** ex hoc quod contingit *C* **49** sic sillogismus *B* similis sic *G* ‖ sic componitur] sit compositus *A* **50** [et — circularis] *A* ‖ est (2)] (B^2) etiam *B* **51** [ergo — circularis] *B* ‖ <accio> corporis *A* **52** est] ****** est *G* **53** declaravit] de. *A* **55** eius] omnis *A* ‖ notoficat *A* **56** [si] *B* ‖ sit] est *C* **57** fuerit *C*

corpus celeste, ut eius intelligere sit semper et
infinitum. Et dixit: *Et si intelligere est circulatio*, etc. Idest,
et si intelligere est circulatio, tunc etiam circulatio existens
in intellectu erit intelligere. Et circulatio erit
semper; unde manifestum est quod intelligere erit semper
et infinitum. Deinde incepit dare impossibile
quod sequitur ex hoc. Et dixit: *Et quid intelligit semper*,
etc. Idest, et cum secundum hanc opinionem necesse est ut semper
intelligat, quid possunt dicere quod semper intelligit? Hoc
enim necesse est propter hoc quod ponunt quod circulatio
est semper. Et nichil possunt dicere in hoc, quoniam intelligere
per operationem est finitum. Omne enim intellectum
apud operationem non intelligitur nisi propter aliud,
et omnia propter ultimum finem qui intenditur in illa
operatione mechanica. Et cum declaravit quod intelligere
est finitum in intellectu mechanico, incepit declarare
quod ita est in speculativo. Et dixit: *Et intelligere speculativum
(et est diffinire per sermones) similiter*. Idest, similiter
est in omnibus rebus speculativis. Deinde dixit: *Et omnis sermo aut
est diffinitio aut demonstratio*. Idest, et omnis actio
intellectus aut est diffinitio aut demonstratio. Et cum
declaravit hoc, incepit declarare quod utraque istarum
actionum est finita. Et dixit: *Et demonstrationes accipiuntur
ex principio*. Idest, et demonstrationes habent principium
ex quo accipiuntur, et sunt propositiones; et
habent finem, et est sillogismus qui fit ex propositionibus et
conclusione. Deinde dixit: *Et quamvis in eis non cadat conclusio*,
etc. Idest, et qui concludit aliquam conclusionem non
facit revertere illam conclusionem, sicut facit in sillogismo

58 [et] *A* **59–63** [Et (1) — infinitum] *A* **61** in intellectu] intellectus *B* ‖ Et <si> *B* **62** [est] *B* ‖ <est> erit *C* **63** <in> infinitum *D* G^2 ‖ cepit *B* in. *A* **64** consequitur *A* ‖ [semper] *A* **65** idest etc. *A* etc. *C D G* ‖ [et cum] *A C* et est *B* ‖ [est] *A* est A^2 **66** quid] (A^2) quod *A* ‖ possit *A* ‖ [possunt dicere quod] *B* **67** [enim] *A* ‖ hoc] id *G* **68** est <est> *G* ‖ quoniam] quando *C* **69** comparationem *B C D* ‖ infinitum *C G* ‖ Omne] est *C* **70** comparationem *C* ‖ propter] per *D* **71** omnia <intelliguntur> *A* ‖ propter] per *D* **72** [Et] *C* **72–73** declaravit — mechanico] hoc de. *A* **73** [in] *D* ‖ intellectum *C* ‖ incepit declarare] in. de. *A* **74** speculativo] speculatione *D* ‖ Et intelligere] intelligere autem *A* intelligere *D* ‖ <est> speculativum *B* etc. *A* **75** sermonem *C* ‖ similiter (1)] simpliciter *A* ‖ Idest] et *C* ‖ similiter (2)] simpliciter *A* **76** [est] *A* ‖ omnis] est *D* **76–77** aut — demonstratio] etc. *A* **77** [est] *D* ‖ <est> demonstratio *B* ‖ omnis] cum *A* **78** [est] *D* ‖ <est> demonstratio *B* **79** declaravit] de *A* ‖ hic *G* ‖ incepit declarare] intendit de. *A* ‖ utrunque *G* **80–81** Et (2) — principio] demonstraciones autem etc. *A* **81** [et] *A* ‖ principium] principia *D* **82** accipiantur *C* **84** [Et] *C D* ‖ [in — conclusio] *A* **85** [et] *C* ‖ concludunt *A* **86** facit revertere] faciet reverti *D G* ‖ [conclusionem] *A*

circulari, sed addit ei aliam propositionem, per
quam impossibile est ut demonstratio revertatur circulariter,
scilicet ut principium fiat finis et finis principium; sed
additur illic terminus medius alius et extremum maius aliud
et alia conclusio; et erit motus intellectus tunc secundum
rectitudinem, non secundum circulationem. Circulatio autem, quam
opinantur esse actionem intellectus, non intelligitur ab
hoc intellectu, idest qui procedit secundum rectitudinem,
sed revertitur. Et cum declaravit hoc in demonstratione,
incepit declarare hoc in diffinitione. Et dixit:
Et omnes diffinitiones sunt finite. Idest, et diffinitiones
rerum, cum perficiuntur per intellectum, sunt finite, sicut
res que exigunt ut credantur. Et intelligere non
revertitur in eis circulariter, sicut fides non revertitur in
demonstrationibus circulariter. Deinde dixit: *Et etiam si
totus motus idem est, multotiens.* Idest, et si motus
intellectus et circulatio eius fuerit in eodem intellecto,
tunc comprehendet ipsum infinities. Et in alia
translatione est manifestius sic: *Et cum motus intellectus
fuerit circularis, non spiralis, tunc comprehendens
comprehendet idem multotiens.* Et ideo possibile est ut
sermo sit sic: Et si motus intellectus fuerit circulatio, tunc
intelliget omnia multotiens. Deinde dixit: *Et intelligere dignius
est ut attribuatur quieti quam motui.* Et intendit ex hoc quod
apparet; quoniam actio nostra per ipsum apud quietem est magis
perfecta quam apud motum. Et ideo melius est attribuere
actionem intellectus quieti quam motui, sicut fecerunt isti.

87–88 per quam] q$\overline{\text{m}}$ *G* quam *C D* **89** fiat] fuerit *C* ‖ et] etiam *C* ‖ finis principium] econtrario *A* **90** illi *A* ei *C* ‖ maius] motus *C* ‖ aliud] (*A*[1]) alius *A* **91** alia] illa *A* ‖ motum *B* ‖ [tunc] *B* **92** autem] igitur *A* **93** opinatur *D* ‖ intellectus] in intellecto *A* ‖ intelligit *C* **94** qui] *J* quod *A B D G* secundum quod *C* **95** sed] secundum *D* ‖ [Et] *C* ‖ declaravit] de. *A* **96** incepit declarare] intendit de *A* **97** [diffinitiones sunt finite] *A* ‖ finite sunt *B* sunt diffinite *C* ‖ [et (2)] *C* **99** ut] non *B* **100** revertitur (1)] revertatur *B* ‖ circulariter <demonstrationes> *C* ‖ sicut] sed *B* ‖ revertitur (2)] revertibus *G* ‖ in (2)] a *B* **100–101** [in demonstrationibus] *C* **101–102** etiam si totus] *Crawford* etiam *A* totus etiam *B* etiam totus *C D G* **102** [motus (1) — multotiens] *A* ‖ [idem] *C D G* **103** intellectus] intelligitur *B C* ‖ [eius] *B* ‖ fuerit] sicut *A* ‖ [eodem] *B* **104** tunc] cum *C* ‖ apprehendet *A* ‖ infinities] multociens *B* **105** translatione] t^{a}ns *A* ‖ manifestus *C* ‖ [sic] *A* **106** circularis fuerit *C* ‖ spiralis] specialis *C* ‖ comprehendent *A* **107** multociens idem *C* ‖ [Et] *D* **108** sermo <eius> *B* ‖ sit sic] sicut sit *D* ‖ tunc] non *D* **109** intelliget] intelligit *A C* ‖ [omnia multotiens] *A* **109–110** dignius — motui] etc. *A* **110–111** quod apparet quoniam] quoniam oportet quod *A* **112** [Et] *A* ‖ [est] *D* **113** actionem <actionem> *G* actioni *B* ‖ motui <et quod non est facile> *B* ‖ sicut] ut *A* ‖ isti] alii *A* antiqui *B*

49. *Et etiam, quod non est facile non est delectabile,* 407a34
sed quasi violentum. Si igitur motus non est 407b1
substantia anime, tunc non movetur nisi ab
aliquo extrinseco a sua natura. Et etiam est valde
difficile ut intellectus sit admixtus cum corpore
admixtione qua non possit recedere ab
eo, si melius est intellectui ut non sit coniunctus
cum corpore, sicut est consuetudo dicendi,
et secundum quod plures opinantur. 407b5

Et etiam manifestum est quod intelligere apud motum
magis est difficile quam apud quietem. Motus igitur est ab anima quasi
violentus; ergo non est in substantia eius, neque anima constituitur
per ipsum, sed est extra naturam eius. Et cum notificavit
hoc, incepit dare impossibile contingens eis in hoc
quod dicunt intellectum esse corpus. Et dixit: *Et est valde difficile,*
etc. Idest, et valde est improbabile et difficile ad intelligendum,
secundum quod homines consueverunt dicere, quod intellectus
sit corpus aut admixtum cum corpore tali admixtione
quod non potest evadere ab eo omnino; cum omnes, aut
plures, opinentur quod melius est ut intellectus sit non
coniunctus cum corpore, nedum sit corpus. Natura enim
intellectus videtur esse valde opposita nature corporis.

50. *Et ex eis que latent etiam est causa propter* 407b5
quam celum movetur circulariter. Substantia
enim anime non est causa motus eius circulariter,
sed movetur isto motu accidentaliter. Neque
etiam corpus est causa in hoc; immo anima est dignior

49. **1** facile est *C* facile *A* ‖ [facile non est] *D* ‖ non (2)] neque *A* **2** quasi] quod *C* ‖ violenter *A* ‖ [non] *A* **4** alio *G* ‖ natura] substantia *A* ‖ [etiam] *A B* **5** ut] quod *B* ‖ admistus *B* amixtus *D* **6** amixtione *D* ‖ redere *G* **7** ea *C* ‖ si] sed *B C* ‖ intellectui ut] ut intellectus *B* **7–8** coniunctus cum corpore] admixtus cum corpore vel coniunctus *A* **8** <et> sicut *B* ‖ consuetudo est *A* **10** <Dicit> Et *A C G* **11** est magis *A* ‖ difficile est *C* est difficilis *G* ‖ igitur] enim *A* **12** non ergo *C* ‖ [eius] *G* ‖ nec *C* **13** ipsam *A* ‖ [est] *B* **14** intendit *A* **15** intellectum <est intellectum est> *A* ‖ [Et dixit] *A* ‖ est <etiam> *G* ‖ difficile <intelligendum secundum quod homines consueverunt dicere quod intelligat> *B* **15–16** [difficile etc.] *A* **16** [et (1)] *B* ‖ [est] *A* ‖ <et> ad *A* **18** admixtus *A B* amixtum *D* **18–19** cum — omnino] etc. *A* **18** amixtione *D* **19** omnino ab eo *C* ‖ aut] vel *A* **20** opinantur *A G* ‖ [est] *D* ‖ ut] quod *A D* aut *C* ‖ [intellectus] *A* **21** sit] fit *G* **22** [valde] *C* ‖ oppoita *B*

50. **1** est etiam *B* etc. *D* **2–3** [Substantia — circulariter] *B* **3** eiusdem *A* **4** sed] si *B* ‖ illo *B* ‖ nec *D* **5** [est (2)] *A*

in hoc. Et etiam neque dixit quare hoc fuit
407b10 *melius; licet oportet quod Deus non posuerit animam*
moveri circulariter nisi quia moveri est
ei melius quam quiescere, et quod moveatur hoc modo
407b11 *est melius quam quod moveatur alio modo.*

Et latet secundum hanc opinionem dare causam propter quam celum movetur. Secundum enim positionem eorum substantia anime non dat istum motum, cum substantia anime apud eos non sit nisi corpus elementorum, et iste motus, scilicet circularis, est ei accidentaliter, scilicet quia Creator incurvavit ipsum a rectitudine in circulationem. Deinde dixit: *Neque corpus etiam*, etc. Idest, et cum anima non est causa istius motus essentialiter, que est dignior ut sit causa, corpus etiam, in eo quod est corpus, remotius est ut sit causa. Deinde dixit: *Et etiam nullus dixit*, etc. Idest, et etiam Plato non dedit in hoc sermonem quare animam moveri circulariter est melius quam non moveri, aut quam non moveri circulariter; neque potest dare. Necesse est enim ut Deus non posuerit animam moveri nisi quia moveri est melius ei quam quiescere; et posuit eam moveri circulariter quia talis motus est melior recto. Et intendit quod omnia ista demonstrant hanc opinionem esse improbabilem.

407b12 **51.** *Si igitur ista consideratio est magis propria*
alio sermoni, dimittenda est statim a nobis. Et
dicamus quod est alia improbabilitas contingens
huic sermoni et pluribus sermonibus de anima;
407b15 *et est quia ipsi coniungunt animam corpori*

6 fuerit *D* **7** apparet *B* ‖ posuit *B C D G* **8** [moveri (1)] *A* ‖ quia] quoniam *A* **9** [ei] *B* **11** <Dicit> Et *C G* dicit quod *A* **12** movetur celum *D* ‖ positionem] opinionem *C* **13** illum *D* **14** sit] est *A B* fit *C* ‖ corpus] substantia *D* ‖ ille *B D* **15** scilicet (2)] sed *B D* ‖ quia] quod *A* qui *C* **17** etiam corpus *A B* ‖ [etc.] *A* ‖ [Idest] *C* **18** [motus] *A* **19** corpus est *A* ‖ [est (2)] *A* **20** nullus etiam *B* etiam neque *A* etiam intellectus *C* ‖ [dixit etc.] *A* ‖ [et etiam (2)] *A* et *B* **21–22** Plato non] neque *C* **21** sermone *A* certitudinem *B* ‖ animam <et> *C* anima et *A D* **22–23** [est — circulariter] *A* ‖ [aut — moveri] *C* **22** quam (2)] quod *B D* **23** neque] non *A G* ‖ [est] *B C D* **24** [non] *B* ‖ posuit *B* **24–26** animam — recto] etc. *A* **25** [ei] *B* **26** [Et] *A* **27** omnia ista] omnino *B* ‖ demonstravit *B* demonstrarent *C* **28** probabilem *C*

51. **1** <Dicit> Si *C* ‖ ista] hec *A* ‖ consideratio <anime> *C* **2** sermoni] *J* sermone *A B C D G* ‖ statim est *A* ‖ vobis *C* **3** quod] que *C* ‖ est alia] alia est a *A* est aliqua *B* **5** est quia] eciam quoniam *A* ‖ ipsi] non *D* ‖ coniungant *G* contingunt *D*

et ponunt eam in eo, et non dant cum
hoc qua de causa sit coniuncta cum eo, et que 407b17
est dispositio illius corporis.

Dicit quod hec perscrutatio est magis propria alii scientie,
10 scilicet quare est melius celum moveri quam quiescere, et quare circulariter magis quam recte; ista enim questio propria est Prime Philosophie. Quapropter oportet nos dimittere hoc cito, et dicere quod est improbabilitas contingens huic sermoni, etc. Idest, et ista improbabilitas,
15 que contingit huic sermoni et pluribus sermonibus de anima, est quod omnes dicentes quod est ens, sive corpus sive non corpus, coniungunt eam corpori et non dant causam propter quam ligata est cum corpore, neque etiam dicunt que est dispositio corporis quod est adaptatum ut ligetur cum ea.

52. *Et licet hoc, ut reputo, necessarium sit. Quoniam* 407b17
propter communicationem hoc agit et hoc patitur
et hoc movet et hoc movetur, et nichil ex
hoc fit in quibuscunque adinvicem. Dicere enim 407b19
5 *hoc in eis est simile ac si aliquis diceret quod ars* 407b24
Carpentaria existat in Musica. Ars enim ita utitur 407b26
instrumentis sicut anima corpore.

Et hoc quod ignoraverunt de anima, necessarium est ut causa eius sit data, quoniam in omnibus rebus est communicatio
10 inter agens et patiens, et movens et motum, et non patitur quidlibet a quolibet. Hoc igitur quod dicunt quod anima

6 eam] ipsam esse *B* **9** [Dicit] *B D* *icit *G* ‖ quod] quia *B D G* ‖ scrutatio *D* ‖ [scientie] *B* coniunctionis B^2 scire *D* **11** quare] quia *B* ‖ circulariter magis] melius circulariter *C* **11–12** est propria *C* ?A^2 propria *A* **12** Philosophie <est> *A* ⌊?phisice⌉ philosofie *D* ‖ [Quapropter] *C* quare *A* **12–13** nos dimittere] ut dimittamus *A* **13** cito hoc *B* eam *A* ‖ dicere] dicamus *A* ‖ quod] que *C* **13–14** [quod — sermoni] *A* **14–15** [etc. — sermoni] *B* **14** [Idest] *A* ‖ [et] *C* ‖ ista] hec est *A* **15** que contingit] conveniens *C* **15–16** [que — est (1)] *A* **16** ens est *C* ens *D* **17** et non dant] non assignando *A* **17–18** propter quam] quare *C* **18** [est (1)] *C* ‖ [etiam] *C* ‖ [dicunt] *A* ‖ que] quid *A* **19** aptatum *A* ‖ ligatur *B C* ‖ ea] corpore *A*

52. **1** [ut] *C* **2** communitatem *A* coniunctionem *B* commutōm *C* **3** ex] in *A* **4** [fit] *C* sit *A G* ‖ Dicere ⌊<hoc>⌉ *D* dicit *A* **5** ac] at *A* ‖ <hoc> aliquis *D* quis *C* **6** Carpentaria existat] (A^2) capuntari axistat *A* ‖ [in] *C* ‖ ita] ista *A* **7** instrumento *B* ‖ sicut] ut *A* ‖ anima <utitur> *G* ‖ corpore <Et — propriam> *G* [ ] **53, 1–6** *G* **8** <Dicit> Et *A* Idest et *D G* ‖ ignoraverit *A* ignoravit *B* ‖ necessarium est] utrum est *A* necesse *C* **9** eius causa *B* ‖ [in] *C* ‖ cognicio *A* coniunctio *B* continuacio *G* **10** [non] *D* **11** <Et> Hoc *D* ‖ [quod dicunt] *A*

est in corpore sine aliqua communicatione data inter corpus et animam qua anima digna est movere, et corpus animalis moveri inter omnia corpora, simile est sermoni dicentis quod anima existit in quocunque corpore sit, quod est simile sermoni dicentis quod ars Carpentaria existit subiectum Musice. Si igitur ars Carpentaria habet propria subiecta et propria instrumenta quibus utatur, necesse est ut ita sit de anima cum corpore; corpus enim est instrumentum anime. Et ideo corpora animalium convenientia sunt animabus eorum.

407b20 **53.** *Et isti non querunt loqui nisi tantum quid est anima, et nichil determinant de corpore recipienti, sicut Apologus quo utitur Pitagoras, scilicet ut quelibet anima intret quodlibet corpus. Videmus enim quod quidlibet habet*
407b24 *formam et creaturam propriam.*

Et isti qui locuti sunt de anima non sunt perscrutati neque volunt perscrutari nisi quid sit tantum, et nichil dicunt de natura corporis ei proprii. Et quia hoc dimiserunt, videtur esse possibile apud eos ut quelibet anima existat in quolibet corpore et transferatur de corpore in corpus, sicut dixit Pitagoras in Apologo, quem posuit ad corrigendum animas civium. Et ista opinio est falsa; videmus enim quod quidlibet habet formam propriam et corpus proprium, idest animam propriam

12 cognicione *A* coniunctione *B* continuacione *G* ‖ [data] *B* da data *D* **13** qua] quia *C* ‖ est digna *G* dixit digna est *A* ‖ [et (2)] *A* ‖ [animalis] *A* ‖ moveri] (*D*) ?movens D^1 **14–16** [anima — quod] *A* **15** sit — simile] sic quidem simile est *C* **16** dicentes *C* ‖ compunctoria *A* **16–17** [existit — Carpentaria] *G* existit — carpentaria G^2 **16** <secundum> subiectum *C* **17** igitur] ergo *A* ‖ capuntaria habeat *A* ‖ propria subiecta] propriam substantiam *C* **18** utitur *A D* utetur *G* ‖ necesse est] et recte *C* necesse *B* **19** [est] *B* **20** sunt convenientia *A*

53. **1–6** [Et — propriam] *G* <> **52, 7** *G* **1** non querunt] *G* querunt *A B C D* querunt non A^2 ‖ loqui nisi tantum] *J* loqui tantum nisi *A D G* tantum loqui *B* tantum loqui non ut *C* ‖ <de> quid *G* **2** nichil] ut *C* **3** repienti *B* ‖ appologus *B C* **4** scilicet <apologo ipsum posuit ad cogendas animas avium utrum scilicet> *A* scilicet appologo quem posuit ad corrigendas animas civium scilicet *C* ‖ [anima] *D* ‖ [intret] *A* **5** [enim] *B* ‖ quelibet *A* quilibet *D* **6** formata *A* **7** <Dicit> Et *G* ‖ illi *A* **8** [neque volunt perscrutari] *A* ‖ <de> quid *G* ‖ nichil] nec *C* **9** quia] quoniam *A* **10** [apud eos] *B* **11** transferatur] transferat se *A* **12** sicut] ut *A* **13** que *B* ‖ civium] [et] avium *A* ‖ illa *B D* hec *A* **14** [opinio] *B* ‖ falsa est *C* ‖ [enim] *B* ‖ quilibet *A B* ‖ formam] animam *A* **15** [idest] *B* ‖ <et> animam *A* anima *D*

et corpus animalis proprium. Et hoc quod dicit est manifestum in speciebus valde. Membra enim leonis non differunt a membris cervi nisi propter diversitatem anime cervi ab anima leonis. Et si esset possibile ut anima leonis existeret in corpore cervi, tunc Natura ociose ageret. Et hoc etiam manifestum est in individuis eiusdem speciei; et ideo diversi sunt mores. Et ex hoc destruximus opinionem Pitagoricam.

1.4

54. *Et est alia opinio de qua multi contenti sunt, et non est minor opinionibus predictis. Dicunt enim quod est aliquod armonicum. Armonia enim est admixtio et compositio contrariorum, et corpus est compositum ex contrariis.*

407b27 407b30 407b32

Cum complevit contradictionem eius quod dictum est in Thimeo, reversus est ad contradicendum sermoni dicentis animam esse aliquam formam ex congregatione et armonia propria elementorum. Et quia ista opinio est valde sufficiens, dixit: *Et est hic alia opinio de anima.* Deinde dixit: *Dicunt enim quod est aliqua compositio armonica*, etc. Idest, dicunt enim quod anima est aliquod armonicum et aliqua compositio ex compositionibus elementorum in re composita admixta ex eis. Et dixerunt hoc quia opinabantur quod armonia est compositio et admixtio contrariorum, et quod corpus est compositum ex contrariis. Ergo in corpore est armonia; ergo est anima.

16 hoc <est> *D* **17** est] cum *D* ‖ valde in speciebus *A* **18–19** [nisi — cervi] *D* **21** Natura] non *D* ‖ etiam manifestum est] est manifestum *A* ‖ [in] *C* **22** spei *D* **22–23** ex hoc] ita *C* **23** distinximus *A* destruxit *B* ‖ pithag̃ *A*

54. **1** opinio] questio *G* ‖ contenti] encium *A* **2** opinionibus predictis] dictis *A* **3** enim] est *B* ‖ [aliquod] *B* **4–5** et compositio contrariorum] contrariorum et compositio *C* **5** [corpus] *G* **6** contrariis <Licet — habere> *C* [] **55, 1–5** *C* **7** eius] ergo *A* **9** dicenti *D* ‖ [aliquam] *G* ‖ [et] *D* **10** quia ista] quoniam hec *A* ‖ opinio] questio *G* **11** est hic] hec est *C* est *D* est hec *G* ‖ hic — anima] etc. *A* **11–12** Deinde dixit] Dicit d. *B* **12–13** [quod — etc.] *A* **12** aliqua — armonica] anima — armonicis *C* aliqua — armoniacum *D* aliquod armonicum *G* **13** [enim] *A* ‖ aliquid *A* ‖ armoniacum *D* **14** alia *C* **15** ammixta *D* admittat *C* ‖ dixerunt] dicuntur enim *C* **16** hoc quia] quoniam *A* quod hoc *B* ‖ opinetur *C* **16–17** admixtio et compositio *B* compositio et amixtio *D* **18** <natura que est> armonia *A* **19** ergo] et hec *A*

407b32 **55.** *Licet armonia sit proportio inter res admixtas aut compositio; anima autem non est alterum duorum. Et etiam, armonia non est innata movere; et in hoc proprie*
408a1 *conveniunt omnes animam habere.*

Cum dixit hanc opinionem, incepit contradicere ei. Et dixit quod armonia, quam dicunt esse animam, aut est proportio inter res admixtas ex elementis (et hoc erit si compositio corporis ex elementis est secundum modum complexionis), aut anima est ipsa compositio, si compositio ex elementis est vicinatio, non admixtio; v. g. compositio domus ex lapidibus et lateribus. Deinde dixit: *et anima non est alterum istorum duorum.* Et intendit: ut diximus et ut dicemus post. Deinde dixit: *Et etiam, armonia non est innata movere*, etc. Idest, et apparet cito quod armonia non est anima, quia omnes conveniunt in hoc quod anima movet, et non possunt dare modum secundum quem armonia moveat.

408a1 **56.** *Et dignius est et melius dicere quod armonia currit cursu sanitatis, et universaliter currit cursu alicuius, scilicet bonitatum moralium corporalium, non cursu anime. Et hoc manifestum est valde cum homo laboraverit in perficiendo passiones anime et actiones eius per aliquam armoniam.*
408a5 *Convenientia enim in hoc est valde difficilis.*

55. **1–5** [Licet — habere] *C* <> **54, 6** *C* **1** portio *C* **2** ammixtas *D* ‖ [autem] *G* enim *C* **3** alterum] (G^1) elementum *G* **4–5** conveniunt omnes proprie *C* **5** [omnes] *A* ‖ habere animam *C* **6** incepit <dicere ea et> *D* in. *A* **7** [est] *B* **8** [res] *D* duas res *A C* ‖ ex elementis admixtas *A* **9** [ex elementis est] *C* ex elementis *A* existentis est *D* **10** complexionum *C* ‖ aut] ut *A* ‖ est] aut *D* ‖ [ipsa] *A* vera *C* ‖ compositio (2) <corporis> *G* compositio est *C* **11** vicinatio] ultima causa *A* innatio *B* intimo *C* intimacio *G* ‖ admixta *A* admixto *C* amixtio *D* **12** ex] e *B* ‖ Deinde dixit] Dicit d. *B* **13** et (1) — duorum] anima autem *A* ‖ isto *B* ‖ [Et (2)] *A C D G* **14** [et (1)] *B C D G* ‖ post] prius *C* **14–15** [armonia — etc.] *A* **15** cito] ex eo *A* **16** anima non est armonia *A* armonia anima non est *B* armonia non est non est anima *D* **17** [movet] *B* **18** movet *G*

56. **1** [quod] *C* quod C^2 **2** [currit cursu] *C* **3** [bonitatum moralium] *G* idest cursu bonitatis moralium *A* idest bonitatum moralium *C* ‖ corporum *C* **4** ?manifestam *B* ‖ [valde] *B* **5** homo <cum homo> *D*

Et melius est existimare quod armonia est de corporibus currens cursu sanitatis, idest cursu formarum que sunt in animato in eo quod est animatum, non cursu anime, neque formarum que sunt in anima; et sive armonia sit compositio, aut proportio agens mixtionem et complexionem. Deinde dixit: *Et hoc est valde manifestum*, etc. Idest, et differentia inter formas corporales attributas elementis et formas attributas anime manifesta est ex hoc, quod possumus attribuere in formis corporalibus diversitatem contingentem in actionibus et passionibus corporum compositioni facte in eis ex elementis, ita quod possumus dicere quod actio carnis in manu est alia ab actione ossis propter mollitiem et humiditatem carnis et duritiem et siccitatem ossis; et non possumus dicere per quam complexionem et per quam compositionem differunt actiones sensus ab actionibus intellectus, et actiones virtutis sensibilis ab actionibus virtutis motive. Et hoc quod dixit est una dubitationum contingentium dicenti esse animam proportionem elementorum aut aliquod consequens proportionem.

57. *Et etiam, nos non comprehendimus armoniam nisi intendendo alterum duorum; secundum autem verum apud magnitudines, cum habent motum et situm. Tunc igitur intenta est compositio earum, cum fuerint superposite tali superpositione in qua non potest intrare inter eas aliquid sui generis. Quod autem extrahitur* 408a5

8 <Dicit> Et *A G* ‖ estimare est *C* ‖ [est (2)] *C* **9** corporibus] ?cursibus *G* **10** [est] *A* **11** sive] sine *B C* **12** [compositio] *G* ‖ aut] sive sit *A* sive *B* **13** compositionem *C* ‖ [est] *B C* **13–14** [est — etc.] *A* **15–16** [manifesta est] *G* manifestum *A* manifestum est *B C* manifesta est G^2 **16** quod] quia *C G* **17** corporibus *A* ‖ diversitatem] .di.^{tem} *A* **18** [corporum] *B* eorum *D* ‖ compositi *D* **18–19** ex elementis in eis *B* **19** carnis] canis *A* **20** ab alia *C* ‖ propter] per *D* **21** duritiem] dicitur etc. //////// *A* ‖ [ossis] *A* **22–23** [quam — per] *D* **23** [et — compositionem] *A* **24** intellectis *A* **25** [virtutis] *D* ‖ hoc quod dixit] hec *A* **26** [est] *D* ‖ congnentium *B* consequens *A* ‖ dicentem *A* **26–27** animam esse *C G* esse *A* **27** [aliquod] *D* aliquid *A* aliud *C*

57. **1** nos non eciam *A* nos etiam non *B* nos etiam *D* **2** intendendo] in videndo *A* **2–3** secundum autem verum] falsum aut verum *A* est autem unum *B* **3** habent] fuerint *A* **4** situm] sint *A* si inter *C* sicut *D* ‖ intenta] intelligenda **5** eorum *A* ‖ supposite *A C* **6** suppositione *A C* **6–7** inter eam aliquid *B* aliquid inter eos *C* inter eos aliquid *D* **7** extrahuntur *D*

ex hoc est proportio que est rerum istarum.
Non est igitur rectum neque de altera
408a10 *istarum duarum intentionum. Compositio autem partium*
corporis facile potest determinari; compositiones
enim partium corporis multe sunt. Intellectus
igitur compositio cuius partis debet existimari,
et quomodo? Et sensus compositio cuius
408a13 *partis? Et desiderium compositio cuius partis?*

Et etiam, nos non comprehendimus armoniam
et sentimus ipsam nisi per duo. Et est unum,
quod dicitur armonia in rei veritate, quando fuerint
magnitudines habentes motum et situm, et fuerint composite
adinvicem, et fuerint superposite ita quod inter illas
nulla magnitudo sui generis possit intrare. Quod autem
assimilatur huic et trahitur ab eo est proportio que fit
in rebus admixtis antequam admisceantur. Et cum
notificavit quod armonia dicitur hiis duobus modis,
incepit declarare quod non est rationabile dicere quod
anima est altera istarum duarum intentionum. Et dixit:
Non est igitur rectum dicere, etc. Idest, non est rationabile
dicere ut differentie partium anime sint date ex
altera istarum duarum intentionum, v. g. dicere quod
intellectus est talis armonia, et sensus talis, et desiderium
tale, sicut est rationabile in partibus corporis. Deinde
incepit declarare hoc, scilicet quod hoc rationabiliter
dicitur in partibus corporis, sed non in partibus anime.
Et dixit: *Compositio autem partium corporis*, etc. Idest,

8 [est (1)] *D* ‖ [que est] *A B* ‖ illarum *D* mixtarum *B* **9** igitur rectum est *C* in rectum *A* ‖ altera] aliqua *A* **10** illarum *D* ‖ compositione *C G* complexione *A* **10–11** [Compositio — potest] *D* **11** determinare *A* **13** exterminari *D* **14** [et quomodo] *B* et quando vel quomodo *C* ‖ compositio sensus *A* **15** [partis (1)] *C* ‖ desiderii *A* ‖ [cuius] *D G* **16** <Dicit> Et *A C G* ‖ nos etiam *B* etiam idest nos *A* etiam vos *C* ‖ non] autem *A* **17** [ipsam] *A D* ‖ [Et (2)] *A* et A^2 **19** [habentes] *A* habentes A^2 ····ntes *G* ‖ [et fuerint] *D* et fuerunt *B* **20** adinvicem <tali compositione> *A* ‖ fuint *B* ‖ supposite *A C* ‖ ⌊<inter>⌉ ita *D* **21** possis *B* **22** contrahitur *G* ‖ eo] hoc *A* **23** [antequam admisceantur] *A* antequam admiscentur *B D G* ‖ <idest> Et *C* **24** [quod armonia] *B* **25** incipit *C* in. *A* ‖ declarare] de. *A* ‖ rationale *C* **26** illarum *D* ‖ dixit <quod> *B* **27** Non (1) — dicere] Notandum *A* ‖ igitur rectum est *D* ‖ [dicere] *B* ‖ Idest <et> *B* ‖ rationale *C* **28** differentie] diffinitio *D* ‖ anime parcium *A* ‖ sunt *C G* ‖ date] dare *G* **29** illarum *D* **30** [talis (1)] *D* ‖ talis (2) <armonia> *A* **31** [tale] *A* talis *D* tal/ *G* ‖ rationale *C* **31–32** Deinde — declarare] de. in. de. *A* **32** [hoc (2)] *D* hoc generale *C* **33** dicitur] dividitur *C* **34** compositiones *A* compositionem *C D G* ‖ autem] enim *A* aut *C* ‖ [partium corporis] *A* corporis et anime *B* ‖ [etc.] *C* ‖ [Idest] *B*

35 et hoc fuit sic quia, cum perficere formam cuiuslibet membrorum
corporis et dare essentiam eius per compositionem
est facile quia manifestum est sensui quod compositiones
eorum diverse sunt et multifarie, scire autem
que compositio approprietur intellectui et que
40 sensui et que desiderio, hoc impossibile est ut detur
ratione. Et hec est quasi alia dubitatio contingens
dicentibus animam esse armoniam aut proportionem.
Prima enim dubitatio est quia illi non possunt perficere
actiones et passiones anime per compositionem;
45 ista autem est quia non possunt perficere diversitatem
substantie eius propter diversitatem compositionis; et
indifferenter, in hoc quod contingit eis, sive forme entium
compositorum fuerint ex vera armonia, aut ex armonia
abstracta a vera.

58. *Et est etiam alia dubitatio ut anima assimiletur* 408a13
mixtioni. Mixtio enim elementorum qua fit caro et os non 408a15
est eiusdem proportionis. Ex quo contingit ut in
corpore sint multe anime, et in toto corpore, cum
5 *omnia membra fuerint ex mixtione elementorum, et*
proportio mixtionis fuerit armonia et anima. 408a18

Ista est tertia dubitatio contingens dicentibus animam
esse armoniam et mixtionem elementorum. Continget enim
eis ponere quod quodlibet membrum habet animam particularem,
10 et universum corpus animam universalem. Que igitur est
differentia inter proportionem que facit animam et que facit membrum?
Quoniam, si anima secundum quod est anima est proportio mixtionis

35 hoc] hic *C* ‖ fuit sic quia] sive sit sive quod *A* ‖ [cum] *A B C D G* cum *Crawford* **35–36** corporis membrorum *D* **37** facile] substantiale *A* ‖ quia <cum> *B D G* quoniam cum *A* **38** sunt diverse *A* ‖ [autem] *G* **39** compositio] proporcio *A* ‖ [et] *A G* **40** [et] *G* ‖ est hoc impossibile G^2 est impossibile *G* ‖ ⌊<scire>⌉ ut *G* **41** hoc *A G* **43** quia] quoniam *A* **44** [et passiones] *D* ‖ compositionem <istam> *A* **45** quia] quoniam *A* **45–46** substantie eius diversitatem *A* **46** compositionis] corporis *B* **47** [quod] *G* **48** compositarum *C* ‖ fuerint] fiant *A* **49** vera] natura *A*

58. **1** etiam est *C* est [autem] etiam *A* est *B* ‖ ut] si *A* utrum *B* **2** qua] quando *C* ‖ fit] facit *C* sit *G* **3** [est] *A* **4** sunt *A* ‖ <et> cum *C* **6** mixtionis] elementorum *A* ‖ fuit *A* ‖ anima et armonia *C* **7** demonstratio *B C D G* **9** membrorum *D* ‖ habet animam particularem] habeat particularem animam *A* per aliud *C* particularem *D* particulare *G* **10** universum] universale *A* ‖ corpus <habeat> *C G* ‖ universalem animam *A* ‖ igitur] ergo *A* **10–11** differentia est *A* est diversitas *C* **12** [est (1)] *C*

et compositionis, aut illud quod fit ex proportione
mixtionis et compositionis, et forme membrorum
sunt aut armonia aut proportio aut aliquod factum
ex proportione, manifestum est quod contingit ex hoc ut in
quolibet membro sit anima, et in toto corpore sit
anima. Aut dicent que est differentia inter armoniam et
proportionem que facit animam, et que facit membrum,
cum omnia membra fiant ex mixtione, et anima ex mixtione?
Et ista dubitatio similis est prime, in qua interrogavit
que mixtio approprietur unicuique virtutum anime.

408a18 **59.** *Et debet homo querere ab Empedocle*
(Empedocles enim dicit quod quodlibet membrum est in
408a20 *aliqua proportione): Utrum igitur proportio sit*
anima, aut anima est aliud, sed fit in membris? Et
etiam: Utrum amicitia est causa mixtionis
qualislibet, aut non est nisi causa mixtionis
in aliqua proportione? Et amicitia utrum
408a23 *sit ista proportio, aut aliud*?

Et querendum est ab Empedocle hanc dubitationem;
dicit enim quod forma cuiuslibet membri non est
nisi per aliquam proportionem factam apud compositionem
elementorum in eo. Et cum opinio eius sit talis,
querendum est ab eo utrum proportio que est substantia
membri sit anima, aut aliud, sed fit in membris
ab extrinseco. Et intendit: si igitur dixerit quod sit
proportio membrorum, continget ei quod quodlibet membrum
habet animam; et si dixerit aliud, continget ei dare differentiam.
Deinde dixit: Et querendum est etiam utrum amicitia,
quam opinatur esse causam mixtionis, sit causa cuiuscunque

13–14 [aut — compositionis] *A* **15** [aut (1)] *A C* ut *B D* ‖ aut (2)] et *A* ‖ aliquid *A C* **16** proportione <mixtionis> *C* eis *A* ‖ <Et> manifestum *D* ‖ continget *A* **18** aut dicent quod *B* que ergo *A* aut diceret que *C* **18–19** proporcionem et armoniam *A* **20** mixtione (1)] commixtione *C* ‖ [et — mixtione (2)] *B* et anima fiat ex mixtione *A* **21** illa *D* hec *A* ‖ est similis *A C* ‖ [in] *G* ‖ interrogaverunt *C*

59. **2** Empedocles] ipse *A* ‖ dicebat *B* ‖ [quod] *C* ‖ quolibet *B* **3** alia *G* **4** anima (1)] anime *A C D G* ‖ fit] sit *A G* **5** admixtionis *B* **6** cuiuslibet *A* quamlibet *C* ‖ [nisi] *B* **7** alia *G* **8** illa *B* **9** <Dicit> Et *A C G* **12** eo] ipso *A* **13** substantia] sub *G* **14** aut] (D^2) aliud *D* ‖ fit] ?terit *C* ‖ in membris fit *A* **15** <eo> extrinseco *C* **16** contingit *B C D G* ‖ [ei] *A* ‖ [quod] *B* ‖ membrum] membrorum *G* **17** dixit *A* ‖ contingit *A* ‖ diffinitionem *B* **18** dixit <querendum etc. idest> *C* ‖ utrum etiam *C* utrum *A* **19** causam] causa *D* ‖ sit] si *C* ‖ cuiuslibet *A C*

20 mixtionis. Et intendit: et si dixerit quod est causa cuiuslibet
mixtionis, continget ut ex omni mixtione sit membrum
et anima; et si dixerit quod est causa alicuius mixtionis,
oportet ipsum dare causam cuius sit mixtionis,
et maxime si mixtio faciens membra sit alia a mixtione
25 faciente animam. Deinde dixit: *Et amicitia etiam utrum est*
ista proportio, aut aliud. Et intendit, ut michi videtur:
et si dixerit quod sit proportio, tunc proportio non existit
ante mixtionem, sed agens debet esse ante patientem;
et si dixerit aliud, quid igitur erit? Et quasi intendit
30 notificare quod ille tres dubitationes contingentes
dicentibus animam esse complexionem aut compositionem
contingent Empedocli, et contingent ei proprie
iste dubitationes quas dixit, propter hoc quod ponit
amicitiam et litem.

408a24 **60.** *Iste igitur sunt dubitationes. Et si anima sit*
408a25 *aliud a mixtione, qua de causa tollitur, si tollitur*
propter mixtionem que inveniebatur cum carne
et aliis membris in animalibus? Et etiam, si
5 *quodlibet membrum corporis non habet animam,*
et anima non est proportio mixtionis, quid est igitur
408a28 *hoc quod corrumpitur quando separatur ab anima*?

Iste igitur sunt dubitationes contingentes dicentibus
animam esse complexionem. Licet dicens hoc possit
10 in hoc dare aliquam rationem; quoniam, si anima est
aliud a mixtione et a complexione, quare corrumpitur

20 et (2)] quod *A C* **20–22** [dixerit — si] *D* **21–22** [continget — mixtionis] *A* **21** continget] *Crawford* contingit *B C G* ‖ [ut] *B* ‖ membrorum *G* **22** anime *B* ‖ <non> est *C* ‖ alicuius] cuiuslibet *C* **23** [ipsum] *A* ‖ dare] dicere *A B G* **25** faciens *G* **25–26** etiam — aliud] etc. *A* **27** et] quod *A C* ‖ [sit] *C* si *B* ‖ [tunc proportio] *B C* tunc amicicia *A* **28** debet esse] dicitur *A* ‖ patientem] facientem *A D* **29** igitur] ergo *C* ‖ quasi] quod *A B C* **30** notificare] (G^2) noti. *A* pacificare *G* ‖ iste *D* ‖ contingunt *B* **31** compositionem aut complexionem *B* **32** continget (1)] *I* contingunt *A* contingeret *B* continget *C D* contingit *G* ‖ contingent (2)] contingunt *A B C G* ‖ eis *C* **33** dubitationes iste *D* ‖ [quod ponit] *B* quod ponunt *C* **34** litem <cum proportione> *C*

60. **1** dubitationes sunt *B* **2** [si tollitur] *G* tollitur *C* si tollitur G^2 **3** inveniebantur *D* **4** membris] multis *B* ‖ <quod> si *B* **5** quolibet *B* **6** [non] *G* ‖ mixtionum *A* ‖ igitur est *A B* **7** hoc] hō *B* ‖ quando] cum *A* **8** <Dicit> Iste *A C G* Et iste *D* ‖ [igitur] *C* ‖ sunt — contingentes] dubitationes sunt que scilicet contingunt *A* **9** [Licet] *G* sed *B* ‖ idest *C* ‖ possit] possibilis est *B* **10** in hoc dare] dicere in hoc *A* dare *B* **11** et a] vel *C* et *A B* ‖ complexione <et a compositione> *C* ‖ corrumpit *D*

cum corruptione complexionis? Si enim est aliud a forma carnis et a forma membrorum, et tantum invenitur in membris, quare corrumpitur cum corruptione membrorum? Et etiam, si anima non est complexio et mixtio, quare corrumpantur membra quando separantur ab anima, nisi in membris sit aliud corruptibile quando anima separatur? Quid est igitur illud?

408a29 **61.** *Quoniam autem anima impossibile est ut sit armonia*
408a30 *aut ut moveatur circulariter manifestum*
est ex predictis. Quoniam vero movetur accidentaliter,
sicut diximus, et movet se, hoc non
est nisi quia anima movetur per illud in quo
est et hoc etiam movetur ab anima. Secundum autem alium
408a34 *modum impossibile est ut moveatur in loco.*

Cum destruxit quod anima est aliquod movens se essentialiter, aut armonia, aut complexio, incepit facere rememorationem et declarare quod non contingit ei movere se nisi accidentaliter. Et dixit: *Quoniam autem anima*, etc. Et intendit per hoc quod dixit: *aut ut moveatur in circuitu*, idest, aut ut moveat se essentialiter, ut existimatum est de corporibus celestibus, que moventur circulariter. Et cum declaravit quod impossibile est ut moveatur ex se essentialiter, incepit declarare quod hoc possibile est accidentaliter. Et dixit: *Quoniam vero movetur accidentaliter*, etc. Idest, quoniam vero movetur accidentaliter et movet se accidentaliter, necessarium est quod anima videtur moveri per illud in quo existit, scilicet corpus, quando corpus illud movetur ab ea. Sed alio modo impossibile est ut anima moveatur in loco.

12 cum corruptione <vel> complexionis *C* cum corrumpitur complexiones *D* in complexione coruptione *G* in complexionis coruptione G^2 ‖ Si enim] sicut igitur *D* ‖ [aliud] *B* **13** tantum] tamen *A C* **14** in] cum *G* **15** [etiam] *A* **16** et] vel *C* ‖ corrumpitur *A* corrumpuntur *G* ‖ [membra] *A* **17** [sit] *A* **18** igitur est *B*

61. **1** anima autem *G* autem animam *A* anima *C* ‖ impossibile est anima *B* **2** [ut] *B* ‖ movetur *B* **3** vero movetur] non movetur nisi *G* **4** sicut] ut *A* ‖ <quod> movet *G* **5** [est] *C* ‖ quia] quoniam *A* ‖ [anima] *A* ita *C* **8** aliquid *A C* ‖ se <in loco> *C* ‖ essentialiter] accidentaliter *D* **9** incepit] intendit *A* **10** memorationem *B D* ‖ declarare] de. *A* **11** [se nisi] *C* ‖ [autem] *B* ‖ [anima] *A* **12** [etc.] *C* **13** <aut moveat> aut (1) *B* aut ut moveat aut *D G* in *A* ‖ circulum *A* ‖ [aut (2)] *C* ‖ [ut (2)] *G* ‖ moveat] moveatur *A* **14** exstimatus *B* **15** declaravit] de. *A* **16** moveantur *A* ‖ incepit] intendit *A* ‖ declarare] de. *A* **17** possibile est] est impossibile *A* ‖ <illud> vero *C* ‖ moveatur *C* **18–22** movetur — loco] etc. *A* **18** [accidentaliter (1)] *C* **19** <quia> quod *C* quia *G* **20** moveri videtur *G* ‖ existat *C* **21** quando] quoniam *B*

408a34 **62.** *Et magis dignum est dubitare in motu*
408b1 *anime per considerationem in istis rebus: dicimus*
enim quod anima contristatur et gaudet et
audescit et timet et etiam irascitur et sentit et
distinguit; et omnia ista videntur esse motus; unde
408b4 *homo existimat quod anima movetur.*

Cum declaravit quod impossibile est ut anima moveatur, nisi accidentaliter, dedit dubitationem super hoc. Et dixit: Sed est questio cogens ad dicendum quod anima movetur essentialiter; et est quod nos dicimus quod anima contristatur et gaudet, etc. Et omnia ista reputantur esse motus. Et propter has duas propositiones existimatur quod anima movetur. V. g., anima contristatur; et cum tristitia est motus, ergo anima movetur.

408b5 **63.** *Et hoc non est necessarium; quoniam, si*
contristari et timere et distinguere sunt motus,
et quodlibet eorum moveat aliquid, tunc
hoc movere non est nisi movere ab anima; v. g.,
irasci enim est motus ad cor, scilicet quod cor inflatur,
et distinguere est motus, scilicet quod tale membrum
decurrit tali cursu, cum sit rectum ut aliud currat
408b10 *tali cursu. Et quedam istorum accidunt secundum*
translationem rerum, et quedam secundum alterationem.
408b11 *Que autem sunt ista, et quomodo fiunt,*
proprium est alii sermoni.

Et licet concedimus ista esse motus, tamen non est necessarium ut sint motus anime. Quoniam, si timere et distinguere sint motus, et quilibet motus istorum

62. **2** rebus istis *C* istis tribus *A* **4** audesit *D* ‖ [etiam] *C* **5** illa *B D* **6** estimat homo *A* **7** declaravit] dicit *A* ‖ ut] quod *G* **9** Sed — cogens] et magis idest et ratio contingens *A* **10** [essentialiter] *A* **10–11** quod (1) — etc.] dicimus enim *A* **11** illa *D* **13** tristatur *A* [et cum] *A* **14** anima] .a. *A*

63. **1** quoniam] quia *C* ‖ [si] *B* **2** tristari *A* animam contristari *C* ‖ sint *C D* **4** [hoc] *A* **5** ⌊<corpus>⌉ motus *A* **5–6** [cor inflatur et] *C* **6** scilicet] sed *C* **7** [tali] *G* ‖ cursu] decursu *A* **7–8** [cum — cursu] *B* **7** cum] ut *A* ‖ sit rectum] rectum **8** illorum *D* ‖ accidant *A* accidit *C* **10** <secundum> ista *C* est *D* ‖ ut aliud] et aut *A* **12** <Dicit> Et *G* Dicit quod *C* ‖ concedamus *A* D^2 conce^{us} *B* illa *D* ‖ fiunt] fuerint *C* **13** sit *A* **14** <etiam> con^{us} *D* ‖ illa *B* **12–13** non tamen est *A C* non est tamen *G* distinguere *C* ‖ sunt *B* ‖ motus istorum] istorum motuum *A* illorum motus *D*

appropriatur alicui membro corporis, tunc isti motus
non debent attribui nisi illis membris, et illa
motio non est in membro nisi ab anima; v. g. quoniam
irasci videtur esse proprium cordi, scilicet quod cor
movetur hoc motu, idest tumescit. Et similiter timere
videtur esse proprium cordi, cum cor constringatur. Et
cum manifestum est quod isti duo motus debent attribui
cordi, incepit querere cui membro attribuatur
intelligere, si sit motus. Et dixit: *et distinguere motus,
scilicet quod tale membrum currit tali cursu.* Ita cecidit
in scriptura; et intendit quod si distinguere sit
motus, opinandum est quod aliud membrum est ei proprium,
sicut cor ire. Et dixit hoc quia iam declaratum
est quod omne motum est corpus. Deinde dixit: *et rectum est
ut aliud currat tali cursu.* Ita cecidit in scriptura; et
intendit quod rectum est quod aliquod membrum currat tali
cursu, aut in omnibus passionibus anime, si omnes sunt
motus, aut in quibusdam, si est in eis aliquod in quo
non est motus. Et eorum in quibus sunt motus
quedam moventur secundum locum et quedam secundum
alterationem. Deinde dixit: *Que autem sunt,
et quomodo*, etc. Idest, que autem membra sunt ea que
moventur unoquoque istorum motuum in unaquaque
partium anime, et quomodo moventur, proprium est
alii loco. Et dixit hoc quia in hoc loco tantum est
necessarium quod isti motus sint essentialiter in rebus corporeis
et divisibilibus, ut declaratum est in sermonibus
universalibus.

15 approprietur *C* **16** deberent *A* ‖ [illis] *C* **17** non est] (*A*²) est non *A* ‖ membro] omnibus *A* **18** proprium cordi esse videtur *D* videtur proprium cordi *A* videtur proprium esse cordi *B* ‖ [cor] *A* tumescit *C* **19** [idest tumescit] *C* scilicet timescunt *A* ‖ similiter timere] gr̃ currere *A* **20** [cor] *B* **21** deberent *A* **22** incepit] intendit *A* ‖ attribuuntur *B* **23** si] cum *C* ‖ dixit <quod> *C* ‖ motus (2)] *Crawford* movet *B C D G* **23–24** motus (2) — cursu] etc. *A* **25** si] non *A* **26** [est (1)] *G* ‖ aliud] aliquod *A* omne *D* illud *G* ‖ est (2)] fit *A* **27** sicut] ut *A* ‖ quia] quoniam *A* ‖ declaratum] de. *A* **30** est rectum *A* ‖ aliquod] aliud *B* **31** si] sed *G* ‖ sint *A C* **32** si] sed *C* ‖ aliquid *B D G* ‖ in quo] quod *A* **33** est] sit *C* ‖ sunt <sunt> *G* **34** [et] *A* **35** [sunt] *C* **36** [et quomodo] *A* et quo *D* ‖ que autem] que *A* quedam *C* ‖ membra sunt ea] sunt membra *A* **37** moveatur *A* ‖ <in> unoquoque *B* iam quolibet *A* ‖ illorum *D* **38** movetur *A* **39** alii <in> loco *D* etc. *A* ‖ quia] quoniam autem *A* ‖ [tantum] *A* **40** motus isti *D* ‖ sunt essentialiter *C D G* essentialiter sicut *A* ‖ corporis *A C D* **41** declaratum] demonstratum *A* **41–42** universalibus sermonibus *C D G*

408b11 **64.** *Dicere autem quod anima irascitur est simile ei
quod texit aut edificat. Melius enim videtur
non dicere quod anima habet pietatem, aut docet,
aut distinguit, sed dicere quod homo facit hoc per*
408b15 *animam. Et hoc non est quia motus
est in anima, sed quandoque pervenit
ad ipsam et quandoque est ex ea; v. g.
quod sentire est ab istis rebus, rememoratio*
408b17 *autem ab anima.*

Quia facit hominem errare hoc, quod est in
consuetudine dicendi, quod anima irascitur et timet, unde
existimatur quod isti sint motus existentes in anima
absque corpore, et quod anima movetur essentialiter
istis, incepit declarare quod hoc non dicitur nisi secundum
similitudinem, et quod isti motus sunt sicut motus
qui sunt in membris apparentibus, sicut edificare
et texere, et quod in nullo differunt nisi quia membra
illa sunt interiora et hec exteriora. Et dixit: *Dicere
autem quod anima irascitur*, etc. Idest, quemadmodum
motus textoris et edificatoris non attribuitur anime
nisi accidentaliter, ita est motus ire et timoris.

Deinde dixit: *Sed melius videtur non dicere*, etc.
Idest, et ideo melius est ut locutio sit in omnibus istis
actionibus quod homo faciat hoc per animam, non
quod anima distinguat aut edificet aut addiscat
aut habeat pietatem, sed homo addiscit per animam
aut distinguit per eam. Deinde dixit: *Et hoc non
est quia motus est in anima*, etc. Idest, et isti motus non
existunt in anima, sed principium motionis in quibusdam

64. **2** quod] quia *A* qui *B C* **3** quod] quia *A* ‖ <non> habet *A* **4** distringit *C* **5** [hoc] *A* ‖ quia] quoniam *A* **6** quando *C D* **7** quando *C* ‖ ea] ipsa *A* **9** anima <motus qui sunt in sensibilibus organis et quietes> *G* **10** Quia facit] Quod fecit *A* ‖ <est> quod *A* **11** [dicendi — timet] *D* **12** existimatur] extimant *D* ‖ motus sint *B* sunt motus *A G* **13** anima] ipsa *A* **14** incepit declarare] in. de. *A* ‖ dicit *B* **15** motus (2) <sicut motus> *D* **16** appetentibus *B* ‖ sicut] ut *A* **16–17** edificare aut texere *G* texere et hedificare *B* **17** nullo] **16** membris *A* ‖ differant *A* diffiniunt *B* ‖ nisi] scilicet *A* Sed *B D G* ‖ quia] quod *C* **18** illa] nostra *A* ‖ interiora] inferiora *D* ‖ [hec] *A B D* ita *G* ‖ [dixit] *D* **19** [autem] *C* ‖ [quod anima irascitur] *A* **20** attribuuntur *A* **21** [est] *C* **22** [Sed] *A C* ‖ videtur non dicere] enim *A* **23** locutio] homo *A* **24** quod] quia *A* ‖ facit *A D* faciet *C* ‖ [hoc] *B* ‖ animam] divinam *A* **24–25** quod anima non *C* non quod homo *A* **25** [edificet aut] *A B* **25–26** [addiscat aut] *C G* discat *A* **26** habeat pietatem] etc. *A* ‖ addidit *C* **27** aut] et *C* ‖ aut — eam] etc. *A* ‖ eam] ipsam *C* ‖ [hoc] *A* **28** [quia — etc.] *A* ‖ quia motus] quasi motus non *C* **29** sed] secundum *A*

eorum est extrinsecus, et finis in anima. Et
cum declaravit quod principium quorundam istorum motuum
est extrinsecus, et finis eorum in anima, dedit
exemplum; sed in translatione a qua dicimus diminuta
est. Et intendit quod motus cuius principium est extrinsecus
et finis in anima est motus sensus, et motus cuius
principium est in anima et finis extra est motus
rememorationis. Et iste motus rememorationis forte
pervenit ad sensum et forte non; virtus enim rememorativa
quando moverit ymaginativam, tunc forte ymaginativa
movebit sensibilem et forte non. Et hoc manifestum
est in alia translatione sic: *Et dicere quod anima*
irascitur est quasi diceretur quod texit aut edificat.
Sed melius est non dicere quod anima gaudet aut addiscit,
sed homo per animam; et non quia motus pervenit ad
ipsam et fit in ea, sed quandoque pervenit ad ipsam, ut
sensus, qui reddit illud quod reddit ad ipsam a sensibilibus;
et quandoque fit motus principium ab ea, ut in
rememoratione. Et tunc aut remanebit in ea et non
pertransibit ad aliud, aut veniet ad sensus et transmutabit
eos. Et intendit per hoc quod dixit: *non quia*
motus venit ad ipsam et fit in ea, idest, non quia anima
est subiectum istius motus dicitur habere ipsum. Et
intendit per hoc quod dixit: *Et tunc aut remanebit in*
ea, etc., idest quod iste motus cuius principium est ab anima,
scilicet rememoratio, forte remanebit in cerebro, quod
est instrumentum istius virtutis, et forte pertransibit
ad aliud, quousque perveniat ad sensus, idest ad
instrumenta sensuum.

30 [in anima] *A B C D G* eorum in anima B^2 **31** declaratur *A* ‖ [quod] *A* ‖ principia *A* ‖ istorum quorundam *G* **32** [et] *C* ‖ in anima finis eorum *C* **33** diximus *C* ‖ diminutiva *D* **34** intendit] in. *A* ‖ <est> cuius *B* cuius est *A C* **34–36** [est (2) — principium] *C* **35** <et> sensus *D* **36** motus est *C D* est motus extra *A* **37** rememorationis (1)] rememorans *G* ‖ [Et — rememorationis (2)] *C* **37–38** pervenit forte *A* **38** rememoratur *A* **39** ymaginativam] ymaginationem *B* ‖ ymaginativa] ymaginatum *A* **40** [movebit] *C* movet *A* ‖ sensibile *A* levabilem *C* **40–41** est manifestum *B D G* **41** aliqua *B* ‖ Et] est *A* **42** quasi] quod *C* ‖ dicere *A G* ‖ texat *A* **43** addiscat *B* **45** [et — ipsam (2)] *B* ‖ ipsam (2)] eam *C* **46** qui reddit] quando vadit *C* ‖ illud] illum *A* ‖ reddit (2)] redit *A* ‖ ipsum *A B C D* **47** ea] anima *B* **48** memoracione *A* remoratione *B* ‖ aut] autem *C* **49** pertransibit — transmutabit] transibit *A* ‖ veniet] perveniet *C* **51** venit — ea] etc. *A* ‖ fit] sit *B* ‖ idest <quia> *A* ‖ [anima] *A* **53** tunc] cunc *B* ‖ [aut] *C* aliud *D* **53–54** [aut — ea] *A* **54** cuius — est] est principium *C* **54–55** scilicet ab anima *A* ab ea scilicet *C* **55** cerebro] *Crawford* corpore *A B C D G* **56** illius *A* **57** alium *D* ‖ sensum *G* ‖ [ad (3)] *C* **58** instrumentum *B* instrumenti *D* ‖ sensum *D*

65. *Intellectus autem videtur esse substantia* 408b18
aliqua que fit in re et non corrumpitur.
Si enim corrumperetur, magis dignum esset ut
corrumperetur in fatigatione que est apud 408b20
senectutem. Sed videmus quod illud quod accidit
in sensibus ex hoc accidit in corpore. Senex
enim si reciperet oculum iuvenis, videret ut
iuvenis. Et sic senectus non est dispositio in qua
anima patitur aliquid, sed dispositio in qua anima
est sicut est apud ebrietatem et egritudinem. 408b24

Cum concessit quod anima movetur accidentaliter, idest propter
subiectum per quod constituitur, et propter hoc est generabilis
et corruptibilis, incepit declarare quod intellectus
materialis inter partes anime videtur esse non mobilis, neque etiam
accidentaliter. Est enim non generabilis et non corruptibilis,
nisi secundum illud in quo agit ex corpore, aut secundum illud
a quo patitur; quia non habet instrumentum corporale quod corrumpitur
per suam corruptionem sicut est dispositio in aliis virtutibus
anime. Et dixit: *Intellectus autem videtur esse substantia*,
etc. Et intendit hic per *intellectum* intellectum materialem,
qui comprehendit intentiones omnium entium.
Deinde dixit: *Quoniam, si corrumperetur*, etc. Idest,
quoniam, si corrumperetur, haberet instrumentum
corporale; esset enim virtus corporis. Et si haberet
instrumentum corporale, accideret ei apud senectutem
illud quod accidit sensibus, et tunc debiliter intelligeret
intentiones rerum intelligibilium. Sed non est sic; et
tunc necesse est ut non habeat instrumentum. Et cum

65. **2** aliqua <esse> *A* ‖ qui *C* ‖ in re] in ente *A* iure *C* **3** Si enim] si est *B* Sed cum *D* ‖ corrumpetur *C* corrumpitur *D* **4** [est] *C* **5** seneantem *A* **6** [in (1)] *A* **7** recuperet *C* **7–8** [videret ut iuvenis] *D* **7** ut] sicut *C G* **8** sic] si *C D* ‖ [in] *A* **9** aliquid] i^{d} *B* ‖ sed <est> *C* **10** sicuti *B* ‖ est <etiam> *B* ‖ ebrietatem] *Crawford* ebrium *A B C D G* ‖ egrotum *B* **11** concessit] intendit *A* ‖ idest] scilicet *D* **12** [per quod] *A* quod A^2 ‖ generabilis] (B^2) generalis *B* **13** corruptibilis] cor^{lis} *A* ‖ incepit] intendit *A* **14** [materialis] *B D* ‖ <omnes> partes *A* ‖ [non] *D* ‖ mobilis] generabilis *A* ‖ neque] non *D* **14–15** accidentaliter etiam *C* **15** generabilis] (B^2) generalis *B* ‖ cor^{lis} *A* **16** [ex] *D* in *C* **17** [a] *D* ‖ quia] quoniam *A* quod *B* ‖ [non] *B D G* **18** per] secundum *C* ‖ corruptionem] ordinationem *A* **19** [autem — substantia] *A* **20** [hic] per *C* per hunc *A* ‖ intellectum (1)] intellectus *B* ‖ materialem] anime naturalem *A* **22** quoniam si corrumpitur *B* si enim *A* quoniam si corrumpetur *C* **24–25** [esset — corporale] *A* **25** acciderat *G* **26** illud] id *A* ‖ accidet *A* ‖ sensibus <in senibus> *A* senibus *B C D G* ‖ intelligerent *B* **28** necesse est] non est necesse *A*

iste intellectus non corrumpitur, tunc illud quod
corrumpitur in se est passio aut actio eius, per corruptionem
eius a quo patitur; cum illud a quo patitur sit intra
corpus, ut declarabitur post. Deinde dixit: *Sed videmus
quod illud quod accidit in sensibus ex hoc*, etc. Idest,
sed quia videmus hoc, quod accidit in sensibus ex fatigatione
apud senectutem potest attribui virtuti sensitive
tali modo, scilicet non quia virtus transmutata est
et inveterata, sed quia illis per que intelligit accidit fatigatio;
v. g. artifex cuius actio fatigatur propter
fatigationem instrumenti, non propter seipsum. Et cum
iste sermo sit sufficiens in sensibus, quanto magis in intellectu!
Deinde dixit: *Senectus igitur non est dispositio*,
etc. Idest, et sic senectus, et inveteratio contingens
homini, secundum hanc rationem non est dispositio in
qua anima patitur ad viam corruptionis; sed dispositio
que accidit ei apud senectutem est similis dispositioni
que videtur accidere ei apud ebrietatem et egritudinem.
Existimatur enim quod anima apud hec duo non
patitur ad corruptionem; et maxime apud ebrietatem.

Et iste sermo postremus est sufficiens, non demonstrativus.
Sed consuetudo Aristotelis est inducere sermones
sufficientes aut post demonstrativos, aut in locis
in quibus non potest inducere
demonstrativos.

408b24 **66.** *Et intelligere et considerare diversantur quando*
408b25 *aliquid aliud corrumpitur intus; ipsum autem in se*

29 iste] ipse *C* **31** cum] et *C* **32** declarabitur] de. *A* **33** [quod (1) — hoc] *A* ‖ [illud quod] *B C D G* illud quod *J* ‖ [in sensibus] *C* in senibus *D* [ex hoc] *B C* ‖ [etc.] *A B D G* **34** [sed quia] *C* sed quoniam *A* quia *B* ‖ hoc videmus *C* hoc *G* ‖ [in] *C* ‖ sensibilibus *A C* **35** [potest — sensitive] *D* **36** scilicet] sed *D* ‖ [non] quia *D* non quoniam *A* **37** inveterata] in vetustata *A* ‖ quia] quoniam *A* **39** cum <et cum> *A* **40** ille *D* ‖ sit sermo *C* ‖ in intellectu] intellectum *C* **41** ⌊<dixit>⌉ Deinde *D* ‖ Senectus] et sic *A* sensus *C* ‖ [igitur — dispositio] *A* **42** [et (1)] *G* et G^2 ‖ sic] si *C* ‖ et (2)] est *B* **43** homini] hic *A* ‖ [est] *B* **44** [anima] *D* ‖ patiatur *B* **45** ⌊<que>⌉ apud *D* ‖ similis est *B* est sillogismus *C* ‖ similis dispositio *A* dispositio simillis *D* **46** [ei] *B* ‖ [et egritudinem] *B* aut egritudinem *A* **47** [quod] *D* **47–48** non patitur apud hec duo *B* **48** ad] apud *A* **49** ille *D* ‖ non demonstravimus *G* ut demonstratum est *C* **50** est] erat *C* ‖ sermones] rationes *A* **51** aut (1)] ut *C* ‖ post demonstrationes *D* simul cum demonstrativis *A* ‖ aut (2)] ut *C* **52** potuit *A* **53** demonstrativas *A*

66. **1** quando] quoniam *A* **2** autem] *J* enim *A B C D G* ‖ [in se] *C*

nichil patitur. Distinctio autem et amor et odium
4 *non sunt esse illius, sed istius, scilicet quod habet, secundum quod*
4 *habet. Et ideo*
5 *etiam, quando hoc corrumpetur, non rememorabimur,*
neque diligemus alios. Non igitur est illius,
sed eius quod est commune, quod amittebatur.
Intellectus autem dignius est ut sit aliquod divinum
et aliquod impassibile. Quoniam autem impossibile est ut 408b30
10 *anima moveatur manifestum est. Et si omnino non movetur,* 408b31
manifestum est quod non movetur neque ex se.

Cum posuit quod intellectus qui intelligit intelligibilia
neque est generabilis neque corruptibilis, et intelligere,
quod est actio istius intellectus, videtur generabile et
15 corruptibile, incepit dare modum ex quo contingit
hoc; et est quod illud quod intelligit est intra corpus, et
est generabile et corruptibile. Et dixit: *Et intelligere
et considerare diversantur*, etc. Idest, et accidit quod intelligere
quandoque sit in potentia, quandoque in actu, non
20 quia intellectus est generabile et corruptibile, sed quia
intra corpus corrumpitur aliquid aliud, in quo
est intelligere. Deinde dixit: *ipse autem in se nichil accidit
ei*, . . . scilicet intellectus ymaginans. Et post declarabit
quod hec est res ymaginata, aut
25 intellecta; et est illud quod vocat in tertio tractatu
intellectum passibilem. Et cum dedit modum dissolutionis

3 autem] enim *B* **4** [sunt] *C* ‖ esse] cause *A D G* actiones *B* ‖ sed] secundum *D* ‖ [scilicet quod habet] *A B C G* ⌊secundum quod habet⌉ *D* scilicet quod habet *Crawford* **5** quando] cum *A* ‖ [hoc] *D* ‖ corrumpitur *A* corrumperetur *D* ‖ rememorabimus *A B D G* **6** aliquos *A* **7** [quod (1)] *B* ‖ commune est *D* est anime *G* ‖ committebatur *G* **8** dignus *A D G* ‖ sit] si *D* **9** impassibile] inpossibile *C* ‖ Quoniam] Quod *D* ‖ autem] igitur *B* **10** <ut> Et *C* **11** [est] *C* ‖ [neque] *C* **12** [intelligibilia] *C* **13** generabilis] (B^2) generalis *B* ‖ <est> corruptibilis *B G* cor^{lis} *A* ‖ et <quod> *A* et etiam *D* **14** <secundum> quod *B* que *A* ‖ actio est *D* ‖ [istius] *A* ipsius *C* ‖ generale *B* **15** incepit] intendit *A* ‖ quo] hoc *A* **16** quod illud] quoniam id *A* ‖ quod (2)] quo *G* **17** generale *C* **18** [et (1) — diversantur] *A* **19** sit] fit *C D* **20** quia (1)] quoniam *A* ‖ intellectum *A C D G* ‖ est] sit *B* ‖ generale *C* ‖ quia (2)] quoniam *A* **21** intra] ?circa *A* ‖ corrumpuntur *A* ‖ [aliquid] *C* aliquod *B D G* ‖ aliud <vel eius> *A B C D* **22–23** ipse — ei] ipsum etc. *A* **22** <idest> **23** scilicet] idest *A* ‖ intellectus <autem> *A* ‖ declarabit]de. *A* **24** [hec] *A* nichil *C* ymaginaria *C* ymaginans vel ymaginata *A* ymaginas vel ymaginata *D* ‖ aut] vel *B* **25** intellectiva *C* intellectus vel intellecta *A* intelligens vel intellecta *D* ‖ in tertio] intro *C* **25–26** in — intellectum] intellectum in modo in tractatu *A* **26** modum (B^2) malum *B*

questionis in qua queritur quomodo intellectus
intelligens non est generabilis aut corruptibilis,
et intelligere, quod est sua actio, sit generabilis et
corruptibilis, incepit declarare etiam de virtutibus quod, licet
sint attribute intellectui, videntur generari et
corrumpi, quod ille virtutes non sunt intellectus eterni.

Et facit hoc ne accidat questio in hoc quod dixit in
intellectu materiali in tertio tractatu, scilicet quomodo
intellectus sit ingenerabilis et incorruptibilis, et
nos post mortem neque diligimus neque
odimus neque distinguimus. Deinde dixit: *Distinctio
autem et amor et odium*, etc. Idest, distinctio autem, que
attribuitur virtuti cogitative, et amor et odium, que
attribuuntur rationi, scilicet que recipiunt actionem rationis; videtur
enim in hac parte anime quod sit aliquod rationabile, quia est
obediens intellectui in hominibus bonis. Ista igitur non
sunt actiones istius intellectus, sed sunt actiones virtutum
habentium hanc actionem secundum quod habent illam
actionem. Et addidit hanc conditionem, scilicet *secundum quod habent*,
quia impossibile est ut iste virtutes sint nisi cum intelligere;
sed si attribute fuerint ei, non erit attributio
secundum quod sunt. Deinde dixit: *Ideo etiam, cum hoc
corrumpitur, non diligimus neque rememoramur*. Idest,
et quia hee actiones sunt in nobis a virtutibus generabilibus
et corruptibilibus, aliis a virtute que est intellectus
materialis, scilicet qui comprehendit intentiones universales,
non potest aliquis dubitare, et dicere quod, si intellectus
sit ingenerabilis et incorruptibilis, quare non rememoramur

28 non — corruptibilis] est ingenerabilis et incoruptibilis *A* **29–30** [et (1) — corruptibilis] *B* **29** sit] est *A* **29–30** generabile et corruptibile *C* **30** incepit declarare] intendit *A* ‖ [etiam] *B C* ‖ [quod] *A B C D G* quod *Crawford* **31** [sint] *A* ‖ <que> videntur *C* **32** [quod] *C* quia *A* ‖ [virtutes non sunt] *A* ‖ eternus *A* eterni post mortem *C* **33** accidit *A* ‖ [in (2)] *C* **34** [tractatu] *A* **35** sit generalis *C* ingenerabilis est *A* ‖ corruptibilis *C* ‖ [et (2)] *B* **36** [nos] *A C* **36–37** neque odimus neque diligimus *B* **37** distinguemus *D* ‖ [Deinde] *D G* et *A* **38** [et (1) — odium] *A* ‖ [Idest] *C* ‖ [autem (2)] *A* **39–40** [virtuti — attribuuntur] *A* **39** virtuti cogitande *C* veritati cognitio *B* ‖ qui *C* **40** que scilicet *A* ‖ recipit *A* accipiunt *D* respiciunt *G* ‖ actionem rationis] rationem actionis *C* ‖ <scilicet> videtur *G* **41** quod sit] esse *A* ‖ rationale *C* ‖ quia] quoniam *A* **42** obediens] obiectum *D* ‖ hominibus] omnibus *B* **43** actiones (1)] actionis *C* ‖ sed <etiam> *A* ‖ actiones (2) <sunt> *A* **44** [hanc] *D* **45** addit *B C* ‖ [scilicet] *A* ‖ habet *A* **46** quia] quoniam *A* eo quod *C* ‖ ille *D* ‖ nisi sint *C* **48** Ideo etiam] et eciam ideo *A* **48–49** cum — rememoramur] etc. *A* **49** <nos> non *B* neque *D* ‖ rememoramur] *Crawford* rememoramus *B C D G* **50** [et] *D* ‖ quia] quoniam *A* ‖ in nobis sunt *B* sunt *C G* ‖ generalibus *C* **51** que est] quam *B* **52** [scilicet] *A D* **53** dicere et dubitare *C* **54** corruptibilis *C D* ‖ rememoramus *A B D G*

post mortem neque diligimus neque odimus.
Hee enim actiones sunt virtutum aliarum ab illa virtute.
Deinde dixit: *Intellectus autem dignius est ut sit aliquod divinum
et non passibile*, idest non transmutabile propter
mixtionem cum materia. Deinde dixit: *Quoniam autem impossibile
est*, etc. Idest, manifestum est igitur ex hoc sermone quod
impossibile est ut anima moveatur; in quibusdam autem
partibus, scilicet in intellectu, neque essentialiter neque accidentaliter;
in quibusdam vero accidentaliter, non essentialiter.
Et cum declaratum fuerit quod non movetur omnino, non movetur
ex se; quia necessarium est in omni moto ex se, quod est
proprium animalibus, ut moveatur ex se essentialiter;
et non convertitur.

67. *Et magis remotus a ratione est sermo qui dicit
animam esse numerum moventem se. Contingunt
enim hoc dicenti multa impossibilia; et
primo ea que contingunt dicenti animam moveri;
et proprie ea que contingunt ex dicere eam
esse numerum. Nescimus enim quomodo intelligimus
unitatem motam, et a quo movetur, et quomodo
movetur; oportet enim ut diversetur.* 408b32 409a1 409a3

Cum complevit contradictionem ad utentes motu tantum
in diffinitione anime, incepit contradicere eis qui cum motu
utuntur numero. Et dixit: *Et magis remotus est*, etc. Idest,
et iste sermo in anima est minoris sufficientie omnium sermonum,
scilicet sermo dicentis animam esse numerum se moventem.

56 illa] alia *B* illia B^2 **57–59** [Intellectus — dixit] *D* **57** [dignius] *A* dignus *G* **57–58** ut — passibile] etc. *A* **58** possibile *C* ‖ idest] scilicet *A* et *B* **59** Quoniam] quando *D* **59–60** [impossibile est] *A* **61** [est] *C* ‖ autem] aut *C* **62** [in] *C* ‖ neque accidentaliter neque essentialiter *B* **64** declaratum] de. *A* ‖ fuerit] est *G* **64–65** omnino — ex se (1)] *Crawford* anima ex se *A* ex se omnino *B* ex se *C* omnino ex se *D G* **65** <et cum declaratum fuerit> quia *B* quoniam *A* ‖ [quia — se (2)] *D* ‖ necessarium est] (B^2) est necessarium *A* necessarium *B* ‖ motu *A* ‖ quod] quia *B* **66** animalis *A* ‖ moveantur *C* **67** convertatur *A*

67. **1** [remotus] *C* ‖ est a ratione *B* ‖ que *C* **2** contingit *D* **3** dicenti hoc *B* dicenti *D* **5** [ex] *C* est *D* **7** quomodo] quando *C* **8** movetur oportet enim] eam *A* ‖ diversificetur *C* **9** utantes *G* **10** incepit] intendit *A* ‖ cum <utuntur> *A* **11** [Et dixit] *A* ‖ [remotus est] *A* remotum est *C* **12** ille *B* ‖ maioris *A* **13** dicens *A* ‖ se <ipsum> *A*

Contingunt enim ei multa impossibilia; et primo
illa que contingunt dicenti animam esse aliquod movens
se; et proprie ea que contingunt quia ponunt eam esse
numerum moventem se. Deinde dixit: *Nescimus enim*, etc. Idest,
nescimus
enim quomodo intelligitur unitas semper mota; omne enim
motum habet situm, et unitas non habet situm. Et similiter
impossibile est etiam intelligere a quo movetur, quousque
dividatur in aliquod motum et in aliquod movens, secundum
quod dividitur illud quod movet se; unitas enim in se non
dividitur. Et similiter etiam impossibile est intelligere quomodo
movetur; quoniam illud quod non dividitur non movetur,
ut declaratum est. Deinde dixit: *igitur oportet ut diversetur.*
Idest, et si est aliquis modus secundum quem movetur, et alius
secundum quem movet, oportet ut isti modi diversentur; et
sic erit divisibilis secundum intentionem. Unitas autem non
dividitur aliquo modo.

409a3 **68.** *Et etiam cum dicunt quod, cum linea movetur,*
409a5 *facit superficiem, et punctus lineam. Punctus*
enim est unitas habens situm, sicut numerant
animam in situ, et habet situm. Et etiam, si de
numero diminuitur numerus aut unitas,
remanebit alius numerus. Et plante et plura
animalia remanebunt viva cum abscinduntur;
et tamen reputatur quod anima eorum est illa
409a10 *eadem anima in specie.*

Cum dedit modos ex quibus accidit ut iste sermo
contradicat sibi, dedit etiam alia impossibilia. Et dixit: *Et*
etiam cum dicunt, etc. Idest, et cum consuetudo est Mathematicorum

14 [ei] *B C* **14–17** ei — se] etc. *A* **17** Nescimus (1)] Scimus *D* **18** [enim (1)] *A* ‖ intelligitur] intellectus est *C* ‖ mota semper *B* **19** [non] *A* ‖ simpliciter *C* **20** [etiam] *A D* ‖ [a] quo *B* quomodo B^2 *C D* **21** [in (2)] *A* **23** [etiam] *D* ‖ impossibile est etiam *G* ‖ <a> quomodo *B* quando *C* **24** dividitur <dividitur> *A* **25** declaratum] d. *A* ‖ oportet igitur *B* oportet enim *A* ideo oportet *G* **26** [Idest] *B D G* ‖ [est aliquis] *C* ‖ modus] motus *A* ‖ quem] que *C* **27** diversificentur *C* **29** alio *D*

68. **1** [cum (2)] *D* **3** [situm] *C D* lineam situm *A* ‖ [sicut] *G* **3–4** [sicut — situm] *A* **3** numerant] (G^{ras}) numeratur *C* numerat *D* numeravit *G* **4** [animam] *B* **5** diminuitur] (G^2) diminuatur *C* diminuuntur *G* **7** absconduntur *A* **8** [et tamen] *C* ‖ reputantur *A* reputabitur *D* ‖ [illa] *A* **9** [anima] *C G* **11** sibi] ei *A* ‖ [dedit] *C* ‖ impossibilia] in plia *C* **12** [etiam] *C* ‖ [cum dicunt] *A* ‖ [cum (2)] *A* ‖ mathematicorum est *A C*

dicere quod, cum linea movetur, fit superficies, et
cum punctus, fit linea, unitates autem si moventur necessarium
est ut habeant situm, et omnis unitas habens situm
est punctus, necesse est ut unitates quas ponunt esse numerum
anime sint puncta; et si sint puncta et mota, necesse
est ut faciant lineas, non actiones anime. Deinde dedit aliud
impossibile. Et dixit: *Et etiam, si de numero diminuitur*, etc.
Idest, et etiam, modi numerorum diversantur secundum magis et minus.
Si enim ex quaternitate auferatur unitas, fiet trinum;
et si addatur, fiet quinarium. Et nos videmus
omne animatum ex plantis, et plura ex animalibus, quod licet
diminuatur ab eis una pars, tamen remanet illud
quod remanet equale in specie primo. Unde actio anime
videtur in capitulo qualis, non quanti. Et si actio anime esset
in quantitate, contingeret ut anima que remanet in
plantis esset diversa in specie a priori.

69. *Et potest homo dicere quod nulla est differentia* 409a10
inter unitates et corpora parva. Quoniam
ex speris Democriti parvis fiunt puncta, et remanet
solum quantum, quasi esset in eo aliquod
motum et aliquod movens, sicut est in continuo. Non enim quia
diversantur secundum magnitudinem et parvitatem
contingit hoc quod diximus, sed quia quantum. 409a15
Et ideo necesse est ut sit aliquid quod moveat
unitates. Si igitur in animalibus est aliquod movens, est etiam
in numeris. Unde necesse est ut anima non
sit movens et motum, sed movens solum. 409a18

13 movetur linea *B* ‖ fit] sit *D* **14** punctus <movetur> *C* ‖ [fit] *A* fiat *C* ‖ necesse *A* **15** habeant] habeat *A* ‖ et omnis] cum autem *C* ‖ habens] habeat *C* **16** punctus] pectus *C* ‖ est **17** sint (1)] sicut *C* ‖ et si] si vero *C* **19** [si — etc.] *A* ‖ diminuuntur *G* (2) <igitur> *B* **20** [etiam] *D* etiam quod *A* etiam si *C* ‖ ‖ secundum] per *A* **21** quantitate *B* ‖ trium *A* ternarius *C* trinium *D* terminum *G* **22** additur *B* ‖ quinarius *C* **23** plura] planta *B* ‖ [quod] *A B C D G* quod *Crawford* **23–24** licet diminuatur] tamen diminuatur licet *C* **24–25** remanet — remanet] manet *C* **25** prima *A C* post *B* **26** [videtur] *A* ‖ capitulo qualis] qualitatis capitulo *C* ‖ non] et *A* ‖ quantitatis *A C* **27** anima] a^a *G* ‖ remaneret *A* **28** esse *G* esset etiam *A* ‖ [a priori] *G* priori *A* a priori G^2

69. **1** [differentia] *C* differentia C^2 **2** unitas *D G* ‖ prava *C* **3** speris] peris *D* ‖ **fiunt**] fuerint *C* **4** solum] etiam *A* ‖ quasi] necesse est quod *C* ‖ esset] etiam *A* **5** [sicut — continuo] *A B C D G* sicut — continuo *Crawford* ‖ [enim] *C D* enim D^1 **7** dicimus *B* ‖ [sed quia quantum] *A B D G* **8** Et ideo] unde *C* ‖ sit] si *C* ‖ aliquid] aliquod movens *B* **9** etiam est *B C* et etiam *D* **10** in numeris] *Crawford* numerus *A B C D G* **11** [movens (1)] *D* ‖ motum sed movens] motum sed motum *A C D G* motus sed movens *B*

Et potest homo dicere quod nulla est differentia inter ponentem unitates se moventes et ponentem has unitates corpora parva. Ponendo enim eas moventes se ponit eas corpora; et si non, quomodo intelliguntur unitates se moventes? Deinde dixit: *Fiunt enim ex speris Democriti puncta.* Et intendit, ut michi videtur: et similiter qui ponit quod possibile est ut punctus moveatur concedit ut contingat ei quod punctus sit corpus. Et ideo bene possumus dicere quod spere Democriti, que moventur ex se, adeo sunt parve quod dicuntur puncta. Punctus enim secundum hanc positionem non est nisi corpus.

Et cum narravit hoc, dedit causam propter quam possibile est in talibus punctis ymaginari quod in eis sit aliquod quasi movens et aliquod quasi motum. Et dixit: *et remanet sola quantitas*, etc. Idest, ut michi videtur, quoniam, cum fuerint mote, remanebit in eis sola quantitas, etsi auferat ab eis alias quantitates. Et cum natura quantitatis remanet in eis, possibile est intelligere in eis aliquod motum et aliquod movens, sicut in corporibus. Hoc enim non accidit corpori nisi secundum quod est corpus, non secundum quod est magnum aut parvum, scilicet quod sit motum ex se, et quod movens in eo sit aliud a moto. Et hoc intendebat cum dixit: *sicut est in continuo*, etc.; idest quod res non dicitur esse mota ex se, et ut movens sit in ea aliud a moto, quia est corpus magnum aut parvum, sed quia

12 <Idest> Et *C* *dest et *D* ‖ potest — differentia] differentia non est *A* potest homo dicere *B D G* ‖ inter] in *B* **13** ponentem (1)] ponentes animam esse *A* ‖ moventes se *C* ‖ ponentem (2)] ponentes *A B* ponendo *D* **13–14** has unitates] ipsam esse *A* **14** prava *C* ‖ Ponendo] ponentes *A* ‖ enim] esse *C* ‖ eas] has *G* **15** [se] *B* ‖ ponunt *A* ‖ <esse> corpora *C* ‖ intelligimur *B* intelligantur *D* **16** Fiunt enim] quoniam *A* **17** Democriti puncta] etc. *A* ‖ puncta <etc.> *C* punctum *B* ‖ michi] nichil *A* **18** et] quod *A* ‖ ut punctus moveatur quod possibile est *B* ‖ inpossibile *A* **19** concedet *G* accidit *A* ‖ ut] aut *B D G* quod *C* ‖ quod] ut *D G* **20** [bene] *A* **21** adeo] a deo *C* ‖ quod] et *C* ‖ puncta] p°ta *C* **22** punctum *B* pectus *C* ‖ positionem] opinionem *A* ‖ non] nichil *C* **24** in (1)] an *B* ‖ ymaginandi *C* ‖ quod] quia *C* **25** aliquod quasi (1)] aliquid quasi *A* quasi aliquod *C* aliquod *G* ‖ aliquod (2)] aliquid *A* **26** [sola quantitas] *A* **26–28** [etc. — quantitas] *D* **27** fuerint] fiunt *C* ‖ [mote] *A* ‖ <quasi> sola *C* **28** quantitates] qualitates *G* **29** remaneat *A* **30** aliquod (1) — movens] aliquid movens et aliquid motum *A* aliquod motum et movens *C* **31** hec *A* ‖ accidunt *A* ‖ [quod] *G* quod G^2 **31–33** [est — aliud] *C* < > **36** *C* **32** [est] *A* ‖ aut] vel *A* **32–33** [motum — sit] *D* **33** moto] mota *D* ‖ intendit *A C* **34** sicut — continuo] sed quia *C* ‖ [in continuo etc.] *A* ‖ quod] quia *B* **35** [esse] *A C D* ‖ ex se mota *D* ‖ [et] *B* ‖ ut] quod *C* ‖ in ea sit aliud *C* in eo sit aliud *A* sit aliud in ea *D G* **36** <hoc non est> quia (1) *C* ‖ corpus <corpus non secundum quod est magnum vel parvum scilicet quod sit motum ex se etiam quod movens in eo fit aliud quod> *C* [ ] **31–33** *C* ‖ magnum aut parvum] parvum vel magnum *A* ‖ quia (2)] quod *B*

est corpus et continuum tantum. Et ideo omnis ponens unitatem motam ex se aut punctum, necesse est ei ponere corpora parva; et sic in nullo differt ponens animam esse unitates aut puncta se moventia a Democrito ponente eam esse speras parvas. Deinde dixit: *Et ideo necesse est*, etc. Idest, et cum unitates sint moventes se, et movens in re est aliud a moto, necesse est ut illud quod movet unitates sit aliud ab unitatibus. Si igitur anima est movens in omni moto, anima etiam est movens in unitatibus, non unitates mote que sunt numerus; unde necesse est ut anima sit movens tantum, non movens et motum insimul. Deinde dixit: *Si igitur anima est movens, ergo in numero etiam.* Idest, si igitur anima est movens materiam, est etiam movens numerum; unde necesse est ut anima non sit movens et motum ex numero, sed movens solum.

70. *Et quomodo est possibile ut sit unitas? Necesse est enim ut habeat differentiam qua differat ab unitatibus aliis. Que igitur diversitas potest cadere in puncto et unitate, nisi sit in situ? Si igitur puncta et unitates in eodem loco fuerint, quia occupant locum puncti; licet nichil prohibeat ut in eodem loco sint duo puncta, et puncta infinita; res autem quarum locus est indivisibilis sunt etiam sic.* 409a18 409a20 409a25

Et quomodo est possibile apud eos ut anima sit aliquod compositum ex unitatibus? Necesse est enim dare differentiam qua unitates que sunt in anima differunt ab unitatibus numerabilibus; et si non, tunc numerus esset

37 [et (1)] *D* ‖ [Et (2)] *C* ‖ [omnis] *B* **37–38** omnes ponentes unitates motas *A* **38** [ei] *A B* **39** nullo] illo *A* ‖ differunt *A C* ‖ ponentes *A* ponere *C* **39–40** unitatem aut *B* unitatem [motam ex se aut] *D* **40** ponendo *A* **40–41** eam esse] eas *A* **41** [necesse est] *A* **42** sunt *D* se *A* **43** ut] quod *A* ‖ illis *B* **44** sit] sic *C* ‖ igitur] ergo *C* **45** [etiam] *A* ‖ [est] *D* **46** unde] Immo *C* **47** tantum] (G^2) tamen *G* ‖ [tantum non movens] *C* **47–48** [Si — Idest] *D* ‖ [anima — etiam] *A* **48** [etiam] *C* ‖ igitur] ergo *A* ‖ est movens (2)] movet *C* **49** est (1)] et *B* ‖ [anima] *C* **50** motum] mota *B C* ‖ movens (2)] motum *C*

70. **1** [Et] *B C D G* ‖ quomodo] *uomodo *D G* **2** [enim] *D* aut *C* **2–3** aliis unitatibus *G* **4** unitate] mutare *C* ‖ Si] non *A* **5** fuerint] sunt *A* **7** loca *C* ‖ sunt *C* ‖ [et puncta] *A* **8** etiam] autem *C* **9** <dicit> Et *A G* ‖ animam *C* **10** [enim] *C* **11** [in anima] *A* ‖ differant *G* **12** innumeralibus *G* materialibus *B* ‖ <omnis> numerus *A*

animatus. Et cum narravit quod necesse est eis dare differentiam
inter duo genera unitatum, dixit: *Et que diversitas*
potest cadere, etc. Idest, et nichil est in quo differant
hee due unitates, inquantum utraque est indivisibilis, nisi
aliquis dicat quod unitas que est in anima habeat situm numeri,
aut non habeat situm. Et sic unitates que sunt in
anima erunt puncta; dictum est enim quod punctus est unitas
habens situm. Et cum declaravit quod necesse est eis
dicere quod unitates que sunt in anima sunt puncta, incepit
declarare quod contingit eis dicere quod sunt eadem cum
punctis existentibus in corporibus. Et dixit: *Si igitur unitates*
et puncta fuerint in eodem loco, necesse est ut unitates
que sunt in anima et puncta que sunt in corpore
sint idem. Sed dimisit consequens, quia manifeste consequitur
a precedente. Deinde incepit declarare antecedens.
Et dixit: *quia occupant locum puncti*. Idest, et necesse est ut sint
in eodem loco, quia necesse est ut locus unitatum que
sunt in anima sit locus unius puncti punctorum que sunt in
corpore. Et cum locus unitatum habentium situm que sunt in anima
est locus
unius puncti punctorum corporis, necesse est ut sint
in eodem loco. Deinde incepit declarare quod necesse est ut
locus eorum sit locus unius puncti. Et dixit: *licet nichil*
prohibeat, etc. Idest, nichil prohibet ut duo puncta, immo infinita,
sint in eodem loco; immo hoc necessarium est. Omnia
enim quorum locus est indivisibilis, cum superponuntur
adinvicem, nullum fit divisibile.

409a25 **71.** *Et si numerus anime sit puncta que sunt in*
corpore, aut anima est in numero qui est ex punctis

13 narravimus *C* ‖ [est] *A B* ‖ [eis] *C* **14** Et que] que igitur *A* **15** [potest cadere] *A* ‖ differunt *A* **17–18** [unitas — sic] *A* **17** [in] *D* ‖ numeri] suum *C* **18** habeant *G* **19–21** [erunt — anima] *D* **19** dictum est enim] Deinde erit *B* ‖ unitas est punctus *A* **20** declaravit] d. *A* ‖ [est] *B* est B^2 **21** dicere] dare *A C* ‖ unitas *C* ‖ [in] *B G* ‖ incipit *C* intendit *A* **22** declarare] de. *A* ‖ contingit <unitates> *B* **23** in] cum *C* ‖ igitur] ergo *D* ‖ unitas *C* **23–24** unitates — loco] etc. tunc scilicet *A* **24** [est] *C* **25** [in (1)] *B D G* **26** sunt *A C G* ‖ quia] quoniam *A* ‖ sequitur *A C* **27** a] ex *A* ‖ incepit declarare] intendit dicere *A* ‖ antecedens] accidens *C* **28** locum puncti] etc. *A* ‖ [et (2)] *B* ‖ sint] similiter *C* **29** quia] quoniam *A* **30** sunt (1)] sint *C* ‖ [in (1)] *B D G* ‖ unio *G* **30–32** [que — punctorum] *D* **31** cum] (*G*) est G^2 ‖ [situm] *B* et situm et *C* ‖ [in] *B* sicut *G* **32** corporis] que sunt in corpore *A* **33** incepit declarare] intendit dicere *A* ‖ quod] quia *C* **35** [prohibeat] *A* ‖ <ut> nichil *G* ‖ ut] in *C* ‖ [puncta] *A* **36** sunt *C G* ‖ [hoc] *C* **37** supponuntur *A* supponitur *C* **38** [fit] *B* erit *A* sit *C D* ‖ indivisibilem *B* indivisibile *C D*

71. **1** si <non> *A* ‖ sit] sic *G* ‖ sunt] sint *D* **2** aut] ut *G* ‖ [anima] *A* ‖ que *B*

que sunt in corpore, quare omnia corpora
non habent animam? Opinantur enim quod in omnibus
corporibus sunt puncta, et infinita. Et etiam, quomodo
est possibile ut puncta separentur a corporibus,
cum linee non dividantur in puncta? 409a30

Et cum necesse est ex sermone predicto quod
unitates que sunt in anima sint puncta que sunt in corpore,
aut anima est aliquod existens in numero qui fit
ex punctis que sunt in corpore (cum necesse est in duobus
punctis quod superponantur quousque fiant idem), quare
omnia corpora non sunt animata, cum in omni corpore
sint puncta infinita? Immo necesse est ut quelibet
pars eius sit animata, quod est impossibile. Deinde dedit
eis aliud impossibile; et est quod anima non sit abstracta a
corpore, ita quod impossibile est ut animal moriatur nisi
per corruptionem sui corporis. Et dixit: *Et etiam, quomodo*
est possibile ut puncta separentur a corporibus, etc.
Idest, et etiam contingit eis secundum hanc opinionem ut anima non
separetur a corpore neque moriatur. Quoniam, si anima
sit puncta, et puncta impossibile est ut separentur
a corporibus (cum declaratum est quod linee non componuntur
ex punctis neque superficies ex lineis neque corpus
ex superficiebus, sed puncta non separentur a linea,
quia sunt eius ultima, neque linea aut
superficies a corpore), tunc animam impossibile est separari
a corpore. Sed tamen possibile est in punctis
abstractio si linee essent composite ex eis; quod est
impossibile, ut declaratum est in Phisicis.

3 que] qui *A* ‖ quare] ? *B* **3–4** non omnia corpora *A* **4** opinatur *C* ‖ omnibus] talibus *C* **6** separantur *C* **8** <dicit> Et *A G* ‖ [est] *D* **9** unitas *C* ‖ [in (1)] *B D G* ‖ sint] sunt *A B C* **10** aut] ut *A* ‖ aliquid *A* ‖ qui] que cum *B* que *C* **11** ex] in *C* ‖ qui *A* **12** superantur *B* supponantur *A C* **13–15** [cum — animata] *B* **14** [infinita] *A* **15** eius pars *D* **15–16** [Deinde — impossibile] *D* **15** <dixit> dedit *B* d. *A* **16** aliud] aliquod *C* **16–17** [impossibile — ita] *B* impossibile — ita B^2 **17** impossibile] in potentia *C* ‖ ut] quod *C* ‖ anima *C* **18** corrupcione *A* **18–19** [quomodo — corporibus] *A* **20** [et etiam] *C* et *A* et con etiam *D* ‖ contingat *D* ‖ eis <quod> *C* ‖ ut] quod *C* **21** separatur *B C* ‖ nec *C* **23** declaratum] dixit *A* dictum A^1 **24** lineieis *D* **25** ex] a *B* ‖ separentur *C* **26** quia] cum *A* ‖ aut] et *G* **27–28** [tunc — corpore] *A* **27** anima *B C D* **28** [tamen] *A C* ‖ impossibile *B* **29** si] Sed *A* ‖ posite *C* **29–30** impossibile est *C* est impossibile [est] *D* **30** declaratum est] de. *A*

i. 5
409a31 **72.** *Et contingit, sicut diximus, aliquo modo ut sermo eorum sit similis sermoni ponentis eam esse corpus subtilium partium; secundum autem alium*
409b1 *modum, ut dicit Democritus in motu, propria est eis impossibilitas. Quoniam, si anima est in toto corpore sensibili, necesse est ut duo corpora sint in eodem loco, si anima est aliquod corpus. Et necesse est dicentibus numerum ut in eodem puncto*
409b5 *sint multa puncta, aut ut omne corpus habeat animam; nisi contingat numerus alius, qui differt*
409b7 *a punctis existentibus in corporibus.*

Et contingit aliquo modo dicentibus hunc sermonem impossibilitas contingens dicentibus animam esse corpus subtilium partium; et aliquo modo propria est eis etiam impossibilitas Democrito accidens in hoc quod ponit quod causa motus est quia spere que sunt anima moventur ex se. Non enim est differentia inter ponentem quod causa motus anime est corpus quod est unitates mote ex se, aut quod spere mote ex se. Deinde incepit notificare in qua impossibilitate conveniunt isti cum dicentibus animam esse corpus subtile. Et dixit: *Quoniam, si anima est in toto corpore sensibili*, etc. Idest, et impossibilitas communis est, quia necesse est dicentibus animam esse corpus ut duo corpora sint in eodem loco; quoniam fuerit necessarium ut anima sit in toto corpore, quia corpus sensibile in omnibus partibus suis sentit; unde necesse est ut in omni parte eius sit aliqua pars anime, et universa anima sit

72. **1** sicut] ut *C* ‖ alio *C* **2** [eorum] *A* eorum A^2 **4** in] de *C* **5** ei *D* ‖ [anima est in] *C* anima in *A D G* in C^1 **6** sensibili <anima> *C* **7** sint] sin *A* ‖ loco <sint> *G* **8** [ut] *D* **9** multa] numerata *G* ‖ aut] *Crawford* et *A B C D G* ‖ [omne] *C* ‖ habet *C* **10** numerus] *Crawford* in re *A B C D G* ‖ alius] alicuius *A* animalis *C* ‖ que *C* ‖ differunt *A* **11** [existentibus] *C* ex quibus *B* ‖ corpore *A* **12** <Dicit> Et *C G* dicit quod *A* ‖ contingit alio modo *G* alio modo contingit *C* ‖ hunc] in *C* **14** alio *C G* quo *A* ‖ est propria *A* proprie est *C* ‖ ei *A* ‖ [etiam] *A G* **15** accidens] contingens *D* ‖ ponunt *A* **16** quia] quoniam *A* ‖ [que] *A* ‖ anima] (B^2) animam *B* anime *C* ‖ Non] cum *A* **17** ponentem] pōnōe *B* ‖ corpus] corruptio *B* **18** unitas *B* ‖ ex se mote *A* ‖ aut] et *C* ‖ [quod] *A* **19** cepit *C* intendit *A* ‖ noti. *A* ‖ possibilitate *C G* in possibilitate *A* **20–21** [corpus — est] *B* corpus — est B^2 **20** subtile corpus *C* **21** [est — sensibili] *A* **22** quia] quoniam *A* ‖ [est (2)] *C* **23** sunt *C* **24** quoniam] quando *C* ‖ fuerit] sit *B* ‖ quia] quoniam *A* **25** <est> sensibile *A* ‖ partibus suis sentit] *Crawford* suis partibus *A* partibus s̄s *B D* partibus sentit *C* partibus suis *G* **26** [sit (1)] *A* ‖ aliqua] qua *A* ‖ sit anima *B*

in universo corpore. Et sic superponantur corpora et penetrentur adinvicem, scilicet corpus quod est anima, et corpus in quo est. Et sic necessario erunt duo corpora in eodem loco.
30 Et est necesse dicentibus animam esse numerum ut in loco eiusdem puncti ex corpore sint multa puncta, distincta per intellectum. Et est hoc simile sermoni dicentis possibile esse multa corpora in eodem loco. Quoniam, cum hoc quod ponunt ea in eodem loco, si non posuerint ea esse
35 distincta, ut declaratum est, continget eis ut puncta que sunt anima sint puncta ipsius corporis. Et sic omne corpus erit animatum, si non concesserint quod in corpore sint alia puncta diversa a punctis que sunt in anima. Sed si hoc concesserint, continget eis ut multa puncta sint in loco unius
40 puncti. Et hoc est simile sermoni dicentis quod multa corpora sunt in eodem loco. Et hoc est impossibile contingens dicenti animam esse corpus subtilium partium.

409b7

73. *Et contingit eis ut animal non moveatur nisi a numero, sicut diximus de opinione Democriti. Nulla enim est differentia inter dicentes partes parvas et dicentes quod unitates sunt secundum quod sunt mote;* 409b10
5 *necesse est enim secundum utrunque modum ut animal non moveatur nisi illis motis.* 409b11

Vult hic declarare impossibilitatem propriam eis et Democrito. Et dixit: *Et contingit eis*, etc. Idest, et contingit eis in hoc quod dicunt quod animal non movetur

27 supponantur *A C D* ‖ penetrantur *C* penetrent se *A* penetretur *D* **28** abinvicem *C* ‖ anima est *B* **30** Et <etiam> *C* ‖ necesse est *C* necesse *G* **31** puncta multa *A* **32** hoc est *A* est *D* ‖ sermone *C* ‖ possibilem *B* **33** esse] est *B* ‖ multa corpora esse *C* ‖ in eodem loco multa corpora *A* **34** posuerint] ponunt *A C* possunt *B* ‖ [ea (2)] *C* **35** <de> declaratum *D* de. *A* ‖ contingit *C* conting *G* ‖ ei *C* **36** sint] sicut *A* ‖ ipsius] illius *B* ‖ erit] est *C* **37** concessit *A* concesserunt *C* ‖ sunt *B* fuerint *A* fiunt *G* **37–38** [sint — anima] *D* **38** anima] *I* corpore *A B C G* ‖ [Sed] *C* ‖ concesserint hoc *D* hoc concessit *A* hoc concesserit *C* **39** contingit *B* ‖ ei *A* ‖ ut] quod *C* ‖ ⌊<corpora>⌉ puncta *D* **40** [est] *B* ‖ quod <etiam> *A* **41** sint *A* **42** dicentibus *A* ‖ esse] est *B*

73. **1** ut] quod *A* ‖ anima *A* ‖ [non] *C* **2** sicut] ut *A* ‖ opinione] compositione *A* **3** [est] *D* **4** [quod (1)] *B* quo *A* ‖ [sunt] *B D G* **5** enim est *A* ‖ secundum] quod *D* **6** motibus *A* **7** <Commentator> Vult *C* ‖ declarare <quidem> *C* de. *A* ‖ propria *D* **8** democriti *D* ‖ [Et (2)] *G* **8–9** [etc. — eis] *C* idest contingit eis *A* **9** dico *C*

nisi ab unitatibus motis ex se illud quod contingit
Democrito cum dixit quod animal non movetur nisi ex speris
motis ex se. Deinde dedit modum secundum quem est similitudo
inter utranque opinionem. Et dixit: *Nulla enim differentia*,
etc. Idest, nulla enim est differentia inter dicentem quod illud
quod movet corpus est parvum, aut unitates parve,
cum fuerit positum quod utrunque non movet corpus nisi secundum
quod movetur; contingit enim quod hec duo, scilicet unitates
et partes, non movent nisi secundum quod moventur ex se. Et
intendit: et cum ita sit, impossibilia contingentia Democrito
contingunt etiam huic opinioni.

409b11 **74.** *Congregantes igitur numerum et motum in*
eodem habent etiam hec impossibilia, et alia multa
similia eis. Impossibile est enim ut sit diffinitio
anime talis, neque accidens accidentium eius. Et hoc
409b15 *manifestum est, si aliquis voluerit perficere ex*
hoc actiones et passiones anime, ut cogitationem
et sensum et voluptatem et tristitiam. Hoc
enim, sicut diximus superius, non est facile,
409b18 *neque etiam per figmentum.*

Dicit quod diffinientibus animam per numerum et motum
insimul accidunt hec impossibilia predicta, et alia plurima.
Et manifestum est hoc; nullus enim eorum potest
dare causas actionum et passionum in anima propter

10 ab] ex *A* ‖ illud <vero> *D* **11** cum] qui *C* ‖ movetur] moritur *G* ‖ speris ⌊<nisi ex speris>⌉ *D* **13** utrumque *A* ‖ nullo *A* ‖ enim] est *C D* ‖ [differentia] *A* **14** [etc. — differentia] *B* etc. idest nulla enim differentia B^2 ‖ [enim] *A C* ‖ [est] *D* **15** [quod] *D* ‖ parvum — parve] partes parve aut unitates *G* **16** utrum *D* ‖ nisi] non *A* **17** quod movetur] motum *B* **17–18** [contingit — moventur] *A* **18** movent] moventur *C* ‖ [movent — quod] *B* ‖ moventur] movetur *C* **18–19** [Et (2) — et] *A* **19** et — sit] propter quod ista *C* **20** <et> contingunt *C* ‖ etiam huic] hoc etiam *B* huic *A*

74. **1** congregantibus *A* ‖ igitur] autem *B* **2** habent] sunt *A* ‖ hoc impossibile *C* ‖ ⌊<plurima>⌉ multa *D* **3** [enim] *C* ‖ ut <ut> *D* ‖ <non> sit *D G* **4** accidens] alicuius *B* **5** voluit *B* ‖ [perficere] *A* **6** cognitionem *A B C D* **7** voluptatem] (B^2) voluntatem *B* ‖ tristitiam] iusticiam *C* ‖ hec *C* **8** sicut] ut *A* ‖ dixit *A* **9** neque etiam] ne ex̄ *D* **10** [Dicit quod] *B* Quod *D* **11** accidit hoc impossibile *C* ‖ predicta] p^{o}ta *B* ‖ alia plurima] multa similia eis. inpossibile enim est ut sit diffinitio anime talis *A* **12** manifestum est hoc] manifestum etc. *A* hoc manifestum *D* ‖ nullum *C* ‖ enim] autem *B* **13** dare] dicere *B* ‖ causam *A* ‖ causas — passionum] actionem et passionem diversam *C* ‖ <anime vel> in *A* **13–14** [propter numerum] *A*

numerum, neque si finxerit, dicendo quod talis numerus faciat
sensum et talis cogitationem et talis voluptatem.
Quoniam, si cause rerum diversarum sunt diverse, et
cause istarum sunt unitates et numeri, necesse est ut
unitates et numeri cause istarum diversentur. Et sermo
eius in hoc capitulo est palam.

75. *Et quia diximus tres modos diffinitionum* 409b18
anime (quidam enim iudicaverunt ipsam esse 409b20
motam ex se, et quidam iudicaverunt ipsam
esse corpus valde subtile aut corpus valde remotum ab
aliis corporibus), et nos iam visi sumus induxisse
dubitationes contingentes hiis duobus
sermonibus, remanet igitur querere eam esse
ex elementis, cum dicatur hoc quia sentimus
entia et cognoscimus unumquodque illorum. 409b25

Quia Antiqui diffiniunt animam tribus modis; quorum
quidam est quia movetur ex se, et quidam quia est
corpus valde subtile aut maxime remotum a natura corporea;
quidam vero diffiniunt eam quia est ex principiis
et elementis, quia est, ut dicitur, distinguens et cognoscens;
et quia iam contradiximus opinioni eorum qui
diffiniunt eam per motum, et eorum qui diffiniunt eam

14 fixerit *A* finxit *B* ‖ facit *A G* **15** [cogitationem et talis] *C* ‖ cogitationem] *I* cognitionem *A* cognitio *B D* cogi. *G* ‖ et talis voluptatem] etc. *A* ‖ voluptatem] *J* voluptatio *B C D* volup. *G* **16** cause rerum diversarum] esse rerum diversarum *A C* ***** diversarum *D* cause eorum diversarum rerum *G* ‖ sint *C* **17** cause] esse *C* ‖ illarum *D* ‖ numeri] unum *B* **18** <que> cause *A* omnium *B* ‖ istorum *B D G* earum *C*

75. **1** quia] quoniam *A* **2** quedam *C* ‖ enim] vero *C* ‖ iudicant *A* **2–3** [esse motam — ipsam] *G* motam — ipsam G^2 **3** ex se motam *A* **3–4** ipsam esse iudicaverunt *C* iudicaverunt *D* **4** [corpus (1)] *A* ‖ valde subtilem *B* subtile valde *C* valde subtile ipsam. Et quidam iudicaverunt eam esse corpus valde subtile *D* valde subtile et quidam iudicaverunt eam esse corpus valde subtile *G* ‖ aut] et quidam *C* **5** aliis] illis *D* ‖ iam] autem *C* ‖ <iñ> visi *B* nisi *C* ‖ indixisse *C G* et duxisse *B* **6** hiis] istis *C* **7** [igitur] *C* ergo *A* ‖ [querere] *A* ‖ eam] ipsam *C* ‖ [esse] *A* **8** dicitur *C* ‖ quia] quod *C* **9** [entia] *C* etiam *A* ‖ cognovimus *G* ‖ unumquodque] unum quoque *B* ‖ istorum *C* **10** Quia] quoniam *A* Dicit quod quia *G* ‖ diffinierunt *A* **11** [est (1)] *G* ‖ quia — quia] quoniam — quoniam *A* **11–12** corpus est *C* corpus *A* **12** aut — corporea] autem etc. *A* **13** eam] animam *A* ‖ quia est] quoniam *A* **14** et (1)] est *C* ‖ elementis <est> *A* ‖ [ut dicitur] *C* **15** quia] quoniam *A* ‖ contradixit *A* precontradiximus *G* ‖ qui] quia *C* qui ⌊dicunt eam esse ex elementis. Et debes scire quod contradictio eius dicentibus eam esse corpus et indifferenter sive possuerint illud quod movetur⌉ *D* **16** diffiniunt (1) — diffiniunt (2)] diffinierunt *A* ‖ que *C*

per corpus subtile, contradicendum est modo opinioni
eorum qui dicunt eam esse ex elementis. Et debes
scire quod contradictio eius dicentibus eam esse corpus
collocatur sub contradictione ad dicentes eam esse movens
quia movetur. Omnibus enim istis contingit dicere
eam esse corpus, et indifferenter sive posuerint illud
quod movetur ex se speras parvas, ut Democritus,
aut unitates, ut dicentes eam esse numerum se moventem,
aut corpus celeste, ut in Thimeo. Et similiter
collocatur contradictio ad dicentes eam esse complexionem
aut armoniam, et universaliter corpus compositum.
Remanet igitur contradicere opinioni fingentium eam
esse ex elementis, propter cognitionem et sensum.

409b25 **76.** *Sed huic sermoni contingunt plura impossibilia.*
Ponunt enim quod simile non cognoscitur
nisi per suum simile, et quasi ponunt animam esse
ista. Sed ista non sunt tantum hic, sed plura alia; immo
409b29 *videtur quod ea que ex istis sunt sunt infinita.*

Et iste sermo verificatur ad eos dicendo quod principia
sunt omnia que fiunt ex ipsis principiis; et principia
non sunt ea que fiunt ex principiis omnibus modis, sed ea
que fiunt ex principiis magis sunt quam principia; immo
recte videtur ut ea que fiunt ex principiis sint infinita. Et
cum ea que fiunt ex principiis omnibus modis alia sunt
aliquo modo a principiis, non iuvantur in dicendo

18 [eorum] *B* **19** esse eam *B* **20** <et> collocatur *D* colligitur *B* est collata *C* ‖ ad dicentes] addentes *C* ‖ eam] ipsam *C* **21** quia] quoniam *A* ‖ Omnibus] Quibus *C* ‖ [istis] *C* ‖ contingit] accidit *C* **21–22** eam dicere *A* **22** indifferenter sive] hii differunt si enim *B* ‖ posuerit *C* posuerunt *G* **23** [se] *A* se esse *C* ‖ ut] aut *B* **24** ut — esse] aut *A* ‖ [se] *A* se ipsum *C* **25** aut] ut *C* ‖ thimoto *A* **26** contradictio] *Crawford* in contradictione *A B C D G* ‖ [ad] *C* ‖ complexionem] comph'cionem *G* **27** [corpus] *B* **28** Remanet igitur] quare remanet *A* ‖ contradictionem *B* contradictione *C* ‖ fingentium] surgentium *C* **28–29** esse eam *B* eam *A* animam *C* **29** ex — sensum] et iste sermo verificatur ad eos dicendo quod principia sunt que fiunt ex principiis et principia non sunt ea que fiunt ex principiis *C* ‖ sensum <etc.> *A*

76. **1** Sed] et *A D* ‖ plura] multa *C* **3** et quasi] idest quod *A* **4** ista (1)] istam *D* ‖ sunt tantum] solum sola *A* ‖ [hic] *A C* hoc *B* huic *G* **5** videtur quod] materia cum *B* ‖ [que] *G* que G^2 ‖ ex istis sunt] existunt *C* ex istis *A D G* **6** <Idest> Et *A* Aut et *C* ‖ ille *B* **7** sunt] possunt *B* ‖ fiunt] sunt *A C* ‖ [ipsis] *G* ·· G^2 istis *D* **7–8** [et — principiis] *D* **8** ex <··> G^2 **9** fiunt] sunt *A G* ‖ principiis ⌊<sint infinita>⌉ *D* ‖ principia] a principio *C* **10** videtur ut] materia cum *B* ‖ fiunt] sunt *C* ‖ sint] sunt *A G* **11** cum <hoc> *A* ‖ ea] e *B* ‖ fiunt <non sunt> *C* sunt *A* ‖ [omnibus modis] *G* omnibus *B* omnibus modis B^2 **11–12** sunt aliquo modo] vero alio modo fiunt *C* **12** a] ex *A C* **12–13** [non — principiis] *C* **12** iuvantur] numerantur *A*

13 quod anima est ex principiis, quoniam secundum quod est aliud, non
13 est illic
consimilitudo. Et cum illic non fuerit consimilitudo, non
15 erit cognitio, cum cognoscens non cognoscit nisi per
illam consimilitudinem quam habet cum re cognita.

Et cum declaravit quod facta ex principiis non sunt eadem
principia in formis et essentiis, incepit declarare
impossibilia contingentia huic, cum dixerimus quod nichil
20 cognoscitur nisi per suum simile.

409b29 **77.** *Ponatur igitur quod anima cognoscat et sentiat ea*
409b30 *ex quibus fit quidlibet; et tunc neque cognoscit*
universum neque sentit, v. g. quid est Deus, et
quid est homo, et quid est caro, et quid est os,
410a1 5 *et similiter alia composita. Esse enim uniuscuiusque*
istorum non est ut elementa sint in quacunque
dispositione, sed in aliqua compositione et
proportione, sicut narravit Empedocles in generatione
ossis. Dicit enim quod terra magna que est
410a5 10 *in vasis ossis habet de pallore octavam partem*
et de igne quatuor partes, et sic facta sunt
ossa alba. Nichil enim prodest quod elementa sint in
anima, nisi in eis sit proportio et compositio; tunc
enim cognoscet quidlibet per similitudinem, et
410a10 15 *non cognoscet os aut hominem si hec duo non sint*
in ea. Et iste sermo non indiget contradictione.
410a12 *Nullus enim existimat quod in anima sit lapis*
aut homo, et similiter vivum et non vivum.

13 illic] ibi *C* **14** [Et — consimilitudo] *A C* ‖ non (2) <ergo> *A* **15** erit] est *C* ‖ cognoscit] cognoscat *A D* cognovit *B* cognoscitur *C* **16** [illam] *C* viam *B* ‖ quam] q$\overline{\text{m}}$ *C* **17** declaravit] de. *A* **18** principiis *A* ‖ incepit declarare] in. de *A* **19** cum] quod *C* ‖ diximus *B D* dixit *C* **20** [nisi] *D*

77. **1** Ponitur *C* ‖ [igitur] *C* **2** ex] de *D* ‖ fit] sit *A G* scit *D* ‖ quodlibet *C* **3** <ut> quid *A* ‖ [et] *C* **4** [homo et quid est] *A* homo et quid *C* ‖ [est (3)] *A C* **5** [et] *C* **5–6** uniuscuiusque istorum] unius cuius horum *C* **6** [ut] *C* ‖ elementa] alia *B* ‖ sint] sicut sunt *C* **6–7** quacunque dispositione sed] dispositione qualibet scilicet *C* **7** aliqua compositione] alia dispositione *C* **9** [magna] *B* ‖ [est] *A* **10** vassis *D* ‖ <que> habet *A C D G* ‖ octavam partem] octo partes *C* **11** et sic] sicut *C* **12** ossa] omnia *A* ‖ sunt *B C* **13** [sit] *A* ‖ et] e *G* ‖ compositio] cognicio *A* **14** cognoscunt *A* cognoscit *C* ‖ quilibet *B* quodlibet *C* **15** si] (D^2) quia *A* ubi *C* sed *D* ‖ non sint] non sunt *A* fuerint *C* **16** ille *D* ‖ contraditionem *B* **17** Nullus] (A^2) vellus *A* nichil *C* ‖ [in] *A C* **18** [et (1)] *C* ‖ vivum (1)] vinum *C* ‖ vivum (2)] (B^2) vivuum *B* vinum *C* unum *G*

Ponatur quod anima, etc. Idest, ponatur, secundum opinionem eorum, quod anima cognoscit et sentit elementa ex quibus componitur quidlibet quia est ex elementis. Contingit igitur eis ut non cognoscat universum rei composite, et quod non sentiat formam eius; forma enim est super elementa in composito. Continget igitur ut non cognoscat Deum neque hominem neque carnem neque os. Essentia enim non est elementum, neque ex elementis, et hoc necesse est in omnibus compositis. Deinde dixit: *Esse enim uniuscuiusque*, etc. Idest, et essentie et forme rerum necesse est ut sint supraaddite elementis, quia quodlibet ens compositum ex elementis componitur in aliqua proportione terminata et compositione propria, per quam illud ens est quod est. Et hoc concedit Empedocles; dat enim in generatione ossis proportionem, et dicit quod ossa sunt alba quia existit in eis ex terra, que appropriatur nigredini et pallori, octava pars, et de igne, qui appropriatur albedini, quatuor partes. Deinde dixit: *Nichil enim prodest quod elementa sint in anima*, etc. Idest, nichil enim prodest, in hoc quod anima cognoscat formas et essentias rerum, ut sit ex elementis, nisi cum hoc quod est ex elementis sint in ea proportiones et compositiones que appropriantur essentiis rerum; tunc enim possibile est ut cognoscat quidlibet. Deinde dixit: *Et non cognoscet os neque hominem nisi hec duo fuerint in ea.* Idest, necesse est, cum non cognoscat rem nisi per similitudinem, ut non cognoscat os neque hominem, nisi in ea sit compositio ossis et hominis. Deinde dixit: *Et iste sermo non*

19 <dicit> Ponatur (1) *A D G²* dicit ponitur *C* Dicit *G* ‖ [quod anima] *A* ‖ ponatur (2)] ponitur *C* ‖ secundum] si anima *A* **21** componitur] cognoscitur *A B D G* ‖ quodlibet *C* ‖ <et> quia *D* quod *C* ‖ [est] *G* ‖ igitur] ergo *A* **22** [non] *A* ‖ universam rem compositam *A* **23** sentiat] cognoscat *C* ‖ enim <eius> *C* ‖ elementum *C* **24** componendo *C* ‖ contingit *A D* contingat *C* ‖ igitur] enim *D* ‖ [non] *B* non *B²* **25** Deum neque] deum aut *A* divinum *B* ‖ carnem neque os] os neque carnem *C* **27** ⌊<dixit>⌉ Deinde *D* ‖ Esse] cause *A* ‖ enim <est> *C* ‖ [uniuscuiusque] *A* **28–29** sint supraaddite] sint super addite *A* superaddantur *C* **29** quia] quoniam *A* ‖ quidlibet *B* ‖ ens] eius *C* **30** componitur] necesse est ut sit compositum *A* ‖ determinata *C* **31** et (1)] a *A* ‖ istud *C* **32** concedit Empedocles] etiam intendit Empedocles *A* accidit emp̄ *C* ‖ enim dat *B G* dicit enim *C* Empedocles enim dat *D* **33** proportioni *C* **34** ex] de *A* eꝫ *D* ‖ pallor *B* **35** octava pars] octo partes *C* ‖ [et] *C* ‖ que *A C* **36–37** [quod — etc.] *A* in hoc etc. *C* **37** [enim] *A C* ‖ [in hoc] *C* ‖ cognoscit *D* cognoscit et sentit *A* **38** rerum] eorum *D* **39** est <fit> *C* **40** compositiones] oppiniones *B* ‖ rerum] res *C* **41** uti *B* ‖ cognoscatur *A* ‖ quilibet *B* ‖ [non] *A* **42** cognoscet] *J* cognoscit *A B D G* cognoscat *C* ‖ os — ea] etc. *A* ‖ os neque] deum os *C* ‖ nisi — fuerint] si — non fuerint *B D G* ‖ hec duo] hoc vere *C* **43** <et> necesse *C* ‖ est <ut> *C* ‖ [non] *A C* ‖ consimilitudinem *A* **44** os neque] deum et *A* ‖ [in] *G* **45** ossis] dei *A*

indiget, etc. Idest, et iste sermo valde est impossibilis; nullus enim dubitat utrum in anima sit lapis aut non. Et universaliter nullus existimat quod in anima sit vivum et non vivum, ita quod cognoscit vivum per partem vivam que est in ea, et non vivum per partem non vivam.

78. *Et si ens dicitur pluribus modis (demonstrat enim hoc, et quantum, et quale, et aliud predicamentorum), utrum anima sit ex omnibus eis? Sed non existimatur quod omnia habent elementa. Et utrum non sit nisi ex elementis substantie tantum? Sed si fuerit ita, quomodo cognoscit unumquodque aliorum? Aut dicant quod quodlibet generum habet elementa et principia propria ex quibus constituitur? Anima erit igitur quale, et quantum, et substantia. Sed impossibile est ut ex elementis quanti sit substantia, non quantum. Qui igitur dicunt quod est ex omnibus, contingunt eis hec et alia similia.* 410a13 410a15 410a20 410a22

Cum declaravit impossibile contingens eis propter cognitionem formarum rerum, cum forme non sint elementum neque ex elementis, incepit declarare quod contingunt eis alia impossibilia, licet concedamus quod cognoscit composita propter sua principia, idest quia est ex principiis eorum.

Et dixit: *Et etiam si ens*, etc. Idest, et etiam, quomodo possunt dicere quod anima cognoscit res propter sua principia? Ens enim quandoque demonstrat hoc, quandoque alia novem predicamenta. Et

45–46 [non indiget etc.] *A* etc. *C* **46** [et] *A* ‖ est valde *C* valde *A* **47** dubitabit *A* ‖ aut] vel *A C* **48–49** vivum et non vivum] vinum vel non vinum *C* **49–50** [ita — vivum] *B* **49** quod] ut *A* ‖ cognoscat *A C D* ‖ vivum (2)] vinum *C* **50** [que — ea] *A* ‖ vivum] vinum *C* ‖ non partem vivam *G* non vivum *B* non vivam *D*

78. **1** demonstratur *A* **2** <et> hoc *C* ‖ quantum et quale] quale et quantum *C* ‖ <ab> aliud *C* **4** habeant *C* ‖ elementa <et principia propria ex quibus etiam videtur fieri simpliciter> *C* **5** sint *D G* ‖ [nisi] *A* **6** <quo> ita *A* ‖ cognoscet *C* **7** unumquodque] (*B²*) unum quia quodque *A* vinum quodque *B* ‖ <elementorum> aliorum *A* illorum *B C D* ‖ Aut] et ut *B* ‖ dicunt *A* dicat *D* **8** elementa habet *B* **9** igitur erit *C* erit *A* **10** [est] *A* **11** quanti] quantitatis *C* ‖ non] et *B* ‖ Qui] quid *C* ‖ igitur] ergo *A* ‖ dicit *A C* **12** [est] *G* ‖ **13** contingit *C* ‖ ei *A* eas *D* ‖ similia <huismodi> *G* similiter *C* **13** declaravit] de. *A* ‖ <quod> impossibile <est> contingens *G* impossibilia que contingunt *C* **14** forme] forma *C* corpore *D* ‖ sunt *A* sit *C* ‖ elementa *B* **15** incepit declarare] in. de. *A* **15–16** eis contingunt *A* contingit eis *D* **16** aliqua *C* ‖ cognoscant *A* **17** propter] per *C* ‖ earum *B* **18** [Et (2) — dicere] *D* ‖ [etiam (1)] *A* ‖ [ens] *A* ‖ Idest <dicit> *B G* ‖ [et etiam (2)] *A* **19** propter] per *A* **20** <de> demonstrat *A* ‖ hec *C D*

sic querendum est utrum anima cognoscat quodlibet istorum generum quia est ex principiis omnium eorum, si omnia habent principia, aut ex principiis quorundam, si non omnia habent principia. Deinde dixit: *Sed non existimatur*, etc. Idest, sed si posuerint eam esse ex principiis quorundam, querendum est ab eis utrum anima sit ex principiis substantie tantum, cum hoc predicamentum inter omnia existimetur habere tantum principia. Dicetur eis: Quomodo cognoscit unumquodque aliorum predicamentorum?

Deinde dixit: *Aut dicant quod quodlibet generum*, etc. Idest, aut cogentur ad primam divisionem; et est quod quodlibet decem predicamentorum habet propria principia, et quod anima non cognoscit ea nisi quia sunt ex suis principiis. Contingit igitur eis ex hac positione aliud impossibile; et est quod anime quedam pars est substantia et quedam pars quale et quedam quantum, cum impossibile est ut substantia sit elementum aliorum predicamentorum; principia enim non substantie sunt non substantie. Deinde dixit: *Qui igitur dicunt quod est ex omnibus*, etc. Idest, dicentibus igitur animam esse ex omnibus principiis rerum contingunt hec impossibilia predicta, et alia similia.

410a23 **79.** *Et improbabile est etiam dicere quod simile*
non patitur a suo simili et quod simile sentit suum
410a25 *simile et quod simile cognoscit simile, opinando*
quod sentire est pati et moveri, et similiter
distinguere et intelligere. Et testatur quod sermo
quem dixit Empedocles, quod unaqueque rerum
non cognoscit corporalia elementa nisi

21 [est] *A* **21–22** quodlibet istorum generum cognoscat *A* **21** illorum *D* **22** eorum] istorum *A* ‖ si] sic *B* ‖ omnia] iam *B* **23** [aut — principia] *B* **24** [non] *C* ‖ [existimatur] *A* ‖ [etc.] *B C D G* ‖ [Idest] *A* ‖ sed (2)] et *D* ‖ [si] *C* ‖ posuerunt *A* posuit *B* ponit *C* **26** predicamentum] preditam *D* **27** estimatur *A G* ‖ tantum habere *G* habere *A* ‖ <et> Dicetur *A* **28** cognoscit <anima> *B* **29** dicant] dicunt *B* dicuntur *C* ‖ [dicant — generum] *A* ‖ quidlibet *B* ‖ <aliorum> generum *C* **30** coguntur *C* cognoscetur *B* ‖ [quod] *D* ‖ [quodlibet decem] *C* **31** predicamenta *C* generum *A* ‖ habent *C* ‖ propria principia] propriam naturam *B* **32** sit *A* ‖ suis principiis] principiis eorum *C* ‖ [igitur] *D* ergo *A* **33** [ex] *C* ‖ aliud] ad *A* aliquod *B* ‖ [et] *B* **34** substantia est *C* ‖ [et (1)] *A C* ‖ [pars (2)] *A C* ‖ [quale et quedam] *A* **35** quantum] quantitas etc. *A* ‖ est <etiam> *A* ‖ substantia ut sit *B* substantiam esse *A* ut sit substantia *G* **36** [aliorum] *A* **37–38** igitur — — etc.] ergo *A* **37** [est] *B* **39** contingit *A* contingenti *C* contingent *D* ‖ [hec — similia] *A* ‖ [et alia] *B*

79. **1** [etiam] *C* **3** <suum> simile (3) *C* **4** <et> quod *D* ‖ et similiter] similiter et in *A* **7** cognoscit <quinque> *G* egit *C* ‖ [nisi] *D G*

secundum similitudinem, est multarum dubitationum 410a30
ex hoc quod dicemus in hoc loco; et est quod corpora 410b1
animalium in quibus existit simpla terra, ut ossa,
ut videtur, nichil sentiunt; non sentiunt igitur neque 410b2
similia, licet hoc necessarium fuerit.

Cum dedit impossibilia contingentia huic opinioni, incepit contradicere propositioni super quam fundatur hec opinio, scilicet propositioni dicenti quod simile non comprehenditur nisi per suum simile, et dixit: *Et improbabile est etiam dicere*, etc. Idest, et improbabile est etiam hoc quod Antiqui opinantur, quod simile non patitur a suo simili, et quod passivum non est nisi contrarium a contrario, et opinantur cum hoc quod cognoscere et sentire fiunt per simile; tamen cognoscere et distinguere sunt pati et moveri. Et intendit quod illud quod consequitur hanc opinionem est contrarium prime. Hoc enim quod ponunt, quod sentire et intelligere fiunt per simile, et quod sunt pati, coget eos ad dicendum quod simile patitur a suo simili; quod non concedunt, quia iam posuerunt simile non pati a suo simili. Et in se etiam est impossibile. Deinde dixit: *Et testatur quod sermo quem dixit Empedocles*, etc. Idest, et testatur quod sermo quem Empedocles dixit (scilicet quod unusquisque non cognoscit generalia corporalia elementa nisi secundum similitudinem; idest, quod nos non cognoscimus terram nisi per illud quod est in nobis de terra, et aquam per aquam, et aerem per aerem, et ignem per ignem) est falsus multitudo dubitationum contingentium illi in hoc loco. Illud

9 diximus *C* ‖ [est] *C* **10** [in] *B* ‖ existunt *A* **11** videtur] materia *B* ‖ [non sentiunt] *A C D G* ‖ igitur] ergo *A* ‖ nec *A C* **12** [hoc] *A* ‖ fuit *D* **13** <Et> Cum *C* et *A* **14** incepit] ‖ [super] *B* supra *D* **15** [propositioni] *C* ‖ <scilicet> quod *A* ‖ comprehndit *D* in *A* cognoscitur *A* **16** [Et (2)] *C* ‖ [etiam] *C* ‖ etiam dicere etc.] et etiam *A* etc. A^1 **17** [et] *C* ‖ [etiam] *A C* ‖ [hoc] *C* **18** <scilicet> quod (1) *A* ‖ ⌊<nisi>⌉ a *A* in *C* ‖ passivum] passio *A* passum *C* **19** contrarium a contrario] a contrario in contrarium *A* ‖ opinatur *D* ‖ cognescere *B* **20** fiunt] fuerit *A C* ‖ [per] *C* ‖ <suum> simile *A* ‖ tamen] cum *C* **21** intendit <per hoc> *C* in. *A* **22** sequitur *B D* se *C* ‖ hanc] habet *C* ‖ contrarium est *A* **23** enim] est *C* ‖ fiunt] fuerit *A* faciunt *B* sunt *G* **24** sunt] sicut *A* **25** quod] et *C* ‖ <et> quia *D* quod *C* ‖ [non (2)] *B D G* **26** simili] (A^1) simile *A* ‖ est etiam impossibile *B* etiam impossibile est *D G* ‖ [Et (2)] *C* **27** [quod (1) — etc.] *A* ‖ <iste> sermo *C* **27–28** [dixit — quem] *D* **27** [et] *B* **28** quem — dixit] empe. *A* ‖ cognoscit] cogit *C* **29** generalia <et> corporalia *D* generabilia et corruptibilia *A C* quinque corporalia generalia *G* ‖ [elementa] *B* ‖ secundum] per *A* **30** [nos] *A C* **31** in nobis est *C* ‖ terra] aqua *A* **31–32** aquam (1) — est] cum *A* **32** per aerem] ex aere *B D* ‖ falsus] facilius *B* ‖ <est et> multitudo *A* est enim multitudo *C* **33** [contingentium illi] *A* ‖ in hoc loco illi *C*

enim quod in corporibus animalium magis vicinatur
terre simple nichil sentit; ut ossa. Et cum ossa non sentiunt terram,
licet in eis dominetur terra, simile non sentit
simile. Et hoc intendit cum dixit: *non sentiunt igitur neque similia*. Deinde dixit: *licet hoc sit necessarium*; idest quod, si simile debet
sentire
simile, tunc necessarium esset ut ossa sentirent
terram; sed videntur carere sensu.

410b2 **80.** *Et etiam, unumquodque principiorum magis ignorat quam sciat. Unumquodque enim eorum unum tantum cognoscit, et plura ignorat. Et contingit*
410b5 *Empedocli attribuere Deum maxime ignorantie; ipse enim solus nescit de elementis hoc unicum, scilicet litem; animal vero mortale scit*
410b7 *ea omnia; omne enim animal fit ex omnibus illis.*

Et etiam contingunt eis impossibilia universalia, scilicet ut quodlibet principiorum magis ignorat quam sciat. Unumquodque enim principiorum eorum non scit apud eos nisi ea ex quibus componitur; et sunt ea quibus assimilatur. Deinde dixit: *Et contingit Empedocli attribuere*, etc. Idest, et contingit Empedocli aliud impossibile proprium, scilicet quod Deus apud ipsum sit in fine ignorantie, ita quod animal mortale est scientius ipso. Contingit enim ei secundum suum sermonem ut non sciat de elementis, que sunt apud ipsum sex, nisi quinque tantum, scilicet quatuor elementa et amicitiam, et quod nesciat litem. Animal autem mortale scit sex, quia apud

---

34 [in] *D* ‖ [magis] *C* **35** simplex *C* supp̄ *A* suple *D* ‖ [ut ossa] *B D G* ‖ non] nichil *A* **36** licet] cum *A* ‖ <maxime> dominetur *A* ‖ simile <ergo> *C* **37–39** [Et — simile] *D* **37–38** non — similia] ergo neque etc. *A* **38** idest] scilicet *A* ‖ [si] *B* ‖ deberet *G* **39** tunc <enim> *C* ‖ ut] quod *C* **40** sed] licet *C* ‖ videtur *B* ‖ <omni> sensu *C*

80. **1** [etiam] *D* ‖ principium *C* **4** attribuere] affirmare *C* ‖ Deum] deo ut sit *B* ‖ maximum *D* **5** nescit] non scit *B* **6** [vero] *B* **7** omne] esse *B* **8** <Dicit> Et *C G* In. quod *A* ‖ [etiam] *A* ‖ continguunt *G* ‖ ei *C* ‖ scilicet] et dicit *A* idest *B D G* **8–9** ut — sciat] et unumquodque etc. *A* **9** scit *D G* **9–10** Unumquodque enim] et unumquodque *A* **10** [eorum] *C* ‖ non — eos] apud eos non sentit *A* ‖ scit] sit *B C D* ‖ eos] eas *B* **11** assimilantur *A* **12** empedocli contingit *B* ‖ [Empedocli — etc.] *A* emp̄ etc. *C* **12–13** [attribuere — Empedocli] *D* ‖ contingit Empedocli] empedocli contingit *A* **13** impossibile] (*B*²) possibile *B* ‖ scilicet] idest *D G* **14** [sit] *B* et *C* ‖ animal mortale] movetur tale *D* ‖ est] sit *A C* **15** ipso] eo *A* ‖ [ei] *B* eis *C* ‖ suum sermonem] hunc sermonem suum *A* **16** sex apud ipsum *C* **17** amicitia *G* ‖ [et (2)] *C* **18** autem] vero *C* ‖ scit] sit *D* ‖ [quia] *A*

ipsum componitur ex omnibus. Et opinatur quod Deus componitur
20 ex quinque tantum, idest non ex lite. Contingit ei igitur ut nesciat litem; quapropter animal mortale erit scientius eo. Et dii quos Empedocles opinatur esse compositos ex quatuor elementis sunt orbes; opinatur enim orbes esse deos et compositos ex quatuor elementis et amicitia.
25 Et ideo reputabat ipsum esse immortalem; lis enim est causa corruptionis. Licet iam narravit quod ipse opinatur mundum quod iam corrumpebatur et iam generabatur. Sed forte non opinabatur hoc nisi in eis que sunt sub spera, quamvis ipse videtur hoc opinari
30 in omnibus partibus mundi.

81. *Et universaliter, quare non omnia habent animam, cum omnia aut sint elementum aut ex elemento uno aut pluribus aut omnibus?* 410b7
Necesse est enim ut sciant unum aut quedam aut omnia. 410b10

5 Et universaliter necesse est eis dare causam quare non omnia habent animam comprehendentem. Contingit enim eis ut omnia sint comprehensiva, quoniam, si principia et elementa sunt cognoscentia, et omne ens aut est ex elemento aut elementum, necesse est ut omnia sciant. Oportet enim ut omne
10 sciat aut unum eorum, si fuerit elementum aut compositum ex uno elemento (quoniam tunc non sciet nisi illud quod componitur ex illo elemento), aut ut sciat plura, si componitur ex pluribus, aut omnia si ex omnibus. Et hoc intendebat cum dixit: *Oportet enim scire aut unum aut quedam aut omnia.*

---

19 ipsum <ipsum> *A* **20** idest] et *A* ‖ igitur ei *C* ergo ei *A* **21** quapropter] quare *C* ‖ [mortale] *D* ‖ erit] est *C* **22** opinatur empedocles *C* **23–24** [sunt — elementis] *C* **23** orbes (1)] orb' *B* ‖ orbes (2)] orbem *D G* **24** [et (1)] *B* ‖ compositum *G* ‖ quatuor] quinque *D* ‖ amicitiam *B D* **25** ipsos *B* ‖ immortales *B* ‖ lix *D* **26** Licet] sed *C* **27** <iam> opinatur *B D G* ‖ [iam (1)] *C* ‖ [corrumpebatur] *A* ‖ [iam (2)] *C* **29** [sub] *A* super *D* ‖ quamvis ipse] quos *C* ‖ videatur *A* ‖ opinari hoc *C* **30** <totius> mundi *G*

81. **1** habent omnia *A* **2** [aut (1)] *C* ‖ sunt *B D* ‖ elementum] elementa *A* **4** enim est *A* ‖ sciat *C D G* **5** Et] dicit quod *A* ‖ necesse est eis] oportet *A* ‖ dare] dicere *C* **6** comprehendentem animam *A* ‖ continget *G* **8** <quod est> ens *A* **9** [est] *B* **9–10** [Oportet — sciat] *C* **10** fuerit elementum] sint *A* ‖ [aut (2)] *A B D G* ‖ [compositum] *C* **11** non sciet] nesciet *A* non sciret *D G* ‖ illud nisi *C* **11–12** elemento illo *B* ‖ [illo — ex] *A* **12** si] sed *B* **12–13** [pluribus — ex] *B D G* **13** aut] vel *A* ‖ [omnia si] *A* ‖ omnibus <elementis> *B D G* ‖ et hoc intendit *A* ut intendebat hic *B* **14** Oportet] necesse *A* necesse est *C* ‖ [scire] *A* ut sciat *C* ‖ aut (1) — omnia] etc. *A C* ‖ unum <aut plura> *B*

410b10 **82.** *Et debet homo dubitare illud quod dedit istis esse. Elementa enim assimilantur materie; illud autem quod ligat est valde nobile. Impossibile est igitur ut aliquid sit nobilius et principalius quam anima. Et est etiam valde impossibile ut aliquid precedat intellectum; necesse est enim ut iste sit precedens naturaliter ipsum quod per eum acquirit nobilitatem; elementa* 410b15 *autem sunt principia entium.*

Et debet homo querere per quid sunt elementa, scilicet forma. Elementa enim videntur assimilari materie, sed manifestum est quod aliud nobilius eis ligat et congregat ea in composito; et est illud quod est in eis quasi forma et finis. Deinde incepit declarare quod hoc necesse est esse animam, et maxime intellectum. Et dixit: *illud enim quod ligat dicitur valde nobile*, etc. Idest, et illud quod videtur esse nobilius elementis necesse est ut sit anima. Omne enim quod dicitur esse nobilius aliquo minus est dignum nobilitate quam anima. Anima igitur precedit omnia elementa causalitate et nobilitate, elementa autem tempore. Deinde dixit: *Et magis est impossibile ut aliquid precedat intellectum.* Idest, et si anima esset ex elementis, tunc precederent eam elementa nobilitate et causalitate; quod est impossibile. Et magis impossibile est opinari quod aliquod elementorum precedat intellectum secundum nobilitatem et secundum causam finalem. Deinde dedit rationem super hoc. Et dixit: *necesse est enim ut ipse sit*, etc. Idest,

82. **1** dedit] debet *C* **2** elementum *C* ‖ assimilatur *C* **3** ligat] *Crawford* agit *A B C D G* ‖ nobile] denotabile *G* notabile G^2 **4** est igitur] enim est *A* ergo *C* ‖ nobilius <anima> *A* **5** etiam est *B* etiam *C* **7** ille *B* ‖ ipsa *B* **8** [per eum] *A* ‖ acquirit] acquīt *B* ‖ nobilitate *D* **9** principia entium sunt *B* principia entium *A* **10** <Dicit> Et *G* dicit quod *A* ‖ homo debet *A C* ‖ quod *A* ‖ elementa sunt *C* ‖ [scilicet] *A* ‖ formam *C* **11** materie <illud quod agit est valde nobile> *C* **12** [est] *C* ‖ aliud] aliquod *D* ‖ <ex> eis *D* ‖ ligat] alligat *B* **13** composito <asimilari materie. Sed manifestum est quod aliquod nobilius ex eis ligat et congregat ea in composito> *D* **14** finis] d. *A* ‖ incepit declarare] intendit de. *A* ‖ necesse est hoc *C* **14–15** animam esse *D* anima esse *C* **15** ⌊<hoc>⌉ maxime *D* **15–16** enim — nobile] autem *A* **16** ligat] *Crawford* agit *B C D G* ‖ dicitur] est *C G* ‖ Idest <idest> *D* ‖ [et] *A* **17** esse nobilius] connobilius *A* **18** [esse] *C* ‖ minus] modo *A* **19** igitur] ergo *A* ‖ elementata *B* **20–21** magis — intellectum] eciam *A* **21** impossibile est *B* ‖ aliquid] aliud *B G* **22** precederet *A* ‖ ea *D* ‖ [elementa] *C* **22–23** causalitate et nobilitate *C* **24** opinari quod] ut *A* ‖ elementorum] eorum *C* ‖ precedet *B* precedit *D G* **25** [secundum (2)] *A G* **26** [enim — sit] *A*

necesse est enim ut intellectus precedat in esse omnia attributa sibi et que ab eo acquirunt nobilitatem, ut elementa. Deinde dixit: *elementa autem sunt principia entium.* Idest, et 30 valde differunt; anima enim et intellectus sunt principia entium secundum finem et formam, elementa autem secundum materiam.

83. *Et omnes facientes animam ex elementis per* 410b16 *cognitionem et sensum et per motum non loquuntur de omni anima. Non enim videmus omnia sensibilia mota, cum quedam animalia videantur* 5 *permanentia in eodem loco; licet videatur quod illo solo* 410b20 *motu moveat anima animalia. Et similiter etiam est dispositio ponentium intellectum et virtutem sensus ex elementis. Plante enim videntur vivere, sed nullam habent portionem de motu* 410b24 10 *locali. Et plura animalia non intelligunt.*

Et omnes ponentes substantiam anime ex elementis, quia cognoscit et quia movetur ex se, non loquuntur de substantia anime nisi particulariter, non universaliter sicut debet facere ille qui vult naturaliter loqui de ea. Et incepit declarare 15 hoc. Et dixit: *Non enim videmus omnia sensibilia moveri.* Idest, et diffinitio eorum qui diffinierunt eam per motum est diminuta. Multa enim sensibilia et animata non moventur in loco, ut spongia maris, quamvis iste motus apud eos proprius est anime. Et si ita esset, omne animatum moveretur 20 in loco. Error igitur accidit eis qui existimant quod iste motus

27 [enim] *A B C* **28** que] quod *B* ‖ acquiritur *B* **29** [sunt principia entium] *A* **29–31** [Idest — entium] *C* **30** diffinerit *B* **31** [entium] *A* ‖ formam] firmam *C* ‖ elementa autem] altam *B* ‖ materiam <et numerum> *C* naturam *A B*

83. **1** omne faciens *B* ‖ [animam] *A* ‖ [per] *C* **2** loquitur *A B* loquatur *D* **3** anima omni *C* ‖ enim] est *B* ‖ [omnia] *C* **4** [videantur] *A* **5** illo] isto *G* **6** moveat] (A^2) moveatur *A* movea *D* ‖ [anima] *B* omnia *A C* ‖ est etiam *B* etiam *A* est *C* tibi est *D* **7** virtute *B* **8** elementis <quia cognoscunt et quia moventur ex se> *A* ‖ vivere] vive *D* **9** proportionem *C* perfectionem *D* ‖ de] (A^2) det *A* **10** <etiam> animalia *C* alia *B* **11** <Dicit> Et *C G* dicit quod *A* ‖ substantiam anime] animam *A* ‖ elementis <et substantiam eius> *A* **12** cognoscit — movetur] cognoscunt et quoniam moventur *A* ‖ locuntur *B* loquatur *D* ‖ de] ex *B* **13** anime <ex elementis> *B* ‖ <et> non *B* ‖ sicut] velud *C* **14** loqui naturaliter *A* ‖ ea] anima *A* illa *G* ‖ [Et] *A B C D G* Et *Crawford* **14–15** incepit declarare hoc] intendit de. *A* **15** [videmus — moveri] *A* **16** [idest] *G* ‖ [et] *D* ‖ diffiniebant *A* diffiniunt *C* ‖ eam] ipsam *A* animam *C* **17** diminuta est *A* ‖ moventur] videntur *D* **18** maris] marina *A* ‖ ille *D* ‖ motus] modus *C* **19** eos] nos *C* ‖ [est] *C* ‖ anime <sensibilis> *C* **20** igitur] enim *D* ‖ qui] quia *B C* ‖ estimaverunt *A* estimā *C* ‖ ille *D* ‖ motus] modus *C*

est proprius anime sensibili. Et cum narravit diminutionem
contingentem diffinientibus animam per motum,
incepit declarare diminutionem accidentem ponentibus
eam ex elementis per cognitionem. Et dixit: *Et similiter
est dispositio ponentium intellectum*, etc. Idest, et similiter est
de ponentibus intellectum et substantiam anime ex elementis
quia cognoscit. Plante enim videntur habere vitam, et non
sensum neque motum in loco. Et videmus quod multa animalia
sensibilia non intelligunt. Et si ita esset, necesse esset
ut omne vivum esset sensibile, et omne sensibile esset
intelligens, sicut opinabantur plures Antiqui. Sed non
est ita. Omnes igitur diffinientes substantiam anime per
cognitionem aut motum non incedunt via inducente ad
cognitionem substantie anime.

410b24 **84** *Et si homo concesserit ista et posuerit quod*
410b25 *intellectus est aliqua pars anime, et similiter etiam virtus
sensus, tamen neque cum hoc locuti sunt universaliter de omni
anima, neque de una anima universaliter. Et similiter
accidit in sermone qui dicitur inveniri in versibus
attributis Archoiz; dicit enim quod anima
intrat intus a toto apud anelitum, quia venti
410b30 deferunt eam. Hoc igitur non accidit in plantis,
neque in quibusdam animalibus, cum non
411a1 omne animal sit habens anelitum.*

Et si homo concesserit eis quod omne animal est intelligens,
et posuerit quod virtus intellectus et sensus sit eadem,
tamen cum hoc etiam non erunt locuti de omni anima. Qui

21 [diminutionem] *A* divisionem *B C D G* diminutionem *I* **22** contingentibus *C* **23** incepit declarare] intendit de. *A* ‖ divisionem *B C G* demonstrationem *D* ‖ [accidentem] *C* **24** eam <contingentibus> *C* ‖ per] propter *A* **25** est (1) — etc.] etiam *A* ‖ ⌊<etiam>⌉ est (2) *A* **27** quia cognoscit] propter cognicionem *A* **28** nec *C* ‖ quod] quia *C* ‖ [animalia] *A C* alia *B* **30** ut] quod *C* ‖ [esset (2)] *C* **31** sicut] ut *A* et hoc *C* quod *G* ‖ opinantur *C* **32** igitur] ergo *A* enim *B D G* ‖ [diffinientes] *A* ‖ anime] esse *C* ‖ <aut> per *A* **33** <per> motum *A* morī *G* ‖ incedunt] intendunt *A* ‖ viam *B*

84. **1** si homo] homo cum *D* ‖ et (2)] ut *A* **2** <est> etiam *C* et *A* **3** [neque] *B* **5** inveniii *B* **6** archoset *A* arch'e *C* archois *D* ‖ [quod anima] *C* quod omnia *B* **7** a] ex *A* ‖ quia] quod *B* quare *D* **8** differunt *A* defferunt *B* **9** cum] eum *C* **10** habent *A* hiis *C* **11** <Dicit> Et *B C G* dicit quod *A* ‖ concessit *D* concescerit *G* ‖ est] sit *C* **12** posuit *B* ‖ sit eadem et sensus *A* et sensus fuerit eadem *C* **13** cum hoc] hoc est *B* ‖ [etiam] *C* ‖ erant *C* ‖ de omni] etiam de *B D G*

enim locutus est de ea per cognitionem non loquitur de
anima non cognoscenti; qui autem per motum non loquitur
de anima non mota. Et cum hoc sermo amborum
non est in eadem anima. Natura enim anime mote alia est a natura
cognoscentis. Isti igitur non loquuntur de anima universali, et
cum hoc quidam eorum loquuntur de uno modo
anime, et quidam de alio modo. Deinde dixit: *Et similiter accidit*, etc.
Idest, et hoc idem accidit Archoiz, scilicet quod loquitur de anima
particulari, et existimat loqui de anima universali, fingendo quod
natura anime est illud quod intrat corpus a toto continente
apud anelitum. Iste enim non loquitur de omni anima,
quia plante habent animam, tamen non habent anelitum;
et similiter plura animalia. Anelans enim est animal ambulans
habens sanguinem, ut dictum est in Animalibus.

411a1 **85.** *Et ignoraverunt existimantes hoc, scilicet
ponentes animam ex elementis, scilicet quod non de
necessitate debent ponere eam ex omnibus eis. Sufficit
enim unum contrariorum in iudicando super
411a5 ipsum et super suum oppositum. Per rectum enim
scimus rectum et curvum; regula enim iudicat
utrunque per suam rectitudinem. Per curvum
411a7 vero non scimus neque ipsum in se neque rectum.*

Et isti ignoraverunt quoniam non indigebant ponere
animam ex omnibus contrarietatibus existentibus in elementis.
Sufficiebat enim eis ponere eam ex altero duorum contrariorum,
scilicet ex illo quod est quasi habitus et forma.

14 ea] anima *A D* **14–15** non — cognoscenti] que non cognoscunt *C* **15** cognoscendo *D* **15–16** [cognoscenti — non] *B* **16** hoc <sit hic> *A* hic *C* **17** motive *A* ‖ est (2)] enim *G* **18** <anime> cognoscentis *A C* ‖ igitur] ergo *A* enim *D* ‖ locuntur *B C D* ‖ universaliter *C* ‖ et <etiam> *C* **19** quedam *C* ‖ [eorum] *A* ‖ locuntur *B C D* **20** [et (1)] *A* ‖ quedam *C* ‖ de] in *C* ‖ [modo] *A* ‖ [accidit etc.] *A* **21** hoc idem] huic *A* ‖ [Archoiz] *A B C D G* Archoiz *Crawford* Archoim *J* ‖ scilicet] similiter *A* ‖ quod] quia *C* **22** [particulari — anima] *D* ‖ de anima universali loqui *C* ‖ fingenti *B C D G* **23** illud] id *A* ‖ [corpus] *C* ‖ a toto] aliquo *A* **24** [omni] *A* ‖ anima] natura *G* **25** quia] quoniam *A* ‖ tamen non habent] et non tamen *C* cum non habent *A* **27** dictum est] dicitur *C*

85. **1** ignoravit *A* ‖ hec *A* ‖ [scilicet] *B* **2–3** de necessitate debent] debet de necessitate *A* **4** in vindicando *D* indicando *C* **5** ipsam *D* ‖ suum] eius *A* **6** sentimus *A* cognoscimus *C* ‖ <et> rectum *C* ‖ regula] linea *B* ‖ vindicat *D* **7** utraque *B* ‖ curvum <vel rectum> *A* **8** [vero] *B D G* enim *C* **9** <Dicit> Et *B G* dicit quod *A* ‖ quoniam] quod *C* ‖ [non] *A* ‖ indigebatur *C* **11** [enim] *D* ‖ eam] ipsam *A* ‖ [duorum] *A* ‖ contrarirorum *B* **12** illo] uno *A* ‖ quod] qui *A C G* ‖ [est] *B* est B^2 ‖ [quasi] *A C* ‖ habitus <quidem> *C* ‖ et <et> *D*

Tale enim contrarium sufficit in iudicando super se et super suum oppositum. Scimus enim lineam rectam per regulam rectam in eo quod est recta, et similiter curvam; sed per curvam non scimus neque ipsam neque rectam. Et causa in hoc est quod non debemus iudicare nisi per contrarium quod est primum super contrarium quod est secundum.

411a7 **86.** *Et dixerunt quidam quod anima est in toto. Et forte ex hoc loco existimavit Melissus quod omnia sunt plena Deo. Sed in hoc loco est dubitatio. Querendum est enim, cum anima existat in aere* 411a10 *et igne, quare non facit animalia, et facit hoc in mixto; licet sit existimatum quod anima que est in istis sit nobilior. Et debet homo respondere quare anima que est in aere est melior* 411a13 *anima que est in animalibus et magis immortalis.*

Intendit, ut michi videtur, quod quidam dixerunt quod anima existit in toto, idest in elementis et in compositis. Et ex hoc existimavit Melissus quod omnia sunt plena Deo. Deinde dixit: *Querendum est enim*, etc. Idest, et prima dubitationum contingentium huic opinioni est quare anima, inquantum est in aere et in igne, non facit animalia in eis; idest, quare hec corpora simplicia non sunt sensibilia comprehensiva. Quoniam, cum anima habeat eandem proportionem ad elementum et ad compositum, necesse est ut, si alterum eorum fuerit animatum, ut alterum etiam sit animatum. Deinde dixit: *quamvis sit existimatum quod anima que est*, etc. Idest, licet existimatum sit quod anima que est

13 [in] *A C* **13–14** iudicando — oppositum] etc. *A* **14** enim] igitur *C* ‖ [per regulam rectam] *D* per naturam rectam *C* **14–16** [per — rectam] *B* **15** sed] et *C* si *G* **16** sentimus *C* ‖ neque (1)] nec *D* ‖ ipsam <neque curvam> *C* ipsum *A* **17** [non] *A* **18** primum <vel sic quod est primum> *C* ‖ secundum <et si in toto autem quidam sive contrarium quod est semper> *C*

86. **1** <si> forte *B* **2** ex hoc loco estimatur *A B* estimatur hoc loco *C* ‖ mellissus *A B C* **3** plena sunt *A* ‖ loco] toto *A* **4** enim <illud> *A* igitur *C* ‖ existit *B G* **5** aialia *G* ‖ hec *D G* **6** sit] sic *A C* ‖ estiment *A* estimā *C* **9** in animalibus est *G* ‖ <quia> et *A* quia *C* ‖ immortalis] (B^2) immortalibus *B* **10** ut — dixerunt] de. quod quidam dixerunt ut michi videtur *A* ‖ michi] (B^2) nichil *B* **11** idest] et *D* ‖ in compositis] composito *C* ‖ Et ex hoc] ex hiis *C* ‖ exstimaviit *B* estimabat *C* **11–12** existimavit — Deo] etiam *A* **12** mellissus *B C* ‖ Deo] do *D* **13** enim est *B* est *A* est igitur *C* **13–15** Idest — eis] quare non etc. *A* **13** contingens *C* **15** igne] g^{i}ne *B* **16** [sunt] *A* ‖ comprehn *D* **17** habeat anima *B* anima habet *G* ‖ proportionem <habet et> *D* **18** eorum] istorum *C* ‖ fuerit] fit *A* **19** [ut] *C* et *A* ‖ etiam] autem *C* ‖ [etiam sit animatum] *A* **19–20** [existimatum — est] *A* **20** licet] quamvis *B D G* **20** estimatus *A*

in elementis magis digna est ut faciat elementa esse animata; existimatur enim esse nobilior anima que est in mixto ex elementis. Deinde dedit questionem secundam. Et dixit: *Et potest homo respondere quare anima que est in* 25 *aere*, etc. Idest, et contingit homini opinanti hanc opinionem respondere querenti qua de causa anima que est in elementis est nobilior anima que est in animalibus. Anima enim que est in elementis est non mortalis apud eos, et que est in animalibus est mortalis.

411a13 **87.** *Et contingit utrique sermoni improbabile et* 411a15 *irrationabile. Dicere enim quod ignis et aer sunt animalia est simile sermoni stulto. Et etiam non dicere ea esse* 411a16 *animalia et dicere ea habere animas est improbabile.*

5 Cum declaravit quod contingit dicentibus quod in elementis est anima ut elementa sint animata, dixit: *Et contingit utrique sermoni*, etc., idest huic quod ponunt quod elementa sunt animata, aut huic quod ponunt quod elementa habent animam et non sunt animata. Dicere enim quod 10 ignis et aer sunt animata simile est sermoni stultorum. Et dicere etiam quod habent animam et non sunt animata est valde improbabile, quia nulla differentia erit inter animam esse in animato aut non esse.

411a16 **88.** *Et videntur existimare quod anima existit in istis quia forma universi eorum est sicut forma partium. Oportet igitur eos dicere quod forma anime etiam est sicut forma partium eius, cum*

21 [digna] *A* ‖ ut — animata] ea que ut facit animalia animam esse *C* **22** enim] igitur *C* **22–23** in mixto] inmixta *C* **23** dat *A* debet *C* **24–25** potest — aere] debet *A* **24** [quare] *G* quare G^2 **25** [et] *C* ‖ contingat *C* ‖ [homini] *A* ‖ [respondere] *C* **26–27** [est (2) — elementis] *A* **27** [enim] *C*

87. **1** [Et (1)] *B* ‖ sermoni] dicenti sermonem *A* ‖ ⌊<opinabile>⌉ improbabile *D* **2** irrationale *D* in mobile *A* ‖ enim] igitur *C* ‖ aer et ignis *C* **3** <Et> est *D* ‖ stulto sermoni *A* ‖ etiam] ea *A* **3–4** [non — et] *B* **3** [ea] *A* **3–4** [esse — ea] *G* **4** eas *C* **5** declaravit] de. *A* **6** est] sit *A* ‖ anima] (C^2) /// *C* ‖ <et> dixit *C* **6–8** [dixit — animata] *B* **7** [utrique sermoni] *A C* ‖ huic] et hoc *C* **7–8** [huic — animata] *A* **8** sint *G* ‖ [sunt — elementa (2)] *C* ‖ huic] hoc *A* ‖ [elementa (2)] *A* **8–9** habent elementa *B* **9** non sunt animata et habent animam *A* ‖ <elementa> animata *B* **9–10** [Dicere — animata] *C D* ‖ quod — stultorum] etc. deinde d. *A* **10–11** dicere — improbabile] ea non dicere. quoniam ex hoc sequitur *A* **11** [etiam] *C* ‖ habent animam] anima habent *C* **12** quia] quod *A* et quod *B* ‖ differentia erit] est differentia *A* ‖ [inter] *C* **13** aut] et *A* autem *C* ‖ [esse (2)] *C*

88. **1** videtur *D* ‖ existat *C D G* **2** quia] quod *A* ‖ universalis *D* ‖ earum *D G* **4** est etiam *D G* est *C* ‖ sicut] ut *A*

animal non sit habens animam nisi cum in eo
411a20 *concluditur aliquid ex aere continenti. Si igitur*
aer, cum separatur, est consimilis forme, et anima,
cum separatur, non est consimilium partium,
manifestum est quod aliquid eius erit ens
et aliquid non ens. Necesse est igitur aut ut sit
consimilium partium, aut ut non existat in qualibet
parte totius. Quoniam autem neque cognoscere
411a25 *existit in anima quia est ex elementis, neque*
411a26 *moveri dicitur recte, manifestum est.*

Cum numeravit impossibilia contingentia huic opinioni, dedit causam ex qua existimaverunt elementa esse animata, et destruxit eam. Et dixit: *Et videntur existimare*, etc. Idest, et videntur opinari quod anima est in elementis quia unum iudicium habet totum et pars in recipiendo animam. Deinde dixit: *Oportet igitur eos dicere*, etc. Idest, sed cum posuerint quod idem iudicium habet totum et pars elementorum in recipiendo animam, oportet eos ponere quod natura anime universalis et forma eius est sicut forma partium, scilicet quod iudicium universalis in sua natura et particularis est idem. Et cum declaravit hoc, dedit causam propter quam opinati sunt quod pars elementorum est animata, et quod propter hoc debet esse totum animatum. Et dixit: *cum animal non sit habens animam*, etc. Idest, et opinati sunt quod pars elementorum est animata quia viderunt quod animal non fit animatum nisi quando

5 animam] anima *D* ‖ cum] est *G* ‖ [in eo] *C* **6** concludetur *C D G* **7** cum aer *D* ‖ separetur *A* sepatur *D* **7–8** [est — separatur] *A* **7** est] ex *D* **9** erit] est *C* **10** [et — ens] *G* ‖ [et] *A* ‖ non <est> *C* ‖ [est] *C* ‖ [ut] *B D* ‖ [sit] *D* **11** [ut] *C* **12** cognoscere] congre *C* **14** movere *D* **15** <et videntur estimare etc.> Cum *A* ‖ narravit *A B D* **16** causam] animam *D* **17** videtur *D* ‖ [existimare] *A* **18** videatur *A* videtur *D* **18–19** quia unum] quoniam idem *A* **19** iudicium] individuum *C* ‖ habent *A* **20–22** [Oportet — animam] *G* oportet enim ⌊dicere⌋ eos dicere etc. sed composuerint quod idem iudicium habet totum et pars elementorum in recipiendo animam G^2 **20** igitur] enim *B D* ‖ eos — Idest] etc. *A* **21** voluerint *B* hoc posuerunt *A* ponant *C* **21–22** [quod — animam] *A* **21** iudicium] individuum *C* **23** quod] quam *D* ‖ natum *A* **23–24** [et — universalis] *G* et forma eius sicut forma parcium scilicet quod iudicium universalis G^2 **23** sicut] ut *A* **24** universalis in sua natura iudicium *C* **25** [est] *B D G* ‖ declaravit] de. *A* **26** quod] quia *C* ‖ pars] causa *A* **27** animata] opinata *G* ‖ [quod] *C* ‖ totum esse *A C* **28** animal] enim *G* ‖ [non — animam] *A* **29** est] sit *C* ‖ ⌊<opinata>⌉ animata *G* **29–30** quia — fit] et quod propter hoc debet totum esse *A* **30** vident *B* videtur *D* ‖ fit] *I* sit *B C D G*

in corpus intraverit apud anelitum aliquid aeris continentis;
et ideo opinantur quod ista pars aeris que est
in corpore animalium est animata; et quia natura partis
est talis, necesse est ut natura totius sit talis. Et ordo
verborum debet esse talis: Et videntur existimare
quod anima existit in istis, idest in elementis, scilicet
quia forma totius et partis est idem; sed pars est animata
quia animal non fit animatum
nisi per aerem qui concluditur in eo; et ideo oportet eos
dicere quod forma anime universalis est sicut forma
particularis, scilicet quod natura anime universalis que est in
elementis et particularis que est in animalibus est eadem.
Et cum narravit hoc, incepit declarare modum
secundum quem contingit eis. Et dixit: *Si igitur aer, cum*
separatur, etc. Idest, si igitur aer, cum dividitur, est consimilis
forme, scilicet quod natura partis et totius est eadem, et anima
que est in elementis, cum dividitur per divisionem
elementorum, non est consimilium partium (quoniam
illud quod existit ex ea in parte, scilicet in animalibus, est mortalis,
et quod existit ex ea in toto est immortalis),
manifestum est quod pars que existit ex ea in toto alia
est ab ea que existit in parte. Ergo necesse est aut ut
anima que est in toto sit similis anime que est in parte,
si posuerimus quod totum et pars habent idem iudicium
in recipiendo animam, aut ut ponamus quod
iudicium totius et partis in recipiendo animam non
est idem; et est illud quod consequitur positionem eorum, scilicet
quod anima que est in toto est nobilior ea que

31 [in] *B C D G* **33** corporibus *A* ‖ est] sit *A* ‖ quia] quoniam *A* **35** verborum] illorum *D* ‖ debet esse] est *A* dicitur esse *G* ‖ videtur *D* **36** quod] quare *D* ‖ existat *B D* ‖ idest] scilicet *B D G* ‖ [scilicet] *A* **37** quia] quod *C* ‖ partis] parcium *A* ‖ idem est *C* ‖ [est (2)] *A* **38** quia] opinantur enim quod *C* ‖ animal] animalis *D* ‖ fit] sit *A C* ‖ animatum] anima cum *G* **39** eos] nos *A* **40** est universalis *A* **40–41** [est — universalis] *C* ‖ particularis forma *A* **41** natura] materia *D* **42** particularibus *A* **43** hoc incepit] incepit hic *B* ‖ incepit declarare] intendit de. *A* **43–44** modum — quem] materiam — quam *D* **44–45** cum — aer] etc. *A* **45** [separatur — cum] *D* ‖ similis *A B* **46** totius et partis *C* **47** cum dividitur] ?dividitur cum ?dividitur *B* ‖ [dividitur per] *A* **47–48** divisione elementorum *A* elementorum divisionem *G* **48** quoniam] quod in *C* **49–50** [ex — ea] *A* **49** [in (1)] *G* ‖ in (2)] scilicet *D* **50** et quod] ex quo *B* illud vero quod *D* **50–51** [est — toto] *G* non est mortalis manifestum est quod pars que existit ex ea G^2 **50** est immortalis] non est mortalis *A* est non mortalis *D* **51** quod] quoniam *A* **51–52** [ex — existit] *C* ‖ est alia *A* sit alia *B* **52** aut ut] ut in *A* **53** [est (1)] *C* ‖ sit] est *A* ‖ consimilis *C* **54** possimus *C* **55** recipere *B* **55–56** [aut — animam] *C* **55** [ut] *D* ut non *G* **56** <idem> iudicium *A* ‖ [et] *B* ‖ [non] *B D G* **57** est illud] non idem *A* ‖ [consequitur] *A* sequitur *C* ‖ positio *A* poē *D* **58** que est in toto] totius *C* ‖ [est (2)] *A* ‖ ea] anima *C* **58–59** que est in parte] partis *C*

est in parte. Et hoc posito destruitur argumentum eorum
per hoc quod anima existit in toto que existit in parte.
Quoniam, cum natura anime fuerit diversa, diversabitur
etiam natura recipientis; unde necesse est, sicut dixit,
ut non quelibet pars eius recipiat animam mortalem,
sed partes proprie; iudicium igitur totius et partis non
est idem. Et debes scire quod hoc contingit necessario
dicentibus elementa esse non animata et quod est
ex eis in animalibus esse animatum; scilicet contingit eis
dare causam propter quam fuit ita, sicut contingit hoc
dicentibus elementa animata sed per animam nobiliorem
anima existente in animalibus. Sed causa data a
dicentibus elementa esse non animata non potest esse
data a dicentibus ea esse animata, scilicet mixtio et complexio.
Et ideo visum est nobis quod ponentibus primas
perfectiones anime esse factas a mixtione et complexione,
non a causa extrinseca, contingit quod elementa
sint animata per animam equalem anime existenti
in animalibus. Et Alexander videtur hoc opinari in
primis perfectionibus anime, et est contra Aristotelem et contra
ipsam veritatem. Et in nullo differunt in hoc prime
perfectiones et ultime. Et ideo videmus quod ista opinio
similis est opinioni dicentium casum esse et negantium
causam agentem. Deinde dedit secundum rememorationem summam
eorum
que predixit. Et dixit: *Quoniam autem neque cognitio*,
etc. Idest, manifestum est igitur ex hoc quod diximus
quod non est necesse ut sit ex elementis propter

59 <ita> destruitur *A* destruit *D* **60** <eadem> in (1) *A* ‖ que existit] aut *C* quia existit *G* **61** [diversabitur] *C* diversabatur *B* **62** [etiam] *B C* ‖ diximus *A* **64–65** [iudicium — idem] *A* **64** totius et partis] (B^2) totius partis *B* partis et totius *C* **66** ⌊<anima esse>⌉ elementa *D* ‖ non esse animata *C* animata non esse *G* ‖ <etiam> est *A* **67** esse] *Crawford* est *A B C D G* ‖ scilicet] sed *A* ‖ [eis (2)] *C* ei *B G* **68** fuit] sunt *A* ‖ sicut contingit hoc] contingit enim *C* **70** ⌊<in>⌉ existente *D* ‖ data <est> *B* **70–71** a dicentibus] addiscentibus *D* **71** elementa <ea> *C* ‖ non esse *A* **71–72** [non (2) — animata] *D* **72** dicentibus <elementa esse non animata non potest esse data a dicentibus> *G* ‖ ea] elementa *A* ‖ [scilicet] *C* ‖ commixtio et complexio *G* complexio et mixto *C* **73** ponentibus <nobis> *A* **74** factas] perfectas *C* ‖ [et complexione] *C* **75** intrinseca *C* ‖ elementa] plura *A* **76** existentem *B G* **77** hoc] ponere vel *A* **78** primis] propriis *D* **79** differunt] distant *B* ‖ in (2)] et *A* **79–80** perfectiones prime *C* **80** [quod ista] *D* quod hec *A* **81** est similis *A C* ‖ <opinio similis est> opinioni *G* ‖ <causam> casum *C* causas *A* **81–82** negantium causam] non casum *C* **82** dedit] d. *A* ‖ secundam *B* ‖ sumam *D* **83** [Et dixit] *D* ‖ [neque cognitio] *A* neque cog^{re} *C* **84** igitur est *D* est ergo *A* ‖ hoc] eo *A* ‖ dixit *B C* **85** <anima> sit *A C*

hoc quod cognoscit et sentit; neque etiam hoc quod
dicitur quod movet se est verum.

89 *Et quia anima habet cognoscere et sentire* 411a26
et existimare et etiam appetere et velle et
universaliter modos desiderii, et etiam animal
habet per animam motum in loco et etiam 411a30
augmentum et complementum et diminutionem, 411b1
utrum unumquodque istorum est totius
anime, et per ipsam totam intelligit et
sentit et movet et facit alios motus et actiones
et patitur, aut non agit neque patitur nisi
per membra diversa
actiones et passiones diversas? Et utrum vita
est in una istarum aut in pluribus una aut in 411b5
omnibus, aut habent aliam causam?

Cum contradixit sermonibus Antiquorum de anima,
incepit hic declarare quod primo considerandum est de
anima de numero actionum eius diversarum in genere;
deinde utrum omnes proveniant ab una virtute, scilicet
ab anima, aut agit unamquanque actionum eius diversarum
in genere per virtutes diversas aut secundum diffinitionem et
subiectum aut secundum diffinitionem tantum. Et dixit: *Et quia*
anima, etc. Idest, et quia anima habet quinque actiones aut
passiones diversas in genere, quarum una est scire et
existimare, secunda sentire, tertia desiderare et velle,
quarta moveri in loco, quinta augeri et minui et
nutriri, utrum quelibet istarum actionum diversarum

86 neque etiam hoc] in hoc etiam *A* neque etiam illud *C* **87** verum est *B* necessarium *A*

89. 1–2 exstimare et sentire *B* **2** [etiam] *C* **3** modis *A* ‖ animal] aial' *G* **4** [per animam] *A* ‖ etiam] est *A* **5** diminucio *A* dimensionem *C* **6** unaqueque *G* ‖ iste *C* illorum *D* istarum *G* **7** <istam> ipsam *A* ‖ intelligit et] intelligeret *A* **8** faciat *C* **9–11** [patitur — et (1)] *A* **9** <et> neque *C* et *G* ‖ [neque patitur] *D* **11** diversas actiones et passiones *C* ‖ [Et (2)] *C* **12** illarum *D* ‖ una (2)] uno *A C D G* **15** incepit declarare hic *C* in. hic de. *A* **16** [anima de] *C* anima scilicet de *A* ‖ [in] *A* **17** omnis *B* ‖ proveniat *B* proveniunt *C* ‖ una] eadem *C* **18** [ab] *A* ‖ aut] ut *D* ‖ unaquaque *B* ‖ diversarum ⌊<eius d>⌉ *A* **19** [in] *B C D* ‖ aut] et *A* **19–20** distinctionem et subiectum *D* subiectum et secundum diffinitionem *A* ‖ [et — diffinitionem] *B* **20** aut] autem *C* **21** [anima (1)] *A* ‖ quia] quoniam *A* **22** [est] *B* ‖ [et] *B C* **25** utrum quelibet] utrumque licet *C* ‖ actionum istarum *A* illarum actionum *D*

in genere sunt totius anime, ita quod per eandem naturam
intelligit et sentit et movetur in loco et desiderat et
nutritur et universaliter agit et patitur unoquoque aliorum
motuum, aut non agit aut patitur unoquoque
eorum nisi per virtutes diversas et membra diversa
et membra communia eis convenientia? Hec igitur
opinio est Aristotelis. Non enim opinatur quod facit diversas actiones
per virtutes diversas et unica membra tantum, neque
per unicas virtutes et membra diversa tantum, neque
etiam per virtutes diversas et membra diversa tantum;
sed opinatur quod facit per virtutes diversas et membra
unica, scilicet principalia, et membra diversa. Et hoc intendebat
cum dixit: *per virtutes diversas et membra diversa*; idest,
cum hoc quod agit cum membris convenientibus; quoniam
si sic non intelligetur, erit idem cum sermone Platonis.
Deinde dixit: *Utrum vita est in uno istorum*, etc. Idest, et
perscrutandum est, cum hoc, utrum illud quod dicitur
vita est in una aliqua istarum quinque virtutum, aut in
pluribus una, aut in omnibus.

411b5 **90.** *Et quidam dicunt quod anima est divisibilis, et quod ipsa intelligit per hoc et desiderat per aliud. Quid igitur continuat animam, si naturaliter est divisibilis? Hoc enim non est corpus, quoniam existimandum est esse econtrario, scilicet quod anima continuat corpus; et hoc demonstratur*
411b9 *quia, cum exierit ab eo, putrefiet.*

---

26 [in genere] *A* ‖ [quod] *D* **27** [et (2)] *B* **28** [et universaliter] *B* et universaliter B^2 ‖ <non> agit *B* ‖ unumquodque *B* **28–29** [aliorum — unoquoque] *A B* **28** ⌊<eorum>⌋ aliorum *D* **29** aut (2)] et *C* **30** eorum] istorum *A* ‖ [virtutes] *D* **31** communia] contraria *A* ‖ communia eis convenientia] eius convenientia communia *C* **31–32** est igitur opinio *C D G* enim est opinio *B* **32** enim opinatur] igitur opinamur *C* ‖ faciat *B C* **33** [et unica membra] *A* et unita *D* ‖ <sed> neque *C* **34** unitas *D* **34–35** [unicas — per] *A* ‖ [neque — tantum] *G* neque — tantum G^2 **35** [etiam] *C* · *D* ‖ diversas virtutes *A C* ‖ diversa membra *A* ‖ tantum] ⌊Et hoc intendebat cum dixit per vir · · · · versas⌋ *D* **36** opinabantur *D* ‖ diversas virtutes *A* **36–37** unica membra *A* membra unita *D* **37** scilicet] sed *G* ‖ [et (1)] *D* **37–38** [Et (2) — diversa] *A* **37** [hoc] *C* **38** idest <et> *D* scilicet *C* **40** sic] sit *C* ‖ intelligeretur *A C D* **41** Utrum — istorum] et utrum *A* ‖ illorum *D* ‖ [etc.] *B D G* ‖ [et] *A C* **42** [cum] *A C* ‖ utrumque *D* **43** in una aliqua] *I* in unaquaque *A B C* unita a^a *D* in una alia *G* ‖ illarum *D* ‖ virtutum quinque *A* **41** [una] *A* vita *D* ‖ aut in omnibus] (B^1) armonibus *B*

90. **2** et] quod *C* **4** enim non] igitur *C* **5** [esse] *A* ‖ contrario *B D G* **7** quia] ab *A* ‖ cum] si *C* ‖ exuerit *A* ‖ putrefit *A*

Innuit Platonem, qui opinatur quod anima essentialiter
dividitur in corpore secundum divisionem membrorum in quibus
agit suas actiones diversas, et quod non communicatur in aliquo
membro, ita quod pars intelligens est in cerebro
tantum, et desiderans in corde tantum, et nutriens in
epate. Et dixit: *Et quidam dicunt*, etc. Idest, et quidam
dicunt quod anima dividitur essentialiter per divisionem
membrorum corporis, ita quod intelligit per membrum
et virtutem alia a membro et a virtute quibus
desiderat. Deinde dixit: *Quid igitur continuat animam*,
etc. Idest, sed si posuerimus quod anima dividitur
essentialiter per divisionem membrorum in quibus
existit, et manifestum est per se quod anima que est in singulis
individuis nobis est unica, quid igitur copulat partes
anime ita quod potest dici esse una? Non enim potest
aliquis dicere quod hoc sit corpus,
quoniam magis rectum est dicere quod
corpus est unum quia anima est una, non econtrario.
Et hoc intendebat cum dixit: *existimandum est enim
esse contrarium*, etc. Idest, opinio enim quam habemus
naturaliter in hoc contraria est huic opinioni, scilicet
quod anima magis digna est ut sit causa copulationis
corporis et sue unitatis in numero, quam ut sit corpus
causa copulationis anime. Omne enim quod est non est
unum aut continuum per suam materiam, sed
per suam formam. Sed quia ista argumentatio est
quasi latens in hoc loco, dedit significationem manifestam.
Et dixit: *et hoc demonstratur quia, cum exierit a
corpore, putrefiet*, idest dividetur.

---

8 <et quidam dicunt etc.> Innuit *A* **9** dividatur *C* ‖ dimensionem *D* **10** [et quod] *C* et *A* ‖ non] omnino *B* ‖ communicantur *G* ‖ in aliquo] cum alio *C* **11** membrorum *A* ‖ est] et *C* **12** [tantum (1)] *A* **13** [dicunt] *A C* ‖ [Idest] *C* ‖ [et (3)] *A* **15** <et> corporis *B* **16** et (1)] (G^1) ?vel *G* ‖ virtutem] virtute *C* ‖ aliam *A G* ‖ [a (2)] *C* **17** [continuat animam] *A C* **18** [Idest] *D* ‖ sed] et *C* **19** [per — membrorum] *C* **21** [nobis] *G* ‖ unita *A D* ‖ igitur] ergo *A* **22** potest (1)] possit *A* ‖ dici] de *D* **22–24** Non — quoniam] hoc enim etc. idest quandoque estimandum est idest *A* **23** dicere aliquis *C* ‖ [hoc] *B* **24** est rectum *C* **25** quia] quam *A* ‖ <et> non *A* **26** intendit *A* ‖ [existimandum est enim] *A* ‖ enim] igitur *C* **27** [esse contrarium] *C* econtrario *A* ‖ [etc.] *A* ‖ <et> opinio *D* ‖ [enim] *A* igitur *C* **27–28** naturaliter habemus *C* **28** hoc] hac *C* ‖ est contraria *A* ‖ opinioni huic *C* **29** dignissima *A* ‖ complexionis *A D* **31** anime copulationis *C* complexionis anime *A* ‖ quod] quid *G* ‖ [est non] *A* non *B D G* **32** aut] ut *A B D G* non est B^2 D^2 ‖ <non> per *A* ‖ materiam] naturam *C G* **33** ista] hec *A* ‖ augmentatio *D* **34** quasi] quod *C* ‖ <et> in *A* **35** demonstrat *D* ‖ quia] quoniam scilicet *A* ‖ exierit] anima exiit *A* **36** putrefit *A* putrescit *B C* ‖ dividitur *D*

411b9 **91.** *Si igitur est aliud quid quod facit eam esse*
411b10 *unam, illud proculdubio est anima. Sed querendum est de illo utrum sit unum, aut plurium partium. Si igitur fuerit unum . . . et divisibile, tunc querendum est quid est illud quod copulat*
411b14 *ipsum. Et erunt principia eius infinita.*

Si igitur corpus non facit eam esse unam et continuam, et dixerit aliquis quod est aliud quod facit eam esse unam, dicemus quod illud est anima, et revertetur perscrutatio, scilicet utrum illud in se est unum aut plura. Si unum, hoc est quod volumus; si plura, revertetur questio quid copulat illud per quod copulatur anima. Et sic in infinitum, et non erit illic principium prime continuationis. Et hoc intendebat cum dixit: *Et principia illius erunt infinita.* Idest, principia continuationis et unitatis existentis in homine erunt infinita; quapropter nulla unitas erit.

411b14 **92.** *Et debet homo dubitare de eius partibus,*
411b15 *et querere que virtus dat cuilibet earum corpus. Quoniam, si tota anima copulat totum corpus, oportet ut unaqueque partium copulet unamquanque partem corporis. Et iste sermo est similis impossibili; difficile est enim et etiam in fingendo dicere quam partem copulat*
411b19 *intellectus, et quomodo.*

91. **1** [est] *A* ‖ [quid] *B C* ‖ [quod] *A* ‖ eam facit *A* **2** proculdubio] maxime *A* possibile *B* proprie *D G* **3** unum sit *C* **4** fuerit] sunt *A* ‖ dissimile *B* **5** quid] quod *C* ‖ [est (2)] *B C* est B^2 **6** [Et] *C* **7** <Dicit> Si *B C G* ‖ igitur <etc. dicit quod si> *A* ‖ [esse] *A* esse A^2 ‖ [et continuam] *C* ut continuam *A* continuam *B* **8** dixit *C* ‖ dixerit — aliud] aliquod est *A* **9** unam] vitam *D* ‖ revertere *D* **10** [scilicet] *C* ‖ illud utrum *B* ‖ [est] *C* **11** quod] quia *D* ‖ revertentur *C* **12** illud] id *D* ‖ [anima] *D* anima anima *G* **13** [in] *C* ‖ [non] *C* ‖ erunt *B* ‖ illic] illud *A* ibi *C* **14** continuationis <et ?unitatis existentis in homine> *C* ‖ intendebat] in. *A* **14–15** principia — infinita] erunt etc. *A* **15** illis *B* ‖ principia] prima *C* ‖ continuationis] generationis *A* **16** exitentis *D* ‖ homine] anima *A*

92. **2** quererere *G* ‖ cuilibet] cui parti *C* ‖ corpus earum *A D* corporis *C* **3** compleat *B* **3–4** corpus totum *A* **4** ut] quod *C* ‖ copulat *C G* **5** parcium *A* ‖ [Et] *A B* ‖ ille *D* **6** ⌊<impossibilis>⌉ similis *D* ‖ enim est *D* **7** [etiam] *C* ‖ dicere] de esse *D* ‖ copulet *C* **8** intellectum *B*

Cum declaravit quod contingit dicentibus animam esse divisibilem omnibus modis ut sit una secundum quod est anima, et divisibilis secundum quod habet actiones diversas, dedit dubitationem super hoc. Et dixit: *Et debet homo dubitare de partibus eius*, cum fuerit opinatus eam habere partes secundum hunc modum, scilicet ut sit divisibilis uno modo et unica alio modo, et querere que virtus dat cuilibet istarum partium corporis continuationem. Necesse est enim, si tota anima copulat totum corpus, secundum quod est in eo secundum totum, ut unaqueque partium eius sit in unaquaque parte corporis, ita quod copulet ipsam secundum quod est in ea. Deinde dixit: *Et iste sermo est similis impossibili*, etc. Idest, et ponere quod quelibet pars eius copulat unamquanque partem corporis et existit in ea fere videtur impossibile; intellectum enim videtur impossibile attribui alicui membro corporis. Et debes scire quod ista dubitatio non sequitur hic nisi quia non determinatur utrum sit unica secundum subiectum et plura secundum virtutes (ita quod divisio anime in suas partes sit sicut pomi in odorem colorem et saporem), aut est una propter unam naturam communem, et plura quia ista natura habet diversas virtutes (ita quod divisio anime in suas partes sit sicut divisio generis in species). Quoniam secundum hunc modum contingit dubitatio predicta; cum enim posuerimus eam unicam secundum subiectum tantum, non contingit hoc; subiectum enim partium eius erit unum tantum, et quedam earum erunt subiectum quarundam.

9 <et debet homo> Cum *A* ‖ animam dicentibus *D* **10** indivisibilem *C* **12** dedit] induxit *B* **13** dubitare — eius] etc. *A* ‖ cum <scilicet> *A* **13–14** opinatus fuerit *A* **16** <debet> querere *A* **16–17** dat — continuationem] etc. *A* **16** istarum partium] parti *C* **17** corporis continuationem] corpus *B D G* ‖ Necesse est enim] Quoniam *A* necesse est idest *B* necesse est igitur *C* ‖ tota] tantum *D* **18** [copulat] *A* ‖ [totum] *B* tantum corpus totum *D* ‖ ea *B* **19–20** ut — corporis] oportet et *A* **19** unaqueque] unaquaque *B* ‖ [in] *B C* ‖ unaquaque] unaqueque *C* **20** ipsam copulet *A* **21** eo *C* ‖ iste sermo] sermo ille *C* **21–22** [est (2) — etc.] *A* **22** quelibet] unaqueque *A* **23** copulet *A* ‖ parcium *A* **24** videtur (1)] videtur *A* ‖ intellectus *A B C G* **24–25** impossibile videtur *C* videtur *A* ‖ atribui alicui membro corporis videtur impossibile *D* **26** sequituitur *C* ‖ nisi hic *C* que nisi *A* hoc nisi *D* **28** ita quod] itaque *B* **29** [sit] *B* ‖ pomi] ponit *A* ‖ colorem odorem *A* **30** una] unam *C* ‖ naturam] materiam *B* **31** ista] hec *A* ‖ natura] non *B* ‖ diversas] duas *C* **32** sit] et *C* **33** <suas> species *C D* **34** [enim] *G* ‖ posuimus *B* ‖ [eam] *D* **37** eorum *A C D* ‖ erit *D G* ‖ quorundam *A C*

411b19 **93.** *Et videmus plantas vivere etiam cum*
411b20 *dividuntur, et similiter quedam animalia anulosa,*
quasi anima in eis sit una secundum formam,
etsi non est una secundum numerum.
Videmus enim quod utraque pars sentit et
411b22 *movetur in loco aliquandiu.*

Cum dedit impossibile contingens sermoni quod tota anima est in toto corpore et partes in partibus, et iam dederat impossibile contingens etiam sermoni quod anima dividitur per divisionem membrorum, absque eo quod sit in ea virtus universalis copulans corpus, incepit hic contradicere hiis duabus opinionibus. Et dixit: *Et nos videmus plantas*, etc. Idest, et signum super hoc quod partes anime non existunt in partibus corporis est quia nos videmus plantas et plura animalia, ut anulosa, cum dividuntur, agit motum utraque pars et sensum in animalibus, et augmentum et nutrimentum in plantis, sicut totum. Et si pars sensus esset in alia parte corporis ab ea in qua existit motus, tunc, cum animal anulosum divideretur, non moveretur et sentiret per eandem partem, sed pars eius que movetur esset alia ab ea que sentit. Et similiter, si pars nutritiva esset in plantis in parte alia ab augmentativa, tunc impossibile esset ut, cum plures plante dividerentur, ut viverent, et cum plantarentur, ut viverent. Deinde dixit: *quasi anima sit in eis una secundum formam, non secundum numerum*. Quoniam, si esset una secundum numerum, contingeret ut corrumperetur apud divisionem corporis, sicut accidit hoc in pluribus animalibus et in quibusdam plantis. Et si partes anime essent in partibus corporis, contingeret,

93. **1** [etiam] *C* **2** anulosa] animosa *D* **3** sit in eis *A C* **5** enim] igitur *C* **6** aliquodiu *B* **7** sermoni contingens *B* contingens huic sermoni *C* **9** dedit *A C* ‖ impossibile <et> *A* etiam impossibile *C* ‖ etiam] huic *C* **11** ea] anima *A C* ‖ universalis] nichil *C* **12** incepit] in. *A* ‖ [hic] *D* ‖ [hiis] *C* ‖ duabus] V^bus^ *C* **13** [nos] *A* ‖ [plantas] *A* plantas etiam *D G* ‖ [Idest et] *A* **15** [est] *B D G* ‖ [nos] *C* ‖ animalia] (*B*) alia *B*^2^ ‖ ut] scilicet *A* **16** utraque pars agit motum *A* **17** animaliabus *B* **19** existit motum *B* motus est *C* **20** dividetur *A B* ‖ [per eandem partem] *B D G* secundum eandem partem *C* **21** moveretur *C* ‖ [ab ea] *A* **23** augmentiva *D* augmentativia *G* ‖ cum plures] complexiones *B* complures *B*^2^ **24** dividuntur *A D G* **24–25** ut (1) — viverent] nut^i^ *B* ut viverent et cum plantarentur *A* **25** quasi] quod *B C D* **25–26** sit — numerum] etc. *A* **26** [non secundum numerum] *D* **27** unica *A* **28** [hoc] *C* hic *A* ‖ [in] *D* **29** pars *B* **30** esset *B* ‖ partes *A*

cum corpus divideretur in illas partes, ut quelibet earum ageret suum proprium, ita quod pars motiva esset alia a sensibili, et nutritiva ab augmentabili. Et cum ita sit, sicut dixit, necesse est ut anima sit in toto animali una in subiecto et plures secundum virtutes, ita quod quedam partium sit subiectum quarundam, scilicet quod nutritiva sit subiectum sensibilis tangibilis, et tangibilis sit subiectum aliorum sensuum; et similiter quedam quarundam, ut post declarabitur. Et cum anima sit talis in omni animali, aut est una in numero, scilicet in animalibus organicis, quorum pars non vivit post divisionem, aut oportet ut sit in eis quasi una in specie, scilicet in eis quorum pars vivit post divisionem; et sunt illa quorum membra sunt consimilia.

411b22 **94.** *Et non est inopinabile ut remaneant; non*
enim habent instrumenta quibus conservant
suam naturam; sed tamen hoc non dat ut in
411b25 *unaquaque partium non sint omnes res anime,*
et sunt consimiles in specie adinvicem.
411b27 *Totius autem anime est, quia est divisibilis.*

Et non est inopinabile ut partes istorum animalium et plantarum remaneant in agendo actiones totius. Causa enim in hoc est quia iste modus animalis non habet diversa instrumenta que appropriantur actionibus diversis anime cum membro communi officiali in quo existunt in potentia omnes actiones anime, sicut est cor cum aliis membris, ut declaratum est in libro

31 cum] quod *A* ut quando *C* ‖ illas] alias *C* ‖ ut] quod *A* **32** augeret *D* ‖ <actum> proprium *A* ‖ motiva] *I* mota *A B C D G* **33** ab] et *D* **34** sit ita *C* ‖ [sicut] *A* quod sicut *B* **35** subiecto] substantia *C* ‖ plura *C* ‖ secundum] suntque *G* ‖ <et> ita *C* ‖ quod] ut *B* **36** quarundam] quorundam *B C D* **37** sensibili *B* ‖ tangibilis (1)] tangilis *B* ‖ [et tangibilis] *C* **39** quorundam *B C D G* **40** [est] *B* **41** post] per *B* ‖ divisionem ⌊<aut se in eis quasi una in specie scilicet in eis quorum pars non vivit post divisionem>⌉ *D* **42** [oportet] *A B D G* non *C* oportet *J* ‖ [ut] *C* ‖ [sit] *A* ‖ quasi una] unaqueque *A* **43** sunt] cum *B* **44** quarum *B* ‖ ⌊<contraria>⌉ consimilia *D*

94. **1** impossibile *B* ‖ <vel non> remaneant *C* ‖ non (2)] nec *C* **2** [habent] *A* **3** [suam] *C* ‖ [ut] *G* ‖ [in] *C* **4** [non] *A B C D G* non *Crawford* ‖ sint] sicut *G* ‖ res] partes *C* **5** <con> **6** est (2)] erit *D* **7** <dicit> Et *A* Idest et *C* ‖ opinabile *A* impossibile *B* ‖ sunt *D* ‖ pars *B* ‖ illorum *D* **8** remaneat *B* ‖ actiones <partes> *C* **9** Causa enim] et causa *C* ‖ ille *D* ‖ [animalis] *A* animalis *A*^2^ **10** que appropriantur] appropriata *B* **10–11** diversis actionibus *A* **13** [est (1)] *C* ‖ declaratum] de.^tum^ *A*

de Animalibus; sed quodlibet membrum membrorum
istius animalis adaptatur omnibus actionibus
anime, et similiter quelibet pars partium unius
membri. Et causa in hoc sic debet intelligi: quoniam
diffinitio partis membri officialis non est diffinitio
totius, necesse est, cum anima impossibile est
ut existat in aliquo animali proprio illi anime nisi
habeat principium, ut pars eius non adaptetur ad hoc quod
habet totum ad recipiendum animam; v. g. quod,
si cor habet naturam recipiendi animam quia habet
talem figuram, manifestum est quod pars eius non recipit
illam animam, quia non habet illam figuram. Unde
necesse est ut contrarium iudicium habeant animalia
quorum membra sunt consimilia, scilicet ut illud
quod recipit totum recipiat pars, cum habeant eandem
diffinitionem. Deinde dixit: *sed tamen hoc non dat*, etc. Idest, sed
quia iste modus animalis non habet corpus officiale
neque habet membra officialia, non est remotum ut
anima que est in qualibet parte eius sit consimilis adinvicem
in specie, et similis etiam anime que est in
toto; immo, quia membra eius non sunt officialia, necesse
est ut sit sic. Deinde dixit: *Totius autem anime est, quia
est divisibilis*. Idest, esse autem animam que est in rebus
consimilem in specie est quia est divisa in actu, et
unaqueque earum agit actionem alterius; consimilitudo
autem inter animam que est in partibus et animam
que est in toto in specie (scilicet tota anima) per
potentiam et divisibilitatem non secundum actum;
quoniam, cum dividetur, tunc totum non remanebit totum.
Sed ipse dimisit hoc, quia propalavit alteram duarum divisionum,

14 sed <quod> *C* ‖ [membrorum] *A C* **15** adaptatur] quod aptabitur *C* **16** [pars] *A* ‖ unius] illius *C* **17–18** [Et — membri] *B* et — membri B^1 **17** causa] cum *D* ‖ quoniam <quia> *G* quod *C* **20** aliquo] alio *C* ‖ [anime] *A* **20–21** nisi habeat] non habenti *C* **21** [non] *D* ‖ adaptatur *C* ‖ quod] quia *A* ut *B* **22** <hoc> recipiendum *C* **23** cor] corpus *C* ‖ <non> habet (1) *C* habeat *A* **24** recipiet *A* **25** animam illam *C* **26** ut] quod *A* ‖ <illa> animalia *A* **27** [sunt] *D* ‖ [ut] *C* **28** habuit *C* habeat *D* **29** [hoc non dat] *A* ‖ Idest sed] scilicet *A* idest et *G* **30** quia] quod *A* **31** nec *C* ‖ [habet] *A* ‖ remotus *B* **32** parte qualibet *C* **33** et] aut *B* ‖ est <inter animam que est in partibus et illam que est> *A* **34** [non] *A C* ‖ necesse] neque *B D G* **35** sic sit *C* **35–36** anime — divisibilis] esse *A* **36** [esse] *B* ‖ autem animam] anima autem *A B* sic anima *C* ‖ [est (2)] *A* **37** consimlem *A* consimilibus *B* ‖ divisa est *C* divisiva *A* ‖ et ⌊<quod>⌉ *B* **38** unaquaque *B* ‖ similitudo *B* **39** <que est> inter *A* ‖ animam (2)] illam *A* aliam *G* **40** scilicet] sed *B* ‖ anima <autem> *A* **42** divideretur *C D* ‖ [totum (1)] *A* **43** probavit *B* appellavit *C* ‖ divisionum duarum *B* duarum diffinitionum *C*

quoniam hec particula *autem* demonstrat divisionem.
Et quasi dicit: consimilitudo autem que est in
specie inter partes est quia est divisa in actu; totius vero
quia est divisibilis.

411b27

95. *Et videtur etiam quod principium existens
in plantis sit aliqua anima; in hoc enim solo
communicant plante et animalia. Et hoc
differt a principio sensibili, et nichil habet sensum*

411b30

sine isto.

Cum dedit rationem in sermone predicto super hoc
quod anima non dividitur essentialiter per divisionem
subiecti ex hoc quod apparet in plantis, et iste sermo
non est acceptus a ratione nisi ei qui concedit quod
plante habent animam, incepit declarare hoc quomodo est.
Et dixit: *Et videtur etiam quod principium*, etc. Idest,
et videtur etiam quod principium quo plante nutriuntur
et augentur sit anima; in hoc enim principio existimantur
habere communicationem cum animalibus secundum
vitam. Et ideo non dicitur mortuum nisi animal
quod caret principio plante, non principio sensus
et motus. Et cum narravit quod animalia communicant
in hoc principio cum plantis secundum vitam, incepit
narrare quod plante non communicant eis in
hoc, et quod communicatio sensus et motus cum nutrimento
est necessaria. Et dixit: *Et hoc differt a principio
sensibili*, etc. Idest, et principium quod est nutrimenti
et augmenti et generationis separatur a principio sensibili

44 autem] aut *A* anime *C* **44–45** [demonstrat — autem] *D* **46** vero] non *B* **47** [est] *A*

95. **1** [etiam] *C* ‖ [existens] *B* **2** plantis <quo nutriuntur et augentur> *B* ‖ sit] est *A* si *C* ‖ anima aliqua *B* alia anima *G* ‖ [enim] *B* igitur *C* **3** communicavit *A* **3–4** hec differunt *B* **5** isto] ipso *A* **8** ille *B* **10** incepit declarare] In. de. *A* ‖ hic *C* ‖ [est] *B C D G* **11** [etiam] *C* ‖ [etiam — etc.] *A* **12** etiam videtur *A* videtur *D* ‖ <in> quo *D* quod *B* **13** augmentantur *C* ‖ enim] igitur *C* ‖ estimatur *C* est innatum *A* **13–16** [existimantur — principio (1)] *B* **14** continuationem *D* **15** vitam <quod autem est hoc communicatio> *C* ‖ [non] *D* ‖ mortuum] (A^2) mortium *A* **16** [plante non principio] *C* plante et non principio *D* **17** motus <et plante non> *C* **18** cum] in *B D* **19** <cum> eis *C* ‖ [in] *A* **20** [et (1)] *B* ‖ quod] quia *C* ‖ motus et sensus *A* **21** necesse *B* necessario *C* ‖ Et (1)] deinde *A* ‖ differunt *B* **21–22** [differt — etc.] *A* **22** Idest <et principium quod est nutrimenti et augmenti et generationis separantur a principio sensibili etc.> *D* ‖ [et] *C* et et *D* idest et D^2 ‖ [quod est] *C* **23** ⌊<sequitur>⌉ separatur *A* ‖ sensibilis *B*

in plantis; sed principium sensibile non separatur
ab illo, cum omne animal nutritur et augetur. Sed
debes scire quod necessitas essendi nutribile et augmentabile
non est sicut necessitas essendi calidum aut
frigidum aut humidum aut siccum aut grave aut leve, et
quod suum esse augmentabile et nutribile est ei secundum
quod est vivum, et esse grave aut leve est ei secundum
quod est corpus naturale. Quoniam, si non fuerit
sic determinatum, non est necesse propter communicationem
cum principio sensibili ut principium
sit anima.

24 <et> in *D* **25** nutriatur et augmentetur *A* ‖ Sed] et *C* **26** necessitas] principium *C* ‖ et] aut *C* **27** calidum] talis *D* **28** [aut (1)] *C* ‖ et] eo *G* **28–30** [et — leve] *D* **29** suum esse] siccum et *A* suum est *C* ‖ nutribile <et minubile> *C* ‖ ei ⌊<secundum quod est ei>⌉ *B* **30** <unum> vivum *C* ?*A* vivum A^2 ‖ esse] (A^2) est *A G* omne *C* **31** corpus est *B* **32** [sic] *A* sic A^2 ‖ [non] *C* quod *B* ‖ propter] secundum *A* **33** principium <illud> *A* principium secundum *B C D* **34** anima <Incipit secundus de anima> D^2 anima. completus est tractatus primus incipit secundus G^2

AVERROIS CORDVBENSIS COMMENTARIVM MAGNVM IN ARISTOTELIS DE ANIMA LIBRVM SECVNDVM

Editio Bekkeriana

ii. 1 412a3

1. *Hoc igitur est quod accepimus ab Antiquis de anima. Modo autem incipiemus aliter in determinando animam quid est secundum diffinitionem que magis comprehendit ipsam.* 412a5 412a6

Cum contradixit opinionibus Antiquorum,
incepit modo querere de substantia
eius. Et dixit: *Hoc igitur est quod*
accepimus, etc. Idest, hoc igitur
diximus in contradicendo opinionibus
quas accepimus de anima. Deinde narravit
quod oportet incipere in cognoscendo substantiam eius
et considerare in hoc, quousque sciatur diffinitio que est
magis universalis et magis comprehendens omnes
partes anime. Et dixit: *Modo autem incipiamus*, etc. Idest, modo
autem incipiamus loqui de anima eo modo sicut qui
non invenit ab Antiquis aliquid utile de ea. Et primo
debemus invenire diffinitionem que est magis
universalis omnibus partibus eius. Cognitio enim
universalis debet precedere cognitionem propriam.
Et sermo eius est intellectus per se.

412a6

2. *Dicamus igitur quod substantia est unum generum entium. Substantiarum autem quedam est substantia secundum materiam, et ista non est per se hoc; et quedam est forma per quam dicitur*

1. **1** Hoc <quidem> *A* ·c̄ *D* *oc *G* ‖ est igitur *G* ‖ [est quod] *A* **2** Modo] ·· *D* ‖ [autem] *C* ‖ incipiens *D* ‖ [in] *C* **3** rememorando *B* ‖ qui *A* ‖ secundum] per *C* **4** apprehendit *A* **6** incepit] Intendit *A* **7** hec *A* ‖ [est] *C* **7–8** [est — etc.] *A* **8** accipimus *D* ‖ hec *A* ‖ [igitur] *C* **9** <quod> diximus *D* **10** anima ⌊<eo modo sicut qui non invenit>⌉ *D* **12** sciamus *B* ‖ diffinitio] (*B*) diffinitionem B^2 *C* ‖ que] quod *C* **12–13** magis est *C* **13** ⌊<añs>⌉ omnes *D* **14** partes] ···· *A* ‖ [incipiamus] *A* **14–15** [etc. — incipiamus] *B D* ‖ [modo autem] *A* **15** <nunc> loqui *A* ‖ eo] alio *C* ‖ sicut qui] quo *A* scilicet quia *C* **16** [non] *A* ‖ invenimus *A C* ‖ [ab Antiquis] *A* ‖ utile] universale *A* **17** debemus invenire] debem ····· enire *A* ‖ magis est *C* **18** [universalis] *A* ‖ enim] autem *B D G* **19** [debet] *C* ‖ antecedere *C* ‖ propriam <tenetur> *C* **20** sermo eius] ser ··· ius *A* sermo iste cuius *C* ‖ [est] *D*

2. **1** Dicemus *C* ‖ igitur] ergo *A* ‖ est unum] ···· *A* ‖ genus *C* **2** [entium] *A* ‖ quedam autem *G* ‖ ⌊<sunt>⌉ est *D* **3** [substantia] *C* ‖ secundum] ··· *A* **4** [hoc] *D* ‖ per] secundum *A* ‖ dicimus *D*

in re quod est hoc; est autem tertia, et est illud quod est ex ambobus. Et materia est illa que
412a10 *est in potentia; forma autem est perfectio. Et forma est duobus modis: unus est sicut scire,*
412a11 *et alius est sicut speculari.*

Cum voluit scire diffinitionem universalem omnibus partibus anime, et fuit quasi manifestum quod collocatur in genere substantie, incepit dividere quot modis dicitur substantia, et in quo modo est anima. Et dixit quod substantia est unum generum entium; idest entium que sunt secundum antecedentiam in esse, quorum anima est unum. Ponere enim animam accidens est inopinabile secundum quod dat nobis prima cognitio naturalis; opinamur enim quod substantia est nobilior accidente, et quod anima est nobilior omnibus accidentibus existentibus hic. Et cum narravit quod substantia universaliter debet poni genus talium istorum entium, incepit dividere eius genera. Et dixit: *Et substantiarum quedam est substantia*, etc. Idest, et omnia de quibus dicitur substantia sunt tribus modis; quorum unus est ut sit materia prima, que per se non est formata neque aliquid per se in actu, ut dictum est in primo Phisicorum; secundus autem est forma per quam individuum fit hoc; tertius est illud quod fit ex istis ambobus. Quoniam autem forma est, et est substantia, manifestum est; est enim quia comprehenditur sensu; est autem substantia quia est pars substantie, et similiter pars huius substantie cum aufertur, aufertur substantia. Et similiter prima

5 tertia] t^{i}tā *D* ‖ [et est] *C* **7–8** [perfectio — est (1)] *B* **9** [est] *A C* ‖ speculum *B* **10** voluerit *A* ‖ universalem] universaliter de *D* **11** collocetur *C* collogatur *G* **12** incepit] In. *A* ‖ quod *A* **13** [in] *C G* ‖ dicitur *D* **14** [est] *B* ‖ genus *A* ‖ idest] scilicet *A* **15** [secundum] *A* ‖ accidencia *A D* antecedentium *C* antecedencia *G* ‖ quarum *G* quare *B* **16** enim] autem *B* igitur *C* ‖ <esse> accidens *A C* acidens B^{2} **17** inopinabile] et impossibile *A* ‖ vobis *C* ‖ [naturalis] *A* naturaliter *C* **18** opinatur *A D* ‖ enim] igitur *C* ‖ nobilior] dignior *C* **19** [quod] *B* ‖ nobilior est *C* nobilior *A* ‖ actibus *C* **20** substantia universaliter] universaliter substantie *C* **21** istorum talium *D* ‖ entium] trium *G* ‖ incepit] (A^{2}) .in. *A* **22** [eius] *A* **22–23** Et (2) — substantia] substantiarum autem *A* **23** [substantia] *C* **26** in actu] neque accidit *A* ‖ primo] principio *C* **27** secundus] (B^{2}) Secundum *B* sensus *D* ‖ [est] *C* ‖ hoc fit *C* sit hoc *A* **28** tertius] tertium autem *A* ‖ [ambobus] *A* **29** est (1) <res> *C* ‖ [est (4)] *B D* ‖ ⌊enim⌉ *B* **30** quia (1)] quod *A C D* ‖ quia (2)] (A^{2}) que *A* quod *C* **31** pars huius substantie] (*A*) huius substantia A^{2} pars ⌊eius⌉ huius substantie *B* huiusmodi substantia *C* **32** [aufertur (2)] *D* et aufertur *A* ‖ [prima] *A* pars prima *B*

materia est substantia, quia est una partium que cum auferuntur aufertur substantia, scilicet individuum. Deinde incepit describere substantiam que est secundum materiam, et que est secundum formam. Et dixit: *Et materia est illa que est in potentia*, etc. Idest, et materia est substantia que est in potentia; forma autem est substantia per quam perficitur hec substantia que est in potentia forma. Et ista forma invenitur duobus modis; quorum unus est secundum quod est in actu, tamen non provenit ab ea actio que innata est provenire ab ea, sicut a sciente qui non utitur sua scientia; secundus est secundum quod provenit ab ea illa actio, sicut est de sciente quando scit. Et prima forma dicitur prima perfectio, secunda autem dicitur postrema.

412a11 **3.** *Et corpora sunt ea que proprie dicuntur substantie, et maxime corpora naturalia; ista enim sunt principia aliorum corporum. Et corporum naturalium quedam habent vitam*
et quedam non. Et dicere est vitam *nutriri*
412a15 *et augeri et diminui. Unde necesse est ut omne corpus naturale habens communicationem in vita sit substantia; et est substantia secundum*
412a16 *quod est compositum.*

Cum demonstravit nobis numerum substantiarum, incepit declarare nobis que earum sit magis digna ut habeat hoc nomen. Et dixit: *Et corpora que proprie dicuntur*, etc. Idest, et corpora composita habent

33 una est *C* **34** auferuntur] aufertur *A* ‖ aufertur] auferetur *G* ‖ ⌊<est>⌉ scilicet *B* ‖ incepit] in. *A* **35–37** [secundum — est (2)] *C* **36–37** [est (2) — etc.] *A* **38** potentia <forma> *G* ‖ [est] *C G* **39** potentia] prima *C* ‖ [forma] *A D* **40** forma invenitur] (A^{2}) formatur *A* invenitur *B* ‖ [est] *C* **41** tamen] (A^{2}) cum *A* **43** secundus] (D^{2}) secundum *A* sensus *D* ‖ secundum quod] quando *C* **44** ab ea ⌊<sicut a sciente>⌉ *C* actu ab *A* ‖ actio <que innata est provenire ab ea> *A* ‖ quando] quoniam *C* ‖ scit <actu> *A* scit et utitur sua scientia *B* **46** [dicitur] *A*

3. **1–2** proprie dicuntur substantie] maxime et proprie dicunt substantie *A* dicuntur substantia proprie *C* **3** [enim] *B D G* **5** [et (1) — vitam] *C* ‖ [et (1)] *D* ‖ [quedam non. Et] *B* ‖ dicere est] est dicere habere *A* **6** minui *C* **6–7** [Unde necesse est] *C* et dicere est vivum *B* et dicere est vitam *D G* **7** ut] et *C* ‖ [omne] *A* **8** contraitionem *B* ‖ communicationem — et] vitam *C* ‖ substantia (2)] suba *B* **8–9** secundum quod est] sicut *C* **10** monstravit *C* de. *A* ‖ [nobis] *C* **11** incepit declarare] in. de. *A* ‖ que] (B^{2}) quod *B* ‖ sit] est *A* ‖ dignissima *A* **12–13** [que — etc.] *A* **13** habens *C*

hoc nomen *substantia* magis proprie, secundum quod est magis famosum, et maxime corpora naturalia; ista enim sunt principia corporum artificialium. Deinde dixit: *Unde necesse est ut omne corpus naturale habens communicationem in vita*, etc. Idest, corpus naturale necesse est ut sit substantia, immo magis dignum est habere hoc nomen *substantia*. Deinde exposuit hoc nomen *vita*. Et dixit: *Et dicere est vitam nutriri*, etc. Idest, et intelligo per *vitam* principium quod est commune omni animato, scilicet nutriri et augeri et minui essentialiter; et est illud quod appropriatur plantis. Quoniam hoc nomen *vita* dicebatur in lingua Greca de omni eo quod nutritur et augetur; *animal* autem dicitur de omni corpore quod nutritur et sentit. In Arabico autem videntur significare idem; sed tamen non dicitur mortuum nisi animal quod caret principio nutrimenti et sensus insimul, non principio sensus et motus tantum. Et dixit *essentialiter* quia invenitur extra vivum aliquid quod assimilatur augmento et diminutioni et non est vivum. Et cum declaravit quod necesse est ut omne corpus habens vitam sit substantia, declaravit cuiusmodi substantia. Et dixit: *et est substantia secundum quod est compositum*. Idest, et necesse est ut corpus vivum sit substantia composita; et est hoc individuum.

412a16 **4.** *Et quia corpus vivum est corpus, et est tale, impossibile est ut anima sit corpus. Corpus enim non est eorum que sunt in subiecto; immo*

14 ⌊<est>⌋ proprie *C* ‖ <idest> secundum *A* ‖ quod <fortasse non secundum veritatem> *C* **15** corpora naturalia] etc. *A* **16** corporum] aliorum idest *A* ‖ Deinde dixit] de. in. de. *A* ‖ Unde] ut *D* **17–18** [ut — substantia] *A* **17** omne corpus naturale] vivum *C* omne corpus *D* **17–18** [habens — ut] *B C* **18** [etc. Idest] *D G* etc. Idest *Crawford* **19** <et> immo *C* ‖ [est] *C* ‖ [habere — substantia] ut omne corpus etc. *A* **21** est dicere *A* ‖ vitam est *C* ‖ [vitam nutriri etc.] *A* ‖ intelligere *A* **22** [quod est] *C* **23** [et (1)] *C* ‖ augeri] aut *A* ‖ et minui <et> *B* et nut^{i} *A* vivum et dicere vitam est *C* **24–25** in lingua Greca] vulgari greco *B* **25** [nutritur et] *C* **26** autem] vero *A* enim *B D* aut *C* ‖ [dicitur] *C* **27** videtur *D* ‖ [tamen] *B* **28** animal mortuum nisi *C* **29** [non principio sensus] *A* non in principio sensus *C* non possibile sensus *D* **30** motus] mortuus *B* ‖ [tantum] *A* ‖ quia] quoniam *A* **31** vivum] unum *G* **31–33** diminutioni — est] diminuto idest et necesse *B* **32** vivum] unum *A* ‖ declaravit] de. *A* **33** est necesse D **34** declarat *C* d^{t} *A* ‖ cuiusmodi] cuius est *B D G* **35** [secundum — Idest] *A* secundum quod compositum idest *B* **35–36** secundum — composita] sicut compositum *C* **36** substantia] subiecti *A* **37** hoc est individuum *A D* hoc individuum et hoc est tale *C*

4. **1** [Et (1) — tale] *C* ‖ vivum] unum *A* **2** impossibile <autem> *C* **2–3** non enim est corpus *A*

est sicut subiectum et materia. Unde necesse
est ut anima sit substantia secundum quod est forma corporis 412a20
naturalis habentis vitam in potentia. 412a21

Cum declaravit quod corpus vivum est substantia secundum quod est compositum ex substantia que est secundum materiam et ex substantia que est secundum formam, incepit querere de anima utrum est substantia composita, scilicet corpus, aut secundum formam; dicere enim animam esse materiam inopinabile est, et hoc est manifestum per se. Et dixit: *Et quia corpus vivum*, etc. Idest, et anima non est substantia secundum compositionem. Compositum enim corpus habens vitam non est corpus vivum secundum quod est corpus simpliciter, sed secundum quod est tale corpus. Est igitur vivum per aliquod existens in subiecto, non per aliquod existens non in subiecto; corpus autem est substantia secundum quod est subiectum. Et cum dedit propositiones ex quibus consequitur ut anima non sit substantia secundum quod est corpus sed secundum quod est forma, dixit: *Unde necesse est ut anima sit substantia secundum quod est forma corporis naturalis habentis vitam in potentia*, etc. Quoniam autem non est substantia secundum corpus declarabitur in secunda figura per illas duas propositiones predictas, scilicet quod anima est in subiecto, et corpus est non in subiecto. Quoniam vero est substantia secundum formam manifestum est ex hoc quod est substantia in subiecto. Hoc enim proprium est forme, scilicet ut sit substantia in subiecto. Et differt ab accidente, quoniam accidens non est pars huius substantie composite, forma autem est pars huius substantie composite. Et etiam equivoce dicitur forma esse in subiecto, et accidens esse in subiecto. Subiectum enim accidentis

4 et] in *G* **5** ut] quod *C* ‖ <sicut> substantia *A* ‖ [secundum] *C* **6** haben *G* **7** declaravit] de. *A* **9** incepit] in. *A* **10** est] sit *C* ‖ composita substantia *C* **11–13** [materiam — Et (1)] *B* **12** est inopinabile *A* impossibile erit *C* ‖ manifestum est *C* **13** [Et (2)] *C* ‖ [corpus vivum] *A* ‖ <quia> anima *C* **14** composicionenem *G* ‖ corpus enim compositum *A* **15** vivum <habens> *G* vivens *C* **16** simpliciter] seimplex *C* ‖ [sed] *A* ‖ [tale] *B* ‖ igitur] ergo *A* enim *C* ‖ vivum] tale *C* **17** aliquod (1)] aliquid *A* **17–18** [non — subiecto] *A* **19** cum] qui *C* **20** cognoscitur *B* sequitur *C* ‖ ut] si *C* ‖ [secundum quod est] *D* secundum quod *C* **21** [est forma] *C* **21–23** [ut — potentia] *A* **22–23** [secundum — potentia] *C* **23** etc. <idest> *C* ‖ [autem] *B* **24** secundum] sicut *A* **25** dictas *C* ‖ subiecto] substantia *C* **26** non est *A* ‖ <et> Quoniam *C* quod *B* ‖ vero] non *A* autem *C* [non] *D* **27** <in> substantia *C* ‖ secundum] per *A* ‖ quod] quia *D G* **28** [est (1)] *B* **28–29** [Hoc — subiecto] *A* **30** <et> quoniam *B* **31** autem] enim *C* ‖ pars huius] huius pars scilicet *C* **32** dicitur equivoce *B* **33** [esse] *D* ‖ [enim] *B*

est corpus compositum ex materia et forma, et est aliquod existens in actu et non indiget in suo esse accidente; subiectum autem forme non habet esse in actu, secundum quod est subiectum, nisi per formam, et indiget forma ut sit in actu; et maxime primum subiectum, quod non denudatur a forma omnino. Et propter similitudinem inter ista erraverunt plures loquentium, et dixerunt formam esse accidens. Et ex hoc declarabitur perfecte quod anima non est substantia secundum materiam. Materia enim est substantia secundum quod est subiectum, anima autem secundum quod est in subiecto. Et dixit: *habens vitam in potentia.* Idest, et necesse est ut anima sit substantia secundum quod est forma corporis naturalis habentis vitam secundum quod dicitur habere illam formam in potentia, ut agat actiones vite per illam formam.

412a21 **5.** *Et ista substantia est perfectio; est igitur perfectio talis corporis. Et quia perfectio dicitur duobus modis, quorum unus est sicut scire et alius sicut aspicere, manifestum est quod ista perfectio est sicut scire, quoniam apud ipsum*
412a25 *est esse anime. Et vigilia est similis studio; sompnus autem est similis dispositioni rei cum potest*
412a26 *agere et non agit.*

Cum declaravit quod anima est substantia secundum formam, et forme sunt perfectiones habentium formas, et sunt duobus modis, incepit demonstrare quod perfectio est in diffinitione anime quasi genus. Et dixit: *Et ista substantia est perfectio*, etc. Idest, et quia substantia que est secundum formam

35 aliquid *A* ‖ [et] *B* ‖ [et — accidente] *D* **35–36** [et — actu] *C* **36** habet] est *B* ‖ actu ⌊<secundum quod est subiectum nisi per formam et indiget forma ut sit in actu>⌉ *D* **37** [est] *C* **38** <manifestum> quod *C* ‖ [non] *A B* **39** dividantur *C* **41** perfectio *B* **42** non est] videtur *B* **43** [autem] *A* aut *C* **44–46** [Et — forma] *C* < > **48** *C* **46** vitam habentis *A* habentis *B D G* **47** [in] *B D G* **47–48** [in — formam] *A* **47** potentiam *D G* ‖ agit *C* **48** formam <et dixit Aristoteles habentis vitam in potentia etc. idest et necesse est ut anima secundum quod est forma> *C* [ ] **44–46** *C*

5. **1** igitur] enim *C* **2** [Et] *C* **3** duobus modis] (*A*²) multis modis duobus *A* ‖ [sicut] *A* **4** <est> sicut *A* **5** est sicut] quasi *C* **6** sopnus *B* sensus *D* **7–8** potest agere] patitur *B* **9** declaravit] dem^{a}. *A* **11** incepit demonstrare] in. dem^{a}. *A* ‖ quod] que *B D* ‖ [est] *C* **12** [Et (2)] *C* ‖ illa *D* **12–13** [substantia — etc.] *A* perfectio est substantia etc. *G* **13** [et] *A* ‖ [quia] *B* hec *A* ‖ [que — formam] *A*

est perfectio corporis habentis formam, et iam declaratum est quod anima est forma, necesse est ut anima sit perfectio talis corporis, idest perfectio corporis naturalis habentis vitam in potentia, secundum quod perficitur per animam. Et cum declaravit quod anima est perfectio, declaravit secundum quot modos dicitur perfectio. Et dixit: *Et perfectio est duobus modis*, etc.; idest, et quia perfectio est duobus modis, quorum unus est sicut scientia existens in sciente quando non utitur sua scientia, et alius est sicut scientia existens in sciente quando utitur ea. Deinde incepit demonstrare secundum quem modum istorum duorum dicitur quod anima est perfectio. Et dixit: *manifestum est quod ista perfectio est sicut scientia.* Idest, et quia iam declaratum est quod anima est perfectio corporis naturalis, et perfectio dicitur duobus modis, manifestum est quod perfectio qua est animatum et differt a corpore non animato est existens in eo sicut scientia in sciente. Deinde dedit rationem super hoc. Et dixit: *quoniam apud ipsum est esse anime*; idest, quoniam apud esse istius perfectionis in animato invenitur anima, non apud esse alterius perfectionis. Et cum demonstravit quod perfectio accepta in diffinitione anime, que est substantia anime, est illa que est quasi scientia existens in sciente quando non utitur ea, dedit exemplum super hoc. Et dixit: *Et vigilia est similis*, etc. Idest, et cum animal fuerit dormiens, tunc anima erit in eo secundum primam perfectionem; et hoc est simile esse scientie in sciente in tempore in quo non studet, et non est simile esse ignorantie in non sciente. Manifestum est enim quod animal apud sompnum habet animam sensibilem, sed non utitur sensu, sicut sciens habet scientiam sed non utitur

15 declaratum] de. *A* ‖ [anima (2)] *C* **16** [idest — corporis (2)] *G* idest corporis *A* **18** declaravit (1)] de. *A* ‖ declaravit (2)] de. *A* **20** perfectio (1) — etc.] quia *A* ‖ et quia] quoniam *A* et *G* ‖ est (2)] dicitur *A* **21** [sicut] *B* ‖ scientia existens] (*B*²) scientia exiens *B* existens scientia *C* **22–23** [quando — sciente] *C* **23–24** Deinde incepit monstrare *C* in. dem^{a}. *A* **24** quem modum] quam materiam *D* ‖ illorum *D* **25–27** [Et — perfectio (1)] *C* **25** <et> manifestum est <etc. scilicet> *A* **26** illa *D* ‖ scientia <existens in sciente> *D* ‖ [Idest] *A* ‖ [iam] *A* ‖ declaratum] de. *A* **27** naturalis corporis *B* **28** duobus modis dicitur *D* **28–29** [perfectio qua] *A* perfectio que *C* **30** <et> est *A* quia est *C* ‖ existens] (*B*²) exiens *B* **31–32** [est esse anime] *A* **32** apud <ipsum> *D* **33** <in> anima *D* **34** demonstravit] de. *A* ‖ [accepta] *B* **35** [que (1) — anime] *A* que est substantia *B* **36** quando] (*D*²) quoniam *D* **37** [Et (2)] *D* ‖ [est similis etc.] *A* ‖ [et (3)] *C* **38** erit in eo] esset *C* **40** est similis *C G* similis *B* **41** enim est *G* est igitur *C* **43** [habet] *B* habet *B*² habet ⌊animam⌉ *C* habens etiam *G*

ea. Dispositio autem anime apud vigiliam in animalibus
est similis scientie in sciente quando utitur ea. Et
hoc est in anima sensibili; anima autem nutritiva nunquam
invenitur in animalibus nisi secundum postremam perfectionem;
nisi aliquis ponat quod sit quidam modus animalium
qui non nutritur in aliquo tempore, scilicet in tempore in quo
manet in lapidibus, ut rane magne, que nichil thesaurizant
et manent tota hyeme in lapidibus, et similiter
plures serpentes. Et secundum hoc erit hoc commune anime
sensibili et nutritive eadem intentione; et si non, tunc
perfectio accepta in eis erit secundum equivocationem. Et
quocunque modo sit, quando intellecta fuerit diversitas
inter esse utrunque, tunc non nocebit accipere hoc indiffinite
in hac diffinitione, cum sit impossibile aliter. Et dixit: et
sompnus est similis dispositioni rei, etc. Idest, et dispositio
anime apud sompnum in animalibus est similis dispositioni
rei in tempore in quo potest agere sed non agit.
Et hec est descriptio prime perfectionis, et ex ea intelligitur
descriptio postreme perfectionis; et est dispositio
rei per quam ens agit aut patitur in tempore in quo
agit aut patitur.

412a26 **6.** *Et scientia in eodem antecedit in esse. Et ideo*
anima est prima perfectio corporis naturalis
habentis vitam in potentia. Et est secundum quod
412b1 *est organicum. Et partes plantarum sunt etiam*
organa, sed valde simplicia, v. g. quod
folia sunt coopertoria et vestes fructibus; radices
autem similes sunt ori, quoniam isti duo
412b4 *modi contrahunt cibum.*

44–45 [Dispositio — ea] *D* **45** simile *A* **47** ⌊<habet>⌉ invenitur *A* **48** <quid> quod *C* ‖ animalia *C* **49** qui] que *C* ‖ nutriuntur *C* ‖ aliquo] quodam *A B* ‖ scilicet] quasi *C* **50** manent *C* ‖ nichil] non *A* **51** toto *A* ‖ yeme *B C D* **52** [hoc (1)] *B* hoc B^2 ‖ [hoc (2)] *B C* ‖ commune hoc *D* **53** eadem intentione] secundum eandem rationem *B* **54** in] que *D* **55** intellecta] in intellectu *A* ‖ [diversitas] *A* **56** [esse] *A* ‖ [non] *A* ‖ hoc accipere *G* hoc accipere hoc *A* accipere *B* ‖ [indiffinite] *C* indefinite *A* **57** <et> in *B* ‖ [aliter] *A* aliter accipere *C* ‖ [et (2)] *C* **57–58** et (2) — rei] et vigilia et sompnus *A* **58** [est] *B D* **58–60** [etc. — tempore] *C* **60** [rei] *B* ‖ quo <tempore> *A* **61** hoc *A* **61–62** [et (2) — perfectionis] *C* **61** ⌊<intellecte>⌉ intelligitur *D* **62** postremo *B* ‖ dispositio] descripcio *A* **63** aut] et *C* **64** aut] et *C* ut *D*

6. **3** secundum <organum> *C* **4** [partes] *A* ‖ etiam] et *B* **5** organa] *J* organica *A B D G* ea *C* ‖ quod] quia *C* **6** sunt <valde> *C* ‖ cooperatoria *G* **7** [sunt] *B C D G* ‖ hori *B* fructibus *D G* **8** continent *B D G*

Cum declaravit quod genus anime est perfectio
que est quasi scientia existens in sciente quando non utitur
ipsa, incepit narrare quod ista perfectio precedit in esse
secundam perfectionem, et quod propter hoc debet adiungi
in diffinitione quod anima est prima perfectio corporis
naturalis habentis vitam in potentia. Et dixit: *Et scientia*
in eodem, etc. Idest, et perfectio que est quasi scientia precedit
in esse in individuo perfectionem que
est quasi studium. Et cum narravit hoc, incepit narrare
quod propter hoc debemus dicere hanc intentionem
in diffinitione, ut scilicet per eam distinguatur a perfectione
postrema. Et dixit: *Et ideo anima est perfectio prima*, etc. Idest,
et ideo dicendum est in diffinitione anime, etc. Deinde dixit:
Et est secundum quod est organicum. Ita cecidit in scriptura locus
albus. Et est corpus secundum quod est organicum, et corpus habens
vitam in potentia est primum organicum corpus.
Et cum narravit quod omne corpus vivum est organicum,
et hoc fuit manifestum in animalibus sed latuit in plantis,
incepit demonstrare quod organa existunt etiam in
plantis. Et dixit: *Et partes plantarum sunt etiam organa*,
etc. Et sermo eius in hoc est manifestus. Et hoc
quod dixit de plantis manifestum est; folia enim ita sunt
de plantis sicut corium in animalibus, et radices sunt
sicut os, quoniam utrunque comprehendit cibum. Et
hoc intendebat cum dixit: *quoniam isti duo modi contrahunt*
cibum, scilicet radices et os et alia ventricula
que transeunt ad ipsa.

---

9 declaravit] de. *A* **10** quando] quoniam *G* **11** ipsa] illa *C* ‖ incepit] in. *A* **12** secundum *C* **13** ⌊<quod anima>⌉ quod *D* **13–14** corporis — potentia] etc. *A* **14** [in] *D* **15** [in eodem etc.] *A* ‖ perfectio que] perfectione *C* **16** esse in] in eodem *A* ‖ in individuo perfectionem] secundam *C* **17** studium <et in uno individuo est> *C* ‖ narravit] de. *A* ‖ incepit narrare] in. de. *A* incepit declarare *C* **18** dicere] dare *C* ‖ intentionem <primum> *A* **19** scilicet per eam] *Crawford* super hoc *A* per secundam *B D* hec scilicet *C* per eam *G* **19–20** postrema perfectione *A* **20** [Et (2)] *C* ‖ [anima — etc.] *A* **20–21** [anima — ideo] *D* **20** prima perfectio *C* **21** dicendum est] intendit *C* **22** Et — organicum] etc. *A* ‖ <et> Ita *C* ‖ cedit *B* **23** albus] alius *B* ‖ <idest> et (2) *A* **24** organicum primum *G* **25** [Et] *C* ‖ [est] *A* est A^2 **26** hoc fuit manifestum] hec sunt manifesta *B* cum hoc videtur manifestum *C* **27–28** [incepit — plantis] *B C* **27** incepit demonstrare] in. de. *A* ‖ organica *D G* ‖ etiam existunt *A* existant etiam *D* **28** Et (2)] quod *C* **28–29** partes — etc.] particulares idest *A* **28** organica *B C D* **30–31** [manifestum — plantis] *D* **30** ita] ista *C* **31** sicut] ut *A* ‖ corium in] corium de *A* corium coopertorium in A^2 coria in *B* coopertorium in *C* cornu in *G* ‖ animali *G* **31–32** [et — os] *B D G* **31–34** et — ventricula] et os quoniam deprehenditur cibo. et hoc intendit cum d. quoniam isti duo modi scilicet radices et os et vera ventricula *A* et radices sunt sicut os quoniam utrumque comprehendit cibum scilicet radices et os et alia nutritiva A^2 **32** comprehenditur cibo *B G* comprehnduntur cibo *D* **33** quoniam] et *C* ‖ continent *B D G* **34** scilicet] sed *D* ‖ alia <membra> *C* **35** transiunt *C* ‖ ipsam *B*

412b4 **7.** *Si igitur aliquod universale dicendum est*
412b5 *in omni anima, dicemus quod est prima perfectio*
corporis naturalis organici. Et ideo
non est perscrutandum utrum anima et corpus
sint idem, sicut non est perscrutandum hoc
in cera et figura, neque in ferro et figura, neque
universaliter in materia cuiuslibet et in illo
quod habet illam materiam. Unum enim et ens
cum dicuntur pluribus modis, perfectio est
412b9 *illud de quo dicitur hoc prima intentione.*

Si igitur aliquod universale, etc. Idest, si igitur possibile est diffinire animam diffinitione universali, nulla diffinitio est magis universalis quam ista, neque magis conveniens substantie anime; et est quod anima est prima perfectio corporis naturalis organici. Et induxit hunc sermonem in forma dubitationis, cum dixit: *Si igitur dicendum est*, excusando se a dubitatione accidente in partibus istius diffinitionis. Perfectio enim in anima rationali et in aliis virtutibus anime fere dicitur pura equivocatione, ut declarabitur post. Et ideo potest aliquis dubitare, et dicere quod anima non habet diffinitionem universalem. Et ideo dixit: *Si igitur*, etc. Et quasi dicit: si igitur fuerit concessum nobis quod possibile est invenire sermonem universalem comprehendentem omnes partes anime, erit ille sermo iste. Deinde dixit: *Et ideo non est perscrutandum*, etc. Idest, et cum declaratum est quod anima est prima perfectio corporis naturalis, et quod animatum non habet hoc esse nisi ex eo quod habet animam, non est dubitandum

7. **1** [igitur] *A* ‖ dicendum] (B^2) dindum *B* **4–5** [utrum — perscrutandum] *B* **5** [idem] *C* ‖ <de> hoc *B* **6** figura et ferro *A* **7** similiter *A* **8** unicum *G* **9** dicitur *C* **10** [illud] *C* ‖ [hoc] *C G* hic *A* ‖ intentione <respectu materie> *C* **11** <dicit> Si (1) *A C* Dixit si *B G* ‖ [aliquod universale] *A* **12** diffinire] distinguere *C* **13** est] erit *A* **14** [prima] *C* **15** corporis <corporis> *B* anime corporis *D* ‖ [corporis naturalis organici] *A* **16** formam *B* ‖ dubitationis] (A^2) dictionis *A* ‖ cum] et *B* **16–17** [dicendum est] *A* **17** excusandum *D* ‖ [se] *B D G* **18** istius] huius *C* ‖ [rationali] *D* rationabili *C G* **19** aliis virtutibus] animalibus ^{ibus} *D* ‖ pura equivocatione] per equivocationem *B D* **20** post declarabitur *A* **21** [non] *D* **21–22** universalem diffinitionem *A* **22** [etc.] *A B C D G* etc. *I* ‖ [Et (2)] *A C* ‖ dicit] dicat *C* diceret *G* **24** [omnes] *C* **25** erit] et *A* et erit A^2 ‖ iste <quem diximus> *A* universale *C* **25–26** [non — etc.] *A* **26** [et] *B D* ‖ declaratum] de. *A* ‖ anima <quod anima> *C* **27** [corporis naturalis] *A* ‖ <est> animatum *B* **28** [est] *D* ‖ dubitatio *A* dubitatio nisi propter hoc quod anima est perfectio multipliciter et equivoce et unitas erit multipliciter et equivoce *C*

quomodo anima et corpus, cum sint duo, fiunt idem, sicut non est dubitandum hoc in cera et in ferro cum figura existente in eis, et universaliter in materia cuiuslibet et in re que existit in illa materia. Hec nomina enim, scilicet *unum* et *ens*, licet dicantur pluribus modis, tamen prima perfectio in omnibus istis, scilicet forma, magis digna est ut habeat hoc nomen, scilicet *unum* et *ens*, quam illud quod est congregatum ex materia et forma. Congregatum enim non dicitur unum nisi per unitatem existentem in forma; materia enim non est hoc nisi per formam. Et si materia et forma essent in composito existentes in actu, tunc compositum non diceretur unum nisi sicut dicitur in rebus que sunt unum secundum contactum et ligamentum. Modo autem, quia materia non differt a forma in composito nisi potentia, et compositum non est ens in actu nisi per formam, tunc compositum non dicitur unum nisi quia sua forma est una. Et quasi innuit per hoc questionem contingentem dicentibus quod anima est corpus; et est quomodo illud quod congregatur ex anima et corpore fiat unum.

412b10

8. *Iam igitur diximus quid est anima universaliter.*
Et est substantia secundum hanc intentionem, scilicet
secundum illud quod hoc corpus est quod est; quemadmodum,
si aliquod instrumentum esset corpus
naturale, ut securis, tunc acumen securis
esset substantia et eius anima secundum hanc intentionem.
Et ideo, cum istud est abstractum, non

29 sint duo] duo fuerint *D* ‖ fiunt] sint *A D* fuerint *C* fuerit *G* **30** dubitatio *A* ‖ <de> hoc *A* ‖ cera] ca^{do} *B* .ca. *D* cā *G* ‖ [in (2)] *A* **31** <an sint idem> cum A^2 ‖ exigente *G* **32** que existit] existente *C* ‖ illa] una *A* **32–33** enim nomina *B* **33** [scilicet] *C* **34** prima] post *C* ‖ [scilicet forma] *A* **34–35** est magis digna *A* **35** ens scilicet et unum *C* ‖ quem *D* **36** congregatum (1)] aggregatum *D* **38** [est] *D* dicitur *C* est D^2 ‖ formam <quare ex **36** congregatum (1)] aggregatum *D* **38** [est] *D* dicitur *C* est D^2 ‖ formam <quare ex materia et forma sit unum> *C* **39** in] ex *C* ‖ existente *C D* **40** dicitur *C* **41** in rebus dicitur *D* ‖ tactum *A C* **43** <in> potentia *A* **44** [est — non] *B* ‖ [in] *A* ‖ nisi] neque *C* **45** dicetur *A* ‖ unum nisi] (B^2) nisi unum *B* ‖ forma] essentia *B* ‖ una <et hō cum compositionem unde ergo et forma una> A^2 ‖ [Et quasi] *C* **46** hanc *C* **47** est (1)] et *C* **48** corpore et anima *C* ‖ fiat] sit *A*

8. **1** igitur] ergo *A* ‖ [est] *C* **2–3** secundum scilicet *A* **3** hoc corpus est quod est <animal> *D* hoc corpus est *A* est corpus et est *C* **4** instrumentum aliquod *A* **5** acumen <et esse> *C* **6** esset] *J* est *A B C D G* ‖ eius] est *C D* **7** illud *C D*

412b15 *erit securis post nisi equivoce. Modo autem*
erit securis post; anima enim non est quiditas
talis corporis et intentio eius, sed est corporis talis
412b17 *naturalis habentis principium motus et quietis.*

Cum predixit quod anima est substantia, deinde declaravit quod est forma et perfectio, incepit hic inducere modum per quem potest accidere certitudo quod forme naturales sint substantie; et hoc est necessarium in hoc loco. Et dixit: *Iam igitur diximus*, etc. Idest, declaratum est igitur ex hoc quod diximus quid est anima universaliter. Et secundum quod diximus in hac diffinitione anima est substantia secundum intentionem per quam dicimus in re per quam hoc corpus naturale est quod est substantia, non alio modo. Deinde dedit exemplum de corporibus artificialibus, et fecit differentiam in hoc inter corpora naturalia et artificialia. Essentie enim rerum artificialium sunt accidens; et ideo existimaverunt quidam quod ita est de essentiis corporum naturalium. Et dixit: *quemadmodum, si aliquod instrumentum*, etc. Idest, et forme et essentie corporum naturalium sunt substantie. Quoniam, quemadmodum si aliquod instrumentum esset corpus naturale, ut securis, (idest si ymaginati fuerimus ipsum esse ens naturale), tunc acumen securis esset eius substantia. Deinde dedit rationem super hoc. Et dixit: *Et similiter ista cum abstracta est*, etc. Idest, et necesse est in securi, si esset ens naturale, ut eius acumen esset substantia. Securis enim non dicitur nisi illud quod congregatum est ex

8–9 [nisi — post] *D* **8** [Modo] *A* **8–9** erit autem *A* autem non erit *C* **9** post <nisi equivoce> *C* ‖ enim] autem *A* igitur *C* ‖ [quiditas] *C* quiddam *A* quidem *B D G* quiditas *Crawford* **10** talis corporis] tale corpus *A D* ‖ [eius] *B* ‖ corporis (2)] corpus *A* **10–11** naturalis talis *B* **11** <et> motus *C* **12** deinde declaravit] de. d. *A* declaravit *G* **13** incepit] in. *A* ‖ indicere *D* **14** rectitudo *D* **15** sunt *A D* ‖ necessarium est *A* **16** <et> Iam *A* ‖ [diximus etc.] *A* **17** <quod> igitur *C* **17–18** [quid — diximus] *B C* **18** <hoc> quod *A* ‖ diffinitione hac *A* **19** <hanc> intentionem *A* **20** <in> alio *C* alico *A* **22–23** naturalia corpora *C* **23** rerum] corporum *A C* ‖ artificialium] arficialium *B* **24** accidens] actus *B D G* ?B2 act. *C* **24** existimaverunt] extimavit ut *D* **25** [de — naturalium] *C* **26** [si — etc.] *A* ‖ [et (2)] *B* **27** [substantie] *A C* substantie [ipsum esse ens naturale ut eius acumen esset substantia. Securis enim non dicitur nisi illud quod agregatum est ex materia scilicet forma et forma que est acumen. et si acumen auferatur et esset securis] *D* ‖ [Quoniam] *A* **28** [quemadmodum] *C* **28–29** esset corpus naturale] etc. *A* **29** fuimus *B* **30** naturale <ut securis> *B* ‖ securis] seruus *C* **31–32** similiter — etc.] ideo *A* **32** [Idest] *G* ‖ <non> necesse *A* ‖ esset <eius substantia> *C* est *G* **33** <eius> substantia A^2 **34** [enim] *A* enim A^2 ‖ agregatum est *D* congregatur cum est *B* congregatur *C*

materia, scilicet ferro, et forma, que est acumen. Et si acumen auferatur, et esset securis corpus naturale, tunc securis non esset, quia materia et forma non essent, nisi diceretur securis equivoce. Et illud per cuius ablationem aufertur hec substantia est substantia; est enim pars eius; pars autem substantie est substantia. Deinde dixit: *Modo autem erit post securis*. Idest, modo autem, quia securis est corpus artificiale, licet acumen sit ablatum ab eo, tamen post dicetur securis per suam figuram; figura enim propria ei eadem est in eo cum acuitate et sine. Et hoc quod dixit manifestabitur ex hoc quod dico. Manifestum est enim per se quod hoc nomen *securis*, sive fuerit naturale sive artificiale, dicitur de illo congregato ex illo quod est quasi forma in eo, et ex eo quod est quasi materia. Et etiam manifestum est per se quod *securis* dicitur de aliquo individuorum substantie. Et sic necesse est ut hoc nomen quod dicitur de eo secundum quod est individuum substantie sit dictum de eo secundum materiam et formam insimul. Unde necesse est ut utrunque sit substantia; partes enim substantie sunt substantia. Et sic necesse est, cum forma fuerit ablata, ut hoc nomen auferatur ab eo, scilicet nomen quod demonstrat ipsum secundum quod est individuum. Aut dicamus quod hoc nomen non dicitur de eo nisi secundum materiam tantum, v. g. secundum quod est corpus ferreum? Et tunc forma erit in eo accidens; et tunc necesse erit, si forma fuerit ablata, ut hoc nomen quod dicitur de eo secundum quod dicitur individuum substantie remaneat. Sed quia forme rerum naturalium cum fuerint ablate auferentur materie, et nullum ens remanet nisi equivoce,

35 <ex> ferro *A* forma et *D* ‖ quod *A* **36** [esset] *C* **37** [non (1)] *B* ‖ essent] esset *C* **38** equivoce securis *A* ‖ per cuius ablationem] quod cuius abieccione *A* pro cuius abieccione A^2 pro cuius ablatione *B D* pro cuius absolutione *G* **39** [est substantia] *A* **41** erit securis post *C* etc. *A* **42** corpus est *B* est *A* ‖ licet] hoc *B* scilicet *C* **43** per] propter *A* ‖ <formam et> figuram *A* **44** eo] ea *A* loco *C* **45** manifestabatur *D* ‖ ex] et *B* **46** [est enim] *C* est *B* ‖ seu *D* **47** fuerit] sit *A* ‖ naturalis *A G* ‖ artificialis *G* accidentalis *A* fuerit artificiale *B* ‖ dicitur] (A^2) d. *A* ‖ concreto *D* **48** <et> ex (1) *B* ‖ illo] eo *A* **48–49** [forma — quasi] *C* **48** eo (1)] ea *G* ‖ [et — est (2)] *A* **49** etiam] est *A* cum *C* ‖ [est] *A B* **50** individuo substantie A^2 *C* individuorum iste *A* **51** [est (2)] *A* dicitur A^2 **53** simul *A* ‖ utraque *A D* **54** enim] igitur *D* ‖ substantie sunt substantie *A* sunt substantie *C* **55** [est] *C* ‖ fuit *C* **56** ea *A C* ‖ nomen scilicet A^2 ·· scilicet *A* ‖ demonstravit *A* **57** [non] *A* **58** <non> nisi *A* **59** ferreum] (A^2) fenum *A* ferreum tantum *D* fereum *G* **60** fuerit] erit *C* ‖ ut] quod *C* **60–61** quod dicitur] dicatur *B* **61** eo] *Crawford* ea *A B C D G* **62** quia] quoniam *A* ‖ ablate <vel abstracte> *C* **63** auferuntur *B D G* ‖ nullum] intellectum *D* ‖ manet *C*

necesse est, cum posuerimus securim esse corpus naturale,
et ablata fuerit acuitas, que est in eo quasi forma,
ut auferatur materia et non remaneat ens. Cum igitur
forma fuerit ablata secundum hanc intentionem, statim auferetur
hoc nomen *securis*, quod demonstrat ipsum secundum
quod est individuum substantie. Quoniam per ablationem
forme aufertur materia; et cum materia et forma auferuntur,
nichil remanet de eis que demonstrantur per
hoc nomen secundum quod demonstrat aliquod individuorum
substantie, nisi sit aliud individuum; et tunc non dicitur
securis nisi equivoce. Forme igitur naturales
substantie sunt, quia, cum fuerint ablate, aufertur nomen
quod demonstrat ens secundum quod est individuum substantie,
et similiter diffinitio que est secundum illud nomen;
quia auferuntur genus et differentia, quorum unum
demonstrat materiam et aliud formam; v. g. quod, cum
sensus aufertur a carne, non remanet caro, nisi equivoce,
sicut caro mortui. Forma autem artificialis,
quia, cum aufertur, non aufertur materia,
sed remanet nomine et diffinitione (quoniam, cum figura
securis aufertur, remanet ferrum idem sicut ante nomine
et diffinitione), necesse est et recte ut remaneat
nomen eius, scilicet *securis*, quod demonstrat hoc instrumentum
secundum quod est individuum substantie, licet acuitas
auferatur. Et hoc fuit quia nomen dicitur in rebus naturalibus
primo de forma et secundo de congregato;
in rebus autem artificialibus econtrario, scilicet quia primo
de materia, secundo de congregato. In rebus igitur
artificialibus demonstrat individuum substantie secundum
suam primam significationem quia significat materiam;
et in rebus individuis substantie naturalibus demonstrat
ipsum secundum suam primam significationem quoniam

64 corpus esse *C* **65** in eo que est *A* **66** remanet *D* ‖ igitur] ergo *C* **67** <abstracta vel> ablata *C* ‖ aufertur *D* **68** securis hoc nomen *C* ‖ <secundum> quod *C* ‖ demonstratur *B* **70** aufertur] auferatur *B G* ‖ materia et forma] forme *B* **72** [nomen] *B* ‖ demonstrant *A* **73** [sit] *B* fit *D* ‖ dicetur *A* **74** [securis] *A* **75** quia] que *C* **76** ?monstrat *B* **77** secundum <quod> *B* **78** quia] quod *B* **79** demonstrat materiam — formam] dicitur materia — forma *B* ‖ et aliud] aliud vero *C* aliud *A* ‖ quod] quia *C* **81** mortua *C* ‖ artificialis] accuti *B* **82** [non aufertur] *C* **83** [cum] *D* **84** securi *G* **85** est et] etiam est *C* **87** secundum] scilicet *C D* **89** primo] post *D* ‖ [et] *A* **90–91** [autem — rebus] *B G* **90** artificialibus ⌊<demonstrat individuum substantie>⌉ *D* ‖ [quia] *A* quod *D* **91** igitur] autem *A* **93** [suam] *A C* ‖ significationem primam *A* ‖ quia] quoniam *A* **95** ipsam *B* ‖ significationem primam *A*

significat formam. Hoc enim individuum non est
hoc nisi per suam formam, non per suam materiam.
Materia enim nullum habet esse in actu in corporibus naturalibus
secundum quod est materia, et esse non est in actu nisi forme.
Et hoc valde manifestatur in formis rerum simplicium,
quoniam, cum forma fuerit ablata, nichil remanet.
Et in rebus artificialibus nichil est hoc nisi per suam
materiam, non per suam formam. Et sic declarabitur tibi
differentia inter naturalia et artificialia, et intelliges
hoc quod dicit Aristoteles, et auferetur dubitatio que inducit
credere quod forme sunt accidentia. Deinde dixit: *anima enim
non est*, etc. Idest, et est de anima econtrario acuitati; nomen
enim aufertur ab animato per ablationem anime, et
remanet in securi, licet acumen auferatur. Anima enim
non est talis corporis in quo est acuitas, scilicet corporis
artificialis organici, sed naturalis. Et hoc intendebat cum
dixit *talis*. Et hoc quod dixit *principium motus et quietis*
est dispositio corporis naturalis.

9. *Et considerandum est quod dicitur de hoc in membris* 412b17
*etiam. Oculus enim si esset animal, tunc
visus esset anima eius; iste enim est substantia
oculi, que est secundum suam intentionem. Et corpus* 412b20
*oculi est materia visus, qui cum deficit,
non dicetur oculus nisi equivoce, sicut dicitur
de oculo lapideo. Et accipiendum est illud
quod dicitur de parte in toto corpore; proportio
enim partis ad partem est sicut totius
sensus ad totum sensibile.* 412b25

96 formam <non per suam materiam> *C* **96–97** [Hoc — formam] *A* **96** enim] igitur *C* est *D* **97** [hoc] *C D* **98** enim] vero *A* igitur *C* ‖ nullius *D* nullo modo *C* ‖ actum *C* ‖ [corporibus] *C* **99** <in> materia *A* ‖ [est in] *D* **101** cum] si *A D* ‖ forma <rerum> *B* ‖ fuit *B* **102** [Et] *C* ‖ rebus] corporibus *G* ‖ nichil] nullum ens *A* naturalis *D* nullum *G* ‖ [hoc] *C* **103** <et> non *A G* ‖ Et] sed *C* ‖ [tibi] *C* **104–105** intelligo hoc *A* sic intelliges *C* intelligens hoc *D* **105** aufertur *B D* ‖ ducit *A B C G* **106** <secunde> forme *B* ‖ sint *D G* ‖ enim] igitur *C* **107** [non est etc.] *A* ‖ [Idest] *C D* ‖ acuitati] (A^2) acuitate *A* **109** auferri *D* ‖ enim] igitur *C* **111** organi *C* ‖ hoc <etiam> *B* ‖ intendebat] in. *A* **112** [talis — enim] igitur *C* **112–113** motus — naturalis] etc. *A* dixit (2)] *D* ‖ hoc <est> *A* ‖ <habentis> principium *A* **113** est] et *C*

9. **1** [Et] *A* ‖ [est] *B C G* ‖ [de] *D* ‖ hiis *A* **2** animalis *G* ‖ tunc] totum *G* **3** [est] *G* est G^2 ‖ substantie *C* **4** oculi] eius *C* **6** dicetur] dicitur *A C* ‖ <visus> oculus *D* **7** lapideo occulo *A* **8** proportio] proprio *D* **9** [est] *D* ‖ totius] A^2 totus *A B C D G*

Cum declaravit quod ita est anima de corpore sicut forma in materia (forma enim in corporibus naturalibus magis habet hoc nomen *substantia* quam materia), et quod individuum non sit individuum nisi per formam (quia non est individuum nisi secundum quod est ens in actu, et est ens in actu per suam formam, non per suam materiam), et declaravit hoc ratione, vult modo declarare hoc exemplariter.
Et dixit: *Et considerandum est quod dictum est in membris.*
Idest, et hoc quod dictum est in anima, quoniam est substantia quia cum aufertur aufertur nomen ab animato, verificatur in membris habentibus proprie virtutes particulares anime sensibilis. Deinde dedit exemplum in hoc de oculo. Et dixit: *Oculus enim si esset animal*, etc. Idest, quoniam proportio visus ad oculum est sicut proportio anime ad corpus, si fuerimus ymaginati quod oculus esset animal, necesse esset ut visus esset anima eius. Visus enim tunc esset substantia anime secundum illud quod est, et oculus esset materia illius anime. Deinde dixit: *qui cum deficit*, etc. Idest, et quia manifestum est de visu quod, cum deficit, non remanet post oculus, nisi equivoce, sicut oculus factus de lapide aut formatus in pariete, qui non habet de intentione oculi nisi tantum figuram, et quod visus est substantia oculi, manifestum est quod anima debet habere talem dispositionem cum corpore, scilicet quod, cum aufertur, aufertur nomen ab animato, et non remanet animatum, nisi equivoce; v. g. quod, cum animalitas fuerit ablata ab aliquo individuo, animal non remanet animal, nisi equivoce; quapropter anima est substantia. Et quia iam posuit primo

11 <et considerandum etc.> Cum *A* ‖ de] in *A* **12** in (1)] de *B* ‖ [forma] *B* forma B^2 ‖ [corporibus] *A* **13** [hoc] *B C D* ‖ substantie *C* **14** [non sit individuum] *C* **14–15** [per — nisi] *A* **15** ens in actu (1)] in actu ens *A* in actu *C* ‖ et est] idest *B* **16** non] (A^1) neque *A* ‖ declaravit] (A^2) de. *A* **17** <et> vult *A* ‖ declarare hoc modo *D* modo de. hoc *A* ‖ exemplo *C* **18** [quod — membris] *A* **19** [et] *A* ‖ [est (1)] *D* ‖ anima <considerandum est in membris scilicet> *C* **20** quia cum] que quando *B* **21** <hoc enim> verificatur *C* deficit *B* et verificatum *D* **22** sensibiles *D G* ‖ dedit] de. *A* **22–23** de hoc in *C* **23** [si — etc.] *A* si esset animal necesse esset ut visus eius esset anima *C* **25** <et> si *C* **26** esset (1)] est *A* ‖ eius esset anima *A* **27** <eius> anime *C* ‖ quod illud *A* ‖ [et] *C* **28** anime illius *C* u'lis anime *D* **28–29–30–31** etc. Idest et — post oculus — lapide] etc. sicut dicitur de occulo lapideo *A* etc. et — oculus post — lapide A^2 **29** [et] *G* ‖ est manifestum B^2 manifestum *B* **30** oculus post *C* **31** formato *A* formatur *G* ‖ qui] ?quem *D* **31–32** non — oculi] de intentione oculi non habent *D* **32** figuram tantum *C* tantum figura *G* ‖ quod] quia *A* ‖ <quia> est *C D* **33** oculi <secundum rationem> *C* ‖ debet] dicitur *B* dicit *C* ‖ [talem] *D* **36** <etiam> v. g. *B* ‖ quod] quia *A G* ‖ fuit *B* **37** animal (1) <enim> *D* animalis *A G* ‖ [animal (2)] *C* **38** possuit iam *D* tunc posuit *C*

quod ita est de parte sicut de toto, et quod possibile est ut habeamus certitudinem de toto considerando hoc in partibus, incepit declarare modum ut iudicium totius et partis sit idem in hoc loco. Et dixit: *comparatio enim partis ad partem*, etc. Idest, et necesse est ut ita sit de toto sicut de parte in hac intentione, quoniam comparatio alicuius membri apud suam formam particularem sensibilem in essendo substantiam illius membri est comparatio totius sensus ad totum corpus sensibile. Et hoc quod dixit manifestum est. Comparatio enim visus, qui est pars sensus, ad oculum est sicut comparatio totius sensus ad totum corpus. Et quia comparatio est eadem, et visus est substantia, igitur anima erit substantia.

412b25 **10.** *Et illud quod habet potentiam ut vivat non est illud a quo ablata est anima, sed illud quod habet animam. Semen autem et fructus sunt in potentia corpus tale. Quoniam, sicut secare et* 413a1 *aspicere sunt perfectiones, ita et vigilie. Et sicut visus est potentia instrumenti, ita anima; corpus autem est illud quod est in potentia. Et sicut oculus est visus et membrum, ita animal est* 413a3 *anima et corpus.*

Quia accepit in diffinitione anime potentiam, que dicitur equivoce, incepit declarare quam intentionem intendit, et complere declarationem illius et prime et secunde intentionis, hoc modo declarationis a quo modo incepit, scilicet exemplariter. Et dixit: *Et illud quod habet potentiam ut vivat*, etc. Idest, et cum dicimus in corpore

40 habeamus] (A^2) habealmus *A* ‖ certitudinem] consuetudinem *B* ‖ de] in *A* **41** incepit declarare] in. de. *A* ‖ ut] secundum quem *A C* **41–42** partis et totius *C* **42** [in hoc loco] *C* in loco *D* ‖ Operatio *D* proporcio *A* ‖ enim] igitur *C* **42–43** [partis ad partem] *A* **43** [Idest] *A* **44** comparatio] proporcio *A* **45** apud] ad *C* ‖ particularem] parem *C* **46** in] (*A*) ?A^2 **47–48** quod dixit] quidem *A* **49** [sicut] *A* **51** igitur] ergo *A* ‖ <et> anima *C* ‖ erit] est *A*

10. **1** potentiam habet *A* **3** [et] *C* et C^2 **4** sicut <enim> *D* ‖ seccare *B D* sentire *A* **5** [et (1)] *B D G* **6** <in> potentia *A* **7** [illud] *C* **8–9** anima est animal *G* **9** corpus et anima *C* anima corpus *D* **10** <et illud quod potest> Quia *A* ‖ [anime] *A C* **11** incepit declarare] in. de. *A* **12** intendebat *D* ‖ complet *C* ‖ declarationem] intencionem *A* ‖ <et> illius *B* ‖ [et (2)] *C* **13** intentiones *C* **14** exemplariter scilicet *A* sed extrahitur *C* **14–15** [quod — etc.] *A* **15–16** [etc. — vivat] *C*

scilicet quod est quod habet potentiam ut vivat, non intendimus
per hoc sicut dicimus in eo quod non habet habitum
et formam quibus potest agere et pati (quemadmodum
dicimus quod semen et fructus habent potentiam ut vivant,
et quod sanguis menstruus habet potentiam ut sentiat
aut moveatur), sed dicimus hoc in habente animam in actu
qua agit aut patitur, sed in illo tempore neque agit neque
patitur, sicut animal dormiens. Et cum demonstravit hoc
de potentia que est prima perfectio, dedit differentiam inter
istam et potentiam que non est anima in suo esse, et incepit
etiam declarare exemplariter differentiam inter primam perfectionem
in rebus habentibus formas et secundam. Et dixit:
Et sicut abscindere et aspicere, etc. Idest, et sicut abscindere in securi
et aspicere in oculo sunt postreme perfectiones istarum
rerum, ita vigilia est postrema perfectio animalis sensibilis.
Et dixit hoc quia manifestum est quod proportio abscisionis
ad instrumentum, quando abscindit, et aspectus
ad oculum, quando aspicit, est sicut proportio actionis
sensuum ad animal in vigilia; vigilia enim est usus
sensuum. Et sicut ista dispositio est postrema perfectio
oculi, sic vigilia est postrema perfectio animalis. Deinde
dixit: *Et sicut visus est potentia instrumenti, sic
anima*. Idest, et sicut visus, quando animal non utitur
ipso, dicitur esse potentia qua oculus videt, ita dicimus
quod anima est potentia qua animal vivit, quando animal
non agit per illas actiones anime. Deinde dixit: *corpus
autem est illud quod est in potentia*. Idest, corpus autem
animalis est illud quod recipit illam potentiam, aut illud quod
dicitur illam virtutem habere. Et dicitur potentia quia

16 [scilicet quod est] *A* **16–19** [non — vivant] *G* **17** diximus *C* **18** et (1)] aut *C* ‖ <et> potest *C* ‖ et (2)] aut *C* **19** [dicimus] *D* **21** aut] et *B* ‖ dicitur *B* ‖ [in actu] *C* **22** quo *B* ‖ aut] vel *C* **22–23** [sed — patitur] *D* **22** isto *C* ‖ neque (1)] nec *C* ‖ neque (2)] nec *C* **23** [cum] *D* ‖ determinavit *B* de. *A* **25** [et (1)] *C* ‖ que] autem *D* ‖ <in> anima *C* ‖ [et (2)] *A D* ‖ incepit] in. *A* **26** [etiam] *C* ‖ declarare] de. *A* ‖ [exemplariter] *C* **27** formam *C* ‖ [et secundam] *C* **28** Et (1)] quoniam *A* ‖ abscindere (1) — etc.] sentire *A* secare et aspicere etc. *C* ‖ [et sicut (2)] *A* sicut *C D* **29** [et] *C* ‖ illarum *D* **30** animal *B* **31** quia] quod *C* ‖ manifestum] verum *C* **32** abscidit *D* ‖ <proporcio> aspectus *A* **33** est] ea *C* **34** est usus] visus *C* **36** sic] sicut *A* sit A^2 *C* **37–38** [Et — et] *A* **37** instrumenti] in oculo *D* ‖ sic <est> *C* sicut *D* **39** esse] etiam *A* ‖ oculus] animal *C* ‖ <et> ita *C* ‖ dicimus] dicemus *A* **40** qua] quare *C* ‖ vivit] intendit *C* ‖ [animal (2)] *A* **41** agit] utitur ipso *A* ‖ illam actionem *B D* actiones *A* illam actiones *G* ‖ ⌊Deinde dixit <illud quod est in potentia>⌉ *D* **42** est autem *B* ‖ est (1) — potentia] etc. *A* ‖ [est (2)] *B* ‖ [in] *C* ‖ [autem (2)] *A* **43** [animalis] *B* **44** habere illam virtutem *A*

quandoque agit et quandoque non; et dicitur potentia in
tempore in quo non agit. Deinde dixit: *Et sicut oculus est membrum
et visus, ita animal est anima et corpus*. Idest, et sicut
hoc nomen *oculus* dicitur de illo membro, quod est corpus
compositum, et de virtute visibili, que est in eo, ita *animal*
dicitur de anima et corpore. Et sermo eius in hoc
capitulo est manifestus.

413a4
413a5

11. *Quoniam autem anima non est abstracta
a corpore, aut pars eius, si innata est dividi, non
latet; est enim quarundam partium perfectio.
Sed nichil prohibet ut hoc sit in quibusdam
partibus, quia non sunt perfectiones alicuius rei
ex corpore. Et cum hoc non declaratur utrum
anima corpori sit sicut gubernator navi.
Secundum igitur hunc modum determinandum
est hoc de anima secundum exemplum
et descriptionem.*

413a10

Cum accepit in diffinitione anime universali quod est
perfectio corporis naturalis, incepit declarare quantum
apparet ex hac diffinitione de abstractione aut non abstractione.
Et dixit: *Quoniam autem anima*, etc. Idest, quoniam autem manifestum
est ex hoc quod dictum est in diffinitione anime quod
impossibile est quod anima sit abstracta a corpore aut secundum
omnes partes aut per aliquam partem eius, si innata est dividi,
non latet. Apparet enim quod quedam virtutes eius
sunt perfectiones partium corporis, secundum quod forme
naturales perficiuntur per materiam; sed tale impossibile
est ut sit abstractum ab eo per quod perficitur.

45 [et (1)] *A D* ‖ dicitur] dixit *C* **46** dixit Et] dicut *C* **46–47** [est — corpus] *A* **47** [Idest] *C G* ‖ [et (3)] *A* **51** est] et *C* ‖ manifes//ssimus *G*
11. **1** anima autem *G* **2** aut] ut *C* **3** quorundam *C* ‖ [partium] *D* corporum *C* **4** hec *C* **6** [non] *B* **7** corporis *C* ‖ [sit] *A* ‖ <in> navi *C* **8** hunc igitur *B* **8–9** determinandum est] determinatur *A* **9** <sed> secundum *A* **11** <Quoniam autem anima etc.> Cum *A* ‖ accepit in diffinitione] de. incepit diffinitionem *A* ‖ universalis *A D* universaliter *C* ‖ <hec> est *D* **12** ⌊<animalis>⌉ naturalis *D* ‖ incepit declarare] intendit de. *A* **13** ⌊<et>⌉ de *D* ‖ aut] et *C* ‖ [non] *D* **14** [anima] *A* ‖ [autem (2)] *A* idest quia *C* **15** [est (1)] *B D* ‖ dictum] quando *A* ‖ quod (2)] ut *C* **17** per] secundum *A* ‖ partem] parcium *A* **18** latet] (D^2) lateat *D* ‖ Apparet] oportet *C* ‖ [eius] *B* **19** sint *C* **19–20** naturales forme *A* **20** perficiuntur per] perficiunt *C* ‖ sed] scilicet et *B C D* et *G* ‖ tale] (A^2) talam *A* **21** [est] *D* ‖ abstracta *A*

Deinde dixit: *Sed tamen nichil prohibet*, etc. Idest, sed hoc non est manifestum in omnibus partibus eius, cum sit possibile ut aliquis dicat quod quedam pars eius non est perfectio alicuius membri corporis, aut dicat quod, licet sit perfectio, tamen quedam perfectiones possunt abstrahi, ut perfectio navis per gubernatorem. Propter igitur hec duo non videtur manifestum ex hac diffinitione quod omnes partes anime non possunt abstrahi. Et Alexander dicit quod ex hac diffinitione apparet quod omnes partes anime sunt non abstracte. Et nos loquemur de hoc quando loquemur de virtute rationabili. Deinde dixit: *Secundum igitur hunc modum*, etc. Idest, tanta igitur cognitio est data a talibus diffinitionibus, que inducte sunt exemplariter, et secundum sermones universales, sicut nos fecimus hic; idest quod non notificant rem perfecta notificatione, quousque appareant ex ea omnia convenientia illi rei. Et ideo, cum perscrutati fuerimus de unaquaque partium anime secundum diffinitionem propriam cuilibet, apparebit tunc hec intentio et alie intentionum querendarum in anima.

ii. 2

413a11 **12.** *Et quia res manifesta que est magis propinqua in sermone ad intelligendum est ex rebus latentibus, sed magis apparent, querendum est etiam ut tali cursu curramus in anima. Oportet enim ut sermo diffiniens non tantum demonstret*
413a15 *quid est res, sed etiam causa erit inventa et manifesta in eo. Modo autem intentiones diffinitionum sunt quasi conclusiones; v. g. quadratura, et*

22 [tamen] *A* cum *C* ‖ [prohibet] *A* ‖ [Idest] *A* ‖ sed (2)] si *C* **23** [in] *C* **24** [eius] *C D* ‖ est non *C* ‖ [perfectio] *B* **25** [alicuius — perfectio] *C* ‖ corporis membri *A* ‖ quod] et *B D G* **26** extrahi *D* **27** navis] manus *D* **27–28** hec igitur *B* **28** videtur manifestum] ꝟūiliter B^2 **28–30** [quod — diffinitione] *B* **29** partes anime] alie *C* ‖ [non] *A C D G* non *J* ‖ possint *G* ‖ Et] ut *A* **30** [quod ex] *C* **31** sint *A C* ‖ [non] *D* **32** rationali *C* **33** Secundum igitur] et secundum *C* ‖ [hunc modum etc.] *A* ‖ tanta] tota *C* **34** data est *C* tradita est *A* ‖ [diffinitionibus] *C* **35** [sunt] *A* ‖ exemplariter] diffinitionibus extra ritum *C* **36** facimus *B* ‖ hoc *A* ‖ idest] ita *C* **36–37** [rem perfecta notificatione] *C* **37** aparant *B* **38** fuerimus] sumus *B* ‖ de] esse in *C* **40** cuiuslibet *B C* ‖ intentio] in tanto *D* ‖ aliarum *C* **41** intentioni *D* ‖ quarundam *A*

12. **1** magis propinqua est *C* **2** [est] *D* ‖ ex] in *C* **3** <et> magis *B* ‖ appereī *B* **4** ut] in *A* ‖ currimus *B* ‖ in <in> *A* **5** enim] *J* igitur *A B C D G* ‖ denotet *A* **6** est <quid est> *D* ‖ [etiam] *C* ‖ erat *G* ‖ inventa] iuncta *A* **6–7** in eo manifesta *A* in ea manifesta *C* **7** intentiones diffinitionum] diffinitiones intentiones *C* **8** quasi] quod *A* ‖ quadratam *A* ‖ et] que *B*

est invenire superficiem rectorum angulorum
10 *equalium laterum equalem longo; et ista diffinitio est intentio conclusionis. Dicens autem quod quadratura est invenire medium in re narravit causam.* 413a20

Quia cognitio acquisita ex hac diffinitione non sufficit in cognitione substantie cuiuslibet partis anime (quoniam hec diffinitio est universalis omnibus
15 partibus anime et dicta de eis multipliciter, et tales diffinitiones non sufficiunt in cognitione rei perfecte cum fuerint universales univoce, nedum cum sint universales multiplices; querendum est enim post ad sciendum unamquanque
20 partium que collocantur sub illa diffinitione cognitione propria, cum diffinitio non dicatur de eis univoce), incepit ergo hic demonstrare viam ad cognitionem diffinitionum que appropriantur cuilibet partium in rebus ignoratis, et causam propter quam non sufficiunt
25 diffinitiones in talibus rebus. Et dixit: *Et quia res manifesta que est magis propinqua*, etc. Idest, et quia via naturalis in cognitione causarum propinquarum rebus est ire de latentibus apud Naturam apparentibus apud nos, et est ire de posterioribus in esse ad priora,
30 ut dictum est in Posterioribus, oportet nos ire in cognitione diffinitionum propriarum unicuique partium anime per istam viam. Et nulla via est in cognitione talium diffinitionum, scilicet que componuntur ex propinquis causis propriis rei, cum fuerint ignote, nisi a posterioribus
35 apud nos. Deinde dixit: *Oportet enim ut sermo diffiniens non tantum demonstret*, etc. Idest, et causa propter

9 [est] *D* ‖ angulorum] (G^2) angelorum *G* **10** longam *D* **11** inuntio *D* ‖ <per> quod *C* **12** medium invenire *C* ‖ in <in> *C* **13** <et quia res ma. etc.> Quia *A* **14–15** [cuiuslibet — est] *A* **15** [hec] *C* ‖ <in> omnibus *A* **16** anime partibus *A* ‖ dicta] idem *C* ‖ materialiter *A* universaliter *C* **18** universales (1) ⌊<universales>⌉ *A* ‖ univoce] in voce *B* ‖ sunt *G* fuerint *A* **19** [enim] *A* igitur *C* ‖ unamquanque] unam unamquaque *C* **20** illa] ipsa *A* **21** diffinitio] (A^2) diffinitione *A* **22** incepit] in. *A* ‖ hic demonstrare viam] de. viam hic *A* **23–24** [que — sufficiunt] *D* **23** cuilibet] talibus *C* **24** ignoratis] cognitis *A* ‖ causa *B C G* ‖ sufficiunt] diffiniunt *G* **25** <tales> diffinitiones *C* ‖ [Et (2)] *C* **25–26** [res — etc.] *A* **26** [Idest] *C* ‖ [via] *G* via G^2 **27** rebus] rerum *C* **28–29** [latentibus — de] *A* **28** Naturam] materiam *C* ‖ <ab> apparentibus *D* ad apparencia *G* **29** ire et est *C* ‖ de] in *G* ‖ ad priora in esse *A* **30** nos oportet *C* ‖ [cognitione] *C* cognitionem *D G* **31** diffinitionem propriam *C* ‖ propriorum *B* **34** posterioribus] prioribus B_2 **35** enim] igitur *C* **35–36** [ut — demonstret] *A* **35** sermo] sō *C* **36** demonstrat *D* ‖ [et] *A*

quam non sufficiunt in cognitione rei tales diffinitiones
universales est quia oportet ut sermo diffiniens perfecte non tantum
demonstret genus rei, sicut faciunt plures diffinitiones,
sed sermo diffiniens debet demonstrare causam
rei propriam propinquam existentem in eo in actu, scilicet
formam, non genus. Et cum notificavit hoc, narravit
cuiusmodi diffinitionum est diffinitio quam querit in unaquaque
partium anime, et cuiusmodi diffinitio est diffinitio predicta.
Et dixit: *Modo autem intentiones diffinitionum sunt quasi
conclusiones*. Idest, et ista diffinitio quam modo querimus est similis
diffinitionibus que sunt quasi principium demonstrationis; diffinitio
autem universalis predicta est similis diffinitionibus que sunt quasi
demonstrationis
conclusio. Et cum declaravit hoc, dedit exemplum de diffinitionibus
que sunt quasi conclusio, si fuerint ignorate esse in
diffinito aut fuerit causa quesita in eis, et ex diffinitionibus que
non sunt quasi conclusio demonstrationis, sed sunt, si fuerint
manifeste per se, principium demonstrationis; et si fuerint ignorate, tunc
impossibile est ut declarentur esse in diffinito nisi per argumentum.
Et dixit: *v. g. quadratura*, etc. Idest, et exemplum diffinitionum
universalium que sunt quasi conclusio demonstrationis est respondere
querenti quid quadratum quod est superficies rectorum angulorum
et equalium laterum, equale longo. Deinde dedit exemplum
diffinitionis que est quasi principium demonstrationis.
Et dixit: *Dicens autem quod quadratura*, etc. Idest, qui autem
diffinit quadratum quod est superficies rectorum angulorum
equalium laterum, factum super lineam mediam
in proportione inter latera oblongi quod equabitur ei,
diffinit quadratum diffinitione que est quasi principium

37 diffinitiones] diffinicione *A* **38** sermo] sō *C* ‖ tantum] tamen *D* **39** demonstrat *D* ‖ rei <tantum> *G* **40** sermo] sō *C* **41** [propriam] *A* ‖ ea *A* ‖ [in (2)] *C* **41–42** in (2) — formam] secundum formam scilicet et actu *A* **42** forma *D* **43** diffinitionum] genus diffinitio *C* **44** [diffinitio (1)] *A C* **45–46** intentiones — conclusiones] [et d^{t}] *A* diffinitionum intentiones etc. *C* **46** qua *C* ‖ querimus modo *B* **47** principium <vel conclusio> *A* conclusio *B C D G* principium *J* **48** [autem] *C* ‖ predicta universalis *A* ‖ [quasi] *A* **48–49** demonstrationis conclusio] *J* demonstrative *A* demonstratio *B C D G* **49** declaravit] de. *A* ‖ hoc <exemplum> *A* **50** esse] cause etiam *C* **51** aut fuerit] autem *C* ‖ quesita causa *A* ‖ [et] *A* **52** sunt (1)] scilicet *D* ‖ sed sunt] set sicut *C* sed *D* **52–53** [sed — demonstrationis] *A* **53** [manifeste — fuerint] *C* **54** declararentur *G* ‖ augmentum *D* **55** <quia> Et (1) *A B C D G* Et *Crawford* ‖ v. g.] ut *C* ‖ [etc.] *A* ‖ [Idest] *C* ‖ [et (2)] *A B C D G* et *Crawford* **56** respicere *D* **57** quid] quando dicitur quod *C* ‖ quod] et *A* **58** [et] *C* **58–62** [equale — laterum] *A* **60** Dicens] dominus *C* ‖ quadratum *C* ‖ [Idest] *D* **61** diffiniunt *C* ‖ qui *C* **63** oblonga *C* **64** diffinit] diffiniunt *A* diffinitum *C* ‖ quadratam diffinicionem *A*

demonstrationis, cum diffiniat ipsum per causam propinquam.
Et cum dixit: *Modo autem intentiones diffinitionum sunt
quasi conclusiones*, non intendebat quod ista diffinitio inducta
in anima est conclusio demonstrationis, sed intendebat
quod est ex genere istarum diffinitionum, secundum quod tales
diffinitiones sunt universales. Et ideo dixit: *sunt quasi
conclusiones*. Iste enim diffinitiones aut sunt conclusiones aut
sunt similes diffinitionibus que sunt conclusiones. Neque
intendebat etiam quod diffinitio querenda hic in unaquaque
partium anime est ex diffinitionibus que sunt quasi principium
demonstrationis, ita quod sunt manifeste per se, quia
sunt ignorate apud nos, et via ad cognoscendum eas est
ex posterioribus, sicut dixit; sed intendebat quod est ex genere
illarum diffinitionum. Tales enim diffinitiones aut sunt
principium demonstrationis aut sunt similes diffinitionibus
que sunt quasi principium demonstrationis. Et ideo sermo
eius ita debet legi: *sed etiam causa erit inventa et
manifesta in ea*. Idest, sed sermo diffiniens animam perfecte debet
esse ut causa propinqua sit manifesta in ea. Et ista diffinitio
est ex diffinitionibus que assimilantur diffinitionibus
que sunt principia demonstrationis, inquantum
est propria diffinitio. Diffinitio autem quam dedimus
modo in anima est ex diffinitionibus que assimilantur
diffinitionibus que sunt conclusiones demonstrationis,
secundum quod est generalis omnibus partibus anime, et non est
inducta in ea causa propinqua.

13. *Incipiamus igitur querere et dicere quod animatum* 413a20
distinguitur a non animato vivendo. Et

65 diffiniant *G* ‖ ipsam *B D* **66–67** [intentiones — conclusiones] *A* **67** intendit *A* **68** intendit *A* **69** [est *A B D* ‖ ex] (D^{2}) in *D* ‖ illarum *A* ‖ diffinitionum istarum *C* **70** quasi] enim *A* **71** conclusiones (1) <etc.> *A* **71–72** [aut (1) — conclusiones] *B* ‖ [conclusiones aut sunt] *D* **72–74** [conclusiones — sunt] *D* **73** intendit *A* **74** [quasi] *A* **75** sunt] ⌊<no>⌉ sint *A* sit *D* ‖ [quia] *B* **76** sunt ignorate] ignoratur *C* ‖ via <a posterioribus est> *C* via qua *G* ‖ cognoscendi *A* **76–77** [est ex posterioribus] *C* est ex prioribus *A* **77** intendebat] in. *A* **79** principia *A* ‖ aut] .at. *A* **80** principia *C* ‖ ideo] ita *A* **81** [ita] *A* ‖ sed <et> *D G* scilicet et *B* ‖ etiam] et *C* ‖ [erit] *B* **81–82** erit — ea] etc. *A* **82** eis *C* **82–83** [Idest — ea] *B* **82** [sed] *C* et *D* set D^{2} ‖ ⌊<eam>⌉ animam *D* ‖ perfecte] manifeste *C* **83** <causa> manifesta *A* **84** est — assimilantur] assimilatur *C* **84–85** [assimilantur — que] *A* **85** principium *B* **85–88** [principia — sunt] *D* **85** inquantum] in qua *C* **86** [diffinitio (1)] *C* diffinicioni *A* **87–88** [assimilantur — sunt] *C* **88** conclusio *A* **89** [et] *C* ‖ non] ideo *B* **90** in ea inducta *D*

13. **1** Incipiemus *B C G* ‖ igitur] ergo *A* **2** distinguit *D* differt *C* ‖ viventio *C*

quia vivere dicitur multis modis, si in re fuerit
inventus aliquis eorum unus tantum, dicemus quia vivit,
v. g. intellectus et sensus et motus et quies
413a25 *in loco et nutriri et diminui et augeri.*

Cum notificavit diffinitionem anime universaliter, et notificavit quantum dant tales diffinitiones de cognitione rei, et quod diminute faciunt cognoscere, non perfecte, cum sint universales et quasi conclusio demonstrationis, et quod diffinitio querenda in unaquaque partium anime est similis diffinitionibus propriis que sunt quasi principia demonstrationis, et quod tales diffinitiones cum fuerint non manifeste esse in diffinito, sicut contingit in partibus anime, oportet tunc ire ad cognitionem earum ex rebus posterioribus, que sunt magis note apud nos, scilicet compositis, dixit: *Incipiamus igitur querere*, etc. Idest, dicamus igitur quod, quia notum est apud nos quod animatum non differt a non animato nisi per vitam, vivum autem dicitur multipliciter, idest per multas actiones que sunt in eo, manifestum est quod omne de quo dicitur una illarum intentionum aut una illarum actionum aut plures una quod est animatum. Et hoc intendebat cum dixit: *si inventus fuerit in re aliquis eorum*, etc. Deinde numeravit actiones attributas vite. Et dixit: *v. g. intelligere et sentire et moveri et quiescere in loco et nutriri et diminui et augeri.* Idest, et iste actiones attribute vite sunt quatuor generum, quarum una est intelligere, secunda sentire, tertia moveri et quiescere in loco, quarta nutriri et augeri et diminui.

3 quia] quod *A* ‖ fuerit in re *C* **4** inventus] conclusus *A* ‖ tantum] illi *A* ‖ quia] quod *C* **5** [et (1)] *C* **6** nutriti *C* ‖ diminui et augeri] augeri et minui *C* **7** <Incipiamus ergo etc.> Cum *A* ‖ notificavit diffinitionem] no. diffinitio *A* ‖ et <anime> *C* **8** notificavit] no. *A* ‖ [dant] *D* ‖ cognitione] (A^2) cognitiones *A* diffinitione *C* **9** [quod] *C* ‖ facunt *G* facŧ *D* ‖ <et> non *A C* **10** quod] quia *C* **11** querendi *D* ‖ unaquaque partium] una parte *C* ‖ [anime] *A* ‖ [est] *D* **12** principium *B* **13** cum] non *C* ‖ non] nisi *C* **14** in esse *C* essent in *D* ‖ sicut] si *B* ‖ contigit *C* **15** ire] ut *B* ‖ harum *A* **17** [dixit] *C* et dixit *A* dixit scilicet *G* ‖ Incipiemus *C* ‖ [igitur querere etc.] *A* igitur etc. *C* ‖ [Idest] *C* **18** [quod (1)] *A C* ‖ [est] *D* **19** [non (1)] *C* ‖ animato] aiato *A* ‖ vivum] vivere *C* ‖ autem] enim *A* **20** [dicitur] *G* ‖ multipliciter] multis modis *C* ‖ idest] scilicet *A* ‖ per] et *C* **21** ea *B* ‖ [dicitur] *B* est *D* **22** [intentionum — illarum (2)] *C* ‖ [una] *A* ‖ actionum <dicitur> *G* **23** [una] *A* ‖ intendebat] in. *A* **24** inventus — etc.] in re *A* ‖ horum *C* **25** numerat *D* enuntiavit *C* ‖ [Et dixit] *C* **26** intelligere et sentire] intellectus *A* **26–27** et (2) — augeri] etc. *A C* **27** [et (3)] *B C* **28** sunt vite *C* ‖ quatuor sunt *G* **29** secundum *B D G* ‖ tertium *B D G* **30** quartum *B D G* ‖ nutriri [et] augeri *G* augeri nutriri *C* ‖ [et diminui] *G* et minui *A*

14. *Et ideo omnia vegetabilia reputantur vivere;* 413a25
existit enim in eis potentia et virtus et
principium per quod recipiunt augmentum
et diminutionem in duobus locis contrariis.
5 *Non enim augentur et diminuuntur superius,*
6 *et inferius non; sed superius et inferius similiter. Et omne quod* 413a30
6 *nutritur*
necessario vivit, et non vivit nisi dum potest 413a31
accipere nutrimentum.

Quia vita magis latet in motu nutrimenti et augmenti
10 et diminutionis quam in aliis actionibus quas numeravit,
incepit declarare quod ista actio attribuitur
anime quia impossibile est attribui virtutibus elementorum
ex quibus componuntur corpora que agunt
actiones nutrimenti et augmenti. Et dixit: *Et ideo*
15 *omnia vegetabilia*, etc. Idest, et quia motus nutrimenti
et augmenti et diminutionis numeratus est apud
nos in actionibus animati, opinamur quod omnia
vegetabilia sunt viva, in quibus videmus existere principium
quo agunt motum diminutionis et augmenti in
20 duobus locis contrariis, scilicet superius et inferius.
Corpus enim simplex aut compositum ad unam partem
movetur; quoniam, si simplex fuerit, movebitur
aut superius aut inferius; si compositum, movebitur
secundum elementum dominans. Et quia corpus augmentabile
25 videtur moveri ad utranque partem ab eodem
principio, scilicet ramos et radices, necesse est ut
hoc principium sit neutrum, neque grave neque leve;
et tale dicitur anima. Et quia augmentum est perfectio
actionis nutrimenti, fuit necesse ut principium

14. **2** [et (1)] *A* **4** locis] lo *C* ‖ contrarii *D* **5** Non] Hec *B* ‖ augmentantur *G* ‖ <super> superius *B* nisi superius *G* **6** [non — inferius (2)] *B C D G* non *A* non — inferius *Crawford* ‖ <et> similiter. Et *A* et similiter *G* **7** [dum] *A* **8** recipere *B* **9** <Et> Quia *D* Quoniam *B* ‖ magis vita *C* ‖ latet magis *B* ‖ ⌊<in motu>⌉ in *D* ‖ [nutrimenti et] *D* nutrimenti *C* **10** [quas numeravit] *A* **11** <et> incepit *B* in. *A* accepit *G* incepit G^1 ‖ declarare] de. *A* ‖ illa *A C* **14** [et (1)] *C* **14–15** [dixit — et] *A* **15–16** [nutrimenti et] *A* **17** opinamur] quod opinamus *C* **18** viva] (B^2) una *B* **19** quo] quod *C* ‖ agit *A B D* ‖ diffinicionis *A* **20** [contrariis] *A* **21** enim] igitur *C* **22** fuerit simplex *A D* **23** [aut (1)] *C* ‖ [movebitur] *D* **24** dominantis *B D G* diminuens *C* **25** moveri videtur *A* videtur diminui moveri *C* ‖ unamquanque *D* **26** [est] *B* **27** hec principia sint *C* hic principium sit *G* ‖ <sicut> neutrum *C* **28** Et (2) ⌊<tale augmentum dicitur anima>⌉ *D* **29** necesse fuit *A* fuit enim *D* ‖ [ut] *D*

quod agit nutrimentum esset ex genere eius
quod agit augmentum; principium igitur nutrimenti
est anima necessario. Et ideo omne animal dicitur
vivere, dum nutritur.

413a31 **15.** *Et hoc possibile est ut separetur;*
alia autem impossibile est ut separentur
ab hoc in rebus mortalibus. Et hoc apparet
in vegetabilibus; non est enim in eis neque una
413b1 *virtus alia ab ista ex virtutibus anime.*

Cum numeravit genera virtutum anime, incepit
demonstrare ordines istarum virtutum adinvicem. Et dixit:
Et hoc possibile est ut separetur ab aliis rebus. Idest, et hoc
principium existens in animato possibile est ut separetur
ab aliis principiis anime que numeravimus, a sensu scilicet et
motu et intellectu. Deinde dixit: *et impossibile est ut*
separentur ab hoc in rebus mortalibus. Idest, et impossibile
est ut hoc principium separetur, scilicet nutritivum, ab aliis
principiis anime, idest sensu et motu et intellectu, in rebus
que innate sunt mori. Et dixit hoc quia corpora celestia
manifeste videntur intelligere et moveri, sed non nutriri neque
sentire; et ideo dixit: *in rebus mortalibus*, cum declaratum est
hec non esse mortalia. Deinde dixit: *Et hoc apparet in vegetabilibus*,
etc. Idest, et apparet quod hoc principium quod est nutrimentum
et augmentum separatur ab aliis virtutibus
anime, in hoc quod videtur sensui in vegetabilibus.
In istis enim nulla virtus videtur ex virtutibus anime

30–31 [esset — nutrimenti] *B* **31** igitur] ergo *A*
15. **1** impossibile *D* **2** alia] illic *C* ‖ [est] *C* ‖ separetur *C* **3** ⌊<in>⌉ mortalibus *A* inmortalibus *C* ‖ Et] ut *A* **4** in (1) <rebus in> *C* ‖ enim est *A* ‖ nec *C* **6** narravit *A C D* **6–7** incepit demonstrare] in. de. *A* **7** illarum *D* ‖ virtutum ⌊<anime>⌉ *A* **8** impossibile *C* ‖ [possibile — rebus] *A* ‖ [Idest] *B D G* ‖ [et (2)] *A* **10** principiis — et] partibus anime quas numeramus scilicet a sensu *A* ‖ [scilicet] *B* ‖ et] in *C* **11** intellectu ⌊<ex rebus que innate sunt mori>⌉ *D* ‖ [et (2)] *C G* alia autem *A* **11–12** [impossibile — mortalibus] *A* **12** separetur *C* ‖ ab — mortalibus] etc. *C* ‖ [Idest] *B D* **13** separetur — aliis] separetur ab aliis scilicet nutrimentum *A* scilicet nutrimentum cum separetur ab aliis *C* ‖ nutritivum] *I* nutrimentum *B D G* **14** [principiis — intellectu] *A* ‖ idest] scilicet *C* ⌊in hoc quod videtur⌉ *G* ‖ in] ex *B D G* **15** innati *A* ‖ corpora] (*A*²) forma *A* ‖ supracelestia *A* **16** viderentur *D* ‖ intelligi *B* intelligi ei *A* ‖ intelligere et moveri] mori intelligere *C* ‖ nutrire *C* ‖ neque] et *C* **17** declaratum] de. *A* **18** hec] hoc *A* hic *B C* ‖ esse non *B G*² esse *G* **18–19** [apparet — etc.] *A* **19** [et] *C* ‖ nutritivum *A* **20** augmentativum *A* ‖ separantur *D* **21** sensui videtur *B* videtur sensu *A* videtur sensibiliter *C* ‖ [in (2)] *G* **22** [ex virtutibus] *B*

nisi ista. Et innuit contradictionem contra fingentes
quod plante habent sompnum et vigiliam.

16. Vivere *igitur dicitur de omni vivo per hoc principium;* 413b1
animal *autem per sensum. Omnia*
enim que non moventur neque mutant locum
sed tantum habent sensum vocantur animalia, et
non sumus contenti in dicendo ea viva tantum. 413b4

Vult facere differentiam inter hanc virtutem et virtutem
sensus per nomina posita apud eos. Et dixit: *Vivere igitur*,
etc. Idest, dicere igitur aliquid vivere non dicitur in hac
lingua, scilicet Greca, nisi de omni quod vivit per hoc principium
quod est nutrimentum et augmentum, non per
aliud. Deinde dixit: *animal autem*, etc. Idest, hoc nomen autem *animal*
non dicitur
nisi de omni quod habet principium sensus, inquantum habet
hoc principium tantum, licet non habeat principium motus
in loco. Et signum eius est spongia maris, et multa
ex habentibus testam, que habent sensum, tamen non
moventur; et dicuntur *animalia*, non tantum *viva*.

17. *Et primus sensus existens in eis omnibus est* 413b4
tactus. Et quemadmodum nutritivum potest 413b5
separari a tactu et ab omni sensu, ita tactus potest
separari ab aliis sensibus. Et intelligo per
nutritivum *partem anime in qua habent*
communicationem plante etiam. Et omnia animalia
videntur habere sensum tactus. 413b9

23 ista] hec *A* ‖ fingentes <significantes> *C* **24** planete *C*
16. **1** <Dixit Aristoteles> Vivere *B* ‖ [igitur] *C* **2** autem] enim *C* **3** enim] igitur *C* ‖ [non] *C* ‖ nec immutant *A* **4** tantum] tamen *A G* ‖ habent] hunc *C* ‖ et] sed *C* **5** dividendo *B* ducendo *C* ‖ <esse> viva *G* **6** virtutem (1) <vegetationis> *A* **7** per] propter *D* ‖ [posita] *D* composita *B* ‖ eos] nos *C* **8** [Idest] *C* ‖ dicere] dicit *C* ‖ dicitur] dicit *C* **9** scilicet] nisi *A* ‖ principium hoc *A* **10** nutrimentum et augmentum] (B²) nutritivum et augmentativum *A* nutrimentum *B* augmentum et nutrimentum *C* **11** autem nomen *D* nomen *A C* **12** de omni nisi *A* ‖ <motus> sensus *B* secundum sensus *C* **13** <hoc> non *C* **14** eius] huiusmodi *C* ‖ maris] mar̃ *A* ‖ [et (2)] *A* et *A*² **15** testam] rectam *C* ‖ habent] hnt *D* ‖ tamen] tunc *C* **16** moventur] invenitur *G* ‖ [dicuntur] *D* ‖ <et> non *C*
17. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ omnibus eis *A* **2** actus *C* **3** [ab omni sensu] *A* omni sensu *C* **4** separari <ab omni sensu> *A* ‖ ⌊<tactibus>⌉ sensibus *D* **5** nutritivam *C* ‖ anime] amicicie *A* ‖ quam *C* ‖ habet *B C D* habeant *G* **6** [etiam] *A*

Et prima virtus sensus, que est prior naturaliter in esse aliis virtutibus sensus, est sensus tactus; quoniam, sicut virtus nutritiva potest separari in plantis a tactu et ab omni virtute sensus, ita tactus potest separari ab aliis sensibus; idest, cum fuerit inventus, non est necesse ut inveniantur alii sensus, et cum alii sensus fuerint inventi, necesse est ut ille inveniatur. Est igitur prior naturaliter aliis sensibus, sicut nutrimentum est prius naturaliter sensu tactus. Deinde dixit: *Et omnia animalia videntur habere sensum tactus*. Idest, et iste sensus est necessarius omnibus animalibus inter omnes modos sensus; omne enim animal habet sensum tactus, non autem sensum visus aut alium, sed animal perfectum. Et sermo eius est manifestus.

413b9 413b10 413b13 **18.** *Causa autem propter quam utrunque istorum duorum contingit dicenda est post. In hoc autem loco tantum est dicendum, scilicet quod anima est principium istorum que diximus, scilicet nutritivi et sensibilis et distinguentis et moventis.*

Causa autem propter quam virtus nutritiva videtur separari ab aliis virtutibus et antecedere eas naturaliter, et similiter tactus cum aliis virtutibus sensus, dicenda est post, scilicet causa finalis. Et hoc fecit in fine istius libri. Deinde dixit: *In hoc autem loco*, etc. Idest, in hoc autem loco tantum declaratum est, scilicet quod anima dividitur in hec quatuor genera, et quod substantia eius

8 <Dicit> Et *B C G* dicit quod *A* ‖ est] esse *D* **9** esse] omnibus *C* ‖ [sensus (1)] *A C* habet *D* **9–12** quoniam — sensibus] et quemadmodum *A* **11** itaque *C* ‖ tactus] sensus *D* ‖ [ab (2)] *G* **12** <tactus> fuerit *A* ‖ [non] *A* non A^2 ‖ necesse est *A* **13** inveniatur alius *C* ‖ [sensus (2)] *A* **13–14** inventi fuerint *C* **14** ille inveniatur] B^2 iste inveniatur *A G* alii inveniantur *B D* inveniatur alius sensus *C* ‖ <necesse> Est (2) *G* **14–15** naturaliter prior *A* **15** [est] *C* **16–17** [animalia — tactus] *A* **17** [habere] *C* ‖ [Idest] *C* **17–19** [Idest — tactus] *D* **18** necessarius] inventus in *A* **19** sensus] sensuum *C* ‖ enim] igitur *C* ‖ tactum *A* **20** sensum visus] visum *A* sensum visum non autem sensus visus *C* ‖ aliud *B* ‖ sed] nisi *A*

18. **1** <Dixit Aristoteles> Causa *B* Causam *C* *ausam *D* *ausa D^2 ‖ autem] habet *C* **1–2** contingit utrumque istorum duorum *G* **1** illorum *D* **2** [est] *C* ‖ posterius *A* **3** tantum] quando *C* ‖ dicendum est *D* **4** nutritiva *A* **6** <Est> Causa autem <est> *C* In. quod causa *A* *dest causa autem *D* **7** eos *C* ‖ naturaliter] antecessione materiali *A* **8** <est> cum *A* **9** dicendum *A* danda *B* ‖ scilicet] sed *C* ‖ faciet *A* **10** istius] huius *C* ‖ [loco etc.] *A* **11** [autem] *A* ‖ [loco] *B C G* ‖ tantum est declaratum *G* de. est tantum *A* tantum declaratum sit *B* ‖ [scilicet] *A* **12** [hec] *B D* hoc *C* ‖ [quod] *C*

est in istis principiis; alia autem querenda perscrutaturus est post.

413b13 413b15 413b16 **19.** *Utrum igitur unaqueque istarum sit anima, aut pars anime? Et si est pars anime, utrum est pars secundum quod est abstracta in sola intentione, aut in loco etiam? Quoniam autem quedam sunt sic non est difficile ad sciendum; in quibusdam autem est dubitatio.*

Cum declaravit quod virtutes anime sunt plures una, et posuit hoc positione quasi manifesta per se, dixit: *Utrum igitur unaqueque istarum*, etc. Idest, utrum igitur unumquodque istorum principiorum existentium in animali sit anima aut non, et si est anima, utrum est anima per se aut pars anime, et si est pars anime, utrum est pars et alia in essentia et in loco ex corpore in animato, perscrutandum est. Et intendit per hoc quod dixit: *utrum est anima aut pars anime*, utrum est possibile ut unum istorum sit in animali absque anima, aut impossibile est ut sit in animali absque alio cuius est pars. Et cum narravit hoc, incepit demonstrare diversitatem dispositionum eorum in unoquoque modo animalium. Et dixit: *Quoniam autem quedam sunt sic non est difficile*, etc. Idest, quoniam autem iste virtutes in quibusdam animalibus sunt eadem in subiecto et alia in diffinitione non est difficile; in quibusdam autem difficile est, et habet dubitationem. Et similiter, utrum unumquodque

13 istis] ipsis *B* hiis *C* **13–14** est perscrutaturus *C* perscrutatus erit *A* perscrutatus est *D*

19. **1** <Dixit Aristoteles> Utrum *B* ‖ [igitur] *B* ‖ unaqueque <anima> *C* ‖ sit] est *C* **2** [Et] *C* **3** [pars] *C* ‖ [est] *D* ‖ [in sola] *C* ‖ intentione <et si est pars anime> *D* **4** etiam] et *C* ‖ quedam autem *C* **5** [sic] *B C D G* ‖ est difficile] difficilia *C* ‖ [ad sciendum] *G* **6** dubitatio est *C* **7** declaratum *B* de. *A* declaratum est B^2 **8** quasi positione *A D* positione quia *C* ‖ manifestum *C* **9** Utrum (1)] utrumque *C* ‖ [unaqueque istarum etc.] *A* ‖ [istarum] *B* illarum *D* **10** [igitur] *A* ‖ illorum *D* ‖ <principium vel> principiorum *A* **11** sit] fit *C* ‖ aut] an *A C* **12** [est (2)] *A* ‖ [anime (2)] *C* **13** [et alia] *C* ‖ [in (1)] *B* **14** intendit] in. *A* **15** est (1) — anime] etc. *A* est pars anime aut anima *C* **15–16** [est possibile ut] *A* est inpossibile ut *B* **16** illorum *D* **17** alio] anima *C* a^a *D* **18** incepit demonstrare] in. de. *A* **19** dispositionum] et dispositionem *C* ‖ earum *D* ‖ modo] vero *C* **20** [Quoniam autem] *C* **20–21** [quedam — difficile] *A* quedam sunt non difficile *C* **21** [autem] *C* ‖ quibus *A* **22** [in (1)] *A* **23** difficile (1) <de. d.> *A* ‖ [in — est (2)] *D* ‖ autem] earum *B* ‖ difficile est] difficile *C* est difficile *G* **23–24** difficile (2) — dubitationem] etc. *A* **24** [utrum] *B D* utrumque *C* ‖ [unumquodque] *C*

istorum principiorum sit in anima aut non in quibusdam est manifestum et in quibusdam latet.

413b16 **20.** *Quoniam, quemadmodum in plantis est quiddam quod, si dividitur, vivit et separatur abinvicem, quasi anima que est in eo est eadem in figura in omnibus vegetabilibus, in potentia*
413b20 *autem plura, ita accidit in alio modo anime in animalibus anulosis quando abscinduntur; utraque enim pars habet sensum et motum in loco. Et omne habens sensum habet desiderium et ymaginationem; ubi enim invenitur sensus, illic invenitur voluptas, et cum ista inveniuntur,*
413b24 *invenitur necessario appetitus.*

Cum narravit quod non est difficile in pluribus animalibus declarare quod iste virtutes sunt eedem in subiecto et plures in intentione, incepit demonstrare hoc. Et dixit: *Quoniam, sicut plantarum quiddam, si abscindatur*, etc. Idest, et quemadmodum videmus quod quedam plantarum licet dividantur vivunt partes, postquam separantur abinvicem, vita propria plantis, ita quod anima que est in illo vegetabili quasi sit in forma una in actu in illo vegetabili et plures in potentia (idest quod potest dividi in animas que sunt eedem in forma cum anima existente in eo), ita est in aliquo modo animalium, scilicet anuloso, scilicet quod, postquam abscinduntur, faciunt partes de actionibus vite illud quod faciebat illud animal. Et cum narravit quod, postquam

25 [in (1)] *A G* ‖ aut non] autem *C* **26** est] enim *G* ‖ [et] *C* ‖ latet] non *A*
20. **1** <Dixit Aristoteles> Quoniam *B* ‖ [est] *C* ‖ quoddam *C* quidam *D* ‖ [quod] *C* **2** adinvicem *C* **3** quasi] quoniam *B* sicut *C* **5** aliquo *B C D G* **6** abscinduntur] ⌊accid⌋ absciditur *A* **7** [enim] *A* igitur *C* ‖ [habet] *C* ‖ sensuum et motuum *C* **8** desiderium] deorsum *D* **9** enim] igitur *C* **10** illic] ibi *A C* ‖ ista] iª *A* ita *C* ‖ [inveniuntur] *A* invenitur *C* **11** ininveniuntur *B* inveniuntur *G* ‖ necessario invenitur *C* **13** declarare] de. *A* ‖ sint *C* ‖ heedem *A* eadem *D* **14** plures in intentione] intentione plures *A* plures intentione *B C* ‖ incepit demonstrare] Intendit de. *A* **15** Quoniam] quod *C* ‖ [sicut — etc.] *A* ‖ quiddam] quod *B D G* que *C* ‖ abscindantur *B* absciduntur *D* **16** [quedam] *D* **17** licet] si *C* ‖ [vivunt] *D* ?viverit *B* vivunt B^2 vivant *C* ‖ adinvicem *C G* ab unione *B* **18** <et in> vita *C* ‖ [que] *C* ‖ [illo] *C* **19** vegetabili (1)] vegetabilibus *C* ‖ sit quasi *A* quod sit *C* ‖ [in (1)] *A D* in D^1 **20** plura *C* ‖ idest] ita *A* **21** eo] ea *A* **22** <que> est *C* ‖ <in> anuloso *C* ‖ [scilicet (2)] *A* **23** absciduntur *D* abscindere *G* ‖ faciunt] quod fac̄t *D* ‖ accidentibus *B C* **24** facet *A* ‖ narravit] nar. *A*

dividitur iste modus, habent partes omnes actiones quas totum habebat, incepit declarare quomodo hoc apparet in omnibus. Potest enim aliquis dicere quod pars non habet ex actionibus totius, in hoc animali quod dixistis, nisi sensum et motum tantum, non alias partes anime, que est ymaginatio et concupiscentia. Et dixit: *quoniam utraque pars habet*, etc. Idest, et diximus quod omnes virtutes anime in hoc animali videntur eedem in subiecto, quia sentimus quod utraque pars, postquam dividitur, habet sensum et motum in loco; et omne habens sensum et motum necesse est ut habeat desiderium et ymaginationem. Quoniam, ubi existit sensus, illic necesse est ut existat voluptas et tristitia apud comprehensionem rei sensibilis; et cum illic fuerit voluptas et tristitia, illic erit necessario motus ad illud voluptuosum et motus a contristante; et illud ad quod est motus non est in actu delectabile aut contristans; unde necesse est ut sit ymaginatum et desideratum. In omni igitur parte istius animalis existit anima sensibilis et desiderativa et ymaginativa movens in loco; quoniam, quando motus in loco fuerit propter voluptatem et tristitiam, necessario erunt due virtutes illic. Sed tamen debes scire quod in quibusdam animalibus virtus ymaginativa semper est coniuncta cum sensu, non quando sensatum est absens; et est animal diminutum; in eis autem que sunt perfecta invenitur in absentia sensatorum.

21. *Intellectus autem et virtus speculativa, nichil* 413b24
adhuc declaratum est de eis. Sed tamen videtur 413b25

26 habebant *C* ‖ incepit declarare] In. de. *A* **27** pars <anime> *C* **28** animali ⌊<videntur eedem in subiecto>⌉ *D* **29** dixisti *A G* ‖ nisi] unum *A* ‖ [tantum] *D* ‖ <et> non alias *A D* quod *C* **30** concupiscentia <non> *C* ‖ [Et dixit] *B D G* dixit *A* **30–31** quoniam — etc.] et omnis habens *A* utraque pars hec etc. *C* **32** eedem <esse> *C* **33** post *C* **34** [et (1)] *C* ‖ in loco motum *C* **35** motum <in loco> *A* motum in loco et omne *G* ‖ habeat] hat *A* **36** [Quoniam] *D* ‖ <vere> existit *C* ‖ necesse est ut illic *A* ‖ necessario *C* **37** tristitia ⌊<illic erit necessario motus>⌉ *D* **38** [et (1)] *G* ‖ illi *A* illud *C* ‖ [fuerit] *C* **39** necessario erit *A* enim necessario *G* ‖ [illud] *A* ‖ [motus (2)] *A* **40** [a] *D* ab animali *B* ‖ [ad] *C* a *D* ‖ non est] non *B* nc̄c est B^2 **43** illius *C* ‖ animalis] animal *B* ‖ extitit *C* **45** fuerit in loco *A* **46** due erunt *C* ‖ debes tamen *A* non debes *G* **47** <est quod> virtus *C* **48** est semper *A* semper et *C* ‖ quando] quoniam *C* **49** animal est *C* ‖ diminutum <tantum> *C* di^{tum} *A* **50** inveniuntur *C* ‖ [in] *D G*
21. **1** <Dixit Aristoteles> Intellectus *B* **2** adhuc] ad hoc *B* ‖ declaratum est adhuc *C* ‖ <adhuc> videtur *A B D G* videtur adhuc *C* videtur *I*

quod hoc sit aliud genus anime, et iste solus potest
abstrahi, sicut sempiternum abstrahitur
413b27 *a corruptibili.*

Cum dixit quod querendum est in unoquoque istorum principiorum utrum sit anima aut non, incepit declarare virtutem que non videtur esse anima, sed manifestius est de ea ut sit non anima. Et dixit: *Intellectus autem et virtus speculativa*, etc. Idest, intellectus autem in actu, et virtus que perficitur per intellectum in actu, adhuc non est declaratum utrum sit anima aut non, sicut est declaratum de aliis principiis, cum ista virtus non videatur uti in sua actione instrumento corporali sicut alie virtutes anime utuntur. Et ideo non fuit manifestum ex predicto sermone utrum sit perfectio aut non. Omne enim in quo manifestatur aut manifestabitur quod perficitur secundum quod forme perficiuntur per materias necessario est anima. Et cum declaravit quod hoc latet in intellectu, incepit demonstrare que pars duarum partium contradictoriarum in hac intentione querenda est magis manifesta in opinione hominum et secundum quod apparet, donec hoc declaretur ratione demonstrativa post. Et dixit: *Sed tamen videtur esse aliud genus anime*, etc. Idest, sed tamen melius est dicere, et magis videtur esse verum post perscrutationem, ut istud sit aliud genus anime, et si dicatur anima, erit secundum equivocationem. Et si dispositio intellectus sit talis, necesse est ut ille solus inter omnes virtutes anime sit possibilis ut abstrahatur a corpore et non corrumpatur per suam

3 iste solus] illud *C* **4** abstrahitur] abstraetur *D* **6–7** principiorum istorum *C* **7** <ista> sit *C* ‖ aut] vel *A* **7–8** incepit declarare] In. de. *A* **8** [non] *B* ‖ videtur esse] est in *C* ‖ animata *D* **9** manifestum *A C D* ‖ de] in *C* ‖ ut] quod *C* ‖ non sit *A C D* ‖ [Et dixit] *B D G* **10** [et — etc.] *A* ‖ [autem (2)] *A* **11** [in actu] *C* ‖ ⌊<non>⌉ perficitur *A* **12** declaratum] de. *A* **12–13** [aut non] *C* **13** declaratum] de. *A* **14** uti ⌊<nisi>⌉ *A* **15** utuntur anime *B G* utuntur anima *D* **17** [aut manifestabitur] *C* aut manifestabitur post *G* **18** quod forme] formam *C* **18–19** perficiuntur per materias] (A^1) perficitur per materiam *A* **19–20** Et — quod] ut declaravit per *C* et cum de. quod *A* **20** [hoc] *B* ‖ [in] *G* ‖ incepit declarare *C* In. de. *A* **21** que pars] per que *D* ‖ contraditoriarum *D* **22** in ⌊<in>⌉ *B* ‖ hominum] habuerunt *D* **23** apparet] oportet *C* ‖ [hoc] *A* ‖ declaratur *C* **24** demonstrativa post] de modo primo *A* **24–25** tamen — etc.] tantum *A* **24** [esse] *B* **25** [tamen] *D* cum *C* ‖ et] idest *C* **26** ut] utrum *C* ‖ istud] illud *A C* **26–27** genus aliud *B* **27** anime <etc. idest ⌊Sed melius est dicere⌉ > *D* ‖ dicitur *C* ‖ <hoc> erit *A* **29** virtutes] partes *A* **30** [et] *C*

corruptionem, quemadmodum sempiternum abstrahitur.
Et hoc erit cum quandoque non copulatur cum illo
et quandoque copulatur cum illo.

22. *Alie vero partes anime manifestum est quod* 413b27
sunt non abstracte sicut dicunt quidam, sed
quod sunt diverse in intentione.
Esse enim alicuius in sensu aliud
est a suo esse in cogitatione; sentire enim aliud 413b30
est a cogitare. Et similiter de unaquaque aliarum
predictarum. 413b32

Cum declaravit quod latet de intellectu utrum sit abstractus aut non, quamvis manifestius est ut sit abstractus, secundum quod est non anima, incepit describere quod contrarium est in aliis partibus anime, et quod videntur esse non abstracte. Et dixit: *Alie vero partes anime*, etc. Idest, manifestum est ex sermonibus predictis in diffinitione anime quod alie partes anime non sunt abstracte; declaratum est enim in unaquaque earum quod est perfectio corporis naturalis organici. Perfectio enim est finis et complementum perfecti; finis autem non separatur a finito; unde necesse est ut ille partes anime sint non abstracte. Et cum declaravit quod dubium est de quibusdam harum virtutum utrum sint abstracte aut non, et quod in quibusdam manifestum est quod sunt non abstracte, incepit demonstrare quid est illud quod manifeste videtur existere in omnibus; et est illud quod hec quatuor genera

31 eternum *A* semper eternum *B D G* **32** [non] *A* cum non *D* ‖ completur *A* ‖ cum (2)] in *A* **33** copulatur cum illo] non *A* copulatur *G*

22. **1** <Dixit Aristoteles> Alie *B* ‖ [est] *A* **2** [sicut dicunt quidam] *B* sicut quidam dicunt *A* ‖ [sed] *A C G* sed manifestum *B* **3** [quod] *D* et *A* ‖ [in] *C D G* ‖ intentiones *C* **4** enim] igitur *C* **5** in cogitatione a suo esse *A* ‖ cognitione *B C D* **6** [est] *C* ‖ cogitare] cog^{ne} *C* ‖ allarum *D* alliarum D^1 istarum *C* **8** demonstravit *A* ‖ astractus *B* **9** manifestius est] manifestum sit *A* est manifestus *C* ‖ ut] quod *C* ‖ astractus *B* **10** <dubito an dicat u^o. an .n̄. aut na^a.> non *D* ‖ incepit] In. *A* ‖ describere] declarare *C* **11** <est> quod *A* **12** [partes anime] *A* **13** <et> manifestum *A* ‖ sermonibus] locutionibus *C* ‖ predictis in] in predicta *A* ‖ [in diffinitione] *B* **14** [anime] *C* **15–16** [corporis naturalis organici] *B* etc. *A* **16** complementum et finis *C* **17** perfectionis *A* **18** ille] alie *G* ‖ non sint *A* non sunt *C* **19** declaravit] de. *A* **20** aut] vel *C* ‖ [quod] *B* **21** est manifestum *A* ‖ sunt non] non sint *C* sunt *B* **22** incepit monstrare *D* In. de. *A* **22–23** manifeste — omnibus] extitit in omnibus manifeste *C* **23** [genera] *A*

sunt diversa secundum intentionem. Et dixit: *sed tamen manifestum est quod sunt diverse secundum intentionem*, etc. Idest, sed tamen manifestum est per se quod omnes iste virtutes sunt diverse secundum sensum et intentionem, et quod esse virtutis que constituitur per sensum aliud est ab esse virtutis que constituitur per considerationem, cum actio cuiuslibet istarum sit alia ab actione sui comparis. Sentire enim, quod est actio virtutis sensus, aliud est ab intelligere, quod est actio virtutis intellectus. Deinde dixit: *Et similiter cuiuslibet aliorum predictorum.* Idest, et similiter apparet in diversitate aliarum virtutum predictarum in intentione et diffinitione, quia differunt etiam in actionibus.

413b32 **23.** *Quoniam autem quedam animalia habent omnia ista, et quedam unum tantum, et quod hoc*
414a1 *facit diversitatem inter animalia, et quare, perscrutandum est post. Et simile huic contingit in sensibus etiam. Quedam enim habent omnes sensus, et quedam quosdam, et quedam unum; et est*
414a3 *illud quod est valde necessarium, scilicet tactus.*

Quoniam autem quedam animalia habent istas quatuor virtutes, et quedam habent quasdem istarum virtutum, et quedam habent unam tantum, et qui modi sunt isti modi animalium, et quod hoc inducit diversitatem inter animalia, et qua de causa inducuntur hec in animalibus,

24–27 [Et — intentionem] *A* **24–25** manifestum est tamen *B* **25** sunt diverse] finita sunt *C* ‖ [Idest] *B* **26** [omnes] *C* ‖ ille *D* **27** [sunt diverse] *B C D* sint diverse *G* sunt diverse *I* ‖ intentionem et sensum *C* **28** que] secundum *C* quod *D* **28–29** virtutis que] secundum quod *C* **29** considerationem] constitutionem *C* ‖ cum] et *C* **30** istarum] illorum *D* ‖ altera *C* ‖ comparis] operis *A* corporis *B C* **31** <est> quod <scilicet> *A* ‖ est aliud *B* ‖ ab <actione quod est> intelligere *C* a cogitare *A* **32** quod <scilicet> *A* ‖ actio] acc̄ *A* ‖ [intellectus] *B* intelectus B^2 **33** [cuiuslibet — predictorum] *A* ‖ [<in>] apparet *D* **34** [in] *C D* **35** etiam quia differunt *A*

23. **1** [Quoniam] *G* Dixit Aristoteles Quoniam *B* Aristoteles Quoniam *C* ‖ Quedam autem *G* **2** illa *C* **2–3** facit hoc *D* hec quidem facit *C* **5** enim quedam *D* **6** [quosdam et quedam] *A B C D* ‖ unum <tantum> *B* ‖ est <quidem> *C* **7** illud quod] et quod illud *D* ‖ necessarium] noc^{m}. *C* ‖ tactum *A* **8–18** [Quoniam — se] *A*

Deest codex A

8 <Averroes> Quoniam *C* Dicit quoniam *G* **9** et quedam habent] quedam autem *C* ‖ virtutum] quatuor *C* **10** <quod> quedam *D G* ‖ [habent] *C* ‖ qui] quando *C* **10–11** modi — modi] isti modi sunt in omni *C* modi sunt scilicet modi *G* **11** quod <isti modi sunt modi animalium et quod> *B D G* ‖ hoc inducit] inducit hic *C* **12** et] si *C* ‖ inducantur *C* inducitur *G* ‖ hoc *G*

dicendum est post. Hoc enim quod accidit animalibus in quatuor virtutibus anime quas numeravimus, simile accidit animalibus in virtutibus sensus tantum; quedam enim animalia habent quinque virtutes sensus, et quedam quasdam tantum, ut talpa, et quedam unum, scilicet tactum, ut spongia maris. Et sermo eius in hoc capitulo est manifestus per se.

414a4 **24.** *Et quia illud per quod vivimus et sentimus*
414a5 *dicitur duobus modis, et similiter dicimus in re per quam scitur, quorum unus est scientia et alius anima, quoniam per utrunque istorum dicimus quod scimus (et similiter dicimus in re per quam sanatur quod una est sanitas et alia aliquod membrum corporis aut totum corpus); scientia autem ex istis et sanitas est aliqua forma et intentio in actu illis duobus recipientibus (hoc enim recipit*
414a10 *scientiam et hoc recipit sanitatem; existimatur enim quod actio agentium non est nisi in recipiente passionem et dispositionem); et anima est illud per quod primo vivimus et sentimus et distinguimus; necesse est igitur ut sit aliqua intentio*
414a14 *et forma, non quasi materia et quasi subiectum.*

Modo reversus est ad declarandum quod anima est substantia secundum formam, non secundum materiam, neque secundum compositum ex eis, scilicet corpus. Et dixit: *Et quia illud per quod vivimus et sentimus*, etc. Idest, et quia manifestum est per se quod actio nutrimenti et sensus et scientie et aliarum

13 Hoc] secundum *B* **14** narravimus *C* **15–16** [quedam — sensus] *D* ‖ enim animalia] animalia autem *C* **16** virtutes sensus] sensuum virtutes *C* ‖ sensus <tantum> *B C G* **17** [tantum] *B D G* ‖ [et] *D* ‖ unam *G*

Deest codex A

24. **1** <Dixit Aristoteles> Et (1) *B* ‖ [per] *C* ‖ vivimus et sentimus] *J* vivit et sentit *A B C D G* **2** [et] *A* **3** quarum *D* quod *A* ‖ et] *B* **4** <est> anima *A* ‖ utraque *B* ‖ horum *C* ‖ quid *A* **5** dicetur *A C* est *B* ‖ in re] *C* **6** <est> aliquod *C* ‖ membrorum *B* **7** scientia <enim> *A* ‖ <est> ex *C D G* ‖ illis *C* **8** alia *G* quasi *B* ‖ et (2)] etiam *D* **9** enim] *A C D G* **10** et hoc recipit] illud vero *A* et hoc *C* **11–12** [in — et (2)] *C* **13** [primo] *C* ‖ vivimus — distinguimus] *J* vivit et sentit et distinguit *A B D G* vivit et sentit primo et distinguit *C* **14** alia *D* **15** non <est nisi> *C* ‖ [quasi (2)] *C* **16** <et quia illud> Modo *A* ‖ <scilicet> quod *D* **17** materiam <scilicet corpus> *C* ‖ [secundum (3)] *C* **18** [scilicet corpus] *C* **18–19** [illud — etc.] *A* **19** [et (2)] *A C* et C^2

virtutum anime attribuuntur nobis per duo, quorum
unum est per ipsam virtutem, et aliud per habens illam
virtutem; v. g. quod sensus attribuitur nobis per sensum
et per ipsum sentiens; quandoque enim dicimus quod videmus
per visum, et quandoque per oculum; et similiter in scientia
quandoque dicimus quod scimus per scientiam, et quandoque per
animam, que est virtus habens scientiam; et similiter
est de omnibus virtutibus animati; v. g. quod dicimus
quandoque quod sumus sani sanitate, et quandoque per corpus
sanum aut per membrum sanum. Et cum posuit
hanc propositionem pro manifesta per se et per inductionem,
incepit ponere aliam propositionem. Et dixit: *et scientia
est ex istis*, etc. Idest, et apparet quod unum istorum duorum,
quod est quasi scientia de anima, et sanitas
de corpore, est forma, et aliud est materia.
Forma enim est ex istis, et est intentio que invenitur in
duobus recipientibus ea, scilicet in sapiente scientiam et in
recipiente sanitatem. Unde necesse est ut omnis actio
attributa alicui enti propter aliqua duo existentia in eo,
ut unum eorum sit materia et aliud forma; sed dimisit
hanc conclusionem, quia bene apparebat ex his que
posuit. Deinde dixit: *existimatur enim quod actio agentium*, etc. Idest,
et diximus quod unum eorum duorum est forma; et est
illud quod est quasi scientia et sanitas, quia sanitas et
scientia et similia sunt actiones agentis, scilicet dantis sanitatem
et largientis, et actio agentis est illud quod existit
in recipiente, et est forma; unde necesse est ut scientia
sit existens quasi forma, et anima quasi materia. Et
cum declaravit quod omnis actio attributa alicui enti

21 [anime] *A* ‖ nobis attribuuntur *A* attribuitur nobis *D* **22** [est] *B* est B^2 ‖ habens] illud quod habet *A* ‖ illam] istam *A* ipsam *C* **23** [virtutem] *A* ‖ per] propter *D* ‖ sensum] sensus *B* **24–25** [et (1) — visum] *C* **25** similiter <est> *C* **26** quod] hoc *B G* ‖ [et] *C* **28** animatis *B D G* **29** sumus] scimus *C* ‖ sanitate <que est per animam> *C* **30** cum posuit] (D^1) opposuit *D* **31–32** [pro — propositionem] *B* **31** pro manifesta] quasi manifestam *A* **32** intendit *A* ‖ aliquam *C* alteram *D* ‖ proporcionem *G* **32–33** et scientia est] Scientia autem *A* Scientia est *D* **33** ex] in *C* ‖ [etc.] *A* ‖ [et] *C* ‖ quod] per *B C D G* ‖ illorum *D* **35** de] in *A* ‖ corpore] (B_2) corde *B* corpore est. unum *C* ‖ [est (2)] *A* **36** intentio que] illud quod *A* ‖ in] autem *A* **37** sapiente] (*A*) recipiente A^2 *C G* **37–38** scientiam — sanitatem] sanitatem — scientiam *C* **39** enti] rei *G* ‖ aliqua] (D^2) alia *D* **41** apparebit *G* **42** existimatur <etiam> *D* ‖ [quod — etc.] *A* quod actio etc. *C* **43** diximus et *C* ‖ eorum] istorum *A* ‖ forma est *C* ‖ [est (2)] *A* **44–45** quia — scientia] *A* **45** [et similia] *C* ‖ agentis <et pacientis> *A* agentes *D* ‖ scilicet] idest *C* ‖ <scientiam et> sanitatem *C* **46** et (2)] *G* **47** <etiam> forma *G* ‖ [scientia] *A* **48** existens] exi.^{tes} *D* ‖ forma <in anima> *C* **49** declaravit] de. *A*

propter aliqua duo, necesse est ut alterum eorum sit
materia et alterum forma, et fuerit manifestum quod propter
formam attribuitur actio enti primitus, et quod
actiones animati videntur attribui corpori et anime,
sed primo anime et secundo corpori, manifeste concluditur ex
hoc quod anima est forma et corpus materia. Et dixit: *anima
autem est illud per quod vivimus*, etc. Sed
non propalavit nisi quasdam istarum propositionum,
et dimisit quasdam quia erant manifeste. Et sillogismus
sic componitur: Actiones animati attribuuntur
corpori et anime insimul; et omnis actio que attribuitur
alicui enti propter aliqua duo, necesse est ut unum
eorum sit materia et aliud forma; ergo alterum
istorum duorum, scilicet corporis et anime, est forma, et alterum
materia. Et cum coniunxerimus huic quod
propter formam attribuitur actio primitus enti, et quod
ista convertitur, et coniunxerimus sue converse
quod actio attribuitur animato per animam primitus, concluditur
ex hoc quod anima est forma, et corpus materia.

25. *Quoniam autem substantia dicitur tribus modis,* 414a14
sicut diximus, materia scilicet et forma et compositum 414a15
ex eis, et materia istorum est potentia, et
forma est endelechia, et quod fit ex eis est animatum,
tunc corpus non est perfectio anime, sed
anima est perfectio alicuius corporis. 414a19

Ista est alia declaratio a predicta quod anima est
substantia secundum formam, non secundum materiam.
Sed quia ista declaratio dat causam et esse, prima autem

50 alia *D* ‖ ut] quod *A* **51** <cum> fuerit *C* fuit *G* **51–52** actio attribuitur enti primitus propter formam *C* **52** primitus] penitus *B* **53** animati] anime *B D G* iste *C* **54** sed] scilicet *C* ‖ [manifeste] *A G* idest anime *B D* **55** est forma] forma sit *A* ‖ Et (2) <compositum ex anima et corpore est animatum ita quod per alterum eorum est in potentia animatum et per alterum in actu> *C* **56** autem — vivimus] est *A* ‖ vivit *C* **57** quandam *A* **58** quia] quod *B* **59** sic coponitur *C* compositus sic *A* ‖ actio *D* ‖ attribuitur *D* **60** anime et corpori *A* **61** necessarium *D* **63** illorum *D* ‖ [scilicet] *C* idest *B* **64** <est> materia *D* ‖ [cum] *C* ‖ coniunximus *D* **64–66** [huic — coniunxerimus] *C* **66** coniunximus *D* ‖ sue converse] etiam *A* **67** animato attribuitur *C* est *A* ‖ per] propter *D* ‖ [primitus] *A* ‖ concluditur <ergo> *C* **68** <est> materia *C*

25. **1** <Dixit Aristoteles> Quoniam *B* **2** dicimus *C* **3** [ex eis] *A* ‖ illorum *D* eorum *C* **4** endilichia *A C* endilechia *B G* endelichia *D* ‖ [fit] *B* sit *A* ‖ animatum] manifestum *A* **7** [est (2)] *B* est B^2 **9** Sed] et *D* ‖ [quia] *B C*

dat tantum esse, induxit eam quasi causam sermonis
predicti. Et dixit: et quia iam prediximus quod substantia
dicitur tribus modis, materia et forma et compositum
ex eis, et esse materie est in potentia, et esse
forme est in endelechia et actu, et compositum ex anima
et corpore est animatum, ita quod per alterum eorum est in
potentia animatum et per alterum in actu, manifestum est
quod anima est endelechia corporis, non corpus anime; est
enim animatum in actu per animam, et quod est in actu debet
esse endelechia eius quod est in potentia, et non econtrario.
Et quasi intendebat, cum dixit: *et quod est ex eis*
est animatum, idest, et quia quod est ex eis est animatum in actu per
animam
et in potentia per corpus, necesse est ut corpus
non sit endelechia anime, sed anima corporis.

414a19 **26.** *Et propter hoc bene existimaverunt dicentes*
414a20 *quod anima non est extra corpus neque est corpus.*
Corpus autem non est, sed per corpus,
et propter hoc est in corpore, et in tali corpore,
non sicut fecerunt Antiqui in ponendo
eam in corpore absque determinatione illius
corporis, quod corpus sit et cuiusmodi; et hoc
414a25 *licet non quodcunque recipiat quancunque.*

Et propter hoc quod apparuit de anima, quod est
endelechia corporis naturalis, recte dixerunt opinantes

10 esse tantum *A C* ‖ conduxit *G* **11** et (2)] quoniam autem idest quia *A* **12** [materia et forma] *C* materia forma *A D* ‖ [et (2)] *A* **13** [ex eis] *C* eis *D* ex eis D^2 ‖ materia *B* **14** forme] for° *B* ‖ [est] *C* ‖ [in] *A D* ‖ endilichia *A C* endelechia *B* endelichia *D* ‖ [et (2)] *D* **14–16** [et (2) — actu] *C* **14** [compositum] *B* **15** [per] *A* ‖ [eorum] *A* **16** alterum <eorum> *A* ‖ <tunc> manifestum *A* ‖ [est] *C* **17** endelichia est *D* ‖ endilichia *A C* indilechia *B* endilechia *G* **18** et [<in potencia per corpus>] *G* **19** <in> endelechia *G* endilichia *A C* endilechie *B* endelichia *D* ‖ [et] *C* ‖ econverso *C G* **20** quasi] hoc *A* quod *D* ‖ intendit *A* ‖ [et (2)] *C* **20–23** est — corporis] sit etc. *A* **21** [idest — animatum (2)] *G* ‖ [quia] *B C D* quia *Crawford* ‖ animatum (2) <idest quia quod est ex eis animatum> *C* **22** [et] *C* ‖ necessarium *D* **23** endilechia *B* endilichia *C* endelechia *D* ‖ <est> corporis *G*

26. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ extimaverant *B* **2** nec *C* ‖ [neque est corpus] *D* **3** per corpus] est perfectio corporis *C* **4** [est] *B* ‖ in tali] vitali *C* **5** <et> non *A* ‖ fecerunt] senciunt *A* ‖ [in] *C* **6** absque] sine *D* **7** cuiusmodi] cuius *A* **8** quodcunque recipiat] recipit quodcumque *A* ‖ [recipiat quancunque] *C* recipiat quemcumque *G* **9** <Dicit> Et *B G* dicit quod *A* ‖ [quod (1)] *A* **10** endilichia *A C* endilechia *B* endelechia *B*

quod anima non est extra corpus, neque est corpus. Endelechia
enim talis est, scilicet ut sit in corpore et quod non sit corpus.
Corpus enim non perficitur per corpus, cum corpus non sit
innatum ut sit in subiecto. Et hoc intendebat cum dixit
15 *Corpus autem non est, sed in corpore.*
Quoniam autem est corpus, secundum quod est perfectio, non
est possibile, sed existit in corpore. Deinde dixit: *et propter hoc*
est in corpore, etc. Idest, et ex hoc modo quem dedimus in
substantia anime possibile est dare causam propter quam
20 anima existit in corpore et corpus recipiens eam est tale,
non ex illo modo quem dederunt Antiqui in substantia
anime, cum dixerunt quod est corpus et quod intrat aliud corpus,
et non determinaverunt que natura est natura illius
corporis, et quare habuit proprium ut esset animatum
25 absque aliis corporibus, et ex quo modo fuit consimilitudo
inter hec duo corpora, scilicet quod unum recipit alterum,
cum non quodcunque recipit quodcunque. Necesse est enim
istis hominibus dare causam propter quam hoc corpus recipit
illud corpus quod est anima. Et necesse est eis dicere quare
30 hoc corpus quod est anima existit proprie in hoc corpore
et non in aliis. Et hoc intendebat cum dixit: *absque*
determinatione illius corporis, quod corpus sit, scilicet receptum,
et cuiusmodi, scilicet recipiens. Et dixit hoc quia diffinitiones
demonstrative innate sunt dare causas omnium que videntur in diffinito;
35 et si diffinitio non erit talis, non erit diffinitio.

ii. 3
414a29
414a30
27. *Iste autem virtutes anime quas diximus*
inveniuntur in quibusdam animalibus omnes,

11 [est (1)] *A* est A^1 ‖ endilechia *B* endelichia *D* **11–12** est enim endilichia talis *C* ‖ endelechia — corpus] non enim est extra corpus cum sit endilichia talis corporis non corpus *A* **13** Corpus enim] quoniam corpus *A* ‖ sit] fit *A* **14** ut sit in] inesse *A* ‖ intendebat] in. *A* **15** [non — corpore] *A* **16** Quoniam autem est] (A^2) quod non sit *A* quia non est *B* **17** inpossibile *C G* **18** [est in corpore] *A B* ‖ [etc.] *A C* ‖ [et] *A C* **19** substantia] diffinitione *C* ‖ [quam] *B* quam B^2 **20** in corpore existit *G* extitit in corpore *C* **21** dederunt *D* **22** anime] eius *A* ‖ [et — corpus (2)] *A* ‖ intrat] in corpore *C* **23** determinavit *C* ‖ [natura (1)] *A* ‖ illius] huius *A* **24** <corpus> animatum *C* **25** fuerit *A* ‖ similitudo *A* hec assimilitudo *C* **27** cum] tamen *D* ‖ cum — [quodcunque] (2)] et ideo d.t licet non etc. *A* ‖ recepit *D* ‖ enim est *C* **28** <ex> istis *A* ‖ dare] dicere *B C G* ‖ recepit *D* **29** anima [quodcunque] (2) *D* ‖ hoc (2)] huiusmodi *A* **31** intendebat] in. *A* <secundum eos> *A* ‖ dicere] dare *G* **31–32** [absque — corporis] *A* **32** scilicet receptum] receptum etc. scilicet *A* **33** cuiusmodi <corpus sit> *A* ‖ scilicet] sit *C* ‖ quia] quoniam *A* quod *C* **34** [omnium] *D* ‖ definito *D* difinito D^2 **35** erit (1)] fuerit *A* est *C* ‖ erit (2)] est *C*

27. **1** <Dixit Aristoteles> Iste *B* **2** animalibus quibusdam *A*

sicut diximus, et in quibusdam quedam,
et in singularibus invenitur una.
Et appellamus virtutes nutritivam et sensibilem
et desiderativam et moventem in loco
et distinguentem. Et istarum in plantis est
414b1 *sola nutritiva, in aliis vero est ista et sensibilis*
et desiderativa; desiderium enim est appetitus
et ira et voluntas. Et omnia animalia habent
saltem unum sensum, scilicet tactum. Et omne
habens sensum habet voluptatem et tristitiam,
414b5 *et omne habens istas habet appetitum; appetitus*
414b6 *enim est desiderium voluptabilis.*

Cum voluit incipere loqui in unaquaque virtutum anime, incepit primo numerare eas esse, et quod quedam animalia habent proprie quasdem earum, secundum quod Artifex ponit subiectum sue artis. Artifex enim necesse est ut ponat subiectum de quo loquitur, et dividit genera eius quasi manifesta in esse; Artifex enim non potest demonstrare subiectum sue artis neque species illius subiecti. Et quod dixit in hoc capitulo est manifestum. Et hoc quod dixit *in singularibus*, intendit: et in paucis. Idest, et in paucis animalibus existit una virtus sensuum, scilicet tactus. Deinde dixit: *Et appellamus virtutes*, etc. Idest, et cum dixerimus *virtutes*, intelligenda est virtus nutritiva et sensibilis. Et intendit per *nutritivam* omnia principia que agunt in nutrimento; et sunt tria, scilicet nutritivum et augmentativum et diminutivum. Et intendit per *desiderativam* appetitum ad cibum. Et ideo separavit

3 quibusdam] quibus *G* ‖ [quedam] *B* quedam B^2 **4** singularibus <idest in paucis> *B C D G* **5** appellas *D* ‖ virtutem *A B C D* **8** [est] *A* [non] est *D* **8–9** et — desiderativa] ut desiderativa et sensibilis *C* sensibilis et desiderabilis *G* **10** voluptas *A B* **11** unum sensum. Saltem *A* ‖ omne <animal> *A* **13** [istas] *C* ‖ habet] habent *D* **14** est] habet *A* ‖ voluptatis *B D* **15** voluerit *A* ‖ [incipere] *C* **16** incepit] In. *A* ‖ primo numerare] numerare post *C* ‖ [esse] *A D* ‖ quod] quia *A* **18–19** [sue — subiectum] *G* **19** subiectum <sue artis> *C* ‖ [eius] *B* **21** nec *C* **23** intendit et] In. quod *A* **23–24** [Idest et in paucis] *A C* **24** animalium extat *C* ‖ virtus una C^2 virtus uana *C* **25** [virtutes etc.] *A* virtutem etc. *C* ‖ [et (2)] *C* **26** diximus virtutes *A* appellatur virtus *C* ‖ intelligendum *A* ‖ [virtus] *C* ‖ et] ut *C* **27** intendunt *A* ‖ ⌊<desiderativam>⌉ nutritivam *G* ‖ omnia principia] omnes *A* **28** que agunt <scilicet virtutes> *A* agentia *C* que aguntur *D* ‖ nutritivum] nutrimentum *C D* **29** augeri *C* augmentum *D* ‖ diminutio *C* D^2 **30** [per] *B* ‖ desideratum *B* desiderari *C* ‖ appetitivam *A* ‖ ad] et *B C D* ‖ cibum] alium *A* ‖ ideo] non *C*

ipsum a moventi in loco, et posuit ipsum genus per se, cum ista virtus inveniatur in animalibus que non moventur. Et intelligit per *distinguentem* intelligentem. Deinde dixit: *Et istarum in plantis*, etc. Idest, in plantis autem invenitur sola nutritiva; in animalibus vero sensus, qui est tactus, et desiderium, quod est desiderium nutrimenti; et hoc est commune omnibus. Deinde dixit: *desiderium enim est appetitus et ira et voluntas*. Idest, et intendimus per *desiderium* appetitum; desiderium enim dicitur de appetitu et de ira et voluntate et universaliter de pluribus. Et voluit declarare quod appetitus existit in omni animali habente sensum, quia hoc non fuit manifestum sensui. Et dixit: *Et omne habens sensum habet voluptatem*. Et sermo eius in hoc capitulo est manifestus.

28. *Et etiam habet sensum cibi, quoniam distinctio* 414b6
cibi est sensus. Omne enim vivum non
nutritur nisi per sicca et humida et calida
et frigida, et tactus sentit ista. Sentire autem
alia sensibilia est secundum accidens in nutrimento,
quoniam non iuvatur aliquid in nutrimento per vocem 414b10
neque per colorem neque per odorem; sapor
autem est unum tangibilium. Fames autem
et sitis est appetitus: fames autem calidi
et sicci, sitis vero frigidi et humidi. Sapor autem
est quasi causa istorum. 414b14

31 ipsum (1)] primam *A* ‖ a monente *C* moventem *D* ‖ <hoc> loco *A* ‖ ipsum (2)] ipsam *A* ipse *D* ‖ [genus] *D* **32** isto *D* **33** intelligit] distinguit *A* ‖ distinctionem *C* **34** [in plantis etc.] *A* in plantis autem etc. *D* **34–35** invenitur autem *C* invenitur *A* **35** vero] enim *B* autem *C* **37** [enim] *C* **37–38** [est (2) — voluntas] *A* **38** voluntas <etc.> *C* voluptas *B D* ‖ [et intendimus] *A* et intendit *C* **39** [dicitur] *A* **40** ira] ia. *A* ‖ voluptate *B C* de voluptate *A D* **41** declarare] de. *A* ‖ [existit] *A* est *B* extitit *C* **42** sensum <existit> *A* sensus *C* ‖ [quia — sensui] *A* **43–44** habens — manifestus] etc. idest *A* **43** voluntatem *C* **43–44** Et sermo eius] dicit enim quod appetitus est desiderium voluptatis *C* et sermo est *D* **44** [est] *D*

28. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ diffinitio *A C* **2** est] cum *D* ‖ sensum *D* tactus *A* ‖ vivum] unum *C* **3** siccum *C* sic. *B* ‖ humidum *C* hu. *B* i. *D* ‖ calida] ca. *B D G* c. *C* **4** frigida] fri. *B* f. *C D* f! *G* **5** [sensibilia] *C* sentilia *D* **6** quoniam] quia *C* ‖ [in] *D* ‖ per vocem in nutrimento *C* **7** neque (1)] nec *C* neque vox etc. *D* ‖ calorem *D* ‖ neque (2)] nec *A C D* ‖ sabor *D* **8** autem (1)] enim *A C D* ‖ unum tangibilium] in vim tangencium *A* **9** est] sunt *A C* ‖ [autem] *C* ‖ calidi] c. *C* **10** sicci] sic. *C* ‖ [vero] *C* ‖ frigidi] fra *B* fri. *C* ‖ humidi et frigidi *A* ‖ humidi] hu. *B C* **11** [quasi] *G*

Cum posuit quod omne animal habet sensum tactus et desiderium ad nutrimentum, et in declarando hoc non sufficit inductio, incepit declarare hoc ratione. Et dixit: *Et etiam habet sensum nutrimenti*. Idest, et etiam necesse est ut omne animal habeat sensum per quem comprehendat conveniens et inconveniens ex nutrimentis, ut expellat nocivum et attrahat iuvativum. Et hoc fuit quia nutrimentum eius non existit in potentia in pluribus rebus sicut est in plantis (et ideo plante non indigent sensu quo distinguant cibum). Et iste locus indiget magna consideratione. Et cum narravit quod necesse est quod omne animal habeat sensum quo distinguat cibum, incepit declarare qui sensus est iste sensus qui est necessarius in distinguendo cibum. Et dixit: *Omne enim vivum non nutritur*, etc. Idest, et quia omne vivum non nutritur nisi per siccum et humidum et calidum et frigidum, cum nutrimentum est loco eius quod dissolvitur ex elementis ex quibus componitur, necesse est ut sensus nutrimenti sit sensus qui innatus est comprehendere has qualitates, et iste est sensus tactus. Et quasi dicit: et quia omne vivum non nutritur nisi per siccum et humidum et calidum et frigidum, et sensus tactus est illud quod sentit ista, necesse est ut tactus sit sentiens quod distinguit cibum; omne igitur animal habet tactum necessario. Deinde dixit: *Sentiens autem alia sensibilia*, etc. Idest, sensus autem comprehendentes alia sensibilia accidentaliter sentiunt cibum, idest non sunt necessarii in distinguendo cibum secundum quod est cibus, cum accidentaliter sentiant cibum; sensibilia enim eorum non

13 ad] et *B C D* ‖ [in] *C* ‖ declarando hoc] de. hec *A* **14** incepit declarare] In. de. *A* ‖ hoc declarare *D* ‖ [ratione] *C* ‖ [Et (1)] *D* cum *B* ‖ dixit] taꝫ. *D* **15** [habet sensum nutrimenti] *A* ‖ sensus *B* ‖ nutrimenti <etc> *C* ‖ [etiam (2)] *A* **16** comprehendit *A G* **17** ex] in *B* ‖ ut] et *D* ‖ nocumentum *B D G* nocuum *C* **18** iuvamentum *A D G*‖ ⌊<per>⌉ nutrimentum *D* **19** [non] *A* non A^2 ‖ potentia] presentia B_2 **20** [est] *A B* **21** qui distinguat *A* **21–23** [Et — cibum] *G* **21** <consideratione> magna *D* **22** habet *B C D* **23** <et iste> incepit *B* In. *A* incipit *D* ‖ declarare] de. *A* ‖ quis sensus *D* quis *A C* quod sensus *G* **24** <sensus> necessarius *C* **25** [enim] *B* ‖ vivum (1)] vinum *C* ‖ [vivum (1) — etc.] *A* ‖ [Idest] *G* ‖ quia] quoniam *A* ‖ vivum (2)] vinum *C* **26** nutritur <etc. idest> *G* ‖ per — frigidum] calidis et frigidis humidis et siccis *A* per sic. et hu. et ca. et frī. *B* per siccum .c. et .f. hu. *C* per sic. et hu. et ca. et fr^{us} *D* per sic. et hu. et ca. et fri. *G* **27** est] sit *A* ‖ <in> loco *C* ‖ dissolverunt *D* **29** <est> innatus *A* **30** sensus est *D* est *C* ‖ [quasi dicit et] *A* quasi diceret et *G* **30–31** [quia — et (2)] *B* **30** vinum *C* **31** siccum — frigidum] calidum .fri.hu.sic. *A* ca. et fri. et sic. et humidum *C* sic. et hu. et a ca. et frī. *D* **32** illud quod] sensus qui *A* **33** sentiens quod] sensus qui *A* **34** tactum] sensum tactus *A* ‖ sentire *A* ‖ autem] animal *D* **34–35** [alia sensibilia etc.] *A* **35** [autem] *A* ‖ comprehendens *C* **36** sentit *C* ‖ idest] et *A* quia *C* **38** sentiat *C* ‖ <idest> sensibilia *C*

sunt in cibo secundum quod est cibus. Et hoc intendebat cum dixit: *quoniam non debet esse in cibo*, etc., idest secundum quod est cibus. Deinde dixit: *sapor autem est unum tangibilium*. Idest, sapor autem, si existit in cibo secundum quod est cibus, est unus modorum rerum tangibilium, et sensus gustus est aliquis tactus. Et propter hoc quod dixit opinandum est quod iste sensus existit etiam in omni animali, sicut sensus tactus, cum sit quasi species eius; et post declarabitur qualiter est in rei veritate. Et cum narravit quod frigidum et calidum et humidum et siccum existunt in cibo secundum quod est cibus, et quod sapor existit in eo secundum quod est cibus, incepit declarare modum secundum quem existit quodlibet istorum in cibo. Et dixit: *Et fames et sitis est*, etc. Idest, sed si sapor existit in cibo in eo quod est cibus, tamen prime qualitates existunt in eo primo et essentialiter. Et signum eius est quia, cum animal desiderat cibum, non desiderat nisi calidum et frigidum et humidum et siccum. Fames enim est appetitus calidi et sicci, et sitis frigidi et humidi. Et non desiderat dulce neque amarum; sapor autem est coniunctus cum istis qualitatibus. Et hoc intendebat cum dixit: *Sapor autem est causa istorum*, idest causa quod animal sciret conveniens ex illis et non conveniens. Et non intendebat hic per *causam* causam in esse; prime enim qualitates sunt causa saporis. Et forte intelligit quod sapor est causa propter quam animal utitur cibo propter delectationem coniunctam cum eo.

39–40 [Et — cibus] *A* **40** ⌊<cibus>⌉ in *C* ‖ <non> secundum *G* ‖ est] debet esse *C* **41** autem] enim *B C D* ‖ est unum tangibilium] etc. *A* **42** est (2)] erit *A* **43** modus *A* ‖ rerum] esse *D* ‖ sensus] sivis *B* ‖ aliquis] (A^1) aliquid *A* **45** existat *B* ‖ <cum> sicut *A* ‖ [sensus (2)] *A* sensus A^2 **46** [cum sit] *A* cum sit A^2 **48** [et (1)] *A B D* ‖ [calidum et] *C* ‖ [et (2)] *A* ‖ [et (3)] *A* ‖ existit *A D* existat *B* existant *C* **49** existat *B* **50** incepit declarare] In. de. *A* ‖ quem] quemlibet *C* **50–51** existit quodlibet istorum] quodlibet eorum existit *A* **51** Et (2) — etc.] fames autem *A* ‖ et sitis] cibus *B D G* **52** [est (1)] *C* ‖ si] non *A* ‖ in eo quod est] secundum quod est *A* secundum quod est in eo *C* **53** tamen] tunc *A* ‖ existunt *B* ‖ et] etiam *A* **54** [est] *B D G* **55** <quia> calidum *A* ‖ [et] *A C D* et et *B* **56** [et (1)] *A C* ‖ humidum et siccum] sic. et hu. *B D G* ‖ [et (2)] *A C* ‖ siccum <et hoc de. per appetitus ipsos et d.> *A* **56–57** enim — humidi] autem. de. d. Sitis vero etc. *A* **56** [est] *D* **57** [et (2)] *B* ‖ [Et (4)] *C* **58** dulce <enim> *G* ‖ nec *C* ‖ amarum <nisi per accidens> *A* ‖ [autem] *D* **59** illis *A* ‖ intendebat] in. *A* **60** idest <quod> causa *G* scilicet *A* **61** sciat *B* ‖ istis *B* **62** intendit *A* ‖ per] propter *B* ‖ [causam] *C D* **63** enim] autem *C* ‖ saporum *C* ‖ <si> forte *C* **64** intendit *A* **66** cum ea *B D G* ei *A*

414b14 **29.** *Et declarandum est hoc post. In hoc loco*
autem contenti sumus hac determinatione; et
414b15 *est quod omne vivum habens tactum habet desiderium.*
De ymaginatione autem latet, et
querendum est post. Et ponamus cum hoc
movens in loco etiam. Et in aliis distinguens
et intellectus, ut in hominibus et in aliis rebus,
414b19 *si fuerint sic aut meliores.*

Quia vult ponere hic numerum istarum virtutum secundum quod Artifex ponit subiecta sue artis, non vult ponere nisi illud quod manifestum est per se, et dimittit alia, que non sunt manifesta, quousque perscrutetur de eis. Et ideo dixit: *Et hoc declarandum est post. In hoc autem loco contenti sumus hac determinatione*, idest que est manifesta per se aut fere, scilicet quod omne animal carens tactu caret desiderio; hoc enim manifestum est per se. Deinde narravit quod hoc latet de ymaginatione. Et dixit: *De ymaginatione autem latet*, idest utrum ymaginatio existit in omni habente sensum tactus aut non. Deinde dixit: *Et ponamus cum hoc movens in loco*. Idest, et ponamus pro manifesto quod omne motum in loco est ymaginans. Et potest intelligi: et ponamus in numero istarum virtutum que manifeste videntur et differunt in diffinitione et essentia virtutem moventem in loco; et intendit virtutem concupiscibilem. Deinde dixit: *Et in aliis distinguens et intellectus*. Idest, et ponamus etiam pro manifesto quod virtus cogitativa et intellectus existunt in aliis modis animalium que non

29. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* Et cum *C* ‖ post] primo *A* **1–2** hoc autem loco *A* hoc loco *C* loco autem hoc *G* **2** diffinicione *G* **3** <hoc> est *D* etiam *A* ‖ quod] quia *C* ‖ vivum] unum *C* **4** autem] aut *B* ‖ [et] *C* **5** cum] tamen *D* ‖ hoc <quidem> *C* **6** etiam in loco *A* **7** [in (1)] *C* ‖ hominibus] omnibus *D* ‖ [et — rebus] *A* **8** fuerunt *B* **9** <et declarandum est etc.> Quia *A* ‖ hic ponere *C* ‖ istarum] harum *A* **10** ponendo *C* ‖ subiectum *A* substantiam *C* **11** nisi illud ponere *B* ‖ illud] id *C* **12** quousque] donec *A* ‖ pertractetur *C* **13** eis <post> *A* ‖ [hoc (1)] *A* ‖ est post] etc. cum di. deinde *A* **14** contenti sumus] .con.s. *A* ‖ declaracione *A* **14–15** idest que] que scilicet *A* **15** [aut fere] *C* ‖ [omne] *A* **16** est manifestum *B D* manifestum *A* **17** quod] et *G* **18** [Et — ymaginatione] *B* ‖ [autem latet] *A* **19** existat *A B* ‖ tactum *C* **20** ponamus et cum *C* **20–21** movens in loco] modo *C* ‖ [movens — ponamus] *A* **21** Idest et] etc. idest *C* ‖ manifesto <scilicet movens etc. idest> *A* ‖ omne <animal> *A* **22** intelligi <sic> *A C* **23** numero] manifesto *D* **24–25** in loco moventem *A* **25** intendit] in. *A* **26** [distinguens et intellectus] *A* **27** [etiam] *C* ‖ cogitā *D* **28** <non> existunt *A* ‖ modis] [in omnibus] *B* ‖ animalibus *B D* ‖ [non] *G*

sunt homines, et quod proprie sunt in aliquo genere,
30 ut in hominibus, aut in alio genere, si demonstratio surgat quod alia sunt huiusmodi; et hoc erit si fuerint equales hominibus aut meliores eis.

30. *Dicamus igitur quod manifestum est quod ex via* 414b20
huius exempli eadem erit diffinitio anime et diffinitio
figure. Non enim est illic perfectio extra virtutes
predictas, sed possibile est in figuris etiam
5 *ut sit diffinitio universalis conveniens omnibus*
figuris et non sit propria alicui earum;
et similiter in omnibus predictis. Et ideo qui 414b25
quesierit in istis et in aliis sermonem universalem
qui non est neque proprius alicui ex
10 *omnibus neque est secundum modum hunc*
convenientem qui non dividitur, et dimiserit
talem sermonem, iustum est ut derideatur. 414b28

Cum genera accepta in diffinitionibus aut sunt univoca, ut *animal* in diffinitione hominis, aut dicta multipliciter,
15 ut *ens* et *potentia* et *actus*, incepit declarare cuiusmodi sit genus acceptum in diffinitione anime, et dixit quia neque est equivocum neque univocum. Et dixit: *Dicamus igitur quod manifestum est*, etc. Idest, dicamus quod manifestum est ex exemplo quod illud quod dat diffinitio anime universalis ex
20 intentione communi omnibus partibus anime est simile illi quod dat diffinitio figure universalis omnibus figuris. Manifestum est enim per se quod, sicut nulla perfectio est alicuius partis anime extra perfectionem universalem quam

29 alio *D* **29–30** [aliquo — in (2)] *C* **30** [in (1)] *B* ‖ [aut] *B* **31** alia] animalia *C G* ‖ huiusmodi] huius *B* ‖ erit] esse *D*

30. **1** <Dixit Aristoteles> Dicamus *B* ‖ [est] *C* **2** huius exempli] exempli unius *A* unius exempli *B D G* ‖ erit] esse *D* **3** [est] *A* ‖ illud *G* **3–4** virtutem predictam *A* **4** <ut> in *C* **5** <et> ut *D* ‖ [universalis] *A* universalis etiam *G* **8** quesierit] hec scierit *D* **9** [non est] *B* ‖ inproprius *A* est proprius *B G* est prius *D* **10** nec *C* ‖ modum hunc] hunc modum est *C* modum sicut *A* **11** convenientem] (*C*²) conventem *C* conveniente *D* ‖ dimisit *C D* qui dimisit *A* **12** desideratur *D* **13** ⌊<sint>⌉ accepta *A* ‖ [aut sunt univoca] *A* aut sunt univoca *A*² **15** actus <et actus> *D* ‖ incepit <hic> *B* intendit *A* incipit hic *D* ‖ declarare] de. *A* **16** cuiusmodi] cuius *A* **17** dixit (1)] dicunt *D* ‖ quia] quod *B* ‖ neque (1)] non *A C* ‖ neque (2)] nec *A C* **18** [quod manifestum est] *A C* ‖ dicamus <igitur> *C G* **19** [ex (1)] *D* ex hoc *C* **20** communi] ?communii *G* **21** [omnibus figuris] *G* **22** [sicut] *A B C D G* sicut *J* **23** partis <per se> *A* ‖ <est> extra *C*

accepimus in diffinitione omnium virtutum, etsi iste virtutes
sunt diverse in intentione propria unicuique earum,
ita non est hic figura aliqua extra diffinitionem figure
universalis, licet figure differant abinvicem in terminis
propriis (quedam enim est rotunda et quedam
recta et quedam composita ex utroque). Et hoc exemplum
est valde simile diffinitioni anime; non est enim ex
diffinitionibus equivocorum nominum (quoniam, si ita esset,
tunc Geometria esset Sophistica), neque etiam ex generibus
que dicuntur univoce (quoniam, si ita esset, tunc necesse
esset alterum duorum: aut ut sit hic una virtus
in diffinitione et in nomine, in qua communicent
omnes virtutes quas numeravimus, quemadmodum
modi animalium communicant in diffinitione animalitatis
simplicis; aut ut omnes virtutes anime sint eedem in
diffinitione et essentia). Et cum narravit quod diffinitio
anime per exemplum est similis diffinitioni figure, incepit
dare modum consimilitudinis. Et dixit: *sed possibile
est in figuris etiam*, etc. Idest, et ista diffinitio non est univoca,
sed quemadmodum possibile est in omnibus figuris, licet
differant, ut habeant diffinitionem universalem magnam convenientem
omnibus eis, licet multum differant in diffinitione
et in essentia, sic possibile est ut iste virtutes diverse
habeant unam diffinitionem universalem convenientem omnibus,
sicut diffinitio figure convenit omnibus figuris et
nulli appropriatur. Deinde dixit: *Et ideo qui quesierit*, etc. Idest, et
propter hoc quod diximus, qui quesiverit in anima

24 accipimus *C* acceperimus *D* ‖ ille *B* **25** [in] *A C* ‖ eorum *D* **26** hec *C D G* ‖ alia *C* ‖ ⌊<anime>⌉ figure *D* **27** differant] (B^2) diffinitionum *B* diffinitiones differant *C* differunt · diffinitionem *D* differunt ad diffinitionem D^2 **27–28** abinvicem — propriis] intentionibus propriis abinvicem *C* **27** in terminis] (A^1) ?*A* **29** utraque *B* **30** diffinitionum *B* ‖ enim est *A* **31** nominum equivocorum *A* ‖ quoniam] quia *C* **32** geometria tunc *C* tunc geumetria *D* **32–33** [Geometria — tunc] *B* **32** nec *C* **33** quoniam] quia *C* ‖ necesse <geometria esset sofistica neque ?erit que dicuntur univoce quoniam si ita esset tunc> B^2 **34** [esset] *C* ‖ <ut> alterum duorum <foret> *D* ‖ [ut] *B* ‖ hec *A* **35** in (1) — nomine] nomine et diffinitione *A* ‖ communirent *D* **36** virtutes <diffinitionis> *A* ‖ numeravit *A* narravimus *B* **38** [anime] *A* ‖ sunt *B* **40** incipit *D* Intendit *A* **41** consuetudinis *C* **42** in — Idest] etc. *A* **42–43** [figuris — in] *C* **42** [etc. Idest] *B* ‖ est (2) ⌊<est>⌉ *B* **43** [est] *B* est B^2 **44** differunt *B C* ‖ ut] et *C* ‖ diffinitionem] rationem *A* **45** <et> licet <in> *C* licet ⌊differant⌉ *D* **46** [in] *B C D* in B^2 ‖ <et> sic *C* ‖ est <universalem convenientem omnibus> *D* **47** diffinitionem unam B^- **47–48** [universalem — figure] *D* **47** <in> omnibus *C* **48** contingit *C* **49** nulli <figure> *A* animali *D* ‖ [qui quesierit etc.] *A* ‖ quesierint *B C* quesiverint B^2 quesivit *D* ‖ [Idest] *B D G* **50** [quod] *C* ‖ dixit *D* ‖ quesivit *A B* quesierint *C*

et in aliis similibus entibus unam diffinitionem universalem
que non appropriatur alicui ex omnibus, et non est talis
qualis ista diffinitio quam dedimus in anima, sed sicut
universalitas diffinitionis animalitatis simplicis specierum
animalis, neque etiam est una, idest unius nature
diffinitio non divisibilis secundum speciem, et dimiserit
talem diffinitionem qualem dedimus, iustum est ut
derideatur, cum isti duo modi diffinitionis non inveniantur
in talibus naturis, et non invenitur in eis nisi
iste modus diffinitionis quo usi sumus. Qui enim laborat
in dando in anima primum modum diffinitionis est
in hoc quod laborat in querendo impossibile, sicut qui
dimittit hanc diffinitionem in dimittendo possibile;
dimittere enim possibile est simile secundum locutionem
ad querere impossibile.

31. *Et dispositio de anima similis est dispositioni* 414b28
in figuris; invenitur enim semper in potentia
in figuris et in rebus animatis precedens in 414b30
consequente, v. g. triangulus in quadrato, et
nutritivum in sensibili. Oportet igitur querere in
quolibet quid est secundum suam diffinitionem; v. g.
anima plante quid est, et anima bruti quid est. Et
querendum est quidem qua de causa sunt talis dispositionis 415a1
ex consequentibus, cum sensibile non sit sine
nutritivo, sed sensibile separatur in plantis;
et etiam nullus aliorum sensuum sit extra tactum,
sed tactus est extra alios sensus; multa enim 415a5
viva non habent visum neque auditum neque
odoratum neque alium sensum. 415a6

52 ex] in *C* **53** diffinitio ista *C* ‖ sicut] si est *A* **54** [diffinitionis animalitatis] *B* ‖ simplicis] sūplīc̄ *D* ‖ [specierum] *G* **55** animal *B* ‖ nec *C* **56** non] nec *C* ‖ divisibilis] divisit *D* ‖ dimisit *A C* **57** iustum] rectum *A* **58** [non] *C* ‖ inveniatur *G* **59** naturis] diffinitionibus *A* materiis *B* ‖ [nisi] *A* **61** [est] *C* et *B D* **62** quod] qui *A* quidem *C* ‖ laborant *A* ‖ in querendo] inquirendo *G* querendo *C* **63** hac diffinitione *B* ‖ committendo *C* **64** locutiohnem *B* **65** ad querere] adquirere *A* quid querere *G*

31. **1** dispositio] diffinitio *A* ‖ est similis *A* ‖ dispositioni] (A^2) dispositionis *A* **2** enim <in eis> *C* **3** in (1)] et *C* ‖ [in (2)] *C* ‖ animatis] coniunctis per *A* **3–4** in consequente] et consequens *A D G* et sequens *B* **5** nutrimentum *C* ‖ igitur] enim *B C D G* **6** est secundum] sit per *A* **7–8** [Et (2) — quidem] *A* **8** [quidem] *D G* ‖ talis sunt *C* fuit talis *A* **10** nutrimento *C* ‖ separatus *D* **11** <cum> sit *D* **14** sensuum *C*

Cum declaravit quod diffinitio anime est similis diffinitioni figure, incepit declarare modum consimilitudinis et demonstrare cuius nature est naturarum diffinitionum. Et dixit: *Et dispositio in anima similis est*, etc. Idest, et dispositio in rebus que continentur in diffinitione anime est sicut dispositio in rebus que continentur in diffinitione figure. Quemadmodum enim invenitur in figuris prius et posterius, et prius existit in potentia in posteriori, ita est de virtutibus anime; v. g. in figuris, quod triangulus est prior quadrato, et triangulus existit in potentia in quadrato; et ideo, si quadratum est, triangulus est, et non econtrario. Et similiter in virtutibus anime; nutritivum enim prius est sensibili, et existit in eo in potentia; et si sensibile est, nutritivum est, et non econtrario. Et cum declaravit naturam istius diffinitionis, et quantum largitur de cognitione, dixit: *Oportet igitur querere in quolibet quid est*, etc. Idest, et cum declaratum est quod ista diffinitio anime est de genere diffinitionis figure, et quemadmodum non sufficit in cognitione figure rectarum linearum et figure circularis cognitio figure simpliciter, ita est in diffinitione anime universalis, querendum est igitur, post cognitionem istius diffinitionis universalis, diffinitionem propriam uniuscuiusque virtutis anime, scilicet que est anima plantarum, et que est anima hominis propria illi, et que bruti.

Deinde dixit: *Et oportet querere qua de causa sunt talis dispositionis. Idest*, et oportet perscrutari etiam quare invenitur in virtutibus anime prius et consequens. Sensibile enim impossibile est ut sit absque nutritivo; nutritivum autem potest esse absque sensibili; et hoc est in

15 declaravit de. *A* ‖ similis est *B D G* **16** incipit *D* Intendit *A* ‖ declarare] de. *A* **17** demonstrare] cuius de. *A* ‖ cuius nature] eius naturam *C* ‖ [est] *A B C D* ‖ naturarum] naturaliter *A D* ‖ diffinitionem *A* **18** [Et (2) *D* ‖ [in — etc.] *A* ‖ [est] *C* **20** est sicut] sit *C* ‖ ⌊<in dispositione>⌉ in (2) *D* **22** [et prius] *C* et quod prius *A* **24** triangulis *C* ‖ quadrato] quadrangulo *A* **25** triangulis extitit *C* ‖ quadrato] quadrangulo *A* ‖ si] sicut *B* **26** Et similiter] eodem modo *A* et similiter est *C* **26–29** [Et (2) — econtrario] *G* Et — econtrario G^2 **27** anima *D* ‖ nutrimentum *C* ‖ est prius *A* **28** [est] *C* **29** nutrimentum *B C* ‖ declaravit] de. *A* **31–32** [querere — etc.] *A* **32** [Idest] *C* ‖ declaratum] de. *A* ‖ [est (2) *D* ‖ ista] hec *A* **33** de] ex *A* ‖ diffinitionum *A* **34** figure cognitione *C* ‖ <et> rectarum *C D G* **35** circulatis *C* ‖ <est> cognitio *C* ‖ in diffinitione] de cognitione *C* **36** universalis] veluti *C* ‖ post] primo *D* ‖ istius] huius *A* **37** propriam unicuique virtutis *B D* propriam virtutem *G* propria unicuique virtuti G^2 **38** anima (1) <propria> *A* anime *D* ‖ et que] non *C* ‖ illi propria *A* **39** oportet — dispositionis] querendum est *A* ‖ sit *C* **40** [et (1)] *C* ‖ scrutari *A* **41** Sensibile — est] inpossibile est sensibile *A* ‖ absque] sine *A C* **41–42** nutritivo — sensibili] nutritivum sed econtrario *A* nutrimento sed econtrario A^2 nutrimento aut potest esse sine sensibili *C* **42–43** [autem — Et] *B* **42** et hoc est] ut *A*

plantis. Et etiam apparet quod impossibile est ut aliquis quatuor sensuum sit sine tactu; tactus autem potest esse extra alios sensus. Plura enim animalia carent visu et auditu et odoratu et gustu (et hoc intendebat cum dixit: *neque alium sensum*). Et iste locus indiget consideratione. Existimatur enim quod gustus est unus modorum tactus, secundum quod dixit superius; sed si aliquod animal nutritur ex rebus carentibus sapore, tunc gustus istius animalis non erit nisi secundum calidum et frigidum et humidum et siccum.

Aut intendit, cum dixit: *neque alium sensum*, idest, quod alius sensus non distinguitur in ultimo, idest in fine, a sensu tactus secundum quod invenitur in animalibus perfectis. Et universaliter opinandum est quod, si aliquid habet sensum tactus et nutritur a suis radicibus, sicut plante nutriuntur, ut dicitur de spongia maris, istud animal habet sensum tactus sine gustu. Et forte innuit tales istos modos animalium; omne enim animal habens os habet aliquem gustum.

32. *Et ex eis que sentiuntur est quod quedam habent motum in loco et quedam non. Complementum autem et finis est illud quod habet cognitionem et distinctionem. Omne enim ex rebus corruptibilibus habens cognitionem habet omnia alia; habens autem aliquod illorum non est necesse ut habeat cognitionem, sed quedam non habent ymaginationem, et quedam non vivunt nisi per ista tantum. Intellectus autem speculativus et cogitativus, sermo in eo est alius. Declaratum est igitur quod sermo in unaquaque istarum virtutum est sermo magis conveniens in anima.* 415a6 415a10 415a13

43 [etiam] *C* **44–47** tactus — sensum] Sed tamen econtrario. multa enim etc. *A* **47** aliud sensuum *C* **48** est unus modorum] unus sit modus *C* ‖ quod (2)] que *A* quem *C* **49** animal aliquod *A* **50** illius *A* ‖ [animalis] *B* **51** [secundum] *D* ‖ [et (1)] *A D* et D^1 ‖ frigidum — siccum] fri. hu. sic. *A* hu. et hu. et fri. *C* **52** Aut] et autem *C* ‖ intendit] in. *A* ‖ alium] q^m *A* animalium *C* ‖ sensuum *C* **53** distinguitur non *C* non distinguntur *A* non distinguit *D* ‖ idest] scilicet *D* **55** aliquis *D* ‖ sensus *B D* ‖ tactum *A* **55–56** [et — plante] *D* **55–57** [et — animal — tactus] *A* et — autem — tactus A^2 **57** habet istud animal *B* illud quod animal habet *C* ‖ sensum] tactum *D* **58** innuit <aristoteles> *A C* ‖ [tales] *A* ‖ illos *A* **58–59** animal habens] quod habet *C*

32. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* **2** [et] *C* **4** cogitacionem *G* ‖ [et distinctionem] *B* et diffinitionem *C* **5** corruptiblibus *D* ‖ cogitacionem *G* **6** istorum *C* **7** necesse est *C* ‖ cogitationem *D G* **9** per ista tantum] parcium *C* ‖ ista] (B^2) istam *B* **11** alius est *B*

Et comprehenditur sensu quod quedam animalia moventur
in loco (et est modus perfectus), et quedam non. Complementum
autem animalium et finis eorum, qui intendebatur in
generatione, quem cum Natura potuit pertingere, stetit,
est modus animalium habens virtutem speculativam et cogitativam,
idest intelligibilem. Deinde dixit: *Omne enim ex rebus*
corruptibilibus, etc. Idest, et apparet quod omne habens virtutem
cogitativam ex rebus generabilibus et corruptibilibus
necessario habet alias virtutes anime. Et dixit
hoc preservando se de corporibus celestibus; declaratum
est enim quod illa non habent de virtutibus anime nisi
concupiscentiam et intellectum. Deinde dixit: *quod*
autem habet unum illorum, etc. Idest, habens autem unam virtutum
que sunt priores naturaliter intellectu non est necesse
ut habeat cogitationem aut intellectum; sed quedam
non habent ymaginationem, nedum haberent cogitationem,
et quedam vivunt per illa que sunt sub ymaginatione
ex virtutibus prioribus ea. Et hoc intendebat cum
dixit: *et quedam vivunt per ista tantum*. Deinde dixit: *Sermo*
autem de intellectu speculativo, etc. Idest, sermo de eo est
ita quod sit extra istam naturam; existimatur enim quod non
est anima neque pars anime. Et innuit nobilitatem eius, et
diversitatem illius ad alias partes; opinandum est enim quod est
ex natura superiori nature anime. Deinde dixit: *Declaratum est*
enim, etc. Idest, declaratum est enim ex predictis quod primum
quod intenditur de scientia anime, quod est magis
conveniens sermoni in anima, est loqui de anima uniuscuiusque
istarum virtutum.

14 <idest> Et *A B C* ‖ comprehndit *D* ‖ [quod] *A* quod A^1 **15** <deinde d.> Complementum *A* **16** autem] enim *C* ‖ <scilicet> et *A* ‖ eorum] illorum sunt *A* **17** quem cum] est illud etc. qm̄ cum *A* quam cum *B G* est illud quantum *C* ‖ [stetit] *B* intellectum *A* iste *C* **18** est] enim *C* ‖ modum *C* motus *D* ‖ cognitionem *A* cogitām *D* **19** idest] scilicet *A* et *C* **19–20** [ex — etc.] *A* **20** <et> corruptibilibus *D* ‖ [et] *A* **21** cogitām *D* speculativam *A* ‖ ex] in *B* ‖ generabilibus] gena^{abus} *D* **22** necesse *D* **23** hos *B* ‖ perservando *C* ‖ [corporibus] *A* ‖ declaratum] de *A* **24** habet *B* **25** <per> concupiscentiam *C* **25–26** quod — etc.] habens autem *A* **26** habens] habet *C* ‖ [autem (2)] *A* ‖ [unam] *C* **27** naturaliter priores *D* **28** habeant *B* ‖ cognitionem *B D* ‖ quidam *C* **29** non habent ymaginationem] etc. *A* non habent *D* ‖ nedum] neque dum *C* ‖ cognicionem *A* **30** et — illa] de. di. et quedam etc. nisi per ista tantum idest per ea *A* **31–32** [Et — tantum] *A* **32** Deinde] dm̄ *D* **32–33** Sermo — speculativo] Intellectus autem *A* **33** [Idest] *D* **34** ita quod] ista ut *C* **35** est] sit *A* **36** illius] eius *B* ‖ partes <anime> *A* ‖ [est (2)] *G* **37** [nature] *C* natura *A* **38** enim (1) — predictis] igitur scilicet *A* ‖ enim (2)] id *B* **39** anime] de anima *A* **40** in] de *A* ‖ anima (2)] substantia *G* **41** [istarum] *C*

ii. 4

33. *Et indiget necessario qui voluerit perscrutari* 415a14
de istis scire unamquanque istarum que sit; 415a15
deinde post perscrutetur de contingentibus
illis. Et si necesse est dicere unamquanque illarum
que sit, v. g. intellectus quid sit, et
sentiens quid sit, et nutritivum quid sit, oportet
predicere intelligere quid sit; actiones
enim et operationes antecedunt in intellectu
virtutes. Et si ita sit, et considerare de aliis 415a20
rebus oppositis istis debet precedere considerationem
de istis, oportet nos ut intendamus
ad diffiniendum illas primo propter istam
causam, v. g. cibum, et sensatum, et intellectum. 415a22

Cum declaravit quod diffinitio universalis anime predicta
non sufficit in cognitione sue substantie, incepit dicere
quid oportet scire de anima post illam diffinitionem. Et dixit:
Et indiget necessario, etc. Idest, et oportet necessario illum
qui voluerit acquirere perfectam cognitionem de anima
perscrutari de unaquaque virtutum anime per se, quousque
sciat per demonstrationem unamquanque illarum que sit,
et quam naturam habet, v. g. perscrutari quid
est intellectus, et quid est sensus; deinde post hoc perscrutari
de unicuique contingentibus istarum virtutum,
universalibus et propriis, v. g. utrum virtus intelligibilis
possit abstrahi aut non. Et cum declaravit illud
quod oportet nos perscrutari de anima, incepit demonstrare

33. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ indigent *B* ‖ volunt *B* **3** [post] *B D* ‖ perscrutentur *C* **3–4** illis contingentibus *A* **4** [dicere] *D* ‖ istarum *C* earum *A* **5** quid] quis *A G* ‖ sit (2)] est *C* **5–6** [et — sit (2)] *D* **6** sentire *A* sciens *C* ‖ [et — sit (2)] *A* ‖ nutrimentum *B C* **6–7** <dicendum est primo intelligere quid sit vel> oportet predicere *C* dicendum est prius *A* **7** sit <et sentire quid sit> *A* **8** precedunt *A* ‖ in intellectu] intellectum *C* intellectu *D* **9** virtutis *D* ‖ ita] ista *C* ‖ [et (2)] *B C D G* et G^2 **10** rebus <de aliis rebus> *D* ‖ compositis *D* ‖ debet] oportet *A* ‖ <et> considerationem *D* consideratio *C* **11** oportet] debet *C* ‖ nos ut] ut non *A* **12** diffiniendum <primo> *C* diffinie. *A* ‖ illas] istas *A* ‖ primo propter] propter p^i *A* p^i propter *A* ‖ istam] illam *A* **13** cibum] celum *C* **14** <et indiget etc.> Cum *A* *um *G* ‖ declaravit] de. *A* ‖ anime universalis *A* **15** cognitionem *B* ‖ substantie sue *C* ‖ incipit *D* In. *A* **16** quod *A C G* ‖ ⌊<dicere>⌉ scire *D* **17** [Et (1)] *C* ‖ [necessario etc.] *A* necessario idest etc. *C* necessario illum qui voluerit etc. *D* ‖ et oportet] Sed *C* **18** vult *C* ‖ perfectam] predictam *D* **20** unamquam *A* ‖ illorum *B* istarum *C* ‖ quid *C* **21** quid] quod *C* **22** sensus <scilicet> *A* ‖ hec *A D* **23–24** contingentibus universalibus unicuique istarum virtutum *A* **24** [et] *B* et cum *C* **25** Et cum] etc. *C* ‖ declaravit] de. *A* **26** perscrutari nos *D* ‖ incipit *D* in. *A* ‖ demonstrare] de. *A*

viam ad hanc cognitionem, et quod est ex eis que sunt
magis nota apud nos et sunt posteriora in esse, ad ea
que sunt magis nota apud Naturam, que sunt priora
in esse. Et dixit: *Et si necesse est dicere unamquanque istarum*,
etc. Idest, et si oportet, secundum quod declaravimus, scire que
est unaqueque istarum virtutum, necesse est prescire
actiones proprias unicuique istarum virtutum que sunt,
v. g. quid est intelligere per intelligens, et sentire
per sentiens, et nutrire per nutriens. Cognitio enim
actionum istarum virtutum prior est apud nos in nostra
prima cognitione quam cognitio istarum virtutum. Et
cum narravit quod cognitio actionum debet precedere cognitionem
virtutum, narravit etiam quod cognitio patientium
illas actiones debet precedere cognitionem illarum actionum,
propter illam eandem causam propter quam debet
precedere cognitio actionum cognitionem virtutum.
Et dixit: *Et si ita sit*, etc. Idest, et si ita sit, scilicet quod debemus ire
semper de eis que apud nos sunt magis nota ad illa que apud Naturam
sunt magis nota, et considerare de rebus
oppositis istis virtutibus (et sunt passiva earum) debet
precedere considerationem in actionibus et in virtutibus,
necesse est prescire primo cibum quid sit, qui est
passivum virtutis nutritive, et sensatum quid sit, et intellectum
quid sit, antequam sciatur nutriri et sentire que
sunt. Et vocavit ea opposita; passivum enim et activum
videntur esse quoquo modo opposita.

27 hac *B* ‖ eis] illis *C* **27–28** magis nota sunt *A* **29** [nota] *C* ‖ que (2)] et *A* **30** [Et dixit] *C* **30–31** [necesse — etc.] *A* **31–32** [etc. — istarum] *G* etc. — istarum G^2 **31** <nos> declaravimus *A* declaramus *B* **32** unaqueque istarum virtutum est *C* ‖ scire *G* **33** sint *B D* **34** v. g.] ut *A* ‖ que *C* ‖ intelligens] intellectus *A* ‖ [et] *A* **35** [et] *A* **36** actionum istarum virtutum] istarum virtutum vel actionum *A* ‖ [virtutum] *D* **37** ipsarum *D G* **38** cum narravit] quod demonstravit *C* ‖ precedere ⌊<in animal>⌉ *D* ‖ cognitionem <actionem> *D* actionem *B C G* notionem B^2 **39** narravit etiam] et narravit in *C* ‖ faciencium *A G* **40** illas] istas *A C* eas *G* ‖ [actiones] *B* actiones B^2 ‖ debebat *D* ‖ illarum] istarum *C* ‖ actionum] virtutum *A* **41** [illam] *A* **43** [Et (2)] *B* ‖ [etc. — sit (2)] *C* ‖ [etc.] *A* ‖ [scilicet] *A* **43–44** semper debemus ire *A* debemus semper *B* debemus semper ire B^2 **44–45** sunt magis nota apud naturam *A* apud nos sunt ?magis nota *B* apud nos sunt miinus nota B^2 apud magis nota *C* **46** compositis *D* ‖ virtutibus <scilicet> *A* ‖ eorum *A* **47** precedere <actio> *C* ‖ <cognicionem et> considerationem *A* ‖ [in (2)] *A C* **48** necesse — primo] v. g. *A* ‖ scire *B* ‖ quid] *I* quod *A C* quis *B D G* ‖ [sit qui] *A* sit antequam sciatur nutrire qui *C* **49** virtutibus *D* **49–51** et (1) — sunt] etc. *A* **49–50** [et (2) — sit] *C* **51** vocat *C* ‖ opposita <quodam modo> *A* opposita quomodo *D* opposita quoquo modo *G* **51–52** [passivum — opposita] *B* **51** [et (2)] *D* et D^2 **52** quoquo] quodam *A*

34. *Oportet igitur primo loqui de nutrimento* 415a22
et generatione. Anima enim nutritiva est
prior in omnibus viventibus, et est universalior
virtutibus anime quibus vivum vivit. Et actiones 415a25
istius sunt generare, et uti nutrimento;
actio enim que est magis conveniens nature omnis
viventis, ex eis que sunt perfecta et non habent
occasionem neque generantur casu per se,
est ut agat aliud simile. Animal igitur facit animal
et planta plantam, ita quod habeat communicationem
cum sempiterno divino secundum suum
posse. Omnia enim desiderant hoc, et propter hoc 415b1
agit omne quod agit naturaliter. 415b2

Cum declaravit que diffinitio est magis universalis
inter omnes anime, et quantum largitur de cognitione,
et quod non sufficit in cognitione substantie anime
perfecte, et quod est necessarium prescire quamlibet
virtutum anime per suam diffinitionem propriam, et quot
modis sunt iste virtutes diverse, et quomodo adunantur, incepit
narrare quod oportet primo incipere de cognitione istarum
virtutum ab ea que est valde prior, scilicet nutritiva, et
quod primo debet considerari de passivis et de actionibus
istarum virtutum. Et dixit: *Oportet igitur primo loqui*
de nutrimento et generatione, etc. Idest, et cum declaratum
est quod primo oportet considerare de actionibus
et de passivis ante ipsas virtutes, necesse est ut primo loquamur
inter omnes istas actiones de cibo et de generatione,
que sunt passivum anime istius et actio. Et est necesse ut

34. **1** <Dixit Aristoteles> Oportet *B* ‖ igitur] ergo *A* **1–2** de nutrimento et generatione loqui *C* **2** [et generatione] *B* de generatione *A G* ‖ est] cum *D* **4** vivit vivum *A* **5** generate *D* **8** generatur *D* **9** aliquid *A* **10** habebat *A* habeant *D* **11** divo *D* ‖ sui *A* **12** <esse vel> posse *A* ‖ hoc (1)] hec *A* **13** omne quod agit naturaliter agit *D* **14** declaravit] de. *A* ‖ quod *C* ‖ diffinitio] diffinitionum anime *A* **15** [anime] *A* ‖ quartum *C* **16** [quod] *C* ‖ non] si *A* ‖ cognoscere substantiam *A* ‖ anime substantie *C* **17** perfective *D* ‖ prescire] est scire *A* **18** suam] siccam *D* ‖ [et] *C* **19** modi *C D* ‖ adiuvantur *D* ‖ incipit *D* in. *A* **22** primo] pocius *A* **23** [Et dixit] *C* ‖ igitur] ergo *C* **23–24** [primo — generatione] *A* **24** <de> generatione *C* generativo *D* ‖ [Idest] *A* **24–25** [declaratum est quod] *A* declaratum quod *B* **25** <et> de *A* **26** [de] *A C D* de et de *G* ‖ ante] autem *C* ‖ ipsas virtutes] virtutis ipsas *C* virtutes *B D G* ‖ primo] prius *C* **27** [istas] *A B* ‖ [actiones] *A* ‖ cibo] (A^2) ?cilo *A* ‖ [de (2)] *C D* **28** passionum *A* pasio *D* passiones *G* ‖ [anime istius] *D* ‖ necesse est *A* ‖ ut] quod *A*

primo loquamur de anima nutritiva quia est prior naturaliter
aliis rebus per quas aliquid dicitur vivum, et ideo
est magis universalis inter alias virtutes anime. Et innuit
quod propter prioritatem et eius universalitatem oportet
preponi in consideratione; universale enim notius est
apud nos quam proprium, ut dictum est alibi. Et cum declaravit
hoc, incepit numerare actiones attributas illi,
cum ante debemus scire esse quam quid esse. Et dixit: *Et actiones istius sunt*, etc. Idest, et actiones istius virtutis sunt nutrire,
et generare, et uti cibo. Et dicimus quod generare est
actio istius virtutis quoniam actio que maxime convenit nature
eius quod dicitur vivum per hanc virtutem est generare
simile in specie. Et hoc fit tribus conditionibus;
quarum una est ut pertingat tempus in quo habet hanc
virtutem, cum non sit in effectu in omni tempore; secunda est
ut cum hoc non habeat occasionem; ista enim impedit
hanc actionem, licet pertingat tempus in quo pervenit
ab illo illa actio; tertia est ut illud vivum non sit ex eis
que fiunt per se. Quando igitur in vivo fuerint congregata
hec tria, tunc generabit. Et hoc intendebat cum dixit:
quoniam actio que magis convenit, etc. Deinde dedit causam finalem
propter quam ista virtus existit in animalibus et plantis.
Et dixit: *ita ut habeat communicationem cum sempiterno*. Idest,
et ista virtus existit in vivo ut generabile et corruptibile
communicet cum sempiterno secundum suum posse. Sollicitudo
enim divina, cum non potuit facere ipsum permanere
secundum individuum, miserta est in dando ei virtutem

29 quia] que *B* **30** ⌊<dicitur>⌉ aliquid dicitur *D* dicitur aliquid *C* aliquod dicitur *G* ‖ vivum] unum *A* **31** [alias] *C* **32** propter prioritatem] proprietatem *G* ‖ eius prioritatem et *A* prioritatem eius et *C* ‖ universitalitatem *B* universalitate *C* **33** consideratione <ei> *B* **34** declaravit] de. *A* **35** hec *A* ‖ incepit numerare ⌊<actio>⌉ A^2 intendit *A* ‖ <et> attributas *C* **36** [cum — esse (2)] *A* ‖ cum ante] autem *C* ‖ debemus <prius> *C* ‖ quam quid esse] quam quid est *C* quoddam esse *D* quam esse *G* **37** [istius sunt] *A* **37–38** [actiones — Et (3)] *A* **37** sunt] scilicet *C G* **39** istius] huius *A* **40** vivum] (A^2) unum *A* **41** simile <ei> *A* ‖ fit] sit *C* **43** effectum *A B C* ‖ [in (2)] *B C D G* ‖ [est] *A* **44** [cum hoc] *A* ‖ occasionem] condicionem *A* ‖ enim] etiam *B D* tamen *C* **45** [hanc] *A* ‖ dictionem *B* ‖ <non> pertingat *C* ‖ provenit *A* **46** [illo] *D* ‖ illa] ista *C* ‖ [est] *A* ‖ illud] illum *D* ‖ ⌊non⌉ *A* ‖ sit] fit *C* **47** fiunt] sunt *C* ‖ <non> per *B* ‖ igitur] ergo *A* **47–48** fuerint in vivo hec tria congregata *A* in vivo congregata fuerint hec tria *C* **48** tunc generabit] generabitur tunc *C* ‖ intendit *C* in. *A* **49** [que — etc.] *A* ‖ dedit] d. *A* dicit *C* **50** propter] per *C* ‖ isti *D* hec *A* ‖ existit] est *A* **50–51** [animalibus — habeat] *D* **50** <in> plantis *A* **51** ut — sempiterno] quod habeant *A* ‖ [Idest] *C* **52** [et (1)] *D* **53** communicent *A B* et communicent *D* **55** [secundum] *A* ‖ [miserta] *C* **** *A* miserta C^2 miserata *D* ‖ est <eius> *A* ‖ [ei] *D*

qua potest permanere in specie. Et in hoc non est dubium,
scilicet quod melius est in suo esse quod habeat istam virtutem
quam ut non habeat. Deinde dixit: *Omnia enim hoc desiderant*,
etc. Idest, et hoc fuit ita quod omnia desiderant
permanentiam sempiternam, et moventur erga ipsam secundum
quod innata est natura eorum ad recipiendum; et propter
hunc finem agunt omnia entia quod agunt naturaliter.

35. *Et propter quid dicitur duobus modis,* 415b2
quorum unus est in quo est, et alius cuius est.
Quia igitur impossibile fuit ut haberet communicationem
cum sempiterno divino in eternitate,
quia impossibile est ut aliquod corruptibile
permaneat idem in numero, ideo habet 415b5
communicationem quidlibet cum eo secundum
suum posse; et hoc magis, et hoc minus. Et sic
permanet non illud idem, sed suum simile, neque
unum in numero, sed unum in forma. 415b7

Cum dedit causam finalem propter quam virtus generativa
existit in vivo universaliter (et est assimilatio corruptibilis
cum sempiterno, secundum quod habet naturam assimilandi),
et quod omnia entia faciunt actiones erga istum finem, narravit
secundum quot modos dicitur iste finis. Et dixit: *Et propter*
quid dicitur duobus modis, quorum unus est illud
quod est ipse finis, et alius illud in quo est iste finis;
v. g. in hoc sermone, quod omnia entia agunt propter

56 [in (2)] *A C* **57** quod (1)] quoniam *A* ‖ est melius *G* melius sit *A C* melius *B D* melius est *I* ‖ quod (2)] ut *A* ‖ istam virtutem] ⌊esse⌉ virtutem hanc *A* **58** [ut] *A* ‖ habeat <eam> *C* ‖ hec *C D* **58–59** [hoc desiderant etc.] *A* **59** [Idest] *C* ‖ quod] quoniam *A* quia *G* **60** permanentia *C* permanere etc. idest et hoc fuit ita quod omnia desiderant permanentiam *B* ‖ movent *A* ‖ erga] ad *A* **61** ⌊<moventur>⌉ innata *G* innatum *C* ‖ nature *A C D* **62** hunc] (B^2) hanc *B* ‖ agunt (1)] agit *C* ‖ [entia] *C* ‖ que *A B* ‖ agunt (2)] agit *C*

35. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* **2** [unus] *B* ‖ [et] *A* **3** ⌊<est>⌉ fuit *A* ‖ habeat *D* ‖ coniunctionem *C* **5** corporale *B* **6** permanet *A* ‖ idem] et de *D* ‖ [in] *A C* **7** communicationem ⌊<cum sempiterno>⌉ *D* **8** hoc (2)] illud *A* ‖ [Et (3)] *A* **9** non permanet *C* ‖ non illud] et illud non *D* ‖ sed] secundum *D* **10** [in (1)] *B D* ‖ unum (2)] unus *D* **11** <et propter quid dicitur etc.> Cum *A* **12** extitit *C* ‖ vivo] uno *A G* ‖ assimilatione *B* ‖ corruptibilium *D* **14** entia] essentia *C* ‖ actionem *A* ‖ erga istum] secundum hunc *A* **15** Et (2)] quod *C* **16** dicitur duobus modis] etc. *A* ‖ unus <modus> *A* ‖ [illud] *C* **17** [est (1)] *C* ‖ alius illud] (G^1) aliud *A* aliud illud *D* alius *G* ‖ quo <cui> *A B D* ‖ est iste] est *B D G* ille est *C* **18** [entia] *C*

permanentiam sempiternam, et propterea in quibusdam
invenitur permanentia sempiterna aut aliqua dispositio permanentie
sempiterne. Et cum declaravit hoc, incepit
declarare modum in quo generabilia et corruptibilia
possunt communicare cum eternis, et causam propter quam diminuta
sunt a permanentia sempiterna. Et dixit: *Quia igitur*
impossibile est, etc. Et intendit per *sempiternum divinum*
corpus celeste; celestia enim illa permanent secundum
individuum. Et per hoc quod dixit: *et hoc minus et hoc magis*,
intendit generativum et non generativum. Utrunque
enim permanet secundum speciem, sed generativum habet hoc
semper, et non generativum in maiori parte temporis
et in pluribus subiectis.

415b8 **36.** *Anima igitur est corporis vivi causa et principium*
415b10 *tribus modis determinatis. Est enim illud*
ex quo fit motus, et illud propter quod
fuit corpus; et etiam anima est causa secundum quod
415b13 *est substantia, que est causa esse omnium.*

Cum apparuit ex diffinitione universali anime quod anima
est causa corporis secundum formam, et apparuit hic quod virtus
generativa est causa agens animatum, incepit declarare
quod anima non est causa solummodo secundum formam, sed causa
secundum
tres modos secundum quos dicitur causa; et hoc est tribus modis.
Et hoc necessarium est, scilicet prescire hoc antequam loquatur de

19 propterea <quod> *B* propter tria *C* ‖ quibus *A C D G* **20** permanentie] permanenti *C* **21** [sempiterne] *D* ‖ cum declaravit hoc] hec declaravit cum *D* cum de. hoc *A* **21–22** incepit declarare] in. de. *A* **22** in quo] secundum quem *A* ‖ corporalia *B* **23** causa *B* **24** <deinde> dixit *C* **25** [impossibile est] *A* ‖ <idest> Et *B D G* ‖ sempiternum <divinum> *B* unum in forma sempiterna *A* sempiternam *C* [d] sempiternam *D* **26** corpora *G* ‖ [celeste] *A B C D G* celeste *J* ‖ celestia illa enim *G* corpora enim illa *A* illa enim celestia corpora *C* **27** per] propter *B C D* ‖ [quod] *B* ‖ hoc (2) — magis] hoc magis et hoc minus *A* minus hoc et hoc magis *B D G* **28** generativum (1)] (*B*) generancium *A* generatum B^2 *C* ‖ [et non generativum] *B* et non generancium *A* et non generatum B^2 *C* **29** generativum] (*B*) non generatum B^2 **30** non generativum] (*B*) generatum B^2

36. **1** <Dixit Aristoteles> Anima *B* ‖ causa corporis vivi *C* ‖ [et principium] *A B D G* **2** determinatum *C* determinativis *D* ‖ illuc *D* **4** fuit] fit *C* **5** [est (1)] *B* ‖ [est (2)] *D* **6** <anima igitur est corpus> Cum *A* Cum iam *B* **7** hoc *B C D* **8** agens] et generat *D* ‖ incepit declarare] in. de. *A* **9** [non] *A* ‖ ⌊<solum>⌉ causa solummodo *D* solum anima causa *C* ‖ [solummodo — causa (2)] *A* ‖ [causa (2)] *C* **10–11** [est — hoc (1)] *A* **11** scilicet] ⌊s⌉ *A* ‖ [hoc (2)] *A* ‖ loquamur *C D*

unaquaque partium anime, licet iam sit declaratum universaliter quod
omnis forma naturalis talis est. Et dixit: *Anima igitur est corporis*
vivi causa et principium. Et quia hec duo dicuntur
multipliciter, similiter anima est causa secundum tres modos
determinatos, scilicet causa movens, et finalis, et formalis, que
determinate sunt in sermonibus universalibus phisicis.
Deinde dixit: *Est enim illud ex quo fit motus*, scilicet causa agens
motum. Et possumus intelligere ex hoc motum in loco,
et generationem, et motum in augmento et diminutione;
anima enim est causa agens istos tres motus in
animato. Deinde dixit: *et illud propter quod fuit corpus*, scilicet causa
finalis. Corpus enim non fuit nisi propter animam, cum
declaratum est quod anima ita est de corpore sicut forma de
materia; et declaratum est in sermonibus universalibus
quod materia est propter formam tantum, et quod non est aliquod
consequens materiam aut aliquod quod sit de necessitate
materie, sicut existimabant Antiqui, non concedentes
causam formalem esse neque finalem. *Et anima etiam est causa*,
etc. Idest, et anima etiam est causa corporis secundum substantiam
et formam, que est causa esse omnium.

37. *Et esse vivi est vivere, et anima est causa et* 415b13
principium istius. Et etiam endelechia est intentio
eius quod est in potentia ens. Et manifestum 415b15
est quod anima est causa secundum propter quid,
quoniam, quemadmodum intellectus nichil
agit nisi propter aliquid, ita Natura; et hoc est
finis eius. Et similiter anima in animalibus et in omnibus;

12 declaratum] de. *A* **13** [est (1)] *C* **13–14** est (2) — principium] etc. *A* ‖ causa corporis vivi *C* **14** [Et (2)] *C* ‖ hec duo] causa et principium *A* **15** similiter <autem> *C* ‖ [anima] *D* **16–17** causa — phisicis] in sermonibus universalibus. et erit causa movens et formalis et finalis *A* **16** <et> que *C* **17** phisicis <sicut in sermonibus phisicis> *C* **18** illud — scilicet] idest ipsa est *A* ‖ fit] sit *C* ‖ causa scilicet *C* **20** generacione *G* ‖ [motum] *A* ‖ diminui *B* diminutionem *C* divinum *G* **21** [istos] *A B* istos A^2 B^2 **22** [propter — corpus] *A* ‖ fuit] fit *C* ‖ scilicet] idest *A* **23** propter] per *C* ‖ <et> cum *C D* **24** declaratum est] de. sit *A* **25** declaratum] de. *A* ‖ [est] *C* **26** aliquid *G* **27** aliquod] ad *G* ‖ [quod] *C* **29** finalem <esse> *C* ‖ <de. d.> Et *A* ‖ [anima] *A* **29–30** [etiam — etiam] *C G* etiam idest et anima *A* **31** omni *C*

37. **1** <Dixit Aristoteles> Et (1) *B* **1–2** istius et principium *A* **2** [etiam] *A* in *B* ‖ endelichia *A D* endilechia *B* endilichia *C* ‖ [est] *D* et *B* **3** [ens] *D* eius *A* **4** [est (2)] *B* est B^2 ‖ [secundum] *C* **4–5** propter quid quoniam] quod *A* **5** nichil] nisi *D* **6** agit <nichil scilicet> *A* ‖ <est> Natura *C* **7** anima similiter *A*

omnia enim naturalia sunt organa
anime, sicut in animalibus, sic et in plantis, ita quod est etiam
415b20 *causa animati. Et propter quid dicitur duobus*
modis, quorum unus est illud propter quod, et
alius cuius est hoc. Et anima est etiam illud ex quo
primo fit motus in loco, sed ista virtus non invenitur
in omnibus vivis. Et alteratio etiam et
augmentum fiunt per animam; sensus enim
415b25 *existimatur esse alteratio aliqua, et nichil sentit*
nisi habeat animam. Et sic est de augmento
et diminutione; nichil enim augetur aut diminuitur
naturaliter nisi nutriatur, et nichil nutritur
415b28 *nisi habeat partem in vita.*

Cum posuit quod anima est causa corporis tribus modis de quibus dicitur hoc nomen *causa*, incepit declarare istos modos esse in ea, et in primo quod est causa corporis secundum formam. Et dixit: *Et esse vivi*, etc. Idest, et signum quod anima est forma corporis est quod hoc ens vivum non habet esse, secundum quod est vivum, nisi per illud per quod vivit, idest quod est causa istius actionis, scilicet vite; et manifestum est quod causa istius actionis est anima; ergo hoc esse vivi, secundum quod est vivum, est per animam. Et illud per quod ens est hoc est sua forma; ergo anima est forma animati, cum non est hoc et ens nisi per animam. Et dedit secundam rationem super hoc. Et dixit: *Et etiam endelechia est intentio eius*

8 naturalia enim *C* ‖ organica *C* **9** sicut] sic *A G* et sic *C* ‖ animalibus] naturalibus *A* ‖ sic et] *Crawford* et sicut *A* sicut *B C D G* **10** amanti *A* **11–12** [propter — illud] *G* propter quid et aliud cuius est hoc et anima est etiam illud G^2 **11** quod] quid *A B C* **12** alius] aliud *D* ‖ <propter> cuius *C* eius *B* ‖ [est (2)] *A* **13** primo fit] primo sit *C* sit primo *G* ‖ motus fit *D* **15** fiunt] fuerit *G* **16** [esse] *B* ‖ alteratio aliqua esse *C* **18** <de> diminutione *G* ‖ aut] et *A C* **19** <quod> nutriatur *C* **20** [nisi] *D* **22** de quibus] secundum quos *A* ‖ [hoc nomen] *A* ‖ incepit declarare] in. de. *A* **23** [istos] *C D G* hos *A* ‖ in ea] vitam *C* ‖ in primo] primo *A* ipsum *G* **24** [vivi etc.] *A* ‖ signum] si [declarare modos esse in ea] gnum *D* **25** forma <vel causa formalis> corporis *C* causa corporis formalis scilicet *A* ‖ hoc quod *A* quod vivit hoc quod *C* **26** nisi <quod est> *A* ‖ [per (2)] *C* **27** [idest] *C* ‖ illius *C* **27–28** [scilicet — est (2)] *A* **28** istius] huius *C* ‖ [hoc] *B* ‖ <est> esse vivi A^2 est vivum *C* quod est vivi *D* **29** [est (1)] *C* ‖ [est (2)] *C* **30** <est per> ens *D* **31** non est hoc] hoc non sit *A* ‖ [et ens] *C* ‖ animam <est> *B* ‖ [Et (2)] *C D G* ‖ secundum *A C G* **32** ratiocinationem *C G* suam intencionem *A* ‖ [Et dixit] *B C D G* ‖ etiam] est *C* ‖ endilechia *B* endilichia *C* endelichia *D* **32–33** [endelechia — ens] *A* **32** est intentio eius] secundum *C*

quod est in potentia ens. Idest, et etiam anima est, secundum quod iam declaratum est, perfectio; perfectio autem est forma et intentio
35 eius quod est in potentia ens; ergo anima est forma.

Et cum declaravit eam esse causam secundum formam, declaravit etiam eam esse causam secundum finem. Et dixit: *Et manifestum est*
38 *quod anima est etiam causa*, etc. Idest, et manifestum est per se quod
38 anima est causa
corporis animati secundum illud propter quod fuit corpus animatum.
40 Quemadmodum enim multa artificialia non
aguntur nisi propter aliquid, sic etiam est de Natura, scilicet quod non agit nisi propter aliquid; et hoc est finis Nature, scilicet quod non agit nisi propter aliquid, sicut Ars non agit nisi propter aliquid. Deinde declaravit quod istud propter quod Natura
45 agit naturata videtur esse anima in animalibus, et non solum in animalibus, sed in omnibus rebus naturalibus. Et dixit: *Et similiter anima in animalibus et in omnibus*. Idest, et quemadmodum forma est finis Artis in artificialibus, ita anima est finis Nature in animalibus et in omnibus naturalibus. Deinde declaravit modum
50 ex quo apparet quod anima est finis omnium naturalium.
Et dixit: *omnia enim naturalia sunt instrumenta anime*, etc. Idest, et diximus quod anima est finis omnium naturalium quia omnia naturalia videntur instrumenta anime indifferenter in omnibus animatis; et sicut videtur in animalibus, ita videtur in
55 plantis. Deinde dixit: *ita quod etiam illa est causa animati*, etc. Idest, et hoc quod diximus de ea non latet, immo est manifestum per se, adeo quod apparet ex hoc quod anima etiam est causa animati. Illud enim propter quod dicitur
duobus modis; quorum unus est illud propter quod invenitur

33 ens in potentia *C* ‖ [Idest] *C* ‖ [etiam] *A* ‖ [est (2)] *A* **33–34** iam declaratum est] de. est *A* est iam determinatum *C* **34** et] etiam *D* **35** [ens] *C* eius *A* **36** declaravit (1)] de. *A* ‖ [secundum formam] *B* secundum formam B^2 **36–37** declaravit etiam] de. *A* **37–38** [est — etc.] *A* **37** est <etiam> *C* est per se *D* **38** [etiam] *C D* ‖ etc.] corporis animati *D* **39** quid *C* **40** multa] *I* intellecta vel instrumenta *A* intellecta *B C D* passiva *G* **41** agentur *C* **41–42** [sic — aliquid] *C* ita natura *A* **42–44** [scilicet — aliquid] *C* **43** <scilicet> sicut *G* ‖ Ars] ait *D* **44** Deinde <enim> *C* ‖ declaravit] de. *A* ‖ illud *C* **44–45** Natura agit naturata] non agit natura *C* agit naturata *D* agit natura D^2 **45** videtur esse anima] est vero Anima B^2 **45–46** [et — animalibus] *D* **47** [anima — omnibus] *A* ‖ <dicitur> anima *C* ‖ [Idest et] *C* **48** est finis Artis] finis est ens *C* ‖ [Nature] *A* nec *C* **49** Deinde <enim> *C* ‖ declaravit] dedit *A* **50** ex quo] secundum quem *A* ‖ finis est *A* ‖ omni *C* **51** Et dixit] quia *C* ‖ [naturalia — etc.] *A* **51–53** [etc. — anime] *C* **54** sicut] sic *G* **55** etiam quod *B C* ‖ [quod — etc.] *A* ‖ illa etiam *G* **56** [hoc] *A* ‖ eo *C* ‖ manifestum est *A* **57** [per se] *A* ‖ etiam quod anima *A* ‖ etiam est causa] est causa et *C* **58** Illud — quod] de. d. et propter quid idest propter illud quod *A* ‖ quid *B C G* **58–59** [dicitur — quod] *C* **59** <propter> illud *A*

aliquid, et ista est proportio anime ad corpus; et
alius est illud cuius est hoc propter quod invenitur aliquid,
et ista est proportio anime ad animatum. Dicimus enim
quod anima et corpus utrunque non sunt nisi propter animatum.

Et cum declaravit eam esse causam secundum formam et
secundum finem, declaravit etiam eam esse causam moventem secundum
omnes modos motuum existentes in animato, sive veros
aut existimatos esse motus. Et dixit: *Et anima etiam est illud
ex quo primo fit motus in loco, sed ista virtus non
est in omnibus vivis*, idest in omnibus animalibus. Deinde dixit: *Et
alteratio etiam et augmentum*, etc. Idest, et alteratio attributa
sensibus, sicut quidam reputant, si concesserimus eam
esse motum, erit per animam, et similiter augmentum et diminutio;
nichil enim dicitur habere hunc motum, scilicet sensum,
nisi habeat animam. Deinde dixit: *Et similiter est de augmento et de
diminutione*. Idest, et quemadmodum apparet quod non sentit nisi
habens animam, sic apparet quod non augmentatur neque
diminuitur nisi illud quod habet communicationem cum animalibus
in aliqua parte anime. Nichil enim diminuitur naturaliter
aut augmentatur naturaliter nisi habeat virtutem
nutriendi, et nichil nutritur nisi habeat communicationem
in vita attributa animalibus. Et ideo hoc nomen *mortuum*
non dicitur de animali nisi cum caruerit communicatione
quam habet cum plantis.

415b28 **38.** *Empedocles autem non recte dixit in hoc et
vere, cum dixit quod augmentum quod accidit in*

61 alius] aliud *A* animal *C* in aliis *D* ‖ invenitur] vivetur *A* molitur A^2 **63** utraque *C* ‖ [sunt] *C* fiunt *A* **64** declaravit] iam de. *A* ‖ causam <moventem> *C* **65** [secundum] *C* ‖ declarat *C* de. *A* ‖ [etiam] *A C* ‖ moventem] secundum formam et finem *C* **66** existentes motuum *C* motus qui existunt *A* **66–67** [sive — dixit] *A* **66** veros] vivo *D* **67** aut] sive *B* ‖ Et (2) <etiam> *C* **67–68** anima — fit] primo quod hec virtus est causa *A* **68** fit] sit *C* ‖ ista virtus] hec *A* **69** [vivis — omnibus (2)] *A* ‖ <non> in (2) *C* **70** [etiam] *C* ‖ [etiam — alteratio (2)] *A* ‖ [etc.] *C* ‖ [et (2)] *C D* **71** si] quod *G* ‖ concessimus *C* ‖ [eam] *C* **72** <per> motum *C* ‖ [et — diminutio] *A* ‖ diminutionem *B D* **73** dicimus *A* diximus *D* ‖ scilicet] idest *G* ‖ <qui est per se> sensum *A* **74** habent animam *D* animatum *A* **74–75** similiter — diminutione] sic est *A* **74** augmentatione *B* ‖ [de (2)] *C* **75** [et] *A C D* ‖ quemadmodum — non] sicut nichil *A* **76** habens] habet *G* ‖ augetur *A* **77** minuitur *A* ‖ <nil> nisi *C* ‖ coniunctionem *B C D* **78–79** Nichil — augmentatur] quoniam nichil agetur neque minuitur *A* **79** augmentatur ⌊<neque diminuitur>⌉ *C* augetur *G* **80** et nichil] nichil enim *C* ‖ <quod> habeat *C* ‖ coniunctionem *B D* partem *C* **81** [ideo] *C* **82** caruit *C* tacuerit *D* ‖ communicationem *D* coniunctione *C* **83** cum] in *A*

38. 1 <Dixit Aristoteles. et> Empedocles *B* ‖ dixit autem empedocles non recte *A* Empedocles autem dixit non recte *C* **2** [cum] *A* ‖ [in] *B G*

*plantis, in hoc autem quod ramificatur per radices
inferius, fit per motum ipsius terre naturaliter* 416a1
*ad istam partem (et hoc posuit causam),
in hoc vero quod ramificatur superius, fit quia
ignis movetur similiter ad superius (et hoc posuit
causam). Hoc enim quod utitur etiam in suo sermone
de superiori et inferiori non recte fuit
dictum. Superius enim et inferius non sunt
idem omnibus rebus et omni, sed quemadmodum
caput est animalibus, ita radices
plantis, cum per actiones debemus dicere in
instrumentis eorum quod sunt convenientia
aut diversa.* 416a5

Cum declaravit quod motus augmenti non est ex principio
quod est elementum, incepit declarare quod Empedocles
erravit cum opinabatur quod hoc principium est
ex elementis, et quod augmentum in plantis ad inferius est
propter partem gravem et superius
propter levem, scilicet aerem et ignem. Et dixit: *Empedocles
autem*, etc. Idest, Empedocles autem non bene existimabat
cum opinabatur quod hoc principium non est anima, et quod hoc
quod accidit de augmento in plantis est per naturam
elementorum; illud igitur quod augetur inferius est per naturam
terre, et hoc posuit causam eius. Idest, et posuit causam motus
istius ad inferius naturam gravem, et causam in augmento
ramorum ad superius naturam levem, scilicet igneam. Deinde incepit
narrare quid contingit huic sermoni de errore.
Et dixit: *Hoc etiam quod usus fuit in sermone suo de superiori,*

3 [in] *G* ‖ [autem] *A B* ‖ vivificantur *A* **4** fit] Sic *A* sit *C* ‖ naturaliter] qualiter *A* **5** ad istam] adiectam *C* **6** vero] autem *A* ‖ ramificantur *C* ‖ fit] sic *A* sit *C G* **7** similiter] naturaliter *A* **8** [etiam] *A C* **11** <in> omnibus *C D* ‖ [et omni] *B* et omne *C D G* **12** capud *A* in capud *C* **13** platis *G* ‖ debeamus *D* ‖ in] de *C* **14** earum que *B* ‖ sint *A* **15** aut] et *A* **16** <dixit autem empedocles> Cum *A* Et cum *C* ‖ declavit *B* de. *A* **17** incipit *D* in. *A* ‖ declarare] de. *A* **19** [ad] *C* **20** partem] rem *A* **21** propter] per *B D G* ‖ [scilicet — ignem] *A* **21–22** Empedocles autem etc.] dixit autem *A* Et empedocles etc. *C* **22** [etc. — autem (2)] *B D* ‖ <et> Empedocles *C* ‖ [autem (2)] *A* ‖ bene] tamen *D* **23** <quod> cum *B D G* **23–24** quod hoc quod] *I* quod *A* quod hoc ⌊non⌉ *B* hoc quod *C* quod hoc *D G* **24** de] in *C* ‖ est] et *C* **25–28** [illud — igneam] *A* **25** [igitur] *D* ‖ [est] *C* **26** [et (1)] *C* ‖ [et (2)] *B D* ‖ causam (2)] casu *C* **27** causam] tamen *D* **28** ignem *C* **28–29** incepit narrare quid] in. de. quod *A* **29** sermoni] opinioni *A* **30** etiam] enim *A* ‖ quod <scilicet> *A* ‖ [in sermone suo] *A*

etc. Idest, et iste sermo quem induxit in dando causam istius motus contrarii qui invenitur in augmentabili non est verus. Hoc enim quod existimabatur, quod superius in plantis est superius in mundo, et inferius inferius, non est verum, quoniam neque in parte conveniunt neque in natura et in potentia; in parte autem quia, licet hoc concedamus in plantis, tamen in pluribus animalibus non possumus illud concedere; superius enim in eis non respicit superius mundi.
Et veritas non concedit hoc; natura enim inferioris in plantis alia est a natura inferioris in mundo, sed contingit congregatio eorum in parte tali casu, et ipsa eadem est natura superioris in animalibus. Et signum eius est quod caput in animalibus est simile radici in plantis, cum actio eorum sit eadem; et per actiones debemus respicere convenientiam et diversitatem in partibus augmentabilis.
Et dixit: *Superius enim*, etc. Idest, et primus error Empedoclis est quod superius et inferius non sunt eadem pars in omnibus rebus et in omni, scilicet mundo; quoniam, licet hoc concedamus in plantis, quid possumus dicere in pluribus animalibus? Superius enim in animalibus non respicit superius mundi. Deinde dixit: *sed quemadmodum caput*, etc. Idest, sed non concedimus quod inferius in plantis sit inferius in mundo secundum naturam et potentiam, neque superius in eis superius in mundo, licet sint in eadem parte. Natura enim capitis in animalibus est natura radicis in plantis, cum habeant easdem actiones, et secundum actiones est dicendum quod partes animalium et plantarum et instrumenta eorum sunt convenientia aut diversa in natura. Et cum natura radicis in

31 etc. Idest] et inferiori *A* ‖ [et] *A* ‖ iste] ille *B* **32** qui] cum *A* ‖ invenit *C* **33** estimabat *A B* **34** superius] inferius *A* ‖ et inferius inferius] inferius et superius *C* et inferius *D* ‖ verum] necessarium *B* **35** in (1) <in> *D* ‖ et] neque *A* **36** in potentia] ita ponatur *C* ‖ hec *D* **36–37** [in plantis] *A* in plantis hoc *B* **37** tamen] cum *A* ‖ [non] *A* ‖ illud] hoc *A* **38** in eis enim *B* enim in eas *D* ‖ recipit *C D* **41** [tali] *B D G* vel in tali *C* ‖ casu <scilicet radice> *C* **41–42** eadem est natura] ea est natura dem *C* **43** simile est *A* est similis *C G* ‖ radici <terre> *B G* terre *A D* **44** earum *A* ‖ actiones] actionem *A* **45** augmentabilibus *C* **46** Et dixit] Deinde *C* ‖ [etc.] *A* ‖ [Idest] *D* ‖ [et (2)] *A* **47** Empedoclis est] (D^2) empedocles est *D* est [in] empedoclis *G* **47–48** [non — scilicet] *D* ‖ eadem pars] prorsus eadem *A* **48** scilicet] idest in *A* **48–51** [quoniam — mundi] *A* **48** [hoc] *C* **49** quod *C* ‖ [pluribus] *G* **50** [animalibus (1)] *C* ‖ recipit *C* **51** sed (1)] secundum *D* ‖ [caput etc.] *A* **52** concedamus *D* concedemus *G* ‖ inferius (1)] superius *A C* ‖ sit] sic *C* ‖ inferius (2)] superius *A* **53–54** [secundum — mundo] *D* **53** [et potentiam] *A* et potentia *B* ‖ neque] et *A* ‖ superius in eis superius] inferius inferius *A* ‖ eis] *I* eo *B C G* **54** [in mundo] *A* ‖ sit *D* **55** est] cum *D* ‖ radicum *D* **56** dicendum est *A* est dicere *C* **57** [eorum] *C* **58** radicum *D*

plantis est natura capitis in animalibus, tunc superius in plantis est in rei veritate inferius in mundo. Et si nos concessissemus quod esset inferius, tunc hoc quod accidit plantis, scilicet quod inferius in eis est in inferiori mundi, non accidit nisi casualiter, non quia habent eandem naturam ita quod ad inferius in plantis movetur pars gravis et ad superius levis; quoniam, si ita esset, tunc neque superius neque inferius haberet animal, neque natura superioris et inferioris in plantis et animalibus esset eadem. Et dixit quod potentia capitis in animalibus est potentia radicis in plantis quia hoc est principium eius per quod animal est animal, scilicet sensus; hoc autem est principium eius per quod plante sunt plante, scilicet cibi. Et ideo si caput ex animali et radix ex plantis abscindantur, depereunt.

39. *Et postea, quid est illud quod retinet ignem et terram cum moventur ad partes contrarias? Sunt enim veloces ad separationem, nisi aliquid prohibeat. Et si illic sit aliquod prohibens, illud prohibens debet esse anima, et causa in augmento et nutrimento.* 416a6 416a9

Et si concesserimus quod natura superioris et inferioris in plantis est natura superioris et inferioris in mundo, et quod pars ignea movetur in plantis ad superius et terrestris ad inferius, et nos videmus quod eadem pars movetur ad superius et ad inferius insimul (videmus enim quod quelibet

59 [in animalibus] *C* **60** [est] *C* ‖ mundo <et econtrario> *A* ‖ Et] quod *C* **61** concesserimus *A C* ‖ [hoc] *A* ‖ [quod (2)] *C D* ‖ <in> plantis *C D* **62** [quod] *D* ‖ eis] *Crawford* eo *A B D G* eorum *C* ‖ [est] *C* quod est *D* ‖ in inferiori mundi] G^1 inferius mundi *A* inferioris mundi *B* in inferiori in mundo *C* inferiori mundi *D* in inferiori mundo *G* **62–63** nisi casualiter] nisi ?causaliter *B* visionaliter *C* **63** [eandem] *C* **64** inferius] superius *C* **65** inferius neque superius *C G* **66** superioris et inferioris] inferioris superioris *C* **67** [et animalibus] *B* et animalibus B^1 in animalibus *C* ‖ et (1) — eadem] esset eadem et in animalibus *A* ‖ esset <esset> *G* **67–68** [capitis — potentia] *G* capitis — potentia G^2 **68** radicum *D G* ‖ quia] quoniam *A* **68–69** est principium eius] principium est *C* **70** [est] *C* **72** radis *D* ‖ <et> depereunt *G*

39. 1 <Dixit Aristoteles> Et *B* **2** partes <ad partes> *D* **4** Et] sed *C* **5** [illud prohibens] *A B* illud quod prohibens *C* **5–6** [anima et] *C* causa et *B D G* **6** nutrimento] diminucione *A* **7** <et postea etc. dicit> Et (1) *A* Dicit et *B G* ‖ superius *D* **8** <ipso> mundo *A* **9** moveatur *C* mota *B* ‖ et <in> terrestris *G* et terrestria *C* terrestria *D* **10–11** [et — inferius] *A* **11** ad inferius et ad superius *G* ‖ [ad (2)] *C*

pars posita sensibilis et quodlibet membrum
movetur ad utranque partem insimul); si igitur posuerimus
quod illa pars sit unica, scilicet que movetur ad utranque partem,
tunc principium per quod movetur istis duobus motibus
insimul est unicum principium. Istud igitur principium
habet potentiam ut moveatur ad utranque partem
insimul, quod non est in elementis, quoniam una pars eorum
non habet nisi unicum motum, sive fuerit simplex sive
composita (quoniam si fuerit compositum ex eis, movebitur
secundum elementum dominans). Et si partes que moventur
in illa eadem parte in sensu aut in natura ad superius sint
alie a partibus que moventur in illa parte ad inferius,
tunc ille partes necessario sunt distincte abinvicem, aut
quia sunt simplices, aut quia illud quod dominatur in
eis que moventur ad inferius de corporibus simplicibus
est aliud ab illo quod dominatur in eis que moventur
ad superius. Et si ita sit, quid est illud quod retinet
ignem et terram, aut partem igneam et terrestrem,
cum non possumus dicere quod hec duo sint admixta (quoniam,
si essent admixta, moverentur ad eandem partem, scilicet dominantis),
et si ita esset, cito separarentur, nisi aliquid prohiberet?
Sed contingit eis necessario dicere illic esse prohibens,
cum videntur non separari sed permanere insimul
dum vivit planta. Et hoc est necessarium eis. Et cum
concesserint illic esse prohibens, cuius
potentia non est potentia elementorum, dicemus eis quod illud prohibens
est anima. Secundum hoc igitur est sermo eius in hoc intelligendus,
licet sit valde brevis.

12 quidlibet *B* **13** utranque] (G^2) quamlibet *G* ‖ igitur] ergo *A* **14** ista *C* ‖ unita *A* **15** istis] hiis *A* **16** est] erit *A* ‖ unitum *D* ‖ illud igitur *C* ergo hoc *A* **17** moveat *A* movetur *B* ‖ ad utranque partem] hiis duobus motibus *A* **20** composita] compoita *G* **20–21** movebitur — dominans] Sed elementum dominans movebitur *A* **21** dominas *D* **22** parte <ad inferius> *B D* ‖ sunt *B* sicut *A* fuit *C* **23** alie] iste *C* ‖ [ad inferius] *B* **24** distincte sunt *C* sunt definite *A* **26–28** [inferius — ad] *A* **27** in] ab *B C D* **28** sit] sunt *B* ‖ quid] non *C* ‖ retinet] removet *D* **29** [et (1) — igneam] *D* ‖ et (2)] aut *A* ‖ <partem> terrestrem *A* terream *C* terre serē *D* **30** <et> cum *C* ‖ possimus *C* ‖ sunt *A* **30–31** [quoniam — admixta] *C* et *D* **31** moveretur *B* **32** ita] sic *C* ‖ [cito] *B* tunc cito *A* ‖ separentur *A B* ‖ prohiberet] quod hibent *B* **33** contingeret *A* **34** videantur *C* **35** eas *D* ‖ [cum] *C D* **36** prohibens <cum videntur non separari> *B* ‖ cuius] eius *D* **37** [potentia (2)] *C* ‖ dicemus — illud] cum videantur permanere et non separari hoc eis ergo *C* **38** Secundum] subiectum *G* in] et *C* ‖ hoc (2) <capitulo> *G* ‖ intelligendum *D*

40. *Et quidam existimant quod natura ignis est* 416a9
simpliciter causa nutrimenti et augmenti. Ignis 416a10
enim inter corpora aut inter elementa nutritur
et augetur, et ideo existimatur quod ipse facit
hoc in plantis etiam et in animalibus. 416a13

Cum destruxit sermonem fingentium quod augmentum
est per principium elementare, scilicet grave aut leve, incepit
etiam destruere sermonem fingentium quod principium nutrimenti
et augmenti in nutribili est ignis aut pars ignis
aut aliquod igneum. Et dixit: *Et quidam*, etc. Idest, et quidam
existimant quod natura ignis in eo quod est ignis, non secundum quod
est aliquis ignis (et hoc intendebat cum dixit *simpliciter*), est
causa nutrimenti et augmenti. Et opinaverunt hoc quia
viderunt ignem alterare omnia in suam substantiam adeo
quod augmentatur per illud. Et quia nutribile apud eos nutritur
alterando omnia in suam substantiam, ideo existimaverunt,
per duas affirmativas in secunda figura, quod
ignis facit hoc simpliciter.

41. *Dicamus igitur quod ignis non est coniunctus* 416a13
cause nisi aliquo modo, et non est causa
simpliciter, sed anima dignior est ut sit. 416a15
Augmentum enim ignis est in infinitum, dum
combustibile est; ea autem que constituuntur per Naturam
omnia habent finem et terminum in quantitate
et augmento. Et ista sunt anime, non ignis,
et sunt digniora intentioni quam materie. 416a18

40. 1 <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ estimaverunt *A* estimat *G* **2** simpliciter] (C^1) simplex *B C G* ‖ augmenti et nutrimenti *A* **3** [inter (2)] *B* ‖ elementa] animalia *D* **4** ipsa *D* ista *G* **5** et etiam *B* et *C G* **6** <et quidam estimaverunt etc.> Cum *A* ‖ distinxerunt *A* ‖ augumentum quod *D* **7** [est] *C* et *A* ‖ scilicet <quod> *C* ‖ aut] et *A* ‖ incipit *D* in. *A* **8** [etiam] *D* ‖ ⌊<augumentum quod est>⌉ quod *D* **9** in nutribili] nutribilis *A B* nutribile *C* nutribili *D* ‖ [est] *C* ‖ [ignis aut] *G* ignis G^1 ignis autem *C* **10** aliquid *B D* ‖ et (3) <in eo> *A* **11** secundum] in eo *C* **12** intendebat] in. *A* ‖ simpliciter] (C^2) Simplex *A G* similiter *C* **13** opinantur hoc *C* hoc opinati sunt *A* **14** sua substantia *A B C D* **15** quia] quod *A* **16** existimaverunt <quod> *G* affirmaverunt *D* **17** duas] suas *C* **18** facit simpliciter hoc *A* simpliciter facit hoc *C*

41. 1 <Dixit Aristoteles> Dicamus *B* ‖ igitur] ergo *A* **1–2** non — nisi] non est coniunctus *C* cause est coniunctus C^2 non est nisi coniunctus cause *A* **2** cause] esse *D* **3** est dignior B^2 *C* dignior *B* **4** est ignis *A* ignis et *C* ‖ [in] *C D* ‖ dum] deinde *G* **5** combistibile *A* **7** anima *B D* **8** [sunt] *C* ‖ intentoni *C* intencionum *G*

Cum narravit hanc opinionem, incepit primo narrare
partem veram que est in ea et partem falsam. Et dixit: *Dicamus igitur quod ignis*, etc. Idest
dicamus nos igitur quod ignis non est causa nutrimenti et
augmenti in animalibus simpliciter, sed attribuitur cause quasi
instrumentum suorum instrumentorum; immo anima est illa ad quam
attribuitur simpliciter hec actio. Et concessit quod ignis est
coniunctus cause secundum quod aliquid attribuitur alicui cuius actio
non perficitur nisi per illud; quia nutribile non videtur alterare
cibum nisi per partem igneam existentem in eo. Hoc
enim elementum inter alia aut est alterans alia, aut magis
dominatur in eo alterare quam in aliis elementis, et ideo
fuit necesse ut esset dominans in corporibus nutribilibus.
Et cum declaravit quod, si ista actio fuerit attributa
ei, non erit attributa nisi secundum quod est coniunctus cause,
non quod ipse sit causa, declaravit modum ex quo non oportet
attribuere istam actionem igni simpliciter, et quod dignius
est attribuere eam simpliciter anime. Et dixit: *Augmentum enim ignis est in infinitum*, etc. Idest, et signum quod primum movens
in nutrimento et augmento est anima, non pars
ignea, est quia iste motus, scilicet alterare aliquid in substantiam
alterantis, et eius augmentum per illud quod alterat,
si fuerit in solo igne absque alia virtute sibi coniuncta
(scilicet ut primum movens sit potentia ignis secundum quod est
ignis, non alia virtus coniuncta igni), invenietur infinitus,
et non cessabit in aliquo termino dum combustibile
invenerit; motus autem alterandi et augmentandi
qui invenitur in hac natura augmentabili semper invenitur
finitus et terminatus in quantitate. Unde manifestum
est, in secunda figura, quod iste motus non est ignis

9 <dicamus ergo quod ignis> Cum *A* ‖ incepit] intendit *A* **10** partem (2)] postea ‖ falsam ⌊<que>⌋ *G* **10–11** quod — igitur] idest dicamus *A* nos *D* **11** <et> dicamus *G* **12–13** cause — instrumentorum] anime quod omnium instrumentorum suorum instrumentum *C* **13** immo] in quo enim *C* ‖ illa <est> *C* ‖ ad quam] cui *A* **14** hec actio simpliciter *A C* ‖ actio ⌊<non perficitur nisi per illud>⌋ *D* **15** cause] (C^2) esse *C D* ‖ aliquid] aliquod *G* ‖ cuius] secundum quod *C* **17** ea *B C D* **18** <elementa> alia (1) *B* ‖ [est — aut (2)] *C* ‖ alterans] (A^2) alt·ns *A* **19** ea *A* **21** declaravit] de. *A* ‖ si ista actio] ista actio cum *A* **22** ei] et *D* ‖ [est] *D* ‖ coniuncta *A* **23** declaravit] de. *A* ‖ <contingit quod> non (2) *A* **25** anime simpliciter *A* ‖ enim] idest *D* **25–26** [enim — etc.] *A* **26** [in] *C D* **27** augmento et nutrimento *A* **28** ille *B* ‖ substantiam] subiectum *A D* **30** solo] illo *A* **31** sit] sic *C* ‖ [ignis] *A* **32** coniuncta <sibi> *C* ‖ igni] igitur *D* ‖ invenitur *A D G* **33** cessabat *A* **33–34** combustibile invenerit] est combistibile *A* **34** augmentandi et alterandi *A* ‖ augendi *D* aug^{di} *B* **35** [in — invenitur (2)] *C* **35–36** finitus invenitur *A* invenitur finitum *B* **36** terminatur *B* terminus *D* **37** in secunda figura est *C* ‖ ille *B*

simpliciter. Et cum non est ignis, necessario est alterius principii,
et illud vocamus animam nutritivam. Et intendit
per *terminum et mensuram* ultima naturalia que inveniuntur
in quantitatibus corporum augmentabilium.
Deinde dixit: *et sunt digniores intentioni quam materie*. Idest, et ista
actio que invenitur in hoc motu, scilicet qui incepit a principio
terminato et pervenit ad finem terminatum, dignius
est ut attribuatur ei quod est in ista actione quasi
forma, scilicet anima, non illi quod est quasi materia et
instrumentum, scilicet ignis. Et dixit hoc quia apparet quod actio
augmenti est composita ex actione ignis et ex aliqua intentione
in igne. Alterare enim quod est in eo debet attribui
igni; et quia est terminatum, debet attribui alteri virtuti
coniuncte cum igne, quemadmodum mollificare ferrum
per ignem ad faciendum aliquod instrumentum
secundum quod est mollificare attribuitur igni, et secundum quod illa
mollificatio habet terminum notum in unoquoque instrumento
attribuitur virtuti Artis.

42. *Quia igitur virtus nutritiva et generativa* 416a18
sunt eedem, oportet necessario prius determinare 416a20
quid est nutrimentum, et distinguere 416a21
ab aliis virtutibus.

Cum narravit prius quod vult loqui primo de virtute nutritiva,
cum sit magis universalis, et primum eorum
que apparent in eo, vel primum eorum de quibus
consideratur ex hac virtute, est quod est in anima, et quod sue actiones
sunt augmentare et nutrire et generare, incepit
modo determinare quid est illud de quo oportet considerare

38 [necessario] *C* non *D* ‖ est (2)] erit *A* **41** [augmentabilium] *B* **42** [digniores — materie] *A* ‖ intencionum *G* ‖ materia *G* ‖ [et (2)] *D* **43** [actio] *D* ‖ [que invenitur] *C* ‖ in hoc motu invenitur *A* ‖ [scilicet qui incepit] *A* ‖ qui] quia *C D G* ‖ incipit *G* ‖ principio] primo *B D* **45** illa *B* **46** anime *A* ‖ quasi] quod *C* **47** quia] quoniam *A* **48** aliqua] qua *C* **49** in (1)] cum *C* ‖ eo] eodem *C* **50** [et] *A D* ‖ [alteri] *A* **53** mollificate *A* ‖ <est> illa *A* **54** notum] et motum *A* **55** [Artis] *C* artificium *A* artis attribuitur virtuti artis *G*

42. **1** <Dixit Aristoteles> Quia *B* ‖ generativa et nutritiva *A* **2** [necessario prius] *G* prius *A* **3** [et] *C* ‖ et distinguere] quoniam per hanc differentiam distinguetur *G* **3–4** ab aliis virtutibus distinguere *A C* **5** <quia igitur virtus> Cum *A* *m̄ per hanc differentiam cum *D* ‖ [prius] *A* primo *B C D* ‖ loqui primo] *J* primo loqui *A* loqui post *B* loqui *C G* loqui in autento post *D* **6** [universalis] *C* **7** eo] ea *A* ‖ ⌊<velut>⌋ vel *B* **7–8** de — et] que apparent ex hac virtute de quibus consideratur *A* **8** ex] in *C* ‖ [est in] *B C D G* est in *Crawford* ‖ [quod (2)] *B* ‖ acciones sue *A* **9** augere *A* ‖ Incipit *D* in. *A* **10** determinare] de. *A*

primo in hac virtute, postquam cognoscitur esse in
anima. Et dixit: *Et quia potentia nutriendi et generandi*, etc. Idest, et
quia subiectum potentie nutritive et augmentabilis
et generative idem est, scilicet nutrimentum, et iam diximus
primo quod via ad cognitionem substantiarum istarum virtutum
non est nisi per cognitionem passivorum earum primo,
unde necesse est primo incipere et determinare cibum
quid sit, et nutrire quid sit. Et cum narravit hoc,
incepit demonstrare quid est cibus.

416a21 **43.** *Dicamus igitur quod existimatur quod nutrimentum*
est contrarium contrario; et non omne
contrarium omni contrario, sed contraria que
non tantum fiunt abinvicem, sed etiam augentur.
Plura enim fiunt abinvicem, sed non omnia
416a25 *augentur, v. g. sanum ab infirmo. Et*
invenimus etiam quod non eodem modo sunt nutrimentum
adinvicem; sed aqua est nutrimentum
igni, ignis autem non est nutrimentum
aque. In corporibus autem simplicibus hec
due proprie existimantur quod alterum est
416a29 *nutrimentum et alterum nutribile.*

Dicamus quod existimatum est quod nutrimentum est illud
quod est contrarium nutribili, sicut quidam existimati
sunt. Sed ista existimatio non est in omni contrario, sed
in eis contrariis que non tantum fiunt abinvicem, sed etiam
augmentantur. Plura enim contraria que generantur
abinvicem non augmentantur abinvicem; sanum enim

11 [primo] *C* prius *A* ‖ [in (2)] *B D G* **12** [Et (2)] *A C* ‖ potentia — generandi] igitur *A* ‖ [et (4)] *A* **13** subiectum <substantie> *C* ‖ potentie <virtutis> *C* ‖ augmentalis *D* **14** <et> idem *C* ‖ iam] ideo *D* ‖ dicimus *C* **15** quod] quia *D* **15–17** [quod — primo] *C* **15** cogitōem *B* ‖ illarum *B* suarum *G* **16** passivarum *D G* **17** [incipere et] *A* incipere *B* **18** [et (1) — sit (2)] *A* ‖ [Et (2)] *C* ‖ narravit hoc] hoc declaravit *A* **19** incepit demonstrare] intendit de. *A*

43. **1** <Dixit Aristoteles> Dicamus *B* ‖ igitur] ergo *A* **2** <ex> contrario *A* **2–3** [et — contrario] *G* et — contrario G^2 **3** [omni] *B* ‖ sed] in *D* **4** adinvicem *C* **4–5** [etiam — sed] *A* **7** [etiam] *A* ‖ [non] *C* ‖ sit *A* **7–8** adinvicem nutrimentum *B D* nutrimentum abinvicem *A* nutrimentum igni abinvicem *C* **9** igni] ignis *A D* ‖ <et> ignis *C* **9–10** ignis — aque] sed non ignis aqua *A* **11** extimentur *D* **13** [Dicamus] *D* dicit *A B C G* Dicamus *Crawford* ‖ [est (1) — est (2)] *D* **13–14** quod — quod] illud quod nutrimentum *B* **14–15** existimati sunt] estimaverunt *A* **15** Sed (1)] quod *C* ‖ illa *B* **16** qui *C* ‖ fiunt] sunt *C* **16–18** [sed — abinvicem (2)] *D* **16–17** etiam augentur *A* augentur etiam *C* **18** [enim] *A*

fit ab infirmo, sed non nutritur ex eo. Et hoc intendebat
cum dixit: *et non omne contrarium omni contrario*, etc.
Et sermo eius est intellectus per se. Et innuit per hoc contraria
que sunt in substantia; ista enim existimantur
augmentari abinvicem et nutriri abinvicem. Et cum
declaravit quod ista existimatio non invenitur nisi in contrariis
que sunt in substantia, et sunt ea que possibile
est ut reputentur nutriri abinvicem, declaravit etiam quod hoc
non equaliter invenitur in utroque contrario; contraria
enim non videntur nutrire se adinvicem equaliter. Et dixit: *Et*
videmus etiam quod non eodem modo sunt nutrimentum, etc.
Idest, et ista existimatio non invenitur in utroque contrariorum
que sunt in substantia equaliter, scilicet ut utrunque eorum
nutriat suum compar equaliter. Aqua enim et universaliter corpora
humida videntur esse nutrimentum ignis; ignis autem
non videtur esse nutrimentum alicui. Et cum narravit quod ista
existimatio debilis est, si accepta fuerit absolute, narravit
quod ista existimatio tantum invenitur in elementis. Et dixit: *In*
corporibus autem simplicibus, etc. Idest, existimare autem quod
nutriens est contrarium nutribili non invenitur proprie nisi
in duobus hiis corporibus simplicibus, quorum alterum est
ignis et alterum humidum, ut aqua et aer.

44. *Sed in hoc est locus dubitationis. Quidam* 416a29
enim dicunt quod simile nutritur per simile, et 416a30
similiter etiam augmentatur. Et quidam econtrario,
scilicet quod contrarium nutritur per suum
contrarium; simile enim non patitur a suo simili;

19 fit] sit *C* ‖ intendit *C* in. *A* **20** omne] esse *D* **20–21** contrarium — se] idest *A* **20** <in> omni *B* cum *G* **21** [Et (1)] *C* ‖ eius <in hoc> *C* ‖ [est] *G* ‖ hec *A* **22** [in] *D* ‖ illa *B* hec *G* **22–23** augmentari estimantur *A* exstimantur aug^{ri} *B* augmentari estimatur *C* [augmentantur] extimantur augmentari [aug] *D* **23** [abinvicem (1)] *A* ‖ [et nutriri abinvicem] *C* **24** declaravit] de. *A* ‖ illa *B* **26** renitentur *D* ‖ abinvicem] (G^1) adinvicem *B G* ‖ declaravit] de. *A* **27** invenitur equaliter *C* ‖ contrario] contrariorum *A* **28** se nutrire *B* ‖ adinvicem equaliter] equaliter abinvicem *C* **29** videmus — nutrimentum] inveniamus *A* ‖ [modo] *B D* ‖ nutrimento *B* **30** [Idest] *D* ‖ illa *B* ‖ ?invidetur *B* **31** [ut] *A* ‖ utrunque eorum] utroque istorum *C* **32** equaliter <et dixit et videmus etiam etc.> *C* **32–33** [corpora humida] *D* **33** autem] enim *A* **34** alicuius *A* ‖ illa *B* hec *A* **35–36** [debilis — ista existimatio] *D G* debilis — illa estimatio G^1 **35** fuerit absolute accepta *A* **36** illa *B* ‖ invenitur tantum *C* **37** [simplicibus etc.] *A* **37–39** [etc. — simplicibus] *D* **37** [autem (2)] *A* **39** hiis duobus *A C* **40** et alterum] alterum est *A* ‖ [ut aqua et aer] *A*

44. **1** <Dixit Aristoteles> Sed *B* Et *C* **4** [scilicet] *G*

et nutrimentum transmutatur et digeritur,
et transmutatio in quolibet est ad dispositionem
416a34 *oppositam, aut ad medium.*

Sed ista existimatio, licet inveniatur in elementis per sensum et inductionem, tamen in ipsa questione est locus dubitationis ex propositionibus famosis. Est enim sermo quidam qui dat quod nutrimentum est simile, et alius qui dat nutrimentum esse contrarium. Deinde dedit rationem super utrunque sermonem. Et dixit: *Quidam enim dicunt*, etc. Idest, quidam enim Antiquorum opinabantur quod nutrimentum debet esse simile, quia simile nutrit suum simile et augmentat ipsum; contrarium enim transmutat suum contrarium, sed non nutrit ipsum neque augmentat. Et cum dedit hanc rationem, dedit etiam rationem quod nutrimentum est contrarium. Et dixit: *Et quidam econtrario.* Idest, et dixerunt hoc, scilicet quod contrarium nutritur a suo contrario, non a suo simili, quia opinati sunt quod nutrimentum patitur a nutribili, et simile non patitur a suo simili; ergo nutrimentum non est simile. Et cum viderunt etiam quod nutrimentum transmutatur in nutribile et patitur, et omnis transmutatio est a contrario ad contrarium, aut ad illud quod est medium inter contraria, concluserunt ex hoc quod nutrimentum est contrarium.

416a34 416b1 **45.** *Et etiam, nutrimentum patitur quoquo modo a nutribili, sed non econtrario, sicut Carpentarius non a materia, sed materia ab illo; Carpentarius autem transmutatur tantum ad actionem ex ocio. Inter hoc igitur quod nutrimentum sit illud*

6 digeritur] dicitur *D* **7** [est] *C* **8** oppositam] contrariam *A* ‖ [ad] *G* **9** <Sed in hoc> Sed *A* Est Dicit sed *G* ‖ illa *B* ‖ [inveniatur] *A* **10** tamen] cum *A* tantum *C* ‖ ipsa] prima *A* ‖ docus dubitationis *C* dubitatio *A* **12** dat (1)] dant *B* ‖ [quod] *C D* ‖ est <est> *D* esse D^1 ‖ simile] (D^1) similiter *D* **12–13** et — esse] alicuius quod *A* **13** esse] est *C* ‖ rationem] communem *D* **14** [dicunt etc.] *A* ‖ [enim (2)] *A* **15** opinantur *D* ‖ simile debet esse *A* **16** [simile (1)] *G* ‖ simile (2) <et nutrit ipsum> *C* **17** mutat *C* **18** augmentat <ipsum> *B C* ‖ [cum] *G* ‖ dedit (1)] *Crawford* dixit *A B C D G* ‖ dedit (2)] dixit *A B D G* **19** raciocinacionem *G* quod rationi *B* ‖ duxit *C* **20** econverso *C* ‖ [Idest et] *A* ‖ [hoc] *A* ‖ [quod] *C* **21** <et> non *C* ‖ quia] quoniam *A* qui *C* **23** Et cum] etc. *C* ‖ videant *B* **25** [a] *C* a C^2 ‖ ad (1)] in *A C* ‖ aut] et *G* ‖ ad (2)] quod *D* **25–26** ad (2) — contraria] medium *A*

45. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ quodam *A* quo *B* **2** nutrito *G* ‖ econverso *C* **3** illo] carpuntario *A* **4** ad accionem tantum *B* quando actionem *C* ad actionem *D* tantum in accionem *A* **5** ex] in *A*

quod copulatur in postremo, et hoc, scilicet
ut sit illud quod prius copulatur, est differentia.
Si igitur nutrimentum est utrunque, sed hoc
est illud quod digeritur, illud autem quod digestum 416b5
est, possibile est dicere quod nutrimentum
est utrunque; secundum autem quod est non digestum,
contrarium nutritur a suo contrario; secundum
vero quod digestum, simile a simili. Quoniam autem
utraque istarum sectarum vere et non
vere dicitur aliquo modo manifestum est. 416b9

Et etiam, nutrimentum patitur quoquo modo, etc.
Et potest intelligi quod iste sermo est quasi ratiocinatio iuvans dicentem quod nutrimentum est contrarium, et removens obiectiones contradicentes huic sermoni. Potest enim aliquis dicere quod, si nutrimentum est contrarium nutribili, oporteret ut utrunque transmutaretur a suo compari et pateretur ab eo. Et quasi dicit respondendo quod nutrimentum est quod patitur a nutribili, non nutribile a nutrimento. Non enim est necesse ut ab omni patiente patiatur agens eo modo quo patiens patitur ab eo; lignum enim patitur a Carpentario, sed Carpentarius non patitur a ligno; nisi aliquis vocet illam transmutationem que est ex ocio ad operationem passionem. Et forte preponebatur iste sermo ad illud quod vult de dissolutione istius dubitationis ad demonstrandum illud quod collocatur de vero in utroque istorum duorum sermonum oppositorum. Quoniam, cum hoc fuerit scitum de nutrimento et nutribili, scilicet quod nutrimentum est illud quod transmutatur

6–7 copulatur — ut] prius copulatur et est differentia. si igitur nutrimentum *C* **7** <in> differentia *B* **8** sed] si *A* ‖ hoc <hoc> *G* **9** digeretur *G* distinguitur *A* **10** est (2) <possibile est> *C* **11** secundum autem] sed *A* ‖ non est *B G* ‖ digentum *C* **13** <suo> simili *C* ‖ [autem] *C* **14** utrunque *B* utramque *D* ‖ [vere] *D* **16** <Dicit> Et *G* ‖ [patitur — etc.] *A* ‖ modo <a nutribili> *C* ‖ etc.] et cum *C D* **17** [Et] *A B C D G* Et *Crawford* ‖ ille *B* ‖ [est] *C D* ‖ ratio *B D* **18** iuvans] (A^2) ***** *A* **19** sermoni] ratiocinationi *G* **21** <est contrarium suo> nutribili *C* ‖ oportet *A B D* ‖ transmutetur *A* **22** patentur *D* ‖ [ab eo] *B* ‖ quasi dicit] d. quasi *A* ideo quod dixit *C* **23** <cum> est <illud> *C* ‖ non <tamen> *C* **24** [patiente] *C* **25** eo (1)] ⌊<non>⌉ eodem *A* eodem *C* ‖ patitur] quo patiens patiatur *A* patitur patitur A^2 patiatur *C* **26** sed] et *C* **26–27** sed — ligno] et non econtrario *A* **29** iste] ille *B* ‖ vult] via est *G* ‖ [de] *A* de A^2 ‖ solutione *C* **30** istius dubitationis] eius questionis *A* ‖ <et> ad *A B C* **31** collocatur] est *A* **32** [oppositorum] *B* compositorum B^2 *D* ‖ cum — scitum] (A^2) autem hec erunt *** et *A* ‖ fuit *C* **33** <de> nutribili *A*

in formam nutribilis, non nutribile in formam nutrimenti,
neque utrunque a suo compari equaliter, et quod ita est de
nutrimento cum nutribili sicut de Carpentario ad lignum,
non sicut contraria quorum eadem est materia, declarabitur
statim quod nutrimentum dicitur duobus modis. Dicitur
enim de illo quod adhuc non digeritur neque transmutatur
in naturam nutribilis, et dicitur etiam de illo
quod digestum est et transmutatur in naturam nutribilis,
quod cibum esse similem vere dicitur de digesto, et contrarium
de indigesto. Et ideo dixit post: *Inter hoc igitur
quod nutrimentum*, etc. Idest, et cum nutriens est illud quod
alterat nutrimentum in suam substantiam, manifestum est
quod magna differentia est inter hoc quod sit nutrimentum
hoc quod copulatum est cum nutribili apud
complementum digestionis, et inter illud quod innatum
est ut copuletur cum nutribili, sed nondum.

Deinde dixit: *Si igitur nutrimentum est utrunque*, etc. Idest, si igitur
hoc nomen *nutrimentum* dicitur de utroque, sed alterum
eorum est nutrimentum in potentia (cum innatum est digeri
sed tamen adhuc non digeritur), alterum autem est nutrimentum
in actu (et illud est quod iam digeritur), vere possumus
dicere utrunque de cibo, scilicet simile et dissimile, sine aliqua
contradictione. Hii enim duo sermones non essent contrarii,
nisi hoc nomen *nutrimentum* diceretur eodem modo.
Nutrimentum enim non digestum, quod est nutrimentum
in potentia, potest dici vere contrarium; nutriens
enim non agit in ipsum nisi secundum quod est contrarium. Nutrimentum

34 nutribilis] nutribilem *C* ‖ nutribile — nutrimenti] econtrario *A* ‖ nutrimenti] nutriri *C* nutriti *D* **35** a suo] in *A* in suo A^2 ‖ [de] *B D* de B^2 in *C* **36** cum] et *A* ‖ ⌊<divisibili>⌉ nutribili *D* **37** quorum] contrariorum *G* ‖ eadem est materia] materia est una *A* eadem materia *C D* **38** quod] cum *C D* ‖ Dicitur (2)] Dicetur *C* **39** quod] quoniam *C* ‖ adhuc non digeritur] degeritur adhuc *A* digeritur adhuc A^2 adhuc non ?derigitur *C* **40** nutribilem *C D* ‖ de illo etiam *A* de illo *B D* **41** naturam] causam *D* ‖ nutribilem *C D* **42** <et> quod *A B C D G* quod *I* ‖ cibum] (A^2) cebum *A* ‖ simile *B C D G* ‖ vere] nature *C* **43** indigesto] (A^2 B^2) ingesto *A* digesto *B* non digesto *D* ‖ dixit post] dici potest *D* ‖ Inter] in *B C D* **44** [quod nutrimentum] *A* quod nutritum *D* ‖ etc.] (A^1) et *A* ‖ [Idest] *D* ‖ [et] *A C* ‖ <per> quod *C* **46–52** [quod (1) — est (2)] *C* **46** inter] in *A* **46–47** [sit — quod] *D* **47** ⌊<inter>⌉ hoc *A* sed *B* et inter hoc *G* **48** illud] hoc *A* **49** ut] quod *A* ‖ nondum <est copulatum> *G* **50** [nutrimentum — etc.] *A* ‖ [igitur (2)] *A* **52** [in] *A* ‖ cum] non *D* **53** adhuc tamen *A* adhuc *B* tam adhuc *C* **54** [est] *C* ‖ quod] quia *B* ‖ iam] non *G* ‖ digeritur] (A^2) degeritur *A* ‖ vere] (A^2) ?neque dum *A* **55** utrumque dicere *C* ‖ cibis *C* ‖ [scilicet] *A* idest *B* quia *C* ‖ sine] in *C* **57** <si> hoc *B G* [de] hoc *D* ‖ nutritum *D* **58** non digestum] indigestum *A* ‖ quod] est et *A* quia non *G* **59** vere dici *C* dici *A* ‖ nutribile *G*

Deest codex C

autem digestum potest dici simile; non enim est pars
62 nutribilis nisi secundum quod est simile. Deinde dixit: *Quoniam autem*
62 *utraque
istarum duarum sectarum*, etc. Idest, manifestum est igitur ex
hoc sermone quod in sermone utriusque istarum duarum sectarum
65 est aliqua pars vera, et aliqua falsa.

46. *Et quia nichil nutritur nisi habeat partem* 416b9
in vita, ideo corpus animatum est nutribile secundum 416b10
*quod animatum. Nutrimentum igitur attribuitur
animato non accidentaliter.* 416b11

5 Et quia nichil videtur nutriri nisi communicet in aliqua
intentionum de quibus dicitur hoc nomen *vita*, ut declaratum
est, ideo corpus non nutritur
nisi
9 secundum quod habet animam, non secundum quod est corpus. Ista
9 igitur actio
10 attribuitur anime essentialiter, non accidentaliter, et
substantia partis anime cui attribuitur ista actio non est nisi virtus
que innata est habere istam actionem. Cum igitur
cognoverimus hanc actionem proprie, tunc cognoscemus
substantiam istius virtutis proprie.

47. *Et esse nutrimentum est aliud ab esse augmentativum.* 416b11
*Est autem nutrimentum secundum hoc et substantiam,
et quia conservat substantiam nutribilis, quoniam*

61 [autem] *A* ‖ dissimile *C* ‖ enim est] (A^2) enim *A* est enim *B* **62** secundum] etiam *D* ‖ est] cum *D* ‖ utranque *B D* **62–63** [utraque — etc.] *A* **63** [duarum] *D* **63–64** [etc. — sectarum] *D* **63** [est] *A* est A^1 **64** [hoc] *C* ‖ quod] et *C* **65** aliqua (1)] alia *G* ‖ aliqua (2)] alia *B* alia pars *G*

46. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ nisi <quod> *C* **3** <est> animatum *C G* ‖ [igitur] *G* enim *A B C D* igitur *Crawford* ‖ tribuitur *B C* **4** <et> non *G* **5** <et quia nichil nutritur nisi etc.> Et *A* Dicit et *B G* ‖ videtur nutriri] nutritur *C* est verum nutriri *D* **6** declaratum] de. *A* **7** non nutritur] animatum est nutribile inquantum animatum. nutrimentum enim non attribuitur animato *A* **9** [secundum (1)] *C* **10** [essentialiter — et] *D* essentialiter et *B* **11** partis anime substantia *C G* substantia *D* ‖ cui] cuivis *G* ‖ actio ista *C* **12** innata] mutata *C* **13** hanc] istam *A* ‖ tunc] cum *D* ‖ cognoscemus] cognoscimus *A C* **14** [istius] *G* istius G^2

47. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ nutritivum *A* ‖ <esse> aliud *A* ‖ augmentatum *C G* augmentum *D* **2** autem] enim *G* ‖ nutritivum *A* **2–3** [et substantiam et] *B* et substantia et *G*

416b15 *semper nutritur. Et agit generationem*
non quia se generat, sed quia facit generationem
similis nutribili; illud enim habet esse. Et nichil
416b17 *generat se, sed se conservat.*

Vult distinguere tres actiones nutrimenti, scilicet nutrire et augmentare et generare. Et dixit: *Et esse nutrimentum*, etc. Idest, et aliquid esse nutrimentum aut nutritivum aliud est ab esse augmentativum. Nutrimentum enim dicitur secundum quod conservat substantiam rei nutribilis ne corrumpatur; dat enim ei aliquid loco dissoluti. Et ideo permanet in esse dum nutritur, et cum cessat nutrimentum, corrumpitur. Est vero augmentativum secundum quod perficit quantitatem naturalem eius quod diminuitur in principio propter necessitatem; sed tacuit hoc, quoniam differentia inter augmentum et nutrimentum est manifesta (si forte non esset diminutio scriptoris). Et cum divisit has duas actiones, incepit dicere tertiam actionem, que est generare. Et dixit: *Et est agens generationem*, etc. Idest, et nutrimentum habet aliam actionem a conservatione et augmentatione, scilicet generare. Deinde exposuit generationem. Et dixit: *non generationem nutribilis, sed generationem similis nutribili*, idest in specie. Deinde dixit: *illud enim habet esse*. Et potest intelligi: illud enim quoquo modo est suum esse, et conservat generabile ut permaneat unum in specie, ut prediximus. Deinde dixit: *Et nichil generat se, sed conservat se*. Idest, et differentia inter has duas actiones est quia nutrire

---

4 agit generationem <non nutribilis> *B* agit generatione *A* agit et generat nutribile *C* auget generat nutribile *D* generat *G* **5** [non — generat] *B* ‖ se] semper *C D G* **6** similis nutribili] *Crawford* similem nutribili *A* similem nutribilis *B* nutribilem *C D* nutribilis *G* ‖ illud] idem *A* ‖ esse habet *A* **6–7** [Et — se (1)] *B D G* et nichil se generat *C* **8** <et esse nutritivum> Vult *A* ‖ alimenti *A* ‖ [scilicet] *C* **9** [et (1)] *A C* ‖ [et (2)] *A C* **9–10** [nutrimentum etc.] *A* **10** [Idest] *D* ‖ [et] *A* ‖ esse] est *G* ‖ nutrimentum aut nutritivum] nutritivum aut nutritum *A* nutrimentum. nutrimentum *C* **11** augmentatum *C* ‖ Nutrimentum] nutritivum *A* ‖ [enim] *B D* esse *C* ‖ [dicitur] *A* dicitur A^2 **12** rei nutribilis] (A^2) incoruptibilis *A* **13** ei enim *B* enim est ei *A* **14** augumentum *D* **15** vero] (A^2) ergo *A* **16** eius naturalem *A C D G* ‖ minuitur *G* **18** nutrimentum et augmentum *C* ‖ [est] *D* ‖ si] sed *C D* **19** [non] *A* non A^2 ‖ diminutio] di[ffinitio scriptoris] minutio *D* ‖ dimisit *B D G* **20** incepit] in. *A* **21** generare] grave *D* ‖ est — etc.] agit *A* **22** nutritivum *A G* ‖ actionem aliam *C* ‖ a] cum *G* **24** generationem nutribilis] quasi etc. *A* generationem nutribilem *B* ‖ [generationem (2)] *A* **25** nutribili idest] est ei *A* nutribili et *C* ‖ speciem *D* ‖ illud <Illud> *D* aliud *A* ‖ [habet esse] *A* ‖ [Et] *A B D G* **26** <idest> illud *D* ‖ [enim] *G* vero *C* ‖ <in> quoquo *A* quo *B* **27** et <etiam> *A* ‖ unum] vivum *D* **28** [ut prediximus] *A* ‖ generat se] etc. *A* ‖ sed] secundum *D* **28–29** conservat se Idest] consimile sibi *A* **29** [et] *B*

30 est conservare se, et hoc generare est generare alterum, non se; impossibile enim est ut aliquid generet se.

48. *Hoc igitur principium est virtus anime que* 416b17
potest conservare illud quod est ei secundum
dispositionem. Et nutrimentum est illud per
quod preparatur ad agere. Et ideo, cum nutrimentum 416b20
5 *deficit, impossibile est ut sit.*

Et cum declaratum est quod iste actiones sunt diverse secundum diversitatem suorum finium, licet subiectum sit idem, scilicet nutrimentum, et est necesse ut iste actiones sint attribute alicui virtuti anime, et cum ita sit, necesse est ut hoc
10 principium anime, scilicet virtus nutritiva, sit virtus que potest
11 conservare ens in sua forma secundum dispositionem, idest secundum
11 aliquam
dispositionem conservationis. Et dixit hoc quia sunt alique virtutes que conservant esse secundum omnem dispositionem et omnes partes eius eodem modo, scilicet virtutes corporum celestium.
15 Deinde dixit: *Et nutrimentum est illud per quod preparatur*, etc. Idest, et nutrimentum est instrumentum per quod facit hanc actionem. Et ideo, cum ista virtus caret nutrimento, tunc non habet hanc actionem, quemadmodum Carpentarius, cum caret serra, tunc non potest serrare.

49. *Sunt igitur tria: nutribile, et per quod* 416b20
nutritur, et nutritivum. Nutritivum igitur est
prima anima; nutribile autem est corpus; illud

---

30 est (1)] et *D* ‖ [se] *B C D G* ‖ [et hoc] *A* ‖ et hoc generare] (*D*) est in se D^2 ‖ est generare] et generare est *C D G* est *A* ‖ non] in *G* **31** [impossibile — se (2)] *A* ‖ [enim est] *D* est enim *C* enim est D^2 ‖ aliquod *C*

48. **1** <Dixit Aristoteles> Hoc *B* **3** <a^{a}m> dispositionem *A* omnem dispositionem *C D* ‖ illud] id *D* ‖ per] propter *A* **4** imperatur *D* ‖ ad] aliquid *C* **5** defficit *B* **6** [Et] *C* hoc igitur etc. *A* Dicit et *B* ‖ demonstratum *A* ‖ diverse sunt *C* **8** nutritivum *A* ‖ ille *B* ‖ actiones] virtutes *A* ‖ sunt *B* **9** [et cum ita sit] *A* **10** possit *B* **11** [dispositionem idest secundum] *A* **13** <et> secundum *D G* ‖ et] idest *C* ‖ <secundum> omnes *A* **14** supra-celestium *A C* **15–16** [est — Idest] *A* **15** illud] ill' *B* id *D* ‖ [per] *C* **16** [et] *C* **17–18** [Et — actionem] *A* **17** ista] illa *B* **18** [hanc] *C* ‖ quemadmodum] sicut *A* **19** serra] scita *C* ‖ sectare *C*

49. **1** <Dixit Aristoteles> Sunt *B* ‖ per] propter *C D* ‖ quid *C* **2** nutritivum (1)] nutrimentum *A C* nutritum *G* ‖ [Nutritivum igitur] *A* nutrimentum igitur *B C* **3** [autem] *B* ‖ [est] *A C*

vero per quod nutritur est nutrimentum. Et
quia oportet ut omnia sint vocata ex suis finibus,
et finis est generare simile, ideo prima
416b25 *anima est generans simile.*

Cum descripsit hoc principium anime, et descripsit nutrimentum, reversus est ad distinguendum intentiones istorum nominum que denominantur a nutrimento. Et dixit: *Sunt igitur tria*, etc. Idest, et manifestum est per se tria esse diversa secundum diversitatem rerum relativarum, quorum unum est nutribile, et secundum illud per quod nutritur, tertium autem est nutriens. Et iam declaratum est quod illud quod nutrit est anima cui attribuitur hec actio (unde manifestum est quod nutriens est anima prima aliarum virtutum que attribuuntur nutrimento; et intendit hic per *primam* priorem naturaliter), et quod nutribile est corpus, et illud per quod nutritur est cibus. Deinde dixit: *Et quia oportet ut omnia*, etc. Idest, et quia oportet ut omnia appellentur ex suis finibus, cum hec causa finalis sit dignior essentie rei omnibus causis, necesse est ut anima nutritiva describatur per actionem que est suus finis, et est generare simile, non per actionem nutriendi, que est conservare, ut prediximus. Dicendum est igitur quod anima nutritiva est virtus que est innata generare a cibo simile individuo in quo existit in specie, cum omnes sue actiones non sint nisi propter hanc virtutem. Et hoc manifestum est in plantis et in animalibus.

416b25 **50.** *Et illud per quod nutritur est duplex (quemadmodum illud per quod gubernatur navis:*
et manus, et remus), quorum unum est motor
et motum, et aliud est movens tantum. Et

4 vero] non *A* **5** ut] quod *A C* **6** <et> ideo *C* **6–7** [ideo — simile] *D* **7** [anima] *A* ‖ generans est *C* **8** <Sunt igitur tria> Cum *A* ‖ descripsit (1)] de. *A* **9** intencionem *A* **11** dixit] deinde *C* ‖ [tria (1)] *A* ‖ [et (2)] *A B* ‖ tria (2)] ista *C* **13** [et] *A* **14** declaratum] de. *A* **15** nutrit] nutritur *A* **16** manifestum] verum *C* ‖ anima est D^2 anima *D* ‖ prima] prius *A* **17** [que] *B D* et B^2 que D^2 ‖ attribuitur *B* ‖ hoc *D* **18** <est> nutribile *A* **19** [nutritur] *A* ‖ <eius> cibus *D* **19–20** [oportet — etc.] *A* **20** [etc.] *B C D G* etc. *Crawford* ‖ [quia] *A* ‖ ⌊<ut>⌉ ut (2) *B* **21** cum hec] est *C* cum *A D* ‖ sit] et est *C* ‖ essentiale *C* **22** describitur *A* **23** finis suus *A* ‖ [est (2)] *D* **24** [ut prediximus] *A* ut diximus *C* **25–26** innata est *A* **26** similiter *C* **27** [sint] *C* ‖ [nisi] *B* nisi B^2 ‖ propter] per *C* **28** animalibus et in plantis *A*

50. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ dupliciter *A* **3** et manus] manus enim *A* est manus *B* ‖ remex *G* themus *A* ‖ unus *C* **4** motum] motus *A*

necesse est ut omne nutrimentum possit digeri;
et faciens digestionem est calidum; unde
omne animatum habet calorem. Iam igitur
diximus secundum descriptionem cibus quid sit. 416b30
Et post exponemus sermonem in eo. 416b31

Cum demonstravit modos actionis anime nutritive, et descripsit eam, et descripsit nutrimentum, incepit declarare modo instrumentum primum per quod ista anima agit in cibum; iam enim fuit dictum universaliter quod diffinitio anime est perfectio corporis organici. Et dixit: *Et illud per quod nutritur*, etc. Idest, et illud per quod completur actio nutrimenti est duplex, scilicet primum movens, quod non movetur cum movet, et movens quod movet et movetur; et est illud quod est de primo motore quasi subiectum, et primus motor de eo quasi forma. Et de hoc quod dixit, quedam declaravit hic et quedam in sermonibus universalibus. Quod igitur declaratum est hic est quod anima nutritiva est primum movens in cibo, et quod agit in cibo per calorem, per quem fit digestio. Utrum autem oportet ut moveat et non moveatur, secundum quod est primum movens, et quod calor moveat ita quod moveatur a primo motore, hoc declaratum est in sermonibus universalibus. Declaratum est enim illic quod omnis primus motor, si fuerit corporale, componitur ex motore non moto et ex motore moto, secundum quod componuntur res ex materia et forma.

Sed est dubitatio in hoc quod dixit. Motus enim virtutis nutritive est in capitulo alterationis, et illud quod movetur ex se, quod componitur ex motore non moto et ex motore moto, non invenitur nisi in motu locali.

6 [est] *C* **7** animatum omne *A* ‖ igitur] ergo *A* **8** diximus secundum descriptionem] secundum descriptiones diximus *A* ‖ sit] est *C D G* **10** <et illud per quod> Cum *A* ‖ demonstravit] de. *A* ‖ [nutritive] *A* **11** [et descripsit] *C* et *A* ‖ Incipit *D* in. *A* **11–12** declarare modo] modo de. *A* **12** [quod] *D* quod D^2 **13** enim <idest> *B* ‖ fuit dictum] dictum est *C* **14** organici] instrumentalis *A* ‖ Et dixit] etc. *A* ‖ [Et (2)] *B D G* **14–15** [per — etc.] *A* per quod nutrimentum etc. *B* per nutritur etc. *C* **15** Idest <et dixit> *C D* et dixit *B G* **16** dupliciter *A D* ‖ quod] et *A* **17** <primum> movens *B C D G* ‖ movet et movetur] movetur cum movet *A* movetur et movet *B* **18** motore] merore *D* **19** de] de. *A* **20** [quedam (1)] *B* ‖ determinavit *A* ‖ [hic] *B* **21** igitur] ergo *C* ‖ declaratum] de. *A* ‖ hoc *D* **22** [et] *D G* **23** quam *C* ‖ digestio fit *A* **24** oporteat *A* **25** ita moveat *A* **26** est declaratum *B* de. est *A* **27** Declaratum] de. *A* ‖ [enim] *D* ‖ illic] hic *D* **28** coruptibile *A* corpus *C* ‖ corumpetur *A* componetur A^2 **29** res ex materia] (A^2) materia res *A* **30** [enim] *C* autem *G* **33** [et — moto] *A* et — moto A^2 ‖ invenitur] videntur *A* videntur esse A^2 ‖ [in] *C*

In motu autem alterationis non invenitur motum ex se;
non enim est necesse quod primum alterans corporeum alteretur
et tunc alteret, sicut est necesse in primo motore
corporeo, scilicet ut non moveat in loco nisi moveatur. Quomodo
igitur dixit hic quod alterum eorum est movens et motum,
et alterum movens tantum, et dedit exemplum ex rebus moventibus
in loco? Et si hic esset locutus de motu locali
animalium, tunc exemplum esset verum. Dicamus igitur:
quoniam propinquum alterans cibum debet esse corpus manifestum
est; quoniam vero corpus alterans non sufficit
in essendo primum movens istum motum declaratum
est prius, quando dixit quod calor non sufficit in agendo actionem
alterativam terminatam, nisi sit illic aliqua virtus que non est
corpus sed in corpore est. Corpus igitur quod est primum alterans
componitur ex alterante quod non alteratur, scilicet anima,
et ex alterante alterato, scilicet calore naturali. Declaratum
est igitur quod illud per quod fit nutrimentum est duplex,
scilicet alterans non alteratum (omne enim alteratum
est corpus), et istud est anima, et alterans alteratum, scilicet calor
naturalis. Hoc igitur nomen *motus* large et universaliter
accipitur in hoc loco. Et secundum hanc expositionem non
indigetur illo quod declaratum est in illo sermone, scilicet quod
primus motor in loco componitur ex motore non moto
et ex motore moto. Et possumus dicere quod calor naturalis
non alterat cibum nisi primo moveatur in loco. Declaratum
est enim quod motus localis antecedit ceteros
motus, et maxime istum motum qui est terminatus, scilicet
qui alterat rem in aliqua hora et in alia non. Et etiam non alterat
tantum, sed attrahit et expellit cibum; et hoc est motus

34 invenitur <non inventur> *C* **35** [enim] *D* ‖ est <est> *G* ‖ quod] ut *A* **36** necesse est *A* ‖ motore primo *A* **38** igitur] ergo *A* **39** ex] de *A* **42** [corpus] *D* **43** [est] *D* **44** escendo *C* **44–45** [essendo — in] *D* **44** illum *A* ‖ declaratum] de. *A* **45** quando] autem *A* quoniam *C* ‖ agendo] generando *C* **46** alteratam *B* alteram et *C* alterati vera *D* ‖ illic sit *G* ‖ illic aliqua] aliqua alia *A* **47** est in corpore *C G* in corpore *A* ‖ <et> Corpus (2) *G* **49** alterato] alteratio *C* ‖ Declaratum] de. *A* **50** fit] sit *C* ‖ dupliciter *D* **51** scilicet] si *C* ‖ <et> non *C* **51–52** [omne — corpus] *A* < > **53** *A* **52** illud *A* ‖ <est> alterans alteratum *B C D G* alterans alteratum est *A* alterans alteratum *Crawford* ‖ scilicet] et illud est *A* **53** naturalis <omne enim alteratum est corpus> *A* [ ] **51–52** *A* ‖ [motus] *B* **55** declaratum] de. *A* ‖ illo (2)] universali *G* **56** componuntur *C* ‖ [non] *C* **57** [ex] *B D* ‖ motore moto] primo motore non modo *C* primo motore non moto C^2 **58** alteret *B D* ‖ primo] prius *A* ‖ Declaratum] de. *A* **59** antecedat *C* ‖ ceteros] omnes *B* **60** illum *A* ‖ [est] *B* est B^2 **61** qui alterat] quia alteratur *C* ‖ aliqua] alia *B G* ‖ [in (2)] *B C D G* **61–62** tantum alterat *G* **62** sed <etiam> *A* ‖ [est] *B*

localis. Et secundum hanc expositionem erit dispositio
manifesta, sed prima expositio videtur magis conveniens.
Et etiam fuit exemplum largiter acceptum; manus enim
non est primus motor navis qui non movetur, sed ipse
gubernator. Et cum declaravit quod anima nutritiva est forma
in corpore, cum propinquum alterans corpus quod
est cibus necessario debet esse corpus, et quod forma sit
alterans non alterata, cum sit non corpus, et quod corpus
alterans est alteratum, incepit declarare quid est hoc corpus.
Et dixit: *Et oportet necessario ut omne nutrimentum*, etc.
Idest, et oportet necessario ut omne nutrimentum quod
iam est nutrimentum in actu digeratur per corpus alterans
quod est instrumentum anime nutritive. Et
cum hoc corpus debet esse alterans et digestivum, et tale
est corpus calidum (unde Antiqui dixerunt quod ignis
nutritur), oportet necessario ut omne habens animam
nutritivam habeat calorem; sed non absolute, immo calorem
naturalem; declaratum est enim in quarto Meteororum
quod illud quod facit digestionem est calor
conveniens illi enti, non extraneus. Deinde dixit: *Iam
igitur diximus secundum descriptionem*, idest universaliter
et largiter . . . etc. Idest, et complementum sermonis in unaquaque
parte eorum ex quibus constituitur nutrimentum
exponendum est post in loco convenienti. Et dixit
hoc quia sermo de nutrimento et augmento non
perficitur nisi in pluribus libris. In libro enim de
Generatione et Corruptione determinatus est motus augmenti
et diminutionis; in Meteoris autem determinati
sunt modi calorum et modi actionum, ut decoqui et

63 [localis] *D* ‖ [Et] *A* ‖ dispositio] expositio *A D* **65** Et] sed *A* ‖ [exemplum] *D* exemplum D^2 **66–67** gubernator ipse *A* **67** cum declaravit] quod de. *A* **68** <et> cum *G* causa *C* **69** necesse *D* ‖ corpus esse *C* ‖ [forma] *A* forma A^2 **70** <et> non (1) *A* ‖ alterata] alterativa *C* ‖ cum] tamen *C* **71** ⌊<sit>⌉ est (1) *A* ‖ incipit *D* intendit *A* ‖ declarare] de. *A* **72** oportet necessario] necesse est *A* **72–73** [etc. — nutrimentum] *A C G* etc. — nutrimentum G^1 **74** est iam *A* ‖ digeratur] (A^2) designatur *A* ‖ <quod> per *D* **76** cum hoc] (A^2) hoc cum *A* ‖ alterans <quod est instrumentum> *C* ‖ digestum *C* **77** [dixerunt] *A* dixerunt A^2 qui dixerunt *B* **78** necessario oportet *B* ‖ omne habens] omnino habent *C* **80** declaratum] de. *A* ‖ metherorum *A* meteurorum *B* metheororum *C* ****** *D* metha^{rum} D^2 **81** [quod (1)] *G* ‖ illud quod] (B^2) ‖ calor <naturalis> *A* **83** [diximus secundum] *A* ‖ idest] et *C* **84** [et (2)] *A B* **85** eorum] ipsorum *C* **86** [post] *A* prima *C* **86–87** hoc dixit *C* **87** quia] quod *B C* ‖ [non] *C* **88** libris] rebus *A* **89** [et Corruptione] *A* **90** metheoris *C* libro meth^{orum} *A* metrotis *D* ‖ [autem] *A* **91** actionum <eorum> *G* ‖ ut] et *G* ‖ dequoqui *B D*

assari; et in hoc libro etiam declaratus est primus
motor in istis motibus; et in libro etiam de Animalibus
determinatum est quot sunt instrumenta istius virtutis
in unoquoque animali, et quomodo completur actio per
ipsam in unoquoque eorum, et per quot membra,
et quomodo serviunt illi illa membra, et qualis est proportio
eorum in ista actione adinvicem, et huiusmodi. Et ideo dixit
quod illud quod declaratum est hic de nutrimento non
est nisi primus motor et primum instrumentum tantum.

ii. 5
416b32 **51.** *Et cum iam determinavimus ista, dicamus*
iam in omni sensu universaliter. Dicamus
igitur quod sentire accidit secundum motum
et passionem, sicut diximus; existimatur
416b35 *enim quod est aliqua alteratio. Et quidam*
dicunt quod simile patitur a suo simili,
417a1 *et dissimile a dissimili. Et iam diximus in sermonibus*
universalibus de agere et pati quomodo
possunt fieri aut non fieri; et in hoc loco
etiam locuti sumus de eo.

Cum fuit locutus de virtute nutritiva, incepit loqui
de sensibili, et primo de illo quod commune est omnibus
sensibus. Et dixit: *Dicamus igitur quod sentire*, etc. Idest,
dicamus igitur quod sentire fit per aliquam passionem
et motum in sensibus a sensibilibus, non per actionem
sensuum in sensibilia; hoc enim est primum consideratum
de sensu, scilicet utrum sit numeratus in virtutibus
activis aut passivis. Et cum posuit ipsum in genere
virtutum passivarum, dedit causam istius existimationis.

92 [in] *A* ‖ etiam libro *A C* ‖ determinatus *A* **93** motor] motus *G* ‖ [etiam] *A C* **94** determinatum] de. *A* ‖ istius] huius *A C* **95** per] in *A* **96** ipsum *C* ‖ unoquoque <animali> *C* **97** [et (1) — membra] *A* ‖ serviunt] fuerint *G* ‖ illa membra illi *C* ‖ qualiter *G* ‖ est] cum *G* ‖ propositio *D* **98** [eorum] *A* ‖ illa *A B* ‖ [et huiusmodi] *A C* ‖ [ideo] *C* **99** declaratum] de. *A*
51. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ [cum] *C* **4** passionem <aliquam> *B* **5** < [quod] ipse> quod *D* **5–6** [est — quod] *A B C D G* est — quod *Crawford* sensus sit aliqua alteratio. Et quidem dicunt quod *J* **6** simili] simile *D* **7** [dissimile] *A* simile *D* disimile D^1 ‖ [a] *A D* ‖ dissimili] dissimilis *G* ‖ <in> *D* **9** [aut non fieri] *A* **10** etiam] et *A* **11** <et cum iam deter.> Cum *A* ‖ fuerit *A* ‖ incepit] Intendit *A* **12** illo] eo *A* **13** sensibilibus *C* ‖ etc.] etiam *D* **13–14** [etc. — sentire] *A C* **14** fit] sit *A C* fuit *B* **15** modum *D* ‖ sensibus] sensibilibus *C* **16** sensuum] sensum *C* ‖ hec *G* ‖ primum] principium *A* **18** <in virtutibus> passivis *C* **19** istius] huius *C*

Et dixit: *existimatur enim*, etc. Idest, et diximus quod sensus
fit secundum passionem quia existimatur quod sensus
alterantur a sensibilibus aliquo modo alterationis. Et
dixit *aliqua* ut notet proprium, quia post declarabitur
quod ista transmutatio non dicitur alteratio nisi
multipliciter. Deinde dixit: *Et quidam dicunt quod simile*,
etc. Idest, et cum posuerimus quod genus sensus
est passio, considerandum est in quibus existit passio;
quidam enim dicunt simile pati a suo simili, et quidam
econtrario, scilicet quod contrarium patitur a suo contrario.
Et intendebat hic per *sermones universales* librum
de Generatione et Corruptione. Et non sufficit
ei quod declaratum fuit in illo libro, quia sermo hic
videtur magis proprius; subiectum enim de quo loquitur
hic magis proprium est subiecto de quo loquebatur
illic. Et primo incepit dare dubitationem in hoc quod posuit
quod sensus est de virtutibus passivis, non activis.

52. *Sed est irrationabile quare sensus non sentiunt* 417a2
se, et quare etiam nullus sensus agit absque
extrinseco, et in eis sunt ignis et terra et alia
elementa, et sunt illa que comprehenduntur 417a5
a sensu per se, et accidentia contingentia eis.
Dicamus igitur quod sensus non est in actu, sed
tantum in potentia, et ideo non sentimus; quemadmodum
combustibile non comburitur a se absque
comburente; et si hoc non esset, combureret se et
non indigeret quod ignis esset in actu. 417a9

20 [etc.] *A* ‖ quod] et *D* **21** fit] fuerit *A* ‖ passionem] estimacionem *G* ‖ quia] et *C* **22** alteratur *A* **23** notetur *A* nocet *C* ncē *D* ‖ proprium] inproprietas *A* ‖ quia] quoniam *A* ‖ post] primo *C D* **24** ista <tnsmutabitur quod ista> *G* **25–26** [dicunt — etc.] *A* **26** genus] gustus *D* **27** existit] est *C* **28** simile pati] quod simile patitur *C* ‖ [suo] *A* ‖ [et] *A* **29** [econtrario — patitur] *A* ‖ [suo] *A* **30** intendit *A* ‖ hoc *D* **31** [et Corruptione] *A* ‖ sufficit <illud> *G* **32** [illo] *D* ‖ [libro] *A* **32–33** videtur hic *A G* **34** hoc *D* ‖ est magis proprium *C* ‖ <in> subiecto *D* ‖ subiecto — loquebatur] quam *A* **35** [Et] *B* ‖ incepit] intendit *A* **36** est] constat *G* ‖ passivis non activis] (A^2) activis et non passivis *A* ‖ <et> non <de virtutibus> *G*
52. **1** <Dixit Aristoteles> Sed *B* ‖ <non> est *B* ‖ est irrationabile] irrationabile estimatur *A* ‖ sentiunt] sentunt *B* **3** [et (1)] *A* ‖ ei *D* ‖ terra et ignis *A* igitur et terra *D* ‖ [alia] *A* **4** [et sunt illa] *D* **5** <et> contingentia *D* ‖ <in> eis *B* **6** igitur] ergo *A* **7** [in] *A* ‖ [non] *A D G* **8** combustibile] non combustumbile *C* non combustibile C^2 **10** indiget *C*

Cum posuit sensum esse de virtutibus passivis, incepit dubitare dubitationem cogentem ut sit de passivis, non de activis; et hoc si non intendit per *existimatur* certificatur; multotiens enim utitur existimatione pro certitudine. Et dixit: *Sed est irrationabile quare sensus non sentiunt se.* Idest, ut michi videtur, sed est irrationabile, cum posuerimus quod virtutes sensitive sunt active, dicere quare sensus non sentiunt ex se absque extrinseco. Necesse enim est, si virtutes sensus essent active, ut sentirent ex se, et ut non indigerent in sentire aliquo extrinseco. Deinde dixit: *et ex eis est ignis et terra et alia elementa.* Idest, et sensuum quidam attribuitur in sua compositione unicuique elementorum, et ista sunt sensibilia; oportet igitur ut sentirent se. Et hoc intendebat cum dixit: *et accidentia contingentia eis*, idest contingentia istis sensibilibus ex quibus componuntur instrumenta istorum sensuum. Et cum narravit quod est irrationabile dicere quare sensus non sentiunt absque extrinsecis, si posuerimus sensus esse ex virtutibus activis, incepit narrare modum secundum quem erit responsio huic questioni. Et dixit: *Dicamus igitur quod sensus non est in actu, sed in potentia*, etc. Idest, dicamus igitur in respondendo quod sensus non est ex virtutibus activis, que agunt ex se absque eo quod indigeant in actione que provenit ab eis motore extrinseco, sed sunt ex virtutibus passivis, que indigent motore extrinseco. Et ideo non sentiunt ex se, quemadmodum combustibile non comburitur ex se absque motore extrinseco, scilicet igne. Et quemadmodum

11 <Sed irrationabile esti.> Cum *A* ‖ sensum esse] sensibile *B* vivere esse *D* videtur esse *G* **11–12** incepit dubitare] contingit dare *A* **12** contingentem *A C* **13** non de] et non *A* **13–15** [hoc — Et] *B* **13** si hoc *A* ‖ [per] *A* ‖ estimationem *C D* **14–15** [multotiens — certitudine] *A* **15** certitudine <cum possuerimus> *D* certificatione *C* ‖ [est] *A* **16** [quare — se] *A* ‖ [non] *D* non D^2 ‖ [sed] *C* **17** [est] *A* etiam *G* ‖ rationabile *C* **18** sint *A* ‖ dicitur *B* ‖ [non] *C D* ‖ [ex] *C* **19** est enim *A C D* **20** sentiunt *D* ‖ [ut (2)] *C* ‖ indigeret *B* indigerunt *C* **21** alio *G* ‖ ex] in *A* **21–22** [est — elementa] *A* **22** attribuuntur *G* **23** [et] *C* **24** oporteret *B D G* **25** intendit *C* ‖ [contingentia eis] *A* et contingentia eis *D* **26** <et> contingentia *C* **27** [istorum] *C* horum *A* **29** extrinseco *D* ‖ esse sensus *B D* sensum esse *A* **30** incipit *D* intendit *A* ‖ [modum] *A* ‖ quod *A* **31** responsio erit *G* esse responsioni *C* erit responsio ut *D* ‖ questioni] actioni *D* ‖ [Et dixit] *D* **31–32** [igitur — etc.] *A* **32** <tantum> in (2) *B* non in *C* **33** [igitur] *A* ‖ ex] in *B* **34** se <invicem> *D* ‖ eo] alio *A* **35** indigent *B* indigeat *C* ‖ [in] *A* ‖ proveniat *C* ‖ eis ab *C* eis a *A* ‖ extrinseco motore *C* **36–37** [sed — extrinseco] *D* **36** sint *G* **37** extrinseco motore *C* **38–40** [non — combustibile (1)] *C* **39** extrinseco] *I* extra *A B D G* ‖ scilicet] sed *D*

combustibile, si esset combustibile ex se, tunc possibile esset ut combureretur sine igne existente in actu, sic sensus, si sentirent ex se, secundum quod sunt virtutes active, tunc possibile esset ut sentirent absque extrinseco. Et debes scire quod hec est prima differentia qua virtutes anime differunt abinvicem, et est principium considerationis de intellectu et de aliis virtutibus. Virtus autem nutritiva manifestum est ex predictis quod est ex virtutibus activis.

53. *Et quia dicere quod aliquid sentit est duobus modis* 417a9
(quod enim in potentia audit et videt, dicimus 417a10
ipsum audire et videre, licet sit dormiens;
et illud quod pervenit ad actum, dicimus in eo
hoc); unde sensus dicitur potentia et actu. Et similiter
etiam sentire est
potentia et est actu. 417a14

Cum declaravit quod sensus est ex virtutibus passivis, non activis, et ista habent duplex esse, scilicet esse in potentia, antequam virtutes eius perficiantur a motore extrinseco, et esse in actu, quando fuerint perfecte et invente in actu a motore extrinseco, incepit declarare quod hec duo contingunt virtutibus anime. Et dixit: *Et quia dicere quod aliquid sentit*, etc. Idest, et quia manifestum est per se quod dicere quod aliquid sentit est duobus modis, quorum unus est cum dixerimus in aliquo audiente et vidente in potentia quod audit et videt, ut dicimus de dormiente. Et hoc intendebat cum dixit: *quod enim audit et videt*, etc. Idest, quod enim est in potentia propinqua audiens et videns dicitur secundum consuetudinem audiens et videns licet sit dormiens, qui est magis remotus

40 combustibile (1) <non comburitur ex se> *A* **41** esset possibile *A* ‖ combureret *C* **42** sic] ergo *C* ‖ sentiret *D* **44** hoc *B* ‖ [est] *D* **45** adinvicem *C* **46** [considerationis] *C* **47** autem] enim *C* **48** [quod est] *A* quod est A^2 ‖ [quod — activis] *D*
53. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ quia] quod *B D* ‖ quod] quid *C* **4** illud] id *D* ‖ provenit *A* **5** unde] tantum *A* nomen *C* ut *D* ‖ dicitur] sit *D* **5–6** Et (2) — sentire] sentire similiter *C* **6** [etiam] *A* et etiam *D* **7** [est] *A* similiter est *G* **8** Cum] *um *G* ‖ declaravit] de. *A* **9** <et> non *A* ‖ ista] ita *C* ‖ dupliciter *D* ‖ [esse (2)] *A* **10** [in] *A* **11** fuerint] fiunt *A B C* ‖ invenientes *A* venientes A^2C in mente *D* ‖ actum *A* **11–12** a motore extrinseco] per motorem extrinsecum *A* **12** Incipit *D* in. *A* ‖ declarare] de. *A* ‖ hec duo duo hic *B* **12–13** anime virtutibus *C* **13** [Et quia] *D* quia *B C G* ‖ [dicere — etc.] *A* **14** [et] *A* ‖ per se est *C* ‖ quod (1)] quasi *B* ‖ sentit aliquid *C* **15** diximus *A* **16–18** [ut — videt] *D* **17** dicimus] dicitur *B* **17–18** [Et — Idest] *A* **18** est enim *C* **19–20** dicitur — videns] dicimus audire et videre *A* **20** <alius est> qui *C*

omnibus modis potentie; quod enim est in obscuro est
videns in potentia, sed ista potentia est propinquior
actui quam potentia que est visui dormientis. Deinde dixit: *et
quod pervenit ad agere, dicitur in eo hoc.* Idest, et illud
quod pervenit de rebus sensibilibus ut videat et audiat 25
et universaliter sentiat dicitur etiam quod audit et videt et universaliter 26
sentit. 26
Et cum declaravit quod hoc nomen *sensus* dicitur de utraque
intentione, dixit: *et oportet ut sensus etiam dicatur duobus
modis, de potentia et actu, et similiter sentire*, etc. Idest, et similiter oportet
ut sentire, quod est actio sensus, dicatur etiam duobus modis, 30
sicut de habitu et forma ex quibus provenit sentire.

417a14 **54.** *Sermo igitur noster primo non est secundum quod*
417a15 *pati et moveri est idem cum agere et movere. Motus
enim est aliqua actio, sed non perfecta, ut dictum
est in aliis locis. Et omne quod patitur et movetur
non patitur et movetur nisi ab aliquo agente in* 5
actu. Et ideo pati quandoque est a simili, quandoque a
417a20 *dissimili. Et secundum quod diximus, dissimile est illud quod*
417a21 *patitur; et postquam patitur, fit simile.*

Cum declaravit sensum esse ex virtutibus passivis,
et quod est duobus modis, dixit: *Sermo igitur noster*, etc. 10
Idest, et magna differentia est inter sermonem de sensu
opinando in eo quod est virtus passiva, et sermonem
de eo opinando quod est virtus activa. Sermo enim de aliquo
secundum quod opinamur in eo quod suum esse est pati et moveri
alius est a sermone in eo secundum quod opinamur 15
quod suum esse est agere et movere. Et cum narravit hoc,

21 quod] qui *A* ‖ est in obscuro] in obscuro est *C* **22** [in] *A* in videns in *D* ‖ sed ista potentia] hic illa *B* **23** actu *D* ‖ ⌊<in>⌉ potentia *A* ‖ [visui] *A* visus *C* visu *D* **24** quod — hoc] illud *A* **25** <et> quod *G* ‖ provenit *A* **26** [etiam] *A* enim *B C D* **27** declaravit] de. *A* ‖ dicatur *C* **28** dixit] et d. *A* ‖ et <similiter> *A* etiam *G* **28–29** [ut — etc.] *A* **28** sensus] sentire *B* ‖ [etiam] *C* **29** actu <etc.> *B D G* ‖ similiter et sentire *C* ‖ [etc.] *G* **30** actio sensus] actus sensus vel actio *A* ‖ etiam dicatur *C* dicitur *A* **31** <de> forma *C* ‖ provenit] potest *G*

54. 1 <Dixit Aristoteles> Sermo *B* ‖ noster] videtur *C* ‖ est] esse *C* **3** actio] passio *C D* **4** [omne] *D* **6–7** [quandoque a dissimili] *A* **7** est dissimile *A* **8** fit] sit *C G* **9** declaravit] de. *A* **10** [noster etc.] *A* videtur etc. *C* **11** [et] *A* ‖ est differentia *A* ‖ de sensu] et sensum *C* **11–13** [sensu — de] *B* **12** opinato *D* ‖ in] de *A* **12–13** [passiva — virtus] *A* **13** oppinando de eo *G* ‖ enim] igitur *A* **14** opinatur *A* opinantur *C* ‖ <de eo> in *D* ‖ [quod (2)] *D* ‖ [esse] *C* **14–16** [pati — est] *D* **14** movere *G* **15** est alius *A* ‖ [in eo] *B* ‖ opinamur <in eo> *B G* opinatur *A* opinantur in eo *C* **16** hec *A*

dedit differentiam inter utrunque esse. Et dixit: *Motus enim est
aliqua actio, sed non perfecta.* Idest, et hec duo genera
essendi sunt diversa; esse enim unius generis est de genere
20 esse motus, et iam declaratum est quod motus est
actio non perfecta (est enim perfectio alicuius
in potentia secundum quod est in potentia); esse autem alterius
generis est actio perfecta. Deinde dedit aliam differentiam
inter utrunque esse. Et dixit: *Et omne quod patitur et*
25 *movetur*, etc. Idest, et differunt etiam quoniam omne numeratum
in genere passionis non habet esse nisi ab alio, scilicet agente,
et ideo, si agens non fuerit, hoc non erit; omne autem numeratum
in genere actionis habet esse ex se, non ex alio. Deinde dixit:
Et ideo pati quandoque est a simili, etc. Idest, et quia esse
30 virtutum passivarum est admixtum ex potentia et actu;
passivum enim, antequam patiatur, est contrarium agenti,
et cum passio completur, est simile, et dum patitur,
est admixtum ex simili et contrario; non enim cessat, dum movetur,
corrumpi in eo pars contrarii et fieri pars similis. Et manifestum
35 est quod qui non intellexerit virtutes passivas in
tali esse non poterit dissolvere predictam questionem,
neque etiam qui non concesserit quod virtutes sensus sunt de
virtutibus passivis potest etiam dicere utrum sensibile
sit simile aut contrarium. Et hoc est fundamentum,
40 et oportet ut conservetur sicut diximus in aliis virtutibus
anime, et maxime in virtute rationabili, sicut
apparebit post.

55. *Et oportet nos determinare etiam potentiam et* 417a21
*perfectionem, quoniam in hoc loco locuti sumus de
eis simpliciter. Dicamus igitur quod intendimus, cum*

17–18 [dedit — perfecta] *A* < > **21** *A* **18** [aliqua] *B* alia *G* ‖ actio] (*G*) passio G^2 **18–21** [Idest — actio non perfecta] *G* idest — passio non perfecta G^2 **18** et] quod *A* **19** diversa sunt *C* ‖ [de genere] *A* **20** est declaratum *B D* de. est *A* **21** perfecta **17–18** *A* ‖ <dedit differentiam inter utrumque esse et d. motus enim idest motus> *A* [ ] **24–25** [quod — etc.] *A* [enim] *A* **22** <existentis> in (1) *A* ‖ autem] enim *D* **25** [et] *A* ‖ quoniam] quod *G* ‖ omne numeratum] esse animatum *D* **26** aliquo *B C D* **27** hoc — numeratum] hic. non erunt autem omne animatum *D* **28** <sed> non *G* **29** [pati — etc.] *A* **29–30** [pati — virtutum] *D* **31** [enim] *G* ‖ contrarium est *A* **32** [et (2)] *G* ‖ dum] cum *D* ‖ paciatur *C* **33** ammixtum *G* ‖ [ex] *D* ‖ econtrario *C* **34** in eo corrumpi *C* ‖ pars fieri *C* **35** intellexerint *B* intellexerunt *C* **36** solvere predictas questiones *A* **38** potest etiam] poterit *A* **40** <hoc> oportet *A* **41** rationali *A G* **42** post apparebit *A*

55. 1 <Dixit Aristoteles> Et (1) *B* ‖ etiam determinare *C* **2** locuti fuimus *D* fuimus locuti *A* **2–3** simpliciter de eis *A* **3** dicimus *A* ‖ [igitur] *A B C D* ‖ <non> intendimus *A*

dicimus quod aliquid, v. g. homo, quod est sciens, quod homo est de habentibus scientiam. Et quandoque dicimus hoc
417a25 *sicut dicimus de eo qui iam acquisivit scientiam Gramatice quod est sciens. Sed potentia in utroque istorum non est eodem modo, sed potentia primi est quia suum genus est tale, secundi autem est quia, cum voluerit, potest inspicere, dum*
417a28 *aliquid extrinsecum non impediat ipsum.*

Cum declaravit quod sensus dicitur duobus modis, potentia scilicet et actu, et etiam quod utrunque istorum dicitur duobus modis, incepit determinare hoc. Et dixit: *Et oportet determinare etiam*, etc. Idest, et oportet nos, cum sciverimus quod sensus invenitur duobus modis, potentia scilicet et actu, determinare intentiones de quibus dicitur potentia et perfectio et actus simpliciter, cum in hoc loco non sumus locuti de eis nisi simpliciter. Et cum dedit causam propter quam oportet loqui in hoc loco de potentia et actu simpliciter, scilicet que existunt in sensu simpliciter, dixit: *Dicamus igitur quod intendimus*, etc. Idest, dicamus igitur quod manifestum est quod, cum dixerimus quod aliquid est tale in potentia, quod hoc intenditur duobus modis: aut sicut dicimus quod homo est sciens in potentia, idest innatus scire, aut sicut dicimus in sciente Gramaticam in actu quod est sciens in potentia quando non utitur sua scientia. Et cum declaravit istos duos modos potentie, dedit differentiam inter eos. Et dixit: *sed potentia que est in utroque non est eodem modo*, etc. Idest, sed intentio potentie in utroque eorum non est eadem; sed cum dicimus quod ignorans est sciens in potentia, intendimus quod genus

4 diximus *C* ‖ quod (2)] qui *B* ‖ sciens <in potentia> *B* ‖ [homo (2)] *B* **5** [de] *D* ‖ scientiam <in potentia> *B* ‖ quando *A* ‖ dicitur *D* ‖ [hoc] *A* **6** qui] quod *A* quia *D* **7** sciens <in potentia> *B* **8** <in> eodem *A* **9** prima *C D* ‖ genus suum *D* ‖ secundi] *J* secunda *A B C D* ?secundum *G* **10** [autem] *C* **11** extrinsecum] in intrinsecum *C* **12** <et oportet nos deter.> Cum *A* ‖ declaravit] de. *A* **13** [scilicet] *A G* **14** incipit *D* in. *A* ‖ determinare] de. *A* **14–15** [hoc — determinare] *D* **15** [determinare etiam etc.] *A* ‖ [etiam] *C* ‖ [et] *A* **16** invenitur] dicitur *A* ‖ duobus modis] dupliciter *A* ‖ scilicet potentia *A* **17** declarare *A* ‖ [intentiones] *A* **18** [et (2)] *A* **19** locuti] locum *C* ‖ nisi] sed *C* **21** [scilicet] *A* **22** [igitur] *B* ‖ [igitur — etc.] *A* **23** [est] *C* ‖ diximus *B C D* ‖ aliquod *A C* **24** [in] *C* ‖ quod] et *C* ‖ intendimus *B* ‖ duobus modis intenditur *A* **25–26** [quod — dicimus] *C* **27** quandoque *C* quoniam *D* **28** ⌊<potentia>⌉ scientia *D* ‖ declaravit] de. *A* ‖ [duos] *A* ‖ potentie <in utroque> *A* **29** [sed] *C* **29–30** [que — etc.] *A* **30** <in> eodem *B* **31** [eorum] *A* **32** [intendimus] *D*

eius et materia est receptibile scientie; et cum dicimus in sciente Gramaticam quod est sciens in potentia,
35 dicitur quia habet potentiam considerandi in Gramatica cum voluerit.

56. *Qui autem considerat est in perfectione, et est in rei* 417a28
veritate sciens hoc. Illi igitur duo primi sunt 417a30
scientes in potentia, sed alter eorum cum alterabitur
per doctrinam et mutabitur multotiens
5 *ex habitu ad dispositionem contrariam, alius*
autem quando mutabitur ex habere sensum aut
scientiam Gramatice (sed non agit) quousque 417b1
agat; modus igitur eius est alius. 417b2

Sciens autem Gramaticam considerando in ea
10 est sciens secundum ultimam perfectionem; et tale dicimus sciens in rei veritate hoc de quo considerat, non in eo quod scit illud sed non considerat actu de eo. Deinde dixit: *Illi igitur duo primi sunt scientes in potentia*, scilicet ignorans, et sciens qui non utitur sua scientia.
15 Deinde dixit: *sed alter eorum*, etc. Idest, sed alter eorum mutabitur ex potentia in actum cum alterabitur per doctrinam et mutabitur multotiens ex habitu ad dispositionem contrariam et ex dispositione contraria ad habitum, quousque habitus sit firmus et fixus. Et intendit per *habitum*
20 formam scientie, et per *dispositionem contrariam* ignorantiam. Deinde dixit: *alter autem cum mutabitur ex habere sensum aut scientiam Gramatice (sed non intelligit) quousque agat.* Idest, et alter exit de potentia

33 ⌊<est>⌉ eius *A* ‖ materia <eius> *C* natura *A* ‖ receptibilis *A* ‖ diximus *A* **35** dicimus *B D* intendimus *A* ‖ quia] quod *A B* ‖ <scientiam et> potentiam *A* **36** gramaticam *B*

56. **1** <Dixit Aristoteles> Qui *B* ‖ [est (1)] *A* ‖ perfeccion *A* ‖ est et *A* et *D G* **2** hoc <autem> *G* ‖ [Illi] *C* ave. Illi D^2 a. illi *G* ‖ igitur] ergo *A C* ‖ primi <modi> *A* **3** scientia *A* **5** ex — contrariam] in habitum a dispositione contraria *A* ex habitu et dispositione contrariam *D* **6** quando] non *C* **7** scientiam] sensum *A* **8** agat <sed non intelligit quousque intelligat> *G* ‖ [eius] *A* ‖ alius est *C* **9** <Quoniam autem consider. idest> Sciens *A* idest sciens *B C* a. idest sciens *D* ‖ gramaticam autem *C* **10** secundum] quod *D* ‖ dicitur *A* **11** hoc <autem> *B* hoc a *D* hoc. a. *G* **12** [scit] *B* sit *C D* ‖ illud <a> *D* illud idest *G* ‖ sed] si *A* ‖ actu de eo] de eo in actu *C* **13** igitur] ergo *A C* ‖ [duo — potentia] *A* **14** qui] quod *A* **15** [eorum etc.] *A* **16** actu *D* ‖ [et] *A* **17** [ex — contrariam] *A* ex — contrariam *A* **18** [et] *B D* ‖ contraria dispositione *C* **19** sit habitus *A* habitum sit *G* ‖ firmus] (*A*²) sitmus *A* **20** scientie et] scilicet scientiam *A* **21** alter] illius *A* ‖ autem] est *C* **21–23** [cum — agat] *A* **23** agat] *J* patiatur *B C D G* ‖ alter] aliter *D*

in actum et in ultimam perfectionem quando mutabitur
ex habere sensum in actu aut scientiam Gramatice
in actu in tempore in quo non intelligit ab eo,
quousque agat ab eo. Modus igitur istius virtutis est
alius modus.

417b2 **57.** *Et passio etiam non est simpliciter, sed quedam*
est aliqua corruptio a contrario, et quedam magis videtur
esse evasio eius quod est in potentia
417b5 *ab eo quod est in actu et est simile. Ista igitur*
est dispositio eius quod est in potentia apud
perfectionem; non enim considerat nisi habens
scientiam. Et hoc aut non est alteratio, quoniam
additio in ipso erit ad perfectionem, aut
417b7 *est aliud genus alterationis.*

Et hoc nomen *passio* non significat eandem intentionem
simplicem, sed quedam est passio que est corruptio
patientis a contrario a quo patitur, ut passio calidi
a frigido, et humidi a sicco. Deinde dixit: *et quedam*
videtur magis, etc. Idest, et etiam est passio que est evasio
patientis in potentia ab eo quod est in perfectione
et actu, secundum quod illud quod est in actu est simile, non
contrarium, scilicet extrahens ipsum a potentia ad actum, econtrario
dispositioni in prima passione. Deinde dixit: *Ista igitur*
est dispositio, etc. Idest, et iste ultimus modus passionis
est dispositio eius quod est in potentia ex anima apud
perfectionem moventem illud quod est in potentia et
extrahentem eam in actum non secundum primum modum passionis.

24 <non> mutabitur *D* **25** aut] aliud *A* ut *D* ‖ Gramatice] (A^2) gramaticam *A* **27** motus *B*

57. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ [etiam] *B* autem *A* etiam B^2 ‖ simplex *C G* **2** [est] *D* ‖ corrupcio aliqua *A* alia corruptio *D* **2–3** videtur esse] esse vera *A* videtur *B C* **4–5** [ab — potentia] *A* **7** hec *C* ‖ [aut] *A* autem *B C D* ‖ quoniam] q^m *A* **8** erunt a perfectione autem *D* **9** alius *D* ‖ alterationis] perfectionum *B* perfectionis *C D G* **10** <Dicit> Et *B D G* ‖ <passio idest> hoc *A* **11** corruptio est *C* **12** patientis] contra pacientes *C* ‖ calida *C* **13** humida *C* ‖ quedam] que *D* **14** videtur — est (1)] est scilicet *A* ‖ [etiam] *B C* **16** [quod (1)] *A* ‖ illud] [est] ille *D* ‖ [quod (2)] *C* ‖ <et> est (2) *A* **17** extrahens ipsum a] extraentis in ipsa *B* ‖ ad] in *D* **18** dispositioni] (A^2) dispositionem *A* **18–19** Ista — etc.] iam ergo *A* **19** [est] *D* ‖ ille *B* ‖ <et> ultimus *C* ‖ motus *D* **20** que *D* **22** excontrahentem *G* ‖ eum *A* illum *C* ‖ motum *D*

Deinde dixit: *non enim considerat*, etc. Idest, et iste modus
passionis est ex modo qui est evasio patientis ab eo
25 quod est in actu movens ipsum, non corruptio eius; non
enim considerat in aliquo, postquam non considerabat, nisi
qui scit illud. Et hoc non est alteratio secundum primam intentionem,
que est corruptio patientis. Deinde dixit: *additio enim in eo*
est ad perfectionem, etc. Idest, et quia ista transmutatio non est
30 ex non esse, sed est additio in transmutabili et ire ad perfectionem
absque eo quod sit illic corruptio aut mutatio ex
non esse, ponitur sicut mutatio ex ignorantia ad scientiam. Et
quasi intendit quod hoc est magis remotum a vera alteratione
duobus modis. Alteratio enim que est evasio patientis
35 est duplex, alteratio scilicet de non esse ad perfectionem,
et alteratio de prima perfectione ad ultimam; et
hoc est additio quam innuit. Deinde dixit: *aut est aliud genus*
alterationis. Idest, et iste modus qui est evasio patientis aut non
dicetur alteratio, aut erit aliud genus alterationis.

417b8 **58.** *Et similiter, non est rectum dicere in eo*
quod intelligit, quando intelligit, quod alteratur,
sicut non dicitur quod Edificator, quando edificat,
417b10 *alteratur. Quod autem revertitur ad perfectionem*
5 *ab eo quod in potentia existit in capitulo intelligendi*
non est rectum ut vocetur disciplina,
sed oportet ponere ei aliud nomen. Qui autem
addiscit postquam fuit in potentia, et accepit scientiam
ab eo qui est in perfectione Doctor, oportet aut
10 *ut non dicatur omnino pati, aut ut dicatur quod alteratio*
417b15 *est duplex, transmutatio scilicet ad dispositiones non*
417b16 *esse, et transmutatio ad habitum et naturam.*

23 [considerat etc.] *A* ‖ [et] *C* ‖ ille *B* ‖ motus *D* **24** [est (1)] *C* **26** [non] *B* ‖ considerabat] considerat *D* **27** quid *D* ‖ scit] sit *A B D G* ‖ hec *C* **28** Deinde] dm̄ *D* ‖ conditio enim *C* quoniam additio *A* **28–29** [in — etc.] *A* **29** [etc.] *G* ‖ et <etiam> quia *G* quoniam *A* **30** <est> ire *A* iterum *C* **31** sit illic] fit i^i *A* **32** [non — ex] *C* ‖ ponitur] puro *G* **33** quasi] quia *D* ‖ a] in *A* **35** dupliciter *D* **37** hec *A* ‖ [est] *B* **37–38** [aliud genus alterationis] *A* **38** ille *B* ‖ [non] *B D G* **39** dicitur *G* ‖ [erit] *G* ‖ <aliquid> aliud *C*

58. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ [dicere] *C* ‖ [in eo] *G* **2** [quando intelligit] *C* **3** Edificator] qui edificat *A* **5** capitulo] ea post aliquid *C* **6** notetur *A* **7** ei ponere *A* **8** accipit *A* **9** aut] que *A* **10** [ut (2)] *C* **11** est — scilicet] scilicet dupplex est scilicet transmutatio *A* **11–12** [scilicet — transmutatio] *D* **11** dispositionem *C* **12** naturam] materiam *G*

Et similiter, non est rectum dicere in eo quod venit de ignorantia ad scientiam, cuius dispositio dicitur disciplina, quod alteratur, sicut non dicitur hoc in eo quod mutatur ex hoc quod non operatur ab habitu existente in eo in actu ad hoc quod agat ab eo, ut Carpentarius qui mutatur a non carpentari ad carpentari; et hoc exemplum invenimus in alia translatione. Deinde dixit: *Quod autem revertitur ad perfectionem*, etc. Idest, qui autem acquirit perfectionem de scientia post potentiam secundum reversionem ad illud quod iam acquisierat primo, deinde amisit ipsum, non debet dici illo nomine quo dicitur ille qui est in potentia prima semper et nunquam lucratus fuit illud quod dicitur disciplina; sed iste modus debet habere aliud nomen. Et iste modus quem innuit dicitur rememoratio. Et dixit hoc quia Plato opinatur quod disciplina et rememoratio idem sunt. Deinde dixit: *Qui autem addiscit postquam fuit in potentia*, etc. Idest, transmutatio autem ex ignorantia in scientiam a Doctore qui est sciens in perfectione et in actu necesse est aut ut non vocetur alteratio, aut ut dicatur quod alteratio est duobus modis; quorum unus est transmutatio que fit in dispositionibus non esse in patiente ab agente, et alius est transmutatio que fit in dispositione habitus et forme existentis in patiente ab agente; et ista est passio que est corruptio patientis, non evasio. Et hoc est illud quod dixit ante: *aut est aliud genus alterationis.*

417b16 **59.** *Et prima transmutatio sentientis est a generante, ita quod, cum fuerit generatum, statim est sentire etiam, sicut scientia est. Et quod est etiam in actu est simile considerationi. Sed tamen differunt, quod*
417b20 *agentia in hoc sunt extrinseca, ut visum et auditum,*
417b21 *et similiter alia sensibilia.*

Deest codex A

13–37 [Et — alterationis] *A* **13** <a. idest> Et *D* **14** cuius eius *D* **15** quod (2)] qui *D G* **16** <aliquid> ab *B* aliquo *C* **18** [ad carpentari] *C* ad carpentarii *D* **19** Deinde] dm̄ *D* **20** perquirit *G* **22** amisit] admiserit *C* **23** est] cum *D* ‖ potentiam *D* **24** prima] *Crawford* primo *B G* pura *C* in primo *D* ‖ illud] *I* illam *B C D G* **25** ille *B* **29** [etc.] *B C D G* etc. *Crawford* ‖ scientiam] scientia *G* **31** est autem *B* autem *C* ‖ <non> dicatur *C* **32** <de> duobus *D* **33** [in (1)] *G* ‖ esse] est *G* **34** fit] sit *C*

59. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ generatione *C* **2** fuit *C* ‖ statim <sentiet nisi aliquid impediat aut sensibilia non sint presentia> *B* **3** est sentire etiam] sentire est *C* et sentire etiam *B G* et sentire et *D* ‖ <in> scientia *A* scire *B* ‖ [etiam (2)] *A C* **4** similis *A*

Et prima transmutatio sentientis, que est similis transmutationi hominis de ignorantia ad scientiam per Doctorem, est transmutatio que fit per agens generans animal, non a sensibilibus. Et innuit differentiam inter primam perfectionem factam in sensu et ultimam. Opinatur enim quod prima perfectio sensus fit ab intelligentia agenti, ut declaratur in libro Animalium; secunda autem perfectio fit a sensibilibus. Deinde dixit: *ita quod, cum fuerit factum*, etc. Idest, ita quod, cum prima virtus fuerit facta, statim sentiet, nisi aliquid impediat, aut sensibilia non sint presentia. Et hoc est simile scientie que est in sciente qui non utitur scientia. Deinde dixit: *et sentire est sicut scire*. Idest, et ultima perfectio sensus, que est comprehendere sensibilia in actu et considerare in eis, simile est uti scientia et consideratione. Deinde dixit: *Et quod est in actu est simile ad considerare*. Idest, sentire in actu simile est ad considerare et scire. Deinde dixit: *Sed differunt*, etc. Idest, sed prima perfectio sensus differt a scientia scientis que est in actu quando non considerat in hoc quod movens primam perfectionem in sensu et extrahens eam in secundam sunt extrinseca sensata, ut visibilia, et movens scientem de prima perfectione in secundam est aliquid copulatum cum anima copulatione in esse.

60. *Et causa in hoc est, quod sensus in actu comprehendit particularia, scientia autem universalia, quasi essent in ipsa anima. Et ideo homo potest intelligere cum voluerit, sed non sentire, quia indiget sensato. Et ista dispositio est etiam in scientia sensibilium; ista enim causa est causa*

417b22

417b25

---

7 <et prima transmutatio idest> Et *A* dicit et *B C G* ‖ scientis *A C* **8** ignorantia ad scientiam <de scientia ad ignoranciam> *G* scientia ad ignorantiam *B C D* **9** per] secundum *G* ‖ animal non] illam ut *C* **11** [et] *B* **12** fit] sit *A C* ‖ declaratur] de. est *A* **13** autem] est *C* ‖ fit] sit *C* ‖ dixit deinde *G* **14** [cum (1) — etc.] *A* ‖ fuerit (1)] fuit *D* ‖ Idest] et *D* ‖ [ita] *A C* ‖ [cum (2)] *C* ‖ fuerit (2)] fuit *B* **15** <faciet vel> sentiet *A* ‖ <secundum> aliquid *C* ‖ impedit *C* **16** sint <ei> *A* sunt *C D G* ‖ [est (1)] *D* ‖ scientie] in scientia *G* ‖ qui *D* **17** [est sicut scire] *A* **18** ⌊<est>⌉ sensus *D* **19** <est> simile *G* ‖ uti] in *D* **20–22** [Et — dixit] *A* **20–21** ad considerare] a consideratione *D* **21** est simile *C* simile *B* **22** differunt etc.] tamen *A* **23** [scientis] *A* ‖ quando non] quantum *G* **24** [hoc] *C* ‖ [et] *D* **25** extrahens] actu et hoc *C* ‖ secundam] scientiam *A* ‖ sunt] sicut *A* **26** et movens] movens autem *A*

60. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* **4** sentire non *C* non consentire *A* **5** sensata *A* ‖ etiam est *C* **6** [causa (1)] *A*

eorum, scilicet quod sensibilia sunt ex rebus particularibus extrinsecis. Sed loqui de istis et
417b29 *exponere ea erit post, et habebit horam.*

Et causa huius diversitatis inter sensum et intellectum in acquirendo ultimam perfectionem est in hoc quod motor est in sensu extrinsecus, et in intellectu intrinsecus est; quia sensus in actu non movetur nisi motu qui dicitur comprehensio a rebus particularibus sensibilibus, et iste sunt extra animam; intellectus autem movetur ad ultimam perfectionem a rebus universalibus, et iste sunt in anima. Et dixit: *et iste quasi sunt in anima*, quia post declarabit quod ea que sunt de prima perfectione in intellectu quasi sensibilia de prima perfectione sensus, scilicet in hoc quod ambo movent, sunt intentiones ymaginabiles, et iste sunt universales potentia, licet non actu; et ideo dixit: *et iste quasi sunt in anima*, et non dixit *sunt*, quia intentio universalis est alia ab intentione ymaginata. Deinde dixit: *Et ideo potest homo intelligere*, etc. Idest, et quia moventia virtutem rationalem sunt intra animam et habita a nobis semper in actu, ideo homo potest considerare in eis cum voluerit, et hoc dicitur formare; et non potest sentire cum voluerit, quia indiget necessario sensibilibus, que sunt extra animam. Deinde dixit: *Et ista dispositio est etiam*, etc. Idest, et ista dispositio est etiam in nobis in scientia sensibilium, et nos discimus ab eis quia existunt in sensibus. Et causa in esse istius dispositionis in nobis in scientia sensibilium est eadem causa in esse eorum in ipsis sensibus. Et similiter est intelligendum

7 earum *A C* ‖ scilicet] secundum *C* **8** Sed] scilicet *D* ‖ [de istis] *A* **9** postea *G* ‖ ⌊<eam>⌋ horam *D* **10** <idest> Et (1) *A B* ‖ [huius] *A* ‖ sensus *B* **11** [est] *D G* **12** [motor] *C* ‖ in sensu est *A C* ‖ [in (2)] *B* **13** intrinsecus est] (*D*²) est intrinsecus *A* extrinsecus est *D* intrinsecus et *G* ‖ quia] quoniam *A* **15** ista *A B* isti *D* **17** iste (1)] ista *A* ille *B* ‖ [et iste (2)] *A* et ille *B* ‖ **17–18** sunt in anima] essent *A* **18** quia] quoniam *A* ‖ declarabitur *A* **19** quasi] (*A*²) sunt q. *A* sunt quasi *C* **20** <que> movent *A* **21** [et] *D* ‖ ille *B* ‖ <in> potentia *G* ‖ licet] hoc *C* **22** et (2) — anima] quasi etc. *A* ‖ ille *B* **23** sunt] esset *A* ‖ quia] quoniam *A* **24** ymaginativa *C* ‖ [potest — Idest] *A* ‖ intelligere homo *C* **25** rationabilem *A* materialem B_2 naturalem *C D G* ‖ inter *C G* **26** habita] hita *C* ‖ <que sunt> semper *C* ‖ [semper in actu] *D* ‖ potest homo *C* **26–27** potest considerare] intelligere potest *A* **27** uluerit *B* **28** quia] quoniam *A* ‖ [necessario] *C* **29** illa *B* **30** est (1) — etiam (2)] non est *A* est etiam A^2 ‖ illa *B* **31** [nos] *B* ‖ discimus] *J* dicimus *A B D G* discemus *C* ‖ existit *B* **32** sensibilibus *G* **33** earum *B D* ipsorum *A* **34** sensibilibus *A B D G* ‖ [est] *A*

quod dispositio existens in nobis in scientia universalium est in nobis quia est in virtute rationali, et quod causa quod nos sumus per illam hoc modo est causa qua ipsa est illo modo. Sed quia sermo in intellectu non est hic manifestus, transmisit nos ad aliud tempus. Et dixit: *Sed sermo in istis rebus*, idest de intellectu. Et potest aliquis dicere quod sensibilia non movent sensus illo modo quo existunt extra animam; movent enim sensus secundum quod sunt intentiones, cum in materia non sint intentiones in actu, sed in potentia. Et non potest aliquis dicere quod ista diversitas accidit per diversitatem subiecti, ita quod fiant intentiones propter materiam spiritualem que est sensus, non propter motorem extrinsecum. Melius est enim existimare quod causa in diversitate materie est diversitas formarum, non quod diversitas materie sit causa in diversitate formarum. Et cum ita sit, necesse est ponere motorem extrinsecum in sensibus alium a sensibilibus, sicut fuit necesse in intellectu. Visum est igitur quod, si concesserimus quod diversitas formarum est causa diversitatis materie, quod necesse erit motorem extrinsecum esse. Sed Aristoteles tacuit hoc in sensu, quia latet, et apparet in intellectu. Et tu debes hoc considerare, quoniam indiget perscrutatione.

61. *Nunc autem intantum determinetur quoniam illud* 417b29
quod dicitur esse in potentia non est simpliciter, sed de 417b30
quodam dicitur sicut dicitur quod puer potest gubernare exercitum, et de quodam dicitur sicut dicitur
de experimentato; et similiter est de sensu. 417b32

35 [existens] *A* **36** quod] quia *A C* ‖ causam *D* **37** quod] ipsa *C* ‖ [nos] *D* non *G* ‖ sumus] scimus B_2 *G* ‖ illam] illa *C* ‖ qua] (*A*) quia A^2 ‖ [est (2)] *C* ‖ <in> illo *B* eo *A C* **38** modo <sunt in virtute rationali> *C* ‖ quia] quoniam *A* ‖ sermo de intellectu *A* intellectus *D* **39** transmittit *A C* ‖ alia *C* ‖ Sed] Si *C* **39–40** sermo — Et] loqui etc. *A* **40** in istis] istius *D* **42** existit *B* **43** sint] sunt *C* **45** [ista] *C* illa *B* ‖ per] propter *C* **47** qui *A* **48** enim est *A C* ‖ [existimare] *G* estimare G^1 ‖ [in] *D* in D^2 **49** materia *D* **50** in diversitate] (D^2) diversitatis *C* diversitate *D* ‖ [cum] *A* cum A^2 **51** alium] (D^2) animalium *A* aut *D* **53** si] sicut *C* ‖ est] sit *A* **55** quia] quoniam *A* quod *D* ‖ [latet et] *A* tacet et *C* **56** Et tu] tu autem *A C* ‖ [hoc] *A*

61. 1 <Dixit Aristoteles> Nunc *B* Tunc *C* *unc *D* ‖ autem <sic> *A* ‖ intantum](D^2) intactum *D* ‖ terminetur *A* ‖ quoniam] quod *A* **2** simpliciter est *A* est simplex *B G* **3** [sicut dicitur] *A* **4** exercitium *B* excercitum *C G* ‖ [dicitur (1)] *A C* **5** experto *A* experimento *D G*

Summa eius quod declaratum est ex hoc sermone
et in hoc loco hoc est. Et intendit per *simpliciter*
unam intentionem, et dixit quod illud quod est in
potentia non est una intentio, sed plures. Et dixit: *sed*
quedam dicitur, etc. Idest, sed quidam sensus dicitur esse in
potentia sicut dicitur quod puer potest gubernare exercitum;
et ista est potentia prima remota, ex qua cum fit transmutatio
ad propinquam potentiam, fit per generans,
non per sensibilia, et est similis potentie ignorantis ad
scientiam. Deinde dixit: *et de quodam dicitur sicut*
dicitur de experimentato; et similiter est de sensu. Et intendit
potentiam que est prima perfectio sensus, et est illa
ex qua fit transmutatio ad ultimam perfectionem
per ipsa sensibilia; et est similis scienti quando non utitur
sua scientia. Et intendit per omnia ista declarare quod
potentia sensus que recipit sensibilia non est pura preparatio,
sicut preparatio que est in puero ad recipiendum
scientiam, et quod est aliquis actus, sicut habens habitum
quando non utitur suo habitu.

417b32 **62.** *Sed quia differentie eorum non sunt nominate, et*
iam determinavimus de eis quod sunt diverse, et
quomodo, necesse est nobis uti passione et alteratione
sicut res vere. Et sentiens in potentia est sicut
418a5 *sensatum in perfectione, secundum quod diximus; patitur enim*
418a6 *dum non est simile, et cum patitur, assimilatur.*

6 <idest> Summa *B G* idest et summa *C* *dest summa *D* ‖ declaratum] de. *A* ‖ [hoc] *A* **7** [in] *A C* ‖ hoc est] est hec *A* ‖ simplex *C G* **8** quod (1)] quoniam *A* ‖ illud <etc. idest> *A* ‖ est] dicitur *A* **9** Et] de. *A* **10** quedam dicitur etc.] de quodam *A* ‖ sed] et si *C* **11** dicimus *G* ‖ gubernare excercitum *G* etc. *A* **12** illa *B* ‖ prima] potestate *A* ‖ remota] (A^2) mota *A* ‖ fit <sit> *B* sit *C D* **13** potentiam propinquam *A* ‖ fit] sit *C* et *D* **13–14** [generans non per] *B D* **14** <et> non *C* ‖ ad] a *B* **15** scientem *C* **15–16** dicitur — experimentato] etc. *A* ‖ [sicut dicitur] *B* sic dicitur *D* **16** de (1)] ex *C* ‖ experimento *D G* **16–17** [Et (2) — sensus] *B* **18** fit transmutatio] sit trans modo *C* ‖ perfectionem ultimam *A* **19** similis] siml' *G* ‖ [scienti] *A* **20** <in> sua *B* ‖ illa *B* ‖ declarare] de. *A* **21** preparatio] (D^2) privatio *A* paratio *D* **22** sicut] (G^2) sed *G* ‖ [sicut preparatio] *C D* ‖ que est in puero] pueri *A C* ‖ puero <potentia> D^2 **24** [quando] *A*

62. **1** <Dixit Aristoteles> Sed *B* Et *C* ‖ quia] quoniam *A* ‖ [differentie] *C* **2** <secundum> quod *A* **3** uti <ut> *C* **4** <et> res *C* ‖ sensiens *G* **6** non dum *D* ‖ patitur] passum est *A*

Sed quia differentie potentie et transmutationis
existentium in anima sensibili et in rebus animatis
non habent nomina propria, et iam declaravimus ea esse diversa,
et declaravimus modum secundum quem diversantur, visum
est nobis quod necesse est, inquantum ista intentio
quam determinavimus de anima non habet nomen proprium,
dare ei nomen passionis et alterationis, que est
subiectum rerum verarum. Hoc enim non nocet, cum iam
determinavimus intentionem secundum quam diversantur. Et
dixit: *necesse est nobis*, quia ista intentio caret nomine
apud vulgus, et transumptio nominis usitati apud vulgus
est facilior quam fingere aliud nomen. Et cum hoc
fuit declaratum de sentiente, incepit describere eum
simpliciter. Et dixit: *Et sentiens est in potentia sicut*
sensatum in perfectione. Idest, manifestum est igitur ex hoc
quod diximus quod sentiens simpliciter est illud quod est
in potentia ad intentionem quam determinavimus de
potentia per intentionem rei sensibilis in perfectione, idest
illud quod innatum est perfici per intentiones rerum sensibilium,
non per ipsas res sensibiles. Et si non, tunc esse coloris
in visu et in corpore esset idem; et si ita esset, tunc
esse eius in visu non esset comprehensio. Et ideo dixit: *est*
illud quod est in potentia sicut sensatum in perfectione,
et non dixit: *illud quod est in potentia sensatum*; quoniam,
si ita esset, idem esset esse coloris in visu et in sua materia.
Deinde dixit: *patitur igitur dum non est simile, et cum patitur,*
assimilatur, etc. Idest, et contingit ei illud quod contingit omnibus
alterabilibus, ut declaratum est in sermone universali;
et est quod patitur a sensibili dum non est simile ei, et
cum passio perficitur, tunc erit simile.

7 <idest> Sed *A C D* ‖ quia] quoniam *A* ‖ [differentie] *C* **9** habet *B* ‖ declaravimus] de. est *A* **9–10** [ea — declaravimus] *D* **10** declaravimus] de. *A* **11** inquantum] quando *A* ‖ <est> ista *C* **12** declaravimus *A C* ‖ <et> non *C* **13** ei] illi *A* ‖ quod *G* **14** [iam] *D* **15** intentiones *A* ‖ quas *A* **16** [est nobis] *A* ‖ illa *B* **17** transmutatio *B C D* usitatio B^2 ‖ vulgus (2)] (A^2) vulsus *A* **18** aliud nomen] nomen novum *A* ‖ hic *C* **19** declaratum] de. *A* ‖ sentiente] sentire *A* ‖ incipit *D* intendit *A* ‖ eum describere *A B* **20** similiter *C* ‖ [in] *D* **20–21** [in — perfectione] *A* **21** <est> in *D* **22** dicimus *D* ‖ est simpliciter *A* **23** declaravimus *A* **25** innatum] ordinatum *A* **26** doloris *D* caloris *G* **28–29** est — potentia] senciens in potentia est *A* **29–30** [sicut — potentia] *C G* **30** illud] id *D* ‖ illud — sensatum] sicut sensatum in potentia *A* **31** doloris *D* caloris *G* ‖ [in (2)] *D* ‖ materia] natura *A G* **32–33** [dum — etc.] *A* **33** [etc.] *G* ‖ contingit (1)] con^{nit} *A* ?contra *C* ‖ contingit (2)] convenit *A* ‖ [omnibus] *C* **34** alteracionibus *A* ‖ declaratum] demonstratum *A* ‖ [in] *G* ‖ sermonibus universalibus *A* **36** erit] est *A*

ii. 6
418a7 **63.** *Et antequam incipiamus loqui de unoquoque sensuum, loquamur de sensibilibus. Dicamus igitur quod sensibile dicitur tribus modis, quorum duo dicuntur sentiri per se, et tertius accidentaliter. Et*
418a10 *alter duorum proprius est unicuique sensuum, et alter est communis omnibus. Et est dicere* proprius *quem non potest alter sensus sentire, et illud quod impossibile est ut ei contingat error, v. g. visus apud colorem, et auditus apud vocem, et gustus apud saporem. Sensus autem plures modos uno*
418a15 *habet, sed unusquisque eorum iudicat ista, et non errat in colore quis color sit, neque in voce que vox sit, sed in colorato quid est et ubi est, et in audito quid est et ubi est. Quod*
418a17 *igitur est tale est* proprium.

Cum declaravit quid est sensus simpliciter, vult modo loqui de unoquoque sensuum. Et quia iam predixit quod via ad hoc est loqui de ipsis sensibilibus, cum sint magis nota quam sensus, dixit: *Et antequam incipiamus loqui*, etc. Idest, et quia necesse est ire ex eis que sunt apud nos magis nota ad ea que sunt magis nota apud Naturam, oportet nos loqui prius de ipsis sensibilibus.

Et quia sensibilium hec sunt universalia, et hec propria, incepit loqui de universalibus. Et dixit: *Dicamus igitur quod sensatum*, etc. Et sermo eius in capitulo hoc apparet. Et per hoc quod dixit: *Sensus autem habet plures modos*, intendit quod sensibilia uniuscuiusque istorum

63. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* Set *C* **2** sensibilibus] sensibili *A* **4** <et> per *C* ‖ tercium *C* **5** duorum] eorum *B* ‖ est proprius *A* **6** est (1)] (*B*[1]) eorum *B* ‖ proprium *A* propriis *C* ‖ quem <quod> *C* q̃m alterum *A* **7** non — sensus] alter sonus non potest *A* ‖ alter] (*G*[1]) aliter *G* ‖ illud] id *D* **9** [et (1)] *A* **10** autem] tamen *D* ‖ uno <modo> *C* uno numero *G* **12** errat] erat *A* ‖ sit] sic *A* ‖ nec *A C* **13** [vox] *A* ‖ quid] quod *C* **14** ubi (1)] ista *D* ‖ auditu *A* ‖ [et (2)] *C* **15** est (1) <cum> *D* esse *C* est est *G* ‖ est (2) <esse> *D* esse *G* **16** <Sed antequam incip̃.> Cum *A* ‖ declaravit] de. *A* ‖ quid] quod *C* **17** [iam] *A* **18** via] utile *A* una *C* ‖ hec *C* ‖ [est] *B D* est *B*[2] ‖ sensibus *C* **19** sint] fuit *B* **20** [incipiamus loqui etc.] *A* ‖ [loqui] *G* loqui *G*[1] ‖ [et] *C* ‖ ex] ab *A* **22** prius loqui *A G* ‖ ipsis] hiis *C* **23** [Et (1)] *C* ‖ quia] quoniam *A* ‖ et hec] hec autem *A* **24** incipit *D* In. *A* **25** [quod sensatum etc.] *A* ‖ pensatum *C* ‖ <idest> Et *A B C* **25–26** hoc capitulo *A* **26** Et per] ex *A* et *B D G* ‖ [autem] *B D* **26–27** habet plures modos <uno> *C* plures modos uno habet *A* **27** <et> intendit *A* ‖ quod sensibilia] sensibilia autem *B D G* sensibilia *C*

sensuum plura sunt uno modo, sed unusquisque sensuum iudicat suum sensatum proprium et non errat in eo in
30 maiori parte. Visus enim non errat in colore utrum sit albus aut niger, neque auditus in voce utrum sit gravis aut acuta; sed isti sensus errant in comprehendendo differentias individuorum istorum sensibilium, v. g. in comprehendendo illud album quod est nix, aut
35 differentias locorum illorum, v. g. ut comprehendat quod illud album est superius aut inferius. Deinde dixit: *Quod igitur est tale dicitur proprium*. Idest, sensibilia autem que inveniuntur alicui soli sensui, qui non errat in eis in maiori parte, dicuntur propria. Et cum dixit:
40 *sed in colorato quid est et ubi est, et in audito quid est et ubi est*, non intendebat quod sensus comprehendit essentias rerum, sicut quidam existimaverunt; hoc enim est alterius potentie, que dicitur intellectus; sed intendebat quod sensus, cum hoc quod comprehendunt
45 sua sensibilia propria, comprehendunt intentiones individuales diversas in generibus et in speciebus; comprehendunt igitur intentionem huius hominis individualis, et intentionem huius equi individualis, et universaliter intentionem uniuscuiusque decem predicamentorum
50 individualium. Et hoc videtur esse proprium sensibus hominis; unde dicit Aristoteles in libro de Sensu et Sensato quod sensus aliorum animalium non sunt sicut sensus hominis, aut simile huic sermoni. Et ista intentio individualis est illa quam distinguit virtus cogitativa
55 a forma ymaginata, et expoliat eam ab eis que fuerunt adiuncta cum ea ex istis sensibilibus communibus et

28 [sensuum (1)] *B* ‖ sunt plura *A* ‖ [plura — sensuum (2)] *D* ‖ sensuum (2)] sensus *A* **29** iudicat] (*A*[1]) inducat *A* ‖ errat] (*C*[2]) erat *C* **30** enim] autem *C* **31** aut] vel *A* ‖ nec *A C* **32** aut] vel *A* ‖ acutus *B D* **33** istorum individuorum *A* **34** illud] istud individuum *A* **35** ut comprehendat] in comprehendendo *A* **36** istud *A* illum *B* **37** [est — proprium] *A* ‖ dicitur] est *C* **38** autem] igitur *A* ‖ sensui soli *A* ‖ errant *D* erat *C* **39** in (2)] im *G* **40** sed] quod *C* **40–41** quid (1) — est (2)] etc. *A* **40** quid (1)] qui *D* **41** intendit *A* intendebit *D* ‖ comprehendunt *G* **43** hec *C* ‖ alterius est *C* ‖ qui *A D* **44** intendebat] in. *A* ‖ comprehendit *A C* **45** [sua — comprehendunt] *D* ‖ comprehendit *A C* **46** [in (2)] *A C* **47** <et> comprehendunt *D* comprehendit *C* ‖ igitur] ergo *A* ‖ individualis hominis *A* **48** et (1) <universaliter> *B* **49** intencione *G* ‖ [decem] *G* **51** [de] *B D* de *B*[2] ‖ sensus *B* **52** non sunt sicut] non est sicut *A* non sunt sicut est in *B*[2] sunt sicut ********** *D G* **53** sensibus *B D G* ‖ <dicit> simile *A* **55** expoliant *D* exposuit *A* exspoliat *C* **56** fuerint *B C* fiunt *G* ‖ cum] tamen *C*

propriis, et reponit ea in rememorativa. Et hec eadem est illa quam comprehendit ymaginativa, sed ymaginativa comprehendit eam coniunctam istis sensibilibus, licet eius comprehensio sit magis spiritualis, ut alibi determinatum est.

418a17 **64.** *Communia autem sunt motus et quies et numerus et figura et quantitas. Ista enim non sunt propria alicui, sed communia eis omnia; motus*
418a20 *enim sentitur tactu et visu.*

Cum declaravit ex duobus modis essentialibus modum proprium, incepit declarare communem. Et dixit quod sunt quinque: motus et quies, etc. Et hoc quod dixit: *Ista enim non sunt propria*, etc., non intendit quod unumquodque istorum quinque est commune unicuique sensuum, ut intellexit Themistius, et secundum quod apparet; sed tria eorum, scilicet motus et quies et numerus, sunt communia omnibus; figura autem et quantitas sunt communia tactui et visui tantum. Et sic intendit per hoc quod dixit: *sed communia eis omnia*, idest, sed omnia sunt communia sensibus, non omnia omnibus sensibus. Quoniam autem hec sensibilia, scilicet propria et communia, sunt attributa sensibus essentialiter manifestum est; non enim possumus attribuere comprehensionem sensuum eis alio modo ab eo secundum quem sunt sensus. Hec igitur est intentio eius quod est accidentaliter, quod est oppositum ei quod est essentialiter. Ista enim sunt comprehensibilia sensuum secundum quod sunt sensus, non secundum quod sunt aliqui sensus.

57 componit *A* ‖ ea] eam *B G* **57–58** [Et (2) — ymaginativa (1)] *D* ‖ eadem est] est eadem cum *A* **58** ⌊<prima>⌉ ymaginativa (1) *A C* ‖ [sed ymaginativa] *A C* **59** [comprehendit eam] *A* ‖ eam] illam *B* ‖ coniuncta *A* **60** spiritualis] spericalis *D* ‖ ⌊<magis>⌉ alibi *D* alias *G* **60–61** alibi determinatum est] de. est alibi *A*

64. **1** [et (1)] *A* ‖ [et (2)] *A G* **2** [et (1)] *A* ‖ illa *B* **3** alicui <eorum> *G* ‖ <ex> eis *A* **4** sentiuntur *B C* secuntur *D* sensiuntur *G* ‖ <et> tactu D^2 et actu *D* **5** <communia autem etc.> Cum *A* ‖ declara *A* ‖ <entibus vel> essentialibus *C* ‖ modum] (D^2) motum *D* **6** incipit *D* in. *A* ‖ declarare] de. *A* **6–7** [quod — dixit] *A* **7** <idest> Et (2) *B C* **8** [non sunt propria] *A* ‖ [etc.] *C* et cum *B D G* ‖ [non (2)] *B G* non G^1 ‖ unumquodque] unum quod est *B C* **9** sensui *A* **10** intellexerit *A* ‖ [et] *C* ‖ sed] sunt *D* **11** [et (1)] *A* ‖ [et (2)] *A* **13** tantum] (B^2) tactum *B* ‖ sic] hic *C* ‖ intendit] in. *A* **14** [eis omnia] *A* ‖ [idest] *B D G* **15** [non — sensibus] *G* non — sensibus G^1 ‖ [sensibus] *D* **16** propria scilicet *A* ‖ <hec> communia *C* omnia *D* **18** comprehensioni *C* ‖ [eis] *D* ‖ alio modo eis *A* **19** quem] quod *B C* ‖ [sensus] *A* ‖ hic *B* **20** quod (1)] et *C* **21** illa *B* **22** sensus sunt *B* ‖ <et> non *A* ‖ aliquis *C*

418a20 **65.** *Accidentaliter autem dicitur in re quod est sensibilis, quasi sit album Socrates; iste enim non sentitur nisi accidentaliter; accidit enim albo quod fuit iste. Et ideo non patitur a sensibili secundum quod est sic. Ea autem que sunt sensibilia per se et propria sunt sensibilia in rei veritate; et sunt ea que sentire*
418a25 *est nata substantia cuiusque sensuum.*

Cum declaravit duos modos sensibilium per se, scilicet propriorum et communium, incepit declarare tertium modum, qui est sensibilis per accidens. Et dixit: *Accidentaliter autem dicitur in re quod est sensibilis*, idest hoc modo. Deinde dedit exemplum. Et dixit: *album enim quod est Socrates non sentitur nisi accidentaliter*. Idest, iudicare enim quod illud album est Socrates est sentire accidentaliter. Deinde dedit causam. Et dixit: *accidit enim quod album quod sentitur sit istud*. Idest, et dicimus quod ista comprehensio est per accidens quia non sentimus per visum quod illud est Socrates nisi secundum quod est coloratum, et coloratum illud esse Socratem est per accidens secundum quod est coloratum. Sed potest aliquis dicere quod similiter accidit ei figura et numerus et motus et quies. Quomodo igitur fuerunt numerata ista in eis que sunt sensibilia essentialiter? Quoniam, si fuerunt numerata quia sunt communia, similiter etiam intentiones individuorum sunt communes omnibus sensibus. Et possumus dicere in hoc duos sermones, quorum unus est quod ista communicatio magis videtur esse necessaria in esse priorum sensibilium, v.g. quantitatis. Color enim non denudatur ab eo, et similiter calor

65. **1** <Dixit Aristoteles> Accidentaliter *B* ‖ autem] enim *C* ‖ sensibile *A* **2** quasi] quod *G* ‖ [sit] *A B C D G* sit *Crawford* **3** fuit] sit *G* **4** ille *B* ‖ [ideo] *G* ‖ [non] *B D* **5** [autem] *A* ‖ sensibilia] (C^2) senbilia *C* ‖ [et] *G* et G^2 ‖ proprie *D* **6** <quorum> que *C D* quorum *A* ‖ sentit *D* **7** nata] vera *A* natura et *B* necessaria *C* nªta *G* ‖ uniuscuiusque *A* **8** declaravit] de. *A* **9** incepit declarare] in. de. *A* **10** accidens] agens *A* **10–11** [autem — modo] *A* **11** idest] scilicet *B* quasi *D* ‖ dedit deinde *G* Deinde dicit *C* **12–13** album — accidentaliter] iste enim *A* **12** est] etiam *C* **13** istud *A* **14** [sentire] *A C* ‖ accidit] accidentaliter *C* **15** [enim — istud] *A* ‖ illud *C* ‖ dicemus *D* **16** quia] quoniam *A* **17** coloratum est *A* **18** Socratem] sortem *C* **19** accidit] convenit *C* **20** ei] cum *A* **21** [igitur] *B* fuerunt ista numerata *A C* fuerunt numerata illa *B* ista numerata sunt *G* **22** fuergo *A* ‖ fuerunt ista numerata *A C* erunt] *I* fuerint *A B C D G* ‖ communia] ****** *G* **23** etiam] et *A* ‖ [individuorum] *A* dividuorum *D* ‖ [sunt] *B* **24** sensibilibus *A C* ‖ [dicere] *G* dicere G^2 **24–25** in — sermones] quod in hoc sermone sunt duo modi secundum accidens *C* ‖ sermones duos *A* sermones *D G* **25** illa *B* ‖ communicatio] (A^2 B_2) cōmutō *A* commutatio *B D* **25–26** videtur magis A^2 videtur *A* **26** esse necessaria in] in natura *A* ‖ priorum] propriorum *C* ‖ quantitas *A C* **27** Color enim] enim coloris *C* color *D* ‖ denudatur] dividitur *D* ‖ calor] color *C*

et frigus, que appropriantur tactui; color autem non
est necesse ut sit in Socrate aut Platone, neque necessitate
propinqua neque remota. Et etiam sensibilia communia,
ut declarabitur, sunt propria sensui communi
(quemadmodum ista sunt propria unicuique sensuum), et
comprehensio intentionis individui non, licet sit actio sensus
communis; et ideo pluries indigetur in comprehensione
intentionis individui uti pluribus uno sensu, ut
utuntur Medici, in sciendo vitam eius quod existimatur
habere superpositionem venarum, pluribus uno sensu. Tamen
videtur quod ista actio est sensus communis non secundum quod
est sensus communis, sed secundum quod est sensus alicuius animalis,
v. g. animalis intelligentis. Iste igitur est etiam alius
modus modorum secundum accidens, scilicet quod accidit
sensibus comprehendere differentias individuorum
(secundum quod sunt individua) non secundum quod sunt sensus
simplices, sed secundum quod sunt sensus humani; et precipue differentias
substantiales; videtur enim quod comprehensio intentionum
individualium substantiarum, de quibus intellectus
considerat, est propria sensibus hominis. Et
debes scire quod comprehensio intentionis individui
est sensuum, et comprehensio intentionis universalis
est intellectus, et universalitas et individualitas
comprehenduntur per intellectum, scilicet diffinitio universalis
et individui. Deinde dixit: *Et ideo non patitur*, etc.
Idest, et visus non patitur ab intentione sensibili per accidens;
quoniam, si pateretur ab aliquo individuo secundum

28–29 non — ut] non est natura que *A* est de necessitate quod *C* **29** Socrate] sorte *A C* ‖ aut] vel *A* ‖ <in> Platone *C D* ‖ nec necessitate *C* nec in natura *A* non necesse *D* **30** nec *A C* **31** sensui communi propria *A* sensui propria communi *G* **32** illa *B* ‖ sensui *A* **33** individui] indivisibilis *A* **33–35** [non — individui] *D* **33** [non] *A B C G* non *Crawford* **34** communis <que intentiones sunt> *C* ‖ plures *A B* **34–35** [pluries — individui] *C* **34** indigent *A* indigere *B* indigeret B^2 **35** uti] (A^2) in *A* utitur *C* ‖ pluribus <sensibus> *C* **36** utitur medicus *D* ‖ [eius] *C* **37** suppositionem *A C D* ‖ uno sensu] una *C* **38** illa *B* ‖ [est] *C* **38–39** non — sed] (A^2) scilicet *A* **39** [sensus (2)] *C* ‖ animalis] aialis *G* **40** animalis <est ipsius sensus> *C* ‖ ille *B* ‖ etiam est *G* motus est *A* est et *B* est unus modus *C* **41** modus] motus *A* ‖ <aliorum> modorum *B* ‖ scilicet] secundum *A* idest *C* **42** [sensibus] *A* sensibilibus *C* **43** [sensus] *D* **44** <?huius vel> humani *B* ‖ differentias] *Crawford* differentie *A B C G* differunt *D* **45** enim] tibi *G* ‖ comprehensio intentionum] intencio comprehensionum *A* **46** individuarum *C* **47** consideratur *C* ‖ hominis] humanis *C* **48** [intentionis] *A* **48–49** [individui — intentionis] *D* **49** [intentionis] *C* **50–51** universalitas — comprehenduntur] differentia universalitatis et individualitatis comprehenditur *A* **51** <differentia vel> diffinitio *C* differentia *A* **52** individui] particularis *A* ‖ [non patitur etc.] *A* **53** paciatur *C* ‖ sensibili] socratis nisi *A* **54** pateretur] ?paciatur *G*

quod est illud individuum, non deberet pati ab alio individuo.
Deinde dixit: *Ea autem que sunt sensibilia per
se*, etc. Idest, duorum autem modorum rerum sensibilium
per se, propria sunt ea que prius debent numerari
in eis que sunt essentialiter et sunt sensibilia in rei
veritate et essentialiter, cum ista sunt ea que sentiuntur primo
et essentialiter; illa autem, licet sentiantur essentialiter,
tamen non sunt prima. Deinde dixit: *et sunt ea
que sentire*, etc. Idest, et sunt ea que sunt nata sentiri primo
et essentialiter ab unoquoque sensuum; et similiter,
natura et essentia uniuscuiusque sensuum est in
sentiendo ea.

II.7

66. *Illud igitur cui attribuitur visus est visibile.* 418a26
*Et visibile est color, et quod possibile est dici sed non
est dictum; et post apparebit quod dicimus magis.* 418a30
Quoniam visibile est color, et hoc est visibile per se.
Et est dicere per se *non secundum intentionem, sed in eo
invenitur causa in hoc quod est visibile.* 418a31

Cum complevit sermonem universalem de sensibilibus,
reversus est ad sermonem proprium de unoquoque sensibili,
et primo de sensibili visus. Et dixit: *Illud autem cui attribuitur
visus*, etc. Idest, et manifestum est per se quod sensibile
quod attribuitur visui proprie est visibile. Et visibile
est color, et sibi simile ex rebus que videntur in obscuro,
que non habent in colore nomen congregans, neque
etiam in se habent nomen quod demonstrat de eis illud
quod est quasi genus, sed non possunt exponi nisi

55 [illud] *A* id *B* **56** Ea autem] et ea *C* ea *A* **56–57** [sensibilia — etc.] *A* sensibilia etc. *C* **57** <istorum> modorum *B* ‖ [rerum] *B* **58** deberent *A* **59** <et> in (1) *A* **60** [et] *D* ‖ illa *B* ‖ sint *A C* ‖ sentiuntur] (A^2) sequuntur *A* **61** illa] alia *G* **62** non tamen *A* cum non *C* **62–63** [ea — etc.] *A* **63** sunt (1)] fr̄i *D* ‖ sunt nata] innata sunt *A* necessaria *C* n^{a}ta *D* sunt numerata *G* ‖ sentiri] sentire *C* **63–64** ab unoquoque sensuum primo et essentialiter *A* **64** [et (1)] *D* ‖ utroque *G* **65** uniusque *B* in utroque *C* ‖ sensibilium *A* ‖ [in] *A G*

66. **1** <Dixit Aristoteles> Illud *B* ‖ [igitur] *D* **2** [est (2)] *A* **3** post] primo *A* ‖ Quoniam] quam *C* q^{m} *B* **4–5** [Et (2) — se] *A* **5** est dicere] cum dicitur *D* **7** <Illud igitur cui atri.> Cum *A* *um *G* ‖ sensibus *A* **9** [et (1) — sensibili] *C* **9–10** [Illud — Idest] *D* **9** autem] igitur *A* enim *C* **9–10** [cui attribuitur visus] *A C* **10** [etc.] *A B D G* **11** ⌊<est>⌉ visibile (2) *B* illud visibile *D* **12** simile sibi *A* ‖ ex] in *D* ‖ rebus que videntur] quibus videntur rebus *C* **13** que <vero> *C* ‖ in] cum *G* ‖ nec *A C* **14** habeat *D* ‖ demonstrat] determinat *A* ‖ [de eis] *C* **15** quod] quasi *C*

sermone composito; v. g. quod dicamus quod sunt ea que videntur in obscuro et non videntur in luce, ut conche. Deinde dixit: *et post apparebit*, etc. Idest, et nos declarabimus post modum secundum quem dicitur quod color et ista sunt visibilia, scilicet utrum hoc dicatur equivoce aut secundum prius et posterius. Deinde dixit: *Visibile enim est color*, etc. Idest, visibile enim in rei veritate est color; color autem est illud quod per se est visibile. Et est dicere *per se* non secundum primam intentionem intentionum de quibus dicitur illud quod est essentialiter (et est modus in quo predicatum est in substantia subiecti), sed secundum intentionem secundam (et est illud in quo subiectum est in diffinitione predicati). Color enim est causa ut res sit visibilis. Et per hoc quod dixit: *sed in eo invenitur causa*, intendit: secundum quod color est causa, aut in eo invenitur causa, ut aliquid sit visibile.

418a31 **67.** *Et omnis color est movens diaffonum in actu; et hoc est natura eius. Et ideo non est visibilis absque luce, sed necessario unusquisque colorum non est visibilis nisi in luce. Et ideo dicendum est de luce quid est; et hoc erit in dicendo*
418b4 *quasi in diaffono quid sit.*

Et substantia coloris et eius essentia, secundum quod est visibilis, est illud quod movet diaffonum in actu. Deinde dixit: *et hoc est natura eius*, etc. Idest, et ista descriptio demonstrat

16 [quod (1)] *G* **17** videntur in luce] lumine *A* in luce *G* ‖ conca *A* chonche *C* ache *G* **18** [apparebit etc.] *A* ‖ [Idest] *B* **19** declarabimus] de. *A* ‖ [modum] *A* ‖ quem] quid *A* quod *C* ‖ [dicitur quod] *A* dicimus *D* **20** illa *B* ‖ [sunt] *D* ‖ dicitur *B D G* **21** [secundum prius et] *D* ‖ et] aut *B C* ‖ [dixit] *D* ‖ Visibile enim] quoniam visibile *A* Visibile *C* **21–22** [est color etc.] *A* **22** <et> visibile *D* ‖ in <in> *D* ‖ [color (3)] *A B C* ‖ [autem] *C* **23** visibile est *C* ‖ <de. d.> Et *A* ‖ [per se non] *C* **24** [intentionum] *C* intencione *A* ‖ quibus] quo *C* **25** illud] id *D* ‖ quo] qua *C* ‖ predictum *A C* **26** est <hoc> *C* ‖ [sed] *D* ‖ [intentionem] *C* **27** [est (2)] *D* ‖ diffinitione] differentie *B* **28** visibiliter *A* ‖ Et] sed *C* **29** [quod] *D* ‖ sed] scit *A* ‖ [invenitur causa] *A* **30** secundum] scilicet *B D G* ‖ aut] ut *A* ‖ in — causa (2)] inveniatur in eo causa *A* invenietur causa in eo *C* **31** ut] quod *A*

67. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ omnis] quia scilicet *A* ‖ diaphanium *A* **2** hec *A C* ‖ natura est *D* ‖ [Et (2)] *A* ‖ visibile *B D* **3** absque] nisi in *C* **3–4** [absque — visibilis] *A* **3** unusquisque] unus cuiusque *D* **4** color *B C* ‖ [est] *D* ‖ visibile *B* **5** dicendum — est (2)] est de luce quid sit querendum *A* ‖ <hoc> est (2) *G* **6** [quasi] *A G* ‖ in] de *A* **7** <et quia idest> Et (1) *A* Dicit et *B C G* ‖ visibilis] in visibili *D* **8** illud] id *D* **9** hoc] hec *C* ‖ [est — etc.] *A* est eius natura etc. *D* ‖ ista] hec *A* illa *B* ‖ descriptio] dispositio *G*

naturam et substantiam eius, secundum quod est visibilis. Et signum quod color est movens diaffonum in actu, non diaffonum in potentia, est quia non erit visibilis absque luce, per quam diaffonum in potentia fiat diaffonum in actu. Et hoc aut demonstrat quod ipse opinatur quod colores existunt in obscuro in actu, et si lux sit necessaria in videndo colorem, non est nisi secundum quod facit diaffonum in potentia diaffonum in actu; aut opinatur quod lux est necessaria in videre secundum quod colores existunt in obscuro in potentia, et secundum quod diaffonum indiget etiam in recipiendo colorem ut sit diaffonum in actu. Et Avempeche dubitavit in hac descriptione diaffoni, et dixit quod non est necesse ut diaffonum, inquantum movetur a colore, sit diaffonum in actu. Quoniam diaffonitas eius in actu est illuminatio eius, et eius illuminatio est aliquis color; color enim nichil est nisi admixtio corporis lucidi cum corpore diaffono, ut declaratum est in libro de Sensu et Sensato; et omne recipiens aliquid non recipit ipsum nisi in modo secundum quem caret illo. Et hoc coegit eum ad exponendum hunc sermonem alio modo ab eo quem dixerunt expositores, et dixit: et dicere est quod color movet diaffonum in actu, idest movet diaffonum ad actum de potentia, non quod movet diaffonum secundum quod est diaffonum; lux autem necessaria est in videre quia colores in obscuro sunt in potentia, et ipsa facit eos in actu ut moveant diaffonum secundum quod diaffonum caret luce, aut illo quod fit a luce, scilicet colore. Et ista expositio est valde difficilis, secundum quod sonant eius verba.

Alexander autem dat rationem quod diaffonum in actu

10 <eius> naturam *A* ‖ eius substantiam *A* **12** erit] est *A C* ‖ per] propter *A* **13** fiat] est *A* **14** <in> hoc *C* ‖ aut] autem *A B C* ‖ demonstrat] determinat *A* **15** in (2)] ut *C* **16** est] enim *B* ‖ [nisi] *D* **17** [diaffonum] *D* ‖ [in actu] *B D* in actu B^2 G^1 actu *C* in videre *G* ‖ est] sit *A* **19** [et] *C* **19–20** [indiget — ut] *C* **20** diaphonum sit *A* sit *C* **21** Avempeche] aviscem *C* aucpēte *D* ‖ [dubitavit] *C* disputavit *A* ‖ descriptione] (B^2) ‖ diaffoni <disputat> *C* **22** ut] quod *A C* **24** in actu est] est in actu cum *D* ‖ illuminatio eius] eius illuminatio *A* illutio eius *C* ‖ [et eius illuminatio] *D* et eius illutio *C* et esse illuminatio *G* **25** nichil <aliud> *C* non *A* **26** declaratum] de. *A* **28** recipit] est recipiens *C* ‖ ipsum] illud *A C* ‖ [in] *A* ‖ quem] quod *C D* **29** illo] eo *A* ‖ cogit *A* ‖ eum] illum *A C* **30** quem] quod *B D G* **31** <secundum> quod *D* **31–32** [in — diaffonum] *B G* **33** secundum] sed *C* ‖ diaffonum (2) < [ad actum de potentiaactu>] *C* **34** necesse *D* ‖ colore *D* **36** [secundum — caret] *C* **37** illo] *I* illud *A B C D G* ‖ colore] *I* color *A* colorem *B C D G* ‖ ista] illa *B* **39** Alexander] aristoteles *A* ‖ autem] *Crawford* enim *A B C D G*

movetur a colore ex hoc quod apparet. Aer enim videtur
multotiens colorari colore quem videmus mediante
aere, ut parietes et terra colorantur per colorem
plantarum apud transitum nubium super eas. Si igitur
aer non coloraretur per colorem illarum plantarum,
non colorarentur parietes et terra. Et manifestum est
quod color, licet fiat a corpore lucido, tamen differt ab
eo diffinitione et essentia; color enim, ut dicitur, est ultimum
diaffoni terminati; lux autem est complementum
diaffoni non terminati. Unde manifestum est quod
non de necessitate illud quod movetur a colore debet
esse non lucidum, sed de necessitate debet esse non coloratum.
Nichil enim recipit se, aut est causa alicuius in recipiendo
ipsum. Et ista est propositio manifesta per se,
et Aristoteles ea multotiens utitur; et indifferenter sive moveri
et recipere fuerint spiritualia, sicut aer recipit colorem,
aut materialia, sicut corpus admixtum ex lucido
et diaffono obscuro recipit colorem. Et cum fuerit
possibile quod diaffonum in actu moveatur a colore,
necesse est ut hoc sit ei aut essentialiter aut accidentaliter,
scilicet aut secundum quod est diaffonum in actu, aut secundum
quod est diaffonum tantum sed contingit ei ut non moveatur
a coloribus nisi essendo diaffonum in actu; hoc
enim est secundum quod est diaffonum. Et ista est opinio Avempeche.
Sed manifestum est per se quod lux necessaria est in colores
essendo visibiles; et hoc aut erit quia dat coloribus
formam et habitum quo agunt in diaffono, aut
quia dat diaffono formam qua recipit motum a coloribus,
aut utrunque. Et est manifestum quod, quando conservaverimus

40 hoc] eo *A C* **41** [colorari] *B D* ?sub *A* multo cicius A^2 ‖ colore quem] ad modum *G* **42** ut] (A^2) et *A* ‖ colorantur <in eo> *C* **43** planetarum *C* **44** coloretur *B C G* coloratur *D* ‖ istarum *A* ‖ planetarum *C* **45** colorentur *C* ‖ [Et (2)] *A* sunt *C* ‖ est manifestum *B* **46** a] in *B* ‖ tamen] et non *C* ‖ differunt *B* **47** <in> diffinitione *A* ‖ [enim] *D* **48–49** [lux — terminati] *A* **49** [non] *C* ‖ Unde] et *A* **50** illud] id *D* **51** debet esse de necessitate *A* **52** [est] *D* ‖ alicuius] alius *G* **53** illa *B* ‖ propositio est *A* est proportio *C* ‖ [manifesta] *D* **54** [et Aristoteles] *D* ‖ [ea] *A B C D G* ea *I* ‖ utitur multociens *A C* ‖ [et] *A D* ‖ indiffenter *D* ‖ sive] suum *D* **55** [fuerint] *D* fuerunt *A* sunt *B* ‖ recipit <recipit> *G* ‖ [colorem] *D* **56** aut] sive *A C* ‖ sicut] sint *A* ‖ ex lucido] et lucidum *D* **57** [recipit colorem] *A* recepit colorem *D* ‖ fuit *G* **58** moventur *C* **59** sit ei hoc *D* hoc sit *A C* ‖ [aut accidentaliter] *D* **60** scilicet] idest *A* ‖ [secundum] *D* secundum D^1 **61** sed] hoc *C* ‖ contingit] convenit *A* ‖ ea *C* ‖ non] et *D* **62** <in> essendo *A* ‖ hoc] *A* **63** est ista *C* illa est *B* ‖ Avempeche] auenc̄. *A* ?auinc̄. A^2 aviscem *C* **64** est necessaria *A* necesse est *B D* **64–65** essendo colores *A* **65** [erit quia] *A* erit quia A^2 **66–67** [formam — coloribus] *C* **66** habitum ⌊<et agit>⌉ *D* ‖ ⌊<habent>⌉ agunt *A* agit *B D G* **68** Et] est *C* ‖ quod quando] quoniam *A* quod autem *C* ‖ ?connumeramus *A* consumavimus *C*

quod dicit Aristoteles in principio istius sermonis
(et posuit ipsum positione quasi manifesta
per se), tunc necesse erit ut lux non sit necessaria
in essendo colores moventes diaffonum nisi secundum
quod dat diaffono formam aliquam qua recipit
motum a colore, scilicet illuminationem. Aristoteles enim posuit
principium quod color est visibilis per se, et quod
simile est dicere colorem visibilem et hominem risibilem,
scilicet de genere propositionis essentialis in qua
subiectum est causa predicati, non predicatum causa
subiecti ut cum dicitur: homo est rationalis. Et hoc intendebat
cum dixit: *sed secundum quod in eo invenitur causa in
hoc quod est visibile*, secundum quod exposuimus. Et hoc concesso,
manifestum est quod impossibile est dicere quod lux
est illud quod largitur colori habitum et formam qua
fit visibilis. Quoniam, si ita esset, tunc comparatio visionis
ad colorem esset accidentalis et secunda, non prima,
scilicet mediante isto habitu. Visio enim manifestum
est quod est aliquid posterius visibili, et quod proportio eius
ad colorem non est sicut proportio rationalis ad
hominem. Manifestum est igitur quod proportio eius est sicut
proportio risibilis ad hominem; et sic color, secundum
quod est color, est visibilis non mediante alia forma
sibi contingente. Et cum ita sit, lux non est necessaria in
essendo colorem moventem in actu, nisi secundum quod dat subiecto
sibi proprio receptionem motus a se. Et Aristoteles videtur
quod non posuit hoc quod posuit nisi intendendo dissolutionem
istius questionis. Et secundum hoc intelligendus
est sermo eius quod colores movent visum in
obscuro in potentia; lux enim est illud quod facit eos motivos

69 principio] primo *C G* ‖ istius] huius *A C* **70** ipsum ponere *C* ipsam propositionem *D* **72** <nisi> in A^2 *B D G* ‖ [nisi] *G* non *A* **73** <sed> qua A^2 sed qm̄ *A* quam *C* **75** <quasi> principium *A* ‖ quod (2)] quia est *C* **76** ⌊<quod>⌉ colorem <esse> *A* ‖ risibilem] (A^2 B^2) visibilem *A* rationabilem *B* **77** proportionis *A C* **78** <et> non *A* ‖ <est> causa (2) *A* **79** [est] *D* **79–80** intendit cum predixit *A* **80** [secundum quod] *A* ‖ <est> in (1) *D* ‖ ?invidetur *B* **80–81** invenitur — visibile] etc. *A* **80** causa] tamen *D* **81** risibile *D* ‖ <ibi> exposuimus *A* ‖ Et hoc] in hoc et *D* **83** forma *D* **84** fit] sit *A C* ‖ tunc] erit *D* **85** accidentalis] ad colorem accidentaliter *D* **86** scilicet] sed *C D* ‖ enim] et *D* **87** [est (2)] *B* est B^2 ‖ <est> proportio eius *C* eius proporcio *A* **88** [non] *B* ‖ [proportio] *A* ‖ rationabilis *B G* risibilis B^2 **90** [proportio] *C* **91** [est (2)] *C* ‖ sensibilis *A* **92** <tunc> lux *G* ‖ [est] *A* est A^2 ‖ necessario *B* **93** [moventem] *D* **94–95** Et — quod (1)] videtur autem quod aristoteles *A* Videtur quod *D* **95** [quod posuit] *A* ‖ intendendo] in nitendo *A* **96** istius] huius *A* **96–97** intelligendus est] est intelligendum *B D* **97–98** in obscuro movent visum *A* **98** [illud] *G* ‖ eos] illos *A* ‖ motos *B D* moventes *C*

in actu; unde assimilat lucem intelligentie agenti,
et colores universalibus. Quod enim inducitur secundum
exemplum et large non est simile ei quod inducitur secundum
demonstrationem; de exemplo autem non intenditur
nisi manifestatio, non verificatio. Et non potest aliquis
dicere quod color non invenitur in actu nisi luce
presente. Color enim est ultimum diaffoni terminati;
lux autem non est ultimum diaffoni terminati, et
ideo necessaria non est in essendo colorem, sed in essendo
visibilem, ut determinavimus. Revertamur igitur
et dicamus quod, cum declaravit quod color, secundum quod
est visibilis, movet diaffonum in actu, et quod ista est natura
eius propter hoc quod est visibilis per se, et quod impossibile
est ut visio sit sine luce, reversus est ad narrandum
illud quod considerandum est de istis rebus prius. Et dixit:
sed necessarium est ut unusquisque color, etc. Idest,
sed quia unusquisque color non est visibilis nisi in luce,
dicendum est prius de luce; lux enim est unum eorum
quibus completur visio. Deinde dixit: *et hoc est dicendo
quid est diaffonum*. Idest, et hoc complebitur nobis
dicendo prius quid est diaffonum.

418b4 418b5 **68.** *Dicamus igitur quod diaffonum est illud quod est visibile, sed non visibile per se neque simpliciter, sed propter colorem extranei. Et in tali dispositione invenimus aerem et aquam et plura corpora celestia. Non enim secundum quod aer est aer, neque secundum quod aqua est aqua, sunt*

99 [unde] *C* nisi *A D* ubi A^2 *B G* unde *I* **100** universalibus] (C^2) uni^{bus} *C* ‖ secundum] hoc *A C* **101** <est> large *A* ‖ non] (*A*^{2}) et *A* ‖ ei] rei *A* ‖ secundum] per *A* **104** [non] *G* **105** interminati *A* ⌊terminati⌉ terminanti *B* **106** [lux — terminati] *D* ‖ [est — terminati] *A* **107** necesse non est *C* non est necessarium *A* necesse est *B* non necesse est B^1 ‖ sed <non> *C* **107–108** [sed — visibilem] *D* **108** declaravimus *A* determinatum est *G* ‖ Revertamus *A* **109** [cum declaravit quod] *A* ‖ declaravit] (D^1) declaravimus *D* **110** <color> visibilis *C* ‖ [in] *A* ‖ [quod] *A C* ‖ ita est *C G* ista *A* i^a est *B* **110–111** natura eius propter] secundum *A* **111** est visibilis] visibile *A* **112** ut] quod *A* ‖ [est (2)] *D* **113** illud] id *D* **114** necessario *A* necesse *B D* ‖ [est — Idest] *A* ‖ colorum *G* **114–115** [etc. — color] *D* **115** uniuscuiusque *A* ‖ colorum *G* ‖ est visibilis] videtur *A* ‖ nisi] ?ni *C* **116** [dicendum — luce] *B* ‖ de] in *C* ‖ [unum] *D* ‖ earum *B D* **117** quibus] per quod *A* **117–118** est — diaffonum] erit *A* **118** ⌊<diafonum>⌉ quid *D* ‖ <a> nobis *A* **119** quid est dyafonum prius *C*

68. **1** <Dixit Aristoteles> Dicamus *B* ‖ illud] id *D* ‖ visu *A* **2** [neque simpliciter] *A* sed simpliciter *C D* nec simpliciter *G* **3** extraneum *G* **4** [et] *C* ‖ celestia] theolda *A* ceolda *G* oculta *D* ‖ [enim] *A C* **5** [aer (1)] *A* ‖ nec *A C* ‖ [quod (2)] *A*

diaffona, sed propter naturam eandem existentem in hiis duobus et in corpore eterno altissimo. 418b9

Cum narravit quod oportet prius considerare de natura
diaffoni, incepit describere ipsam. Et dixit: *Et diaffonum*
est illud quod est visibile, etc. Idest, et diaffonum
est illud quod non est visibile per se, scilicet per colorem naturalem
existentem in eo, sed illud quod est visibile per accidens,
idest per colorem extraneum. Et hoc quod dixit
manifestum est. Et ideo innatum est recipere colores,
cum nullum proprium habeat in se. Deinde dixit: *Non enim secundum*
quod aer est aer, etc. Idest, et quia diaffonitas non est in sola
aqua neque in solo aere, sed etiam in corpore celesti, fuit
necesse ut diaffonitas non sit in aliquo eorum secundum quod illud
est illud
quod est, v. g. secundum quod aqua est aqua aut celum celum,
sed secundum naturam communem existentem in omnibus, licet non
habeat nomen. Et hoc quod dixit manifestum est.

1 1 418b9 418b10 **69.** *Lux autem est actus istius, scilicet diaffoni, secundum quod est diaffonum; in potentia autem est illud in quo est cum hoc obscuritas. Et lux est quasi color diaffoni cum fuerit diaffonum secundum perfectionem ab igne et similibus, ut corpus superius; in hoc enim etiam existit illud idem. Iam igitur dictum est quid est diaffonum, et quid est lux, et quod non est ignis, neque corpus omnino, neque aliquid currens a corpore omnino; quoniam, si ita esset, tunc secundum hunc modum* 418b15

6 diaffona] B^1 diaphani *A* diaffoni *B* dyafoni *C* diafoni *D G* ‖ eadem *B* **8** <dicamus igitur quod diaph.> Cum *A* ‖ [prius] *A* ‖ considerari *B D G* ut considerat *C* **9** incepit] in. *A* ‖ ipsum *A* ‖ [Et (2)] *C* ⌊et⌉ *D* **9–10** Et (2) — visibile] dicamus igitur *A* **9–13** [diaffonum — dixit] *D* **10** invisibile *B* ‖ [et] *A B C G* et *I* **11** non quod *B* ‖ est non *C* ‖ [scilicet] *B C* **13** hoc <est> *A* **14** est nisi *A* sed *G* scilicet *I* ‖ naturalem] materialem *B* manifestum *C* ‖ innatum] manifestum *C* **15** habet *B C G* ‖ [enim] *A C* **16** [quod — etc.] *A* quod aer etc. *C* ‖ [Idest] *D* ‖ [et] *C* ‖ [in] *C* **17** nec *A B* ut *C* **17–18** necesse fuit *A* **18** [sit] *C* ‖ alio *C* ‖ illud est] id *D* **18–19** [illud quod est] *B G* illud *A* quod est *D* **19** [quod (2)] *B* ‖ aut] vel *A* ‖ celum <est> celum *A C* **20** [communem] *C* **21** habent *A* ‖ nomen] naturam *D* ‖ hoc <est ⌊d⌉ > *A* ‖ [est] *C*

69. **1** <Dixit Aristoteles> Lux *B* ‖ [est (1)] *C D* ‖ istius] eius *C* ‖ [secundum] *A* **2** potentia] actu *D* ‖ est autem *G* est *D* ‖ cum] est *D* **4** ab] ad *D* **5** et] aut *B* **6** [etiam] *A* ‖ illud existit *D* **7** quid (1)] quod *C* ‖ [quod] *D* **7–8** corpus neque ignis *B* **8** nec —nec *A C*

esset aliquod corpus. Sed est presentia ignis,
aut simile, in diaffono. Impossibile enim est ut
418b17 *duo corpora sint in eodem loco.*

Cum declaravit naturam diaffoni, quod est de luce quasi materia de forma, incepit diffinire lucem que est. Et dixit: *Lux autem est actus diaffoni*, etc. Idest, substantia autem lucis est perfectio diaffoni secundum quod est diaffonum, aut perfectio istius nature communis corporibus. Et hoc quod dixit: *in potentia autem est illud in quo est hoc et obscuritas*, id est: corpus autem diaffonum in potentia est illud in quo invenitur ista natura communis cum obscuritate.

Deinde dixit: *Et lux est quasi color diaffoni*, etc. Idest, et lux in diaffono non terminato est quasi color in diaffono terminato, cum diaffonum fuerit diaffonum in actu a corpore lucido naturaliter, ut ignis, et similia de corporibus altissimis lucidis. Deinde dixit: *in hoc enim etiam*, etc. Idest, natura enim diaffonitatis existens in corpore celesti semper associatur illi quod facit eam dispositionem in actu; et ideo nunquam invenitur celum diaffonum in potentia, sicut ea que sunt inferius, cum quandoque sit lucidum presens et quandoque non; ista autem natura celestis semper est illuminata. Et ex hoc declaratur etiam quod colores non acquirunt habitum a luce; lux enim non est nisi habitus corporis diaffoni . . .

418b18 **70.** *Et existimatur quod lux sit contrarium obscuritati;*
et obscuritas est privatio habitus a diaffono;
418b20 *declaratur igitur ex hoc quod lux est presentia istius*
intentionis. Et non vere dixit Empedocles neque alius,

10 aliquod] aliud *A C* **11** est enim *A* est *D* **13** <lux autem est actus etc.> Cum *A* ‖ demonstravit *A* ‖ naturam] materiam *C* ‖ quod] que *A C* **14** incipit *D* in. *A* ‖ [que est] *A* **15** [est — etc.] *A* **15–16** etc. — diaffoni] idest *C* **17** [istius] *A* istius A^2 illius *C* ‖ corporibus] (A^2) comparibus *A* **17–18** Et hoc <est> quod *C* de. *A* **18** [autem] *B C D* ‖ [est (1) — obscuritas] *A* **18–20** [est (2) — quo] *D* **19** id est] et *B* ‖ [autem] *B* **20** natura ista *A* **21** [est — diaffoni] *A* ‖ [etc.] *C* **22** [est — terminato (2)] *C D* **23** [diaffonum (2)] *A* ‖ in <in> *G* ‖ <et> a *D* **24** ut] aut *B D* **25** in — Idest] Intendit in hoc scilicet *A* **26** <In> natura *C* ‖ enim] eius *D* ‖ diaffonitas *B D* ‖ existentis *C* **27** associantur *A* ‖ fecit *A C* **30** [et] *A C* ‖ illa *B* **31** declaratur etiam] de. est *A* declaratum est *C* **33** habitus] hyatus *D*

70. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ <etiam> quod *A* **2** [a] *G* ‖ dyaphonio *C* **3** declaratur] declaratum est *A* ‖ igitur] *J* etiam *A B C D G* ‖ <etiam> est *B G* ‖ [istius] *C* illius *A* **4** neque] sic *D*

5 *si aliquis dixit sicut ipse dixit, quod lux transfertur et*
vadit in tempore inter terram et circunferentiam, sed
imperceptibili a nobis. Iste enim sermo est extra
verum et extra apparentiam. Possibile enim est hoc
non percipi in brevi spatio, sed non percipi de oriente 418b25
10 *ad occidentem magna est differentia valde.* 418b26

Cum declaravit quod lux est perfectio corporis diaffoni secundum quod est diaffonum, incepit declarare modum per quem certificabitur quod lux non est corpus, sed est dispositio et habitus in corpore diaffono. Et dixit: *Et existimatur*
15 *quod lux est contrarium obscuritatis*, etc. Idest, et videtur quod lux sit opposita obscuritati secundum privationem et habitum. Deinde dixit: *declaratur igitur ex hoc quod lux est presentia istius intentionis*. Idest, declaratur igitur ex hoc, scilicet quod obscuritas est privatio lucis in diaffono, quod lux non est
20 corpus, sed est presentia intentionis in diaffono cuius privatio dicitur obscuritas apud presentiam corporis luminosi. Et hoc quod dixit manifestum est, quoniam subiectum obscuritatis et lucis est corpus, et est diaffonum; lux autem est forma et habitus istius corporis, et si
25 esset corpus, tunc corpus penetraret corpus. Deinde dixit: *Et non vere dixit Empedocles*, etc. Idest, et nichil dixit Empedocles cum dixit quod lux est corpus, et quod primo transfertur et vadit inter terram et circunferentiam, deinde transfertur ad terram, sed sensus non percipit propter velocitatem motus. Deinde dixit:
30 *Iste enim sermo est extra verum*, etc. Idest, iste enim sermo, scilicet Empedoclis, est extra rationem. Possibile enim est hoc non sentiri in brevi spatio, sed in maximo spatio, scilicet ex oriente in occidentem, est maxime recedere a ratione.

5 si aliquid *D* aliquis qui *A* **5–6** [et vadit] *A* **6** inter] in *B* ‖ circumferentia *D* **7** imperceptibili] *Crawford* imperceptibile *A C* impreceptibili *B D G* ‖ [a] *A* ‖ ille *B* **8** verum] naturam *B D* ‖ est enim *A* ‖ <in> hoc *A* **9** percipi (1) — percipi (2)] perfici *C* **11** <et estimatur quod lux> Cum *A* ‖ declaravit] de. *A* ‖ ⌊<est>⌉ corporis *A* **12** incepit declarare] in. de. *A* **13** rectificabitur *C* ‖ [lux] *A* ‖ corpus] (A^2) corporis *A* **14** Et (3)] quod *D* **15** [quod — etc.] *A* ‖ [lux] *G* ‖ obscuritati *D* **16** sit] est *A C* ‖ opposita] contraria *A* **17** <et> declaratur *C* de. est *A* **17–18** igitur — intentionis] enim *A* **17** ex hoc] hic *D* ‖ lux quod *B D* ‖ presentia] in potentia *D* **19** in] a *A* **22** est manifestum *C* ‖ quoniam <quia> *G* **24** lux autem] et lux *A* lux *B D G* ‖ [et (1)] *B D G* et B^2 ‖ et (2)]quoniam *A* **26–27** [etc. — dixit] *A* **26** dixit (2)] aliud *C* **27** [primo] *C* ‖ intra *D* **28** terram (1) </> *A* ‖ <et> deinde *A* **29** sed] scilicet *D* ‖ perficit *C* ‖ propter] (A^2) secundum *A* ‖ <et> Deinde *C* **30** [est — etc.] *A* ‖ [est — sermo (2)] *D* ‖ iste enim] et iste *A* iste *B* ‖ [scilicet] *A C* **31** empedocles *D* ‖ enim est] est *A* est enim *C* ‖ [non] *D* **32** [in (1)] *D* ‖ [sed — spatio (2)] *D* sed in maximo *A* ‖ ex] ab *A* **33** ⌊<recedere>⌉ maxime *D*

418b26 **71.** *Et recipiens colorem est quod non habet colorem,*
et recipiens vocem est quod non habet vocem.
Quod autem non habet colorem est diaffonum
non visibile, aut illud quod videtur secundum quod existimatur
de obscuro. Et tale est diaffonum, sed
418b30 *non quando in perfectione fuerit diaffonum,*
sed in potentia; eadem enim natura forte erit
419a1 *obscuritas et forte lux.*

Cum narravit quod color est movens diaffonum secundum quod est diaffonum in actu, incepit dare causam in hoc. Et dixit: *Et recipiens colorem est illud quod non habet colorem*, etc. Idest, et color est movens diaffonum quia recipiens colorem debet carere colore. Et quod caret colore est diaffonum non visibile per se, sed si dicitur visibile, erit sicut dicitur quod obscurum est visibile, idest est innatum videri, cum diaffonum sit obscurum quando lux non fuerit presens. Et hoc intendebat cum dixit: *aut illud quod videtur ut existimatur de obscuro*; idest, aut illud quod est visibile secundum quod dicitur quod obscurum est visibile. Deinde dixit:
Et quod est tale est diaffonum, etc. Idest, et diaffonum quod non est visibile per se non est diaffonum quod perficitur per lucem, sed diaffonum quod est in potentia lucidum.

Deinde dixit: *eadem enim natura*, etc. Idest, et diaffonum invenitur secundum has duas dispositiones quia natura recipiens diaffonitatem in quibusdam rebus recipit utranque; quandoque enim invenitur obscura et quandoque diaffona. Et dixit *forte* quia hoc non equaliter accidit in ista natura, sed tantum in diaffonis generabilibus et corruptibilibus.

71. <Dixit Aristoteles> Et *B* **3** est] aut *C* ‖ dyafonium *C* diffonum *G* **4** [illud] *B* **5** est tale *C* ‖ dyafonium *C* **6** dyafonium *C* **7** potentia <alū> *B* ‖ [forte] *D* **8** [forte] *A* forte erit *C* **9** <et recipiens> Cum *A* **10** [in actu] *A* in actu A^2 ‖ incipit *D* in. *A* ‖ in (2)] cur etiam est *A* **11** Et (1)] quod *C* ‖ [Et (2)] *A C* **11–12** [colorem — etc.] *A* **11** colorem ⌊<et reci>⌉ *D* ‖ illud] id *D* **13** ⌊<est>⌉ recipiens *A* **14** dyafonium *C* **15** idest <et> *C G* ‖ est innatum] natum *A* estimatum *C* et innatum *D* innatum est *G* **17** [hoc] *C* ‖ intendebat] in. *A* ‖ illud] id *D* **17–18** [quod — obscuro] *A* **18** quod illud *B* quod id *D* **20** [quod est] *A* quod *B C* ‖ [est diaffonum etc.] *A* ‖ [et (2)] *C* **22** [est] *C* **23** <et> eadem <est> *C* ‖ enim] est *D* ‖ [natura etc.] *A* **24** invenitur] videtur *A* ‖ [has] *C* ‖ <et> quia *A* ‖ <non> recipiens *B* **25** diaffonitatem] (G^1) diffonitatem *G* ‖ [rebus] *A* ‖ utrumque *A* **26** quandoque (1)] quoniam *A* quando *C* ‖ invenitur — diaffona] inveniuntur diaphana quandoque obscura *A* ‖ quandoque diaffona] dyafonia quandoque *C* **27** quia] quoniam *A* ‖ non <est> *C* ‖ illa *B* hac *A* **28** [in] *C*

Natura autem celestis nunquam recipit obscuritatem,
30 nisi hoc quod existimatur de luna in eclipsi, et apud diversitatem situum eius a sole (si concesserimus quod natura lune sit ex naturis diaffonis, non ex naturis luminosis; et forte luna est composita ex istis duabus naturis).

72. *Et non omnia videntur in luce, sed ex quolibet* 419a1
color tantum proprius. Sunt enim quedam que
non videntur in luce, sed in obscuritate faciunt sensum,
v. g. ea que videntur ignea et splendescere.
5 *Et ista non habent unum nomen, v. g. concha,*
et cornu, et capita quorundam piscium 419a5
et squamme et oculi. Sed color proprius non videtur
in aliquo eorum. Quare autem ista videntur
indiget alio sermone. 419a7

10 Cum predixit quod visibilium quiddam est color et quiddam non color (et est illud quod non habet nomen commune), et quod proprium est colori quod non videatur nisi in luce, incepit dicere quod dispositio illorum aliorum visibilium est econtrario colori, scilicet quod videntur in obscuro, et non in luce. Et dixit:
15 *Et non omnia videntur in luce*, etc. Idest, et non omne visibile videtur in luce, sed tantum hoc est verum, quod color proprius cuiuslibet visibilis videtur in luce, et indifferenter sive illud visibile videatur in obscuro sive non. Deinde dixit: *Sunt enim quedam que non videntur in*
20 *luce*, etc. Idest, et diximus quod non est necesse ut omne visibile videatur in luce quia sunt quedam que videntur in obscuro, et non in luce, ut plura animalia, et conche,

29 autem] enim *G* **30** [de luna] *D* in luna *A C* ‖ [in] *A C* ‖ [et] *C* **31** <scilicet> si *A* sed *C* **32** ex naturis (1)] extra· *D* extra materias D^2 ‖ diffonis *G* ‖ non] nec *C* ‖ ex naturis luminosis] extra materias luminosas *D* **33** [luna] *D* ‖ [istis] *G* hiis *A* ‖ naturis] materiis *D*

72. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* **2** tantum proprius color *A* ‖ [quedam] *A* **5** illa *B C* **6** quorundam piscium capita *A* **7** color] corpus *D* **8** aliquo] aq° *D* ‖ [ista] *A* **9** indigere *D* **10** quiddam (1)] quidam *B D G* quedam *C* ‖ [et] *C* ‖ quiddam (2)] quidam *B C D G* **11** [est] *C D* ‖ commune] omne *C* **12** incipit *D* in. *A* ‖ dicere] de. *A* **13** coloris *C* **14** scilicet] secundum *C* ‖ videtur *A* ‖ <est> in (2) *C* **15** [videtur — etc.] *A* **15–16** [etc. — luce] *D* **15** [et (2)] *A* **16** videtur] dicitur videri *A* ‖ tantum] tunc *A* ‖ quod] cum *A* **17** cuiuslibet] cuius hec *C* ‖ [videtur] *D* **18** differenter *B* **19–20** quedam — etc.] idest quedam *A* **20** [et] *A C* ‖ omne] esse *C* **21** quia] quoniam *A* **21–22** videntur — luce] non videntur in luce sed in obscuro *A* **22** et (2)] ut *A D*

et cornu, et alia. Et ista omnia non habent idem nomen.
Deinde dixit: *Sed color proprius non videtur*, etc. Idest,
sed licet ista sentiantur in obscuro, tamen color proprius
uniuscuiusque eorum non sentitur tunc, sed apud presentiam
lucis tantum; et ideo non potest aliquis dicere quod aliquis color
videtur in obscuro. Deinde dixit: *Quare autem videntur ista*, etc.
Idest, causa autem propter quam ista videntur in obscuro
et non in luce dicenda est in alio loco. Et videtur
quod ista videntur in nocte et non in die quia in eis est parum
de natura lucida; latet enim veniente luce propter paucitatem
eius, sicut hoc accidit in lucibus parvis cum fortibus
(et ideo stelle non apparent in die). Et natura coloris
alia est a natura lucis et lucidi; lux enim est visibilis
per se, color autem est visibilis mediante luce.

419a7 **73.** *In hoc loco autem hoc tantum apparet, scilicet quod omne visum*
in luce est color, et similiter, non videtur sine
luce. Hoc enim etiam est illud quod fuit in
419a10 *colore quid est, scilicet quod est illud quod movet*
diaffonum in actu; et perfectio diaffoni est lux.
Et signum eius manifestum est, quoniam, si posueris aliquod
habens colorem super ipsum visum, non
videbitur. Sed color movet diaffonum sicut,
419a15 *aer cum continuatur, movetur sensus ab eo.*

Cum declaravit quid est visibile, scilicet color, et quid est
diaffonum, et quid est lux, incepit dicere summam eorum que

23 et (1) — alia] etc. *A* ‖ ista] illa *B* ‖ idem] unum *A C* **24** [proprius — etc.] *A* **25** sed <hoc> *C* ‖ sentiatur *B* ‖ proprius color *A C* **26** unicuique *G* ‖ sentitur ⌊<etc.>⌉ *D* **27** <Sed> et *A* ‖ </> non *A* **28** Quare autem] dicitur quare *C* ‖ [videntur ista etc.] *A* videntur illa etc. *B* **29** [autem] *A* ‖ quam] (*B*) qua B^2 ‖ ista videntur] videntur illa *B* **30** [in (2)] *A* ‖ aliquo *C* **31** illa *B* ‖ <sint que> videntur *B* videtur *C* ‖ [et] *A* ‖ die] luce *G* **32** latet enim] late *D* ‖ veniente] *J* mediante *A B C D G* **33** accidit hoc *A* ‖ lucibus] lucidis et *C* **34** [in] *B G* **35** [est (1)] *D G* ‖ lucidi et lucis *C* ‖ [est (2)] *A* **36** [est] *D*

73. **1** <Dixit Aristoteles> In *B* ‖ autem loco *A* ‖ [hoc (2)] *A D* ‖ visum <habens> *A* **2** similiter] ideo *G* **3** [etiam] *A* ‖ illud] id *D* **4** quid] qui *C D* ‖ scilicet] secundum *D* ‖ illud] id *D* ‖ moveret *C* **5** <illud quod est> lux *A* **6** [est] *D* ‖ posueris] posterius *B* ‖ aliquid *A B* **8** videtur *A C* **9** movatur *G* ‖ [movetur — eo] *D* **10** declaravit] de. *A* ‖ est (1)] esset *A* ‖ <esse> visibile *C* dicere visibile *G* ‖ [est (2)] *A* esset *C* **11** [est] *A* esset *C* ‖ incepit] in. *A* ‖ summam] sententiam *D* ‖ [eorum] *A C*

declaravit. Et dixit: *In hoc autem loco hoc tantum*, etc. Et
hoc quod dixit manifestum est, scilicet iste due propositiones,
quarum una est quod omne quod videtur in
luce est color, secunda econtrario scilicet quod omnis color videtur
in luce. Illa enim que apparent in obscuro manifestum
est quod non videntur secundum colorem proprium.

Deinde dixit: *Hoc enim etiam est illud*, etc. Idest, hoc enim
etiam est illud quod induxit nos ad dicendum in cognitione
substantie coloris, secundum quod est visibile, quod
est illud quod movet diaffonum in actu. Et intendit
per hoc quod ista diffinitio non declarat esse coloris nisi
secundum quod apparuit nobis quod impossibile est ut color
videatur sine luce, et quod lux intrat in visionem secundum quod
largitur diaffono preparationem ut moveatur a coloribus,
non quod largitur coloribus habitum; et hoc declaratum
fuit prius. Deinde dixit: *et perfectio diaffoni est lux*, etc. Idest, et
lux est actus diaffoni tantum. Et signum eius quod lux non habet
esse absque diaffono est quia, si positum fuerit aliquod
coloratum super ipsum visum, non comprehenditur;
tunc enim non erit lux inter colorem et visum, quia
non est illic diaffonum. Cum igitur diaffonum auferetur, auferetur
et lux; et cum lux erit, erit diaffonum. Deinde dixit: *Sed*
color movet diaffonum, etc. Idest, sed propter hoc quod
diximus, quod, cum color fuerit positus super visum, non
videtur, fuit necesse ut visio coloris non compleatur
nisi color moveat diaffonum quod est medium inter ipsum
et videns, et medium moveat per suam continuationem cum vidente
videntem; ut aer, quoniam, cum copulatur cum vidente, movetur a colore
quando illuminatur, deinde ipse movet visum.

12 declaravit] de. *A* ‖ [autem] *C* **12–13** [autem — hoc] *A* **12** [hoc tantum] *C* **13** scilicet iste] sed ille *B* **14** quarum] q̄r *B* **15** secunda <est> *A* secundum est *D* ‖ [econtrario scilicet] *A* **16** enim] autem *A* **17** est <igitur> *B* ‖ secundum] per *A* **18** [etiam — etc.] *A* ‖ [enim (2)] *A* **19** dividendum *A* videndum *C* **20–21** quod est illud] et est id *D* **21** illud quod moves *G* movens *A* ‖ intendit] in. *A* **22** diffinitione *A* ‖ declaratur *A* declaravit *C* ‖ esse] essencia *A* **23** ut] quod *A C G* **24** intret *A C* monstravit *D* ‖ divisionem *A* visione *C* **25–26** [diaffono — largitur] *C* **25** <in> diaffono *G* ‖ preparationem] propter actionem *A* **26** [hoc] *D* **26–27** declaratum <est vel> fuit *C* de. est *A* **27** [diaffoni — etc.] *A* ‖ [Idest] *B* ‖ [et (2)] *A C* **29** dyafonio *C* ‖ quia] quod *A* ‖ aliquod] colorem *C* **31** erit] esset *A C* ‖ visum et colorem *D* **32** illic] ibi *A* ‖ igitur] enim *A* ‖ aufertur aufertur *A* auferetur aufertur *B* **33** [et (1)] *B D G* **34** [movet diaffonum etc.] *A* ‖ [sed] *A* **35** dicimus *C* dixit *D* ‖ positus fuerit *A* fuerit positum *D* **36** fuerit *C* ‖ ut] quod *C* **37** [color] *A* **38** videns] videmus *C* ‖ moveat medium *G* ‖ [per suam continuationem] *C* **39** [videntem] *A* ‖ copuletur *A* ‖ moveatur *D* **40** quando] quoniam *D* ‖ [deinde — visum] *A* ‖ ipsum *B C* ‖ visum] ipsum *B*

419a15 **74.** *Democritus igitur non vere dixit in hoc quod existimavit quod, si medium esset vacuum, tunc visio esset magis vera, et si formica esset in celo. Hoc enim impossibile est. Visus enim non fit nisi quando sensus patitur aliqua passione; sed impossibile est ut visus patiatur a colore;* 419a20 *remanet igitur ut patiatur a medio, unde necesse est ut aliquid sit in medio. Si autem fuerit vacuum, non tantum visio non erit vera, sed nichil omnino videbitur. Dicta est igitur causa propter quam color necesse est ut non videatur nisi in luce. Ignis autem videtur in utroque, scilicet in obscuro et in luce; et hoc necesse est; diaffonum* 419a25 *enim per hoc est diaffonum.*

Cum declaravit quod actio visus non perficitur nisi per diaffonum medians, per signum quod, cum color fuerit positus super visum, non videtur, et etiam quia visus non perficitur nisi per lucem, et lux non invenitur nisi in diaffono medio, incepit reprehendere Democritum dicentem quod, si visio esset in vacuo, tunc esset magis vera. Et dixit: *Democritus igitur*, etc. Idest, et cum declaratum est quod visio non fit nisi per medium, non recte opinabatur Democritus quod, si visio esset mediante vacuo, tunc esset magis vera. Deinde dixit: *Hoc enim impossibile est*, etc. Idest, hoc enim quod dixit, quod visio magis perfecta erit in vacuo, impossibile est. Et signum eius est quod iam declaratum est quod visus, secundum quod est virtus sensibilis, movetur et patitur a colore, et color movet

74. **1** <Dixit Aristoteles> Democritus *B* **2** esset medium *C* **5** [sensus] *G* sensus G^2 esse visus *C* **7** remaneat *C* **9** non tantum] tantum et non actum *C* non tactum *D* ‖ visio — vera] erit vera visio *A* ‖ sed] si *C* **10** igitur est G^2 cum igitur *G* **12** autem] enim *C* **13** [in] *B D G* **14** [enim — diaffonum] *D* ‖ est] fit *G* **15** declaravit] de. per signum *A* **16** diaffonum] med'. *A* ‖ per (2)] et est *A* ‖ positum *D* **17** [etiam] *A* **17–18** non perficitur visus *C* **18** invenitur] videtur *A* **19** incipit *D* in. *A* ‖ deprehendere *C D* ‖ [dicentem] *B D G* **20** visio <non sit nisi per medium> *C* visus *B D G* ‖ [[tunc] *A C* ‖ <visio> esset (2) B^2 **21** [etc.] *A* ‖ [Idest] *G* ‖ declaratum] de. *A* **22** visus *D* ‖ fit] sit *C G* ‖ medium] med'. *A* ‖ opinatur *A* **23** quod] et *A* ‖ si visio] divisio *D* **24** magis esset *C* ‖ Hoc enim impossibile] impossibile enim *D* **24–25** [impossibile est etc.] *A* **25** [enim] *A* **25–26** magis perfecte erit *C* esset magis perfecta *A* **26** [est (1)] *D* ‖ [est (2)] *C* **27** declaratum] de. *A* **28** [a colore] *A*

ipsum. Et impossibile est ut visus patiatur et moveatur a colore, si corpus coloratum fuerit extra visum, nisi ita quod illud coloratum prius moveat medium secundum tactum, et medium moveat visum. Et si vacuum esset inter visum et visibile, tunc non posset movere visum. Omnis enim habitus existens in corpore non agit nisi secundum tactum. Si igitur ultimum motum non tangitur a motore, necesse est ut inter ea sit medium quod reddat passionem, et illud medium erit tactum et tangens; primum autem erit tangens non tactum, et motum postremum tactum non tangens. Unde necesse est ut visus patiatur a medio, non a vacuo sicut existimavit Democritus. Et hec est demonstratio quod visio impossibile est ut fiat per vacuum, non quod visus impossibile est ut fiat nisi per medium. Potest enim aliquis dicere quod, si necessitas ad essendum medium esset propter sensatum esse distinctum a sentiente, tunc necesse esset ut, cum sensatum tangeret visum, quod sentiret ipsum; et non est ita. Et ideo non intendit Aristoteles per hunc sermonem quod visus indiget medio necessario, sed declarare quod, cum sensibilia fuerint distincta ab eo, impossibile erit ut sit per vacuum ut existimavit Democritus. Et est sustentatus super hoc, quod sensus indigent medio necessario scilicet, quia sensibilia, cum fuerint posita super eos, non sentient, et quod visus etiam non erit nisi per lucem, et et quod visus etiam non erit nisi per medium. Deinde dixit: *Iam lux non invenitur nisi per medium. Deinde dixit: Iam igitur dicta est causa*, etc. Idest, et cum declaratum est quod

29–30 a colore et moveatur *C* **30–31** nisi <fuerit> ita *A* visus igitur *C* **32** esset <medium> *C* **33** posset <movens> *C* ‖ visum (2) <Ideo quod omnis habitus existens in corpore non agit nisi secundum tactum> B^2 **34** ⌊<ei>⌉ Omnis *D* ‖ [in] *A* in A^2 **36** est necesse *C* ‖ inter ea] in terra *D* **37** illud] id *D* **38** primum — tangens] et *D* **39** <et> non *A* ‖ Unde] utrum *G* ‖ ut] quod *G* ‖ visus] (B^2) visibile *A B C D* **41** hec est demonstratio] demonstratio huius est *A* hec enim demonstratio *C* hec demonstratio *D* hoc est demonstratum *G* ‖ quod] ut *D* **41–42** visio — ut (1)] impossibile est ut visus *A* **42–43** [per — fiat] *C* **43** [dicere] *A* dicere A^2 **44** essendam D^1 essendat *D* ‖ [medium] *D* ‖ esset] esse *C* **45** esse] esset *D* et *G* ‖ sentire *B C* ‖ esset] est *A* **46** tangeret] esset tangens *A* **47** [per] *A* **48** indigeat *A* **49** sensibilia fuerint] sensibile fuerit distinctum ab eo vel sensibilia *A* ‖ fuerunt *D* ‖ distincta] (B^2) destincta *B* distracta *D* ‖ erit] est *A* **50** ut] sicut *A* ‖ democritus estimavit *A* ‖ est sententiatus *A* sententiatus *C* **51** indiget *B G* tangit *D* ‖ me°dio *D* **52** [cum] *C* ‖ fuerunt *B D* sint *A* ‖ </> **53** visus] (D^2) ‖ ⌊<non erit>⌉ non *A* ‖ posita *B* ‖ sentiunt *B D* sentirent *C* **54–55** Iam — etc.] dicta igitur *A* **55** [et] *C* ‖ declaratum] nisi erit C^2 erit *C* de. *A*

visus necessario indiget medio, declarata est per hoc causa propter quam color non videtur nisi in luce, et est quia non videtur nisi per medium. Et hoc demonstrat quod ipse non opinatur quod causa in essendo lucem in visione est ut faciat colores in actu, sicut quidam opinati sunt. Deinde dixit: *Ignis autem videtur in eis*, etc. Idest, et ignis videtur in obscuro et luce ambobus quia congregatum est in eo utrunque, scilicet quia facit medium diaffonum in actu secundum quod est lucidus, et movet ipsum secundum quod est color in corpore.

419a25 **75.** *Et iste sermo idem est de voce etiam et de odore. Nullus enim eorum, si tetigerit suum sensum, facit sentire; sed medium movetur ab odore et a voce, et ab isto movetur uterque sensuum. Si igitur tu posueris super ipsum sensum aut aliquod habens vocem aut habens odorem,* 419a30 *non faciunt omnino sentire. Et similiter est de tactu et de gustu, sed hoc non apparet; et post* 411a31 *declarabimus causam in hoc.*

Cum declaravit quod sensus visus non fit nisi per medium, incepit dicere etiam quod per istam eandem declarationem tres sensus necessario indigent medio. Et sermo eius est manifestus. Et per hoc quod dixit: *Et similiter est de tactu et gustu*, intendit: et opinio nostra in sensu tactus et gustus, in hoc quod indigent medio, est sicut opinio nostra in aliis sensibus, licet illi duo sensus videantur sentire cum sua sensibilia fuerint posita

56 indiget necessario *A* ‖ indigent *C* ‖ declaratum *D* de. *A* ‖ causam *D* **58** videtur] invenitur *D* ‖ declarat *A* determinat *C* ‖ quod] cum *G* **59** [quod causa] *A* ‖ ⌊<opinando>⌉ essendo *D* ‖ est in visione *A* in visibile *D* ‖ faciat] fiant *B* fiat *D* **60** <in potentia> colores *C* color *D* calores *G* **61** Ignis (1)] (*D*²) igitur *D* ‖ autem] aut *B* **61–62** eis — ambobus] utroque *A* **62** et] a *D* **63** scilicet quia] quoniam *A* ‖ <in> diaffonum *A* ‖ lucidum *A C D*

75. **1** [Et (1)] *D* Dixit Aristoteles. Et *B* ‖ ille *B* ‖ [idem] *D* ‖ [etiam] *A* ‖ [de (2)] *A* **2** nullum *A G* ‖ suum] secundum *A* **3** ab <a> *A* **3–4** [ab — movetur] *C* **4** uterque] *Crawford* utrumque *A B C D G* ‖ sensus *B* **5** [tu] *A C* ‖ posuerit *C* ‖ super ipsum sensuum *C* utrunque sensum super ipsum *B* ‖ [aut] *A* **6** aliquid *A C* **8** sed] si *D* ‖ [non] *D* **10** <et iste sermo etc.> Cum *A* ‖ fit] ⌊est⌉ fiat *A* sit *C* ‖ [nisi] *D* **11** incepit] in. *A* ‖ [etiam] *A C D* ‖ [quod] *G* **12** <quod> tres *B D G* ‖ [indigent] *C* **13** [est manifestus] *A* manifestus est *D* manifestus *G* ‖ per] propter *C* **14** [est — gustu] *A* ‖ <de> gustu *D G* ‖ et (3)] quod *A* **15** sensus *D* **16** aliis] illis *A*

super ea, et ideo non ita manifeste videntur indigere medio sicut illa tria alia. Deinde dixit: *et post declarabimus* 20 *causam in hoc*, idest causam propter quam sensus tactus et gustus sentiunt sensibilia posita super ipsa, et non est sic de tribus sensibus aliis.

76. *Et medium in voce est aer. In odore autem non habet nomen; est enim aliqua passio communis in aere et in aqua, et est de odoratu quasi diaffonitas* 419a32 *in colore, et ideo invenitur in utroque; quoniam animalia* 419a35 5 *etiam habitantia in aqua habent sensum odoratus,* 419b1 *sed homo et omnia animalia ambulantia anelantia non possunt odorare sine anelitu. Et post* 419b3 *dicemus causam in istis rebus.*

Dicit quod medium in voce est aer, non aqua, quia animalia 10 que sunt in aqua non sentiunt, ut michi videtur, nisi per voces cadentes in aere extra aquam. Apparet enim quod vox non fit ex percussione corporum in aqua, econtrario de odore. Deinde dixit: *In odore autem non habet nomen*. Idest, natura autem recipiens odorem, scilicet que est in medio, non 15 habet nomen sicut habet natura que recipit colorem in aqua et in aere, scilicet hoc nomen *diaffonum*. Deinde dixit: *est enim passio communis*, etc. Idest, apparet enim ex hoc quod receptio odoris non est aeris secundum quod est aer, neque aque secundum quod est aqua, sed oportet aliquam passionem esse in natura communi eis. 20 Et illa natura innata est recipere odores extraneos; et hoc erit ut non habeat in se odorem omnino, quemadmodum

18 eam *A* ‖ [non] *D* ‖ manifeste videntur ita *B* manifesta videntur ita *D* est ita manifestum videntur *G* ‖ indigere videntur *C* **19** post] primo *C* ‖ declarabimus] de. *A* **20** [in hoc] *A* ‖ [sensus] *A* **21** <et> sensibilia *A* ‖ supra *C* ipsam *B C G* ‖ et (2) <ideo> *D* **22** est] erit *D* ‖ sicut *A C* ‖ [tribus] *G*

76. **1** [Et] *C* Dixit Aristoteles. Et *B* **2** est enim] et est *C* **3** quasi] sicut *A* ‖ deafonitas *C* **4** [ideo] *A* ‖ [quoniam] *B C D* ideo *A* quod *G* quoniam *Crawford* **5** etiam] et *A* ‖ habitencia G^1 habencia *G* ‖ in aqua] ƒaq^a *D* ‖ habent] habere *D* ‖ [sensum] *A* ‖ odoratus] *I* odoratum *A B C D G* **7** postea *D* **8** istis rebus] hoc *A* **9** <et medium etc.> Dicit *A* Dicit aristoteles *C* ‖ [medium] *C* **11** nisi] non *D* ‖ appetat *C* ‖ [enim] *C* **12** fit] sit *B C* **13–16** [In — dixit] *A* **13** [autem] *C* **14** recipientis *D* ‖ [est] *D* **15** </> nomen *B* moveri *D* **16** ⌊<colore>⌉ aere *D* ‖ dyafonium *C* **17** [passio communis etc.] *A* ‖ [enim (2)] *A C* **18** aeris] aer *A* ‖ [est (2)] *A* ‖ nec *A C* ‖ aqua *A C D G* **19** [est] *A* ‖ [sed oportet] *B C D G* ‖ passionem <communem> *C* ‖ esse] inesse *G* ‖ eis] eius *D* **21** erit — habeat] habet non erit ut *C* ‖ habeat in se odorem] habens odorem ex se *A*

diaffonum est natura que recipit colores et induit extraneos,
secundum quod non habet colorem proprium. Et hoc demonstrat
quod ipse non opinatur quod odor sit corpus dissolutum
in aere ab odorabili, sed est qualitas aliqua per
quam illa natura innata est perfici sed odor non perficitur
per illam, quemadmodum diaffonum per colorem
sed color non per diaffonum. Et sicut color habet duplex
esse, quorum unum est in diaffono terminato (et est illud in quo est
naturale), et aliud in diaffono non terminato
(et est illud in quo est extraneum),
sic odor habet similia
hec duo esse, scilicet esse in humido saporabili (et est esse
naturale), et esse in humido non saporabili (et est esse extraneum).
Et post declarabimus hoc, cum locuti fuerimus
de hoc sensu. Deinde dixit: *et propter hoc invenitur ex utroque*. Idest,
propter hanc naturam communem invenitur odor ex utroque
elemento, scilicet aqua et aere. Animalia enim aquatica
habent sensum odoratus, et non est dubium quin hoc fiat mediante
aqua. Deinde dixit: *sed omnia animalia ambulantia*,
etc. Et intendebat per hoc declarare quod pisces odorant
absque anelitu, et quod hoc non est inopinabile, sicut odorant
plura animalia habitantia in aere non anelantia
sine anelitu. Deinde dixit: *Et post dicetur causa in huiusmodi*,
idest quare quedam animalia odorant per anelitum
et quedam non.

22 colores — extraneos] colorem *A* colores extraneos *C* colores induat extraneos *D* induit colores extraneos *G* **23** [non] *D* ‖ ⌊<extraneum>⌉ proprium *G* ‖ determinat *A C* **24** [ipse] *A C* **25** odorabili < ⌊ · · · sicut quidam ponunt aliquid corporis odorabilis resolvi in fumum⌉ tenuem et misceri aeri> *A* ‖ alia *C* **27** [diaffonum] *B D* **28** color non <est> *C* non color *A* **28–29** esse duplex *A* esse dupliciter *C* **29** unus *C* ‖ diaffono (1)] dyafonio *C* ‖ [terminato (1) — diaffono (2)] *A B C D G* terminato — diaffono *Crawford* ‖ [non] *A* non A^2 ‖ terminato (2)] determinato *C* **30** [est (1)] *D* **31** sic] sit *C* s̄ *D* ‖ sensibilia *D* **32** [esse (1)] *A* ‖ in esse *C* ‖ humido] (A^2) habendo *A* ‖ [saporabili] *C* separabili *A* saporabili A^2 saporali *B D* **33** [naturale — esse (2)] *C* ‖ naturale — saporabili] naturali *D* ‖ in humido non saporali *B* non habendo separabili *A* non humido saporabili A^2 **34** declarabimus] de. de *A* ‖ [cum] *D* quoniam *C* ‖ locuti fuerimus] loquemur *A* loquimur *C* **35** [propter hoc] *A* ‖ [ex utroque] *A* **36** naturam] causam *A* **37** aere et aqua *A* ‖ Animalia enim] alia animalia *C* ‖ aquatiqua *B* **38** odoratus] *J* odoratum *A B C D G* ‖ <hoc> dubium *A* ‖ quin hoc] (D^2) cum *A* quin homo *D* **39–40** omnia — etc.] homo *A* **40** Et] idest *A* idest et *C* ‖ intendebat — declarare] intendit de. *A* ‖ pices *C* **41–43** [et — anelitu] *A* **41** impossibile *C* **42** habitencia G^1 habencia *G* ‖ <et> in *D* **43** [dicetur — huiusmodi] *A* dicere causam in huiusmodi *B* dicemus causam in hoc *C* dicetur causa in hoc *D* **44** idest quare] quare scilicet *A* **45** [et] *A*

ii. 8

77. *In hoc autem loco determinemus primo de voce* 419b4
et odore. Et dicamus quod vox est duplex; 419b5
est enim in actu et in potentia. Sunt enim quedam
que non dicuntur facere sonum, ut spongia, et
lana. Et quedam dicuntur habere sonum, ut cuprum, et omne
durum; lene enim potest facere sonum; et hoc potest
facere inter ipsum et auditum sonum in actu. 419b9

Videtur ordinare considerationem de virtutibus
sensus secundum nobilitatem, non secundum naturam, et ideo preposuit
sermonem de visu aliis sensibus, deinde de auditu,
deinde de odoratu. Et sermonis eius in hoc capitulo
abbreviatio est quod quedam habent sonum, ut res dure,
et quedam non, ut molles; et habentium sonum
quedam dicuntur habere sonum in actu, et quedam
in potentia.

78. *Et sonus in actu semper fit per aliquid, et apud* 419b9
aliquid, et in aliquo. Percussio enim est illud quod 419b10
agit, et ideo impossibile est quod fiat sonus ab aliquo
uno; percutiens enim est aliquid, et percussum
aliud, unde necesse est ut faciens sonum
non faciat sonum nisi apud aliquid. Et percussio
non fit sine motu et translatione. Et sicut
diximus, sonus non est percussio cuiuscumque corporis
sit; vellera enim lane, cum confricantur, non faciunt 419b15
sonum omnino, sed cuprum, et omne lene concavum;
cuprum autem quia est lene, corpora autem concava quia

77. 1 <Dixit Aristoteles> In *B* ‖ [determinemus] *C* **2** Et dicamus] dicamus igitur *A* dicamus *B C D* **3** [est enim] *A* ‖ <est> in (2) *G* ‖ enim (2)] etiam *C* ‖ [quedam] *A* **5** dicuntur <facere sonum ut spongia et lana et quedam dicuntur> *G* **6** leve *B C* ‖ potest enim *G* **7** sonum] solum *A* ‖ actum *C D* **8** Videtur] In hoc autem lo. etc. vult *A* ‖ ordinate considerare *D* **9** [et] *A* ‖ propossuit *D* **10** [aliis sensibus] *A* **11** [deinde de odoratu] *D G* deinde de olfactu *A* deinde odoratu *C* ‖ capitulo] scilicet *B* **12** abreviato *D* ‖ [est] *A* ‖ quod] secundum *D* ‖ quidam *C* **13** moles *D* **14** [in] *A* ‖ quedam (2) <habere dicuntur sonum> *G*

78. 1 <Dixit Aristoteles> Et (1) *B* ‖ apud] capud *C* **2** illud est *A* est id *C* **3** agit et] agere *A* ageret *C* ‖ quod] ut *A* ‖ ab] in *A* **4** percussiens *C* ‖ [est] *D* **5–6** aliud — apud] est *A* **6** [sonum] *B D* **7** fit] est *C* ‖ [Et (2)] *B* **8** dicimus *C* ‖ [non] *C* ‖ cuiusque *B C D G* ‖ corporum *A* **9** [sit] *G* sic et *A* sed *B* sicut *D* ‖ vella *B* vellerea *C* ‖ [enim] *D* ‖ lana *D* et lana *A B* ‖ conferuntur *A* fricantur *B* confringantur *D* **10** leve *A B C G* ‖ <et> concavum *A* conchavum *C* **11** autem (1)] enim *C* ‖ quia <autem> *D* quoniam *A* ‖ [est] *A C* ‖ leve *B C D G* ‖ concavum *C*

per reflexionem faciunt plures percussiones
419b18 *post primam, propter prohibitionem exitus.*

Intendit per *per aliquid* percutiens, et *apud aliquid* percussum, et *in aliquo* medium, scilicet aerem aut aquam. Et quod dicit in hoc capitulo manifestum est, et abbreviatio eius est quod sonus fit a percutiente et a percusso et ab aliquo in quo percussio cadit. Percussio enim est actio; ergo habet agens, scilicet percutiens, et materiam, scilicet percussum. Et quia percussio est motus localis, non fit nisi in aqua et aere, quoniam impossibile est ut sit in vacuo, ut declaratum est in sermonibus universalibus. Percussum autem, ex quo fit sonus, est duobus modis: aut lene durum, sicut cuprum, aut concavum. Sonus igitur fit a leni propter expulsionem aeris apud percussionem a partibus eius equaliter (et hoc intendebat cum dixit: *cuprum autem quia est lene*; quoniam ita est de sono in hac intentione sicut de reflexione radiorum, scilicet quod fortiter apparet in corporibus duris, quia equaliter existit in eis, quapropter congregatur in eis una actio, ut homines qui attrahunt ponderosum); a corporibus autem concavis propter iterationem aeris in eis frequentem, quia non potest exire ab eis, et sic expellitur sicut pila expellitur a pariete; et hoc intendebat hic per *reflexionem*. Et debes scire quod sonus non fit in aere ita quod aer qui expellitur a percutiente movetur per se singulariter donec perveniat ad auditum, sed debes scire quod illud quod fit in aere de percussione corporum adinvicem est simile ei quod fit in aqua, quando lapis proiicitur in

12 [per] *C* propter *A* **13** prohibitonem *C* **14** <et sonus in actu> Intendit *A* ‖ [per] *A B C D G* per *Crawford* ‖ [et] *D* ‖ aliquid (2)] a^{d} *C* **15** <per> in *B D* **15–18** [medium — aliquo] *A* **15** aerem aut aquam] aquam et aerem *C* **17** eius est] commune *C* ‖ fit] sit *C* ‖ percutiente] percussione *C* **18** in] a *C* ‖ quo] (*G*) quod G^{2} ‖ [percussio (1)] *A* **19** percussiens *A C* **20** <est> localis *C* localis et motus localis *G* **20–21** fit nisi in] sit visum *C* **21** <in> aere *D* **22** percussio *A* **23** autem] enim *B C D G* ‖ qua *A* ‖ fit] sit *C* ‖ est] fit *A* ‖ <ad> lene *A* leve *B C* ‖ <aut> durum *C* **24** aut] vel *C* ‖ igitur] enim *A* ‖ fit] sit *C* ‖ levi *B C* **25** expulsionem] expressionem *C* **26** intendebat] in. *A* ‖ [cum dixit] *B C D* ‖ autem] aut *C* **27** [quia est lene] *A* quia est leve *B G* quia est *C* ‖ ita] ista *C* **28** scilicet] secundum *A* **30** una] vita *C* **31** attribuunt *C* ‖ autem] aut *D* **32** intentionem *B D* reflexionem *A* reflexionem vel intencionem *C* **33** potest <aer> *A* ‖ [et] *D* ‖ expellitur (1)] expelluntur *C* ‖ [sicut pila expellitur] *D* sicut pilla expellitur *B* sicut expellitur pila *C* **33–34** pila — pariete] expellitur******** *A* expellitur pila a pariete A^{2} **34** hoc intendebat hic] intendit hoc *A* hoc intendebat *C* **35** [qui] *D* **36** percusciente *C* ‖ <et> singulariter *C* **37** sed] si *C* ‖ debet *B* ‖ [scire] *A* scire A^{2} **38** fit] sit *C* **39** similiter *D* ‖ fit] sit *C* ‖ prohicitur *B G* prohycitur *D*

aquam, de circulatione, scilicet quia fit in aere apud percussionem figura sperica, aut prope spericam, cuius centrum est locus percussionis per expulsionem aeris ab illo loco equaliter, aut prope. Et signum eius est quod possibile est audiri in quolibet puncto aeris cuius remotio a percutiente est eadem, et est remotio naturalis a cuius remotiori non potest audiri illa vox. Et ideo omnis percussio habet speram terminatam. Et sic est de odore et de colore, scilicet quia movent aerem ex omnibus partibus secundum istam figuram spericam.

79. *Et etiam, auditur in aere, et aqua, sed minus.* 419b18
Sed tamen aer non solus sufficit in sono, neque aqua,
sed indigetur ut percussio sit a corporibus solidis 419b20
ininvicem, aut in aerem. Et hoc erit quando fuerit
aer fixus ad recipiendum percussionem, et non
dividetur, et ideo, cum fuerit percussus velociter
et fortiter, faciet sonum. Necesse est enim
ut motus percutientis antecedat divisionem aeris,
ut homo si percuteret acervum arene. 419b25

Cum declaravit quod percussio fit per aliquid, et apud aliquid, et in aliquo, et declaravit ea per que fit percussio, et secundum que, incepit declarare illud in quo fit percussio. Et dixit: *Et auditur in aere, et in aqua, sed minus.* Idest, sed aqua minus reddit vocem fortiter quam aer. Deinde

40 aqua *A* ‖ scilicet quia fit] secundum quod sit *C* ‖ percussientem *A* **41** proprie *A* ‖ spericam *I* sperica *A* spericum *B C D G* **42** [est] *D* ‖ explexionem *B* **43** ab illo] a *D* ‖ proprie *A* ‖ [eius] *A C* **44** possibile est] potest *A C* ‖ ?audire *B* ‖ cuius] tunc *C* **45** percusciente *C* ‖ [est (2)] *G* **46** a cuius] actus a *B* actus *C D* ‖ remotiori] (A^{2}) remocione *A G* remotior *C* rememori *D* ‖ [audiri] *C* ?audire *B* **47** determinatam *A* terra tacet *C* **48** odore et de colore] colore et odore *C* odore et colore *A* ‖ quia] quod *A* ‖ movent] (A^{2}) moverint *A* moverunt *G* **49** [partibus] *C G*

79. **1** <Dixit Aristoteles> Et (1) *B* ‖ auditur etiam *C* auditur *A* **2** [Sed] *B* ‖ tamen] cum *A* ‖ <in> aqua *A* **3** indigent *D* ‖ percussio <ut percussio> *A* **4** invicem *A* adinvicem *C* ‖ aere *B G* arem *C* **4–5** aer fuerit *D* fuit aer *C* fuerit *G* **5** non] etiam ideo *C* **6** dividitur *A C* dividantur *D* ‖ velociter] fortiter *A* **7** necessario *C* **8** [ut motus] *D* ‖ percussientis motus *C* ‖ antedat *C* ‖ aeris divisionem *A* **9** ut] aut *D* ‖ percuciat *A* percusser *C* ‖ acervum <acervum> *D* ‖ arene] arcerie *A* **10** declaratum *B* de. *A* declaratum est *D* ‖ fit] sit *C* ‖ apud] ad *A* ‖ aliquid (2) <et apud aliquid> *C* **11** [declaravit] *A* ‖ qua *A* ‖ fit] sit *C* **11–12** [et secundum que] *A* et secundum quem *D G* **12** incepit declarare] in. de. *A* ‖ illud] id *D* ‖ fit] sit *C* **13** [Et (2)] *B* ‖ auditum *D* ‖ in (1) — aqua] etc. deinde d^{t}. *A* **14** [sed] *B* ‖ quam] quando *G*

dixit: *Et aer non est solus sufficiens in sono*, etc. Idest, et aer non sufficit ut fiat sonus absque aliquo percusso, neque aqua etiam sufficit in hoc; sed indigetur ut in aere sit percussio a corporibus solidis ininvicem, et in ipso aere. Deinde dixit: *Et hoc erit quando aer fuerit fixus*, etc. Idest, et sonus fit quando percussio fuerit a solidis corporibus ininvicem, et in ipsum aerem, et fuerit percussio ipsius aeris per velocem motum, ita quod precedat motum aeris, et fuerit percutiens habens latitudinem et quantitatem, quoniam resistet tunc ei aer. Cum enim percutiens et percussio fuerint talia, continget ut aer videatur quasi fixus et non divisus, scilicet quando percutiens non fuerit divisum, et motus eius non fuerit tardus. Deinde dixit: *et ideo, cum aliquid fuerit percussum*, etc. Idest, et signum eius quod sonus non fit nisi quando motus percutientis fuerit velocior divisione est quod, cum aliquid fuerit percussum, ex eis que non sunt innata facere sonum, fortiter et velociter, fiet sonus, ut accidit quando homo percusserit cumulum arene fortiter et velociter. Et propter hoc quod dixit, accidit quod ea que sunt velocis motus faciunt in aere sonum licet non percutiant aliud, ut motus corrigie in aere.

419b25 **80.** *Ecco autem fit ex aere quando fuerit unus propter vas a quo continetur, et prohibetur a divisione, quando aer revertetur et expelletur ab eo quasi spera. Et forte ecco fit semper, sed non manifeste. Accidit enim in sono sicut in luce; lux enim*
419b30 *semper reflectitur (et si non esset ita, non esset*

15 Et (1) — etc.] Sed tamen *A* ‖ suffitiens solus *B* ‖ [et (2)] *A C* **16** sufficiens *A* ‖ fiat sonus] faciat sonum *A* fiat *D* ‖ absque] ab *B* ‖ aliqua *D* ‖ percussio *A C D* ‖ nec *A C* **17** aqua etiam] *J* etiam aer *A* aer etiam *B C D G* ‖ <non> indigetur *D* **18** percussio] (*A*) percusso A^2 ‖ invicem *A C* ‖ [et] *A* **19** [quando — etc.] *A* ‖ quando aer] quoniam aer cum *D* ‖ etc.] et est *B* **20** fuerit] fit *B* ‖ corporibus solidis *A G* **21** invicem *A* ‖ aere *B* ‖ <si> fuerit *B* **23** aeris <et suum percuciens> *G* ‖ percussiens *C* **24** resistit tunc *D* tunc resistit *A* ‖ [ei] *C* ‖ [enim] *D* ‖ percussiens *C* **28** [cum — etc.] *A* **29** fit] sit *C* ‖ percussiens *C* **30–31** [velocior — fuerit] *C* ‖ fuerit aliquid *B* **32–33** [fiet — velociter] *D* **32** accidentia *C* **33** percussit *C* ‖ tumulum *B* ‖ arcene *C* **34** [quod (1)] *G* ‖ <in> ea *C* **35** veloces *C* ‖ in aere] in arene *C* ?mare *D* ‖ percuciatur *A* percussiant *C* **36** corrigiue *C*
80. **1** eccho *A* Dixit Aristoteles. heco *B* Hecco *C* heco D^2 Hecchon *G* **1–4** [ex — fit] *D* **1** fuerit] fuit *A* fiunt *B* **2** a divisione] admisione *B* ab exitu *A* **4** Et] vel *A* ‖ eccho *A G* heco *B* hecco *C* ‖ fit] sit *G* **5** enim <semper> *A*

in omni loco, sed obscuritas esset semper extra locum super quem cadit sol), sed non reflectitur sicut reflectitur ab aqua et a cupro et ab aliis
10 *corporibus lenibus, ita quod facit et umbram (et est illud per quod venit lux).* 419b33

Cum declaravit ea ex quibus fit sonus, et quomodo fit, incepit declarare esse cuiusdam accidentis soni, quod dicitur *ecco*, et est iteratio soni, conservando suam figuram,
15 ut accidit in domibus non habitatis. Et dixit: *Ecco autem*, etc. Idest, ecco autem fit ex aere qui fit unus, idest terminatus et inclusus, propter illud a quo continetur, et prohibetur ab exitu. Quoniam, cum motus eius a primo percutiente perficitur, expellitur aer a lateribus eius
20 a quo continetur, et percutit ipsum secunda percussione simili prime percussioni, que fecit sonum; et sic auditur idem sonus iteratus ei, quasi respondens primo.

Et assimilavit illud spere expulse, quoniam, quando spera expellitur, contingit in ea motus similis primo
25 motui, et ecco auditur post primum sonum quasi respondens, quia iam declaratum est quod inter omnes duos motus est quies. Et non est intelligendum ex hoc quod dixit: *fit ab aere quando fuerit unus* quod fit ex uno aere quia est distinctus per motum ab aliis partibus aeris,
30 ut lapis quando proiicitur, et pila, sed oportet intelligere quod intendit per *unum aerem* unum quia est terminatum et contentum a vase. Aer enim qui est talis, cum in eo contigerit aliqua passio et motus fortis, continget

7 esse *G* ‖ extra] super *G* **8** cadit sol] reflectitur *A* ‖ sed] et *G* **9** [a] *A* **10** <le> lenibus *D* levibus *B C* ‖ facit et] faceret *B D G* faciet *C* **11** et est] ita esset *C* **12** declaravit] de. *A* ‖ [fit] *G* fit G^1 **13** incipit *D* in. *A* ‖ declarare] de. *A* ‖ esse cuiusdam accidentis] quoddam accidens *A C* cuiusdam actionis *D* a vobis cuiusdam accidentis *G* **14** eccho *A* heco *D* hecco *G* **15** [non] *D* ‖ eccho *A* hecco *G* **16** [etc. — autem (2)] *A* ‖ hecco *C G* ‖ qui fit] quando sit *A* ‖ [idest (2)] *B C* et *G* **17** terminatus] iteratus *C* **18** prohybitur *D* **19** perficitur percutiente *A* percussione perficitur *C* **21** prime] persone *C* ‖ [percussioni] *A* ‖ facit *D* **22** [idem] *A* ‖ [ei] *A C* eis *G* ‖ [quasi] *G* **23** istud *D G* ‖ expulse] (A^2) ‖ quoniam quando] quoniam autem *A* quando autem A^2 **24** expelletur contingent *B D G* ‖ [in ea] *D* **24–25** motui primo *A* **25** eccho *A* hecco *C G* ‖ additur *A* **26** [quia] *A* ‖ declaratum] de. *A* ‖ [omnes] *A* **27** motus duos *G* **28** fit (1)] sit enim *C* ‖ quando] que *A* ‖ fuerit] fiunt *A* fit *C* ‖ unus] motus *C* ‖ quod (2)] quoniam *B* **28–29** ex — quia] ab aere uno qui *A* **29** ⌊<anime>⌉ aeris *A* **30** prohicitur *B G* prohycitur *D* ‖ [et] *C* ‖ pili *D* **31** intendit] intelligit *A* ‖ quia] quod *A* **32** contentum] quantum *D* ‖ a] in *C* ‖ [enim] *A* enim A^2 ‖ qui] quia *C* **33** ea *A* ‖ contigerit] contingit *A B C D* ‖ continget] contingit *A C*

tunc a percussione simile ei quod contingit a casu
lapidis in aqua, scilicet quod ille motus non perficitur propter
ipsum terminans; quapropter percutitur secundo
a lateribus vasis terminantis, et sic contingit alia passio
similis prime; quapropter ille sonus iteratur. Aristoteles igitur
assimilavit aerem in hoc motu spere, que, cum proiicitur,
expellitur mota ab eo quod occurrit, quando suus motus
non perficitur, expulsione simili prime, non secundum
quod una pars aeris est illa cui accidit secundo ista reflexio
et expulsio. Deinde dixit: *Et forte ecco semper fit,*
sed non manifeste. Et innuit per hoc quomodo motus
spere fit in aere apud percussionem. Talis enim motus
non fit in aere a percussione nisi modo reflexionis.
Percutiens enim primo expellit aerem in directo eius
ad partem ad quam movetur percutiens, et nisi partibus
aeris acciderit motus conversionis, non fieret iste
motus ex omnibus partibus rei percusse equaliter, aut prope,
ita quod ex hoc fieret figura sperica, aut prope, cuius
centrum est res percussa. Et dixit: *Et forte ecco fit*
semper. Idest, et forte causa propter quam fit ecco, scilicet conversio,
semper est in sono, sed debiliter. Cum enim fuerit ita
fortis quod faciet passionem permanentem in aere aliam in numero
a prima passione et similem ei in qualitate, tunc
fiet ecco. Deinde dixit: *sicut accidit in luce; lux enim reflectitur*,
etc. Idest, et hoc quod accidit in sono simile est illi
quod accidit luci. Lux enim habet duas reflexiones,
fortem et debilem. Fortis enim facit lucem secundam,

34 [tunc] *A* ‖ [a] *D* ‖ similiter *C* ‖ a casu] (*D*²) acauum *D* **35** aquam *A* **36** terminans ipsum ipsum terminas *D* ‖ secunda *G* **37** terminatis *G* ‖ sicut *C* **38** alteratur *D* ‖ [Aristoteles] *D* **39** asimilat *D* assimulat *G* ‖ prohicitur *B G* prohycitur *D* **40** mota] motu *A* **41** [non (1)] *A* ‖ similis *C* ‖ non secundum] Sed non *A* nec secundum *C* **42** [illa] *A* ‖ [secundo] *A* secunda *C G* ‖ [ista] *A C* ‖ inflexio *A* **43–44** Et (2) — innuit] vel forte fiant *A* **43** heco *C* hecco *G* ‖ semper fit] erit *C* **44** [Et] *B C D G* Et *I* ‖ innuit] probavit *D* ‖ ⌊<quod>⌉ quomodo *A* **45** fit] est *G* ‖ Talis] multus *A* **45–46** [Talis — percussione] *D* **47** percussiens *C* ‖ [primo] *A C* ‖ expellet *G* **48** movetur] modo *D* ‖ percussiens *C* ‖ [nisi] *C* ubi *D* **49** accidit *C* ‖ modus *G* **50** [partibus] *D* ‖ aut] ut *C* ‖ prope] proprie *A* **51** ita] itaque *C* ‖ [ita — prope] *D* ‖ fieet *C* ‖ proprie *A* **52** res percusa *D* repercussa *G* **52–53** Et (2) — semper] forte *A* **52** hecco *C G* **52–53** semper fit *G* **53** [et] *A C* ‖ causa <est> *A* causam *C* ‖ propter quam] propinqua *G* ‖ fit hecco *C G* ecco semper fit *A* **53–54** [scilicet — est] *A* **54** sed] et *A* ‖ debiliter — ita] debilitatur cuit[a] *D* ‖ [enim] *B* igitur *G* ‖ fuit *A* **54–55** fortis ita *C* **55** faciat *A* ‖ permanententem *G* ‖ [in (1)] *C* ‖ <ipso> aere *A* ‖ [in (2)] *A* **56** [a prima passione] *A* a prima percussione *C* a pri passione *G* ‖ simile *A G* simile est *C* **57** eccho *A* heco *C* hecco *G* **57–58** sicut — etc.] accidit enim *A* **58** accidit <ei> *A* ‖ est simile *A* ‖ illi] ei *A C* **59** duas habet *A*

et est conversio que fit a corporibus tersis, et est similis
reflexioni que facit in aere sonum secundum.
Secunda autem est lux debilis propter quam videntur
res in umbra, et est similis conversioni per quam audit
homo sonum suum, et est illud quod non pervenit ad
hoc quod sit sicut conversio que fit ab aqua et cupro, que
facit secundam lucem in parte opposita prime luci, sicut
conversio fortis facit in aere secundam vocem in parte
opposita prime voci. Et illud per quod scimus hanc
conversionem lucis, sicut dixit, est quia videmus in loco
super quem non cadit sol. Lux enim innata est exire
a lucido secundum rectas verticationes ad partem oppositam
lucide parti ex corpore luminoso, sicut declaraverunt
facientes libros Aspectuum. Si igitur non esset
illic conversio, tunc obscuritas esset in omnibus partibus
preter partem cui opponuntur radii, quemadmodum,
si motus aeris qui facit sonum esset in parte in qua
expellitur a percutiente tantum, tunc sonus non audiretur
nisi ab eo qui est in illa parte tantum. Sed sonus auditur
in omnibus partibus rei percusse; et ideo scimus
quod illud quod contingit luci de figura sperica simile
est ei quod contingit motui percussionis in aere. Secundum
hoc igitur est intelligenda consimilitudo inter has
duas reflexiones. Corpus autem cum fuerit luminosum
ex omnibus partibus, non est dubium quod faciet
speram lucidam; et hoc declaratum est in Aspectibus.
Differentia igitur inter hanc speram et primam est
quod lux est in ista consimilis, et in illa diversa secundum
fortitudinem et debilitatem. Et videtur etiam quod spera
lucis facta a corpore luminoso ex una suarum partium,

61 [est (1)] *A* ‖ tersis] terestris *A* **62** secundum <quod est debile> *A* secundum et quod est ecco debile *B* secundum et quod est debile *C* secundum quod est ecco debile *D* **63** lux est *C* ‖ quam <et quod est hecco debile> *G* ‖ videtur *D* **64** [est] *D* **65** illud] id *D* **66** sit] fit *C* ‖ fit] venit *A C* ‖ [et] *D* ‖ <a> cupro *D G* ‖ que (2)] quo *D* **67** prime luci] luce prime *G* ‖ sic *A* **67–69** [sicut — voci] *D* **69** illud] id *D* ‖ scivimus *A C D* **70** dixit] diximus *A* ‖ quia] quod *A* **71** quem] quod *C* **72** verticationes] illuminationes *A C* **73** parti lucide *A G* **74** <quidem> facientes *A* ‖ Si] sicut *C* ‖ igitur] ergo *A* **75** illuc *G* ‖ ⌊<non>⌉ esset *A* ‖ [partibus] *B* **76** opponunt *C* **77** aeris] aliquis *A* ‖ qua] quam *G* **78** percussiente *C* ‖ ⌊non⌉ *A* **79** eo] illo *C* ‖ illa] alia *D* **80** in] ex *G* **83** hoc] hec *D* ‖ intelligenda est *C* ‖ similitudo *A C* **84** fuit *B* **85** quod] quoniam *A* ‖ faciat *A C* **85–86** faciet speram lucidam] speram lucidam facit *D* **86** ⌊<luminosam>⌉ lucidam *A* ‖ declaratum] de. *A* **87** sperica*m* *C* ‖ [est] *B D* **88** quod <diximus> *A* ‖ est] enim *A* ‖ in (1)] inter *B D* ‖ illa] ista *A* **89** [Et (2)] *A*

cum hoc quod est non consimilis sibi in luce, est etiam non perfecte rotunditatis, scilicet quod longissimus diameter est ille qui exit a corpore luminoso ad circunferentiam in parte cui opponuntur radii, et brevissimus in parte opposita (et est pars que est spissioris umbre omnibus partibus, et paucioris lucis).

419b33 **81.** *Recte igitur fuit dictum quod vacuum prodest in auditu. Existimatur enim quod aer sit vacuum, et hoc est*
419b35 *quod facit audire, cum movebitur continuum et*
420a1 *unum; sed non propter hoc quod est obediens;*
non enim fit nisi percussum fuerit lene, et tunc
fiet unus ecco, quoniam venit insimul a superficie
420a2 *eius; superficies enim lenis est una.*

Et cum declaratum est ex hoc quod aer est materia soni, quia impossibile est fieri nisi per illum, non erravit ex hoc modo qui dixit quod sonus fit per vacuum, cum credebat aerem esse vacuum, etsi erravit inquantum existimabat aerem esse vacuum. Ipse igitur laudat eos quia recte dixerunt uno modo, licet erraverunt in existimatione sua. Deinde dixit: *sed non propter hoc quod est obediens*, etc. Idest, et aer est illud quod facit audire, cum movebitur unum et continuum; sed iste motus non invenitur ei unum et continuum secundum quod est obediens tantum, sed tantum cum percussum fuerit corpus lene. Et cum dedit causam propter quam motus sit unus et continuus, et est quod percussum sit corpus

91 cum hoc] eo *A* cum eo *C* ‖ non est *A* ‖ [sibi] *B D G* ‖ etiam est *B* **92** perfecte] in perfectione *A* ‖ rotunditas *D* **95** spissioris] (D^2) spissionis *A G* spirioris *D* **96** paucis *D* ‖ luce *A*

81. **1** <Dixit Aristoteles> Recte *B* ‖ dictum] positum *A* ‖ [vacuum] *A* varium *D* vacuum D^2 ‖ prodest] ponunt *A* producitur *D* **2** [enim] *C* **3–4** unum et continuum *A* **4** [non] *D* **5** fuerit percussum *A* ‖ leve *A B C G* **6** ecco] hecco vel sonus *C* sonus *G* ‖ quoniam] quando *B* ‖ [venit] *B D G* ‖ simul *A* ‖ perficie *D* **7** [enim] *B D* rei *A* ‖ levis *B C* locus *D* **8** <dicit> Et *B C G* recte igitur *A* ‖ declaratum] de. *A* ‖ ex] per *C* ‖ [est (2)] *C* **9** quia] *Crawford* in quod *A* qui *B D G* quod *C* ‖ impossibile est] non potest *A C* ‖ [nisi] *D* **11** etsi] et sicut *B* et non *D* **11–12** inquam extimabat *D* credens *A* estimans *C* **12** Ipse igitur laudat] laudat igitur *A C* ‖ quia] qui *C D* **13** erraverint *D* **14** [sua] *A* **14–15** [propter — etc.] *A* **14** [quod] *C* **15** obiciens *D* .o. *C* **16** [et] *B* **16–17** [sed — continuum] *A* **16** ille *B* **17** continuum] concavum *D* ‖ secundum] sed *C* ‖ obiciens *D* **18** sed tantum] *Crawford* et unum *A C* et rarum *B G* et totum *D* **19** leve *A B C G* ‖ [motus] *A* **20** sit (1)] fit *B G*

lene, dedit causam in hoc. Et dixit: *et tunc sonus fiet unus*, etc. Idest, et dicimus quod necesse est in fiendo sonum ut percussum sit lene quia unus sonus non fit nisi ab uno motu, quando corpus percussum fuerit lene. Tunc igitur motus qui fit in aere fit ab una percussione, quoniam insimul expelluntur partes aeris a superficie eius; quoniam superficies rei lenis est una; quapropter et percussio erit una; quapropter et sonus erit unus. Superficies autem aspera non est una, sed plures superficies; quapropter percussio erit plures; quapropter sonus non fiet illic omnino, propter diversitatem et informitatem earum. Et quia una earum non sufficit in faciendo sonum, neque omnes insimul, nisi fuerit una percussio.

82. *Habens igitur sonum est movens unum aerem* 420a3
secundum continuationem quousque perveniat
ad auditum. Auditus autem est copulatus cum percussione
quia est in aere. Et ideo non in omni 420a5
loco audit animal, neque in omni loco transit
aer. Membrum enim motum et anelans non
in omni loco habet hoc, sicut dispositio videntis 420a7
apud humorem.

Cum declaravit dispositiones quibus fit sonus, scilicet dispositiones percutientis et percussi et aeris, incepit declarare quomodo fit copulatio soni cum auditu ab istis rebus. Et dixit: *Habens igitur sonum*, etc. Idest, necesse est igitur ex hoc quod declaravimus ut agens sonum sit movens unum aerem motum uno motu continuo

21 lene] *I* leve *A B C D G* ‖ dedit <etiam> *A* ‖ tunc] cum *D* **21–22** sonus — etc.] *A* **21** fiet] sit *C* **22** diximus *B D G* ‖ fatiendo sonum *D* sonum sciendo *A* se tantum fiente unum *C* **23** lene] *I* leve *A B C D G* ‖ [non fit] *A* **24** quando] quoniam *C* ‖ leve *C D G* leve corpus *A* **25** <semper> fit (1) *G* ‖ ab una percussione fit *D* **27** levis *C D G* **28** erit (1)] est *C* ‖ quapropter et] et propterea *A* ‖ erit sonus *A C* ‖ Superficies] (B^2) superities *B* **29** aspera] a spera *A* ‖ [superficies] *A C* **30** percussiones *A* ‖ [erit] *A* **31** informitatem] (B^2) uniformitatem *B C D G* **32** earum (1)] eorum *B D G* ‖ quia] quare *C* ‖ in faciendo] ad faciendum *A C* **33** nisi fuerit] sicut *A* fiunt *C D* fuerit *G* ‖ una] movens unum *D*

82. **1** <Dixit Aristoteles> Habens *B* *abens *D* ‖ igitur] ergo *A* ‖ [unum] *D* **3** autem] enim *A B C D* ‖ percussio *C* **4** [est] *C* **5** nec *A C* **6–7** [non — loco] *A* **7** visus *G* **8** apud] habet *A* **9** <habens ergo> Cum *A* ‖ declaravit] de. *A* **10** percutientis] percuscientis *C* ‖ [et (2)] *C* ‖ incipit *D* in. *A* **11** declarare] de. *A* ‖ fit] sit *C* ‖ complexio *B* **12** [sonum etc.] *A* **13** ut] quod *A* **14** sit] fit *B* ‖ uno motu] motu uno *A*

quousque perveniat ad auditum. Et intendit per hoc quod dixit *unum* non unum propter distinctionem ab aliis partibus aeris, sed unum propter unum motum continuum. Deinde dixit: *Et auditus est copulatus*, etc. Idest, et sensus auditus copulatur cum sono quia in eo existit aer continuus cum aere extrinseco; qui si non esset, nichil sentiret. Deinde dixit: *Et ideo non in omni loco*, etc. Idest, et quia necesse est ut in hoc sensu sit aer continuus cum aere extrinseco in quem cadit percussio, ideo animal non potest audire in omni loco, sed in locis in quibus nichil dividitur inter aerem percussum et aerem in sensu auditus; neque ex omni membro auditur, sed ex membro in quo transit aer, scilicet aure. Deinde dixit: *Membrum enim motum anelans*, etc. Idest, et ita est de hoc quod animal non audit nisi ex membro proprio sicut de anelitu et visu. Membrum enim per quod anelatur non est quodcunque membrum sit, sed membrum proprium, scilicet pulmo. Et similiter est dispositio videntis in comparatione ad humorem glacialem, scilicet quod visio non aptatur ei nisi per membrum in quo est humor diaffonus aptatus ad recipiendum colores, v. g. humor glacialis. Et ideo animal carens istis instrumentis caret istis sensibus.

420a7 **83.** *Hoc igitur ipsum non habet sonum, scilicet aer, quia est velocis divisionis. Cum igitur prohibetur a divisione, tunc motus eius erit sonus. Aer autem qui est in auribus fuit positus in eis non*
420a10 *motus, ut sentiat perfecte omnes modos motus. Et ideo audimus etiam in aqua, quia non intrat super ipsum aerem copulatum, cum non intrat*

16 non unum] que non *C* ?mi iñ *D* **17** motum unum *A* motum *C* **18** Et — etc.] auditus enim *A* **19** [et] *A* ‖ copulatus *D* **20** qui] quia *C* quod *D* **20–23** [qui — extrinseco] *A* **21** [et (2)] *C* et C^2 **23** <et> ideo *A* ‖ non potest animal *A C* **24** nil *C* ‖ dividit *D G* **26** nec *A C* ‖ ex (1)] In *G* **26–29** [auditur — membro] *D* **26** quod *B* **27** [aer] *A* ‖ aure] *Crawford* auris *A C D G* aeris *B* **27–28** [motum anelans etc.] *A* hanelans motum etc. *B* **29** sicut <est> *B* **29–30** Membrum — quod] per quod membrum *C* **30** anelatur] hanelitus fit *D* ‖ <est> non *C* ‖ quodcunque] unumquodque *A* **31** [sit] *A* ‖ <est> pulmo *D* **32** comparatione] (B^2) comparationem *B* **33** adaptatur *C* **34** recipiendos *D* **35** v.g.] scilicet *A*

83. **1** <Dixit Aristoteles> Hoc *B* ‖ [ipsum] *C* **2** vollocis *B* velocius *G* ‖ prohibeatur *A* prohibr^{a} *G* **3** erit eius *A* erit *C* **4** compositus *D* **5** [ut — motus (2)] *A* **6** auditus *A* audivimus *C* **7** <semper vel> super *C* simpliciter *B*

neque in aure propter spiram. Et cum hoc acciderit, non audiemus, neque cum acciderit matri cerebri
occasio, sicut dispositio cutis que est super visum quando acciderit ei occasio. Et quod accidit 420a15
de destructione auditus per introitum aque super istum aerem, illud idem accidit ex introitu aeris extrinseci super ipsum. Et scias hoc.

Cum declaravit quod per aerem fit quod sonus copulatur cum sensu, et quod ipse est elementum proprium isti sensui, sicut est etiam elementum proprium sensui visus, incepit declarare modum secundum quem aer recipit sonum. Et dixit: *Hoc ipsum igitur non habet sonum, scilicet aer*, etc. Idest, et aer est recipiens proprium sonum quia non habet in se sonum, cum in ipso non sit motus qui faciat sonum. Et causa in hoc est quia est velocis divisionis. Et hoc in aere simile est in diaffono. Quemadmodum enim, si diaffonum haberet colorem, non reciperet colores, ita aer, si haberet sonos ex se, non reciperet sonos. Deinde dixit: *Cum igitur prohibetur*, etc. Idest, et cum in eo continget per aliud motus qui prohiberet eum a divisione (et est motus qui fit a percutiente in percussum), tunc iste motus faciet in eo sonum. Deinde narravit quod ista est causa propter quam Natura posuit in auribus aerem non mutatum, sed valde quiescentem. Et dixit: *Aer autem qui est in auribus fuit in eis non motus, ut sentiat perfecte omnes modos motus* factos in aere extrinseco. Iste igitur aer positus in auribus

8 nec *A C* ‖ aere *B D* ‖ speram *C D G* ‖ [hoc] *A* ‖ accidit *A B* ‖ [non] *A* **8–9** [non — acciderit] *C* **9** audiremus *G* ‖ [neque] *B* nec *A* ‖ acciderit] audierit *D* ‖ matri] *J* motus *A C* motui *B* motum *D* ?uitri *G* **10** cutis que est] entis *A* **11** quando] quo *G* ‖ acciderit ei] accidit *A C* ‖ occasio — accidit] illud *A* **12** districtione *A* instructione *C* ‖ introitum] (A^2) interitum *A* **13** istum] illum *A* ‖ idem] enim *A* **14** extrinceci *G* ‖ ipsum] (B^2) hoc *B* ‖ [Et scias hoc] *A* **15** <hoc igitur etc.> Cum *A* ‖ declaravit] de. *A* ‖ quod (2)] que *C* ‖ copulatus *D* **16** cum] in hoc *A* ‖ isti] huic *A* ipsi *G* **17** [sicut — sensui] *G* ‖ visus <auditus> *G* ‖ incipit *D* intendit *A* **18** declarare] de. *A* ‖ quem] quod *B* **19** igitur ipsum *G* ‖ [ipsum — etc.] *A* **20** [et] *A* ‖ proprium recipiens *A* ‖ quia] quoniam *A* **20–21** [in se] *A* [in se] in se *D* in ipso *G* **22** causa in] cum *C* ‖ in hoc] huius *A* ‖ velo. *A* **23** similiter *A C* similis *D* ‖ <et hoc> in diaffono <est> *A* ‖ enim] et *D* ‖ dyafonum si *C* **24** colores] colorem *A* ‖ si aer *A* **25** [ex — sonos (2)] *C* **26** [prohibetur etc.] *A* prohibitur etc. *B* ‖ in eo] ei *A* eo *B* ‖ contingit *A* contingere *C D* contingeret *G* ‖ aliud] aliquid *A* **27** [qui] *D* ‖ prohibet *A B* ‖ a divisione] adinvicem *B* **28** fit] sit *A* ‖ percutiente] percussciente *C* ‖ fatiat *D* ‖ perfecte] in eis *A* ‖ [modos] *D* **29** [ista] *A* ‖ [causa] *C* **30** non] in *A* **31** [autem] *A* **32** sentiat] <qui> faciet *C* **33** ille *B* ‖ <motus> aer *C* qui dicitur *A* ‖ compositus *C* ‖ [in auribus] *A*

excedit aerem extrinsecum in quiete. Deinde dixit: *Et propter hoc audimus in aqua*, etc. Idest, et quia aer est necessarius in sensu auditus, audimus in aqua quando aqua non intraverit super aerem qui est in aure neque corruperit eum, propter spiram que est in creatione auris; et quando intraverit, non audiemus, et tunc accidet nobis illud quod accidit quando matri cerebri acciderit occasio, quia tunc non audiemus, quemadmodum, quando cuti que est super visum acciderit occasio, non videmus. Et intendebat declarare quod comparatio aeris positi in aure est sicut comparatio membri proprii unicuique sensato, scilicet per quod primo perficitur actio illius sentientis. Et ideo assimilavit illud quod accidit huic aeri de destructione per introitum aque super ipsum ei quod accidit de percussione cadente super aurem et super ipsum visum. Et illud quod accidit de corruptione auditus per introitum aque super istum aerem positum in auribus accidit per introitum aeris extrinseci super ipsum.

420a15 **84.** *Et etiam signum auditus primo est audire tinnitum in aure semper, ut cornu. Aer enim in aure semper movetur quoquo motu proprio, sed sonus est extraneus, non proprius. Et ideo dixerunt quod auditus fit per vacuum tinnibile, quia non audimus nisi per aliquid*
420a19 *in quo existit aer distinctus.*

34 extrinsecum] (D^2) intrinsecum *D* **34–35** propter — etc.] ideo *A* **35** audimus <audimus> *C* ‖ necessarius est aer *C* est aer *A* **36** [audimus] *A* audivimus *C* ‖ [quando aqua] *A* **37** intravit *C* ‖ corrumpit *A B C D* **38** eam *A G* ‖ speram *C* ‖ terminatione *C* creatore *D* **39** iteravit *C* ‖ audiremus *D* ‖ accidit *A B C D* **39–40** [nobis — accidit] *B* nobis — accidit B^2 **40** matri] motui *B* motus *C* motum *D* ‖ acciderit] accidit *A* **41** [quando] *B* **42** cutis *C* ‖ accidit *A D* **42–43** non — declarare] quia tunc si videbimus. et in. de. *A* **44** [positi] *G* ‖ aure est] aere et *A* ‖ proprii membri *A* membri positi *D* **44–45** [unicuique sensato] *A* **45** sensato scilicet] sensatos *C* ‖ <hoc per> quod *A* hoc quod *C* **46** [illud] *B* illud B^2 **47** [de] *G* ‖ districtione *A* **48** [ei] *D* ‖ accidit] ? *C* ‖ aerem *B* **50** istum] ipsum *A C*

84. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* Dixit aristoteles *C* ‖ [etiam] *A C* **2** tinitum *B G* terminum *C D* **3** <modo> motu *B* **4** [proprio] *D* **5** per] propter *C* **6** tinnibile] *Crawford* terminabile *A* tinitibile *B* terminale *C* commitibile *D* cernibile *G* cinnibile G^2 ‖ audimus] audemus [aliquid] *D* ‖ aliquid] aliud *D*

Cum declaravit quod iste aer qui existit in auditu est necessarius in hoc, incepit dare testimonium quod in aure existit aer distinctus ab aere extrinseco. Et dixit: *Et etiam signum auditus*, etc. Idest, et demonstrat etiam quod iste aer existit in aure hoc quod signum verificationis auditus in homine, ut Medici dicunt, est ut semper audiat tinnitum in auribus, cum hoc fuerit sine occasione, ut accidit homini quando posuerit cornu in aures et ascultaverit sonum in eo, propter aerem inclusum in cornu et duritiem cornu. Deinde dixit: *Aer enim in aure semper movetur*, etc. Idest, et causa huius tinnitus quem audit acuti auditus est quia aer qui est in aure semper movetur motu proprio, sed iste motus est proprius, et motus soni est extraneus, quapropter iste motus non impedit motum soni. Deinde dixit: *Et ideo dixerunt*, etc. Idest, et propter istum tinnitum qui auditur in aure propter aerem inclusum dixerunt Antiqui quod auditus fit per vacuum habens tinnitum, quia credebant aerem esse vacuum. Et dixerunt hoc quia nos non audimus nisi per membrum in quo existit aer distinctus ab aere extrinseco.

420a19 **85.** *Utrum autem sonorum est percutiens aut percussum?*
420a20 *Dicamus igitur quod est utrunque, sed duobus modis diversis. Sonus enim est motus illius quod potest moveri tali modo, scilicet ut a corpore aliquo reflectantur corpora lenia. Sed non omne percussum et percutiens habet*

8 <et signum auditus etc.> Cum *A* ‖ ille *B* ‖ qui <est extinctus> *G* ‖ existit] est existens *A* est *C* **9** necessarius — incepit] necessarium. intendit *A* ‖ <super hoc> quod *A* **10** existit] distinguitur *A* **11** etiam (1) — etc.] signum *A* ‖ demonstrat etiam] dicimus *A* declarat *C* ‖ ille *B* **12** [aer existit] *D* aer qui existit *C* ‖ <secundum> hoc *C* et *A* ‖ notificationis *A* ‖ auditur *C* **14** tinitum *A B* timitum *C* terminum *D* ‖ cum] et *C* ‖ fuit *C* **15** accidit] [audiat] accidat *C* ‖ auribus *A* ‖ obascultaverit *B* assimilaverunt *A* **16** inclusum <in eis> *A* ‖ cornu <in aures> *A* [a] cornu *D* **17** duritiem] dicitur [n] *A* ?dicitur itiē *D* ‖ Aer <est> *G* **17–18** [in — etc.] *A* **17** aure] (D^2) aere *D G* **18** tinitus *B* tininitus *C* ternitus *D* ?termitus *G* ‖ <est> quem *C D* est quod *B* ‖ <homo> acuti *A* astuti *C* **20** ille *B* **21** ille *B C* **22** [dixerunt etc.] *A* ‖ illum *A* **23** tinitum *B* ternitum *D* ‖ qui] quod [in] *D* ‖ inclusum aerem *C* **24** fit per] sit *C* ‖ tinitum *B C* terminum *A D* **25** [aerem] *A* **26** nos non] (B^2) nos *B* non nos *G* ‖ extitit *C* est *A* **27** discretus *A*

85. **1** <Dixit Aristoteles> Utrum *B C* ‖ percutiens] percussiens *B* percusciens *C* **2** igitur] ergo *A* **3** [est] *C* **4** <loco> modo *C* **5** alio *C* a quo *B* ‖ reflectantur] corrumpantur *A* ‖ levia *B C* levia vel reflectantur *A* **6** percutiens et percussum *A* percussum et percussiens *C*

sonum, sicut est dictum, v. g. si acus percusserit
420a25 *acum; sed necesse est ut sit equale.*

Cum sonus fit a percussione, percussio autem fit a percutiente et percusso, incepit querere cui attribuitur sonus. Et dixit: *Utrum autem*, etc. Deinde dixit: *Hoc enim fit duobus modis diversis. Sonus enim est motus illius*, etc. Idest, sonus enim est motus aeris qui movetur expulsus a casu percutientis super percussum, sicut aliquid evadit et movetur a corpore leni cum fuerit percussum super illud corpus aliud corpus lene. Quemadmodum igitur motus rerum evasarum attribuitur percutienti secundum agens, et percusso secundum subiectum, ita sonus, qui est motus aeris qui est tali modo, attribuitur percutienti et percusso. Deinde dixit: *Sed non omne percussum et percutiens*, etc. Et ista est alia conditio addita in corporibus sonoris, scilicet ut sint lata. Sunt igitur tres conditiones, scilicet ut sint lenia, dura, lata, que possunt precedere per suum motum divisionem aeris.

420a26 **86.** *Modi autem rerum sonorarum declarantur in sono qui est in actu. Quemadmodum enim colores non videntur sine luce, sic grave et acutum non sentiuntur sine sono. Et hoc dicitur*
420a30 *secundum transumptionem ex rebus tangibilibus. Acutum enim movet sensum in modico tempore multum, grave autem in tempore longo parum. Sed*

7 dictum est *A G* ‖ percussit *C* **9** <Utrum autem sonorum> Cum *A* *um *G* ‖ sonus <motus> *C* ‖ fit (1)] sit *B* ‖ percussione] corpore *C* ‖ percutiente] percussiente *B* percustiente B^2 percusciente *C* **10** percusso] (B^2) percussio *B C* ‖ incipit *D* intendit *A* **11** [sonus] *D* ‖ [etc.] *A* ‖ hec *C* sonus *A* **11–12** duobus modis fit *C* ‖ [fit — etc.] *A* **12** enim] autem *B C* **12–13** [illius — motus] *D* **13** <et> sonus *C* ‖ [enim] *A* **14** percutientis] percussientis *B* percustientis B^2 percuscientis *C* **14–15** [evadit et] *A* revertitur et *G* **15** leni] *I* levi *A B C D G* ‖ cum] sine *C* **15–16** illud corpus aliud corpus] *Crawford* [d] aliud corpus *A* illud corpus *B* illud corpus ad *C* illud corpus per aliud corpus *D G* **16** lene] *I* leve *A B C D G* ‖ Quemadmodum] quoniam *A* **17** motus rerum] esse *D* ‖ percussienti *C* **18** percusso] (B^2 D^2) percussio *A B D* ‖ ita] (D^2) in *D* ita est *B* **19** qui] quia *A* ‖ percuscienti *C* **20** percusso] (B^2) percussio *B* ‖ omne] esse *G* **20–21** omne — etc.] idest et *A* **20** percussiens et percussum *C* **21** [Et] *A B C D* idest *G* Et *Crawford* ‖ ista] illa *B* **22** ut (1) <scilicet ut> *A* ne *D* ‖ sint (1)] sit *C* **23** levia *B C G* ‖ dura] (A^2) da. *A* ‖ <et> lata *A* ‖ posuit *A* possint *D*

86. **1** <Dixit Aristoteles> Modi *B* ‖ [autem] *D* ‖ rerum sonarum *C* sonorum rerum *A* rerum sonatarum *G* **2** [enim] *G* igitur *D* **4** sentiuntur] sciuntur *G* **5** transmutationem *A* ‖ ex] a *A* **6** Acutum] (D^2) actum *D* ‖ enim] autem *G* ‖ in] et *A* ‖ modico] (D^2) modo *D* **7** [grave — parum] *A* ‖ [autem] *C* aut *B*

tamen acutum non est velox, neque grave tardum, sed motus illius erit sicut velocitas, et motus
10 *istius sicut tarditas. Et forte hoc est simile ei* 420b1
quod invenitur in sensu tactus de acuto et obtuso. Acutum enim quasi est stimulans, obtusum vero quasi expellit; illud enim movet in modico tempore, et istud in longo; contingit igitur
15 *ex hoc ut illud sit velox, et istud tardum.* 420b4

17 Vult declarare in hoc capitulo quando comprehenduntur primi modi soni, et qui sunt. Et dixit: *Modi autem rerum sonorarum*, etc. Idest, differentie autem
20 sonororum comprehenduntur et declarantur apud esse soni in actu. Deinde dixit: *Quemadmodum enim colores non videntur*, etc. Idest, quemadmodum enim differentie colorum non comprehenduntur sine essentia coloris in actu, et illud erit apud presentiam lucis, sic acutum et grave in sono,
25 que sunt prime differentie soni, non comprehenduntur sine essentia soni in actu. Deinde dixit: *Et hoc dicitur secundum transumptionem*, etc. Idest, et vocare differentias soni *grave* et *acutum* est secundum similitudinem ad res tangibiles; quoniam quidam sonus movet sensum magno motu in modico
30 tempore, et tangibile acutum est tale, et ideo transumebatur nomen eius ad illud. Et similiter etiam, quia quidam sonus movet auditum longo tempore parvo motu, similis est tangibili quod movet tactum in longo tempore parvo motu, scilicet obtuso. Deinde dixit: *Sed tamen acutus non est velox*,
35 etc. Idest, sed tamen sonus qui movet auditum motu

8 nec *C* **9** sicut] sic *B C D* **10** [sicut] *B C D G* **11** tactus] D^2 tactu $\hat{A}$ *B C D G* **12** Acutum] *J* acutus *A B C D G* ‖ quasi] quia *A C D G* **12–13** obtusum vero] *J* obtusus fatigat *A* et fatigatum *B C D G* **13** quasi] et *A* quod *C* ‖ expellitur *D* ‖ enim] [i] *C* **14** [et] *A* ‖ illud *C* ‖ igitur] enim *A D* **15** ut] quod *G* ‖ istud] illud *C* **17** <Modi autem sonorum> Vult *A* ‖ quando] quoniam *D* **19** [rerum sonorarum etc.] *A* sonororum rerum etc. *B* rerum sonorarum [comprehnduntur et declarantur apud esse soni in actu] etc. *D* rerum sonatarum etc. *G* ‖ <et> differentie *D* ‖ [autem] *A* **20** sonorum *A B C* **21** actum *C* **21–22** [colores — etc.] *A* **22** [enim] *A* **23** et illud] illud tantum *A* et id *D* **24** sicut *D* **25** differentie prime *A* ‖ [soni] *A* ‖ non <non> *C* **26** <nisi in presentia vel> sine *C* ‖ actu <et illud erit apud presentiam lucis. sic acutum et grave in sono> *C* **26–27** [dicitur — etc.] *A* **27** [et] *A C* **28** acutum] *J* leve *A B C* lene *D G* ‖ [est] *G* ‖ secundum] sicut *C D* ‖ similitudinem — tangibiles] tangibiles similitudines ad res *C* **29** quoniam <quia> *G* ‖ quidam] quidem *A B C* ‖ sensum] sensus *C* ‖ modico] parvo *A* **30** [et (1)] *A C* ‖ acutum <autem> *C* autem accutum *A* ‖ tale] tangibile *D* ‖ [et ideo] *B D G* **31** illud <etiam> *B* **32** longo — motu] parvo motu in tempore magno *A* **32–34** [similis — motu] *C* **33** [est] *B* ‖ tangibilis *D* **34** tamen] tantum *D* **34–35** [acutus — etc.] *A*

magno in tempore parvo non est velox in rei veritate,
neque sonus gravis tardus; velox enim et tardum in rei
veritate sunt de dispositionibus mobilium; sed hoc dicitur *grave*
quia movet tarde, et hoc *acutum* quia movet velociter.
Deinde dixit: *Et forte hoc est simile*, etc. Idest, et quia forte ista
intentio que invenitur in sono de moto veloci et tardo
est quasi similis ei quod invenitur in sensu tactus de acuto
et obtuso, ideo transumpta fuit ista ordinatio de
acuto et obtuso, non de veloci et tardo. Et quia obtusum
simile est gravi, ideo talis sonus dicitur *gravis*. Deinde
dixit: *Acutum enim quasi stimulat*. Idest, sonus enim acutus quasi stimulat,
sicut stimulat corpus acutum; et sonus gravis quasi expellit,
sicut expellit corpus obtusum, quia assimilatur gravi.
Contingit igitur ex hoc ut illud sit velox, et hoc tardum. Idest,
et ex hoc contingit secundum consuetudinem vocare
sonum qui videtur quasi stimulare *acutum*, et sonum
qui videtur quasi expellens *gravem*.

420b5 **87.** *Hoc igitur est quod determinavimus de sono. Vox autem est*
aliquis sonus in animato . . . v. g.
quod fistula et alia habent extensionem et tonum
et idioma, et sunt similia, quoniam in voce sunt
420b10 *etiam ista. Et plura animalia non habent vocem, ut*
carentia sanguine, et pisces de animalibus habentibus
sanguinem. Et hoc necesse fuit; sonus

36 magno] multo *A* ‖ in (1)] Sed *C* ‖ re *C* **37** nec *A C* ‖ gravis <gravis> *A* ‖ velox — tardum] quia ista *A* ‖ tardum] *Crawford* grave *B C D G* **38** dispositione *A* ‖ [grave] *A* **39** acutum] *J* leve *A B C D G* **40** [Et (1) — etc.] *A* ‖ [Et (1)] *B* et si *D* ‖ hoc — forte (2)] quia *B* et hoc est simile etc. idest et forte quia B^2 ‖ [quia forte] *A* forte quia *D* forte *G* ‖ illa *B* **41** que] quia *A* ‖ [in sono] *D* ‖ motu *B C D* **42** est quasi similis] *I* quia est similis *A* est quia est similis *B G* est ēque similis *C* est quia similis est *D* ‖ quod] que *A* ‖ tactus] (D^2) tactu *B C D G* **43** obtusoso *D* **43–44** [ideo — obtuso] *A D* **43** illa *B* ‖ ordinatio] nominatio *G* **44** Et quia] quoniam *A* quia *D* ‖ obtusum] obscrum *A* **45** est simile *A* et simile *C* ‖ <et> ideo *A* **46** Acutum] acutus *A* actum *D* ‖ [quasi stimulat (1)] *A* quasi sentit *B D G* qua sentit *C* quasi stimulat *Crawford* ‖ [Idest] *B D* idest et *A* ‖ enim (2)] dicitur *A* autem *C* eius *G* ‖ quasi (2)] quia *A* ‖ stimulat (2) <corpus> *D* **47** stimulas *D* ‖ [sonus] *A* ‖ quasi] quia *A* **48** quia] quod *G* **49** <de. d.> Contingit *A* ‖ igitur — tardum] enim *A* **49–50** [igitur — contingit] *D* **50** [et] *A* ‖ hoc] quo *A B D G* **51–52** [quasi — videtur] *D* **51** stimulantem *A* ‖ [sonum (2)] *A* **52** grave *D*

87. **1** <Dixit Aristoteles> Hoc igitur *B* Dixit aristoteles igitur hoc *C* ‖ determinamus *A* ‖ autem] aut *G* ‖ aliquid sonans *A* **2** [quod] *A* ‖ sfistulam *A* fistulam A^2 ‖ [et (2)] *A* ‖ tonum] sonum *A C* temum *D* **3** [et (1)] *G* ‖ idioma] occioma *D* ‖ <que> sunt similia *C* similia sunt *B D* **4** ut] et *D*

enim est aliquis motus aeris. Sed ea que dicuntur
vociferare, ut animalia que sunt in flumine
quod dicitur Amelus, non faciunt sonum
10 *nisi per vias narium, aut per similia.* 420b13

12 Cum locutus fuit de sono universaliter, sive de animato sive
de non animato, incepit loqui de sono animati. Et dixit: *Vox*
autem est, etc. Idest, vox autem est sonus animalis animati,
15 in quo invenitur neuma et irah et dictiones.
Et ideo plura instrumenta dicuntur vociferantia
secundum similitudinem, quia hec tria inveniuntur
in eis, aut sua representantia. Fistula enim et alia instrumenta
non dicuntur vociferantia nisi quia habent expansionem,
20 idest neuma, et tonum, idest irah, et dictiones,
idest aliquod simile literis et dictionibus. Deinde dixit: *et*
sunt similia, etc. Idest, et ista instrumenta in vociferando sunt
similia animalibus; hec enim tria existunt in animali in rei veritate,
in istis vero per similitudinem. Deinde dixit: *Et plura animalia*
25 *non habent vocem*, etc. Idest, et recte accidit quod plura
animalia non habent vocem, ut animalia carentia sanguine,
et piscis de animalibus habentibus sanguinem, cum
sit declaratum quod sonus est motus factus a percutiente
et percusso in aere, et ista animalia carent aere qui percutiat
30 ea in suis interioribus, et carent instrumentis que
percutiant aerem. Et cum narravit hoc de istis animalibus,
induxit quod forte aliquis dubitabit in huiusmodi

7 [est] *D* **8** vociferare] (A^1) notificare *A* **9** Amelus] athelous *A* amerus *C* armelus *D* **10** vias narium nīasuarium *C* ‖ similia <et hoc non dicitur nisi equivoce> *A* similia. et hoc non dicitur vox nisi equivoce *B C G* similia et hec non dicitur vox nisi equivoce *D* similia *Crawford* **12** <hoc igitur est quod> Cum *A* **13** incipit *C* in. *A* ‖ Vox] ut *C* **14** [autem est etc.] *A* ‖ [etc. — est (2)] *D* ‖ [autem (2)] *A* ‖ animati animalis *A C* animalis [aāi] *B* **15** neuma] (D^2) pneuma *A* neupma *C* intantia *D* ‖ yracht *A* irach *C* substantia *D* ihat *G* ‖ dominaciones *A* **16** vociferantia] notiferare *A* **18** presentancia *A* presentativa *D* ‖ [enim] *D* ‖ instrumenta <dicuntur vociferantia secundum similitudinem quia hec tria inveniuntur in eis aut sua representantia. fistula enim et alia instrumenta> *C* **20** pneuma *A* peneuma *C* ‖ thonum *A* docium *C* ‖ idest] et *A* ‖ yrachus *A* irach *C* substantiam *D* ikat *G* ‖ dictiones] do. *A* **21** aliquid *A* aliud *C* ‖ <elementis idest> literis *A C* ‖ [dictionibus] *A* de omnibus *C* ‖ Deinde] et *A* **22** [similia etc.] *A* ‖ illa *B* **23** ⌊<plura>⌉ similia *G* ‖ <in> animalibus *A* ‖ existit *B* ‖ animali <autem> *B* animalibus *C* **24–25** [animalia — etc.] *A* **25–26** [etc. — vocem] *D* **25** [et recte] *A* recte *C* **26** [animalia (2)] *A* **27** pisces *A G* ‖ [animalibus] *A* **28** declaratum] de. *A* ‖ motus est *B D* ‖ percussiente *C* **29** <a> percusso *D* ‖ [in aere] *A* ‖ [et (2)] *C* ‖ [et ista animalia] *D* ‖ illa *B* ‖ qui percutiat] (A^2) qui percuciens *A* quem percutiant *B* qui percussiet *C* **30** caret *B* **31** percussiet *C* percuciat *G* ‖ aer *C G* **32** quod] quia *B D* ‖ [forte] *A* ‖ [aliquis] *C*

ex hoc quod quidam modus piscium vociferat. Et dixit: *Sed ea que dicuntur vociferare*, etc. Et intendit per *vias* brancos. Et intendebat per hoc quod tale non dicitur vociferatio nisi equivoce, cum non inveniantur in ea illa tria genera, que sunt neuma et irah et litere, aut similia literis.

420b13 **88.** *Vox autem est sonus animalis, sed non per quodcunque membrum, sed, quia omnis res non habet sonum*
420b15 *nisi percutiendo aliquid, scilicet aerem, necesse est etiam ut ista tantum vociferent, scilicet recipientia aerem. Natura enim utitur aere anelato in duabus actionibus, sicut lingua in gustu et loquela; sed gustus est necessarius et ideo est in*
420b20 *pluribus, loquela autem propter melius. Et sic utitur anelitu in calore intrinseco, et hoc est necessarium (et iam dedimus causam in hoc in alio libro),*
420b22 *et in vociferatione propter melius.*

Cum declaravit quod vociferatio dicitur equivoce in eis que vociferant per brancos et in animalibus anelantibus, vult modo notificare genus animalium in quo invenitur vera vox. Et dixit: *Vox autem est*, etc. Idest, vox autem vera est sonus animalis proprii, et per membrum proprium. Deinde incepit declarare sermonem quod membrum est, et quod animal est hoc animal. Et dixit: *sed quia omnis res non habet vocem*, etc. Idest, sed quia iam declaratum est quod omne sonorum non habet sonum nisi per

33 modus] (D^2) motus *A D* ‖ vociferat] videtur vociferare *A* **34** Sed] et *C* ‖ [que dicuntur vociferare] *A* **35** branchos *A* ? *B* braucas *C* ‖ intendit *A* ‖ [per hoc] *C* ‖ [quod] *D* **36** vociferare *A* **36–38** [cum — literis] *A* **36** inveniatur *B* ‖ [in ea] *C* **37** genera tria *C* ‖ que sunt] quasi *D* ‖ neuma sunt *B* sunt neupma *C* ‖ yrach *C* hybrah' *D* ikat *G* **38** aut] et *C*

88. 1 <Dixit Aristoteles> Vox *B* **3** <in> percutiendo *A* percussiendo *C* **4** etiam] et *C* ‖ [ut] *B* ‖ illa *B* ‖ tantum velociferent *C* vociferant tantum *A* **5** enim] autem *A* ‖ aere anelato utitur *C* utitur aere hanelitu *B D* **6** <et> gustu *A* **7** [est (1)] *D* **9** hanelita *A* ‖ [in calore] *C* in colore *D* **10** [in (2)] *C* **12** <vox autem est sonus etc.> Cum *A* ‖ [dicitur equivoce] *D* **12–13** equivoce in eis] in hiis equivoce *A* **13** branchos *A* **13–14** [et — anelantibus] *A* et — animantibus *D* **14** [modo] *A C* **15** [in quo] *D* ‖ dicunt *C* **15–16** [est — autem] *A* **17** incepit] intendit *A* ‖ [sermonem] *A* sermone *G* **18** [est (1)] *A C* ‖ animal (1) — animal (2)] animalis *A* animal *D* **19** [omnis — etc.] *A* ‖ [iam] *A* quando *C* **20** declaratum] de. *A* ‖ sonorum] sonum *D* ‖ sonum] longum *C* ‖ [per] *A C D*

percutiens et percussum in aere, manifestum est quod impossibile est invenire animal sonorum nisi habeat membrum ex quo fiat percutiens et percussum, et aerem quem immittat in illud membrum et extrahat ab ipso,
25 et quod illud membrum habeat figuram et quantitatem et situm terminatum. Unde necesse est ut animalia vociferantia in rei veritate sint animalia que recipiunt aerem in interioribus suis et extrahunt ipsum; in istis enim inveniuntur illa tria ex quibus fit vox in
30 rei veritate. Deinde incepit declarare quod istud iuvamentum per quod Natura utitur aere in animali anelanti est aliud a iuvamento quod est infrigidatio, et quod Natura utitur eodem membro ad duo, quorum unum est utile et reliquum necessarium, ut declaratur
35 in Animalibus. Et dixit: *Natura enim utitur aere anelato*, etc. Et intendit per *duas actiones* vociferationem et infrigidationem. Deinde dixit: *et gustus est necessarius*, etc. Idest, sed gustus ex hiis duobus est necessarius in essendo animalia, et ideo invenitur in pluribus animalium;
40 iuvamentum autem suum in loquela est propter melius, et ideo carent eo multa animalia. Deinde dixit: *Et similiter utitur anelitu in calore*, etc. Idest, et Natura utitur immissione anelitus propter calorem qui est interius, et hoc fuit necessarium animalibus anelantibus; et utitur
45 eo propter melius in vociferatione. Et locus quem innuit quod in eo fuit locutus de hac intentione est suus tractatus quem fecit de Anelitu, et iste tractatus non pervenit ad nos. Et oportet perscrutari de hoc singulariter;

21 percutiens] percussiens *C* **21–23** [in — percussum] *C* **21** aere <quem immitat in illud membrum> *A* **24** immutat *A D G* inmutat et *C* **25** [et (1)] *C* ‖ [figuram et] *D* ‖ quantitatem <finitam> *D* **26** situm] sicut *A* sonum *C* suum *D G* ‖ [est] *C* **27** <et> animalia (1) *C* ‖ ⌊<si>⌉ in *D* ‖ sunt *B G* **29** illa] ista *A* ‖ ex — vox] que faciunt *A* ex quibus vox *C* **30** incepit declarare] in. de. *A* ‖ illud *C* ‖ iuvamentum] in amentum *C* **31** per] propter *A* **32** a iuvamento] adiuvamento *B* adinamento *C* ‖ infridacio *G* **33** [utitur] *C* ‖ eodem] eo *A* ‖ ad duo] (B^2) aduo *B C* **34** est utile unum *G* ‖ [et] *A* ‖ necesse *A C G* ‖ declaretur *C* de. est *A* **35** [utitur aere anelato] *A* ‖ hanelito *B* **36** infrigdationem *C G* **37** et — etc.] Sed gustus *A* **37–38** [etc. — necessarius] *D* **38** <et> sed *B* ‖ ex] in *A* ‖ duobus < ⌊n⌉ modis> *C* duabus *B G* ‖ in essendo] ad essendum *A* **39** invenitur] mutantur *D* **40** [autem] *A* ‖ <sua> loquela *A* **41** eo] (A^2) quod *A* ‖ [Et (2)] *B C D G* **41–42** similiter — etc.] sic *A* **42** [et] *A* ‖ immissione] in transumptione *D* **43** interius est *A* **44** <in> animalibus *G* **45** [eo] *A* eą *G* ‖ in] et *C* ‖ <ille> locus *A* ‖ quem] quod *C* **46** fuit] sunt *A* sū *B D* ‖ [locutus] *A* loq^{u}tus *B* ‖ <in> hac *A* **47** ille *B* ‖ non] nondum *A*

videtur enim quod illud quod dicit Galienus in
hoc non est sufficiens.

420b22 **89.** *Et trachea arteria est instrumentum anelitus*
et vocis. Et illud propter quod fuit hoc
membrum est pulmo, quoniam per hoc membrum
420b25 *excedit animal ambulans alia animalia*
in calore. Et indiget anelitu propter cor
prius. Et ideo indiget necessario ut aer infrigidetur,
420b27 *ut anelet ad interius.*

Cum declaravit quod necesse est ut nullum animal habeat
vocem nisi sit anelans, et quod per idem membrum facit animal
utrunque, incepit dicere illud membrum. Et dixit: *Et trachea*
arteria, etc. Et intendit per *tracheam arteriam* epiglotim et
cannam. Et manifestum est quod hoc membrum est instrumentum vocis,
quoniam in extremo huius membri est corpus simile lingue
fistule. Et similiter est manifestum quod hoc membrum
est propter pulmonem, quia est via ad ipsum. Et dixit: *per hoc*
enim membrum excedit, etc. Idest, et quia hoc membrum invenitur
in animalibus habentibus sanguinem ambulantibus, ideo
sunt calidiora animalibus carentibus hoc membro. Deinde dixit: *Et*
indiget anelitu propter cor prius. Idest, et ista animalia
indigent anelitu propter calorem cordis prius, et secundo
propter calorem illius membri. Deinde dixit: *Et ideo indiget*
ut aer infrigidetur, etc. Idest, et propter calorem cordis indiget animal
ad immittendum aerem frigidum prius; et propter calorem
pulmonis secundo indiget ut extrahat ipsum. Et

49 galenus *A* .G. *C G* scilicet *B* similiter *D* **49–50** non in hoc *C* **50** est sufficiens] sufficit *A*

89. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ trahea *A* rachea *C* **2** illud] id *D* ‖ propter] per *C* ‖ fuit] sit *A* **4** <et> alia *B* **5** calorem *A* ‖ indigent *B C* ‖ propter cor hanelitu *A* **5–6** cor prius] corpus *C* **6** indigent *A C* **7** ut] et *A* ‖ ad] aliquid *A C* **8** <et trahea arteria> Cum *A* ‖ est necesse *A C* necesse *B* **9** inhanelans *G* ‖ [quod] *G* **10** incipit *D* intendit *A* ‖ dicere] declarare *A* ‖ illud] id *D* ‖ trahea *A* ttrachea *G* **11** [arteria] *A* ateria *B* ‖ [etc.] *A B C D G* etc. *Crawford* ‖ [arteriam] *B D* ‖ epiglotim et cannam] ******* *A* epiglon vel .ti. A^2 cannam *C* epiglon et cannam *D* epiglotum et cannam *G* **12** quod hoc] per hoc quod *C* **14** manifestum est *A* est in animo et *C* **15–16** per hoc enim] quoniam per hoc *A* **16** membrum enim *C* ‖ [membrum excedit etc.] *A* ‖ membrum hoc *D* **18** calidiora] meliora *D* ‖ dicitur *A* **19** indigent *A C* ‖ [anelitu — prius] *A* ‖ [Idest] *D* **19–22** [et — Idest] *A* **19** illa *B* **20** indigent <prius> *B C D* ‖ anelitum *C* ‖ prius cordis *C* **21** istius *C* **22** infundetur *C* infrigidatur *D* ‖ [et] *A C* ‖ <hoc> animal *A* **23** immittendum] (A^2) intendendum *A* ‖ frigidum aerem *A C* aerem *D* **24** <est> pulmonis *D*

hoc quod dixit necessarium est. Prima enim actio
in anelitu est ad immittendum, secunda ad extrahendum;
prima autem est propter cor, et secunda propter pulmonem,
quoniam, nisi esset calor pulmonis, non indigeret animal
ad extrahendum aerem frequenter. Et hoc est simile
ei quod invenitur in pluribus artificiis, scilicet quia indigent
mutare instrumentum per quod agunt, propter illud quod contingit
illi instrumento ab eo qui utitur. Instrumentum
enim non mutatur nisi quando consumitur, et consumptio
contingens ei aut est propter utentem, aut propter ipsum usum.
Si igitur pulmo desiderat ad extrahendum aerem calidum,
tunc motus eius non est ex pectore tantum, ut opinatur Galienus.
Et ista intentio indiget perscrutatione per se.

90. *Oportet igitur ex hoc ut percussio aeris anelati* 420b27
ab anima que est in istis membris ad illud
quod vocatur canna pulmonis sit vox.
Non enim omnis sonus qui fit in animalibus 420b30
est vox, ut diximus, (possumus enim facere sonum
per linguam sicut apud tussim), sed indigetur
ut percutiens sit animatum et cum aliqua
ymaginatione. Vox enim est sonus illius,
et non est aeris anelati sicut tussis, sed per 421a1
hoc percussit aerem qui est in canna. Et signum
eius est quod nos non possumus vociferare
in inspirando aut expirando, quoniam non movemus
per hoc membrum nisi cum clauserimus ipsum. 421a3

25 <est> quod *C* ‖ necessario *A* ‖ [est] *A C* ‖ primo *A* ‖ [actio] *A* **26** ad (1)] ut *C* ‖ secundo *A* **27** primo *A* ‖ [autem] *A* ‖ [est] *A C* ‖ et secunda] secundo *A* secundo autem *C* **28** calor pulmonis] primo *A* pulmo A^2 ‖ indigent *C* **29** frequenter aerem *A C* **30** ei <et hoc est> *C* ‖ artificis *C* ‖ indigent] intendunt *D* **31** <suum> instrumentum *A* ‖ [quod agunt propter] *A* quod agunt ipsum *C* ‖ illud] id *D* **33** nisi] (A^2) sibi *A* ‖ et] (A^2) idest *A* ‖ consumptio] compositio *D* **34** [est] *A* est A^2 ‖ utentem] mentem *C* videntem *D* ‖ ipsum usum] *I* ipsum visum *A B G* usum ipsum *C* usum *D* **35** igitur] ergo *A* **36** [eius] *B* est *D* ‖ ex <in> *D* ‖ Galienus] .G. *B C D G* **37** illa *B*

90. **1** <Dixit Aristoteles> Oportet *B* ‖ hanelitus *A* aneliti *C* hanelit[u]ati *D* **2** [istis] *A* **3** vocatur] est *B* ‖ pulmo *D* **4** in] ex *A* **5** vox est *A* ‖ dixit *D* ‖ possumus] posuimus *B* ‖ sonum facere C^1 socrum facere *C* **6** [apud] *A* ‖ tusim *D* ‖ indiget *B* **7** [ut percutiens] *A* **8** [est] *B* **9** [est] *A C* ‖ hanelitu *A* haneliti *D* ‖ sicut] ut *D* sive D^2 ‖ per] propter *C* **10** <quod> percussit *C* quod percutit *A* **11** [eius] *C* ‖ [nos non] *D* non nos *A* non D^1 ‖ notificare *C* **12** in inspirando] *Crawford* in spirando *A B G* inspirando *C D* ‖ quoniam] quando nos *A* ‖ movemus <membra> *C* **13** hoc <per hoc> *D* hic *A* ‖ [nisi] *C*

Oportet igitur ut percussio aeris anelati ab anima
que est in istis membris ad cannam sit illud quod
facit vocem. Necesse est igitur ut essentia vocis non sit
aliud nisi percussio aeris anelati ad membrum quod
canna dicitur, ab expulsione anime ymaginative voluntarie
que est in istis membris, quemadmodum fistulatio
est percussio aeris ad linguam fistule a fistulante
habente animam expellente apud ymaginationem
neumatum. Deinde dixit: *Non enim omnis sonus*,
etc. Idest, et diximus quod necesse est in essendo vocem
ut percutiens habeat animam ymaginativam quia
non omnis sonus factus ab animali est vox (ut sonus qui
fit sine voluntate apud tussim et apud motum lingue),
sed vox est sonus qui fit cum ymaginatione et voluntate.
Et ideo dixit: *animatum et cum ymaginatione*. Innuit
enim quod ista actio completur duabus virtutibus
anime, quarum una est concupiscibilis et altera ymaginativa.
Deinde dixit: *Vox enim est sonus illius*, etc.
Idest, primum enim movens in voce est anima ymaginativa
et concupiscibilis. Et ideo vox est sonus illius
primo moventis, et non est sonus moventis aerem
anelatum, ut sonus qui fit apud tussim, sed movens in
voce est aliud ab isto movente, licet non moveat nisi per
ipsum. Et hoc intendebat cum dixit: *sed per hoc percutit aerem
qui est in canna*. Idest, sed istud primum movens quod est
proprium voci percutit aerem qui est in canna apud
vocem per illud quod movet aerem anelatum. Deinde
dixit: *Et signum eius est quod nos non possumus vociferare*, etc.

14 <operatur etc. dico.> Oportet *A* Dicit oportet *B G* Dicit. et oportet *C* ‖ [igitur] *A* ‖ percussum *A* ‖ aeris] aurem *A* aerem A^2 ‖ aneliti *C* **14–15** anelati — sit] ad illud quod videtur. cum plus fit vox. idest> *A* **15** canna *D* ‖ illud sit *C* **16** igitur est *C* **17** aliquid *A* ‖ aneliti *C* **18** dicitur canna A^2 canna *A* ‖ impulsione *B* ‖ anime] are *B* ‖ ymaginative] (*A*) ymaginante A^2 *B* imaginate *D* **19** qui *A* ‖ fisticulatio *A* fistulator *D* ?fistulacce *G* **20** est — fistule] cum percussio aeris est ad fistulam lingue *G* ‖ fistulante] fistulam se *A* **21** habentam *C* ‖ expellentem *A C G* ‖ apud] propter *C* **22** pneumata *A* neupmatum *C* **22–23** [omnis sonus etc.] *A* **23** [quod necesse est] *A* **24** ut] et *A* ‖ percussiens *C* ‖ ymaginatam *D* **25** ab animali factus *A* esset animali *D* ‖ ut] et *C* **26** sine] ex *C* ‖ tusim *D* **27** sed] si *C* **28** dixit — ymaginatione] dicitur cum ymaginacione animatum *A* ‖ [et (2)] *C* **29** illa *B* ‖ [actio] *A* ‖ [completur] *C* impletur *A* ‖ [duabus] *A* **30** [et] *A* **31** [est — etc.] *A* **32** <et> primum *A C* ‖ [enim] *A* ‖ [in voce] *A* **34** moventis (1)] idest volentis *A* volentis *B* violentis *D* ‖ [et — moventis (2)] *C* **35** ut] nec *A C* ‖ fit] sit *A* ‖ [apud] *A* apud A^2 ‖ tussim <nec apud motum lingue> *A* tusim *D* **36** illo *B* **37** ipsum] primam *A* primum *C* ‖ intendit *A* ‖ sed] et *A* si *C* ‖ per] propter *B C D* **37–38** [percutit — canna] *A* **38** illud *C* **39** proprium] primum *A* ‖ aera *A* **40** anelitum *C* **41** [eius — etc.] *A* ‖ [est] *C*

Idest, et signum eius quod primum movens in voce movet
aerem mediante primo movente aerem in anelitu
est quod nos non possumus vociferare dum inspiramus
aut expiramus. Movens enim in anelitu
instrumento non utitur in illa hora alio ab instrumento prime
motionis in percussione que facit sonum; sed impossibile
est ut uno instrumento utatur in diversis actionibus
in una hora. Deinde dixit: *et nos non movemus per istud
membrum nisi cum concluserimus ipsum*. Idest, et ideo
nos non movemus aerem motu vocis per hoc membrum
quod inspirat et expirat nisi quando incluserimus
anelitum et reddiderimus ipsum ociosum ab ista
actione que est anelitus.

91. *Et manifesta est etiam causa propter quam* 421a3
pisces carent voce; carent enim canna, quia non
anelant aerem (et qui dicit hoc esse peccat). 421a5
Causa autem in hoc dicenda est in alio loco. 421a6

Dicit quod cause propter quas pisces non habent vocem
sunt tres. Et primo incepit de remotiori, et dixit:
quia non habent pulmonem neque cannam. Deinde dedit causam
huius cause. Et dixit: *quia non recipiunt aerem*, idest quia non
indigent immissione aeris aut emissione. Deinde dixit: *Causa autem
in hoc dicenda est in alio loco*. Idest, causa autem istius
cause (et est causa propria propinqua huic accidenti)
dicenda est in alio libro, scilicet de Animalibus.

42 [eius] *C* eius est *D* ‖ ⌊<est>⌉ primum *A* **42–43** movet aerem] ⌊·····⌉ f////// *A* movet A^2 *C* **43** mediantem *G* moventem *D* **44** [est] *C* ‖ [nos] *A C* **45** aut] vel *A* ‖ anelitum *C* **46** instrumento non utitur] usitatur *G* ‖ [non] *B C D* ‖ illa] alia *B* ‖ [alio] *B D G* **47** que — sed] et *A* **48** unum instrumentum *D* **49** hora una *A* ‖ et] quoniam *A* ‖ [non] *C* **49–50** [non — ipsum] *A* ‖ istud membrum] membrum aliud *C* **50** concluserimus] *I* incluserimus *B C D G* ‖ <super> ipsum *B* **51** movemus <per illud membrum nisi cum intelligimus ipsum idest et nos non movemus> *C* **52** exspirat et inspirat *C* ‖ [nisi] *B C* ‖ [quando incluserimus] *C* **53** reddiderimus] *I* reddamus *A* reddimus *B D G* redderimus *C* ‖ isto *C*

91. **1** <Dixit Aristoteles> Et *B* ‖ [etiam] *A C* **2** [enim] *C* enim C^1 **3** hoc dicit *A* **5** [Dicit] *D* ‖ quas] quam *C* ‖ voces *A C* **6** Et (1)] in *C* ‖ incepit de remotione *C* de remociore intendit *A* incepit de rememoratione *B D* **7** quia — cannam] carent enim *A* ‖ dedit] di. *A* **8** huius] huiusmodi *B* ‖ cause] esse *D* ‖ [recipiunt aerem] *A* **9** aut] ut *C* **10** [in (1) — loco] *A* ‖ alio loco] hoc loco alio *B* ‖ [autem] *A* **11** cause] esse *D* ‖ et] que *C* ‖ propinqua propria *G* propinqua *A* ‖ huic] huc cause *A* **12** dicenda] secunda *C* ‖ libro <In alio autem libro> *G* loco *A* ‖ scilicet] idest in *C*

ii. 9

421a7 **92.** *Odor autem et odoratum difficilius determinantur quam predicta. Odor enim non declaratur quid sit, sicut de voce aut luce aut colore. Et causa eius est quod iste sensus non est in nobis*
421a10 *verus, sed minus quam in multis animalibus. Olfactio enim hominis est valde debilis, et nichil sentit de rebus odoratis sine delectatione aut contristatione, quia sensus iste non*
421a13 *est in nobis verus.*

Cum complevit sermonem de auditu, vult loqui de odoratu. Et dixit: *Odor autem et odoratum*, etc. Idest, cognoscere autem quid sit odor et quid sit odorabile, ex quo possumus pervenire ad sciendum istum sensum quid sit secundum quod dat doctrinam Naturalis, difficilius est quam scire vocem quid sit aut colorem. Et causa difficultatis in hoc est quia non declaratur de odore cuius odor sit, et que sunt differentie proprie unicuique eorum, sicut declarantur differentie colorum et vocum. Et cum declaravit quod causa difficultatis in sciendo odorem quid sit est quia differentie specifice non bene comprehenduntur a nobis, dedit causam in hoc. Et dixit: *Et causa in hoc est quia iste sensus non est verus in nobis*, etc. Idest, et causa propter quam non perfecte intelligimus differentias odoris est quia iste sensus debilior est in nobis quam in multis animalibus. Et intendebat per hoc demonstrare causam propter quam intellectus difficile comprehendit differentias odorum, et est quia iste sensus debiliter comprehendit differentias odorum sensibiles. Comprehensio enim differentiarum rerum sensibilium a sensu est causa in comprehensione earum

92. **1** <Dixit Aristoteles> Odor *B* ‖ [autem] *C* **3** [sicut de] *A* sic de *D* ‖ [voce aut] *G* **4** [est (1)] *G* ‖ ille *B* ‖ in nobis non est *A* **6** offatio *B* olfatio *D* ‖ [enim] *A* ‖ est hominis *A* **7** [de rebus odoratis] *A* **8** constructione *C* ‖ iste sensus *A* sensus ille *B* **11** [et odoratum etc.] *A* **12** [autem] *C* ‖ et <sciendum> quid sit *C* sicut et quid *A* **13** pervenire possumus *A* ‖ [sciendum] *A C* ‖ illum *A* **14** doctrina *D G* illa doctrina *B* ‖ difficilius <quoque> *B* ‖ vocem] de voce *A* **15** <cognoscere> colorem *C* de colore *A* ‖ quia] quod *A C* **16** de] in *A* ‖ cuius odor] cuiusmodi *A* ‖ [et] *D* ‖ sunt] sint *A* **17** earum *A* ‖ differentie <proprie> *A* **19** differentie <eius> *A* **20** comprehndetur *D* ‖ [a nobis] *D* a nobis etc. et *B* **20–21** [Et (1) — hoc] *C* **20** [Et (2)] *D* **21** [in (1) — etc.] *A* ‖ ille *B* ‖ [etc.] *B* **22** [et] *A* ‖ perfecte] bene *G* **23** [est (1)] *G* ‖ quia] quod *C* ‖ ille *B* **24** intendit *C* in. *A* ‖ per] propter *B D* ‖ declarare *C* de. *A* **24–25** propter causam *C* **25** [propter quam] *D* ‖ intellectus] intelligimus *C* ?intillectis *D* ‖ comprehendit] intendit *D* **26** <eorum> odorum *D* odoris *A* **26–27** [et — odorum] *A D G* et est quia ille sensus debilis comprehendit differentias *G*[1] **26** ille *B* ‖ debilior *C* **27** Comprehensio enim differentiarum] et comprehensio *A* **28** [rerum] *C*

ab intellectu, et ideo qui caret sensu caret intellectu illius generis sensibilium. Deinde dixit: *sed est debilius in nobis quam in multis animalibus*, idest in comprehendendo differentias odorum. Multa enim animalia videntur cognoscere sua nutrimenta per differentias odorum sicut nos per saporem. Et non in hoc tantum excedunt nos animalia, scilicet in comprehendendo differentias odorum, sed in comprehendendo eas a remoto spatio. Deinde dixit: *et non sentimus odoratum sine delectatione et tristitia.* Idest, et non sentimus de differentiis odorati nisi illud quod est delectabile aut contristabile; idest, non sentimus de eis nisi differentias magis communes. Delectabile enim multos habet modos, et similiter contristabile; et delectabile et contristabile non inveniuntur nisi in remotissimis extremis.

93. *Et videtur quod sic sentiunt animalia duri oculi colores, et quod apud ea non declarantur modi colorum nisi conveniens oculo et inconveniens, sicut genus hominum sentit odores. Videtur enim, propter consimilitudinem quam habet odor cum gustu, quod modi saporum sunt sicut modi odorum.* 421a13 421a15 421a18

Et videtur quod ita sentiunt homines differentias odorum sicut animalia duri oculi differentias colorum. Quemadmodum enim illa non comprehendunt de differentiis colorum nisi convenientem et inconvenientem, ita homines non comprehendunt de differentiis odorum nisi delectabile et contristabile. Visum

29 [et — intellectu (2)] *C* ‖ <alico> sensu *A* **30–31** est — animalibus] minus *A* **30** [in nobis] *C* **31** ⌊<eorum>⌉ odorum *D* ‖ [enim] *A C* enim enim *G* **32** <comprehendere> cognoscere *C* ‖ nutrimenta sua *B* sua *D* ‖ differentias odorum] eorum differentias *A* **33–34** [sicut — scilicet — odorum] *G* sicut — sed — odorum *G*[1] **33** [in hoc] *A* in hec *D* ‖ <in> animalia *D* **34** scilicet — sed] immo *A* **35** eos *D* ‖ Deinde] et *A* **35–36** non — tristitia] nichil *A* **36** [odoratum — sentimus] *G* odoratum — sentimus *G*[1] ‖ [et (2)] *C* et ideo *B* **37** diffriis *A* ‖ <aut> delectabile *C* **38** aut] et *A* ‖ <et nos> non *A* ‖ differentias] de differentiis *B D* **40** et (2)] aut *B C D G* ‖ et (3)] aut *C* **41** [nisi] *G* ‖ <rebus> remotissimis *A* cemotissimus *C*

93. **1** [Et] *C* Dixit Aristoteles. Et *B* ‖ [sic] *A* ‖ duri <////> *D* **2** et colores *A* colores *B C D* ‖ quod] quia *A* que *C* ‖ eam *D* ‖ <in> modi *A* **3** conveniens] (*G*[1]) veniens *G* ‖ [oculo et inconveniens] *C* occulo *B* occulo inconveniens *D* **4** genus] gustus *D* ‖ hominum] hōim *C* **4–5** [hominum — consimilitudinem] *D* **5** similitudinem *A* ‖ quem *D* **6** quod] quia *A* ‖ saporis *A* **7** <videtur quod senciunt animalia etc. dicit >Et *A* Dicit et *B C G* **7–11** quod — contristabile] etc. de. d. videtur enim idest *A* **7** ita] (*D*[2]) ista *D* ‖ homines sentiunt *D*[2] homines *B D* ‖ odorum <sentiunt> *B* **7–8** sicut animalia] (*D*[2]) animalia sicut *D* **8–9** [Quemadmodum — colorum] *D* quemadmodum — colorum *D*[2] **9** [enim] *C* ‖ illi *B C* **10** ita] ut *G* **11** de differentiis] differentias *D*

Deest codex **A**

est enim, propter consimilitudinem que est inter gustum et odorem, ut differentie odorum sint secundum numerum differentiarum saporum.
Sed differentie saporum apud nos sunt comprehensibiles, et ille non, cum in hoc sensu excedimus omnia animalia, quia quoquo modo est tactus. Et consimilitudo que est inter sapores et odores est quia non invenitur odor nisi in habente saporem, ut declaratum est in Sensu et Sensato.

421a18 **94.** *Sed gustus est in nobis magis verus, quia est aliquis tactus. Et si iste sensus est in homine valde*
421a20 *verus, in aliis diminuitur a multis animalibus; in tactu autem excedit omnia; et ideo est subtilior omnibus animalibus. Et signum eius est quod in genere humano etiam propter istum sensum est homo discretus, et homo non est hoc propter*
421a25 *aliud omnino. Dure enim carnis non est*
421a26 *discretum, et mollis carnis est discretum.*

Et sensus gustus est in nobis perfectior sensu odoratus, quia gustus est tactus quoquo modo, et sensus tactus est in nobis perfectior quam in omnibus aliis animalibus. Deinde dixit: *Et si iste sensus*, etc. Idest, et licet iste sensus sit perfectior in homine quam in aliis animalibus, tamen non consequitur ex hoc ut hoc sit in aliis sensibus; immo diminuitur in eis a multis animalibus. Deinde dixit: *in tactu autem excedimus*, etc. Idest, in bonitate autem sensus tactus excedimus omnia animalia. Et propter bonitatem istius sensus est homo subtilior et discretior omnibus animalibus, scilicet quod complexio

12 [enim] *A* enim quod *C* ‖ similitudinem *B* **13** ut differentie] (D^2) et *D* ut differentias *C* ‖ sunt *C* sicut *G* ‖ numerum] (A^2) visum *A* **14** Sed] et *D* ‖ [Sed differentie saporum] *G* **15** [quia] *D* **15–16** quodam modo *A* quomodo *C D* **16** tactus est *A* ergo tactus *D* ‖ consilitudo *A* ‖ sopores *C* **16–17** odores et sapores *A* **17** nisi <quia> *A* ‖ habentibus *B* habitu *G* **18** declaratum] de. *A* ‖ <libro de> Sensu *A*
94. **1** <Dixit Aristoteles> Sed *B* ‖ gustu *A* ‖ [magis] *A* **2** ille *B* **3** a] in *B G* ut in *D* **5** est eius *B* **6** etiam] et *C* ‖ illum *A* **7** [homo (2)] *A* ‖ [non] *C D G* **9** [et — discretum (2)] *D* **10** <Sed gustus est in nobis etc. idest> Et *A* idest *B C* Idest et *D* ‖ gustus sensus *B D* sensus et gustus *A* ‖ sensu odoratus] cum sit tactus *B* sensu tactus *D G* **11** [est] *D* **11–12** tactus (2) — perfectior] talis perfectior in homine *C* **12** [omnibus] *C* ‖ [aliis] *A G* **13** [iste sensus etc.] *A* ille sensus etc. *B* ille etc. *C* ‖ [et (2)] *A* ‖ iste (2)] ille *B* **14** sequitur *A C D* **15** ut] quod *G* ‖ [hoc (2)] *B D G* homo *A C* hoc *Crawford* ‖ sensibus <perfectior> *A* **16–17** [excedimus etc.] *A* excedit etc. *B* **17** [autem] *A C* **18** bonitatem] propinquitatem *D* **19** scilicet] secundum *A*

conveniens bonitati istius sensus convenit discretioni intellectus. Deinde dixit: *Et signum eius est*, etc. Idest, et signum convenientie complexionis istius sensus ad complexionem intellectus est quod etiam in genere hominum, quando iste sensus fuerit bonus, tunc homo erit discretus, et econtrario. Deinde dixit: *et non hoc propter aliud.* Idest, et bonitas discretionis non videtur consequi bonitatem aliorum sensuum; boni enim visus homo potest esse indiscretus, et similiter boni auditus, sed boni tactus semper videtur discretus. Deinde dixit: *Dure enim carnis*, etc. Idest, et signum quod bonitas discretionis sequitur bonitatem tactus est quod mollis carnis, idest boni tactus, semper videtur discretus et intelligens, et econtrario. Et hoc quod dixit verum est, et cum inspexeris intelligentes homines, semper invenies eos talis dispositionis. Et ideo homo est mollioris carnis quam cetera animalia.

95. *Et quemadmodum in sapore est dulce et amarum, sic in odoribus; sed in quibusdam odor et sapor sunt convenientes, v. g. odor dulcis et sapor dulcis, et in quibusdam*
contrarii. Et ideo invenitur odor acutus et ponticus et acetosus et delectabilis. Sed sicut diximus quod odores non ita sunt manifesti sicut sapores, ita isti non dicuntur istis nominibus nisi secundum similitudinem ad sapores. Odor enim
dulcis est odor croci et mellis; et acutus est odor allii et similium; et sic de aliis.

421a26 421a30 421b1 421b3

20 bonitate *D* **21** [eius est etc.] *A* eius etc. *C* **22** complexionem] discretionem *A* **23** intellectus] istius sensus *C D G* ‖ [etiam] *A* et *C* ‖ ille *B* **24** [et econtrario] *A* econtrario *C* **25** hoc propter aliud] est *A* homo propter aliud *D* ‖ [et (2)] *C* **27** homo enim boni visus *A* ‖ [enim] *B D G* ‖ homo] bene *G* ‖ ⌊<non>⌉ potest *B* ‖ discretus *C* **27–28** boni auditus similiter *A* **29** Dure — etc.] videntur enim *A* **30** [tactus] *A* ‖ quod] quia *C* ‖ <homo> mollis carnis *C* homo carnis mollis *A* **31** idest] est *A C* ‖ bonus *A* ‖ intellectus *A* **32** verum] ne^{m} *B* ‖ [et (2)] *A C* **33** <tu> inspexeris *G* inspexeritis *A* ‖ [homines] *C* **33–34** semper invenies eos] iuvenes esse *A* **34** [homo est] *A* homo *C* hoc est *G* ‖ melioris *A D G*
95. **1** <Dixit Aristoteles> Et (1) *B* **2** sic] Sit *C* sicut *D* **3** sunt <semper> *C* **4** [sapor dulcis et] *D* sapor dulcis *A C* **5** odor <dulcis et sapor dulcis> *G* **6** accecosus *A* acensus *D* **7** dicimus *A C* ‖ quod] quia *B D G* ‖ sunt ita *A* **8** [ita] *D* **9** consimilitudinem *D* **10** est (1)] et *C* ‖ croci] recti *D* ‖ [et mellis] *A B C D G* et mellis *Crawford* ‖ acutus] contutus alicuius *A* ‖ allei *A* altius *B* alee *C* alii *D G* **11** similiter *G* ‖ sic] sit *C*

Vult declarare quomodo consequuntur differentie odorum differentias saporum. Et dixit: *Et quemadmodum in saporibus est dulce et amarum*, etc. Idest, et quemadmodum in saporibus est prima contrarietas, scilicet amaritudo et dulcedo, ex quibus alii componuntur, sic est opinandum quod in odoribus est prima contrarietas, ex qua componuntur medii. Et cum narravit quod iste differentie debent esse secundum numerum illarum, et quemadmodum in illis est prima contrarietas, sic est in istis, incepit narrare quod non semper consequitur unaqueque illarum in altero duorum generum suum simile in altero genere. Et dixit: *sed in quibusdam odor et sapor*, etc. Idest, sed in quibusdam simile consequitur simile, et in quibusdam non, scilicet quod odor et sapor non erunt eiusdem speciei, v. g. quod sapor erit dulcis et odor acutus. Deinde dixit: *Et ideo invenitur odor acutus*. Idest, et quia differentie odorum sunt convenientes differentiis saporum, invenitur odor acutus, idest cuius proportio ad odores est sicut proportio acuti ad sapores; et sic de aliis. Et cum declaravit quod nos non comprehendimus differentias odorum nisi propter consimilitudinem earum cum differentiis saporum, vult narrare quod ista est causa propter quam transumpta sunt ad eas nomina saporum. Et dixit: *Sed sicut diximus quia odores*, etc. Idest, sed sicut diximus quod differentie odorum non sunt apud nos manifeste, sicut saporum, ita quod possumus comprehendere eas absque comparatione et assimilatione ad alias, hec fuit causa propter quam transumpsimus ad eas secundum similitudinem nomina saporum; et non imposuimus eis nomina propria quia non intelleximus in eis intentiones proprias

12 sequitur *G* **14** [in — etc.] *A* ‖ [etc.] *B C D G* etc. *Crawford* [et (2)] *A* **15** saporum *D* **16** dulcedo <ita etc.> *A* ‖ <et> sic *C* scilicet *A* **16–18** [est — componuntur] *A* **18** ille *B* **19** debent] dicuntur *A C* ‖ [esse] *A* **20** [est (1)] *A* est A^2 ‖ primo *C* ‖ est (2)] et *A* **21** incipit *D* intendit *A* ‖ narrare] declarare *C* ‖ unamquamque *A C* unaquaque *D* **22** alterando *D* **23–24** [odor — etc.] *A* ‖ [odor — quibusdam] *C* **24** sequitur *A C* ‖ <suum> simile (2) *A* ‖ [et] *C* **25** [non (2)] *C* **26** erit] est *C* **27** [invenitur odor acutus] *A* invenitur etc. *C* ‖ [et (2)] *D* **28** <in> differentiis *B D* **29** <ideo> invenitur *A C* ‖ cuius] eius *B D* ‖ propositio *C* ‖ est ad odores *A* **31** declaravit] de. *A* **32** similitudinem *A* consuetudinem *D* ‖ eorum *A* ‖ diffrii[i]s *D* **33** ista] ita *C* **34** [sunt] *A D* sunt A^2 ‖ eas] *J* ea *A B C D G* **35** [diximus (1) — etc.] *A* ‖ diximus (2)] dicimus *A* ‖ quod] quia *B D G* **36** manifeste apud nos *A* ‖ sicut] ut *A* sunt ut *C* **37** quod] ut *A* ‖ <nos> possumus *A* possimus *B* ‖ absque] sine *A* **38** hoc *G* **39** transmisimus *B* transivimus *D G* ‖ ea *A* alias *D* **41** intelligimus *A* ‖ intentiones proprias in eis *C*

nisi per similitudinem. Deinde dixit: *Odor enim dulcis*, etc. Idest, manifestum est enim apud nos quod odor dulcis est sicut odor croci aut mellis, idest quod proportio odoris croci et odoris mellis ad alios odores est sicut proportio dulcis ad alios sapores; et sic est de aliis odoribus.

96. *Et quemadmodum auditus et unusquisque sensuum, hic autem est audibilis et non audibilis, hic vero visibilis et non visibilis, sic etiam odoratus est odorabilis et non odorabilis. Et non odorabile dicitur non odorabile aut quia est impossibile ut habeat odorem, aut quia habet odorem debilem, aut quia habet malum. Et sic dicitur non gustabile.* 421b3 421b5 421b8

Vult narrare hic aliquod commune isti sensui et aliis sensibus, et est quod omnis sensus comprehendit suum sensibile proprium et eius privationem. Et dixit: *Et quemadmodum auditus*, etc. Idest, et quemadmodum auditus et unusquisque sensuum comprehendit suum sensibile proprium et eius privationem, v. g. quia auditus comprehendit audibile et non audibile, et visus visibile et non visibile, sic etiam sensus odoratus comprehendit odorabile et non odorabile. Deinde incepit narrare secundum quot modos dicuntur hec nomina privativa. Et dixit: *Et non odorabile dicitur*, etc. Idest, et non odorabile et non visibile et non gustabile dicuntur tribus modis: aut de eo quod omnino caret illo

42 per] secundum *A C* ‖ [dulcis etc.] *A* **42–43** [etc. — dulcis] *D* **43** [enim] *A* **44** mellus *G* ‖ idest] enim *D* ‖ et] aut *A C* **45** [odores — alios (2)] *D* **46** sapiores *D* ‖ [et] *C*

96. **1** <Dixit Aristoteles> Et (1) *B* ‖ auditum *D* ‖ unusquisque] *I* uniuscuiusque *A B C D G* **2** hoc *D* ‖ autem] quidem *A* **3** [sic etiam] *A* sicut etiam *C* **4** odoratus est] est odoratus *B* odoratus autem *A* ‖ [et non odorabilis] *C* **4–5** Et (2) — dicitur] dicitur autem *A* dicitur enim *C* **5** dicimus *D* **6** impossibile est *A C* ‖ habet] habeat *B* **7** [habet] *A* **9** <et quemadmodum auditus> Vult *A* ‖ numerare *A* ‖ [hic] *A* hoc *D* ‖ aliquid *A* **10** [est] *D* ‖ [omnis] *C* ‖ comprehndet *D* **11** [et eius] *B* et eius B^2 ‖ privationem] partionem *D* **12** [auditus (1)] *A* ‖ [etc. — auditus (2)] *C* **12–17** [Idest — Deinde] *A* **16** etiam] et *C* ‖ odoratus sensus *B D* **17** incepit] Intendit *A* **19** Et (2) — dicitur] dicitur autem *A* dicitur enim *C* ‖ [etc.] *A* **20** [et non gustabile] *C* et non gustibile *D* ‖ dicitur *A D* **21** tribus — de] autem de omni *A* ‖ omnino] (D^2) oratio *D*

sensibili, aut de eo in quo invenitur debile, aut in quo
invenitur male; v. g. non odorabile; dicitur enim de
carente odore omnino, et de habente debile, et male.
Et sic de gustabili.

421b8 **97.** *Et odorare etiam fit per medium, v. g.*
421b10 *aerem et aquam. Animalia enim habitantia*
in aqua existimantur sentire odorem (et similiter
habentia sanguinem et carentia sanguine) sicut
sentiunt animalia que sunt in aere; quedam enim
421b12 *moventur ad suum cibum in remoto.*

Cum declaravit hic de odore illud quod potuit declarare,
declarat in hoc loco quod iste sensus ita etiam indiget
medio sicut duo sensus predicti. Et sermo eius manifestus
est, sed debet ita legi: et odorare fit per medium,
et hoc medium est aer aut aqua; animalia enim habitantia
in aqua videntur sentire odorem sicut animalia habitantia
in aere, et secundum hunc modum videtur quod animalia
viventia in aere et non viventia sentiunt odorem.
Et signum eius est quod istorum multa moventur ad suum
cibum a remoto, licet non videant. Apes enim moventur
ad nutrimentum a loco remotissimo; in quacunque enim regione fuerint,
in quodam tempore certo singulis annis petunt litus maris ut ex limo
vigorem sui alimenti recipiant; et sunt
ex animalibus carentibus sanguine. Et similiter in piscibus
et in multis animalibus aque. Et ratio super hoc
quod dixit de medio est ratio predicta, scilicet quod, cum
odorabile fuerit positum super sensum odoratus, non
sentietur. Et quod dixit de visione, quod natura media que

22 sensu *C* **22–23** [aut (2) — male] *D* **23–25** male — gustabili] malum *A* **23** enim] ut *C* **24** ⌊<non>⌉ habente *B* non habitu *D* **25** gustabile *B* gustu *G*

97. 1 [per] *A* **3** odores *A C* **4** [sanguinem] *A* **6** cibum suum *A C* **7** <et odorare etiam fit> Cum *A* ‖ declaravit] declarat *A* ‖ declarare] de. *A* **8** [declarat] *A B C D G* declarat *Crawford* ‖ <et> quod *C* ‖ ille *B* ‖ sensus ita etiam] etiam sensus *A* sensus ita *D* **9** predicti] (A^2) predictum *A* ‖ [eius] *G* **9–10** est manifestus *A G* **10** ita legi] intelligi *D* ‖ odore *D* ‖ fit per] sit *C* **11** <medium> aer *C* ‖ aut] vel *A C* ut *D* ‖ enim] etiam *D* **12** sentire odorem] odorare *A* habere odorem *C* **13** videntur *C* **14** viventia (1)] visa *A C D G* ‖ viventia (2)] visa *A C D G* **15** eius] huius [istorum] *A* ‖ istorum multa] multa illorum *B* **16** videant] videatur *A* ‖ enim] etiam *D* **17** [ad nutrimentum] *C* ad suum cibum *B* ‖ <remoto> remotissimo *C* ‖ [in (1) — recipiant] *B D G* ‖ regione] (A^2) lesione *A* ‖ [singulis annis] *A* **18** ⌊<in in>⌉ similiter *D* **19** ratiocinatio *G* **20** ratiocinatio *G* **21** fuerit positum] quod fuit positum *B* positum fuit *C* ‖ sensus *B C* **22** sentitur *A* sentiunt *B* sentetur *C* sentientur *D*

23 servit visui non est aer secundum quod est aer, aut aqua secundum
23 quod est
aqua, sed natura communis, ita est intelligendum hic in
25 natura que est media, scilicet quia est natura communis aque
et aeris; et quod odores sunt extranei in ista natura, et quod
ista natura caret odoribus sicut diaffonum coloribus,
ita quod, sicut color habet duplex esse, scilicet esse in corpore
colorato (et hoc est esse corporale) et esse in diaffono
30 (et hoc est esse spirituale), ita odor habet duplex esse, scilicet
esse in corpore odorabili et esse in medio; et illud
est esse corporale et hoc spirituale, et illud naturale et
hoc extraneum. Et cum hoc ignoraverunt quidam,
et existimaverunt quod odor non separatur a corpore odorabili,
35 et quod non habet nisi unum esse tantum, dixerunt
quod a corpore odorabili dissolvitur corpus odorosum,
habens corpus subtile et odorem subtilem, et quod movetur
in aere donec perveniat ad sensum odoratus. Et
hoc destruitur multis modis. Videmus enim quod multa
40 animalia moventur ad suum nutrimentum per spatium multarum
dietarum, sicut apparet in vulturibus, et sicut
apparet de tigribus, que venerunt ad locum prelii
quod accidit in terra Grecorum a remotis regionibus.
Et quod iam posuimus quod omne sensibile quod
45 comprehenditur per medium equaliter debet sentiri
ex omnibus partibus, nisi aliquid impediat, unde necesse
est ut istud corpus vaporosum sit semper unum,
et quod suus semidiameter sit secundum longitudinem linearum

23 servit] infuerit *A* ‖ non] et *C* ‖ [secundum (1) — aer (2)] *G* secundum quod aer *A* ‖ aut] nec *A* **23–24** quod est aqua] quod aqua *A* aqua est *C* **24** [est] ℭ ‖ hic intelligendum *A* ‖ hic <est> *D* ‖ in] autem *G* **25** scilicet que *D* secundum quid *A* ‖ aque] (G^1) aqua *G* **26** aeri *A* ‖ illa *B* **27** illa *B* **28** ita quod] et *A C* ‖ dupliciter *C* ‖ [scilicet esse] *D* **29** corporale] (A^2) incorporale *A* ‖ esse (2)] (D^2) esset *D* **30** [est] *C* ‖ spirituale esse *B* ‖ ita] atque *A* ‖ odor habet] ordo habet odor *C* ‖ <hoc> duplex *A* **30–31** [scilicet esse] *C* esse *B D G* **31** esse (2)] (D^2) esset *D* ‖ illud] *Crawford* hoc *A B C D G* **32** [est esse] *B* est *D G* ‖ et hoc] *Crawford* illud esse *A* et illud *B C D G* ‖ spirituale <ita odor habet hoc duplex esse scilicet esse in corpore odorabili et esse in medio et hoc est esse corporale illud esse spirituale> *A* ‖ et illud] hoc *A* ‖ naturale] materiale *C* **32–33** et hoc] illud *A* **33** hoc ignoraverunt quidam] quidam hic ignoraverunt *C* **34** [et] *G* ‖ separetur *C* ‖ ⌊<separabili>⌉ odorabili *A* **35–36** [et — odorabili] *D* **35** esse nisi unum *C* nisi esse *A* **37** corpus] (D^2) corus *D* ‖ [et (2)] *B C G* ‖ [quod] *D* **38** pervenit *B D G* **39** [hoc] *C* ‖ <in> multis *C* ‖ [enim] *B* **40** nutrimentum suum *C D G* **41** dietarum] (A^2) diatarum *A* **42** apparet] patet *A* ‖ tigribus] (D^2) tegribus *D* ‖ veniunt *A B D* **44** quod (1)] quia *G* **45** debet] oportet *C* **46** ex] ab *C* **47** illud *B C* ‖ semper unum] super unum centrum *A* super unum animatum *C* **47–48** semper — sit] semper unum et suus semediamētū sit *D* semper unum et suus semediamēter sit D^2 sparsum D^3 **48** diameter *B* ‖ [linearum] *G* lenearum *B* lencorum *D*

unde veniunt ista animalia ad suum cibum, ut dicitur
quod vultures moventur a quingentis miliaribus.
Sed impossibile est ut corpus parvum extendatur donec
recipiat tales dimensiones, cum impossibile est ut
materia recipiat extensionem ad tale ultimum; maxima
enim remotio quam materia recipit est dimensio
ignis, deinde aeris; si igitur corpus odorabile alteretur
totum in ignem aut aerem, impossibile est ipsum recipere
dimensionem mille miliariorum. Minima enim
dimensionum quam materia recipit est dimensio terre,
et maxima dimensio ignis; et inter has duas dimensiones
non †sentitur ex diversitate hec quantitas,
scilicet ut magnitudo unius palme terre fiat mille
miliaria; hoc enim est impossibile. Et etiam si ita esset,
tunc illud corpus spericum odorabile necesse
esset ut penetraret aerem secundum totum, aut quod aer recederet
a loco suo. Et cum hoc est impossibile, et etiam impossibile
est ut odor sit in aere sicut in corpore composito;
simplicia enim non recipiunt odores. Remanet
igitur ut sit in eo sicut color in diaffono. Sed tamen
apparet quod esse coloris magis est spirituale quam esse
odoris. Venti enim videntur adducere odores, et hoc
est ex quo fuit existimatum odorem esse corpus. Sed
ita est de odore in hac intentione sicut de sono. Sonus
enim fit a passione in aere, sed etiam impeditur a ventis;
sed tamen non consequitur ex hoc ut sit corpus.
Quasi igitur necesse est in hiis duabus passionibus, scilicet soni
et odoris, cum fuerint in aere, ut non sint motus illic
in aere ad aliquam partem sine alia.

49 illa *B* **50** [quod] *C* ‖ a quingentis] (*D*¹) a quintis *D* ad quingentes *C* ‖ miliariis *C* **51** extendatur] (*D*²) extenditur *D* **53** intensionem *D* ‖ talem *A* **54** remotio <et dimensio> *A* remotio et distantia *C* ‖ materia] modo *G* ‖ dimensio] dio *C* **55** [deinde aeris] *A* [et modo] aeris *G* ‖ si igitur] (*A*²) sicut *A* ‖ [corpus] *C* ‖ alteraretur *B* **56** <in> aerem *A B* ‖ esset *A* **57** dionem *C* ‖ miliariorum] (*D*²) ‖ [enim] *C* **58** dimensionum] dionum *C* **61** scilicet ut magnitudo] ut scilicet ex magnitudine *A* scilicet ex magnitudine *C* ‖ palme unius *B* illius palme *D* ‖ fiant *A C* **62** esset ita *A* **63** istud *A D* **64** penetret *C* ‖ recedere *A* **65** suo loco *A* ‖ [cum] *C* ‖ [est] *D* est *D*² **65–66** [et (2) — est] *A* et est etiam impossibile *B* et etiam impossibile *D G* et etiam impossibile est *D*² **66** sicut] ut *A* **67** simplicia enim] quoniam simplicia *A* ‖ recipiunt] sunt recipiencia *A* **68** igitur] ergo *A* ‖ ut] quod *A* ‖ [sit] *D* sit *D*² ‖ sicut] ut *A* ‖ [color] *G* odor *C* color *G*¹ ‖ tamen] cum *C* **69** esse (1)] (*A*²) esset *A* ‖ est magis *C* **70** obducere *A* **71** ex] de *C* ‖ <per> corpus *B D G* **72** de (1)] in *C* ‖ incensione *D* **73** percussione *D* ‖ sed] si *C* ‖ a ventis] (*D*²) **74** [ex hoc] *A* **75** [Quasi] *A* quia *D* quasi *D*² ‖ est igitur necesse *A* **76** fuerit *C* sunt *D* ‖ aere] (*D*²) are *D* **76–77** [ut — aere] *A* **76** sit *D* ‖ illic motus *G* **77** aliquam] aliam *A*

98. *Et ideo apparet quod iste est locus dubitationis,* 421b13
scilicet quod omnia animalia olfaciunt eodem
modo, et quod homo non olfacit nisi quando
anelat inspirans; quando autem expirat 421b15
aut retinet, non olfacit neque a remoto neque a
propinquo, neque etiam si odorosum poneretur
in naso. Hoc autem quod, cum sensibile fuerit positum
super ipsum sentiens, non sentietur commune
est omnibus; hoc vero quod sentire non fit sine
inspiratione est proprium hominibus. Et hoc
manifestabitur experimentatoribus. 421b19

Et cum dixerimus quod animalia habitantia
in aqua et animalia non sanguinea olfaciunt, accidit
questio quando concesserimus has duas propositiones,
scilicet quod omnia animalia debent olfacere eodem
modo, et posuerimus quod homo olfacit quando inspirat
et non quando expirat aut retinet anelitum. Consequitur
enim ex hoc quod, si aliquod animal fuerit non
anelans, ut sit non olfaciens. Deinde dixit: *Hoc autem*
quod, si sensibile fuerit positum, etc. Idest, hoc autem
quod necessarium est in omnibus sensibus et in omnibus animalibus ut
sit medium, et quod sentire non fiet quando sensibile
fuerit positum super ipsum sentiens, commune est omnibus;
hoc enim opinatur Aristoteles de tactu et gustu,
sicut post apparebit. Deinde dixit: *hoc vero quod sentire*
non fit absque inspiratione, etc. Idest, hoc vero quod homo
et alia animalia anelantia impossibile est ut olfaciant

98. 1 apparet] ?oportet *D* ‖ iste] hic *B* **2** scilicet] secundum *A C D* ‖ quod <ut> *B* **3–5** [nisi — olfacit] *D* **5–6** nec a remoto nec a propinquo nec *A C* neque a propinquo neque a remoto neque *B* **7** [quod] *D* est quia *C* ‖ [fuerit positum] *D G* fuerit *A C* ponitur *B* fuerit positum *J* **8** non] nichil *A* ‖ sentitur *A* sentiet *B* sentientur *D* ‖ commune <enim> *C* **9** <in> omnibus *D* ‖ vero] enim *C* ‖ fit] *Crawford* fuerit *A C* sit *B D G* **10** aspratione *A* ‖ proprium est *B* proprium *G* **11** <in> experimentatoribus *C* **12** <et ideo apparet etc. idest> Et *A* Idest et *C* ‖ diximus *G* ‖ [habitantia] *G* **13** <quod> animalia *A* alia *D* **13–14** accidit questio] et *A* **14** conserimus *C* asserimus *D* **15** deberent *C* ‖ eodem] eo *C* **16** et] ut *D* ‖ [posuerimus] *A* **17** aut] autem *C* **18** [aliquod] *C* illud *B D G* ‖ fuerit non] non fuit *C* **20** [quod — etc.] *A* ‖ fuit *C* ‖ <In> hoc *D* **21** est necessarium *A* ‖ [in (1)] *A* ‖ [animalibus] *G* **22** sensibile] sentire *A* **23** fuit *C* ‖ supra *A* ‖ sensum *C* ‖ omnibus est commune *A* ‖ <in> omnibus *B D* **24** enim] etiam *A* ‖ [Aristoteles] *D* **25** sicut] ut *A* **25–26** [quod — etc.] *A* **26** fit] sit *C D* ‖ absque] sine *C* ‖ <et> hoc vero *D* et hoc *A* **27** impossibile — olfaciant] ut olfaciat impossibile est *C*

absque inspiratione manifestum est per se volentibus
considerare et experimentari.

421b19 **99.** *Oportet igitur ex hoc ut animalia carentia sanguine,*
421b20 *cum non anelant, habeant alium sensum.*
Sed hoc est impossibile, cum sentiant odorem;
sentire enim bonum odorem et malum
est olfacere. Et etiam videmus quod fortes odores qui corrumpunt
421b25 *homines nocent eis, ut putrefactionis et sulphuris*
et similium. Unde necesse est ut olfaciant,
421b26 *sed non inspirando.*

Et cum posuerimus quod omnia animalia eodem
modo olfaciunt, et est manifestum quod homo non olfacit
sine inspiratione, necesse est ut animalia carentia sanguine,
cum non anelant, et videntur venire ad suum nutrimentum
a remoto, ut habeant alium sensum a sensu olfactus.
Deinde dixit: *Sed hoc est impossibile*, etc. Idest, sed
ponere ea habere alium sensum a sensu olfactus impossibile
est, cum posuerimus quod nichil comprehendit odorem
nisi per istum sensum; comprehendere enim bonum
odorem et malum est olfacere, et olfacere est actio istius
sensus, non alterius. Deinde dixit: *Odores enim fortes*
qui nocent homini nocent eis. Et ista est secunda ratiocinatio;
et est quod ista animalia infirmantur et dolent a malis
odoribus et fugiunt eos, sicut homines, et quia homines
fugiunt eos propter sensum olfactus, oportet ut
sic sit de aliis animalibus. Deinde dixit: *Unde necesse*

---

28 absque inspiratione] sine aspiracione *A* **29** considerari *C*
99. **2** hanelent *G* **3** impossibile est *B* ‖ sentiat *D* **5** olfare *D* ‖ etiam videmus] invidemus *C* ‖ <et> qui *A* ‖ corumpent *A* **6** ⌊<odores>⌉ homines *D* ‖ vocent *A* nocunt *B* **7** [est] *C* est etiam *B* est ut *G* ‖ olfaciat *C* **8** non] (A^1) in *A* **9** [Et] *G* oportet igitur idest et *A* Idest et *C* ‖ possuimus *D* **9–10** [eodem modo] *A* **10** olfaciant *C* ⌊hanelant⌉ olfatiant *D* ‖ [non] *B* non B^2 **11** [est] *C* **12** [cum] *A* cum hoc *G* ‖ hanelent *A* **13** a (2)] in *A* ‖ olfacto *C* olfatus *D* **14–15** [Deinde — olfactus] *D* **14** [Sed (1)] *B* ‖ [est impossibile etc.] *A* **15** [olfactus] *B* odoratus B^2 olfacto *C* **15–16** est impossibile *A C* **16** [posuerimus quod] *A* possumus cum *D* ‖ nichil] non *B D G* ‖ comprehndat *D* ‖ odorem] aliquid odore *C* **17** per] propter *A* ‖ illum sensum *A* sensum istum *C* **18** et malum odorem *C* **18–19** est (2) — sensus] illius sensus est *A* **18** actionis *B* alterum *C* **19** <et> non *A C* **19–20** Odores — eis] et eciam *A* **20** illa *B* ‖ ista — ratiocinatio] cum hec ratiocinacio secunda *A* ‖ ratio *B C D* **21** illa *B* ‖ dolent] colunt *C* **22** fugiant *A* **22–23** [sicut — eos] *D* **22** <et> homines (1) *A* ‖ [quia] *C* quoniam *A* **23** [fugiunt] *G* fugiunt G^2 ‖ olfatus *D* ‖ oportuit *C* **23–24** ut sic sit] similiter *A* ut sic sicut *G* **24** [aliis] *C* ‖ [Unde] *C*

25 *est ut olfaciant, sed non inspirando.* Idest, necesse est igitur, ex
hoc quod diximus scilicet, quod ista animalia olfaciant, cum
videntur moveri ad odores et fugere eos, et, quod impossibile
est ut ista actio sit per alium sensum a sensu olfactus,
ut ista animalia necessario olfaciant; et non est necesse
30 ut omnia animalia olfaciant eodem modo.

100. *Videtur igitur quod iste sensus in hominibus differt* 421b26
a se in aliis animalibus, sicut oculi differunt ab
oculis animalis duri oculi; isti enim habent
coopertoria, scilicet palpebras, que cum non aperiuntur, 421b30
5 *non videt homo; animalia autem duri*
oculi non habent aliquod tale, sed vident subito
illud quod fit in diaffono. Et sic videtur
quod est sensus olfactus etiam, scilicet quod in
quibusdam animalibus est non coopertus, ut 422a1
10 *oculus; in animalibus vero recipientibus aerem*
habet coopertorium. Et cum ista animalia inspirant,
ampliantur vene et vie, et auferetur illud.
Et ideo ea que anelant non olfaciunt in humido;
inspiratio enim necessaria est in olfactu, 422a5
15 *unde impossibile est hoc facere in humido. Et*
odor est sicci, sicut sapor humidi. Et sentiens et olfaciens
est illud quod est in potentia istius dispositionis. 422a7

Et cum declaratum est quod animalium quedam sentiunt
odorem sine inspiratione et quedam cum inspiratione,

---

25 [est (1) — inspirando] *A* ‖ <et> necesse *C* ‖ igitur] ergo *A* **26** scilicet] secundum *D* ‖ olfaciant] (*A*) olfaciunt A^1 *B* **27** movere *A* ‖ fugere] facere *D* ‖ eos] ipsos *A* ‖ [et (2)] *C* **28** [est] *D* ‖ ut] quod *A* ‖ illa *B* ‖ sit] fit *C* ‖ olfatus *D* **29** ut] et *A* ‖ illa *B* ‖ olfaciant] hanelent *B* anelant *C D G* ‖ [non] *D* ideo *A* ‖ necesse est *C* **30** olfaciant] hanelent *B G* hanelabant *D*
100. **1** igitur] autem *G* ‖ [iste] *G* ille *B C* ‖ hominibus] aliis animalibus *A* omnibus *D* ‖ differunt *B* **2** aliis animalibus] hominibus *A* **3** animalibus *D* **4** <duo> coopertoria *A* ‖ [cum non] *C* **5** autem] enim *C* **6** aliquod tale] tale aliquid *C* **6–7** [sed — Et] *A* **7** fit] cum sit *C* ‖ sicut *B* **8** olfatus *D* ‖ [scilicet quod] *A* **9** [ut] *B* **10** ⌊oculus⌉ *B* oculis *C* ‖ animalibus vero] quibusdam vero animalibus *B* ‖ vero] non *C* ‖ recipientibus vero *D* **11** coopertorium. Et cum] etiam *A* ‖ cum illa animalia *B* ideo ista animalia *D* ista animalia cum *G* **12** affertur *C* auferentur *D* **13** [ea] *B C* ‖ [in] *C* **14** est necessaria *A* necesse est *D* ‖ est in olfatu *B D* in olfactu est *G* **15** facere] fieri *B* **16** humi *G* **17** est illud quod] id *A* ‖ in potentia est *D* **18** <Dicit> Et *C G* videtur igitur *A* ‖ <habent et> sentiunt *A* **19** sine] cum *A* ‖ [et] *A* ‖ [et — inspiratione (2)] *D* ‖ cum] sine *A*

visum est quod causa in hoc est quod iste sensus in hominibus et in animalibus anelantibus differt in creatione et forma a se in aliis animalibus non anelantibus, quemadmodum oculi in homine et in aliis differunt in creatione ab oculis animalium duri oculi, scilicet carentium palpebris. Et cum narravit consimilitudinem inter ea in hac intentione, dedit modum consimilitudinis. Et dixit: *isti enim habent coopertoria*, etc. Idest, et sicut oculi in homine et in aliis habent palpebras quibus cooperiuntur, et est impossibile ut homo videat quousque aperiat palpebras, et in animalibus duri oculi non habent palpebras, sed vident subito colores factos in diaffono sine aliquo coopertorio, ita videtur quod dispositio sensus olfactus in animalibus anelantibus differt a se in non anelantibus. In anelantibus enim habet coopertorium; in non anelantibus autem non habet coopertorium. Et sic animalia anelantia indigent apud olfactum anelitu ad aperiendum vias clausas olfactus, per quas impossibile est ut olfaciant antequam aperiantur, quemadmodum impossibile est ut animalia boni visus videant quousque palpebre aperiantur; sed animalia non anelantia non indigent hoc. Et ista erit causa propter quam animalia anelantia non olfaciunt in aqua. Sed est questio in hoc quod dixit; animalia enim duri oculi sunt debilioris visus aliis animalibus, sed animalia multa non anelantia videntur fortioris odoratus homine, et oporteret, si palpebre in oculis essent sicut nasus in animalibus anelantibus, ut animalia anelantia essent verioris

20 [est (1)] *B D* ‖ quod (2)] quia *A* ‖ ille *B C* ‖ omnibus *D* **21** differunt *B* diffrt *D* ‖ creatione] cātōe ua ab occulis animalium duri occuli eat *D* **22** forma] fore *D* ‖ a se] anime *A* **22–23** [non — aliis] *A* **22** quemadmodum <enim> *B C D G* quemadmodum *Crawford* **27** isti] illa *B* ‖ <qui> habent *C* ‖ [habent coopertoria etc.] *A* **27–28** in homine occuli *A* **28** palpebris *C* **29** appareat *C* **30** palpebras] a palpebris *C* **30–31** [et — palpebras] *A C* **31** <animalia duri oculi> vident *A* illi vident *C* ‖ factos] intentionis *C* ‖ dyafonio *C* **32** coopertotorio *D* ‖ quod <disros factos in diafono sine aliquo coopertorio. ita videtur quod> *D* **33** olfatus *D* ‖ differ *D* **34–35** [In — anelantibus] *A* **34** enim] autem *C D* ‖ [habet] *D* **35** [in — coopertorium] *C G* ‖ autem] que *A* ‖ habent *A* **36** sicut *B C* ‖ animalia] alia *C* **36–37** olfatum hanelitus *D* **37** clausas] exclusas *A* excelsas *C* ‖ olfactu *A* olfatus apud olfatum hanelita ad aperiendum vias clausas olfatus *D* **38** olfaciat *A* olfaciunt *C* olfiat *D G* **39–40** [quemadmodum — aperiantur] *A* **39** boni] honi *C* **40** videantur *B* **41–42** [indigent — non] *A* **41** illa *B C* **42** [animalia] *D* ‖ Sed est <sed> *D* Si *C* **43** in] ex *A* ‖ debiliores *D* **44** multa animalia *B* **44–45** animalia — anelantia] non hanelancia animalia multo *A* **45** fortius *D* ‖ oportet *A* **46** <aliis> animalibus *D* **47** verioris essent *A* essent minores *D*

olfactus quam non anelantia. Et ideo perscrutandum est utrum nasus in animalibus olfacientibus per nasum sit propter melius, sicut palpebre sunt in animalibus habentibus palpebras, aut propter necessitatem. Si igitur est propter necessitatem, non oportet ut anelantia sint verioris olfactus quam non anelantia; si autem propter melius, erit econtrario. Sed hoc quod dixit: *ampliantur vene et vie*, demonstrat quod hoc est propter necessitatem, non propter melius, et quod animalia duri oculi non assimilantur olfacientibus sine inspiratione nisi secundum diversitatem creationis tantum, non quod iuvamentum palpebrarum est de modo iuvamenti inspirationis. Deinde dixit: *Et odor est sicci, sicut sapor humidi*. Idest, et odor attribuitur abundantie partis sicce in odorabili, sicut sapor attribuitur abundantie partis humide in gustabili; et hoc declarabitur in libro de Sensu et Sensato. Deinde dixit: *Et olfaciens est illud quod est istius dispositionis*. Idest, et cum declaratum est quid sit odor, et quomodo comprehenditur per sensum, tunc sensus olfactus est illud quod innatum est recipere odores.

ii. 10

101. *Gustus autem est aliquis tactus; et est illud quod est in potentia istius dispositionis non per medium quod sit corpus extraneum; tactus enim etiam non est sic. Et corpus in quo est sapor, gustus in eo est in humiditate sicut res in materia, et hoc est aliquid tangibile. Et ideo, si nos fuerimus in aqua, et in aqua fuerit* 422a8 422a10

50 sit si *D* ‖ [in] *D* **51** necessitate *C* **52–54** [Si — melius] *D* **52** [est] *A* ‖ necessitatem] melius *G* ‖ [non] *A B C* tunc *G* non *J* **54** melius] necessitatem *G* ‖ quod] cum *B* **55** vene et vie] (B^2) vie et vene *B* vene etc. *A* ‖ dimonstrat *C* de. *A* **57** [non] *D* ‖ olfactionibus *C* ‖ <in> inspiratione *A* inspiratione animalia duri occuli assimilantur olfatientibus sine inspiratione *D* **58** nisi] natura *D* ‖ diversitatem] modum diversitatis *A* **59** est] sit *C* ‖ de modo] de numero *A* demonstratio A^2 *C* ‖ iuvamenti] (G^2) iuvamentis *G* **60–61** [est — humidi] *A* **61** <est> humidi *B* ‖ [Idest] *B G* ‖ attribuitur] aut *D* ‖ habundantie *A B C G* humidantie *D* **61–62** [sicce — partis] *G* **62** odorabili] odore *D* **62–63** [sicut — gustabili] *B* **62** habundantie *A C* humidantie *D* **63** gustabile *C* **64** olfaciens] senciens *A* olfactus *C* olfatus *D* **64–65** [est — Idest] *A* **65** istius] ?ius *C* ‖ cum] enim *D* **66** declaratum] de. *A* **67** [per sensum] *G* ‖ olfatus *D* ‖ aliud *C* **68** odores <Sermo de gustu> *C*

101. **3** sit] fit *G* ‖ tactus] et actus *D* **4** [enim] *A B* **5** [in (2)] *C* **6** [est] *C* **7** [ideo] *A* ‖ [nos] *A* ‖ [et in aqua] *G*

aliquid dulce, sentietur a nobis non per medium,
sed admiscendo se cum humido, sicut est de vino.
Color autem non videtur eo quod admiscetur,
422a15 *neque quia aliquid currit ab eo.*

Cum complevit sermonem de olfactu, et sensus gustus est illud quod debet consequi nunc secundum ordinem qui incipit a meliori et procedit ad magis necessarium, incepit loqui de eo et declarare quod est aliquis tactus, et quod propter hoc non indiget comprehendere suum sensibile per medium quod sit corpus extraneum, sed per medium quod sit pars animalis. Et dixit: *Gustus autem est aliquis tactus; et hoc non est in potentia istius dispositionis per medium quod sit corpus extraneum; tactus enim non est etiam sic.* Idest, et iste sensus est illud quod non est in potentia istius dispositionis per medium quod est corpus extraneum, sed per medium quod est corpus non extraneum. Deinde dixit: *tactus enim etiam non est sic.* Idest, tactus enim etiam comprehendit suum sensibile non per medium quod est corpus extraneum sicut est de sensibus tribus predictis. Et quasi inducit istum sermonem pro ratione quod gustus est aliquis tactus. Et quasi dicit: gustus autem est aliquis tactus, cum comprehendit suum sensibile non per medium quod sit corpus extraneum, sicut tactus. Et hoc est manifestius in secunda translatione, ubi dicit: *Sensus autem gustus comprehendit per tactum; et causa illius est quod sensibile*

8 aliquod *C* ‖ [dulce] *A* ‖ sentietur a nobis] sentiemus *B D G* **9** [est] *C* **9–10** vino. Color] uno colore *D* **10** [eo] *B D G* ‖ quod] quia *G* ‖ admiscatur *B* **11** nec *A C* ‖ quia] qui *D* ‖ ab eo currit *A* **12** <Gustus autem est aliquis etc.> Cum *A* ‖ implevit *C* ‖ olfatu *B D* olfacto *C* **13** nunc secundum ordinem] *Crawford* secundum ordinem secundum numerum *A* secundum ordinem *B* verum secundum ordinem *C* numerum secundum ordinem *D* ordinem secundum verum *G* **14** incepit *A C* ‖ necessarium] negativum *D* **15** incepit] intendit *A* ‖ declarare] de. de eo *A* ‖ aliquid *C* **16** [quod] *A C* **17** sit] est *A* fit *D* **17–18** [sit — quod] *G* sit corpus extraneum G^2 **17** extraneum corpus *A* **18** sit] est *A* fit *D* **19** istius] huius *C* **19** autem <etc. idest> *C* **19–21** est (1) — sic] etc. de. d. et est illud *A* **19** istius] huius *C* **20** [sit] *C* ‖ <non> extraneum *C* **21–23** [tactus — extraneum] *C G* **21** Idest] quasi *D* ‖ iste] ille *B* **23** est (2)] (D^1) iste *D* **24** [enim] *B* **24–25** [etiam — sic] *A* non est sensus *C* non est sic *G* **25** tactus enim etiam] et tactus *A* tactus non *C* **26** non] nisi *C* ‖ quod] quia *C* ‖ extraneum <sed per medium quod est corpus extraneum non> *C* **27** tribus sensibus *B* **27–28** istum — ratione] pro rōtionōne istum sermonem *A* istum sermonem per ratiocinationem *C* **29** [Et] *A C* ‖ [est] *C* ‖ [cum] *D* **30** suum <suum> *G* ‖ non] nisi *C* ‖ sit] est *A* **31** <est et> tactus *A* ‖ manifestius est *A* est manifestum *D* **32** secunda] alia *C* substantia *D* ‖ [autem] *D* **32–33** comprehendit gustus *C* **33** causa] cum *D* ‖ [est] *D*

per gustum non comprehenditur per medium inter
gustans et gustatum quod est corpus extraneum; neque etiam tactus ita comprehendit. Deinde dixit: *Et corpus in quo est sapor*, etc. Idest, et alio modo etiam dicimus quod iste sensus est aliquis tactus. Corpus enim in quo existit sapor non est gustabile nisi secundum quod ille sapor existit in eo in humore cuius proportio ad illum saporem est sicut materie ad formam. Et ideo iste sensus non comprehendit saporem nisi comprehendat humorem, cum sit impossibile ut denudetur ab eo; et comprehendere humorem est aliquod tangere; unde iste sensus videtur aliquis tactus. Deinde dixit: *Et ideo, si nos fuerimus in aqua*, etc. Idest, et quia gustus non indiget medio extraneo, ideo, cum nos fuerimus in aqua, et in aqua invenitur aliquod dulce, sentietur a nobis admiscendo se cum aqua, non quia aqua recipit saporem abstractum a materia et reddit eum isti sensui, sicut est de mediis extraneis que reddunt sensibilia sensibus; illa enim non recipiunt sensibilia cum corporibus in quibus existunt, sed abstracta a materia. Et hoc demonstrat quod ipse opinatur quod odor non est corpus; si enim esset corpus, esset aliquis tactus.

Deinde dixit: *Color autem non videtur*, etc. Idest, color autem non videtur quod aliquid ex eo admisceatur cum aqua aut aere, neque quod aliquid currat ab eo in aquam aut aerem, sed tantum recipiunt ab eo intentionem coloris abstractam a materia; unde dicimus in hoc et similibus quod comprehenduntur per medium extraneum.

34 comprehndunt *D* **35** gustatum] gustum *D* ‖ nec *A C* **36** [ita] *D* ‖ [ita comprehendit] *A* **37** [in — etc.] *A* ‖ aliquo *B* ‖ etiam dicamus *A* dicimus *B* videmus *D* **38** ille *B C* ‖ tactus aliquis *A* **40** existit] (A^2) existet *A* existit existit *D* ‖ [eo] *A D* eo A^2 D^1 ‖ [in (2) *A C D* **41** est sicut] (A^2) non sunt *A* est sic *D* ‖ materia *C* ‖ Et ideo] non *D* ‖ ille *B* **42** [saporem nisi comprehendat] *G* saporem nisi G^2 **43** ut] quod *C* ‖ dividatur *A* **44** aliquid contingere *A* ‖ ille *B* ‖ [sensus] *A* **45** <et> Deinde *C* ‖ ideo] io *D* **45–46** si nos] et nos si *C* ‖ [si — etc.] *A* ‖ [si — indiget] *D* **46** ⌊<est>⌉ indiget *A* **47** <et> ideo *B* ‖ [in aqua] *D* in aquam *G* **47–48** et in aqua] in quam *B D G* **48** invenitur] immittitur *B* vincitur *D* vertitur *G* ‖ aliquid *A C* ‖ [a nobis] *D* **52** corpus *C* **53** sed abstracta] sit abstractum *C* ‖ ⌊<Ideo>⌉ hoc *D* **54** [quod (1)] *C* ‖ <non> opinatur *A C* ‖ [non] *A C* **55** enim] non *D* ‖ aliquis tactus] (D^2) tactus aliquis *D* **56** [dixit] *D* ‖ [non videtur etc.] *A* **57** color autem] Sed color *A* color *C* ‖ <ita> quod A^2 ‖ <non> admisceatur *D* admiscetur *C* **58** aut] vel cum *A* ‖ aer *C D* **58–59** [neque — aerem] *B* **58** nec *A C* ‖ currat] (A^2) curat *A* currit *C* **59** in] et *C* ‖ aquam aut aerem] aerem aut in aquam *A* ‖ sed] si *C* ‖ tantum] non *D* **59–60** intentionem ab eo *B* **60** coloritatis *B D G* ‖ abstractum *C* ‖ [a materia] *C* ‖ unde] ut *C* ‖ dicitur *A* **61** quod] et *C* ‖ comprehendunt *C*

422a15 **102.** *Secundum autem hunc modum*
non est medium; sed quemadmodum color
est visibile, sic sapor est gustabile. Et nichil recipit
sensum saporis absque humiditate, sed in eo
est in actu aut potentia humiditas; v. g.
salsum; est enim velocis dissolutionis, et
422a19 *cum hoc dissolvit linguam.*

Iste autem sensus differt a sensibus qui comprehendunt per medium extraneum in hoc quod non comprehendit suum sensibile per medium; sed quemadmodum color est visibile in rei veritate proprium visui, ita sapor est gustabile in rei veritate proprium gustui. Deinde dixit: *Et nichil recipit sensum saporis*, etc. Idest, et nichil recipit sensum saporis, qui dicitur gustus, nisi sapor sit in humore, et humor est in saporoso aut in actu aut in potentia, v. g. salsum, quod est humidum in potentia propinqua, cum velociter dissolvitur et dissolvit humores qui sunt in lingua. Et ideo preparavit Natura salivam in ore, et preparavit brancos in homine ad congregandum istam humiditatem, ut ea mediante gustarentur sicca. Unde dicimus quod sapor non est sapor in actu nisi in corpore humido in actu.

422a20 **103.** *Et sicut visus est visibilis rei et non visibilis*
(nam obscuritas est non visibilis, et etiam
distinguitur a visu), et est etiam manifestum

102. **1** Secundum] Si *B* ‖ hunc modum] medium *B D G* **2** sed] scilicet *D* ‖ color quemadmodum *A* **2–3** color est visibile] colorem visibilem *D* **3** sic] si c̄ *D* ‖ nil *B* **4** sensus *G* ‖ saporis] *J* gustum *A B D* gustus *C G* **4–5** in — actu] causa in eo actu est *A* **5** in] modo *C* ‖ <aut> humiditas *C* **6** enim est *B* **7** lingua *B* **8** <Secundum autem hunc modum etc. idest> Iste *A* Dicit *G* Dicit iste G^2 ‖ differt a sensibus] dissimilis ab illis *A* est dissimilis ab illis A^2 ‖ comprehenduntur *B* **9** [per — comprehendit] *G* **10** sensibile <per medium extraneum in hoc quod non> G^1 **10–11** [quemadmodum — veritate] *C* **11** visui proprium *C* **11–12** [visui — proprium] *D* **13–14** [Et — et] *D* **13** nil *B* ‖ sensus *G* ‖ saporis] (A^2) latitudinis *A* **13–14** [etc. — saporis] *A C* **14** nil *B* ‖ sensus *G* ‖ [saporis] *B* **15** sit sapor *A* ‖ humore] habente *C* ‖ humor] sapor *A C* ‖ [est] *C* **16** in actu] tactu *A* actu A^2 ‖ [in (2)] *A* ‖ quod] qui *C* **18** sunt] (G^1) est *G* ‖ ligua *A* **19** preparavit Natura] (D^2) paravit natura *A* paravit ei *C* preparavit nostram *D* ‖ hore *B* ‖ brancas *B* **21** eo *A* ‖ medietate *C* mediᵗᵉ *A* ‖ gustarentur] *Crawford* gustentur *A B* gustantur *C D G* ‖ quod] qui *D* **22** [sapor] *D*

103. **1** [sicut] *A* sicut A^2 ‖ est visus *C* **3** distinguetur *D G* ‖ [est] *D*

in eo quod est valde fulgorosum et resplendens
(hoc enim quoquo modo est non visibile, sed
tamen alio modo ab obscuritate), et similiter
auditus est soni et silentii, quorum unum est
audibile et aliud non audibile, et est maximi
soni, sicut visus est resplendentis (quemadmodum 422a25
enim minimus sonus est non audibilis,
ita aliquo modo est maximus sonus etiam),
et non visibile quoddam dicitur sic universaliter,
sicut in omnibus carentibus hoc, et quoddam
est innatum videri sed non habet, aut
habet sed diminute, ut carens pede: et similiter
gustus est gustabilis et non gustabilis (et 422a30
hoc est cuius sapor est debilis aut malus aut
corrumpens gustum). Et similiter existimatur
de potabili et non potabili; sunt enim gustus
quoquo modo, sed istud malum corrumpens
gustum, et illud naturale. Et potabile est
commune tactui et gustui. 422a34

Sermo eius in hoc capitulo est manifestus. Et abbreviatio eius est quod non sensibile dicitur in unoquoque sensuum tribus modis: aut de eo quod caret sensato proprio illi sensui de eis sensatis que innatus est habere, aut de eo quod est sensibile intensum in se respectu illius sensus, aut de eo quod est sensibile debile; v. g. obscuritas, que est non sensibilis secundum privationem in visu, et color splendens, qui est non sensibilis secundum intensionem, et color latens, qui est non sensibilis secundum

4 fulgens *A C* fulgurans *G* **5** enim <modo> *A* ‖ non est *B* **6** tamen] cum *C* ‖ [ab] *A* **7** scilentii *D* **8** [et (1) — audibile (2)] *B* ‖ maximi <et est maximi> *D* **9** soni] (A^2) sonus *A* **10** minimus] innuimus *D* ‖ [sonus] *A* **11–12** et etiam *A C* etiam *D* **12** quoddam] *Crawford* quod *A* per quod *B* quidem *C* quid *D G* ‖ sic <non> *C* nunc *A* **13** sic *D* ‖ quoddam] quod *A* quodam modo *C* **14** innatum est *A C* ‖ videri] *Crawford* videre *A B C D G* **15** [sed] *C* ‖ diminuite *D* ‖ carentes *B* **17** sapor est] sapore non *G* **18** [Et] *A* ‖ opinatur *A* **19** [et non potabili] *G* **20** illud *A C* **21** <est> potabile *A* **22** communis *A* ? *C* ‖ gustui et tactui *A* ‖ <etiam> gustui *G* gustum *D* **23** <et sicut visus est visibilis> Sermo *A* **24** [non] *B* ‖ unoquoque <modo> *B* **26** <aut> de *A* ‖ eis] illis *A B* ‖ qui *B C D* ‖ innatus] materia *D* **27–28** [intensum — sensibile] *A* **28** [est] *C* ‖ [debile] *D* ‖ v. g. <quod> *C* ut *A* **29** [non] *B C G* secundum *D* **29–30** [privationem — secundum] *D* **30** resplendens *G* ‖ non sensibilis] sensibilis *B C G* insensibilis G^1 **31** [intensionem — secundum] *A* ‖ intentionem *D* ‖ non sensibilis] sensibilis *B C D* insensibilis *G*

debilitatem; et in auditu silentium secundum privationem, et maximus sonus secundum intensionem, et sonus latens secundum debilitatem; et in gustu insipidum secundum privationem, et horribile secundum malitiam, et debile secundum diminutionem. Omnia enim ista dicuntur non sensibilia, quoniam unumquodque istorum est privatio alicuius dispositionis naturaliter sensibilis illius sensus. Deinde dixit: *et non visibile quoddam dicitur*, etc. Idest, et non visibile dicitur universaliter, sicut dicitur in aliis sensibus, multis modis: aut quia non est innatum videri omnino, ut dicimus quod sonus est invisibilis, et in colore non auditus, aut quia innatum est videri sed non videtur, quia caret colore aut quia habet colorem
sed alio modo ab eo secundum quem innatum est habere, scilicet quod aut propter intensionem aut propter debilitatem hoc dicitur non visibile, sicut dicitur in eo quod est debilis pedis quod non habet pedem. Deinde dixit: *Et potabile est commune tactui et gustui*, idest quia secundum humiditatem que est in eo est tangibile, et secundum saporem est gustabile.

422a34 **104.** *Et quia gustabile est humidum, fuit necesse*
422b1 *ut suus sensus non esset humidus in perfectione, neque impossibilis ut humefiat. Gustus enim quoquo modo patitur a gustabili secundum quod est gustabile; unde necesse est ut humefiat illud quod possibile est ut humefiat (et est salvatum),*
422b5 *sed non est humidum sensus gustus. Et*

32 [et (1)] *C* **32–34** [et (2) — et (1)] *D* **33** intentionem *A C* **34** [et (1)] *C* **35** <.p.> diminutionem *D* **36** illa *B* ‖ illorum *B* ‖ est] et *C* **37** dispositionis] *I* dispositionum *A B C D G* ‖ sensibilium *B* **37–38** illius sensus] alius *C* **38** et (1) <etiam> *A* ‖ non visibile] universale *D* ‖ [quoddam dicitur etc.] *A* ‖ [et (2)] *C* **39** [dicitur (2)] *A* **39–40** [sensibus multis modis] *A* **40** quia] quod *A* ‖ innatum est *A* ‖ <non> videri *B* non videre *G* **40–41** [ut — auditus] *A* **40** diximus *C* **41** visibilis *D* **42** innatum est] est innatus *B D G* ‖ sed] et *A* **43** modo alio *C* uno modo *D* ‖ [ab eo] *A* ‖ quem] quod *B G* ‖ scilicet] sensum *D* ‖ [quod] *A B C D G* quod *Crawford* **44** intentionem *C D* ‖ [propter (2)] *C* **44–45** [hoc — visibile] *A* hoc videtur insensibile *C* **44** hoc <quod> *G* **45** quod (1)] qui *D* ‖ pede *A* ‖ quod (2)] is qui *A* quia *C G* **46–47** pedem — humiditatem] peditatem *A* **46** [potabile] *D* potabili *B* **47** idest] et *D* ‖ quia] et quis *C* ‖ habitudinem *D* humanitatem *G* ‖ [est (2)] *C* secundum *D* **48** saporem <etiam> *B*

104. **2** [suus] *A D* **3** neque] aut *D* ‖ impossibile *A C* ‖ ut] aut *D* ‖ enim] idest *D* **4** patitur quoquo modo *G* **5–6** [illud — salvatum] *A* **6** possibile — humefiat] necesse est ut humefiat illud *G* necesse est ut humefiat illud quod possibile est ut humefiat *G* **7** gusgus *G*

signum eius est quod lingua non sentit cum fuerit valde sicca aut valde humida; tactus enim
10 *ipse erit per primum humorem, sicut qui prius gustavit saporem fortem, deinde gustavit alium saporem, et sicut egroti sentiunt omnia amara, quia sentiunt ea per linguam submersam in tali humore.* 422b10

15 Cum declaravit ea que sunt communia isti sensui et sensui tactus et aliis sensibus, incepit dicere quoddam proprium membro istius sensus, scilicet lingue. Et dixit: *Et quia gustus est humidus*, etc. Idest, et quia materia saporis est humor, ut declaratum est in Sensu et Sensato, necesse fuit ut recipiens
20 saporem recipiat humorem cum sapore, unde necesse est ut iste sensus non sit humidus in actu, neque sit etiam impossibile ut recipiat humorem, cum sit innatus recipere saporem, quod est impossibile sine receptione humoris.
Et dixit quod est necesse ut sit non humidus in actu quia
25 illud quod est aliquid in actu non est innatum recipere illud quod est in eo in actu secundum quod est in eo in actu. Visus enim, si haberet aliquem colorem in actu, non reciperet colores. Deinde dixit: *Gustus enim patitur quoquo modo*, etc. Idest, et est necesse ut iste sensus sit innatus
30 humefieri. Membrum enim gustans patitur quoquo modo a gustabili, et quia gustabile semper associatur humido, necesse est ut gustans patiatur ab humore qui est cum sapore; unde necesse est ut hoc membrum gustans sit in ea dispositione qua possibile est ut humefiat;

8 fuit *G* **9** [valde sicca] *A* ‖ [aut] *C* **10** ipse] iste *A* **10–11** gustavit prius *A* **11** [saporem — gustavit (2)] *D* **13** [ea] *D* ea D^1 **14** [in] *A D* **15** <et quia gustabile est humidum etc.> Cum *A* ‖ declaravit ea] de. *A* ‖ communia] contraria *C* ‖ [et sensui] *C* **16** incepit] in. *A* **17** [membro] *D* membrum *C* ‖ [Et (2)] *C D* **17–18** [gustus est humidus] *A* igitur est humidus *C* **18** [materia] *C* ‖ humor ⌊<etc. idest>⌉ *G* **19** declaratum] de. *A* ‖ necessario *D* ‖ fuit] est *A C* ‖ <senciens> recipiens *G* **20** [unde] *G* unde G^2 **21** ille *B* ‖ actu — etiam] actum etiam sit *A* actu neque sit A^2 ‖ etiam sit *B* **21–22** [etiam — sit] *C* **21** possibile *B* **22–23** [ut — impossibile] *D G* ut — impossibile G^1 **22** recipere] recipiat *A* ut recipiat A^2 **24** Et dixit] Deinde *C* ‖ quia] quod *D* **25** [aliquid] *B* in actu illud *D* **26** [in (2)] *A D* ‖ ea *D* ‖ [in (4)] *A B D* **27** colorem aliquem *A* **28–29** [patitur — etc.] *A* patitur etc. *B* **29** necesse est *A B* ‖ ille *B* ‖ innatus sit *A* **30** <quoniam> Membrum *A* qui membrum *C* ‖ [enim] *A* **31** modo ⌊<etc. idest>⌉ *D* ‖ [et] *A* ‖ gustabile] gustus *B D G* ‖ assiocietur *C* associetur C^2 **32** humidum *D* ‖ gustus *A* **33** cum] in *B D G* ‖ [hoc] *B* hoc B^1 **34** gustamus *D* ‖ eo *C* ‖ qua] quia *C* ‖ [est] *C*

et hoc erit ut non sit humidum in se, et quod sit cum hoc salvatum ab accidentibus. Et hoc intendebat cum dixit: *unde necesse est ut humefiat*, etc. Idest, et quia necesse est ut hoc membrum humefiat, necesse est ut sit innatum humefieri, scilicet ut sit salvatum a siccitate intensa, et ut non sit humidum. Deinde dixit: *Et signum eius est quod lingua*, etc. Idest, et signum eius quod lingua apud comprehensionem saporum debet salvari ab intensa siccitate et dominio humoris est quod ipsa non sentit sapores quando fuerit intense siccitatis aut intense humiditatis, sed tantum sentit cum fuerit in naturali dispositione secundum quam innata est recipere humiditatem saporis. Deinde dixit: *tactus enim ipse*, etc. Idest, et cum lingua innata est recipere saporem cum eius humiditate, necesse est ut super ipsam non dominetur alia humiditas. Prima enim humiditas dominans in lingua impediet eam in recipiendo secundam humiditatem; quemadmodum qui gustaverit aliquem saporem fortem et postea gustaverit alium saporem; tunc enim non sentiet secundum saporem propter dominium primi super linguam. Deinde dixit: *et sicut infirmi sentiunt omnia amara*, etc. Idest, et sicut infirmi sentiunt omnes sapores amaros, quia sentiunt eos per linguam submersam in humore amaro, ita qui gustaverit aliquem saporem et sua lingua fuerit humefacta in humore accidentali tunc non comprehendet humorem saporis proprium, nisi admixtum cum qualitate illius primi humoris. Et sic accidet necessario ut non comprehendat saporem, quia non comprehendit materiam saporis in dispositione secundum quam est materia illius saporis.

35–37 [et (1) — humefiat] *D* **35** [erit] *C* ‖ sit (1)] sicut *C* **36–39** [ab — salvatum] *A* **37–38** [humefiat — sit] *C* ‖ [etc. — humefiat] *G* **37** ⌊<et>⌋ Idest *D* **38** ut (1)] quod *B* **40** immensa *D* **41** est eius *B* ‖ [est — etc.] *A* ‖ [Idest] *C* ‖ signum eius quod] eius signum secundum quod *A* **42** [apud] *D* ‖ incensa *A* **43** dominio] divino *D* ‖ humores *C* **44** <per> sapores *A* ‖ fuerint *A D* fiunt *C G* **45** tantum] tamen *D* ‖ fuerit in] infuerit *C* fuerit *D* **46** humanitatem *G* **47** [ipse etc.] *A* pē etc. *D* etc. *G* **48** innata est] sit innata *A* **49** [est] *C* ‖ super ipsam non] ipse super ipsam *C* super ipā non *D* **50** enim] est *D* ‖ [in lingua] *A* ‖ inpedit *A C* impediret *B* **51** in] a *B D G* ‖ secundum *C* ‖ quemadmodum <igitur> *A* ‖ qui] si *A* **52–53** [aliquem — gustaverit] *A D* **53–54** [tunc — saporem] *D* **53** sentit *A C* **55** infirmi (1) — etc.] egroti *A* **57** ita] enim *D* ‖ qui] quod *C* ‖ gustaverit <enim> *C* gustaverunt *A* gustant *D* **58** lingua sua *B* ‖ in humore] humiditate *A* **59** comprehendit *A* ‖ proprii *A C* **60** [nisi — primi] *D* ‖ inmixtum *C* ‖ illius] ipsius *C* **61** accidit *A C* ‖ [non] *B* ‖ comprehendit *C* **62** quia] quoniam *A* ‖ materiam] naturam *B D* ‖ <ut> saporis <naturam> *C* ‖ dispositione <illa> *A* **63** [illius] *A C*

105. *Et modi saporum sunt sicut in coloribus.* 422b10
Simplices autem sunt contrarii, dulcis et amarus.
Sequentes autem sunt illum vero unctuosus,
istum autem salsus. Et que sunt inter ea
sunt acutus, et stipticus, et ponticus, et acetosus.
Isti enim modi fere videntur esse modi saporum.
Unde necesse est ut gustans 422b15
sit illud quod est in potentia istius dispositionis,
et gustabile sit agens. 422b16

Et dispositio modorum saporum adinvicem est sicut dispositio colorum adinvicem. Quemadmodum igitur colores simplices sunt albus et niger, ex quibus componuntur alii, quorum quidam sunt propinquiores simplicibus quibusdam, ita est de saporibus, scilicet quod simplices eorum sunt contrarii, scilicet dulcis et amarus. Et sequitur dulcem unctuosus, et salsus amarum. Et inter istos sunt acutus, et stipticus, et acetosus. Et hoc quod dixit in coloribus autem manifestum est; in saporibus vero habet questionem. Galienus enim opinatur quod ponticus et acetosus sunt frigidi, et quod acutus est calidior amaro. Et si nos concesserimus quod isti sapores consequuntur calorem et frigus, necesse est quod contrarietas in istis sit in illo quod est ultimo calidum et in illo quod est ultimo frigidum. Et si concesserimus quod ita est de saporibus sicut de coloribus, scilicet quod idem color sit a caliditate vel a frigiditate, tunc non accidet impossibile. Et videtur quod opinio

105. **1** [sunt] *D* ‖ [sicut] *G* **2** [autem] *C* ‖ sunt] fiunt *D* **3** sunt illum vero] duq illum *A* sunt illum *B* duo sunt illum *C* illum sunt vero *G* ‖ unctuosus] *J* unctuosum *A B D G* iunctuosum *C* **4** istum] illum *A C* ‖ [autem] *A* vero *B* ‖ salsus] *J* salsum *A B C D* sunt salsum *G* ‖ inter] in *C D* **5** stipicus *C* stipitus *D G* **6** [enim] *D* enim D^1 ‖ modi (1)] quatuor *B* **7** gustus *D* **8** [istius] *D* huius *A* **9** et <quod> *A* ‖ sit] sic *D* **10** <et modi saporum sunt idest> Et *A* Dicit et *G* ‖ sapor *D* **11** <modorum> colorum *A* ‖ Quemadmodum igitur] sicut enim *A* **12** coloris *C* ‖ simplices — niger] sunt simplices *A* **13** alii <colores> *B* medii *A* ‖ quedam *C* **14** [quibusdam] *A* quibus *D* ‖ quod scilicet *A* **15** [et (1)] *A* **15–16** [Et (2) — amarum] *D* **15** dulcem] dulce idest *C* **16** unctuosum *A* ‖ salsum amarus *A C* ‖ [Et (2)] *B* ‖ sunt] sistit *C* **17** [et (1)] *C G* ‖ stipicitus *A* stipicus *C* stipricus *D* stipicus et ponticus *G* ‖ [hoc] *A* **18** [autem] *A C* ‖ vero] non *C* **19** Galienus] G. *B C D G* ‖ [enim] *B* ‖ [sunt] *D* **20** quod] acetosus *C* ‖ amato *C* **21** [isti] *D* ‖ sequuntur *A* ‖ colorem *C* ‖ [et] *C* **22** contrarietas — sit] visus sit contrarietas *A* ‖ contrarietas <sit> *G* **23** <in> ultimo *G* **24** [concesserimus quod] *A* ‖ est] sunt *B* ‖ saporibus — coloribus] corporibus *A* **25** sit color *A* sit calor *C* ‖ sit] si *B* si fit B^2 ‖ vel] qui *G* ‖ a frigiditate] frigidate *D* **26** accidit *A* ‖ [Et] *A* ‖ videtur] necesse est *A C* **26–27** opinio Galieni] opinio hec *A* oppinio .G. *B D G* .G. opinio hec *C*

Galieni sit error. Videmus enim quod amaritudo quandoque
invenitur cum frigiditate, v. g. quod amaritudo
que est in fructibus in primo cremento demonstrat
frigus; et amaritudo que est in rebus combustis
demonstrat calorem. Et similiter non est impossibile ut
aliqua dulcedo sit frigida; videtur enim quod plante amari
saporis apud complementum sunt dulces aut insipide
in principio. Et signum eius quod isti sapores sunt ita
est quod plante habentes sapores non transferuntur
ex amaritudine ad dulcedinem, in eis que innate
sunt esse dulces in fine, nisi mediante aliquo illorum saporum;
et hoc erit secundum quod pertinet illi amaro existenti
in illa planta et illi dulci existenti in ea. Quemadmodum
albedo non transfertur ad nigredinem vel econtrario
nisi mediante aliquo colorum mediorum; in aliquo igitur
transfertur mediante karopo, et in aliquo mediante
kiano; non enim est necesse ut translatio ex extremis
sit super omnia media. Et universaliter per se manifestum
est quod amarum et dulce sunt in fine contrarietatis,
inquantum sunt sapores; quapropter necesse est
ut alii sapores sint medii inter hos duos, et compositi
ex extremis. Secundum hoc igitur debemus ponere
hoc, et non debemus advertere sermonem Galieni;
suus enim sermo non est verus in complexionibus saporum
secundum suas naturas. Et si concesserimus quod
omne dulce est calidum, et omne amarum etiam est calidum,
debemus etiam dicere quod hoc non est nisi respectu
corporis hominis, non respectu nature ipsius rei. Experientia
enim licet testetur hoc in corpore humano, tamen

27 amaritudo <que est in fructibus> *B* **27–28** [quandoque — amaritudo] *D* **28** cum] in *A* ‖ amaritudo] ama^{do} *B* **29** ⌊<rebus>⌉ fructibus *G* ‖ cremento primo *A* **30** frigus] *I* frigidum *A B C D G* **31** possibile *C* **33** sint dulces *C* scilicet dulcis *A* ‖ inspidum *D* **34** quo *A* **34–35** [sunt — sapores] *C* **34** sunt ita] sic sunt *A* **35** [est] *D* ‖ saporem *B* **36** ex] ab *A* ‖ ad] in *A* **37** [esse] *C* ‖ istorum *C G* aliorum *A* **38** [secundum] *D* **39** existenti] (A^1) **41** <aliorum> colorum *A* ‖ [in aliquo] *D* ‖ igitur] ergo *A* **42** [mediante] *B* ‖ learopo *A* baropo *B* keropo *D* ‖ et <et> *D* ‖ alio *D G* **43** kiano] leuaco *A* b'iano *B* lauaro *C* kauro *D* ‖ [enim] *B* ‖ [ex] *D* ab *A* in *B* ‖ extremus *D* ext^{e}m̄ *A* **44** sit <sit> *C* ‖ universaliter] videtur et *A* videtur *C* **45** [est] *D* ‖ contrarietates *A* contrarietas *C* **46** quapropter] quoniam *A* **47** [sint] *D* ‖ hos <modos> *A* omnes *C* ‖ componi *A* **48** [ex] *D* in *B* ‖ igitur hoc *D* **49** [advertere] *D* divertere *C* adducere *G* ‖ Galieni] .G. *B D G* **50** complexibus *D* **51** secundum suas] duas *C* **52** [est (1)] *A B D* ‖ etiam est calidum] frigidum *A C* **53** deberemus *G* ‖ etiam] et hoc *B* ‖ [nisi] *A* nisi A^2 ‖ despectu *D* **54** <et> non *C* ‖ respectu nature] ratione *D* respectu ne^{e} *A* **55** humido *B*

hoc non demonstrat naturam ipsorum saporum.

Et videtur quod sapor magis sequitur humiditatem
et siccitatem quam caliditatem et frigiditatem. Necesse
est enim opinari aliquam complexionem terminari
ex qua fit amaritudo, et aliam ex qua dulcedo, et quod
iste due complexiones sunt contrarie secundum hunc modum.
Et locus de hac perscrutatione est in libro de Sensu et Sensato,
et etiam de numero modorum saporum. Deinde dixit:
Quapropter necesse est ut gustans sit illud, etc. Idest, declaratum
est igitur ex predictis quod iste sensus est illud quod est
in potentia omnes isti sapores, et quod sapor et gustus est
agens et movens istum sensum de potentia in actum.

fi. 11

106. *De tangibili autem et de tactu idem est sermo.* 422b17
Tactus enim si non fuerit unum genus,
sed plus, necesse est ut tangibilia etiam sint plura
uno. Sed est dubium utrum sint unum aut plura. 422b20

Modo vult loqui de tactu. Et dixit: *De tangibili autem
et de tactu*, etc. Idest, utrum autem tangibile sit unum
aut plura uno est dubium, sicut est de tactu; et sermo in
eis idem est. Et innuit per hoc causam propter quam latet
hoc in hoc sensu, et non latet in aliis sensibus; de illis enim,
quia manifestum fuit quod sensibile eorum est unum in genere,
fuit etiam manifestum eos esse unum in genere;
in hoc sensu autem, quia ignoratum est de suis sensibilibus,
fuit etiam ignoratum de suo sensu. Deinde dixit: *Tactus
enim si non fuerit unum genus*, etc. Idest, et sermo de eis in hac
intentione idem est. Notum est enim nobis quod, si tactus

56 [non] *B D* ‖ natura *D* **58** frigiditatem et caliditatem *C* ‖ frigidatem *D* **59** [aliquam] *A* ‖ copulationem *D* **60** <aliqua> amaritudo *A* ‖ alia *G* ‖ ex (2)] a *A* ‖ <sit> dulcedo *A* fit dulcedo *C* **61** ille *B* ‖ [due] *A* ‖ sint *A* **62** locus — est] locutus est de hac perscrutacione *A* **63** etiam] est *A* ‖ de numero] demonstratio numerorum *C* ‖ saporis *A* **64** Quapropter] Unde *A* ‖ [ut — etc.] *A* ‖ gustus *D* **65** [igitur] *B C D* ‖ iste] ille *B* **66** gustabile *C* **67** illum *A* ‖ [sensum] *C* ‖ actum <de eo autem quod potest tangi> *A* actu *B D*

106. **1** [de (2)] *A C* ‖ tactu] tacu *A* **2** [si] *A* ‖ [non] *C* **2–3** unum — plus] idem genus *A* unus gustus sed plures *D* **3** sint] sunt *C* **4** dubium est *A C* **6** [et — etc.] *A* et tactu etc. *C* de tactu etc. *D* ‖ autem] aut *C* ‖ sit] est *A* **7** [uno] *A G* **8** [Et] *G* **9** [hoc (1)] *A C* ‖ [latet] *C* **9–11** [de — unum] *C* **9–13** [de — sensu] *B* <> **17** *B* **10** quia] quoniam *A* ‖ quod] quoniam *A* ‖ genere <in hoc autem sensu> *A* **11** manifestum etiam fuit *A* ‖ etiam] et *D* **12** autem sensu *A C* ‖ quia] quod *A* eo quod *C* ‖ sensibilibus] (B^2) sensibus *B* **13** de] in *C* ‖ suo] ipso *A* **14** enim] etiam *C* ‖ [si — etc.] *A* ‖ fuit *C* ‖ [Idest] *B* ‖ eis] his *D* **15** est idem *D* ‖ enim est *A* est *B*

non est unum genus, sed plura, necesse est ut tangibilia sint plura uno, et quod, si tangibilia sint plura uno, necesse est ut iste sensus sit plus uno. Sed licet consecutio in istis duobus sillogismis sit manifesta, tamen destructio vel positio in eo est ignorata.

422b20 **107.** *Sensus autem tactus utrum est in carne aut in alio simili, aut non, sed ista est medium, primum autem sentiens est aliud intrinsecum? Omnis enim sensus existimatur esse eiusdem contrarietatis, v. g. visus albi et nigri, et auditus*
422b25 *gravis et acuti, et gustus dulcis et amari. In tangibilibus autem sunt plura contraria: calidum et frigidum, et siccum et humidum, et durum*
422b27 *et molle, et asperum et lene, et alia similia.*

Cum narravit quod dubium est utrum sensus tactus sit eadem virtus aut plures, incepit dicere sermones dubitabiles in hoc. Et dixit: *Sensus autem tactus*, etc. Idest, et principium considerationis in hoc est utrum sensus tactus sit in carne aut in simili carni in animalibus carentibus carne, aut sensus tactus non est in carne, sed caro est quasi medium. Et dixit hoc quia, si fuerit declaratum quod sensus tactus est in carne, ita quod proportio carnis ad ipsum sit sicut proportio oculi ad visum, manifestum est quod sensus tactus est una virtus, quoniam unum instrumentum non est nisi unius virtutis. Si autem fuerit declaratum quod ista virtus fuerit plures

16 [non] *C* **17** sint (1)] sit *C* ‖ [uno (1)] *G* uno <De — sensu> *B* [ ] **9–13** *B* **17–18** quod — uno] econtrario *A* **17** [uno (2)] *G* **17–18** necesse est ut] quod *C* **18** ille sensus *B* tactus *C* ‖ sint plures *C* ‖ consecutio] (B^2) consentio *B C* secucio continuacio *G* **19** istis] hiis *C* ‖ sillogismis] (G^2) similis *D* sinnlis *G* ‖ manifestum *D* **20** positio] potentia *C* ‖ eo] ipso *A*

107. **2** [in] *A* ‖ alio] aio *D* ‖ simul *G* ‖ sed] et *A* ‖ illa *B* **2–3** primum autem] aut *C* **3** intrinsecum] intentum *A* **4** enim] autem *A* ‖ eiusdem] unius *A* **5** [et (2)] *A* **6** et acuti] acutus *C* ‖ [et (2)] *A* **7** [autem] *C* ‖ [et] *A B* **8** [et (1)] *A* ‖ siccum et humidum] humidum et siccum *A G* **9** mole *D* ‖ [et (2)] *D* ‖ leve *A C D G* **10** <Sensus autem [tac] > Cum *A* ‖ sit] sint *D* **11** eiusdem virtutis aut plurium *C* eiusdem virtutis aut plures *A* ‖ incepit] intendit *A* ‖ sermones] propositiones *A* **12** [tactus etc.] *A* **12–13** Idest et principium] primum *C* **13** in] et *A* ‖ utrum] ut *D* **14** [in (2)] *C* **15** [aut — carne (2)] *A* ‖ [est] *D* ‖ <quia> caro *C* **16** [quasi] *A* ‖ quia] quod *D* **17–21** [quod (1) — declaratum] *A* <> **23** *A* **17** [tactus] *D* ‖ [est] *C* ‖ ita] enim *D* **18** [<ad>] oculi *D* **20** [unum] *G* ‖ [est] *D* **21** illa *B* ita *C* ‖ virtus] nutus *C*

una, necesse est ut caro sit quasi medium, et ut non sit quasi instrumentum. Et cum narravit hoc, incepit inducere sermones dubitabiles. Et incepit ab eis que demonstrant virtutem tactus esse plures una, quia post inducet ea que demonstrant ipsam esse unam ex hoc quod apparet quod, cum sensibile fuerit positum super carnem, statim sentiet, ex quo existimatur quod ista virtus est una. Et dixit: *sed ista est medium*, etc. Idest, utrum autem sensus tactus est in carne, ita quod sit una virtus, aut non est in carne, sed intra, et est plus quam una virtus, est dubium. Potest enim aliquis dicere quod caro est medium, et quod primum sentiens, quod est instrumentum istius virtutis, est instrumentum aliquod intrinsecum, et quod est plus quam unum instrumentum. Et signum eius est quia manifestum est quod idem sensus non comprehendit nisi eandem contrarietatem, et eius media; visus enim comprehendit album et nigrum et media, et auditus grave et acutum et media, et gustus dulce et amarum et media; tactus autem multa contraria, v. g. calidum et frigidum, et humidum et siccum, et asperum et lene, et durum et molle, et alia contraria; unde necesse est ut ista virtus sit plures una, et quod caro sit quasi medium. Et hoc quod dixit manifestum est; quoniam, si una virtus est que comprehendit unam contrarietatem, contingit oppositum converti cum opposito, scilicet ut que non comprehendit unam contrarietatem, sed plura, non sit una virtus, sed plures.

22 <non> sit *D* ‖ [quasi] *A* ‖ [ut (2)] *A* **23** instrumentum <si vero declaravit quod sensus tactus in carne est sicut ut proporcio carnis ad ipsum sic sicut proporcio occuli ad visum manifestum est quod sensus tactus [visus] erit una virtus quoniam unum instrumentum non est nisi unius virtutis> *A* [ ] **17–21** *A* ‖ [hoc] *D* **23–24** incepit inducere sermones] intendit dicere propositiones *A* **24** incepit] intendit *A* ‖ qui *B C* **25** demonstrat *A C* ‖ tactum *D* ‖ esse] est *C* ‖ plurem *B G* **26** inducit *C* ‖ ea] eam *A* ‖ ipsam] eam *A* ‖ [quod] *A* **27** <scilicet> quod *G* ‖ sensibile [<possibile>] *A* ‖ fuerit positum] positum sit *A* **28** sentiret *D* ‖ illa virtus *B* virtus ista *C* **29** sed] et *A* ‖ iste *G* illa *B* ‖ [est (1) — etc.] *A* ‖ <et> utrum *D* ‖ autem] aut *C* **30** ita — carne] [et] *D* ‖ infra *A* in carne *C* **31** plus] post *C* **32** instrumentum est *D* **33** [est] *C* ‖ [instrumentum] *A G* ‖ aliquid *A* illud *B* aliud *G* ‖ extrinsecum *C* **35** quia] quod *A B* **36** eandem] unam *A* una *C* **37** et auditum *C* auditus enim *A* **38** acutum] *I* leve *A B C D G* ‖ [et (3)] *A* ‖ [et (4)] *A* **39** contraria] et continua *C* **40** [et (1)] *A D* ‖ [et (2)] *B C D* **40–41** et (2) — contraria] etc. *A* **40** [et (4)] *B C* **41** [lene et durum et] *B C D G* lene et durum et *J* ‖ mole *D* **41–42** unde necesse est] necesse est igitur *A* **42** [est] *C* ‖ ut] quod *A C D* ‖ illa *B* ‖ plures] *I* plus *A B D G* plusquam *C* ‖ quasi] quod *D* **43** [dixit] *D* eciam *A* ‖ est manifestum *A* ‖ quoniam] quod *A D* **45** contingit] contra *C* ‖ <suo> opposito *C* **45–46** ut scilicet *A* **46** que <una> non comprehendit *A* non comprehendens *B* non comprehndit *D* cum non comprehendat *G* **47** plura] plures *A* ‖ [sed plures] *B D G* sed plures [virtus set plures] *A*

422b27 **108.** *Sed est hic aliquid per quod dissolvitur ista questio.*
In aliis enim sensibus sunt modi contrarietatis
422b30 *plures uno; v. g. in sono, cum acuto*
et gravi, est magnum et parvum etiam, et sonus
lenis et asper, et alia similia; et in colore etiam
sunt alii similes istis. Sed tamen non est manifestum
quid est illud unum subiectum, sicut
422b33 *est sonus auditus, sic tactus.*

Cum dedit sermonem facientem credere quod sensus tactus sit plus uno, dedit alium sermonem, quasi dubitationem super hunc sermonem. Et dixit: *Sed est aliquid*, etc. Idest, sed potest aliquis dicere aliquid esse per quod dissolvitur iste sermo per quem probatur quod sensus tactus est plus uno; et est quod in aliis sensibus etiam sunt modi contrarietatis plures uno; v. g. quod auditus comprehendit grave et acutum, et magnum et parvum, et lene et asperum; et similiter visus comprehendit multa, scilicet album et nigrum, et splendens et non splendens; quapropter non est necesse ex hoc quod tactus comprehendit plus uno ut sit plures, et quod caro sit quasi medium. Et cum dedit hanc dubitationem super sermonem probantem quod iste sensus est plus uno, incepit excitare modum debilitatis eius. Et dixit: *Sed non est manifestum*, etc. Idest, sed iste sermo non sequitur. Quoniam, si magna contrarietas que est in tactu sit similis maxime contrarietati existenti in unoquoque sensu, necesse est ut subiectum modorum contrarietatis que est in tactu sit unum, sicut est in visu et in auditu. Sonus enim est subiectum illorum contrariorum predictorum, et similiter color est subiectum

108. **1** hoc *C* ‖ illa *B* **2** contrarietatem *A* **3** cum] autem *A* est *B* **3–4** acutum et grave *B* **4** est <est> *A* et *B* et est *C* ‖ et etiam *A B* ‖ sonus <est> *A* **5** levis *C* ‖ [in] *D* ‖ colorem *G* ‖ [etiam] *B* **7** [illud] *D* **8** sonus est *A* ‖ sic] et *A* **9** <Sed est hic aliquid> Cum *A* ‖ dedit] declaravit *C* ‖ credere] creationem *C* ‖ sensus] (D^2) sonus *D* **10** dubitationem] dubitacionen est *G* **11** Sed] si *G* **11–12** [aliquid etc.] *A* aliqui etc. *D* **12** [aliquis dicere] *A* dicere *C* ‖ esse <hic> *C* **13** ille *B* ‖ <iste> sensus *G* **15–16** auditus comprehendit gravem *A* auditur grave comprehendit *C* **16–17** et (2) — asperum] etc. *A* **17** leve *C* ‖ similiter et *A* ‖ <sensus> visus *D* ‖ comprehndunt *D* ‖ [scilicet] *B G* **18** [et (1)] *A* ‖ [et (2)] *A* ‖ [et (3)] *A* **19** [non] *C* nobis *D* non D^2 ‖ necesse est *C* necesse *A* ‖ quod] quia *B D G* ‖ aprehendit *C* **20** una *B G* contrarietate una *D* ‖ sit (1)] sint *D* **22** iste sensus] ille *B* ‖ [est] *D* ‖ incepit] intendit *A* ‖ recitare *A* narrare *C* ‖ medium *D* **23** non — etc.] tantum *A* non est etc. *C* **24** ille *B* ‖ sequitur] sunt *D* ‖ maxima *A* **25** magne *A* ‖ contrarietati] (B^2) contraritati *B* **26** [est] *C* **28** [in] *A* ‖ [enim] *C* ‖ [est] *D* ‖ istorum *C* **28–29** [illorum — subiectum] *D*

modorum contrarietatis comprehensibilium per visum. Sed non est manifestum quid est unum subiectum contrariorum sensus tactus; immo apparet quod subiectum multiplicatur secundum multiplicationem contrariorum. Et intendit per *subiectum* hic genus quod dividitur in hec contraria. Et hoc quod dixit manifestum est. Necesse est enim, si posuerimus quod unus sensus comprehendit multos modos contrarietatis, ut genus subiectum illis modis sit unum; quoniam necesse est aliquid esse commune illi multitudini quod comprehendatur ab illo uno sensu; et si non, non erit illic aliquid per quod ille sensus poterit dici unus, quoniam unus sensus non est unus nisi per unam intentionem. Et cum contraria fuerint diversa in generibus, tunc virtutes erunt diverse, et ideo illud quod recipit contrarietatem colorum aliud est a recipiente contrarietatem odorum et a recipiente contrarietatem saporum, cum ista contraria sint diversa in genere. Unde necesse est, si tactus sit una virtus, ut modi contrariorum quos comprehendit sit unum genus subiectum eis quod dicatur de eis univoce, ut *sonus*, qui dicitur univoce de modis sonorum, et *color* de modis colorum. Sed contraria tactus non videntur habere genus quod dicatur de eis nisi equivoce. *Quale* enim quod dicitur de calido et frigido et gravi et levi non dicitur nisi pure equivoce et, illud quod dictum est, de equivocatione in hoc nomine *quale* quod dicitur de sapore et de calore et frigore et colore et odore; omnia enim hec nominata sunt in predicamento *quale*, et grave et leve in predicamento substantie. Et ideo necesse est ut virtus

31 [est (2)] *C* **32** sensus] ad usus *A* ‖ oportet *C* ‖ multiplicetur *A C* **33** secundum] per *A* ‖ <illorum> contrariorum *A* contrariorum istorum *C* **34** in] per *A* **35** [hoc] *C* **36** enim est *C* ‖ posueris *A* **36–37** modos multos *C* **37** contrarios *A* ‖ genus] ergo *C* gustus *D* **38** necesse est] necessario cum *D* ‖ esse] est *D* **39** comprehnditur *D* ‖ sensu uno *A* **40** non <tunc> non *A* non *C D* ‖ [illic] *A* illis *B* hic *C* **41** unus (1)] unius *B* ‖ per] propter *A C* **42** intensionem *D* ‖ fuerit *D* ‖ [diversa] *A* **43** tunc] sic *C* ‖ [illud] *D* **44** a (1) — recipiente (2)] ab eo quod recipit *A* ‖ odorum] saporum *C* colorum *D* ‖ et <aliud> *C* **45** saporum] odorum *C* ‖ illa contraria *B* contraria ista *A* ‖ sunt diversa *C* diversa sint *A* **46** sit] est *D* ‖ modi contrariorum] modorum *A* **47** <ut modi> quos *D* ‖ sit unus *C* unum sit *D* **48** dicatur] dicetur *D* **49** modis (1)] modo *D* **50** contraria] (A^2) **51** dicitur *A* ‖ nisi equivoce] univoce *A* ‖ <et> Quale *D* **52** [quod] *D* quid *A* ‖ calido et frigido] c^{a}lo urō *D* ‖ [et gravi] *C* **53** pure] predicetur *B* potentia *C* **54** in — quale] et illud *C* **54–55** dicitur — calore] dictum est de calore et sapore *A* de sapore dicitur et de ca. *B* dictum est de sapore et de calore *C* **55** frigido *B* frigiditate *C* fri. *D G* ‖ [et colore] *A* et calore *C D* **56** numerata sunt *G* nominantur *A* ‖ predicto *A* ‖ qualis *G* quantitatis *C* ‖ <etiam> grave *A*

comprehendens contrarietatem que est in gravi et levi
sit quoquo modo virtus comprehendens contrarietatem
que est in calido et frigido, et quoquo modo
non, cum illa que comprehendit grave et leve non
comprehendit ea nisi mediante motu, scilicet quod non
comprehendit grave nisi quando movet eam corpus grave,
aut leve. Et ideo oportet opinari quod velit Aristoteles quod
sensus tactus est plus quam unus, et quod caro est quasi ei medium.
Licet iste sermo sit contrarius sermoni in libro
de Animalibus; sed tamen forte ille sermo fuit secundum quod
apparuit illic, scilicet quod scivit de membris animalium in illo
tempore; tunc enim adhuc nesciebat nervos, et dixit
quod instrumentum istius sensus est caro. Et iste sermo dat
instrumenta esse illis animalibus tangibilibus intra carnem,
et hoc convenit ei quod post apparuit per anatomiam,
scilicet quod nervi habent introitum in tactu et motu. Quod
igitur scivit Aristoteles ratione apparuit post sensu.

422b34 **109.** *Utrum autem sensus sit intra, aut non, sed*
423a1 *est primum quod apparet, scilicet caro, existimatur*
quod istud signum nichil est, scilicet quod sensus
est quando tangitur. Quoniam, si tu acceperis
membranam et induas carnem ea, tunc eodem
modo apparebit sensus quando tangitur;
423a5 *licet manifestum est quod sentiens non est in*

58 contrarietatem] (A^2) concavitatem *A* **58–59** [que — contrarietatem] *G* in gravi et levi non sit virtus comprehendens contrarietatem G^2 **59** [quoquo modo] *B D* alia quam *A C* quoquo modo *J* **60** frigido <et necessario> *G* **60–61** [et — non (1)] *C* et quomodo non *A B D G* et quoquo modo non *J* **61** cum] enim *D* **61–63** [et — grave (1)] *D* **62** [ea] *B* ‖ [quod] *C* **63** comprehendat *G* ‖ movet] videt *C* ‖ ea *D* **64** aut] et *C* ‖ velit Aristoteles] *J* aristoteles velit *A* videt aristoteles *B D G* intendit aristoteles *C* **65** ei quasi medium *A B* ?quemadmodum ei *C* quasi medium ei C^2 **66** Licet] Sed *A* ‖ ille *B* ‖ sit] fit *A* **66–67** [sit — sermo] *D* **67** ille sermo fuit forte *A* **68** scilicet] secundum *A* ‖ scivit] sentit *A* scilicet *D* scitum fuit D^2 **69** nervos] (A^1) ?nusos *A* **70** istius] illius *C* ‖ [sensus] *A* ‖ iste] ille *B C* **71** instrumentum *A* ‖ istis *B D G* ‖ animabus *G* ‖ inter *D* **72** convenit ei] quorum est *D* est D^2 ‖ post] prius *A C* ‖ antonomasiam *A* anothomiam *B* anotomiam *C* D^2 atonomiam *D* anathomiam *G* **73** nervus habet *A* ñ/ habent *D* ‖ introitum <sive ut medium sed ut instrumentum> D^2 ‖ [in] *C* **74** igitur] ergo *A* ‖ scivit] sentit *A C* ‖ [Aristoteles] *D* ‖ post <manifeste etiam> sensu *B* primo motu *A* post sensum vel per sensum *C*

109. **1** [sensus] *A* ‖ intra] membrum *D* membrum inter D^2 **2** scilicet quod apparet *C* quod apparet scilicet quod *A* **3** illud *C* ‖ scilicet] secundum *A C* **3–4** [quod sensus est] *D* quod sensus *C* quod iste sensus est *G* **5** [membranam] *D* **6** sensum *C*

istis rebus; si igitur fuerit consolidatum cum
eo, tunc sensus citius proveniet etiam. 423a6

Cum dedit sermonem necessarium ex quo apparet quod
sensus tactus est plus uno, et quod caro est quasi medium,
ut exposuimus, (licet sit contra opinionem Alexandri et expositionem
Themistii, quamvis Themistius dicat aperte quod
ista est opinio Aristotelis, scilicet quod caro est quasi medium; sed isti
non videntur scire rationem super quam sustentabatur Aristoteles in
hoc, et est quod, quia sensibilia tactus non communicant in eodem
genere quod de eis dicatur univoce, necesse est ut sit plus uno;
et nos post dicemus rationem Alexandri in hoc, et dissolvemus
eam), et cum iam complevit hoc declarare et dissolvere
questionem contingentem in hoc, reversus est ad destruendum
illud ex quo existimatur quod caro est instrumentum
istius virtutis. Et dixit: *Utrum autem sentiens est intra*,
etc. Idest, dicere autem quod tangens non est intra, sed in primo
eorum que apparent, scilicet in carne (caro enim, cum fuerit positum
super ipsam aliquod tangibile, statim comprehendet ipsum),
nichil est; scilicet quod istud argumentum non tenet, scilicet quod
sensus tactus sit quando tangibile tangit carnem. Deinde debilitavit
hoc argumentum. Et dixit: *Quoniam, si tu acceperis*
membranam, etc. Idest, quoniam, si tu acceperis membranam
non spissam, et indueris ea carnem, et posueris super
eam aliquod tangibile, tunc statim comprehendetur a sensu
ac si esset absque illa membrana. Deinde dixit: *licet sit manifestum*
quod sentiens non est in istis rebus. Idest, licet sit manifestum
quod primum sentiens non est in cute. Unde non est impossibile

8 [istis] *D* ‖ [igitur] *C* ‖ solidatum *B D* **9** etiam sensus proveniet cicius *A* ‖ [etiam] *C D* **10** <Utrum autem sit intra etc.> Cum *A* ‖ ⌊<ex quo>⌉ necessarium *D* utrum *C* **12** licet <hoc> *A* et hoc *C* **12–13** themistii expositionem *A* themisteii *C* **13** Themistius] themisteus *C* ‖ dicit *A* **13–14** quod illa *B* et ita *C* **14** <licet> scilicet *C* sed *D* **15** videntur non *D G* ‖ supra *C* **16** [quod] *A B C D G* quod *Crawford* ‖ quia] quasi *C* ‖ conveniunt *A* communiter *C* **17** dicatur de eis *A* de hiis dicatur *C* ‖ [sit] *D* sit D^2 **18** dicemus post *A* ‖ [in hoc] *A* ‖ et (2)] etiam *C* **19** declarare] debet de. *A* ‖ [et dissolvere] *C* et solvere *A* **20** contingententem *A* **21** [est] *C* **22** illius *D* ‖ [sentiens est intra] *A* **23** dicitur *D* ‖ autem] utrum *A* ‖ [in] *D* **24** que] quasi *D* ‖ scilicet] idest *A* ‖ fuit *B* ‖ inpositum *A C* **25** supra *C* ‖ ipsam] ipsum *G* ‖ aliud *C* ‖ <tunc> statim *B* ‖ comprehendit *A C* **26** <et> nichil *C* ‖ scilicet (1)] secundum *C* ‖ istud <quod> argumentum *D* argumentum illud *A* illud quod argumentum *C* **27** carnem <ideo caro est instrumentum> *A C* **28–29** [tu — etc.] *A* **29** [etc. — membranam (2)] *B D* etc. *C* **30** non] nec *C* ‖ induas *A* induis *C* ‖ carnem ea *A* eam carnem *C D* **31** eam <carnem> *B D* ‖ aliquid *C* **32** [ac] *C* ‖ sit manifestum] manifestum est *A C* **33** [quod — rebus] *A* ‖ <primum> sentiens *C* ⌊primum⌉ sentiens *D* **33–34** [sentiens — quod] *G* **34** cute] (A^2) ente *A* cuti *B* ‖ [Unde] *A*

ut caro sit talis dispositionis, scilicet ut sit medium quasi cutis. In apparentibus autem in carne nulla dubitatio est super ea que iam declarata sunt ratione. Deinde dixit: *si igitur fuerit consolidatum*, etc. Idest, et nulla differentia est in hac intentione sive caro fuerit continua cum sentiente, sive membrana fuerit non continua. Cutis enim si esset continua, tunc citius redderet sensum. Continuatio igitur non dat carni nisi facilitatem pertransitus sensus, non quia continuatio det ut caro sit instrumentum istius sensus.

423a6 **110.** *Et ideo istud membrum est de corpore quasi aer si esset applicatus cum corpore in circuitu; tunc enim existimaremus quod per idem sentiremus sonum et colorem et odorem, et quod visus et auditus et olfactus esset unus sensus.*

423a10 *Modo autem, quia aer per quem fiunt isti motus, scilicet videre et audire et olfacere, est distinctus,*

423a11 *apparent sensus quos diximus esse diversi.*

Cum declaravit quod tactus est plus uno sensu, et quod propter hoc caro debet esse media istis sensibus, et quod dubitatio super hoc ex eo quod apparet sensui, que fecit multos homines dicere quod caro est instrumentum istius sensus et quod iste sensus est unus, non sufficit, incepit declarare modum ex quo contingit ista existimatio communis omnibus; et forte ipse est unus eorum, in libro de Animalibus, qui hoc existimaverunt. Et dixit: *Et ideo hoc*

36 cutis] entis *D* ‖ aperientibus *D* ‖ nulla] in illa *C* **36–37** est dubitatio *A C* **37** [iam] *D* ‖ declarata] de. *A* ‖ Deinde dixit] et dixit. Deinde *C* ‖ igitur] signum *D* **38** [fuerit consolidatum] *A* consolidatum *C* ‖ [etc.] *A B C D G* etc. *Crawford* ‖ [et] *A C* ‖ [est] *C* **39** sive (1)] si non *D* ‖ continua cum] continuatum *A* **39–40** [cum — continua (1)] *D* **39** sive (2)] seu *C* **40** fuerint *A* ‖ si] non *C* **40–41** tunc citius redderet] aut si cuius recidetur *D* **41** [igitur] *C* ‖ <nisi> carni *C* causam *D* **42** bonitatem *B D G* **43** det] debet *D* ‖ istius sensus] ipsius *A C*

110. **1** istud membrum est] *J* membrum illud est *A* istud instrumentum est *B D G* illud est membrum *C* ‖ quasi] sicut *B* quia *D* **2** complicatus *A C* amplificatus *D* **3** idem] id *G* **4** odorem et colorem *B* ‖ [quod] *D* quia *C* **5** olfatus *D* **6** quia] quod *D* ‖ fiunt] sunt *C* ? C^2 **7** olfare *D* **8** dicimus *A C* ‖ diversos *B* **9** <et ideo membrum etc.> Cum *A* ‖ demonstravit *A* ‖ plus] prius *D* ‖ [quod (2)] *A C* **11** <est> ex *B* **12** [hominis] *A* **13** ille *B* [intendit de.] *A* ‖ est sensus *A* ‖ incipit *D* intendit *A* ‖ declarare] de. *A* **14** contiguit *D* ‖ illa *B* **14–15** [communis omnibus] *A* communis *C* **15** [est] *D* ‖ animabus *C* **16** qui hoc existimaverunt <quia hoc estimavit> *C* quia hoc estimavit *A* **16–17** [hoc (2) — etc.] *A*

membrum de corpore, etc. Idest, et ista existimatio accidit omnibus quia hoc membrum, scilicet caro, assimilatur aeri si esset applicatus cum corpore; quoniam, si aer, secundum quod est medium, fuisset applicatus cum corpore sicut est caro, idest esset pars corporis, tunc existimaremus quod per idem sentiremus sonum et colorem et odorem, et quod hec tria sunt unus sensus. Et hoc idem accidit sensibus tactus cum carne, ita quod fuit existimatum eos esse unum sensum. Deinde dixit: *Modo autem, quia aer*, etc. Idest, sed apparet quod tres sensus isti sunt diversi, licet sint per idem medium, quia medium non est pars nostri; caro autem quia est pars nostri, non apparuit hoc in sensibus tactus, et fuit existimatum eos esse unum sensum. Sed demonstratio cogit quod sint plures uno sensu; sentit enim plura uno sensibili in genere.

111. *In tactu autem hoc modo latet. Impossibile est enim ut constitutio corporis animati sit ex aere aut ex aqua; indiget enim ut sit durum; remanet igitur ut sit ex terra et ex istis in carne et similibus. Unde necesse est ut corpus medium tangens sit applicatum, per cuius mediationem erunt sensus plures quam unus.* 423a11 423a15 423a17

Cum declaravit modum ex quo contingit ista existimatio in sensibus tactus, et non contingit in aliis sensibus, incepit narrare causam et necessitatem in hoc quod medium in tactu est applicatum et in aliis non applicatum. Et dixit: *In tactu autem*, etc. Idest, tactui autem accidit hoc

17–18 [de — membrum] *D* **17** de] in *C* ‖ illa *B* **18** hominibus *A* ‖ quia] quod *B* ‖ scilicet] sed *D* **19** aeri] ei *D* ‖ amplicatus *C* amplificatus *D* ‖ si (2) <esset amplificatus cum corpore quoniam si> *D* **20** fuisset] esset *D G* ‖ amplificatus *D* ‖ sic *D* ‖ [est (2)] *A* **21** tunc] quod *D* **22** [et (1)] *A B C* ‖ <per> hec *A* **23** sunt] esset *A* essent *C* ‖ [idem] *A C* quidem *G* ‖ accidet *D* ‖ sensibus] in sensu *A C* **24** unum esse *B* **25** [quia aer etc.] *A* **25–26** isti tres sensus *B* illi sensus *A* **26** sunt] sint *A* ‖ sint] sunt *C* sit *G* ‖ [quia medium] *D* **27** caro — nostri (2)] Sed *A* **28** non apparet hoc *C* hoc non apparet *A* ‖ ⌊<si>⌉ fuit *C* **29** [sensum] *A* esse sensum *D* ‖ demonstratio] demum *A* ‖ quod sunt *G* eos esse *A C* **30** [sensu] *A* ‖ ⌊<esse>⌉ uno (2) *A* ‖ [in genere] *D*

111. **2** [est enim] *C* est *A* enim est *D* **4** igitur] ergo *A C* ‖ sit <necessario> *B* ‖ <ut> in *A* **5** <in> similibus *A C* **5–6** medium corpus *A* **6** tangens — mediationem] sit apticatum partium meditatione *D* **8** <In tactu> Cum *A* ‖ declaravit] de. *A* ‖ medium *D* ‖ illa *B* ?istis *D* ‖ existimatio] constitucio *A* **9** [et — sensibus (2)] *D* et non in aliis *A* **10** intendit *A* **11** [applicatum (2)] *A* est applicatum *D* **12** [etc.] *A* ‖ tactui] in tactu *C*

ita quod ista intentio latet in eo, scilicet quod est plus quam unus sensus, ex hoc quod omnis sensus indiget medio; et animalia indigent in salute ut sentiant tangibilia; et ideo fuit necesse ut medium esset pars eius. Et fuit impossibile ut hoc medium quod est pars eius esset aqua aut aer; impossibile est enim, sicut dixit, ut constitutio corporis esset ex aere aut aqua. Animalia enim indigent necessario corpore duro, ex quo contingit ut medium in sensibus tactus esset corpus admixtum super quod habundaret terrestritas; et est caro, et eius simile in animalibus carentibus carne. Et sic est intelligendus iste sermo. Et ipse excitavit nos super hoc quod diminuitur in sermone, per hoc quod dixit: *Necesse est igitur ut corpus medium tangens sit applicatum.* Idest, necesse est igitur quod omnis sensus sit per medium, cum sensus non sentiant sua sensibilia nisi tangendo; et animalia indigent, ut sentiant sensibilia occurrentia, ut medium sit applicatum, et pars corporis.
Deinde dixit: *per cuius mediationem erunt sensus, et sunt plures uno*, idest sensus tactus.

423a17 **112.** *Et demonstrat eos esse plures uno tactus lingue. Omnia enim tangibilia sentiuntur per idem membrum, et sapor. Si igitur alia caro sentiret saporem, tunc existimaretur quod gustus*
423a20 *et tactus essent idem sensus; modo autem*
423a21 *sunt duo, quia non convertitur.*

Et demonstrat quod sensus tactus est plus quam unus, et quod hoc latet quia caro est quasi medium, tactus qui

13 illa *B* ‖ plus est *C* plus *D* **14** [ex hoc] *A* ‖ quod] quia *A C D* **15** in salute] absolute *A* ‖ ut sentiant] stant *D* ‖ [et] *A B C D G* et *Crawford* ‖ necesse fuit *C* **17–19** [aut — aqua] *D* aut aer. et hoc est quod .d. inpossibile enim *A* **18** constitutio] (G^1) constitucionem *G* **19** <ex> aqua *C* **20** ut medium <necessario> *B* nemo ut medium *D* **21** admistum *D* ‖ habundat *B* habundavit *D* ‖ teresteitas *A* ?terestitrias A^2 **22** [est caro et] *C* ‖ eius] est *A* **23** iste] ille *B* **24** per] propter *C* ‖ [quod (2)] *D* **25–26** Necesse — applicatum] unde necesse est *A C* **26** amplicatum *D* **26–27** sint per medium *G* per medium sit *C D* **27** cum] cuius *B* ‖ sensus non sentiunt *C* non senciat sensus *A* ‖ [nisi] *A B C D G* nisi *J* **30** cuius <idest per cuius> *A* ‖ meditationem *C* ‖ erunt] accidit *B* **30–31** sensus — uno] sensus tactus erit plus uno *A* erunt plures sensus uno et sunt *C* **30** sunt] sicut *D* **31** [idest sensus tactus] *A*

112. **1** tactus uno *B* **2** lingua *B* ‖ [enim] *B* ‖ sentiunt *D* **3** idem] illum *B* ‖ igitur] enim *A* ‖ caro alia *C* **4** [tunc] *A* ‖ estimatur *B* **5** et <sensus> tactus essent *B* esset et tactus *A* **6** quia] que *C* **7** <Dicit> Et *C D G* et demonstrat d^t quod *A* ‖ demonstratur *A* ‖ plus] post *C* **8** [quod] *A C* ‖ [quasi] *A C* quia *D* **8–9** [qui est] *A C*

est in lingua; quoniam, quia sentimus omnia tangibilia per hoc membrum, et etiam saporem, fuit necesse ut caro que est in hoc membro sit quasi medium, non quasi instrumentum; quoniam, si esset instrumentum saporis, non comprehenderet tangibile, et si tangibilis, non saporem; idem enim sensus idem habet instrumentum. Si igitur alia caro que est in corpore sentiret saporem sicut caro que est in lingua, tunc existimaretur quod gustus et tactus essent idem sensus. Deinde dixit: *modo autem sunt duo, quia non convertitur.* Idest, modo autem non accidit hoc, quia non convertitur, scilicet quia omnis caro gustans est tangens, sed non omnis caro tangens est gustans.

113. *Et ex eis de quibus dubitat homo est quod omne* 423a21
corpus habet profundum, et hoc est tertia
diménsio; et corpora inter que existit aliquod
corpus medium impossibile est ut tangant se
adinvicem; et humidum non est extra corpus, 423a25
neque humectatum; immo necesse est ut sit aqua
aut aliquid in quo est aqua; et ea que occurrunt
sibi in aqua adinvicem, cum sua extrema
non fuerint sicca, necesse est ut inter ea sit medium,
et est illud in quo ultima eorum sunt submersa;
et si hoc est verum, impossibile est ut aliquid
tangat aliud in aqua. Et similiter in aere;
aer enim ita est cum eis que sunt in eo sicut 423a30
aqua cum eis que sunt in aqua (sed magis ignoramus ea que sunt in aere), v. g.
animalia que sunt in aqua, si corpus humectatum
tangit corpus humectatum. 423b1

9 quoniam] quam *C* ‖ [quia] *A B C D* **10** [hoc] *A* ‖ fuit <igitur> *A* fuit ergo *C* **11** quasi (1)] quod *D* **12** [quoniam — instrumentum (2)] *D* **13** comprehndetur *D* **14** <sentiret> saporem *G* esset sapor *C* **15** aliqua *B* ‖ quam *A* **17** esset *D* **17–19** [sunt — convertitur] *A* **18–19** [Idest — convertitur] *D* **19** scilicet] licet *A* ‖ quia] enim *A* quod *C D* ‖ [caro] *B* caro B^2 ‖ [est] sit *A C* **20** sed non] non tamen *A C* ‖ [caro] *D* ‖ gustus *A*

113. **1** de quibus] que *G* ‖ dubitavit *D* **2–4** [habet — corpus] *D* **3** divisio *G* magnitudo *A C* ‖ corporei *A* ‖ aliquod] ad *G* **4** tangat *A C* **5** invicem *A C* **6** nec *A C* ‖ humectatum] ? *D* ‖ est necesse *A D G* **7** [aut — aqua] *D* **8** [in aqua] *G* **9** [non] *A G* ‖ inter ea] in terre *D* **10** istud *C* ‖ ultimam *D* **11–12** tangat aliquid *A C* **12** [aliud] *D* aliquid *B G* **13–14** [eo — in (1)] *C* **14** ignoramus] (A^1) ignorans *A* **15** si] Sed *A* sicut *D* **16** [corpus] *A*

Cum declaravit quod tactus indiget carne pro medio, et quod est plus quam unus, incepit querere etiam utrum iste sensus, cum hoc quod indiget carne, indigeat etiam medio extrinseco, aut sufficiat etiam caro sine medio extrinseco. Et ista questio etiam accidit in gustu. Et dixit: *Et ex eis in quibus homo dubitat est*, etc. Idest, et dubitat homo in hoc utrum tactus indigeat medio extrinseco, cum hoc quod indiget medio quod est caro. Omne enim corpus habet profundum, et est tertia mensura corporis. Deinde dixit: *et corpora inter que est medium*, etc. Idest, et cum omne corpus habet profundum, necesse est ut inter omnia duo corpora non se tangentia sit corpus. Et cum ita sit, continget ut corpora sicca inter que est medium corpus humidum impossibile est ut tangant se adinvicem absque eo quod sue superficies sint humefacte ab illo corpore humido, et humiditas impossibile est ut sit extra illud corpus medium; v. g. corpora humectata quoniam impossibile est ut tangant se nisi inter ea sit aqua aut aliquid aque. Deinde dixit: *et ea que occurrunt sibi in aqua adinvicem, cum extrema eorum fuerint non sicca*, etc. Idest, et cum corpora sicca non occurrunt sibi in corporibus humidis nisi extrema eorum sint humectata, necesse est ut non occurrant sibi nisi inter ea sit medium; et est corpus in quo superficies eorum sunt submerse. Et cum ita sit, impossibile est ut corpus siccum tangat corpus siccum in aqua aut in aere nisi inter ea sit corpus aut ex aqua aut ex aere. Deinde dixit: *Et similiter etiam de aere; aer enim*, etc. Idest, et ita est de aere sicut de aqua in hoc. Sed humefactio eorum que sunt in aqua est manifesta sensui; humefactio autem eorum que sunt in

17 declaravit] de. *A* ‖ [carne] *D* **18** [quod] *B* ‖ incipit *D* intendit *A* ‖ utrum etiam *C D* utrum *A B* ‖ ille *B* **19** quod] cum *D* ‖ carne <pro medio> *A* ‖ indigeat] indigebat *C* **20** <et> extrinseco (1) *D* ‖ [aut — extrinseco (2)] *C* ‖ sufficit *A* **21** illa *B* ‖ [etiam] *A C* ‖ gusto *D* ‖ [Et (3)] *C* **22** [in — etc.] *A* ‖ [homo (1) — et] *C* **23** cum] in *C* **24** <hoc> medio *A* ‖ <quod> habet *D* quia habet *G* **25** corpora] corpus *D* **26** que est inter *C G* utrumque est *D* ‖ [inter — etc.] *A* **28** sit (1)] sicut *D* ‖ corpus <medium> *C* ‖ sit (2)] sint *C* sic *D* ‖ contingit *C* non tanget *D* **29** [ut corpora sicca] *G* ‖ <quod est> humidum *A* **30** [est] *C* ‖ contingant *A* contingat *C* **31** perficies *G* ‖ sunt *C* **32** [corpus] *A* **33** corpora humefacta *C* humefactata corpora *A* ‖ [quoniam] *A* **34** tanget *C* ‖ sit] fit *C* **35–36** [que — etc.] *A* **35** [sibi in aqua] *C* sibi *D G* **36** eorum] corpora *D* ‖ fuerit *C* ‖ [non] *G* ‖ corpora] (*A*[1]) forma *A* **38** [eorum] *D* ‖ sint] fuerint *A* ‖ humefactata *A* humefacta *C* **39** inter ea] in terra *D* ‖ medium <inter corpus> *C* ‖ [et] *A* et *A*[1] **40** [eorum] *B* ‖ sit] est *A* **41** [tangat — siccum (2)] *C* ‖ aut] vel *A* ‖ aere] (*D*[2]) are *D* **42** [nisi inter — aere] *D G* nisi in — aere *G*[2] ‖ sit inter ea *A* ‖ [aut (1)] *C* ‖ [ex (2)] *B* **43** similiter] sicut *C* ‖ [etiam — etc.] *A* ‖ enim] est *D* **44** sunt <eorum que sunt> *D* **45** [autem] *A* enim *B*

aere non sentitur, sed ratio cogit eam esse eiusdem modi. V. g. animal quod est in aqua; quoniam, cum manifestum est quod impossibile est ut aliquid tangat nisi mediante aqua, sic debet esse in animalibus que sunt in aere.

114. *Utrum igitur sensus omnium rerum est eodem modo, aut sensus rerum diversarum est diversus, ut existimatur quod gustus et tactus sunt per tangere, alia autem a remoto? Aut non est ita, sed nos etiam non sentimus durum et molle nisi mediantibus aliis rebus, sicut sentimus faciens sonum et visibile et odorabile, sed ista a remoto, et illa duo a propinquo, et ideo non fuit perceptum? Et sic nos omnia sentimus per aliquod medium, sed non comprehenditur a nobis in hiis duobus. Iam enim diximus etiam prius quod, si nos sentiremus tangibilia membrana mediante ita quod non perciperemus eam, tunc dispositio nostra esset sicut dispositio nostra modo in aqua aut in aere; modo enim existimamus tangere ea, et non est illud.* 423b1 423b5 423b10 423b12

Et cum fuerit concessum hoc quod diximus, quod corpora sicca impossibile est ut tangant se in corporibus humidis nisi inter ea sit aliquod corpus ex illo humido, querendum est utrum sentire omnia sensibilia fiat eodem modo, scilicet per medium, aut sentire res diversas sit diversum, scilicet quod sentire quasdam non est per medium, ut

46 <et> non *B* ‖ ratio <·> *D* non *A* ‖ coget *A G* ‖ ea *B D G* ‖ eius *G* huius *A C* **47** [V. g.] *D* ‖ quoniam] quod *A* q[m] *G* **47–48** manifestum est quod cum *C* **48** [est (2)] *B* est *B*[2] ‖ tangat aliquid *A C* ‖ nisi mediante] sine medietate *C* **49** in (1)] de *A*

114. **2** aut] cum *D* **3** diversis *C* **5** nos etiam] (*B*[2]) etiam nos *B* nos *G* ‖ durum] dicuntur *A* **6** mole *D* **7** odorabile] *Crawford* audibile *A B C D G* **8** sed] si *B* ‖ ista] ita *C* ‖ et illa] alia *A* et alia *C G* **9** preceptum *D* ‖ Et (2)] etiam *A* ‖ sic] si *A C D G* ‖ nos] *Crawford* non *A B C D G* **10** <nisi> per *B* ‖ [aliquod] *A C* ‖ [non] *B* **11** [duobus] *C* **12** dixit *D* ‖ [etiam] *A* et *C* **14** [eam] *A C D G* **15** [nostra] *D* vestra *C* ‖ [modo] *A* **16** enim] autem *A* ‖ ea] illa *A* **17** [est] *A* ‖ istud *D* ista *A* **18** <Utrum igitur sensus idest> Et *A* Idest et *C* **20** [ea] *A* **21** sentire — fiat] omnia sensibilia faciant sentire *A* omnia sensibilia faciunt sentire [res diversas sic diversum] *C* ‖ fiat] sit *B* **23** scilicet] idest *B* ‖ quosdam *D* ‖ est per non medium *B G* non est medium *C* est per medium non *D*

existimatur de tactu et gustu, et quasdam per medium
et sine tactu, sed a remoto, ut auditus et olfactus et visus;
aut non est ita, sed omnia tangibilia sentimus per hoc
idem medium per quod sentimus illa tria residua, sed
tantum differunt in hoc quod sensibilia in istis tribus
comprehenduntur a remoto, et in tactu et gustu a propinquo.
Et cum ita sit, non sentimus omnes res nisi per medium
extrinsecum, sed istud medium non percipitur a
nobis in tactu, quemadmodum si sentiremus tangibilia
mediante membrana absque eo quod perciperemus illam
membranam esse super nos; quoniam sicut dispositio nostra
esset cum hac membrana, per cuius mediationem sentiremus
tangibilia absque perceptione illius, sic esset dispositio
nostra in sentiendo res mediante aqua aut aere; scilicet,
quemadmodum accideret nobis existimare quod nos non sentimus
tangibilia nisi tangendo, non mediante illa membrana,
cum non percipimus illam esse omnino, sic possibile est
hoc accidere nobis in aqua aut aere, scilicet existimare quod
nos sentimus res sine mediatione eorum, sed nos in rei veritate
nichil tangimus nisi per mediationem eorum.

423b12 **115.** *Sed tangibile differt a visibilibus et facientibus*
sonum. Nos enim sentimus ista ita quod
medium agit quoquo modo in nobis, et nos
423b15 *in tangibilibus non a medio sed cum medio,*
v. g. ille cui accidit ictus mediante scuto; scutum
enim non est illud quod percussit ipsum

24 estimetur *A* ‖ gustu et tactu *A C* **25** [et (2)] *A C* ‖ olfatus *D* **26** sensibilia senciuntur *A* ‖ [hoc] *A C* **27** ista *C* **28** [tantum] *A* tamen *B* ‖ differt *C* **29** et in tactu] in tactu autem *A* ‖ <In> gustu *G* ‖ [a (2)] *C* **31** illud *A C* **32** sentimus *A* **33** percipimus *C* percipiemus *D* **34** [sicut] *B D G* **34–35** esset dispositio nostra *A* dispositio nostra *C* **35** hanc *C* ‖ membrana <in senciendo [in senciendo] res> *A* membrana in sciendo res *C* ‖ meditationem *D* **36** <omnia> tangibilia *B* ‖ perceptionem *D* ‖ esset sic *C* esset sicut *B D G* **37** nostra <esset cum hac membrana> *B* ‖ tangendo *C* ‖ [res] *A* **38** [nos] *A* **38–39** sentimus tangibilia] tangibilia sentiremus *A* **39** <et> non *A* ‖ medietate *C* **40** cum] tantum *A* ‖ percipimus] (A^1) perciperemus *A* **41** hoc] ut *C* ‖ accideret *D* ‖ aut] et *A* ‖ <in> aere *A C* **42** [sine] *C* ‖ earum *A B D* ‖ [rei] *A* **43** mediationem earum *B* mediationem *D* eorumdem mediacionem *G*

115. **1** Sed] Et *B* ‖ a visibilibus] divisibilibus *A* ‖ <a> facientibus *D G* **2** sentimus illa ita *B* ita sentimus ista *A* sentimus istas *C* **3** et] Sed *A* ‖ nos] non *A C* **4** non <enim> *C* **5** itus *B* istis *C* virtus *D* ‖ mediate *C* **6** [enim] *D* ‖ illud] id *D* ‖ ipsum] eum *A*

cum percutiebatur scutum, sed accidit quod percussio
amborum fuit simul. 423b17

Sed licet consequitur ex hoc sermone quod tangibilia
non sunt nisi per medium, sicut tres sensus, tamen
opinandum est quod actio medii in hoc sensu non est sicut
actio medii in illis, sed tangibilia differunt a coloribus
et a sonis in hoc quod indigent medio; quia sensibilia in illis
tribus primo agunt in medium, deinde medium in
nos, tangibilia autem insimul agunt in nos et in medium.
Sed debes intelligere hic per *simul* non quia in
eodem tempore patitur medium et sensus a tangibilibus,
et in illis duobus temporibus, (existimatur enim quod visus
et aer alterantur a colore in eodem instante), sed intendit
hic per prioritatem et posterioritatem in illis
prioritatem secundum causam, scilicet quia sensibile est causa remota
in motione sensus, et medium est causa propinqua. In
tactu autem medium et sensus moventur insimul a tangibili,
sed medium nichil facit in hoc, sed est aliquod
accidens ex necessitate, non quia est necesse in esse sensus
sicut medium esse est necessarium in esse aliorum. Et ideo
assimilavit passionem nostram a tangibilibus passioni
nostre a percussione mediante scuto. Quemadmodum
igitur non debet aliquis dicere quod scutum est necessarium
in actione percussionis nostre, ita quod scutum sit causa
propinqua et percussio est causa remota, ita est de aere
cum tangibilibus, scilicet quod non debet aliquis dicere quod illud
necesse est in sentire tangibilia, sed dicimus quod insimul
patimur nos et scutum ab ictu. Per *simul* igitur debemus

7 percuciatur *A* ‖ [scutum] *G* ‖ percussio] passio *A* **8** fuerit *C* fiunt *A* ‖ insimul *G* **9** <Idest> Sed *C* Sed tangibile differt etc. idest et *A* **10** sint *D* fiunt *B* fiant *C* ‖ <sed> tamen *G* causam *D* **11** [in] *G* ‖ hoc sensu] sensu tactus *B* ‖ [est (2)] *D* sit *B* **12** [medii] *A* ‖ illis] aqua *A* **13** [a] *A* ‖ <non> in (1) *B* ‖ <sed> quia *B* ‖ in (2)] cum *A* ‖ istis *D* **14** medium (1)] [c] medio *A* medio *C* ‖ [medium (2)] *A* **15** simul *A* ‖ medium et in nos *A* medium et in medium *C* **16** [hic] *A B* **17** medium patitur *C* **18** [et] *A B* ‖ illis] aliis *C* **19** [a] *A* ‖ intendit] in. *A* **20** [hic] *B* hoc *C* ‖ priorem et posteritatem *D* **21** quia] quod *D G* **22** in motione] *I* in remocione *A* remotione *B D G* a remotione *C* **23–24** [et — medium] *D* **25** necessitate] (A^2) necessitate alia *A C* ‖ necesse est *A C* ‖ in] ad *A* **26** sicut] (A^2) Sed *A* ‖ [esse (1)] *B D G* ‖ necessarium est *A* necesse est *C* ‖ [ideo] *D* **28** mediate *C* **29** [igitur] *D* enim *A* ‖ deberet *G* **30** sit] est *B* **31** [est (1)] *A* ‖ remota ita] remotativa *G* ‖ aere] carne *B* **32** [non] *D* ‖ illud] ******* *A* illo A^2 **33** necessario *D* ‖ in sentire] sentire ad *A* ad sentire A^2 ut sentire *C* ‖ simul *A* **34** actu *A* ictuum *G* ‖ [Per] *B D G*

intelligere privationem prioritatis et posterioritatis
in causa, non in tempore. Et intendebat per hoc
declarare quod istud non est medium quod est necessarium
omni sensui in sentiendo; sed medium quod est huiusmodi
in hoc sensu est caro, et hoc si dicetur medium,
erit secundum accidens. Sic igitur est intelligendus iste locus,
non quod Aristoteles dubitavit in hoc et non complevit, neque
declaravit modum secundum quem dicitur quod tangibilia non
sentiuntur nisi per medium extraneum. Neque etiam
Aristoteles in hoc sermone fuit valde oblitus, sicut dicit
Themistius et alii. Dicunt enim quod nos, si concesserimus quod
tangibilia non comprehenduntur in aqua et aere
nisi mediantibus istis, quid possumus dicere in comprehensione
qualitatum tangibilium in istis duobus mediis
ipsis? Et ego dico quod oblivio fortis non fuit nisi a dicente
hunc sermonem, licet sit valde sufficiens secundum quod apparet.
Omne enim animal quod innatum est esse in aqua aut in
aere non sentit aliquam qualitatem calidi aut frigidi
in eis, si fuerint in simplicitate quam debent
habere, quia est locus eius naturalis, et locus est similis
locato, ut declaratum est in sermonibus universalibus,
et iam declaratum est quod sensibile est contrarium ante
passionem. Et cum ita sit, animal non sentit calorem aut
frigus in aere aut in aqua nisi quando cum eis admiscentur
corpora calida aut frigida; illa igitur corpora sunt alia
ab aqua et ab aere naturali. Et cum ita sit, illud quod
accidit ex hoc, quando sentimus quod aer aut aqua calefactus
est aut infrigidatus, illud idem accidit in corporibus

35 privationem] rationem *A* **36** ⌊<et>⌋ non *D* ‖ intendit *A* **37** declarare] de. *A* ‖ [non] *D* **38** sensu *D* ‖ sciendo *C* ‖ sed <quod [est] > *A* scilicet et *B* ‖ huius *B* **39** est in hoc sensu *C D* in hoc est *A* in hoc sensu *G* ‖ <in [hoc] > hoc (2) *A* ‖ dicatur *C D* **40** igitur] ergo *D* ‖ [est] *B* ‖ intelligendum *C* **41** [quod] *D* ‖ nec *A* nec quod *C* **42** modum] medium *A D* ‖ quem] quod *A* ‖ [quod] *D* ‖ [non] *A C* non A^2 **43** nec *A* ‖ etiam <****> *D* **44** fuit in hoc sermone *A* ‖ valde fuit *D* **45** themi^{us} *A* ‖ dicit *G* ‖ [enim] *A* ‖ quod (1)] et *G* ‖ <etiam> si *A* et si *B D* ‖ concessimus *C* **46** non] neque *D* ‖ et] nec *C* **47** istis mediantibus *A* ‖ quod *A* ‖ possuimus *D* **47–48** dicere — qualitatum] comprehendere qualitatem *C* **48** <modis> mediis *C* **49** ipsis] temporibus *D* ‖ forte *A* ‖ fuerit *C* ‖ a discente *A C* ad dicentem *D* **50** [sit] *D* ‖ deficiens *C* **51** [esse] *A* **52** aliquam] aquam *C* ‖ calidam *D* . ca. *B C G* ‖ aut] vel *A* ‖ frigidam *D* .fri. *B C G* **53** qua *D* **54** [est (1)] *B* ‖ eius] iste *A* **54–55** similis <est> locato *A* simul locatus *D* **55** declaratum] de. *A* **56** iam] ideo *A* ‖ declaratum est] (A^2) esse *A* declaratum *G* ‖ ante] aut *C* **57–58–60** [Et — aut in aqua — et ab aere naturali] *A* Et — aut aqua — et aere naturali A^2 **58** [cum] *C* in *G* **59** [alia] *D* **60** <quod> illud *C* **61** quando] // *A* quod *C* ‖ aqua aut aer *D* **62** aut] et *A* ‖ infrigdatus *A* ‖ istud idem *C* ibidem *A* illud *D* ‖ corporibus] (A^2) temporibus *A*

que apparent visui esse alia ab aere et aqua, scilicet quod nos non
sentimus ea nisi mediante aqua et aere naturali, ut declaratum
est ex sermone predicto. Et si aer et aqua continentes
animalia haberent qualitatem contrariam, tunc
impedirent comprehensionem qualitatum contrariarum
ab animalibus. Et propter hoc quod diximus non
est opinandum aquam calefieri dum fuerit aqua pura,
neque quod aer infrigidatur dum est aer purus, sed hoc accidit
propter corpora admixta cum eis calida aut frigida.
Et hoc fecit dubitare homines ita quod frigiditas non est
accidens inseparabile aque, sicut calor igni. Et ista existimatio
accidit quia vulgus consuevit vocare *aquam* dum
liquefactio remanet in ea, licet in rei veritate non est aqua
pura, sed admixta; ista enim qualitas est magis cognita
omnibus suis qualitatibus sensibilibus, sicut calor in igne.
Et ideo vulgus non absolute vocat *ignem* qui infrigidatus
est propter admixtionem corporum frigidorum, et forte
vocat *ignem* corpora calida, licet sint humefacta per
mixtionem, dum remanent calida calore igneo. Revertamur igitur ad
nostrum, et dicamus:

116. *Et universaliter videtur quod caro et lingua est sicut* 423b17
aer et aqua in visu et auditu et olfactu, et sic
est dispositio eorum apud sensum sicut dispositio
uniuscuiusque illorum duorum. Sed ipsum 423b20
sentiens cum tetigerit, non cadit illic neque hic
sensus, v. g. si aliquis posuerit aliquod corpus
album super visum ultimum. Dicamus igitur

63 esse] ee *D* ‖ [nos] *C* ‖ [non] *D* **64** aqua et aere] aere aut aqua *A* ‖ [naturali] *C* ‖ declaratum] de. *A* **65** aqua et aer *C* ‖ contingentes *B C* continens *D* **66** animalia] alia *A* aliam *B* ‖ habent *C* ‖ tunc] esse *D* **67** qualitatum] (A^2) qualitarum *A* **68** [hoc] *D* **69** pura aqua *A C* **70** nec *C* ‖ infrigdetur *A* infrigidetur *D* ‖ est] fuerit *A B* ‖ [hoc] *B* hoc B^2 **71** cum eis admixta *A* ‖ aut] vel *A C* **72** facit *A C* ‖ homines dubitare *A* ‖ frintas *G* **73** separabile *A* ‖ calor igni] (D^2) calo igitur *D* ‖ illa *B* **74** dum] dian *C* **74–75** dum liquefactio] de liquefacto quod *A* **75** eo *A* ‖ est] sit *A* **76** illa *B* ‖ quantitas *D* **76–77** cognita omnibus] cognitionibus *D* cognita aliquibus *A C* **77** qualitatibus suis *A C* ‖ sensibus *B* **78** [Et] *A C D* ‖ ideo] ita *A* non *D* ‖ infrigdatus *A* **79** admixtonem *B* admixtoinem B^2 **80** [ignem] *C* ‖ calida] frigida *C* ‖ licet sint] sicut *A* **81** dum] dicit *C* ‖ [Revertamur — dicamus] *A C D*

116. **1** videtur] vi; *D* **2** auditu <et auditu> *A* ‖ olfatu *B D* ‖ [et (4)] *G* **3** eorum] uniuscuiusque istorum duorum *C* ‖ sicut] sic est *A* **4** unius *A* utriusque *C* **5** tangit *A C* tegitur *D* ‖ illic neque hic] hic nec illic *A* **6** [sensus] *A* **7** [ultimum] *B* medium *A C D* ‖ dicemus *A*

quod manifestum est quod sensus tactus est interius, et si non esset hoc, contingeret in eo quod contingit in aliis, quod, cum poneretur super sentiens,
423b25 *non sentiret. Caro autem sentit cum fuerit positum super eam; unde sequitur ut*
423b26 *caro sit medium in tangente.*

Cum declaravit modum secundum quem dicitur quod aqua et aer sunt media in tactu, si debeant dici media, reversus est ad dicendum illud quod est medium in rei veritate in hoc sensu, scilicet illud quod est impossibile ut sine eo sentiat iste sensus; et est caro, cuius proportio ad ipsum est sicut proportio aque et aeris ad alios tres. Et dixit: *Et universaliter videtur*, etc. Idest, et universaliter opinandum est quod caro et lingua sunt tactui et gustui sicut aer et aqua visui et auditui et olfactui. Deinde dixit: *et sic est dispositio eorum apud sensum*, etc., idest ita quod dispositio carnis et lingue apud tangens et gustans sit sicut dispositio aque et aeris apud alios tres sensus. Deinde dixit: *Sed ipsum sentiens cum tetigerit*, etc. Idest, et in omnibus, cum super ipsum sentiens fuerit positum sensibile, non sentiet omnino, aut si sentiet, male, ut accidit cum super visum fuerit positum aliquod corpus album. Deinde dedit aliam demonstrationem a predicta quod caro est quasi medium, non quasi instrumentum. Et dixit: *Dicamus igitur quod manifestum est*, etc. Idest, et manifestum est quod sensus tactus est intra carnem, et quod caro non est quasi primum instrumentum ei, quoniam, si ita

8 [est (1)] *A* ‖ interius] ? *A* **9** [in eo] *B* in eo B^2 **10** ponemus *A* poneret *B* ‖ sentiens] cenciens vel pociens *C* **11** sentiret] sentiet *A D G* ‖ autem <autem> *A* **12** ea *C* ipsam *A* ‖ unde] et non *G* ‖ consequitur *G* ‖ ut] quod *A C* **13** tangendo *A C* **14** declaravit] de. *A* ‖ modum] (D^2) medium *D* ‖ quem dicitur] quendam *D* **14–15** dicitur — aer] aer et aqua *A* **15** media (1)] medii *A B C G* ‖ si debent *A C* studebant *D* **16** discendum *D* ‖ [in] *C* **17** scilicet <quod> *B* secundum *A* ‖ [illud] *A C* ‖ impossibile est *B D G* **18** sentiat] serat *C* ‖ ille *B* hic *A* ‖ cuius] eius *D* **18–19** [ad — proportio] *C* **19** aque aut aeris *C* aeris et aque *A* **20** [videtur etc.] *A* **21–22** aqua et aer *B* **22** [et (1)] *A* ‖ [et (2)] *A* ‖ olfatu *B D* ‖ et sicut *C* sicut *B* sic *D G* **22–23** [est — etc.] *A* **23** sensus *D G* ‖ [etc.] *C* ‖ [ita] *A* ‖ carnis et] contrariis *C* **24** sit sicut] sic finis *C* sic sicut *D* **24–25** aeris et aque *A C* **25** [alios] *B D G* aliquos *C* **25–26** ipsum — etc.] primum *A* **26** tangerit *B* ‖ ⌊<et>⌉ Idest *D* ‖ sentiens ipsum *D G* ipsum *A* **27** positum fuerit *A* ‖ <ipsum> sensibile *B D G* sensibile scilicet super senciens *A* ‖ sentiet (1)] sentiat *A* sentient *C* **28** male <senciet> *A* ‖ ut] aut *D* ‖ super visum] (G^2) superius *G* ‖ positum fuerit *A C* **29** dedit] d. *A* dicit *C* **29–30** apud predictam *D* **30** <et> non *A* **31** [quod — etc.] *A* **31–32** [etc. — est (1)] *D* **32** [est (1)] *G* ‖ sensus] suus *D* ‖ inter *D* **33** ei quasi primum instrumentum *B* ‖ [primum] *A* ‖ ei] et *D* ‖ quoniam] qui *C*

esset, contingeret in eo quod contingit in aliis, scilicet quod, cum sensibile esset positum super carnem, non sentiretur a virtute tangibili, quemadmodum color, cum fuerit positus super visum, non sentietur; modo autem, quia videmus quod virtus tangibilis non sentit nisi quando tangibile fuerit positum super carnem, necesse est ut caro sit medium, non instrumentum. Et hoc quod dixit manifestum est per se. Quoniam hoc quod tres sensus indigent medio aut est quia accidit suis sensibilibus quod sunt remota ab eis, aut quia impossibile est ut recipiant sua sensibilia nisi sint prius in medio, ut plura videntur contraria, scilicet quod non transferuntur ad extrema nisi prius transferantur ad medium. Et si hoc esset propter hoc quod sensibilia sunt remota, contingeret ut sentirent quando essent posita super eos; tunc enim non indigerent medio; sed non sentiunt; ergo non indigent medio nisi propter ipsum sentire. Et quia hoc accidens non potest attribui uni eorum essentialiter, cum commune sit eis, remanet igitur ut hoc sit commune eis per naturam communem tribus sensibus. Sed nulla natura communis est causa in hoc accidente nisi hoc quod sunt sensus; ergo indigentia medii ad sensus est eis in hoc quod sensus, non secundum quod quidam sensus. Ergo omnis sensus necessario indiget medio in ipso sentire, non quod medium est istis tribus sensibus tantum, quia sensibilia eorum sunt remota, ut putat Alexander; quoniam, si ita esset, contingeret quod, cum essent posita super eos, ut sentirent. Et hoc quod dixit Alexander contradicendo huic opinioni, scilicet quod, si caro esset quasi

34 contingeret] contingit *D* ‖ contingit] accidit *A* ‖ [scilicet] *G* ‖ [cum] *D* **35** esset positum] positum fuerit *A* ‖ sentiremus *A* **36** color <est> cum *B* colorem *A* color si A^2 *C* calor cum *G* ‖ positum] *A* **37** sentitur *A* sentiretur *C* ‖ quia] qui *C* **37–38** videmus quod quia *D* **38** sentiet *D* **39** <quasi> medium *A C* **40** <et> non *A* non quasi *C* **41** quod ⌊<hoc>⌉ *A* **42** quia] quid *C* ‖ accidencia *A* accio *B* acca B^2 actus *C* ‖ sensibus *B* ‖ [quod] *A* **43** sua sensibilia recipiant *A* ‖ sunt *G* **44** ut] aut *A C* ‖ contraria] media *A* **45** prius transferuntur *B* transferuntur prius *C* **47** continget *D* ‖ quando] cum *C* quoniam *D* ‖ essent] (A^2) esset *A* **48** indigent *B C D G* **48–49** [sed — medio] *A B C D* sed — medio B^2 **50** potest] potens *D* **51** sit commune *B* **51–52** [remanet — eis] *G* **51** ut] in *C* **52** sit hoc *B* ‖ commune eis] eius commune *C* eis *B D* ‖ <eis> tribus *A* **53** Sed] si *G* ‖ est — hoc] et causa in hoc est *C* **54** sensus sunt *D* sequitur sensus *A C* est sensus *B* ‖ media *G* **55** <in> eis *A C D* ‖ [in] *A* secundum A^2 ‖ non] si *D* ‖ quidem *C* **56** [Ergo omnis sensus] *D* **57** [est] *D* ‖ tribus] idest *C* ‖ [sensibus] *A D* **58** quia] quoniam *C* ‖ [ut] *C* **59** quoniam] quia *C* ‖ contingerent *D G* ‖ essent] esset *B C* **60** posita] potentia *C* ‖ ut] quod *A* ‖ sentiret *B* ‖ [Et] *G* ‖ Alexander] aristoteles *C* **61** [scilicet] *G* ‖ [si] *D*

medium, contingeret ut sub carne esset aliquod membrum
per quod fieret iste sensus, aut
unum, si iste sensus esset unus, aut plura, si plures, nichil
est. Iam enim apparuit post Aristotelem in tempore eius, scilicet
Alexandri, quod in animalibus sunt quedam corpora que
dicuntur nervi, et habent introitum in sensum et motum.
Quod igitur apparuit Aristoteli ratione manifestatum
est post sensu. Et nichil est hoc quod dicunt posteriores
Peripatetici, scilicet quod nervi non habent introitum
in sensum tactus. Est enim sermo Aristotelis in propinquo
potentia, et est etiam sensibilis.

423b26 **117.** *Tangibilia autem sunt differentie corporis*
secundum quod est corpus. Et dico differentias
quibus elementa determinantur, scilicet calidum
et frigidum et humidum et siccum, et sunt
ille de quibus locuti fuimus apud sermonem
423b30 *de elementis. Illud autem quod est*
sentiens et tangens, et in quo est primus sensus
qui dicitur tactus, est membrum quod est
423b31 *in potentia talis dispositionis.*

Et tangibilia sunt differentie corporis secundum quod est corpus. Idest, et tangibilia universaliter sunt differentie existentes in omnibus corporibus, scilicet communes omnibus corporibus generabilibus et corruptibilibus. Deinde dixit: *Et dico differentias*, etc. Idest, et intelligo

62 contingent *D* ‖ ut sub carne esse *C* esset *A* esse A^2 **63** sensus iste *C* ille sensus *B* **63–64** aut unum] verum est *A C* **64** si (1)] sit *D* ‖ iste <etiam> *C* ille *B* ‖ unus <si plures> *A* unum *B D G* ‖ plures] plura *A C* **65** [enim] *B* **65–66** scilicet <quod> Alexandri <scilicet> *A* alexandri scilicet *D G* **67** nervi] (D^2) unum *D* ‖ sensu *A D* ‖ <etiam> motum *C* motu *A* **68** ratione] positione predicta *A* ‖ manifestum *A B C D* **69** [est (1)] *G* ‖ sensui *A* sensum *B C D* ‖ [Et] *B C* et B^2 ‖ nichil] michi *D* ‖ [hoc] *A B C* **70** perypateci *A* per ypotetici *C* peripārum *D* ‖ [nervi] *G* unum *D* nervi G^1 ‖ [non] *D G* si *B* **71** sensu *A B C D* ‖ [Est] *D* ‖ in (2)] ut *D* ‖ propinqua *B D G* **72** potentia] post *A* positio *D* ‖ et] ut *D*

117. **1** <et> Tangibilia *A D* **2** [dico] *D* **3** terminantur *B* **4** [et (1)] *A* ‖ [et (2)] *A B* ‖ [et (3)] *A* **5** fuimus] sumus *C* **6** autem] enim *A C* **7** [et (2)] *C* ‖ prius *G* post *D* **8** [quod est] *D* **9** dispositionis <Sentire — equaliter> *A C* [ ] **118, 1–9** *A C* **10** <Dicit> Et *C G* ‖ tangibilia <autem> *A D* ‖ [sunt] *C* sunt sunt *G* **10–11** [secundum — corpus] *A* **10–12** [secundum — corporibus] *D* **11** [et] *A* **12–13** [scilicet — corporibus] *A* **12** <quia> communes *C* **13** generabilibus] tangibilibus *D* ‖ [et] *B* **14** [differentias etc.] *A*

per *differentias* differentias universales a quibus nullum
corpus fugit; et sunt prime differentie existentes in
quatuor elementis, scilicet calidum et frigidum, humidum
et siccum, et que fiunt ex eis, ut asperum et durum
et alie differentie tangibiles, et que sunt coniuncte
cum eis, ut grave et leve. Deinde dixit: *de quibus prius locuti*
fuimus apud sermonem de elementis, scilicet in libro
de Generatione et Corruptione; illic enim declaravit
modos tangibilium primos et secundos. Deinde dixit:
Illud autem quod est sentiens, etc. Idest, illud autem
quod sentit has differentias est membrum quod est in
potentia hee differentie, idest illud quod innatum est perfici
per has differentias. Et opinandum est quod hoc est
caro aut nervi.

118. *Sentire enim est aliquod pati quoquo modo.* 424a1
Unde necesse est ut illud quod agit sibi
simile in actu non agat nisi illud quod est in
potentia. Et ideo calidum non sentit sibi simile, neque
frigidum neque durum neque molle, sed ea que
sunt intensiora. Sensus enim est quasi medium
inter contrarietatem in sensibilibus. Et 424a5
ideo distinguit sensibilia; medium enim distinguit;
efficitur enim apud utrunque equaliter. 424a7

Cum dixit quod primum sentiens est illud quod est
in potentia iste differentie, incepit declarare hoc. Et dixit:

15 [differentias] *A* ‖ universaliter *A* **16** et] ut *C* **17** [calidum] *D* .ca. D^1 ‖ ~~et~~] *A D* **18** [et (1)] *A C* ‖ fiunt] sunt *A C D* ‖ eis] hiis *A C* ‖ [et (3)] *C* ‖ durum <et molle> *A* **20** [et] *A* ‖ de quibus] quibusdam *A* ‖ [prius] *C* **20–21** [prius — elementis] *A* ‖ fuimus locuti *G* sumus locuti *C* locuti sumus *D* **21** scilicet] idest *A C* **22** ⌊<corruptione>⌉ Generatione *D* **22–23** declaravit modos] (A^2) de modis *A* **24** [autem (1)] *G* enim *A C* ‖ [quod — etc.] *A* ‖ [est] *D* ‖ [autem (2)] *A* **25** est (1)] cum *D* ‖ [est (2)] *D* **26** est innatum *C* **27** has differentias] haffrās *D* ‖ [hoc] *D* hec *A* hoc A^2 **28** <aut> caro <etiam> *B* ‖ aut] vel *A* ‖ nervus *A C* non *D* norvus D^2

118. **1–9** [Sentire — equaliter] *A C* <> **117, 9** *A C* **1** aliquid *A* **2** ut] quod *C* **3** illud quod] id *D* **4** [sibi] *A B C D* **4–5** nec — nec — nec *A C* **6** intenciora *C* exteriora *B* in densiora *A* ‖ <et> Sensus *D* ‖ quasi est *D G* est quam *A* **7** intra *D* ‖ sensibus *C* **8** distinguit sensibilia <a sensibilibus> *A* distinguit sensibilia a sensibus *B C* distinguunt sensibilia et a sensibus *D* est aliud a sensibilibus *G* distinguit sensibilia *J* ‖ distinguit (2) <utramque extremorum> *G* **9** efficitur] est *G* ‖ utrunque] unum *D* ‖ [equaliter] *G* **10** <et> Cum *A* ‖ illud] secundum *D* **11** ille B^2 hee *A* ‖ incepit declarare] intendit demonstrare *A*

Sentire enim, etc. Idest, sentire enim, quia est aliqua passio secundum modum dictum, et omne patiens habet agens, et omne agens agit sibi simile in actu, necesse est ut non agat sibi simile in actu nisi ex aliquo quod est sibi simile in potentia, non in actu. Deinde dixit: *Et ideo calidum non sentit sibi simile*, etc. Idest, et quia agens non agit in eo quod est sibi simile in actu, sed in potentia, ideo necesse est ut membrum sentiens non sentiat corpus calidum equale sibi in calore, neque membrum frigidum corpus frigidum sibi equale in frigore, et similiter de duro et molli. Deinde dedit causam in hoc. Et dixit: *Quoniam sensus est quasi medium*, etc. Idest, et sensus tactus comprehendit tantum intensiora ex rebus tangibilibus, econtrario aliis sensibus cum suis sensibilibus, quia sensus tactus invenitur in aliquo quod est medium inter contrarietatem aliquam in sensibilibus, cum impossibile est ut aliquod corpus denudetur a qualitatibus tangibilibus, econtrario aliis qualitatibus sensibilibus. Et intelligo quod sensus tactus impossibile est ut careat simpliciter calido et frigido et sicco et humido, sicut fuit in visu carere colore, et in auditu carere sono. Et ideo isti sensus comprehendunt sua sensibilia secundum totum; sensus autem tactus comprehendit extrema. Deinde dixit: *Et ideo distinguit sensibilia; medium enim distinguit*, etc. Idest, et ideo sensus tactus distinguit et comprehendit sensibilia, quia est medium; medium enim distinguit quia recipit utrunque extremum et assimilatur ei et efficitur cum eo idem.

12 [etc.] *A* ‖ [quia] *G* quod *C* ‖ aliqua passio] illa passione *D* **13** modum dictum] hunc modum *C* ‖ omnino *C* **14** [sibi] *A* scibile *D* scibi D^1 **15** sibi simile (1)] simile sibi *C* **15–16** [nisi — actu] *C* **15** ex] in *G* **16** ⌊<actu>⌉ potentia *G* ‖ Deinde] Cum enim *D* ‖ calidum] ea *B* **16–17** [calidum — etc.] *A* **17** quia] que *C* **20** nec *A C* ‖ [membrum frigidum] *A* membrum siñ *B* **21** equale sibi *A B* sibi simile *C* ‖ frigore] (D^2) frigo *D* **22** dedit] dicit *C* ‖ Quoniam sensus <enim> *C* sensus enim *A* quod sentiens *B* quoniam sentiens *D G* **22–23** [est — etc.] *A* **24** interiora *C* exteriora *B* ?extrema B^2 ‖ econtra *B D G* **25** [cum suis sensibilibus] *A* cum suis sensibus *B* **26** intra *B* ‖ [aliquam] *A* ‖ <tangibilibus vel> sensibilibus *C* tangibilibus *A* **27** est] sit *A* ‖ ut] quod *C* aut *D* ‖ dividitur *C* **28** econtra *A* **29** intelligere *A* **30** similiter *D* ‖ calore *D G* ca. *B* ‖ [et frigido] *C* frigido *A* et fri. *B G* **30–31** [et (1) — colore] *D* **30** [et (2)] *A B* **31** sicco et humido] hu. sic. *A* hu. et sic. *B* hu. et sicco *C* siccitate et hu. *G* ‖ [carere] *B C G* possibile carere *A* **32** carere <sensu> sono *D* sono carere *B* **34–35** [distinguit — etc.] *A* **34** sensibilia <a sensibilibus> *C* **35–37** [et (2) — distinguit] *G* **36–37** [sensibilia — distinguit] *C* **37** utrum *D* ‖ similabatur *D* **38** cum eo idem] (B^2) idem cum eo *A* cum idem eo *B*

119. *Et sicut oportet ut illud quod est innatum sentire album et nigrum sit neutrum, sed utrunque in potentia, et sic de aliis, ita in tactu debet esse neque calidum neque frigidum.* 424a7–10

Et quemadmodum oportet ut illud quod innatum est sentire album et nigrum sit neutrum, sed utrunque in potentia, et sic in unoquoque sensu, sic etiam oportet ut tangens sit neque calidum neque frigidum, secundum modum qui est possibilis in eo, scilicet ut ista sint in eo secundum medium aut prope, cum impossibile est ut denudetur ab eis omnino sicut fuit possibile in illis aliis, scilicet ut denudarentur a suis sensibilibus. Et debes scire quod illud quod consequitur ex hoc in instrumento istius sensus, illud idem consequitur in medio, et ideo non possumus dicere quod caro est instrumentum istius virtutis secundum quod est media inter contraria, sicut existimaverunt plures.

120. *Et quemadmodum visus est quoquo modo rei visibilis et non visibilis, et similiter de aliis, sic est tactus tangibilis et non tangibilis. Et non tangibile est illud in quo est de dispositione tangibilium aliquid valde modicum, sicut aer, aut valde intensum, sicut corrumpentia.* 424a10–15

Cum notificavit naturam sensus tactus, et naturam rerum tangibilium, et quomodo fit tactus, et per quot, reversus

119. **1** sicut oportet] *Crawford* oportet sicut diximus *A B C D G* **1–2** innatũm est *B* **2** sit] sic *A* **3** sed] scilicet *D* ‖ [in (1)] *B* ‖ [ita] *A B C D G* ita *J* ‖ tactu <etiam> *G* **4** deberet *G* ‖ frigidum <et quemadmodum — corrumpentia> *A* frigidum. Sed quemadmodum — corumpentia *C* [ ] **120, 1–6** *A C* **5** <et oportet> Et *A* Dicit et *C* ‖ ut] quod *B* **5–7** illud — etiam] in aliis sensibus et ⌊est] ita *A* **6** [est] *D* ‖ utrunque] necessarium *C* **7** et sic] sic et *B* sed *G* ‖ oportet <in tactu> *A* **9** que *C* ‖ potentialis *B* possibile *C* in potentia *D* **10** proprie *C* ‖ dividetur *C* **11** aliis illis *B* aliis *A C* ‖ denudentur *A* denudetur *B D* dividentur *C* **12** illud] id *D* ‖ sequitur *A D* **13** [hoc] *D* ‖ [in] *A B C D G* in *J* ‖ illius sensus *A* sensus istius *B* ‖ <est> illud idem <quod> *A C* **15** medium *A*

120. **1–6** [Et — corrumpentia] *A C* <> **119, 4** *A C* **1** Et] Sed *C* ‖ quoquo] quodam *D* **2** [rei] *A* **3** sic] non *D* ‖ [tactus] *A* **4** [et non tangibilis] *B G* ‖ illud] id *D* **6** autem *C* ‖ intensum] modicum incensum *A* **9** <et> Cum *A* ‖ [sensus — naturam (2)] *C* sensus tactus et *A* sensuum tangibilium et naturam *B G* sensuum tangibilium in anima *D* sensus — naturam *I* **10** fit] sit *A C D* ‖ [tactus] *A* ‖ [et per quot] *B* et per quod fit *A* et per quod *C D G* et per quot *I*

est ad dicendum aliquod commune omnibus sensibus.
Et dixit: *Et quemadmodum visus*, etc. Idest, et quemadmodum visus comprehendit visibile et non visibile quoquo modo, et similiter alii sensus comprehendunt privationes suorum propriorum sensibilium, ita sensus tactus comprehendit tangibile et non tangibile. Et dixit *quoquo modo* quia non eodem modo comprehendit habitum et privationem; comprehendunt enim alterum duorum oppositorum essentialiter et alterum accidentaliter. Deinde posuit secundum quot modos dicitur non tangibile.
Et dixit: *Et non tangibile est illud in quo est*, etc. Idest, et non tangibile dicitur duobus modis, quorum unus est illud in quo existit de qualitatibus valde modicum, sicut est de aere continente nos, et alter est illud in quo existit de qualitatibus tangibilibus valde intensum et corrumpens sensum, ut ignis et glacies.

424a15 ii.12 424a17 424a20 **121.** *In unoquoque igitur sensuum dictum est secundum descriptionem. Et dicendum est universaliter de omni sensu quod sensus est recipiens formas sensibilium sine materia, v. g. quod cera recipit formam anuli sine ferro aut auro, et recipit signum quod est ex cupro aut ex auro, sed non secundum quod est cuprum aut aurum. Et similiter unusquisque sensuum patitur ab habente colorem aut saporem aut sonum, sed hoc non*

11 discendum *D* ‖ aliquid *A B C D* ‖ sensibus <comprehenditur enim alterum duorum oppositorum essencialiter et alterum alterum accidentaliter> *A* sensibus comprehendunt enim alterum duorum oppositorum essentialiter et alterum accidentaliter *B C G* sensibus comprehndunt enim alterorum duorum essentialiter *D* [ ] **20** *A B C D G* sensibus *Crawford* **14** [visus (1)] *A* **14–18** Idest — tangibile (2)] Sic est tactus *A* **15** [et non visibile] *G* et invisible *C* ‖ similiter] sicut *C* **17** tactus <etiam> *G* **18** [et non tangibile] *C* ‖ quia] que *C* **19** [modo] *B G* modo B^2 **20** [comprehendunt — accidentaliter] *A B C D G* < > **11** *A B C D G* comprehendunt — accidentaliter *Crawford* ‖ exposuit *A* **21–22** dixit — dicitur] est *A* **21** <et dixit> illud *G* **23** unum *C D* ‖ [illud] *D* ‖ qualitatibus] tangibili *A* **24** sicut] ut *A* ‖ nos] hoc *C* ‖ alterum *A B C D* **25** existit] est *A* ‖ [qualitatibus] *A* quantitatibus *C* ‖ tangibili *A* **26** incensum *C*

121. **1** In] *n *D* ‖ [igitur] *B D G* ‖ sensuum] sensu *D* ‖ <et> secundum *A C* ‖ est universaliter] ?uir *A* ‖ sensu (2) <sensibili> *A* suus *D* **3** cera] (G^1) causa *A G* cum *D* ‖ anuli <sic> *A C* **4** [et] *A* **5** cupro] puro *D* ‖ sed <hoc> *A* ‖ non <est> *D* **6** aurum aut cuprum *A* ‖ [Et] *C* et C^2 ‖ similiter] sic *A C* **8** <colore> colorem *A* calorem *D* ‖ [hoc] *A* si *C* ‖ **8–9** non secundum quod] quod secundum *D*

secundum quod dicitur unusquisque eorum, sed secundum quod est in hac dispositione, et in intentione. 424a24

Intendit per *secundum descriptionem* idest universaliter; in libro enim de Sensu et Sensato loquitur de istis particulariter.
Et dixit: *Et dicendum est de omni sensu*, etc. Idest, et opinandum est quod receptio formarum sensibilium ab unoquoque sensu est receptio abstracta a materia. Si enim reciperet eas cum materia, tunc idem esse haberent in anima et extra animam. Et ideo in anima sunt intentiones et comprehensiones, et extra animam non sunt neque intentiones neque comprehensiones, sed res materiales non comprehense omnino. Deinde dixit: *v. g. quod cera recipit*, etc. Idest, et ista receptio que est in sensibus abstracta a materia similis est receptioni cere ad figuram anuli; recipit enim eam sine materia, cum eodem modo recipit eam sive fuerit ferri sive auri sive cupri. Deinde dixit: *Et similiter unusquisque sensuum patitur*, etc. Idest, et secundum hunc modum patitur unusquisque sensuum ab eis a quibus naturaliter innati sunt pati, sive colore sive sono, sed non patitur ab eo secundum quod est color aut sonus; quoniam, si ita esset, contingeret quod, cum reciperet ipsum, esset color aut sonus, non intentio.
Et hoc intendebat cum dixit: *sed hoc non*, etc., idest non secundum quod dicitur unusquisque, sed secundum quod est intentio; intentio enim coloris alia est a colore. Et dixit *secundum quod est in hac dispositione, et in intentione* observando se ab intentionibus quas recipit intellectus; ille enim sunt universales, iste vero tantum sunt iste.

10 et] ex *A* ‖ [in] *A C D G* **11** [per] *B D* ‖ [secundum] *A C* ‖ idest] scilicet *A* **13** [est — etc.] *A* ‖ [de — Idest] *C* ‖ Idest <etc. idest> *D* **16** recipit *D* ‖ haberent esse *A* **17–18** [Et (2) — animam] *A C* **17** ideo] illud *D* **18** non] nec *A C* et ideo in anima *G* **19** [neque (1)] *G* ‖ intentiones nec comprehensiones *A C* comprehnsiones neque intentiones *D* intentiones neque intentiones *G* **20** [Deinde] *A* deinde A^1 **20–21** [quod — etc.] *A* et cera etc. *C* quod causa recipit etc. *D* **21** illa *B* ‖ sensibilibus *D* **22** a materia abstracta *A* ‖ receptioni] a receptione *D* ‖ [cere] *D* ******* *A* cere A^2 ‖ figuram] (A^2) signum *A* **23** anuli] ?alibi *C* **24** recipiat *G* ‖ fuit *C* ‖ [ferri sive] *A* **25** similiter — etc.] sic *A C* ‖ [et (2)] *A* ‖ [secundum] *D* **26** sensus *A C* **27** sunt innati *A C* ‖ [pati] *A* ‖ sive — sive] sine — sine *C* ‖ sed] et *G* **28** [est] *A* ‖ aut] vel *A C* **29** receperit *C* ‖ esse *D* ‖ colorum *C* **30** intendit *A C* ‖ [hoc (2) — idest] *B D G* non idest *A* hoc non idest A^1 *C* hoc non etc. idest *Crawford* **31** <hec> est *B* est hec *C* **32** a colore est *A* ‖ <Sed> secundum *A* **32–33** est (2) — intentione] etc. *A* **33** [in] *C D* ‖ conservando *D* ‖ ab] de *B D G* **34** iste *A* **35** iste (1)] ille *B* ‖ vero tantum] autem *A C*

424a24 **122.** *Et in quo est ista potentia est primum sentiens.*
424a25 *Sunt igitur idem, in esse autem diversa.*
Illud enim quod sentit est aliqua magnitudo,
et non secundum quod sentit; neque sensus est magnitudo,
424a28 *sed intentio et virtus illius.*

Et quod recipit istam virtutem que est intentio abstracta a materia est primum sentiens. Et cum receperit eam, efficientur idem, sed in numero differunt. Illud enim quod sentit est aliquod corpus, et non sentit quod est corpus; neque sensus est corpus, sed intentio et potentia illius corporis quod est primum sentiens.

424a28 **123.** *Et manifesta est ex hoc causa propter quam*
sensibilia intensa corrumpunt instrumenta
424a30 *sensuum que sit etiam; quoniam, quando motus sentientis*
fuerit fortior eo, dissolvetur sua
intentio (et hoc erit sensus), sicut dissolvitur
consonantia cordarum et neumata, cum
424a32 *tanguntur fortiter.*

Et ex hoc quod diximus, quod sensus est intentio, declarabitur causa propter quam sensibilia intensa corrumpunt instrumenta sensuum; quoniam, quando motus sentientis a sensibili fuerit fortior quam sentiens possit tolerare, dissolvetur illa intentio per quam sentiens est sentiens, et remanebit corpus sine illa intentione que est sensus, sicut dissolvitur consonantia cordarum et neumata,

122. **1** in quo est ista] *Crawford* quod est ista *A D G* est quod illa *B* quod ista est *C* **2** idem <primum> *A* ‖ aut *C* ‖ <sunt> diversa *G* **3** sentitur *A* ‖ alia *A* **4** non — sentit] quod sentit non *A* ‖ nec *A* ‖ [est] *D* **6** <et quod est ista potentia idest> Et *A* Idest et *C* Dicit et *G* ‖ illam virtutem *G* ista in virtute *A C* ‖ [est] *D* **7** recipit *A D* reciperet *C* ‖ ea *A* **8** efficietur *A* efficiuntur *C* efficitur *D* ‖ differentiarum *D* **9** sentit (1)] (A^2) sentitur *A C* ‖ aliquid *D* ‖ <secundum> quod *G* ‖ nec *A C* **10** et] in *D* **11** sciens *C*

123. **1** manifesta est] manifestum *D* ‖ [ex hoc] *A C* **2** sensibilia] sensata sunt *A* tangibilia *D* ‖ intensa] incensa et *A* **3** [que sit etiam] *A* que fit etiam *B C D* ‖ sentiens *D* **4** dissolvitur *B C D* **4–5** [dissolvetur — sicut] *G* sua intencio et hoc erat sensus sicut G^1 ‖ sua intentia *D* intencio sua *A* **5** <propter> hoc *A* hic *C* **6** et neupmata *B* ut neumata *C* in eumata *D* **8** <Dicit> Et *G* et manifesta est causa propter idest *A* Idest *C* ‖ dixit *B D* ‖ quod (2)] quia *C* **9** sensata *A* **10** sentientis] factis *A* factus A^2 *C* sentiens *D* **11** possit] poterit *A C* **12** dissolvitur *B* ‖ ista *C* **13** illa] (*A* B^2) ulla A^2 *B* substantia *C* **14** neumata <eorum> *B D G*

15 que sunt intentio existens in eis,
quando fortiter tanguntur et movebuntur motu fortiori
quam motu quem possunt tolerare.

124. *Et causa propter quam vegetabilia non sentiunt,* 424a32
et in eis est aliqua pars animata, et recipit
passionem a tangibilibus, quia calefit et
infrigidatur; causa enim in hoc est quia non 424b1
5 *habet medium, neque principium per quod*
potest recipere formas sensibilium. 424b2

Laborat in hoc sermone ad dandam causam propter quam vegetabilia non habent sensum tactus, licet habeant animam nutritivam, et etiam patiuntur a tangibilibus
10 et calefiunt et infrigidantur. Et intendit per *aliquam partem animatam* animam nutritivam. Et dixit: *causa enim in hoc est quia non habent medium*, etc. Idest, causa enim in hoc nichil aliud est nisi quod vegetabilia non habent medium, quasi carnem, neque tale principium
15 per quod animalia possunt recipere formas sensibilium. Et cum declaravit quod a tangibilibus patitur aliquid quod non comprehendit ea, incepit narrare quod econtra est de aliis sensibilibus sensuum.

125. *Sed non patitur ab odoribus quod non potest* 424b3
olfacere, neque a coloribus quod non potest
videre, et sic de aliis. Si igitur olfactum est 424b5
odor, contingit ut omnis res que facit olfacere
5 *facit per odorem. Unde necesse est quod*

16 quando] cum *A C* ‖ tangunt *C* ‖ movebuntur motu fortiori] motu forciori moventur *A* **17** quam motu] quamvix mota *D*

124. **1** non <non> *A* **2** [et (1)] *B* ‖ [est] *D* **3** calescit *D* **5** nec *A C* ‖ per] propter *C* ‖ quod] quem *D* **7** <et causa propter quam> Laborat *A* ‖ sermone] loco *A* ‖ dandum *A* **9** et etiam] non *C* **10** [et (2)] *A* et A^1 **10–11** aliquam partem animatam] hoc quod dicit aliqua pars animata *A* hoc quod dixit aliqua pars animata *C* **11** [animam] *D* **12** enim] autem *C* ‖ [in — medium] *A C* ‖ habet *B* ‖ [etc.] *A* **12–14** [etc. — medium] *D* **13** causa enim <si> *C* et causa *A B* ‖ nisi] ut *C* ‖ quod] quia *G* **14** quasi] quia *A C* ‖ nec *A C* **15** [quod] *D* **16** demonstravit *A* determinavit *C* **17** [ea] *A C* ‖ incipit *D* **18** sensuum <et dixit> *C*

125. **1–47** [Sed — relatio] *C* **1** Sed] Et *D* ‖ [non] *D* non D^2 **3** olfatum *D* **4** ut — que] quod omne quod *A* **5** facit] sit *G* ‖ ordinem *D* } *Deest codex C*

nichil ex eis que non possunt olfacere patiatur
ab odore; et iste est sermo de aliis; neque etiam
aliquid ex eis que possunt, nisi secundum quod
424b9 *quodlibet eorum est sentiens.*

Et licet aliquid quod non est innatum tangere
patiatur a tangibilibus, tamen non patitur ab odoribus
passione propria odoribus, idest secundum quod est odor, nisi illud
quod potest olfacere; neque patitur a coloribus passione
propria colori secundum quod est color nisi illud quod potest videre;
neque a sono nisi illud quod potest audire. Deinde dixit: *et sic*
de aliis. Et hoc facit existimare quod sapor est huius dispositionis.
Sed ipse dicet post quod quiddam patitur a sapore
quod non est innatum sentire ipsum. Et forte fecit hoc
quia est locus dubitationis. Deinde dixit: *Si igitur olfactum*,
etc. Idest, si igitur natura olfactibilis, que non existit nisi
in olfaciente, sit odor ipse, non intentio comparativa que
contingit odori, manifestum est quod odor facit olfacere
omne olfactum; et omne in quo odor agit secundum quod est olfactus
est olfaciens; quoniam, si esse odoris non est nisi secundum quod
est olfactus, et olfactum non invenitur nisi in olfaciente,
manifestum est quod omne quod patitur ab odore est olfaciens.
Deinde dixit: *Unde necesse est*, etc. Idest, si igitur omne olfaciens
patitur ab odore, et omne quod patitur ab odore est olfaciens,
contingit secundum conversionem oppositi ut quod
non est olfaciens non patiatur ab odore. Et ipse non propalavit
in hoc sermone nisi postremum consequens, et primum
principium ex quo consequebatur, scilicet quod, si odor
est relativus, idest olfactus, necesse est ut olfactum sit
olfacientis. Et non propalavit propositionem dicentem quod
omne quod patitur ab odore est olfaciens, neque propalavit

Deest codex C

6 patiantur *D* **7** ille *B* ‖ <et> de *G* in *A* ‖ nec *A* ‖ etiam] et *D* **8** [aliquid] *A* **9** quodlibet] (A^2) quolibet *A D* **10** <Sed non patitur etc. idest> Et *A* ‖ Et licet] idest et *D* **11** patitur] patiatur *D* **12** idest] enim *A* ‖ <nichil patitur> nisi *A* **13** neque] non *A* ‖ patiatur *D* ‖ colore *A* **14** illud] id *D* **15** nec *A* ‖ illud] id *D* **17** quidam *B D G* **18** facit *D* **19** olfatum *D* **19–20** [olfactum etc.] *A* **20** olfactionis *A* olfatibilis *D* ‖ existit <natura> *A* **21** olfaccione *A* olfacto *G* ‖ sit] sic *D* ‖ comparata *A* operativa *D* **23** omnem olfactionem *A* omne olfatum *D* ‖ quo] quod *G* ‖ olfactus] olfatus *D* **24–29** [quoniam — contingit] *D* **25** invenitur] reperitur ⌊non reperitur⌋ *A* **27** [etc.] *A* **28** et — odore (2)] secundum quod *A* **29** contingit] et *A* ‖ oppositi] (A^2) oppositio *A* **30** olfa *D* ‖ patitur *A* ‖ [non (2)] *B* **32** sequebatur *A* consequuntur *D* **33** est (1)] sit *G* ‖ [idest] *A* ‖ olfactus] olfatus *D* ‖ olfactum] olfactus *A* olfatum *D* **34** olfaciens *D G* **34–35** [propositionem — propalavit] *D* **35** nec *A*

conversionem sui oppositi. Et quasi opinatur quod tactus
est aliquod contingens rebus contrariis tangibilibus;
et non opinatur quod olfactibile est aliquod contingens
odori, neque visibile colori, sed opinatur quod olfactum est quasi
40 ipse odor, et visibile ipse color, et audibile ipse sonus.
Et ideo fuit necesse apud ipsum ut omne quod patitur
ab odore sit olfaciens, et a colore videns, et a sono audiens;
et non fuit necesse ut omne quod patitur a tangibili
sit tangens. Et hoc indiget magna inquisitione.
45 Ipse enim quasi opinatur quod sensuum quidam sunt in capitulo
relationis, et quidam sunt in capitulo actionis et
passionis per se et accidit eis relatio.

126. *Et cum hoc, manifestum est etiam hoc modo. Neque* 424b9
enim lux neque obscuritas neque sonus neque 424b10
odor agunt aliquid in corporibus, sed ea in
quibus sunt ista, v. g. quod aer, in quo est
5 *tonitruum, findit lignum. Sed tangibilia et sapores*
agunt; quoniam, si non agunt, a quibus
igitur patiuntur et alterantur corpora non
animata? †Ex illo etiam patiuntur†. 424b14

Et cum hoc quod in sermone predicto, per quem declaravimus
10 hoc de sensibilibus, manifestum est, manifestum est per se. Apparet
10 enim quod neque
lux neque obscuritas neque sonus neque odor agunt aliquid

Deest codex C

36 consioēm *B* ‖ sue *A* ‖ [Et] *A* ‖ quasi] quia *A* qi̇ *B* **36–38** [tactus — quod] *D* **37** aliquid *A* ‖ contrariis] sensibilibus *A* **38** olfatibile *D* ‖ aliquid *A* **39** nec *A* ‖ olfatum *D* ‖ quasi est *G* est idem quod *A* **40** visibile <idem quod> *A* ‖ audibile <idem quod> *A* **41** apud] et quid *D* ‖ ut] quod *A* **42** odore] olfactu *B G* olfatu *D* **43** et <ideo> *B* ‖ a tangibili] (B^2) angibili *B* **45** enim quasi] quod *A* ‖ sensuum quedam *G* quidam sensus *A* quidam sensuum *B* **46** relationis <per se> *A* ‖ <quod> quidam *A* quedam *G* ‖ [sunt] *A* ‖ [actionis et] *D*

126. **1** [etiam] *B D G* **3** aguntur *A* ‖ sed] scilicet *C* **4** <omnia> ista *A C* illa *B* ‖ aer ⌊<est>⌋ *D* **5** tonitruus *C* ‖ scindit *A D* fundit *G* ‖ ligna *A* lingua *C* **7** igitur] ergo *A* ‖ [et] *D* **7–8** corpora non animata] corpora inanimata *A* inanimata corporea *C* **8** isto *C* ‖ etiam] et *A* **9** <et cum hoc manifestum idest> Et *A* Idest *C* idest et *D* **9–10** cum — est (2)] *Crawford* cum sermone predicto per quem de. sunt ista de sensibilibus manifestum est *A* cum in hoc sermone predicto per quem declaravimus hoc de sensibus manifestum est *B* in hoc sermone predicto per quem declaratum est hoc de sensibus manifestum est *C* cum hoc sermone predicto per quem declaravimus hoc de sensibus manifestum est *D* cum sermone predicto per quem declaravimus hoc de sensibus manifestum est *G* **10** [Apparet enim] *B* ‖ nec *A C* **11** neque (1)] nec *A C* ‖ neque (2)] nec *A C* ‖ sonus nec odor *A C* odor neque color *B D G* ‖ aliquid agunt *A*

in corporibus, sed non agunt nisi in rebus in quibus sunt isti sensus. Deinde dixit: *v. g. quod aer, in quo est tonitruum, findit lignum.* Sed sonus qui est tonitruum non est ipse motus quem lignum recipit a motu aeris, sed sonus est intentio que non invenitur nisi in audiente, et quasi est in capitulo ad aliquid, non qualitatis, Et similiter odor apud ipsum est, secundum quod exposuimus. Deinde dixit: *Sed tangibilia et sapores*, etc. Idest, sed tangibilia et sapores magis sunt in capitulo de agere et pati quam in capitulo relationis; quoniam, si ab eis non patitur nisi quod habet sensum gustus et tactus, a quo igitur patientur alia corpora non animata? Continget enim agere et pati non esse, quod est impossibile. Et hoc quod dixit in tangibilibus est manifestum, sed in saporibus indiget consideratione. Potest enim aliquis dicere quod sapor est ipsum gustabile, sicut odor est ipsum olfactum. Sed videmus, ut dicit Plato, quod sapores habent in corporibus non animatis passiones diversas additas calefactioni et infrigidationi, v. g. exasperare, quod est pontici, et lenificare, quod est unctuosi, et alia multa que sunt dicta in Thimeo, que Galienus laborat exponere. Iste igitur actiones utrum sint saporis, aut sint de sapore quasi motus aeris de sono, indiget consideratione. Sed accepit hic quod sapor est modus tangibilis, cum sit similis ei.

424b14 **127.** *Dicamus igitur quod non omne corpus est innatum*
424b15 *pati a sono et ab odore, et quod patitur non est determinatum neque permanens,*

12 sed] scilicet *C* ‖ nisi] natura *C* **13** quod] ut *A C* ‖ in — tonitruum] qui *A* in quo est tonitruus A^2 quod est tonitruum *C* **14** scindit *A D* fundit *C G* ‖ lignum] lingua et in illo aere est tonitruus *A* ‖ qui] in quo *C* ‖ tonitruus *A* ‖ [est (2)] *D* **15** recepit *G* **16** que] qui *B* ‖ [non] *G* non G^2 ‖ invenitur] auditur *B* **16–17** est quasi *A* quia est *D* **17** capitulo] causa *C* ‖ ad aliquid] auditi *B D G* aliquid *C* **18** [est] *A C* **19** [et sapores etc.] *A C* **19–20** [etc. — sapores] *D* **20** [magis] *G* magis G^2 **22** igitur] ergo *G* **23** paciuntur *A C* ‖ alia] illa *B* ‖ non animata] inanimata *A* ‖ contingeret *A* ‖ <et> agere *A* **24** esse] omne *C* ‖ quod est] non *D* **24–25** quod dixit] dicit quod *C* **25** manifestum est *A C* ‖ sed] scilicet *C* **27** quia sapor est *C* saporem *G* **27–28** olfatum ipsum *D* **28** ⌊<ut>⌉ videmus *G* **29** non animatis] inanimatis *A C* animatis *D* ‖ additas] non addit *D* **30** [et] *B* ‖ frigidationi *C* ‖ exasperate *C* exasperarare *G* **31** pontifici *C* ‖ levificate *C* ‖ victuosi *D* nunctuosi *G* **32** dicta sunt *A* sunt multa *G* ‖ que (2)] quod *D* **3** Galienus] .G. *B D G* ‖ laboret *G* **34** sint (1)] sit *D* sunt *G* ‖ saporis] *J* sapores *A* sapor *B C D G* ‖ [sint (2)] *A C* sunt *D G* ‖ quasi] quia *D* **35** indigent *B G* indigeret *C* ‖ accipit *D* accidit *A C* ‖ hic quod] hoc quia *A C* hic *D*

127. **1** [igitur] *D* ‖ est omne corpus *B* ‖ innatum est *A* **3** est non *D G* ‖ nec *C*

v. g. aer; est enim ventus, et propter hoc patitur.
Que est igitur differentia inter olfacere et pati?
Dicamus igitur quod olfacere est sentire; cum autem aer patitur, velociter fit sensatus. 424b18

Cum declaravit quod non patitur ab aliquo trium sensibilium nisi sensus proprii eis, incepit dare differentiam inter passionem corporum mediorum ab eis et inter passionem rerum a tangibilibus. Et dixit: *Dicamus igitur quod non omne corpus*, etc. Idest, et si aliquis finxerit quod corpora patiuntur a sono et ab odore, et dederit rationem super hoc de passione aeris at aque ab eis, dicemus ei quod non omne corpus est innatum pati a sono et ab odore. Non enim patitur ab eis ex corporibus nisi illud quod est non determinatum in se, idest non habens figuram neque propriam constitutionem, v. g. aer; aer enim non patitur ab eis nisi quia est ventus, et ventus est corpus non determinatum neque fixum; corpora autem que patiuntur a tangibilibus sunt determinata et fixa. Deinde dixit: *Que igitur est differentia inter olfacere et pati?* Idest, si igitur aliquis quesiverit et dixerit: Cum olfacere sit passio, et receptio odoris a medio sit passio etiam, que igitur est differentia inter utranque passionem?, dicemus ei quod, cum aer patiatur velociter a sensibili, efficitur per hanc passionem sensatum illi sensui; sensus autem fit per hanc passionem sentiens, non sensibile.

iii. 1 424b22 **128.** *Quoniam autem non est alius sensus preter istos quinque, scilicet visus et auditus et olfactus et gustus et tactus, ex istis creditur. Quoniam,*

4 enim est *A B C D* ‖ ventus] (G^2) ventus humidus *C* vinctus *D* virtus *G* ‖ [et] *G* **5** igitur est *C* igitur *B* **6** [autem] *B D G* enim *A* **7** fit] sit *G* **8** <dicamus igitur> Cum *A* ‖ [declaravit quod] *A* determinavit quod *C* ‖ non] nichil *A C* cum *G* ‖ [patitur] *D* patitur D^2 ‖ trium] (D^1) rerum *D* **9** proprius *A* ‖ incepit] intendit *A* **10** ab <ab> *C* ‖ [et] *D* **11** a tangibilibus] tangibilium *B* **12** [quod (1) — etc.] *A C* **13** <si> corpora *A C* ‖ paciantur *A C* ‖ [ab] *A* **13–15** [et (2) — odore] *C* **14** dicimus *D* ‖ ei] enim *D* **16** illud] id *D* **17** [in se] *A* ‖ nec *A C* **18** aer enim] idest aer *A C* enim *D* **19** ventus (2)] uintus *D* **20** nec *A* ‖ corpora] a corpore *D* ‖ autem] enim *B D* **22** [est — pati] *A C* ‖ [igitur] *B* illud *A* **23** passio] percussio *A* **24** <est> a *A* et a *C* ‖ sit] sic *A* ‖ [etiam] *A C* ‖ est igitur *A* igitur sit *G* **25** ei] igitur *A* enim *D* **26** passionem <passanem> *A* **27** per hanc passionem fit *A* per hanc passionem sit *C* **28** sentiens] sciens *D*

128. **1** <Dixit Aristoteles> Quoniam *B* ‖ [sensus] *B* **2** [et (1)] *A C* ‖ [et (2)] *A B C* ‖ olfatus *D* **3** [et (1)] *A C* ‖ [et tactus] *D*

si omne quod tactus potest sentire possumus
424b25 *modo sentire (quoniam passiones tangibilis, secundum*
quod est tangibile, omnes sunt sensibiles
a nobis per tactum), et necesse est, si nobis deficiat
aliquis sensus, ut deficiat nobis
424b27 *aliquod sentiens.*

Cum complevit sermonem de unoquoque sensuum quinque existentium in animali perfecto, incepit declarare quod impossibile est invenire animal habens sextum sensum. Et dixit: *Quoniam autem non est alius sensus*, etc. Idest, quoniam autem impossibile est invenire animal habens sextum sensum, preter istos sensus existentes in homine et in animali perfecto, ex istis demonstrationibus creditur. Deinde incepit declarare hoc. Et dixit: *Quoniam, si omne quod tactus*, etc. Idest, quoniam, quia manifestum est quod omne quod sensus tactus potest comprehendere ex sensibilibus nos possumus comprehendere, et nichil deficit nobis ex eis que innata sunt comprehendi ab hoc sensu; et similiter de unoquoque sensu, scilicet quod non deficit nobis in aliquo animali habente istum sensum aliquod sensibilium que innata sunt comprehendi ab eo, ita quod nullus potest dicere quod potest inveniri aliquis tactus in animali qui comprehendit tangibile quod nos non possumus comprehendere (manifestum est enim per se quod omnes qualitates tangibiles, secundum quod sunt tangibiles, sunt sensibiles a nobis et comprehense per tactum; et similiter est de qualitatibus visibilibus et audibilibus et olfactibilibus); et cum posuit hunc sermonem quasi antecedens, induxit consequens.

4 potest tactus *C* potest *A* **4–5** [possumus modo sentire] *G* possumus nos sentire *B* possumus modo sentire G^2 **5** [quoniam] *A* ‖ passio *C* ‖ tangibiles *D* **6** omnium *B* ‖ sunt] enim *A* ‖ sensibiles] *J* passibiles *A B C D G* **7** [et] *B C* ‖ est <nobis> *A* ‖ deficiat nobis *A* **8** deficiens *A* ‖ [nobis] *B* **9** aliquid *A* **11** incipit *D* intendit *A* ‖ determinare *C* de. *A* **12** animal] (D^2) alium *D* ‖ [sextum] *C* **13–14** [Et — sensum] *C* **13** [autem] *D* ‖ [non — etc.] *A* **14** [autem] *G* ‖ animal] alium *D* ‖ sensum sextum *G* **15** [in (2)] *D G* **16** demonstrationibus creditur] dem^{te} communibus credimus *D* **17** in. de. hoc *A* incepit hoc determinare *C* ‖ Quoniam] quod *B* ‖ [omne] *D* **17–18** [quod tactus etc.] *A C* **18** quia] que *C* ‖ [omne quod] *D* omne *C* **19** [ex sensibilibus] *B* ex insensibilibus *D* ex sensibus *G* ‖ nos] non *C* **20** defuit *C* **21** sunt <nobis> *A C* ‖ ab] ex *D* ‖ <et> de *A* **22** non] cum *A* ‖ <in> nobis *A C* ‖ <vel> in *A* **23** aliquod] ad *D* **24** [ita] *C* **25** qui] cum *A* **27** enim est *A* ‖ [omnes] *A C* dicimus quod omnes *G* **28** sunt (1) — sensibiles] tangibiles sunt comprehensibiles *A C* ‖ vobis *C* **30** [et audibilibus] *B* audibilibus *A* B^2 *D* ‖ olfactis *B C D G* **31** possint *C* possunt *G*

Et dixit: *et necesse est, si deficit a nobis aliquis sensus*, etc. Idest, et cum posuerimus quod isti quinque sensus non deficiunt nobis, neque in animali in quo invenitur aliquid eorum que innata sunt comprehendi ab istis sensibus secundum quod sunt isti sensus, necesse est, si deficit in nobis aliquis sensus, ut deficiat in nobis aliquod sentiens, cum iam posuimus quod istis sensibus non deficit in nobis sentire aliquid eorum que innata sunt sentiri. Et cum ita sit, ille sensus quem ponimus deficere, cum non deficit propter aliquem sensuum existentium in nobis, necesse est, si defectus eius sit, ut sit propter hoc quia a nobis deficit sensus sextus.

129. *Et omne quod sentimus nos tangendo* 424b27
ipsum est sensibile a nobis per tactum qui est
in nobis; et omne quod sentimus per media,
non quia nos tangimus ipsum, est per simplicia, 424b30
v. g. per aerem aut per aquam. Et ita est, scilicet
quod, si per unum fiunt sensibilia plura uno que
differunt abinvicem in genere, necesse est ut habens
istum sensum quod sentiat utrunque, v. g.
quod si sentiens est ex aere, et aer est soni et coloris;
et si per plura uno fit unum, v. g. 425a1
color per aerem et aquam (sunt enim equales),
manifestum est quod habens unum tantum
sentit quod sentit per utrunque. 425a3

Cum declaravit quod, si deficit in nobis aliquis sensus, necesse est ut deficiat in nobis aliquod sentiens, et etiam fuit

32 [est] *A* **32–33** [si — etc.] *A C* **32** [a] *D* **34** deficit *D* ‖ [neque] *A B C D G* nec *J* ‖ aliquid] ad *D* **35** sensibilibus *A* **36** [sunt] *A C* **36–37** si — sentiens] etc. *A* ‖ [aliquis — nobis] *G* **37** vobis *C* ‖ iam] istum *A* **38** posuerimus *A B C* **39** aliquid] quid *D* ‖ sentiri <ab illis> *C* **40** ponemus *A C* ‖ deficere] differe *C* ‖ deficit] defitiat *B* **41** <sensum> sensuum *G* suum *B* ‖ vobis *C* ‖ necessarium *A C* ‖ si] ut *B G* **42** [ut sit] *B D G* ‖ sensus sextus <qui secundum naturam debuit vel potuit esse in nobis> *C* sextus sensus qui secundum naturam debuit vel potuit esse in nobis *A* sensus eius *D*

129. **2** ipsum — nobis] a nobis sentitur *A* ‖ [a nobis] *D* ‖ qui] quod *D* **4** tangimus nos *D* tangimus *A* frangimus *C* ‖ ipsi *D* ‖ est] sentimus *A* **5** v. g.] signa *A* ‖ aut per] et *B* aut *C* **6** [si] *C* ‖ per unum] parvum *D G* ‖ fiunt] fuerint *A* fuerit *B D* **8** sensum istum *A* ‖ sentiet *B* **9** soni] signi *A* **10** [si] *B* si B^2 ‖ fit] sit *A C G* ‖ unum] idem G_1 **11** aquam et aerem *C* ‖ <per> aquam *A* **12** manifestum] unum fieri *D* ‖ [habens] *A* **13** <per> quod *G* **14** determinavit *C* de. *A* ‖ deficit in nobis] in nobis deficiat *A C* **15** [in nobis] *D G*

manifestum ex hoc quod, si deficit in nobis aliquod sentiens, necesse est ut deficiat in nobis aliquis sensus qui differat in genere a sensibus istarum virtutum, cum istis virtutibus non deficit sentire aliquid ex eis que innata sunt inveniri in eis, et patet quod hec duo convertuntur, scilicet quorum utrumlibet fuerit, erit alterum, et si unum auferatur, auferetur et reliquum, incepit declarare quod impossibile est sextam virtutem esse, quia impossibile est ut sit sentire extrinsecum in genere ab istis sensatoribus. Et hoc declaratur tribus demonstrationibus, quarum prima est accepta a mediis, et secunda ab instrumentis quibus fit sentire; et causa data in istis duabus demonstrationibus est quasi materialis; tertia autem est accepta a sensibilibus ipsis, et est magis firma illis duabus, cum causa accepta in ea est finalis. Et incepit a demonstratione que est accepta a medio, sed tacuit quasdam propositiones, et conclusionem. Et ista demonstratio fundatur super propositiones, quarum una est quod omne quod sentit animal, aut sentit ipsum per contactum, aut mediante corpore extraneo. Et omne quod sentimus per contactum, aut sentimus ipsum mediante carne, aut per ipsam carnem, si posita fuerit instrumentum. Et hoc intendebat cum dixit: *Et omne quod sentimus*, etc. Et omne quod sentimus non per contactum sed mediante corpore extraneo, sentimus ipsum mediante altero istorum duorum elementorum, aut utroque, scilicet aqua aut aere. Et hoc intendebat cum dixit: *Et omne*

16 si deficiat *A* deficiat *C* **17** deficit *G* ‖ [aliquis] *D* ‖ [sensus] *A* sensus A^2 ‖ differant *C* **18** [in genere] *A* ‖ sensibilibus *A* ‖ illarum *B* **19** defitiat *D* ‖ aliquid sentire *C* aliquod sentire *A* sentire aliquod *D* **20** <omnibus> eis *C* ‖ [patet] *B D G* **21** quorum <utriusque> *C* quorumlibet *A* ‖ ⌊<ultimum>⌉ alterum *G* alt̄um̄ *D* **22** [et] *A C* ‖ reliquum] alterum *A* ‖ incepit declarare] et cum hoc de. in. de. *A* et cum hoc declaravit incepit determinare *C* **23** sextam virtutem] sextum sensum *A C* ‖ [esse] *A* ‖ ut] quod *D* **24** in] a *B D G* **25** hoc declaratur] hoc de. *A* determinatur hoc *C* ‖ dem^{te}tōnibus *D* **26** accepta est *A* ‖ ⌊<nobis>⌉ mediis *D* ‖ [et] *A C* **27** in] ab *G* ‖ istis] hiis *B* ‖ demonstracionibus duabus *A* demonstrationibus *G* **28** quasi] (D^2) quia *D* ‖ accepta est *A C* **29** a sensibus *A C* absentibus *G* ‖ [ipsis] *D* istis *A* ‖ magis firma ⌊<magis>⌉ *G* maior *A* ‖ illis] (D^2) **30** accepta est in ea *B* sit accepta in ea *A C* ‖ incepit a] in alia *A* **31** accepta est *A C* ‖ sed] et *A C* **32–33** [et (1) — ista — propositiones] *B* et — illa — propositiones B^2 *C* **32** conclusiones *A D* ‖ ista demonstratio fundatur] dem^{te} confundantur *D* **33** <duas> propositiones *A* **34** [animal] *D* ‖ tactum *A C* **34–36** [mediante — aut (1)] *D* **35** tactum *A C* **36** mediante — carnem] per carnem aut mediante carne *A* **37** [posita] *B D G* ‖ intendebat] in. *A* innuit *C* **38** etc. <idest> *B C* nos tangendo *A* ‖ <quod> non *D* ‖ tactum *A C D* **40** [istorum] *A C* illorum *B* ‖ duobus *A* ‖ <mediante> utroque *C* **41** scilicet] si *D* ‖ aqua aut] aqua et *A D* et aqua et *C* ‖ aer *D* ‖ intendit *A* innuit *C*

quod sentimus per media, etc. Et cum ita sit sicut diximus, manifestum est quod necessario sequitur ex hoc ut omne habens sensum per carnem, aut per alterum istorum duorum elementorum, aut per utrunque, non invenitur ei de sensu nisi illud quod potest fieri per hec duo, scilicet per carnem aut per medium. Omne igitur animal non habet de sensibus nisi qui possunt fieri per hec duo, scilicet per carnem aut per medium extraneum. Et cum declaravit quod omne animal necesse est ut non sentiat nisi per carnem aut per media, incepit declarare quod sequitur ex hoc quod omne animal habens aliquod medium ex istis mediis necesse est ut habeat de sensibilibus sensibilia quibus servit illud medium et reddit ea, non aliud. Et dixit: *Et ita est, scilicet quod, si per unum*, etc. Idest, manifestum est quod, cum posuerimus quod omne animal non sentit nisi per medium quod est caro aut aer aut aqua, si per unum istorum mediorum caderent sensibilia plura uno in genere, necesse est ut omne animal sentiens per illud medium non habeat de sensibilibus nisi ea que innata sunt reddi ab illo medio, si duo, duo, si tria, tria. Et intendebat per hoc quod, cum media sint determinata in numero, scilicet aut caro aut aer aut aqua, et sensibilia etiam que reddunt ista media sunt determinata in numero, necesse est ut virtutes sint secundum numerum istorum sensibilium que reddunt media animalibus que innata sunt sentire per hec media. Et manifestum est quod omne quod redditur per carnem est aut tangibile aut gustabile. Et omne quod redditur per aerem aut aquam aut per utrunque est aut sonus aut color

42 [etc.] *A* etc. idest *B* ‖ [sit] *A* sit A^2 ‖ dixerit A^2 dixerit sit *A* **43** necessarium *C* necesse est quod *B D G* ‖ sequatur *D* **44** illorum *B* **45** [per] *A* **46** illud] id *D* ‖ scilicet] aut *A* **48** [qui possunt fieri] *A* qui posset fieri *C* **49** carnem — medium] medium aut per carnem scilicet medium *A* ‖ determinavit *C* de. *A* **51** [per] *A C* ‖ medium *B C* ‖ incepit determinare *C* in. de. *A* **52** ex] de *B* **53** sensibilibus] sensibus *B C* ‖ <de> quibus *C* ‖ serviet istud *C* fuerit illud *G* **54** ea non] causam *D* ‖ <si> ita *C* **54–55** [est — unum] *A* ‖ [scilicet — unum] *C* **55** cum] si *B* **57** si per] super *B D* sed per *C* **58** [est] *B* est B^2 **59** ⌊<id>⌉ illud *D* ‖ sensibus *B D* **60** ea] illa *A C* ‖ illo] isto *C* **61** <et> si *G* ‖ [tria (2)] *C* tria C^2 ‖ intendit *A* **62** sunt terminata *C* ‖ numero <in numero> *G* **62–63** aer aut aqua aut caro *C* **63** etiam que reddunt] *Crawford* etiam que redduntur per *A* que reddunt etiam *B G* et que reddunt per *C* que reddunt ut *D* ‖ sunt <etiam> *B G* sint *D* **64** terminata *A G* ‖ [in] *C* **65** illorum *B* ‖ redduntur *D* redduntur per *A C* **66** sunt ⌊<ab isto medio si duo>⌉ *C* ‖ [Et] *D* **67–68** aut est A^2 aut *A* **68** tactum *B D G* ‖ [aut gustabile] *C* ‖ <aut> per *A* **69** aerem aut aquam] aquam aut per aerem *A C* ‖ [aut (3)] *A C* ‖ color aut sonus *B* **69–70** color aut odor] odor aut calor *D*

aut odor. Omne igitur sentire est aut gustare aut tangere
aut audire aut videre aut olfacere. Deinde dixit: *Et si per plura uno fit idem*, etc. Idest, et si per plura uno medio fit unum
sensibile, ut color per aerem aut aquam, que sunt equales
in hoc, manifestum est quod animal habens alterum eorum
sentit de sensibilibus sicut quod habet utrunque. Et intendebat
per hoc quod animal quod est in aqua debet habere virtutes
sensus secundum numerum virtutum sensus animalis quod est
in aere, et animalis quod sentit in aqua et in aere.

425a3 **130.** *Et sensus ex simplicibus sunt ex aere aut ex aqua. Visus enim est ex aqua, et auditus ex*
425a5 *aere, et olfactus ex altero istorum duorum. Ignis autem aut est communis eis, quoniam nullum sentiens est extra calorem. Et terra aut non est ullius eorum, aut proprie est admixta cum tactu. Remanet igitur quod*
425a8 *non est sensus extra aquam et aerem.*

Hec est demonstratio accepta ex instrumentis sensuum.
Et dixit: *Et sensus ex simplicibus*, etc. Idest, et instrumenta
sensuum, que propter suam compositionem et naturam attribuuntur
elementis secundum dominium, sunt tria tantum, scilicet instrumentum
quod est ex aere, scilicet auditus, ut declaratum fuit prius,
et instrumentum quod est ex aqua, scilicet visus, et tertium
est quod fit ex utroque, scilicet olfactus. Et dixit in hoc sensu quod
fit ex altero istorum duorum, scilicet aut aqua aut aere,
quia animalia que sunt in aqua olfaciunt per aquam

70 omne ergo *A* et omne genus *C* ‖ aut est *A* aut *B* ‖ tangere aut gustare *A C* **71** videre aut audire *A* videre *C* ‖ [per] *D* **72** [uno (1) — etc.] *A* ‖ fit (1)] sit *D G* ‖ [fit (1) — uno (2)] *C* ‖ fit (2)] sit *A D* **73** aerem — sunt] aquam et aerem. sunt enim *A C* ‖ aut] et *G* **74** [in hoc] *D* ‖ [est] *A* **75** sensibus *D* ‖ intendit *A C* **76** [quod (2)] *G* **77** [virtutum] *A* ‖ [sensus (2)] *B* **77–78** [est — quod] *C* **78** <etiam> animalis *B* alius *D* ‖ qui *D* ‖ in (2) — aere] et in aere et in aqua *A*

130. **1** [Et] *A* **1–2** aut ex] et *A* **3** illorum *B* **4** est communis] non est aut communis est *A* **5** colorem *D* **6** [Et] *C* ‖ non est nullum *A* est nullius *C* nullius est *D* ‖ prope *A* **7** igitur] ergo *A* **8** aquam aut aerem *A* aerem et aquam *C* **9** Hec est] Et y *B* **10–11** [Et (1) — sensuum] *A* **10** <est> ex *C* **11** propter] secundum *A C* ‖ [compositionem et] *B D G* opinionem et *A* ‖ naturam] materiam *A* **12** <et> sunt *A* ‖ tres *D G* ‖ [instrumentum] *A* **13** [est] *A* ‖ scilicet] (A^2) ut *A C* ‖ ut] sicut *A C* ‖ declaratum <est> fuit *D* declaratum est *A* determinatum est *C* **14** [et (1)] *C* et in *A* ‖ scilicet] idest *A* **15** est quod] quod est *A* quod *C* ‖ fit] sit *C G* **16** illorum *B* ‖ duum *A* ‖ aer *D* **17** animalia] alia *D* ‖ per aquam] in aqua *B G* **17–18** [per — olfaciunt] *D*

sicut olfaciunt animalia que sunt in aere per aerem.
Deinde dixit: *Ignis autem*, etc. Idest, igni autem aut non attribuitur
aliquis sensus hoc modo, aut attribuitur communiter;
apparet enim quod nullus sensus potest facere suam actionem
cum infrigidatur. Et hoc diminute demonstratur per hanc particulam
aut, que
notat iterationem. Et dixit hoc quia respectus eius ad
aliquid preter ignem est sicut proportio alicuius ad materiam,
et proportio eius ad ignem est sicut proportio
alicuius ad suam formam. Deinde dixit: *Et terra aut non est alicuius*, etc. Idest, et terra aut non attribuitur alicui instrumento
instrumentorum istorum sensuum, cum non videtur
servire sensibilibus aliquo modo, aut si attribuitur, attribuitur
carni, quia istud medium, aut istud instrumentum,
indiget constitutione et confirmatione; quapropter
terra dominatur in eo. Deinde dixit: *Remanet ergo*, etc. Idest, remanet
igitur quod
non est sensus sextus extrinsecus ab aqua et aere, cum
non sit corpus extrinsecum ab istis duobus corporibus;
quia impossibile est invenire instrumentum sensus
ex igne aut ex terra, sed tantum possibile est ex aqua aut ex
aere aut ex utroque. Et cum materie instrumentorum sensuum
sint terminate in numero, necesse est ut sensus sint
ita. Si igitur esset sensus sextus, contingeret quintum elementum
esse; sensus enim qui sunt ex aere aut ex aqua sunt
aut visus aut auris aut nasus.

18 animalia que sunt in aere olfaciunt *A C* ‖ animalia] alia *D* **19** [etc.] *C* ‖ [autem (2)] *D* ‖ attribuitur] potest attribui *A C* **20** [aliquis — attribuitur] *D* ‖ attribuitur <omnibus> *C* **21** <sicut apparet> apparet *C* apertum est *D* ‖ [suam] *D* **22** hoc] hec *A D* ‖ diminute] diminutum *B C D* ‖ demonstrantur *A* ?demonstrant *B* demonstravit sic esse *C* ‖ [hanc particulam aut] *A B C D* ‖ que] quem *C* **23** [notat] *D* no^{a}t *C* ‖ iterationem] demonstrationem *B* ita commune *D* ‖ hoc dixit *C* ‖ quia] quod *C D* **24** ignem] in genere *D* ‖ [est] *C* ‖ alicuius] eius *D* **24–26** [ad — alicuius] *B* **24** materiam] naturam *C D* **25** <est> eius *C* ‖ sicut est *C* **26–27** [aut — etc.] *A* **27** [et] *D* **28** illorum sensuum *B* sensuum istorum *A C* **29** sensibus *B* **29–30** attribuitur carni] carni attribuetur *A C* **30** istud (1)] illud *C* ‖ medium] me ducit *D* **31** constitutione] constructione *D* **32** dominatur terra *D* ‖ [ergo — remanet (2)] *B D G* ‖ [etc.] *A* **33** est] sit *B* ‖ sextus sensus *A C* sensus Visus *D* ‖ [ab — aere] *A* **35** quia] que *C* quoniam *D* **36** tantum] tamen *B C D* ‖ est possibile *D G* possibile *B* ‖ [ex (4)] *D* **37** [ex] *D G* ‖ cum materie] me^{te} *D* ‖ instrumentorum] istorum *A* ‖ [sensuum] *A C* **38** sint (1)] sunt *B D G* ‖ determinate *A C* ‖ sensus sint] sit sensus *A* sint ⌊determinate in numero] sensus *C* **39** igitur si *A* ‖ sextus sensus *A* sensus visus *D* ‖ continget *C* ‖ quintum elementum] operatum causam *D* **40** aere aut ex aqua] aere et ex utroque *A* aqua aut aere et ex utroque *C* **41** aut (1)] ut *A C* ‖ [aut (2)] *A* ‖ nasus aut auris *C* nasus et auris *A*

425a8 **131.** *Et hec duo sunt modo in quibusdam animalibus,*
ita quod omnes sensus sunt distincti in eis que
425a10 *sunt non diminuta neque habent occasionem.*
425a11 *Talpa enim videtur habere oculos sub cute.*

Et sensus attributi hiis duobus elementis non inveniuntur nisi in quibusdam animalibus, scilicet perfectis propter melius, adeo quod, propter sollicitudinem Nature circa hoc, oportet ut omnes sensus sint distincti existentes in animali perfecte creationis quod non habet occasionem, et quod ab animali perfecto, ut homine, non deficiat sensus. Talpa enim videtur habere oculos sub cute, licet non videat. Et quasi intendit per hoc quod, si sensus sextus esset, oporteret ut inveniretur in homine, qui est completissimum animalium; esset enim necessario propter melius. Et hoc manifestum est de sollicitudine Nature in dando sensus animalibus, adeo quod propter hoc dedit talpe oculos et cooperuit eos cute, cum non indigeat eis in maiori parte sue operationis, cum hoc quod materia eius non posset plus recipere; et si posset, forte esset superfluum.

425a11 **132.** *Oportet igitur, si non est aliud corpus, aut*
passio que non est alicuius corporum que
425a13 *sunt apud nos, ut non deficiat aliquis sensus.*

Hec est tertia demonstratio. Et deficit antecedens; et sillogismus sic componitur perfecte: Si sextus sensus sit, necesse est corpus sensibile esse aliud ab omnibus corporibus sensibilibus que sentiunt isti quinque sensus, et

131. **1** [Et] *D* **2** distincti in eis sunt *A C* **3** [non] *C* ‖ nec *A C D* non *G* ‖ actionem *B* **4** dalpa *D* **5** <et hec duo etc. idest> Et *A* Idest et *C* Dicit et *G* **6** quibus *C* ‖ [animalibus] *G* animalibus G^2 ‖ perfectiis *C* **7** [quod] *D* **7–8** Nature circa hoc] necesse sit *A* nature est hoc *B* **8** <ideo> oportet *A C* **9** perfectione *B* ‖ quod] qui *D* ‖ [quod — occasionem] *A* ‖ occasionem] (B^1) accionem *B* **10** homine] hr'iē *D* ‖ deficit *B D* deficiet *G* **11** dalpa *D* **12** [quasi] *G* quod *C* quia *D* **13** sextus] visus *D* ‖ essent *D* ‖ ut] quod *D* **14** <omnium> animalium *B* non *D* ‖ esset] est *C* omne *D* ‖ necessario] (A^2) necesse *B D* **15** de] ex *C* **16** quod] qui *C* **17** cooperit *B G* ‖ [eos] *C* ‖ [non] D^2 ‖ eis] eos *A* **18** operationis] actionis *A C* **19** recipere plus *A D* plus *C* ‖ [et si posset] *B*
132. **1** aliud] aliquod *B* **2** [non] *A C* **3** ut] et *A* ‖ deficiet *A* **4** <oportet igitur> Hec *A* ‖ est <enim> *C* ‖ precedens *B D G* **5** ?sillogismis *D* sill ··· *G* ‖ opponitur *G* ‖ <et> Si *B D* ‖ sensus sextus *A* sensus visus *D* **6** sensibile corpus *A* **7** qui *G* ‖ [isti] *B D G* illi *C*

passionem esse et qualitatem quam sentiens recipiat a sensibilibus, ut qualificetur per eam, aliam ab istis qualitatibus et passionibus; sed nullum corpus sensibile est aliud ab istis corporibus sensibilibus, neque passio extra istas passiones neque qualitas; ergo nullus sensus est extra hos quinque sensus.

133. *Et etiam impossibile est ut aliquod sentiens sit communibus* 425a14
que sentimus, nisi per unumquenque sensuum 425a15
accidentaliter, v. g. motui et quieti et figure
et quantitati et numero et uni. Omnia enim ista sentiuntur
per motum, v. g. quantitas per motum; quapropter
figura etiam; figura enim est aliqua quantitas;
quies autem per non motum; numerus
vero per negationem continui et per eius proprietates;
unusquisque enim sensuum sentit unum. 425a20

Et etiam impossibile est aliud sentiens esse a quinque sensibus, ita quod sensibile eius sit aliquod unum sensibilium communium, sub quibus sunt sensibilia propria unicuique sensuum quinque, nisi sensibilia communia essent unicuique sensuum accidentaliter. Et dixit hoc quia, si essent eis accidentaliter, contingeret ut essent alicui sensui essentialiter; quod enim invenitur alicui accidentaliter debet inveniri alii essentialiter. Deinde dixit: *v. g. motui*, etc. Idest, et sensibilia communia non sunt comprehensa a quinque sensibus accidentaliter, v. g. motus et quies et figura et quantitas et numerus;

8 esse] eius *A C* ‖ recipiat] *Crawford* recipit *A B C* recipiet *D G* **9** [a sensibilibus] *D* ‖ qualiretur *D G* qualiter *B* ‖ ea *C* ‖ <esse> aliam *A C* **10** [et passionibus] *B D G* ‖ sed] si *C* ‖ est sensibile *A C* **11** [sensibilibus] *D* **11–12** [neque qualitas] *B D G* **12** sensus quinque *D*
133. **1** Et] Sed *A* ‖ aliquod sentiens sit] *Crawford* aliud sentiens *A* sit aliquod sentiens *B* aliud sentiens sic *C* aliquid sentiens sit *D* aliud senciens sit *G* ‖ <a> communibus *B* commumibus *G* **2** qui *G* ‖ <non> sentimus *A C* ‖ nisi] non *C* ‖ unumquodque *C* unum quinque *B D G* **4** [et (1)] *G* ‖ ista enim omnia *A* omnia enim illa *B* ‖ sentiunt *C* **5** [v. g. — motum (2)] *C* ‖ quantitatis *D* **6** [etiam] *A* enim est *G* ‖ [figura (2)] *D* et figura *C* ‖ alia *D* **7** [autem] *B* ‖ per non motum] *Crawford* non per motum *A B D G* per motum non *C* **8** negotiationem *D* negm̄ *B* negō *C* **9** unusquisque] unus quinque *D* ‖ enim sensuum] enim *A* sensuum *B D* sensu non *C* ‖ [unum] *D* **10** <idest> Et etiam *G* Idest et *A C* etiam *D* ‖ aliud] aliquod *B* ‖ a] et *D* ‖ quinque] corporibus *B* **11** [eius] *B* ‖ <aliud> aliquod *C* **12** communium] sensuum *A* continuum *D* ‖ cuique *D* **12–13** quinque sensuum *A C* quinque *D G* **13** [nisi sensibilia] *D* ‖ communia esset *C* communia sint *B* communia *D G* ‖ unicuique <quinque> sensuum *B* unum sensibilium *A* **14** quia] quoniam *A C* ‖ esset *C D* **15** sensui] sēe sui *D* ‖ essentialiter] (B^2) **16** enim] (A^2) non *A D* ‖ [alii] *A* aliis *C* **17** [motui] *D* motus *C G* ‖ [etc. Idest] *A* idest *C* **18** v. g.] ut *A C* **19** [et (1)] *A C* ‖ [et (2)] *A C* ‖ [et (3)] *A C*

omnia enim ista sentiuntur a quinque sensibus per aliquam motionem et passionem; et quod est ita necesse est ut sit essentialiter.
Deinde dixit: *v. g. quantitas*, etc. Idest, v. g. quantitas; sensus enim innati sunt comprehendere eam per aliquam passionem et motum; et similiter est de figura; figura enim est quantitas cum aliqua qualitate.
Deinde dixit: *quies autem per non motum*, etc. Idest, comprehensio autem quietis est per comprehensionem privationis motus; cum enim comprehenderit motum essentialiter, comprehendet privationem eius essentialiter, scilicet quietem. Comprehensio vero numeri et multitudinis a sensibus est per comprehensionem privationis continui quod est magnitudo; et iam declaratum est quod continuum comprehenditur essentialiter; ergo et sua privatio comprehenditur essentialiter.

425a20 **134.** *Manifestum est igitur quod impossibile est ut sensus instrumentum sit proprium alicui istorum, v. g. motui. Esset enim sicut nos modo sentimus dulce per visum; et hoc fuit quia est in nobis sensus in quo est utrunque, qui, cum sint ambo coniuncta, scit ea; et si non esset ita, non sentiremus*
425a25 *ipsum nisi accidentaliter; v. g. filius Socratis; nos enim non sentimus filium Socratis, sed album, et contingit huic quod fuit filius Socratis. Rebus autem communibus habemus sensum communem non accidentaliter; non igitur habent sensum proprium. Et nisi hoc esset, non sentiremus ea omnino, nisi sic sicut diximus*

20 illa *B* ‖ sentiunt *D* **21** est ita necesse] ita *B* **22–24** etc. — quantitas] *A* sensus enim qui innati sunt comprehendere eam per aliquam passionem et motum et similiter de figura. figura enim quantitas A^2 **22** [quantitas (2)] *C* quantitatis *D* ‖ <qui> innati *C D* **23** [sunt] *D* **24** qualitate] virtute *C* quantitate *D* **25** [per — etc.] *A C* ‖ [Idest] *A* ‖ comprehensio autem] et comprehensio *A C* **26** [enim] *D* **27** comprehenderit] comprehendit *A C* comprehenderint *B* comprehendunt *G* ‖ motus essentialiter *B* essentialiter motum *C* essencialiter motum comprehendit essencialiter motum *A* ‖ comprehendet] comprehendunt *B D G* **28** [eius] *D* **29** multitudinis et numeri *A C* ‖ sensibilibus *C* **30** privationis] prenominis *C* **31** determinatum *C* de. *A* **32** comprehenditur essentialiter] essentialiter comprehendetur *C* essencialiter *A*

134. **1** [igitur] *A* autem *G* ‖ quod] quoniam *A* ‖ [est (2)] *D* ‖ ut] quod *A C* **2** [instrumentum] *B* ‖ illorum *B* **3** nos] mox *D* ‖ sentimus modo *A* **4** quia] que *C* ‖ [in] *B D G* ‖ [sensus] *A* **5** [qui] *A B C D G* qui *Crawford* **6** <qui> scit *B* sunt *G* ‖ sentiremus <utique> *G* **7** Socratis] *J* sophronici *A D* sofronici *B* s. suffronici *C* sopheonici *G* **8** [enim] *D* ‖ sentiremus *D* **9** hunc *D* ‖ <in> Rebus *A* ‖ communibus] omnibus *G* **10** haberemus *G* ‖ [non] *D* **11** igitur] ergo *A* **12** nisi] nec *A* ‖ sic] sit *D*

quod nos videmus filium Socratis. Et sensus quidam non sentit sensibilia quorundam nisi accidentaliter. 425a30
15 *Et non est unius cum sensus fuerint insimul in eodem; v. g.: Colera est; est enim amara et citrina. Iudicium enim quod utrunque est eiusdem non est alterius. Et ideo cadit error etiam, ita quod citrinum existimatur esse colera.* 425b1 425b4

20 Et cum declaratum est quod communia sensibilia comprehenduntur a quinque sensibus essentialiter, manifestum est quod impossibile est sensum proprium esse alicuius istorum sensibilium communium, v. g. motus, aut quantitatis; quoniam, si ita esset, tunc sentiremus motum, aut sibi simile de sensibilibus
25 communibus, non per se, sed per medium, sicut comprehendimus per visum hoc esse dulce mediante colore. Deinde dixit: *et hoc est quia est nobis sensus*, etc. Idest, et accidit nobis talis comprehensio, scilicet iudicare per aliquem sensum super sensibile alterius sensus, quia contingit quod illi duo sensus fuerint coniuncti in
30 comprehendendo illa duo sensibilia ex eodem in aliquo tempore. Et cum post acciderit ut comprehendamus per alterum duorum sensuum alterum sensibile ex eadem re, iudicabimus per illum sensum super sensibile alterius per coniunctionem precedentem, v. g. quoniam nos non scimus per
35 visum quod hoc est dulce, nisi prius acciderit nobis in aliquo tempore quod comprehendimus per visum quod mel est citrinum, et per gustum esse dulce. Cum igitur secundo sentiemus ipsum per solum visum esse citrinum, statim comprehendemus
39 ipsum esse dulce, et mel. Deinde dixit: *et si non esset ita, non sentiremus*,
39 etc. Idest,
40 et si non esset concessum a nobis quod, si unumquodque istorum

13 <non> videmus *D* ‖ <et> quidam *G* quidem *C* **14** sensibilium *C* ‖ quorum *D* ‖ nisi] non *C* **15** Et <ideo> *B* ‖ unus *A C D G* ‖ sensus cum *A C* ‖ fuerit *A C* **16** collera B^2 colori *D* ‖ est; est enim] *Crawford* enim est *A C* est enim *B G* est non *D* **17** <et> Iudicium *C* ‖ [enim] *B D G* ‖ [utrunque] *B* **18** [etiam] *A C* ‖ quod] ut *D* **19** <si sit> citrinum *C* atrinum *A* citrinum A^1 **20** [Et cum] *A C* ‖ determinatum *C* de. *A* ‖ communia] omnia *A* **21** <et> manifestum *A C* **22** sensum] sensus *C* ‖ alicui *C* ‖ illorum *B* **23** communi *D* ‖ quantitas *A* ‖ esset ita *A* **24** aut] et *D* ‖ sensibus *A B D* **25** ⌊<se>⌉ medium *A* **26–27** est — etc.] fuit *A C* est sensus etc. *D* **29** [quia — sensus (2)] *A* quia — sensus A^2 ‖ [in] *C* **30** alio *D G* ‖ tempore <uno> *A C* **31** comprehendemus *B G* comprehnderemus *D* **34** cognicionem *A* ‖ quoniam] quandoque *D G* ‖ scimus] sentimus *A C* **37** ?citrinium *G* ‖ [et] *G* ‖ per] quia *A* ‖ esse] quod est *A C* ‖ igitur] ergo *A C* ‖ [secundo] *C* ‖ sentiamus *D* **38** ?citrinium *G* ‖ comprehendimus *A C* **39–40** [ita — esset] *C* **39** [non (2) — Idest] *A* ‖ [etc.] *B G* **40** [non] *G* ‖ [si (2)] *G* ‖ unumquodque] unum *B D G*

sensibilium communium haberet sensum proprium, contingeret ut sentire
ea esset sicut sentire per visum quod hoc est dulce, necesse
esset ut sentire ea esset de genere sensus qui proprie dicitur
accidentaliter, v. g. sentire per visum quod iste est filius Socratis,
quia sentiremus ipsum esse album, et quia accidit quod filius Socratis
fuit albus. Deinde dixit: *Communia autem habent sensum communem*, etc.
Idest, et cum declaratum est quod, si aliquod sensibilium communium
haberet sensum proprium, tunc sentiretur a nobis accidentaliter
(quemadmodum sentimus per visum istum esse filium
Socratis, quia est albus, aut quemadmodum iudicamus hoc
esse dulce, quia est citrinum; hec enim duo sunt duo modi
accidentaliter), et iam declaratum est quod sensibilia communia
comprehenduntur essentialiter, ergo nullum sensibilium communium
habet sensum proprium, sed communem. Quoniam, si haberet sensum
proprium,
tunc sentiretur aut sicut sentimus per visum istum esse filium
Socratis quia est albus, aut sicut quidam sensus sentit sensibile proprium
cuiusdam. Et iste modus etiam est accidentalis, sed differt
a primo modo, qui simpliciter dicitur accidentalis (et est
comprehendere per visum istum esse filium Socratis), licet uterque
numeratus sit accidentalis. Differunt scilicet in hoc: quia
comprehendere per visum hoc esse dulce fuit quia cum visu fuit
coniuncta in eadem re virtus unius generis cum virtute visus,
scilicet sensus gustus; iudicare autem per visum istum esse filium
Socratis accidit quia in aliquo tempore fuit coniuncta cum
visu alia virtus a virtute sensus; virtus enim qua comprehendimus
istum esse Socratem aut filium Socratis est superior
ad virtutem sensus. Et ideo iste modus videtur magis accidentalis

41 communi *D* ‖ haberet] (A^2) habere *A* habet *D* ‖ sensum] (B^2) **42** [ea] *A C* ‖ sicut] non *D* **43** esset (1)] est *A B* ‖ sentire] (D^2) sentiret *D* ‖ esset (2) <tercium> *C* ‖ qui] et *D* **44** quod — Socratis] istum esse filium cleonis *A C* ‖ ille *B* **45** sentimus *C G* ‖ Socratis] cleonis *A C* **46** fuit] sit *A* ‖ Communia — etc.] in rebus autem communibus *A* communia autem etc. *C* **47** declaratum] de. *A* **48** tunc] non *D* ‖ sentirentur *C* **49** sentiremus *A C* ‖ filium esse *D* enim filium *C* **50** quia] qui *A D G* ‖ iudicaremus *A* indicaremus *C* ‖ hoc] ipsum *A C* **52** iam] non *D* ‖ determinatum *C* de. *A* ‖ communia] omnia *D* **53** essentialiter ⌊<essentialiter>⌉ *A* **54** habet] haberet *B* ‖ [sed communem] *B D G* **55** tunc] esse *D* ‖ sicut <sicut> *G* **56** [quia est albus] *B D G* qui est albus *A* ‖ sicut] sic *D* **57** ille *B* ‖ etiam modus est *A C* modus est etiam *D* ‖ accidentalium *A C* **57–58** diffrt a proprio *D* **58** similiter *C* ‖ accidentalis] accidentaliter *G* **59** illum *A* **60** <nominatus vel> numeratus *A C* innatus *B* ‖ accidentalis] *I* accidentaliter *A B C D* In accidentaliter *G* ‖ differt *B* diffrt *D* ‖ scilicet] (*A*) enim A^2 ‖ quia] quod *A C* **61** <dicitur> hoc *G* ‖ fuit (1)] fit *D* ‖ visu] (A^2) visus *A* visui *D* **62** [unius] *C* et unus *D* ‖ generis <gustus> *A* generis scilicet gustus *C* **63** scilicet] idest *C* vel *D* ‖ [scilicet sensus gustus] *A* ‖ illum *A* **64** alio *D G* **65** virtute sensus] visu *A* universali virtute visu *C* ‖ qua] quia *C* **67** ille *B C* ‖ motus *A* ‖ <esse> magis *A*

quam secundus, unde simpliciter dixit ipsum esse accidentalem,
et non secundum. Deinde dixit: *Et non est unius*, etc. Idest, et iudicium
non est unius virtutis illarum quando duo sensus fuerint coniuncti
ad iudicandum super eandem rem esse eandem,
sed illud iudicium est utriusque sensus, non alterius
sensus ab eis, sicut existimare potest aliquis; sed si dicatur
unius ex hoc modo, dicetur accidentaliter. Deinde dixit: *v. g.*:
Colera, etc. Idest, v. g. hoc esse coleram, quia est amarum citrinum.
Iudicare enim quod hec duo sunt eiusdem, scilicet colere,
non est alterius virtutis ab hiis duabus. Et quia iudicium
super hanc rem esse unam est duarum virtutum, non unius,
accidit ei error in iudicando aliquam non coleram esse
coleram, quia citrinum.

135. *Et debet homo perscrutari quare habemus* 425b4
sensus plures uno, et non unum tantum. Dicamus 425b5
igitur: ut non ignoremus consequentia communia,
ut motum et quantitatem et numerum.
Quoniam, si non haberemus nisi visum solum, tunc
ipse visus esset magis dignus ut ignoraret album,
adeo ut existimaret hoc esse omnia; color
enim et quantitas consequuntur adinvicem insimul.
Modo autem, quia communia sunt sensibilia ab alio, 425b10
manifestatur quod quodlibet eorum est aliud. 425b11

Vult dare causam propter quam hec sensibilia communia
non comprehenduntur ab uno sensu. Et dixit: *Et debet homo*
perscrutari, etc. Idest, et querendum est quare hec
sensibilia communia comprehenduntur a pluribus sensibus uno,

68 secundus] (A^1) secundum *A* **69** secundum] (A^2) secundus *A* ‖ [etc.] *A* ‖ [et (3)] *C* **70** [illarum] *B D G* ‖ fuerit *C* **71** <ipsam> esse *A* ‖ esse eandem] eadem esse *D* **72** istud *G* ‖ <et> non *A C* **72–73** [non alterius sensus] *D* non sensus alterius *C* **73** [sensus ab eis] *A* ‖ aliquis] quidam *A C* ‖ dicantur *B C D G* **74** unus *A B D G* ‖ dicetur] dicuntur *B D G* dicitur *C* **75** [Colera — v. g.] *D* ‖ etc.] enim *A C* ‖ [Idest] *C* ‖ v. g. <ut> *C* ut *A* ‖ coleram] colera *C D* ‖ citrinum] (A^2) atrinum *A* ?citrinium *G* **76** [scilicet] *A* **77** ab hiis duabus] istarum duarum *A* **78** est — unius] sumit principium ab istis duabus virtutibus et non ab una tantum *A* ‖ non] cum *C* ‖ unius <tantum> *C* **79** [ei] *B* ‖ aliquem *C* **80** coleram] co. *G* ‖ <est> citrinum *A* citrinum dixerat *D* ?citrinium *G*

135. **1** quare] quia *C* **2** plures sensus *A C* unum] unam *D* **4** [et (1)] *A D* **5** [non] *A C* ‖ visum] unum *A C* **6** visus ipse *D* ‖ ignoret *C* ignorare *G* ‖ albus *D* **7** estimaretur *A C* ‖ hoc esse] hec *D* ‖ [omnia] *C* omia *G* **8** [adinvicem] *D* ‖ simul *A* **10** quilibet *D G* **11** <et debet homo perscru etc.> Vult *A* ‖ quem *C* **12** [non] *A* non A^2 ‖ [sensu] *D* **12–13** [homo perscrutari etc.] *A* non perscrutari *C* **13** querendum est] debet homo perscrutari *B D G* ‖ quare] quia *C* **14** comprehendantur *B* ‖ [a] *A C*

et non comprehenduntur tantum ab uno. Deinde dedit responsionem. Et dixit:

Dicamus igitur: ut non ignoremus, etc. Idest, ut non ignoremus alietatem sensibilium communium a sensibilibus propriis. Deinde dixit: *Quoniam, si haberemus solum visum*, etc. Idest, et hoc necesse est quoniam, si poneremus quod solus visus comprehendit ista, et quod ipse solus est in nobis in hac intentione, tunc accideret visui ut ignoraret et non distingueret album ab alio, adeo quod existimaret colorem et quantitatem et figuram esse eadem. Et hoc accideret ex eo quod color et quantitas consequuntur sibi adinvicem, scilicet quod color non invenitur nisi in superficie, et superficies in corpore. Deinde dixit: *Modo autem, quia communia*, etc. Idest, nunc autem, quia videmus quod communia, ut quantitas et magnitudo, comprehenduntur per alium sensum a visu . . . Secundum hoc igitur est intelligendus suus sermo in hoc loco, non secundum quod sonant verba eius superficietenus, scilicet quod loquitur de quare sensus sunt plures uno. Causa enim formalis in hoc manifesta est, scilicet multitudo sensibilium; et hoc iam dictum est. Et causa finalis perscrutanda est post in fine istius libri.

tii. 2
425b12 **136.** *Quoniam autem sentimus nos audire et videre, necesse est quod sentire quod nos videmus aut est per hunc visum, aut per aliud; sed illud*

15 non] ideo *B* ‖ [comprehenduntur] *A* ‖ [tantum] *B D G* ‖ [ab] *A* ‖ <d. et> dedit *C* de. *A* dixit *D* ‖ responsionem] rationem *A* **16** [ut — etc.] *A C* ‖ [etc.] *G* **16–17** [etc. — ignoremus] *B* **17** alientatem *D* ‖ sensibilibus] sensibus *B C* **18** Quoniam] quia *D* ‖ haberemus — etc.] non *A C* **19** necesse est] esset necesse *B D G* ‖ solius *G* ‖ comprehendat *C* **20** illa *B* ‖ [et] *D* ‖ quod] quia *C* ‖ ipse] iste *D G* ‖ esset *A C* ‖ [in (2)] *A C* **21** [et non distingueret] *D* distinguere *B G* **22** ab] de *A* ‖ alio] aliquo *A B* ‖ adeo] eo *C* **23** idem *A* eandem *B D* ‖ accidit *A C* **23–24** ex eo] ei *B D G* **24** quod] quia *G* ‖ quantitatis *C* ‖ invicem *A C* **26** Modo] econtrario *A* ‖ [quia communia etc.] *A C* ‖ nunc] modo *B D G* **27** communia] omnia *C* **28** a visu] scimus scilicet quia sunt diversa colorum et quantitas *C* a sensu visu distinguntur *A* ‖ [igitur] *D* ergo *A C* **28–29** est intelligendum *D* intelligendus est *B C* **29** suus] ille *B* **30** scilicet] secundum *A C* ‖ qui lonquitur *D* ‖ <ut> de quare *B* ut quare *A* quia *C* de [qualitate sensus] quare *G* **30–31** sensus plures uno sunt *A* sensus sint plures uno *B* sunt plures sensus uno *C* **31** forme *D* **31–32** est manifesta A^2 manifesta *A* **32** similitudo sensibilium *A* sensibilium similitudo *C* ‖ et iam hoc *B G* non hoc *D* ‖ Et (2)] in *C* **33** est perscrutanda *D G* ‖ illius *G* huius *A* ‖ libri <sermo de sensu communi> *D*

136. **1** Quoniam autem] Et quia *B D G* ‖ nos sentimus *C* nos sentimus nos *A* ‖ videre et audire *A* **2** quod (1)] quoddam *A* quidem *C* ‖ venire *G* **3** [est] *G* ‖ visum] sensum *B* ‖ per alium *B D* passivo *C* ‖ sed] si *A D* ‖ istud *C* id *D*

erit visus, et coloris subiecti. Aut duo unius,
aut idem sui. Et etiam, si sensus quo sentimus nos videre sit alius, aut erit hoc in infinitum, aut erit idem sui. Oportet igitur ut hoc faciat primo. 425b15 425b17

Cum complevit sermonem de quinque sensibus, et declaravit sextum sensum non esse, incepit declarare quod isti quinque sensus habent virtutem communem. Et incepit prius dubitare secundum suam consuetudinem. Et dixit: *Et quia nos sentimus nos videre*, etc. Idest, et quia nos videmus, et sentimus nos videre, et audimus, et sentimus nos audire, et sic in unoquoque sensuum, necesse est ut hoc fiat per virtutem visus, aut per aliam virtutem. Deinde dixit: *sed illud erit visus et coloris*, etc. Idest, sed si hoc, scilicet sentire nos videre, fuerit alterius sensus a visu, continget ut ille sensus habeat duplicem comprehensionem; comprehendet enim visum comprehendere, et comprehendet colorem quem visus comprehendit; impossibile enim est ut comprehendat visum comprehendere colorem nisi etiam ipse comprehendat colorem. Deinde dixit: *Aut duo eiusdem, aut idem sui.* Idest, consequetur igitur ex hoc alterum duorum. Quoniam, si posuerimus duas virtutes esse, continget ut duo sensus sint eiusdem intentionis, sensus scilicet qui sentit eam, et sensus qui sentit quod ille sensus sentit eam; uterque enim sentit illam; aut ponemus quod idem sentit seipsum, ita quod agens est patiens, quod est inopinabile. Deinde dixit: *Et etiam, si sensus visionis*, etc. Idest, et si posuerimus duas virtutes esse, scilicet quod sensus qui comprehendit nos videre est alius ab eo qui videt, continget

4 erit] esset *A C D* ‖ subiecti] substantia *A* **5** sibi *A* ‖ etiam et *A* ‖ sit] sic *G* **6** esset idem *C D* idem esset *A* **7** fiat *C* **8** sermonem <suum> *B* ‖ <quibus> quinque *C* **8–9** de. sensum sextum *A* **9** incepit determinare *C* intendit de. *A* **10** [quinque] *D* ‖ [sensus] *B G* ‖ [Et] *C* **11–12** Et (2) — etc.] quoniam autem *A* quoniam *C* **11** [nos] *G* **12** [nos (1)] *B* ‖ quia nos] (D^2) quoniam non *C* quoniam nos C^2 quia n *D* **13** sicut *D* **14** sensu *B* **15–16** [sed — coloris] *C* si illud *A* **15** illud erit] idem *D* **16** [etc.] *A B C D G* etc. *I* ‖ Idest] et *G* ‖ si hoc scilicet] si *A* hoc *D* ‖ fuerit] fiñt *A* **17** contingit *B C* ‖ iste *C* **18** apprehensionem *A C* ‖ comprehendit *B C D G* ‖ [enim] *A* enim A^1 non *D* **18–19** comprehendere et comprehendet] A^2 comprehendentem *A* comprehendere et comprehendit *B C D G* **20** est enim *B G* ‖ comprehendit *A* **20–21** [visum — comprehendat] *C* **20** comprehendere] comprehendentem *A* **21** [nisi — colorem (2)] *A* nisi et ipsum comprehendat colorem A^2 **22** Aut (1)] ut *C* ‖ [eiusdem — sui] *A C* ‖ [Idest] *A* ‖ <et> consequetur *A C* consequitur *B D G* ‖ [igitur] *A* **23** virtutes duas *C* **24** esse] tunc *D* **25** scilicet sensus *C* idest sensus *A* scilicet *D* **25–26** [et — illam] *C* **25** sentit (2)] (A^2) facit *A* ‖ iste *A* **26** [uterque — illam] *A* ‖ [ponemus] *B* **27** idem <sensus> *C* **28** inpopinabile *A* inpossibile *B* **28–29** [etiam — et] *C* etiam idest et *A* **29** [esse] *A* **30** qui] quod *G*

etiam in illo sensu quod contingit in primo; necesse est enim
ut habeat duplicem comprehensionem, scilicet comprehensionem
sui primi subiecti, quod sentit, et comprehensionem quod
comprehendit. Et si etiam posuerimus hoc duarum virtutum, continget
in tertia quod contingit in secunda; et sic in infinitum,
quod est impossibile. Quapropter necesse est nobis ponere
eandem virtutem que comprehendat utrunque, scilicet suum primum
subiectum, et que comprehendat quod comprehendit.
Et cum necesse est abscindere infinitum, melius est
hoc facere in primo, et ponere quod per eandem virtutem
comprehendimus colorem et comprehendimus etiam quod
comprehendimus ipsum. Quod enim continget nobis posterius
faciendum est prius. Et hoc intendebat cum dixit:
Necesse est igitur hoc facere primo; aut ponere quod idem
patitur a se et comprehendit se.

425b17 **137.** *Et in hoc est questio, et est quoniam, si visio est sentire per visum, et videt colorem, et homo non videt illud quod habet colorem nisi quando videt aliquid, continget ut illud quod*
425b20 *videt primo habet etiam colorem.*

Sed iste sermo etiam habet questionem, scilicet ponere quod per
eandem virtutem comprehendimus colorem et comprehendimus
nos comprehendere colorem. Quoniam,
si visio est sentire per visum, et visus comprehendit colorem,
et homo non videt ipsum videre colorem nisi
quando videt aliquid, continget ut illud quod primo
videt, quando iudicat ipsum videre, habeat etiam colorem.

31 continget *A B D G* **32** [scilicet comprehensionem] *B* scilicet compresssionem B^2 **33** [et] *C* ‖ quod (2)] que *A* quam *D* **34** hec *D* ‖ contingeret *C* **35** tercio *C* ‖ continget *A* ‖ secundo *C* ‖ sic in] si *D* **36–37** eandem virtutem ponere *A C* ponere virtutem eandem *D* **37** que] quod *A* ‖ comprehendit *A B C* **38** [et — quod] *C* ‖ [que] *A* quem *D* ‖ comprehendat] comprehendit *A D* ‖ <ipse> comprehendit *A* **39** ascendere *C* ‖ <in> infinitum **40** primo <potest fieri duobus modis vel ita ut visus faciat utrumque vel alia virtus> *C* ‖ quod] qui *D* **41–42** [et — ipsum] *D G* et comprehendimus quod comprehendimus G^1 **41** [etiam] *B* **42** ipsum <colorem> *C* colorem *B* ‖ contingit *B D G* **43** intendit *A* innuebat *C* **44** Necesse est] oportet *A C* ‖ [hoc facere primo] *A* ‖ ponetur *A* **45** paciatur *A C* ‖ comprehendat *A*

137. **1** Et in hoc] hoc eciam *A* In hoc enim *C* ‖ [et est] *A* **2** vidit *G* videre *A C* ‖ <per> colorem *A* **3** illud] id *D* **4** contingit *C* ‖ ut] quod *A C* ‖ [illud] *D* **5** primo] post *A* homo *C* ‖ [etiam] *A C D* **6** <hoc etiam idest> Sed *A* Et *B* Idest et *C* Dicit sed *G* ‖ ille *B* ‖ [etiam] *B D G* ‖ [ponere] *B* **7–9** [et — colorem] *D* **8** comprehendere] (A^1) comprehendimus *A* **9** sentire] comprehendere *A* ‖ comprehendit] non comprehendat *A* ‖ <solum> colorem *A* suum colorem *C* **11** quando] quia *C* ‖ contingit *C* ‖ [illud] *A C*

Et intendebat per hoc quod, si necesse est ut omne comprehensibile
a visu sit coloratum, et visus comprehendit
comprehensionem coloris, ergo continget ex hoc ut
ipsa comprehensio sit colorata; quod est inopinabile.

425b20 **138.** *Dicamus igitur quod manifestum est quod sentire per visum non est unum. Iudicamus enim per visum nos, non videndo, obscuritatem et lucem, sed non eodem modo. Et etiam videns est quasi coloratum; sentiens enim recipit sensibile extra materiam quidlibet quodlibet; et ideo, cum fuerint*
425b25 *sensibilia abstracta, erunt sensus et ymaginationes in sentiente. Et actio sensibilis et sensus eadem est; in esse autem non sunt eadem in eis; v. g. sonus qui est in actu, et auditus qui est in actu. Possibile est enim ut aliquid habeat auditum sed non audiat, et ut aliquid habeat sonum sed non semper sonet; cum autem fecerit*
425b30 *illud quod est in sua potentia ut audiat, et sonaverit illud quod est in sua potentia ut sonet, tunc erunt insimul auditus et sonus. Et potest aliquis dicere quod primum istorum est*
426a1 *audire et secundum est sonare.*

Cum dedit sermonem dubitativum, incepit dissolvere
eum. Et dixit: *Dicamus igitur quod manifestum est quod sentire*, etc. Idest, dicamus igitur quod manifestum
est quod sentire per visum non est eiusdem intentionis
ita quod consequatur ab eo ut omne comprehensibile

13 [Et] *C* ‖ intendit per hoc *A C* per hoc intendebat *B* ‖ ut] quod *D* **14** comprehendit] (A^2) et *A* **15** coloris] (A^2) ?colorum *A* ‖ contingit *A B D G* ‖ ut] in *A* quod *D* **16** comprehensio <si comprehensio> *A* comprehensione *C* ‖ est] (B^2) ‖ inpopinabile *A* inpossibile *D*

138. **2** Iudicamus] Videamus *D* **3** [non] *B* ‖ videndo <coloratum> *A C* **4** sed] scilicet *C* **5** causatum *D G* ‖ enim] non *D* ‖ <cum> recipit *A* **6** materiam] (B^2) numerum *D* ? *B* ‖ <et> quidlibet *A C* quilibet *B* quamlibet *D* ‖ quodlibet] quilibet *D* **7** erit *D* ‖ ymagines *D* **8** in sentiente] *Crawford* existentes *A B C D G* **9** sunt] est *B* ‖ [eadem (2)] *A* **11** enim est *A* **12** sed] licet *A* ‖ audiat] audit *B* audiet *D G* ‖ [ut] *D* **13** sed] et *A* licet *C* ‖ sonet] sonat *B D G* ‖ cum autem] *J* et quousque *A* quousque *B C D G* **14** illud] id *D* **15** [et — potentia] *A C* ‖ illud] id *D* **16** tunc <enim> *G* ‖ erunt simul *C* erit insimul *D* insimul erunt *G* **18** [est] *A C D* ‖ sonare] (B^2) **19** dubitationis *A C* ‖ intendit *A* **20–21** [quod — etc.] *A C* **21** sentire <per visum non est eiusdem intentionis> *D* **21–22** [manifestum est quod] *A* **22** eiusdem] unius *A* ‖ inten. *D* **23** consequetur *A* sequatur *B*

a visu sit coloratum. Deinde dixit: *Iudicamus enim per visum*, etc. Idest, et signum eius est quod nos iudicamus per visum non videndo coloratum, cum iudicamus obscuritatem esse obscuritatem et lucem esse lucem, sed neutrum habet colorem. Sed non eodem modo iudicamus per visum obscuritatem et lucem; iudicamus enim lucem per se, et obscuritatem quia est privatio lucis. Et cum dedit hunc modum dissolutionis, dedit secundam dissolutionem questioni dicenti quod visio debet esse colorata si virtus visibilis comprehendit visionem. Et dixit: *Et etiam videns est quasi coloratum*, etc. Idest, et etiam possumus concedere visionem esse coloratam; videns enim, quando comprehendit colorem, efficitur quasi coloratum quoquo modo. Et causa in hoc est quia sentiens recipit sensibile et assimilatur ei. Visus itaque recipit colorem quem recipit corpus extra animam; sed differunt in hoc quod receptio sentientis est non materialis, et receptio corporis extra animam est materialis. Deinde dixit: *quidlibet quodlibet*. Idest, sentiens enim recipit sensibile non materialiter, quilibet sensuum quodlibet sensibilium. Et quia sensus recipiunt sensibilia quoquo modo, dicuntur etiam de eis quoquo modo. Deinde dixit: *et ideo, cum fuerint sensibilia abstracta*, etc. Idest, et quia sensus recipiunt sensibilia extra materiam, ideo, quando sensibilia fuerint abstracta a materia, efficiuntur in sentientibus sensus et ymaginationes, non colores sensibiles neque sapores neque alie qualitatum sensibilium que sunt extra animam in materia. Deinde dixit: *Et actio sensibilis et sensus*, etc. Idest, et actio sensibilis extra animam in movendo sentiens, et

24 Iudicamus] videamus *D* ‖ enim] igitur *A* ‖ [per visum etc.] *A C* **25** [et] *D* ‖ et — iudicamus] iudicamus quod signum est eius scilicet quod nos videmus *A* ‖ quod] quia *D G* **26** [coloratum] *C* ‖ iudicabimus *B G* videbimus *D* **28** <idest> iudicamus *A* ‖ [per visum] *C* **29** lucem (1) ⌊<esse lucem>⌉ *C* **29–30** per se lucem *C* **30** quia] que *C* **31** modum] m^m *A* **32** esse colorata] colorari *B* **33** si] sed *C* ‖ virtus visibilis] visus *A* **33–34** [Et (2) — coloratum] *C* **34** [videns — etc.] *A* ‖ [etiam (2)] *A C D* **35** colorem *B D G* ‖ videns] videmus *C* **36** quando] (*A*²) quoniam *A* ‖ quasi] quod *C* **37** quia] quod *B D* que *C* **38** itaque] enim *A C* ‖ recepit *G* **39** quem] (*A*²) ‖ recepit *G* ‖ sed] et *A C* **40** senciens *A* ‖ non materialis] spiritualis *A C* **41** [corporis] *A* ‖ <et> quidlibet *A C* quilibet *D* **42** [quodlibet] *C* quilibet *D* ‖ sentiens] sciens *C* ‖ enim] (*B*²) non *B D* ‖ sensibilem *C* **43** quilibet sensuum] et quidlibet sentiens *A C* ‖ quodlibet] quilibet *D* ‖ sensibilium] sensibile *A* sensuum *C* **44** sensus] senciens *A* ‖ recipit *A C* ‖ sensibile *A* ‖ dicitur *A* **45–46** [cum — etc.] *A C* **46** extracta *D* ‖ [Idest] *A* **47** ideo] numero *D* ‖ sensibilia quando *A C* ‖ extracta *D* **48** [a] *D* ‖ [in] *D* ‖ sentientibus] *Crawford* sensibilibus *A* sensibus *B C G* sensibiles *D* ‖ sensus <enim> *C* **49** neque (2)] nec *C* **50** qualiī *D* **50–51** [in materia] *A* **51** [sensibilis — etc.] *A C* **52** animam <in materia> *C*

actio sensus qui est in sentiente, scilicet qualitas qua sentiens qualificatur in movendo etiam virtutem visionis, est eadem actio, licet modus esse sensibilis extra animam differat a modo sui esse in sentiente; v. g. quod sonus qui est in actu extra animam ita movet instrumentum auditus sicut auditus qui est in actu movet virtutem auditus; et similiter dispositio coloris in movendo videntem est sicut dispositio qualitatis que provenit in vidente a colore in movendo virtutem visibilem. Deinde dixit: *Possibile est enim ut aliquid habeat auditum*, etc. Idest, et hoc fuit ita quia possibile est ut aliquid habeat auditum in potentia sicut habet sonum in potentia, et ut habeat sonum in actu sicut habet auditum in actu. Et cum habuerit auditum in actu, habebit comprehensionem auditus in actu, idest comprehensionem quod audit. Et dixit: *Possibile est enim dicere quod aliquid habeat auditum et habeat sonum, licet non semper sonet*, propter hoc quia sunt sic in potentia . . .

139. *Et si actio et passio et motus sunt in passivo, necesse est ut sonus et auditus qui sunt in actu sint in eo quod est in potentia. Actio enim agentis et moventis sunt in patiente; et propter hoc non est necesse ut moveatur quod movet. Et actio sonantis aut est sonus aut sonare, et actio audientis aut est auditus aut audire; auditus enim est duobus modis, et sonus duobus modis.* 426a2 426a5 426a8

Cum posuit quod actio sentientis et sensibilis est eadem, licet differant in esse, incepit declarare hoc ex rebus

53 scilicet] idest *A* **54** qualificatur] (*D*²) qualitatur *B* qualisatur *D* qualizatur *G* ‖ virtutes *C* virtutis *C*² **55** accio eadem *B* ‖ animam] ⌊autem⌉ *D* **59** coloris] corporis *A* **59–60** est in movendo videntem *B* **60** pervenit *B* **61** videntem *B D G* **62** [enim] *C* ‖ ut] quod *B* **62–63** [ut — etc.] *A C* **62** aliquid] *Crawford* aliquis *B D G* **63** possibile] (*G*²) impossibile *G* ‖ aliquis *B D* **65** [et] *C* ‖ [habeat] *D* **66** habuerit] habuit *C* ‖ <et> habebit *A* **67** <est> auditus *G* ‖ [auditus — comprehensionem (2)] *C* ‖ in actu] auctu *G* ‖ idest] et etiam *A* **68–70** [Et — potentia] *A* **68** aliquid] *Crawford* aliquis *B D G* animal *C* **69** habeat (2)] habet *B G* **70** <et> propter *G* ‖ sicut *C*

139. **1** motus et passio *B D G* ‖ sint *D* **2** que *D* **3** sunt *G* **4** sunt] fit *A* **5** necesse non est *C* ‖ quod] qui *D* ‖ [movet] *A* **6** <soni> sonantis *G* **7** audientis] auditus *A* ‖ <est> audire *D G* **10** Cum] *um *G* ‖ edem *C* **11** differat *A* ‖ incepit de *C* intendit de. *A* ‖ ex] de *A*

universalibus predictis. Et dixit: *Et si actio et motus*, etc. Idest, et si necesse est ut omnis actio que provenit ab agente, et omnis motus qui provenit a movente, non inveniantur nisi in re patienti et mota, sensus autem patiuntur a sensibilibus et sensibilia agunt in eos, necesse est ut actio sensibilis sit in ipso sentiente, quod est in potentia sensibile. Sonus itaque et auditus qui sunt in actu sunt in eo quod est in potentia sonans, scilicet percussum, et quod est in potentia audiens, scilicet sensus audiens. Deinde dixit: *et ideo non est necesse ut moveatur quod movet.* Idest, et quia motus est in patiente, et non in agente, non est necesse ut omne agens sit patiens, ut declaratum est in sermonibus universalibus. Et induxit omne hoc ad declarandum quod sensus movent virtutes sicut sensibilia que sunt extra animam movent sensus. Deinde dixit: *sonus enim est duobus modis*, etc. Idest, et fuit necesse quod ita esset de sono sicut de auditu, scilicet quod eodem modo movent, et quod actio fit in recipiente, non in agente, propter hoc quod utrunque invenitur duobus modis: modo in potentia, et modo in actu.

426a8 **140.** *Et iste idem sermo est de aliis sensibus et aliis sensibilibus. Quemadmodum enim actio* 426a10 *et passio sunt in patiente, non in agente, ita actio sensuum et sensibilium sunt in sentiente. Sed in quibusdam habent nomina, ut* sonare *et* audire*; in quibusdam autem alterum non habet nomen. Actio enim visus dicitur* 426a14 visio*; actio autem coloris non habet nomen in lingua Greca.*

Et iste idem sermo quem diximus in sono et auditu, scilicet quod actio eorum est in patiente, est de aliis sensibus.

12 [et motus etc.] *A C* **15** invenitur *A* inveniatur *C G* ‖ patiente re *B* **16** pascuntur *C* **17** quod] qui *D* **18** qui] que *G* **19** quod] qui *D* ‖ scilicet] idest *A C* **20** [et] *C* **21** ideo — movet] propter hoc *A C* **22** quia] (*C*²) que *C* ‖ [et (2)] *C D G* **22–23** necesse est *A* **23** omnis *A* ‖ sit] est *G* ‖ ut de. *A* et determinatum *C* ‖ [est] *D* **24** determinandum *C* **25** moverit *D* ‖ <movent> sunt *G* **26** sensum *A* ‖ sonus] auditus *A C* **26–27** [est — etc.] *A C* **27** esset] est *A C* **28** ⌊<de>⌉ eodem *G* ‖ fit] sit *A C D G* **29** <et> propter *C* ‖ quod] quia *G* **30** modo (1) <scilicet> *B* ‖ [et] *A*

140. **1** ille *B* **1–2** sensibus — sensibilibus] sensibilibus et aliis *A* **5** sonare ⌊<ut sonare>⌉ *A* **6** <et> in *D* **7** Actio enim] acco in *D* **8** [visio] *D* **10** <dicit> Et (1) *A* ‖ ille *B* ‖ idem] enim *C* ‖ quem </> *A* **11** scilicet] secundum *G* ‖ [quod] *D* ‖ ⌊<sunt>⌉ est (1) *B* ‖ est in patiens *D* in paciente est *C* ‖ [est (2)] *D* est et *C* ‖ sensibilibus *A G*

Deinde iteravit propositionem a qua incepit hanc declarationem. Et dixit: *Quemadmodum enim actio et passio*, etc. Idest, et causa in hoc est quoniam, sicut actio et passio sunt in patiente, non in agente, ita actio sensuum et sensibilium sunt in primo sentiente, cum sensibilia sint virtutes agentes, sensus autem agentes et patientes, primum autem sentiens est patiens tantum. Et quia hoc latet, scilicet sensibilia esse virtutes agentes, et sensus esse patientes, propter nominationem (plura enim sensibilia carent nominibus secundum quod sunt agentia, et nomina plurium eorum passiva sunt in figura nominum virtutum agentium), dixit: *Sed in quibusdam habent nomina*, etc. Idest, sed in quibusdam sensibus ponebantur actioni ipsius sensibilis et passioni ipsius sentientis utrique nomina; v. g. *sonare* et *audire*; sonare enim est actio soni, audire autem est passio sensus audientis. Et in quibusdam alterum eorum caret nomine; v. g. in visu; passio enim visus habet nomen, et est *videre* (licet sit in figura nominis agentis); actio autem sui sensibilis (quod est color) caret nomine in Greca lingua. Et dico quod in Arabica actiones habituum sensuum provenientium in eis a sensibilibus in primas virtutes sentientes non videntur habere nomina in aliquo ydiomate, cum hoc non sciatur a vulgo; non enim comprehenduntur a sensu, neque in primo aspectu.

141. *Et quia actio sensibilis et sentientis est eadem, sed differunt in esse, necesse est ut insimul corrumpantur et insimul serventur auditus* 426a15

13 declaratione *D* ‖ [enim] *C* **13–14** [actio — etc.] *A C* **14** Idest ⌊<et causa in hoc est quoniam sicut actio et passio etc.>⌉ *B* ‖ [et (1)] *C* ‖ causa in] (*D*²) causam *D* ‖ quoniam] q^m *G* **15** <et> non *A* **16** primo in *A* ‖ sint] sunt *C* **18** sensiens *C* ‖ [Et] *C* **19** agentes et] scilicet *C* ‖ sensibilia *D* ‖ pacientes esse *A* **20** nominationes *D* **21** [sunt (1)] *A* **22** nomen *C* ‖ <Deinde> dixit *B* **23** [habent nomina etc.] *A C* ‖ sensibilibus *C* **24** ponebantur <nomina> *B D* ponebantur ⌊nomina⌉ *A* ponebant *C* ponebant nomina *G* **25** passivi *C* ‖ ipsius — nomina] utriusque sentientis *B D* ipsius sentientis utraque nomina *C* sentientis *G* **26** [sonare] *D* ‖ [autem] *B* enim *A* autem *B*² ‖ [est (2)] *A C* **27** quibus *C* **28** [in visu] *D* **29** nominis] movens *G* ‖ [agentis] *B* agentis *B*² ‖ autem] enim *B D G* **30** qui *D* ‖ greca ?lungua *D* lingua greca *A* **31** <hoc> dico *A C* ‖ quod] quia *A D G* ‖ [actiones] *A* actiones autem *B G* accidens autem *D* ‖ habituum] hoc unum *A* habentium *B* ‖ provenientium] provenient nedum *D* **32** primis *D* proprias *A C* ‖ [sentientes] *B* sentientes *B*² sensientes *C* **33** alio *A* **34** <et> cum *G* ‖ hec *D* ‖ sciatur] sentiatur *D* ‖ comprehenditur *A B G* comprehndetur *D* **35** a sensu] sensui *A* sensu *G* ‖ [neque] *C G* ‖ [in] *B D* ‖ primo] proprio *D*

141. **1** sentientis] sentiens *C*

qui dicitur hoc modo, et sonus;
et similiter sapor et gustus et alia. In eis autem
426a19 *que dicuntur in potentia non est necesse.*

Et quia actio sensibilis eadem est cum actione sentientis, scilicet quod habitus qui ab eo provenit in sentiente est idem cum habitu quo sensibile agit in sentiente, in subiecto, licet differant in essentia et forma, necesse est ut corruptio duorum habituum sit insimul et salvatio insimul, scilicet habitus per quem sensibile est movens in actu postquam fuit in potentia, et habitus per quem sentiens est sentiens in actu postquam fuit in potentia. Deinde dixit: *auditus qui dicitur secundum hunc modum, et sonus.* Idest, et hoc sequitur in sono qui dicitur secundum hunc modum, et est sonus in actu. Et similiter contingit in sapore qui est in actu, et in gustu qui est in actu, et in omnibus sensibus. In sensibili autem quod est in potentia, et in sentiente quod est in potentia, non sequitur, scilicet quod, cum alterum eorum corrumpitur, et reliquum corrumpatur, aut quando unum fuerit, ut sit reliquum.

426a20 **142.** *Sed antiqui Naturales non bene dixerunt in hoc, cum existimaverunt quod nichil est album aut nigrum absque visu, neque sapor absque gustu. Hoc enim uno modo est verum et alio*

3–4 auditur quod *D* **4** [et] *G* **5** similiter <et> sapor *G* sapor similiter *C* **6** dicantur *C* ‖ necesse est *A* **7** <et quia actio sensibilis idest> Et *A* Idest et *C* Dicit et *G* ‖ quia] que *C* ‖ est eadem *A C* **8** scilicet] secundum *C* ‖ eo] illo *C* ‖ sentiente] sciente *A D* **9–10** [est — sentiente] *D* **9** eadem *B* **10** <utroque> sentiente *A B C D* ‖ subiecto — forma] J_1 essentia et forma licet differant in subiecto *B D G J* essentia et forma licet in subiecto differant *A* essentia et forma licet in subiecto differat *C* **11** corruptio — insimul] sit corrupcio horum duorum habituum simul *A* sit corruptio istorum duorum insimul habituum *C* ‖ simul *D* **12** que *D* **13** plusquam *C* ‖ fuerit *A C* ‖ potentia] (B^2) **13–15** [et — potentia] *B D* **15** fuerit *A C* ‖ [in] *C* ‖ Deinde] et *A* ‖ dicitur] dicunt *C* **15–16** secundum hunc modum] hoc modo *A C* **16** [et (1)] *A* **16–17** [et (1) — modum] *D* ‖ et (2) — modum] auditus in actu *A* **17** [est] *A C* **18** qui] quod *D* **19** [et (1) — actu] *A* non gustu qui est in actu *C* et in gustu *D* et gustu qui est in actu *G* ‖ sensibilibus *A* **19–20** In sensibili] ?et sensibilibus *G* **20** autem] aut *G* ‖ quod (1)] que *C* qui *G* **20–21** [et — potentia] *A C* **20** [in (2)] *B D G* in *I* ‖ sentiente] sciente *D* **21** sequitur] est necesse *A C* **21–22** corrumpitur alterum eorum *A C* **22** ⌊<est necesse scilicet>⌉ et *C* ‖ reliquum] re^m *A* ‖ corrumpatur] corrumpitur *C* **23** quando] quia *C* ‖ [unum] *D* ‖ fuerit] fit *C* ‖ sit ut reliquum *D* reliquum fiat non sequitur *C* ut sit re^m *A*

142. **1** Sed] Et *C* **2** estimarent *A* **3** aut] vel *A C* ‖ absque (1)] sine *A C* **4** est verum uno modo *B* ‖ [et] *A C D*

5 *modo non verum. Quoniam, quia sensus et*
sensibile dicuntur duobus modis, in potentia
et in actu, illud quod fuit dictum sequitur 426a25
in istis, in illis autem non. Sed illi dixerunt
simpliciter quod non dicitur simpliciter. 426a26

10 Sed antiqui Naturales non recte dixerunt in hac intentione. Dicebant enim quod nullus est color sine visu, neque sapor sine gustu. Et hoc dixerunt absolute, idest quod opinati fuerunt quod sensibile et sentiens sunt relata simpliciter, et cum alterum fuerit, reliquum erit, et cum
15 alterum corrumpetur, reliquum corrumpetur. Deinde dixit: *Hoc enim est verum uno modo*, etc. Idest, et hoc quod Antiqui dixerunt
17 uno modo est verum et alio modo non verum.
19 Sensus autem et sensibile quandoque dicuntur in potentia
20 et quandoque in actu. Sed sermo Antiquorum sequitur in eis que sunt
20 in actu; in eis autem que sunt in potentia non sequitur, scilicet ut esse eorum et corruptio sit semper insimul. Sed error Antiquorum fuit in hoc quod locuti fuerunt absolute in eo quod indiget determinatione.

426a27
143. *Si igitur consonantia est sonus, et sonus et*
auditus sunt quasi idem, et consonantia est proportio,
necesse est etiam ut audire sit aliqua
426a30 *proportio. Et ideo corrumpitur quidilibet*
5 *quando auditus fuerit intensus, scilicet aut acutus*
aut gravis. Et similiter in saporibus corrumpitur
426b1 *gustus, et in coloribus corrumpitur visus a luce*

5 [Quoniam] *D* **6** <et> in *G* **8** illi] isti *C* **10** <dicit> Sed *A G* ‖ Naturales — dixerunt] etiam in hoc idest *A* ‖ recte] bene *D* **11–13** Dicebant — fuerunt] cum estimaverunt idest cum estimaverunt *A* **11** [enim] *B* ‖ color est *B* ‖ nec *C D* **13** fuerint *B D* ‖ <et> quod *C* ‖ relativa *B G* **14–15** [et (1) — corrumpetur (2)] *A* et cum alterum fuit alterum erit et cum alterum corrumpetur et reliquum A^2 ut cum alterum corrumpetur reliquum corrumpetur et cum alterum fuit reliquum erit *C* **15** [Hoc] *C* **16** [est — modo] *A* verum est uno modo *C* ‖ <ex> hoc *D* **16–22** hoc — hoc] unum secundum actum sumpto utroque modo non unum secundum potentiam dicto utroque. de. d. Sed illi. idest ipsi errabant *A* **17** est verum uno modo *C* ‖ [modo (2)] *B G* **19** autem] enim *C* ‖ quandoque] quoniam *C* **21** sit] aut *C* **22** insimul] ? *B* ‖ quod] quia *A* ‖ fuerunt] in hoc *B* **23** absolute — quod] simpliciter / cum *A* ‖ indiget] (*A*) indigeat A^2 indigent *B*

143. **1** Si igitur] (D^1) Signi *D* Si autem *C* **2** [et] *B* ‖ [est] *D* **3–4** [necesse — proportio] *A* **3** etiam aut audire *C* ut audire etiam *G* **3–4** aliqua proportio] proportio aliquem *C* **4** quilibet *B* quodlibet *G* **5** [scilicet] *C* ‖ aut] ut *A C D* **6** aut] et *A* **7** [corrumpitur] *A*

intensa et obscuritate, et in olfacto ab odore
forti, et dulci et amaro, quia sensus est aliqua
proportio. Et propter hoc, acetosum et
426b5 *dulce et salsum, quando fuerint posita cum*
simili, essendo pura, non admixta, tunc erunt
delectabilia. Et universaliter admixta sunt magis
digna ut sint consonantia quam acutum et grave.
Et in tactu possibile est ut calefiat et infrigidetur;
et sensus est similis proportio; et cum fuerint
426b8 *intensa, nocebunt et corrumpent.*

Cum posuit quod sensus qui est in actu est quoquo modo relativus, incepit declarare hoc, et dare ex eo causas plurium accidentium in sensu. Et dixit: *Si igitur consonantia est sonus*, etc. Idest, si igitur neumata consonantia in auditu, idest admixta mixtione delectabili, fuerit sonus, et sonus in actu est auditus in actu, et consonantia que est in neumatibus non est nisi proportio temperata inter extrema, scilicet inter sonum gravem et acutum, qui dicuntur in respectu auditus, necesse est ut illud temperamentum existens inter ea (et est consonantia) sit ipse auditus, cum esse auditus in actu non est nisi in hac proportione que est temperantia. Et quia temperans et temperatum sunt relativa, et esse auditus in actu naturale est in sono temperato, contingit quod auditus et audibile erunt in capitulo relationis. Et dixit quod necesse est ut auditus sit *aliqua* proportio, et non dixit *proportio* simpliciter, quia existimatur quod ista proportio, quamvis sit in capitulo relationis, tamen est

8 <in> obscuritate *A C* **9** [et (1)] *B C D* **11** salsum et dulce *C* salsum *A* ‖ fuerunt *G* ‖ [posita] *C* posite *B* **12** simli *G* ‖ [tunc] *A C D G* **13** <non> delectabilia *B* ‖ admixta <erunt delectabilia et universalia admixta> *C* **14** sunt *A* ‖ ⌊<in>⌉ grave *G* **15** [Et (1)] *D* ‖ calefiant *D* **16** [similis] *G* ‖ proporcioni *A* ‖ fuerit *B* **17** nocebunt <multum> *B* ‖ et <etiam> *B* ‖ corrumpuntur *C* corrupent *D* **18** <Si igitur consonancia> Cum *A* ‖ [qui] *C* ‖ [est (2)] *B* est B^2 **19** inceperit determinare *C* in /// de. *A* ‖ hoc <hoc> *G* ‖ causam *D* **20** [accidentium] *C* **20–21** [consonantia — etc.] *A C* **21** [si igitur] *C* ‖ <et> consonantia *A* **22** [idest] *D* ‖ [mixtione] *A* admixtione *C D* **23** fuerit] fuit *C D G* **24** pneumatibus *A* **25** temperata <scilicet> *C* comparata scilicet *A* ‖ [scilicet] *A* **26** accutum et gravem *A* et acutum et gravem *C* ‖ qui] que *G* ‖ [in] *A C* **27** inter ea] (A^2) incerta *A* **28** et] quod *C* ‖ esse] ipse *G* **29** <iam> non *C* **30** quia] que *C* ‖ temperatum] temperamentum *C* ‖ relata *C D* **31** actu] auditu *A C* ‖ est naturale *D* ‖ temperativo *C* **32** continget *B D G* ‖ et audibile erunt] erit *D G* eī *B* ‖ capitulo] ea *G* **33** quod] quia *A* ‖ ut] quod *D* **34** simpliciter proportio *A C* ‖ quia] que *C* **35** illa *B* ‖ relationis] (B^2) rationis *B* ‖ <non> est *B*

proportio agens; et proportiones in eo quod sunt proportiones non sunt agentes, sed in eo quod qualitates. Sensus igitur numerantur in relatione uno modo, et in qualitate alio modo. Et sic intelligetur. Deinde dixit: *Et ideo corrumpitur*
40 *quodlibet*, etc. Idest, et propter hoc quod diximus accidit ut quilibet sensuum corrumpatur quando ista proportio transmutabitur intense in exeundo ad alterum extremorum, v. g. corruptio auditus apud sonum intensum in acuitate et gravitate, et corruptio gustus apud saporem
45 intensum, et corruptio visus apud lucem intensam et obscuritatem intensam, et corruptio olfactus apud odores intensos. Et causa in hoc est quod esse sensus naturalis est in proportione temperata. Et cum illa proportio fuerit corrupta, corrumpetur sensus, cum ista proportio
50 sit forma sensus; quemadmodum sanitas est in proportione temperata inter quatuor qualitates, et cum illa proportio fuerit corrupta, corrumpetur sanitas, cum forma sanitatis est in hac proportione temperata. Deinde dixit: *Et propter hoc, acetosum*, etc. Idest, et quia sensus est aliqua intentio
55 et aliqua proportio, ideo acetosum et dulce et salsum adiuncta ad suum simile, non admixta cum alio, erunt delectabilia, quoniam, cum occurrent similibus, essendo pura, erunt delectabilia; tunc enim erunt magis abstracta a materia. Deinde dixit: *Et universaliter admixta sunt*, etc. Idest,
60 et universaliter admixta ex contrariis que sunt in unoquoque sensuum sunt magis digna ut sint proportio ipsis contrariis; v. g., sonus qui est inter acutum et gravem

36 proportiones (1) — sunt proportiones] proportio — est proportio *A C* ‖ sunt] facit *D* **37** sunt agentes] est agens *A C* ‖ sed] hoc *C* ‖ [quod] *A* quod A^2 ‖ qualitas *A* ‖ igitur] ergo *C* **38** numeratur *A D* ‖ uno modo in relatione *A C* ‖ uno modo] unoquoque *D* ‖ in qualiter *B* qualis *D* in quali. *G* **38–39** alio modo in qualitate *A C* **39** Et (1)] vel *C* ‖ intelligitur *D* **39–40** [corrumpitur quodlibet etc.] *A* est corrumpitur propter hoc *C* corrumpitur quolibet etc. *D* **40** dixit *A* ‖ **41** ut] quod *C* nisi *D* ‖ quidlibet *B* ‖ illa *B* **42** exeundo] (A^2) excu^{do} *A* **43** corruptio] corrumpitur *C* ‖ apud] p^{a}d' *G* ‖ intensum] incessum et corrumpitur auditus *C* **44** et (1)] aut *D G* **45** intensam] incensam *C* **46** et (1)] aut *D* ‖ incensam *C* **47** incensos *C* ‖ [est] *A* est A^2 ‖ quod] quia *A C* **48** est] et *C* ‖ tp̄rata *A* ‖ [illa] *A* ista *C* **49** <et> cum *A* et est *C* ‖ illa *B* **50** sit <sicut> *A* sic autem *C* ‖ [sensus] *B* ‖ quemadmodum] sicut *A C* ‖ in proportione] proporcio *A* **51** terminata *B G* comparata *C* innata *D* ‖ ista *C* **52** fuerint corrupta *G* corrupta fuerit *B* **53** sanitatis] (A^2) sanitas *A* ‖ [in] *D* ‖ <terminata> temperata *B* tp̄rata *A* **54** [acetosum etc.] *A C* ‖ <quasi> et quia *A* et que *C* ‖ alia *D* **55** et dulce et salsum] salsum et dulce *C* dulce salsum *A* **57** <et> erunt *C* **57–58** [quoniam — delectabilia] *A* **57** cum] non *C* ‖ occurrerunt *C* occurrunt *G* ‖ similibus] sine *C* **57–58** essendo pura] pa^{ta} *D* **58** magis erunt *C* **59** [admixta sunt etc.] *A* ‖ [Idest] *B* **60** [et] *C* ‖ admixtum *A C* **61** sunt] sit *A* ‖ [sint] *D* sit *A* **62** v. g.] ut *A C* ‖ acutum] (C^1) acutam *C* ‖ grave *B D G*

magis dignus est ut sit proportio quam acutus et
gravis. Et similiter est de tactu cum calido et frigido et
humido et sicco, licet corpus tangens possit calefieri
et infrigidari, econtrario aliis sensibus, ut iam prediximus;
temperatum tamen magis est dignum ut sit proportio
quam extrema.

426b8 **144.** *Et unusquisque sensuum est rei sensibilis subiecte*
illi, et est existens in suo sentiente secundum
426b10 *quod est sentiens, et iudicat differentias sensibilis sibi*
subiecti, v. g. visus album et nigrum, et gustus
426b12 *dulce et amarum, et sic de aliis.*

Cum incepit perscrutari de virtute qua sentimus
nos sentire, utrum sit eadem cum virtute sensuum propria unicuique
sensui, an alia, dedit in primo sermonem ex quo consequitur
eam esse unam, et post alium ex quo consequitur eam
esse plures, deinde sermonem concludentem eam esse unam,
et dissolutionem ex qua exivit ad declarandum quod sensus
et sensibile sunt unum in actu, non diversa (propter
quod contingeret ut illud quod iudicaret super ipsum
sensum esset aliud ab eo quod iudicaret super ipsum sensibile).
Et cum hoc fecit, reversus est postea ad illam eandem
perscrutationem. Et dixit: *Et unusquisque sensuum*, etc.
Idest, et manifestum est per se quod unusquisque sensuum iudicat
suum subiectum proprium quod est ei secundum quod est illud
sentiens, et iudicat cum hoc differentias proprias
que sunt in illo subiecto proprio, v. g. quia visus iudicat

64–65 ca. et fri. et hu. et sicc. *B* calido. fri. hu. sic. *A* calido et frido. humido sicco *C* calore frigido et humido et sic *D* calido. frigido. humido. *G* calido. frigido. humido. sic G^1 **65** licet] sed *C* ‖ posset *G* **66** econtra *B D G* ‖ diximus *C G* **67** [temperatum tamen] *A* et temperamentum *B* temperamentum *C D* temperatum *G* temperatum tamen *Crawford* ‖ dignum est *A* dignum *C* ‖ ut sit] nesc^{i} *C*

144. **3** indicat *A* ‖ sensibiles *D* **4** subiecti] substantie *C* ‖ [et (2)] *A* **6** <et unusquisque sensuum> Cum *A* Et cum *D* ‖ intendit *A* **8** [an] *D* aut *B* autem *G* ‖ aliam *D* ‖ <et> dedit *A C* ‖ primo] principio *A* proprio *D* ‖ sermone *B D* ‖ sequitur *A D* **9** aliam ex qua *B D* **10** deinde] de. de. *A* D. d. *C* ‖ [eam] *G* eam G^1 ‖ [unam] *D* eam *A* unam A^2 **11** et dissolutionem] dissolutione *B D G* ‖ ex] a *A* ‖ determinandum *C* **12** [unum] *B* ‖ [in actu] *A* ‖ <ita> propter *G* **13** <non> contingeret *B* non continget *A* ‖ illud] ipsum *A* **14** [sensum — ipsum] *D* ‖ esse *C* **15** [est] *C* ‖ eandem ad illam *C* ad eandem *D* **16–17** sensuum — et] idest et *A* et etiam est *C* **18–19** [suum — iudicat] *C* **18** quod est ei] qui est et *D* ‖ illud] id *D* **19** proprias] contrarias *G* **20** v. g. quia] ut *A C*

colorem, qui est subiectum proprium ei secundum
quod est visus, et iudicat differentias contrarias existentes
in eo, v. g. album et nigrum et media, et similiter auditus
iudicat sonum, qui est suum subiectum, et grave et
25 leve et media, que sunt differentie soni.

145. *Et quia iudicamus etiam album et dulce* 426b12
et unumquodque sensibilium comparando ea
adinvicem, per quid igitur sentimus ea esse diversa?
Necesse est quidem ut illud sit per sensum;
5 *sunt enim sensibilia.* 426b15

Et cum sensus comprehendunt differentias contrarias
que sunt in subiectis propriis unicuique sensui, per quam
igitur virtutem iudicamus istas esse diversas, cum fecerimus
comparationem inter eas adinvicem? Apparet
10 quidem quod consequitur ex hoc sermone illud quod a
primo, et est quod virtus qua visus iudicat
album esse aliud a dulci est alia a virtute visus, quemadmodum
virtus qua iudicat ipsum videre videtur
alia a virtute visibili. Differentia enim inter sensibilia est sensibilis.

146. *Dicamus igitur quod manifestum est quod caro* 426b15
non est ultimum sentiens. Contingeret enim,
cum tangeret, quod iudicaret. Sed impossibile
est ut iudicans iudicet dulce esse aliud ab albo
5 *per duo diversa, sed necesse est ut sint ambo*
eiusdem per duo instrumenta. Et nisi hoc esset,

21–22 [colorem — iudicat] *C* **21** ei] et *D* ‖ [secundum] *A* **22** [iudicat] *A* ‖ contrarias] proprias *D* **23** eo v. g.] illo ut *A C* **23–25** similiter — soni] sic de aliis *A* **25** differentias *D* ‖ soni <et sic de aliis> *C*

145. **1** [Et (1)] *A C* ‖ etiam] et *A* **2** [et] *A* et etiam *G* **3** quod *D G* ‖ igitur] genus *C* ‖ senciemus *A* **4** illud] id *D* ‖ sit] fit *B* **5** [enim] *C* **6** [Et cum] *C* Quia iudicamus *A* Dicit et cum *G* ‖ comprehendit *A C* comprehendant *B* ‖ contrarias differentias *C* differentias proprias *B* **7** <scilicet> unicuique sensui *G* uniuscuiusque sensibilium *A* **9** eas] illas *C* ‖ oportet *D* **10** [quidem] *D* · *A* ‖ [hoc] *D* ‖ a] et *D* **11** primo] proprio *D* ‖ et] quia est *C* ‖ [qua visus] *D* **12** esse] est *C* ‖ dulci] nigro *A B C D* ‖ est] et *C* **12–13** [alia — iudicat — videtur] *G* alia — iudicia — videtur G^2 **12** <et> quemadmodum *C* **13** que *A C* **14** visibilis *A B D G* ‖ sensibilis <virtus> *C* sensibili *D* sen. *G*

146. **1** [est] *D* **3** tanget *B* ‖ impossibile] (B^2) possibile *B* **6** [Et] *C* ‖ esset <.p.> *D*

esset possibile, quando ego sentirem hoc et
426b20 *tu illud, quod ego intelligerem ea esse diversa.*
Sed necesse est ut unum dicat hoc esse aliud ab
hoc, et dulce aliud ab albo. Dicens igitur est
idem. Quapropter necesse est ut, sicut dicimus,
sic agamus et sentiamus. Quoniam autem
impossibile est iudicare diversa et per diversa
manifestum est. Quoniam vero hoc non fit
in tempore diverso ex hoc declarabitur. Quemadmodum
426b25 *enim idem dicit bonum esse aliud a malo,*
sic, cum dixerit in aliquo esse aliud, in illo
eodem instante dicit in alio etiam; et non accidentaliter,
sicut dico nunc esse aliud non quia
nunc est aliud, sed dico sic instans et quod
est instans. A quo igitur erit? Erit non divisibile,
426b29 *et in tempore indivisibili.*

Dicamus igitur quod manifestum est ex hoc quod dico quod ultimum sentiens in tactu non est in carne, neque in visu in oculo, et sic de aliis. Quoniam, si ultimum sentiens esset in oculo, aut in lingua in gustu, tunc necesse esset, cum iudicaremus dulce esse aliud ab albo, iudicare per duo diversa. Illud enim quod comprehendit dulce secundum hanc positionem aliud est ab eo quod comprehendit colorem omnino. Illud enim est in oculo solum, et hoc in carne solum, aut sibi simili; sed caro in tactu non est sicut oculus in visu. Deinde declaravit hoc esse impossibile. Et dixit: *sed necesse est ut ambo sint eiusdem*, etc. Idest, sed necesse est ut sint comprehensa ab eodem, et

9 Sed] scilicet *C* ‖ [esse] *B D G* **11** est necesse *A* **13** [et per diversa] *C* **14** vero hoc] autem hec *D* ‖ fit] sit *A G* fuit *C* sic *D* **15** ⌊<nisi>⌉ in *G* ‖ diverso tempore *C* ‖ declarabitur ex hoc *A* **17** sicut *G* ‖ dixit *D G* ‖ [illo] *A* **18** dicet *A* ‖ alia *D* **19** sicut] scilicet cum *A C D G* ‖ dico <instans> *G* dic *B* **19–20** [non — aliud] *G* **20** [sic] *B* nunc *A* ‖ instans <nunc> *G* **20–21** [et — instans] *A B* et — instans B^2 **21** instans <nunc> *G* ‖ igitur] ergo *G* ‖ [Erit (2)] *A B* esse *C* erunt *D* **22** indivisibili] non divisibili *D* **23** [ex — dico] *A* hoc quod dico *C D* **25** in visu in oculo] ?inusum conclusio *C* visus in oculo C^2 ‖ [et — aliis] *B D G* **26** lungua *D* ‖ <aut> in (3) *C* ‖ tunc] contra *D* ‖ <ut> cum *A* **27** iudicare] iudicaremus *A C* **28** diversa <omnino> *A C* **29** positionem aliud est] ponere enim aliud *D* ‖ quod] qui *D* **30** [est] *A* ‖ [solum] *B D G* sonum *C* solum C^2 **31** [solum] *B D G* ‖ simili sibi *A C* ‖ sed] si *A G* enim *D* ‖ [non] *G* **32** determinavit *C* de. *A* ‖ impossibile esse *B D* **33** sed] scilicet *C* ‖ [ut — etc.] *A* **33–34** [ut — est] *D G* ut — est G^1 **34** est necesse *A C* ‖ [sint] *A* sint A^2 fuit *C* sui *D* ‖ ab] sub *A*

per duo instrumenta, et nisi hoc esset, non poterit iudicare hoc esse aliud ab hoc. Si enim esset possibile iudicare hec duo esse diversa per duas virtutes diversas quarum utraque singulariter comprehenderet alterum illorum duorum, tunc necesse esset ut, quando ego sentirem hoc esse dulce et tu illud esse album, et ego non sensi quod tu sensisti neque tu quod ego, ut ego comprehenderem meum sensibile esse aliud a tuo, licet non sentiam tuum, et ut tu comprehenderes tuum esse aliud a meo, licet nullo modo comprehendas meum; et hoc est manifeste impossibile.

Deinde dixit: *Sed necesse est ut unus dicat hoc esse aliud ab hoc, et quod dulce est aliud ab albo*, etc. Idest, sed quemadmodum necesse est ut idem homo dicat hoc esse aliud ab hoc, sic necesse est ut virtus qua idem homo iudicat dulce esse aliud ab albo sit una eadem virtus; ita enim est in hoc de individuis sicut de membris sensus, cum sint etiam plura in numero. Et hoc intendebat cum dixit: *Quapropter necesse est ut, sicut dicimus, sic agamus et sentiamus*. Idest, quapropter necesse est ut, sicut ille qui dicit hoc esse aliud ab hoc est idem homo, sic illud quod sentit et intelligit hoc esse aliud ab hoc sit eadem virtus. Deinde dixit: *Quoniam autem impossibile est*, etc. Idest, manifestum est igitur ex hoc sermone quod non iudicamus diversa esse sensibilia per diversas virtutes. Deinde dixit: *Quoniam vero hoc*, etc. Idest, quoniam autem ista comprehensio, cum

35 nisi] si *C* necesse *D* **36** <manifestum est quod> non *C* ‖ <hoc> iudicare *C* ‖ esse] (C^2) esset *C* **37** possibile esset *A C* **38** quantum utramque *D* **39** comprehendit *B D G* ‖ istorum *C* ‖ tunc] esse *D* **40** [ut] *C D* ‖ et tu] tu vero *A C* **41–42** ego — ego (1)] tu non sensisti quod ego sentio nec ego quod tu *A C* **41** tu (1)] ita *B* **42** [ut ego] *G* ‖ comprehendam *A* ‖ ⌊<quod t>⌉ meum *A* ‖ [esse] *B D G* **43** tuo] (D^2) duo *D* ‖ comprehendas *A* comprehendens comprehendas *C* **44** [esse] *B D G* ‖ alium *A* ‖ [licet — meum] *B D G* ‖ [est] *C* ‖ manifestum *A B* **45** Sed] si *D* ‖ [est] *A* ‖ [ut] *D* **45–46** [dicat — etc.] *A* **45** dicat] dicit *D* **46** [et] *D* ‖ <illo> albo *C* ‖ [sed] *A* **47** idem] unus *A* ‖ homo <secundum quod est unus> *A* ‖ dicat] (A^2) dicit *A* **48** <et quod> sic *D* ‖ qua idem homo] qua idem *A* que *C* **49** sit] sic *D* ‖ [una] *B D G* ‖ eademque *C* ‖ Itaque *C* **50–51** sint etiam] fuerint *A C* **51** [in numero] *A* numero *C* ‖ intendebat] intendit primo *A* intendit post *C* **52** <idest> necesse *B* **52–53** [necesse — sentiamus] *A* **52** [ut] *C* ‖ diximus *B C G* ‖ < [sic agamus et senciamus idest quapropter necesse est ut] sicut dicimus> sic *G* ut sit *C* **53** [est] *A* ‖ iste *C* **54** dicit] de *D* ‖ [ab] *C* ‖ sic] (A^1) sicut *A D* ‖ illud] istud *C* **55** sit] est *B D G* fit *C* **56** [autem] *A* **57** [etc.] *A C* ‖ [hoc] *D* **58** non] nos *C* ‖ [esse] *B C D G* **58–59** virtutes diversas *A* esse virtutis diversas *C* **59** [Deinde dixit] *B D G* ‖ [vero — quoniam (2)] *B D G* ‖ [hoc etc.] *A* ‖ quoniam autem] et quoniam *C* et *A* ‖ illa *B C* hoc *D*

hoc quod est unius virtutis, debet esse etiam in eodem instante manifestum est quoniam, quemadmodum unus homo dicit bonum esse aliud a malo, sic, cum dixerit in altero duorum esse aliud in aliquo instante, manifestum est quod, in instante in quo dicit quod alterum eorum est aliud, in illo eodem dicit in altero esse aliud, cum alietas sit aliqua relatio, et relativa insimul existunt in actu. Deinde dixit: *et non accidentaliter*, etc. Idest, et non intelligo per *instans* hoc instans quod dicitur accidentaliter in eo quod illud est divisibile, sicut instans in quo dicimus ratione extrinseca esse aliud instans, cum fuerit comprehensum ratione intrinseca esse aliud (instans enim de quo dicitur ipsum esse aliud est aliud ab instante in quo comprehenditur ipsum esse aliud; et hoc intendebat cum dixit: *non quia instans est aliud*; idest, non instans de quo dixi esse aliud est instans in quo comprehenditur ipsum esse aliud); sed dicimus hoc instans esse aliud et quod nunc est aliud; et illud instans est aliud ab instante comprehensionis. Deinde dixit: *A quo igitur*, etc. Idest, a quo igitur erit hoc iudicium? Dico: erit a virtute indivisibili et una, et in tempore indivisibili et uno.

426b29 426b30 **147.** *Sed impossibile est ut idem moveatur motibus contrariis insimul, secundum quod est indivisibile et in tempore indivisibili. Hoc enim, si fuerit dulce,*

60 etiam] scilicet *C* et *D* **61** quoniam] quod *B* **62** dixerit] (A^2) dig dixerunt *A* dixit *C* **63** esse] quod est *A C* ‖ [in (2)] *D* **63–65** [instante — in (2)] *A* **64** <manifestum est quoniam in instanti> manifestum *G* ‖ [manifestum — instante] *B* manifestum — instanti B^2 ‖ <illo> instante *C* instanti *D* ‖ dicit] *Crawford* dicimus *B C D G* **65** eorum est] istorum et *C* ‖ illo eodem dicit] eodem instanti. Deinde *C* ‖ esse] quod est *A C* **66** alienitas *D* ‖ sit] sic *C* ‖ relativa] relata *D* **67** existit in actu *B* in actu existunt *A C* ‖ [dixit] *C* ‖ accidentali *D* ‖ [etc.] *A C* **70** [esse] *C* etiam *D* **71–72** [instans — aliud (1)] *B D* **71** [instans] *G* instans ab eo instanti ut si *C* ‖ cum] ut si *A* ‖ <instans> comprehensum *C* **72–73** [instans — aliud] *A* **72** enim <In quo dicimus ratione extrinseca esse aliud cum fuit comprehensum ratione intrinseca esse aliud. Instans enim> *G* **73** in quo] sicut *D* **74** intendit *A* innuit *C* ‖ <est aliud idest non quia> instans *A* nunc *C* **75** de] in *A C* **76** [est instans] *B* ‖ instans in quo] (A^2) in quo instanti *A* **77** esse] est *B G* ‖ alia *C* ‖ quod nunc] quia nec *A* et quod nunc A^2 **78** et illud] etc. *C* **79** [etc. — igitur (2)] *A B G* idest a quo A^2 ‖ erunt *D* **80** erit] hoc esse *A* esse *C* ‖ indivisibili] iuditiali *D* ‖ et (1)] sed *B D G* ‖ [et (2)] *B* **81** indivisibili] iuditiali *D* ‖ et] sed *B D G*

147. **1** Sed] Est *B* **2** [est] *A C* ‖ invisibile *D* ‖ [et] *B C D G* **3** indivisibili] iuditiali *D* ‖ enim] est *B* ‖ si] non *C*

427a1 *movebit sensum aut intellectum aliquo modo motus, amarum autem econtrario, album vero alio modo. Utrum igitur est possibile iudicans ea insimul esse in numero indivisibile et in esse divisibile, ita quod alio modo, idest modo divisionis, sentit divisibilia, et alio modo sentit indivisibile, quoniam secundum esse est divisibile, et secundum locum et numerum est indivisibile?* 427a5

Cum declaravit quod ultimum sentiens in omnibus sensibus debet esse eadem virtus, incepit querere modum secundum quem potest esse eadem et iudicare contraria in eodem tempore. Et dixit: *Sed impossibile est ut idem moveatur*, etc. Idest, sed impossibile est ponere ut idem recipiat contraria in eodem instante, secundum quod est idem et indivisibile. Deinde dixit: *Hoc enim, si fuerit dulce*, etc. Idest, v. g. quod, si hoc fuerit dulce, movebit sentiens primum aliquo genere motus, et cum fuerit amarum, movebit ipsum econtrario; et similiter de albo et nigro. Cum igitur sensus iudicaverit hoc esse aliud ab hoc (hoc enim est dulce illud amarum essendo), eadem virtus et indivisibilis tunc patietur a contrariis insimul secundum quod est unum et indivisibile; quod est impossibile. Deinde dixit: *Utrum igitur possibile est ut iudicans*, etc. Idest, an igitur possibile est ut ista virtus iudicans contraria simul sit eadem subiecto et indivisibilis, sed per intentiones quas recipit est divisibilis, ita quod per hoc dissolvetur questio sic? Quoniam ista virtus inquantum est divisibilis comprehendit res numeratas divisibiles, et inquantum est eadem iudicat

6 igitur] vero *A* ergo *D* ‖ impossibile *G* **7** <ut> iudicans *A B C D* ‖ esse <sit> *A* sit *C* ‖ indivisibili *B* **8** ⌊<in>⌉ divisibile *C* ‖ aliquo *B D G* **9** [sentit (2)] *A* scilicet *C D* si *G* **10** [quoniam — divisibile] *D* ‖ [et] *A C* **11** [est] *A* **12** <Sed impossibile est etc.> Cum *A* ‖ determinavit *C* ‖ setiens *B* ‖ sensibilibus *C* **13** intendit *A* **15** Sed impossibile] si etiam possibile *C* **16** [ut (1) — etc.] *A C* ‖ sed] si *C* ‖ [ponere] *B* ponere B^2 ut ponere *C* **17** instante] (G^2) statu *G* ‖ secundum] sed *B* ‖ [est] *A C* **18** [idem et] *D* idem *C* ‖ [si — etc.] *A C* **19** si — dulce] hoc non fuit dulce *C* si hoc dulce fuerit *D* **20** [fuerit] *A C* ‖ [movebit ipsum] *A* **20–21** ipsum econtrario] econtrario et ipsum *C* **21** [et (2)] *D* ‖ [igitur] *D* ergo *A C* **22** iudicaverit sensus *A* ‖ est dulce] dulce et *B D G* **23** indivisibile *B D* **24** tunc] item *D* ‖ [a] *D* in *A* ‖ insimul] in situm *D* ‖ [secundum] *C* **25** <secundum> quod *D* ‖ igitur] ergo *D* **26** [possibile (1) — etc.] *A C* est possibile iudicans etc. *G* ‖ possibile est (2)] est possibile *B* ‖ illa *B* **27** contrariis *D* ‖ insimul *A* ‖ fit eodem *D* **28** indivisibilis sed] indivisibile sit *D* ‖ divisibilis] divisibile *C* **29** quod] ut *D* ‖ dissolvatur *A* ‖ sic] sit *C* **30** illa *B*

ea unico iudicio. Deinde dixit: *est enim secundum esse divisibile, sed secundum locum et numerum indivisibile.* Idest, forte iudicans diversa et contraria est secundum essentiam et formam divisibile, sed secundum subiectum et secundum materiam est indivisibile, ut dicimus de pomo quod est indivisibile subiecto et divisibile secundum entia diversa in eo, scilicet colorem et odorem et saporem.

427a5 **148.** *Dicamus igitur quod hoc est impossibile. Est enim idem indivisibile duo contraria potentia, esse autem non, sed actu est divisibile, et impossibile est ut insimul sit album et nigrum. Quapropter necesse est ut neque formas* 427a9 *eorum recipiat, si sentire et intelligere sunt talia.*

Cum posuit illum modum ad dissolvendum predictam questionem, reversus est modo ad narrandum quod hoc non sufficit in dissolutione. Et dixit: *Dicamus igitur quod hoc est impossibile*, etc. Idest, dicamus igitur quod hoc est impossibile, scilicet ut ista virtus sit unica in subiecto et plures secundum essentias et formas. Non enim est possibile ut idem sit indivisibile subiecto et recipiens contraria insimul nisi in potentia, non in actu et esse; v. g. quod idem corpus possibile est dici esse calidum et frigidum insimul potentia, actu autem non, nisi secundum quod est divisibile, scilicet quia quedam pars eius est calida et quedam frigida. Et hoc intendebat

32 unico] (A^2) unito *A* ‖ iudicio] (C_2) videri *C* ‖ est enim] (A^2) quoniam *A C* **32–33** [divisibile — indivisibile] *A C* divisibile — indivisibile A^2 **34** [et (1)] *B* ‖ formam et essentiam *A C* **35** ⌊<est>⌉ divisibile *C* **35–36** [subiectum — pomo] *D* **35** et <hoc> *B G* ‖ secundum (2)] scilicet *G* **36** materiam] naturam *A* numerum *B* ‖ est] (C^2) esse *C* **37** [est] *C* **38** essencias diversas *A* essentiam diversa *C* essentiam ⌊et formam divisibile⌉ diversa *D* ‖ scilicet] ut secundum *A* quod secundum *C* **39** [et (1)] *D G* ‖ [et (2)] *D*

148. **1** [hoc] *D* ‖ impossibile est *G* **2** idem enim indivisibile est *B G* est idem enim indivisibile est *D* ‖ [idem] *A* **2–3** potentia autem esse *G* esse potentia aut *C* **4** et] ut *A* **6** [eorum] *A B C D G* eorum *J* ‖ si] sed *A C* ‖ sint *B D G* **7** <dicamus igitur etc.> Cum *A* **7–8** questionem predictam *B D* **9** [hoc] *B D G* ‖ dissolutionem *A* **9–10** [quod (2) — impossibile] *A C* **10** hoc est (1)] est *D* est hoc D^1 ‖ <idest dicamus igitur quod hoc est impossibile> etc. Idest *G* idest et *A* **10–11** [etc. — impossibile] *D* **10** [igitur] *A* ‖ [hoc (2)] *A C* **10–11** impossibile est *A C* **11** [scilicet] *C* ‖ illa *A B* ‖ in] cum *D* **12** est enim *B* ‖ possibile est *A* ‖ sit] sint *C* **13** indivisibile] (D^1) impossibile *D* ‖ simul *D* **14** in potentia] impossibilia *D* ‖ non in actu] actu autem non *A* ‖ <in> esse *C* **15** dici] divisibile *D* ‖ [esse] *A C* ‖ potentia ⌊<et actu>⌉ *C* **16** scilicet] sed *C D* **16–17** pars eius quedam *D* **17** [et (1)] *C* ‖ frigida] facta *C* ‖ intendit *A* innuit *C*

cum dixit: *sed actu est divisibile*, etc. Et cum declaravit hoc, dixit: *Quapropter necesse est ut neque formas eorum recipiat*, etc. Idest, quapropter necesse est ut ista virtus non recipiat formas sensibilium contrarias, si ista virtus eadem, scilicet sensitiva, est talis, scilicet unica in subiecto et plures in essentia. Et dixit *et intelligere* quia intelligere in hac intentione simile est ad sentire, scilicet quia in utroque est virtus recipiens et iudicans, et hec iudicat contraria insimul, ut declarabimus in virtute rationali. Et intendit per omnia hec declarare quod hec virtus non est eadem secundum quod est in potentia, sicut est prima materia, sed est unica in intellectu et in esse et in actu, et multa secundum instrumenta, ut post declarabimus.

149. *Sed illud quod dicitur a quibusdam* punctus 427a9
unius *secundum quod est duo est divisibile. Et secundum* 427a10
quod est indivisibile, iudicans est unum,
et secundum quod est divisibile, utitur eodem puncto bis.
Secundum igitur quod utitur extremo pro extremis
duobus, iudicat duo que sunt diversa; hoc
igitur erit per divisibile; et secundum quod est unum, per unum.
Hoc modo igitur determinemus principium 427a15
quo dicimus animal esse sentiens. 427a16

Cum narravit quod impossibile est ut hec potentia sit una in subiecto et multa in virtutibus, incepit dare modum secundum quem est una, et modum secundum

18 [est] *A* ‖ [divisibile etc.] *A* divisibile etc. *B* ‖ declaravit] de. *A* **19** Quapropter] (D^1) qualiter *D* **19–20** [necesse — etc.] *A C* ‖ [neque — ut] *D* **20** quapropter] quare *A* ‖ illa *B* **21** recipiat formas] (A^2) formas recipiat *A* ‖ contrarias si] si igitur *A* ‖ illa *B* ‖ [eadem] *B* **22** scilicet sensitiva] (*A*) sensitiva autem A^2 sensitiva aut *B D* sensitiva *G* ‖ una *C* ‖ [in (1)] *A C* **23** <substantia sive> essentia *C* ‖ Et (1)] deinde *A C* ‖ indixit *D* ‖ et (2) — intelligere (2)] Sed sentire idest et intelligere *A* sentire idest et intelligere et *C* **23–24** simile est in hac intentione *D* **24** quia] quod *C G* **25** [et (1)] *C* ‖ [iudicans et hec] *B D G* iudicans et non *C* **26** rationabili *D G* ‖ hec omnia *D* ‖ determinare *C* de. *A* de^{re} A^2 **27** <est> hec *C* **28** materia] virtus *C* ‖ [est (2)] *A* ‖ [in (1)] *A C* ‖ ntellectu *G* **29** actu et in esse *B* esse in actu *D G* ‖ declarabitur *A*

149. **1** <quasi> illud *G* id *D* ‖ dicatur *C* videtur *A* ‖ quibus *A* **2** unius <et> *C* unus *A* ‖ divisibile est duo *B* duo est dcū *D* ‖ [secundum (2)] *D* **3** [iudicans] *A C* **4** [quod est] *B* quod B^2 quod ********** *A* ‖ indivisibile *C* ‖ [bis] *A* **5** igitur] autem *A* ‖ extremo] ipso *A* **5–6** duobus extremis *G* **6** [duo] *A D* ‖ divisa ho *G* **7** igitur] ergo *B* **8** igitur modo *A* ‖ terminemus *A C D G* **9** quo] per quod *A C* ‖ dicitur *A* ‖ animal] aliud *D* ‖ [esse] *A C* **10** [est] *B* est B^2 ‖ ut] quod *B D G* **11** [et] *A C* ‖ in (2)] enim *C* ‖ virtutibus] unitatibus *B G* ‖ intendit *A* ‖ dare] narrare *B* determinare *C*

quem est multa. Et quia hoc difficile est ad dicendum,
et est magis leve ad declarandum per exemplum,
induxit sermonem in via exempli. Et dixit: *Sed quasi illud*,
etc. Idest, sed ista virtus est una et multa ut punctus
qui est centrum circuli quando ab eo fuerint extracte
multe linee a centro ad circunferentiam. Et hoc
intendebat cum dixit *punctus unius*, hoc est punctus qui
continetur ab una linea. Deinde dixit: *secundum quod*
est duo est divisibile. Idest, secundum igitur quod ista
virtus est duo et plures per sensus qui copulantur cum
ea, quemadmodum punctus est duo et plures per extrema
linearum exeuntium ab ea, est divisibilis ad patiendum
a sensibilibus diversis. Deinde dixit: *Secundum igitur*
quod est indivisibile, iudicans est unum. Idest, et secundum
quod ista virtus est aliquod indivisibile, scilicet secundum
quod est finis motuum sensuum a sensibilibus, quemadmodum
punctus est aliquod indivisibile secundum
quod est finis linearum exeuntium ad ipsum a circunferentia,
potest iudicare diversa que copulantur cum ea a
sensibus. Et cum declaravit modum secundum
quem potest intelligi quod ista virtus est indivisibilis, et
modum secundum quem potest intelligi quod est divisibilis,
incepit distinguere opus eius secundum quod est divisibilis,
et opus eius secundum quod est indivisibilis. Et dixit:
Secundum igitur quod est divisibile, utitur, etc. Idest, secundum
igitur quod ista virtus est divisibilis per sensus,
operatur per illud unum quod est de ipsa quasi punctus
duabus operationibus diversis insimul, et secundum

13 est difficile *A* **14** determinandum *C* **15** <et>induxit *B* inducit *A C* ‖ [quasi] *A C* quia *B D* ‖ illud] aliud *A* **16** [etc.] *A C* ‖ illa *A B* ‖ unum *C* **17** quando] quoniam *D* ‖ extracte fuerint *C* abstracte sunt *A* **19** inten. *A* innuebat *C* ‖ unius] (*D*¹) unus *A C* istius *D* ‖ hoc est] idest *A C* ‖ <ut> punctus (2) *G* **21** duo est divisibile] (*A*²) duo *A* divisibile est duo *B* ‖ illa *A B* **22** virtus ⌊<est aliquod indivisibile scilicet secundum quod>⌉ *A* ‖ plus *B D G* ‖ copulatur *D* ‖ cum] est *D* **23** <per> punctus *C* ‖ [et plures] *A* vel plures *A*² et plus *B D G* et plus etiam *C* **24** [exeuntium] *D* existencium *A* ‖ ab] (*A*²) *** *A* ‖ eo *A* ‖ divisibilis est *A* est divisibile *B D* est indivisibile *C* **25** a] in *A C* ‖ sensibus *B* ‖ Secundum igitur] et secundum *A* **26** [est (1)] *D* ‖ [iudicans est unum] *A* iudicans secundum unum etc. *C* ‖ [Idest] *D* **27** illa *A B* ‖ aliquid *D* ‖ scilicet] idest *C* **29** aliquid indivisibile *D* indivisibile aliquod *A* indivisibile aliquid *C* **30** ipsum a circunferentia] circunferentiam. ipsum *B* ‖ a] (*A*¹) ad *A* **32** sēsi^{bus} *B* ‖ declaravit] de. *A* **33** intelligi <ymaginari> *G* ‖ quod <est divisibilis. Incepit distinguere opus eius secundum quod> *C* ‖ illa *B* **33–34** [ista — quod] *A D* ‖ [et — divisibilis] *B* **34** divisibile *C* **35** intendit *A* ‖ <et> opus *C* **36** <et dixit> et (1) *D* ‖ eius opus *G* opus *C* ‖ [est] *G* **37** [igitur] *D* genus *G* ‖ [quod — etc.] *A* **38** illa *B* **40** duobus comparationibus *C*

quod utitur rebus que sunt de ea quasi extrema
de lineis, scilicet sensibus inquantum habent hanc consimilitudinem,
iudicat res diversas iudiciis diversis; et secundum
quod est una, iudicat res diversas unico iudicio. Et
quasi opinatur quod virtus primi sentientis melius est
ut dicatur esse una forma et multa instrumentis copulatis
cum ea, per que transeunt ad ipsam motus sensibilium quousque
copulentur cum ea, quam dicere ipsam esse unam
subiecto et multa secundum formas que describuntur
in ea. Illud enim esse est dignius ei secundum quod
est iudicans, istud autem secundum quod est recipiens. Sed tamen, cum
non posuerimus illic eandem intentionem propter formam,
non possemus invenire aliquid per quod iudicet diversa
esse diversa; iudicium enim dignius est attribui isti
potentie secundum quod est actus quam secundum quod
est potentia, quemadmodum motio eius passiva a sensibus
dignior est attribui ei secundum quod est subiectum recipiens
quam secundum quod est agens. Est igitur apud ipsum ut videtur
recipiens
secundum sensus, et agens secundum iudicium; recipere
enim aliquid est aliud a iudicare illud, et hec duo debent
inveniri in aliquo duobus modis diversis. Et ideo videmus
quod ista virtus iudicat intentiones quas proprie
recipit, et earum privationes. Et similiter est de virtute
rationabili, sed differunt in hoc quod ista virtus est
intentionum materialium, illa autem est intentionum non mixtarum
cum materia, ut post declarabitur.

41 ⌊<per ea>⌉ que *A* ‖ extrema] exemplum via *D* **42** sensibilibus *C* ‖ hanc] in hoc *A* ‖ similitudinem *G* **45** sensus *D* ‖ melius est] est melior *A* **46** forma] potentia *A* ‖ multis *C* **47–48** [per — ea] *B* **47** per qua *G* que per *C D* ‖ [ad ipsam] *D G* ad ipsum *C* **48** copuletur *D* **49** multam *G* **50** Illud] id *D* ‖ [esse] *C* ‖ dignius est *A* **51** illud *A C D* ‖ autem] et tunc *D* ‖ Sed <recipiens> *G* **52** [non] *B* ‖ eandem intentionem] · intencionem *A* eandem iteracom *A*² **53** iudicatur *D* possemus iudicare *C* ‖ diverti *D* **54** [est] *C* ‖ illi *D* **56** [est] *D* ‖ eius] est *G* **57** [est (1)] *C* ‖ [attribui ei] *D G* attribui *B* ‖ <secundum quod est iudicans quam attribui> secundum *B* quam secundum *D* ‖ est (2) <attribui> *D* ‖ recipiens subiectum *B G* ipsum recipiens *C* **58** [quam — agens] *B D G* ‖ est (1) *A* ‖ recipiens ut videtur *D* **59** sensum *A G* **60** aliquid est aliud] (*A*²) aliud est *A* est aliud *C* ‖ ⌊<unum>⌉ aliud *D* ‖ a] (*D*¹) quam *A C* ad *D* ‖ iudicare <et recipere aliquid est aliud quam iudicare> *A* iudicare et recipere aliquid aliud est quam iudicare *C* ‖ illud] (*G*¹) illum *D G* ‖ et] etiam *D* **61** [videmus] *A* videmus *A*² **62** illa *B* ‖ iudicat <proprie> *A* **62–64** [iudicat — virtus] *D* **63** de] in *A C* **64** rationali *C* ‖ ⌊<in>⌉ differunt *A* differat *C* differt *G* ‖ illa *C* ‖ [est] *D* **65** intentionum (1)] intencio *A* ‖ materialium] non naturalium *C* ‖ ista *C* ‖ [est] *D* ‖ intentionum non mixtarum] (*G*²) intentio non mixta *A B D G* **66** cum — declarabitur] (*B*²) ut post declarabitur cum materia *B*

lii. 3

427a17 **150.** *Et quia determinabant animam hiis duabus differentiis proprie, scilicet moveri in loco, et intelligere et iudicare et sentire, existimando*
427a20 *quod intelligere est quasi sentire corporale quoquo modo (anima enim in hiis duobus modis iudicat aliquid et cognoscit ipsum), et Antiqui dicebant quod intelligere idem est cum sentire, ut Empedocles cum dixit quod consilium in hominibus recipit secundum presens, et dixit in alio loco quod propter*
427a25 *hoc transmutatur intellectus in eo semper; et hoc*
427a26 *idem intendebat Homerus cum dixit quod ita est de intellectu;*

Quia Antiqui conveniunt in diffiniendo animam per has duas differentias proprie, scilicet per motum localem et per cognitionem et comprehensionem, que videntur esse intelligere et sentire. Deinde dixit: *existimando quod intelligere*, etc. Idest, et existimabant quod intelligere est genus sensus, qui est aut corpus aut corporalis; anima enim in hiis duobus iudicat res et cognoscit eas. Et quia Antiqui dicebant quod intelligere et sentire sunt eiusdem virtutis et potentie, ideo oportet nos perscrutari de hoc. Deinde dixit: *ut Empedocles*, etc. Idest, ut dixit Empedocles quod intellectus in hominibus iudicat rem presentem sensibilem; et in alio loco dixit quod sensus est idem cum intellectu, et propter hoc intellectus semper transmutatur in eis sicut transmutatur sensus. Et intendit per transmutationem

150. **1** <antiqui> determinabant *C* defi'ebant *B* **2** scilicet moveri] sermoni *C* ‖ moveri in] in omni *A* **3** existimando] extimare *D* **4** quasi est *D G* est *B* ‖ [corporale] *G* corpus *B D* corruptibile *C* **7** est idem *A C* ‖ cum] quod *B* ‖ <et> ut *A C* **8** cum] qui *A C* ‖ dicebat *A* ‖ conscilium *B* ‖ recipitur *A C* **9** [quod] *B D G* **10** [intellectus] *A* ‖ in eo] me *D* ‖ [semper] *A* **11** intellectu <idest quod intelligere est corporale sicut sentire> *A* intellectu scilicet quod intelligere corporale est sicut sentire *B* intellectu idest quod intellectu idest quod intelligere est corporale sicut sentire *C* intellectu idest quod intelligere corporale est sicut sentire *D G* intellectu *Crawford* **13** convenient *C* **14** [proprie scilicet] *A* ‖ per motum localem] moveri localiter *B* **15** cognitionem et comprehensionem] comprehensionem et per cognitionem *A C* **15–16** esse intellecte *G* intelligere esse *C* **16** [quod intelligere etc.] *A* **17** [et] *A* ‖ estimavit *D* ‖ generis *G* **17–18** <quod est> qui est *D* quia *A C* **18** [aut (2)] *B D G* ‖ corporalis] corruptibile *A* ‖ enim anima *B* ‖ hiis] (G^1) duobus *G* **19** [Et (2)] *A B D G* ‖ dixerunt *A C* **20** eiusdem virtutis sunt G^2 eiusdem virtutis *G* ‖ [et potentie ideo] *B D G* **21** <et> ut *C* et *A* ‖ Empedocles] exp' *C* **22** [etc.] *A C* ‖ ut dixit <quod> Empedocles *B* et ipse opinabatur *A* et ut empedocles opinabatur *C* ‖ iudicat] (G^1) ?iudicaret *G* ‖ [presentem] *G* presentem G^2 **23** loco] modo *G* **24** transmutabatur *D* **25** intendebat *B*

errorem qui accidit utrique virtuti, aut oblivionem, et alia accidentia in quibus existimantur habere communicationem. Et hoc intendebat Homerus cum dixit quod sensus similis est intellectui.

151. *et omnes isti existimant quod intelligere* 427a26
est corporale, sicut sentire, et quod sentire et intelligere sunt a simili ad simile, ut prius determinavimus; quamvis debebant dicere, cum
hoc, in errore etiam; hoc enim magis est proprium 427b1
animalibus, et mora anime in eo est longo tempore; et ideo necesse est ut sit, sicut quidam dicunt, quod omnia que transeunt per mentem sunt vera, aut error sit tangere dissimile; hoc enim est contrarium,
et simile cognoscitur per suum simile; et existimatur 427b5
quod error in contrariis sit idem; 427b6

Cum declaravit quod oportet post sermonem de virtute sensus perscrutari de differentia inter hanc virtutem et virtutem intellectus, dixit quod existimatum est intellectum esse corporalem, sicut est sensus; et est quia multi Antiquorum credebant quod sentire et intelligere idem sunt. Deinde narravit causam ducentem eos ad hoc dicere, et declaravit quantum deficit eis in hoc. Et dixit: *omnes igitur isti existimant*, etc. Idest, isti igitur homines existimabant quod intelligere et sentire utrunque est corpus quia credebant

26 uterque *C* ‖ aut] et *A* in *C* **27** in quibus] que *G* ‖ estimatur *B D* **28** coionem *A* coniunctionem *B* continuationem *C* ‖ Et — Homerus] homerus etiam hoc intendit *A* hominis etiam in hoc intendebat *C* **29** quod] (A^2) quos *A* ‖ est similis *A C* ‖ intellectu *D*

151. **1** isti] hii *A* **2** sicut <est> *D* ‖ [et quod sentire] *D* ‖ quod — intelligere] intelligere et sentire *A* quod intelligere et sentire *C* **4** debeant *A C D* **4–5** cum — errore] in hoc in errorem *A* in errorem. De hoc *C* **5** proprium est *C* **6** animalium *A C* **7** [est] *B* ‖ dicunt quidam *A* **8** sint *B C D G* ‖ aut] tunc *C* **9** [sit] *G* sint *D* **10** agnoscitur *C* ‖ [suum] *B* **12** <et omnes hii estimant etc.> Cum *A* ‖ determinavit *C* de. est *A* ‖ oportet <quod> *D* ‖ [post sermonem] *B* per sermonem *C* **12–13** post — perscrutari] perscrutari per sermonem de virtute sensus *A* **14** [et virtutem] *G* **15** est (1)] et *A* ‖ quia] que *D* **16** intelligere et sentire *A C* **16–17** sunt idem *C* sint idem *A* **17** narrat *B D G* ‖ causam <eis> *C* **18** et declaravit *Crawford* de. etiam *A* et declarat *B C G* et dederat *D* ‖ <in> eis *B* ‖ <et> omnes *A C* **19** [igitur — etc.] *A* ‖ [isti (1)] *B C* ‖ existimant etc.] estimaverunt *C* ‖ isti igitur] et igitur isti *B* isti *D* ‖ ⌊<omnes>⌉ homines *G* ‖ existimabant] estimant *B* **20** [intelligere et sentire] *A* ‖ corpus <vel corporale> *A C* ‖ quia] que *C*

quod intelligere et sentire fiunt per simile, et quia
hee due virtutes comprehendunt corpus, necesse est ut
sint corporee, ut prius determinavimus de hoc in opinione
Antiquorum in hoc. Deinde dixit: *quamvis debebant dicere*, etc.
Idest, quamvis oportebat eos dicere causam erroris ex hoc
modo; error enim magis invenitur in animalibus, et
anima in maiori tempore invenitur ignorans et errans
quam sciens. Deinde dixit: *et ideo necesse est*, etc. Idest, et propter
hoc quod dant istam causam in cognitione, contingit eis aut concedere
hoc quod dicunt Sophiste, scilicet quod omnia transeuntia
per mentem, idest omnia ymaginata, sunt vera, aut dicere
quod verum est animam tangere simile, cum est corpus,
et error tangere dissimile; dissimile enim est contrarium,
et error est contrarium vero. Et hoc quod dixit
manifestum est, scilicet quod, si anima comprehendit res
per res existentes in ea, sicut dicunt, contingit eis, si
dixerint eam esse similem omnibus quia in ea sunt omnia, ut non
sit error omnino, aut dicere eam esse compositam ex altero
duorum contrariorum existentium in rebus, et
sic inveniet veritatem quando comprehenderit contrarium
simile, et errabit quando comprehenderit contrarium
dissimile. Deinde dedit impossibile quod sequitur ex
hoc. Et dixit: *et existimatur quod error in contrariis est idem.*
Idest, sed contingit huic positioni ut error sit in proprio
contrario ex unaquaque rerum contrariarum; sed manifestum
est quod error potest accidere in utroque contrario
indifferenter, et quod non est proprius unico contrario tantum.

21 sentire et intelligere *B G* ‖ fiebant *A C* **22** hee due virtutes] d^{e} virtutes *A* **23** sicut *A C* ‖ [prius] *B* prius *B*^{2} ‖ opinionem *B* **24** [in hoc] *C* de hoc *A* ‖ debeant *A C* ‖ [dicere] *A C* ‖ [etc.] *A B C D G* etc. *I* **25** [eos] *B* ‖ ex] in *B* **27** [in] *B D G* ‖ maiori] pluri *A* ‖ tempore] parte *B* **28** [necesse est etc.] *A* ‖ [et (2)] *A C* **29** hoc — causam] causam istam quam dant *A C* ‖ cognitionem *C* ‖ eos *B* **30** [hoc] *A B* ‖ quod dicunt] sicut dicunt quidam idest *A C* ‖ [scilicet] *B D G* ‖ quod (2)] quia *D* **31** idest] et *B D G* **32** quod — animam] animam esse verum *A* ‖ anima *C* **32–33** [simile — tangere] *C* **32** est corpus] inest *A* **33** dissimile (1)] dissimilem *C* **35** comprehendat *C* **36** [dicunt] *D* **36–37** [si dixerint] *C* si dixerunt *D* **37** similem esse *C* simile esse *A* ‖ [quia] *C* ‖ ea] eo non *A* **37–38** ut — error] error ut sit *A* **38** sit <in ea> *C* ‖ omnino <secundum quod sunt contraria. sunt eadem cum contrariis que sunt in sensu scilicet in quorum altero est verum in maiori parte. et in altero eius error in maiori parte omnino> *C* **40** inveniret *G* comprehendit *A* comprehendet *C* ‖ comprehendit *A C* **41** simile] (*D*^{1}) disimile *D* ‖ comprehendet *A C* **42** dedit] dixit *C* ‖ consequitur *G* **43** hoc <quod d^{t}> *A* ‖ [quod — idem] *A C* **44** sed] si *C* ‖ continget *A* ‖ ut] quod *B* ‖ <tantum> error *A* error in contrariis *B* **46** potest accidere error *A C* ‖ utroque] unoquoque *A C* **47** <error> proprius *A C* proprium *D* ‖ <in> unico *A C* uni *B D G*

152. *dicamus igitur quod sentire non est intelligere.* 427b6
Et hoc manifestum est. Hoc enim existit in
omnibus animalibus, et hoc non invenitur
nisi in paucis animalibus. Neque intelligere,
in quo existunt verum et non verum contraria 427b10
istis, est idem cum sentire. Sentire enim res proprias
semper est verum, et existit in omnibus
animalibus; distinguere autem potest falsari,
et non est in aliquo animali nisi existimet. 427b14

Iste sermo potest esse responsio ad hanc particulam
quia a qua superius incepit, cum indiget responsione;
et quasi dicit: et quia Antiqui determinabant animam
per motum et comprehensionem, et existimatum
est quod comprehensio per intellectum et sensum est eadem,
cum utraque sit cognitio, et etiam multi Antiquorum
credebant hoc propter hoc quod opinabantur quod tantum
simile cognoscit suum simile, et quia hoc dicebant, dicamus
nos quod sentire non est intelligere per intellectum.
Et potest intelligi ita quod responsio sit diminuta, et erit
iste sermo principium; et quasi dicit: et cum iam declaratum
est quod necesse est perscrutari de hac intentione, dicamus
quod sentire non est intelligere. Deinde dixit: *Et hoc manifestum*
est, etc. Idest, et hoc quod intellectus est alius a sensu manifestum
est per se. Sensus enim existit in omnibus animalibus,
intellectus autem in paucis, scilicet in homine. Et dixit *paucis*
propter hoc quod existimatur quod plura animalia communicant homini
in hac virtute;
et quia hoc non fuit manifestum in hoc loco, accepit
concessum, et est quod non possumus dicere quod omnia

152. **1** Dicimus *B D G* ‖ igitur] enim *A B D G* **2** est manifestum *A* manifestum *C* **3** animalibus omnibus *D G* ‖ invenimus *D* **4** [in] *D* ‖ [animalibus] *A* **5** existant *B* **6** idem est *A C* **7** verum est *A C* ‖ existit] ex istis *C* **8** aut *C* **9** animali aliquo *B* aliquo alio *A* **10** <dicamus enim quod etc.> Iste *A* ‖ particulam hanc *C* **11** [quia] *C* ‖ superius a qua *B D G* ‖ incepit] intendit *A* **12** [et (1)] *A* scilicet *C* ‖ determinabant] ponebant *A* **13** [et (1)] *C* et *C*^{2} ‖ [et (2)] *C* **14** <est> comprehensio *B* ‖ sensum et intellectum *A C* **15** multi etiam *D G* multi *B C* **16** [hoc (1)] *A* ‖ quod (1)] et *A* ‖ [tantum] *B D G* **17** [suum] *B* ‖ hec *A* ‖ dicebant <dixit> *C* **18** nos — intellectum] etiam *A* etc. *C* **19** quod] ut *D* ‖ <ista> responsio *C* **20** ille *A B* ‖ [et (1)] *A C* ‖ determinatum *C* de. *A* **22** quod — intelligere] etc. *A* ‖ non est] enim *D* ‖ intelligere <etc.> *C* ‖ [manifestum] *A* **23** [etc.] *A* ‖ [et hoc] *A C* ‖ alius est *A C* **24** <hoc enim idest> Sensus *A* ‖ existit] est *A C* **25** intellectus autem] et hoc idest intellectus *A C* ‖ [scilicet — paucis (2)] *A* **26** propter hoc quod] quia *A* ‖ homini] cum homine *A C* hūūn *D* **27** quia] quod *B* **28** concessum <et dixit> *C* cocessum *B* consensum *D* ‖ possuimus *D* ‖ omnia <etiam> *A C* cum *D*

animalia intelligunt. Et cum hee due virtutes sint diverse subiecto, necesse est ut sint diverse in esse; que enim differunt subiecto differunt in esse. Deinde dixit: *Neque intelligere, in quo sunt*, etc. Idest, neque res intellecte, in quibus est verum in maiori parte et non verum in maiori parte, secundum quod sunt contraria, sunt eadem cum contrariis que sunt in sensu, scilicet in quorum altero est verum in maiori parte, et in altero error in maiori parte. Sensus enim semper dicit verum in rebus propriis, et falsum in universalibus; intellectus autem econtrario verum in universalibus, et falsum in propriis.
Et etiam sensus in rebus propriis magis durat sua veritas quam intellectus in rebus universalibus. Et ideo dixit *semper* cum dixit: *Sentire enim propria verum est semper*; et dixit post: *distinguere autem potest falsari.*

427b14 **153.** *Ymaginatio autem est aliud a sensu et aliud*
427b15 *a distinctione. Et hoc non fit sine sensu, et sine hoc non fit consilium. Quoniam autem non est cum intelligere et consiliari idem manifestum est. Ista enim passio nobis est quando voluerimus; possumus enim ponere in directo oculorum nostrorum, sicut res deposite in conservatione,*
427b20 *et fingere formas. Existimare autem non est nobis; necesse est enim aut falsari*
427b21 *aut verari.*

Cum declaravit quod distinctio non est nisi in habente rationalitatem, incepit declarare quod distinctio que

29 Et cum] etc. idest *D* ‖ hec *B* ‖ sunt *D G* **30** [subiecto] *A B D G* ‖ ut <earum comprehensiones> *A* ‖ [diverse] *C* ‖ [in esse] *A B D G* **31** differunt (1)] differt *D* **32** [in (1) — etc.] *A C* ‖ intellecte] (*B*¹) intelligere *B C* **33** verum est *B D G* **33–34** [et — parte] *D* **33** <erit> verum (2) *B* **34** [sunt (1)] *A* **35** [cum] *C* ‖ alterum *G* **36** <semper> est *A* **36–37** [et — parte] *G* **37** verum dicit *B D G* ‖ propriis rebus *B* **39** [verum — propriis] *C* ‖ universalibus ⌊<in universalibus>⌉ *A* ‖ [et] *A D* **40** [sensus] *A* ‖ in rebus propriis sensus *C* ‖ durat] (*A*²) dat *A* ‖ sua veritas] suavitas *D* **41** quam] quasi *A* ‖ in rebus universalibus intellectus *A* ‖ [Et] *C* **42** proprie *C* ‖ propria — semper] etc. *A* **43** dicit *A* dicet *C* ‖ potest falsari] etc. *A*

153. **1** [est] *G* ‖ [aliud (2)] *A* **3** fit] sit *D* fuit *G* **4** [et] *C* ‖ idem] illud *C* **5** illa *B* ‖ <in> nobis *A C* ‖ volumus *A C* **6** in directo occulorum nostrorum ponere *B* ‖ [ponere] *D G* facere *A* ‖ nostrorum oculorum *D G* **7** disposite *A B* **8** finge *C* ‖ foras *D* ‖ [autem] *B* **9** <in> nobis *A C* ‖ enim est *D* ‖ aut] ut *C* **11** determinavit *C* de. *A* **12** ratiocinalitatem *A* rationabilitatem *D G* ‖ incepit determinare *C* intendit de. *A*

reputatur in quibusdam animalibus esse ratio non est nisi distinctio que fit ab ymaginatione, et quod ymaginatio non est neque sensus neque intellectus. Et dixit: *Ymaginatio autem aliud est a sensu*, etc. Idest, et distinguere non invenitur nisi in habente rationem; ymaginari enim aliud est a sentire et a distinguere per intellectum, et ymaginari non fit absque sentire, et absque ymaginari non fit consiliari. Et quasi innuit hic alietatem istarum trium virtutum secundum prius et posterius in Natura. Si enim sensus fuerit, non sequitur ut sit ymaginatio, sed si ymaginatio erit, sensus erit; et similiter, si intellectus fuerit, erit ymaginatio, et non econtrario. Deinde dixit: *Quoniam autem non est cum intellectu et consilio idem*, etc. Et iste sermo manifestus est. Deinde dixit: *Ista enim passio est nobis*, etc. Idest, ymaginatio enim est voluntaria nobis; cum enim voluerimus ymaginari res depositas in virtute conservativa quas prius sensimus, poterimus facere. Et hoc intendebat cum dixit: *possumus enim ponere*, etc. Idest, et possumus etiam per hanc virtutem fingere formas ymaginabiles, quarum individua nunquam sensimus. Deinde dixit: *Existimare autem*, etc. Idest, existimare autem non est voluntarium. Et hoc intendebat cum dixit: *necesse est enim aut verum aut falsum.* Idest, contingit enim nobis necessario aut existimare verum aut falsum, et non est sic in ymaginatione. Et ista est una rationum ex quibus apparet ymaginari esse aliud ab intelligere.

13 animalibus quibusdam *A* ‖ esse] e^t *D* ‖ [ratio] *C* **14** [nisi] *C* ‖ [quod] *B* quod *B*² **15** [neque (1)] *A C* ‖ neque (2)] nec *C* **16** autem] enim *B D* ‖ [aliud — sensu] *A C* **17** <animali> habente *A* ‖ rationem <ymaginativam> *C* rationenem *G* ‖ enim] autem *A* ‖ est aliud *A C* **18** [a] *A* a *A*² ‖ fit] est *A C* **19** fit] est *A C* **20** hic innuit *A* ‖ alienitatem *D* ‖ illarum *B* ‖ virtutum trium *C D* virtutum *G* ‖ <et> secundum *C* scilicet *D* **21** [et] *D* ‖ <non> fuerit *D* ⌊non⌉ fuerit *B* **22** sequitur] igitur *A* ‖ ut] quod *A C* ‖ sit ymaginatio] ymaginatio fuerit oportet *A* **22–23** si — erit (1)] econtrario *A* **23** <sed> si *D* ‖ fuerit] erit *B D G* ‖ ymaginatio erit *A* ymaginacio *G* ‖ et (2)] sed *A* **24–25** [non — idem] *A C* **25** etc. <idest> *A B D* ‖ [Et — dixit] *A* ‖ iste] ille *B* ‖ [est] *C* ‖ Ista] illa *B* **26** [passio — etc.] *A* passio etc. *C* passio nobis est etc. *D* ‖ enim <cuiuslibet> *A* non *D* ‖ voluntaria est *A C* **27** <in> nobis *A C* ‖ volumus *C* ‖ dispositas *A B* **28** quas <enim> *C* quam *A* ‖ sentimus *A C D* **29** intendit *A* innuebat *C* **29–30** [ponere etc.] *A C* **30** [Idest et possumus] *C* idest possumus *A* et possumus *D G* ‖ [etiam] *A C* ‖ fingere per hanc virtutem *A C* **31** nuncquam *C G* ‖ sentimus *A C D G* **31–32** [Deinde — Idest] *B D G* **32** [etc.] *A C* etc. *Crawford* **33** intendit *A* innuebat *C* ‖ <et> necesse *C* ‖ enim] autem *D* ‖ [aut (1) — falsum] *A C* **34** <et> contingit *D* **35** [sic] *D* ita *A C* **36** ista] hec *A* ‖ ratiocinationum *A C* intentionum *D* ‖ oportet *D* **37** aliud esse *D G*

427b21 **154.** *Et etiam, cum nos existimaverimus aliquod valde timorosum, statim patiemur; et similiter si existimaverimus aliquod audactivum. Per ymaginationem autem dispositio nostra erit sicut dispositio nostra si viderimus res in formis rerum timorosarum aut audactivarum.*
427b25 *Et differentie ipsius consilii sunt scientia et existimatio et intellectus, et contraria istis. Et sermo*
427b26 *de differentiis istorum sit in alio loco.*

Hoc quod dixit manifestum est. Et est alia ratio quod ymaginatio est alia a consilio et existimatione. Quoniam, cum nos existimaverimus aliquod timorosum futurum, quoquo modo nos patimur passione aliqua, sed non passione ac si illud timorosum esset presens. Et similiter cum nos existimaverimus aliquod audactivum futurum, statim patiemur, sed non passione quali illo audactivo existente in presenti. Cum autem ymaginati fuerimus illud timorosum, statim patiemur quasi esset presens. Et intendit hic per *consilium* fidem. Et locus in quo promisit loqui de istis differentiis videtur michi esse liber de Sensu et Sensato; illic enim loquitur de rebus particularibus istarum virtutum, et in omnibus accidentibus earum postremis.

427b27 **155.** *Et quia intelligere aliud est a sentire, et existimatur quod intelligere quoddam est ymaginari et quoddam consiliari, determinandum est prius de*

154. **1** extimaremus *D* ‖ aliquid *A C D* **2** pacientur *C* **3** [si] *G* ‖ existimaverimus] nos extimaremus *D* ‖ aliquid *C D* ‖ auditivum *G* **4** autem] enim *B* aut *C D G* **5** viderimus <nos> *C* videremus nos *A* videremus *B D G* **6** rerum] esse *D* ‖ [aut] *D* **7** sunt <tres scilicet> *A C* ‖ [et (2)] *A C* **8** existimatio et intellectus] intellectus estimatio *A* ‖ [et (1)] *C* **9** differentiis illorum *B* istis differentiis *A C* ‖ sit] fit *B* **10** Hoc quod] quod autem *B* **11** aliud *A C* **12** nos] (B^2) non *D* ‖ estimaremus *A D* ‖ aliquid *D* **13** <quo> quoquo *C* statim paciemur quoquo *G* ‖ nos — non] patimur passione sed non *B* nos patimur passione aliqua *C* non passione non *D* scilicet non *G* ‖ [passione (2)] *A C* ‖ ac] at *C* **14** istud *D* ‖ [nos] *A C* **15** estimaremus *A D* ‖ audactivum] aut accum *C* **16** sed <in alio> *C* ‖ quali] quasi *B* equali *C* ‖ illa *C* illi *D* ‖ aucdacti *C* ‖ extiti *D* **17** [in] *G* ‖ autem] et tunc *D* ‖ illud] aliquod *A C* id *D* **19** in] de *A C* **20** michi videtur *B* videtur *C* ‖ [esse] *C* **21** enim] non *D* ‖ [de rebus] *G* de rebus G^1 **22** istarum] illarum *G* ‖ actionibus *C* ‖ eorum *B* **23** posterius *A* posterus *C* postremus *G*

155. **1** [Et (1)] *A C* ‖ est aliud *C* **2** <est> quoddam *A* ‖ [et] *D G*

ymaginatione; deinde loquemur de alia intentione.
Dicamus igitur quod, si ymaginatio est que fit 428a1
que dicitur ymaginari non secundum similitudinem, est aliqua virtus istarum virtutum, aut dispositio, per quam innuimus et dicimus verum aut falsum. Et ex istis est sensus
et existimatio et scientia et intellectus. 428a5

Cum complevit sermonem de sensu, incepit post loqui de virtute ymaginativa. Et dixit: *Et quia intelligere*, etc. Idest, et quia manifestum est, aut prope, quod intelligere est aliud a sentire, sed non est ita manifestum intelligere esse aliud ab ymaginatione (existimatur enim quod actionum intellectus quedam est ymaginari, quedam credere, et quod nulla est differentia inter ymaginationem et intellectum); quapropter determinandum est prius de virtute ymaginationis; deinde postea loquemur de virtute rationabili. Deinde dixit: *Dicamus igitur quod, si est ymaginatio*, etc. Idest, dicamus igitur quod, si est actio que fit in nobis que dicitur ymaginatio non secundum similitudinem, sicut dicitur sensus falsus multotiens, necesse est ut sit aut aliqua istarum virtutum comprehensivarum distinctivarum, scilicet aut sensus aut existimatio aut scientia aut intellectus, aut virtus alia ab istis virtutibus et dispositio alia ab istis dispositionibus, per quam experimentamur entia, idest eligimus ea; et est unum eorum per que debemus dicere verum aut falsum. Deinde incepit declarare quod non

4 loquamur *C D* **5** [est] *A C D* ‖ [que fit] *G* que sit *A C* **6** qua dicitur *C* a^a differentia *A* ‖ secundum non *C* **7** illarum *B* **8** innuimus <et permentamus ẽcia> *A* innuimus et experimentamur entia *C* innuimus experimentamus *D* **9** aut] et *A C* **10** [et (1)] *C* ‖ [et (2)] *A C* **11** <quia intelligere> Cum *A* ‖ incepit] intendit *A* ‖ loqui post *B* loqui *A C* **12** [Et quia] *C* quia *A* **12–13** [intelligere — quia] *G* **12** [etc.] *A C* **13** et quia] quoniam *A C* ‖ [est (1)] *D* ‖ quod <est> *D* ‖ aliud est *B* **14** [sed] *C* ‖ intllre *A* **14–15** [esse aliud] *A* **15** ymaginari *C* **16** cedere *C* est estimare *A* **17** [est] *C* ‖ intellectus *D* **18** quare *D* ‖ determinandum est prius] determinandum est *A* predeterminandum est *C* determinandum prius *D* **19** ymaginativa *C* ‖ loquamur *D G* ‖ rationali *C* **20** [dixit] *C* ‖ [quod] *G* ‖ [quod — etc.] *A* ‖ [est] *D* **20–21** [est — si] *B C* **21** est ⌊<ymaginacio>⌉ actio *G* ymaginatio est *A* actio est *C* ‖ fit] sit *A C* ‖ que (2)] et *A C* **22–23** falsus sensus *C G* **23** multociens falsus *A* ‖ [aut] *A C* ‖ illarum *B* **24** distinctarum *B D G* distractarum *A* **24–25** scilicet — intellectus] ut sensus etc. *A* **26** ab illis virtutibus *C* a virtutibus illis *A* **26–27** ab istis diffinicionibus *G* a dispositionibus istis *A* **27** experimentamus *A D* experimentatur *C* innuimus *G* ‖ entia] ?convenientia *D* **28** unus *A* ‖ que] quem *A B D* quam *C* ‖ debemus] dicuntur *A* ?demus *B* dicimur *G* **29** aut] vel *A* et *C* ‖ incepit determinare *C* intendit de. *A*

est aliqua istarum virtutum. Et intendit per *intellectum*, ut michi videtur, primas propositiones, et per *scientiam* illud quod provenit ab eis.

428a5 **156.** *Quoniam autem non est sensus declaratum est ex istis rebus, si sensus est aut potentia aut actus, v. g. visus aut visio, et quandoque ymaginatur aliquid quod est neutrum, v. g. quod ymaginatur in sompno. Et amplius, sensus semper est presens, ymaginatio autem non. Et si esset in actu idem, tunc esset possibile* 428a10 *ut ymaginatio esset omnibus bestiis et reptilibus, quod non existimatur, v. g. formicis apibus et vermibus. Et amplius, ille semper est verus; ymaginatio autem est falsa in maiori parte. Et amplius, cum in rei veritate scimus hoc sensibile esse hominem, non dicimus nos ymaginari hoc esse hominem; hoc enim non dicimus nisi quando non manifeste fuerit homo,* 428a15 *et tunc erit aut verum aut falsum. Et ex eis que prius diximus est quod etiam clausis* 428a16 *oculis ymaginatur ymaginationibus.*

Quoniam autem ymaginatio non est sensus declarabitur ex istis rebus quas dicemus. Quarum una est quia sensus est duobus modis, scilicet aut in potentia (v. g. visus quando non agit), aut in actu (v. g. visio). Et est aliqua ymaginatio

30 alia *D* ‖ illarum *B* **31** <quod sit per> primas *C* proprias *D* **32** illud] id *D* ‖ provocat *D*

156. **1** Quoniam] Verum *D* ‖ declaratum] de. *A* **2** <et> si *C* ‖ [est aut potentia] *A* ‖ potentia <est aut potentia> *D* **3–5** [visus — v. g.] *D* **3** [quandoque] *A* **4–5** [aliquid — ymaginatur] *B* **4** aliquod *A* ‖ neutrum est *A C* **5** [v. g. — sompno] *A* ‖ sompno] sono *D* **6** [semper] *A B C D G* semper *J* **8** esset <idem> *A* ‖ <in> omnibus *B D G* **10** vermibus] verboribus *D* ‖ iste *C* **10–11** est semper *B* **11** ymago *D* **11–12** [in maiori parte] *D* **12** amplius <alio modo> *C* **13** hominem] h^m *A* h'iem *D* **13–14** [non — hominem] *D* **14** [nos] *A* ‖ hominem] h^m *A* **15** [non] *D* ‖ manifestus *B* ‖ fuerit homo] fuerint nobis *C* **17** dicimus *G* ‖ [est] *D* ‖ quod] quia *D G* ‖ [etiam] *D* **17–18** etiam — ymaginationibus] sentitur non accidentaliter *A* ‖ clausis oculis] oculis ⌊c⌋ clausis *C* **18** ymaginatur] ymaginantur *D G* **19** <dicit> Quoniam *A G* ‖ demonstrabitur *C* de. *A* **21** <quod> quia *B C G* ‖ [scilicet] *B D G* **21–23** aut — in (2)] actu et *A* **21** [in] *C* **22** [Et] *D* ‖ alia *C*

que non est sensus in actu neque in potentia, scilicet ymaginatio que fit in sompno. Manifestum est enim quod ymaginatio que est in sompno secundum quod est in actu non est sensus in potentia, et secundum quod iste actus est ei sine presentia rerum sensibilium, non est etiam sensus in actu. Deinde dixit: *Et amplius, sensus semper est presens*, etc. Hoc est secundum argumentum, et est quod sensus semper fit cum presentia sensibilis, ymaginatio autem non, sed cum absentia. Deinde dixit: *Et si in actu esset idem*, etc. Hoc est tertium argumentum. Existimatur enim quod non omne animal ymaginatur, et est animal quod non movetur ad sensibilia nisi apud presentiam eorum in actu, ut vermes et musce. Apes autem et formice necessario ymaginantur, apes vero propter artificium, formice autem propter depositionem; sed non curat de exemplo. Deinde dixit: *Et amplius, ille semper est verus*, etc. Hoc est aliud argumentum, et est quod sensus sunt veri semper, idest in maiori parte, ymaginatio autem falsa est in maiori parte. Deinde dixit: *Et amplius, cum in rei veritate*, etc. Hoc est quintum argumentum, et est manifestum per se. Non enim dicimus, quando sentimus aliquid esse tale in rei veritate, quod ymaginamur ipsum, sed quando sensus non vere comprehendit ipsum esse tale. Et si sensus esset idem cum ymaginatione, oporteret quod ubi dicitur sensus ibi diceretur ymaginatio. Deinde dixit: *Et ex eis que prius diximus*, etc. Idest, et est alia ratio, et propinqua predictis, scilicet quod multotiens ymaginantur forme clausis oculis.

23 [sensus] *B D G* ‖ nec *C* ‖ scilicet] sed *B* sic *D* ‖ ymago *D* **24** [enim] *B D G* ‖ ymago *D* **25** <non> est (2) *D* ‖ [in (2)] *A* in *A*¹ **26** <est> iste *D* ille *B* est *C* ‖ ei sine] et ipsum *D* **27** [etiam] *B* **28** [sensus — etc.] *A* ‖ est semper *B* semper et *C* **29–32** [et — argumentum] *A* **29** fit] sit *C* **31** [in — idem] *C* ‖ <idest> Hoc *D* **32** argumentum ⌊<et est quod sensus semper>⌉ *C* ‖ animal] enim *G* **33** moveatur *B D* **35** ymaginatur *D G* **36** [vero] *C* **37** depositionem] dispositionem tessanti sui *A* dispositionem teshauri sui *A*¹ dispositionem thesauri sui *C* **38** [dixit Et] *C* ‖ iste *C* ‖ [semper — etc.] *A* ‖ etc.] et cum *G* ‖ est <etiam> aliud *G* est quarcum *A* est quartum *C* [etiam aliud est *D* **39** semper sunt veri *C* semper fuit verum *A* ‖ [idest] *A C* **39–40** [in maiori parte] *C* **40** [ymaginatio — parte (2)] *D* ‖ autem falsa] falso *A* ‖ <et> in *C* **41** [cum — etc.] *A C* ‖ Hoc <etiam> *B D G* **42** manifestum per se] quod *A* ‖ [enim] *A C* **43** quando] quoniam *B* que *C* ‖ [tale] *C* ‖ in rei veritate tale *A* ‖ quod <est> *C* quando *A* qualiter *D* **44** [ipsum] *B* eum *C D G* ‖ sed] quod *D* ‖ quando] quod *A* ‖ vere non *A* vere *D* **45** talem *B C G* ‖ esset] ēt *D* **46** [sensus] *B D G* esse sensus *A* ‖ <quod> ibi *C* **47** <esse> ymaginatio *A* ‖ [que — etc.] *A C* **47–48** Idest — et (2)] hec est alia ratio est causa *A* hoc est alia ratio est cum *C* **48** scilicet] secundum *C* ‖ multotiens <etiam> *B* **49** ymaginamur forme *D* forme ymaginantur *A C*

428a16 **157.** *Et etiam non est aliquod istorum que semper veridicant, sicut scientia et intellectus; est enim ymaginatio falsa. Remanet igitur considerare utrum sit existimatio, cum existimatio quandoque est vera, quandoque falsa. Sed existimationem*
428a20 *consequitur fides; impossibile est enim ut qui existimat non credat quod existimat. Et nullum brutum et reptile habet fidem; ymaginatio autem est in pluribus eorum. Omnem igitur existimationem consequitur fides; fidem autem consequitur sufficientia; sufficientiam autem rationabilitas. Et reptilium et brutorum*
428a24 *quedam habent ymaginationem, rationem autem non.*

Cum destruxit ymaginationem esse sensum, incepit destruere eam esse scientiam aut intellectum aut existimationem. Et dixit: *Et etiam non est unum istorum*, etc. Idest, et si ymaginatio esset scientia aut intellectus, semper veridicaret, idest diceret verum; sed non est ita; ergo non est scientia neque intellectus. Deinde dixit: *Remanet igitur*, etc. Idest, remanet igitur considerare utrum sit existimatio, cum utrunque dicatur veridicans quandoque et quandoque falsans, et hoc facit existimare eas esse eandem virtutem, secundum duas affirmativas in secunda figura. Deinde dixit: *Sed existimationem consequitur*, etc. Idest, sed existimationem semper consequitur fides, quare, si ymaginatio esset existimatio,

157. **1** non est] inest *A* ‖ illorum *B* ‖ qui *D* ‖ [semper] *A* **2** iudicant *B* dicant *C* iudicat *D* vindicant *G* ‖ sicut] ut *B* ⌊ut⌋ *D* **4** existimatio (1)] estimare *G* ‖ existimatio (2)] estimare *G* estimatio G^2 **5** est] sit *G* ‖ <est> falsa *B* fā *D* ‖ estimationi *B* extimationi *D* **6** enim est *D* **7** quod] et *C* **8** <nullum> reptile *C* reptilium *D G* ‖ <non> habet *B* **8–10** [ymaginatio — fidem] *D* **9–10** omnium igitur *G* igitur omnem *C* **10** fidem] (A^1) fides *A* **11** [consequitur] *A* **12** autem] vero *B* ‖ rationalitas *B* ‖ reptibilium *G* **13** [habent] *B* habent B^2 ‖ autem] aut *G* **14** esse sensum] sensuum *D* ‖ incepit] intendit *A C* **15** eam] causam *A* ‖ [aut existimationem] *B* **16** [Et etiam] *C* ‖ [non — etc.] *A* ‖ [non est] *G* ‖ unum] verum *C* ‖ illorum *B* ‖ [istorum etc. Idest] *C* **17** [et] *A* **17–19** [et — Idest] *D* **17** <aut> scientia *A C* **18** iudicaret *B* vindicaret *G* ‖ [idest diceret verum] *B G* ‖ verum] (A^2) iterum *A* ‖ [ergo — scientia] *A* **18–19** [neque intellectus] *A C* **19** [etc.] *A C* **19–20** remanet igitur considerare] considerandum est igitur *A C* **21** veridicans quandoque] quandoque veridicans *A* quandoque verificans *C* iudicans *D* ‖ [et (1)] *A C* ‖ falsans] falsificans *A* **22** eas estimare *A* ‖ <in unam> virtutem *A* **23–24** existimationem consequitur] etiam *A* estimationem *C* **24** [etc.] *D* **24–25** [Idest — fides] *A D* ‖ consequitur semper *G* consequitur *C* **25** quare] et *B D G* quia *C* ‖ ymaginatio] (A^2) ymaginatione *A* estimatio *C* ‖ esset <esset> *C* posset facere esset *D* ‖ existimatio] ymaginacio *G*

contingeret ut omne ymaginans haberet fidem. Sed multa ymaginantur, tamen non habent fidem; nullum enim brutorum habet fidem, licet plura eorum ymaginentur. Deinde dixit: *Omnem igitur existimationem*, etc. Idest, et quia omne
30 existimans est credens, et omne credens sibi sufficit, et omne quod sibi sufficit habet rationem, necesse est ut omne existimans habeat rationem. Et si ymaginatio esset existimatio, tunc omne ymaginans haberet rationem; sed multa brutorum et reptilium videntur habere
35 ymaginationem sed non rationem omnino; ergo ymaginatio non est existimatio.

158. *Et manifestum est quod ymaginatio impossibile* 428a24
est ut sit existimatio cum sensu, neque 428a25
compositio existimationis et sensus, ex istis rebus et ex hoc quoniam manifestum est quod
5 *existimatio non est alicuius alterius ab eo cuius est sensus etiam, scilicet si compositio que fit ex existimatione albi et sensu eius est ymaginatio. Impossibile est enim ut sit ex existimatione boni et* 428a30
sensu albi, sed ymaginatio est existimatio eius
10 *quod sentitur non accidentaliter.* 428b2

Cum declaravit quod impossibile est ut ymaginatio sit existimatio aut sensus aut scientia aut intellectus, et universaliter aliqua virtutum rationis, incepit declarare etiam quod non est compositum ex existimatione et sensu,
15 ut dicebant quidam Antiquorum. Et dixit: *Et manifestum*

26 <estimans vel> ymaginans *A* ‖ Sed] scilicet *C* **27** tamen] que *A C* ‖ [fidem] *D* **28** habet] y habent *D* ‖ [fidem] *B* fidem B^2 ‖ licet plura] plura tamen *A C* ‖ [eorum] *A* ‖ ymaginantur *A C* **29** Omnem] omne *A* ‖ [existimationem] *A C* ‖ [etc.] *A* ‖ ⌊<et quia omne>⌉ et quia omne *A* omne igitur *B* **30** <quia> omne *B* **31** [quod] *C* ‖ rationem] virtutem *A* **32** [omne] *D* ‖ habet *C* **32–33** [Et — rationem] *A* **32** ymaginativa *D* **33** tunc] etc. *D* ‖ ymaginans] estimans *C* **34** multi *D* ‖ bruta *A* ‖ reptilium] ⌊animalia reptilia⌉ *A* ‖ <esse> habere *G* **35** sed] et *A* ‖ [non] *B* non B^2 ‖ ergo] igitur *C*

158. **1** [est] *D* **1–2** impossibile est ut ymaginatio *C* **2** sit] sic *C* ‖ nec *A C D* **4** quoniam] quandoque *B* quidem *C* quod *D* **6** [scilicet] *D* ‖ si] quod *G* ‖ fit] sit *A* ‖ [ex] *B D* ex B^2 **7** eius] albi *A C* cuius *B D* ‖ [est] *C* cum *G* ‖ ⌊<extimatio>⌉ ymaginatio *D* estimatio *C* **8** [enim] *A C D* ‖ sit ex existimatione] ex estimatione fit *C* ‖ [ex] *B D* ex B^2 **9** sed] Si *A* **11** <et manifestum est etc.> Cum *A* ‖ demonstravit *A* determinavit *C* **12** extimato *D* ‖ sensus aut estimacio *A* sensus an estimatio *C* ‖ aut (2)] an *C* **13** aliqua] nec *D* ‖ virtitum *B* ‖ incepit determinare *C* in. de. *A* **14** etiam] et *D* ‖ [ex] *D* **15** dicebant] dixerunt *A* dixit *C* ‖ [Antiquorum] *A*

est quod ymaginatio, etc. Idest, et manifestum est quod ymaginatio non est existimatio coniuncta cum sensu, neque virtus composita ex existimatione et sensu, ex sermonibus predictis in quibus declaravimus quod ymaginatio non est aliqua istarum virtutum. Quoniam, si esset composita ex eis, contingeret ut vere dicerentur de ea proprietates illarum virtutum ex quibus componitur modo medio. Compositum enim ex aliquibus necesse est ut in eo existant quoquo modo existentia in componentibus. Et ex hoc etiam quia manifestum est quod existimatio vere non esset alicuius nisi eius cuius est sensus, sed deberent esse eiusdem intentionis, scilicet si compositio que fit ex existimatione albi et eius sensu, ut quidam dicebant, esset ymaginatio. Et innuit Platonem opinantem, ut reputo, quod ymaginatio est ut in eodem componantur nobis existimatio et sensus insimul. Deinde dixit: *Impossibile est enim ut sit*, etc. Idest, existimatio enim est boni, et sensus albi, et impossibile est ut ymaginatio sit composita ex existimatione eius quod est idem esse album et bonum. Existimatio enim et sensus, secundum hunc modum, non erunt eiusdem nisi accidentaliter; ymaginatio autem apud eos est existimatio et sensus eiusdem rei non accidentaliter. Et est necessarium ut sit ita, quoniam, si ymaginatio est eiusdem rei (et hoc manifestum est), et componitur ex existimatione et sensu, necesse est ut existimatio et sensus sint eiusdem rei essentialiter.

428b2 **159.** *Et ymaginamur etiam res falsas, et cum hoc habemus in eis opinionem veram, v. g. quoniam*

16 [est (1) — etc.] *C* est *A* ‖ [et] *C D* ‖ <secundum> quod *B* **17** [ex] *D* **18** sermonibus <istis> *C* **19** determinavimus *C* de. est *A* **19–20** virtutum istarum *A* **20** [si esset] *C* si erat *D* **21** proprietates ⌊<proprietates>⌉ *D* **22** ex] de *D* **23** <manifestum est> necesse *A* ‖ ut] quod *A C* **25** etiam] et *D* ‖ quia] quoniam *A C* ‖ <quod necesse est> quod *A* ut *D* ‖ [vere] *C* deberet ut *B D G* ‖ <obiecta> alicuius *C* **26** sed] si *A* ‖ debent *A C* **27** scilicet si] sed *C* ‖ fit] fuit *C* ‖ [ex] *D* **29** <dicentem et> opinantem *A C* **30** ut] cum *A* quod *D* ‖ componitur *A* componuntur *C* ‖ <in> nobis *A C* **31** [est — etc.] *C* est *A* **32** [enim] *A C* **33** compositio *B D G* ‖ [ex] *D* **34** [esse] *C* omne *B* ‖ bonum et album *A C* ‖ extimatione *D* **35** [et] *B* ‖ [secundum hunc modum] *A* hunc modum *D* ‖ erunt] esset *C* **36–37** [ymaginatio — accidentaliter] *B* **37** Et (2)] *J* aut *A B C D G* **38** necessarium] nuncquam *A* verum *D* ‖ <ista> ita *A* **39** est manifestum *A C* manifestum *G* ‖ et (2)] quod *C* ‖ [ex] *D* **40** extimato *D* **41** <non accidentaliter sed> essentialiter *C*

159. **1** [Et (1)] *D* Ut *B* Cum *C* ‖ cum] in *C* ‖ hoc <est> *D*

nos ymaginamur quantitatem solis esse pedalem,
et credimus ipsum esse maiorem terra. 428b5
Contingit igitur aut ut homo proiiciat existimationem
quam habebat, et est salva salute
rei, sine vigilia et sine sufficientia econtrario,
aut, si fuerit permanens adhuc in ipsa,
necessario hoc idem erit verum et falsum. Sed
non efficitur falsum nisi quando res transmutatur
absque eo quod sit percepta. 428b9

Et signum eius quod existimatio et sensus non sunt eiusdem rei comprehensibilis est quod multotiens contradicunt sibi in eadem re. Sentimus enim res falsas, et cum hoc habemus in eis opinionem veram, v. g. quod visibiliter sentimus quantitatem solis esse pedalem, et cum hoc opinamur vere solem esse maiorem terra. Deinde dixit: *Contingit igitur aut ut homo proiiciat*, etc. Idest, contingit igitur, si existimatio et sensus in talibus rebus sint eiusdem comprehensibilis, aut ut homo proiiciat opinionem veram in istis rebus, licet opinio sit salva, non transmutata propter rei transmutationem de qua est opinio ab aliqua dispositione in aliam, neque propter hoc quod opinans etiam transmutatur propter aliquam infirmitatem aut vigiliam aut argumentum quod induxit conclusionem contrarii, sed transmutata per se, cum sensus et existimatio quasi sunt idem, quia sunt eiusdem; dico, ut proiiciat, aut ut remaneat in ea

3 solem *A* ‖ bipedalem *B* **4** terra] hicōne *G* **5** prohiciat *B G* prohytiat *D* **6** quem *D* **6–7** rei salute G^2 rei *G* **7** <errore et> vigilia *B* errore *C G* ‖ [econtrario] *A B* econtrahat *C* et contrario *D* econtra *G* econtrario *I* **8** aut] autem *B* ac *D* ‖ [aut si] *C* ‖ permanens fuerit *A* ‖ ipso *A* potentia *D* **9** [idem] *A* ‖ et] vel *A C* **10** [non] *B* non B^2 ‖ falsa *A* ‖ quando] quia *C* **12** <idest> Et (1) *A* Idest *C* Dicit et *G* ‖ <est> quod *C* **13** comprehendentis *B D* ‖ est] et *D* **14** Sentimus enim] quoniam sentimus *C* **14–15** Sentimus — veram] et hoc est quod d^{t} et ymagi^{ur} etc. de. di. *A* **15** in] cum *D* ‖ in — veram] oppinionem veram in eis *B* **16** quod] scilicet quia *A* ‖ sentimus visibiliter *A C* ‖ quantitatem solis] solem *A C* **17** oppinantur *B D* ‖ solem <ipsum> *C* ipsum *A* ‖ maiorem esse *D* **18** ut aut *D* **18–19** [aut — etc.] *A C* **18** prohiciat *B D G* **19** existimatio] ymaginatio *A* **20** [sint] *D* sit *G* ‖ prohiciat *B D G* **21** istis] talibus *A C* ‖ licet] Sed *A* ‖ sit salva] est falsa *C* **22** <nec> propter *A* ‖ transmutationem rei *B* **23** nec *A* **24** [etiam] *A C* ‖ propter] per *B D* **25** <per> vigiliam *B* ‖ aut (2)] et est quasi *C* ‖ <aliud> argumentum B^2 **26** conclusioni *B* rationem *A C* complexionem *G* ‖ contrarii sed] contra et hii secundum *D* ‖ <non> transmutata <est> *A* transmutatur *B G* transmutata est *C* **27** [quasi] *D* quando *A* que *C* ‖ sint *B* **28** prohiciat *B G* aut prohytiat *D* ‖ [ut (2)] *A C* ‖ eo *D*

credendo duo contraria insimul, et erit res in se vera et falsa insimul in eodem tempore. Deinde dixit: *Sed non efficitur falsa nisi quando res transmutatur.* Idest, et impossibile est ut opinio vera revertatur et fiat falsa per se, sed non fit falsa nisi quando res transmutatur in se absque eo quod illa sit percepta. Et cum impossibile est ut eadem res sit vera et falsa, et est impossibile ut verum transmutetur ex se sine transmutatione rei, ergo impossibile est ut existimatio et sensus sint eiusdem rei.

428b9 **160.** *Ymaginatio igitur non est aliqua istarum,*
428b10 *neque ex eis, sed sicut aliquid movetur per motum alterius, et ymaginatio existimatur esse motus, et impossibile est ut sit sine sensu, sed in eis que sentiuntur et in eis que habent sensum,*
428b14 *et fit etiam motus ab actione sensus.*

Cum destruxit ymaginationem esse aliquam istarum virtutum aut compositam ex eis, incepit demonstrare substantiam et essentiam eius. Et dixit: *Ymaginatio ergo,* etc. Idest, declaratum est igitur ex hoc sermone quod ymaginatio non est aliqua istarum virtutum, neque composita ex eis, sed substantia istius virtutis est quod dico. Quoniam, si sunt quedam que moventur ab aliis et movent alia, et ymaginatio videtur esse virtus mobilis et passiva ab alio, et impossibile est ut sit sine sensu, sed est in rebus sensibilibus et in animalibus habentibus sensum perfectum, et possibile est ut motus fiat a sensu qui est in actu, necesse est ut ymaginatio in actu nichil aliud sit nisi perfectio istius virtutis per intentiones

29 credenda *C* **29–30** falsa et vera in se *A* vera et falsa in se *C* **30** simul *C* **30–31** [efficitur — transmutatur] *A C* **32** <sit> vera A^2 ‖ <et> revertatur *A* **32–33** [sed — se] *B* **33** absque] scilicet *C* **34** [illa] *A C* ea *D* ‖ sit (1)] fit *D* ‖ precepta *C* **34–35** vera sit *A* **36** ex] in *A C G* ‖ [sine] *B* sine B^2

160. **1** <cum> Ymaginatio *A* ‖ igitur] ergo *A* ‖ illarum *B* **2** ex eis] existit *C* ‖ sed] nisi *B* **4** [et] *G* ‖ [sit] *A* ‖ sed] hoc *A* **5** [que (1) — eis (2)] *G* que — eis G^2 ‖ senciunt *A* secuntur *C* **6** fit] sit *A* **7** <Cum ymaginatio ergo etc.> Cum <etiam> *A* ‖ aliquarum illarum *B* veram istarum *D* **8** compositum *A D* ‖ eis] istis *A* ‖ incepit determinare *C* inten. de. *A* **9** substantiam <eius> *C* ‖ [eius] *A* ‖ ergo] igitur *B* eius *D* etiam *G* **10** [etc.] *A* est *C* ‖ determinatum *C* de. *A* ‖ [igitur] *A* ergo *C* ‖ [sermone] *C* **11** illarum virtutum *B* virtutum istarum *D* ‖ nec *A* **12** eis] hiis *A* ‖ substantie *D* **13** [sunt] *A* sint *C G* **14** mobilis virtus *A C* mobilis *D* **15** alia *G* ‖ <quod> impossibile *B G* ‖ [est] *B C* **16** est] etiam *D* **17** perfectuum *A* ‖ est possibile *C* est *A* impossibile est *D* ‖ ut ⌊<sit sine sensu>⌉ *D* **18** ymaginatio] in ymaginatione *B* ‖ [in actu (2)] *A C* ‖ nichil] nisi *D* **19** [nisi] *D*

sensibiles existentes in sensu secundum modum secundum quem sensus perficiuntur per sensibilia que sunt extra animam, et quod prima perfectio istius partis anime sit virtus que innata est se assimilare sensationibus que sunt in ipso sensu communi. Sed Aristoteles propalavit in hoc sermone precedens, et tacuit consequens, quia est manifestum, et quia post declarabit ipsum modo perfectiori; et ideo dimisit illud in hoc loco.

161. *Et oportet ut iste sit similis sensui (iste enim* 428b14
motus impossibile est ut sit extra sensum, aut ut 428b15
sit in carente sensu), et ut sit illud quod habet ipsum agens et patiens multas res; et erit verus et falsus. Et contingit hoc propter hoc quod narrabo. Sensus rerum propriarum est verus, et fere non cadit in ipsum falsitas. Deinde post sensus rei quam sequuntur ista; et 428b20
in hoc loco potest falsari; v. g. hoc esse album; in hoc enim non falsat; quoniam autem album est hoc aut aliud falsatur. Deinde tertius sensus, et est sensus communium consequentium res quas consequuntur propria, et sunt ea quorum esse est propriorum in eis, et dico motum et quantitatem, et sunt ea que contingunt sensibilibus. Et in istis proprie cadit error. Sensus 428b25
igitur et motus qui fiunt ab actu differunt a sensu, et differunt ab istis tribus modis sensus. Primus igitur, quando sensus fuerit presens, erit verus; et alius falsatur sive fuerit presens sive absens, et maxime quando sensibile

22 partis] virtutis *C* **23** est] sunt *C* **24** communi sensu *C* ‖ Sed Aristoteles] harum *C* ‖ probavit *D* **25** precedens] antecedens *A C* **26** <et> quia (1) *A* ‖ [post] *B* ‖ ipse *D* **27** [et] *A* ‖ illud] eum *B D G*

161. **1** iste (1)] ille *B* ‖ iste (2)] ille *B* **1–2** motus enim *A D* **2** [est] *D* ‖ [ut (2)] *D* **3** sit (1)] sic *D* ‖ [ut] *D* ‖ illud] id *D* **4** [ipsum] *A C* ‖ et (1)] ut *D* **5** et (1)] vel *A* ‖ falsus] similis *D* **7** [et] *A* ‖ fere] (G^2) forte *G* ‖ [non *A* **8** quem *A B C D* ‖ sequitur *A* secuntur *C G* ‖ illa *B* **11** aut] vel *A C* ut *G* ‖ certius sensus *D* sensus tertius *A C* **12** [et est] *G* ‖ [sensus] *A G* **13** <in> quas *D* ‖ consequitur *C* ‖ sunt] facit *B* **14** proprium *B* **16** sensibilibus] sensibus *C D* **17** fiunt] sunt *A B C D* **18** [a sensu] *D* ‖ tribus] rebus *C* **19** igitur primus *A* ‖ <est> quando *B* igitur qui *C* ‖ [sensus (2)] *A C* **21** sensibilis *A C*

428b30 *fuerit remotum. Si igitur quod narravimus*
non est alio modo quam diximus, et illud
quod narratum est est ymaginatio, ymaginatio
429a2 *igitur est motus a sensu qui est in actu.*

Et necesse est, si ymaginatio est motus a sensu in actu, ut iste motus qui est ymaginatio sit similis sensui in eis que contingunt sensui, et quod sit impossibile ut iste motus sit extra sensum aut extra animalia, et sint ea que habent hanc virtutem ex animalibus agentia per illam et patientia multas res, et sit vera et falsa, sicut est de sensu. Deinde dixit: *Et contingit hoc*, etc. Idest, et contingit ut in ymaginatione accidat verum et falsum, cum sit motus a sensu qui est in actu, ex hoc quod narrabo de hoc quod accidit in sensu. Sensus enim quidam est verus in maiori parte, et est sensus qui est rerum propriarum, v. g.: hoc est album aut nigrum. Et quidam est falsus in maiori parte, et est duobus modis, scilicet sensus sensibilium accidentalium, v. g. quod iste albus est Socrates vel Plato, et sensus sensibilium communium, v. g. quantitatis et motus; quoniam in hiis duobus modis sensibilium cadit error. Et cum ita sit, necesse est ut ymaginationi accidat de hoc illud quod accidit sensui, et plus. Primo autem quia motus qui fit in ymaginatione a sensu qui est in actu differt a motu qui fit in sensu a sensibilibus apud absentiam sensibilium, et propter hoc accidit falsitas ymaginationi. Secundo vero quia motus istorum trium modorum sensus ad virtutem ymaginativam differunt abinvicem: ymaginatio autem que est sensibilium propriorum, quando sensus

22 remotio *A C* **23** aliquo moto quam dixerimus *C* **24** narravit *B* ‖ est (2)] enim *B* sit *D* **26** <oportet. dicit. et oportet idest> Et *A* Et oporteret idest *C* Et dicit iste motus *D* Dicit et *G* ‖ a sensu motus *C* ‖ <qui est> in *B* **27** ille *B* ‖ eis] his *D* **28** ut] quod *D* ‖ isti *C* ille *B* **29** extra sensum sit *C* ‖ animam *D* ‖ sint] sunt *C* **31** patientia] patiam *D* ‖ <per> multas res *G* res multas *D* ‖ [sit] *G* fit *C* sint *D* ‖ et (3)] aut *C* **32** [etc.] *A* **34** est <sensus> *A* **35** de] scilicet ex *A* idest ex *C* ‖ quidam] quidem *A* qui *C* quiddam *D* **36** in maiori parte est verus *A* **37** hoc <autem> *A C* ‖ aut] vel *D* ‖ [Et] *C* **38** [scilicet] *B D G* **39** sensibilium sensus *A* ‖ [quod] *A* ‖ ille *B* **40** Socrates] sō *A C G* s'o *B* ‖ vel] et *C* ‖ sensibilium communium] communium sensibilium accidentium *C* **41** quantitas *A B* quantitates *D G* **42** accidit *B* **43** [est] *D* ‖ ymaginacione *A* in ymaginacione A^2 ymaginatio *C* ‖ [illud] *B* idem *A* **44** plus] pluries *A* **45** fit] est *D* **46** [in sensu] *A* ‖ sensibilibus] sensibus *A D* ‖ sensibilium] sensibilis *A* ‖ [et] *D* et D^1 **47** [hoc] *D* ‖ Secunda *B D G* **48** istarum *D* illorum *A B* **49** differt *G* ‖ adinvicem *C* **50** autem] igitur *G*

comprehendit ea prius, omni modo est vera; ymaginatio autem que est aliorum modorum sensibilium, licet comprehendat ea, est falsa, cum sensus errat in eis. Deinde dixit: *Sensus igitur et motus qui fiunt ab actu*
55 *differunt a sensu.* Idest, ut michi videtur, comprehensio igitur et motus qui fit a sensu in actu que sunt ymaginatio differunt a sensu in actu in eo quod invenitur de veritate et in sensu. Et intendebat per hoc quod sensus est verus, et cum sensibile absentaverit se, forte transmutabuntur
60 illa signa remanentia ex eo in sensu communi, et hoc erit causa erroris virtutis ymaginative, licet sensus fuerit verus. Deinde dixit: *et differunt ab istis tribus*, etc. Idest, et differt iste motus qui fit ex tribus modis sensus in actu, scilicet qui fit in virtute ymaginativa, ab istis tribus modis
65 sensus. Motus igitur qui fit a sensu qui fit a primis sensibilibus propriis erit verus, quando sensus fuerit presens, idest quando sensus eorum in actu precedit ymaginationem; duo autem alii motus, qui fiunt a duobus aliis modis sensus in actu, qui fit a duobus aliis modis
70 sensibilium, falsatur, licet sit presens sensus et senserit illa ante ymaginationem, et maxime quando tempus comprehensionis sensibilis a sensu fuerit remotum.

Et quia necesse est, si ymaginatio est motus a sensu in actu, ut ymaginatio sit similis sensui in omnibus suis
75 dispositionibus, et ut sit possibile reddere causas omnium apparentium in ea per sensum, et si fuerit similis sensui in omnibus suis dispositionibus, ut sit motus a sensu in actu; et apparet quod est similis; et iam apparuit etiam ex hoc sermone quod causas omnium apparentium in ea possumus

51 [ea] *D* ‖ [prius] *B* **52** est <sensibilium propriorum quando sensus comprehendit ea prius omni modo vera. manifestatio autem est que est> *C* **53** comprehendit *G* ‖ eis] eas *D* **54–55** [qui — sensu] *A C* **54** fiunt] fuit *D* **55** michi] non *D* **55–56** comprehensio igitur] (D^2) igitur comprehnsio *D* **56** a] ex *C* ‖ que] qui *C* ‖ sunt] est *A* fiunt *G* ‖ ymaginationi *B* **57** differt *A* ‖ in (2)] ex *A* **58** [et (1)] *C* ‖ intendit *A C* **59** transmutabuntur] transmutabunt se *A* **60** ista *C* ‖ communium *D* ‖ hec *D* **61** ymaginatione *C* **62** dixit et diffrt *D* differt et dixit *G* ‖ [ab — etc.] *A C* **63** differunt *A* difert *D* ‖ [iste] *A* ille *B* ‖ qui fit] que sunt *A* **63–65** [in — sensus] *A* **64** qua *G* ‖ fit] fiunt *C* **65** [Motus] *G* ‖ fit a (1)] est in *D* **66** erit] est *B* **68** motus] modi *A* ‖ fiunt] sunt *A B C D* **68–69** a duobus aliis] in alliis duobus *D* **69** [modis (1)] *G* ?modis G^1 ‖ sensus] scilicet *G* ‖ [sensus — modis (2)] *D* ‖ que *B* ‖ [a] *C* ‖ aliis modis (2)] modis aliis *G* modis *A* **70** sensus sit presens *C* sensus presens *A* ‖ et <si> *C* etiam si *A* ‖ senserint *C* sentit *D* **71** illam *C* ‖ ante] autem *C D* ‖ ymaginationem] ymaginatio est *D* **72** apprehensionis *C* **74** [suis] *A B G* sui *C* **75** possibile sit *C* inpossibile sit *A* ‖ causas reddere *D* **76** [in ea] *D* ‖ [sensui] *D* **77** [omnibus] *D* ‖ [suis] *A D* sui *C* **78** apparet] oportet *D* ‖ iam] ideo *D* ‖ [etiam] *A C* **79** [in ea] *B*

reddere secundum quod est motus a sensu, et quod impossibile est reddere eas per aliam virtutem; et tunc, quia necesse est hoc totum, congregavit omnia que dixit, et dedit conclusionem quam intendebat. Et dixit: *Si igitur quod narravimus*, etc. Idest, si igitur hoc quod narravimus de hac parte anime videtur esse, et omnia que contingunt in ea non contingunt in ea nisi secundum quod est motus a sensu qui est in actu tantum, non per aliam virtutem anime (sed si posuerimus ipsam esse aliam virtutem virtutum anime comprehensivarum, aut compositum ex pluribus una earum, continget impossibile, ut declaratum est ex hoc sermone; illud autem quod narravimus est illud quod dicitur ymaginatio in rei veritate), ergo ymaginatio est motus a sensu qui est in actu. Et debes scire quod ymaginatio videtur esse motus a sensu in actu per alterum duorum. Quorum unum est quod, cum fuerit positum quod non est modus quem possibile est dicere nisi modi predicti, scilicet aut ut sit scientia aut intellectus aut existimatio aut sensus aut compositum ex eis aut motus factus a sensu, et ex omnibus accidit impossibile nisi ab eo quod sit motus a sensu (ex hoc enim nullum accidit impossibile), necesse est ut ymaginatio sit motus a sensu in actu. Secundum autem est quod, cum fuerit positum ipsam esse cum sensibili et in sensibili, et similem ei in omnibus suis dispositionibus, poterimus reddere causas omnium apparentium in ea ex hoc modo; unde necesse est ut sit motus a sensu in actu. Et Aristoteles congregavit ambo, et conclusit quod necesse est ut substantia ymaginationis sit ista substantia. Et sic debemus intelligere sermonem Aristotelis in hoc loco.

80 a sensu et] in actu et *A* a sensu in actu *C* **81** ea *A C* **82** [est] *D G* ‖ hoc] (*D*¹) habet *D* ‖ totum] cm̄ *A* tunc *C* **83–84** [quod narravimus etc.] *A C* **84** [hoc] *D* **85** videtur] ut dentur *D* ut detur *G* ‖ esse] cause *D* **86** ea (1)] ipso *A C* eo *B G* ‖ [non — ea (2)] *B D G* ‖ ea (2)] *I* eo *A C* ‖ [nisi] *D* non *C* **87** [qui est] *B D G* ‖ tantum] tamen *A* **88** [anime — virtutem] *B* ‖ ipsum *C* **90** compluribus *A* ‖ eorum *G* ‖ contingit *A C* ‖ determinatum *C* de. *A* **91** aliud *C* id *D* **92** illud] id *D* ‖ [in] *A* **93** qui est a sensu *A C* a sensu *D* **93–94** [Et — actu] *B D* **95** duorum <modorum> *C* **96** motus *A C* ‖ quem] quod *C* ‖ nisi] ut *A* **97** aut ut sit] sicut *A* aut sit *B* aut ut *D* **98** [existimatio aut] *A* ‖ [sensus aut] *B* ‖ compositio *G* **100–101** [nisi — impossibile] *D* **100** sit] fit *C* **101** [est] *D* **102** actu ⌊<et aristoteles congregavit ambo et conclusit>⌉ *G* **103** ipsum *A* ‖ in sensibili et cum sensibili *A* ‖ sensibili (1)] sensibile *B* ‖ simile *A C* **104** [suis] *C* ‖ dispositionibus suis *A* ‖ <et> poterimus *A* **105** causam *C* **106** [unde] *A* ‖ est <ex hoc> *D* **107** ⌊<et>⌉ congregavit *A* ‖ ambo <a multo> *C* ‖ et <quod> *D* ‖ ut] quod *D* ‖ [substantia] *D* **108–109** intelligere debemus *A C* **109** loco] libro *D*

162. *Et quia visus proprie est sensus, derivatum fuit ei nomen a luce; impossibile est enim videre sine luce. Et quia sensationes figuntur in eo, et ipse est eodem modo, ideo animal agit per ipsum multa, quorum quedam sunt quia non habent intellectum, ut bruta, et quedam quia forte intellectus in eo sincopizatur ab aliquo accidente aut infirmitate aut sompno, ut homines. Hoc igitur sit finis nostri sermonis de ymaginatione, que est, et quare.* 429a2 429a5 429a9

Et quia visus proprie est illud quod dicitur sensus primo, cum est nobilissimus sensuum, et non perficitur nisi a luce, ideo nomen istius virtutis derivatur a nomine lucis in lingua Greca. Deinde incepit narrare utilitatem istius virtutis in animalibus, scilicet causam finalem. Et dixit: *Et quia sensationes figuntur in ea*, etc. Idest, et quia sensationes figuntur et remanent in animali ymaginanti post absentiam sensibilium in eo modo secundum quem erant apud presentiam sensibilium, ideo animal movetur ab istis sensationibus per hanc virtutem apud absentiam sensibilium multis motibus ad sensibilia et non sensibilia, querendo utile et fugiendo nocivum, quemadmodum movebatur per sensus a sensibilibus, ita quod animal non caret utilitate in presentia sensibilium apud absentiam eorum, sed ista virtus remanet in eo modo secundum quem erat apud presentiam sensibilium. Et universaliter utilitas sensuum apud presentiam sensibilium

162. **1** prope *A* ‖ est] fuit *D* ‖ dirivatum *C G* dinatum *A* **2** est enim] (*B*²) est *B* enim est *C D* **3** sentiones *D G* ‖ finguntur *A D* **4** [est] *B* est *B*² ‖ eodem modo est *A C* ‖ agunt *G* intelligit *A C* **5** [sunt] *A* **6** quia] que *C* ‖ habet *G* **7** quia] que *C* ‖ in eo sincopatur *C* ex eo sincopizatur *A* sincopatur in eo *B* sincopizatur *D* **8** [ab] *D* **9** Hoc igitur] et hoc *B* ‖ sit] fit *C G* **10** [de ymaginatione] *B D G* **11** <Idest> Et *A C* Dicit et *G* ‖ [proprie] *A* ‖ illud] id *D* **12** cum] quia *D* ‖ perficitur] (*B*²) **13** a (1)] ex *A* ‖ <et> ideo *G* ‖ dirivatur *C G* dinatur *A* **13–14** <luce et a> nomine lucis *A* luce *B* **14** incipit *C* intendit *A* **15** universalitatem *C* **16** sentiones *D G* ‖ [sensationes — etc.] *A C* ‖ finguntur *D* ‖ [etc.] *B D G* etc. *Crawford* **16–17** [Idest et] *B* **17** senciones *G* ‖ finguntur *C D* **18** ymaginati *D* ‖ absentiam] (*G*¹) sententiam *G* **18–21** [eo — sensibilium] *A* **19** [presentiam] *B* presentiam *B*² potentiam *G* **20** sensionibus *G* **21** sensibilium <ideo animal movetur> *G* ‖ multis] istis *A* ‖ motibus] modis *C* **22** [et non sensibilia] *A* ‖ fugiendo] fingendo *C* **23** sensum *C* **24** [animal non] *A* ‖ careat *A* **25** <et> apud *A* ‖ presenciam *A* ‖ illa *B* ita *D* ‖ remanet] tenet *A* **26** eo] eodem *C* **27** [Et — sensibilium] *D*

data est huic virtuti apud absentiam sensibilium,
ita quod animal per hoc habet esse nobilissimum in
habendo salutem. Deinde dixit: *quorum quedam*
quia non habent intellectum, etc. Idest, et quedam
animalia agunt per hanc virtutem quia non habent intellectum,
et habent istam virtutem loco intellectus in
acquirendo salutem; et quedam agunt per illam quando
intellectus fuerit sincopizatus ab infirmitate aut
alio, et sunt animalia habentia intellectum, ut homines;
tunc enim est eis loco intellectus. Hic igitur est sermo
de ymaginatione, quid est, et quare; et hec duo naturaliter
sunt desiderata.

28 apud] ad *A* **29** anima *A C* ‖ <quod> habet *G* **31** [quia — etc.] *A C* ‖ habet *D G* ‖ [et] *A B C D G* et *Crawford* **32** quia] que *C D* **32–33** [quia — virtutem] *B* quia — virtutem B^2 **33** habet *G* **34** salutem] sal't. *D* ‖ istam *C* **34–36** quando — alio] quia forte etc. *A* **35** cincopizatus *C* ‖ aut] et *G* **36** alio <modo> *C* ‖ sunt] sicut *C* ‖ intellectum] *Crawford* intellectus *A B C D G* **37** [eis] *D* ‖ igitur] ergo *A C* **38** et quare est *A* et quia est *C* et quare *D* **39** considerata *A* consideranda *C*

AVERROIS CORDVBENSIS COMMENTARIVM MAGNVM IN ARISTOTELIS DE ANIMA LIBRVM TERTIVM

Editio Bekkeriana iii. 4

429a10

1. *De parte autem anime*
per quam anima cognoscit et intelligit (utrum
est differens aut non differens in magnitudine,
sed in intentione) perscrutandum
est de differentia que sit, et quomodo sit formare
per intellectum.

429a13

Cum complevit sermonem de virtute
ymaginativa, que sit, et quare, incepit
perscrutari de rationabili, et querere
in quo differt ab aliis virtutibus
comprehensivis, scilicet virtute sensus
et ymaginationis; et hoc in prima et
ultima perfectione, et in actione et passione propria,
cum necesse est ut virtutes diverse diversentur in hiis
duobus, et cum in hiis duobus fuerint diverse, manifestum
est quod necesse est ut diversentur in qualitate
actionis, si fuerint active, aut passionis, si passive, aut
in utroque, si utrunque. Et quia intentio eius est talis,
incepit primo demonstrare quod esse istius virtutis,
scilicet ipsam esse diversam ab aliis virtutibus anime,
manifestum est per se, cum per hanc virtutem differt
homo ab aliis animalibus, ut dictum est in multis
locis. Et hoc quod est dubium, utrum differt ab
aliis virtutibus in subiecto sicut in intentione, aut tantum
differt in intentione, non est necessarium ad presciendum

1. **1** autem anime <est perscrutandum> *B* autem anime perscrutandi inest *C* autem anime perscrutandum est *D G* anime autem perscrutandum est *A* autem anime *Crawford* **2** anima] (A^2) aliam *A* ‖ intelligit et cognoscit *A C* **3** differens (1) <specie> *A* differens semper *B C* pars differens *D* ‖ <ab ymaginatione et> in magnitudine *C* ?ymaginatione *B* in magnitudine B^2 ymaginative *D* **4** [in] *A C* **5** [de] *B* ‖ formare sit *A C* **7** <de parte autem anime> Cum *A* **7–8** imaginativa virtute *D* **8** quare <sit> *C* ‖ intendit *A* **10** differunt *C* **11** comprehensionis *A* **12** prima] propria *A C* **13** perfectione] (A^1) perfectiones *A* ‖ <ut> in *D* ‖ <in> passione *B* **14** diverse virtutes *A C* virtutes divise *D* ‖ hiis] istis *A* **15** [in] *B* **16** [est (1)] *C* ‖ [est (2)] *B* est B^2 ‖ ut] quod *D* **16–17** qualitatibus activis *A C* **17** passionis] passivis *A C* ‖ <fuerint> passive *A C* **18** [in] *A D* ‖ utroque] utrunque *D* ‖ quia] que *C* ‖ intentio eius] natura *D* **19** primo incepit *D* inten. primo *A* incepit *C* ‖ determinare *C* de. *A* ‖ esse] iste *G* **23** [hoc] *G* ‖ quod] quidem *B C* **24** virtutibus] animalibus *D* ‖ [in (2)] *C D* **24–25** [aut — intentione] *A* **25** differat *C* ‖ [in] *C D* ‖ intencioni *C* ‖ preciendum *C*

in hac perscrutatione, sed forte ex hac perscrutatione
declarabitur quomodo est. Et dixit: *De parte*
autem anime, etc. Idest, pars autem anime qua comprehendimus
comprehensione que dicitur cognoscere
et intelligere, cum manifesta est esse diversa ab aliis
virtutibus, et ignorare primo utrum differt ab aliis
virtutibus anime subiecto et intentione (ut Plato et
alii dicebant quod subiectum istius virtutis in corpore
aliud est a subiecto aliarum), aut non differt ab aliis in
subiecto, sed tantum in intentione, non nocet in hac perscrutatione
quam intendimus, modo perscrutandum
est de differentia qua ista virtus differt ab aliis. Deinde
dixit: *et quomodo est formare per intellectum*. Idest,
et prius est perscrutandum quomodo est formare per
intellectum, utrum sit actio aut receptio; scire enim actiones
anime prius est apud nos quam scire eius substantiam.
Et videtur quod intendebat hic per *cognoscere*
cognitionem speculativam, et per *intelligere* cognitionem
operativam, cum intellectus sit communis omnibus,
cognitio autem non.

429a13 **2.** *Dicamus igitur quod, si formare per intellectum*
est sicut sentire, aut patietur quoquo modo
429a15 *ab intellecto, aut aliud simile.*

Cum narravit quod principium perscrutationis de
substantia huius virtutis est perscrutari de genere huius
actionis que est formare per intellectum, et scire genus
precedit scire differentiam, incepit primo dubitare

26 perscrutatione (1)] intencione *C* **27** [quomodo est] *G* quomodo *B D* **28** [autem anime etc.] *C* autem *A* ‖ [etc. — anime (2)] *D* ‖ [autem (2)] *C* ‖ [anime (2)] ‖ qua] quam *C* quia *D* **30** [cum] *A C* ‖ manifestum *B D* **31–32** [et — virtutibus] *A B C D* **32** <aut> subiecto *A* **32–35** ut — intentione] tantum *A* **32** Plato] .p. *D* **34** est aliud *B D* ‖ [a] *B* a B^2 in *D* ‖ subiectis *D* ‖ differunt *D* ‖ ab aliis in] in aliis *C* **35** tantum in intentione] intencione tantum *C* ‖ nocet] vocat *A* ‖ perscrutatione <intencionem> *A* perscrutatione sed intencione *C* **36** quam] [quam] qua *A* **37** [de] *C* ‖ que *G* ‖ [ista] *D* ista D^1 illa *B* ‖ diffrt *D* **38** [est — intellectum] *A C* **39** et — est (2)] aut *A* ‖ perscrutandum est *D* perscrutandum *B* **40** [utrum] *A* utrum forme per intellectum *C* ‖ <passio vel> receptio *C* **41** <hoc> prius *D* ‖ apud nos prius est *B* **42** intendit *A* innuebat *C* ‖ [cognoscere] *D* cognitionem *B G* **43** intellectum *B D G* **44** comparativam *D* ‖ communis] (G^2) contrarius *G* **45** aut *C*

2. **4** <cum dicamus igitur etc.> Cum *A* ‖ quod] per *D* ‖ principium] primum *A* **5** huius (1)] eius *D* ‖ de] esse *C* **5–6** actionis huius *C* **6–7** [et — differentiam] *B* et — differentiam B^2 **6** genus] igitur *A* ergo *D* **7** precedit] prius est quam *A* ‖ differentiam scire *G* ‖ <et> incepit <ergo> *C* intendit *A*

in hoc utrum formare per intellectum sit de virtutibus
passivis, sicut est sensus, aut de activis; et si est de passivis,
utrum est passivum propter hoc quod est materiale
quoquo modo et mixtum cum corpore, idest virtus
in corpore, sicut sensus est passivus, aut nullo modo
est passivum, quia non est materiale neque mixtum cum
corpore omnino, sed de intentione passionis tantum habet
receptionem. Et dixit: *Dicamus igitur quod, si formare*,
etc. Idest, dicamus igitur quod, si posuerimus quod
formare per intellectum est sicut sentire, scilicet de virtutibus
passivis, adeo quod prima virtus intellectiva
recipiat intellecta et comprehendat ea quemadmodum
virtus sentiens recipit sensibilia et comprehendit ea,
necesse est alterum duorum: aut ut accidat ei aliqua
transmutatio et passio ab intellecto similis transmutationi
que accidit sensui a sensato, quia perfectio sensus
est virtus in corpore, aut ut non accidat ei transmutatio
similis transmutationi sensuum et passioni eorum
a sensato, quia prima perfectio intellectus non est virtus
in corpore; immo hoc non accidit ei omnino. Et hoc
intendebat cum dixit: *aut aliud simile*. Idest, aut non patiatur
passione equali passioni sensus; scilicet, non accidit
ei transmutatio similis transmutationi que accidit sensui,
sed solum assimilatur sensui in receptione, quia non
est virtus in corpore.

3. *Oportet igitur ut sit non passivum, sed recipit* 429a15
formam, et est in potentia sicut illud, non
illud. Et erit dispositio eius secundum similitudinem:
sicut sentiens apud sensibilia, sic intellectus
apud intelligibilia. 429a18

8 [in hoc] *D* de hoc *A C* **9** [est (1)] *A* et *C* ‖ [et] *A* aut *D* **10** est (1)] sit *D* ‖ passivum] (G^1) de passivis *G* ‖ [est (2)] *A* **11** [cum] *C* cum C^2 in *A D* ‖ idest] scilicet *C* **11–12** [idest — corpore] *D* **12** est sensus *A* sensus *B* **13** quia] que *C* ‖ [est (2)] *A* ‖ nec *A C D* ‖ cum] in *A C D* **14** [omnino] *D* ‖ sed] hoc *C* ‖ passivis *C* **14–15** habet receptionem tantum *D* **15–16** [quod — etc.] *C* ‖ [formare — si] *A* **16** [dicamus igitur] *D* dicamus *C* ‖ [si posuerimus quod] *B* si possumus quod *D* **17** est per intellectum *D* ‖ scilicet] idest *A C* ‖ de] ex *B D G* **18** intellecitiva *A* intellecta *D* **19** [intellecta] *D* intellec/// *A* intellecta A^2 intellectiva *C* ‖ comprehendit *A* ‖ quemadmodum] (A^2) quasi *A* **20** senciens virtus *A* virtus senties *D* **21** necessarium *D* ‖ aliqua] vera *D* **24** [ut] *C* ‖ accidit *C D* **25** passionum *A* **26** quia] quod *C* ‖ [prima] *D* **27** [hoc (1)] *B D G* ‖ [omnino] *C* **28** intendit *A* innuebat *C* ‖ aut (1)] et *A* ‖ alius *C* **29** accidat *C G* **31** assimilatum *C*

3. **1** igitur] ergo *B* ‖ sit] si *A* ‖ recipit] ut recipiat *C* **2–3** [non illud] *D* et non est illud *A C*

Cum narravit quod primo necesse est perscrutari de hac actione que est formare per intellectum utrum est passiva aut activa, incepit ponere illud quod vult declarare, scilicet ipsum esse de virtute passiva quoquo modo, et quod non est transmutabile, quia neque est corpus neque virtus in corpore. Et dixit: *Oportet igitur ut sit non passivum*, etc. Idest, et cum bene fuerit perscrutatum de hoc, apparebit quod necesse est quod ista pars anime per quam fit formare est virtus non transmutabilis a forma quam comprehendit, sed non habet de intentione passionis nisi hoc tantum quod recipit formam quam comprehendit, et quia est in potentia illud quod comprehendit, sicut sentiens, non quia est aliquid hoc in actu, aut corpus aut virtus in corpore, sicut est sentiens. Et hoc intendebat cum dixit: *et est in potentia sicut illud, non illud.* Idest, et est in potentia sicut sensus, non quia illa virtus est aliquid hoc, aut corpus aut virtus in corpore. Deinde dixit: *Et erit essentia eius secundum exemplum sicut sensus apud sensibilia.* Et potest intelligi sic: et necesse est ut sit de virtutibus passivis ita quod proportio sensus ad sensibilia sit sicut proportio intellectus ad intelligibilia. Et secundum hoc in ordine sermonis erit transpositio, et tunc debet legi sic: Oportet igitur ut dispositio eius sit secundum similitudinem: sicut sensus apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia; et ut non sit passivum passione sicut passione sensuum, sed recipit formam et est in potentia sicut illud, non illud. Et potest intelligi: et dispositio eius erit secundum hunc modum: sicut sentiens apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia, idest quod ponere ipsum non

6 <oportet igitur ut sit> Cum *A* ‖ declaravit *D* **7** ⌊<intentione>⌉ actione *D* ‖ <per> formare *D* **8** incepit <primo> *D* intendit *A* **8–9** vult declarare] intendit de. *A* **9** ipsam *A* **10** non est] est non *D G* ‖ neque] nec *A C* non *D* **11–12** [igitur — Idest] *C* igitur idest *A* **12** [bene] *D* ‖ perscrutatum fuerit *B D G* **13** de] dicimus *D* ‖ illa *B* **14** fit] sit *A C* ‖ formari *B* forme *C* **16** de intentione] detrātoēm *D* ‖ quod] quia *D G* ‖ accipit *A C* **18–19** aliquod hoc *D* hoc aliquid *A* **19** [aut (1)] *B D G* ‖ [est] *A C* **20** [intendit] *A* ‖ [est] *B D G* est etc. idest et est *C* **20–21** in — illud (2)] etc. *A* **21** non (1) <est> *D* ‖ [est] *B D G* ‖ in potentia] impossibilia *D* **22** hoc] hic *A* hic in actu A^2 ‖ ⌊<virtus>⌉ corpus *D* **23** Deinde] et *A* **23–24** [essentia — sensibilia] *A* **24** [Et] *B C D G* **27–30** [Et — intelligibilia] *A* **27–28** erit in ordine sermonis *C D* **28** legi debet *G* ‖ ⌊<intelligi>⌉ legi sic ⌊<et necesse est ut sit de virtutibus passivis ita quod proportio sensus ad sensibilia sit sicut proportio intellectus ad intelligibilia>⌉ *D* sic legi *C* **29** [eius] *D* **30** sic] sit *C* **31** [non] *B C* ‖ [passione (2)] *D* **32** illud non] istud non est *C* **33** [et (2)] *D* quod *C* sicut *G* et G^1 **35** [idest quod] *A* idest qui *D* ‖ [non] *B*

passivum non contradicit huic quod proportio eius ad intellectum sit sicut proportio sentientis ad sensatum, sed forte concedendo ipsum habere hanc proportionem, erit necesse ut sit non transmutabile. Et coegit nos ad illam expositionem hoc quod intellectum habere hanc proportionem manifestum est per se, aut prope, cum hoc quod est quasi principium ad sciendum ipsum esse non passivum neque transmutabile.

4. *Oportet igitur, si intelligit omnia, ut sit non mixtum, sicut dixit Anaxagoras, ut imperet, scilicet ut cognoscat. Si enim in eo apparuerit, apparens impediet alienum, quia est aliud.* 429a18 429a20

Cum posuit quod intellectus materialis recipiens debet esse de genere virtutum passivarum, et quod cum hoc non transmutatur apud receptionem, quia neque est corpus neque virtus in corpore, dedit demonstrationem super hoc. Et dixit: *Necesse est igitur, si intelligit*, etc. Idest, necesse est igitur, si comprehendit omnia existentia extra animam, ut ante comprehensionem sit nominatus ex hoc modo in genere virtutum passivarum, non activarum, et ut sit non mixtus cum corporibus, scilicet neque corpus neque virtus in corpore naturalis aut animalis, sicut dixit Anaxagoras. Deinde dixit: *ut cognoscat*, etc. Idest, et necesse est ut sit non mixtus, ut comprehendat omnia et recipiat ea. Si enim fuerit mixtus, tunc erit aut corpus aut virtus in corpore, et si fuerit

36 quod] quia *D* **37** sicut] ut *A* **38** concedo *C* **39** erit] est *A C* ‖ cogit *A C* **40** illam] istam *C* ‖ intellectum] ipsum *A* ‖ [habere] *D* haberet *G* **40–41** hac proportione *D* **41** est manifestum *A C* **42** principium] ? *D* ‖ senciendum *A* **42–43** non passivum] (A^2) passivum non *A* **43** [neque] *C* ‖ transmutabilem *B C G*

4. **1** <Dixit Aristoteles> Oportet *D* ‖ <quod> si *D* ‖ ut] quod *D* **2** <et> ut *D* ‖ imperet] *Crawford* appareat *A B C D G* **3** aperuit *D* **4** aperiens *D* **5** aliud] illud *D* **6** intellectum materiale *D* **7** [quod] *B C* qui *D* **8** transmutarum *C* ‖ nec *A C* ‖ [est] *C* **9** nec *A C* ‖ corpore] (D^2) corde *D* ‖ dedet *C* **10** Necesse — etc.] oportet igitur *A C* ‖ [si] *D* **11** necesse] neque *G* ‖ comprehendat *A C* ‖ exeuntia *D* **12** <et> ut *A* ‖ ante] (A^2) tantum *A* ‖ nominans *C* numeratus *G* **14** [et] *A* **14–17** [cum — mixtus] *A* **14** scilicet] quia *B* sed *D* **15** neque (1)] ut *C* ‖ <est> corpus *B* ‖ neque (2)] nec *C* ‖ animalis <in corpore > *C* **16–17** cognoscat etc.] appareat *C* **17** [et] *B C D* **18** [ea] *C* ‖ ⌊<impetus>⌉ mixtus *D* mixtus [ut coi] *G* **19** aut erit *A C* ‖ corpus aut virtus] (D^2) virtus aut corpus *D* ‖ fuerit] (B^2) fuit *B*

alterum istorum, habebit formam propriam, que forma impediet eum recipere aliquam formam alienam.

Et hoc intendebat cum dixit: *Si enim apparuerit in eo*, etc. Idest, si enim habuerit formam propriam, tunc illa forma impediet eum a recipiendo formas diversas extraneas, quia sunt alie ab ea. Et modo considerandum est in hiis propositionibus quibus Aristoteles declaravit hec duo de intellectu, scilicet ipsum esse in genere virtutum passivarum, et ipsum esse non transmutabile, quia neque est corpus neque virtus in corpore. Nam hec duo sunt principium omnium que dicuntur de intellectu. Et sicut Plato dicit, maximus sermo debet esse in principio; minimus enim error in principio est causa maximi erroris in fine, sicut dicit Aristoteles.

Dicamus igitur: quoniam autem formare per intellectum est aliquo modo de virtutibus receptivis, sicut est de virtute sensus, manifestum est ex hoc. Virtutes enim passive sunt mobiles ab eo cui attribuuntur; active autem movent illud cui attribuuntur. Et quia res non movet nisi secundum quod est in actu, et movetur secundum quod est in potentia, necesse est, inquantum forme rerum sunt in actu extra animam, ut moveant animam rationalem secundum quod comprehendit eas, quemadmodum sensibilia, inquantum sunt entia in actu, necesse est ut moveant sensus et ut sensus moveantur ab eis. Et ideo anima rationalis indiget considerare intentiones que sunt in virtute ymaginativa, sicut sensus indiget inspicere sensibilia. Sed cum videtur quod forme rerum extrinsecarum movent hanc virtutem ita quod mens aufert eas a materiis, et facit eas primo intellecta

20 illorum *B* ‖ [forma] *A C* **21** impedit *C* ‖ aliam *A C* **22** intendit *A* ‖ Si enim apparuerit] sed ut aperuit *D* **22–23** [apparuerit — etc.] *A C* **23** ea *D* ‖ habuit *A* **24** [tunc] *A C* ‖ illam *C* ‖ [forma] *A C* ‖ impediat *C* ‖ eam *A* ‖ [a] *C* **25** alia *A C* ‖ eo *A* ‖ [Et] *C* **25–26** est considerandum *B D* considerandum *C* **26** in] ab *C* ‖ proportionibus *D* ‖ <ex> quibus *C* [quibus] quibus *D* **27** determinavit *C* de. *A* ‖ hec duo de] in *B* ‖ [scilicet] *C* ‖ in] de *A G* **28** non] natura *D* ‖ transmutabilem *C G* **29** neque — neque] nec — nec *A C* **30** principia *A* **31** de] in *B D G* ‖ Et] est *C* **32** minimus] (A^2) maximus *A* **33** [est] *C* debet esse *A* ‖ sicut] ut *A C* **34** autem formare] [non] formare autem *A* formare *C D G* **35** est aliquo modo] sit *A C* ‖ recepturus *D* **36** virtute] virtutibus *A* ‖ ex hoc] hoc quod *C* **37** nobiles *A* **38** [autem] *C* vero *A* ‖ [res] *A* **40** [secundum] *C* ‖ <ut> inquantum *A C* **41** sunt forme rerum *A* rerum forme sunt rerum *D* ‖ actu] motu *D* **42** rationabilem *B D G* ‖ comprehendat *B* **44** moveant] moveantur *D* ‖ moveantur] moveatur *B* **45** rationabilis *B C G* rōālis *D* **47** indigent *D* ‖ cum] tamen *C* **48** forme] (B^2) forma *B* **49** eas a] ea in *A* ea *C* ‖ a materiis] am^{a}tis *D* ‖ ea primo *A C* ponere ea *D* ‖ intellectiva *C* intellectu *D*

in actu postquam erant intellecta in potentia, ex hoc modo videtur quod ista anima est activa, non passiva. Secundum igitur quod intellecta movent eam, est passiva, et secundum quod moventur ab ea, est activa. Et ideo dicet Aristoteles post quod necesse est ponere in anima rationali has duas differentias, scilicet virtutem actionis et virtutem passionis. Et dicit aperte quod utraque pars eius est neque generabilis neque corruptibilis, ut post apparebit. Sed hic incepit notificare substantiam huius virtutis passive, cum hoc est necesse in doctrina. Ex hoc igitur declaratur quod hec differentia, scilicet passionis et receptionis, existit in virtute rationali.

Quoniam autem substantia recipiens has formas necesse est ut non sit corpus neque virtus in corpore manifestum est ex propositionibus quibus Aristoteles usus est in hoc sermone. Quarum una est quod ista substantia recipit omnes formas materiales; et hoc notum est de hoc intellectu. Secunda autem est quod omne recipiens aliquid necesse est ut sit denudatum a natura recepti, et ut sua substantia non sit substantia recepti in specie. Si enim recipiens esset de natura recepti, tunc res reciperet se, et tunc movens esset motum. Unde necesse est ut sensus recipiens colorem careat colore, et recipiens sonum careat sono. Et hec propositio est necessaria et sine dubio. Et ex hiis duabus sequitur quod ista substantia que dicitur intellectus materialis nullam habet in sui natura de formis materialibus istis. Et quia forme materiales sunt aut corpus aut forme in corpore, manifestum est quod ista substantia que dicitur intellectus materialis

50 [in (1)] *B* ‖ postquam <enim> *D* **51** videtur] .ui. *D* ‖ illa *B* ‖ anime *D* **52** igitur] vero *A* ergo *C* **53** est passiva] [esse] passivam *G* ‖ [secundum] *B* secundum B^2 ‖ movetur ab eis *B D* movet ea *G* ‖ activa] a terra *C* **54** [Et] *A* ‖ [dicet] *A* dicit A^2 *C D* ‖ post quod] postquam *D* ‖ ponere] (B^1) imponere *B D* impositione *G* **55** in anima] manifesta *C* ‖ rationabili *C G* ‖ [virtutem] *C* **57** neque generalis neque corporalis *B* ingenerabilis et incorruptibilis *A C* **58** incepit notificare] notificare intendit *A* incipit hic notificare *C* **59** [huius] *B D G* ‖ <et> cum hoc *B* etc. *D* ‖ est <est> *A* ‖ necessario *C* **60** igitur] ergo *A* ‖ declarabitur *A* ‖ [hec] *G* **61** passionis] actionis *A* ‖ rationabili *D G* **62** recipientis *D* **63** est] sit *D* ‖ corpus sit non *A* corpus non sit A^2 ‖ nec *A* **64** propositionibus] (D^2) proportionibus *D* **65** illa *B* ‖ [substantia recipit] *A* substantia recipit · A^2 **66** formas omnes *A* ‖ de] in *G* **67** intellectu hoc *A* ‖ [autem] *A* **68** est necesse *A* necesse *D* ‖ sit denudatum] sic denudatur *D* **69** ut] in *A* **70** Si] scilicet *D* ‖ reciperet] recipit *D* **71** esset] esse *D* ‖ [est] *D* **73** hec <est> *G* ‖ necessaria est *B* **74** [Et] *C* ‖ ex hiis] exis *D* ‖ sequitur] igitur *D* ‖ illa *B* **75** habeat *A C* ‖ in] de *A* **76** istis formis materialibus *A C* ‖ quia] quod *D* **77** sint aut *D* aut sunt *A* ‖ corpus] corpora *G* ‖ in] de *A* **78** ista] ita *D* ‖ deciditur *D*

neque est corpus neque forma in corpore; est igitur
non mixtum cum materia omnino. Et debes scire quod
illud quod dedit hoc necessario est, quia ista substantia
est, et quod est recipiens formas rerum materialium vel materiales
non habet in se formam materialem, scilicet compositam
ex materia et forma. Neque est etiam aliqua forma
formarum materialium; forme enim materiales non
sunt separabiles. Neque est etiam ex formis primis simplicibus;
ille enim sunt separabiles, sed non . . . recipit
formas nisi diversas, et secundum quod sunt intellecte in potentia,
non in actu. Est igitur aliud ens a forma et materia
et congregato ex eis. Utrum autem hec substantia
habeat formam propriam diversam in esse a formis materialibus
adhuc non declaratur ex hoc sermone. Propositio enim
dicens quod recipiens debet esse denudatum a natura recepti
intelligitur a natura speciei illius recepti, non a natura
sui generis, et maxime remoti, et maxime eius
quod dictum est per equivocationem. Et ideo diximus
quod in sensu tactus invenitur medium inter contraria que
comprehendit; contraria enim alia sunt in specie a mediis.
Et cum talis est dispositio intellectus materialis,
scilicet quod est unum entium, et quod potentia est abstracta,
et non habet formam materialem, manifestum est ipsum
esse non passivum, cum passiva, scilicet transmutabilia, sunt sicut
forme materiales, et quod est simplex, sicut dicit Aristoteles, et
separabilis. Et sic intelligitur natura intellectus materialis
apud Aristotelem; et post loquemur de eius dubiis.

79 [est (1)] *B* ‖ <est> forma *C* ‖ corpore <est> *B* ‖ igitur] ergo *A C* **80** debet *D* de hoc *C* **81** [illud quod] *G* ?quod G^1 ‖ hic *A* ‖ necesse *A* necessarium *C* ‖ quia ista] quod *B* **81–82** ista substantia est] (A^2) substantia est ista *A* **82** [est (1) — est (2)] *G* ‖ [quod] *B D* ‖ [est (2)] *C* ‖ formas] *A* formas A^2 ‖ materialium] sensibilium *A* **83** non] neque *B* ‖ habent *C* ‖ scilicet] vel *G* ‖ compositionem *D* **84** etiam] autem et *C* ‖ alia *G* **84–85** forma formarum] (A^2) formarum forma *A* formarum *B* **86** separabiles ⌊<sed non recipiunt formas nisi diversas>⌉ *D* **86–87** [Neque est etiam — sunt separabiles] *A* neque etiam est — non sunt separabiles A^2 *D* **86** simplibus *C* **87** <non> sunt *B C G* sunt *Crawford* ‖ separabiles] cognoscentes *G* ‖ recipiunt *B C D* **88** divisas *G* ‖ intellecte] diverse intelligere *C* **89** [in] *C* ‖ igitur] enim *C* ‖ materia et forma *A C* **90** et congregato] est congregatio *D* **91** habet *B D G* ‖ [propriam] *B D G* **92** adhuc] ad hunc *D* ‖ declarabitur *C* ‖ [hoc] *A C* **93** dicimus *C* ‖ debet] dicere *C* **94** recepti illius speciei *A* speciei recepti illius *C* illius speciei recepti *D* **96** <non> diximus *C* **97** <quod> invenitur *A* **98** [alia] *D* ‖ a mediis in specie *A* **99** Et <ideo> *A* **100** entium] eneum *C* ‖ quod (2)] quia *C* ‖ ⌊<non>⌉ est (2) *B* non est *G* **101** materialialem *C* **102** non esse *A* ‖ passivum <cum passivo scilicet transmutabilem passiva> *G* passiva *D* ‖ [scilicet] *C* sint *A* ‖ sunt <sunt> sicut *C* sicut sunt *G* sicut *A* sint *B D* **103** simpliciter *A D* ‖ sicut] ut *A C* ‖ dicat *C* **104** <quod> separabilis *C* quod est quod est inseparabilis *A* **105** eius dubiis] eis que sunt eius dubia *A*

5. *Et sic non habebit naturam nisi istam, scilicet* 429a21
quod est possibilis. Illud igitur de anima
quod dicitur intellectus (et dico intellectum
illud per quod distinguimus et cogitamus)
non est in actu aliquod entium antequam 429a24
intelligat.

Cum declaravit quod intellectus materialis non habet
aliquam formam materialium, incepit diffinire ipsum
hoc modo, et dixit quoniam non habet naturam secundum hoc
nisi naturam possibilitatis ad recipiendum formas intellectas
materiales. Et dixit: *Et sic nullam habet naturam*,
etc. Idest, illud igitur ex anima quod dicitur intellectus
materialis nullam habet naturam et essentiam qua constituatur
secundum quod est materialis nisi naturam
possibilitatis, cum denudetur ab omnibus formis materialibus
et intelligibilibus.

Deinde dixit: *et dico intellectum*, etc. Idest, et intendo per
intellectum hic virtutem anime que dicitur intellectus
vere, non virtutem que dicitur intellectus large, scilicet
virtutem ymaginativam, in lingua Greca, sed virtutem qua
distinguimus res speculativas et cogitamus in rebus
operativis futuris. Deinde dixit: *non est in actu aliquod entium*
antequam intelligat. Idest, diffinitio igitur intellectus materialis
est illud quod est in potentia omnes intentiones formarum
materialium universalium, et non est in actu
aliquod entium antequam intelligat ipsum.

Et cum ista est diffinitio intellectus materialis,
manifestum est quod differt apud ipsum a prima materia
in hoc quod iste est in potentia omnes intentiones formarum

5. **1** Et] Dixit aristoteles *D* ‖ scilicet] secundum *G* **2** posibilis *D* plus *A* potentialis *B* impossibilis *G* **3** dicitur] est *A* ‖ et] idest *D* **5** <et> non *G* ‖ [est] *D* ‖ aliquid *C* ‖ entium] eternum *A* **6** <aliquid> intelligat *C* **7** <et sic non habebit> Cum *A* ‖ declaravit] de. *A* **8** formarum *G* ‖ intendit *A* ‖ ipsum diffinire *C D* **9** [et dixit] *A* ‖ quoniam non] non enim *B G* non ut *D* ‖ secundum] super *A* **10** possibilitatis <solum> *A C* **11** [Et (2)] *C* **11–12** [nullam — etc.] *A C* **13** ⌊<non>⌉ nullam *B* **13–14** [nullam — materialis] *A* nullam — materialis A^2 **13** habet] ht *D* ‖ quam *C* que *D* **14** [est] *D* **15** denudatur *D* **17** Deinde] et ante *G* ‖ [intellectum etc.] *A C* ‖ [et (2)] *D* **18** hic] hanc *D* **19** <et> non *A C* ‖ virtutem] illa *A* illam *C* **20** sed] scilicet *C G* ‖ [qua] *C* **21** cogitatus *A* **22** operationis *B D G* opinionis B^2 ‖ futuris] (*B*) futturis B^2 **22–23** [in — intelligat] *A* ‖ **22** operationis *B D G* opinionis B^2 ‖ futuris] (*B*) futturis B^2 **22–23** [in — intelligat] *A* ‖ [in — diffinitio] *C* **24** est (1)] et *D* **25** universalium materialium *A C* **27** ista est] illa sit *B* **28** quod differt] ?quantum differat *D* **29** ille *B* **29–31** [intentiones — omnes] *C*

universalium materialium, prima autem materia
est in potentia omnes iste forme sensibiles non
cognoscens neque comprehendens. Et causa propter
quam ista natura est distinguens et cognoscens,
prima autem materia neque cognoscens neque distinguens,
est quia prima materia recipit formas diversas,
scilicet individuales et istas, ista autem recipit
formas universales. Et ex hoc apparet quod ista
natura non est aliquid hoc, neque corpus neque virtus
in corpore; quoniam, si ita esset, tunc reciperet
formas secundum quod sunt diversa et ista, et si ita
esset, tunc forme existentes in ipsa essent intellecte
in potentia, et sic non distingueret naturam formarum
secundum quod sunt forme, sicut est dispositio
in formis individualibus, sive spiritualibus sive corporalibus.
Et ideo necesse est, si ista natura que
dicitur intellectus recipit formas, ut recipiat formas modo alio receptionis
ab eo
secundum quem iste materie recipiunt formas
quarum conclusio a materia est terminatio
prime materie in eis. Et ideo non est necesse ut
sit de genere materiarum istarum in quibus forma
est inclusa, neque ipsa prima materia. Quoniam, si ita
esset, tunc receptio in eis esset eiusdem generis;
diversitas enim nature recepti facit diversitatem nature
recipientis. Hoc igitur movit Aristotelem ad imponendum
hanc naturam que est alia a natura materie
et a natura forme et a natura congregati.

30–31 est materia *D* **31** ille *B* **31–32** non — comprehendens] que non cognoscuntur neque comprehenduntur ab ea *G* **32** causam *G* **33** ista natura] *I* ista materia *A C G* illa materia *B* materia ista *D* ‖ ⌊<cognoscens et>⌉ distinguens *D* **34** neque (1) — distinguens] nec distinguens nec cognoscens *A C* **35** quia] quod *D* ‖ materia prima *A C* ‖ diversas formas *D* formas *B* formas divisas *G* **36** [scilicet] *A* ‖ individuales] (*A*²) indivisibiles *A* indiduales *C* ‖ ista] ille *B* ‖ autem] enim *C* **37** illa *B C* **38** aliquod *D G* ‖ hec *A* ‖ <sed> neque (1) *A* scilicet neque *C* **39–41** [tunc — et si ita esset] *A* tunc — et tunc *A*² **40** diversa] divise *G* ‖ illa *B* iste *G* ‖ [et (2)] *D* ‖ ita si *C* **41** ipso *D* **42** formarum naturam *A* **43** [sunt] *A C* **44** individualibus] (*A*²) indivisibilibus *A* **45** si] ut *C* ‖ illa *B* ‖ natura] materia *A C D G* **46** [ut recipiat formas] *A B C D G* ut recipiat formas *Crawford* ‖ [receptionis] *B D G* ⌊ab receptione] *A* **47** secundum quem] quod *D* ‖ ille *B* ‖ formas <receptionis> *B C D G* **48** conclusio] (*A*²) correlacio *A* ‖ materia] modo *G* ‖ terminato *G* **49** materie prime *B G* materie proprie *D* ‖ [Et ideo] *G* et ideo G^1 ‖ necesse est *C* **50** istarum materiarum *C* materiarum illarum *B* ‖ forma] prima *B D G* **51** ipsa] materia *D* ‖ [materia] *C* **52** [in eis] *A* **53** recipi *C* **54** movet *C D* **54–55** imponendum hanc materiam *C* imponendam hanc materiam *D* hanc materiam imponendum *A* **55** [alia] *A* alia *A*² ‖ <prime> materie *A C* **56** [a (1)] *B* ‖ [a natura (1)] *A* ‖ [a natura (2)] *A*

Et hoc idem induxit Theofrastum et Themistium et
plures expositores ad opinandum quod intellectus materialis
est substantia neque generabilis neque corruptibilis.
Omne enim generabile et corruptibile est hoc; sed iam
demonstratum est quod iste non est hoc, neque corpus neque forma in
corpore. Et induxit eos ad opinandum, cum hoc, quod ista est sententia
Aristotelis. Ista enim intentio, scilicet quod iste intellectus est
talis, bene apparet intuentibus demonstrationem Aristotelis
et sua verba; de demonstratione autem secundum quod exposuimus;
de verbis vero quia dixit ipsum esse non passivum,
et dixit ipsum esse separabile et simplex. Hec enim tria verba
usitantur in eo ab Aristotele, et non est rectum, immo est
remotum, uti aliquo eorum in doctrina demonstrativa
de generabili et corruptibili.
Sed cum post viderunt Aristotelem dicere quod necesse est, si
intellectus in potentia est, ut etiam intellectus in actu sit,
scilicet agens (et est illud quod extrahit illud quod est
in potentia de potentia in actum), et ut intellectus sit extractus
de potentia in actum (et est ille quem intellectus
agens ponit in intellectum materialem secundum quod artificium ponit
formas artificiales in materia artificis), et cum post hoc
viderunt, opinati sunt quod iste tertius intellectus, quem ponit
intellectus agens in intellectum recipientem materialem
(et est intellectus speculativus), necesse est ut sit
eternus; cum enim recipiens fuerit eternum et agens
eternum, necesse est ut factum sit eternum necessario.
Et quia opinati sunt hoc, contingit ut in rei veritate

57 theophiristum *A* tefrastum *B* tofrū *D* ‖ themistum *A* theomistum *C* **58** <est> materialis *G* **59** generalis *B* generis *D* ‖ corporalis *B* **60** enim] igitur *C* ‖ generale et corporale *B* ‖ sed] et *A* **61** determinatum *C* de. *A* declaratum *G* ‖ [hoc neque] *G* hoc G^1 **62** illa *B C* **63** [enim] *A* vero *D* ‖ [scilicet] *D* ‖ <et> quod *A* ‖ iste] ille *B* **64** instituentibus *D* ‖ demonstrationes *C* de demonstracione *A D G* **65** sua verba] suis et suis verbis *A* sua *D* ‖ de demonstratione] demaṫiatoē *D* ‖ [autem] *A* **66** quia] quod *A* ‖ ipsa *D* **67** [dixit ipsum esse] *A* ‖ separabilem *B* ‖ simpliciter *D* ‖ [enim] *D* **68** usitantur *J* utuntur *A B C D G* ‖ <eis> in eo *A B* ab eo *C* eis ab eo *G* ‖ [est (2)] *A C* eius *D* **69** remotum uti] remotim *D* remotum in *A* ‖ eorum] eo *B* **70** generali et corporali *B* **71** post] primo *C* primum *D* ‖ videtur *A* ‖ necesse est] non esse sed *D* **72** est] sit *A* ‖ sit] fit *D* **73** [et] *A* et *A*² ‖ est illud] illud est *B* ‖ extrahit] exit *D* ‖ illud (2)] id *B* **74** in actu *C* ad actum *B* **74–75** [et — actum] *C* **74** intellectus ut sit *D G* intellectus necesse est ut sit *A* **75** actu *D* **76** [in] *D G* ‖ [intellectum] *A C* ‖ materialem] formalem *G* ‖ secundum] sed *D* **76–77** ponit formas artificiales] formans ponit aristoteles *A* formans ponit formas ?artificiales *A*² **77** hoc post *C* **78** viderint *D* ‖ ille *B* ‖ quem] quod *D* **79** [agens in] *A* agens in *A*² agens *D* ‖ recipiente materialem *D* materialem recipientem *A C* **81** enim] inde *G* **81–82** [et agens eternum] *B D* **82** [ut] *A* ut *A*² ‖ factum] receptum *A* ⌊sit eternus⌉ receptum factum *C* fari *D* **83** [hoc] *D* ‖ in rei veritate ut *D*

non sit intellectus agens, neque factum, cum agens et factum
non intelligantur nisi cum generatione in tempore.
Aut dicatur quod dicere hoc *agens* et hoc *factum* non
est nisi secundum similitudinem, et quod intellectus speculativus
nichil aliud est nisi perfectio intellectus materialis per
intellectum agentem, ita quod speculativus sit aliquod compositum
ex intellectu materiali et intellectu qui est in
actu; et hoc quod videtur, quod intellectus agens quandoque
intelligit quando fuerit copulatus nobis, et quandoque
non intelligit, accidit ei propter mixtionem, scilicet propter
mixtionem eius cum intellectu materiali; et quod ex hoc
modo tantum fuit coactus Aristoteles ad ponendum intellectum
materialem, non quia intelligibilia speculativa
sunt generata et facta.

Et confirmaverunt hoc per hoc quod propalavit Aristoteles
quod intellectus agens existit in anima nobis, cum videmur
denudare formas a materiis primo,
deinde intelligere eas. Et denudare eas nichil aliud est nisi
facere eas intellectas in actu postquam erant in potentia,
quemadmodum comprehendere eas nichil aliud est
quam recipere eas.

Et cum viderunt hanc actionem que est creare intellecta
et generare ea esse reversam ad nostram voluntatem,
et augmentabilem in nobis secundum augmentationem
intellectus qui est in nobis, scilicet speculativi,
et iam fuit declaratum quod intellectus qui creat et
generat intelligibilia et intellecta est intelligentia agens,
ideo dixerunt quod intellectus qui est in habitu est iste
intellectus, sed accidit ei debilitas quandoque, et quandoque
additio, propter mixtionem. Hoc igitur movit Theofrastum

84 [agens (1)] *A* agens A^2 **85** intelliguntur *D G* ‖ generatione] (A^2) genere *A* **86** dicetur *A C* **89** <et> ita *G* ‖ <intellectus> speculativus *A* ‖ sit] fit *C* ‖ aliquid *A C* **90** qui] quod *D* **92** quando] quandoque *C D* cum C^2 ‖ [et] *D* **93** ei accidit *B* ‖ mixtiones *C* **93–94** [scilicet propter mixtionem] *B* et propter mixtiones *C* scilicet prope mixtionem *D* **94** quod] quia *D* **95** fuit coactus] (A^2) fuit conctus *A* coactus fuit *G* ‖ imponendum *D* **96** non] (A^2) et *A* **97** [generata] *D* ‖ [et] *B D G* **98** consumaverunt *A* ‖ propalavit <hoc> *C* probavit *A* **99** quod] quia cum *G* ‖ videmus *B* videntur *C* **100** [denudare] *A* denudare A^2 ‖ materia *A* **101** eas (1) <et denudare> *D* ‖ denudare] (B^2) denuda *B* ‖ est aliud *G* aliud *C* **102** eas facere *D* ‖ intellectivas *C* **103** [eas] *C* **105** viderint *D* ‖ que] quod *A* ‖ intellecta] (B^2) intellectum *B* **106** eam *C D G* ‖ reversa *B* **108** <scilicet> qui *B G* scilicet quod *D* ‖ speculativam *A* speculativum *D* **109** declaratum] de. *A* **110** [intelligibilia et] *A* intelligibilia *C* ‖ intelligentia] intellectiva *C* **111** <et> ideo *B G* ‖ dixerunt] dix̄. ut̄ *D* ‖ intellectus quod *D* intelligentia que *A* ‖ iste] *Crawford* ipse *A B C D G* **112** [ei] *A B C D* ‖ [et] *B D G* **113** propter mixtionem] per comparacionem *G* ‖ <primo> movit *C* movet *G* ‖ theophastum *A C* teofrastum *B* teofrastrum *D* neofastum *G*

et Themistium et alios ad opinandum hoc de intellectu
speculativo, et ad dicendum quod hec erat opinio
Aristotelis.

Et super hoc sunt questiones non pauce. Quarum
prima est quod hec positio contradicit huic quod Aristoteles
posuit, scilicet quod proportio intellecti in actu ad intellectum
materialem est sicut proportio sensati ad sentiens.
Et contradicit veritati in se. Si enim formare per intellectum
esset eternum, oporteret ut formatum per intellectum
esset eternum, quapropter necesse esset ut forme
sensibiles essent intellecte in actu extra animam, et
non materiales omnino; et hoc est contra hoc quod
invenitur in istis formis.

Et etiam Aristoteles aperte dicit in hoc libro quod proportio
istius virtutis distinguentis rationabilis ad intentiones
formarum ymaginatarum est sicut proportio sensuum
ad sensata; et ideo anima nichil intelligit sine ymaginatione,
quemadmodum sensus nichil sentiunt sine presentia
sensibilis. Si igitur intentiones quas intellectus
comprehendit ex formis ymaginatis essent eterne,
tunc intentiones virtutum ymaginativarum essent eterne.
Et si iste essent eterne, tunc sensationes essent eterne;
sensationes enim sunt de hac virtute sicut intentiones
ymaginabiles de virtute rationabili. Et si sensationes essent
eterne, tunc sensata essent eterna, aut sensationes
essent intentiones alie ab intentionibus rerum existentium
extra animam in materia. Impossibile enim est ponere
eas easdem intentiones quandoque eternas et quandoque
corruptibiles, nisi esset possibile quod natura corruptibilis
transmutaretur et reverteretur eterna. Et

114 themistum *A* ‖ de hoc *A* **115** speculatio *C* **117** sunt super hoc *C* super hoc *D* **118** [est] *C* ‖ est quod hec] hec est *D* ‖ hec positio] (A^2) hec ponit *A* positio hec *C* ‖ [huic] *D* ‖ quod (2)] quia *D G* **118–119** Aristoteles posuit] ponit aristoteles *A C* **119** quod <quod> *G* ‖ intellecti] (*B*) intellectus *A D* intellectu *A* ?intelligentie B^2 in intellecti *G* **121** <huic> veritati *G* **122–123** [oporteret — eternum] *A D* **122** ut] quod *C* **123** esset (2)] est *D* **124** esset intelligere *C* ‖ animas *D* **126** ?invidetur *B* ‖ istis] hiis *A C* **127** [Et] *C* ‖ Aristoteles aperte dicit] dicitur aperte *A* ‖ hoc libro] libro primo *A* libro isto *C* **128** distinguentis rationabilis] rationalis distinguentis *A* ‖ intencionem *A D* **129** formarum ymaginatarum] (A^2) formarum ymaginativarum *A G* ymaginatarum formarum *B* **130** sensativa *C* ?sensat C^2 ‖ animal *D* **131** [sensus] *G* sensus G^2 ‖ sentit *A C* **132** quas] quasi *D* **133** formis] virtutibus *B D G* ‖ ymaginativis *A D G* **134** [tunc — eterne] *D* ‖ ymaginatarum *B C* **135** si] (A^2) sic *A* ‖ [iste] *B* **135–136** [essent eterne sensationes] *C* **137** rationali *C* **138** sensata tunc *A* ‖ aut] ut *C* **139** [intentiones] *A* ‖ [existentium] *A* **140** est enim *A* est *C* **141** [eas] *B C D* as *G* eas G^2 ‖ [et] *A C* **142** corruptibiles] co^{s}rles *B* co^{u}rles B^2

ideo necesse est, si iste intentiones que sunt in anima
fuerint generabilium et corruptibilium, ut ille etiam
sint generabiles et corruptibiles. Et in hoc fuit prolixus
sermo in alio loco.

Hoc igitur est unum impossibilium que videntur
contradicere huic opinioni, scilicet huic quod posuimus quod
intellectus materialis est virtus non facta de novo. Existimatur
enim quod impossibile est ymaginari quomodo
intellecta erunt facta, et ista non erit facta; quando
enim agens fuerit eternum et patiens fuerit eternum,
necesse est ut factum sit eternum. Et etiam, si posuerimus
factum esse generatum (et est intellectus qui est in
habitu), quomodo possumus dicere in eo quod generat
et creat intellecta?

Et est secunda questio magis difficilis valde. Et est
quod, si intellectus materialis est prima perfectio hominis,
ut declaratur de diffinitione anime, et intellectus speculativus
est postrema perfectio, homo autem est generabilis
et corruptibilis et unus in numero per suam postremam
perfectionem ab intellectu, necesse est ut ita sit per
suam primam perfectionem, scilicet quod per primam perfectionem
de intellectis sim alius a te, et tu alius a me (et
si non, tu esses per esse mei, et ego per esse tui, et universaliter
homo esset ens antequam esset, et sic homo non
esset generabilis et corruptibilis in eo quod homo, sed, si
fuerit, erit in eo quod animal). Existimatur enim quod, quemadmodum
necesse est quod, si prima perfectio fuerit
aliquid hoc et numerabilis per numerationem individuorum,

144 [sunt] *A* sunt A^1 **145** fuerunt *A* fuerit *D* ‖ cor^{lium} *B* ‖ [etiam] *D* **146** sunt *C* ‖ generales *B* ‖ co^{a}rles *B* corles B^2 ‖ [Et (2)] *D* ‖ fuit] sint *C* ‖ prolixis *C* prolisus *D* **147** aliquo *A B C* **149** [huic (2)] *B* ‖ [quod (1)] *D* **151** possibile *D* ‖ ymaginari <de eo> *G* estimari *A* opinari *C* ‖ quomodo] quoquo modo *C* **152** intellectum *D* ‖ erunt] sunt *B* eī *D* ‖ [facta (1)] *A* facta A^2 ‖ illa *B* ‖ ista non erit] non erunt ista *C* ‖ [quando] *G* **153** enim agens] animal *D* ‖ [et — eternum (2)] *D* ‖ ⌊fuerit (2)⌉ A^2 ‖ [eternum (2)] *A* **154** est] etiam *D* **155** <quod> factum esse *C* esset *D* **156** in] etiam *D* ‖ quod] qui *D* **157** creat] facit *A C* cāt *D* **158** secunda] alia *B* **160** declaratur] de. est *A* determinatum est *C* ‖ intelligit *D* **161** [est (1)] *A C D* ‖ [est (2)] *C* ‖ generalis *B* ‖ **162** co^{a}rlis *B* corlis B^2 ‖ unum *G* ‖ [in] *A C* **162–163** per — perfectionem] propter postremam suam perfectam *D* **163–164** [ab — perfectionem (1)] *A* ab — perfectionem A^2 **163** ita] ista *C* **164** primam suam *B* suam permam *C* ‖ [quod] *G* ‖ primam (2) <sicut per postremam> *C* postremam *A B D G* **165** <scilicet> sim *C* sine *D G* ‖ alius a te] animalitate *D* **166** si] (*D*) sic D^2 ‖ tu non *G* enim tu *D* ‖ esses] eris senciens *A* ‖ ego per esse] (D^2) esse per ego *D* ‖ tui <et tu eris per esse mei sciens et ego per esse tui> *C* **167** ⌊<et>⌉ homo *G* ‖ esset (1)] (G^1) et *G* ‖ sic] si *D G* **168** generalis *B* ‖ co^{a}rlis *B* co^{u}rlis B^2 cor^{lis} *C* **169** [quod (2)] *D* **171** [aliquid hoc] *A* ad hoc *B* hoc aliquid *C* ‖ [et] *A C* ‖ innumerabilis *B* numeralis *C*

ut postrema perfectio sit huiusmodi, ita etiam
necesse est econtrario, scilicet quod, si postrema perfectio
est numerata per numerationem individuorum hominum,
ut prima perfectio sit huiusmodi.

Et alia multa contingunt impossibilia huic positioni.
Quoniam, si prima perfectio esset eadem omnium
hominum, et non numerata per numerationem
eorum, contingeret quod, cum ego acquirerem aliquod
intellectum, et tu etiam acquireres illud idem, et quando
ego obliviscerer aliquod intellectum, ut tu etiam. Et alia
multa impossibilia contingunt huic positioni. Existimatur
enim quod nulla differentia est inter utranque positionem
in hoc quod contingit de impossibili, scilicet ex
hoc quod ponimus quod postrema et prima perfectio sunt huiusmodi,
scilicet non numerate per numerationem individuorum.
Et cum nos fugerimus omnia ista impossibilia,
continget nobis ponere quod prima perfectio est hec intentio,
scilicet individualis in materia et numerata per numerationem
individuorum hominis et generabilis et corruptibilis.
Et iam declaratum est ex demonstratione
Aristotelis predicta quod non est aliquid hoc,
neque corpus neque virtus in corpore. Quomodo igitur possumus
evadere ab hoc errore, aut qualis est via dissolutionis
istius questionis?

Alexander autem sustentatur super hunc sermonem postremum,
et dicit quod magis convenit Naturalibus, scilicet sermonem
concludentem quod intellectus materialis

172 ut] quod *A* ‖ postrema] prima *D* ‖ [perfectio] *B* perfectio est numerata *C* ‖ sit] esset *A* ‖ huiusmodi] huius *B* homo *D* **173** [perfectio] *C* **174** est] sit *G* ‖ innumerationem *C* **175** huiusmodi] huius *B D* **176** [Et — positioni] *A* ‖ contingunt impossibilia] *Crawford* impossibilia contingentia *B C* contingentia *D* contingencia impossibilia *G* ‖ positioni] opinioni *C* **177** esset] est *A C* **177–178** omni homini *A* **178** numerationem] (A^2) numeracio *A* **179** <quod> contingeret *D* ‖ quod] ut *A* ‖ ego] eo *C* ‖ aliquod] *I* aliquem *A B C D G* **180** et] ut *C D G* **181** obliviscerem *A* ‖ aliquem *A B C* eum *D* ‖ ut — Et] ut et tu etiam *B* et tu etiam et *C* **181–182** multa alia *C* multa *B D G* **182** contingunt] *Crawford* contingentia *A B C D G* ‖ [positioni] *B D G* **183** est differentia *A C D* ‖ utrunque positum *A C* **184** quod] quia *C* ‖ impossibilibus B^1 *D G* possibilibus *B* ‖ ex] in *A C* **185** posuimus *C* ‖ et] vel *A C* ‖ sunt] si sit *A* sit *C* ‖ huiusmodi] huius *B* **186** non] enim *D* ‖ numerata *A C* **187** cum] tamen *C* ‖ fugimus *A* fingerimus *C* sumimus *D* ‖ illa *B* **188** [nobis] *A C* ‖ intentio hec *B* intentio *C* huius intentio *D* **189** individuos *D* ‖ [in materia] *G* in materia G^2 ‖ et numerata] innumerata *G* **190** generalis *B* ‖ co^{a}rlis *B* co^{u}rlis B^2 **191** Et iam] etiam *A* ‖ determinatum *C* de. *A* demonstratum *D* **192** hoc aliquid *C* aliquid *A* **193** neque (2)] nisi *D* ‖ Quomodo] quo *D* ‖ igitur] ergo *A C* **194** hoc] isto *B* ‖ aut] et *A C* **195** istius] huius *A C* **196** Alexander] (A^2) aristoteles *A* ‖ extremum *D* **197** <ut dicans> sermonem *C* **198** <scilicet> quod *B D G*

est virtus generata, ita quod existimamus de eo quod opinatur et in aliis virtutibus anime, esse preparationes factas in corpore per se a mixtione et complexione. Et dicit hoc non esse inopinabile, scilicet ut ex mixtione elementorum fiat tale esse nobile mirabile, licet sit remotum a substantia elementorum propter maximam mixtionem.

Et dat testimonium super hoc esse possibile ex hoc quod apparet quod compositio que primo cecidit in elementis, scilicet compositio quatuor qualitatum simplicium, cum hoc quod est parva illa compositio, est causa maxime diversitatis, in tantum quod unum est ignis et aliud est aer.

Et cum ita sit, non est remotum ut per multitudinem compositionis que est in homine et in animalibus fiant illic virtutes diverse in tantum a substantiis elementorum.

Et hoc aperte et universaliter propalavit in initio libri sui de Anima, et precepit ut considerans primo de anima debeat prescire mirabilia compositionis corporis hominis. Et dixit etiam in tractatu quem fecit de Intellectu secundum opinionem Aristotelis quod intellectus materialis est virtus facta a complexione. Et hec sunt verba eius:

Cum igitur ex hoc corpore, quando fuerit mixtum aliqua mixtione, generabitur aliquid ex universo mixti ita quod sit aptum ut sit instrumentum istius intellectus qui est in hoc mixto, cum existit in omni corpore, et istud instrumentum est etiam corpus, tunc dicetur esse intellectus in potentia; et est virtus facta a mixtione que cecidit in corporibus, preparata ad recipiendum intellectum qui est in actu.

199 [de eo] *A C* adeo *B D G* de eo *J* ‖ quod (2)] quid *D* ‖ opinatur <in eo> *B G* opinandum in eo est *A* opinandum est in eo *C* opinamur in eo *D* opinatur *Crawford* **200** [esse] *A* **201** [per se] *G* pro se *C* ‖ a mixtione] ammixtione *G* ‖ <a> complexione *B* **202** <inpossibile nec> inopinabile *A* ‖ ex <tali> mixtione *B* ex commixtione *C* e mixtione *D* ‖ **203** nobile] (D^2) mobile *D* ‖ <et> licet *B C D* ‖ <illud> sit *C* **206** dat <mixtio> *C* ‖ super] ut *D* ‖ esse] esset *D* ‖ possibile] (A^2) impossibile *A* **207** apparet] ?apert *D* ‖ ceciderit *G* **209** hoc <etiam> *A C* ‖ [illa] *A* ‖ est (2)] fuit *A C* **210** alius *D G* **211** [Et] *C* ‖ multitudinem] similitudinem *B* **213** illic] iste *A C* ille *D* ‖ ab *G* ‖ substantiis] (G^1) subiectis *A* **214** aparte *G* ‖ [et (2)] *D* ‖ [in] *B* **215** sui libri *D G* **216** scire *A* **217** in tractatu etiam *A* ‖ de intellectu quem fecit *A* de intellectu quam fecit *C* **218** [materialis] *B* **219** est <et est> *A* ‖ facta virtus *D G* ‖ coplõe *D* **220** Cum] est *G* ‖ fuit *C* **221** amixtione *B* ‖ [generabitur aliquid] *G* generabit aliquid *D* **222** ut sit] quod sit *A* quod sic *C* **223** omni corpore] corpore hoc omni *A* **224** illud *C* ‖ dicitur *D* **224–225** intellectus esse *D* **226** [in] *A B D G* ‖ preparatis *A C*

Et ista opinio in substantia intellectus materialis maxime distat a verbis Aristotelis et ab eius demonstratione; a verbis autem ubi dicit quod intellectus materialis est separabilis, et quod non habet instrumentum corporale, et quod est simplex et non patiens, idest non transmutabilis, et ubi laudat Anaxagoram in hoc quod dixit quod est non mixtus cum corpore; a demonstratione vero sicut scitum est in hoc quod scripsimus.

Alexander autem exponit demonstrationem Aristotelis a qua conclusit intellectum materialem esse non passivum, neque aliquid hoc, neque corpus neque virtutem in corpore, ita quod intendebat ipsam preparationem, non subiectum preparationis. Et ideo dicit in suo libro de Anima quod intellectus materialis magis assimilatur preparationi que est in tabula non scripta quam tabule preparate; et dicit quod ista preparatio potest dici vere quod non est aliquid hoc, neque corpus neque virtus in corpore, et quod non est passiva.

Sed hoc quod dixit Alexander nichil est. Hoc enim vere dicitur de omni preparatione, scilicet quod neque est corpus neque forma hec in corpore. Quare igitur appropriavit Aristoteles hoc preparationi que est in intellectu inter alias preparationes, si non intendebat demonstrare nobis substantiam preparati sed substantiam preparationis? Sed impossibile est dicere quod preparatio est substantia, cum hoc quod dicimus quod subiectum istius preparationis neque est corpus neque virtus in corpore. Et est illud quod conclusit demonstratio Aristotelis alia intentio ab ea secundum quam dicitur quod preparatio neque est corpus neque virtus in corpore.

Et hoc manifestum est ex demonstratione Aristotelis.

228 illa *B* **233** non est *G* **234** cum] in *D* ‖ [vero] *D* ‖ scitum] situm *D* **236** [autem] *D* **237** concludit *C* ‖ passiu⌊a⌉m *A* **238** aliquid <corpus aliquid> hoc *D* aliquod *A* ‖ [neque (1)] *A B D G* neque B^2 ‖ virtus *A B* **239** ipsum *C* ‖ subiectum] substantiam *C* **241** [materialis] *B* **244** [neque (1)] *A* **244–247–248** [et — preparatione — corpore] *A* et — preparacione quod non est corpus nec virtus in corpore A^2 **244–245** quod — passiva] est non passivum *C* **246** dicit Alexander] (D^2) ‖ Hoc (2)] hec *C* **246–247** dicitur vere *B* **248** forma hoc *G* virtus *C* forma *D* ‖ igitur] ergo *A C* **249** [hoc] *A C* hec *D* ‖ preparatam *D* ‖ [in] *B C D* **250** si] et *A* sed *C* ‖ intendit *A* **250–251** nobis demonstrare *D* **251** sed] secundum *D* ‖ preparationis] (B^2) demonstrationis *D G* **252** Sed ⌊<substantiam preparacionis>⌉ *A* si *B D G* ‖ possibile *B* ‖ est (2)] sit *D* **253** quod (1) <hoc> *D* quod hoc quod *G* ‖ dicimus] d'mus *B* **255** illud] in *A* ‖ concludit *C* concluditur *D* ‖ intentio <est> *B D G* **257** neque (1)] non *B* nec *C* ‖ neque (2)] nec *C* **258** manifestum] demonstratum *A*

Propositio enim dicens quod omne recipiens aliquid necesse
est ut in eo non existat in actu aliquid ex natura recepti
manifesta est ex eo quod substantia preparati et natura
eius querit habere hoc predicatum secundum quod est preparatum.
Preparatio enim non est recipiens, sed esse preparationis
a recipiente est sicut accidentis proprii. Et
ideo, cum fuerit receptio, non erit preparatio, et remanebit
recipiens. Et hoc manifestum est et intellectum
ab omnibus expositoribus ex demonstratione Aristotelis.

Aliquid enim esse non corpus neque virtutem in corpore
dicitur quatuor modis diversis. Quorum unus est
subiectum intellectorum, et est intellectus materialis,
cuius esse demonstratum est quid sit. Secundum est ipsa
preparatio existens in materiis, et est propinquum modo
secundum quem dicitur quod privatio simpliciter neque est corpus
neque virtus in corpore. Tertium autem est prima
materia, cuius etiam esse demonstratum est. Quartum
est forme abstracte, quarum esse est etiam demonstratum.
Et omnia ista sunt diversa.

Et induxit Alexandrum ad hanc expositionem remotam
manifesti erroris fugere, scilicet a questionibus predictis. Et
videmus etiam Alexandrum sustentari in hoc quod prima perfectio
intellectus debet esse virtus generata super universales
sermones dictos in diffinitione anime, scilicet quia
est prima perfectio corporis naturalis organici. Et dicit
quod ista diffinitio est vera de omnibus partibus anime
eadem intentione. Et dat rationem super hoc: quoniam
dicere quod omnes partes anime sunt forme est univocum,
aut prope, et quia forma, in eo quod est finis habentis

259 necessario *D* **260** [in eo] *G* in eo G^1 ‖ in actu] ⌊sicu⌋ *A* actu *C* ‖ ex] de *A C* **261** manifestum *B C D G* ‖ est <quod est> *G* ‖ ea *C D* ‖ <est> substantia *G* **262** predicatum] pr̄m *C* ‖ preparatum] paratum *B* **263** <eius> esse *G* natura *B* eius *D* ‖ preparationis <eius> *B* **264** proprii] (A^2) proprie *A* **265** fuerit] fuit *B* ‖ erit] est *D* **265–266** recipiens remanebit *A C* **266** et intellectus *D* intellectu *A* in intellectu *C* **267** expositionibus *D* **269** [diversis] *C G* ‖ unum *A C* **269–270** subiectum est *D* **270–271** materialis cuius esse] (A^2) cuius est *A* **271** est demonstratum *D* ‖ quod *D G* ‖ est (2)] quod *G* **272** <est> existens *G* **272–274** [et — corpore] *A* et — corpore A^2 **273** quem] quod *C D* ‖ [quod] *C* ‖ neque] non *C* ‖ corpus] virtus *D* **274** <et> Tertium ⌊<est>⌋ *A* ‖ est autem *C* **274–275** materia prima *G* **275** [etiam] *D* ‖ esse] erit *B* ‖ demonstratum est] est determinatum *D* **276** esse etiam est *A* etiam esse est *B* **277** illa *B* **279** manifesti] omnia fieri *A* ‖ erroris] furoris *G* ‖ fugere scilicet] scilicet evadere et fugere *A C* **280** alexandrum etiam *B G* etiam ad exemplum *C* ‖ [prima] *D* **281–282** sermones universales *A C* **282** dictos] (G^2) dictas *G* ‖ [anime] *A* ‖ quia] quod *B D* que *C* **284** illa *B C* ‖ vera] ut dicatur *A* ‖ [partibus] *A* partibus A^2 **286** [partes] *D* ‖ [anime] *B* ‖ sint *A* **287** proprie *A* ‖ forma <est> *A* ‖ quod] qui *D*

formam, impossibile est ut separetur, necesse est, cum prime
perfectiones anime sint forme, quod non separentur.
Et per hoc destruit ut in primis perfectionibus anime
sit perfectio separata, sicut dicitur de nauta cum nave,
aut universaliter erit in ea aliqua pars que dicitur perfectio
intentione diversa ab intentione qua dicitur in aliis.
Et hoc quod ipse fingit quod manifestum est de sermonibus
universalibus in anima, manifeste dixit Aristoteles quod hoc non
est manifestum in omnibus partibus anime; dicere enim
formam et *primam perfectionem* est dicere equivoce
de anima rationali et de aliis partibus anime.

Abubacher autem videtur intendere in manifesto
sui sermonis quod intellectus materialis est virtus ymaginativa
secundum quod est preparata ad hoc quod intentiones
que sunt in ea sint intellecte in actu, et quod non est alia
virtus subiecta intellectis preter istam virtutem. Abubacher
autem videtur intendere istud fugiendo impossibilia
contingentia Alexandro, scilicet quod subiectum recipiens formas
intellectas est corpus factum ab elementis, aut virtus
in corpore; quoniam, si ita fuerit, continget aut ut esse
formarum in anima sit esse earum extra animam, et sic
anima erit non comprehensiva, aut ut intellectus habeat
instrumentum corporale, si subiectum ad intellecta sit
virtus in corpore, sicut est de sensibus.

Et magis inopinabile de opinione Alexandri est hoc
quod dixit quod prime preparationes ad intellecta et ad
alias postremas perfectiones de anima sunt res facte a
complexione, non virtutes facte a motore extrinseco
ut est famosum ex opinione Aristotelis et omnium
Peripateticorum. Ista enim opinio in virtutibus anime

288 [est (1)] *D* ‖ cum] quod *B* ‖ prime] proprie *D* **289** perfectionis *C* ‖ [anime] *A* ‖ sunt *D G* ‖ quod] que *B* ‖ separantur *B* **290** desinit *A* distinguit *C* ‖ ut] quod *G* **291** <non> sit *G* ‖ [cum] *D* **292** aliqua] illa *B* ‖ que] de qua *A C* qua *D* ‖ perfecta *D* **293** qua] que *B* **294** fingit] significat *A* **295** manifeste] maledixit cum *A C* ‖ Aristoteles <solutum est per hoc quod> D^2 ‖ [non] *G* **296** manifestum est *G* **297** est] cum *D* **298** rationabili *B D G* rationari *C* **299** Abubacher autem] *Crawford* averipheche *A* abubacher autem avempeche *B* aneupheter autem *C* abubacher ā aiesepecho *D* abubacher autem avempereche *G* ‖ videntur *G* ‖ <vel> intendere <vel oppinari> *B* ‖ manifesto] medio *A* **300** <de> intellectus *D* **301** preparata] ⌊generata⌋ preparativa *D* **302** sint] sunt *A* fuit *C* **303** substantia intellectus *A C* sub'a intellectis *D G* ‖ abubracher *C* **304** illud *C* **305** [scilicet] *A C* ‖ recipi *D* **306** intellectus *D* ‖ ab] ex *G* **307** contingit *C* ‖ [ut] *D* **308** forme *B* ‖ sit in anima *D* ‖ earum] (A^1) eorum *A* **309** non erit *A* erit *D G* ‖ comprehensa *B* ‖ [ut] *C* **312** inopinabile] (B^1) oppinabile *B* ‖ <est> de *C* **314** al'ias *C* **315** copl'one *D* ‖ virtutis *D* **316–317** [Aristotelis — opinio] *D* **316** omnium] communi *B* **317** perypatheticorum *A C* ‖ illa *B*

comprehensivis, si est secundum quod nos intelleximus, est falsa.
A substantia enim elementorum et a natura eorum
non potest fieri virtus distinguens comprehensiva;
quoniam, si esset possibile ut a natura eorum et sine extrinseco
motore fierent tales virtutes, tunc esset possibile
ut postrema perfectio, que est intellecta, esset aliquod
factum a substantia eorum elementorum ut color
et sapor fiunt. Et ista opinio est similis opinioni negantium
causas agentes et non concedentium nisi causas
materiales; et sunt illi qui dicunt casum. Sed
Alexander est maioris nobilitatis quam ut credat hoc; sed
questiones que opponebantur ei in intellectu materiali
coegerunt ipsum ad hoc.

Revertamur igitur ad nostrum, et dicamus
quod forte iste questiones sunt que induxerunt Avempeche
ad hoc dicendum in intellectu materiali. Sed quod accidit
ei impossibile manifestum est. Intentiones enim ymaginate
sunt moventes intellectum, non mote. Declaratur
enim quod sunt illud cuius proportio ad virtutem distinctivam
rationabilem est sicut proportio sensati ad
sentiens, non sicut sentientis ad habitum qui est sensus.
Et si esset recipiens intellecta, tunc res reciperet se, et
movens esset motum. Et iam declaratum est quod intellectus
materialis impossibile est ut habeat formam in
actu, cum substantia et natura eius est ut recipiat formas
secundum quod sunt forme.

318 comprehensivus *A* comprehnsibilis *D* ‖ [si est] *G* sed est *C* ‖ intellexerimus *B* intelligimus *C* **319** enim] non *D* **320** distinguens virtus fieri *A* nec virtus distinguents *C* **321** quoniam] quam *C* ‖ earum *D* **321–322** motore extrinseco *A B* **322** fecerit *C* ‖ tunc essent *D* it^{m} esset *A* esset tunc *C* **323** intellectiva *C* ‖ aliquid *C D* **324** [eorum] *C* ‖ calor *G* **325** [fiunt] *C* sunt *A* ‖ illa *B* **328** Alexander] (*A*^{2}) aristoteles *A* ‖ maioris est *D* ‖ auctoritatis *G* ‖ credat hoc] (*A*^{2}) custodiat *A* credebat hoc *G* **329** oppinabantur *B* apponebantur *D* ‖ [in] *C D* ‖ intellectui *D* ‖ materiali ⌊<sed quod accidit ei in primo manifestum est intentionem>⌉ *D* **330** cohegerunt *A* cogerunt *C* continget *D* ‖ ad <ipsum ad> *A* **331** revertatur *D* ‖ igitur] ergo *A C* ‖ ⌊<hoc>⌉ nostrum *A* nostrum profo^{m} *B*^{2} sermonem nostrum *C* **332** forte quod *A C* ‖ ille *B* ‖ autapeth' *A* avĕphech' *C* avempehe *D* **333** [in] *D* quod *A* in *A*^{2} ‖ [quod] *B* quid *A C* **334** impossibilis *B G* de inpossibili *A* inpossibili *C* ‖ enim] causa *D* ‖ ymaginatarum *A* **335** intellectu *D* **336** quod] quem *C* ‖ distinctivam] determinativam *A* [distinctamur] *B* distinguendam *D* **337** rationalem *A C* ‖ [est] *D* et *C* **338** sentientis] senciens *A* sentientes *D* ‖ qui] quod *D* **339** esset <intellectus> *C* est *A* **340** movens] (*A*^{2}) moventem *A* ‖ motum] motus *D* ‖ demonstratum *A* ‖ [est] *B* **341** [impossibile est] *A* inpossibile est *A*^{2} impossibile *D* impossibile esset *G* ‖ formam <inpossibile est> *A* formam *A*^{2} **342** substantia <eius> *A* ‖ et natura] materia *C* ‖ est eius *C* eius *D* ‖ reciperet *G* ‖ <omnes> formas *A*

Et cum omnia que possunt dici in natura intellectus
materialis videntur impossibilia, preter hoc quod
dixit Aristoteles, cui etiam contingunt questiones non pauce;
quarum una est quod intellecta speculativa sunt eterna; secunda
autem est fortissima earum, scilicet quod postrema perfectio in
homine sit numerata per numerationem individuorum
hominis, et prima perfectio sit una in numero omnibus.
Tertia autem est questio Theofrasti, et est quod
ponere quod iste intellectus nullam habet formam necessarium
est, et ponere etiam ipsum esse aliquod ens
necessarium est; et si non, non esset receptio neque preparatio.
Preparatio enim et receptio est ex hoc quod non
inveniuntur in subiecto. Et cum est aliquod ens, et non habet
naturam forme, remanet ut habeat naturam prime
materie, quod est valde inopinabile; prima enim
materia neque est comprehensiva neque distinctiva.
Et quomodo dicitur in aliquo cuius esse sit tale quod
est abstractum?

Et cum omnia ista sint, ideo visum est michi scribere
quod videtur michi in hoc. Et si hoc quod apparet michi
non fuerit completum, erit principium complementi.
Et tunc rogo fratres videntes hoc scriptum scribere
suas dubitationes, et forte per illud invenietur verum
in hoc, si nondum inveni. Et si inveni, ut fingo, tunc
declarabitur per illas questiones. Veritas enim, ut dicit
Aristoteles, convenit et testatur sibi omni modo.

Questio autem dicens quomodo intellecta speculativa
erunt generabilia et corruptibilia et agens ea et

344 cum] ideo *B* ‖ [in natura] *A* in natura *A*^{2} a materia *D* **347–348** secunda autem] alia autem *A* et alia *C* **348** <et> est *G* ‖ [scilicet] *B D* est *G* **350** prima] propria *D* ‖ [in] *C* ‖ numero omnibus] numerationibus *D* numero cuilibet *A* numero cuiuslibet *C* **351** [est (1)] *C D* ‖ theoprasti *A* teofrasti *B D G* **351–352** quod ponere] qui positione *D* **352** ille intellectus *B* intellectus iste *D* ‖ habeat *C* ‖ necessariam *D* verum *B* **353** et est *D* ‖ etiam ponere *D* ponere *A C* ‖ [esse] *D* ‖ aliquid *D* **354** [necessarium est] *A* **354–356** [necessarium — et (2)] *D* **354** [non] *B G* ‖ neque] nisi *G* **355** [est] *A B* ‖ ⌊quod] *A*^{2} ‖ [non] *C* non nisi *A*^{2} **356** invenitur *B* ‖ cum] tamen *C* ‖ [est] *B* est *B*^{2} **357** ut] si *B* ‖ habeat <formam> *G* habeant *A* ‖ prime] propriam *D* **358** [prima] *D* **359** nec est comprehensa nec distincta *A* ‖ <est> distinctiva *D* **360** dicitur <esse> *D* **361** est] sit *A* **362** [ista sint] *A* ista sint *A*^{2} illa sint *B* ‖ michi visum est *A* **363–364** apparet — principium] aperit non fuerit michi complementum p^{i}m *D* **365** tunc <ego> *D* ego *G* ‖ hoc scriptum videntes *C* ‖ scribere] substantie *G* **366** dubitationes] sententias *A C* ‖ <id> illud *D* ‖ invenitur *A C* venitur *D* **367** [in] *D* ‖ <et> si (1) *C* sed *A* ‖ inveni ut] invenerint *B* invenerint ut *B*^{2} **368** istas *C* **369** convenit] 9^{t}i *B* contra *D G* ‖ [sibi] *D* ‖ sibi omni modo] sermoni meo *B* **370** Questio] quomodo *D* **371** generalia et corporalia *B* ‖ <in> ea *G*

recipiens erit eternum, et que est indigentia ad imponendum
intellectum agentem et recipientem si non est illic
aliquod generatum, illa questio non contingeret si
non esset hic aliud quod est causa esse intellecta speculativa
generata. Modo autem, quia ista intellecta constituuntur
per duo, quorum unum est generatum et
aliud non generatum, quod dictum fuit in hoc est secundum
cursum naturalem. Quoniam, quia formare per intellectum,
sicut dicit Aristoteles, est sicut comprehendere per sensum,
comprehendere autem per sensum perficitur per
duo subiecta, quorum unum est subiectum per quod
sensus fit verus (et est sensatum extra animam), aliud autem
est subiectum per quod sensus est forma existens
(et est prima perfectio sentientis), necesse est etiam ut
intellecta in actu habeant duo subiecta, quorum unum est
subiectum per quod sunt vera, scilicet forme que sunt ymagines
vere, secundum autem est illud per quod intellecta
sunt unum entium in mundo, et istud est intellectus
materialis. Nulla enim differentia est in hoc inter sensum
et intellectum, nisi quia subiectum sensus per quod
est verus est extra animam, et subiectum intellectus
per quod est verus est intra animam. Et hoc dictum est ab
Aristotele in hoc intellectu, ut videbitur post.

Et hoc subiectum intellectus quod est motor illius
quoquo modo est illud quod reputavit Avempeche esse
recipiens, quia invenit ipsum quandoque intellectum in
potentia et quandoque intellectum in actu, et ista est dispositio
subiecti recipientis, et existimavit conversionem.

372 [est] *G* ‖ inpossedum *D* **373** [illic] *A C* **374** Ista *A* ‖ continget⌊ur⌉ *A* contingerit *D* **374–375** ⌊<si non esset aliquod>⌉ si non *A* nisi *B* nisi si non *G* **375** aliud] aliquid *D* ‖ [est] *A D* est A^2 ‖ [esse] *A* in esse *G* ‖ intellectiva *C* intellectivarum *D* ‖ specula *C* **376** [generata] *D* generativa *A C* ‖ quia] quod *B D* ‖ [ista] *A* illa *B* **377** [et] *D* **378** est] et *D* **379** [quia] *D* ‖ formale *C* **380** sicut (1)] ut *D* ‖ sicut (1) — sensum] est sicut comprehendere per sensum sicut dicit aristoteles *A* est sicut comprehendere per sensum ut dicit aristoteles *C* **381** [per sensum] *B G* **383–387** [sensus — quod] *D* **383** aliud] illud *G* **385** sensus *G* **386** intellecta <in hoc> *G* ‖ habeat *C* ‖ <hec> duo *A C* ‖ [est] *B* **387** sunt (1)] sit *D* ‖ ymaginaciones *C* in ymaginacione *A* **388** [vere] *A* **389** sunt unum] fit unde *D* ‖ entium] eneum *C* euēm *D* ‖ illud *A C* ‖ intellectus est *B* intellectus *D* **390** est differentia *G* ‖ in hoc est *A C* ‖ [inter] *D* **391** nisi] *I* sed *A B C G* et *D* **392** [est (1)] *A* est A^2 ‖ [est (2)] *G* ‖ ⌊<istius>⌉ intellectus *D* **393** <quia> per *A* ‖ [est (1)] *A* est A^2 ‖ [est ab] *D* **394** videbimus *B* **395** [hoc] *D* ‖ subiectu *D* ‖ intellectu *D* in intellectu *B* ‖ quod] quia *A* ‖ istius *C* **396** quoquo] quo *B* ‖ [quod] *D* ‖ avenpeth' *A* aūt pheth *C* aiesepeche *D* **397** ipse *D* **398** [et (1)] *A C D* ‖ [intellectum] *D* ‖ [in] *C* ‖ ista] hec *D*

Et ista proportionalitas magis invenitur perfecta inter
subiectum visus quod movet ipsum et inter subiectum
intellectus quod movet ipsum. Quemadmodum
enim subiectum visus movens ipsum, quod est color,
non movet ipsum nisi quando per presentiam lucis efficitur
color in actu postquam erat in potentia, ita intentiones
ymaginate non movent intellectum materialem
nisi quando efficiuntur intellecte in actu postquam erant
in potentia. Et propter hoc fuit necesse Aristoteli imponere
intellectum agentem, ut videbitur post; et est extrahens
has intentiones de potentia in actum. Quemadmodum igitur
color qui est in potentia non est prima perfectio coloris
qui est intentio comprehensa, sed subiectum quod perficitur
per istum colorem est visus, ita etiam subiectum
quod perficitur per rem intellectam non est intentiones
ymaginate que sunt intellecte in potentia, sed intellectus
materialis est qui perficitur per intellecta; et est †cuius proportio
ad ea† est sicut proportio intentionis coloris ad virtutem
visibilem.

Et cum omnia ista sint sicut narravimus, non contingit
ut ista intellecta que sunt in actu, scilicet speculativa, ut sint
generabilia et corruptibilia nisi propter subiectum
per quod sunt vera, non propter subiectum per quod
sunt unum entium, scilicet intellectum materialem.

Questio autem secunda, dicens quomodo intellectus materialis
est unus in numero in omnibus individuis hominum,
non generabilis neque corruptibilis, et intellecta existentia
in eo in actu (et est intellectus speculativus) numeratus
per numerationem individuorum hominum, generabilis

400 illa *B* ‖ [perfecta inter] *D* **401** [et] *D* ‖ [inter] *C* **401–402** [et — ipsum] *A* **402** ipsum <et inter subiectum intellectus quod movet ipsum> *D* ‖ Quemadmodum] (A^2) qm̄ *A* **403** enim — movens] ⌊visum⌉ subiectum moventis *D* **404** moveat *C* ‖ [nisi] *G* nisi G^1 **405** [erat] *C* erant *A* erat A^2 **405–408** [ita — potentia] *A* ita — potentia A^2 **408** [Aristoteli imponere] *B* Ar. ponere *D* **409** extrahens] extra eas *D* **410** actu *C* **411** [color] *C* ‖ [est (2)] *D* ‖ coloris] colorum *B D* sensus colorum *G* **412** qui] que *D* **413–414** [per — perficitur] *B* **413** illum *A* **414** per <istam> rem intellectam *A* partem intellectus *B* per intellectum *D* rem intellectam *G* **415** intellecte] intellecta *C* **416** qui] quod *D* ‖ cuius] eius *A C D* **417** [est] *A C D* **419** cum omnia] etiam cum *A* ‖ illa *B* ‖ sunt *A* **420** illa *B C* ‖ [sint] *D* **421** generalia et corporalia *B* ‖ propter] per *A* **422** sunt] fit *D* ‖ [non propter subiectum] *D* non per subiectum *A* ‖ per (2)] sed *D* **423** entium] ea tantum *D* **425** [in (1)] *A C* ‖ in (2)] cum *B* ‖ hominum] et *C* **426** generalis *B* generabiliter *D* ‖ [neque corruptibilis] *D* neque co^{a}rlis *B* neque co^{u}rlis B^2 et cor^{lis} *C* **427** [in eo in actu] *A* in eo actu A^2 *C* eo in actu *D* ‖ [et] *D* ‖ numeratus] ⌊et⌉ numeratur *A* **428** numerationem] invencionem *A* ‖ hominis *D* ‖ <neque> generabilis *D* generalis *B*

et corruptibilis per generationem et corruptionem
individuorum, hec quidem questio valde est difficilis,
et maximam habet ambiguitatem.

Si enim posuerimus quod iste intellectus materialis est
numeratus per numerationem individuorum hominum,
continget ut sit aliquid hoc, aut corpus aut virtus in corpore.
Et cum fuerit aliquid hoc, erit intentio intellecta in
potentia. Intentio autem intellecta in potentia est subiectum
movens intellectum recipientem, non subiectum
motum. Si igitur subiectum recipiens fuerit positum esse
aliquid hoc, continget ut res recipiat seipsam, ut diximus,
quod est impossibile.

Et etiam, si concesserimus ipsam recipere seipsam, contingeret
ut reciperet se secundum quod diversa. Et sic erit virtus intellectus
eadem cum virtute sensus, aut nulla differentia erit
inter esse forme extra animam et in anima. Hec enim
materia individualis non recipit formas nisi has et
individuales. Et hoc est unum eorum que attestantur
Aristotelem opinari quod iste intellectus non est intentio
individualis.

Et si posuerimus quod non numeratur per numerationem
individuorum, continget ut proportio eius ad omnia individua
existentia in sua perfectione postrema in generatione
sit eadem, unde necesse est, si aliquod istorum individuorum
acquisierit rem aliquam intellectam, ut illa acquiratur
ab omnibus illorum. Quoniam, si continuatio illorum
individuorum est propter continuationem intellectus materialis
cum eis, quemadmodum continuatio hominis cum intentione
sensibili est propter continuationem prime perfectionis

429 et (1)] neque *D* **430** individuorum <hominum> *A* ‖ <et> hec *B G* et hoc *C D* hec *J* ‖ hec — est] et est ista questio valde *A* ‖ quidem] quod *D* ‖ [questio] *D* questio D^2 ‖ est questio valde *G* **431** magnam *C* **432** poneremus *B* possumus *D* ‖ ille *B* **433** hominum] omnium *D* **434** contingit *C* ‖ [hoc] *A* **435** cum] si *G* ‖ fuerit] fuerint *D* ‖ aliquod *C* ‖ [hoc] *B D G* hec *C* **436** [autem] *D* **438** [esse] *A C* **439** aliquid <esse aliquod> *D* ‖ res recipiat] respiciat *C* ‖ seipsum *C* ‖ ut] et *A* ‖ dicimus *A B D* **440** possibile *C* **441** concessimus *C* ‖ ipsam] ipsum *B G* ipse *D* ‖ seipsam] ipsam *B D* ipsum *G* ‖ contingeret] (C^2) contingeretur *C* contingit *D* **442** se reciperet *D* ‖ secundum quod divisa *B G* secundum diversa quod *C* ut divisa *D* ‖ sic] sicut *D* **443** easdem *A* ‖ erit] esset *C* **444** [forme] *D* **445** indivisibilis *C* ‖ [et] *A* etiam *B D* **446** [est] *B* ‖ quod attestatur *A C D* **447** ille *B* ‖ est <in corpore> *C* **447–448** intencio indivi^{lis} *A* individualis intencio *C* **449** Et] sed *D* ‖ [si] *D* si D^2 ‖ possumus *D* **450** contingeret *D* ‖ [omnia] *B D G* **451** generatione] esse *G* **453** adquisierunt *B D* **454** illorum (1)] eorum *B* istorum *C* ‖ illorum (2)] eorum *A B G* **455** [individuorum] *G* **455–456–457** [est — quemadmodum — sensibili] *A* est — quemadmodum [que] — sensibili A^2 **455** <materialis> intellectus materialis <intellectus> *D* **457** prime] proprie *D*

sensus cum eo qui est recipiens intentionem sensibilem
(continuatio autem intellectus materialis cum omnibus
hominibus existentibus in actu in aliquo tempore in perfectione
eorum postrema debet esse eadem continuatio; nichil
enim facit alietatem proportionis continuationis
inter hec duo continua), si, inquam, hoc ita est, necesse est,
cum tu acquisieris aliquod intellectum, ut ego etiam acquiram
illud intellectum; quod est impossibile.

Et indifferenter sive posueris quod postrema perfectio
generata in unoquoque individuo est subiecta isti intellectui,
scilicet per quam copulatur intellectus materialis, et est
ex ea quasi forma separabilis a suo subiecto cum quo
continuatur, si aliquid est tale, et sive posueris eam perfectionem
esse virtutem virtutum anime aut virtutum
corporis, idem est in sequendo impossibile.

Et ideo opinandum est quod, si sint aliqua animata quorum
prima perfectio est substantia separata a suis subiectis,
ut existimatur de corporibus celestibus, quod impossibile
est ut inveniatur ex una specie eorum plus uno individuo.
Quoniam, si ex eis, scilicet ex eadem specie, inveniretur
plusquam unum individuum, v. g. de corpore moto ab eodem
motore, tunc esse eorum esset ociosum et superfluum,
cum motus eorum esset propter eandem intentionem
in numero, v. g. quod esse plus una navi in numero
uni naute in eadem hora est ociosum, et similiter esse
plus uno instrumento in numero uni artifici eiusdem speciei
instrumentorum est ociosum.

Et hec est intentio eius quod fuit dictum in primo
de Celo et Mundo, scilicet quod, si esset alius mundus, esset aliud
corpus celeste; et si esset aliud corpus celeste, haberet alium

458 quod est percipiens *D* **459** [materialis] *B* **460** in actu existentibus *D* ‖ [in actu] *C* ‖ [in (2)] *A C* in A^2 **462** continuitatis *B* **463** si inquam] quoniam si *B D G* ‖ hoc] hec *C* **464** <quoniam> cum *A C* ‖ acquisieris <etiam> *B C G* ‖ aliquod] *I* in aliquo *A* aliquem *B C G* etiam *D* ‖ ego] egro *C* **465** illud] *I* illum *A B C D G* ‖ est] ego *D* **466** sive] cum *B* ‖ posueris] posterius *C* ‖ postrema] extrema *A* **467** generativa *D* ‖ [est] *A B C D* ‖ subiecta] sub' sub'a *G* ‖ isti] (A^2) ista *A* istis *D* ‖ intellectui] (A^2) sensui *A C* **468** quem *C D* ‖ coplatur *B* ‖ [intellectus] *D* ‖ ⌊<est>⌉ et *A* **469** quasi] quod *D* ‖ subiecto suo *D G* **470** continuat *B* ‖ aliquod *D* ‖ tale <est tale> *B* ‖ sive] cum *B* ‖ posuerimus *A C* **471** <aliquam> virtutem *C* ‖ anime] a se *D* ‖ aut] ut *C* **472** corporale *D* **473** sint] sunt *B D* **474** [est] *A* est A^2 ‖ subiectis] (A^2) sb'iis *A B C* sub'is *G* **475** supracelestibus *A* **476** ut] quod *D* ‖ [eorum] *D* **479** esse] omne *D* ‖ [eorum] *A* eorum A^2 ‖ [esset] *D* ‖ superfluum et ociosum *A* **480** [eorum] *D* ‖ intentionem eandem *C* **481** [quod] *G* ‖ esse] (*A*) esset A^2 omne *D* ‖ navi] ña *C* **482** uni] (A^2) uno *A* ‖ ora *D* ‖ ociosum est *B* ‖ et <hoc> *A* ‖ esse] est *C* **485** dictum] demum *D* **486** Celo — quod] .ce. et in. quod scilicet *A* ‖ alius esset *B* ‖ **487** aliud] aliquod *D* ‖ corpus celeste (2)] celeste corpus *C* corpus *B D G*

motorem in numero a motore istius corporis celestis; et si hoc
esset, tunc motor corporis celestis esset materialis et numeratus
per numerationem corporum celestium, scilicet
quia impossibile est quod unicus motor in numero sit duorum
corporum diversorum in numero. Et ideo artifex
non utitur plus uno instrumento, cum ab eo non proveniat
nisi unica actio. Et universaliter existimatur quod impossibilia
contingentia huic positioni contingunt huic
quod ponimus quod intellectus qui est in habitu est unus
in numero. Et iam enumeravit plura eorum Avempeche in
sua epistola quam appellavit Continuationem Intellectus
cum Homine. Et cum ita sit, qualis igitur est via ad
dissolvendum hanc questionem difficilem?

Dicamus igitur quod manifestum est quod homo non est intelligens
in actu nisi propter continuationem intellecti
cum eo in actu. Et est etiam manifestum quod materia et forma
copulantur adinvicem ita quod congregatum ex eis sit unicum,
et maxime intellectus materialis et intentio intellecta
in actu; quod enim componitur ex eis non est aliquod
tertium aliud ab eis sicut est de aliis compositis ex materia
et forma. Continuatio igitur intellecti cum homine
impossibile est ut sit nisi per continuationem alterius
istarum duarum partium cum eo, scilicet partis que
est de eo quasi materia, et partis que est de ipso (scilicet
intellecto) quasi forma.

Et cum declaratum est ex predictis dubitationibus
quod impossibile est ut intellectum copuletur cum unoquoque
hominum et numeretur per numerationem eorum per
partem que est de eo quasi materia, scilicet intellectum

488 [celestis] *B D G* **489** numeratus esset materialis et *C* **490** scilicet] numeratus *C* **491** quia] quod *C D* ‖ est impossibile *A C* ‖ quod] ut *A C* **493** plus <nisi> uno instrumento *C* nisi instrumento unico *A* ‖ perveniat *D* **494** unicus actus *A* una actio *B D G* ‖ universaliter] similiter *A* **496** ponamus *A* ‖ <scilicet> quod (2) *A C* ‖ habitu] actu *A* ‖ unus est *D* **497** iam <et iam> *D* tam *C* ‖ numeravit *B C* ‖ avempecle *B* ancupheth' *C* **498** [sua] *A* ‖ Intellectus] in intellectu *A* **500** dissolvendam *D* ‖ hanc] illam *B* istam *D G* **501** [est (1)] *B* est B^2 ‖ intellectus *D* **502** propter] secundum *A* **503** etiam est *B* ‖ [manifestum] *A* **504** copulatur *C* ‖ ita] adeo *A C* ‖ quod <adeo quod> *D G* ‖ aggregatum *D* ‖ sit] fit *C* ‖ <sicut> unicum *D* unum *A G* **505** et (1)] quod *C* **506** aliquid *A C* **507** [aliud] *A* ‖ sicut] ut *D* **508** intellecti] (A^2) intellectu *A* intellecta intellectu *C* **509** [est] *G* **511** materia ⌊<scilicet intellectum materialem>⌉ *D* ‖ ipso] eo *C* **511–512** scilicet — forma] quasi forma scilicet intellectu *C* **512** intellecto] *Crawford* de intellectu *A* intellectu *B D G* **513** [Et] *C* ‖ determinatum *C* de. *A* ‖ dubitabilibus *A* **514** ut] quod *D* ‖ intellectus *A C D* ‖ copuletur cum] quod *D* **515** ⌊<eorum>⌉ hominum *D* ‖ et numeretur] enumeretur *D* **516** que est] quasi est *D* que dicitur *G*

materialem, remanet ut continuatio intellectorum cum nobis
hominibus sit per continuationem intentionis intellecte
cum nobis (et sunt intentiones ymaginate), scilicet partis
que est in nobis de eis aliquo modo quasi forma. Et
ideo dicere puerum esse intelligentem in potentia potest
intelligi duobus modis, quorum unus est quia forme
ymaginate que sunt in eo sunt intellecte in potentia,
secundus autem est quia intellectus materialis, qui innatus
est recipere intellectum illius forme ymaginate, est
recipiens in potentia et continuatus cum nobis in
potentia.

Declaratum est igitur quod prima perfectio intellectus
differt a primis perfectionibus aliarum virtutum
anime, et quod hoc nomen *perfectio* dicitur de eis modo
equivoco, econtrario ei quod existimavit Alexander. Et ideo
dixit Aristoteles in diffinitione anime quod est perfectio prima
corporis naturalis organici, quod nondum est manifestum
utrum per omnes virtutes perficitur corpus eodem
modo, aut est ex eis aliqua per quam corpus non
perficitur, et si perficitur, erit alio modo.

Preparatio autem que est in virtute ymaginativa
intellectorum similis est preparationibus que sunt in
aliis virtutibus anime, scilicet perfectionibus primis aliarum
virtutum anime, secundum hoc quod utraque preparatio generatur
per generationem individui, et corrumpitur per
corruptionem eius, et universaliter numeratur per
numerationem eius.

Et differunt in hoc quod illa est preparatio in motore
ut sit motor, scilicet preparatio que est in intentionibus

517 ut continuatio] in continuatione *D* **518** sit] sic *C* **519** sunt] similiter *D* ‖ ymaginate intenciones *A* **520** quasi] sicut *A C* **521** dicere puerum] dicere primum *B* primum dicere *D* ‖ esse ineligentem *D* intelligentem *A C* intelligentem esse *B* **521–522** [potest intelligi] *D* **522** quia] (A^2) quasi *A* **523** intellecte in potentia] in potentia intelligere *C* **524** secundus] sensus *D* ‖ [est] *A C* ‖ quia] quod *A* **525** intellectum <per intentionem> illius *C* intellectum eius *A* intenciones illius A^2 ‖ <scilicet> ymaginate *C* **526** continuatur *G* **526–527** cum — potentia] est in potentia nobis *C* **526** cum] est *A* ‖ cum nobis] nobiscum *D* **528** Declaratum] de. *A* ‖ igitur <nobis> *A* ‖ intellectus] in intellectu *B G* **528–529** intellectus differt] differt intellectu *D* **529** aliarum] primarum *D* **530** nomen] unum *D* ‖ dicetur *C* **531** equivoce *B* ‖ econtrario] *I* econtra *A B C G* contra *D* ‖ ea que *D* **531–532** [Et — Aristoteles] *D* et ideo dicit aristoteles D^2 **532** [anime] *D* ‖ quod] que *C D G* ‖ prima perfectio *A C* **533** nundum *D* **534–536** [eodem — perficitur (1)] *C* **535** [ex] *A* ex A^1 ‖ [aliqua] *B D G* **535–536** non perficitur corpus *A* **537** autem] enim *G* **540** unaqueque preparatio *D* preparacio utraque *A* utraque generatio *C* **541** ingenerationem *D* **541–542** per corupcionem eius corumpitur *C* **542** eius] individui *B* **544** ista *C* ‖ [est] *B* ‖ privatio *C* **545** ut] et ubi *D* ‖ scilicet] idest *B* ‖ [in] *A*

ymaginatis; secunda autem est preparatio in recipiente,
et est preparatio que est in primis perfectionibus
aliarum partium anime.

Et propter hanc similitudinem inter has duas preparationes
existimavit Avempeche quod nulla est preparatio
ad rem intellectam fiendam nisi preparatio existens
in intentionibus ymaginatis. Et hee due preparationes
differunt sicut terra a celo; una enim est preparatio
in motore ut sit motor, alia autem est preparatio
in moto ut sit motum et recipiens.

Et ideo opinandum est, quod iam apparuit nobis ex sermone
Aristotelis, quod in anima sunt due partes intellectus,
quarum una est recipiens, cuius esse declaratum est hic,
alia autem agens, et est illud quod facit intentiones
que sunt in virtute ymaginativa esse moventes intellectum
materialem in actu postquam erant moventes in
potentia, ut post apparebit ex sermone Aristotelis; et quod hee
due partes sunt non generabiles neque corruptibiles;
et quod agens est de recipienti quasi forma de materia,
ut post declarabitur.

Et ideo opinatus est Themistius quod nos sumus intellectus
agens, et quod intellectus speculativus nichil est aliud
nisi continuatio intellectus agentis cum intellectu materiali
tantum. Et non est sicut existimavit, sed opinandum est quod in
anima sunt tres partes intellectus, quarum una est intellectus
recipiens, secunda autem est efficiens, tertia autem factum.
Et due istarum trium sunt eterne, scilicet agens et recipiens;
tertia autem est generabilis et corruptibilis uno
modo, eterna alio modo.

Quoniam, quia opinati sumus ex hoc sermone quod
intellectus materialis est unicus omnibus hominibus, et etiam

546 preparatio est *B* ‖ <que est> in *C* **547** est (2)] fit *B* ‖ <in> perfectionibus *B* **548** [aliarum] *A* ‖ partium] virtutum *B* **549** [Et] *D* **550** aucupeth' *A* anenphech' *C* **551** sciendam *D* ‖ nisi <nisi> *D* **553** enim] non *D* ‖ est preparatio] preparatione *D* preparatio *C* **554** in] cum *D* ‖ sit] sic *D* ‖ [autem] *A* **556** aperuit *D* **557** intellecte *B* intell'es *D* **558** est declaratum *A* **559** [autem] *D* **560** intellectum] virtutem *A* **562** [Aristotelis] *D* ‖ quod] quia *B* ‖ hee] iste *D* **563** sunt non] (B^2) neque sunt *A* sunt *B* ‖ cor^{les} *B* **564** materia de forma *B D* materia / forma de materia. de forma *G* **567** agens ⌊<cum intellectu materiali tantum>⌉ *D* ‖ [quod] *A* ‖ est nichil *D* ‖ aliud est *A C* **568** <quod> nisi *D* ‖ agens *D* ‖ <continuacio> intellectu *G* **569** [tantum] *C* ‖ Et] sed *C* **570** sint *A* ‖ tres] iiii *C* ‖ intellectus (2)] intellectum *D* **571** [autem (1)] *B* ‖ [est] *G* ‖ tercii *C* ‖ <est> factum *A* **572** due] duarum *D* ‖ illarum *B* ‖ trium] totum *D* ‖ eterne] essentie *D* ‖ recipiens] paciens *A* **573** [est] *A C D G* ‖ cor^{lis} *B* **574** eterna alio modo] alio modo eterna *A* **575** quia] autem *C* quod *D* **576** [materialis] *D* ‖ unius *C* ‖ hominibus omnibus *C*

ex hoc sumus opinati quod species humana est eterna, ut
declaratum est in aliis locis, necesse est ut intellectus
materialis non sit denudatus a principiis naturalibus communibus
toti speciei humane, scilicet primis propositionibus
et formationibus singularibus communibus omnibus; hec enim
intellecta sunt unica secundum recipiens, et multa secundum
intentionem receptam.

Secundum igitur modum secundum quem sunt unica, necessario
sunt eterna, cum esse non fugiat a subiecto recepto, scilicet motore,
qui est intentio formarum ymaginatarum, et non est illic impediens
ex parte recipientis. Generatio igitur et corruptio non
est eis nisi propter multitudinem contingentem eis, non propter modum
secundum quem sunt unica. Et ideo, cum in respectu alicuius
individui fuerit corruptum aliquod intellectum
primorum intellectorum per corruptionem sui subiecti
per quod est copulatum cum nobis et verum, necesse
est ut illud intellectum non sit corruptibile simpliciter,
sed corruptibile in respectu uniuscuiusque individui. Et ex
hoc modo possumus dicere quod intellectus speculativus
est unus in omnibus.

Et cum consideratum fuerit de istis intellectis secundum quod
sunt entia simpliciter, non in respectu alicuius individui,
vere dicuntur esse eterna, et quod non intelliguntur quandoque
et quandoque non, sed semper. Et quasi istud esse est eis medium
inter esse amissum et esse remanens. Secundum enim multitudinem
et diminutionem contingentem eis a postrema
perfectione sunt generabilia et corruptibilia, et secundum quod
sunt unica in numero sunt eterna.

Hoc erit si non fuerit positum quod dispositio in
postrema perfectione in homine est sicut dispositio in

578 declaratum] de. *A* **579** [a] *D* ‖ communibus] omnibus *A* hominibus *D* **580** humane speciei *A C* ‖ propositionibus primis *D* **581** singularibus] (A^2) sit. ********** *A* ‖ communibus] quibus *D* **582** unica] unitas *C* **584** [necessario] *B* **585** esse] esset *D* ‖ a substantia recepta *A C* ab eo recepto *D* ‖ scilicet] (A^2) Si *A* ‖ <a> motore *A C* **586** qui] quod *D* ‖ ymaginativarum *A* ‖ illud *D* ‖ ⌊<precedens>⌉ impediens *G* **587** <ex causa> ex *D* **588** eis (1)] ei *A B C D* ‖ [nisi] *C* ‖ propter (2)] secundum *B* **589** secundum] propter *A C* ‖ respectu] natura *D* **590** individue *C* ‖ fuit *B* ‖ <aliquid> corruptum *D* ‖ aliquem *D* ‖ ⌊<individuum>⌉ intellectum *A* **591** intellectorum] (A^2) intellectuorum intellectum *A* intellectuum *C* **592** [per] *B* secundum *A C* ‖ et verum] etiam *A* et *C* et videtur *D* **593** [intellectum non] *A* intellectum non A^2 ‖ [sit] *D* **594** cor^{le} *B* ‖ despectu *D* ‖ [Et] *A* ‖ [ex] *C* **595** modo] non *D* ‖ possemus *B D G* **596** est] sit *C* ‖ [in] *G* **597** [cum] *D* **598** [non] *D* ‖ [in] *A C* **599** vere] recte *D* ‖ eterna] entia *D* ‖ quandoque intelliguntur *A C* intelliguntur *D* **600** [sed] *D G* sed G^1 ‖ quasi] quia *C* ‖ illud *D* ‖ medium est eis *A* est medium eis *C* **601** esse (1)] medium *A* esse et *G* **603** cor^{lis} *B* **605–606** [in — dispositio] *B* in — dispositio B^2 **606–607** in intellectis] intellectus *A G*

intellectis communibus omnibus, scilicet quod esse mundanum non denudatur a tali individuo esse. Hoc enim esse impossibile non est manifestum; immo dicens hoc potest habere rationem sufficientem et facientem animam quiescere. Quoniam, cum sapientiam esse in aliquo modo proprio hominum est, sicut modos artificiorum esse in modis propriis hominum, existimatur quod impossibile est ut tota habitatio fugiat a Philosophia, sicut opinandum est quod impossibile est ut fugiat ab artificiis naturalibus. Si enim aliqua pars eius caruerit eis, scilicet artificiis, v. g. quarta septentrionalis terre, non carebunt eis alie quarte, quia declaratum est quod habitatio est possibilis in parte meridionali sicut in septentrionali.

Forte igitur Philosophia invenitur in maiori parte subiecti in omni tempore, sicut homo invenitur ab homine et equus ab equo. Intellectus igitur speculativus est non generabilis neque corruptibilis secundum hunc modum.

Et universaliter ita est de intellectu agenti creante intellecta sicut de intellectu distinguenti recipiente. Quemadmodum enim intellectus agens nunquam quiescit a generando et creando simpliciter, licet ab hac, scilicet generatione, evacuatur aliquod subiectum, ita est de intellectu distinguenti.

Et hoc innuit Aristoteles in primo istius libri, cum dixit: *Et formare per intellectum et considerare sunt diversa ita quod intus corrumpatur aliquid aliud, ipsum autem in se nullam habet corruptionem.* Et intendit per *aliquid aliud* formas ymaginatas humanas. Et intendit per *formare per intellectum*

607 communis *A* ‖ <in> omnibus *C* ‖ scilicet] secundum *B C* ‖ mundanum] (G^1) eorum *B* rerum intellectarum *C* mendax *D* mandanum *G* **608** denudabatur *D* ‖ [esse (2)] *A* **609** hec *D* hic *G* ‖ rōcionem *A* causam *C* **610** sufficientem] recipientem *D* ‖ quiescentem *B D* **611** cum] est *D* ‖ sapientia *A B C D* ‖ <et> esse *B C D* est *A* ‖ [in] *G* ‖ proprio modo *C* **612** sicut] scientia *D* .x. *G* ‖ modos] modus *A B* proprius modus *C* ‖ [esse] *C* ‖ modis propriis] prius modis *D* ‖ hominibus *C* **613** est impossibile *A C* impossibile *D* ‖ tot *D* **614** [est] *D* **615** ut] [ab] *D* ‖ Si] Sed *B* **616** [eius] *A* ‖ caruit *B* ‖ quarta] quanta *D* **617** quarte] quante *D* ‖ quia] quod enim *B G* quod non *D* **618** habitatio est] habitationem *D* **619** [in] *D* est in *A* ‖ septentrionali <parte> *A C* **620** [Forte] *A* ‖ [Philosophia] *A* philosophica *C* philosophia scilicet *G* **621** invenitur <in maiori parte subiecti> *G* **622** equus] (A^1) equo *A* ‖ igitur] autem *B* **623** non] neque *C* ‖ cor^{lis} *A B* **624** <et> creante *A* c^{r}aute *D* **626** a] et *D* ‖ a generando] agendo *A* **627** creando <intellecta> *B* ‖ [ab] *A* ab A^2 ‖ hoc *A B D* ‖ scilicet genere *D* generatione scilicet *A C* **628** evacuetur *A* evacuuntur *C* et vacuatur *D* ‖ aliquod] (A^2) aliud *A* **630** innuuit *G* ‖ primo istius] principio huius *A C* ‖ [cum dixit] *D* **632** corrumpitur *A C* **633–634** [Et — humanas] *B* et — humanas B^2 **633** aliquid] aliquod *C G* **634** [Et intendit] *D* ‖ [per (2)] *D*

receptionem que est semper in intellectu materiali, de qua intendebat dubitare in hoc tractatu et in illo, cum dixit: *Et non sumus memores, quia iste est non passivus; intellectus autem passivus est corruptibilis, et absque hoc nichil intelligit.*

Et intendit per *intellectum passivum* virtutem ymaginativam, ut post declarabitur. Et universaliter ista intentio apparuit a remotis, scilicet animam esse immortalem, scilicet intellectum speculativum.

Unde Plato dixit quod universalia sunt neque generabilia neque corruptibilia, et quod sunt existentia extra mentem. Et est sermo verus ex hoc modo, et falsus secundum quod sonant verba eius (et est modus quem Aristoteles laborabat destruere in Metaphysica). Et universaliter ista intentio anime est pars vera in propositionibus probabilibus que dant animam esse utrunque, scilicet mortalem et non mortalem; probabilia enim impossibile est ut sint falsa secundum totum. Et hoc apologizaverunt Antiqui, et in representatione illius conveniunt omnes leges.

Tertia autem questio (et est quomodo intellectus materialis est aliquod ens, et non est aliqua formarum materialium neque etiam prima materia) sic dissolvitur. Opinandum est enim quod iste est quartum genus esse. Quemadmodum enim sensibile esse dividitur in formam et materiam, sic intelligibile esse oportet dividi in consimilia hiis duobus, scilicet in aliquod simile forme et in aliquod simile materie. Et hoc necesse est in omni intelligentia abstracta que intelligit aliud; et si non, non esset multitudo

635 in intellectu] intellectui *D* **637** non (1)] nos *A C* ‖ memores] sustinentes *A* ⌐‖ quia] quod *A C D* ‖ iste] ille *B* **638** cor^{lis} *B* co^{a}rlis *C* ‖ [et] *A* **639** nichil <hic> *D* ‖ intelligitur *C* **640** passivam *G* **641** isti intencioni *A C* illa intentio *B* **642** aperuit *D* ‖ a] in *G* ‖ [scilicet (1)] *A B C D G* scilicet *I* **643** speculatum *A D* **644** neque sunt *A C* **645** cor^{lia} *B* ‖ et] ex *D* **646** verus sermo *B G* ‖ ⌊<et>⌉ secundum *B* **647** quod] quem *A D G* ‖ [et] *D* ‖ est modus <aristotelis> *G* unus *C* **647–648** laborat destruere *C* destruere laborabat *D* **648** in Metaphysica] imacophysica *D* **649** illa *B* ‖ anime] est a se *D* **650** dant] dicunt *A C* ‖ utrum scilicet *G* scilicet /// *A* scilicet utrum A^2 utrm sē *D* **651** et] aut *A* ‖ non mortalem] immortalem *B C* ‖ enim] autem *C* **652** ut sunt *C* esse *D* ‖ secundum] hoc *D* ‖ appologizaverunt *C G* quod eligizaverunt *A* apoligizaverunt A^2 **653** [et] *C D* ‖ presentione *A* reprehensione *C* ‖ [illius] *B* ‖ convenerunt *A C* **654** est et *B* est *A* ‖ quomodo <modo> *D* **655** aliquod] aliquid *A C D* ‖ ens] est *G* ‖ [est (2)] *B* ‖ aliqua] (G^1) aliquod *G* ‖ formarum] formalium *D* **656** nec *A C* ‖ [etiam] *A C D* **657** ille *B* illum *C* istud *D* ‖ [est (2)] *A* est A^1 **659** intll'e *B* ‖ consimile *A* **660** <in> hiis *C* ‖ scilicet] sed *D* ‖ aliquod (1) <esse> *C* aliquid *A* aliquo *D* **660–661** [forme — simile] *C* **660** aliquod (2)] aliquo *D* **661** materie. Et] manet *D* **661–662** intellectu abstracto quod *B* **662** non esset] (A^2) n̄ ///// *A* non esse *G* ‖ multitudo ⌊<est similitudo>⌉ *A*

in formis abstractis. Et iam declaratum est in Prima
Philosophia quod nulla est forma liberata a potentia
simpliciter, nisi prima forma, que nichil intelligit extra
se, sed essentia eius est quiditas eius; alie autem forme
diversantur in quiditate et essentia quoquo modo. Et
nisi esset hoc genus entium quod scivimus in scientia
anime, non possemus intelligere multitudinem in rebus
abstractis, quemadmodum, nisi sciremus hic naturam intellectus,
non possemus intelligere quod virtutes moventes
abstracte debent esse intellectus.

Et hoc latuit multos Modernos, adeo quod negaverunt
illud quod dicit Aristoteles in tractatu undecimo Prime Philosophie, quod
necesse est
ut forme abstracte moventes corpora celestia sint secundum
numerum corporum celestium. Et ideo scire
de anima necessarium est in sciendo Primam Philosophiam.
Et iste intellectus recipiens necesse est ut intelligat
intellectum qui est in actu. Cum enim intellexerit
formas materiales, dignior est ut intelligat formas non
materiales; et illud quod intelligit ex formis abstractis,
v. g. ex intelligentia agenti, non impedit ipsum intelligere
formas materiales.

Propositio autem dicens quod recipiens nichil debet habere
in actu ex eo quod recipit non dicitur simpliciter, sed cum
conditione, scilicet quod non est necesse ut recipiens non sit
in actu aliquid omnino, sed ut non sit in actu aliquid ex eo quod
illud recipit, sicut prediximus. Immo debes scire quod
respectus intellectus agentis ad istum intellectum est respectus
lucis ad diaffonum, et respectus formarum materialium

663–667–668–670 [Et — quiditate et essentia — scivimus — abstractis] *A* Et — essentia et quiditate — scimus — abstractis A^2 **663** iam] ideo *B D G* ‖ determinatum *C* **664** forma est *C* **666** eius essentia *D* **667** quiditate et essentia] *I* essentia et quidditate *C* quiditatis essentia *B* quiditate extra naturam *D* quiditate *G* ‖ quoquo modo] quomodo *D* **668** nisi] nichil *D* ‖ hoc esset *C* **669–671** [multitudinem — intelligere] *B* **670** scire *D* **671** possumus *A* ‖ [moventes] *B* **672** debnt *G* ‖ esse] dici *A* **673** multos Modernos] multis modis nos *D* **674** undecimo Prime Philosophie] *Crawford* sexto prime philosophie *A* p°. s. *B* quasi prime philosophie *C* .s.l. *D* l.s. *G* ‖ necessarium *D* **675** ut] quod *D* ‖ supracelestia *A C* ‖ sunt *G* **676** supracelestium *A C* **677** [sciendo] *A* **678** ille *B C* ‖ ut <videtur quod> *G* **679** qui] quod *D* ‖ [in] *D* ‖ [enim] *C D* **680** </> formas (1) *B* ‖ [materiales — formas (2)] *C D* ‖ <etiam> ut *A* **681** [et] *B* ‖ <hiis> formis *D* **682** intellectiva *C* ‖ agentem *D* ‖ [non] *A* **684** [dicens] *A* **686** scilicet] sed *D* ‖ non quod A^1 quod *A* ‖ ut] quod *A* **687** in actu aliquid (1)] aliquid in actu *D G* ‖ [non] *C* ‖ aliquid (2)] aliquod *C* aliud *D* **688** [illud] *A C G* **689** istum <est> *D* illum *A* ‖ <sicut> respectus (2) *A* **690–691** [et — diaffonum] *B D*

ad ipsum est respectus coloris ad diaffonum. Quemadmodum
enim lux est perfectio diaffoni, sic intellectus
agens est perfectio materialis. Et quemadmodum
diaffonum non movetur a colore neque recipit
eum nisi quando lucet, ita iste intellectus non recipit
intellecta que sunt hic nisi secundum quod perficitur per illum
intellectum et illuminatur per ipsum. Et quemadmodum
lux facit colorem in potentia esse in actu ita quod
possit movere diaffonum, ita intellectus agens facit intentiones
in potentia intellectas in actu ita quod recipit eas
intellectus materialis. Secundum hoc igitur est intelligendum
de intellectu materiali et agenti.

Et cum intellectus materialis fuerit copulatus secundum
quod perficitur per intellectum agentem, tunc
nos sumus copulati cum intellectu agenti; et ista dispositio
dicitur *adeptio* et *intellectus adeptus*, ut post videbitur.
Et iste modus secundum quem posuimus
essentiam intellectus materialis dissolvit omnes questiones
contingentes huic quod ponimus quod intellectus
est unus et multa. Quoniam, si res intellecta
apud me et apud te fuerit una omnibus modis, continget
quod, cum ego scirem aliquod intellectum, ut tu scires
etiam ipsum, et alia multa impossibilia. Et si posuerimus
eum esse multa, continget ut res intellecta apud
me et apud te sit una in specie et due in individuo; et
sic res intellecta habebit rem intellectam, et sic procedit
in infinitum. Et sic erit impossibile ut discipulus addiscat
a magistro, nisi scientia que est in magistro sit virtus
generans et creans scientiam que est in discipulo,
ad modum secundum quem iste ignis generat alium

691 <sicut> respectus *A* **693** <intellectus> materialis *C* **695** lucetur *B G* ‖ ita ille *B* ista ita *C* **696** istum *A* **697** illuminatur] perficitur *D* **698** colores *B G* colores quem sunt *D* ‖ [esse] *B* **699** possint *B D G* ‖ [facit] *C* **700** intellectas <esse> *C* intellectus *A* ‖ eas] ens *D* **701** Secundum] sed *D* **702** [intellectu] *D* **703** copulatus <nobis> B^2 copulatus nobiscum *A C* **705** nos sumus copulati] non scimus copulari *C* ‖ illa dispositio *A* dispositio illa *B* **706** dicitur adeptio] [vocatur] vocatur dēptio *D* ‖ [et] *D* sive *A C* **707** ille *B* **708** solvit *A C* **710** una *A* ‖ muulta *G* **711** contingeret *A B* **712** ego] (C^2) egro *C* ‖ aliquem *A C D* ‖ intellectum] in intellectu *G* ‖ <et> tu *A C* **712–713** etiam scires *A C* **713** <et> ipsum *D* ‖ impossibilia multa *D* ‖ possuimus *D* **714** eam *A C* ‖ contingeret *A* contingit *C* **715** [sit] *D* ‖ unum *B D G* ‖ duo *C* ‖ [in (2)] *D* **716** sic (1)] si *C D* ‖ procedet *A* **717** [sic] *A C D* **718** scientiam *B D* ‖ magistro <discipulo> *D* ‖ <et> sit B^2 sic *C* fit *D* **719** creans] cañs *D* **720** ad modum] quemadmodum *A* ad'm *D* ‖ quem] quod *A D* ‖ ille *B*

ignem sibi similem in specie; quod est impossibile. Et hoc
quod scitum est idem in magistro et discipulo ex hoc
modo fecit Platonem credere quod disciplina esset rememoratio.
Cum igitur posuerimus rem intelligibilem que
est apud me et apud te multam in subiecto secundum quod est
vera, scilicet formas ymaginationis, et unam in subiecto
per quod est intellectus ens (et est materialis),
dissolvuntur iste questiones perfecte.

Modus autem per quem existimavit Avempeche dissolvere
questiones advenientes super hoc quod intellectus est
unus aut multus, scilicet modus quem dedit in sua epistola
intitulata Continuatio Intellectus cum Homine, non
est modus conveniens ad dissolvendum istam questionem.
Intellectus enim quem demonstravit in illa epistola
esse unum, quando laboravit in dissolvendo istam questionem,
alius est ab intellectu quem demonstrat etiam
illic esse multa, cum intellectus quem demonstravit esse unum
est intellectus agens inquantum est forma necessario intellectus
speculativi; intellectus vero quem demonstravit
esse multum est ipse intellectus speculativus.
Hoc autem nomen, scilicet *intellectus*, equivoce dicitur
de speculativo et agenti.

Et ideo, si illud quod intelligitur de hoc nomine *intellectus*
in duobus sermonibus oppositis, scilicet concludente
intellectum esse multum et concludente intellectum esse
unum, est intentio non equivoca, tunc illud quod post
dedit in hoc, scilicet quod intellectus agens est unus et
speculativus multi, non dissolvit hanc questionem. Et si

721 sibi similem] igitur simile *D* ‖ [in specie] *G* **722** scitum] sicut *D* ‖ <esse> idem <hoc modo> *A* **722–723** ex hoc modo facit *C* fecit *A* hoc modo sentit *D* et ex modo D^2 **723** <non> credere *C* ‖ quod] et *C* ‖ esset] est *A C* ‖ remoratum *D* **724** possuimus *D* **725** multam] esse multa *C* **726** scilicet] si *D* ‖ forma *A C* formam A^2 ‖ [et] *B D* **727** <secundum quod est vera> per *C* secundum *D* **728** ille questiones *B* questiones ille *G* **729** [per] *A B D* secundum *C* ‖ avenphec' *C* **730** advenientes] ad inveniendas *A* ‖ <iste> intellectus *C* **731** multi *G* **731–732** epistola intitulata] intellecta epistola *A* **733** illam *B* **734** intellectum *D* ‖ demonstrat *A* **735** quando] qñd' *D* ‖ dissolvendo ⌊<in dissolvendo>⌉ *A* ‖ istam] illam *B* illa B^2 **736** demonstravit *A G* **736–737** etiam illic <illum> esse *C* Scilicet *A* etiam illis esse *D* **738** [necessario] *G* necessario est *A* necessaria *B* ‖ intellectus (2)] forma *D* **739** vero] etiam *D* **740** ipse] in specie *B C D* ‖ speculativus intellectus *D* **741** dicitur equivoce *A C* **743** [si illud] *D* ‖ intelligitur] intellig^{i} *D* ‖ nomine] necesse *D* **744** concludente] (A^1) concludentem *A* concludendi *D G* **745** intellectum (1) — concludente] unum *C* ‖ <non unum sed> multum *A* ‖ concludendi *D* **746–750** [est — intellectus] *A* **746** [non] *D* **747** hoc <aristoteles> *C* ‖ quod scilicet *C* ‖ unus] minus *C* **748** multi] et multus *C* ‖ [non] *D* ‖ solvit *C*

illud quod intelligitur in illis duobus sermonibus oppositis
de hoc nomine *intellectus* sit intentio equivoca,
tunc dubitatio erit sophistica, non disputativa. Et ideo
credendum est quod questiones quas dedit ille vir in illa
epistola non dissolvuntur nisi ex hoc modo, si ille dubitationes
non sunt sophistice, sed disputative. Et per istum
modum dissolvetur questio in qua dubitabat in intellectu
materiali utrum sit extrinsecus aut copulatus.
Et cum hoc sit declaratum, revertamur ad exponendum
sermonem Aristotelis.

6. *Et ideo necesse est ut non sit mixtus cum corpore.* 429a24
Quoniam, si esset mixtus cum corpore,
tunc esset in aliqua dispositione, aut calidus 429a25
aut frigidus, aut haberet aliquod instrumentum
sicut habet sentiens. Modo autem non est ita. Recte
igitur dixerunt dicentes quod anima est locus
formarum; sed non universa, sed intelligens;
neque forme in endelechia, sed in
potentia. 429a29

Hec est alia demonstratio quod intellectus materialis
non est aliquid hoc, neque corpus neque virtus in corpore.
Et dixit: *Et ideo fuit necesse*, etc. Idest, et quia natura
eius est ista quam narravimus, recte et necesse fuit ut
non admisceretur cum corpore, idest quod non est virtus in eo
secundum quod admiscetur cum corpore, ut declaratum est. Deinde dedit

749 intellig^{i} *D* ‖ [in] *C* ‖ oppositis sermonibus *B* **751** dubitatio] dispositio *C* ‖ <et> non *A C* ‖ disputativa] (A^2) disputiva *A* disputandi in illa epistola non dissolvuntur in illis duobus oppositis sermonibus de hoc nomine intellectus sit intentio equivoca tunc dubitatio erit sophystica non disputandi *D* ‖ [Et] *A C* **752** credendum] dicendum *A* ‖ quod — vir] nisi *D* ‖ dedit ille vir] ille dedit *A C* **752–753** epistola illa *B* **753** [ex] *A C* ‖ [modo] *D* **754** sint *B D G* ‖ [sed] *C* ‖ [Et] *C* ‖ istum] hunc *A C* **755** dissolvitur *A* dissolventur *D* ‖ qua] quo *D* ‖ dubitatur *A C* ‖ in intellectu] de intellectu *A C* intellectum *D* **756** materiali] et isti *D* ‖ aut] an *D* **757** [hoc] *B* ‖ sit] sic *C* ‖ [exponendum] *D*

6. **1** [sit] *A* ‖ mixtum *B D G* **2** Quoniam] ?quantum *A* ‖ [cum corpore] *A* **3** calidum *A C* **4** frigidum *A C* **5** habet sentiens] habens sciens *D* **6** locus] virtus *A* substantia *D* subiectum *G* **8** forme <est> *G* ‖ endelichia *A* endilechia *B* endilichia *C* endelitia *D* perfectione dilecta *G* **10** Hic *D* et ideo necesse est ut non sit mixtus etc. hic *A* **11** aliquid hoc neque] hic neque aliquid ut *A* **12** [fuit necesse etc.] *A C* ‖ [Idest] *B* ‖ [et (3)] *A* **13** illa *B* ‖ [et] *A C* ‖ fuit] est *A C* **14** admisceatur *A* admiscereretur *D* **14–15** [idest — corpore] *D* **15** determinatum *C* ‖ <di. et> dedit *A* dicit etiam *C*

secundam rationem super hoc. Et dixit: *Si enim esset admixtus*, etc. Idest, si enim esset virtus in corpore, tunc esset aliqua dispositio et aliqua qualitas corporalis; et si haberet qualitatem, tunc illa qualitas aut attribueretur calido aut frigido (scilicet complexioni in eo quod est complexio), aut esset qualitas existens in complexione tantum addita complexioni, sicut est de anima sensibili et sibi similibus, et sic haberet instrumentum corporale. Deinde dixit: *Sed non est ita.* Idest, sed non habet qualitatem attributam calido et frigido, neque habet instrumentum; ergo non est mixtum cum corpore. Et debemus considerare in consecutione et destructione utrum indigeant demonstratione aut non. Dicamus igitur: quoniam autem consecutio consequentis ad precedens est vera manifestum est ex predictis; declaratum est enim quod omnis virtus in corpore composito aut attribuitur primis qualitatibus, scilicet forme complexionis, aut erit virtus existens in forma complexionali, et sic necessario erit anima organica. Destructio vero manifesta est etiam ex predictis; declaratum est enim quod nullum est instrumentum aliud ab instrumentis quinque sensuum (ubi fuit declaratum quod nullus est sensus sextus); et universaliter, si intellectus esset virtus animalis in corpore, tunc aut esset sextus sensus, aut consequens sextum sensum, scilicet aliquid cuius proportio ad sextum sensum esset sicut proportio ymaginationis ad communem sentientem. Quoniam autem intellectus materialis non est virtus attributa complexioni manifestum

16 secundam] suam *D* ‖ Si enim] quoniam si *A C* si non *D* ‖ [admixtus etc.] *A C* ‖ [Idest] *D* **17** [enim] *A C* non *D* ‖ aliqua esset *A* **17–18** [dispositio et aliqua] *C* **18** qualitas] (*A*²) quantitas *A* ‖ [corporalis] *B D G* ‖ <aliquam> qualitatem *A C* ‖ tunc] inter *C* **19** qualitas] caliditas *D* ‖ [aut (1)] *A* ‖ attribuitur *A* attribuetur *G* ‖ <aut> calido *D* ‖ aut (2)] et *B G* **20** aut] ut *D* **20–21** in complexione existens *A C* **21** tantum] *I* tamen *A B C G* prius *D* **22** consimilibus *A C* ‖ sic] si *D* **23** si non est ita *D* modo autem *A* modo autem etc. *C* ‖ [Idest] *B* ‖ sed (2)] si *D G* **24** <aliquam> qualitatem *A C* ‖ et] vel *A C* neque *G* **25** ergo] genus *D* ‖ [Et] *D* **26** consuetione et destruxione *D* **27** indigeat *A* indigent *C* ‖ aut] an *A* **28** [quoniam autem] *D* ‖ [consequentis] *D* convertis *C* ‖ presedens *G* ‖ [est] *D* ‖ [vera] *C* ut *D* **29** determinatum *C* de. *A* **31** [scilicet] *D* ‖ complectionis *C* **32** <hac> forma *G* ‖ complexionali] (*A*²) rationali *A* **33** destruxio *D* ‖ <et> manifesta est <et manifesta est> *D* est manifesta *C* ‖ [etiam] *A C* **34** [declaratum est enim] *B* demonstratum enim est *A* Determinatum est enim *C* ‖ instrumentum est *A* **34–35** aliud instrumentum *D* **36** demonstratum *A* ‖ sensus est *A C* ‖ [et] *D* ‖ ⌊<si>⌉ si *A* **37** <sensus aut> virtus *C* ‖ animalis virtus *D* ‖ [aut] *A* autem *C* **38** sensus sextus *C* sensus unius *D* ‖ [aut] *D* ‖ sensum sextum *A C* sensum .vi. *D* ‖ scilicet] si *D* ‖ aliquid] quid *C* **39** ad] a *C* ‖ sensum sextum *A C* sensum .vi. *D* ‖ proportio ymaginative *D G* ymaginatio *B* **40** <esset> ad *A* ‖ commune *D* ‖ sensum *C* ‖ materialis] naturalis *D* **41** complexcioni *G*

est ex predictis, quoniam, cum anima sensibilis non est virtus attributa complexioni, quanto magis intellectus!

Et si esset attributa complexioni, tunc, sicut dicit Aristoteles, esse forme lapidis in anima esset idem cum eius esse extra animam, et sic lapis esset comprehendens, et alia multa impossibilia contingentia huic positioni. Et quidam dubitaverunt in hoc quod fuit dictum (scilicet quod intellectus non habet instrumentum) ex hoc quod dicitur quod virtus ymaginativa est in anteriori cerebri, et cogitativa in medio, et rememorativa in posteriori. Et hoc non tantum dictum est a Medicis, sed dictum est in Sensu et Sensato. Galienus autem et alii Medici ratiocinantur super hoc quod iste virtutes sunt in istis locis per locum concomitantie, et est locus faciens existimare, non verus.

Sed iam declaratum est in libro de Sensu et Sensato quod talis est ordo istarum virtutum in cerebro per demonstrationem dantem esse et causam. Sed illud non contradicit illi quod dictum est hic. Virtus enim cogitativa apud Aristotelem est virtus distinctiva individualis, scilicet quod non distinguit aliquid nisi individualiter, non universaliter. Declaratum est enim illic quod virtus cogitativa non est nisi virtus que distinguit intentionem rei sensibilis a suo idolo ymaginato; et ista virtus est illa cuius proportio ad has duas intentiones, scilicet ad idolum rei et ad intentionem sui idoli, est sicut proportio sensus communis ad intentiones quinque sensuum. Virtus igitur cogitativa est de genere virtutum existentium in corporibus. Et hoc aperte dixit Aristoteles in illo libro, cum posuit virtutes distinctivas individuales in quatuor ordinibus: in primo posuit

42 quoniam] quod *B* **43–44** quanto — complexioni] (*D*²) ********** *D* **43** intellect // *A* intellectiva *A*² **44–45** tunc — esse (1)] set contra *D* **45** forme lapidis] lapidem *B* ‖ esset] (*A*²) essent *A* esse *D* ‖ [eius] *C* **47** <essent> contingentia *C* **48** dubitavit *B G* dubitant *D* **50** cerebro *A C* ‖ cogitā *A* **51** media *D* ‖ [et (1)] *G* ‖ rememoracio *A* memorativa *D* **52** <libro de> Sensu *A C* ‖ Sensato <quod talis est ordo istarum virtutum> *C* **53** Galienus autem] Unde autem *A* .G. autem *B D*² *G* Unde aristoteles *C* **** autem *D* **54** iste] ille *B* ‖ [per locum] *A G* per locum *A*² **55** commotione *D* commitancie *G* **56** determinatum *C* de. *A* ‖ libris *D* **57** illarum *B* ‖ [in cerebro] *A* **58** [et] *D* ‖ illi *G* **59** illi qui *C* huic quod hoc *D* aliquod *G* ‖ [est] *G* ‖ [hic] *D* ‖ cogitā *D* **60** <est> apud *D* ‖ distincta *C* **60–61** scilicet — non (2)] vel *D* **61** [aliquid] *B G* **62** determinatum *C* de. *A* ‖ [est (1)] *D* ‖ [enim] *B* ‖ illuc *D* **63** [nisi] *D* ‖ que] qūe *C* ‖ distinguid *B* **64** ymaginativo *D* ‖ ista] illa *B* ‖ illa] ista *C* **65** duas <duas> *G*² ‖ idolum] predolum *D* **66** sicut] (*G*²) sicitut *G* ‖ communis <sensus communis> *A* ‖ intencionem *A* intentionis *D* **67** igitur] ergo *A C* enim *B* **68** corpore *D* **69** isto *A* ‖ distinctas *B C D* **70** indivisibiles *G* ‖ prima *B D G*

sensum communem, deinde ymaginativam,
deinde cogitativam, et postea rememorativam.
Et posuit rememorativam magis spiritualem, deinde
cogitativam, deinde ymaginativam, et post sensibilem.
Licet igitur homo proprie habeat virtutem cogitativam,
tamen hoc non facit hanc virtutem esse rationabilem
distinctivam; illa enim distinguit intentiones universales,
non individuales. Et hoc fuit aperte dictum ab
Aristotele in illo libro. Virtus igitur distinctiva rationalis,
si essset virtus in corpore, contingeret ut esset una
istarum virtutum quatuor, quapropter haberet instrumentum
corporale; aut esset alia virtus individualis distincta
ab istis quatuor; sed iam declaratum est illic hoc
esse impossibile. Et quia Galienus existimavit quod virtus
cogitativa est rationalis materialis, fecit ipsum errare
in hoc locus consequentis. Quia enim virtus rationalis
appropriatur homini, et cogitativa appropriatur ei, existimatur
propter conversionem affirmative universalis
quod cogitativa est rationalis. Et unus eorum qui erraverunt
in hoc est Abelfarag Babilonensis in suo commento in
libro de Sensu et Sensato. Deinde dixit: *Recte igitur dixerunt
dicentes animam esse locum formarum*. Idest, et cum declaratum
sit quod non est mixtus alicui corpori, tunc recte dixerunt
describentes animam esse locum formarum, cum non acceperunt
in notificando substantiam eius plusquam istam consimilitudinem
et convenientiam que est inter ipsam
et locum. Deinde dixit: *sed non universa, sed intelligens*.

71 communiter *D* **72** [deinde cogitativam] *G* ‖ post *D* **73** [magis] *D* **74** cogitām *D* ‖ post sensibilem] (*B*²) possibilem *B* postea sensibilem *C* **75** homo igitur *D* ergo non *A* ergo homo *C* ‖ habeat proprie *A C* ‖ cogitivam *C* cogitām *D* **76** [esse] *D* ‖ rationalem *B* **77** distinctam *B C G* distractam *D* ‖ ille *D* ‖ <non> distinguit *D* **79** illo] suo *C* ‖ igitur] enim *C* ‖ rationabilis *D G* **80** una <virtus> *A* **81** illarum *B* ‖ quatuor virtutum *B* **82** alia <alia> *C* una *D* ‖ distracta *D* **83** istis] aliis *C* ‖ sed] scilicet *G* ‖ determinatum *C* de. *A* **84** [Et] *D* et *D*¹ ‖ [Galienus] *A B C D G* Galienus *I* **85** <esset> cogitativa *G* ymaginativa *A* ‖ est] esset *G* ‖ <virtus> rationalis *A C* rationabilis *B D* ‖ [materialis] *A* ‖ ⌊<fecit>⌉ fecit *C* cepit *D* **86** locus] **** *D* ‖ rationabilis *G* **87** estimatum *B* **88** consisionem *D* ‖ universaliter *B* **89** quod] quia *C* ‖ cogitā *D* ‖ rationabilis *D G* naturalis *C* ‖ eorum] illorum *D* ‖ erravit *B* erraverit *G* **90** [est] *A* est *A*² ‖ albeferab *A* albepherab *C* abelfamis *D* albefarag *G* ‖ commentio *C* ‖ in (3)] de *B* **91** Deinde<igitur> *G* **91–92** [dixerunt — formarum] *C* etc. *A* **92** Idest et] licet *D* et *A* **92–93** declaratum sit] de. est *A* determinatum est *C* **93** mixtus] virtus *C* **94** animam <animam> *B* **95** [in] *D* ‖ similitudinem *D* **96** ipsum *C* **97** et locum] eloc̄. *D* ‖ [universa sed intelligens] *A* universa sed intellectus *B* universa *C*

Idest, sed ista consimilitudo non debet accipi in intelligendo
omnes partes anime, sed tantum in anima rationali; alie enim partes
anime sunt forme in materiis, rationalis autem non. Deinde dixit: *et
forme non in perfectione, sed in potentia*. Idest, sed locus differt
ab anima distinctiva intelligenti in hoc quod locus nichil
est eorum que existunt in eo; anima autem rationalis materialis est
forme existentes in ea, non actu, sed potentia. Et fecit
hoc ne aliquis intelligat ex hac descriptione quod genus
acceptum in ea sit genus verum, non rethoricum. Sed cogetur homo
in talibus rebus, que non intelliguntur nisi per consimilitudinem,
ut notificet eas per talia genera rethorica.

7. *Quoniam autem privatio passionis in sentiente* 429a29
et in formatione per intellectum non est 429a30
*consimilis manifestum est in sensu. Sensus enim
non potest sentire post forte sensatum, v. g.* 429b1
*post sonos magnos aut post colores fortes
aut post odores fortes; intellectus autem, cum
intellexerit aliquod forte intelligibilium,
tunc non minus intelliget illud quod est sub
primo, immo magis. Sentiens enim non est extra
corpus; iste autem est abstractus.* 429b5

Cum declaravit quod intellectus materialis non admiscetur
materie, incepit notificare quod hoc convenit apparentibus.
Hec enim est conditio necessaria necessariis
demonstrationibus, scilicet ut apparentia sensui non differant
ab eo quod videtur per rationem. Et dixit: *Quoniam autem
privatio passionis*, etc. Idest, quoniam autem privatio transmutationis

98 sed ista] licet illa *B* ‖ similitudo *D* ‖ [in] *B C D* **99** [tantum] *A* ‖ rationabili *D G* **99–100** [alie — rationalis] *D* **99** enim] autem *C* **100** rationabilis *C G* ‖ non] sed *D* ‖ dixit] sed *B* ‖ et] neque *A C* **101** [non — potentia] *A C* ‖ diffrt *D* **102** [ab] *D* ‖ distincta *C* ‖ in] cum *A* **103** ?existuni *C* ‖ rationabilis *D G* **104** existentis *D* ‖ [non] *D* ‖ <in> actu *B C D* ‖ facit *A* facto *D* **105** aliquis] aut *D* ‖ ex] de *C* **105–106** genus acceptum] acceperunt *D* **106** sit] si *D* ‖ genus verum] generosum *B* ‖ [non] *C* ‖ rethicum *C* ‖ cogitur *G* **108** ut notificet] innotificet *C* ‖ ea *B C D G* ‖ [per talia] *D* per intellecta *C*

7. **2** [in] *D* ‖ [non est] *D* **3** similis *C* ‖ [in sensu] *A* **5** maximos *B G* ‖ aut] et *B* an *C* ‖ post (2)] per *A* **8** minus] unius *D* ‖ illud] id *D* **9** immo] sed *A C* **10** ille *C* **11** [Cum] *D* Quoniam autem privatio passionis etc. cum *A* ‖ determinavit *C* de. *A* **12** [materie] *A* materie *A*² ‖ incepit] intendit *A* ‖ notificare] declarare *D* **13** hoc *D* ‖ condictie *D* contradictio *G* ‖ necessaria] materie *D* **14** sensu *B* sensum *D* ‖ diffrant *D* **15** [autem] *B* esset *D* **16** [privatio passionis etc.] *A C* ‖ [autem] *A D*

existentis in sensu non est similis privationi transmutationis existentis in intellectu, ut demonstratum fuit ratione, manifestum est etiam ex apparentibus. Privatio enim transmutationis in intellectu debet esse pura, et non est ita privatio transmutationis in sensu, cum sensus sit virtus materialis. Deinde dixit: *Sensus enim non potest sentire*, etc. Idest, et signum eius est quoniam sensus non potest sentire sua sensibilia convenientia sibi quando senserit aliquod forte et recesserit ab eo subito ad aliud sensibile, v. g. quando sensus auditus recesserit a magno sono, aut visus a forti colore, aut olfactus a forti odore. Et causa in hoc est passio et transmutatio que accidit sentienti a forti sensato; et causa huius transmutationis est quia est virtus in corpore. Et cum demonstravit hoc quod videtur de transmutatione in sensu, incepit notificare quod contrarium est de intellectu. Et dixit: *sed intellectus, quando intellexerit aliquod forte*, etc. Idest, intellectus autem, cum intellexerit aliquod forte intelligibile, tunc facilius intelliget intelligibile non forte; unde sequitur quod non patitur neque transmutatur a forti intelligibili. Et cum demonstravit eos esse diversos in hoc, dedit causam. Et dixit: *Sentiens enim non est extra corpus; iste autem est abstractus*. Idest, et causa in hoc est quod prius fuit declaratum, scilicet quod sentiens non est extra corpus, intellectus autem est abstractus. Et possumus ponere hunc sermonem demonstrationem tertiam per se, sed

17–18 [sensu — in] *G* sensu — in G^1 **17** [est] *B* ‖ ⌊<transmutationi>⌉ privationi *D* ‖ privationi transmutationis] (B^2) transmutationis privationi *B* **18** [existentis] *A* ‖ demonstratum] de. *A* **19** manifestum] instrumentum *C* ‖ [etiam] *A B D G* ‖ apparentibus <etiam> *A* ‖ enim] est *D* **20** in intellectu] intellectus *D* **20–21** [in — est ita privatio transmutationis] *A* in — est privatio transmutationis A^2 ‖ est ita] ita est *C* **22** [materialis] *A* ‖ [Deinde dixit] *B* ‖ [non — etc.] *A C* **23** <sensus> eius *A* ‖ [est] *D* **24** [sua] *C* ‖ senserunt *D* **25** dicesserit *A* decesserit *C* ‖ subito] subiecto *B* ‖ <illud> aliud *A C* ‖ sensibile] sn^{le} *B* **26** quando] quoniam *D* ‖ auditus] sonus *D* **26–27** sono magno *B* **27** aut (2)] et *D G* ‖ olfatus *D* **28** et] aut *A* ‖ accidunt *B G* **30** quia] que *C* ‖ determinavit *C* de. *A* **31** quod <est> *D* ‖ [de] *D* in *A C* ‖ transmutatione] demonstratione *A B D* ‖ incepit] intendit *A* **32** contrarium quod *B* **32–33** sed — etc.] intellectus autem *A C* **33–34** [quando — autem] *D* ‖ intellectus autem] sed intellectus *A C* **34** intelligit *A C* ‖ aliquid *D* ‖ intelligibile forte B^2 intelligibile *B* **34–35** [intelligibile — forte] *C* **35** facilius] falius *A* falsius *G* ‖ intelligit *D* ‖ sequitur] scimus *B D G* **36** fortiorum *C* **37** determinavit *C* de. *A* **38** dedit] de. *A* ‖ sensiens *C* **38–39** [non — abstractus] *A C* **38** [extra] *B* extra B^2 **39** ille *B* ‖ [et] *B* ‖ causa <idest et causa> *A* **40** [scilicet] *D* **41** possumus] pos⌊s⌉uimus *A* **42–43** [sed diminutam] *B* sed demonstracionem *A D G* scilicet demonstrationem *C* sed diminutam *Crawford*

diminutam. Quia, cum dixerimus quod, si intellectus transmutatur essentialiter, et non accidentaliter et mediante alio (hoc enim concessum est in intellectu), necesse est ut transmutatio contingat ei apud suam actionem propriam (que est intelligere), sicut est in sensu. Et si non transmutatur per se et essentialiter, necesse est ut non sit virtus in corpore omnino; omnis enim virtus recipiens in aliquo corpore debet transmutari secundum quod est recipiens.

Et ideo non oportet obiicere huic argumento ex eo quod accidit in intellectu de transmutatione propter transmutationem virtutum ymaginationis, et maxime cogitative; intellectui enim existimatur accidere fatigatio hoc modo; et non est ita nisi accidentaliter. Virtus enim cogitativa est de genere virtutum sensibilium. Ymaginativa autem et cogitativa et rememorativa non sunt nisi in loco virtutis sensibilis, et ideo non indigetur eis nisi in absentia sensibilis. Et omnes iuvant se ad presentandum ymaginem rei sensibilis, ut aspiciat eam virtus rationalis abstracta et extrahat intentionem universalem et postea recipiat eam, idest comprehendat eam. Et forte, sicut diximus, induxit hunc sermonem ad verificandum predictas demonstrationes.

8. *Et cum quodlibet eorum fuerit sic, scilicet sicut dicitur scientia in actu (et hoc continget quando poterit intelligere per se), tunc etiam erit in potentia quoquo modo, sed non eodem modo quo ante erat, antequam scivit aut invenit. Et ipse tunc potest intelligere per se.* 429b5 429b10

43 quod si] quem *D* quod *B* **44** [et (1)] *D G* **44–45** alio mediante *A C* **45** hoc enim alio *D* ‖ [in] *C* **46** ⌊<transmutationem>⌉ actionem *C* **47** [non] *B* non B^2 **48** sit non *D* **50** secundum] in eo *B* **51** [Et] *A* **52** [in] *D G* **53** $ymagi^{uis}$ *B* **54** cogitarem *C* cogitē *D* ‖ enim] autem *A* **55** [ita] *A* **56** enim cogitativa] et *D* **57** Ymaginativa autem] ymaginativarum *C* ‖ cogitativa et rememorativa] cogitā [et de genere virtutum sensibilium] et memorativa *D* **58** locis *B* ‖ virtutum insensibilis *D* **59** nisi in] quod non est *D* **60** representandum *B* ‖ ymaginationem *A* **61** eam] etiam *D* ‖ racionabilis *G* ‖ [et] *D* ‖ extrahat <ab ea> *G* **62** universalem] (A^1) universales *A* ‖ [eam] *G* ‖ idest] ut *A* et *C D* ‖ comprehndit *D* **63–64** sicut — sermonem] inducit hunc sermonem sicut diximus *D* **63** inducit *G* **64** predictis *D*

8. **1** Et] Set *C* ‖ quilibet *D* ‖ [scilicet] *B* verbi gratia *D* **2** contingit *C D* **2–3** quando poterit] quod non potiē *D* **4** sed] hoc *D* **5** ante erat] (B^2) ante et *A* ante aut *C* ‖ scivit] sensit *A C* sem̄ *D* ‖ aut] et *C* **5–6** tunc ipse *B* **6** [per] *A*

Et cum in eo fuerit unumquodque intellectorum tali modo sicut dicitur in sciente quod est sciens in actu, idest quando intellecta fuerint in eo entia in actu (et hoc continget intellectui quando poterit intelligere per se, non quando intellexerit per aliud). Et hoc quod dixit est differentia inter virtutes agentes propinquas et remotas; propinque enim actui sunt que agunt per se et non indigent extrahente eas de potentia in actum; remote autem indigent. Et ideo dixit quod, cum intellectus fuerit in hac dispositione, tunc erit potentia quoquo modo; idest, tunc dicetur de eo hoc nomen *potentia* non vere sed modo simili. Deinde dixit: *Et ipse tunc poterit intelligere per se.* Idest, et cum intellectus fuerit in hac dispositione, tunc intelliget se secundum quod ipse non est aliud nisi forme rerum, inquantum extrahit eas a materia. Quasi igitur se intelligit ipse modo accidentali, ut dicit Alexander, idest secundum quod accidit intellectis rerum quod fuerint ipse, idest essentia eius. Et hoc est econtrario dispositioni in formis abstractis; ille enim, cum intellectum earum non est aliud ab eis in intentione per quam sunt intellecta istius intellectus, ideo intelligunt se essentialiter, et non accidentaliter. Et hoc perfectius invenitur in primo intelligente, quod nichil intelligit extra se. Et possumus exponere istum locum secundum quod Alfarabius dicit in suo tractatu de Intellectu et Intellecto. Et est quod, cum intellectus fuerit in actu, erit unum entium, et poterit intelligere seipsum per intentionem quam abstrahet a se, secundum quod abstrahit intentiones rerum que sunt extra animam. Et sic intellectum habebit intellecta. Et nos post perscrutabimur de hoc utrum sit possibile aut non.

7 <et cum quodlibet eorum fuerit etc.> Et *A* Idest et *C* ‖ [in] *G* in G^1 **9** in eo fuerint *D* ‖ [in (2)] *A* **10** contingit *A C D* ‖ potiē *D* **11** aliud] (A^2) easdem *A* ‖ hoc <est> *A* **13** et] aut *B D* ‖ actu *A* ‖ agant *C* **14** extrahentem *C* **15** actu *B* ‖ cum] est *D* **16** erit] extra *C* ‖ potentia <tunc exit potentiam> *C* **17** [hoc nomen] *B* **18** [ipse] *D* **18–19** [tunc — se] *A C* **19** potiē *D* ‖ [Idest] *A* **19–20** [Idest — se] *B* **19** [et] *D G* ‖ cum] per *D* **20** ipsum *B G* iste *D* **21** ⌊<virtutum>⌉ rerum *G* eorum *D* ‖ extrahat *C* ‖ ea *D* **22** Quasi] qualiter *B* ‖ intellexit *A* ‖ ipse modo] (A^2) Modo ergo *A* **23** intellectus *C D G* ‖ quod (2)] que *D* **24** <et> essentia *A* ‖ [est] *B D G* ‖ econtra *A C* **25** cum] est *D* ‖ intellectu *A C* intellectus *D* ‖ eorum *C D G* **26** [in] *C D* ‖ intentione] ratione *D* ‖ intellectus *A C* intellectorum *D* **27** intelligit *A C* ‖ [et] *A* **28** invenitur] intellig^{i} *D* **29** quod] qui *C* ‖ intelligit <vel intellexerit> *C* ‖ et posumus *D* exposuimus *A* **30** ponere *D* ‖ locum istum *D* ‖ quod] quem *G* ‖ afambius *B* alfambius B^2 alfabarius *D* **31** tractatu suo *A C D* **32** entium] eternum *B* **33** potiē *D* ‖ seipsum] se per ipsum *D* **34** abstrahet] abstrahit *C* **35** [sic] *D* ‖ [post] *A B C D* **36** perscrutabimus *D* ‖ hoc <post> *C* ‖ possibile] postea *A*

9. *Et quia magnitudo est aliquid et esse magnitudinis aliud, et aqua est aliquid et esse aque aliud, et sic in multis aliis (sed non in omnibus; in quibusdam enim esse carnis idem est cum carne), necesse est ut experimentetur aut per duo, aut per diversam dispositionem. Caro enim non est extra materiam, sed, sicut simitas, est aliquid hoc et in aliquo hoc.* 429b10 429b14

Cum complevit demonstrationem de notificatione substantie intellectus materialis, et dedit differentiam inter ipsam et substantiam sentientis materialis, incepit dare etiam differentiam inter intellectum in actu et ymaginationem in actu. Existimatur enim quod ymaginatio ipsa est intellectus, et precipue cum dicimus quod proportio eius ad intellectum est sicut proportio sensibilis ad sensum, scilicet quia movet ipsum, et existimatur quod motor et motum debent esse eiusdem speciei. Et incepit dicere: *Et quia magnitudo est aliquid*, etc. Idest, et quia hoc individuum est aliquid, et intentio per quam hoc individuum est ens, scilicet quiditas et forma eius, est aliud; v. g. quod hec aqua est aliquid, et intentio, idest forma, per quam hec aqua est ens aliud est ab aqua. Deinde dixit: *et sic in multis aliis*. Idest, et hoc accidit similiter in multis rebus, scilicet in omnibus compositis ex materia et forma. Et dixit *sed non in omnibus* ad excipiendum res abstractas, et universaliter res simplices non compositas. Deinde dixit: *in quibusdam enim esse carnis idem est cum carne*. Idest, et causa propter quam hee due intentiones non inveniuntur in omnibus entibus est

9. 1 [et (2)] *C* **2** aqua est] est aqua *D* ‖ <est> esse *C D* ‖ aque] aqua *D* **4** carnis] contrariis *C* corporis *G* **5** carne] corpore *G* ‖ perexperimentetur *A* experimententur *C G* **7** [sed] *B D G* ‖ sanitas *A C D* **8** [hoc (2)] *A D* **9** <et quia magnitudo etc.> Cum *A* ‖ [demonstrationem] *A B C D G* demonstrationem *Crawford* **11** substantiam] subiectum *D* ‖ sentientis] scientis *A* sive scientis *C* ‖ intendit *A* **11–12** etiam dare *B* dare *C* **13** existimare *D* **15** quod] quia *C* ‖ est] sit *A* **16** scilicet] sed *D* ‖ quia] quod *C* ‖ [ipsum] *A* **17** estimavit *D* ‖ motor] movens *A C* ‖ motum] moveri *A* motus *D* ‖ debent esse] sint *A* **18** intendit *A* ‖ [Et (2)] *D* **18–19** [magnitudo — etc.] *A* magnitudo etc. *C* **19** [et] *D* **20** scilicet] idest *A* **22** intentio] actio *D* ‖ idest] et *A C D* **23** est] esse *D* ‖ sic] sit *A* ‖ [in multis aliis] *A C* ‖ et (2)] ex *A D* **24** similiter] sub'ē *D* ‖ [scilicet] *D* **25** ex] a *B D G* ‖ [in omnibus] *A* in omnibus entibus *C* omnibus *G* ‖ excipiendas *A C D* **27** composite *B D* **27–28** enim — Idest] etc. *A C* **27** esse] est *G* **28** hee] iste *D* **29** <rebus> entibus *A*

quod quiditas et essentia in entibus simplicibus est idem, ita,
v. g., quod esse carnis idem est cum carne quia intentio
carnis in eis non est in materia. Et cum induxit precedens
in hoc sermone, dedit consequens. Et dixit: *necesse
est ut experimentetur*, etc. Idest, et cum fuerit declaratum
quod entia sensibilia dividuntur in duplex esse,
scilicet in hoc singulare et suam formam, necesse est ut
virtus experimentativa, idest comprehensiva, comprehendat
ea aut per duas virtutes, aut per unam sed
duabus dispositionibus diversis. Cum duabus autem
virtutibus erit quando comprehenderit utrunque istorum per
se, scilicet formam singulariter et individuum singulariter;
per unam vero virtutem et dispositionem diversam
erit quando comprehenderit alietatem que est
inter has duas intentiones. Quod enim comprehendit
alietatem inter duo necesse est, ut declaratum
est, ut sit unum uno modo et multa alio modo.
Et ista est dispositio intellectus in comprehendendo
alietatem que est inter formam et individuum;
comprehendit enim formam per se, et comprehendit
individuum mediante sensu. Comprehendit igitur alietatem
inter ea per dispositionem que diversatur, quemadmodum
sensus communis comprehendit alietatem inter sensibilia per
dispositionem diversam, scilicet sensus particularis; sed quia
istas formas non comprehendit intellectus nisi cum materiis,
ideo comprehendit eas per dispositionem que diversatur.
Et cum notificavit quod necesse est ut anima
comprehendat has duas intentiones per virtutem diversam,
et comprehendat alietatem earum per unicam

30 aviditas *D* quid dicis *C* ‖ in entibus] (*C*² *D*²) iñtibus *C* in essentibus *D* ‖ <et> est *D* ‖ [ita] *A* ita quod *G* **31** carnis] contrariis *C* **32** [carnis] *A* ‖ Et cum] etc. *C* ‖ inducit *D* ‖ precedentes *C* **33** <et> necesse *A* **34** [est — etc.] *A C* ‖ et] sed *C* ‖ determinatum *C* **35** dupliciter *D* **36** [hoc] *A* **37** experimentetur *A* experimentatur *C* experimentitiva *D* **38** [sed] *A* **39** <et> Cum *C* **40** comprehendit *A D* ‖ illorum *B* **41** <per> formam *D* **43** comprehendit *A* ‖ alienitatem *D* **44** [has] *D* ‖ [intentiones] *C* **45** alienitatem *D* ‖ determinatum *C* de. *A* **46** ut] quid *A* quod *C* ‖ unum] unus *A* ‖ multa] alius *A* ‖ aliquo *C* **47** [est] *A* ‖ intellectus in comprehendendo] (*G*²) in comprehendendo intellectus *G* **48** alienitatem *D* **49** comprehendit (1) <scilicet> *C* ‖ [comprehendit (2)] *D* **50** alienitatem *D* **51** inter — dispositionem] interea dissolutionem *D* ‖ que diversatur] diversam *B* **52** [communis] *A* communis *A*² ‖ comprehndet alienitatem *D* **53** sensum *D* ‖ [particularis] *G* plurale *B D* plurales *B*² **55** qua diversantur *G* que ⌊· ·⌉ diversatur *A* **57** comprehendat] (*A*) aprehendat *A*¹ comprehendit *C* ‖ virtutes diversas *C* **58** comprehendit *B C D* ‖ alienitatem *D* ‖ eorum *B G* eam *D*

virtutem sed secundum diversam dispositionem, dedit causam propter
quam indiget anima in comprehendendo has duas intentiones
diversa dispositione. Et dixit: *Caro enim non
est extra materiam*. Idest, et causa propter quam forma non
comprehenditur ab intellectu nisi cum materia, quod facit
ipsum comprehendere eam diversa dispositione,
est quod forme non sunt extra materiam. Forma
enim carnis nunquam denudatur a materia, sed semper intelligitur
cum materia, sicut simitas cum naso, cum simitas
sit aliquid hoc in aliquo hoc. Et sic est de formis sensibilibus,
scilicet quod sunt aliquid hoc in aliquo hoc.

10. *Ipsa igitur per sentiens experimentatur calidum* 429b14
et frigidum. Et res que sunt in carne assimilantur 429b15
*eis que sunt illius. Et experimentatur
per aliud, aut secundum dispositionem linee spiralis,
quamdiu durat, quid est esse carnis.* 429b18

Et cum necesse est experimentari
res diversas per virtutes diversas (per sentiens
autem et per sibi similia experimentatur anima calidum et frigidum
et sibi similia), necesse est, secundum exemplum, ut res
existens in carne per quam caro est quod est, non illud
per quod est calida aut frigida, sit similis virtuti
comprehendenti eam, et ut experimentetur per aliam
virtutem. Et dixit: *assimilantur eis que sunt illius*, quia
necesse est ut proportio que est intentionis ad intentionem,

59 sed secundum] (*A*²) secundum sed *A* ‖ dispositionem diversam *B*² dispositionem *B D* **60** anima indiget *A C* indiget [indiget] *G* ‖ [in] *D* ‖ apprehendendo *A* comprehendo *G* **61** diversa dispositione] per virtutes diversas *C* **61–62** [non — materiam] *A C* **62** causam *D* **63** ad intellectum *C* ‖ cum materia quod] quod materia *D* **64** ipsum <intellectum> *D* intellectum *A C* ‖ ea *A B* ‖ <cum> diversa *C* ‖ positione *D* **65** quod] quoniam *G* ‖ materiam] naturam *C* **68** sit aliquid] aut quid *D* ‖ <et> in *C* ‖ [in aliquo hoc] *A* **69** [scilicet] *A C* ‖ sit *G* ‖ <et> in *A C* ‖ aliquo] alio *G* ‖ hoc (2)] hec *D*

10. **1** Ipsa] *psa *D* ‖ sensiens *C* ‖ experimentat *G* **3** experimentantur *B G* **4** secundum] per *A* ‖ spirans *A* sperans *C* **5** quamdiu] (*A*²) quemadmodum *A* ‖ durat <etiam> *B* ‖ quid est] *I* apud *G* quid *A B C D* **6** <Dicit> Et *G* Ipsa igitur etc. dicit etiam *A* ‖ Et cum necesse] *ccē *D* ‖ experimentare *A B C G* **7** virtutes diversas] diversas virtutes *G* ‖ <et> per (2) *B C* **8** autem et] aut *B* ‖ [per] *C* ‖ consimilia *C* simile *G* ‖ experimentat *A D* experimentatum *C* experimenca *G* ‖ animam *D* **10** existentes *C* ‖ quod est] (*B*²) quod caro est *A* ‖ <et> non *C* non est *B* **11** <nec virtus> sit *B*² **12** experimentatur *B C D G* **12–13** virtutem aliam *A* **13** <et> assimilantur *C* assimilatur *B D G* ‖ istius *C* **14** [que est] *B G* ‖ <in> intentionis *C* ‖ [ad intentionem] *B* ad intentionem *B*²

scilicet individualis ad universalem, sit sicut proportio virtutis comprehendentis alteram earum ad virtutem comprehendentem alteram. Et cum necesse est ut due intentiones sint diverse, necesse est ut virtutes sint diverse. Intelligens igitur non est ymaginativa, cum iam declaratum est quod comprehensum virtutis ymaginative et sensibilis idem est. Deinde dixit: *Et experimentatur per aliud, aut secundum dispositionem linee*, etc. Idest, et necesse est ut formam experimentetur per aliam virtutem. Et hoc erit ex hac virtute aut per dispositionem similem linee recte (cum intellexerit primam formam existentem in hac re singulari), aut secundum dispositionem similem linee spirali, quando fuerit reversa, querendo intelligere etiam quiditatem illius forme, deinde quiditatem illius quiditatis, quousque perveniat ad simplicem quiditatem in illa re; v. g. quod primo intelligit quiditatem carnis, deinde querit intelligere quiditatem istius quiditatis, deinde quiditatem istius quiditatis; et hoc erit dum inveniet quiditatem in quiditate, et non cessabit quousque perveniat ad formam simplicem; et hoc intendebat cum dixit: *quamdiu durat*, idest quod istud intelligere intellectum erit similiter in carne dum erit possibile in carne quod quiditas eius habeat quiditatem.

429b18 **11.** *Et etiam in rebus existentibus in Mathesi, rectum est sicut simitas; est enim cum quanto continuo. Secundum*
429b20 *autem esse, esse recti aliud est ab eo. Si igitur*

15 fit sicut *D* ut sit *A* **16–17** [earum — alteram] *D* **16** [comprehendentem] *C* **17** altm̄ *B* ‖ ut] quod *A D* **18** sint (1)] sunt *C* **19** [est (1)] *D* ‖ <virtus> ymaginativa *C* imaginata *D* ‖ declaratum] de. *A* ‖ est (2)] sit *D* **20** comprehensio *C* comprehnsivum *D* **20–21** est idem *B* non est idem B^2 **21** [Et] *A* ‖ aut] ut *A* **22** etc. Idest et] et *G* etc. idest G^1 *D* ‖ necessario *C* ‖ est ⌊<illud>⌉ *G* ‖ formam] *Crawford* forma *A B C D G* **23** [Et — virtute] *B* **24** <scilicet> cum *C* ‖ intellexit *A* **25** existente *D* **26** similem] ? *D* ? D^2 ‖ sperali *C* spiralis idest *D* **27** diversa querendo *C* querendo reversa *D* ‖ etiam intelligere *A C* intelligere idest *G* **28** [forme — illius] *G* ⌊forme⌋ *D* ‖ <et> deinde *B* ‖ quiditatis <et hoc erit cum inveniet quiditatem in quiditate et non cessabit> *A* quidditatis et hoc erit dum inveniret quidditatem in quidditate et non cessabit *C* **29–30** prius intellexerit *A* **31** istius (1)] illius *A C* ‖ [deinde — quiditatis (2)] *D* ‖ istius (2)] illius *C* **32** quiditate] quiditatem *G* **34** innuebat *C* intn̄. *A* ‖ quamdiu durat] quam denudatur *A* ‖ illud *G* **35** intellectum <iste intellectus ad intellectum> *G* intelligenti *D* ‖ erit (1)] erunt *D* ‖ simile *A* ‖ carne] carere *D* ‖ possibili *D* **36** [in carne] *D* ‖ habeat] *I* habet *A B C D G*

11. **1** Et] Set *C* ‖ [etiam] *D* ‖ in matesi *G* immathe si *B* immathe^{cis} si B^2 ‖ rectum <enim> *C* **2** [sicut] *D* ut *A* **3** [esse] *D* ‖ eo <altera s^t enim dualitas alio itaque aut aliter se habenti omnino ergo sicut res separabiles a materia sic et ex ea que cura intellectum sunt> *G* ‖ Si] Sic *C G*

experimentatur, tunc igitur per aliud, et quia dispositio eius
sit alia. Et universaliter dispositio rerum que sunt in intellectu currit secundum quod res abstracte a materia. 429b22

Et istud intelligere intellectus non tantum invenitur in rebus materialibus, sed etiam in mathematicis. Rectum enim quia est in continuo, sicut simitas in naso, necesse est, quemadmodum intellectus intelligit simitatem compositam cum naso, ita intelligat quiditatem recti compositam cum continuo. Et dixit: *Et etiam in rebus*, etc. Idest, et esse recti et eius similis ex rebus mathematicis est simile ad esse simitatis in naso; rectum enim est in continuo, sicut simitas in naso. Deinde dixit: secundum autem esse, esse est in recto aliud a quiditate continui, licet alterum eorum non inveniatur nisi in alio. Deinde dixit: *Si igitur*, etc. Idest, cum igitur posuerimus quod in mathematicis etiam sunt duo quorum unum est in altero, tunc anima non experimentatur ea nisi per aliam virtutem, aut per eandem sed tamen per dispositionem que diversatur, cum non intelligit ea nisi cum re, licet non intelligat ea cum materia sensibili. Sciendum est enim quod dispositio habita ab intellectu que diversatur in eo quando comprehendit formas rerum primas sensibiles est ei per sensus; et dispositio que diversatur in eo per comprehensionem quiditatis et forme est ei dispositio diversa in se, non per sensus. Et ideo assimilat ipsum Aristoteles linee spirali in hac dispositione, Plato autem linee girative, et per hanc dispositionem intelligit formas rerum mathematicarum, cum non accepit intelligendo eas magnitudinem sensibilem.

4 [et] *A* ‖ eius dispositio *A* **5** [in] *A D* **6** [currit — materia] *A* ‖ currit] rerum *C* erit *D* ‖ [quod] *D* ‖ <sunt> abstracte *G* **7** <et etiam in rebus existentibus etc. dicit> Et *A* Dicit et *G* ‖ illud *A D* ‖ intellectus] intelligens *B* ‖ tantum] tamen *A* **8** materialibus] naturalibus *B C G* ‖ [etiam] *B D G* **9** quia] quod non *A* ‖ necesse est] necessario *C* **10** intelligit intellectus *A* intellectus *G* **11–12** [cum — cum] *A* cum A^1 **11** ita] ut *B* ‖ intelligit *C D G* **12** [cum] *D* ‖ ⌊<naso>⌉ continuo *G* ‖ [etc.] *A* **13** et esse] et est *G* esse *A* excesso *D* ‖ <esse> eius *C* ‖ similibus *A* simus *D* ‖ ex] existentem in *C* **13–14** [ex — enim] *D* **13** <et> est *B* **14–15** [rectum — naso] *A* **14** [enim est] *B* est *G* **15** [sicut — naso] *B* sicut — naso B^2 **16** [esse] *C* ‖ [in] *G* ‖ a] in *D* **17** inveniatur] iueĩa *B* ‖ Si] Sic *A* sit *D* **18** possumus *D* ‖ sunt etiam *B* **19** experimentat *A D G* **20** ea] eam *D* ‖ [aut per eandem] *B D G* vel per eandem *A* **22** [nisi] *A* ‖ [ea (2)] *D* **24** [que diversatur] *G* ‖ [in eo] *C D G* **26** ea *D* ‖ quiditatis <quiditatis> *D* quiditatem quiditatis *G* **27** forme <forme> *D G* ‖ est ei] est B^2 est enim *C* ‖ <forme> dispositio *A* ‖ [Et (2)] *C* **28** eum aristoteles *A* aristoteles ipsum *D G* ‖ sperali *C* spiricali *G* **29** linee giratire *C* leneg^{i}tatē *D* linee gusteni *G* ‖ [per] *A* per A^2 **31** accipit *A B G*

Deinde dixit: *Et universaliter dispositio rerum*, etc.
Idest, ut michi videtur, et universaliter dispositio rerum
quas comprehendit intellectus invenitur in eo in modo
secundum quem sunt in se in propinquitate et distantia ab
abstractione a materia. Quod igitur eorum fuerit remotum
a materia poterit abstrahi ab intellectu absque materia,
licet non habeat esse nisi in materia, sicut est in mathematicis;
et quod eorum fuerit propinquum materie
non poterit. Cum igitur dixit *secundum quod res abstracte a materia*,
intendit secundum modum essendi in rebus abstractis a
materia in ordine in quo sunt de abstractione, si iste sermo
sit completus in scripto.

429b22 **12.** *Et dubitabit homo quod intellectus est simplex,*
non patiens, et quod impossibile est ut habeat aliquam
communicationem cum alia re, sicut dixit Anaxagoras.
Quomodo igitur intelligitur quod formare per
429b25 *intellectum est aliqua passio? Quoniam, propter*
hoc quod aliquid est commune utrique, existimatur
429b26 *quod alterum eorum agit et alterum patitur.*

Cum dedit differentiam inter intelligere et ymaginari,
reversus est ad dubitandum de intellectu passibili.
Et dixit: *Et dubitat homo*, etc. Idest, et dubitat
homo in hoc quod dictum est quod intellectus materialis
est simplex et non passibilis quia non existimatur ipsum
habere aliquam communicationem cum re materiali,
sicut dixit Anaxagoras, et sicut declaratum fuit prius.
Questio autem est quomodo intelligatur quod formare per
intellectum sit passio, idest de genere virtutum passivarum,

32–33 [etc. — rerum] *G* **34** comprehendit] intelligit *A* **35** in (2)] scilicet *D* ‖ [ab] *B C D* **36** materia <eorum> *A* **37** potit *D* ‖ abstrahi] (*B*) intelligi B_2 atrahi *D* **38** nisi] ut *D* ‖ matematecis *G* matematicis G^1 **39** [eorum] *D* earum *G* **40** potit *D* ‖ igitur] ergo *C* ‖ [secundum] *B* **42** si] sed *A*

12. **1** dubitat *B G* dubitabat *D* **2** ut] quod *D* ‖ [aliquam] *B* **3** communem *A* coniunctionem *B C* ‖ aliqua *C G* **4** Quomodo] quoquo modo *C* **5** [aliqua] *A D* **5–6** [aliqua — quod] *C* **6** [est] *C* **7** [agit] *D* agerit *A* ‖ [et] *D* ad *C* ‖ paciatur *A* **8** <et dubitabit homo etc.> Cum *A* ‖ differentiam] causam *A* **9** possibili *C* **10** dubitat (1)] dubitabit *A* ‖ [etc.] *C* **10–11** [etc. — homo] *B* **10** Idest] et est *G* ‖ [et (3)] *D* **11** hoc] eo *D* **12** [ipsum] *B* **13** coniunccionem *B* ‖ [re] *D* **14** declaratum est *B* de. fuit *A* fuit declaratum *C* declaratur fuit *D* **15** autem] enim *A* ‖ intelligitur *B* **16** sit] est *D* ‖ idest] et *A*

et nullam habeat communicationem cum re a qua
patitur. Quoniam per aliquod commune agenti et patienti
existimatur hoc agere et hoc pati. Nisi enim esset
materia, non esset passio; et cum posuerimus intellectum
non esse materiam neque in materia, quomodo igitur
intelligemus, cum hoc, quod intelligere est passio, non
actio? Sumus igitur inter duo: aut ut non ponamus
quod intelligere est in capitulo passionis, aut ponamus
quod intellectus materialis communicat corpori, quemadmodum
forma ymaginationis movens ipsum communis
est corpori.

13. *Et etiam utrum est in se intelligibile? Quoniam aut* 429b26
intellectus erit aliarum rerum (si non est intellectum
alio modo, sed illud formatum per intellectum fuerit
unum in sua forma), aut erit in eo mixtio ab aliquo
quod fecit ipsum intellectum, sicut est de aliis. 429b29

Ista est secunda dubitatio de intellectu materiali, et
est utrum est in se intelligibilis, non per naturam existentem
in eo, adeo quod intellectus et intellectum in eo
erunt idem omnibus modis, sicut est dispositio in rebus
abstractis; aut intellectum ex eo est aliud quoquo
modo ab ipso. Et dixit: *Et etiam utrum est in se*, etc. Idest,
et etiam utrum ipsum est illud quod est intellectum ex eo.
Necesse est enim alterum duorum: aut ut alie res, que
sunt extra animam, habeant intellectum (si intellectus
est intellectum ex eo omnibus modis, et non est alius
modus de intelligere res, sed intelligere est idem in omnibus

17 habet *B G* ‖ coniunctionem *B* **18** commune aliquod *A* **20** possuimus *D* **21** non esse] neque extra *A* **21–22** igitur intelligamus *G* intelligimus *A* intelligemus igitur *C* **24–25** [intelligere — quod] *D* **24** cap̄ *A* **26** ipsam *A* **26–27** est communis *G*

13. **1** etiam] est *D* ‖ in se intelligire *B* intelligibile *A* intelligere in se *D* in se intelligible *G* ‖ aut] autem *B* **2** intellectus <materialis est aliquod simplex et> *B* ‖ si] sed *A* ‖ intellectum] intellectu *D* **3** sed] si *G* ‖ formarum *C* **4** in eo mixto *D* mixtio in eo *C* ‖ [ab aliquo] *A* **5** qui *D* ‖ [ipsum] *D* ‖ sicuti *B* ‖ <etiam> est *B* ‖ de] in *A* **6** Ista est secunda] *J* et est utrum est intelligibile etc. ista est *A* Secunda est *B* Ista est *C D G* ‖ [de] *D* cum *A* in *G* **7** [in se] *D* ‖ intelligibile *C* **8** et] est *D* ‖ [in eo (2)] *A* **9** erit idem *D* idem erunt *B* ‖ dubitatio *D* **10** aut] autem *C* ut *D* ‖ ex] ab *C* in *G* ‖ aliud] (B^2) aliquod *B* aliud quod *D* **10–11** quoquo modo] quomodo *D* **11** ipso] eo *A* ‖ Et etiam] etc. *D* **11–12** [est — utrum] *A* **11** [Idest] *C* **12** est ipsum *G* **13** [ut] *D* **14** habent *D* **15** intellectui *D* **16** sed] si *A* ‖ est idem] illud est *G*

rebus), aut ut non sit intellectum per se, sed per intentionem
in eo que fecit ipsum intelligibilem, sicut est
dispositio in rebus que sunt extra animam. Et tacuit,
ut videtur, illud quod consequitur hanc positionem;
et est quod intellectus in se est non intelligens. Et
abbreviatio dubitationis est talis, ut videtur: aut enim
erit intellectum sicut alie res abstracte intellecte, et sic
res que sunt extra animam erunt intelligentes, aut erit
intellectum sicut alie res que sunt extra animam, et sic
erit in se non intelligens neque comprehendens.

429b29 **14.** *Dicamus igitur quod passio, secundum quod prius*
429b30 *videbatur, est universalis, et quod intellectus est*
in potentia quoquo modo intellecta, in perfectione
autem non, quousque intelligat. Et quod
accidit in intellectu debet currere tali cursu,
430a1 *scilicet sicut tabula est aptata picture, non picta*
430a2 *in actu omnino.*

Cum dedit has duas questiones de intellectu materiali,
incepit dissolvere eas, et primo primam, dicens:
quomodo intelligimus quod intellectus materialis est
aliquod simplex et non mixtum cum aliquo, opinando
quod intelligere est aliqua passio, et iam declaratum
est in universalibus sermonibus quod ea que agunt
et patiuntur communicant in subiecto? Et dixit: *Dicamus*
igitur quod passio, etc. Idest, et ista questio dissolvetur
sciendo quod *passio* qua prius utebamur in
questione est magis universalis quam aliquod dictum
in rebus materialibus quod sit passivum. Deinde exposuit

17 ut] aut *D* ‖ intenciones *A* **18** quod *D* ‖ facit *G* **20** ut] vel *D* ‖ sequitur *D* ‖ potentiam *C* **21** et est] etc. *D* ‖ [intellectus — non] *C* ‖ [non] *D* **22** abbreviatio] alb'inatio *C* ‖ <michi> videtur *G* **23** erunt intellectui *D* **24** <et> intelligentes *G* ‖ erit] erunt *C* **25** <cum> intellectum *D* **26** nec *D*

14. **1** <est> secundum *A B D G* **2** utebatur *A D* utebantur *G* ‖ [est (1)] *B* **3** <quod> intellecta *D* ‖ [in (2)] *B D G* **4** autem] aut *A C* ‖ <intel> intelligat *A* **5** [in] *D* ‖ intellectu] (A^2) intellectum *A* **6** [est] *G* ‖ adaptata *B* aperta *D* ‖ non <tamen> *B* **7** omnino in actu *A* **8** <dicamus igitur quod passio etc.> Cum *A* **9** dicens] (D^2) dicentes *D* dicentem *G* **10** intelligemus *A* ‖ [est] *D* **11** aliquod] aliquid *A C* ‖ simplitii *D* ‖ aliquo] alio *D* **12** alia *D* ‖ declaratum] de. *A* **14** paciantur *C* **15** [Idest] *A* ‖ [et] *A C D G* ‖ illa *B* **16** <in> sciendo *B* ‖ quod] quam *D* ‖ qua] quam *D* ‖ utebatur *D* **17** universalis </////////////////// [bamur in questione est magis universalis] > *A* ‖ quam] quoniam *C* **18** naturalibus *C D* ‖ exponit *A*

quid significat hoc nomen *passio* in intellectu. Et dixit:
20 *quod intellectus est in potentia*, etc. Idest, et ista intentio
universalis de passione in intellectu nichil aliud
est nisi quod est in potentia in intellectu, non in actu,
quousque intelligat. Et dicere etiam ipsum esse in potentia
est alio modo ab eis secundum quos dicitur quod
25 res materiales sunt in potentia. Et hoc est quod diximus
prius, quod intelligendum est hic quod hec nomina,
scilicet *potentia* et *receptio* et *perfectio*, modo equivoco
dicuntur cum eis in rebus materialibus. Diversitas
enim istius intentionis, scilicet receptionis que est
30 in intellectu, a receptione que est in rebus materialibus
res est ad quam ducit ratio. Unde non est opinandum quod
prima materia est causa receptionis simpliciter, sed causa receptionis
transmutabilis, et est receptio huius singularis; causa
autem receptionis simpliciter est ista natura. Et ex hoc
35 modo fuit possibile quod corpora celestia reciperent
formas abstractas et intelligerent eas, et fuit possibile
ut intelligentie abstracte perficerentur per se adinvicem.
Et si non, non esset possibile ut illic intelligeretur
recipiens neque receptibile. Unde videmus quod illud
40 quod est liberatum ab hac natura est primum intelligens.

Et ponendo istam naturam dissolvetur questio dicens:
quomodo intelligitur multitudo, et quomodo intelliguntur
multe ex formis abstractis, et intellectus
idem est in eis cum intellecto? Et cum notificavit modum
45 passionis in intellectu, et quod equivoce dicitur in intellectu
et in rebus materialibus, incepit dare ex rebus
sensibilibus exemplum per quod intelligitur ista intentio
in intellectu materiali. Et licet non sit verum, tamen est via

19 quod *C* ‖ significet *D* ‖ passivum *D* ‖ [in] *D* ‖ intellectu ⌊<nichil aliud est>⌉ *A* **20** illa *B* **21** [in] *D* **22** in intellectu] intellectui *G* ‖ [in (2)] *A* **23** dicere etiam] de cetero et *D* ‖ ipsum ⌊<etiam>⌉ esse *A* est ipse *D* **24** quos] quod *A* **27** [et (1)] *A* **28** dicunt *D* **29** [scilicet receptionis] *D* scilicet recep̄s *C* **30** [in (1)] *D* **31** est res *B* res et *C* res enim *G* ‖ ducit] dicuntur *A* dicitur *D* ‖ rationalis *A* dubitatio *C* ‖ Unde] et videre *D* **32** [simpliciter] *A C D G* ‖ [sed causa receptionis] *D* **32–33** transmutabilis receptionis *C* **33** [est] *D* ‖ huius] huiusmodi *A* ‖ singulis *D* **34** [autem] *A* ‖ [receptionis] *G* singularis receptionis *B* ‖ simplex *C* ‖ illa *B* **35** quod] ut *B* ‖ reciperet *D* acceperunt *A* acciperent *C* **36** intellexerunt *A* **38** [non] *D* ‖ est *D* ‖ intelligentur *D* **39** recipiens <de materia intelligentie> *D* ‖ neque ⌊<ei>⌉ *A* **40** ab] ex *G* ‖ natura <vel materia> *C* ‖ est primum] (C^2) est ipsum *A* et primum *C* primum est *D* primum *G* **41** [Et] *D* ‖ illam *B* **42** quomodo — quomodo] quo — quo *D* **42–43** [et — multe] *G* **44** est idem *A* idem *C* ‖ [in] *B D* **45** dicuntur *D* ‖ [in (2)] *D* **46–47** [ex rebus sensibilibus] *B* **47** illa *B* **48** [in] *D* ‖ [Et] *B*

ad intelligendum; et iste modus doctrine necessarius
est in talibus rebus, licet sit rethoricus. Et dixit: *Et quod*
accidit in intellectu, etc. Idest, et intelligendum est hoc quod
diximus de hac intentione universali, scilicet passione que est in
intellectu, quod est tantum receptio sine transmutatione,
sicut receptio picture in tabula. Quemadmodum enim
tabula non patitur a pictura, neque accidit ei ab hoc transmutatio,
sed tantum invenitur in ea de intentione passionis
quod perficitur per picturam postquam erat in potentia
picta, ita est dispositio in intellectu materiali. Et hoc
exemplum quod induxit valde est simile dispositioni
intellectus qui est in potentia cum intellectu qui est in
actu. Quemadmodum enim tabula nullam picturam habet
in actu neque in potentia propinqua actui, ita in intellectu
materiali non est aliqua formarum intellectarum
quas recipit, neque in actu neque in potentia propinqua
actui. Et voco hic *potentiam propinquam actui* dispositionem
mediam inter remotam potentiam et postremam
perfectionem; et hoc est ut non sit in eo intentio
que sit in potentia intellecta. Et hoc est proprium soli
intellectui. Perfectio enim prima sentientis est aliquid
in actu respectu potentie remote, et est aliquid in potentia
respectu postreme perfectionis. Et ideo assimilavit
Aristoteles primam perfectionem sensus Geometre
quando non utitur Geometria. Scimus enim certe quod habemus
virtutem sensibilem existentem in actu, licet tunc
nichil sentiamus. Declaratus igitur est modus consimilitudinis
istius exempli huic quod dictum fuit ab Aristotele
in intellectu materiali. Dicere autem quod intellectus
materialis est similis preparationi que est in tabula,
non tabule secundum quod est preparata, ut exponit

49–51 [et — intelligendum] *D* **49** ille *B* **50** [Et (2)] *C* **51** est] et *C* **52** dixit *A* ‖ universaliter *D* ‖ [scilicet] *D* ‖ [in] *D* **53** quod] *Crawford* que *A B C D G* ‖ tantum] cum *D* **54** picture <literalis> *G* **55** [non] *A* ‖ ab] ob *A* ad *D* **56** tantum] tamen *D* **57** quod] et *A* ‖ per] post *A* ‖ postquam] per quam *G* **58** [in] *C D* ‖ naturali *C* **60** est (1) <intellectus> *A* **61** [enim] *D* ‖ habet picturam *A D* **62** [in (1)] *A C* ‖ [in (2)] *C* ‖ actui] (C^2) actu *C* ‖ [in (3)] *D G* ‖ intellectui *D* **64** recepit *D* ‖ [neque (1)] *D* ‖ [in (1)] *A C G* ‖ [in (2)] *A B C G* **65** [Et — actui (2)] *D* ‖ hic] huius *B* hoc *C* **66** mediam] modi *D* **66–67** postrema perfectione *D* **67–68** [ut — est] *A* **69** primam *D* ‖ sentiens *B* sentienti *D G* **70** <in> respectu *A B C D G* respectu *I* **71** <in> respectu *C* **72** geometrie *A D G* **73** utimur *D* **74** exientem *D* **75** nichil sciamus *C D* senciamus nichil *A* ‖ est igitur *A* ‖ <huius> consimilitudinis *C* **76** huic quod] hoc *D* ‖ fuit] est *A* **77** autem] enim *A* **78** similis est *G* ‖ similis preparationi] (A^2) preparationi similis *A* **79** non] (A^2) sed *A* ‖ [tabule] *D* tabula *A B G* ut tabula *C* tabule *I* ‖ secundum quod] ut *B* ‖ exponat *D*

Alexander hunc sermonem, falsum est. Preparatio
enim est privatio aliqua, et nullam habet naturam propriam
nisi propter naturam subiecti, et propter hoc fuit
possibile ut preparationes diversentur in unoquoque ente.
O Alexander, reputas Aristotelem intendere demonstrare nobis
naturam preparationis tantum, non naturam preparati (et
non est natura istius preparationis propria ei, si fuerit
possibile sine cognitione nature preparati), sed naturam
preparationis simpliciter, in quocunque sit? Ego autem
verecundor ex hoc sermone et ex hac mirabili expositione.
Si enim Aristoteles intendebat demonstrare naturam
preparationis que est in intellectu per omnes sermones predictos
in intellectu materiali, necesse est aut ut intendat
demonstrare per eos naturam preparationis simpliciter, aut
naturam preparationis proprie. Naturam autem preparationis
proprie intellectui impossibile est demonstrari sine
natura subiecti, cum preparatio propria unicuique subiecto
currit cursu perfectionis et forme ex eo; sed oportet
necessario per cognitionem nature preparationis scire naturam
preparati. Et si intendebat per illos sermones demonstrare
naturam preparationis simpliciter, tunc illud non est
proprium intellectui, et omne hoc est perturbatio. Omnis enim
preparatio, in eo quod est preparatio, vere dicitur nichil esse
in actu ex eis que recipit, et quod est non passibile, et
vere dicitur esse non corpus neque virtus in corpore. Quomodo
igitur possumus exponere illud quod Aristoteles intendebat
hic demonstrare nobis de natura intellectus materialis
illud quod est commune omnibus recipientibus,
scilicet in quibus est preparatio ad recipiendum

80 falsum] (A^2) **81** [est] *A D* est A^1 **82** naturam propter *C* ‖ propter (2)] pp̄a *C* per *G* **83** preparationes] pp̄a rō̄nes *C* **84** O] (A^2) ut *A* dixit *C* ‖ reputans *A* ‖ [intendere] *A* ostendere *D* ‖ nobis] in hoc *D* **85** tantum preparationis *C* **86** ei] et *D* **87** [nature] *A* nec *D* ‖ preparari *A* ‖ sed] secundum *D* ‖ naturam <naturam> *D* **88** simpliciter — sit] ubicunque sit *D* In unoquoque sit simpliciter *G* In quoq̄; sit simpliciter G^1 ‖ Ego] eius *D* **89** <non> verecundor *D* ‖ [hac] *A C D* **90** <preparacionem vel> naturam *A* **91–93** [que — preparationis] *A* **91** intellectum *C* **92** [in] *D* **92–93** demonstrare intendat *C* **93** eas *C* **94** preparationis proprie] (D^2) proprie preparationis *D* ‖ Naturam (2)] natura *C* **95** intellectu *D* ‖ demonstrare *C* **96** preparatio <subiecti> *C* **97** cursu] /cursus *D* **98** cogitationem *C* **98–99** preparati naturam *C* **99** si] sic *D* ‖ [per illos sermones] *D* **101** intellectui <simpliciter> *C* intellectu *D* ‖ omne] esse *A D* tunc *C* ‖ perturbatio. Omnis] propter turbationis *D* **102** in <in> *B* ‖ preparatio (2)] preparativa *D* ‖ esse <in ea> *B* **103** eis] es *D* ‖ [quod] *G* ‖ est] esse *A B D G* ‖ <est> passibile *D* possibile *C* passibilem *G* ‖ [et (2)] *A* **104** [esse] *D* **105** igitur] ergo *D* ‖ possimus *B* ‖ <non> intendebat *D* intendit *A*

unumquodque genus formarum, et non ad demonstrandum
naturam preparati per cognitionem nature preparationis
proprie ei? Nisi intellectus materialis esset solummodo
preparatio, sine aliquo subiecto; quod est impossibile;
preparatio enim ostendit preparatum. Unde
Aristoteles, cum invenit preparationem que est in intellectu
esse diversam ab aliis, iudicavit precise quod natura subiecta
ei differt ab aliis naturis preparatis. Et quod est proprium
isti subiecto preparationis est quod non
est in eo aliqua intentionum intellectarum in potentia aut
in actu; unde necesse fuit ipsum non esse corpus neque
formam in corpore. Et cum non fuerit corpus neque virtus
in corpore, non erit etiam forme ymaginationis; ille enim
sunt virtutes in corporibus, et sunt intentiones intellecte
in potentia. Et cum subiectum istius preparationis
neque est forma ymaginationis, neque mixtio ex elementis,
ut Alexander intendit, neque possumus dicere quod
aliqua preparatio denudetur a subiecto, recte videmus quod
Theofrastus et Themistius et Nicolaus et alii antiquorum
Peripateticorum magis retinent demonstrationem
Aristotelis et magis conservant verba eius. Cum
enim intuerentur sermones Aristotelis et eius verba, nullus
potuit ferre ea super ipsam preparationem tantum, neque
super rem subiectam preparationi si posuerimus ipsam
esse virtutem in corpore, dicendo eam esse simplicem
et abstractam et non passibilem et non mixtam corpori.
Et si istud non esset opinio Aristotelis, oporteret opinari
eam esse opinionem veram. Sed propter hoc quod
dico nullus debet dubitare quin ista opinio sit Aristotelis.

110 naturam] materiam *D* **111** [ei] *A* et *C D* ‖ [Nisi] et si *A* **112** alio *D* **115** indicavit *D* ‖ prescise *C* precisse *D* ‖ subiecta ⌊<est>⌉ *A* substantia *D* **117** isti subiecto preparationis] subiecto istius preparacioni Scilicet intellectui *A* **118** alia *A B* ‖ intentionum] (*A*²) intencione *A* **119** [in] *B* **120** Et] sed *C* ‖ [non] *D* **121** etiam] et *D* ‖ iste *C* neque *D* **122** virtutes] intenciones *A* ‖ [intentiones] *A* **123** preparationis istius *C* **124** mixtum *A* **125** intendit] dicit *A* ‖ quod] de *D* **126** alqua *B* alia *A* ‖ dividetur *C* ‖ [a subiecto] *A* ‖ videmus] (*G*¹) indigemus *G* ‖ quod] et *C* **127** teofrastus et temstius *B* themistius et cleophastus *C* teofrastus et temistius *G* ‖ nicholaus *A C D* ‖ aliorum *G* ‖ [antiquorum] *B* **128** perypatheticorum *D* peripatecorum *G* ‖ retinent magis *A* **129** [Aristotelis] *A* **130** intuentur *B C* invenirentur *D* ‖ sermonem *A* **131** poterit *B G* potiť *D* ‖ ferre] (*A*²) fere *A* scire *C* ‖ preparationem ipsam *A D* preparationem. ipsum *D* **132** subiectam] substantiam *D* ‖ si <enim> *C* sine *A* ‖ ipsam <rem> *G* eam *A* **133** virtutem esse *D* ‖ <vel> dicendo ⌊<dicendo>⌉ *B* ‖ eam] causam *D* **135** illud *C* ‖ esset] est *D* **135–136** eam opinari *C* **137** <quod> nullus *D* intellectus *G* nullus *G*² ‖ quin] qm̄ *A C* ‖ illa *B* ‖ sit opinio *A* oppinio esset *B*

Omnes enim hoc opinantes non credunt nisi propter
hoc quod dixit Aristoteles; quoniam ita est difficile hoc adeo
quod, si sermo Aristotelis non inveniretur in eo, tunc valde esset
difficile cadere super ipsum, aut forte impossibile, nisi
inveniretur aliquis talis ut Aristoteles. Credo enim quod iste homo
fuit regula in Natura, et exemplar quod Natura invenit
ad demonstrandum ultimam perfectionem humanam
in materiis. Et forte opinio attributa Alexandro fuit
ficta ab eo solo, et in tempore eius erat inopinabilis et
abiecta ab omnibus. Et ideo videmus Themistium dimittentem
eam omnino, et fugere eam sicut caventur
inopinabilia. Et hoc contrarium est ei quod contingit
Modernis; nullus enim est sciens et perfectus apud eos nisi
qui est Alexandreus. Et causa in hoc est famositas istius
viri, et quia creditur esse vere unus de
bonis expositoribus. Licet Alfarabius, cum hoc quod maximus
erat in istis, sequitur Alexandrum in hac intentione, et
addidit huic opinioni quoddam inopinabile. In libro enim
de Nichomachia videtur negare continuationem esse
cum intelligentiis abstractis, et dicit hoc esse opinionem
Alexandri, et quod non est opinandum quod finis humanus
sit aliud quam perfectio speculativa. Avempeche autem
exposuit sermonem eius, et dixit quod opinio eius est opinio
omnium Peripateticorum, scilicet quod continuatio est possibilis,
et quod est finis. Et forte hoc est una causarum propter quas
videmus quod consuetudo et mos plurium dantium se Philosophie
in hoc tempore sunt corrupti. Et hoc habet alias causas
non latentes considerantes in Philosophia Operativa.

138 [enim] *D* **140–141** difficile esset *A* **141** cadere] eadem *D* **142** <d.t> Aristoteles *A* ‖ ille *B* **143** fuerit *A B* ‖ [regula] *C* regina *A* regula *C*² ‖ <est> exemplar *A C D G* **144** demonstrandam *D* **145** materiis] naturis *A D* ‖ forte ⌊<nisi inveniretur>⌉ *A* ‖ fuit <forte> *D* **146** oppinabilis *B* impossibilis *D* **146–147** [et (2) — omnibus] *D* **147** obiecta *C* **148** omnino] omni modo *D* ‖ cavuntur *A* caveretur *D* **149** impossibilia *G* ‖ est contrarium *C* contrarium *A D G* **150** [est] *D* ‖ et] est *C* **151** est Alexandreus] alex' est *C* **152** credimus *A C D G* ‖ esse] *Crawford* et *A B C D* quod *G* ‖ <scimus quod fuit> unus *C* unus est *G* **153** <sed> Licet *C* ‖ cum hoc quod alfarabius *A* **154** erat] est *D* ‖ sequitur] Sicut *D* **155** addit *A* ‖ quoddam inopinabile] quod est impossibile *D* ‖ enim] eius *B* **156** nichomechia *B C G* ‖ cognitionem *C* **157** hanc *D* **158** finis] si iure *C* **159** speculativa] copulativa *D* ‖ aneupheche *C* ‖ [autem] *B* **160** exponit *A* ‖ eius (2)] eiusdem *B* ‖ [est] *B* est *B*² **161** perypateticorum *A B C* perypatheticorum *D* ‖ scilicet — est] ut continuationem *D* ‖ inpossibilis *A* **162** [quod] *A* ‖ hec *C D* ‖ quas] quam *A* **163** mos] mox *D* ‖ Philosophie] ph'ice *A* **164** corrumpi *C* ‖ hee habent *D* ‖ alias habet *C* **165** considerantas *A* ‖ phylophia operativo *D*

430a2 **15.** *Et est etiam intelligibilis, sicut intellecta. Formare enim per intellectum et formatum per intellectum, in eis que sunt extra materiam, idem sunt. Scientia enim speculativa et scitum secundum*
430a5 *hunc modum idem sunt.*

Cum dubitavit de intellectu materiali utrum intellectum ex eo est ipse intellectus aut aliud aliquo modo, et oportet, si intellectus in eo est ipsum intellectum, ut sit intellectum per se, non per intentionem in eo, et si fuerit aliud aliquo modo, ut sit intellectum per intentionem in eo, incepit declarare quod est intellectum per intentionem in eo, sicut alie res intellecte, sed differt ab eis in hoc quod illa intentio est in se intellectus in actu, et in aliis rebus est intellectus in potentia. Et dixit: *Et est etiam intellectum, sicut intellecta.* Idest, et est intellectum per intentionem in eo, sicut alie res intellecte. Deinde dedit demonstrationem super hoc. Et dixit: *Formare enim per intellectum*, etc. Idest, et necesse est ut sit intellectum per intentionem in eo, quia formare per intellectum et formatum idem sunt in rebus non materialibus. Et si iste intellectus esset intellectus per se, contingeret ut scientia speculativa et scitum essent idem, quod est impossibile.

430a5 **16.** *Et perscrutanda est causa propter quam non semper intelligit. In eo autem quod habet materiam, quodlibet intellectorum est in potentia tantum; istis igitur non erit intellectus (intellectus enim ad ista non est nisi potentia istorum abstracta a materia),*
430a9 *illi autem, quia est intellectum.*

15. **1** Et] Set *C* ‖ <hic> est *D* **2** enim] ut *D* ‖ formatum <formans> *G* **3** que sunt in eis *D* ‖ materiam] naturam *D* ‖ idem] (*C*²) ideo *C* **4** sunt] est *A* ‖ conscientia *D* ‖ situm *D* **5** [idem] *B* **6** <et est etiam intelli. etc.> Cum dubitavit *A* Dubitavit *C* Cubitavit *D* ‖ utram *D* **8** intellectus — est] in eo sit intellectus [in ea est] *A* **10** ut] si *D* **11–12** [incepit — eo] *A D* **11** determinare *C* **12** intelligere *C* **12–16** [sed — intellecte] *D* **13** ista *C* **14** [Et dixit] *B* ‖ intellectum] intelligibilis *C* **15** [sicut — intellectum] *B* ‖ [est] *A* est *A*² est etiam *G* **16** intelligere *C* **17** [hoc] *B* ‖ Formare] (*C*²) forte *C* **18** necesse est ut] necessarium *D* **19** quia] quod *D* **22** esset idem *D G* idem essent *A*

16. **1** [Et] *D* **2** naturam quorumlibet *D* **3** intellectum *C* **4** [intellectus] *C* **5** illa *B* ‖ illorum *B* **6** illa *C* ‖ quia] quorum *D*

Et oportet perscrutari de causa propter quam non semper intelligit ita quod intellecta eius sint intellectus in se. Et causa in hoc est quod illud ex intellectis quod non habet materiam, suum intellectum est intellectus in se, et ipse semper intelligit; quod autem habet materiam, unumquodque intellectorum est in ipso in potentia, et ideo res intellecte materiales non intelligunt. Et hoc intendebat cum dixit: *istorum igitur non est intellectus*. Idest, et ideo intellecta materialia non habent intellectum. Et quod diminuitur a sermone intelligitur per suum oppositum, et per hanc particulam *autem*, que notat divisionem. Et quasi dicit: et causa in hoc est quia intellectum eius quod non habet materiam est semper et in actu; intellectum autem eius quod habet materiam est in potentia.

Deinde dixit: *istis igitur non est intellectus*, etc. Idest, ista igitur intellecta propter hoc, scilicet quia sunt intellecta in potentia, non habent intellectum. Intellectus enim attributus istis non est nisi forme istorum abstracte a materia. Et ideo iste forme respectu eorum non erunt intellecte in actu, idest non comprehense ab eis, neque per eas erunt intelligentia; et in respectu illius quod abstrahit ea a materiis suis erunt intellecta in actu, et per ea erit intelligens, et illa per illam eandem intentionem erunt non intelligentia. Et hoc est complementum sermonis in dissolutione predicte questionis. Ille enim sermo coegit nos ad alterum duorum: si autem intellectus fuerit idem cum intellecto in intellectu materiali, ut sint alie res que sunt extra animam intelligentes; si vero aliud, ut sit intellectum per intentionem in eo, quapropter indiget in essendo intellectum intellectu, et hoc procedit in infinitum.

7 [Et] *D* et perscrutanda etc. dicit et *A* Dicit et *G* **8** intellectus] intellectum *A* intellecta *G* ‖ in] per *A D* ‖ causa <eius> *D* **9** in hoc] hec *D* ‖ quod (1)] quia *B* ‖ illud <quod> *C* ‖ [quod non habet] *A* non habet *D* ‖ materiam] naturam *D* **10** suum] sive *A* ‖ intelligens in se *C* per se intellectus *A* ‖ smper *D* **11** autem] enim *C* **12** [est] *C* sunt *B D G* **14** illorum *B* ‖ [est] *C* ‖ [Idest] *D* **15** intellectum ⌊<materialem>⌉ *D* **17** [autem] *B* aut *A* ‖ diversitatem *A* **18** intellectus *D* **18–19** [quod — eius] *A* **18** [quod] *D* ‖ materiam] naturam *D* ‖ [et] *C D* **19** ⌊<non>⌉ habet *C* ‖ materiam] naturam *D* **20** intellecta] intellectio est *D* **22** attributis istis *C* etiam istis attribuitur *G* qui istis attribuitur G^1 ‖ est <igitur> *G* **23** istorum <respectu eorum> *C* eorum *A* illorum *B* ‖ iste] ille *B* **24** erunt] sunt *A* **25** eas] eos *A D* **26** illius] eius *D* ‖ abstrahat *B C D G* ‖ eas *C* **27** intellecta ⌊<intellecta>⌉ *A* ‖ intelligens] intellectus vel gñs *C* **29–30** predicte questionis] istius questionis predicte *B* **30** cogit *C D* **31** intellecto <materiali> *A* **32** [in] *D* ‖ intellectum *C* ‖ <indigent> ut *C* ut sequitur ut *G* **33** sit intellectum] instrumentum *D* **34** <magis> indiget *C* ‖ eundo *C* **35** <in> intellectu *B* ‖ [et — infinitum] *B*

Dissolutio igitur istius questionis est quoniam intentio per quam intellectus materialis fit intellectus in actu est quia est intellectum in actu; intentio vero per quam res que sunt extra animam sunt entia est quia sunt intellecte in potentia, et si essent in actu, tunc essent intelligentes.

iii. 5
430a10 **17.** *Et quia, quemadmodum in Natura, est aliquid in unoquoque genere quod est materia (et est illud quod est illa omnia in potentia), et aliud quod est causa et agens (et hoc est illud propter quod agit quidlibet, sicut dispositio artificii apud materiam), necesse est ut in anima*
430a14 *existant hee differentie.*

Cum declaravit naturam intellectus qui est in potentia, et qui est in actu, et dedit differentiam inter ipsum et virtutem ymaginationis, incepit declarare quod necesse est tertium genus intellectus esse, et est intelligentia agens, que facit intellectum qui est in potentia esse intellectum in actu. Et dixit quod ita est in ponendo intelligentiam agentem in hoc genere entium sicut est dispositio in omnibus rebus naturalibus. Quemadmodum enim necesse est in unoquoque genere rerum naturalium generabilium et corruptibilium esse tria ex natura illius generis et ei attributa, agens scilicet et patiens et factum, ita debet esse in intellectu. Et dixit: *Et quia, quemadmodum in Natura*, etc. Idest, et quia ita est hoc sicut in rebus naturalibus; idest, et quia consideratio de anima est consideratio naturalis, quia anima est unum entium naturalium, rebus autem naturalibus commune est ut habeant

36 illius *B C G* **37** fit] sit *B C D G* **37–38** [est — actu] *A* **38** actu <et non procedit indigentia intellectus in essendo intellectum in infinitum nec semper intelligit> *C* **38–39** que sunt] existit *B* **39** [est] *G* et *B* ‖ [sunt (3)] *D* **40** esset — esset *D*

17. **1** Et] Set *C* ‖ quemadmodum quia *A* quemadmodum *D* ‖ in Natura] non *D* natura *A C G* natura non D^2 **3** illa omnia] (B^2) omnia illa *B* omnia ista *C* **4** <est> aliud *A* ‖ hoc est] est hoc id *A* **5** agit] (A^1) agens *A* ‖ quodlibet *C* quilibet *G* ‖ [sicut] *D* **6** [in] *C* **8** [Cum] *D* et quemadmodum quia natura. cum *A* ‖ naturam] materiam *C G* ·· *D* **9** [et (2)] *A* **10** necessarium *A* **12** qui] que *A* quod *C* ‖ [esse] *A* **13** quod] et *A* **15** [rebus] *C* ‖ materialibus *A* **16** generabilium] generalium *B* **17** corporalium *B* ‖ istius *C* ‖ [generis] *D* **18** [et (1)] *C* ‖ factivum *A* ‖ ita debet esse factum *D* **19** intellectum *C* ‖ Et quia (1) <hoc> *C D* hoc quia *A* ‖ [etc.] *A B C D G* etc. *Crawford* **20** [ita] *A C D* ‖ hic *G* ‖ materialibus *D* ‖ idest et] scilicet *C* **20–21** [consideratio — est (1)] *B* ista est B^2 **21** quia] et *A* **22** naturalibus] materialibus *A*

in unoquoque genere materiam (et est illud quod est in potentia omnia que sunt in illo genere), et aliud quod est causa et
25 agens (et est illud propter quod generatur omne quod est illius generis, sicut est artificium apud materiam), necesse est ut hee tres differentie sint in anima.

18. *Oportet igitur ut in ea sit intellectus qui est* 430a14
intellectus secundum quod efficitur omne, et intellectus 430a15
qui est intellectus secundum quod facit ipsum intelligere
omne, et intellectus secundum quod intelligit omne,
5 *quasi habitus, qui est quasi lux. Lux enim*
quoquo modo etiam facit colores qui sunt
in potentia colores in actu. 430a17

Et cum necesse est inveniri in parte anime que dicitur intellectus istas tres differentias, necesse est ut in ea sit
10 pars que dicitur intellectus secundum quod efficitur omne modo similitudinis et receptionis, et quod in ea sit etiam secunda pars que dicitur intellectus secundum quod facit istum intellectum qui est in potentia intelligere omne in actu (causa enim propter quam facit intellectum qui est in potentia intelligere omnia
15 in actu nichil aliud est nisi quia sit in actu; hoc enim, quia est in actu, est causa ut intelligat in actu omnia), et quod in ea etiam sit tertia pars que dicitur intellectus secundum quod facit omne intellectum in potentia esse intellectum in actu. Et dixit: *Oportet igitur*, etc. Et intendit per istum intellectum
20 materialem; hec igitur est sua descriptio predicta. Deinde dixit: *et intellectus secundum quod facit ipsum intelligere omne.* Et intendit

23 materiam] naturam *A D* ‖ illud] id *D* **24** aliud] (A^2) ad *A* **24–25** causa et agens est A^2 causa et agens *A* est causa agens *B* est agens causa et agens *D* **25** est illud] (A^2) ens illud *A* illud est *C* ‖ [omne] *D* **27** est <enim> *A* ‖ in anima sint *D*

18. **1–2** [qui est intellectus] *B* quibus intellectus *C* **2** [et] *D* et est *C* **3** [ipsum] *D* **4** [omne (1)] *C* **5** <est> quasi habitus *B C D G* est habitus quasi *A* quasi habitus *Crawford* ‖ qui] quod *D* ‖ quasi (2)] sicut *B* ‖ [lux] *C* **6** facit etiam *A C* facit *B* **7** colores <qui sunt> *A* **8** <oportet igitur ut in ea etc. dicit> Et *A* Dicit et *G* ‖ [cum] *D* etiam *A* ‖ dicitur] sunt *D* **9** intelligere *C* ‖ illas *B* has *D* **10–11** [pars — sit] *D* **10** omni *C* **11** fit etiam *C* etiam sit *A* **12** intellectum istum *A* **13** omne] esse *B* omnino *C* **13–15** [causa — actu (1)] *A* causa autem propter quam facit intellectum qui est in potentia intelligere in actu A^2 ‖ [causa — actu (2)] *D* **14** facit intellectum] intellectus *G* ‖ intelligere] intelligit *G* **15** nisi quia] ut que *C* **16** omnia in actu *B* ‖ et] idest *C* **16–17** sit etiam *C D* **17** intellectum *A* ‖ quod] quam *D* ‖ fecit *C* ‖ omnem *D* **18** <esse> in (1) *D* ‖ esse] omne *A* **19** <idest> Et *B D* **20** hoc *A* hic *B* ‖ [igitur est] *D* ‖ predicta descriptio *B* **21** quod] quem *A C D* ‖ [ipsum] *A*

per istum illud quod fit, quod est in habitu. Et hoc
pronomen *ipsum* potest referri ad intellectum materialem,
sicut diximus; et potest referri ad hominem intelligentem.
Et oportet addere in sermone: secundum quod facit ipsum intelligere
omne ex se et quando voluerit. Hec enim est diffinitio
habitus, scilicet ut habens habitum intelligat per ipsum
illud quod est sibi proprium ex se et quando voluerit,
absque eo quod indigeat in hoc aliquo extrinseco. Deinde dixit:
Et intellectus secundum quod intelligit, etc. Et intendit per istum
intelligentiam agentem. Et per hoc quod dixit: *intelligit*
omne quasi aliquis habitus, intendit quod facit omnem rem intellectam
in potentia intellectam in actu postquam erat in potentia, quasi
habitus et forma. Deinde dixit: *quasi lux*, etc. Modo dat modum
ex quo oportuit ponere in anima intelligentiam agentem.
Non enim possumus dicere quod proportio intellectus
agentis in anima ad intellectum generatum est sicut proportio
artificii ad artificiatum omnibus modis. Ars enim
imponit formam in tota materia absque eo quod in materia
sit aliquid existens de intentione forme antequam
artificium fecerit eam. Et non est ita in intellectu; quoniam, si
ita esset in intellectu, tunc homo non indigeret, in comprehendendo
intelligibilia, sensu neque ymaginatione;
immo intellecta pervenirent in intellectum materialem
ab intellectu agenti, absque eo quod intellectus materialis
indigeret aspicere formas sensibiles. Neque etiam possumus
dicere quod intentiones ymaginate sunt sole moventes
intellectum materialem et extrahentes eum de potentia
in actum; quoniam, si ita esset, tunc nulla differentia
esset inter universale et individuum, et tunc intellectus
esset de genere virtutis ymaginative. Unde necesse
est, cum hoc quod posuimus quod proportio intentionum

22 per ipsum illud *A* id per istum *D* ‖ fit] sit *A G* facit *C G*^{2} ‖ [hoc] *G* hoc *G*^{1} **23–24** [intellectum — ad] *A* **25** [Et] *B* ‖ [quod] *B* quod *B*^{2} quem *D* ‖ [ipsum] *B* **26** [omne] *C* **26–28** [Hec — voluerit] *D* **26** dispositio *C* **28** proximum *C* ‖ qndo *G* **29** [in] *D* **30** quod] qñd' *C* ‖ <in> intelligit *B* ‖ etc. Et intendit] et cum intelligit *G* ‖ istam *D* illum *A* ipsum *C* **32** quasi] quod *C* ‖ [aliquis] *D* ‖ habitus <alius> *C* ‖ [quod] *A D* **33** erit *D* **34** <est> quasi *B D G* **35** <secundum quem et> ex *A* ‖ oportet *D* ‖ <cum> intelligentiam *D* **37** est generatum *D* **38** artificii] artificis *C* ‖ [enim] *C D* **39** materia] natura *D* ‖ ⌊<in>⌉ eo *A* **40** aliquod *B G* ‖ de intentione] in detencione *A* in deteccione *A*^{2} ‖ antequam] (*C*^{2}) autem quam *C* **41** eam] ipsam *D* **42** intellectu] actu *B* ‖ apprehendendo *A* **43** intelligibilia] sensibilia *A* **44** intellecta] multa *D* ‖ provenirent *A D* **46** nec *A* **47** ymaginative *D* ‖ sint *C* **48** contrahentes *C* ‖ [eum] *D* **49** actu *C* **50** esset inter] est in *D* ‖ [et (2)] *B* **51** virtuti *D* **52** posuerimus *C* possumus *D*

ymaginatarum ad intellectum materialem est
sicut proportio sensibilium ad sensus (ut Aristoteles post
dicet), imponere alium motorem esse, qui facit eas movere
in actu intellectum materialem (et hoc nichil est aliud quam
facere eas intellectas in actu, abstrahendo eas a materia).
Et quia hec intentio cogens ad ponendum intellectum
agentem alium a materiali et a formis rerum quas
intellectus materialis comprehendit est similis intentioni
propter quam visus indiget luce, cum hoc quod agens
et recipiens alia sunt a luce, contentus fuit in notificando
hunc modum per hoc exemplum. Et quasi dicit: et modus
qui coegit nos ad imponendum intellectum agentem
idem est cum modo propter quem indiget visus luce.
Quemadmodum enim visus non movetur a coloribus
nisi quando fuerint in actu, quod non completur nisi luce presente,
cum ipsa sit extrahens eos de potentia in actum, ita etiam
intentiones ymaginate non movent intellectum materialem
nisi quando fuerint intellecte in actu, quod non perficitur
eis nisi aliquo presente quod sit intellectus in actu. Et
fuit necesse attribuere has duas actiones anime in nobis, scilicet
recipere intellectum et facere eum, quamvis agens et recipiens
sint substantie eterne, propter hoc quia hee due actiones
reducte sunt ad nostram voluntatem, scilicet abstrahere intellecta
et intelligere ea. Abstrahere enim nichil est aliud quam facere
intentiones ymaginatas intellectas in actu postquam erant in potentia;
intelligere autem nichil aliud est quam recipere has intentiones.
Cum enim invenimus idem transferri in suo esse
de ordine in ordinem, scilicet intentiones ymaginatas, diximus
quod necesse est ut hoc sit a causa agenti et recipienti.
Recipiens igitur est materialis, et agens est efficiens.
Et cum invenimus nos agere per has duas virtutes intellectus

53 ymaginati[v]arum *G* **54** ut] et *A* **54–55** dicet post *G* **55** imponere] in positione *A* **56** [in] *B* ‖ aliud est *A C D* ‖ quam] nisi *A* **58** <est> cogens *A*^{2} ‖ intellectam *C* **60** [materialis] *A* ‖ intentione *D* **61** propter] per *B C* **62** alia sunt] iudicantur esse alia *B* **63** exemplum hoc *A* **65** propter] per *C* ‖ visus indiget *A* ‖ <a> luce *D* **66** [enim] *B* **67** fuerit *A B D* **68** ipsum *A* ipse *D G* ‖ de] a *A* ‖ actu *D* ‖ etiam] et *A C* **69** ymaginative *D* ‖ moverunt *C D* **70** intelligere *C* **71** <in> eis *C* et *D* ‖ aliquo presente] (*C*^{2}) aliquid presente *C* presente aliquo *A* **72** fuit] sint *D* ‖ in nobis anime *D G* ‖ scilicet <anime scilicet> *G* **73** recipiens et agens *B* **74** substantie </> *B* ‖ quia] quod *A C D* ‖ [hee] *C* ‖ actiones] rationes *D* **75** reducte] (*D*^{1}) introducte *D* ‖ nostram] (*A*^{2}) ********** *A* **76** [enim] *B* ‖ aliud est *A C D* **77** [intellectas] *B D G* ‖ postquam] plus *C* prius *C*^{2} **78** est aliud *G* ‖ has <duas> *D* **79** idem] illud *A* ‖ esse] ordine *D* **80** scilicet] idest *A* **81** [hoc] *D* **82** igitur] enim non *C* **83** <nos> invenimus *A* ‖ [intellectus] *B D G* intellectas *A*

cum voluerimus, et nichil agit nisi per suam formam,
ideo fuit necesse attribuere nobis has duas virtutes intellectus.
Et intellectus qui est abstrahere intellectum
et creare eum necesse est ut precedat in nobis intellectum
qui est recipere eum. Et Alexander dicit quod rectius
est describere intellectum qui est in nobis per suam
virtutem agentem, non per patientem, cum passio et
receptio communes sint intellectui et sensibus et virtutibus
distinctivis, actio autem est propria ei; et est melius
quod res describatur per suam actionem. Dico: et hoc
non esset necesse omni modo, nisi si hoc nomen *passio* diceretur
in eis modo univoco; non enim dicitur nisi modo equivoco.

Et omnia dicta ab Aristotele in hoc sunt ita quod universalia
nullum habent esse extra animam, quod intendit Plato. Quoniam,
si ita esset, non indigeret ponere intellectum agentem.

430a17 **19.** *Et iste intellectus etiam est abstractus, non mixtus neque passibilis, et est in sua substantia actio. Agens enim semper est nobilius patiente, et principium nobilius materia. Et scientia*
430a20 *in actu eadem est cum re.*

Cum declaravit secundum genus esse intellectus, et
est agens, incepit facere comparationem inter eum et
materialem. Et dixit: *Et iste intellectus etiam*, etc. Idest, et
iste etiam intellectus est abstractus, sicut materialis, et
est etiam non passibilis neque mixtus, sicut ille. Et cum
narravit ea in quibus communicat intellectui materiali, dedit
dispositionem propriam intellectui agenti. Et dixit:
et est in sua substantia actio, idest quod non est in eo potentia

84 nichil <aliud quod> *D* **85** necesse fuit *D* ‖ has] istas *D* **88** eum recipere *D* **89** [est (1)] *D* ‖ discribere *D* **90** [et] *C* **91** sunt *D G* **92** distractivis *D* ‖ autem] *Crawford* enim *A B C D G* **93** suas actiones *D* ‖ et dico *C* ‖ <quod> hoc *C* **94** [nisi] *A* ‖ [si] *C* **95** univoco] equivoco *A C* ‖ diceretur *C* **96** universalia] (A^2) nulla *A* **97** habeant *A* habet *D* **98** indigeret] (A^2 C^2) indiget *A* indigere *C* ‖ ponere] compoñe *G*

19. **1** etiam intellectus *A* intellectus *C* **2** passibilis neque mixtus *A* **3** [actio] *A* ‖ enim agens *D* ‖ nobilius est *A* **4** principiorum *D* **5** re] virtute *B* **6** <et iste etiam> Cum *A* ‖ declaravit] de. *A* ‖ secundum genus] (A^2) genus secundum *A* ‖ intelliget *A* **8** <intellectum> materialem *C* ‖ [iste] *D* ille *B* ‖ etiam] est *A D* **8–9** [etiam — intellectus] *C* **9** ille *B* ‖ [etiam] *A D* ‖ est intellectus *D* ‖ sicut] non *B G* scilicet *C* est *D* ‖ materialis] agens *A C* **10** [est] *C* ‖ [etiam] *A* ‖ non passibilis] impassibilis *G* **11** [ea] *G* ‖ intellectui] cum intellectu *C* **12** dispositionem] *J* expositionem *A B D G* exponere *C* **13** idest] enim *D*

ad aliquid, sicut in intellectu recipienti est potentia ad
recipiendum formas. Intelligentia enim agens nichil intelligit
ex eis que sunt hic. Et fuit necesse ut intelligentia
agens sit abstracta, et non mixta neque passibilis, secundum
quod est agens omnes formas intellectas. Si igitur esset
mixta, non esset agens omnes formas, sicut fuit necesse
ut intellectus materialis, secundum quod est recipiens omnes formas,
ut sit etiam abstractus et non mixtus (quoniam, si non
esset abstractus, haberet formam hanc singularem, et
tunc necesse esset alterum duorum, scilicet aut ut reciperet
se, et tunc motor in eo esset motum, aut ut non reciperet
omnes species formarum). Et similiter, si intelligentia
agens esset mixta cum materia, tunc necesse esset
aut ut intelligeret et crearet se aut ut non crearet omnes
formas. Que igitur est differentia inter has duas
demonstrationes in considerando per eas? Sunt enim
valde consimiles. Et mirum est quomodo omnes concedunt
hanc demonstrationem esse veram, scilicet de intellectu
agenti, et non conveniunt in demonstratione de
intellectu materiali; et licet etiam sint valde consimiles,
ita quod oportet concedentem alteram concedere
aliam. Et possumus scire quod intellectus materialis debet
esse non mixtus ex iudicio, et eius comprehensione.
Quia enim iudicamus per ipsum res infinitas in numero
in propositione universali, et est manifestum quod virtutes
anime iudicantes, scilicet individuales mixte,
non iudicant nisi intentiones finitas, contingit secundum
conversionem oppositi quod illud quod non iudicat intentiones
finitas necesse est ut non sit virtus anime mixta.
Et cum huic coniunxerimus quod intellectus materialis
iudicat res infinitas et non acquisitas a sensu, et quod non
iudicat intentiones finitas, continget ut sit virtus non

14 sicut <est> *A* ‖ est in intellectu recipiente *B* ‖ [in] *C D* ‖ [intellectu] *G* **17** nec *A* **19** </> omnes *D* **20** recipiens] patiens *D* **21** [sit] *B* sit B^2 **23** [tunc] *A C* ‖ est *B G* ‖ [scilicet aut] *D* ‖ recipiet *C* **24** [et — reciperet] *D* ‖ respiciet *C* **25** formas *D* ‖ Et similiter] quod *D* **25–28** intelligentia — duas] intelligitur *D* **26** agens esset] (A^2) esset agens *A* **27** [ut (2)] *B* **29** demonstrationes] intentiones *B* ‖ considerando] causas sidendo *D* dicendo *G* **30** mirum] (G^2) mitum *C* inicium *G* **31** diffinitionem *D* ‖ [scilicet] *A* **32** et] ut *A D* cum *C* ‖ convenerit *A* **32–33** de intellectu materiali in demonstracione *A* **32** de] et in *D* **34** alteram] unam *D* **36** <ex> eius *A* **37** per ipsum] propter eas *D* **38** proportione *B* ‖ <quia> est *C* **39** <scilicet> iudicantes *C* ‖ </> mixte *B* **40** indicant *D* **41** conversionem] comprehensionem *A* **42** finitas] (*A*) infinitas A^2 **42–45** [necesse — finitas] *A* **43** hoc coniunximus *D* **44** indicat *C* **45** indicat *C* ‖ [finitas] *B* infinitas *G* finitas G^1 ‖ contingit *A C D*

mixta. Avempeche autem videtur concedere hanc propositionem
esse veram in epistola Expeditionis, scilicet quod virtus
per quam iudicamus iudicio universali est infinita;
sed existimavit hanc virtutem esse intellectum agentem,
secundum manifestum sui sermonis illic. Et non est ita;
iudicium enim et distinctio non attribuuntur in nobis nisi
intellectui materiali. Et Avicenna certe utebatur hac propositione;
et est vera in se. Et cum notificavit quod intellectus
agens differt a materiali in eo quod agens semper est
pura actio, materialis autem est utrunque propter res que
sunt hic, dedit causam finalem in hoc. Et dixit: *Agens enim semper est nobilius patiente.* Idest, et iste semper est in sua substantia
actio, et ille invenitur in utraque dispositione, et iam
declaratum est quod proportio intellectus agentis ad intellectum
patientem est sicut proportio principii moventis
quoquo modo ad materiam motam; agens autem semper est nobilius
patiente, et principium nobilius materia. Et
ideo opinandum est secundum Aristotelem quod ultimus intellectus
abstractorum in ordine est iste intellectus materialis.
Actio enim eius est diminuta ab actione illorum, cum actio
eius magis videtur esse passio quam actio, non quia est
aliud per quod differat iste intellectus ab intellectu agenti
nisi per hanc intentionem tantum. Quoniam, quemadmodum
non scimus multitudinem intellectuum abstractorum nisi
per diversitatem actionum eorum, ita etiam non scimus
diversitatem istius intellectus materialis ab intellectu
agenti nisi per diversitatem suarum actionum. Et
quemadmodum intellectui agenti accidit ut quandoque
agat in res existentes hic et quandoque non, ita isti accidit
ut quandoque iudicet res existentes hic et quandoque

46 [mixta] *D* ‖ avent⌊e⌋pech' *A* **47** expedictionis *D* **48** per quam] (*D*²) postquam *D* **49** estimant *C* ‖ ⌊<hanc>⌋ hanc *A* **51** distractio *D* ‖ attribuitur *B G* **52** intellectu *A D* ‖ aventheꝑ. *A* avincene *B D G* Avice non *C* ‖ certe] recte *C* ‖ utebatur certe *A* **53** <aristoteles> notificavit *C* **54** [differt — agens (2)] *D* ‖ est semper *C* **55** pura] patiens *D* ‖ autem materialis *D* **57** nobilius est *A* ‖ ille *B* ‖ sua ⌊<potentia>⌋ substantia *D* substantia sua *B* **58** illa *C* ‖ et (2)] *Crawford* quia *A B C D G* **60** principium *D* **61** motum *D* ‖ [autem] *B C* et *D* ‖ est nobilius] (*B*¹) nobilius est *A D* est nobilior *B* **62** patiente] potentia *D* ‖ nobilius <est> *D* **63** intellectorum *A D* intellectuum *C* **65** eius est] enim *D* ‖ diminutiva *D* ‖ <eorum> illorum *B* eorum *G* **66** actio quam passio *C* ‖ non quia] et quia *A* et quia non *A*² **67** aliud] illud *D* ‖ ille intellectus *B* intellectus iste *D* **68** nisi <nichil> *C* **69** simus *D* ‖ intellectuum] ab intellectu *D* ‖ abstractarum *G* **70** actionum earum *A* illorum actionum *G* ‖ simus *D* **71–72** ad intellectum agentem *A* **72–73** [nisi — agenti] *D* **73** <isti> intellectui *A* intellectu *G* ‖ quandoque] (*A*²) quando *A* **74** rebus existentibus *D* ‖ ita] (*G*²) ista *G* **74–76** [ita — non] *A* ita — non *A*² **74** accidet *C* **75** ut] aut *D* ‖ inducent *D*

non; sed differunt tantum in hoc quod iudicium est aliquid
in capitulo perfectionis iudicis, actio autem non est secundum
illum modum in capitulo perfectionis agentis. Considera
igitur hoc, quoniam est differentia inter hos duos
intellectus, et nisi hoc esset, nulla esset alietas inter eos.
O Alexander, si hoc nomen *intellectus materialis* non significasset
apud Aristotelem nisi preparationem tantum, quomodo
faceret hanc comparationem inter ipsum et intellectum
agentem, scilicet in dando ea in quibus conveniunt et ea in
quibus differunt? Deinde dixit: *Et scientia in actu idem est cum re.* Et innuit, ut reputo, aliquod proprium intellectui agenti,
in quo differt a materiali, scilicet quod in intelligentia agenti
scientia in actu eadem est cum scito, et non est sic in intellectu
materiali, cum suum intellectum est res que non sunt in
se intellectus. Et cum notificavit quod sua substantia est sua
actio, dedit causam super hoc. Et dixit:

20. *Et quod est in potentia prius est tempore in individuo; universaliter autem non est neque in tempore. Neque quandoque intelligit et quandoque non intelligit. Et cum fuerit abstractus, est illud quod est tantum, et iste tantum est immortalis semper. Et non rememoramur, quia iste est non passibilis, et intellectus passibilis est corruptibilis, et sine hoc nichil intelligitur.* 430a20 430a25

Istud capitulum potest intelligi tribus modis, quorum
unus est secundum opinionem Alexandri, et secundus secundum
opinionem

76 differunt tamen *A* tantum differunt *C* ‖ iudicium] videndum *C* ‖ aliquod *A D* **77** iudicis <actio> *D* hanc actionem *A* ‖ actio] (*G*²) intellectus *G* **77–78** secundum illum] ‖ per istum *G* **78** in] ita *A* **79** [hoc] *B* hic *A* ‖ <hec> est *D* **80** et] (*A*²) ut *A* ‖ alienitas *D* ‖ eos] hos *C* **81** [O] *C* O*** *A* ‖ significet *C D* **82** nisi] non *D* **83** ipsum <et inter ipsum> *G* **84** [et] *C* **85** [in] *D* **86** reputatio aliquem *D* ‖ intellectum *D* **87** differunt *B D* ‖ [in] *C D* ‖ intellectiva *C* **88** scientia] substantia *A* ‖ idem *B* ‖ scito] sito *D* ‖ intellectectu *G* **89** materiali] naturali *C* ‖ sunt] est *B* sit *C* **89–90** intellectus in se *A* **90** [sua (2)] *A* **91** super hoc causam *A*

20. **1** Et quod est] Quot *D* ‖ <in> tempore *A D* ‖ [in (2)] *A B C D* **2** [in] *C* **3** [Neque] *D* **4** cum] tamen *A* ‖ [fuerit] *D* est *A B C* ‖ illud] id *D* **5** ille *B* ‖ [est (2)] *A* ‖ [semper] *G* **6** rememoramus *A D* ‖ quia] quod *D* ‖ ille *B* ‖ non est *C* **6–7** [et intellectus passibilis] *D* **7** corporalis *A C* **8** intelligit *D* intelligimus *G* **9** potest intelligi tribus] pluribus potest intelligi *B* ‖ duobus modis *A D*² multis modis *C* modo *D* **10** opinionem (1) ⌊<quam>⌋ *D* ‖ [Alexandri — opinionem (2)] *C* ‖ secundus] alius *A*

Themistii et aliorum expositorum, et tertius
secundum opinionem quam nos narravimus (et est magis manifestum
secundum verba). Potest enim intelligi secundum Alexandrum quod
intendebat per *intellectum in potentia* preparationem existentem
in complexione humana, scilicet quod potentia et preparatio
que est in homine ad recipiendum intellectum in respectu
uniuscuiusque individui est prior tempore intellectu agenti;
simpliciter autem intellectus agens est prior. Et cum dixit:
Neque est quandoque intelligens et quandoque non, intendit
intellectum agentem. Et cum dixit: *Et cum fuerit separatum,*
est quod est tantum, non mortale, intendit quod iste intellectus,
cum fuerit copulatus in nobis et intellexerimus
per illum alia entia secundum quod est forma nobis, ipse solus
tunc inter partes intellectus est non mortalis. Deinde dixit: *Et*
non rememoramur, etc. Et hec est questio circa intellectum
agentem secundum quod copulatur nobis et intelligimus
per illum. Potest enim quis dicere quod, cum intellexerimus
per aliquod eternum, necesse est ut intelligamus per illud
post mortem sicut ante. Et dixit respondendo quod
iste intellectus non copulatur nobis nisi mediante esse
intellectus materialis generabilis et corruptibilis in nobis;
et cum iste intellectus fuerit corruptus in nobis,
neque rememorabimur. Forte igitur Alexander ita exposuit
hoc capitulum, licet non vidimus expositionem suam
in hoc loco. Themistius autem intelligit per *intellectum*
qui est in potentia intellectum materialem abstractum,
cuius esse demonstratum est. Et intendit per intellectum

11 Themistii] B^2 theofrasti *C* teofasti *G* **11–12** [Themistii — opinionem] *A D* **11** tertius] finis *B* **12** [nos] *C* ‖ [magis] *A* **15** complexione] comprehensione *C* ‖ quod <scilicet quod> *D* ‖ et] est *C* ‖ preparatio] complexio *D* **16** [in (2)] *D* **18** intellectus <autem intellectus> *G* ‖ [Et] *D* **19** quandoque (1)] quoniam *D* ‖ intelligens] intellectus ens *C* ‖ intendit] intelligit *A* **20** intellectus agentes *D* ‖ dixit ⌊<neque est quandoque>⌉ *C* **21** [est (1)] *A* et *C* ‖ [est (2)] *D* ‖ ille *B* **22** copulatus] speculatus *D* ‖ in] cum *A G* ‖ intelleximus *A C* intelligamus *D* **23** [per illum] *B* per ipsum *D* ‖ enentia *D* ‖ ipse solus est forma nobis *A* **24** non est *C* **25** rememoramus *A* ‖ [Et] *C D G* idest *B* ‖ hoc *A* ‖ [est] *D* ‖ circa] contra *D* **26** comparatur *A D* ‖ intellexerimus *C* **27** illum] ipsum *A* ‖ aliquis *A B C* ‖ cum] eum *D* ‖ intelleximus *A* **28** per ⌊<illud post mortem>⌉ *C* ‖ aliquem *D* illud *G* **28–29** per illud post mortem] *J* per illum post mortem *A C G* post mortem per illum *B* per eum post mortem *D* **29** ante] aristoteles *A* autem *C* **30** ille *B C* ‖ copulabitur *A D* ‖ nobiscum *G* ‖ [mediante esse] *B* mediante *A* cum mediante esse *D* **31** <et> generabilis *D* generalis *B* ‖ corruptibilia *D* cor^{lis} *B* ‖ nobis <sit> *B* **32** ille *B* ‖ corruptus] copulatus *A* **33** nec *A* ‖ [ita] *D* **34** videmus *C* ‖ exponere suam *D* suam expositionem *A* **35** loco] libro *B D G* ‖ temistius *B* Amistius *C* ‖ [autem] *A* **36** abstractarum *D* **37** intellectum <qui est in potentia intellectum materialem abstractum cuius esse demonstratum est et intelligit per intellectum> *G*

cuius fecit comparationem cum hoc intellectum agentem secundum
quod continuatur cum intellectu qui est in potentia, et hoc
quidem est intellectus speculativus apud ipsum. Et cum dixit:
Et non quandoque intelligit et quandoque non, intelligit
intellectum agentem secundum quod non tangit intellectum materialem.
Et
cum dixit: *Et cum fuerit abstractus, est quod est tantum, non mortalis,*
intendit intellectum agentem secundum quod est forma intellectui
materiali, et hoc est intellectus speculativus apud
ipsum. Et erit illa questio circa intellectum agentem secundum quod
tangit intellectum materialem (et est speculativus),
scilicet cum dixit: *Et non rememoramur*. Dicit enim
quod remotum est ut ista dubitatio ab Aristotele sit circa intellectum
nisi secundum quod intellectus agens est forma nobis.
Dicit enim quod ponenti intellectum agentem esse eternum
et intellectum speculativum esse non eternum non contingit
hec questio, scilicet quare non rememoramur post mortem
quod intelligimus in vita. Et est sicut dixit; ponere
enim istam questionem circa intellectum agentem secundum
quod est adeptus, ut Alexander dicit, remotum est. Scientia enim
existens in nobis in dispositione adeptionis equivoce
dicitur cum scientia existente per Naturam et disciplinam.
Ista igitur questio, ut apparet, non est nisi in scientia existente
per Naturam. Impossibile enim est ut ista questio sit nisi circa
cognitionem eternam existentem in nobis, aut per Naturam,
ut dicit Themistius, aut per intellectum adeptum
in postremo. Quia igitur hec questio apud Themistium est
circa intellectum speculativum, et initium sermonis Aristotelis
est de intellectu agenti, ideo opinatus fuit quod intellectus
speculativus est agens apud Aristotelem secundum quod tangit
intellectum

38 [cum hoc] *A C* cum licet *D* **39** intellecto *D* ‖ hic *A C* **40** quidem] · *A* qui *D* **41** [non (1)] *B* **42** intellectum (1)] intellectus *D* **43** [est (1)] *B* est est *A* **44** agentem] *A* agentem si intellectu agente *D* **44–45** [secundum — speculativus] *A C* **46** circa] contra *D* ‖ agentem ⌊<esse eternum>⌉ *D* **47** est <etiam> *A* ‖ speculativus <scilicet secundum quod est forma intellectui materiali et hoc est intellectus speculativus> *A C* **49** [scilicet] *G* sed *C* **49–54** [Dicit — rememoramur] *D* **50** illa *B* ‖ dubitatio] distinctio *A* ‖ circa] contra *B* **52** eternum esse agentem *G* **53** [non (2)] *G* **54** [scilicet] *A B* idest *G* ‖ quare] quia *C* ‖ rememoratur *C* **55** Et] sic *B* **56** enim] non *D* ‖ illam *B* ‖ circa] contra *B D* **57–59** [enim — scientia] *C* **58** adoptionis *D* **59** cum] est *D* ‖ existens *A D* **60** illa *B* ‖ igitur] ergo *A* ‖ non] ratio *D* ‖ [nisi] *C* **61** possibile *D* ‖ illa *B* ‖ [nisi] *A* ‖ circa] contra *B D* **63** temistius *B* ‖ [aut] *C* ‖ adeptum] abstractum *A* **64** igitur] ergo *A* ‖ temistum *B* **65** circa] contra *B D* ‖ initium] multum *A* initum *B* ?uti cuium *C* **66** agentis *D* **67** <intellectus> agens *C*

materialem. Et testatur super omnia ista ex hoc quod dixit
in primo tractatu de intellectu speculativo. Fecit enim
illic eandem questionem quam hic, et dissolvit eam per hanc eandem
dissolutionem. Dixit enim in primo istius libri: *Intellectus
autem videtur esse aliqua substantia existens in re, et non corrumpi.
Quoniam, si corrumperetur, tunc magis esset hoc apud fatigationem
senectutis.* Et postea dedit modum ex quo possibile
est ut intellectus sit non corruptibilis et intelligere per
ipsum erit corruptibile, et dixit: *Et formare per intellectum
et considerare sunt diversa ita quod intus corrumpetur
aliquod aliud; ipsum autem in se nullam habet occasionem.
Distinctio autem et amor non sunt esse illius, sed istius cuius
est hoc, secundum quod est eius. Et ideo etiam, cum iste corrumpetur,
non rememorabimur, neque diligemus.* Themistius
igitur dicit quod sermo eius in illo tractatu in quo dixit: *Intellectus
autem videtur esse substantia aliqua existens in re, et non
corrumpi*, idem est cum illo in quo dixit hic: *Et cum fuerit
abstractus, est quod est tantum, non mortalis, eternus.*
Et quod dixit hic: *Et non rememoramur, quia iste est
non passibilis, intellectus autem passibilis est corruptibilis,
et sine hoc nichil intelligitur*, idem est cum eo quod illic dixit,
scilicet: *Et formare per intellectum et considerare diversantur*,
etc. Et dicit propter hoc quod intendebat hic per *intellectum
passibilem* partem concupiscibilem anime; ista enim
pars videtur habere aliquam rationem; auscultat enim ad
illud quod respicit anima rationalis. Nos autem, cum
vidimus opiniones Alexandri et Themistii esse impossibiles,
et invenimus verba Aristotelis manifesta secundum nostram

68 ex] quod *A* **71** solutionem *A* ‖ primo] (*G*) principio *B G*² **72** [autem] *D* ‖ [esse] *D* ‖ [existens] *A* ‖ re] (*A*²) te *A* ‖ non] ratio *D* ‖ corrumpitur *C* **73** [si] *D* ‖ <hic> hoc *A* ‖ [apud] *C* oportet *D* apud circa *G* ‖ significationem *D* **74** possibilis *A* **77** <si> considerare *C* ‖ intus] unus sensus *C* **77–78** corrumperetur aliquid *C* **78** in se autem *A D G* ‖ occasionem habet *A C* habet in se accionem *B* actionem habet *D* **79** Distinctio] (*B*) dillectio *B*² ‖ [autem] *D* ‖ esse] anime *B* cause *G* **80** [est (1)] *C* ‖ hoc] hic *A* ‖ Et ideo] (*C*²) omnino *C* ‖ ille *B* **81** rememorabimur] *J* rememoramur *A B C*² *D G* rememoratimur *C* ‖ diligimus *A* ‖ temistius *B* **82** Intellectus] in illo *D* **83** [aliqua] *A* alia *D* ‖ in re existens *C* **84** corrumpitur *C* **85** non mortalis] immortalis *A* **86** quia] quod *A D* ‖ iste] ille *B* **86–87** non est *B* **87** <non> passibilis (2) *C* **88** sine] sive *C* ‖ [nichil] *C* ‖ intelligit *A D* **89** [scilicet] *B* ‖ [Et (1)] *A* **90** <idest> Et *B* ‖ dicit <hoc> *B* ‖ [hic per] *D* **91** partem] (*A*¹) per *A* ‖ anime concupiscibilem *A* ‖ illa *B* **92** aliam *D* ‖ asscultat *A* ascultat *C G* ascultavit *D* **93** illud] aliquod *C* id *D* ‖ recipit *B* ‖ rationabilis *G* ‖ Nos] non *D* **94** viderimus *C* ‖ temistii *B* ‖ impossibiles] (*A*² *C*²) inpassibiles *A* inoppinabiles *B* inpossibilem *C D* **95** invenimus] in omnibus *D* ‖ verba] in anima *G* in anima verba *G*²

expositionem, credimus quod ista est opinio Aristotelis quam nos
diximus, et est vera in se. Quoniam autem verba eius
apparentia sunt in hoc capitulo declarabitur sic. Cum enim
dixit: *Et iste intellectus etiam est abstractus, non mixtus
neque passibilis*, loquitur de intellectu agenti; et non possumus
aliud dicere. Et hec particula *etiam* ostendit alium intellectum
esse non passibilem neque mixtum. Et similiter, comparatio
inter eos manifestum est quod est inter intellectum
agentem et intellectum materialem, secundum quod intellectus
materialis communicat agenti in multis istarum dispositionum.
Et in hoc convenit nobiscum Themistius, et differt Alexander.

Et cum dixit: *Et quod est in potentia est prius tempore
individuo*, potest intelligi per tres opiniones eodem
modo. Secundum enim nostram opinionem, et Themistii,
intellectus qui est in potentia prius continuatur
cum nobis quam intellectus agens; et secundum Alexandrum intellectus
qui est in potentia erit prior in nobis secundum
esse aut generationem, non secundum continuationem.
Et cum dixit: *universaliter autem non est neque
in tempore*, loquitur de intellectu qui est in potentia;
quoniam, cum fuerit acceptus simpliciter, non respectu
individui, tunc non erit prior intellectu agenti aliquo
modo prioritatis, sed posterior ab eo omnibus modis.
Et iste sermo convenit utrique opinioni, scilicet dicenti quod
intellectus qui est in potentia est generabilis, aut non
generabilis. Et cum dixit: *Neque est quandoque intelligens
et quandoque non intelligens*, impossibile est ut iste
sermo intelligatur secundum suum manifestum neque secundum
Themistium
neque secundum Alexandrum. Quoniam hoc verbum *est*, cum

96 expositionem] opinionem *C* ‖ credidimus *G* ‖ illa *B* ‖ oppinio est *B* **97** dicimus *C* dixit *D* ‖ vera] natura *C* **98** [sunt] *D* **99** [dixit] *D* ‖ [Et iste intellectus] *B* ‖ etiam] est et *C* ‖ abstractus <pero^{lis}> *B* **100** nec *A* ‖ passibile *C* ‖ loquitur] loco *D* ‖ agenti] et genere *D* **101** dicere] habere *B* ‖ pericula *C* **103** <est ut> manifestum *B* ‖ [est (2)] *B* **104** [intellectum] *A* inter intellectum *D* **105** communicat materialis *C* ‖ illarum *B* ‖ disputationum *D* **106** nobis *C D* ‖ temistius *B* ‖ diffrt *D* **107** [cum] *D* ‖ [Et (2)] *B G* ‖ in] etiam *D* ‖ prius est *D* ‖ tempore] tantum *C* **108** <in> individuo *G* **109** [enim] *D* ‖ temistii *B* **110** qui est intellectus *D* **111** cum nobis] nobis cum *A* **112** prius *C* ‖ [in nobis] *A* nobis in nobis *D* **113** aut] aī *D* autem *G* ‖ <aut> non *A* **114** [autem non] *D* **117** intellectui *D* ‖ alio *C* **118** postior ab eo *D* posterior eo *B* ab eo posterior *C* **119** [Et iste] *D* et ille *B* ‖ convenit <semper> *B* **120** [est (2)] *C* ‖ generalis *B* ‖ aut] et *C* **121** generalis *B* ‖ Et cum] etc. *D* ‖ est <est> *D* ‖ quandoque est *C* ‖ [intelligens] *G* **122** intelligens <intelligens> *G* **122–126** [impossibile — intelligens] *C* **122** ille *B* **123** ⌊<temistium .n>⌉ suum *D*

dixit: *Neque quandoque est intelligens et quandoque non intelligens*, refertur secundum eos ad intellectum agentem. Sed Themistius, sicut diximus, opinatur quod intellectus agens est speculativus, secundum quod tangit intellectum materialem. Alexander autem opinatur quod intellectus qui est in habitu (et est speculativus) est alius ab intellectu agenti. Et hoc oportet credere; artificium enim aliud est ab artificiato, et agens aliud ab acto. Secundum autem quod nobis apparuit, sermo est iste secundum suum manifestum, et erit illud verbum *est* relatum ad propinquissime dictum, et est intellectus materialis cum fuerit acceptus simpliciter, non in respectu individui. Intellectus enim qui dicitur materialis, secundum quod diximus, non accidit ei ut quandoque intelligat et quandoque non nisi in respectu formarum ymaginationis existentium in unoquoque individuo, non in respectu speciei; v. g. quod non accidit ei ut quandoque intelligat intellectum equi et quandoque non nisi in respectu Socratis et Platonis; simpliciter autem et respectu speciei semper intelligit hoc universale, nisi species humana deficiat omnino, quod est impossibile. Et secundum hoc sermo erit secundum suum manifestum. Et cum dixit: *universaliter autem non est neque in tempore*, etc., intendit quod intellectus qui est in potentia, cum non fuerit acceptus in respectu alicuius individui, sed fuerit acceptus simpliciter et in respectu cuiuslibet individui, tunc non invenietur aliquando intelligens et aliquando non, sed semper invenietur intelligens; quemadmodum intellectus agens, cum non fuerit acceptus in respectu alicuius individui, tunc non invenietur quandoque intelligens et quandoque non intelligens, sed semper invenietur intelligere, cum acceptus fuerit simpliciter; idem enim est modus in

125 [et] *A* **127** sicut] secundum quod *A* **130** [et (1)] *A* et A^1 ‖ speculativus ⌊<secundum quod tangit>⌉ *D* ‖ <et> est (2) *A* **132** [et] *C* et C^2 et ad *D* ‖ aliud] illud est *C* ‖ autem] (A^2) artem *A* **133** aperuit *D* ‖ iste est *B* **134** erit — est] illud verbum est erit verbum *A* ‖ relativum *A* rambellatum *D* **135** acceptum *A* actu *B* G^2 actum *D G* **136** [in] *A* ‖ intelligit *A* **138–141** [formarum — respectu] *A* **139** [in (2)] *B C D G* in *I* **141** intellectus equi *D* universale *C* ‖ Socratis] *J* ⌊subiectis⌉ soi̇s *A* s'oi̇s *B* sortis *C* sermo *D* sō *G* **142** Platonis] ploi̇s *B* ‖ [et (2)] *D* **145** Et cum] etc. et *D* **146** etc.] et *C* et cum *G* ‖ quod] cum *D* **147** [in] *A* **147–148** [sed — individui] *B* **148** [fuerit acceptus] *C* ‖ [et in] *C* et non in *G* **149** invenitur *D* ‖ aliquando (1)] quandoque *A C* ‖ intellectus *A B* ‖ et aliquando] et quandoque *A* quandoque *C D* **150** non <intelligens> *D* ‖ intelligens invenietur *G* invenietur intellectus *B* invenietur intelligere *D* ‖ quemadmodum] tamquam *C* **150–153** [quemadmodum — intelligere] *D* **151** [non] *C* ‖ receptus *A* **152** [non] *C* ‖ invenitur *B G* inveniretur *C* ‖ intellectus *B* **153** [et] *G* ‖ intelligens] intellectus *B* **154** est enim modus *G* enim modust *D*

actione duorum intellectuum. Et secundum hoc, cum dixit: *Et cum fuerit abstractus, est quod est tantum, non mortalis*, intendit: et cum fuerit abstractus secundum hunc modum, ex hoc modo est tantum non mortalis, non secundum quod accipitur in respectu individui. Et erit sermo eius in quo dixit: *Et non rememoramur*, etc., secundum suum manifestum. Contra enim hanc opinionem surgit questio perfecte. Dicet enim querens: Cum intellecta communia sint non generabilia neque corruptibilia secundum hunc modum, quare non rememoramur post mortem cognitionum habitarum in hac vita? Et dicetur dissolvendo: quia rememoratio fit per virtutes comprehensivas passibiles, scilicet materiales. Et sunt tres virtutes, quarum esse declaratum est in Sensu et Sensato, scilicet ymaginativa et cogitativa et rememorativa; iste enim tres virtutes sunt in homine ad presentandam formam rei ymaginate quando fuerit sensus absens, et ideo dictum fuit illic quod, cum iste tres virtutes adiuverint se adinvicem, forte representabunt individuum rei secundum quod est in suo esse, licet autem non sentiamus ipsum. Et intendebat hic per *intellectum passibilem* formas ymaginationis secundum quod in eas agit virtus cogitativa propria homini. Ista enim virtus est aliqua ratio, et actio eius nichil est aliud quam ponere intentionem forme ymaginationis cum suo individuo apud rememorationem, aut distinguere eam ab eo apud formationem et ymaginationem. Et manifestum est quod intellectus qui dicitur materialis recipit intentiones ymaginatas post hanc distinctionem. Iste igitur intellectus passibilis necessarius est in formatione. Recte igitur dixit: *Et non rememoramur, quia iste est non passibilis, et intellectus passibilis est corruptibilis, et sine hoc nichil intelligit.* Idest, et

155 intellectivum *D* intellectorum *G* ‖ cum] quod *A C* **156** Et] quod *A* **156–157** [est (1) — abstractus] *A* **157** et] etiam *G* **158** [ex hoc modo] *G* **159** [in (1)] *A* ‖ [eius] *A* **160** manifestum <est> *D* **161** hanc enim *D* ‖ <manifeste et> perfecte *A* ‖ dicit *A* dᵗ *C* **162** sunt *A C D* ‖ generalia *B* ‖ neque] non *A* **163** coᵃrlia *B* ‖ quare] (C^2) quia *C* ‖ memoramur *C* **164** cogitationum *C D* ‖ hac] mente in *A* ‖ dicit *A* **165** fit] sit *C* ‖ comprehensibiles *A* **166** possibiles *A* passivas *C* **168** cogitā *D* ‖ ille *B* **169** representandum *B C* presentandum *D* **170** ymaginative *A B D G* ‖ absens] ab sensato *D* ‖ et ideo] non *C* **171** iste ⌊<fuit>⌉ *A* ille *B* ‖ adiuventur *B* adiuvant B^2 ad *A* aduniunt *C* adimerunt *D* ‖ invicem *A* **172** representabitur *B* non presentabunt *C* ‖ re *D* **173** licet] hoc *C* ‖ non autem *D* ante non *G* ‖ intendit *A* **174** passibilem formas] formam *A* **175** cogitā *A D* ‖ proprii hominis *C* proprii humani *D* ‖ illa *B* **176** ratio] res *D* ‖ aliud est *A* **177** [intentionem] *A* intetionem *B* **178** <apud> ab *D* ‖ apud (2)] secundum *A* **179** [et ymaginationem] *G* et formam ymaginacionum *A* idest ymaginationem *B* G^1 **181** ille *B* **182** formatione] forma commune *D* ‖ rememoramus *G* **183** ille *B C* **184** coᵃrlis *B* coᵘrlis B^2 ‖ [et (2)] *C*

sine virtute ymaginativa et cogitativa nichil intelligit
intellectus qui dicitur materialis; hee enim virtutes sunt quasi
res que preparant materiam artificii ad recipiendum actionem
artificii. Hec igitur est una expositio. Et potest
exponi alio modo, et est quod, cum dixit: *Et non est quandoque
iste intelligens et quandoque non intelligens*, intendit:
cum non fuerit acceptus secundum quod intelligit et informatur a
formis materialibus generabilibus et corruptibilibus,
sed fuerit acceptus simpliciter et secundum quod intelligit formas
abstractas liberatas a materia, tunc non invenietur quandoque
intelligens et quandoque non intelligens, sed invenietur
in eadem forma; v. g. in modo per quem intelligit intellectum
agentem, cuius proportio est ad ipsum, sicut diximus,
sicut lucis ad diaffonum. Opinandum est enim quod
iste intellectus qui est in potentia, cum declaratum est
quod est eternus et quod innatus est perfici per formas materiales,
dignior est ut sit innatus perfici per formas non
materiales, que sunt in se intellecte. Sed non in primo
copulatur nobiscum ex hoc modo, sed in postremo, quando
perficitur generatio intellectus qui est in habitu, ut declarabimus
post. Et secundum hanc expositionem, cum dixit: *Et
cum fuerit abstractus, est quod est tantum, non mortalis*, innuit
intellectum materialem secundum quod perficitur per intellectum
agentem, quando fuerit copulatus nobiscum ex hoc modo, deinde
abstrahetur. Et forte innuit intellectum materialem
in sua prima continuatione nobiscum, scilicet continuatione
que est per Naturam. Et appropriavit ipsum per hanc
particulam *tantum*, innuendo ad corruptionem intellectus qui est
in habitu, ex modo per quem est corruptibilis. Et universaliter, quando
quis intuebitur intellectum materialem cum intellectu

185 [et cogitativa] *B C* vel cogitā *D* **185–186** intellectus intelligit *A* intellectus *D* est *G* rememoratur G^2 **186** <intellectus> materialis *G* ‖ virtutes enim *B* **187** materiam] naturam *D* **188** artificis *C* ‖ una est *D* **189** [quod] *B* **189–190** quando iste *D* ille quandoque *B* **190** intelligens (1)] intellectus *B D* ‖ intelligens (2)] intellectus *B* **191** cum non] quod cum *A C* secundum quod *D* ‖ fuit *D* ‖ acceptus] *I* acceptum *A B C D G* ‖ [et] *D* **192** genera^{bus} et co^{ali}rbus *B* **193** sed] si *C G* **194** invenitur *C D* **195** [intelligens (2)] *A C* ‖ invenitur *D* **196** intellexit *C* **196–197** intellectus agens *G* **197** cuius] eius *D* **198** enim est *B D G* **199** ille *B* **200** [est (1)] *D* ‖ formas materiales] (B^2) forma ?immateriales *B* **201–202** [dignior — materiales] *A B* **201** est <enim> *C* ‖ [non] *D* **202** in se intelligere *C* intellecte in se *A* **203** quando] quoniam *D* **204** quod *D* **205** cum] et *G* **207–209** [secundum — materialem] *D* **210** prima] potentia *B* propria *D* ‖ [nobiscum scilicet continuatione] *D* **211** naturam] materiam *A B* ‖ ipsam *A* **212** adnuendo *B* que est in medio *A* **213** [est] *D* ‖ cor^{lis} *C*

agenti, apparebunt esse duo uno modo et unum alio modo.
Sunt enim duo per diversitatem actionis eorum; actio enim
intellectus agentis est generare, istius autem informari.
Sunt autem unum quia intellectus materialis perficitur per
agentem et intelligit ipsum. Et ex hoc modo dicimus quod
intellectus continuatus nobiscum, apparent in eo due virtutes,
quarum una est activa et alia de genere virtutum
passivarum. Et quam bene assimilat illum Alexander igni! Ignis
enim innatus est alterare omne corpus per virtutem existentem
in eo, sed tamen cum hoc patitur quoquo modo ab eo
quod alterat, et assimilatur cum eo aliquo modo similitudinis,
idest acquirit ab eo formam igneam minorem forma
ignea alteranti. Hec enim dispositio valde est similis dispositioni
intellectus agentis cum passibili et cum intellectis que
generat; est enim agens ea uno modo et recipiens ea alio
modo. Et secundum hoc erit sermo in quo dixit: *Et non rememoramur*,
etc., dissolutio questionis que fecit antiquos expositores
credere intellectum qui est in habitu esse eternum,
et fecit Alexandrum opinari intellectum materialem esse
generabilem et corruptibilem, in qua dicebatur: Quomodo intellecta
a nobis sunt non eterna, cum hoc quod intellectus est eternus
et recipiens est eternum? Et quasi dicit respondendo quod causa in
hoc est quia intellectus materialis nichil intelligit sine intellectu
passibili, licet agens sit et recipiens sit, sicut comprehendere
colorem non est, licet lux sit et visus sit,
nisi coloratum sit. Et tunc, secundum quamcunque istarum expositionum
dicatur,
litera erit conveniens verbis Aristotelis et suis demonstrationibus
sine aliqua contradictione aut exitu a manifesto sui
sermonis. Et ideo non est recte uti in doctrina de verbis equivocis

215 esse duo apparebunt *G* **216** Sunt] secundum *D* ‖ enim (2)] vero *A* **217** generatio *C* ‖ illius *A* **218** quia] quod *C* **219** [Et (2)] *C* **220** apparent] (A^1) appareat *A* **221** [et] *D* ‖ genere ⌊<continuatus>⌉ *D* **222** illum] eum *B* ipsum *D* ‖ Ignis] igni *A* **224** eo (1)] ipso *A* ‖ tamen] tantum *D* ‖ cum] per *A* ‖ patimur *D* ‖ ab eo quoquo modo *B* ‖ [ab] *C* **224–225** eo quod] equi *D* **225** cum eo] ei *D* in eo *G* **226** idest] et *A* ‖ minore *D* **227** est valde *A* **228–231** [intellectus — questionis] *A* **228** [cum (2)] *D* **230** erit] esset *D* ‖ [non] *B* ‖ rememoramus *B D G* **231** etc.] et hec est *G* ‖ <apud> antiquos *B* ‖ expositores] (C^2) ·· positores *C* **232** <an> intellectum *D* **234** generalem *B* ‖ [corruptibilem in] *D* co^{a}rlem in *B* ‖ Quomodo] quoquo modo *D* ‖ [intellecta] *B* **235** a] (*B*) in B^2 ‖ sunt] sint *G* ‖ eterna] encia *A* ‖ intellectus <agens> *G* **236** diceret *A* **237** quia] quod *A C D* **238** [sicut] *A* **239** licet] nisi *A C D* ‖ <nisi> visus *C* **240** <et> nisi *C* et *A* ‖ [coloratum] *C* coloratus *B* ‖ quamcunque] *Crawford* quam *A B D G* copulatum *C* **241** ⌊<in>⌉ conveniens *A* **243** uti] ita *D* ‖ <sermone vel> doctrina *A* ‖ [de] *B C*

nisi eis que, licet sint diversa, tamen conveniunt omnibus
intentionibus de quibus possunt dici. Et demonstrat quod
intendebat hic per *intellectum passibilem* virtutem ymaginativam
humanam hoc quod cecidit in alia translatione loco
eius quod dixit: *quia est non passibilis, et intellectus passibilis
est corruptibilis*. Dicit enim in illa translatione: *et quod
induxit nos ad dicendum quod iste intellectus non alteratur
neque patitur est quod existimatio est intellectus
passibilis, et quod corrumpitur, et non comprehendit intellectum
et nichil intelligit sine ymaginatione*. Hoc nomen igitur
intellectus secundum hoc dicitur in hoc libro quatuor modis.
Dicitur enim de intellectu materiali, et de intellectu qui est
in habitu, et de intellectu agenti, et de virtute ymaginativa.
Et debes scire quod nulla differentia est secundum expositionem
Themistii et antiquorum expositorum, et opinionem
Platonis in hoc quod intellecta existentia in nobis sunt
eterna, et quod addiscere est rememorari. Sed Plato dicit quod
ista intellecta sunt in nobis quandoque et quandoque non propter
hoc quod subiectum preparatur quandoque ad recipiendum ea
et quandoque non; et ipsa in se ita sunt antequam
recipiamus sicut post; et ita sunt extra animam sicut in anima.
Themistius autem dicit quod hoc, scilicet quod quandoque sunt copulata
et quandoque non, accidit eis propter naturam recipientis. Opinatur
enim quod intellectus agens non est innatus continuari nobiscum
in primo nisi secundum quod tangit intellectum materialem.
Et ideo accidit ei ex hoc modo diminutio ista, cum continuatio
cum intentionibus ymaginationis est uno modo quasi
receptio et alio modo quasi actio; et ideo intellecta sunt in eo
in dispositione diversa a suo esse in intellectu agenti. Et fiducia

244 <in> eis *C* ‖ diverse *A B D* **245** intentionibus] (*G*²) intencionis *G* ‖ possint *D* **246** intendit *A* **247** hoc] id *D* ‖ credidit *D* **247–249** [loco — translatione] *A* **248** quod] quia *B* ‖ quia] quod *B* ‖ non est *B C* est *D* **249** cor[lis] *C* ‖ illa] alia *C D* **250** indiget *D* ‖ ille *B* ‖ non] quod *D* **251** paciatur *C* ‖ est quod] estimatur quia *A* ‖ existimatio <ymaginacio> *A* estimo *B* estimatio vel ymaginatio *C* extimatio imago *D* **251–252** passibilis intellectus *A* **252** [corrumpitur et] *A* ‖ intellectum <et quod corrumpitur> *A* **254** hoc (1)] (*A*) quod A^2 **255** de intellectu enim dicitur *A* dicitur de intellectu enim dicitur A^2 **256** [et (1)] *G* et G^1 ‖ [de (1)] *B C D G* ‖ [et (2)] *C* ‖ de virtute] intellectu *A* **257** nulla] in illa *G* ‖ [est] *A D G* **258** opinionum *D* **259** intellectiva *C* ‖ sint *C* **260** addicere *C* ad dissolutionem *D* ‖ Sed] et *B* **261** illa *B* **261–263** [propter — non] *D* **262** ea <quandoque> *A* **263** in se <ipsa> ita *C* ita in se *A* **264** [sicut in anima] *A* **265** [hoc] *D* hec *G* ‖ [quod (2)] *D* **267** inactus continuati *D* ‖ nobiscum] (*G*²) nobis sicut *G* **268** nisi secundum] ·· *D* **269** eis *A* ‖ cum] quod *A* **270** <quasi> uno *D* ‖ quasi <quando> *D* **271** quasi actio] quo accidit *D* **272** a] in *G* ‖ [in (2)] *D*

in intelligendo hanc opinionem est quod causa movens Aristotelem
ad imponendum intellectum materialem esse non est quia
est hic intellectum factum, sed causa in hoc est aut quia, cum
fuerint inventa intellecta que sunt in nobis secundum dispositiones
non convenientes intellectibus simplicibus, tunc fuit
dictum quod iste intellectus qui est in nobis est compositus
ex eo quod est in actu, scilicet intellectu agenti, et ex eo quod
est in potentia; aut quia continuatio eius secundum hanc opinionem
est similis generationi, et quasi assimilatur agenti et patienti, scilicet
in sua continuatione cum intentionibus ymaginationis.
Secundum igitur hanc opinionem agens et patiens et factum
erunt idem, et est dictum ab istis tribus dispositionibus
per diversitatem que accidit ei. Nos autem opinamur
quod non movit ipsum ad imponendum intellectum agentem nisi
hoc quod intellecta speculativa sunt generata secundum modum quem
diximus. Considera ergo hoc, quoniam est differentia inter
tres opiniones, scilicet Platonis et Themistii et opinionem
nostram. Et secundum expositionem Themistii non indigetur in
istis intellectis nisi ad ponendum intellectum materialem
tantum, aut intellectum materialem et agentem secundum modum
similitudinis; ubi enim non est vera generatio, non est agens.
Et nos convenimus cum Alexandro in modo ponendi intellectum
agentem, et differimus ab eo in natura intellectus materialis.
Et differimus a Themistio in natura intellectus qui
est in habitu, et in modo ponendi intellectum agentem. Et
nos etiam quoquo modo convenimus cum Alexandro in natura
intellectus qui est in habitu, et alio modo differimus.
Hee igitur sunt differentie quibus dividuntur opiniones attribute
Aristoteli. Et debes scire quod usus et exercitium sunt cause eius
quod apparet de potentia intellectus agentis qui est in

273 [in] *A C D* ‖ causa] cum *D* ‖ commovens *D* ‖ [Aristotelem] *B* **275** [est hic] *C* hoc *D* ‖ [factum] *A* ‖ <quia> causa *B* ‖ [quia] *B* quia est sic quod *A* **276** dispositionem *D* **277–278** fuit dictum] sicut dictum est *A* **278** ille *B C* **281** generationis *B D G* ‖ quasi] quod *A* **282** [sua] *D* ‖ ymaginationis] (A^2) ymaginacionibus *A* intentionibus *D* **283** hanc igitur *A* **284** ab] de *A C* ‖ [tribus] *B C* ‖ distinctionibus *D* **285** [ei] *B* **286** moverit *C* movet quod *D* **287** hoc quod] quod hec *A* ‖ sunt generativa *C* generata sunt *B* ‖ quem] quod *D* **288** [hoc] *C* **289** tres] (A^2) quatuor *A C* **289–290** nostram opinionem *C* oppinationem nostram *B* **290** [in] *C* **291** intellectis] intellectus *A* ‖ imponendum *G* ‖ materialem intellectum *C* **292** aut] ut *C* ‖ [et] *D G* **293** ubi — vera] ubinam *D* ‖ vera] natura sed *C* ‖ [est (2)] *C* ‖ [agens] *G* agens G^2 **294** [Et] *A B C D G* Et *I* ‖ <non> convenimus *C* **295** materialis intellectus *D* **296** in] a *D* **299** differimus <ab eo> *G* **300** <in> quibus *A* **301** usus] visus *D* ‖ excercicium *G* ‖ sit *D* ‖ cause] esse *C* omne *D* **302** oportet *D*

nobis ad abstrahendum, et intellectus materialis ad recipiendum;
sunt, dico, cause propter habitum existentem per usum
et exercitium in intellectu passibili et corruptibili, quem
Aristoteles vocavit *passibilem*, et dixit aperte ipsum corrumpi.
Et si non, contingeret ut virtus que est in nobis agens
intellecta esset materialis et similiter virtus passibilis. Et
ideo nullus potest ratiocinari per hoc super hoc quod intellectus
materialis admisceatur corpori. Illud enim quod dicit opinans
ipsum esse admixtum in responsione istius sermonis in intellectu
agenti dicimus nos in responsione eius in intellectu materiali.
Et per istum intellectum quem vocavit Aristoteles *passibilem*
diversantur homines in quatuor virtutibus dictis in
Topicis, quas Alfarabius numeravit in Elenchis. Et per
istum intellectum differt homo ab aliis animalibus; et si non,
tunc necesse esset ut continuatio intellectus agentis et
recipientis cum animalibus esset, eodem modo. Intellectus quidem
operativus differt a speculativo per diversitatem preparationis
existentis in hoc intellectu. His igitur declaratis
revertamur ad nostrum, et dicamus:

iii. 6
430a26 **21.** *Formare autem res indivisibiles erit in istis rebus,*
scilicet in quibus non est falsitas. Res autem in quibus
est falsum et verum, illud est aliqua compositio
tunc ad res intellectas secundum quod sunt entia; sicut
dixit Empedocles quod multa capita et colla
disponuntur . . . in postremo per compositionem
430a30 *amicitie; ita etiam sunt separata per compositionem,*
v. g. dicere assimetrum
430a31 *et dicere* diametrum.

303 [ad (1)] *G* ab *A* ‖ abstrahendum] (C^2) distrahendum *C* /trahendum *D* trahendum *G* **304** sunt dico cause] dico igitur hoc esse *B* sunt dico *A* sunt dico esse *D* ‖ <tunc> existentem *A* **305** excercitum *C* excercicium *G* ‖ [in] *D* ‖ cor^{li} *B C* **307** [nobis] *D* **308** esse *D* ‖ [et (1)] *C* **309** nullus] intellectus *C* ‖ rōnari *A G* ‖ [per hoc] *B C G* **310** dicitur *B* **310–311** opinans ipsum] ipse opinans *A* **311** istius] illius *A* huius *B* ‖ [in (2)] *C D* **312** [eius] *C* **313** intellectum istum *C* illum in intellectum *A* **314** adversantur *A* ‖ homines <enim> *C* **315** Topicis] topp̄. *A* ‖ Alfarabius] abstrahimus *G* ‖ in elinchis *A* elenchis *D* ñehelenchis *G* ‖ [Et] *C* **316** illum *A* ‖ [homo] *D* **317** [tunc] *D* ‖ est *A* **318** quidem] · *A* **319** differt] diffrt diffrt *D* ‖ ⌊<ab operativo>⌉ a *A* ‖ preparacionis diversitatem *A* **320** existentibus *A* **321** nostrum <propositum> *B* litteram *A C* nostram *D*
21. **1** Formare <intelligere> *D* Formare in intelligere *G* ‖ autem] enim *B D G* ‖ erit] et *C* enim *D* **2** [non] *A* **3** veram *D* ‖ est illud *G* **4** [tunc] *C* ‖ intellectivas *A C* **5** cola *D* **6** disponentur *B* **7** <et> sunt *A G* ‖ [per compositionem] *B* **9** dyametrum *C* simetrum *B*

Cum complevit notificare substantiam trium intellectuum,
scilicet materialis et eius qui est in habitu et agentis,
incepit considerare de actionibus et proprietatibus intellectus.
Et hoc est quod remansit de cognitione istius
virtutis. Et quia famosior differentiarum per quas dividitur
actio intellectus sunt due actiones, quarum una dicitur *formatio*
et alia *fides*, incepit hic notificare differentiam inter has
duas actiones. Et dixit: *Formare autem res indivisibiles*,
etc. Idest, comprehendere autem res simplices non compositas
erit per intellecta que non falsantur neque veridicantur,
que dicitur *informatio*; comprehendere autem ab eo
res compositas erit per intellecta in quibus est falsitas
et veritas. Et contentus fuit prima divisione sine secunda,
cum oppositum intelligatur per suum oppositum. Deinde dixit:
Res autem in quibus invenitur falsum et verum, etc. Idest, intellecta
autem in quibus invenitur veritas et falsitas, est in eis aliqua
compositio ab intellectu materiali et intellectu qui primo
intelligit singularia. Si igitur hec compositio fuerit conveniens
enti, erit vera; sin autem, erit falsa. Et ista actio intellectus
in intellecta similis est ei quod Empedocles dicit de
actione amicitie in entia. Quemadmodum enim dicit
Empedocles quod multa capita erant separata a collis, deinde
amicitia congregavit ea et composuit simile cum simili,
ita intellecta existunt primo divisa in intellectu materiali,
v. g. dicere *diametrum quadrati* et dicere *assimetrum*
laterum; intellectus enim intelligit ista primo singularia,
deinde componit ea, scilicet simetrum aut assimetrum;
si igitur composuerit secundum ens, erit verum, si non, falsum.

10 <formare autem et intelligere res etc.> Cum *A* ‖ trium] (A^2) **11** qui est] quisque *C* **15** forma *A* **16** et alia] alia vero *B* ‖ [hic] *A* ‖ notificarem *D* **19** erunt *D* ‖ intellecta <in quibus non est falsitas et veritas> *B* ‖ verificantur *A C* iudicantur *D* **20** dicuntur *A B G* ‖ formatio *C* ‖ apprehendere *C* ‖ [ab eo] *A* ab ea *G* **21** intellectum *D* ‖ [est] *A* **21–22** veritas et falsitas *A D* **22** contemptus *B* **24–25** [falsum — invenitur] *B* **24** verum et falsum *A* ‖ Idest] etiam *D* **25** et] vel *C* ‖ <et> est *G* **26** materialis *G* ‖ et intellectus *A* in intellectis *B* intellectis *D* intellectus *G* ‖ que *D* **27** singula *B* ‖ igitur <enim> *B* ‖ fuit *C* **28** sin autem erit] si non *B* ‖ Et] quia *D* ‖ illa *B* **29** [in] *A D G* ‖ simul *D* **30** entia] essentia *D* **31** capita erunt *A G* capita *D* erant capita D^2 ‖ seperata *G* semper acta *D* ‖ colis *D* **32** congregant *A* **33** [in] *D* **34** dyametrum *C* ‖ quadrā. *D* ‖ assumetrum *A* simetrum *C* **35** [enim] *B* ‖ illa primo *B* primo ista *A* ista post *C* ‖ singula *B* **36** componit] (D^1) composita *D* ‖ scilicet] si *A* **37** componit *G* ‖ [erit] *A B D* ‖ [verum] *D* ‖ si] sed *D G*

430a31 **22.** *Et si fuerint preterita aut futura, tunc cum*
430b1 *hoc intelligit tempus, et componit ipsum. Falsitas enim semper est in compositione; quoniam, cum dixeris album esse non album, iam composuisti album cum non albo, sicut dicens album.*
Et possibile est dicere omnia esse divisionem. Sed non hic solum est verum et falsum, scilicet Socratem
430b5 *esse album, sed cum hoc quod fuit, aut erit. Et quod*
430b6 *hoc et suum simile facit unum est intellectus.*

Et si illa intellecta singularia fuerint rerum que innate sunt esse aut in preterito tempore aut in futuro, tunc intellectus intelligit cum illis rebus tempus in quo sunt, et postea componet ipsum cum eis, et iudicabit quod ille res fuerunt aut erunt, sicut iudicat quod diametrum est assimetrum coste. Et quia narravit primo quod veritas et falsitas inveniuntur in compositione, incepit declarare quod falsitas est compositio, et non invenitur in aliqua actione actionum intellectus. Et dixit: *Falsitas enim semper est in compositione*. Et ratiocinatio super hoc est quoniam est dicere hoc in re alba quod non est alba est compositio similis ad dicere in re alba quod est alba, licet illud sit falsum et hoc verum. Et quia apparet quod affirmatio magis digna est compositioni, et negatio divisioni, dixit: *Et possibile est dicere in eis omnibus quod sunt divisio*. Idest, et sicut possumus dicere negationem et affirmationem esse compositionem, sic possumus dicere utranque esse divisionem, licet affirmatio magis videatur habere hoc nomen

22. **1** [Et] *D* ‖ fuerunt *C* ‖ futura] figura *D* **2** tempus] ipsum *B* ‖ [et] *C* **3** est semper *D* ‖ cum] si *A* **4** dixerit *C* diximus *D* ‖ esse non album] non esse album *D* esse *A* ‖ composuistis *A D* **5** [non] *A B D G* ‖ sic *A C* ‖ <non> album (2) *A C D G* **6** omnia dicere *D* dicere in omnibus *G* ‖ esse] non *D* ‖ divisione *C* **7** non — est] in hoc solum solum esse *B* ‖ et <vel> *A* sed *C* ‖ Socratem] *J* som̄ *A* s'oēm *B* sortem *C* so. *D* secundo *G* **8** sed] et *C* ‖ [quod (1)] *D* ‖ [quod (2)] *C* **9** hic *G* ‖ <et> unum *D* ‖ est] esse *A* **10** <et si fuerint> Et *A* Idest *C* Sicut et *D* Dicit idest et *G* ‖ ista *A C* ‖ fuerunt *D* ‖ [que] *D* **11** pretito *G* **12** intelligit intellectus *A* ‖ cum] tunc *D* ‖ istis *C* ‖ sunt] fuit *A* **13** componit *A* ‖ eis] ea *D* ‖ iudicabunt *A* ‖ iste *C* ‖ fuerint *B C D* **14** erant *C* ‖ quod] quia *D* ‖ dyametrum *C* diameť *B* ‖ assimeť *B* **15** coste] //// *D* ‖ veritas <compositionis> *A* ‖ veritas aut falsitas *D* falsitas et veritas *C* **15–16** invenitur in compositione *D* in compositione inveniuntur *A* **16** declarare] de. *A* **17** aliqua] *I* aª *A* alia *B C D G* ‖ [actione] *B D G* virtute vel actione *C* ‖ [actionum] *C* **18** ratio *B* ratio rationem non *D* **19** [est (2)] *A G* cum *B C* ‖ [hoc (2)] *G* **20** alba (2)] album *A* **21** [Et (2)] *G* **22** est digna *B* ‖ negationi *D* **23–24** [in — dicere] *C* **23** [Idest] *A* **24** affirmationem et negationem *B* negationem *A* **25** sicut *D* **26** licet] (A^2) lice *A* ‖ [habere] *A* ‖ nomen] (A^1) maī̄ *A*

compositio, et negatio hoc nomen *divisio*; quoniam in affirmatione componitur predicatum cum subiecto, in negatione autem primo dividit intellectus predicatum a subiecto et post componit ea. Et cum declaravit quod veritas et falsitas accidunt compositioni rerum adinvicem, declaravit etiam quod hoc idem accidit quando componit eas cum tempore. Et dixit: *Sed non istud solum est verum et falsum*, etc. Idest, et veritas et falsitas non accidunt solum compositioni in propositionibus in quibus predicatum est nomen, sed in eis in quibus predicatum est verbum, v. g. *Socrates fuit* aut *erit*. Deinde dixit: *Et quod facit hoc*, etc. Idest, et quod facit hec intellecta singularia esse unum per compositionem postquam erant multa est intellectus materialis. Iste enim distinguit intellecta singularia, et componit consimilia, et dividit diversa. Oportet enim ut virtus comprehendens simplicia et composita sit eadem, quoniam proportio istius virtutis ad intentiones formarum ymaginatarum debet esse sicut proportio sentientis communis ad sensibilia diversa, non secundum quod apparet de verbis Avempeche in initio sui sermonis de Virtute Rationali, scilicet quod virtus compositiva debet esse alia ab ymaginativa.

23. *Et quia indivisibile est duobus modis, aut* 430b6
in potentia aut in actu, nichil prohibet hoc quod, quando intellexerit longitudinem, ut intelligat indivisibile (et illud indivisibile in actu), et in tempore indivisibili;
tempus enim secundum hunc modum est divisibile et indivisibile in longitudine. Nullus 430b10
enim potest dicere quod intelligit utrunque

27 affirmatione] negatione *A C D G* **28** subiectum cum predicato *D* cum subiecto *C* **28–29** [in — subiecto] *G* in affirmacione autem primo dividitur predicatum a subiecto G^2 **28** negatione] affirmatione *A C D* **29** predicati *B* pr̄m *C* **30** post componit ea] postea componit *A* ‖ declaravit <ea> *D* de. *A* **31** accidit *A* ‖ hoc quod *C* cum hoc *D* **32** cum] in *G* **33** illud *A C* ‖ [et (2)] *B* **34** [solum] *B D G* ‖ componitur *C* **35** predicatum (1)] patrum *C* ‖ nomen] verbum *C* ‖ [in (2)] *G* ‖ predicatum (2)] pr̄m *C* **36** verbum] nomen *C* ‖ Socrates] *J* so. *A G* s. *B* Idem *C* s'o *D* ‖ fuit ⌊<ei>⌉ *D* ‖ [Et] *D* **37** [hoc — facit] *A* ‖ hec] hoc *C* **38** <intellecta> multa *A* **40** similia *B D* ‖ ut] quod *A* **41** composito *A* ‖ sit] sic *C* **43** esse sicut] (D^2) sicut esse *D* **44** verbis] versu *A* ‖ anenph't *C* aututen *A* **45** in initio] innicio *G* ‖ sui] fuit *C* ‖ rationabili *A B* ‖ scilicet] sed *C* ‖ [quod] *D* **46** composita *A C D G* ‖ [esse] *D* ‖ [alia] *A*

23. **1** quia] quod *D* ‖ [modis] *D* **2** nichil] nullus *A C D G* ‖ [quando] *A* quandoque *D* **3** intellexerit] intelligit *C* ‖ indivisibilem *C* **4** [et (1)] *D* ‖ [et illud indivisibile] *A* ‖ et (2)] est *B* **6** <sicut> in *C*

modum esse aliquid, cum non sit, quousque dividatur,
sed in potentia. Cum autem intellexerit utrunque
duorum per se, tunc dividet tempus etiam,
et tunc erunt quasi due longitudines, congregate
430b14 *autem in tempore quod est super eas.*

Cum declaravit quod actio intellectus indivisibilis est in rebus indivisibilibus, incepit hic declarare ex quo modo contingit ei intelligere divisibilia habentia quantitatem intellectione indivisibili et in tempore indivisibili, et ex quo modo contingit ei ut intelligat ea divisibiliter et in tempore divisibili, sicut est dispositio in intelligendo res multas. Et dixit: *Et quia indivisibile est*, etc. Idest, et quia indivisibile dicitur duobus modis, potentia et actu, possibile est dicere quod intellectus intelligit res ex rebus divisibilibus potentia, indivisibilibus actu (sicut longitudo et tempus latens quod est in eis est indivisibile actu), et quod hoc fit intellectione indivisibili, et in tempore indivisibili, quemadmodum intelligit res indivisibiles utroque modo. Necesse est enim ut intelligat intentionem indivisibilem indivisibiliter, sive illa intentio fuerit divisibilis aliquo modo aut nullo modo. Et cum dixit: *intelligat indivisibile*, etc., intendit: intelligat intentionem indivisibilem (et illud intellectum est indivisibile), et in tempore indivisibili. Deinde dixit: *tempus enim secundum illum modum est divisibile et indivisibile*. Idest, tempus enim invenitur etiam uno modo divisibile et alio modo indivisibile, sicut in longitudine.
Et cum declaravit quod intellectus intelligit magnitudinem et tempus, et universaliter omne quod est indivisibile actu et

8 [modum] *A* ‖ quosque *D* **9** [in] *B* ‖ autem] *Crawford* igitur *A B C D G* ‖ intellexit *A* intelligit *C* **10** [tunc] *B* tunc B^2 **11** erunt] esse *D* **13** [Cum] *D* et quia indivisibile. quod *A* **14** divisibilibus *B* ‖ [hic] *B* ‖ demonstrare *A D* **15** [ei] *A D* ‖ indivisibilia *A* ‖ <scilicet> habentia *G* **16** indivisibili (2)] divisibili *D* **17** ei] eis *A D* ‖ divisibiliter] *Crawford* indivisibiliter *A B C D G* **18** indivisibili *A B C G* ‖ [in (2)] *C D* **19** indivisibilem *D* indivisibili *G* ‖ [est] *A B C D* ‖ Idest et] hoc est *D* **20** <scilicet> potentia *A* in potentia *D* ‖ et] in *C* et in *D* **21** [est] *B* ‖ [intellectus] *A D* ‖ [res] *G* **22** indivisibilibus] indivisibili in *D* ‖ sicut] sicum *G* **23** <in> actu *C* **24** fit] *Crawford* sit *A B C D G* ‖ <de> intellectione *A* intellectum *D* **25** <in> utroque *A B D* **26** [est] *B* ‖ [indivisibilem] *D* **27** sive] cum *B* ‖ illa] ulla *A* ‖ indivisibilis *A* B_2 *D* ‖ alio *D G* **28** <ut> intelligat *C* **29** etc.] et cum *D* ‖ intendit] idest ut *C* ‖ intelligat intentionem] (B^2) intentionem intelligat *B* intencionem *A* **30** <in> intellectum *C* in intellectu *A* intellectus *D* ‖ [est] *G* **31** [est] *D* **32** [Idest] *D* ‖ [enim] *A* ‖ etiam invenitur *A* invenitur et *C* ‖ modo] (A^2) tempore *A* **34** declaravit] de. *A* ‖ [intellectus] *A*

divisibile potentia, per intellectionem indivisibilem, et in tempore indivisibili, declaravit etiam quod impossibile est aliquem dicere quod intelligere talia fit per intellectionem divisibilem, et in tempore divisibili. Et dixit: *Nullus potest dicere*, etc. Idest, nullus igitur potest dicere quod, cum intellectus intelligit lineam, non subito intelligit eam, sed primo aliquam partem et secundo aliam; ille enim due partes non sunt due actu in linea, donec linea dividatur, sed tantum sunt due in potentia. Et cum dixit *utrunque modum*, intendit utranque partem linee. Et quasi dicit: nullus igitur potest dicere quod, quando intellectus intelligit lineam, primo intelligit utranque partem per se, deinde totum; ille enim due partes non sunt in actu, quousque linea dividatur, sed sunt due in potentia. Deinde dixit: *Sed cum intellexerit utrunque*, etc. Idest, sed accidit ei ut intelligat utranque partem longitudinis per se quando dividit longitudinem; et tunc ita intelligit illam longitudinem sicut intelligit duas longitudines. Et hoc intellexit cum dixit: *et tunc sunt quasi due longitudines*. Deinde dixit: *congregate autem*, etc. Idest, quando autem intelligit eas congregatas, idest partes, et quasi unam longitudinem, intelligit eas in eodem tempore indivisibili et in eodem instante in quo sunt insimul, non in duobus instantibus diversis. Et hoc intendebat cum dixit (ut michi videtur): *in tempore quod est super ea.*

24. *Quod autem non est indivisibile per quantitatem,* 430b14
sed per formam, intelligit ipsum in tempore 430b15
indivisibili, et per indivisibile anime; sed accidentaliter;
sed illa duo sunt divisibilia, scilicet illud per
quod intelligit et tempus in quo intelligit, quia sunt

36 indivisibilem] individualem *A* **37** etiam] scilicet *C* **38** intelligere <in anima> *G* ‖ [talia] *A* in alia *G* ‖ fit] sit *C* sint *D* ‖ intellectionem indivisibilem *G* divisibilem intellectum *B* intentionem indivisibilem *C* **39** Nullus <enim> *B* **40** [Idest — dicere] *A* ‖ igitur] enim *B* ‖ [cum] *A* **41** subdito *D* ‖ aliquam] contrariam *D* **42** secundo] so. *D* ‖ ille] et iste *C* **43** <in> actu *A* ‖ [linea (2)] *C* **44** utrum *D* ‖ [modum] *A* **46** [intellectus] *A* ‖ intelligit (2)] intelliget *D* **48** quosque *B* ‖ due <partes> *D* **49** Sed cum] secundum quod *D* ‖ intellexit *C* ‖ utrunque] de utrorumque *D* ‖ sed (2)] scilicet *D* **50** intelligit *G* ‖ longitudinis <et hoc intellexit> *A* **51** <quod> quando *D* ‖ ita] ista *C* ‖ illam] istam *C* **52** sic *B* ‖ Et] secundum *C* ‖ intellexit] intelligit *D* **54** congregate] congregata *B C D G* ‖ [autem (1)] *C* ‖ [Idest] *B* ‖ autem (2)] enim *A B D G* ‖ eas congregatas] congregatas illas *G* **56** [et] *D G* idest et *A* quod *C* **57** simul *A D* **58** <cum> intendebat *D* ‖ quod] in quo *A* ‖ super] sunt *A*

24. **1** Quod] Quoniam *D* ‖ indivisibile] (B_2) divisibile *B* **3** [et] *C D* et D^2 ‖ indivisibile] indivisibilem *A* **4** illa] ista *C* ‖ scilicet] Similiter *A* sed *D* ‖ [per] *A* **5** intelligit (1)] intelligitur *D* ‖ quo <in quo> *D* ‖ intelligit (2)] (G^2) telligit *G* ‖ quia sunt] Sunt autem *A*

indivisibilia. Est enim in hiis duobus etiam aliquod indivisibile, sed dignius est ut sit non separabile. Et est illud quod facit tempus esse unum et longitudinem esse unam. Et hoc eodem modo est in omni
430b20 *continuo, et in tempore et in longitudine.*

Cum declaravit modum secundum quem intelligit intellectus quod est indivisibile per quantitatem (et est illud quod est indivisibile actu et divisibile potentia), incepit etiam declarare modum secundum quem intelligit illud quod est indivisibile per formam (et hoc est indivisibile actu et potentia, nisi accidentaliter). Et dixit: *Illud autem quod non est indivisibile*, etc. Idest, quod autem est indivisibile forma et qualitate, non quantitate, (cum indivisibile dicitur hiis duobus modis), comprehenditur ab intellectu in tempore indivisibili, et per intellectionem indivisibilem. Deinde dixit: *sed accidentaliter*, etc. Et iste sermo est diminutus et transpositus, et sic debet legi: sed illa duo sunt divisibilia non essentialiter, sed accidentaliter, scilicet tempus in quo intelligit et res que intelligitur aut per quod intelligit. Deinde dedit causam in hoc quod sunt divisibilia accidentaliter. Et dixit: *quia sunt indivisibilia*, etc., idest quia tempus in quo intelligit et res quam intelligit sunt indivisibilia in se, sed tamen sunt in divisibilibus, scilicet instans in quo intelligit et forma quam intelligit; instans enim est indivisibile et est in tempore quod est divisibile; et forma etiam est indivisibilis et est in magnitudine que est divisibilis. Deinde dixit: *In hiis enim etiam est aliquod indivisibile*, idest in magnitudine et tempore. Deinde dixit: *sed dignius est ut sit non separabile.* Idest, sed

6 indivisibilia] intelligibilia *A* indivisibilibus *B* ‖ [Est] *D* ‖ duobus <modis> *G* ‖ etiam] et *C D* ‖ aliquid *D* **7** [Et] *A* et A^2 **9** <quod> eodem *A* ‖ omni] tempore *A C* **10** [et in (2)] *A* etiam *C* et in omni *D* **11** [Cum] *D* Quod autem non est divi. etc. Cum *A* ‖ intellectus intelligit *A* **12** divisibile *A B* impossibile *D* **12–13** et — quod] etiam *D* **12** [est (2)] *B* est B^2 etiam *C* **13** [et] *A* **14** [secundum quem] *A* ‖ intellexit *C* **15** indivisibile (1)] divisibile *A* **16** <et> Illud *A C D* **17** indivisibile (1) <per formam et hoc est indivisibile actu et potencia nisi accidentaliter et dixit illud autem quod non est indivisibile> *G* divisibile *D* ‖ [est] *D* ‖ indivisibile (2)] divisibile *A C D* **18** <et> non *A* ‖ dicitur] de *D* ‖ [hiis] *B* **19** divisibili *D* **20** intellectum *C* ‖ individualem *A* ‖ ⌊<et dixit>⌉ etc. *D* etc. idest *A* **21** ille *B* ‖ est] cum *D* **22** ista *C* **23** [que] *B* que B^2 ‖ intelligitur] intelliguntur *A C* intelligunt *D* intelligit *G* **24** quod (1)] quam *C* ‖ intelligitur *B* ‖ dedit] di. *A* d. *B* **25** quia (1)] quod *B D* ‖ divisibilia *B* ‖ idest] et *A* ‖ [quia (2)] *D* **28** [est] *A* **29** et (1)] eo *D* ‖ [est (1) — et (2)] *C* ‖ tempore <in quo est> *A* ‖ [est (2)] *D* ‖ divisibile] indivisibile *D G* ‖ [etiam] *B* sed *C* ‖ [est (3)] *A* ‖ indivisibilis] divisibilis *C* **31** [enim] *A B* ‖ [etiam] *D G* ‖ aliquid *C D G* **32** est <etc.> *A* ‖ [Idest] *B D*

illud quod est indivisibile in tempore et in magnitudine est non separabile ab eis, et ideo fuit divisibile per accidens.
35 Deinde dixit: *Et est illud quod facit tempus esse unum*, etc. Idest, et hoc indivisibile existens in istis rebus facit longitudinem esse unam et tempus esse unum; et si non, non intelligeretur hic una longitudo neque unum tempus, si non esset hec natura in eis. Hec igitur natura est causa in hoc quod iste res sunt une cum hoc
40 quod sunt divisibiles. Et quia sunt in istis rebus, ideo contingit eis ut sint divisibiles per accidens. Et hoc quod hec natura est existens in istis rebus materialibus est causa quod intelligere fuit unum tempore. Hec est summa eius quod intendebat in hoc capitulo. Et deinde dixit: *Et est eodem modo in omni continuo*,
45 etc. Idest, et ista natura existit eodem modo, scilicet in tempore et longitudine, et in aliis speciebus, non separabilis ab eo in quo existit; quoniam, si separaretur, tunc divisio per accidens non accideret.

25. *Punctus autem, et omnis differentia, et quod* 430b20
est indivisibile hoc modo, intelligitur quasi accidens. Et sic de aliis; v. g. quomodo
5 *cognoscit nigredinem et nigrum; quoniam quasi per contrarium cognoscit ipsum. Et cognoscens potentia debet esse unum in se. Si igitur*
aliquod rerum est in quo non est contrarietas, 430b25
illud intelligit se tantum, et est in actu abstractum. 430b26

Cum declaravit quomodo intellectus intelligit indivisibilia
10 in actu et divisibilia potentia, scilicet magnitudines, et quomodo etiam intelligit indivisibilia essentialiter divisibilia accidentaliter, scilicet qualitates et formas, incepit hic declarare etiam quomodo intelligit indivisibilia neque essentialiter neque

33 illud] id *D* ‖ divisibile *D* **33–34** non separabile est *A* **35** Et (1)] Sed *A* **36** divisibile *D* ‖ unum *D* **37** unum ⌊<etc. idest et hoc divisibile existens in istis rebus>⌉ *D* ‖ [non] *C D* **38** nec *C* ‖ <et> si *C* **39** est causa] in causa est *D* ‖ res sint *G* sunt res *D* ‖ <et> cum *A* **41** indivisibiles *C* ‖ quod hec natura] quidem natura que *B* quod natura *A* **42** <non> est existens *G* existens est *A* sit existens *D* ‖ [istis] *D G* ‖ intellecte *C* **43** fuit] sint *A* ‖ unum] in non *B D G* in omni *C* ‖ <et> Hec *C* ‖ [est] *D* **44** [Et (1)] *B* **45** illa *B* **46** [ab eo] *A* **47** [si] *D* ‖ separetur *D* ‖ accidens <etiam> *B*

25. **1** autem <est> *A* ‖ differentia <est> *A* **2** intelligi *D* **4** <intellectus> cognoscit *A G* intellectus intelligit vel cognoscit *B* hic intellectus cognoscit *C* intellectus intelligit cognoscit *D* cognoscit *Crawford* **6** potentiam *D* ‖ unum debet esse *A* **7** aliquid *A B* **9** <punctus autem> Cum *A* ‖ divisibilia *D* **10** [in] *D* **11** etiam intellexit *A* intelligit etiam *B* **13** etiam] in *C* ‖ neque (1)] non *A*

accidentaliter neque potentia neque actu, v. g. punctum et instans
et unitatem. Et dixit: *Punctus autem*, etc. Idest, intelligere
autem punctum et sibi simile ex eis que dicuntur esse indivisibilia,
et universaliter omnem differentiam privativam, est per accidens, scilicet
secundum
quod ei accidit carere re privata. Punctus enim non intelligitur
nisi secundum quod contingit ei de privatione divisibilitatis
existentis in magnitudine. Et similiter de instante et aliis. Deinde dixit:
et secundum hunc modum cognoscit nigredinem et nigrum;
ipse enim quasi per contrarium cognoscit. Sic cecidit albedo
in exemplari, scilicet inter hanc particulam *secundum modum* et hanc
particulam *cognoscit.* Et est sermo completus per se, sed si aliquid
deficit, forte est sic: et secundum hunc modum intellectus aut visus
cognoscit nigredinem aut nigrum; et universaliter omnes privationes
non cognoscuntur nisi per contraria, scilicet per cognitionem habitus
et per cognitionem defectus habitus. Et hic intendebat
per *nigredinem* privationem albedinis. Ita enim est de sensibus
in istis rebus sicut de intellectu. Quemadmodum enim
dictum fuit illic quod visus comprehendit obscuritatem per
comprehensionem defectus lucis, ita intellectus comprehendit
privationem per comprehensionem defectus forme.
Deinde dixit: *Et cognoscens potentia debet esse unum in se.* Idest, et
oportet ut intellectus cognoscens habitum et suam privationem
sit eadem virtus in se, quemadmodum cognoscens
obscuritatem et lucem est eadem virtus visus; et quod ista virtus
cognoscens comprehendat privationem comprehendendo
ex se esse in potentia, cum fuerit in potentia, cum comprehendit
ex se utrunque, scilicet esse potentia et esse actu. Et ista est
dispositio intellectus materialis. Possumus igitur dicere

14 neque — neque] in — in *C* ‖ v. g.] signa *A* ‖ [et] *D* **15** unitatem] similia *G* **16** et <et> *G* ‖ dicuntur] d · · r *A* **17** est] esse *A* ‖ scilicet] et *C* ‖ secundum] vel *D* **18** quod <est> *D* ‖ accidit ei *A G* ‖ creare *C* ‖ Punctus] (*C*²) pectus *C* ‖ intelligit *D* **19** convenit ei *B* accidit ei contingit *D* ‖ ⌊<debilitatis>⌋ divisibilitatis *D* **20** instans *A* ‖ <de> aliis *B* **22** per contrarium cognoscit] cognoscit contrarium *G* ‖ cecidit] incedit *C* accidit *D* ‖ [albedo] *A* **23** in exemplari scilicet] ex¹ri *C* ‖ <hunc> modum *A* **24** per se completus *B* ‖ [sed] *G* ‖ aliquis *C D* **25** <forte> deficit *A* ‖ [est] *G* ‖ sic] (*A*²) sit *A* ‖ [hunc] *A* hunc *A*² ‖ aut] autem *A* **26** [aut nigrum] *C* ‖ universaliter] unum. Similiter *D* **28** hoc intendebat *A D* intendebat hic *G* **29** albedinis] (*G*²) albatis *G* ‖ sensibilibus *C* **30** [enim] *D* **31–33** [per — privationem] *A* **32–33** [lucis — defectus] *D* **33** comprehensionem defectus forme] (*A*²) defectum forme comprehensionem *A* **34** [potentia] *A* ‖ unum <esse> *C* ‖ se <in potentia> *A* ‖ [et (2)] *D* **37** <et> visus *A* scilicet visus *C* ‖ illa *D* **38** cognoscens] comprehendens *B* ‖ comprehendit *A B* ‖ comprehendendo] comprehendo *G* **39** [cum (2)] *A B C D G* cum *Crawford* **40** scilicet utrumque *A* ‖ esse scilicet *C* ‖ esse <in> potentia *A D* potentia esse *G* ‖ <in> actu *A D* ‖ illa *B D* **41** Possumus] post fuumus *D* ‖ igitur] enim *A*

tale esse preparationem tantum, et nichil aliud, ut dixit
Alexander? Deinde dixit: *Si igitur aliquod rerum*, etc. Idest, si igitur
fuerit aliquis intellectus in quo non est potentia contraria
actui existenti in eo, idest si fuerit aliquis intellectus qui non
invenitur quandoque intelligens in potentia et quandoque
intelligens in actu, tunc ille intellectus non intelliget
privationem omnino; immo nichil intelliget extra se.
Et hoc est unum eorum quibus dividitur iste intellectus
ab intellectu agenti, scilicet quod in hoc intellectu invenitur
utrunque, in agenti autem actus tantum, non potentia. Et
ideo recte vocavit Aristoteles istum intellectum *materialem*, non
quia est mixtus et habens materiam, ut Alexander opinabatur.

26. *Et dicere aliquid de aliquo, sicut affirmatio,* 430b26
et omne compositum, est verum vel falsum.
Et non omnis intellectus, sed qui dicit in quiditate
rei, est verus, non qui dicit aliquid de aliquo.
Sed quemadmodum actiones proprie
sunt vere, utrum autem album
est homo non semper est verum, ita etiam est 430b30
dispositio eius quod est abstractum a materia. 430b31

Et predicare per intellectum aliquid de aliquo,
sicut affirmatio et negatio, est compositio per actionem
intellectus. Et omne compositum est verum aut falsum. In
intellectu igitur materiali semper inveniuntur veritas et
falsitas admixte; et hoc est proprium huic intellectui.
Deinde incepit declarare quod hoc non est proprium omnibus
actionibus istius intellectus, sed tantum actioni que dicitur

42 [tale] *A* talem *C D* ‖ aliud et dixit *A* dixit alium et *C* **43** aliquid *B* ‖ [rerum] *C* **45** eo idest] qua *D* eo scilicet *C* ‖ [aliquis] *D* ‖ qui] quod *D* **46** quandoque (1)] quando *D* ‖ intellectus *B* ‖ [et] *C* **47** intelliget] intelligit *A C* **48** nichil] (*B*²) **50** intellectu (2) <agente scilicet quod in hoc intellectu> *D* intellectum *C* **52** [istum] *D* ‖ non] et *C* **53** mixtus] minus *D* ‖ habeant *C*

26. **1** de] ab *D* ‖ affirmativa *B D G* **2** compositum] quod componitur *D* **3** non omnis] (*D*²) et ?non hominis *D* ‖ in] de *D* **5** proprie actiones *D* **6–7–9–10** [sunt — homo — aliquid — sicut] *D* sunt — nec — aliquem — sicut *D*² **8** [est] *B* **9** <et dicere aliquid de aliquo etc. idest> Et *A* Idest et *C* **10** affirmativa et negativa *B G* ‖ compositio est *C* **11** <aut> verum *D* ‖ aut] vel *C* **12** [igitur] *B* idest *A C G* et *D* igitur *Crawford* ‖ invenitur *A C* **12–13** veritas aut falsitas *A* falsitas et veritas *C* **13** admixte] aut mixte *A* ‖ proprium est *D* proprium *B* ‖ intellectui huic *G* **14** declarare] de. *A* ‖ non hoc *B* **15** illius *A* ‖ [tantum] *B* ‖ <omni> actioni *A* actionem *D*

fides, non formatio intellectiva. Et dixit: *Et non omnis intellectus*, etc. Idest, et non in omni actione istius intellectus inveniuntur veritas et falsitas admixte, sed actio que est informatio est semper vera, non actio que est predicare aliquid de aliquo. Deinde incepit narrare quod hoc quod accidit intellectui est simile ei quod accidit sensui, et quod eadem est causa in hoc. Et dixit: *Sed quemadmodum actiones*, etc. Idest, sed causa in hoc est eadem cum causa in sensu; quemadmodum enim actiones proprie visui, scilicet comprehendere colorem, sunt vere in maiori parte, sentire autem album esse Socratem aut Platonem non semper est verum, sed multotiens accidit in eo falsitas, ita erit dispositio intellectus, scilicet quod semper est verus in sua actione propria; fides enim non accidit ei nisi quia intellectum eius est materiale, idest compositum. Et cum dixit: *ita est dispositio eius quod est abstractum a materia*, intendebat: ita est dispositio intellectus materialis, qui est abstractus a materia in suis comprehensionibus, scilicet quia veridicat in propriis sibi, scilicet in formatione, et falsat in eis que non sunt propria. Et potest intelligi sic: ita est dispositio intellectuum quorum intellectum est abstractum a materia, in hoc quod semper veridicant, cum non inveniatur in eis actio que est per accidens, quia suum intellectum est abstractum a materia.

iii. 7
431a1 **27.** *Et scientia que est in actu est ipsa res. Et que est in potentia est prior tempore individuo, sed universaliter neque in tempore;*

16 [intellectiva] *B G* intellecto *D* **17** [in] *D* ‖ illius *A* ‖ intellectus] actionis *C* **18** et] aut *A* ‖ amixte *D* **19** que est] ?queque *C* ‖ <in> predicare *A* **20–21** quod hoc quod] quid *D* **21** <et> est *D* **22** [est] *C* **23** [Idest] *B* **24** quemadmodum enim] Sed quemadmodum *C* quemadmodum *A D* **25** in maiori parte sunt vere *A* **26** album esse sōm *A* album esse s'om *B* sōm esse album *C* habet esse s'o *D* album esse sō *G* ‖ aut] vel *A* an *D* ‖ platoni *B* **27** vera *A* **28** <cum> erit *A* etiam *D* **29** actione proprie *A* propria actione *C* ‖ fides] falsitas *B* ‖ quia] per *A* quod *D* **30** [est] *A* ‖ materialem *A* ‖ [idest] *C* ‖ compositum <est> B^2 **31** [cum] *B G* ‖ abstracta *D* **32–33** [intendebat — materia] *A D* **32** <quod> ita *B* **33** comprehensibilibus *B G* **34** [scilicet (1)] *D* ‖ quia] quod *A B* que *C* ‖ iudicat *D* vindicat *G* ‖ sibi scilicet] .S.s. *C* **36** <et> ita *D* **37** intellectus *A* nullum *C* intellectuum *D* ‖ abstractus *A* ‖ in] aut *D* **38** veridicat *B* iudicat *D* vindicavit *G* ‖ cum] falsum *C* **39** abstractum est *C*

27. **2** [Et] *A* ‖ <in> individuo B^2

omne enim quod generatur generatur ab
5 *eo quod est in actu.* 431a4

Et scientia que est in actu est ipsum scitum. Et scientia que est in potentia est prior tempore individuo quam scientia que est in actu; universaliter autem et simpliciter scientia que est in potentia non est prior scientia que est
10 in actu, cum scientia exiens de potentia in actum est generata, et omne generatum generatur ab eo quod est in actu speciei illius generati; unde necesse est ut scientia que est in actu sit prior omnibus modis scientia que est in potentia. Et forte intendebat hic per hunc sermonem
15 innuere causam propter quam comprehensio intellectuum separatorum est formatio tantum, et veritas in eis nunquam admiscetur cum falsitate; et est quod scientia illorum est ipsum scitum omnibus modis, econtrario dispositioni in scitis intellectus materialis.

28. *Et videmus sensatum facere sentiens in* 431a4
actu postquam erat in potentia, neque patiendo 431a5
alterationem. Et ideo iste est alius modus motus. Motus enim est actio non perfecti;
5 *actio autem simpliciter est alius motus, et est actio perfecti. Sentire igitur videtur simile dici tantum verbis, et intelligi per intellectum. Si igitur fuerit delectabile aut tristabile, sicut affirmatio aut negatio eius, queretur*
10 *aut fugietur.* 431a10

Plus quod hic vult dare de dispositione istius virtutis, scilicet rationalis, est propter assimilationem eius sensui;

4 [generatur] *C* **6** Et (1)] et scientia que est in actu idest *A* Idest *C D* **7** <in> individuo *A* B^2 **8** [in] *A* ‖ autem <est> *C* **9** [non] *A* etiam non *B* **10** existens *G* ‖ actum] actu *C* **11** [generatur] *D* **12** <eius> speciei D^2 **13** modis omnibus *A* **14** in] a *G* ‖ [hic] *D* hoc *B* **15** invenire *A C* ‖ comprehnsioni *D* **16** [separatorum] *G* **17** eis] *Crawford* eo *A B C D G* ‖ falsitate <illorum> *D* **18** econtra *B C D G* **19** dispositionem *A*

28. **1** sciens *A D* **2** actum *D* ‖ erant *A* erit *G* ‖ neque] non *C* **3** ille est *B* est iste *A* hic est *D* ‖ [motus] *D* **4** modus *C* ‖ perfecti] *Crawford* autem perfectio *A B C D* perfecta *G* **5** <que> simpliciter *B* simplex *D* ‖ est altus *A* alius est *C* ‖ <modus> motus *D* ‖ [et] *B* ‖ [est (2)] *D* **6** igitur] autem *A* ‖ [simile] *A B D G* **6–7** tantum verbis dici *D* **8** fuit *C* fiant *D* ‖ contristabile *A* **9** aut] et *B D* ‖ queritur *C* **11** <et videmus sensatum etc.> Plus *A* *lus *D* Eius D^2 ‖ [quod] *C* ‖ [de] *C* ‖ diffinitione *B* **12** rationabilis *C G* ‖ [eius] *A*

hec enim in quibus assimilantur manifestiora sunt in
sensu quam in intellectu. Et primo incepit comparare
inter eas in re que dicitur in eis motus et passio. Et dixit:
Et videmus sensibile facere, etc. Idest, et quia videmus sensibile
facere sentiens in actu postquam fuit in potentia, non
ita quod sentiens, apud exitum de potentia in actum, transmutatur
aut alteratur secundum quod res materiales exeuntes
de potentia in actum transmutantur,
ideo opinandum est alium modum esse motus
et passionis a modo qui est in rebus mobilibus.
Quapropter non est inopinabile hoc quod dictum est
in intellectu, scilicet quod est exitus de potentia ad actum sine
transmutatione et sine alteratione. Deinde dixit: *Motus enim est
actio non perfecta*, etc. Idest, et causa propter quam isti motui
contingit transmutatio et alteratio, illi autem non, est
quia iste motus, cui accidit transmutatio, est actio non
perfecta et via ad complementum, ille autem est actio
perfecta, immo complementum. Et quasi intendebat
quod, cum ita sit, esse intellectum actionem imperfectam accidit
ei propter materiam, non secundum quod est actio. Et cum hoc
accidit actioni, necesse est aliquam actionem esse liberatam
ab hoc accidente; quod enim accidit alicui per accidens
necesse est ut non sit ei secundum quod est, et si non fuerit
ei secundum quod est, necesse est ut separetur ab eo. Et hoc quod
induxit hic quasi est dissolutio questionis maxime omnium
questionum advenientium in hac opinione. Potest
enim aliquis dicere: Quomodo possumus ymaginari receptionem
in substantia non mixta cum materia, cum declaratum
est quod causa receptionis est materia? Et quasi innuit

13–14 in sensu] sensui *A* **14** in intellectu] intellectui *A* intellectu *C* ‖ Et] In *G* **15** ea *G* **16–17** facere — facere] fatiens sciens *D* **17** fuit] erat *B* **18** quod] quia *D* ‖ actu *C* **19** [quod] *C* **20** in actum] aut actu *D* ‖ transmutantur <aut alterantur> *C* transmutatur *D* transmutandum *G* **22** alium <est alium> *D* ‖ modum <non> esse *D* esse modum *A* **23** [et] *B* ‖ modo qui] motu quod *D* ‖ rebus <materialibus> *C* **24** [hoc] *C* **25** in intellectu] intellectus *D* ‖ quod] qui *D* ‖ [ad] *D* ‖ sine] scire *C* **26** [sine] *A B* ‖ [enim] *A C D* **27** non perfecta] imperfecta *G* perfecta *B D* ‖ [etc. Idest] *D* etc. *B* idest *C* ‖ [et] *A* et intellectualem sicut queretur aut fugietur per comprehnsionem *D* [ ] **64–65** *D* ‖ causa] eam *D* **28** [et alteratio] *D* **29** ille *B C* **30** via] usa *D* ‖ [ad] *A* **30–31** [ille — complementum] *A* **30** actio est *D* **31** <ipsum> complementum *G* ‖ quasi] quia *D* **32** <in> intellectum *A* intellectus *G* ‖ actionem imperfectam] non perfecti *G* **33** materiam] naturam *A C* ‖ actio est *C* ‖ [hoc] *C* **34** accidit < [ei propter materiam non secundum quod est actio et] cum hoc accidit> *G* ‖ actioni] ?accidens *C* ‖ [actionem] *A* **35** [hoc] *A* ‖ <ue> quod *C* ‖ accidens] actiones *D* **37** [est (2)] *D* **38** hoc *B D* ‖ est quasi *A* quod est *C* ‖ omnium] communium *D* **40** aliquis] (A^2) aliquid *A* ‖ possumus ymaginari] potest imaginari aliquis *D* **41** non] nisi *B* **42** quod] que *D*

dissolutionem dicendo quod materia non est causa receptionis
simpliciter, sed causa receptionis transmutabilis, scilicet
receptionis huius entis individualis; unde necesse est ut illud
quod non recipit receptione individuali non sit materiale
aliquo modo. Et sic non remanet locus questioni.
Et cum declaravit modum consimilitudinis inter sensum
et intellectum in hoc modo passionis et motus, scilicet quod
in utroque est actio perfecta, incepit notificare consimilitudinem
inter sentire et intelligere. Et dixit: *Sentire igitur
simile est ut tantum dicatur verbis, et ut intelligatur per intellectum.*
Idest, et hoc quod sentire sit per se actio perfecta et sine
tempore, et absque eo quod precedat ipsum actio diminuta,
simile est ad intelligere intentionem intellectam quando
illa intentio pronunciatur ab aliquo, scilicet quia fit ab hoc
actio perfecta, absque eo quod precedat ipsam actio diminuta.
Et quasi intendit cum hoc declarare causam propter
quam intellectus intelligit sine tempore. Deinde dixit: *Si
igitur fuerit delectabile*, etc. Idest, si igitur illud comprehensum
fuerit delectabile apud sensum, aut tristabile, erit
quasi intellectum affirmare hoc esse hoc, aut negare hoc
non esse hoc; et tunc aut queretur aut fugietur per
comprehensionem intellectualem, sicut queretur aut fugietur
per comprehensionem sensibilem.

29. *Et delectatio et contristatio sunt actio mediante
sensibili circa bonum aut malum secundum
quod sunt sic. Et hoc est desiderare et fugere que
sunt in actu. Et desiderans et fugiens non* 431a10

43 receptionis <est materia et> *G* **44** [simpliciter — receptionis] *D* ‖ causa <retentionis simpliciter sed causa> *C* ‖ scilicet] sed *D* **45** illud] id *D* **46** receptione] receptionem in *D* ‖ <ut illud> non (2) *B* et non *D* ‖ sit] fit *C* **47** questioni <**********> *D* questionis *C* **48** Et] Sed *C* ‖ declarabat *C D* ‖ consilitudinis *D* **49** et (2)] est *D* ‖ scilicet] secundum *C* **50** utroque <scilicet> *D* ‖ Incipit *D* ‖ <inter> consimilitudinem *D* **52** [et] *G* **53** [Idest] *D G* ‖ actio perfecta per se *A* **53–57** [et (2) — perfecta] *A* **54** ipsum] eum *D* **55** intellectam] intellectiva *D* **56** quia] que *C* ‖ ab (2)] ad *C* **57** ipsam] eam *D* **58** Et] idest *C* ‖ quasi] quod *D* ‖ declarare intendit cum hoc *C* intendit de. *A* **60–61** [etc. — delectabile] *C* **60** illud] id *D* **61** delectabile < [etc. idest si igitur] delectabile> *D* **62** quasi] .9. *D* ‖ hoc (1)] hec *C* **62–63** [aut — hoc] *A* **62** hoc (3)] hec *C* **63** [per] *D* **64–65** [intellectualem — comprehensionem] *D* <> **27** *D* **64** quereretur *C* ‖ [fugietur] *B* fugietur B^2

29. **1** conturbatio *B* contritio *D* ‖ sunt actio mediante] sibi accidunt in ente *D* **2** <et> circa *C* contra *B D* **3** sic] (G^2) hic *G* ‖ [est] *D* considerare *D* ‖ et (2)] aut *C* **4** fugiens] effigiens *C*

differunt unum ab altero, neque a sentiente, sed
431a14 *esse differt.*

Et contristatio et delectatio anime est actio ei mediante virtute sensibili. Et motus eius ex hoc modo est circa bonum aut malum secundum quod malum est contristabile et bonum delectabile, non secundum quod bonum est bonum et malum malum, sicut est dispositio in querere aut fugere intellectus. Deinde dixit: *Et hoc est fugere et desiderare que sunt in actu.* Idest, et hoc est desiderare rem presentem secundum quod est presens et individualis, et fugere eam, scilicet desiderium sensibile; quoniam hoc est proprium desiderio sensibili, scilicet quod non movetur nisi cum presentia sensati in actu, econtrario desiderio intellectuali. Deinde dixit: *Et desiderans et fugiens non sunt diversa*, etc. Idest, et pars anime que querit et fugit est eadem pars, non due diverse neque in intellectu neque in sensu, sed est eadem pars in subiecto et diverse in actione. Et hoc intendebat cum dixit: *sed esse differt.* Et intendit per hoc animam concupiscibilem.

431a14 **30.** *Et in anima sensibili inveniuntur ymagines*
431a15 *secundum modos sensuum. Et cum dicimus in aliquo ipsum esse malum aut bonum non secundum affirmationem et negationem, tunc aut querimus aut fugimus. Et ideo nichil*
431a17 *intelligit anima sine ymaginatione.*

Et in anima sensibili, idest in sensu communi, inveniuntur ymagines, quarum modi sunt secundum modos sensuum

5 differunt] differt dicit quod *C* ‖ [unum] *A* **6** differunt *B D* **7** <dicit> Et (1) *A G* ‖ contristatio et delectatio] delectatio et contritio *D* ‖ mediante] in ente *D* **8–9** est circa malum aut bonum *C* contra bonum aut malum *B* contra bonum aut malum et *D* circa bonum aut malum est *G* **10** [quod] *B* quod B^2 ‖ [et (2)] *B* **11** malum <est> malum *C* malum *D* ‖ sic *D* ‖ [est] *A G* **12** [intellectus — fugere] *C* ‖ [et (2)] *B* aut *C* **13** actu Idest] activa *A* ‖ et] in *A D* ‖ rem] (A^2) tunc *A* ‖ rem presentem] representem *G* **14** [et (1)] *C D* ‖ [scilicet] *G* idest *A* secundum *C* **15** [hoc] *D* ‖ desiderio sensibili] desiderium sensibile *G* sensibili *D* **16** scilicet] secundum *D* ‖ sensati] (A^2) sens·a *A* ‖ in] neque *D* **17** econtrario] *I* econtra *A B C D G* ‖ intelligibili *C* **18** [et (2)] *D* **19–20** [non — pars] *G* **19** non <in actione non> *D* **20** [in (1)] *C D* ‖ intellectu] (A^2) intellectum *A* ‖ sed est] sicut *D* **22** differunt *C D* ‖ [per hoc] *C* ‖ anima *C* aut *D*

30. **1** ymaginationes *A C* **2** [Et] *D* **3** bonum aut malum *A* **5** [aut (1)] *A* autem *B D* **7** <idest> Et *A D* ‖ [idest in] *C* idest *A D* ‖ [communi] *G* communi G^1 contrarium *D* **8** ymaginationes *A C* ‖ sunt modi *C*

et sensibilium, ita quod proportio istarum ymaginum ad intellectum materialem est sicut proportio sensibilium ad sensus. Et hoc invenitur in alia translatione manifestius. Dicit enim: *apud autem animam rationabilem ymago est quasi res sensibiles.* Deinde dixit: *Et cum dicimus in re*, etc. Idest, et cum anima rationabilis distinguit ymaginem et iudicat eam esse bonam aut malam non secundum quod est nota esse talis aut non talis tantum (et est differentia propria intellectui speculativo), tunc anima concupiscibilis aut queret illud, si anima rationabilis iudicaverit ymaginem eius esse bonam, aut fugiet, si malam. Et hoc est simile ei quod accidit sensui cum contristabili et delectabili. Deinde dixit: *Et ideo nichil intelligit anima sine ymaginatione.* Idest, et quia proportio ymaginum ad intellectum materialem est sicut proportio sensibilium ad sensum, ideo necesse fuit ut intellectus materialis non intelligat aliquod sensibile absque ymaginatione. Et in hoc dicit expresse quod intellecta universalia colligata sunt cum ymaginibus, et corrupta per corruptionem earum. Et expresse etiam dicit quod proportio intelligibilium ad ymagines est sicut proportio coloris ad corpus coloratum, non sicut proportio coloris ad sensum visus sicut existimavit Avempeche. Sed intellecta sunt intentiones formarum ymaginationis abstracte a materia, et ideo indigent necessario in hoc esse habere materiam aliam a materia quam habebant in formis ymaginationis. Et hoc manifestum est per se intuentibus. Et si intentiones ymaginate essent recipientes intellecta, tunc res reciperet se, et motor esset motum. Et declaratio Aristotelis quod necesse est ut in intellectu materiali non sit aliqua intentionum existentium in actu, sive fuerit

9 [et sensibilium] *A* ‖ illarum *B* **11** ad <intellectum materialem est sicut proporcio sensibilium ad> *A* ‖ sensum *A* **12** [enim] *D* ‖ <omnem> autem animam *D* animam *A* animam autem *B* ‖ rationalem *A* ‖ ymaginatio *B G* **14** rationalis *B* ‖ et iudicet eam *D* eius *A* **15** nata *B* **16** aut] autem *C* ‖ tantum talis *A* **17** intellectu *B* ‖ speculatio *C* **18** illud] id *D* ‖ anima] autem *A* ‖ rationalis *B* **18–19** eius ymaginem *D* **19** simile est *A* **20** ⌊<cum>⌉ sensui *D* ‖ delectabili et contristabili *A* **22** ymaginacionis *A* ymaginis *C* **24** <et> ideo *C* ‖ fuit] est *D* **25** [in] *D* **26** universalia intellecta *A* ‖ [cum] *D* **27** ymaginacionibus *A* **28** ymaginationes *C D* **29** [proportio] *A* ‖ ad ⌊<sensum visus>⌉ *G* **30–31** visum sicut *A* sicut visus *D* **31** avenchep̄ *A* enempeche *C* avempethe *G* ‖ intellecte *C* **32** imaginationes *D* **33** indiget *D* ‖ necessario <necessario> *D* ‖ esse habere] homine habente *D* ‖ materiam] naturam *C* **34** habebat *D* **35** moventibus *D* ‖ [si] *D* **37** [res] *A C* **38** <est> quod *A* **39** aliqua intentionum] aqua *C* ‖ [existentium] *D*

intentio intellecta in actu aut in potentia, sufficit in destructione opinionis. Sed illud quod fecit illum hominem errare, et nos etiam longo tempore, est quia Moderni dimittunt libros Aristotelis et considerant libros expositorum, et maxime in anima, credendo quod iste liber impossibile est ut intelligatur. Et hoc est propter Avicennam, qui non imitatus est Aristotelem nisi in Dialectica, sed in aliis erravit, et maxime in Metaphysica; et hoc quia incepit quasi a se.

431a17 **31.** *Et quemadmodum aer est illud quod facit visum talis dispositionis, et hoc ab alio; et similiter auditus. Postremum enim in eo unum idem est, et* 431a20 *medium unum idem; in esse autem multa. Et iam dictum fuit prius per quid iudicamus illud per quod dulce differt a calido aut frigido; dicamus igitur etiam secundum hunc modum. Quoniam, quemadmodum in esse* 431a22 *est idem, ita est in diffinitione.*

Cum demonstravit similitudinem inter intellectum et sensum in indigentia subiecti a quo recipiunt intentiones quas comprehendunt, incepit modo declarare quod proportio istius intellectus materialis ad ymagines numeratas secundum species sensibilium est sicut proportio sensus communis ad diversa sensibilia. Et dixit: *Et quemadmodum aer*, etc. Idest, et sicut declaratum est quod aer movet visum, et movetur ab alio, et similiter auditus movetur ab aere, et aer ab alio, quousque motus perveniat

40 aut] cum *D* ‖ in (3)] enim *A* **41** <istius> opinionis *G* operonis *D* ‖ illud] id *D* ‖ facit *C* ‖ illum] istum *C G* **42** etiam] in *C* **43** [Aristotelis] *D* aristoteles D^2 ‖ [Aristotelis — libros (2)] *G* aristotelis — libros G^2 ‖ libros expositorum considerant *A* ‖ expositorum] (D^2) expositores *C* epositorum *D* **44** ille *B* **44–45** impossibile est ut iste liber *A* **45** avincene *B G* avicene *C D* auenp̄ *A* ?auiscen^a A^2 **46** dial'ca *A* di^{ca} *B* dialetica *C* dia^{ca} *D* dialecica *G* ‖ sed] et *A* **47** [in] *D G* in D^2 ‖ metha^{ca} *A* meche^{ca} *C* methafisica *D* methafisicis D^2 methaphisica *G* ‖ [quia] *A*

31. **1** <dixit aristoteles> Et *D* ‖ illud] id *D* **3** postremo *D* ‖ eo unum] quo nunum *D* **3–4** [est — idem] *A* **4** [unum] *G* visum *D* unum D^2 ‖ Et iam] etiam *A* et *D* **5** quid] *Crawford* quod *A B C D G* **6** differt] (G^2) fuit differens *G* ‖ aut frigido] *Crawford* aere *A* et frigido *B* aeri *C* acri *D* atri *G* ‖ [igitur] *C* **7** Quoniam] quod *A B C* quod [intellectum] *D* ‖ esse] omne *D* **8** ita — diffinitione] (D^2) ita est etiam in diffinitione *G* **9** <et quemadmodum aer> Cum *A* **10** intentiones recipiunt *C* **11** declarare] de. *A* **12** ymaginationes *C* intenciones *A D* **14** ad diversa] adversa *C* **15** [etc. — aer (2)] *D* ‖ sicut] sic *G* **16** aliquo *C* **16–17** [et (2) — alio] *D* ‖ movetur auditus *B C*

in omnibus sensibus ad unum finem, qui est in illis motibus quasi punctus qui est medium circuli de lineis exeuntibus a circunferentia, ita est de intellectu materiali cum intentionibus ymaginum intellectis.

Deinde dixit: *Ultimum enim est unum, et medium unum.* Idest, ultimum enim motuum sensibilium est unum, et illud quod est ex eis quasi medium de circulo est etiam unum (et hoc est sensus communis). Deinde dixit: *Et iam dictum est prius*, etc. Idest, et universaliter dictum est prius quid est illud per quod iudicamus diversitatem sensibilium diversorum, v. g. diversitatem dulcis a calido, et coloris a sono. Ergo secundum illum modum quo consequebatur illic tale esse in sensu oportet hic esse in comprehendendo res diversarum ymaginum ab intellectu. Et hoc intendebat cum dixit: *Quoniam, sicut in esse est unum, ita est in diffinitione.* Idest, quoniam demonstratum est a sermone predicto quod, sicut iudicans esse diversum apud sensum debet esse unum, ita iudicans ymagines rerum diversarum debet esse unum. Et potest intelligi sic: et sicut in esse rerum diversarum est una intentio que facit ut comprehendens eas sit unum (et est proportio quam accipit virtus comprehensiva quando facit comparationem inter duas res diversas), ita in ymaginibus diversis est una intentio que facit ut iudicans eas sit unum. Et potest intelligi sic: idest, et causa in hoc, scilicet in similitudine inter intellectum et sensum in hoc, est quoniam, sicut in hoc esse singulari est unum quod est ens apud sensum, ita in ymaginato est unum apud intellectum

18–19 in illis meatibus *D* nullis sensibus *C* in motibus illis *G* **19** quasi] (A^2) quia *A* quod *C* ‖ circuli] articuli *C* **20** a] de *A* ad *C* **21** ymaginacionis *A* ‖ intellectus *C* **22** medium <est> *C D* **23** [enim] *D* ‖ motuum ⌊<est i>⌉ *D* ‖ illud] id *D* **24** de — unum] (A^2) est etiam unum de circulo. Scilicet *A* ‖ etiam unum] lumen etiam *C* enim unum *G* **25** sensus] usus *D* **26** [etc. — prius (2)] *A C* ‖ [et] *D* ‖ quid] quod *B C* aliquid *D* **27** istud *C* **28** [diversitatem] *A* ‖ calide *D* **29** considerabatur *A* **30** talem *D* ‖ esse (1)] est *G* ‖ [in (1) — esse (2)] *B* ‖ oportet hic] debet hoc dicere *C* oportet igitur *A* **31** ab] in *D* **32** [in] *A* ‖ [est] *C* ‖ unum] visum *D* **33** [est (1)] *A* ‖ demonstratum] de. *A* **34** [sicut] *A B C D G* sicut *I* ‖ esse] est *G* **35** [debet] *G* debet G^2 ‖ ymaginaciones *A* est imaginis *D* **36–37** [debet — diversarum] *G* debet — diversarum G^2 **36** sic <si idest et causa in hoc> *D* ‖ [et (2)] *C* **37** [in] *A* in A^2 ‖ facit] est *D* **38** sit] sic *C* **39** recipit *B* accepit *C* ‖ quando] unde *D* quoniam *G* **40** [duas] *D G* duas G^2 ‖ [in] *D* ‖ ymaginacionibus *A* **41** est] cum *D* ‖ [que facit] *D* **42** sit] sic *C* ‖ [sic] *A* ‖ idest — scilicet] et causa in hoc idest *D* **43** similitudine <scilicet> *D G* ‖ in (2)] et *G* **44** [sicut] *A B C D G* sicut *I* ‖ <est> esse *G* **45** ita in ymaginato] intra ymaginatio *D*

quod est ymaginatum; et cum multa fuerint apud ymaginatum, erunt multa apud ymaginationem. Et hoc convenientius est sermoni sequenti.

431a22 **32.** *Et hoc invenitur in numeris proportionalibus, et dispositio eius apud eos est sicut dispositio eorum adinvicem. Nulla enim est differentia inter figuram et qualitatem considerationis rerum inequalium in genere aut rerum*
431a25 *contrariarum, v. g. albi et nigri. Sit igitur dispositio A albi ad B nigrum, et C ad D, sicut dispositio illorum adinvicem, ut invenitur in rebus contrariis. Si igitur C et D, existentes in eadem re, non inveniuntur nisi per A et*
431b1 *B, sunt in hoc idem. Et si A fuerit quasi dulce et B quasi album, tunc intellectus erit quasi intelligens. Intelligit enim formas per primas*
431b2 *ymaginationes.*

Et hec consecutio manifesta invenitur in eis secundum proportionalitatem eorum in numero; et dispositio iudicantis ex anima apud utrunque esse, scilicet sensibile et ymaginabile, est sicut dispositio utriusque esse adinvicem.
Deinde dixit: *Nulla enim est differentia*, etc. Idest, et indifferenter sive iudicium fuerit de rebus contrariis aut diversis; figura enim et qualitas considerationis debet esse una eadem apud virtutem sensibilem et rationabilem in rebus diversis in genere et contrariis. Et cum declaravit quod nulla est differentia in consideratione istorum duorum generum apud virtutem sensibilem et rationabilem, dedit demonstrationem super hoc ex proportionalitate

46 [et] *A* **46–47** [fuerint — multa] *A* fuerint aput ymaginativum erunt multa A^2 **47** ymaginationem] ymaginem *C* **48** est convenientius *D*

32. **1** numeris] universis *A* **3** [est] *D* **4** inter] apud *A* ‖ et qualitatem] in qualitate *A B C G* **5** autem *A C* **6** [contrariarum] *A C D* ‖ albus et niger *D* ‖ igitur] enim *A* **7** ad B] ab d. *G* ‖ et C] etc. *D* ‖ <nisi> sicut *A* **8** illorum] eorum *A D* ‖ [ut invenitur] *A* non invenitur *D* **9** d. et c. *D* **10** invenitur *B D* **11** [B] *B* ‖ <et> sunt *A C D G* **12** B] hoc *C* ‖ quasi] .a. *D* **13** [formas] *A* ‖ primas] (D^2) proprias *D* **15** Et] Idest *A C D* ‖ [in eis] *D* **16** proportionem *C* ‖ earum *A B* rerum earum *C* **17** ex] in *D* ‖ utrunque <et dispositio ex anima iudicantis> *A* ‖ esse ⌊<etc.>⌉ *G* ‖ sensibilem et ymaginabilem *C D* **18** est] esse *G* **19** [Deinde dixit] *A C D* ‖ enim est differentia] *I* enim differentia est *A C* enim differentia *B D* est enim differentia *G* ‖ et <adinvicem> *A* adinvicem *C D* **20** de] ex *B* **22** <et> eadem *A* **22–25** [in — rationabilem] *D* **23** [in genere] *A* ‖ declaravitl de. *A* **24** illorum *B* **25** rationalem *B* **26** <deinde> dedit *D*

et equalitate quam habent in numero, scilicet ymagines rerum cum suis individuis. Et dixit: *Sit igitur dispositio A albi*, etc. Idest, sit igitur A album et B nigrum, et C ymago albi
30 et D ymago nigri; erit igitur proportio A ad B sicut album ad nigrum, et proportio C ad D sicut ymago albi ad ymaginem nigri. Et hoc intendebat cum dixit (ut michi videtur): *dispositio C apud D est sicut dispositio illorum adinvicem, ut invenitur in duobus contrariis*, idest
35 ut invenitur in duobus contrariis ex ymaginibus veris. Et cum declaravit quod talem proportionalitatem debent habere, dedit consequens conclusionem. Et dixit: *Si igitur C et D*, etc. Idest, et cum proportio A ad B est sicut C ad D, et A et B comprehenduntur ab eadem
40 virtute, ergo C et D debent comprehendi ab eadem virtute. Et istam conclusionem diminuit a suo sermone. Deinde dedit consequens illam. Et dixit: *Si igitur C et D*, etc. Idest, si igitur C et D comprehenduntur ab eadem virtute quia A et B sunt eiusdem virtutis, tunc due virtutes
45 in hac intentione et ex hoc modo sunt idem, et non diversantur omnino, licet diversentur in suis naturis. Et per hanc similitudinem inter virtutem rationabilem et sensibilem existimaverunt plures Antiquorum, secundum quod Aristoteles narravit in secundo tractatu, quod due
50 virtutes sunt eedem. Et cum declaravit quod dispositio earum in comprehendendo res contrarias est eadem, declaravit etiam quod ita est in comprehendendo res diversas in genere. Et dixit: *Et si A fuerit quasi dulce*, etc. Idest, et si posuerimus loco contrariorum
55 duas res diversas in genere, v. g. dulce et album,

26–27 proportione et qualitate *C* **27** habet *D* ‖ scilicet] secundum *A* ‖ ymaginationes *C* **28** <non> cum *D* ‖ Sit] Si *C* sic *G* **29** [etc.] *A C D G* ad .b. *B* etc. *Crawford* ‖ sit] (A^2) Si *A* sic *C D* ‖ et C] etc. *D* ‖ <idest> ymago *A C D* **30** [et] *D* et D^1 ‖ D] .b. *C* ‖ album] albi *B* **31** ad (1)] et *B C G* ‖ C] scilicet *G* **32** ymaginacionem *A* **33** C apud D] *I* c.d. ad a. *A* .d. apud .a. *B G* .c. ad .b. apud .a. *C* .d. apud .d. *D* **34–35** [idest — contrariis] *A D* **35** ymaginationibus *C* **36** declaravit] de. *A* ‖ proportionalitatem] (G^2) proporcionem *G* **37** deberet *C* deberent *D* ‖ <per> consequens *B* **38** igitur] ergo *B* ‖ et D] ad a. *A* ad .d. *C* **39** <proportio> C *B* proportio *D* ‖ et (2)] ad *D* **40–41** [ergo — virtute] *A* **40** D] .b. *D* **41** <ad> istam conclusionem *D* ab ista conclusione *A* ‖ sermone] fine *D* **42** dedit] d. *C* ‖ D] .a. *D* **42–43** [etc. — D] *A C* **43** ab] sub *A* **44** <ergo> quia *A* **45** in] ex *B C* ‖ hac] eadem *C* ‖ [ex] *G* **46** diversantur] diversificantur *A C D* **47** per] propter *G* ‖ rationalem *D* **48** <virtutem> sensibilem *A* **49** [secundum] *A* ‖ Aristoteles narravi *G* d^t aristoteles *C* **50** sint *A* ‖ heedem *B* eadem *D* **50–51** [eedem — est] *A* **50** <ita est> dispositio *C* **51** eorum *B G* **51–55** [contrarias — res] *C* **52** [etiam] *A* ‖ in <in> *D* **53** fuit *A* ‖ quasi] .a. *D* **54** posuimus *B* ‖ loca *D* **55** in genere diversas *G*

tunc etiam intellectus comprehendet eas modo
simili comprehensioni earum a sensu; tunc enim intelliget
formas earum mediantibus primis suis ymaginibus,
idest veris, quemadmodum sensus comprehendit
intentiones earum per presentiam individuorum
ipsorum sensibilium.

431b3 **33.** *Et ita est de quesito et fugito secundum hunc cursum*
determinatum in his rebus. Et quandoque movetur
sine usu sensus, cum fuerit existens in
431b5 *ymaginatione, ut quando ymaginatur quod ignis inflammatur*
in turribus civitatum; commune est enim
quod res movens est ignis, et est principium preliatori.
Cogitat enim quasi videret rem per modos
ymaginationis, et cogitatio eius in rebus
431b8 *futuris est secundum res presentes.*

Et ita est de quesito et fugito apud intellectum
sicut de comprehensione. Quoniam, quemadmodum
comprehendit res mediantibus formis ymaginum, et
sensus comprehendit per presentiam rerum sensibilium,
ita intellectus movetur a rebus querendo aut fugiendo
quando forme ymaginum earum sunt presentes,
quemadmodum sensus querit aut fugit apud presentiam
ipsius sensibilis. Deinde dixit: *Et quandoque movetur*
sine usu sensus, etc. Idest, et ideo movetur homo
ad aliquid, licet non sentiat ipsum, quando ymaginabitur
ipsum, sicut preliator movetur quando ymaginatur
ignem inflammari in turribus, licet ignis nondum

56 [etiam] *A* ‖ <natura et> intellectus *D* ‖ comprehendit *C D* ‖ <res> eas *G* ‖ <omni> modo *C* **57** simili ⌊<si>⌉ *D* consimili *C* ‖ eorum *A* ‖ [a sensu] *D* a simili *G* a sensu G^1 ‖ intelligit *A* intelligeret *C* intelligere *D* **58** suis primis *B* suis *C* ‖ ymaginacionibus *A* **59** idest] .a. *D* ‖ veris] uris *D* ‖ sensus] usus *D* **60** imitationes *D* ‖ eorum *A* aristotelis *C* erunt *D* **61** ipsorum sensibilium] et sensibilium ipsorum *C*

33. **1** ita est] itaque *B* ‖ fugato *A* cursus *D* **2** quando *A D* **3** usu] visu *A D* ‖ sensus <enim> *D* ‖ fuerint existentes *C* ‖ [in] *D* **4** ut] et *A C D* **5** civitatis *B* ‖ enim est *C* **6** quod] quia *A* ‖ [et] *D* ‖ est principium] *Crawford* ipsum nunciat *A C* ipse nuntiat *B D G* ‖ <prelium> preliatori *B* **7** enim quod videret *G* cum videt *D* **8** <respondens> in *C* **10** [Et (1)] *G* Idest et *C* *dest et *D* ‖ <de> fugito *A* **12** rem *D* **13** sensus] visus *D* ‖ [per] *D* **15** quando] quoniam *B C* ‖ [earum] *D* **17** quando *C* **18** usu sensus] viso visus *D* ‖ [et] *C* ‖ ideo] quandoque *C* ‖ [homo] *A* **19–20** non — ipsum] quando non ymaginabitur ipsum non senciat ipsum *A* non sentiat ipsum *C* **19** quando] ante *D* **20** [ipsum — quando] *G* ipsum — quando G^2 ‖ ymaginabitur *C D* **21** turribus <civitatum> *A* ‖ ignis] agens *A* igni *D* ‖ nundum *D*

inflammatus sit. Deinde dixit: *commune enim est quod*
movens est ignis, et est principium preliatoris. Idest,
et cum preliator intrinsecus ymaginabitur ignem in
turribus, statim cogitabit in destruendo illum ignem,
et preliator oppositus in inflammando ipsum; et communem
habent cogitationem, in hoc scilicet quod ignis
est finis positus et quesitus apud ipsos, sed secundum
modos duos diversos. Et potest intelligi hoc quod
dixit: *commune enim*, etc., idest, propositio enim communis,
ex qua possumus scire omnia consequentia, est primum
consequens existentiam ignis in turribus. Et ideo
dixit: *est principium*, per experientias preliatoris, idest principium
considerationis. Deinde dixit: *Cogitat enim*
quasi videns. Idest, principium enim sue cogitationis
in rebus erit presentando modos ymaginum ymaginationum
possibilium esse in illa re de qua cogitat, adeo
ac si videret illud de quo cogitat. Deinde dixit: *et cogitatio*
eius in futuris, etc. Idest et causa in hoc est quia homo
ponit principium sue considerationis in rebus possibilibus
de rebus presentibus quas videt. Et ideo possibile
est ut homo cogitet in aliqua re adeo quod inveniet
ex eo aliquod individuum quod ante non senserit,
sed senserit ei simile, non ipsum idem. Et innuit per hoc
modum secundum quem potest inveniri per cogitationem ymago
vera cuius individuum nunquam fuit sensatum ab aliquo
cogitante. Iam enim posuerat quod ymagines vere
sunt numerate secundum individua sensibilia; et quasi
declarat quod iste modus ymaginationum invenitur a cogitatione
ex ymaginationibus que sunt individua sensibilia.

22 sit] est *C* ‖ quod] et *A C D* **23** movens est] conveniens *A D* ‖ principium <et principium> *D G* **24** [et] *A C D* ‖ [intrinsecus] *B* ‖ ymaginatur *D* **26** opponitur *G* [in] *C D* ‖ ipse *D* ‖ commune *D* **27** habent] hunc *A* **28** sed] scilicet *A* **29** duos modos *D* modos *C* **30** [etc.] *A B C D G* etc. *Crawford* ‖ proportio *B C* ‖ communis] generis *A* ignis *C* **31** quo *D* ‖ scire possumus *A* ‖ est] et cum *D* ‖ primum] ⌊i⌉p^{m} *A* **32** existentia *C D* ‖ curribus *C* **33** [per] *D* ad *A* ‖ experientiam *A C* experientia *D* ‖ [preliatoris] *G* predicatoris *D* **34** Cogitat enim <aliquis> *C* cogitationem *A* **35** [enim] *A* est *B* ‖ sue cognitionis *C* cogitationis sue *B* **36** [erit] *G* ‖ preservando *A* ‖ [ymaginationum] *A B C* **37** passibilis *D* ‖ <in> esse *D* **38** illud] id *D* **39** [Idest] *B* idest B^1 ‖ <et> in (2) *C* ‖ [est] *D* ‖ quia] quod *A D* **40** cogitationis *A* ‖ passibilibus *D* **42** cogitat *G* ‖ adeeo *G* ‖ inveniet] (A^2) invenient *A* invenit *D* **43** ante] quando *A* ā *D* ‖ sensit *B C D G* **44** [sed senserit] *D* si senserit *C* ‖ ipse *D* ‖ hunc *B* **45** cognitionem *A* cogitōm *B C* ‖ ymaginatio *C D* **46** fuerit *B* sit *A* ‖ ab aliquo] aliquo *B* a quo *D* a *G* **48–50** [et — sensibilia] *A* **48** quasi] quod *D* **49** ille *B* ‖ [invenitur] *D* tantum invenitur *C* ‖ cogitante *D* **50** ymaginibus *C* immaginibus *D*

Virtus enim cogitativa, sicut declaratum est in
libro de Sensu et Sensato, quando iuvabit se cum informativa
et rememorativa, innata est presentare ex ymaginibus
rerum aliquam quam nunquam sensit, in eadem
dispositione secundum quam esset si sensisset eam, fide et
informatione; et tunc intellectus iudicabit illas ymagines iudicio
universali. Et intentio cogitationis nichil aliud est
quam hoc, scilicet ut virtus cogitativa ponat rem absentem
a sensu quasi rem sensatam. Et ideo comprehensibilia
humana dividuntur in hec duo, scilicet in comprehensibile
cuius principium est sensus, et comprehensibile cuius
principium est cogitatio. Et iam diximus quod virtus
cogitativa non est intellectus materialis neque intellectus
qui est in actu, sed est virtus particularis materialis.
Et hoc manifestum est ex dictis in Sensu et Sensato.
Et oportet scire hoc, quoniam consuetudo est attribuere
intellectui virtutem cogitativam. Et non debet aliquis
dicere quod virtus cogitativa componit intelligibilia
singularia; et iam declaratum est quod intellectus materialis
componit ea; cogitatio enim non est nisi in distinguendo
individua illorum intelligibilium et presentare
ea in actu quasi essent apud sensum; et ideo,
quando fuerint presentia apud sensum, tunc cadet cogitatio,
et remanebit actio intellectus in eis. Et ex hoc
declarabitur quod actio intellectus est alia ab actione
virtutis cogitative, quam Aristoteles vocavit intellectum
passibilem, et dixit eam esse generabilem et corruptibilem.
Et hoc est manifestum de ea, cum habet instrumentum
terminatum, scilicet medium ventriculum cerebri. Et homo
non est generabilis et corruptibilis nisi per hanc virtutem,
et sine hac virtute et virtute ymaginationis nichil

51 cogitā *D* ‖ demonstratum *A* **52** de Sensu] visus *D* ‖ informatura *C* **43** representare *B* **54** eadem] ea *B D G* **55** secundum quam] sed non *D* ‖ esset] eam *A* ‖ <non> sensisset *D* **55–56** fidem et informacionem *G* **56** ymaginationes *C* **57** est aliud *B* **58** hec *C* ‖ [ut] *D* ‖ cogitā *D* ‖ res absentes *A* **59** quasi] contra *D* ‖ ideo] iam *C* **60** [in (2)] *B G* ‖ comprehensibile] apn̄si^le *D* **61** <scilicet> cuius (1) *G* ‖ [cuius (1) — comprehensibile] *A D* ‖ [est] *C* **62** est principium *A C* ‖ cognitio *C* ‖ [Et] *C* ‖ iam diximus] ideo dixit *D* **63** cogitā *D* **63–64** [neque — materialis] *G* neque — materialis G^2 **65** [dictis in] *A* **67** cogitām *D* **68** cogitā componat *D* **69** singula *D* ‖ declaratum] dem.^a *A* **70** congregacio *A* ‖ enim] omnium *D* ‖ [nisi] *C* **71** intellectuum *B* ‖ compresentare *C* **72** illa in *A* eam *D* ‖ quod esset *D* **73** fuerit *C* ‖ <in> presentia *D* ‖ cadit *B* ‖ cogitativa *A* **75** actio] actu^m *G* **76** notavit *C* **77** generabilem et corruptibilem esse *D* ‖ cor^lem *B* **79** ventriculum] unum circulum *A C D* **80** [est] *A* ‖ generalis et cor^lis *B* ‖ et] neque *A*

intelligit intellectus materialis. Et ideo, sicut dicit Aristoteles,
non rememoramur post mortem, non quia intellectus
est generabilis et corruptibilis, sicut aliquis potest
existimare.

34. *Et cum iudicaveris quod delectabile est illic aut* 431b8
hic, tunc contristabile erit aut fugitum aut
quesitum; et sic universaliter in actionibus. 431b10
Falsitas enim et veritas sunt sine operatione.
Et sunt ambo in eodem genere, et in bono et
in malo; sed differt quia dicitur simpliciter
et in termino. 431b12

Et cum iudicaveris per sensum quod delectabile
est illic aut hic, tunc contristabile apud intellectum erit
aut fugitum, si intellectus existimaverit illud esse malum,
aut quesitum, si existimaverit illud esse bonum.
Et sic universaliter accidit intellectui cum sensu in omnibus
actionibus, scilicet aut contradicere ei videndo quod contristabile
est bonum et querendo illud quod fugit sensus, aut
convenire cum eo videndo delectabile esse bonum. Deinde dixit:
Falsitas enim et veritas sunt sine operatione. Et sunt in
eodem genere. Ita cecidit albedo in scriptura. Et potest
esse: *Falsitas enim et veritas sunt*, etc., idest, falsitas enim
et veritas existentes in intellectu speculativo sunt alie
a falsitate et veritate existentibus in intellectu operativo.
Deinde dixit: *Et sunt in eodem genere, et in bono*
et in malo. Et potest intelligi quod hec duo sunt in eodem
genere quia utrunque est cognitio, et quia veritas
est in genere boni et falsitas in genere mali. Et potest intelligi

82 [dicit] *D* **83** rememoratur *A D* rememorabimur *B* **84** generalis et cor^lis *B*
34. **1** iudicamus *C* **2** est aut fugitur *D* **4** veritas enim et falsitas *A* veritas et falsitas *D* falsitas et veritas *B* ‖ operone *D* **5** [et (2)] *B* **6** [in] *B D G* ‖ differunt quod *D* **7** [et] *D* ‖ in] sine *B* **8** Et] et cum iudicaveris quod delec. etc. *A* Idest *C D* **9** aut] vel *A* **10** cogitaverit *D* ‖ illud] (G^2) illum *B G* eum *D* **11** estimaverit illum *B D G* illud estimaverit *C* ‖ bonum] (G^2) malium *G* bonum [deinde dixit falsitas enim et veritas] *D* **12** sic] (A^2) si *A* ‖ cum] in *B* **13** scilicet] Sed *D* ‖ videndo] in dicendo *C* **14** est] ei *D* ‖ [illud] *D* **15** cum] in *B* ‖ videndo] in dicendo *A* in alb' *C* **16** veritas enim et falsitas *A* **16–17** in eodem] eadem *D* **17** accidit *A* ‖ [albedo] *C* ‖ scriptum *A C D* sciptura *G* **20** [a] *C* ‖ veritate et falsitate A^2 *D* virtute et falsitate *A* ‖ existentibus] (G^2) existentes *G* ‖ [operativo] *D* **21–26** [et (2) — genere] *D* **21** in (2)] [in omni] *G* **21–22** malo et in bono *A* **22** [in (1)] *G* ‖ [Et (2)] *A B C G* Et *Crawford* ‖ <et> quod *G* **24** <est> in (2) *A* ‖ [Et (2)] *C*

hoc quod dixit: *in bono et malo*, ut sit expositio eius quod dixit: *et sunt in eodem genere*. Et quasi dicit: et sunt in eodem genere, idest in bono et malo. Et cum declaravit quod ambo collocantur sub bono et malo, declaravit illud per quod dividuntur. Et dixit: *sed differt*, etc. Idest, sed tamen dividuntur, quia veritas est in intellectu speculativo bonum absolute et falsitas est in eo malum simpliciter, in operativo autem veritas est bonum in respectu et secundum conditionem (et hoc intendebat cum dixit: *et per terminum*), falsitas vero est malum in respectu illius finis qui est inveniendus. Et potest intelligi per hoc quod dixit: *et per terminum*, idest per finem; scilicet et dividuntur quia hoc est bonum simpliciter, et hoc bonum in respectu finis positi. Et intentio propinqua est in istis duobus.

431b12 **35.** *Et scit etiam res que dicuntur negative, secundum quod simus in eo quod est simus non dividitur, in eo autem quod est concavum, si intellectus intellexerit, tunc intelliget intentionem*
431b15 *concavitatis denudatam a carne. Sed intentiones mathematice non sunt singularia*
431b16 *hoc modo.*

Intendit per *res que dicuntur negative* res mathematicas. Et intendit per negationem abstractionem a materia. Et intendit quod, quando intellectus intelligit res secundum abstractionem a materia, non facit hoc

25 <et> in *G* ‖ bono et <in> malo *A* malo et in bono *C* **26** Et quasi dicit] etc. a.d. *D* **26–27** [Et (2) — genere] *A B C* et — genere B^2 **27** [idest] *C* et *A D* ‖ [in (2)] *D* ‖ <in> malo *A C* **28** sub bono et malo collocantur *C* **29** per illud *C* ‖ dixit <etc.> *G* ‖ sed] et *D* ‖ differunt *C D* **30** [est] *D* **31** bonum] beatum *C* **32** simpliciter malum *A C* **33** in] et *D* **33–35** [et (1) — respectu] *D* **33** conditionem] divisionem *A* **34** [et] *B* **36** [per (1)] *A C* ‖ [et] *C* ‖ per (3) <terminum idest per> *A* **37** [et] *D* ‖ quia] per *D* ‖ [est] *D* **38** <est> bonum *A* ‖ finis <illius> *A* fieri *D* ‖ compositi *D* **39** [in] *B D* ‖ duabus *B C D*

35. **1** scit] sciuntur *B* scitur *D G* ‖ etiam] est *D* **2** simus (1)] sumus *D* ‖ [in — simus (2)] *A* ‖ est simus] scimus *C* **3** [autem] *D* ‖ concavum] contrarium *C* ‖ si] sic *A* **4** intellexerit <te> *D* intellexit *B* **5** denudate *D* ‖ carne] materia *D* **6** singularia] (*C*) intelligibilia C^2 super gloria *D* **9** <et scit etiam res> Intendit *A* ‖ per] (A^2) quod *A* ‖ [res (2)] *D* **10–11** a materia] aliam *D* **11** quandoque *C* autem *D* **12** secundum] per *A* sed *D* ‖ [a materia] *G* a materia G^2 ‖ facit] sunt *D*

quia sunt in se non in materia, sicut quidam existimaverunt, sed hoc quod facit, scilicet quia intelligit ea non in materia licet sint in materia, est ac si intelligeret simum, in eo quod est simum, divisum a materia; sed simus in eo quod est simus impossibile est ut dividatur a materia; genus autem eius, quod est concavitas, possibile est ut dividatur a materia. Et innuit per hoc quod ista possibilitas in abstractione istorum ab intellectu est consequens naturas et quiditates eorum, non quia accidit eis quia sunt non in materia. Deinde dixit: *Et intentiones mathematice*, etc. Idest, et modus essendi intentionum mathematicarum extra animam non est sicut modus secundum quem sunt in anima. Et iste sermo potest legi sic: et intellectus etiam potest scire res mathematicas per aliquem modum diffinitionis; intelligere enim diversatur secundum diversitatem nature intellecti, v. g. quod simus in eo quod est simus non dividitur quando intelligitur, in eo autem quod est concavitas, tunc, si intellectus intellexerit eum singularem per se, non intelliget intentionem concavitatis nisi denudatam a carne. Et exemplum quod induxit supplet illud quod diminuitur a sermone.

1 **36.** *Et sicut res abstracta intelligitur cum intelligit istas res (illud* 431b16
1 *enim quod est in actu universaliter est intellectus qui est in actu), et cogitatio nostra in postremo erit utrum possit intelligere aliquam rerum abstractarum, cum hoc quod ipse est abstractus a*
5 *magnitudine, aut non.* 431b19

14 hoc] (A^2) homo *A* ‖ quod] quia *A* quid *B* **15** [non] *D* ‖ [est] *A D* ‖ intelligerent *B G* **16–17** [simum (2) — est (1)] *D* **16** diversum A^2 *B* divisibilium *A* **17** [simus (2)] *A* ‖ ut dividatur] dividi *C* **18** [est] *G* **19** ut] quod *C* **20** illa *B D* ‖ possibilitas] po^{tas} *B* ‖ <est> in *D* ‖ illorum *B* ‖ ad intellectum *C* **21** earum *A B C D* **22** <hoc> accidit *G* ‖ in non *G* **23** [et (2)] *A* **26** ille *B* ‖ legi] intelligi *B* ‖ etiam] non *G* **28** enim] autem *C* ac *D* ‖ diversatur] (A^1) diversitatem *A* diversantur *D* **29** nature intellecti] vero intellectu *D* **30** [est] *A B D* ‖ quando] in eo quod *C* **32** [per se] *D* ‖ intelligeret *B* intelligit *G* **33** nisi] ubi *C* ‖ denudata *D* **34** suplet *C G* est sic plet *D* ‖ id quod dividitur *D*

36. **1** res abstracta] (D^2) subtracto *D* abstracta *A* ‖ [intelligitur] *G* ‖ [cum] *A B C D G* cum *Crawford* ‖ intelligit istas res] intelliget res istas *D* intelligit istas *C* ‖ enim] omni *D* ‖ [est in] *D* **2** qui] quod *D* **3** aliquam] a materia *D* **4** quod] et *D* ‖ ipsum *C* ‖ <non> est *A C D*

Et quemadmodum res quam intellectus abstrahit
fit intellectus quando abstrahit et intelligit ipsam,
cum necesse est universaliter in intellectu ut illud quod est
intellectum in actu sit intellectus in actu, oportet nos perscrutari
et cogitare in postremo utrum iste intellectus
qui est in nobis possit intelligere aliquid quod est in se
intellectus, et abstractus a materia, sicut intelligit illud
quod facit ipsum intellectum in actu postquam erat intellectus
in potentia. Et dixit: *cum hoc quod est abstractus
a magnitudine*. Ita cecidit in hac scriptura. Et
si est vera, sic debet intelligi: idest, debemus in postremo
cogitare utrum sit possibile quod intellectus qui est in
nobis intelligat res abstractas a materia secundum quod
sunt abstracte a magnitudine, non secundum comparationem
ad alterum. Et cecidit in alia scriptura loco
istius sermonis sic: *et in postremo perscrutabimur utrum
intellectus, essendo in corpore, non separatus ab eo, possit
comprehendere aliquod eorum que separantur a
corporibus, aut non*. Et ista questio est alia a predicta.
Ista enim questio est concedentis quod intellectus qui
est in potentia intelligit formas abstractas a materia
simpliciter, non secundum quod est copulatus nobiscum;
et secundum hanc intentionem erit perscrutatio utrum
potest intelligere formas secundum quod est copulatus
nobiscum, non utrum possit intelligere formas simpliciter.
Et illa intentio est dicta a Themistio in suo libro
de Anima; et prima questio, quam intendebat in postremo,
est dimissa.

Oportet igitur prius perscrutari utrum sit possibile
quod intellectus materialis intelligat res abstractas aut non;

6 <et sicut abstracta etc. dicit> Et *A* *ic. et *D* Sic̄. et D^2 Dicit et *G* ‖ quas *C* **7** fit] sit *A C D* sic *G* ‖ <quod est intellectum> abstrahit *B* quod est intellectus abstrahit B_2 ‖ [et] *G* et ⌊et⌋ *A* ‖ [et intelligit] *C* ‖ ipsum *D* eam *A* **8** [cum] *D* ‖ [est (1)] *D* ‖ intellectum *C* ‖ ut] (A^2) in *A* ‖ [illud] *D* istud *C* **8–9** [quod est intellectum] *B* quod est intellectum B^2 quod est intellectu *D* **9** actu (1)] (C^2) actum *C* **10** postremo] (G^2) extremo *G* ‖ ille *B D* **11** [in se] *A* **12** sicut] si *D* ‖ intelligit <ipsum> *A* intelligⁱ *D* ‖ illud] id *D* **15** cecidit] (G^2) cedit *G* ‖ [Et] *A* **16** [si est vera] *D* si est ita *A* sic est vera *C* ‖ sic] sed *C* ‖ idest] et *C* ‖ <sic> debemus *G* **17** quod] ut *B* **18** intelligit *A* **19** [sunt] *D* **20** accidit *D* ‖ loco <sic> *A* **21** [et] *B* ‖ perscrutabitur *A* ‖ utrum] itᵐ *D* **23** aliquod eorum comprehendere *C* ‖ aliquid *D* **25** illa *B* **26** in] cum *A* ‖ intellexit *C* **28** perscrutatio erit *A* **29** possit *D G* **30** nobiscum] (*C*) nobis ei C^2 ‖ potest *B* posset *D* **32** questio

Deest codex C: ⌊<est>⌋ *D* ‖ ⌊<primo>⌋ postremo *D* **33** divisa *A* **34–56** [Oportet — Nichomachia] *C* **34** primo *D*

et si intelligit eas, utrum est possibile ut intelligat eas
secundum quod est copulatus nobiscum, aut non. Et ideo possibile
est quod in exemplari a quo transtulimus hunc sermonem
ceciderit hec particula *non*, ita quod sic debeat
legi: *et cogitatio nostra erit in postremo utrum possit
intelligere aliquam rerum abstractarum, cum hoc quod
est non abstractus a magnitudine*, idest secundum quod
est tangens magnitudinem et copulatus nobiscum, ita
quod nos intelligamus illum intellectum quem ipse
intelligit. Et ista perscrutatio quam intendit valde est
difficilis et ambigua, et oportet nos perscrutari de hoc
secundum nostrum posse.

Dicamus igitur: qui autem ponit intellectum materialem
esse generabilem et corruptibilem nullum modum, ut michi
videtur, potest invenire naturalem quo possumus continuari cum
intellectibus abstractis. Intellectus enim debet esse intellectum
omnibus modis, et maxime in rebus liberatis a materia.
Si igitur possibile esset quod substantia generabilis et corruptibilis
intelligeret formas abstractas et reverteretur idem
cum eis, tunc possibile esset ut natura possibilis fieret necessaria,
ut Alfarabius dixit in Nichomachia; et hoc necessarium
est secundum fundamenta sapientum.

Nisi aliquis dixerit quod illa intentio quam intendit
Alexander, scilicet de existentia intellectus adepti, non est
informatio facta de novo in intellectu materiali, que ante
non erat, sed ipse copulatur nobiscum copulatione adeo
quod sit forma nobis per quam intelligimus alia entia, sicut
apparet ex sermone Alexandri. Licet non appareat ex eo
modus ex quo ista continuatio sit possibilis; quoniam, si posuerimus

36 [eas (2)] *B* **37** Et] etiam *A* ‖ inpossibile *A* **38** [est] *A* ‖ transtulimus] (A^2) transtulumus *A* tantum tullumus *D* **39** hec] huius *D* ‖ ita quod] itaque *A* ‖ debet *A* **40** postremo] (A^2) postrema *A* **41** [quod] *D* **42** abstractum *D* ‖ <materia vel a> magnitudine *A* **43** [est] *D* ‖ copulatur *B G* **44** nos] non *D* ‖ intelligimus *A B* ‖ intellectum] tellm̄ *D* ‖ quem] quod *G* **45** intellexit *A* ‖ illa *B D* **45–46** difficilis est *A* **46** ambigua <est> *A* **47** posse nostrum *D* **48** autem] ante *B* **49** esse — corruptibilem] generabilem et coᵘrlem esse *B* **49–50** [ut michi videtur] *B* **50** [naturalem] *B* **51** intellectis abstractis *A* sit intellectus abstractus *D* ‖ intellectum] intellectus *D* **52** [modis] *B D* modis B^2 **53** generalis et corporalis *B* **54** intelligeret *A* ‖ abstractas ⌊<a materia>⌋ *G* **55** ut] in *A* **56** [ut — Nichomachia] *A* ‖ dixit <scilicet in libro de vitiis et virtutibus> *D* ‖ nichomachio *D*

Deest codex C

57 sapienter *G* **58** Nisi] J_1 si igitur *A B C D G J* ‖ dixit *A* ‖ quod] ut *C* utrum C^2 ‖ ista *C* ‖ intentio] ratio *A C* **59** Alexander] aristoteles *C* ‖ [scilicet] *A* **60** formatio *D* ‖ [in] *A* cum *C* ‖ [materiali] *A* ‖ qui *C* ‖ ante] autem *A* **61** copulatur] copulatus est *D* **62** firma *A* ‖ per quam] postquam *A B C* ‖ alia] illa *D* **63** ex eo] in eo *B* ei *D* **64** continuaco *A* ‖ sit] sic *C* **64–65** [sit — continuatio] *D* **64** quoniam] quam *G*

quod ista continuatio est facta postquam non erat, sicut
est necessarium, continget ut, in illa hora in qua ponitur
esse, sit transmutatio in recipiente aut in recepto aut in
utroque. Et cum impossibile est ut sit in recepto, remanet
ut sit in recipiente; et cum in recipiente fuerit transmutatio
existens postquam non erat, necessario erit illic
receptio facta ex novo, et substantia recipiens facta
ex novo postquam non erat. Cum igitur posuerimus
receptionem factam ex novo, continget predicta questio.
Et si non posuerimus receptionem propriam nobis,
non erit differentia inter continuationem eius nobiscum
et continuationem eius cum omnibus entibus,
et inter continuationem eius nobiscum in hac hora et
in alia hora, nisi ponamus continuationem eius nobiscum
esse secundum modum alium a modo receptionis.
Quis igitur est iste modus?

Et propter latentiam istius modi secundum Alexandrum videmus ipsum ambigere in hoc. Quandoque igitur dicit quod illud quod intelligit intellectum abstractum non est intellectus materialis neque intellectus qui est in habitu; et hec sunt verba eius in libro de Anima. Intellectus igitur qui intelligit hoc est ille qui non corrumpitur, non intellectus subiectus materialis; intellectus enim materialis corrumpitur per corruptionem anime, quia est una virtus illius, et cum iste intellectus fuerit corruptus, corrumpetur sua virtus et sua perfectio. Deinde, postquam declaravit quod necesse est ut intellectus qui est in nobis qui intelligit formas abstractas sit non generabilis neque corruptibilis, narravit quod iste intellectus est intellectus adeptus secundum opinionem Aristotelis, et dixit: *Intellectus igitur qui non corrumpitur est iste intellectus qui est in nobis abstractus,*

65 illa *B* ‖ [ista continuatio] *A* **66** contingeret *A* ‖ in illa] nulla *C* **68** [Et] *C* Ut *D* ‖ [in] *C* in C^2 **69** fuerit] fuit *G* **70–72** [necessario erit illic — erat] *A* necessario erit — erat A^2 **70** illic erit *C* **72** igitur] ergo *A* **73** ex] quod *D* ‖ continget] (C^2) contingere *C* **75** [non] *D* **76–77** [et — nobiscum] *A* **77** [inter] *D* ‖ [eius] *C* **77–78** [et in alia hora] *A* **78** posuerimus *A* ‖ nobis *D* **79** [esse] *A* esse et continuationem eius in omnibus entibus et inter continuationem eius nobiscum *C* ‖ modum <a> alium *C* alium modum *D* **80** igitur est iste] est igitur ille *B* **81** placenciam *A* **82** ambiguere *C* ‖ Quandoque] quoniam *A C* **86** hic *A* ‖ est] (C^2) esse *C* ‖ non (2)] neque *A* **86–87** [non (2) — corrumpitur] *D* **87** [subiectus] *C* substantia *A* subiecti *B G* subiectus *J* **88** quia] *Crawford* qui *A C D G* que *B* ‖ illius] ipsius *D* **89** ille *B* **90** perfectio et sua virtus *A* **91** ut] quod *A C* **92** generalis neque corporalis *B* **93** ille *B G* ‖ [<non>] est *G* **95** ille intellectus *C* intellectus iste *D* ‖ <et> abstractus *D*

quem vocat Aristoteles adeptum quia est in nobis ab extrinseco, non virtus que est in anima neque habitus per quem intelligimus alias res et intelligimus etiam istum intellectum.

Si igitur intendebat per *intellectum adeptum*, per quem intelligimus intelligentias abstractas, intelligentiam agentem, tunc sermo in modo continuationis istius intellectus nobiscum adhuc remanet. Et si intendebat intellectum abstractum alium ab agenti, ut apparet ex opinione Alfarabii in sua epistola de Intellectu, et secundum etiam quod possumus intelligere ex manifesto istius sermonis, tunc questio etiam in modo continuationis istius intellectus nobiscum eadem est cum questione in modo continuationis intellectus agentis apud opinantem quod agens est idem cum adepto. Et hoc est manifestius de sermone Alexandri. Hoc igitur dixit in modo continuationis intellectus qui est in actu nobiscum in suo libro de Anima.

Quod autem dixit in quodam tractatu quem fecit de Intellectu Secundum Opinionem Aristotelis videtur contradicere ei quod dixit in libro de Anima. Et hec sunt verba eius: *Et intellectus qui est in potentia, cum fuerit completus et augmentatus, tunc intelliget agentem; quoniam, quemadmodum potentia ambulandi quam homo habet in nativitate venit ad actum post tempus quando perficitur illud per quod fit ambulatio, ita intellectus, cum fuerit perfectus, intelliget ea que sunt per suam naturam intellecta, et faciet sensata esse intellecta, quia est agens.* Et manifestum istius sermonis

96 vocat] notat *C* ‖ Aristoteles] [adeptum] alexander *A* ‖ quia] *Crawford* qui *A B C D G* **97** qui *C* ‖ nec *D* **98** quem] *Crawford* quem aut per quam *A B G* quam *C* quam aut per quem *D* ‖ intelligimus (1)] intelligamus *A* **100** [Si — intellectum] *C* ‖ <istum> intellectum *A* ‖ quam *C* **101** intelligentias] intellectivas *C* **102** intellectus] *Crawford* intellecti *A B C D G* **103** si] sic *D* ‖ intendebat intellectum] (A^2) intellectum intendebat *A* intendebat alium intellectum *G* **105** <ut apparet> in *D* ‖ intellectiva *C* ‖ [et] *C* **106** quod possumus etiam *B* ‖ illius *A* sui *B* **107** etiam questio *C* **107–108** in—in] in continuacione vel in hoc *A* in hoc modo continuacionis istius intellectus eadem est cum questione in A^2 **108** [intellectus] *G* **109** agentis] (A^2) opinantis *A* **110** [idem] *A* idem A^2 **111** de] ex *B* ‖ igitur] ergo *C* **112** nobiscum est in actu *B* est in actu universaliter *A C* **113** libello *D* **116** qui *D* ‖ Et] ?cum *D* ‖ [hec] *A* ‖ [sunt] *D* **117** [Et] *D* **118** completus] copulatus *A* **119** [quoniam] *D* ‖ <in> potentia *D* **120** habet homo *D* ‖ ad] in *D* **121** quando] quam *C* **122** ita] inta *D* **123–124** intellecta esse *D* **124** quia] quod *B*

contradicit sermoni eius in libro de Anima, et est
quod intellectus qui est in potentia non intelligit illum
qui est in actu.

Sed cum aliquis intuebitur omnes sermones istius
viri et congregabit eos, videbit ipsum opinari quod, quando
intellectus qui est in potentia fuerit perfectus, tunc
intelligentia agens copulabitur nobiscum, per quam
intelligemus res abstractas, et per quam faciemus
res sensibiles esse intellectas in actu, secundum quod ipse efficitur
forma in nobis. Et quasi intendit per hunc sermonem
quod, intellectus qui est in potentia quando fuerit perfectus
et completus, tunc copulabitur cum eo iste intellectus
et fiet forma in eo, et tunc intelligemus per ipsum
alias res; non ita quod intellectus materialis intelligat ipsum
et propter illud intelligere fiat continuatio cum hoc
intellectu, sed continuatio istius intellectus nobiscum
est causa eius quod intelligit ipsum et intelligimus per
ipsum alias res abstractas.

Et potes scire quod ista est opinio istius hominis per
hoc quod dixit in illo tractatu: *Illud igitur intellectum per
suam naturam, quod est intellectus in actu, cum fuerit
causa intellectus materialis in abstrahendo et in formando
unamquanque formarum materialium ascendendo
apud illam formam, tunc dicetur quod est adeptus agens;
et non est pars anime neque virtus anime, sed fit in nobis
ab extrinseco quando nos intellexerimus per ipsum.*
Manifestum est igitur quod intelligit per hunc sermonem
quod, quando intellectus qui est in actu fuerit causa
secundum formam intellectus materialis in actione
eius propria (et hoc erit per ascensionem intellectus materialis

125 sermoni] (C_2) sermonem *C* **125–126** quod est *D* **126** [non] *A B C D G* non *Crawford* ‖ intelligitur *G* ‖ istum *C* **128** Sed cum] sicut si *A* scilicet cum *D* ‖ quis *B* ‖ intueatur *A* ‖ illius *A* **129** eas *G* ‖ ipsum] eum *D* **131** copulatur *G* **132** intelligimus *A* ‖ [et] *D* **133** perficitur *A D* **134** forme *D* **136** [iste] *D* ille *B* **137** [forma] *A* ‖ intelligimus *D* **138** [non] *A* ‖ intelligat <per> ipsum *B* comprehendat ipsam et intelligat *A* comprehendat ipsum et intelligat A^2 **139** propter] per *A* ‖ continuatio cum] continuatum *A* continuatio in *G* **140** intellectu] (A^2) intellectum *A* ‖ illius *A* **141** [est] *D* ‖ eiusque *D* est *C* ‖ intelligit] intelligimus *G* **141–142** [et — abstractas] *D* **141** intelligimus] intelligit *A C* ‖ [per] *G* per G^2 **143** potest *D* ‖ illa *B* ‖ [est] *D* ‖ hominis istius *C* istius habitus *D* **144** [hoc] *C* ‖ <ipse> dixit *A* ‖ Illud] illum *A* istud *G* **145** naturam] materiam *A* **146** informando *A* **147** formam *A* ‖ materialium] naturalium *D* ‖ abstrahendo *B* **148** illam] ipsam *A* ipsum *C* istam *G* ‖ adeptus ⌊<tunc dicetur quod est adeptus>⌉ *A* **149** [est] *B D G* ‖ [in] *C* **153–154** [in — materialis] *D* **154** hoc] tunc *A* ‖ asscencionem *A* ascenscionem *B* ascentionem *C* assencionem *G* ‖ [materialis] *A*

apud illam formam), tunc dicetur intellectus adeptus,
quoniam in illa dispositione erimus intelligentes per
ipsum quoniam est forma nobis; quoniam tunc erit ultima
forma nobis.

Sustentatio igitur istius opinionis est quod intellectus
agens est primo causa agens intellectum materialem
et intellectum qui est in habitu, et ideo non copulatur
nobiscum primo et intelligimus per ipsum res abstractas.
Cum igitur intellectus materialis fuerit perfectus,
tunc agens fiet forma materialis, et copulabitur
nobiscum, et intelligemus per ipsum alias res abstractas;
non ita quod intellectus qui est in habitu intelligat
hunc intellectum, cum intellectus qui est in habitu
est generabilis et corruptibilis, iste autem non est
generabilis neque corruptibilis.

Sed huic contingit questio predicta, et est quod hoc
quod modo est forma intellectui qui est in habitu, postquam
non erat, provenit ab aliqua dispositione facta de novo
in intellectu qui est in habitu que est causa quare
ille intellectus est forma intellectui qui est in habitu
postquam non erat. Et si ista dispositio non est receptio in
intellectu qui est in habitu ad intellectum agentem, quid
ergo est ista dispositio? Quoniam, si fuerit receptio, continget
ut generatum recipiat eternum et assimiletur ei,
et sic generatum fiet eternum; quod est impossibile.

Et ideo videmus Alfarabium in postremo, cum credidit
opinionem Alexandri esse veram in generatione intellectus
materialis, quod fuit necesse apud ipsum secundum hanc opinionem
opinari quod intelligentia agens non est nisi causa
agens nos tantum; et hoc manifeste dixit in Nichomachia.

156 quoniam] quando fuerit *A* **157–158** [quoniam (2) — nobis] *A* **160** prima *A C* ‖ intellectam *A* **161–162** [intellectum — et] *D* **161** copulabitur *A* **162** intelligemus *A* **164** forma materiali *G* materialis forma *C* **165** intelligimus *A* ‖ ipsum] illum *D G* **166** intelligit *A* **167** <.m.> intellectum *D* ‖ qui] (C^2) que *C* **168** generalis et corporalis ille *B* ‖ **169** generalis neque corporalis *B* **170** huic] (A^2) hic *D* ‖ est quod] hec est *C* **171** [quod] *D* ‖ [postquam] *A* et A^2 **172** pervenit *D* ‖ dispositione] (C^2) ⌊specie⌉ dispositione *B* diffinitione *C* **173–176** [que — habitu] *A* **174** intellectus ille *D* ‖ intellectui] in intellectu *B* **174–176** [intellectui — intellectu] *D* **176** intellectum] intelligendum *B* ‖ agentem] (A^2) gentem *A* ‖ quid] que *G* **177** ergo est] *I* igitur est *A C* est ergo *B G* ergo *D* ‖ illa *B* ‖ Quoniam] quia *A C* **178** suscipiet *C* ‖ assimulatur *C* **179** fiet] erit *A C* ‖ inpossibile est *C* **180** alfrabium *C* ‖ cum] non *C* **181** intellectus <Intellectus> *D* **182** [quod] *A B C D G* quod *J* ‖ necesse fuit *A C* ‖ opinionem hanc *C* **183–184** causa agens tantum nos *G* contra nos tantum *A* causa tantum A^2 circa nos tantum agens *D* **184** rithomathia *C*

Et est contra suam opinionem in epistola de Intellectu;
illic enim dixit esse possibile ut intellectus materialis
intelligat res abstractas; et est opinio Avempeche.
Iste igitur sunt questiones ponentibus intellectum materialem
esse generatum, et quod finis est continuari
cum abstractis.

Et videmus etiam quod sequuntur ponentibus ipsum
virtutem abstractam questiones non minores istis.
Quoniam, si in natura istius intellectus materialis est quod intelligat
res abstractas, necesse est ut semper, in futuro et in preterito,
sit intelligens eas. Existimatur igitur quod consequitur hanc
positionem quod statim cum intellectus materialis nobiscum
continuatur statim continuatur nobiscum intellectus agens;
quod est inopinable, et contrarium ei quod homines ponunt.

Sed ista questio potest dissolvi per illud quod ante
posuimus, scilicet quod intellectus materialis non copulatur
nobiscum per se et primo, sed non copulatur nobiscum nisi
per suam copulationem cum formis ymaginalibus. Et
cum ita sit, possibile est dicere quod modus secundum quem
copulatur nobiscum intellectus materialis est alius a modo
secundum quem copulatur ipse cum intellectu agenti. Et
si est alius, tunc nulla continuatio est omnino;
et si idem, sed primo est in aliqua dispositione et post
in alia, quid igitur est illa dispositio? Si autem posuerimus
quod intellectus materialis abstractus non habet
naturam intelligendi res abstractas, tunc ambiguitas
erit maior. Iste igitur sunt omnes questiones contingentes

185 opinionem suam *A C* ‖ epistola] opinione *D* **186** <de> esse *G* ‖ impossibile *C* speciale *D* **187** intelligit *G* colligat *A C* ‖ anenphec' *C* **188** [igitur] *D* ‖ questiones] opiniones *A C* ‖ ponentes *A* **189** quid *G* ‖ continuans *D* **191** [etiam] *B* ‖ sequuntur] *J* sequitur *A B D G* sequetur *C* sequentur C^2 ‖ ipsum] *Crawford* ipsam *A B D G* istam *C* **193** materialis intellectus *D* ‖ intelligit *A C* **194** [semper] *G* ‖ et <esse> *A* **195** estimetur *C* ‖ consequitur] cum sequitur *B D* **195–196** hanc positionem] ex hac positione *A C* **196** quod] quoniam *A C* quam *D* ‖ [statim] *G* ‖ cum] non *C* a natura *D* **196–197** nobiscum continuatur] *Crawford* nobis continuatur *A D* est nobis continuatur *C* continuatur nobis *B G* continuatur nobiscum *I* **197** [continuatur (2)] *C* ‖ nobis *A* **198** impossibile *A C D* **200** posuerimus *A* posumus *D* ‖ scilicet] idest *A C* **200–202–204** [non — ymaginalibus — materialis] *G* non copulatur nobiscum per se primo sed non copulatur nobiscum nisi per suam cognicionem cum formis ymag · · — materialis G^1 **201** [per — nobiscum (2)] *B* **202** copulacionem suam *A* ‖ ymaginalibus] *J* ymagina^{bus} *A* ymagi^{bus} *B* ymaginibus *C* imaginabilibus *D* **203** cum ita] (C^2) ita cum *C* **204** [est] *C* ‖ modo] materia *G* **205** copulantur *C* ‖ [ipse] *B* ‖ [Et] *A* **206** continuatio erit *C* est *A* est continuatio A^2 *D* ‖ [omnino] *D* **207** sed primo] si in principio *D* ‖ alia *D* **207–208** [et (2) — dispositio] *D* **208** autem] igitur aut *C* **211** ille *B* ‖ igitur] enim *C* ‖ sunt omnes questiones] sunt questiones *A* questiones sunt *C* ‖ contingentes] cogentes *C*

ponentibus quod perfectio humana est intelligere
res abstractas.

Et oportet nos etiam narrare sermones ex quibus existimatur
consequi quod habemus naturam intelligendi
in ultimo res abstractas; isti enim sermones sunt valde oppositi
illis; et forte per hoc poterimus videre veritatem.
Causa autem istius ambiguitatis et laboris est quia nullum
sermonem ab Aristotele invenimus in hac intentione,
sed tamen Aristoteles promisit hoc declarare.

Dicamus igitur quod Avempeche multum perscrutabatur in
hac questione et laboravit in declarando hanc continuationem
esse possibilem, in sua epistola quam vocavit Continuationis
Intellectus cum Homine; et in libro de Anima et
in aliis multis libris videbitur quod ista questio non
recessit ab eius cogitatione, neque per tempus nutus unius
oculi. Et nos iam exposuimus illam epistolam secundum
nostrum posse. Hoc enim quesitum valde est difficile,
et cum talis fuit dispositio Avempeche in hac questione,
quanto magis alterius hominis! Et verbum Avempeche
in hoc est firmius aliorum, sed tamen occurrunt
ei questiones quas narravimus. Et oportet nos
narrare hic vias istius hominis, sed primo quod expositores
dixerunt in hoc.

Dicamus igitur quod Themistius sustentatus est in hoc per
locum a maiori. Dicit enim quod, cum intellectus materialis
habet potentiam ad abstrahendum formas a materiis
et intelligendi eas, quanto magis habet innatum intelligendi
ea que sunt primo denudata a materia. Et iste sermo
aut fiet ita quod intellectus materialis est corruptibile,

214 etiam nos *C D* ‖ [sermones] *B* ‖ [ex quibus] *D* **215** habemus] heus *C* ‖ natura *C* **216** isti enim] iste igitur *C* **218** [autem] *D* ‖ ambiguitatis istius *A* **218–222** [et — questione] *A* et laboris est · · nullum sermonem · · venimus ab aristotele · · hac itencione · · aristoteles promisit hoc de · · rare. Dica · · quod avenpeche · · perscrutabatur · · hac questione A^2 **218** quia] quod *B C* **219** invenimus ab aristotele *C* **220** permisit *C* promissit *D* **221** igitur] et enim *C* ‖ [quod] *D* ‖ anenph' *C* **222** laboravit] (B^2) laborit *B* **224** et (2)] etiam *G* **225** aliis multis] multis salus *D* ‖ videbatur quod *D G* et *A C* ‖ illa *B* **226** recessisset *D* ‖ cognitione *A C* ‖ nutus] ictus *C* mutus *G* **228** nostrum] (C^2) unum *C* **229** fuerit *A* ‖ expositio *D* oppinio *B* ‖ Avempeche] *J* alfarabii *A B D G* alpharabii *C* **230** [Et] *C* ‖ verbum] ut bene *D* ‖ avenphec *C* aven tamen *A* **231** firmius] (G^2) firmi *D* firmus *G* ‖ sed tamen] et sicut *C* **232** [Et] *C* **233** [hic] *D* ‖ [quod] *G* quid *C* **234** [in hoc] *A* in hoc per locum a maiori *B* **235** quod] quia *B D* ‖ [est] *D* **236** [cum] *A C* **237** habeat *D G* ‖ ad extrahendum *A* abstrahendi *D* ‖ materia *B* **238** intelligendi (1)] intelligendum *B* ‖ innatum] in actum *D* **239** primo] post *C* ‖ a] (A^2) ea *A* **240** aut fiet] auferetur *G* ‖ corporale *A B* cor^{le} *G*

aut non corruptibile, scilicet separabile aut non separabile.
Secundum autem opinionem dicentium quod intellectus
materialis est virtus in corpore, et generatus, iste sermo
erit sufficiens quoquo modo, non probabilis. Non enim sequitur
ut illud quod est visibile in se sit magis visibile
apud nos, v. g. color et lumen solis; color enim
minus habet de intentione visibilitatis quam sol, cum
color non est visibilis nisi per solem, sed non possumus
ita aspicere solem sicut colorem; et hoc accidit visui
propter mixtionem materie.

Si vero posuerimus quod intellectus non
est admixtus materie, tunc certe ille sermo erit verus, scilicet
quod illud quod est magis intelligibile magis comprehenditur;
quoniam quod comprehendit minus perfectum
(ex eis comprehendentibus que sunt non admixta materie)
necesse est ut comprehendat perfectius, et non
econtrario. Sed si hoc est necessarium de natura eius et
substantia, continget questio predicta, que est: quomodo
non continuatur nobiscum in principio, scilicet statim
quando intellectus materialis continuatur nobiscum?
Si igitur posuerimus quod in postremo continuatur
nobiscum, non in primo, debemus reddere causam.

Alexander autem sustentatur in hoc quesito super hoc
quod dico, et est quia omne ens generatum, quando
pervenerit ad finem in generatione et ad ultimam perfectionem,
tunc perveniet ad complementum et finem
in sua actione, si fuerit ex entibus agentibus, aut
in sua passione, si fuerit ex entibus passibilibus, aut in
utroque, si fuerit utriusque; v. g., non venit ad finem
in actione eius que est ambulare nisi quando venerit

241 non corporale *B G* non cor^le^ *A C* incorruptibile *D* ‖ separabile (1)] separabilia *C* ‖ non separabile] inseparabile *D* **243** virtutis *D* ‖ ille *B G* et ille *D* **244** erit] est *A* ‖ [non (1)] *C* ‖ probabilis] (*B*²) probalis *B* **245** ut illud] quod istud *C* **247** visibili *B* ‖ <quia> cum *C* quia tamen *A* **248** possimus *C* **249** <et> colorem *A C* **250** materie mixtionem *D* **251–252** [Si — materie] *A* ‖ est non *B*² est *B* **252** amixtus *D* **253** istud *C* ideo *D* ‖ magis est *D* **254** perfectionem *C* **255** comprehensionibus *C* ‖ non sunt *C* sunt *A* ‖ admixte *C* amixta *D* **257** necessarium est *B* necessarium *D G* **258** substantia] subiecti *C* ‖ contingit *D* ‖ predicta questio *A* ‖ quomodo] (*A*²) quoquo modo *A* **259–261** non — continuatur] non est continuatum *A* si igitur posuerimus quod postremo continuatur *A*² **259–260** [in — nobiscum] *D* **263** alleꝝ *D* **266** pervenit *B* veniet *D* ‖ finem et complementum *A* finem et ad complementum *C* **267** <perfectione vel in sua> actione *A* ‖ fuerit] non fuerint *A* ‖ entibus] (*C*²) euntibus *C* **267–268** [agentibus — entibus] *D* **268** fuerint *A C* ‖ entibus] (*C*²) euntibus *C* **269** fuerint *A C* ‖ utriusque <utriusque> *A* **270** que] quod *A C* ‖ quando] (*C*²) quoniam *C*

ad finem in generatione. Et quia intellectus qui est
in habitu est unum entium generabilium, necesse est
ut, quando venerit ad finem in generatione, veniat ad
finem in sua actione; et quia actio eius est creare intellecta
et intelligere ea, necesse est, cum fuerit in ultima
perfectione, ut habeat has duas actiones perfecte.
Et perfectio in creando intellecta est facere omnia intellecta
in potentia esse intellecta in actu; et complementum
in intelligendo est intelligere omnia abstracta et
non abstracta. Necesse est igitur, quando intellectus
qui est in habitu venerit ad complementum in sua generatione,
ut habeat has duas actiones.

Et in hoc sunt questiones non parve. Non enim est
manifestum per se quod complementum actionis eius
que est intelligere est intelligere res abstractas, nisi hoc
nomen quod est *ymaginari* diceretur de eis et rebus materialibus
univoce, sicut dicitur hoc nomen *ambulare*
de imperfectiori et perfectiori.

Et etiam, quomodo attribuitur actio propria intellectui
agenti, que est facere intellecta, intellectui generabili
et corruptibili, scilicet qui est in habitu? Nisi ponat
quod intellectus qui est in habitu sit intellectus
agens compositus cum intellectu materiali, ut dicit
Themistius, aut ponat quod forma postrema nobis
qua abstrahimus intellecta et intelligimus est composita
ex intellectu qui est in habitu et intellectu agenti,
ut Alexander et Avempeche ponunt, et sicut nos reputamus
etiam esse apparens ex sermone Aristotelis.

Et si etiam hoc posuissemus esse ita, non contingeret
ex complemento actionis eius que est creare intellecta

272 [in habitu est] *A* ‖ generalium *B* **273–274** veniat — et] veniet *A* **274** [et] *C* **275** <intellecta> intelligere *C* ‖ fuerint *A* **277** [intellecta (2)] *D* **278** [in (1)] *C* ‖ [in (2)] *C* ‖ [et] *D* **280** quando] quod cum *D* **281** veniet *C* **282** [duas] *A* **283** [in] *A* in *A*¹ **284** eius actionis *D* actionis est *G* **285** quod est intelligere *A*² *C* que *A* **286** <unum> nomen *C* unum *A* nomen nature *G* ‖ ymaginare *G* ‖ dicatur *A C* **287** univoce] in voce *D* ‖ nomen] unum *A* verbum *C* **288** imperfectiori et perfectiori] (*G*²) perfectiori et imperfectiori *A C* imperfectiori *D G* **289** [etiam] *C D* [quo] *A* etiam queritur *B* ‖ [attribuitur] *G* si attribuatur *A* si attribuit *C* **290** qui *D* ‖ <attribuitur> intellectui *B C D G* attribuitur *A* intellectui *I* **291** corporali *B* **291–292** [Nisi — habitu] *C* **295–296** intellecta — intellectu (1)] intellectum *D* **295** intelligimus] intellectus *A C* ‖ compositus *C* **296** intellectum agentem *D* **297** [et (1)] *D* **297–298** etiam reputamus *C* **299** [hoc] *A D* ‖ posuerimus *A C* ‖ ita esse *B* etiam ita esse *A* ‖ <quod> non *D* ‖ continget *A D* contingit *C*

nisi complementum actionis in intelligendo
ea, non in intelligendo res abstractas, cum intelligere
eas impossibile est ut attribuatur generationi, aut fieri
ab aliquo ente generato (v. g. ab intellectu qui
est in habitu) nisi per accidens; et si non, tunc generabile
efficietur eternum, sicut diximus.

Et contingit etiam sermoni dicenti quod forma qua extrahimus
intellecta est intellectus qui est in habitu compositus
cum intellectu agenti magna questio. Eternum
enim non indiget in sua actione generabili et corruptibili.
Quomodo igitur componitur eternum cum corruptibili
ita quod ex eis fiat una actio? Sed post loquemur de
hoc. Videtur enim quod ista positio est quasi principium
et fundamentum eius quod volumus dicere de possibilitate
continuationis cum rebus abstractis secundum Aristotelem, scilicet
positio quod forma postrema nobis qua extrahimus intellecta
et facimus ea per voluntatem nostram est composita
ex intellectu agenti et intellectu qui est in habitu.
Hoc igitur videmus de sermone expositorum Peripateticorum
in hunc finem esse possibilem, scilicet intelligere
in postremo res abstractas.

Avempeche autem multum loquebatur in hoc, et maxime
in epistola quam appellavit Continuationis Intellectus
cum Homine. Et illud super quod sustentatus
est in hac questione est hoc: primo enim posuit quod intellecta
speculativa sunt facta; deinde posuit quod omne
factum habet quiditatem; deinde posuit quod omne
habens quiditatem, intellectus innatus est extrahere illam
quiditatem; ex quibus concluditur quod intellectus
innatus est extrahere formas intellectorum et quiditates
eorum. Et in hoc convenit cum ipso Alfarabius in libro

301 [in] *D* **302** [ea — intelligendo] *C* ‖ [in] *A D* **303** ea *B C G* ‖ est impossibile *C* impossibile *D* **303–304** [aut — generato] *D* **305** ⌊<actu>⌉ habitu *D* ‖ generale *B* **306** efficeretur *B* fiet *A C D* **307** contingit *A* **310** corporali *B* cor^{li} *B*^{2} *C* **311** igitur] ergo *A C* ‖ corporali *B C* cor^{li} *B* **312** fiet *C* ‖ post] primo *A* prius *D* **313** hoc] isto *B* ‖ videbitur *C* ‖ illa *B D* **316** <quod> positio *A* potentia *C* **317** volutatem *B* **318** <cum> intellectu (2) *A* **319** igitur] ergo *A* ‖ vidimus *G* ‖ compositorum *A* ‖ perypateticorum *A C* perypatheticorum *D* peripatum *G* **320** [in hunc finem] *A* in hac fine *D* ‖ possibile *A B D G* ‖ <quia> intelligere *D* **321** abstracta *C* **322** avenpeth' *A* avenph'e *C* ‖ [autem] *A D G* **323** [appellavit] *A* vocavit *C D* **324** Homine <vocavit> *A* ‖ super] per *C* **325** hac] illa *G* ‖ possuit enim primo *D* **326** sint *B* ‖ facta] falsa *C* **327** factum] falsum *C* ‖ [factum — omne] *A* **327–328** [deinde — quiditatem] *D* **327** posuit] po^{t} *B* **328–330** [illam — extrahere] *A* **331** earum *A C* ‖ ipso] eo *A*

de Intellectu et Intellecto, et inde extraxit hoc Avempeche,
et cum hoc conclusit quod intellectus innatus est extrahere
formas intellectorum et quiditates eorum.

Et ivit in hoc per duas vias, quarum una est in epistola,
secunda autem in libro de Anima, et sunt vicinantes
se. In libro autem de Anima coniunxit huic quod intellectis
rerum non contingit multitudo nisi per multiplicationem
formarum spiritualium cum quibus sustinebuntur
in unoquoque individuo, et per hoc fuerit intellectum
equi apud me aliud quam intellectum eius apud
te. Ex quo consequitur secundum conversionem oppositi
quod omne intellectum non habens formam spiritualem
a qua sustentatur, illud intellectum est unum
apud me et apud te. Deinde coniungit huic quod quiditas
intellecti et forma eius non habet formam spiritualem
individualem cui sustentatur, cum quiditas
intellecti non est quiditas individui singularis, neque
spiritualis neque corporalis; intellectum enim declaratum
est quod non est individuum. Ex quo consequitur ut intellectus
sit innatus intelligere quiditatem intellecti cuius
intellectus est unus omnibus hominibus; et quod
est tale est substantia abstracta.

In libro vero de Anima posuit primo quod quiditas
intellecti secundum quod est intellectum si non fuerit
concessum nobis quod non habet quiditatem, et quod
non est simplex, sed composita (sicut est dispositio in omnibus
quiditatibus factis), et fuerit dictum quod quiditas
istius intellecti secundum quod est intellectum habet
etiam quiditatem, scilicet intellectum istius quiditatis,

332 <de> Intellecto *B* intellectus *C* ‖ inde] non *A* ‖ extrahit *A B C* ‖ evenph'et *C* **333** [hoc] *D* ‖ concluxit *D* ‖ est <scilicet quod intellectus innatus est> *C* scilicet quod intellectus innatus est *D* **334** earum *B C* **335** innuit *A C D* ‖ [in (1)] *A* per *C D* **336** secunda autem] et secunda *B* secunda *C* [secundum intellectus rerum] secundum autem *D* **336–337** [et — se] *C* et sunt vaticinantes se *A* **337** intellectus *A B C D* **339** cum] in *A C* a *G* ‖ sustinebantur *A C* **340–341** intellectus equi *A D* intellectus qui et *C* **341** [intellectum] *A B D G* intellectus *C* intellectum *I* **342** oppositioni *C* **343** quod <illud quod> *B D* illud quod *G* ‖ [non] *B* ‖ [spiritualem] *A C* **344** quo *A C D* ‖ sustentetur *B* **345** coniungit] *I* contingit *A B C D G* ‖ hoc *D* **346** intellectum et forma eius *C* et forma intellecti *A* ‖ [eius] *B* **347** qui *C* **348** intellecti ⌊<et forma eius non habet formam>⌉ *D* intellectum *C* ‖ singulis *D* **350** consequatur *D* **352** intellectum est unum *G* **353** est tale] talem *D* ‖ [est (2)] *A C* **354** vero] autem *D* ‖ primo possuit *D* **355** intellecti] intellectum *C* ‖ fuerit] fuit *C* **356** [et] *C* **357** [non] *A C D G* ‖ composita] cum potentia *C* **358** fuerint *C* ‖ [dictum] *A C* **359** intellecti] intellectum *D* **359–360** etiam intellectum habet *A*

tunc iste intellectus etiam erit innatus reverti et
extrahere illam quiditatem.

Et si non fuerit concessum nobis quod ista quiditas est
simplex et quod ens ex ea est idem cum intellecto, continget
in ea quod contingit in prima, et est quod etiam habeat quiditatem
factam. Et necesse est tunc aut ut hoc procedat
in infinitum, aut ut intellectus secetur ibi. Sed quia impossibile est hoc
procedere in infinitum (quia faceret quiditates et intellectus
infinitos diversos in specie esse, scilicet secundum quod quidam eorum
sunt
magis liberati a materia quam quidam), necesse est ut intellectus
secetur. Et cum secabitur, tunc aut perveniet ad quiditatem
que non habet quiditatem, aut ad aliquid habens
quiditatem sed intellectus non habet naturam extrahendi
illam, aut ad aliquid non habens quiditatem neque est quiditas.
Sed impossibile est invenire quiditatem quam intellectus non est
innatus extrahere a quiditate, quoniam ille intellectus tunc non
diceretur intellectus nisi equivoce (cum sit positum quod
intellectus innatus est abstrahere quiditatem in eo quod est
quiditas). Et impossibile est etiam ut intellectus perveniat ad
aliquid non habens quiditatem neque est quiditas; hoc enim quod neque
est quiditas neque habet quiditatem est privatio simpliciter.
Remanet igitur tertia divisio, et est quod intellectus
perveniat ad quiditatem non habentem quiditatem;
et quod est tale est forma abstracta. Et confirmavit hoc per
illud quod consuetus est Aristoteles dicere in talibus demonstrationibus,
scilicet quoniam, quando necesse est abscindere infinitum,
melius est abscindere eum in principio.

361 tunc] cum *A* ‖ [etiam] *D* ‖ innatus erit *D* ‖ [et] *C* **362** abstrahere *A* **363** illa *B* **364** <quod> cum *B* ‖ contingeret *C* contingit *D* **365** eo *A* ‖ primo *A* ‖ etiam habet *C* habet etiam *D* **366** [Et] *A B C D G* Et *J* ‖ aut ut hoc] aut ut *A* aut *C* ut aut in hoc *D* **367** secetur] (*A*) cecetur A^2 cescetur *C* securetur *D* ‖ [quia] *B* quia hoc *D* ‖ hoc est *C* est *B* **368** facere *G* ‖ [et] *D* **369** <multos et> infinitos *A* ‖ in specie esse diversos *A* ‖ esse] esset *C* ‖ [secundum] *D G* ‖ quedam *A C G* **370** liberata *A G* ‖ quedam *A C G* **371** secetur] (*A*) cecetur A^2 seccetur *D* ‖ secabitur] (*A*) cecabitur A^2 seccabitur *D* **372** [ad] *D* **373** [quiditatem] *A C* ‖ naturam] materiam *C* ‖ exercendi *B* extrahendam *C* exhendi *D* **374** [illam] *C* ‖ aut] aliquid *B* [ad] *A* ‖ aliquod *B D G* **375** reperire *A* inveniri *B D G* ‖ quam <quiditatem> *A C* **375–376** innatus non est *A* **376** iste *G* secundum *A* ‖ tunc] (A^2) sunt *A* **376–377** tunc non diceretur] non dicetur tunc *G* **377** sit positum quod cum *C* **378** extrahere *A* **379** [Et] *C* ‖ etiam est *D* est *A* est enim *C* **380–381** neque — quiditatem] *Crawford* neque est quiditas quia quod neque est quiditas neque habet quiditatem *A* et quod non habet quiditatem hoc enim *B G* et quiditatem non habet quiditatem hec enim *D* hoc enim est quod neque est quidditas et neque habet quidditatem *C* **381** simplex *B G* **382** igitur tertia] ergo secunda *C* **383** pervenit *B D G* **384** [est (1)] *A C* ‖ <sub> forma *A C* ‖ consumavit *D* **385** [est] *B* **386** [quoniam] *A C* **387** eam *G*

Erit igitur conclusio istius demonstrationis eadem
cum conclusione predicte demonstrationis. Quoniam, si non
addiderit hoc, poterit aliquis dicere multos intellectus
esse medios inter intellectum qui est in habitu et inter
intellectum agentem: aut unum, ut intendit Alfarabius
in suo tractatu de Intellectu et Intellecto, quem vocavit
illic *adeptum*, aut plures uno. Et existimatur quod Alfarabius
concedit hoc in suo libro de Generatione et Corruptione,
ubi dicit: *Quomodo consumuntur isti intellectus
medii?*, idest quorum esse posuimus inter intellectum speculativum
et inter intellectum agentem. Iste igitur sunt vie
magis firme per quas ivit iste homo in hac intentione.

Nos autem dicamus: si autem hoc nomen *quiditas* dicatur
de quiditatibus rerum materialium et de quiditatibus
intellectuum abstractorum modo univoco, tunc propositio
dicens quod intellectus innatus est abstrahere
quiditates in eo quod sunt quiditates erit vera; et similiter
si dicere intellecta esse composita et individua
composita fuerit univocum; si autem equivocum,
tunc demonstratio non erit vera. Quomodo autem
est valde difficile; manifestum est enim per se quod
hoc nomen *quiditas* non dicitur de eis pura univocatione
neque pura equivocatione. Utrum autem dicatur multipliciter
quod est medium indiget consideratione.

Sed si concesserimus hoc dici univoce, continget
predicta questio; et est quomodo corruptibile intelligit
quod non est corruptibile, secundum opinionem dicentium
quod intellectus materialis est corruptibilis

388 erit ergo *A* ergo est *C* ‖ conclusio] conl'o *C* ‖ istius] huius *A C* ‖ declarationis *C* **389** [cum] *B* ‖ determinationis *D* questionis *B* **390** [hoc] *G* ‖ potest *D G* ‖ [intellectus] *A* intellectos *C* **391–392** [qui — intellectum] *D* **392** ut] et *A G* ‖ alphorabius *C* **393** intellecto et intellectu *G* **394** illis *D* ‖ estimavit *C* **394–395** quod — hoc] concedere hoc alfarabius *B* **394** alfabarius *G* **396** ubi] ut *A D* ‖ Quomodo] quoquo modo *C* ‖ conficiuntur *A* continuantur *C* **397** [idest] *A C G* idest G^1 ‖ ponimus *C* ‖ ?speculativiium *G* **398** [inter] *B D G* ‖ Ille *B* **398–399** [Iste — intentione] *C* **398** vie sunt A^2 sermo *A* **399** firme] (A^2) fime *A* ‖ innuit *D* ‖ ille *B D* **400** dicamus] dicimus *C* ‖ si autem] sicut *G* si *C* ‖ dicatur] dicitur *B D G* **402** abstractarum *G* ‖ modo unico *D* unico modo *C* **403** dicentis *D* ‖ [est] *A B D G* **404** [sunt *A C* ‖ quiditates (2)] quidditas *C* **405** <quod> intellecta *A B C D G* intellecta *Crawford* ‖ essent *D* **405–406** esse — composita] composita communi et individua composita esse *A* composita esse *C* **406** fuit G sicut *A* ‖ univocum] (D^1) unicum *D* **407** demonstratio] (A^2) de materia *A* ‖ Quomodo] quoquo modo *B* **407–408** autem est <est> *A* est autem *C* **408** enim est *A C D* **409–410** pure univoce neque pure equivoce *D* pure equivoce *C* **410** nec *A* ‖ multiplicter] ml'r *C* **411** medium] m̄diū *D* ‖ <demonstratione vel> consideratione *A* considerare *C* **412** dici univoce hoc *A C* **412–413** contingt questio predicta *A* predicta questio contingit *B* contingit predicta questio *C* **413** corporale *A B* cor^{le} *C* **414** quod non est corporale *B* i̇cor^{le} *A* **415** corporalis *B*

(et est opinio Avempeche), aut quomodo intelligit intellectione
nova quod innatum est semper intelligere ea
in futuro et in preterito, secundum opinionem dicentium
quod intellectus materialis non est generabilis
neque corruptibilis. Et etiam, si posuerimus quod intelligere
res abstractas est in substantia et in natura intellectus
materialis, quare igitur ista intellectio non currit cursu
intellectionum materialium nobis, ita quod hoc intelligere
sit pars partium scientiarum speculativarum,
et erit unum quesitorum in scientia speculativa?

Et Avempeche videtur ambigere in hoc loco. Dixit enim
in epistola quam vocavit Expeditionis quod possibilitas
est duobus modis: naturalis, et divina; idest quod
intellectio istius intellectus est de possibilitate divina,
non de possibilitate nature. In epistola autem Continuationis
dixit: *Et cum Philosophus ascenderit alia ascensione,
considerando in intellecto inquantum intellectum, tunc
intelliget substantiam abstractam.* Et manifestum est
ex hoc quod intelligere intellectum secundum illum est
pars scientiarum speculativarum, scilicet Scientia Naturalis; et
hoc apparuit etiam in illa perscrutatione ab eo.

Et cum ita sit, nos omnes homines, quod accidit nobis
de ignorantie istius scientie aut erit quia adhuc non
scimus propositiones que inducunt nos ad hanc scientiam
(ut dicitur de multis artificiis que videntur esse
possibilia sed sunt causarum ignoratarum, v. g.
Alkimie), aut hoc intelligere hoc acquiritur per exercitium
et usum in rebus naturalibus, sed nondum habemus
de exercitio et usu tantum per quod possumus

416 avenphē *C* **417** [est] *G* **417–418** ea in] eam *D* **418** [in (2)] *D G* **419** non] neque *A C* ‖ generalis *B* **420** co^{a}rlis *B* co^{u}rlis *B*^{2} cor^{lis} *C* **421** [est] *A* ‖ <et> in (1) *B* in sua *A* ‖ <est> in (2) *C* **422** igitur] ergo *C* ‖ illa *B* ‖ intencio *A* ‖ [currit] *D* cur *D*^{2} **423** materialium] naturalium *C G* ‖ <in> nobis *C* nobiscum *A* ‖ <si> hoc *B* hec *G* **424** speculativarum scientiarum *A* speculatarum scientiarum *C* **426** aventeñ. *A* avenphet' *C* ‖ [enim] *C* **427** notavit *C* ‖ exciditionis *D* **428** [modis] *G* modis *G*^{2} ‖ divina] d'icia *D* **429** divina] d'icia *D* **430** autem] enim *A* **431** [cum] *D* ‖ abscinderit *A* ascendit *B* ‖ alia] illa *D* ‖ abscisione *A* ascentione *C* **432** inquantum] in quam *A* ‖ [intellectum tunc] *A C* **433** intelligit *A C* intelligeret *B* ‖ substantiam] suam *C* **434** [ex hoc] *D* ‖ illud *G* **436** in illa] nulla *C* **437** nos omnes homines] non habes *D* **438–439** non simus *D* vestimus *A* nescimus *C* **439** proportiones *D* **441** sed sunt causarum] sed scientiarum *C* scilicet sunt earum *D* ‖ ignoratarum] (*A*^{2}) ignoranciarum *A* ignotarum *C* **442** alkyne *A* alkemie *C* alchimie *D* ‖ autem *C* ‖ [hoc (2)] *C G* **443** usum] visum *C* ‖ in] de *A C* ‖ nundum *D* non dicimus dum *C* **444** tantum] tamen *D* ‖ [per quod] *D* propter quod *C*

acquirere hanc intellectionem, aut erit hoc propter
diminutionem nostre nature naturaliter.

Si igitur hoc accidit propter diminutionem in natura,
tunc nos et omnes qui innati sunt acquirere hanc
scientiam dicimur homines equivoce. Et si hoc accidit
propter ignorantiam propositionum inducentium
in hanc scientiam, tunc scientia speculativa nondum
perfecta est; et forte Avempeche dicit hoc esse inopinabile,
sed non impossibile. Et si hoc accidit propter consuetudinem,
tunc sermo erit propinquus sermoni dicenti
quod causa in hoc est ignorantia propositionum
inducentium in hanc scientiam. Et omne hoc dicitur
cum hoc quod videtur esse remotum, licet non impossibile. Quomodo
ergo potest evadere ab illis questionibus
predictis?

Iste igitur sunt omnes questiones contingentes huic
quesito, et sunt ita difficiles sicut tu vides. Et oportet
nos dicere quod apparuit nobis in hoc. Dicamus igitur:
quoniam autem intellectus existens in nobis habet duas actiones
secundum quod attribuitur nobis, quarum una est de
genere passionis (et est intelligere), et alia de genere actionis
(et est extrahere formas et denudare eas a materiis,
quod nichil est aliud nisi facere eas intellectas in actu
postquam erant in potentia), manifestum est quoniam
in voluntate nostra est, cum habuerimus intellectum
qui est in habitu, intelligere quodcunque intellectum
voluerimus et extrahere quancunque formam voluerimus.

Et ista actio, scilicet creare intellecta et facere ea, est
prior in nobis quam actio que est intelligere, sicut dicit
Alexander. Et ideo dicit quod dignius est describere intellectum
per hanc actionem, non per passionem, cum in

447 hoc] istud *D* ‖ accidat *A* **448** omnes] *J* homines *A B C D G* ‖ <tunc> acquirere *C* **449** dicuntur *A C* **451** [in] *B C D G* ad *A* in *I* ‖ <et> tunc *G* ‖ nundum *D* **452** est perfecta *D* perfecta *A C G* ‖ avenphet' *C* ‖ [esse] *D* **453–457** [sed — impossibile] *A* **453** <est> impossibile *B* **455** in hoc causa *C* **456** inducentium] individuum *C* ‖ [in] *B C D G* in *I* ‖ omne] esse *C* **456–457** [dicitur cum hoc] *D* **457** [non] *B* non *B*^{1} ‖ inoppinabile *B* **458** ergo] igitur *B D* **460** ille *B* ‖ igitur] ergo *A C* ‖ questiones omnes *D* ‖ [huic] *G* huic *G*^{2} **463** quoniam] quod *G* **465** et (1) <et> *A* ‖ alia] est *B* alia est *B*^{2} **466** [est] *C* **467** est aliud nisi] aliud est quam *A* ‖ eas ⌊<abstractas>⌉ intellectas *D* intellectas esse *C* **468** [erant] *D* ‖ [quoniam] *C* **469** nostra] mea *C* ‖ [est] *D* ‖ habuimus *A C* **470** quemcunque *A C* **470–471** [quodcunque — extrahere] *D* **471** quemcunque *A* **472** illa *B* **473** que] qui *A* ‖ intelligere] (*G*^{1}) in nobis *G* **473–474** alexander dicit *G* **474** [quod] *B* **475** actionem] intentionem *C* ‖ <et> cum *D*

passione communicet ei aliud ex virtutibus animalibus
(sed hoc est de opinione dicentium quod passio in
eis non dicitur equivoce).

Et propter istam actionem, scilicet extrahere quodcunque
intellectum voluerimus et facere ipsum in actu
postquam fuit in potentia, opinatus est Themistius quod
intellectus qui est in habitu est compositus ex intellectu
materiali et agenti. Et hoc idem fecit Alexandrum credere
quod intellectus qui est in nobis est compositus
aut quasi compositus ex intellectu agenti et ex eo
qui est in habitu, cum opinatur quod substantia eius qui est
in habitu debet esse alia a substantia intellectus agentis.

Et cum hec duo fundamenta sunt posita, scilicet quod intellectus
qui est in nobis habet has duas actiones, scilicet comprehendere
intellecta et facere ea, intellecta autem duobus modis fiunt in
nobis: aut naturaliter (et sunt prime propositiones, quas nescimus
quando extiterunt et unde et quomodo) aut voluntarie (et sunt
intellecta acquisita ex primis propositionibus); et fuit declaratum quod
necesse est ut intellecta habita a nobis naturaliter sint ab aliquo
quod est in se intellectus liberatus a materia (et est intellectus
agens); et cum hoc declaratum est, necesse est quod intellecta
habita a nobis a primis propositionibus sint aliquod factum
congregatum ex propositionibus notis et intellectu agenti. Non
enim possumus dicere quod propositiones non habent introitum in esse
intellectorum acquisitorum, neque etiam possumus dicere quod ipse
sole sint agentes ea (iam enim declaratum est agens esse
unum et eternum), ut intendebant quidam Antiquorum,
et opinati sunt quod eas intendebat Aristoteles per *intellectum
agentem*.

Et cum ita sit, necesse est ut intellectum speculativum

476 aliquid *C* **479** propter] per *D* ‖ illam *A* ‖ quemcunque *A C D* **480** [et] *A B C D* **481** fuit] erat *A C* **482** expositus *A* ‖ [intellectu] *A* **483** [et (1)] *C* et C^2 ‖ facit *A G* **485** aut] vel *A* **486** opinatur] opinatus est *A* ‖ qui (2)] que *B C* **487** agentis intellectus *A* **488** sint *C* **489** nobis] habitu *B* ‖ habet has duas] duas habeat *A* **490–491** in nobis fiunt duobus modis *B* **490** fiunt] sunt *A* **491** actualiter *D* ‖ prime] proprie *D* **492** quando] quomodo *B* ‖ extiterint et unde *G* ex necessitate aut unum *A* ex necessitate aut Unde A^2 extiterunt aut unde A^3 ex necessitate et unum *C* ‖ [et (2)] *G* aut *A C* ‖ quomodo] quando *B* ‖ voluntate *C* **493** ex] in *C* **493–494–497** et — habita a nobis naturaliter sint — sint] sicut *A* et — [a nobis] habita a nobis naturaliter sunt — fuit A^2 **494** [a nobis] *D* ‖ sint] fiunt *B* fuit *C* ‖ alio *C* **495** liberant *D* ‖ intellectus (2)] intelligens *C* **496** [hoc] *B D* ‖ <quod> necesse *G* **497** [a (2)] *C* ‖ primis <a primis> *G* ‖ sint] fuit *C D* **498** notis] veris *B* ‖ et] in *D* ‖ intellecti *A* intellectui A^2 **499** dicere possumus *A C* ‖ introitum] intellectum *G* **500** nec *A C* **501** eas *A B C D* **502** ut] et *A D* quod *C*

sit aliquod generatum ab intellectu agenti et a primis
propositionibus. Et contingit quod iste modus intellectorum
sit voluntarie, econtrario intellectis primis naturalibus.
Et omnis actio facta ex congregato duorum
diversorum, necesse est ut alterum duorum illorum sit
quasi materia et instrumentum, et aliud sit quasi forma
aut agens. Intellectus igitur qui est in nobis componitur
ex intellectu qui est in habitu et intellectu agenti,
aut ita quod propositiones sunt quasi materia et
intellectus agens est quasi forma, aut ita quod propositiones
sunt quasi instrumentum et intellectus agens
est quasi efficiens; dispositio enim in hoc est consimilis.

Sed si posuerimus quod propositiones sunt quasi instrumentum,
continget ut actio eterna proveniat a duobus
quorum unum est eternum et aliud non eternum
(aut ponatur quod instrumentum sit eternum; et sic intellecta
speculativa erunt eterna). Et hoc etiam magis
continget si posuerimus eas propositiones quasi materiam;
impossibile est enim ut aliquod generabile et corruptibile
sit materia eterni. Quomodo igitur poterimus
evadere ab hac questione?

Dicamus igitur quod, si hoc quod diximus, quod necesse est quod
propositiones sint de intellectu agenti aut quasi materia
aut quasi instrumentum (si habent ingressum in esse intellectorum
speculativorum), non fuit sermo necessarie consequentie secundum quod
materia
est materia et instrumentum est instrumentum, sed secundum quod
necesse est hic
esse proportionem et dispositionem inter intellectum agentem et
propositiones,

506 sit <similiter> *B* ‖ aliquid *A B* **506–507** [generatum — modus] *D* **506** ab] ex *A* ‖ primis] propriis *C* **507** [Et] *B G* ‖ ille *B* **508** sit] sic *D* ‖ voluntati *C* ‖ intellectis] (A^2) intellectus *A* **509** facta ex congregato] ex congregato facto *A* **510** duorum illorum] duorum [diversorum] *A* duorum *C* illorum duorum diversorum *D* **511** alterum *C* **511–512** forma aut agens] agens et forma *B* **513** [et] *C* **514** <est> ita A^2 ‖ sint *A C* **514–516** [quasi — sunt] *B G D* **515** [est] *A* **516** sint *A* **517** [est (1)] *A C* sunt *D* sit *G* ‖ efficiens <aut ita quod propositiones sunt quasi materia et intellectus agens quasi forma> *B* **518** possumus *C* **519** contingit *A C* ‖ pueniat *C* **520** unum — aliud] alterum — reliquum *A C* **521** sit instrumentum *C* ‖ eternum et sic] aut *C* **522** erunt] sunt *C D* ‖ [Et] *A C* ‖ [etiam] *B D G* **523** continget] *Crawford* contingit *A B C D G* ‖ materia *D* **524** possibile *A C D* ‖ enim est *A* ‖ [aliquod] *D* ‖ co^{a}rle *B* corle B^2 **525** igitur] ergo *A C* **525–526** possumus dividere *C* **526** [hac] *C* **527** [quod (2)] *C* ‖ dicimus *B D G* **528** [agenti] *A* **529** si] non *C* **530** speculatorum *A C* ‖ fuerit *B D* ‖ necesse *C D* ‖ consequentie] commune *C* **531** [est (2)] *B D* ‖ [sed] *G* ‖ [secundum] *A* ‖ hoc *C* **532** propositionem et depositionem *C*

que assimilantur materie et instrumento aliquo modo, non quia est materia
vera aut instrumentum verum, tunc videtur nobis quod possumus scire modum secundum quem est intellectus qui est in habitu quasi materia et subiectum agentis. Et cum iste modus fuerit positus nobis, forte facile poterimus scire modum secundum quem continuatur cum intellectis separabilibus.

Dicamus igitur: sermo autem dicentis quod, si conclusiones acquiruntur a nobis ab intellectu agenti et propositionibus, necesse est ut propositiones sint de intellectu agenti quasi vera materia et verum instrumentum, ille inquam sermo non est necessarius; sed tantum necesse est illic esse respectum secundum quem intellectus qui est in habitu assimiletur materie et intellectus agens assimiletur forme. Quid igitur est iste respectus, et ex quo accidit intellectui agenti habere hunc respectum cum intellectu qui est in habitu, et unus est eternus et alius generabilis et corruptibilis? Omnes enim horum concedunt hunc respectum esse; et quasi coget eos hoc quod intellecta speculativa sunt existentia in nobis ex his duobus intellectibus, scilicet qui est in habitu, et intellectu agenti.

Sed Alexander et omnes opinantes intellectum materialem esse generabilem et corruptibilem non possunt reddere causam huius respectus. Ponentes autem quod intellectus operans est intellectus qui est in habitu, continget eis ut intellecta speculativa sint eterna, et alia multa impossibilia consequentia hanc positionem.

533 instrumento aliquo modo] G^2 instrumentum aliquod *A B D* instrumentum *C* instrumento aliquo *G* **533–534** [non — instrumentum] *C* **534** aut instrumentum] et instrumentum [est instrumentum secundum quod est] *G* ‖ videtur <similiter> *B* videbitur *C* **535** [est (1)] *C* **537** <in> nobis *B* ‖ poterimus scire facile *A* ‖ modum] manifestum *C* **538** quod *C* ‖ continuatur] (A^2) continui a^{a}m *A* continuamur *G* ‖ intellectis] (A^1) intellectus *A* ‖ separabilibus] (*C*) ?C^2 **539** [igitur] *C* ergo *A* ‖ autem sermo *C* ‖ conclusiones] sermones *A* **540** adquirantur *C* **540–542** [et — agenti] *D* **541** [est] *G* est G^1 **542** <et> quasi *G* quod *D* ‖ verum] Unde *G* ‖ iste *C* **543** [inquam] *G* igitur *A B D* ergo *C* inquam *J* ‖ tantum] tamen *A C* ‖ est (2)] esse *G* **544** aspectum *B D G* ‖ [respectum — intellectus] *C* **544–545** [qui — intellectus] *A* **544** <in> in habitu *D* habitus *G* **545** assimiletur (1)] assimulatur *G* ‖ assimiletur (2)] assimilatur *C G* **546** est igitur *A* est *C* ‖ [et] *A C* **547** intellectui] in intellectu *B* ‖ <scilicet> respectum *A* **548** et (1)] cuius *A* ‖ generalis *B* **549** co^{a}rlis *B* co^{i}rlis B^2 **550** esse respectum *C* ‖ intellecta <scilicet adquisita et abstracta a rebus materialibus intellectum agentem intellecta> *C* **552** quod *D* **553** <hunc> intellectum *A* **554** generalem et cor^{lem} *B* **555** reddere] (A^2) credere *A* **556** contingit *G* **557** [eis] *A B C D G* eis *Crawford* **558** contingentia *C* ‖ propositionem *B D G* opinionem *C*

Nos autem cum posuerimus intellectum materialem esse eternum et intellecta speculativa esse generabilia et corruptibilia eo modo quo diximus, et quod intellectus materialis intelligit utrunque, scilicet formas materiales et formas abstractas, manifestum est quod subiectum intellectorum speculativorum et intellectus agentis secundum hunc modum est idem et unum, scilicet materialis. Et simile huic est diaffonum, quod recipit colorem et lucem insimul; et lux est efficiens colorem.

Et cum fuerit verificata nobis hec continuatio que est inter intellectum agentem et intellectum materialem, poterimus reperire modum secundum quem dicimus quod intellectus agens similis est forme et quod intellectus qui est in habitu similis est materie. Omnia enim duo quorum subiectum est unum, et quorum alterum est perfectius alio, necesse est ut respectus perfectioris ad imperfectius sit sicut respectus forme ad materiam. Et secundum hanc intentionem dicimus quod proportio prime perfectionis virtutis ymaginative ad primam perfectionem communis sensus est sicut proportio forme ad materiam.

Iam igitur invenimus modum secundum quem possibile est ut iste intellectus continuetur nobiscum in postremo, et causam quare non copulatur nobiscum in principio. Quoniam hoc posito, continget necessario ut intellectus qui est in nobis in actu sit compositus ex intellectis speculativis et intellectu agenti ita quod intellectus agens sit quasi forma intellectorum speculativorum et intellecta speculativa sint quasi materia. Et per hunc modum poterimus generare intellecta cum voluerimus. Quoniam, quia illud per quod agit aliquid suam propriam actionem est forma, nos autem agimus per intellectum

559 posuimus *D G* **560** intellectiva *A* ‖ generalia et cor^{lia} *B* **562** utrasque *A* ‖ formas materiales] materialis. et formas. *D* ‖ [formas (2)] *C* **563** subiectum] substantia *D* ‖ [intellectorum] *C* **564** unum et idem *G* idem et idem *A* idem et vivum *D* **565** <est> simile *D* ‖ est] esse *D* ‖ dyaphonum *C* ‖ quod] et *C* qd *G* **566** insimul] visibilis *C* **567** verificata] infuscata *D* **568** [inter] *D* ‖ <inter> intellectum (2) *D G* ‖ [materialem] *D G* qui est in habitu *B* **569** recipere *A C D* **570** [quod] *B C* **571** materie] (B^2) forme *A B D G* ‖ duo] dico *C* **573** [est] *B* ‖ perfectoris *B* perfectionis *C* ‖ imperfectius] perfectius *A C* ‖ sit] fit *C* **575** dicamus *B* **576** prima *D* ‖ communis] conclusionis *C* **578** igitur] enim *C* ‖ secundum quem] quod *B* **579** ille *B C* ‖ continetur *C* **580** causam quare] causa propter quam *C* **581** contingit *C* **582** [in actu] *A* **584** [quasi] *A B C D G* quasi *I* ‖ speculatorum *C* ‖ et] etiam *D* **585** sunt *A* ‖ [Et] *D* et D^2 **586** possumus *A* ‖ generare] creare *C* ‖ cum] quando *B* ‖ Quoniam] quandoque *G* **587** [quia] *D* ‖ [per] *G* ‖ [aliquid] *B D G* ad *C*

agentem nostram actionem propriam, necesse est ut intellectus agens sit forma in nobis.

Et nullus modus est secundum quem generetur forma in nobis nisi iste. Quoniam, cum intellecta speculativa copulantur nobiscum per formas ymaginabiles, et intellectus agens copulatur cum intellectis speculativis (illud enim quod comprehendit ea est idem, scilicet intellectus materialis), necesse est ut intellectus agens copuletur nobiscum per continuationem intellectorum speculativorum.

Et manifestum est quod, cum omnia intellecta speculativa fuerint existentia in nobis in potentia, quod ipse erit copulatus nobiscum in potentia. Et cum omnia intellecta speculativa fuerint existentia in nobis in actu, erit ipse tunc copulatus nobis in actu. Et cum quedam fuerint potentia et quedam actu, tunc erit ipse copulatus secundum partem et secundum partem non; et tunc dicimur moveri ad continuationem.

Et manifestum est quod, cum iste motus complebitur, quod statim iste intellectus copulabitur nobiscum omnibus modis. Et tunc manifestum est quod proportio eius ad nos in illa dispositione est sicut proportio intellectus qui est in habitu ad nos. Et cum ita sit, necesse est ut homo intelligat per intellectum sibi proprium omnia entia, et ut agat actionem sibi propriam in omnibus entibus, sicut intelligit per intellectum qui est in habitu, quando fuerit continuatus cum formis ymaginabilibus, omnia entia intellectione propria.

589 propriam actionem *A C* **590** sit] sic *C* **591** [Et] *B* ‖ est modus *G* modus *A* ‖ generatur *A C* ‖ forma] modus *B* **592** ille *B D* ‖ [cum] *A* cum A^2 **593** ymaginativas *A* ‖ [et] *D* **594** copuletur *A B G* copuletur nobiscum *C* **595** illud — idem] idem est quod comprehendit eas *C* ‖ ea] *Crawford* eas *A B D G* ‖ [est] *A* **596** materialis] agens *A C* **597** copuletur] continuatur *A* **599** [est] *D* ‖ [cum] *C* quando *D G* ‖ intellecta omnia *C* **600** fuerint] fiunt *D* ‖ [existentia] *A* **600–602** in (1) — nobis] nobiscum *C* **602** actum *C* ‖ tunc erit ipse *B* erunt ipse tunc erit *D* **603** <in> nobis *G* **604** [et] *C D* ‖ ipse erit *A* erit *B D* ‖ [copulatus] *C* **605** dicuntur *A C* **608** ille intellectus *B* intellectus ille *D* ‖ compulabitur *D* **609** eius <intellectus agentis quia erit sicut forma adquisita intellectus materialis mediantibus intellectis speculativis que facta et adquisita de formis materialibus intellectu materiali per operationem agentis faciunt intellectum qui hic dicitur intellectus in habitu cuius tanquam forma propria sit intellectus agens cum ipse qui est in habitu perfectus est. et tunc intellectus materialis per ipsum intellectum agentem tanquam per formam propriam intelligit omnia entia et ideo formas penitus liberatas a materia> *C* **610** sicut est *C* sit sicut *A* ‖ proportio] dispositio *A C* s dispositio proportionis *D* ‖ [intellectus] *A* **611** [ad nos] *G* **612** [homo] *A B C D G* homo *I* ‖ [intelligat per] *G* intelligat per G^2 **615** ymagi^{bus} *A*

Homo igitur secundum hunc modum, ut dicit Themistius, assimilatur Deo in hoc quod est omnia entia quoquo modo, et sciens ea quoquo modo; entia enim nichil aliud sunt nisi scientia eius, neque causa entium est aliud nisi scientia eius. Et quam mirabilis est iste ordo, et quam extraneus est iste modus essendi!

Et secundum hunc modum verificabitur opinio Alexandri in hoc quod dicit quod intelligere res abstractas fiet per continuationem istius intellectus nobiscum; non quod intelligere invenitur in nobis postquam non erat, quod est causa in continuatione intellectus agentis nobiscum, ut intendebat Avempeche, sed causa intellectionis est continuatio, et non econtrario.

Et per hoc dissolvitur questio quomodo antiquum intelligit intellectione nova. Et est etiam manifestum ex hoc quare non continuamur cum hoc intellectu in principio, sed in postremo. Quoniam, dum fuerit forma nobis in potentia, erit continuatus nobiscum in potentia, et dum fuerit continuatus nobiscum in potentia, impossibile est ut intelligamus per illum aliquid. Sed cum efficietur forma nobis in actu (et hoc erit apud continuationem eius in actu), tunc intelligemus per illum omnia que intelligimus, et agemus per illum actionem sibi propriam.

Et ex hoc apparet quod sua intellectio non est aliquid scientiarum speculativarum, sed est aliquid currens cursu rei

617 sicut *D G* **618** in hoc] scilicet in eo *C* **619** [et — modo (2)] *C* ‖ sciens ea] scientia *A* largiens ea *G* **620** nisi] quam *C* ‖ nec *D* ‖ [entium] *A* encium A^2 **620–621** est alius *B D* aliud est *A C* **621** nisi] ut *C* ‖ quam] quantum *D* ‖ ille ordo *B* ordo ille *D* **622** [quam] *D* ‖ extraneus] mirabilis *A C* ‖ est ille *B* D^1 ille *D* **624** [in] *C* ‖ [quod (2)] *A* **625** [istus] *D* ‖ intellecti *B* ‖ nobiscum <scilicet. Non fit continuatio intellectus agentis in nobis per intellectionem novam rerum abstractarum vel aliarum sicut sit continuatio intellectus materialis in actu secundum aristotelem per novam intellectionem intentionum ymaginatarum. Sed econtrario per intellectus agentis continuationem cum intellectu materiali mediantibus intellectus speculativis fit intellectio in nobis formarum separatarum et aliarum nobis cum> *C* ‖ quod non *G* **626** erit *D* **626–627** quod est] quod non *A* vel quasi non *C* **627** <etiam> in *B* ‖ intellectus agentis] intelligentis *D* **628** avenphet' *C* **629** continuate *A* contē *D* **630** per] propter *D* ‖ dissolvetur *G* ‖ [quomodo] *D* ‖ antiquus *B G* añqū *A* antqū A^2 **631** [etiam] *B* illud *D* **632** quare] quod *C* ‖ [non] *C* non C^2 ‖ continuantur *A* continuatur *C* ‖ [hoc (2)] *C* **633** sed] sicut *D* ‖ dum] cum *A C* ‖ <in> nobis *D* **634** <actu etiam> potentia (1) *G* ‖ [erit — potentia (2)] *D* ‖ continuatus] (A^1) continuacio *A* **635** fuit *D* ‖ nobis *D* ‖ impossibile] et possibile *D* **636** ut] non *G* ‖ illud *C D* ‖ [aliquid] *A* ‖ Sed cum] *Crawford* nisi cum *A C* et cum *B* Cum igitur *D G* ‖ efficietur] *I* efficitur *A B C D G* **637** [nobis] *C* **638** illud *D* ipsum *A* **639** agem *G* ‖ illa *A* illam *C D G* ‖ propriam sibi *G* **640** ex] quia *G* **640–641** [aliquid — est] *A* aliquid — est A^2

generate naturaliter a disciplina scientiarum speculativarum.
Et ideo non est remotum ut homines adiuvent se in hac intentione,
sicut iuvant se in scientiis speculativis. Sed necesse
est ut inveniatur illud currens a scientiis speculativis,
non ab aliis. Intellecta enim falsa impossibile est ut
habeant continuationem, quoniam non sunt aliquid
currens cursu naturali, sed sunt aliquid quod non intendebatur,
sicut digitus sextus, et monstrum in creatura.

Et est etiam manifestum quod, cum posuerimus intellectum
materialem esse generabilem et corruptibilem, tunc
nullam viam inveniemus secundum quam intellectus agens copuletur
cum intellectu qui est in habitu copulatione propria, scilicet
copulatione simili continuationi formarum cum materiis.

Et cum ista continuatio non fuerit posita, nulla erit
diversitas inter comparare ipsum ad hominem et ad
omnia entia, nisi per diversitatem sue actionis in eis.
Et secundum hunc modum respectus eius ad hominem non
erit nisi respectus agentis ad hominem, non respectus forme,
et contingit questio Alfarabii quam dixit in Nichomachia.
Fiducia enim in possibilitate continuationis intellectus
nobiscum est in declarando quod respectus eius ad hominem
est respectus forme et agentis, non respectus
agentis tantum. Hoc igitur apparuit nobis in hoc
quesito modo. Et si post apparuerit nobis plus,
scribemus.

642 ad disciplinam *A C* ad[ip]isiplina *D* ‖ speculativarum <sed est aliquid currens cursu et ei generate materialiter ad disciplinam scientiarum speculativarum que scilicet scientie speculative perficiunt intellectum in habitu per intellecta speculativa adquisita et facta in intellectu materiali virtute agentis creantis intellecta in actu cuius intellectus in habitu perfecti sit intellectus agens forma in actu per quem agentem anima tunc intelligit omnia entia abstracta et alia> *C* **643** [ideo] *A* ideo A^2 ‖ est] erit *G* ‖ homines] omnes *C* ‖ adiuvent] excedant *G* **644–645** [Sed — speculativis] *D* **645** illud] aliquid *A* ‖ a] in *B* **645–648** [a — currens] *A* a scientiis speculativis non ab aliis. intellecta enim falsa in hac intentione non iuvant se in scientiis speculativis sed necesse est ut inven · · illud currens A^2 **646** enim] est *C* **647** quoniam] quando *G* alibi *C* **648** sunt] fuit *A* ‖ [non] *D* **650** [est] *C D* ‖ manifestum etiam *B* **651** tunc <nobis> *D* **654** simili <copulacioni vel> *A* simile *C* ‖ continuationi] (A^2) continuacione *A D* ‖ formarum] formatum formatum *G* **655** illa *B C* ‖ [non] *A* ‖ nulla] non *C* **656** [comparare] *C* **658** [respectus] *C* ‖ hominem] habitudinem *D* ‖ [non] *G* **659** erit nisi] est *D* ‖ [agentis] *A B C D G* agentis B^2 **660** nichomach'. *A* nichomathia *C* **661** enim — continuationis] in in continuationis potestate *C* **664** Hoc (1)] hic *B* ‖ in hoc] hic *D* **665** modo quesito *A* quam scito modo *D* ‖ post] (C^2) prima *C* ‖ apparuerit] (C^2) apparuit *C* **666** [scribemus] *A* scribam *C*

iii. 8

37. *Congregemus igitur secundum summam ea que* 431b20
dicta sunt in anima. Dicamus igitur quod anima est
quoquo modo alia entia. Entia enim aut sunt
intellecta aut sensata. Scire vero res intellectas
est secundum modum sentiendi rem sensatam. 431b23

Et cum declaratum est que sunt genera virtutum
comprehensivarum anime, et quod sunt duo modi, scilicet
sensus et intellectus, oportet nos modo facere summam
de anima, et dicere secundum descriptionem quod est quoquo
modo omnia entia. Omnia enim entia aut sunt sensibilia
aut intelligibilia. Dispositio autem sensibilium
ad sensum est sicut dispositio intelligibilium ad intellectum,
et †sensus ad sensatum†. Ergo contingit necessario
ut anima sit omnia entia uno modorum secundum quos
possibile est dicere animam esse omnia entia.

38. *Et sciendum est quomodo. Dicamus igitur quod scire et* 431b23
sentire dividuntur secundum divisionem entium. Si igitur
fuerint in potentia, erunt potentia, si actu, actu, 431b25
intellectum et sensatum. Necesse est enim ut entia
sint aut ista, aut forme. Et non sunt ista; lapis enim
non existit in anima, sed forma. Et ideo anima est quasi 432a1
manus; manus enim est instrumentum instrumentis, et
intellectus forma formis, et sensus forma sensatis. 432a3

Cum declaravit quod anima est quoquo modo omnia entia,
incepit declarare illum modum. Et dixit: *Dicamus igitur*
quod scire, etc. Idest, quia differentie entium quibus dividuntur sunt

37. **1** Congregamus *C* ‖ sumam *D* ‖ eorum *B* **2–3** quoquo modo est *B* quoquo modo *D G* **3** <omnia> entia (1) *G* entia est *D* ‖ enim] eius *C* **4** sensata aut intellecta *A* ‖ intellectas] intelligibiles *C* **5** sentiendi] sciendi *A G* credendi *C* **6** <congregamus igitur summam> Et *A* Dicit et *G* ‖ que] quod *A* ‖ [sunt] *A* sunt A^2 **7** comprehensitivarum *G* ‖ duo sunt *A* **8** [modo] *B* **10** [Omnia (2)] *C* ‖ [entia (2)] *C* ‖ [sunt] *B* **11** [aut intelligibilia] *D G* aut intelligibilia G^2 ‖ autem] enim *B* **12** [est] *C* ‖ intelligibilium] intellecti cum *C* **13** et sensus ad] ad sensum et *A* et sensum ad *B* et sensus *C* ‖ Ergo] genus *C* **14** omnia] vera *C* ‖ uno <modo> *A* ‖ quem *D* **15** anima *A* ‖ entia <Et sciendum est quomodo> *D* [ ] **38, 1** *D*
38. **1** [Et — quomodo] *D* < > **37, 15** *D* ‖ est <ergo> *C* ‖ quomodo] quoquo modo *B* ‖ et] est *C* **2** [igitur] *C* **3** erunt] erit *D* ‖ <in> potentia (2) *C* ‖ <erunt in> actu (2) *C* **4** [intellectum] *C* **5** ista (1)] illa *B* ‖ sunt] fuit *A* ‖ ista (2)] *Crawford* ille *A B C D G* **6** sed] et *A* **7** [manus] *C* ‖ instrumentum est *C* instrumentum *A B* **8** [intellectus] *A C* **9** <et sciendum est quomodo> Cum *A* **10** istum *G* **11** quia] quasi *B* ‖ differentia *D G*

eedem cum differentiis anime (et sunt potentia et actus;
quemadmodum enim sensus et intellectus aut sunt potentia
aut actu, ita omne sensibile et intelligibile aut est
in potentia aut in actu, et cum ita sit, si sentiens fuerit
in potentia, sensatum erit in potentia, et si fuerit in actu,
sensatum erit in actu, et similiter est de intellectu cum
intellecto), necesse est ut vere dicatur quod illa pars anime
est illa pars entium. Res enim quarum differentie sunt eedem
ipse sunt eedem in illo modo secundum quem habent easdem
differentias. Intellectus igitur est intellectum, et
sensus est sensatum. Deinde dixit: *Necesse est enim*, etc. Idest, et quia
non sunt nisi duo modi, aut ut intellectus sit intellectum
existens extra animam, aut forma eius, et similiter sensus cum
sensato, et est impossibile ut ipsum ens sit intellectum
aut sensatum, scilicet per suam formam et suam materiam,
ut Antiqui opinabantur, (tunc enim, quando lapidem intelligeret,
anima esset lapis, et si lignum, esset lignum), remanet
igitur ut illud quod existit in anima de entibus
sit forma tantum, non materia. Et hoc intendebat cum
dixit: *lapis enim*, etc. Idest, lapis enim non existit in anima, sed tantum
forma eius.
Deinde narravit quod ista est causa quare anima recipit
multas formas diversas, ut manus, que est instrumentum
quod est recipiens omnia instrumenta. Et dixit: *Et ideo anima
est quasi manus*, etc.

432a3 **39.** *Et quia, secundum quod existimatur, magnitudo est
†esse sensibilia sensibilium†, et est species sensibilium*

12 differentiis] ?dm^as *C* ‖ [sunt] *D* ‖ actu *A C* **13** enim] est *C* ‖ [et] *D* ‖ [aut] *A C* **14** aut (1) <et> *D* et *A* ‖ ita] in *C* **14–15** [ita — actu] *A* **14** omne] esse *C* ‖ et] aut *C* **15** <et> si *A C G* et *D* ‖ fuerit] sit *A C D* **16** erit] (*C*¹) ?esse *C* ‖ [si] *C* ‖ [in (3)] *A C* **17** in actu] actu *A* actum *C* ‖ cum] et *A C D* **18** ut] quod *C* ‖ dicat *C* ‖ quod] ut *A* **19** illa est *A* **20** [ipse sunt eedem] *A D* ipse sunt *A*² sunt eedem *B G* et specie sunt eedem *C* ipsae sunt eaedem *I* ‖ in illo] nullo *D* ‖ [easdem] *A* illas *D* **21** igitur] enim *C* **22** [est (1)] *C* **23** [ut] *A C D* ‖ sit intellectum] et intellectum sic *C* **24** [aut — sensus] *C* **25** sit ipsum ens *C* **27** enim] igitur *C* **27–28** lapidem intelligeret anima] (*C*²) anima intelligeret lapidem *B G* lapidem intelligerent anima *C* anima intelliget lapidem *D* **28** esset (1)] esse *D* ‖ esset (2)] et *C* **29** igitur ut] ergo quod *C* ‖ <extra> existit *G* **30** intendit *C* **31** enim (1)] est *C* ‖ [etc. — enim (2)] *A* ‖ forma eius tantum *A* forma tantum *C* **32** illa est causa *B C* hec est causa *D* causa estis ista *G* ‖ quare] quia *C* **33** [formas] *B* ‖ divisas *B D* ‖ <sicut> instrumentum *C* **34** ideo anima] omnia *D* **35** quasi] quod *D*

39. 1 [Et] *A* et *A*¹ ‖ estimabatur *A* ‖ <quod> magnitudo *A* **1–2** [est — sensibilia] *G* est et esse sensibilia *A* est sensibilia *B* est intra sensibilia *B*² esse sensibilia *D* **2** sensibilium (1) <esse> *C*

singulariter, intelligibilia autem sunt que dicuntur 432a5
modo velocis, res autem existentes in sensibilibus
sunt secundum modum habitus et passionis.
Et ideo qui nichil sentit nichil addiscit et nichil
intelligit. Si igitur viderit, necessario videt
ymagines aliquas; ymagines enim similes sunt
sensibilibus, sed sine materia. Ymaginatio enim aliud 432a10
est ab affirmatione et negatione. Fides enim et
non fides inveniuntur per compositionem
quarundam creditionum cum quibusdam.
Prime autem creditiones per quid distinguuntur
ita quod non sunt ymagines? Iste enim, et
si non sunt ymagines, tamen non fiunt sine
ymaginibus. 432a14

Et quia, secundum quod existimatur, corpus, quod est universalius
genus rerum sensibilium, existit in ipsis sensibilibus, et
est universalis forma sensibilibus secundum quod intellectus distinguit
et abstrahit eam a sensibilibus. Deinde dixit: *Et intelligibilia
sunt*, etc. Idest, et cum corpus, quod est universalius intelligibilium,
abstrahitur ab intellectu, sed est existens in
rebus sensibilibus, necesse est ut forme sint existentes
in intellectu secundum velocitatem et rem velocis transmutationis,
non fixam, et quod ille eedem forme sint existentes
extra animam in rebus sensibilibus secundum quod habitus
existit in habente habitum, et res fixa in re patienti.

3 singurariter *G* ‖ sunt autem *B* sunt *A* ‖ ⌊<secundum modum>⌉ que *C* **4** velloci *B* **5** [sunt] *D* ‖ passionis et habitus *A* habitus et privationis *D* **7** igitur] ergo *A C* **8** sunt similes *B* sunt sil's *D* **9** sensibilibus] *I* sensibus *A B C D G* ‖ <et sunt> sed *C* et *A* ‖ ymago *A D* **9–10** est aliud *D* **10** enim] autem *A B D G* **10–11** [et non fides] *D* **11** <non>inveniuntur *B* non inveniuntur nisi *B*² invenitur *D* **12** credentium *C D* **13** Prime] proprie *A* ‖ distinguitur *A* **14** sint ymaginaciones *G* ‖ <sed> Iste *G* **14–15** [Iste — ymagines] *A* **15** [non (1)] *B* ‖ ymag°nes *G* ‖ fiunt] sunt *C* **16** ymaginationibus *B G* **17** <Idest> Et *C D* Dicit idest et *G* ‖ secundum quod] non *D* ‖ <quod> corpus *A B C D* ‖ <secundum> quod (2) *C* ‖ universaliter *B* **18** genus] ergo *D* ‖ ipsis] istis *C* ‖ sensibilibus ⌊<et est universalius genus rerum sensibilium existit in ipsis sensibilibus>⌉ *A* sensibus *B* **19** sensibilis *C* ‖ secundum] sed *D* **19–20** [secundum — sensibilibus] *B* **19** intellectus distinguit] (*A*³) forma distinguit et intellectus *A* intellectus distinguit et abstrahit eam a sensibilibus distinguit *A*² **20** extrahit *D* ‖ intell'ia *B* **21** sunt <aliquando> *D* ‖ cum] est *B* ‖ universalibus *D* ‖ <universalium et> intelligibilium *C* sensibilium *G* **22–24** [sed — intellectu] *A D* **23** [sint] *C* **24** [in intellectu] *C* ‖ velocitatem] voluntatem *A* **25** [ille] *D* ‖ eedem forme sunt *B* forme eedem sunt *A* eedem sunt *D* eedem sint forme *G* **26** secundum quod] sicut *A* **27** existit] extra *C* ‖ <est> in (2) *A* ‖ [re] *A C*

Deinde dixit: *Et ideo qui nichil sentit nichil addiscit.* Idest, et quia intentio intellecta eadem est cum re quam sensus comprehendit in sensato, necesse est ut qui nichil sentit nichil addiscat secundum cognitionem et distinctionem per intellectum. Deinde dixit: *Si igitur viderit*, etc. Idest, et ista eadem est causa quare intellectus qui est in nobis, cum viderit aliquid et intellexerit, ipse non intelliget ipsum nisi coniunctum cum sua ymagine. Ymagines enim sunt aliqua sensibilia intellectui, et sunt ei loco sensibilium apud absentiam sensibilium; sed sunt sensibilia non materialia. Deinde dixit: *Ymago enim aliud est*, etc. Idest, et diximus quod ymagines sunt de genere rerum sensibilium et non sunt intellectus, quia intellectus habet propriam affirmationem et negationem, affirmatio autem et negatio aliud est ab ymaginatione. Fides autem et incredulitas existentes in intellectu, non a sensu, sed a ratione, fiunt secundum compositionem creditionum habitarum a sensu adinvicem. Et dixit hoc quia est dubium de propositionibus naturalibus (quas nescimus unde veniant aut quando) utrum sint provenientes a sensu aut non; et dicitur: forte non proveniunt a sensu sicut multe conclusiones. Deinde dixit: *Prime autem creditiones per quid distinguuntur?* Idest, ut michi videtur, per quid igitur potest aliquis dicere quod prime propositiones distinguuntur a sensibilibus, et non indigent eis omnino, et ideo sunt alie ab ymaginatione? Prime enim propositiones, et si concesserimus quod non sunt ymaginatio, tamen videntur

28 Et ideo] etiam *A* ‖ addidicit *D* ‖ [et (2)] *D* **29** est eadem *B G* **31** addiscit *A C G* adiscat idest et quia intentio intellecta eadem est cum re quam sensus comprehndit in sensato necesse est ut qui nichil sentit nichil addiscat *D* **31–32** [per intellectum] *A C* **32** [Deinde dixit] *C* **33** [et] *A D* ‖ illa *B* ‖ causa est *A* causa *D* **34** aliquid <vel cum viderit a^{a}> *A* a^{a} *B* aliquid quod cum viderit alia *C* aliquid nichil videat *D* ‖ intelligit *C* **35** ipse] ipsam *A* ipsum *D* illud *G* ‖ intelligit *A* intelligeret *B* ‖ [ipsum] *B* ‖ coniunctim *A* **36** ymagine] ymaginatione *C D* ‖ enim sunt aliqua] igitur cum sint *C* **37** intellectui] intellecta etiam *A* **38** sensibilia] insensibilia *C* ‖ non materialia] immaterialia *B* **39** ymaginacio *G* ‖ enim] igitur *C* ‖ est aliud *C* **40** [sunt (2)] *A* **41** intellectus (1)] intellecta *D* **42** autem] enim *A B G* ‖ est aliud *D G* **43** ymagine *A C* ‖ credulitas *C D* **44** intellectum *C* ‖ a ratione] (*A*^{2}) anime *A* actione *C* a coniunctione *D* ‖ fiunt] sunt *A* **45** compositionem creditionum habitorum *G* positionem creditionum literarum *A* positionem creditarum *C* comparationem credentium habitorum *D* ‖ [a sensu] *A* **46** quia] quod *A B C D* ‖ <et> de *D* ‖ positionibus *D* **47** veniunt *A* veniat *C* ‖ sint] (*A*^{2}) secundum *A* sicut *C* **48** aut] vel *A* ‖ [et] *A C* ‖ [forte] *D* ‖ <quod> non (2) *B* **49** <et> multe *C* ‖ conclusiones] questiones *C* **51** quid] quod *D* **52** et <ideo> *C* ‖ eis] esse *C* ‖ omnia *A D* **53–54** [Prime — ymaginatio] *D* **54** <non> concesserimus *C* ‖ sint *A* fuit *C* ‖ ymago *C* ‖ videtur *D*

esse cum ymaginatione, et hoc ostendit eas indigere sensu. Et hic est completus sermo de rationali.

iii. 9

40. *Et quia anime animalium diffiniuntur per duas virtutes, quarum una est distinguens, quod est ad actionem sensus et intellectus, et alia ad motum localem, et iam distinximus sermonem de sensu et intellectu, modo oportet loqui in motore quid sit de anima, et utrum sit una pars eius distincta per magnitudinem aut per diffinitionem, aut est tota anima; et si est pars eius, utrum est aliquod proprium aliud a rebus assuetis dici, aut ista dicta non sunt aliquid istorum.* 432a15 432a20 432a22

Cum complevit sermonem de virtutibus distinguentibus, reversus est ad sermonem de virtute motiva in loco, et incepit dare causam quare incepit loqui de hac virtute. Et dixit: *Et quia anime animalium*, etc. Idest, et quia Antiqui assueti sunt diffinire animas animalium duabus virtutibus, quarum una est comprehensiva distinctiva, alia autem motiva in loco, et iam determinavimus sermonem de virtute distinctiva per hoc quod diximus de virtute sensus et intellectus, oportet nos dicere modo de motore in loco quid sit de anima. Deinde dixit: *et utrum est pars*, etc. Idest, et querendum est etiam de hac virtute utrum sit pars anime aut tota anima, et si est pars anime, utrum est separata ab aliis in quiditate et loco, ut multi Antiqui opinabantur, aut tantum differt in quiditate et diffinitione. Deinde dixit: *et si est pars eius*, etc. Idest, et si ista virtus est

55 ⌊<quasi>⌉ cum *G* ‖ ymagine *B* ‖ hostendit *B* ‖ indigere <eas> *A* **56** [hic] *D* hoc *C* ‖ completus est *B G* ‖ rationali <sermo de concupiscibili> *D* rationabili *A G*

40. **1** [Et] *A B C D* **2** duas virtutes] diversitatem virtutum *C* ‖ quod] que *D G* **3** <est> ad (2) *B D* a *C* etiam ad *G* **4** <diximus> distinximus *B* diximus *A C* **5** intellectu et sensu *A C* ‖ <et> modo *A C D G* ‖ oportet loqui] alloqui oportet *D* **6** in motore] (*C*) motore in loco *C*^{2} ‖ [et] *A* **7** [eius] *A* **8** est (1)] cum *D* **9** est <pars> *A* ‖ aliquid *D* ‖ propinquum *C* ‖ consuetis *C* **10** aut] (*C*^{2}) autem *C* ‖ illa *C* ‖ [non] *C* ‖ istorum] istarum *B* **11** <quia anime> Cum *A* **13** [et] *C* ‖ quare] quia *C* **14** [Et (2)] *D* **15** animalilium *B* **16** comprehensiva est *C* ‖ distincta *A C* **16–18** alia — de (2)] a *A* **18** distinctiva] (*C*^{2}) distinctam *C* **19** modo dicere *B G* ‖ modo de morte *C* de motore modo *A* **20** [de] *A* ‖ anima <autem> *D* ‖ utrum] (*C*^{2}) unum *C* ‖ [etc.] *C* **21** [et] *D* ‖ [est] *B* est *B*^{2} **23** ⌊<per>⌉ separata *A* **24** tantum diffrt in *D* quando differunt a *A* **25** [et (2)] *A* ‖ illa *B* ‖ [virtus] *G* ‖ est (2)] sit *B*

pars anime, utrum est pars earum partium que dicte
sunt ab Antiquis, aut non est aliqua illarum, sed alia.

432a22 **41.** *Et cum hoc sermone etiam oritur questio,*
et est quomodo sunt partes anime, et quot
sunt. Videntur enim quoquo modo esse infinite,
et quod non sunt ille partes quas homines
432a25 *numerant apud diffinitionem, scilicet rationabilis et*
irascibilis et desiderabilis; et quidam dividunt
eam in rationabilem et non rationabilem. Dividi
videtur enim secundum differentias dividentes eam
etiam in partes diversas inter quas existit diversitas
maior quam inter istas de quibus loquimur
etiam, scilicet virtutem nutritivam existentem in
432a30 *vegetabilibus, et virtutem sensibilem, quam nullus*
vult numerare; non enim est irrationabilis
neque etiam rationabilis. Et virtus etiam per
432b1 *quam fit ymaginatio differt per se ab aliis.*

Oritur in hac perscrutatione questio communis omnibus
virtutibus anime, et est quomodo partes anime
sunt plures et unum, et quot sunt. Deinde dedit modum ex quo
difficile cognoscitur quot sunt partes eius. Et dixit: *Videntur*
enim, etc. Idest, videntur enim, quando aliquis voluerit
numerare eas, quod magis sunt infinite quam finite; partes enim
eius non sunt partes ille quas homines assueti sunt numerare

26 pars (2) ⌊<anime>⌉ *A* ‖ parcium earum *A* **27** ⌊<est>⌉ non *D* ‖ [est] *C* ‖ illorum *A* istarum *C* earum *D* ‖ <quedam> alia *G*

41. **1** oritur etiam *A C* oritur *D* **2** [et est] *B* ‖ sint *C* **3** Videtur *D* ‖ [esse] *A* ‖ [infinite] *D* **4** [partes] *D* ‖ homines] habemus *C* **5** numerat *C* numeratas C^2 ‖ <anime> apud *D* ‖ rationalis *A C* **6** irascibilis] (B^2) irrationalis *A C* irationabilis *D* ‖ quidam] (C^2) quedam *C* **7–8** [eam — dividentes] *D* **7** in rationabile *G* irrationalem *C* ‖ rationabilem (2)] rationalem *C* rationabile *G* **7–8** Dividi videtur] *Crawford* dividuntur *A B C* dividitur *G* **8** dicentes *A* **9** etiam] et *A* **11** [etiam] *B* et *C* ‖ [scilicet] *A* ‖ [virtutem] *D* in virtutem *B* inter virtutem *C* ‖ existentem] que existit *B* **12** veietabilibus *A* venerabilibus *D* ‖ quas *D* **13** enumerare *C* **13–14** irrationabilis — rationabilis] rationalis neque irrationalis etiam *A* **14** [etiam (1)] *B* est *C* ‖ rationalis *C* ‖ vrtus *G* **15** ymago *A* ‖ diffrt *D* **16** <Qui> oritur *A* Erint *D* Dicit et oritur *G* ‖ In hac perscrutatione oritur *B* ‖ <est> questio A^2 ‖ <que est> communis *D* ‖ [omnibus] *A* **17** [est] *G* ‖ quomodo] quoquo modo *B* ‖ partes] virtutes *D* **18** sunt (1)] sint *A C* ‖ <est> unum *C* ‖ [et (2)] *C* ‖ quot] q^e *A* **18–19** [Deinde — sunt] *A* **18** dedit] dixit *C* **19** difficulter *D* ‖ videtur *C* **20** [etc.] *A* igitur est unum *C* ‖ videntur] inde *C* ‖ [enim (2)] *A C* **21** quod] que sunt partes eius et dixit *C* ‖ sunt magis *A* ‖ sunt infinite] ⌊sit⌉ infinite sint *D* **22** ille partes *C* ‖ narrare *C*

quando diffiniunt animam. Et dixit *quoquo modo*
quia, si aliquis voluerit numerare animam concupiscibilem
secundum numerum rerum quas concupiscit, tunc videtur
illam esse infinitam. Et innuit Platonem dicentem
partes anime esse tres: rationabilem et irascibilem et desiderativam;
et posuit irascibilem et desiderativam duas,
et sunt unius virtutis, scilicet anime concupiscibilis. Deinde dixit: *Et*
quidam dividunt, etc. Idest, et faciunt in hoc errorem et peccatum;
videtur enim quod anima dividitur secundum differentias
habendas in partes inter quas est maior diversitas quam
inter istas partes in quas dividunt animam. Deinde numeravit
illas partes. Et dixit: *scilicet virtutem nutritivam*, etc.;
idest, v. g. hoc quod anima dividitur in virtutem
nutritivam et sensibilem. Nullus enim potest ponere
animam sensibilem in virtutem rationabilem neque in
virtutem irrationabilem, cum non sit de eis que carent
ratione, quia est aliquid comprehendens, neque
de habentibus rationem; ratio enim non existit in omnibus
animalibus. Et intendebat per hoc notificare errorem
duorum dividentium, scilicet dividentis eam
in rationabilem et irascibilem et desiderativam,
et dividentis eam in rationabilem
et non rationabilem. Qui enim dividit eam in
hec duo difficile potest ponere in utranque illarum virtutes
multas, v. g. sensum et ymaginationem.
Qui autem dividit eam in illas tres peccavit duobus modis;
dimisit enim multas differentias, v. g. nutriri et ymaginari,

23–24 quoquo modo quia] quia dixit quomodo etiam *C* **24** animam <quia> *A* animam qualis A^2 **26** [illam] *A C* esse illam *G* ‖ infinita *C* ‖ [innuit] *C* inuit *D* **27** partes] (A^2) partem *A* ‖ tres] (C^2) res *C* ‖ rationalem *C* ‖ et irascibilem] et irrationabilem *A* irrationalem *C* irascibilem *D* **28** [et (1) — desiderativam] *A* ‖ [et (1)] *C* ‖ irascibilem] irrationalem *C* ‖ [duas] *C* **29** [virtutis] *B* ‖ [scilicet] *A* **30** dividunt] dicunt *C* ‖ [etc.] *A* ‖ [Idest] *D* ‖ peccatum] positionem *D* **31** enim] igitur *C* ‖ dividatur *A C* ‖ secundum] per *C* **32** [in] *C* **33** diviserunt *G* ‖ animas *D* ‖ **34** partes illas *A C* partes *D* ‖ scilicet] in *A* **34–35** [scilicet — in] *D* **35** dividitur] (A^2) denudatur *A* **36** sensibilem <et virtutem rationalem et virtutem irrationalem> *B* sensibilem ⌊in virtutem rationabilem⌉ *C* **37** <dividi> in (1) *B* ‖ rationalem *D* **37–38** [rationabilem — virtutem] *B* ‖ in virtutem] nutritivam *A* **38** irrationabilem] (A^2) irrationalem *A* ‖ cum] quoniam *C* ‖ sunt *C* **39** aprehndens *D* **40** ratio — existit] non enim exeat *C* **41** intendit *C* ‖ [per hoc] *C* ‖ rectificare *C* **42** scilicet] sed *C* ‖ dicentis *A* dividentes *C* dividens *D* **43** in rationabilem] irrationabilem *C* ‖ irascibilem] rationalem *C* **43–45** [irascibilem — et] *A* **43** [et (2)] *D* **44** dividentes *C G* ‖ [in] *C* ‖ rationalem *B C* **45** non rationalem *B* irrationalem *C* in irrationabilem *D* ‖ Quod *D* ‖ [eam] *A D* **46** hoc *C* ‖ [in] *G* ‖ utraque *D* ‖ illorum *C* **47** v. g. <sensus materiales v. g.> *C* **47–49** [sensum — v. g.] *A* **48** in illas] nullas *B* ‖ peccat *C* **49** [et ymaginari] *C*

et etiam divisit eandem virtutem, scilicet concupiscibilem, in plures una. Et cum anima fuerit divisa tali divisione, tunc partes anime erunt infinite, sicut innuit primo.

432b1 **42.** *Et contingit magna questio in quacunque istarum fuerit accepta, et utrum est eadem aut diversa, et maxime si aliquis posuerit quod partes anime sunt diverse. Et inopinabile est etiam, cum hoc quod diximus, distinguere hoc quod existimatur esse diversum ab omnibus*
432b5 *in diffinitione et actione. Principale enim existit in parte cogitativa; desiderium autem et ira inveniuntur in non rationabili. Si igitur anima habet tres partes, tunc desiderium invenitur*
432b7 *in unaquaque illarum.*

Et contingit nobis questio in quacunque istarum trium virtutum aut duarum numeravimus virtutem ymaginationis, scilicet utrum ista virtus sit una illarum virtutum in quas divisimus partes anime, aut est diversa ab eis; et maxime si aliquis posuerit quod partes anime sunt diverse in diffinitione et loco. Deinde dixit: *Et inopinabile est*, etc. Idest, et inopinabile est dividere hanc virtutem que existimatur esse diversa ab omnibus in diffinitione et actione (et intendit virtutem desiderativam) et ponere eam in habente rationem et in carente ratione, et non ponere eam propriam alteri duorum modorum, sicut est dispositio de aliis virtutibus anime, sed in utroque. Virtus enim principalis non existit nisi in anima rationali (et hoc intendebat cum dixit *in parte cogitativa*);

50 [etiam] *C G* ‖ dimisit *A C G* **51** anima] manifesta *A* **52** <tres> partes *D* ‖ erunt] essent *C*

42. **1** questio magna *A* ‖ <cum> in *D* ‖ quacunque] unaquaque *D G* **2** illarum *B* ‖ est] causa *A* **4** sint *A C G* **4–5** etiam est *A* **5** etiam cum] etc. *D* **6** [esse] *A* ‖ hominibus *B* **7** consistit *A C* **8** cogitā *D* **9** rationali *B* **10** tunc] sicut *A* **12** <Dicit> Et *G* ‖ quacunque] unaquaque *D* ‖ illarum *B D* **13** <quas> numeravimus *B* numeramus *C* **14** ista] illa *B C* ‖ illarum virtutum] virtutum istarum *C* **16** sint *A G* **18** est (1) <etiam> *A B D* ‖ [etc. — est (2)] *C G* **19** esse] est *D* ‖ [in] *A* **19–20** actione et diffinitione *D G* **20** intendit *D* ‖ [virtutem] *B* virtutem B^2 **21** rationem] ipsum *A* **22** duorum] quorum *C* **23** dispositio de alteris *C* de aliis dispositio *A* ‖ anime virtutibus *A* **24** consistit *A C* ex^{t}istit *D* ‖ animali *B D G* ‖ rationabili *A C* **25** intendit *C* **25–30** [in — dixit] *D*

et non principalis, sicut desiderium et ira, existit in non rationabili. Sed nos videmus istam virtutem numerari secundum numerum virtutum, ita quod, si partes anime fuerint tres, tunc desiderium invenietur in omnibus earum.
30 Et hoc intendebat cum dixit: *Si igitur anima*, etc.

43. *Illud autem ad quod pervenimus in sermone* 432b7
est quid est illud quod movet animalia de loco in locum. Et existimatur quod motus qui est secundum augmentum et diminutionem existit in omnibus, et illud quod existit 432b10
5 *in omnibus est illud quod existimatur movere generativum et nutritivum. Et post considerabimus de anelitu, et de sompno et vigilia; in istis enim sunt multe questiones.* 432b13

Sed nos non intendebamus istas questiones in hoc
10 loco. Intentio enim nostra est perscrutari de illo quod movet
11 animal in loco quid sit. Deinde dixit: *Et existimatur quod motus*, etc.
11 Idest, et
existimatur quod motus animalis secundum augmentum et diminutionem existit in omnibus animalibus; et quod est tale attribuitur virtuti que movet ad generandum et ad nutriendum. Et intendebat
15 per hoc notificare quod iste motus est alius a motu locali existente in moto localiter, licet uterque sit in loco, et quod motor in eis est diversus. Deinde dixit: *Et post considerabimus*, etc. Idest, et postquam locuti fuerimus de hac virtute, considerabimus de anelitu, et sompno et vigilia, cum utrunque sit ab
20 anima motus, et habeat multas questiones.

44. *Consideremus igitur de motu locali, et quid est illud quod movet animal motu locali. Et* 432b13

26 ira] (C^2) ita *C* ‖ existunt *A* **27** [non] *A* ‖ rationabilibus *C* ‖ nos videmus] non videtur *C* **28** numerum] instrumentum *C* **29** eorum *C* **30** intendit *C* ‖ [Si — etc.] *C* ‖ anime *G*

43. **2** quid <enim> *G* quidem *A* quod *D* ‖ [est (2)] *D* **3–4** augumentum in diminutione *D* **4–5** [et — omnibus] *C* ‖ [existit — quod] *A* **6** gñallū *C* **7** [de (2)] *A* **8** enim] omnibus. ei *C* **9** <Idest> Sed *A C* et *D* ‖ nos non] (A^2) non nos *A* **10** enim] igitur *C* ‖ illo] eo *D* **11** [animal] *C* ‖ quid] qui *A* **12** quid *D* ‖ <ad> diminutionem *D* **13** existat *G* **14** [ad (2)] *D* ‖ intendit *A* **15** ille *B* **16** [existente — localiter] *A B D* exeunte a motu locali *C* existenti a motu locali *G* existente in moto localiter *Crawford* ‖ [uterque] (A^2) utrum *A* utrumque *D* ‖ sit ⌊<ab anima motus>⌉ *G* ‖ [et] *C* **17** est] sit *C* ‖ diversus] (D^2) diversitas *D* ‖ post <hoc> *A* ‖ [etc.] *A B C D G* etc. *Crawford* ‖ [et (2)] *A C* **19** et sompno et vigilia] vigilia et sompno *D* **20** habent *D*

432b15 *manifestum est quod hoc non est a virtute nutritiva;*
ista enim virtus semper attribuitur illis,
illa autem aut est cum ymaginatione aut cum desiderio.
Nichil enim movetur nisi aut per desiderium
ad aliquid aut per fugam ab ipso, nisi motus
eius sit violentus. Et si ista esset etiam dispositio
plantarum, essent mote, et haberent membrum
432b19 *organicum iuvans hunc motum.*

Et quia actio virtutis nutritive est semper, et attribuitur vegetabilibus, actio autem istius virtutis non est semper, neque est in vegetabilibus; et iste motus qui est in loco semper est cum ymaginatione et desiderio ad aliquid (nichil enim voluntarie movetur nisi aut desiderando aliquid aut fugiendo ipsum); si igitur iste motus esset ab anima nutritiva, contingeret ut ista anima esset desiderans et ymaginans. Et si virtus nutritiva esset movens in loco, contingeret ut plante moverentur in loco; et si plante moverentur in loco, tunc haberent hanc dispositionem, scilicet ymaginationem et desiderium, et haberent etiam membrum organicum per quod fit motus.

432b19 **45.** *Et etiam secundum hunc modum est aliud a sensu.*
432b20 *Multa enim animalia habent sensum et sunt*
quiescentia in eodem loco et non moventur
omnino. Si igitur Natura nichil facit ociose, et
perfecte operatur in rebus necessariis, nisi sit
in rebus monstruosis, que non sunt perfecte,
(talia enim animalia sunt perfecta, non monstruosa,
et signum eius est quod generant, et habent

44. **4** ista] sta *A* illa *B* ‖ enim] igitur *C* **5** ista *A D G* ‖ autem <no> C^2 ‖ [aut est] *A* ‖ [cum (2)] *A C* est cum *D* **6** [aut] *A C* **7** <aut> ad *A* ‖ fugans *C* figªā *D* **8** [si] *A C* ‖ illa *B* iª *A C* ‖ etiam esset *A D G* **9** planarum *G* ‖ [essent] *A* si essent *C* ‖ habent *C* ‖ ⌊<motum>⌉ membrum *A* **10** iuvantem *B C D G* **11** [Et (1)] *G* consideremus. Idest *A* Idest et *C D* **13** [est (1)] *D* ‖ in vegetabilibus est *A* ‖ ille *D* **15** [enim] *A C* ‖ movetur voluntarie *G* ‖ desiderando] (A^2) desiderio *A* **16** ille *B* **17** illa *B* **18** <esset> nutritiva *G* **19** moverentur] essent moventes *A* **19–20** [et — loco] *G* et si plante moventur in loco *D* **20** [tunc] *A* ‖ haberet *C* habebunt *D* **21** et habebunt etiam *D* etiam haberent *G* **22** fit] sit *C*

45. **1** [hunc] *D* **2** [enim] *B* ‖ habent] sunt habentia *C* **3–4** moventur omino *G* ideo moventur *D* **4** igitur] enim *A* ‖ Natura] non *D* ‖ faciat *B* ‖ ociose] ccōe *C* **6** perfecte sunt *A* **7** <et> non *G* **8** quod] quia *B G* ‖ generata *D* est generatum *A* ‖ [et (2)] *D*

ascensum et descensum), et ideo non habent 432b25
10 *membra organica per que fit motus localis.* 432b26

Et oportet etiam secundum hunc modum ut ista virtus movens in loco sit alia a sensu. Multa enim animalia sentiunt sed non moventur omnino. Et necesse est ut ista animalia non moveantur omnino. Quoniam, cum Natura nichil facit
15 ociose, idest nullum membrum facit sine iuvamento, neque diminuit in rebus necessariis, idest neque abstulit animali membrum in quo habet iuvamentum necessarium (nisi hoc sit propter occasiones contingentes in minori parte, ut digitus sextus), et ista animalia non mota non habent
20 instrumentum ambulandi, et sunt cum hoc perfecta, non monstruosa, (et signum eius est quod generant sibi similia, et habent etiam in sua vita ascensum et descensum sicut alia entia naturalia quorum esse est naturale), ergo necesse est ut ista animalia sint non mota, et ideo non habent membra motus. Et debes
25 scire quod non utitur loco concomitantie in destruendo has virtutes esse motivas nisi ita quia suum quesitum est causa propinqua motus; et si non, tunc sensus est una causarum istius motus, sed causa remota.

46. *Sed illud quod movet neque est pars cogitativa* 432b26
neque illa que dicitur intellectus. Pars enim
cogitativa non videt illud quod facit, neque dicit
aliquid in fugito neque in quesito; motus autem
5 *semper invenitur aut in fugiente aut in querente.*
Neque est etiam ex eis que, quando viderint

9 [non] *A D G* ‖ habent <sibi> *C* **10** organica] cogitativa *A* ‖ fit] fiunt *C* sit *G* ‖ [localis] *C* **11** <et etiam secundum hunc modum> Et *A* Dicit et *G* ‖ illa *B* **12** animalia] alia *G* **13** [ista] *G* illa *B C* **14** faciat *C* **15** idest] et *A C* ‖ neque] non *G* **16** neque] non *A C* ‖ [animali] *C* ‖ [membrum] *G* **18** propter] per *G* ‖ occasiones <minores> *D* ‖ minori] (G^1) maiori *A G* **19** illa *B* ‖ [non mota] *C* ‖ habent <ratione mota> *C* **20** instrumenta *A C* ‖ ambulandi] ad ambulandum *D* ‖ hec *G* **21** eius] cuius *C* ‖ [est] *A* ‖ quod] quia *B D G* ‖ generat *A C* generavit *D* ‖ [etiam] *B D G* **22** vita] via *B* ‖ alia] animalia *C* ‖ [naturalia] *G* naturalia G^2 **23** [ista] *D* illa *B C* **24** membrum *D* **25** ⌊concomitantie⌉ A^2 communicantie *D* a comitancie *G* ‖ destruendo] (C^2) desinendo *C* **26** esse motivas] commotivas *A* ‖ <quod> quia *A* quod *B* ‖ quesitum <propinquum> *B* **28** causarum] carum *C* ‖ istius] ipsius *A C* ‖ set A^2 sit *A*

46. **1** Sed] Et *C* ‖ que *C* ‖ cogitā *D* **2–3** [neque — cogitativa] *C* nec intelligens C^2 **4** autem] *Crawford* enim *A B C D G* **5** querente] quiescente *A* **6** ex eis est etiam *A* ‖ [que] *A* ‖ quando] non *C* ‖ viderunt *A* vident *C*

432b30 *rem talem, mittent ad querendum aut fugiendum;*
ut multotiens opinamur aliquid esse
delectabile aut timorosum et non mittimur
ad timorem; cor autem movetur quando aliud
433a1 *membrum delectatur.*

Potest intelligi per *partem cogitativam* intellectus speculativus, et per *partem que dicitur intellectus* intellectus operativus. Et ideo dixit: *Pars enim cogitativa non videt*, etc. Idest, pars enim speculativa non considerat de rebus operativis, neque de aliqua re utili quesita neque de aliqua re nocenti fugita; motus autem in loco non invenitur nisi aut in querente aut in fugiente. Deinde dixit: *Neque est etiam ex eis*, etc. Idest, neque est etiam pars intellectus qui innatus est considerare in quesito et fugito, et excitat membrum mobile ad motum ad rem delectabilem, aut membrum mobile in timore ad motum, ut accidit nobis quando ymaginamur aliquod delectabile aut timorosum quod membrum proprium illi delectabili movetur in nobis, et cor constringitur tunc ex illo timoroso, et intellectus nichil videt ex hoc, sed videmus ipsum non moveri ex illo timoroso aut ad illud delectabile. Et hoc intendebat cum dixit: *cor autem*, etc. Ita cecidit in scriptura. Et forte diminuitur ex ea tantum quod intentio esset ista, scilicet: cor autem movetur ex timore aut ex delectatione quando aliud membrum movetur ex delectatione. Et demonstrat hoc quod invenimus in alia translatione, scilicet: *multotiens cogitat intellectus in aliquo timoroso aut in aliquo delectabili, sed non propter hoc erit timor aut delectatio; cor autem movetur motu timoris,*

7 <esse> talem *C* ‖ mutent *A D G* movent *C* ‖ aut] vel *A C D* ‖ <ad> fugiendum *A B* **8** oppinatur *B* opinantur *D* ‖ [aliquid] *D* **9** mittimur] *Crawford* mittimus *A C D G* mutamur *B* **10** a timore *B* **12** <Sed illud quod movetur> Potest intelligi *A* Intelligi autem potest *B* ‖ cogitām *D* **13** [intellectus] *A C D* **14** dᵗ. ideo *A* ‖ enim] istius *A* ‖ cogitā *D* **15** [enim] *A C* **16** re aliqua *A* **17** fugitiva *A* **18** [in (2)] *C* ‖ Neque] non *G* **19** [etiam (1)] *C* ‖ [ex eis] *A* ex ipsis *D* ‖ [Idest] *A C* ‖ etiam est *A C* **19–20** est innatus *A G* **20** et <in> fugito *C* et fugato *A* aut in fugito *B* ‖ exitat *C* **20–21** membrum nobile *D* mobile membrum *A* **22** in] cum *A* ‖ timore] motore *D* **23** aliquid *A C D* ‖ quod] per *C* **24–25** et cor tunc constringitur *C* constringitur et cor autem *A* **25** ex] de *A* ‖ [et] *C* **25–26** [et — timoroso] *A D* **26** [timoroso] *B* **27** illud] aliud *B* ‖ intendit *C* **28** ⌊<dixit>⌉ cecidit *G* ‖ dividitur *C* **29** ista] illa *B* **30** [timore aut ex] *A* timore et ex *B D G* timoroso vel ex *C* timore aut ex *I* ‖ delectabili *C* **30–31** [quando — delectatione] *A* **30** quando] quoniam *B* ‖ aliud] aliquod *C* **31** [Et] *D* quia *A C* ‖ invenitur *A* **33** in aliquo] alio *C* **34** erunt *D* ‖ aut] vel *A*

35 *sed non ex intellectu; et cum cogitaverit in aliquo*
delectabili, tunc membrum aliud a corde movetur motu
delectationis.

47. *Et cum intellectus miserit et cogitatio affirmaverit* 433a1
fugere aliquid aut querere aliquid, non
movebitur, sed facit illud quod convenit delectationi,
sicut qui non potest se retinere. Et universaliter
5 *videmus habentem artem Medicine non*
sanare, quia aliud est principale actionum que
fiunt per cognitionem. 433a5

Et videmus etiam quod intellectus multotiens mittit ad querendum aliquid aut fugiendum, sed tamen homo non movetur
10 ab eo quod affirmat intellectus, sed ex eo quod convenit delectationi, ut accidit viro voluptuoso qui non refrenat
12 se. Deinde dixit: *Et universaliter*, etc. Idest, et universaliter videmus
12 multotiens
quod multi scientes aliquam artem non agunt per illam artem, sicut videmus multos Medicos non curare se cum infirmantur.
15 Et hoc non est nisi quia alius motor est principalis actionis illarum actionum que aguntur per cognitionem et artem; et si non, contingeret ut omne habens cognitionem alicuius operationis, ut ageret illam rem quam scit.

48. *Principalitas igitur in hoc motu non est cognitionis.* 433a5
Neque etiam desiderii; heremite enim
desiderant et concupiscunt, sed non agunt ea
ad que moventur per desiderium, quia consequuntur
5 *intellectum. Apparet igitur quod illud* iii. 10 433a9

35 [et] *C* **35–36** cogitaverit — delectabili] aliquo delectabili cogitaverit *C* **36** movetur a corde *A C*

47. **1–18** [Et (1) — scit] *G* **1** intellectus inserit *B* inserit intellectus *A* intellectus misit *C* ‖ affirmaveris *D* **4** sicut qui] *Crawford* si quod *A C D* secundum quod *B* ‖ [non] *C* ‖ [se] *A C* ‖ tenere *D* **5** [habentem] *A* **8** <et cum inserit intellectus etc.> Et *A* ‖ mittit] invitat *B* **9** <ad> fugiendum *A D* ‖ sed tamen homo] homo m̄ *D* sed homo *A* **11** qui] quod *D* **12** [etc. — universaliter (2)] *A* **13** [artem] *C* **14** [multos] *A* ‖ curant *B* ‖ <sed> cum *C* **16** agentur *C* **17** non] modo *D* ‖ [ut] *C* quod *A* ‖ cogitationem *C* **18** ut] non *D* ‖ scit] (B^1) sciret *B* } *Deest codex G*

48. **1** cognitionis] (C^2) cognitus *C* **2** [etiam] *D* ‖ enim] autem *C* **4** desideria *D* ‖ sequuntur *B* **5** [intellectum] *A* ‖ Oportet *D*

quod facit motum est hec duo, desiderium scilicet
433a10 *et intellectus, et si aliquis posuerit quod ymaginatio*
est similis intellectui; in pluribus enim rebus
consequimur ymaginationem sine cognitione;
alia enim animalia non habent existimationem
neque cogitationem, sed ymaginationem.
Hec igitur duo, scilicet desiderium et intellectus,
433a13 *sunt moventia de loco in locum.*

Quod igitur dominatur in isto motu et appropriatur ei non est cognitio, cum multotiens moveamur a desiderio, licet intellectus videat nos non debere moveri. Neque etiam quod dominatur in isto motu est desiderium, quia multi homines desiderant sed non consequuntur desiderium, sed intellectum. Et cum declaravit quod motus localis impossibilis est attribui alteri istarum virtutum singulariter, et apparet etiam quod utraque illarum habet introitum in movendo (motus enim non fit sine desiderio neque sine intellectu aut ymaginatione), dixit: *Apparet igitur*, etc. Idest, apparet igitur ex hoc quod diximus quod agens motum est duo, intellectus scilicet et desiderium, aut ymaginatio, que est similis intellectui. In pluribus enim rebus movemur ab ymaginatione sine aliqua cognitione, sicut animalia moventur; alia enim animalia non habent cogitationem, sed in loco cogitationis habent ymaginationem. Iste igitur due virtutes sunt moventes de loco in locum, scilicet desiderium, et intellectus aut ymaginatio.

433a14 **49.** *Et intellectus operativus (et est cogitans in*
433a15 *re) differt a speculativo in perfectione. Omne enim*

6 est] et *C* cum *D* ‖ [scilicet] *C* **7** [et (1)] *D* **8** intellectui] desiderio *B D G* **9** consequitur *C* ‖ ymaginationes *A* **10** ⌊<ex>⌉ habent *A* **10–11** estimationem neque cognitionem *C* cognitionem neque estimationem *B D* **12** intellectus <Et si aliquis possuerit quod imaginatio est similis desiderio> *D* **14** <principalitas igitur> Quod *A* Quot *D* Dicit quod *G* **15** moveatur *A C G* **16** licet] neque *D* ‖ videat] iudicet *C* ‖ Neque] nec *A* non *C* **17** ⌊<non>⌉ dominatur *C* ‖ illo *C* **17–18** [quia — desiderium] *A* **18** intellectum sed desiderium *B* **19** [cum] *A* tamen *C* ‖ impossibilis] *Crawford* impossibile *A B C D G* **20** illarum *B D* ‖ [et] *C* ‖ [etiam] *A C* **22** nec *D* ‖ aut] et *A G* **23** [igitur (2)] *D* **24** motus *A* ‖ duo] dicimus *C* ‖ scilicet intellectus *B* **25** imaginationem *D* ‖ intellectui] desiderio *B D G* **26** pluribus] plibus *D* ‖ [rebus] *C* ‖ moventur *A C* **26–27** [ab — moventur] *D* **28** cognitionem *A B C* **29** cognitionis *A C* ‖ [igitur] *C* enim *A* **30** scilicet] sicut *A* ‖ [et] *C*
49. **1** [et (2)] *C G* **2** imperfectione *A* ‖ enim] igitur *C*

desiderium est desiderium ad aliquid. Desiderium
enim non est principium intellectus
5 *operativi, sed illud aliquid est principium intellectus.*
Et ideo necessario apparet quod hec duo
sunt moventia, scilicet desiderium et cogitatio apud
actionem. Desideratum enim movet, et ideo
cogitatio movet, quia est desiderativa. 433a20

10 Et intellectus per quem agitur (et est cogitativus operativus) differt a speculativo in perfectione et fine. Finis enim speculativi est scire tantum, operativi autem operari. Deinde dixit: *Et omne desiderium*, etc. Idest, et quia omne desiderium est desiderium ad aliquid, ideo desiderium non
15 est principium movens intellectum operativum, sed illud desideratum movet intellectum, et tunc desiderabit intellectus, et cum desideraverit, tunc movebitur homo, scilicet a virtute desiderativa, que est intellectus aut ymaginatio. Deinde dixit: *Et ideo necessario*, etc. Idest, et quia principium
20 motus est ex desiderato, apparet quod hec duo movent hominem, scilicet desiderium et consensus qui sunt erga operationem, secundum hunc modum, scilicet quod faciens desiderare et movens quod est intellectus idem sunt, sed est movens quia facit desiderare rem. Et hoc intendebat cum dixit: *Desideratum*
25 *enim*, etc. Idest, desideratum enim quia ipsum est quod movet rem que comprehendit (et est intellectus operativus aut ymaginatio), et intellectus, quando comprehendit aliquid, desiderabit per scientiam et movebit per desiderium, necesse est ut ipse intellectus sit movens secundum
30 quod est desiderans, non secundum quod est comprehendens, neque
30 secundum

3 ad aliquid est desiderium *B* **4** [principium] *A* **5** illud aliquid] *Crawford* ille alius *A B C D G* **6** necesse *A* **7** [scilicet] *C* **7–8** apud actionem] aut actione *A* **8** Desiderium *C* ‖ enim] igitur *C* **9** cognitio *C* ‖ desiderativa] *I* desiderata *A C D* desiderans *B* desiderata vel desiderans *G* **10** <et intellectus operativus etc.> Et (1) *A* Dicit et *G* ‖ quod *C* que *D* ‖ agit *D* ‖ [et (2)] *A C* et A^2 ‖ [est] *D* ‖ cogitans *G* **11** <et> operativus *A B* ‖ in] (A^2) et *A* **12** speculativa *D* **13** [Et (1)] *C* ‖ [et (2)] *G* **15** primum *B* ‖ istud *A* **17** cum] tamen *C* ‖ movetur *A C* ‖ [homo] *C* **18** <rationali et> desiderativa *C* **19** necesse *C* ‖ [etc.] *A* **20** desiderio *C* **21** sensus *C* **22** [quod] *G* quod G^2 ‖ movens] *Crawford* movere *A B C D G* **23** motus *C* ‖ quia] quod *B* **24** rem <erga quam movet hominem> *G* ‖ intendit *A C* ‖ Desiderium *C* **25** desideratum] vel desiderans *G* ‖ enim] id *C* ‖ quia] quod *A C* **26** movet] movetur ad *A* ‖ que] quam *A C D* **27** intellectus] intelligit *D* ‖ quando] qui *C* **28** desiderabat *D* **29** necessarium *B D* ‖ ipse] iste *C* **30–31** [est (1) — neque secundum quod] *G* est — neque secundum G^2 **30** [est (1)] *A*

quod desiderium est alia virtus ab intellectu que est etiam
movens, secundum quod ipse declarabit post. Et hoc quod ipse dixit
de intellectu operativo intelligendum est de ymaginatione;
animalia enim universaliter moventur ab ymaginatione.
Si igitur forma fuerit ymaginata ex cogitatione, tunc
motus attribuetur intellectui operativo; et si non fuerit
ex cogitatione, tunc attribuetur ipsi virtuti ymaginative.

433a19 **50.** *Et principium huius erit in tempore in quo*
433a20 *movetur ymaginatio. Nullus igitur motus est*
extra desiderium. Motor igitur unus est, scilicet
desiderans. Movens enim si esset duo, scilicet intellectus
et desiderium, tunc moveret modo communi.
Modo autem intellectus non videtur
movere preter desiderium. Voluntas enim et
desiderium quando moventur in cogitatione,
433a25 *tunc voluntas movet. Et desiderium movet*
motu qui non intrat cogitationem. Et
433a26 *desiderium est aliquis appetitus.*

Et principium huius motus qui est ex re desiderata
erit in tempore in quo ymaginatio movetur a re
desiderata sine appetitu. Ymaginatio enim primo comprehendit
desideratum, scilicet patitur ab eo secundum comprehensionem; et cum
comprehendit ipsum, forte desiderabit; et cum desideraverit,
et non erit illic aliud desiderium contrarium neque alia virtus

31 <sed> desiderium *B* est desiderans B_2 ‖ est alia virtus desiderium *C* ‖ intellectu <operativo> B^2 ‖ que] quod *A B C G* **32** secundum] quando *C* ‖ [quod (1)] *G* quod G^2 ‖ declarabit ipse *C* ‖ post] prius *C* ‖ ipse (2) <aristoteles> *D* ‖ [dixit] *A* dicit A^2 **33** operacio *A* ‖ [est] *D* ‖ de (2)] in *G* ‖ <operatione> ymaginatione *D* **34** moventur universaliter *B* **35** ymaginata fuerit *G* ‖ ex] et *C* **36** [motus] *A* motus *C* C^3 modus C^2 ‖ attribuetur] melius attribuitur *A* melius attribueretur *C* ‖ intellectuum operacio *A* **37** cognitione *C* ‖ attribueretur *C* atribuitur *D*

50. **2** [motus] *D* ‖ [est] *C* **3** [est] *C* **4** enim] igitur *C* ‖ scilicet] idest *A* **5** communi] continui *A* **7** preter] post *A C D G* ‖ et] est *B* **8** desiderium <movens scilicet> *B* ‖ moventur <movent> *D* movet *B* ‖ [in cogitatione] *G* **9** [Et desiderium movet] *C D* **9–10** [movet motu] *A* **10** <in> motu *C* **10–11** Et — appetitus] *J* appetitus autem est aliquod desiderium *A B C D G* **12** <Idest> Et *A C D* ‖ huius] istius *G* ‖ ex re] (A^2) exit *A* ‖ desiderat⌊<iv>⌋a *G* **13–14** [erit — desiderata] *G* et in tempore in quo ymaginatio movetur a re desiderata G^2 **13** tempore] tantum possibile *C* ‖ quo <erit> *C* **14** enim] igitur *C* **15** scilicet] et *C* ‖ comphnsionem *D* **16** comprehendit *A B C D* ‖ desideraverit] desideravit *C* **17** [et] *C* et et *G* ‖ [erit] *A* ‖ <aliquod> aliud desiderium *A* desiderium aliud *B* ‖ alia] aliqua *A*

anime contraria, tunc movebit animal in loco ad illud desideratum.
Deinde dixit: *Motor igitur est unus*. Idest, motor igitur qui
est desideratum quia est unus, continget ut illud quod
movetur ab eo, quod est movens animal, scilicet virtus desiderativa,
sit una etiam; et hoc est aut intellectus aut ymaginatio
secundum quod utrunque est desiderans. Et si movens animal esset
duo, scilicet intellectus per se et virtus desiderativa per se
secundum quod sunt diversa, tunc motus animalis non proveniret ab
eis nisi accidentaliter, scilicet per naturam communem istis duabus
virtutibus, que esset alia ab utraque illarum. Deinde dixit: *Modo*
autem intellectus, etc. Idest, et si ita esset, contingeret ut
intellectus per se moveret animal, et etiam desiderium per
se, et non est ita; intellectus enim non videtur movere
nisi voluntarie, sicut ymaginatio non videtur movere
sine desiderio. Et differentia inter voluntatem et desiderium
est quia, quando voluntas et desiderium movent,
tunc voluntas movet secundum cogitationem, desiderium
autem movet non secundum cogitationem. Deinde dixit: *Et desiderium*
est aliquis appetitus. Ita cecidit in scriptura, et
est falsum, et debet legi: *Et appetitus est aliquod desiderium*;
idest quod pars anime desiderans est movens universaliter;
si igitur desideraverit per cogitationem, dicetur
voluntas, et si fuerit sine cogitatione, dicetur appetitus.
Et demonstrat hunc errorem alia translatio, in qua dicitur:
Appetitus autem movet sine cogitatione, quia appetitus
est modus desiderii.

51. *Omnis igitur intellectus est rectus; appetitus autem* 433a26
et ymaginatio quandoque sunt recti et quandoque non. Et
ideo pars appetitiva movet semper, sed hoc aut

18 movebat *D* ‖ desiderium *B* **19** [igitur (2)] *C* **20** contingeret *C* ‖ [ut illud] *A* quod illud *C* ‖ illud quod] ille qui *D* **22** [etiam] *C* ‖ aut (1)] autem *C* **23** secundum] sed *D* ‖ [quod utrunque] *G* quod utrumque G^2 quod utrum *C* **24** [desiderativa] *G* **25** motus animalis] movetur animal *G* **26** scilicet] sed *B D G* ‖ commune *D* ‖ duabus] (B^2) duobus *B* **27** [virtutibus] *A* **28** [Idest] *C* **30** [et] *G* **31** nisi <etc. non videtur movere nisi> *D* **32** desiderium] (A^2) voluntatem *A* **34** secundum cogitationem] cognitionem *D* **35** [autem movet] *D* ‖ non movet *A* ‖ secundum cogitationem] cognitionem *D* **36** ceciderit *G* **37** falsum] factivum *A* ‖ <sic> legi *B* ‖ [Et (2)] *C D* **38** quod] et quia *D* ‖ desiderantis est *C* est deliberans et *A* **39** desideravit *C* ‖ cognitionem *D* **40** [appetitus] *A* **41** [in qua dicitur] *A C* **42** [autem — appetitus (2)] *D* **43** motus *A G*

51. **1** intellectus] appetitus *D* ‖ autem] enim *A* **2** [et (2)] *B D G* **3** pars] virtus *D* ‖ aut] autem *B*

erit bonum aut existimabitur esse bonum. Sed non in
omnibus; illud enim actuale est laudabile; et actuale
433a30 *est illud quod possibile est ut habeat rem alio modo.*

Et omnis actio ex intellectu est recta; actiones autem que fiunt ex appetitu et ymaginatione quandoque sunt recte, quandoque non. Et ideo pars appetitiva movet semper, quia movet ad rectum et ad non rectum; intellectus autem non movet nisi ad rectum tantum, et ideo non movet semper. Deinde dixit: *sed hoc aut est bonum*, etc. Idest, sed hoc erga quod movet virtus appetitiva aut est bonum, aut existimatur esse bonum sed non est. Et hoc bonum ad quod movetur ista virtus non est bonum commune omnibus; illud enim bonum quod est in actu semper est laudabile simpliciter. Et hoc intendebat cum dixit: *Sed non in omnibus; illud enim actuale est laudabile*, idest illud bonum existens in omnibus; illud enim bonum quod semper est actuale est laudabile. Deinde dixit: *et actuale est illud quod habet rem alio modo.* Idest, et bonum quod est pura actio est bonum quod movet alio modo a modo secundum quem movent ista bona que quandoque sunt potentia, quandoque actu. Et potest intelligi per hoc quod dixit *Sed non in omnibus*, idest, sed non in toto;
idest, et bonum ad quod movetur ista virtus non est bonum secundum totum, idest semper et simpliciter; illud enim bonum quod est actu ponitur esse laudabile. Vel aliter: *Sed non in omnibus;* idest, sed bonum quod comprehendit ista virtus non est bonum existens laudabile ab omnibus, sed bonum intellectui operativo est laudabile apud illam virtutem et bonum quod

4 erit] videbitur *A* videbitur esse *C* ‖ estimabunt *C* ‖ [Sed] *C D* et *A B G* sed *J* **4–5** [non in omnibus] *D* **5** enim] autem *C* **7** <Dicit> Et *G* omnis igitur intellectus. intellectus etc. idest *A* ‖ est recta] cum recto *D* ‖ [autem] *A* enim *G* **8** fiunt] sunt *A D G* ‖ ymagẽe *B* **9** <et> quandoque *A* **10** ad non] non ad *A B* **11** non (1) <non> *D* **12** sed (1)] si *C* ‖ aut] autem *B C* ‖ <beatum et> bonum *C* ‖ etc. Idest] aut est etc. *A* **13** erga] genus *C* ‖ estimabitur *A C* **14** sed] si *C* ‖ [Et] *C* **15** ista] illa *B C* ‖ commune bonum *D* commune *A C* ‖ omnibus <illa enim substantia> *A D G* omnibus. Illa igitur substantia bonum *C* ‖ **15–16** illud — quod] que *G* **16** [in] *A C* ‖ [semper] *D* ‖ laudabilis *G* ‖ Et] Sed *C* **16–18** [Et — laudabile] *A* **17** intendit *C* ‖ [cum dixit] *C D* ‖ enim] igitur *C* **18–19** [idest — laudabile] *D* **18** <et> illud (1) *A B G* ‖ <est> existens *G* ‖ illud (2)] istud *C* **20** [et] *D* **21** pura] puta *C* ‖ movet — modo (2)] modo alio movet a bonum *A* **22** quem <modum> *A* quod *C* ‖ [ista] *A* illa *B C* **23** [intelligi] *D* ‖ omnibus — toto] *Crawford* toto in omnibus *A* omnibus in toto *B D* omnibus *C G* **24** illa *B C* **25** [<existens>] secundum *D* ‖ idest] scilicet *G* ‖ simpliciter et semper *A* **26** ponitur esse] ponitur est *D* puto est *G* ‖ [in] *C D* **27** illa *B C* ‖ <sed> non *C* **28** laudabile existens *C* existens illaudabile *D* et existens *G* vel laudabile existens G^2 ‖ ab] in *G* ‖ bonum] beatum *C* ‖ intellectu *B* **29** operativo] *J* et opinioni *A* et operationi *B G* operationi *C* et operoni *D* ‖ virvirtutem *A*

30 potest inveniri alio modo ab eo secundum quem est bonum; bonum autem commune omnibus est bonum purum. Et intentio in istis est propinqua, et quasi ista postrema videtur convenientior.

52. *Iam igitur apparuit quod talis virtus anime movet,* 433a31
et est que dicitur appetitiva. Et dividentes 433b1
animam, si dividunt eam secundum virtutes, tunc
invenient multas partes valde, scilicet nutritivam
5 *et sensibilem et intelligentem et cogitantem*
et desiderativam; iste enim distincte sunt abinvicem,
et magis desiderativa, et similiter irascibilis. 433b4

Iam apparuit ex hoc sermone quod talis virtus virtutum anime, que comprehendit rem et desiderat ipsam, est virtus
10 movens animal, et est que dicitur appetitiva. Et illi qui solent dividere animam in tres aut in duas partes, oportebat eos, si intendebant dividere illam secundum virtutes habendas, dividere eam in plures partes, cum plures habeat partes illis tribus, v. g. nutritivam, sensibilem, intelligentem, et cogitativam.

53. *Et propter diversitatem appetitus contrariantur* 433b5
sibi adinvicem. Et hoc accidit quando
modi appetitus fuerint oppositi; et hoc non erit
nisi habenti sensum per tempus. Et intellectus
5 *coget nos ad prohibendum propter rem futuram,*
et appetitus propter rem presentis voluptatis.
Existimatur igitur quod res presentis voluptatis

30 quem] quod *C G* **31** bonum (1)] beatum *C* ‖ omnibus est] est bonum omnibus et *A* ‖ <post> purum *D* pũm *C* **32** quasi] quod *D* ‖ illa postrema *B C* postrema ista *A*

52. **1** aperui *D* aperuit D^2 **2** que] quod *C* ‖ dividentes] dicentes *A* **3** <et> si *C* sic *D* ‖ dividant *A* **4** multas virtutes *B* partes multas anime *A* partes multas *C* ‖ scilicet] idest *D* **5** intelligentem et] intelligit *C* **6** enim] igitur *C* ‖ adinvicem *A* **7** desiderativam *G* ‖ [et similiter irascibilis] *A* et similiter irrationalis *C* **8** <Iam igitur idest et> Iam *A* eam igitur *B* Idest iam *D* ‖ aparavit *D* ‖ [hoc] *C* **9** [que] *D* quod *C* ‖ desiderat] considerat *A* ‖ est] esse *G* **10** et est que] quod *C* ‖ isti *C* **11** dividere animal *G* animam dividere *D* ‖ oportebit *D* **12** dividere illam] eam dividere *D* ‖ illam secundum] illas *C* **12–13** [illam — partes (1)] *A* **13** eam] *Crawford* eas *B C D G* ‖ habent *C* habeant *G* ‖ illis] in istis *D* **14** nutritiva *C* ‖ [intelligentem] *C* ‖ cogitãm *D*

53. **1** propter] (D^2) post *D* ‖ contrariatur *D* **3** appetiti *C* ‖ [hoc] *C* **4** <in> habenti *G* habentis *C* ‖ [Et] *G* **5–6** [futuram — rem] *C* **6** voluntatis *D* **7** [Existimatur — voluptatis] *C*

est voluptas simpliciter, quia non aspicit
433b10 *rem futuram.*

Potest intelligi: et propter diversitatem appetituum qui sunt in anima concupiscibili, contradicunt sibi in motu adinvicem. Vel aliter: idest, et propter diversitatem appetitus anime concupiscibilis ab intellectu, contradicunt sibi adinvicem; et hoc est manifestius. Deinde dixit: *Et accidit hoc*, etc. Idest, et hoc accidit in eadem re quando modi appetituum in ea fuerint oppositi; et iste modus contrarietatis non invenitur nisi in animali quod comprehendit tempus, quia comprehendit ex re aliud in presenti tempore quam illud quod in futuro, v. g. iudicare quod modo est voluptabile et in futuro contristabile. Deinde dixit: *Et intellectus coget ad prohibendum*. Et intendebat demonstrare diversitatem duorum modorum in appetitu, scilicet appetitum intellectus et appetitum anime concupiscibilis. Anima enim concupiscibilis movet ad rem que est in actu voluptuosa; anima autem rationabilis multotiens prohibet hoc propter nocumentum futurum, v. g. coitus et crapula. Deinde dixit: *Existimatur igitur*, etc. Idest, multi igitur existimant quod res presentis voluptatis est voluptuosa simpliciter et nunquam contristabilis, quia virtus concupiscibilis non inspicit contristationem contingentem in futuro.

433b10 **54.** *Et movens est appetitum secundum quod est appetitum. Appetitum enim precedit alia; hoc enim movet et non movetur, quia movet ymaginationem et intellectum. Moventia autem sunt multa in numero quia res per quas fit motus*

10 <Et> Potest *B* ‖ Potest — appetituum] et propter diversitatem appetitus etc. propter diversitatem appetitus potest intelligi *A* ‖ [et] *C* ‖ appetituum] (*G*) appetitus *B* appetitivam *C* appetitivum G^2 **11** que *A C G* **12** [et] *C D* ‖ [appetitus] *D* appetitum *A* **14** [est] *A* ‖ manifestum *C* ‖ [Et (2)] **15** [re] *C D* ‖ mod/ *G* ‖ appetitivum *A G* **16** ille *B* **17** quod] quando *C* qui *D* **18** tempus — in] ex re *C* ‖ aliud ex re *A* **19** illud] est *D* ‖ futuro <ex ea> *D G* **20** iudicare] in ea re *A* de illa re *C* ‖ que modo *A* quomodo *C* ‖ [est] *A* ‖ voluptabilis *A* delectabile *G* **21** [intellectus] *A* ‖ cogit *D G* **21–22** ad prohibendum coget *C* **22–23** diversitatem duorum modorum] duos modos *A* **26** autem] enim *C G* ‖ rationalis *C D* **27** <et> hoc propter *A* et propter hoc *C* ‖ cōitus *A* **28** scrapula *D* ‖ [igitur] *A C D* **28–29** igitur multi *A* multi *C* **29** presentes *C* **30** nunquam] non quasi *C* **31** respicit *A* recipit *C*

54. **1** est appetitum (1)] appetitus *D* appetitum D^2 **2** precedit enim appetitum *A* ‖ <et> hoc *B* hec *A* **4** [et] *G* ‖ autem] enim *C* **4–5** multa sunt *D* **5** [per] *A* ‖ fit] sit *A C* ‖ metus *D*

sunt tres, quarum una est motor, et alia res
per quam movet, et tertia motum. Et motor
est duobus modis: ille autem est non mobilis, 433b15
ille vero est mobilis. Non motum autem est
10 *bonum intellectum; motor autem et motum*
est appetitivum (movet enim illud quod movetur
secundum quod est appetitivum, quia
appetitus est aliquis motus, scilicet qui est in actu). Et
quod movetur est animal. Et instrumentum
15 *movens est appetitus. Et ista sunt corporalia,*
et ideo querenda sunt in actionibus communibus 433b20
anime et corpori. 433b21

Et primus motor in hoc motu est res appetita secundum quod est appetita. Res enim appetita precedit
20 alia moventia animal in hoc motu quia ista movet et non movetur, et ista est dispositio primi motoris. Deinde dixit: *quia movet ymaginationem et intellectum*. Idest et est motor quia movet ymaginationem (quando appetitus fuerit partis ymaginative) aut intellectum (si
25 appetitus fuerit istius partis anime). Deinde dixit: *Moventia autem sunt multa in numero*. Idest, moventia autem quibus fit iste motus sunt plura uno. Deinde dixit: *quia res per quas fit motus*, etc. Idest, et contingit ut motor sit plures uno propter hoc quod declaratum est
30 in sermonibus universalibus, scilicet quod omnis motus fit per tres res, scilicet quarum una est motor qui non movetur, et alia illud per quod movet (et hoc est motor et motum), tertia autem est motum et non motor. Deinde dixit: *Et motor*

7 per] propter *D* ‖ movet] fit motus *A* ‖ tertia] tantum *G* ‖ [Et] *A B* ‖ motor <enim> *C* **8** [est (1)] *A* ‖ iste *A* **9** iste *D G* ‖ [est (1)] *A* ‖ [Non] *C* ‖ motum] *J* mobilis *A B C D G* **9–10** est bonum] bonum *A* bonum et *C* **11** appetitivum] (C^2) appetitum *B D* appetituum *C* ‖ enim] igitur *C* **12** [quod] *A* ‖ [est] *A B* est B^2 ‖ appetitum *B G* ‖ [quia] *G* qui *B* a quia *C* **12–13** [quia — actu] *A* **13** appetitivus *C* ‖ est in actu] *Crawford* in actu *J* fit per intellectum *B C D G* **15** mobilis *C* ‖ appetitum *B* ‖ <si> ista *A* ita *B C* ‖ sint *A* **18** <et movens etc.> Et *A* Idest et *C D* ‖ est] idest *C* **19** [secundum — appetita (1)] *A* ‖ [Res enim appetita] *G* res enim appetita G^2 res igitur appetita *C* **20** alia <encia> *A* illa *C* ‖ ista] ille *B* illa *C* **21** illa *B C* ‖ [est] *B* **22** quia] quod *C* ‖ Idest] quasi *C* **23** et] cum *A C* ‖ quia] qui *B D* et *C* **24** ⌊<istius partis>⌉ partis *D* ‖ ymaginationem *C* ‖ intellectuum *G* ‖ si] quando *C* scilicet *D* **25** [anime] *D* **26** autem — autem] aut *A* ‖ [autem (2)] *C* **27** fit] sit *A* ‖ ille *B* ‖ uno] numero *C* **29** plus *C* ‖ determinatum *C* **30** ⌊<parti>⌉ fit *D* existit *B* ut *C* **30–31** fit per tres res] per iii res sit *A* **31** [scilicet] *B* ‖ motorum *C* ‖ qui] et *A* ‖ non] est *D* **32** et (1)] etc. *D* ‖ alia] aliud *B* ‖ illud] est id *D* **33** tertia] regula *C*

est duobus modis, etc. Idest, et declaratum fuit illic quod motor est duobus modis, scilicet motor non motus (et iste est primus), et motor qui movetur (et hoc est per quod movet primus motor). Deinde demonstravit quid est unumquodque istorum trium in hoc motu. Et dixit: *Non motum autem est bonum intellectum*, etc. Idest, illud autem quod est in hoc motu movens non motum est bonum intellectum quod comprehendit anima appetitiva. Motor autem et motum est res appetitiva, idest membrum corporis in quo est ista pars anime; appetitus autem est motus qui est a re appetita per intellectum in actu. Et forte hoc intendebat cum dixit: *quia appetitus est motus, scilicet qui est in actu*; idest appetitus qui est a re appetita in actu. Vel aliter: idest appetitus qui est appetitus in actu. Motum autem et non motor, que est tertia res in hoc motu, est animal. Deinde dixit: *Et instrumentum est appetitus*, etc. Idest, et quia illud per quod movet primus motor necesse est ut sit corpus, cum sit motum, secundum quod declaratum est in universalibus sermonibus, et appetitus hic est illud per quod movet primus motor, ergo res appetitiva, per quam movetur animal, est corpus, et appetitus est forma eius. Et ideo oportet querere ea per que fit iste motus ubi loquitur de actionibus communibus anime et corpori, idest in parte Scientie Naturalis in qua loquitur de istis actionibus communibus, ut sompno et vigilia. Et ipse locutus fuit de hoc in tractatu quem fecit de Motu Animalium, sed iste tractatus non venit ad nos, sed quod transferebatur ad nos fuit modicum de abbreviatione Nicolai.

34 [etc.] *A* **35** [est (1)] *D* ‖ ille *A B D* **36** primus <motor> *A* ‖ [et (1)] *C* ‖ hic *A* **37** prius *C* ‖ quid] quod *B C* **38** illorum *B* ‖ Et] de. *A* **39** autem (1)] aut *C* **40** [est (1)] *D* ‖ motum <autem> *D* **42** appetita *D* **43** illa *B* **44** qui] *Crawford* quia *A B C D G* **44–46** [per — appetita] *D* **44** [in actu] *G* **45** [forte] *G* **46** [scilicet] *A* ‖ [est (2)] *G* ‖ a] in *C* ‖ appetita] appetitiva *C* **47** appetitus (1)] appetitivus *C* ‖ [appetitus (2)] *G* appetitivus *C* **48** [autem] *G* vero *B* autem G^2 ‖ qui *A D* quod *G* ‖ res] pars *C* ‖ motu] movetur *A* quo movetur A^2 **49** instrumentum] manifestum *C* **50** [Idest] *A* ‖ [et] *C* ‖ [per] *C* ‖ movetur *A B C G* ‖ <est> primus *A* **51** necessarium *C* **52** sermonibus universalibus *A C* **53** <est> hic *C* hoc *D* **54** appetita *B D* **55** Et ideo] non *D* **56** [iste] *G* ille *B D* ‖ modus *C* ‖ ubi] ut *A* **56–58** [communibus — actionibus] *B D* anime et corpori idest et in parte scientie naturalis in qua loquitur de istis actionibus B^2 **58** actionibus communibus] locutionibus *C* ‖ ut] in *D* verbi gratia *G* **59** [Et (2)] *C* ‖ fuerit *C* ‖ [in] *A* **60** ille *B* **61** sed quod] secundum quod *D* secundum *G* ‖ transferatur *C* ‖ fuit] servit *D* ‖ medicum *C* **62** abriviatione *B* ‖ nicholai *A C D G*

55. *Et dico modo universaliter quod corpus movetur motu consimilitudinis. Ubi enim est principium, illic etiam finis, sicut motus girativus. In hoc enim invenitur gibbositas et concavitas, illud autem finis, hoc autem principium. Et ideo hoc autem est quiescens, hoc vero motum, quamvis in diffinitione sint diversa, in magnitudine autem non distincta. Omne enim quod movetur movetur secundum expulsionem et attractionem. Unde necesse est ut res quiescat, sicut illud quod est in circulo, et quod principium motus sit ex hoc.* 433b21 433b25 433b27

Cum notificavit quod querere de rebus per quas fit iste motus convenientius est in alio loco, incepit hic narrare quandam rem universalem. Et dixit: *Et dico modo universaliter*, etc. Idest, et dico modo quod corpus movetur a primo instrumento ita quod primum instrumentum quod movet ipsum, quod est subiectum anime desiderative, est in corpore animalis in uno loco, a quo expelluntur partes partis mote animalis, et ad quem attrahuntur partes illius partis ab illo instrumento. Omnis enim motus compositus ex attractione et expulsione, necesse est ut principium a quo est expulsio sit finis ad quem est attractio. Et ideo dixit: *sicut motus girativus*; motus enim girativus compositus est ex attractione et expulsione. Quoniam autem motus animalis compositus est ex attractione et expulsione manifestum est, quoniam, quando pars dextra movetur a nobis et sustentati fuerimus super sinistram, tunc quedam partes illius partis erunt

55. **2** motu] modo *D* ‖ similitudinis *A D* **3** illinc *D* ‖ etiam] et *A C* ‖ ⌊<g^{a}tu>⌉ girativus *D* **4** In hoc enim] et in hoc *D* **6** autem] aut *A* ‖ [est] *C* **7** sunt *G* ‖ in magnitudine] in ymagine *C* imaginatione *D* **8** [autem] *C* ‖ ⌊<est>⌉ distincta *A* sunt distincta *B* **9** [enim] *C* ‖ [movetur secundum] *C* secundum *G* movetur secundum G^2 **9–10** movetur (2) — attractionem] secundum expulsionem aut abstractionem movetur *A* **10** <expressionem vel> expulsionem *C* ‖ et] vel *C* aut *D G* ‖ [res] *G* res G^2 **10–11** res quiescat] requiescat *C* **12** sit] fit *G* **13** <et dico> Cum *A* ‖ fit] sit *C* ille *B* **14** convenientior *A C* ‖ narrare hic *G* **16** [etc. Idest] *C* **18** subiectum] verum *C* ‖ desiderative] (B^2) desideratione *B* desiderantem *C* **20** [et] *B* ‖ quam *A G* ‖ attribuuntur *B* **21** [partis] *C* ‖ enim] igitur *C* **23** [expulsio] *A* ‖ attractio] acc^{a}tio *A* extractio *D* **24–25** [motus enim girativus] *D* **24** enim] igitur *C* **26** [est] *C* **27** [est] *B G* ‖ quando] autem *C* **28** dextra pars *D* res dextra *A* ‖ movebitur *B* **29** supra *C* ‖ sinistrum *A C* ‖ quedam] quemadmodum *C* **29–30** expulse erunt *A* expulse erant *C*

expulse ad anterius et quedam attracte, et sunt partes
que sunt posterius. Et attractio et expulsio earum non
est in rectitudine, sed secundum lineas non rectas, magis curvas
quam rectas; et ideo assimilatur giro. Et instrumentum per
quod corpus desiderat primo et universaliter non est
cognitum a nobis. Et in loco huius sermonis invenimus
in alia translatione sermonem manifestiorem sic: *Dicamus
igitur breviter quod motor est quasi habens eandem
dispositionem in suo principio et suo fine, sicut illud quod
dicitur Grece gigglimus. Est enim in eo gibbositas et
concavitas, et unum eorum est finis et aliud principium.*
Deinde dixit: *In hoc enim invenitur gibbositas et concavitas.*
Idest, in omni enim quod movetur secundum expulsionem
et attractionem, non recte, contingit esse concavitatem
et gibbositatem, ita quod gibbosum sit quiescens a quo
erit principium expulsionis et ad quod sit finis attractionis,
et concavum sit motum, sicut est dispositio corporis
moti circulariter; omne enim corpus quod movetur
circulariter, motus eius componitur ex attractione
et expulsione, sicut dictum est in septimo Phisicorum. Deinde dixit:
illud autem est finis, hoc autem principium, etc. Idest, et ista
pars quiescens est per motum attractionis finis, et per
motum expulsionis principium. Et ideo necesse est ut
gibbosum, aut illud quod est loco gibbosi, sit quiescens, et ut
concavum, aut illud quod est loco concavi, sit motum; licet
principium et finis in hoc motu sint diversa in diffinitione, in
magnitudine autem idem, sicut centrum. Et hoc est econtrario
de motu recto, scilicet quod principium et finis sunt in eo
diversa in diffinitione et in magnitudine. Et membrum
quod est tale in animali est cor, secundum ipsum. Deinde dixit: *Omne*

30 anterius] (A^2) añtius *A* interius *B G* inferius *D* ‖ abstracte *A* extracte *D* ‖ [partes] *A* **31** abstractio *A* acc^{a}raco *G* ‖ eorum *A C D* **32** sed secundum] secundum scilicet *D* ‖ <sed> magis *A* **33** [quam rectas] *A* ‖ Et (2) <ideo> *B* ‖ per] idest *D* **34** primo desiderat *D* **35** inveniemus *D* **36** sic] Et *D* **37** [igitur] *A* ‖ breviter] br̄ *C* ‖ eandem habens *D* **39** gigglimus] *Crawford* pilagitivus *A* pilagmus *B* pillagitrus *C* pylagymus *D* pilagimus *G* gigglysmus *J* **39–40** [et concavitas] *A B C D G* et concavitas B^2 **41** enim] autem *C* ‖ concavitas <concavitas> *C* **42** [enim] *D* **42** [enim] *D* **42–43** expulsionem et extractionem *D* abstractionem et expulsionem *A* attractionem et expulsionem *C* **43** [non] *G* ‖ esse] ei *C* **43–44** gibbositatem et concavitatem *B* **45** [ad] *A* ‖ [sit] *C D* ‖ actractionis *A* **46** sit] fit *D* **47–48** [quod — eius] *G* **48** acc^{a}cione *A* **50** <est> principium *D* ‖ ista] illa *C* **51** [pars] *B* pars B^2 ‖ actionis *C* **52–53** ut gibbosum] gibbosum esse *D* **53** <in> loco *B* ‖ **53–54** et ut concavum] concavum autem *A* et concavum *C G* aut concavum *D* **54** aut] autem ad *C* ‖ <in> loco *A B* **55** [in (1)] *A* ‖ sunt *C G* **55–56** idem autem in magnitudine *A C* **56** sicut centrum] sint cetm̄ *D* **57** sint *A C D* ‖ [in eo] *A C* **58** [et in] *A* ‖ membrum] (A^2) membrorum *A*

enim quod movetur movetur secundum aliquam gibbositatem.
Idest, et fuit necesse ut in animali sit tale membrum quiescens
quia est principium motus expulsionis et finis attractionis
propter hoc quod omne quod movetur secundum attractionem
et expulsionem necesse est ut sit secundum aliquod
gibbosum quiescens ad quod pervenit motus attractivus
et a quo incipit motus expulsivus. Et ideo necesse
est ut in omni tali sit aliquod fixum quod sit principium
et finis, sicut centrum in circulo. Et iste sermo edificatur
super duas propositiones, quarum una est quod motus
animalis in loco componitur ex expulsione et attractione;
secunda est quod omnis motus compositus ex attractione
et expulsione habeat rem quiescentem ex qua sit principium
motus expulsivi et ad quam sit finis attractivi.
Apparet enim quod necesse est in omni motu ut illud a quo
est motus et ad quod est motus sit quiescens. Cum igitur
motus fuerit compositus ex expulsione et attractione,
continget ut hoc quiescens sit idem. Cum igitur hee due propositiones
fuerint concesse, consequetur ex eis quod in animali est
membrum quiescens a quo incipit motus expulsionis
et ad quod pervenit. Et quia videmus quod ultimum membrum
quod quiescit in motu locali est cor, necesse est
ut eius principium sit ex eo. Sic igitur est intelligendus
iste locus, et iste propositiones sunt manifeste et apparentes,
sed verificare eas per inductionem et dare
causas apparentium in hoc proprium est sermoni de motu
animalium locali.

56. *Et universaliter, sicut diximus, quod res secundum* 433b27
*quod est animal habet appetitum, sic per illam
intentionem movet se. Et desiderium non*

60 [enim] *C* igitur *B* ‖ [movetur] *A C D* **61** [Idest] *A D* ‖ et] quod *C* ‖ fuit] sit *A* fuerit *D* ‖ membrum tale *D* **62** actionis *C* **63** actractionem *A* **64** [aliquod] *D* **65** actractivus *A* attractionis *C* **66** a] in *A* ‖ incepit *D* ‖ expulsionis *C D G* **68** centrum] esset *A* ‖ circirculo *D* ‖ ille *B* ‖ **70** [ex] *D* ‖ <ex> attractione *C* actractione *A* **71** compositus] qui componitur *A C* **71–72** expulsione et attractione *C* **72** habet *A* ‖ sit] fit *G* **72–73** principium motus expulsionis *A* expulsionis motus principium *C* **73** expulsui *D* ‖ fit finis *C G* finis sit *B* finis *D* ‖ actractui *A* **74** enim] igitur *B* **75** quod est] quem *D* ‖ sic quiescens *C* quiescens sit *D* **76** motus *C* ‖ attractione et expulsione *C D* **77** contingit *A* ‖ hic *C* **78** consequitur *A C D* ‖ est] sit *A* **79** incepit *A D* ‖ expulsivus *D G* **80** pervenit] provenit attractivus *C* **82** intelligendus est *C* **83** locus iste *D* ‖ iste (2)] ille *B* ‖ manifeste sunt *C* **84** verificat̄ *D* **85** causas] eas *D* ‖ hoc] quo *A* ‖ proprium] principium *D* **86** [locali] *G*

56. **2** sic] sicut est *A* sicut *D* **3** intencio *G* ‖ movent *A*

est extra ymaginationem; omne enim ymaginatum
iii. 11 *aut est sensibile aut cogitabile (hoc enim*
433b31 *invenitur in aliis animalibus). Consideremus*
igitur in animalibus non perfectis quid moveat
434a1 *ea in quibus sensus non est nisi per tactum*
tantum. Dicamus igitur: Utrum sit possibile ut
habeant tristitiam et delectationem? Et si hec
duo habent, de necessitate habent appetitum.
Quomodo igitur erit ymaginatio? Aut forte,
sicut moventur motu non terminato, sic etiam
434a5 *existit in eis? Est enim in eis, sicut diximus, cum*
434a6 *ymaginatione sensati non terminati.*

Et quia res secundum quod est animal habet appetitum, necesse est ut per illam intentionem moveat se. Et omnis appetitus non est sine ymaginatione; omne enim ymaginans aut habet illam formam ymaginatam, a qua movetur, ex sensu, aut habet eam ex cogitatione; in homine autem habetur ex cogitatione, in aliis vero animalibus ex sensu. Et cum posuerimus quod omnis appetitus fit ex ymaginatione, ymaginatio autem fit ex quinque sensibus in animalibus perfectis, oportet considerare quomodo moventur animalia imperfecta, que non habent nisi tactum tantum. Et manifestum est quod, si ista habent delectationem et tristitiam, necesse est ut habeant appetitum. Sed si posuerimus ea habere appetitum, necesse erit ut habeant ymaginationem. Sed ista existimantur non habere ymaginationem, cum non moveantur ad sensibilia nisi apud presentiam eorum, aut moveantur motu non terminato. Sed quocunque modo sit, dicamus quod, quemadmodum moventur motu non terminato,

4 omne] esse *C* ‖ <nisi> ymaginatum *D* ymaginans *G* **5** [est] *A B* ‖ cogitabile <est> *A* **7** [igitur] *D* ‖ quid movet *G* quod moveant *A* **8** ea] (G^1) a *G* **10** habeat *D* ‖ [et (1)] *D* ‖ **11** de necessitate habent] habent de necessitate *A* **12** ymago *A* **13** sic] sicut *B* sit *C* **14** existit] extra *C* ‖ [Est — eis (2)] *G* **15** <et> non *C* **16** <et universaliter sicut> Et *A* Dicit et *G* ‖ [est] *C* **17** moveant *B* **18** est non *A* **19** formam ymaginatam] ymaginativam formam *A* **20** homine] hoc *C* **21** cognitione *C* ‖ vero] autem *A* ‖ ex sensu] assensu *C* a sensu *D G* **22** fit] sit *B C D G* **23** autem] enim *C* ‖ quinque] (A^2) que *A* **25** que] qui *C* ‖ <sensum> tactum *C* ‖ [est] *A* ‖ [quod] *C* **26** [si] *D* ‖ illa *A B C* **28** [erit] *C* ‖ [ista] *D* illa *B C* si ista *G* ‖ extimatur *D* **29** ymaginationem] ex·mationem *D* ‖ cum] quia *A* ‖ moventur *A* removeantur *C* **30** <si> moveantur *C* moventur *D* **31–32** [Sed — terminato] *A* **31** dicamus <igitur> *B C G* **32** [quod] *B*

idest ad intentionem non terminatam, ita videtur quod ymaginantur ymaginatione non terminata, cum sentiant
35 sensu non terminato.

57. *Et hoc etiam invenitur in aliis animalibus.* 434a6
Virtus autem cogitativa est in rationabilibus
tantum. Eligere autem facere hoc aut hoc est de actione
cogitativa. Et numerat ipsum unum de necessitate;
5 *movetur enim erga maius, ita quod potest*
ex multis ymaginationibus ut agat. Et hec est 434a10
causa existimationis. Non enim habet cogitationem
quia non habet rem que fit a ratione,
et hoc est quod est illius propter delectationem,
10 *quia non habet virtutem cogitativam. Dominatur*
igitur et movet quandoque illud et quandoque
aliud. Appetitus enim movet appetitum secundum speram,
quando habuerit intentionem continentie;
est enim secundum naturam prior et motor, ita
15 *quod sint mote erga motum.* 434a15

Et ymaginatio existit in aliis animalibus, cogitatio autem in rationabilibus. Eligere enim facere hoc ymaginatum et non hoc est de actione cogitationis, non de actione ymaginationis. Iudicans enim quod hoc ymaginatum
20 est magis amabile quam hoc debet esse eadem virtus de necessitate que numerat ymaginationes in quibus iudicat magis delectabilius. Et hoc intendebat cum dixit: *Et numerat ipsum unum de necessitate.*

33 [idest] *C* ‖ terminantur *A* terminatum *D* **34** terminato *A* terminate *G* ‖ cum] et *C*
57. 1 <a> in *D* **2** cogitā *D* ‖ <animalibus> rationabilibus *C* rationalibus *A D* **3** facere hoc aut] hoc aut facere *C* ‖ [aut hoc] *D* **4** cogitā *D* ‖ [unum] *A* **5** enim] ergo *A* igitur *C* **6** ⌊<cogitacionibus>⌉ ymaginationibus *A* **7** [enim] *D* ‖ cogitationem] extimationem *D* **8** fit] sit *B D* **10** cogitām *D* **11** igitur] enim *B* hic *G* ‖ quandoque (1) <quandoque> *B* **12** Appetitus] appetitum *A C D* ‖ [appetitum] *A* ‖ speram] speciem *D* **13** <non> habuerit *D* habuit *A B C* **14** [est] *C* ‖ secundum] propter *A* ‖ naturam] numerum *B* **14–15** ita quod] itaque *C* enim quod *D* **15** sint mote] sicut motor *C* ‖ ergo *D* **16** <et hoc etiam invenitur> Et *A* Dicit et e *G* ‖ exit *C* consistit *D* ‖ aliis] omnibus *C* ‖ cogō *A D* **17** [autem] *A* ‖ rationibus *C* ‖ enim] autem *C* ‖ hoc facere *A* **18** ⌊non (1)⌉ *B* ‖ hoc est] (A^2) est *A* est hoc *B* ‖ cogōis *D* ‖ non (2)] et *C* **19** indicans *C* .iu. *D* **19–20** [enim — virtus] *D* **19** hoc] licet *B* **21** <et> de *C* ‖ qua *D* **21–22** in quibus iudicat] (G^2) in quibusdam iudicat *A* in quibusdam indicat *C* Iudicat enim in quibusdam *B* in quibus *G* **22** delectabilius] (A^2) delectabilibus *A*

Idest, secundum quod reputo, et necesse est ut una virtus
numeret illas ymaginationes donec comprehendat ex eis magis
amatum, sicut unum numerat numeros inequales
donec comprehendat magis maiorem; similiter
cogitatio numerat ymaginationes et comparat inter eas donec
possit pati ab ymaginatione alicuius earum. Et hec
est causa quare animal rationale habet existimationem;
existimatio enim est consensus qui provenit a cogitatione.
Deinde dixit: *Non enim habet cogitationem*, etc.
Idest, et preter animal rationale nullum habet cogitationem,
quia non habet rationem; et motus animalium est
propter delectationem, et est motus simplex, non diversus,
quia non habet virtutem cogitativam cum appetitu
ita quod hee due virtutes dominarentur sibi adinvicem
adeo quod moveretur animal quandoque propter voluntatem
sicut in animali rationali. Deinde dixit: *Appetitus
enim movet appetitum*, etc. Idest, accidit enim in habente
plusquam unum appetitum ut animal moveatur in quibusdam
locis a duobus appetitibus insimul, quando
acciderit ut unus appetitus fuerit dominans et continens
secundum; tunc enim inducet ipsum ad suum motum,
quando appetitus dominatus remanet motus in
suo motu proprio, sicut accidit in corporibus celestibus.
Unusquisque enim orbium stellarum erraticarum
videtur moveri per appetitum orbis stellarum fixarum
motu diurno, licet cum suo appetitu proprio moveatur
motu proprio. Deinde dixit: *est enim secundum naturam*, etc. Idest, et
accidit hoc huic spere continenti alias, scilicet dominari super eas,

24 Idest] *Crawford* etc. *A B G* et est *C* et sunt *D* ‖ [et] *B* quod *C* ‖ ut] quod *D* **25** numerat *A G* ‖ illas] alias *C* ‖ ymagines *B D G* ‖ donec] ideo ut *B* ‖ comprehendat <illas ymagines et> *C* ‖ [ex eis] *A* **26** numeras numeras *G* ‖ equales *A C* **27** [magis] *A* **28** cogō *D* ‖ ymagines *D G* ‖ comparat] operat *G* **29** earum] illarum *A* **30** [rationale] *D* ‖ habeat *A* ‖ extimatum *D* **31** [est] *A* est A^2 ‖ sensus *B* ‖ a] ex *C* ‖ cogōne *D* **33** ⌊<potest>⌉ animal *A* ‖ nullam *C* **34** <et> quia *B* ‖ ratiocinationem *C* **35** [et est] *C* ‖ simpliciter *D* **36** cogitām *D* **37** [due] *A* **38** [quod] *C* ut *A* ‖ movent *D* **40** enim (1)] igitur *C* ‖ [etc.] *A C* **40–41** [Idest — appetitum] *A* idest — appetitum A^2 **40** enim (2)] ei *C* ‖ [in] *D* **41** plusquam] postquam *C* ‖ ut] quod *B* ‖ animalis *G* ‖ quibus *B* **42** [a duobus] *A* a duobus A^2 ‖ appeticionibus *C* appetentibus *D* **43** accideret *C* accidit *D* ‖ unus] quando *C* ‖ fuit *C* **44** secundum] falsum *C* ‖ induceret *C* iudicet *D* **45** <fuerit> dominatus *C* ‖ remanet] (A^2) remaneat *A D G* ‖ motus] dominatus *A* **46** moto *C* **47** obium *D* **48** fixarum] suarum *C* **49** mote *C* ‖ diurno] (A^2) divino *A D* ‖ cum] in *G* ‖ proprie *C* ‖ moveatur <moveatur> *G* moveantur *A* **50** [dixit *C* ‖ est enim] et est *A* ‖ naturam <propriam> *A* ‖ [Idest] *D* ‖ [et] *C* **51** hoc] hic *C* ‖ [alias] *A* ‖ [eas] *D*

propter hoc quia est prior natura aliis et movens eas, ita
quod per hoc accidit ut alie moveantur ab ea.

58. *Virtus autem scientialis non movetur, sed* 434a16
quiescit, quia illa est existimationis et iudicii
universalis insimul, ista autem est particularium.
Hoc enim facit quod oportet tale facere talem
actionem, et illud est quia ista res est secundum hunc
modum, ego etiam sum secundum illum. Hoc enim etiam
movet, sed non universale; aut utrunque, sed illa 434a20
est quiescens, ista autem non. 434a21

Virtus autem que comprehendit universale
non movetur ad comprehensum, quia ista virtus est existimationis
tantum et comprehensionis rei universalis; res
autem universalis non movet omnino, cum non sit aliquod
hoc singulare. Virtus autem que comprehendit
particulare est particularium, et movetur quando
movet. Intendebat igitur hic per *virtutem scientialem*
virtutem comprehendentem rem universalem. Deinde
dixit: *Illa enim facit*, etc. Idest, virtus enim que comprehendit
universale affirmat quod oportet quod omne tale agat
talem actionem; virtus autem particularis est que comprehendit
exemplum sibi secundum hanc dispositionem quam
affirmavit, si esset sciens, ut ageret illam actionem.
Proveniet igitur a comprehensione istarum duarum virtutum
congregatio per quam fit actio. Deinde dixit: *Hoc
enim movet*, etc. Idest, intentio enim particularis movet;
motio autem ad universale aut non est ei, aut dicamus quod

52 [propter hoc] *A* ‖ quia] quod *A C* ‖ [est] *D* ‖ natura prior *A* prior *C* ‖ movens] in omnes *D* **53** quod] ut *A C* ‖ accidat *A* ‖ ut] quod *C* ‖ alia *D G* alia etiam *B*

58. **2** [illa] *A* **3** insimul universalis *A* ‖ illa *B* **4** <illa> Hoc *G* hec *B C* ‖ enim] etiam *G* ‖ tale] talem *D* **5** ista] illa *B C* **5–6** modum hunc *A* **6** illud *D* ‖ hec *B* **7** sed] secundum *D* ‖ aut] *J* et *A B C D G* **8** illa *C* **9** <Dicit> Virtus *G* ‖ [autem] *C* ‖ [que] *B* que B^2 non que *G* ‖ universaliter *C* **10** [ista] *C* illa *B* ‖ [est] *C* ‖ estimans *G* ymaginationis *C* **11–12** [res autem universalis] *A* res universalis *B C D G* res autem universalis *J* **12** movet] *J* movetur *A B C D G* **12–13** aliquod hoc] ad hec aliquod *C* aliquid *D* **13** autem] enim *A B C D* **14** [et] *B* ‖ quandoque *C* **15** [hic] *A C* hoc *B G* **15–16** [scientialem virtutem] *A* **18** agit *C* **19** talem] omnem *A* ‖ autem] enim *A* universalis *D* **20** [sibi] *A* ‖ secundum] per *D* ‖ dispositionem hanc *C* dispositionem *A* **21** affirmat *A* confirmavit *C* ‖ esset <enim> *B* ‖ sciens] universale *G* **22** Veniet *D* ‖ a comprehensione] aprehnsione *D* ‖ illarum *B* **23** per] secundum *C* ‖ [dixit] *C* **24** enim (2)] eius *G* ‖ particularum *C* ‖ [movet (2)] *D* **25** universaliter *C* ‖ aut (2)] ut *A*

motio est utrique, sed est universali quia est quiescens, et particulari quia est motum. Et hoc intendebat cum dixit: *illud autem est quiescens, istud autem non.* Idest, sed si universale fuerit movens, erit secundum quod est quiescens, aliud autem particulare secundum quod est motum.

iii. 12

434a22 **59.** *Necesse est igitur ut anima nutritiva sit in omni, et ut anima existat in eis de generatione usque ad corruptionem. Necesse est enim ut omne generatum habeat principium et finem et descensum,*
434a25 *que non possunt esse sine nutrimento. Ergo de necessitate virtus nutritiva est in omnibus*
434a26 *rebus augmentabilibus et diminutibilibus.*

Cum complevit sermonem de omnibus virtutibus anime universalibus, vult demonstrare que est ex eis in animalibus propter necessitatem, et que propter melius. Et dixit: *Necesse est igitur ut anima nutritiva sit in omni vivo de prima generatione usque ad corruptionem.* Necesse est enim ut omne habens animam habeat crementum et diminutionem, cum impossibile est ut subito veniat ad suam perfectionem postremam, sed descendendo paulatim et intrando in senectutem. Et quia causa crementi nichil aliud est quam nutrimentum, et causa diminutionis nichil aliud est quam defectus cibi et eius paucitas, necesse est ut anima nutritiva sit in omni eo quod crescit et senescit. Et quia omne vivum est tale, necesse est ut omne vivum sit nutribile.

434a27 **60.** *Et non est necessarium sensibilem esse simpliciter. Et impossibile est sine ista ut animal sit vivum, neque etiam in rebus que non recipiunt*

26 modicio *C* ‖ est universaliter *A* est universale *B* universali est *D* **27** <a> particulari *D* ‖ intendit *C* **28** istud] illud *C* ‖ [Idest] *A* **29** [erit] *B* ‖ quiescens est *C* ‖ aliud] illud *A* ‖ [autem] *D*

59. **3** enim] igitur *D* **4** decensum *A* **7** diminu^{bus} *B* dum nutribilibus *A* **8** <Necesse est igitur etc.> Cum *A* **9** uul't *G* ‖ declarare *A* ‖ ex eis est *B* **11** [Et dixit] *D* **12** vivo] (A^2) uno primo *A* vino *C* ‖ primo generatione *D* generatione prima *A* **13** [enim] *C* **14** [cum impossibile est] *A* cum impossibile sit *B* ‖ subito] subiectum *A* ‖ perveniat *B* **15** perfectionem suam *B* ‖ sed] si *C* ‖ <in> descendendo *D* **16** [Et (2)] *C* ‖ <est> causa *D* **17–18** [nutrimentum — quam] *G* **18** parvitas *A* **19** omne *B* ‖ [eo] *B D G* **20** omne vivum (1)] unum *D* ‖ vivum (2)] vivunt *C* unum *D*

60. **1** sensibile *A C* **2–3** sit animal *A* **3** vivum] unum *D* ‖ neque etiam] scilicet *B* ‖ [non] *A*

formam sine materia. Necesse est igitur 434a30
ut sensus sit in animalibus, si Natura nichil facit ociosum. Omnia enim existentia per Naturam aut sunt propter aliquid, aut sunt accidentia consequentia que sunt propter aliquid. Omne enim corpus ambulans sine sensu corrumpitur
et non venit ad finem, cum fuerit de actione 434b1
Nature. Notum est igitur quod de necessitate invenietur sensibilis in animalibus, quoniam secundum modum est motus sine sensu. Sed iste etiam est in eis que innata sunt quiescere. 434b2

Et non est necessarium ut virtus sensibilis sit simpliciter, idest in omnibus rebus que crescunt et corrumpuntur; sed in animalibus tantum necesse est ut sit virtus sensibilis. Impossibile enim est sine hac virtute ut aliquid sit animal. Et hoc est in rebus recipientibus eam non in materia; hoc enim nomen *vita* dicitur de eis et istis equivoce; et innuit corpora celestia. Deinde dixit: *Necesse est igitur ut sensus sit in animalibus*, etc. Idest, et apparet quod necesse est ut sensus sit in omni animali; et hoc quia Natura nichil facit ociose. Omnia enim naturalia aut sunt propter aliquid, aut sunt accidentia consequentia naturam de necessitate, et non intenduntur, v. g. pili qui oriuntur in locis non determinatis in corpore. Et cum ita sit, si animal non haberet sensum, cum hoc quod est ambulans, statim corrumperetur antequam perveniret ad complementum; et tunc Natura ageret ociose, cum incepit generare entia que non possunt pervenire ad finem in maiori parte, aut omnino. Notum est

5 [sensus] *A* ‖ si] Sed *D* ‖ [Natura] *C* ‖ faciat *A C* **10** cum] qui *B* ‖ de actione cum fuerit *A* ‖ fuerit] sunt *D* **11** Nature] **** *A* ‖ Notum] Motum *D* ‖ igitur est *C* est *A* ‖ [de] *A C* ‖ necessitas *A* ‖ invenitur *C D* **12–13** quoniam — motus] quando motum est motum *B* quoniam motum est motus *D* quoniam est secundum modum motus *G* **13** [in] *G* ex *C* **15** <et non est necessarium etc.> Et *A* Dicit et *G* ‖ scenescibilis *A* **16** idest] et *A* ‖ <que> corrumpuntur *C* **17–18** [est — sensibilis] *A* **17** est necesse *D G* **18** est enim *C* **18–19** aliquid sit animal] homo sit *D* **20** [non] *D* ‖ hoc enim nomen] unde *A C* enim nomen *D* **20–21** eis et istis] istis et de illis *A* istis et de istis *C* **23** apparet] oportet *C* **24** et ⌊<cetera et etiam apparet quod>⌉ *G* ‖ [hoc] *D* ex hoc *G* ‖ quia] quod *G* ‖ ociosum *D* ‖ [enim] *B* **25** [propter — sunt (2)] *D* **26** [naturam] *C* materiam *G* ‖ non] ut *D* ‖ intenditur *C* **27** pili] (A^2) poli *A* **27–28** in corpore in locis non determinatis *D* **29–30** statim — complementum] antequam veniret ad complementum statim corrumperetur *B* **30** veniret *D* **31** venire *B D G* **32** [ad finem] *A*

igitur quod necesse est ut virtus sensibilis sit in animalibus ambulantibus de necessitate, scilicet querentibus nutrimentum. Deinde dixit: *est enim secundum modum motus sine sensu.* Idest, quoniam, si inveniretur aliquid moveri in loco sine virtute sensibili, tunc esse illius est modo diverso ab esse generabilium et corruptibilium. Et innuit corpora celestia; illa enim, quia sunt non generabilia neque corruptibilia, si haberent sensum, tunc Natura ageret ociose, quemadmodum, si ista mobilia generabilia et corruptibilia non haberent sensum, tunc Natura ageret ociose. Deinde dixit: *Sed hoc est eis que innata sunt quiescere.* Idest, sed privatio sensus debet esse de generabilibus et corruptibilibus in eis que innata sunt quiescere et non moveri ad nutrimentum, scilicet in vegetabilibus.

434b3 **61.** *Et impossibile est ut corpus habens animam et intellectum et iudicium sit sine sensu cum non sit remanens, sive fuerit generatum sive*
434b5 *non fuerit generatum. Causa enim propter quam non habet hoc est quod non iuvatur per illud corpus neque anima. Modo autem non est aliquod istorum: illud autem quia in maiori parte non intelligit, istud autem quia in*
434b7 *maiori parte non est.*

Et impossibile est ut corpus habeat animam et intellectum sine sensu cum illud corpus non est remanens sed generabile et corruptibile, sive fuerit simplex

36 quoniam si inveniretur] quando non invenitur *A* **38** [est] *A* ‖ modo] non *D* ‖ [ab esse] *G* ab esse G^2 ‖ generalium et co^{a}rlium *B* **39** [quia] *C* que *A* ‖ sunt non] neque sunt *C* **40** generabilia <sunt> *D* generalia *B* ‖ co^{a}rlia *B* co^{i}rlia B^2 ‖ haberet *D* **41–43** [quemadmodum — ociose] *D* **41** illa *B* **42** generalia *B* ‖ co^{a}rlia *B* co^{i}rlia B^2 **45** genera^{bus} *B* ‖ co^{a}rlibus *B* co^{i}rlibus B^2 corporibus *G* **46** nata *A* **47** veietabilibus *A*

61. **2** sine sensu] secundum sensum *D* **3** [non] *B* ‖ sit] fuerit *C* ‖ [fuerit generatum sive] *D* **3–4** [sive (2) — generatum] *C* **4** fuerit non *A* ‖ [fuerit generatum] *G* ‖ <idest> Causa *D* etiam causa G^2 ‖ Causa enim] si enim causa *A* **5** quam <corpus animatum intelligens remanens si potest esse> *B* ‖ [non (1)] *D* ‖ [non (2)] *A C* **6** [neque] *A C G* vel *B* et *D* neque *Crawford* **7** istorum <etiam> *D G* illorum *B* ‖ illud] sed aliud *A C* ‖ [quia] *A* quod *C D* **8** illud *C G* ‖ [quia] *A B* quod *C* **10** <Dicit> Et (1) *G* **10–11** habeat — intellectum] esset anima et intellectus *D* **11** non <habeat animam neque> *A* ‖ permanens *B* **12** gna^{le} et cor^{le} *B* ‖ simpliciter *D*

sive compositum. Et hoc intendebat cum dixit, ut reputo, *generatum aut non generatum.* Causa enim propter quam debet esse corpus animatum intelligens sine sensu, si potest esse, est quia illud corpus animatum non adiuvatur per sensum, neque in anima neque in corpore. Sed si posuerimus corpus animatum intelligens esse non generabile neque corruptibile, manifestum est quod non indiget sensu, cum non haberet sensus in ipso aliquod iuvamentum. Iuvamentum enim quod est per animam non habet quia anima sensibilis impedit in maiori parte intellectum. Et hoc intendebat cum dixit: *illa autem quia in maiori parte non intelligit,* idest virtus autem sensibilis quia in maiori parte non intelligit in animali intelligenti. Iuvamentum autem virtutis sensibilis que est per corpus non habet etiam, quia sensus in maiori parte non est causa longitudinis vite et durationis. Et hoc intendebat cum dixit: *et ista quia in maiori parte non est.* Idest, et sensus in maiori parte est causa quare res non sit, idest ut corrumpatur; et ideo sensibilia sunt minoris vite quam multe plante.

62. *Et propter hoc, utrum non est corpus motum habens animam sine sensu? Sed si habet sensum, tunc de necessitate aut erit simplex aut compositum. Et impossibile est ut sit simplex,* 434b7 434b10
quia non habet tactum, et necesse est ut habeat ipsum. 434b11

Et propter hoc quod declaratum est, si est aliquod corpus motum habens animam non generabile neque

13 <fuerit> compositum *B* / fuerit compositum *D* **15** [sine sensu] *A B C D G* sine sensu *J* **16** [est] *D* ‖ quia] illud quod *A* quod *D* ‖ [corpus] *A* ‖ animatum <intelligens> *C* ‖ adiuvatur] est adiuvatum *A* **17** in corpore neque in anima *B* **17–19** [Sed — corruptibile] *A* **18** [esse] *B* ‖ gna^{le} *B* **19** neque] et *B* ‖ co^{a}rle *B* co^{i}rle B^2 ‖ [non] *D* **21** <est> quod *C* **23–25** [intellectum — parte] *C* **23** intendit *A* **24** quia] quam *D* **24–25** [idest — intelligit] *A* **25** intelligitur *D* ‖ [in (2)] *C* cum *D* **26** virtutis] corporis *D* ‖ que] quod *D* **27** [sensus] *B* **28** [est] *D* ‖ durationis] diminucionis *A D* **29** intendit *A C* ‖ [quia] *A B C D G* quia *J* **30** [et] *A* ‖ [parte est causa] *B* **31** sit] fit *B* ‖ [ut] *A C*

62. **1** [hoc] *C* ‖ [utrum] *D* utrumque *C* ‖ non] si *B* ‖ <verum> corpus *D* **2** sine — habet] sive *D* ‖ habet] haberet *B* **3** sensum] (A^2) senseum *A* ‖ tunc] non *A* ‖ [aut] *B* ‖ simpliciter *D* **4** [aut — simplex] *A* ‖ sit simplex] simpliciter sit *D* **5** <non> necesse *A* ‖ [ipsum] *D* ipsum corpus enim in ipso simplex impossibile est ut habeat sensum *A* [ ] **16–17** *A* **6** <Dicit> Et *G* **7** non] neque *A* ‖ generabilem *A* generale *B*

corruptibile, tunc illud corpus non indiget sensu; et tunc
querendum est modo utrum est corpus motum habens
animam sine sensu, aut nullum corpus est tale. Et innuit
quod querendum est de hoc in alio loco. Deinde dixit: *Sed
si habet sensum*, etc. Idest, sed manifestum est hoc quod, si virtus
sensus est in aliquo corpore, necesse est ut illud corpus
sit aut simplex, idest unum quatuor simplicium,
aut compositum ex eis, quod est generabile et corruptibile.
Et impossibile est ut sit corpus simplex; corpus
enim simplex impossibile est ut habeat sensum tactus,
et necessarium est ut tactus sit in omni habente sensum.

434b11 **63.** *Et hoc scitur de istis rebus: quia animal est
corpus animatum, et omne corpus est tangibile,
et omne tangibile est sensibile tactu, ergo
corpus animalis necesse est ut sit tangibile,
si animalia innata sunt evadere. Et alii sentiunt sensus*
434b15 *residui mediantibus aliis rebus, v. g. olfactus
et visus et auditus. Si igitur tangibile non invenitur
sensu, impossibile est ut recipiat quedam et fugiat
quedam, et sic impossibile est ut animal salvetur. Et propter
hanc causam
gustus est sicut tactus; est enim nutrimenti, et*
434b19 *nutrimentum est corporis tangibilis.*

Et hoc scitur de hiis propositionibus: quoniam omne
animal est corpus animatum, et omne corpus est tangibile,
et omne tangibile est sensibile per tactum, ergo
corpus animalis, si debet salvari et evadere ab occasionibus,

8 corruptibilem *A* co[a]rle *B* co[i]rle B^2 ‖ [corpus non] *C* ‖ indigeret *C* **8–10** [et — sensu] *A* **11** de hoc est *C* ‖ **12** si (1)] non *A* ‖ sensu *D* ‖ sed] et *A* ‖ [est] *D* ‖ [hoc] *A C* hic *D G* **13** est (1)] esset *B* ‖ ut] quod *A C* **14** aut sit *A* sit *D* ‖ simplex] simpliciter *C* ‖ idest] scilicet *A* ‖ unum] uir *C* **15** quod] quia *G* ‖ generale *B* ‖ co[u]rle B^2 cor[le] *C* **16** simplex <scilicet> *D* **16–17** [corpus (2) — sensum] *A* < > **5** *A* **17** [tactus] *A B C D G* tactus *J* **18** sit in] insit *C* in *B*

63. **2** tangibile] generabile *D* **3** [omne] *B D G* ‖ tactu] *J* tactus *A B C D G* ‖ ergo] enim *D* **4** animal *G* ‖ tangens *B* **5** sunt innata *B* **5–6** sentiunt sensus residui *Crawford* sensus residui *A B C D G* sensus residui sentiunt *J* **6** olfatus *D* **7** [et (1)] *A C* ‖ inveniatur *A C* **8** <sine> sensu *D* **10** tactus <tactus> *C* **11** corpus tangibile *A* corporis tangiblis *B* **12** hiis] istis *B C D* ‖ <quia> omne *G* **13** [et omne corpus] *C* **13–14** [corpus (2) — omne] *D* **14** [est sensibile] *D* **15** corpus animalis si] si corpus ⌊co⌋ animalis *A* corpus animal *C* ‖ occasionibus] actionibus *A B C D*

necesse est ut habeat tactum. Et alii sensus residui
quos habet comprehendunt alia sensibilia mediantibus
aliis corporibus a suis propriis sensibilibus, v. g. sensus
auditus, olfactus, et visus. Si igitur animal non sentit corpora
tangibilia, tunc impossibile est ut veniat ad quedam
corpora et utatur eis in aliquo iuvamento, aut ut
fugiat quedam nocentia; et cum ita sit, impossibile est
ut animal salvetur. Deinde dixit: *Et propter hanc causam*,
etc. Idest, et propter hanc necessitatem sensus gustus
est necessarius in animalibus sicut est tactus. Gustus
enim est propter nutrimentum, scilicet ad cognoscendum
conveniens ab inconvenienti, et nutrimentum est
in corpore tangibili; et ideo necesse est ut gustans sit tangens,
sicut declaravimus prius.

64. *Sonus autem et color et odor non nutriunt,* 434b19
neque fit ex eis augmentum aut diminutio. Et 434b20
*propter hanc causam gustus de necessitate fuit
aliquis tactus, quia sensus non est nisi tangibilis
nutribilis. Ista autem sunt animalium et de
necessitate, et manifestum est quod impossibile est
animal esse sine sensu; ista autem alia sunt ut sint
meliora, et hoc non accidit cuilibet generi animalium,* 434b25
*sed quibusdam. Et sicut necesse est
ut illud sit ambulans, si innatum est
salvari, et non ut sentiat quando tetigerit tantum,
sed a remoto etiam.* 434b27

Sonus autem et color et odor non nutriunt corpus
quando veniunt super ipsum, neque faciunt in corpore

16 [tactum] *A* **17** habent *B* homo *A* ‖ comprehendit *A* comprehendent *C* comprehendint *G* **18** ⌊a⌋ *B* ‖ [propriis] *A* ‖ sensibilibus] sensibus *B C* ‖ [sensus] *D* **19** olfatus auditus *D* ‖ <et> olfactus <et gustus> *C* et olfactus *G* ‖ <habet> sentit *D* fuerint *A* **20** impossibile] ?cum possibile *D* ‖ inveniat *A C* **21** utatur eis] ut tactus ei *D* ‖ [in] *B* ‖ [ut] *B D* **22** nocentia] necessaria *C* ‖ [cum] *B* **23** propter] per *D* **25** est (1) <etiam> *G* ‖ ⌊<sicut est>⌉ sicut est *B* sicut et *C* est sicut *G* **26** [est] *D* ‖ propter nutrimentum est *A C* **29** prius declaravimus *D* prius declaratum est *A*

64. **1** non] est *D* ‖ nutrimentum *D G* **2** ex <ex> *A* **3** fuit] fit *A B* **4** tactus aliquis *A* ‖ [non] *G* **5** iste *G* illa *B* ‖ sunt] est *A C D G* ‖ [et] *C* **7** esse animal *A* ‖ illa *B* ‖ alia] animalia *C* ‖ sint] sunt *B C D* **9** [Et] *A* **10** [est] *C* **11** et] ut *B* ‖ [ut] *D* ‖ tetigit tactum *D* **12** remotis *C* remota *D* ‖ etiam <sentiat> *B* **13** <Dicit> Sonus *G* ‖ odor et color *D* **14** venerint *A* venerunt *G*

additionem aut diminutionem sicut facit nutrimentum.
Et propter hanc causam quam dico, gustus de necessitate
est aliquis tactus, idest quia sensus gustus est alicuius
tangibilis nutrientis. Et hoc intendebat cum dixit: *quia sensus
non est nisi tangibilis*. Deinde dixit: *Isti autem sunt animalium
de necessitate*. Et intendebat sensum tactus et sensum
gustus. Deinde dixit: *isti autem alii*; idest, tres sensus alii. Deinde dixit: *et
hoc non accidit*, etc. Idest, et isti tres sensus non inveniuntur
in quolibet genere animalium, sed in quibusdam. Deinde dixit: *Et
sicut est necessarium ut istud sit ambulans*, etc. Idest, et sic
animal, cum necesse est ei ut sit ambulans, si innatum est
salvari, perfectius est ei ut non comprehendat sensibilia
nociva et utilia de propinquo tantum et per tactum,
sed ex remoto etiam, quoniam per istos duos modos sentiendi
salvabitur perfectius et melius.

434b27 **65.** *Et hoc non erit nisi quando fuerit sensibile
per medium, quia illud autem patitur a sensibili
et movetur, hoc vero ab illo. Et quemadmodum illud*
434b30 *quod movet in loco agit quousque transmutetur,
et similiter quod expellit aliud agit donec expellatur,
et erit motus per medium (primum
autem movet aut expellit absque eo quod expellitur,
aliud autem expellitur tantum et non expellit,*
435a1 *medium autem habet utrunque, et meaia
sunt multa), et sic est de transmutatione, sed quiescens
in eodem loco. Et sicut qui imprimit in
cera imprimit quamdiu movet, et ad locum ad*

15 aut] neque *G* **16** <hoc> hanc *D* **17** <et> quia *A* ‖ <est> gustus *G* **17–18** [gustus — sensus] *D* **17** alicuius] aliquis *A* alicui *C* **18** intendit *A* ‖ [dixit] *B* ‖ [sensus] *A* **19** [est] *D* ‖ Isti] illa *B* **19–21** [sunt — autem] *A C* **20** intendit *B G* ‖ sensum (1)] sensus *B* ‖ [sensum (2)] *D* sensus *B* **21** [isti — dixit (2)] *G* ‖ [sensus] *A C* **22** [etc. — inveniuntur] *A* ‖ [et] *D* **23** [Et] *D* **24** necessarium est *D* ‖ [ut] *G* ‖ [istud] *A* illud *B D* ‖ [etc.] *D* **24–25** [Idest — ambulans] *C* **24** sic] *Crawford* sicut *A B D G* **25** cum] est *D* ‖ ambulas *D* ‖ natum *D* ‖ est (2) <ei> *A* **26** [ei] *A* **27** nocitiva *A D G* nocitura *B* ‖ et per tactum tantum *D* **28** illos *B* ‖ sentiendo *D* **29** salvavabitur *B*

65. **1** hoc] quia *A* **2** quia] quoniam *B* ‖ [autem] *B* aut *A D* ‖ sensibili] simili *B* **3** vero ab] modo aut *A* ‖ <in> illud *A* **4** transmutetur] *I* permutatur *A* transmutatur *B C D G* **5** [et] *C* et C^2 ‖ [agit] *C* ut *D* **7** expellitur] expellatur *G* **8** [aliud — expellit] *C* ‖ [autem] *D* ‖ expellitur] expelletur *A D G* **10** [sed] *G* sed cum *B* **11** qui] quod *D* **12** cera] eam *D* causa *G* ‖ [imprimit] *C* ‖ [et] *A B C*

*quem pervenit impressio; lapis autem non imprimitur
omnino, sed aqua imprimitur in remoto*
spatio, et aer movetur multum et agit et patitur, 435a5
*si remanet et est idem. Et propter hanc causam
melius est ut aer patiatur per conversionem
a corpore et a colore, quam quod possibile fuerit
ut visus per transmutationem et conversionem.
Et est idem in rebus lenibus. Et ideo hoc
movet visum etiam, sicut sigillum existens in
cera redditur ad ultima eius.* 435a10

Et hoc sentire quod est ex remoto fit quando sensibile
moverit sentiens per medium, quoniam, quando
illud quod est medium patitur et movetur a sensibili,
et hoc quod est sensus patitur a medio. Deinde dixit:
Et sicut illud quod movet in loco, etc. Idest, et quemadmodum
corpus movens in loco indiget in hoc quod moveat
ut agat quousque moveatur et transmutetur, et similiter
illud quod expellit aliud indiget ut expellatur,
et tunc expellet, et sic motio in talibus rebus componitur
ex tribus ad minus, scilicet primo motore, et medio, et
postremo moto (primus autem motor expellit et movet
et non movetur, postremum autem motum expellitur et movetur
et non movet, medium autem facit utrunque, scilicet movet et movetur;
medium autem potest esse unum et potest esse plus uno). Deinde dixit:
et sic est de transmutatione, etc. Idest, et secundum dispositionem quam
narravimus de motu in loco, scilicet quod componitur ex tribus rebus, ita
est de hac transmutatione que fit a sensibilibus sensuum
per media. Sensibilia enim movent et non moventur,
et media inter ea movent sensus et moventur a sensibilibus,

13 impressio] in ?prelio *C* mansio *A* ‖ imprimetur *G* **15** aer] erunt *D* ‖ multociens *B* **16** <et> si *B* **17** [melius est] *B* ‖ paciatur aer *C* ‖ [per] *D* **18** colore] calore *A C D* ‖ quam quod] *Crawford* quod *A B C D* quam *G* **19** ut] aut *A B C D* ‖ vis *D* ‖ transmissionem *A* ‖ [et conversionem] *D* **20** [est] *D* ‖ levibus *A C* ‖ ideo] iam *D* ‖ hoc] non *C* **21** etiam visum *B* ‖ <si> sigillum *B* singulum *C* **21–22** [in cera] *C* in causa *D* **22** reddetur *G* ‖ ulteriora *C* interiora *A* **23** <Dicit> Et *G* ‖ fit] sit *D* **24** movet *D* ‖ scenciens *A* sensiens *C* ‖ [quando] *A B C D G* quando *I* **27** [et (2)] *C* **28** in (2)] etiam *B* **29** et (1)] ut *D* et similiter *A* **30** illud] et istud *C* idem *D* ‖ [aliud] *D* **31** expellit *A C* expelletur *D* ‖ [et (2)] *A* ‖ sic] sequitur quod *G* **32** ad minus scilicet] sicuti *A* ‖ motore primo *A* ex motore primo *C* **34** [postremum — movetur (2)] *D* ‖ [motum] *B* **36** potest (2)] post *C* **37** sic] (G^2) sicut *D* si *G* ‖ [est] *C* ‖ [et (2)] *D* **38** quod] quia *B G* ‖ ex] de *D* **39** sensuum] sensum *A C* **40** <non> per *C* et per *D* **40–42** [et — movent] *D*

et sensus moventur et non movent. Sed est differentia
inter ea quod ista transmutatio que est in istis rebus
medio est et medium permanens in eodem loco, et non
transfertur ab eo; illic autem medium transfertur; et similiter
postremum motum. Et cum declaravit ea in quibus
communicat ista transmutatio cum transmutatione
in loco, et in quibus distinguitur ab ea, dedit exemplum
in hoc. Et dixit: *Et sicut qui imprimit ceram*, etc. Idest, et
iste motus qui est medii in suis partibus a sensibili valde
est similis impressioni sigilli in cera; et quemadmodum
cera movetur cum suis partibus a sigillo, et ille motus
pervenit in ceram ad quodcumque potest pervenire virtus
imprimentis, et cera permanet in omnibus suis partibus,
ita est dispositio in motu medii cum sensibilibus,
scilicet quod exprimitur ab eis et expellitur ad omne
ad quod pervenit virtus expressionis, et est permanens
in suo loco non motum. Deinde dixit: *lapis autem*, etc.
Idest, et iste motus non adaptatur in omni corpore; lapis
enim et sibi simile non exprimitur omnino, sed
exprimitur illud quod est sicut aqua; aqua enim videtur
exprimi in remoto spatio; et similiter aer; multotiens
enim videtur agere et pati ab expressione, quando
fuerit fixus secundum totum, non motus neque divisus.
Deinde dixit: *Et propter hanc causam melius est*
ut aer patiatur, etc. Idest, et quia in medio possibilis est
hec impressio, ideo melius est dicere, in conversione
que fit in audibilibus et visibilibus, quod nichil aliud est nisi
quia aer convertitur per illum motum qui est in eo et illam
passionem que fit ex sensibilibus, quando

43 quod] quia *C* ‖ ista] illa *B* **44** [medio] *A* media *B* ‖ [et (1)] *D* **45** transfertur (1)] transferatur *D* **46** [ea] *A* ‖ in] (*G*²) pro *G* **47** illa *B* **48** distinguntur *C* **49** qui] quod *D* ‖ [ceram] *D* in cera *B* ‖ [etc.] *B* ‖ [et (3)] *B G* **50** ille *B* ‖ medium *C* **51** cera] causa *D* **52** cera] cum *D* ‖ cum] a *D* in *G* ‖ iste *C* **53** provenit *A* ‖ in] ad *D* ‖ ceram <quidam> *A* ceram quidem *A*² *C* cera *B* causam *D* ‖ [ad quodcunque] *G* **54–57** [imprementis — virtus] *D* **54** inprementis *C* ‖ cera] (*A*²) cum *A* ‖ in omnibus permanet *C* **55** ita est] itaque *C* ‖ sensibus *C* **56** [scilicet] *A* secundum *A*¹ ‖ exprimitur — omne] imprimitur ab eis et ad omne imprimitur *B* **57** ad quod] quo *B G* ‖ impressionis *B* **58** autem] est *B* **59** [Idest] *D* ‖ ille *B* ‖ corpore] tempore *A* **60** sibi simile] (*A*²) presimile *A* ‖ non <non> *C* ‖ imprimitur *B* **60–61** [omnino sed exprimitur] *C* **60** sed] sicut *B* **61** imprimitur *B* **62** imprimi *B D* ‖ in] et *C* **63** [enim] *B* ‖ inpressione *B* **64** diversus *A* **65** Deinde — causam] idest et quia in medio possibilis est hic inpressio vel inpulsio ideo *C* **66** [patiatur] *B* ‖ [et] *D* **67** [hec] *A C* ‖ est melius *G* **68** [quod] *C* quia *A* ‖ [est] *D* **69** convertitur aer *D* ‖ illam ⌊<que est in eo>⌉ *A* **70** fit <in eo> *A*² sunt *D* ‖ sensibilibus <et visibilibus> *B*

occurrerit aliquid in quo non potest pertransire ille
motus secundum rectitudinem ad sensus; melius est quam dicere
conversionem esse corporum extra visum, sicut dicunt
quidam Antiquorum, et concedunt Perspectivi,
cum nulla sint ibi corpora extrinseca. Deinde dixit: *Et est*
in istis rebus lenibus, etc. Idest, et iste motus est in rebus
humidis. Et hoc intendebat per *lenibus idem*. Et ideo aer
movet visum etiam; quemadmodum si sigillum existens
in cera redderetur ad postremum finem adeo quod
moveret aerem in parte secunda, ita sensibile movet
aerem ita quod pertransitur per ipsum ad superficiem tangentem
sensum, et sic movet sensum.

66. *Manifestum est igitur quod impossibile est ut* iii. 13 435a11
corpus animalis sit simplex sicut ignis aut
aer. Impossibile est enim ut habeat unum alium
sensum preter tactum; omne enim corpus
animatum est tangibile, secundum quod diximus. Et illa
alia sunt instrumenta sensus, preter terram; 435a15
omnia enim faciunt sensus quia sentiunt per
aliud et per medium; tactus autem fit in tangendo,
et ideo vocatur hoc nomine. Et hoc est
cum alia instrumenta sensus non sentiant nisi
mediante tactu (sed hoc est mediantibus aliis);
illud autem existimatur contentum per se.
Et ideo nullum istorum elementorum est corpus 435a20
animalis. Neque terra. Tactus enim est quasi
medium aliis sensibilibus, et instrumentum

71 <non> occurrerit *C* occurent *A* accidit *D* ‖ aliquid] aliud *A C* ‖ ⌊non⌉ *B* ‖ transsire *C* transire *D* **72** [melius est] *B* melius *C D* **73** [esse] *A* **73–74** quidam dicunt *D* **74** [Antiquorum] *A* antiquorum *A*² ‖ Perspectivi] *J* aspectum *A* aspectui *B C G* aconspectui *D* **75** sint] fuerint *A* ‖ [ibi] *B* illic *G* ‖ extrinseca] existentia *C* **76** [rebus (1)] *A* ‖ levibus *A C* ‖ iste] ille *B* **77** intendit *A C* ‖ per] in *D* ‖ levibus *A C* ‖ idem] idest *C* ? *D* **78** visus *D* ‖ etiam] (*A*²) **** *A* et *C D* ‖ [si] *A B D* **78–79** sigillum — cera] existens in causa sigillum *D* **79** cera] causa *C* ‖ redditur *A* **79–80** adeo quod moveret] ad ea que movent *D* **81** pertransit *C*

66. 1 <Et> Manifestum *D* **3** unum] etiam *G* **3–4** sensum alium *A* alium sensum animalium *C* alium alium sensum *D* aliarum animalium sensum *G* aliorum animalium sensum *G*² **4** [enim] *B* **5** <et> secundum *D* **8** alium *C* ‖ autem] *Crawford* enim *A B C D G* ‖ [in] *D G* **9–12** [Et (2) — se] *A C* < > **16** *A C* **11** tactu mediante *D* **13** nullus *B* ‖ istorum elementorum nullum *A* ‖ illorum *B D* **14** tactum *G* **15** sensibus *D*

sensui. Et res recipiens non congregat tantum
mutationes terrestres, sed etiam calidum et frigidum
et alia tangibilia. Et ideo non sentimus
435a25 *per ossa et pilos et per tales partes; et ideo*
435b1 *vegetabilia non habent aliquem istorum sensuum,*
quia sunt ex terra. Impossibile enim est
ut alius sensus sit sine tactu, et hoc instrumentum
quod est sensui non est ex igne neque ex aliquo
435b4 *illorum aliorum elementorum.*

Impossibile est igitur ut corpus animalis sit simplex. Impossibile est enim ut animal habeat aliquem trium sensuum sine tactu; omne enim animatum debet esse tangens. Deinde dixit: *Et illa alia*, etc. Idest, et corpora simplicia sunt instrumenta trium sensuum, preter terram, que non est instrumentum alicuius sensus. Et hoc fuit quia omnes isti sensus, scilicet tres, agunt sensum quia indigent simplicibus instrumentis et medio extrinseco, idest denudatis a sensibilibus, scilicet ut instrumentum in visu et medium non habeant colorem, neque in olfactu odorem, neque in auditu sonum. Et que denudantur ab istis aut sunt corpora simplicia aut in quo dominantur corpora simplicia. Sed tactus differt ab istis sensibus, quia comprehendit suum sensibile sine medio, et ideo nullo elemento medio utitur in extrinseco. Et cum declaratum est hoc de sensu tactus, necesse est ut suum instrumentum non sit simplex. Et universaliter vult declarare hic quod tactus in hoc differt ab aliis sensibus.
Alii enim sensus si possent denudari a tactu, tunc possibile esset ut corpus animalis habentis illos sensus esset

16 sensui <et — se> *A* [ ] **9–12** *A* sensuum et — se *C* [ ] **9–12** *C* sensus *D* ‖ <idest> Et *A* ‖ res recipiens] respiciens *G* res recpiens G^2 **16–17** tantum mutationes] *J* transmutationes *A B C D G* **17** terrestres] in testes *G* ‖ [etiam] *B* et *C* **18** tangibilia] sensibilia *D* **20** illorum *A B* **21** est enim *D G* enim *A* est *B* **22** [sine tactu] *A* ‖ <est> instrumentum *A C* **23** sensus *D* sesum *B* ‖ [est (2)] *A* ‖ ex (1)] sine *D* **24** [illorum] *B* [a] illorum *D* **25** <Dicit> Impossibile *G* ‖ igitur] *Crawford* enim *A C* **25–26** [igitur — est] *B D G* **26** [enim] *D* ‖ animal] talis *A* ‖ aliquem] animam *A* **28** [Et (1)] *D* ‖ [et (2)] *C* **31** [scilicet] *G* ‖ ⌊<agunt>⌉ tres *D* ‖ sensum] sensus *B* **32** indigent] in indiget *B* ‖ medio] etiam *C* **33** [idest] *D* ‖ sensibus *C* ‖ scilicet] idest *D* **34** habeat *D* ‖ calorem *C* **35** olfatu *D* olfactum *G* **36–37** [aut (1) — istis] *D* **37** [differt] *B G* differt B^2 ‖ sensibilibus *B D* **39** nullo elemento] ullo electo *G* ‖ elemento medio] modo elemento *D* ‖ in extrinseco] intrinseco *C* **42** hic] hoc *A B D* ‖ in hoc] etiam hic *A* etiam est hic A^2 ‖ aliis] illis *D* **43** possint *A* possunt *B* ‖ a tactu] (A^2) actu *A*

simplex; tactus autem econtrario, scilicet quod impossibile est quod suum instrumentum sit simplex. Omne enim instrumentum debet denudari a sensibili; et quia impossibile est ut aliquod corpus denudetur a quatuor qualitatibus, necesse est ut instrumentum istius sensus sit medium, idest admixtum ex elementis. Et cum ita sit, contingit quod ista virtus est causa essentialis quare corpus animalis est compositum. Deinde dixit: *Cum hoc quod alia instrumenta sensus*, etc. Idest, et cum alii sensus utuntur elementis tribus pro instrumentis et mediis, necesse est ut tactus non utatur aliquo eorum, et quod suum instrumentum sit compositum, non simplex; licet instrumenta quibus illi utuntur non possunt denudari a tactu, et ex hoc modo sunt composita; et si hoc non esset, necesse esset ut essent simplicia. Deinde dixit: *sed hoc est per alia media*. Idest, sed indigentia eorum a tactu non est indigentia eius quod comprehendit suum sensibile per illum sine medio, sed per alia media et per alia instrumenta. Deinde dixit: *Et ideo nullum istorum elementorum*, etc. Idest, et propter hoc quod diximus, nullum istorum elementorum est corpus animalis. Neque terra etiam, secundum quod est simplex aut prope simplex, cum alii sensus utantur elementis quasi instrumento et medio, et ista est alia virtus ab illis; quapropter non utitur elementis pro instrumento, cum suum instrumentum debet esse medium inter tangibilia, cum non possit denudari a qualitatibus tangibilibus, neque posset comprehendere tangibilia si esset tangibilis simplex, idest in fine alicuius qualitatis tangibilis. Deinde dixit: *Et recipiens non congregat*, etc. Idest, et recipiens tactum non de necessitate

45–46 [tactus — simplex] *A* **45** autem] igitur est *C* ‖ acontrario *D* **46** quod] ut *C* **46–47** [sit — instrumentum] *D* **50** ammixtum *D* **51** quod] ut *A* ‖ illa *B* ‖ quare] quia *C* qua *D* **52** Cum] in *B* **53** [quod] *C* ‖ alii sensus] aliis suis *D* **55** tactus] (A^2) actus *A* motus *D* ‖ non] etiam *G* **57** possint *C D* **58** [a tactu] *D* **59** [non esset] *D* non *B C G* non esset B^2 ‖ [esset (2)] *A* est *C* **60** sed (1)] et *A C* ‖ media alia *A* ‖ ⌊<membra>⌉ media *G* ‖ [Idest] *A C D G* **62** medio <semper> *B* **62–63** [et per alia] *C* per alia *A* **63** nullus *A* ‖ [istorum] *A C* illorum *B* **64** [etc.] *A* **64–65** [etc. — istorum elementorum] *G* etc. — illorum elementorum G^2 **64** [Idest] *D* ‖ [quod] *C D* **65** nullus *B* ‖ elementorum istorum *A* illorum *B* ‖ <in> terra *D* **66** secundum] sed *D* ‖ proprie *C* ‖ aliis *D* **67** utatur *D* **68–69** [et — instrumento] *D* **68** ista] illa *B* ‖ virtus alia *C* ‖ elementis] illis *A* **69** debeat *D* **70** tangibilia] intelligibilibus *D* ‖ possint *A C* **71** tangibilibus qualitatibus *A* ‖ possit *B* **72** tangibilis] tangibile *D* ‖ simpliciter *C* **73** tangibilis qualitatis alicuius *B* ‖ [Et] *D* **74** [non] *B*

habet qualitates terrestres tantum, sed calidum et
frigidum et alia tangibilia; et ideo necesse fuit ut recipiens
tangibile sit medium, cum non possit denudari
ab omnibus, neque etiam posset sentire si aliqua
qualitatum tangibilium dominaretur in eo. Et ideo non
sentimus per ossa neque per pilos, propter dominium qualitatum
terrestrium in his corporibus; et ideo vegetabilia
non habent sensum tactus; quapropter neque alios
sensus, quia impossibile est alios sensus inveniri
sine tactu; et instrumentum tactus neque est ignis neque
aliud corpus elementorum, neque est corpus attributum
eis secundum dominium.

435b4 **67.** *Declaratum est igitur quod animalia moriuntur*
435b5 *necessario quando caruerint hoc sensu*
tantum; et etiam quod est impossibile ut non sit in
animalibus. Animalia enim non de necessitate habent
alium sensum nisi istum. Et ideo alia sensibilia
non corrumpunt animalia per dominium,
v. g. color et sonus et olfactus,
sed tantum corrumpunt instrumenta sensus,
435b10 *nisi hoc sit per accidens (v. g. quod cum sono*
sit magna percussio; omnes enim isti corrumpunt
animalia, sed per accidens). Et ideo sapores
etiam nocent animalibus mediante gustu;
gustus enim est aliquis tactus. Dominium autem
tangibilis, v. g. calidi et frigidi
435b14 *et duri, corrumpit animalia.*

75 <non> terrestres B^2 ‖ sed] scilicet *C* **78** etiam possit *B* posset etiam *A* ‖ alique *A* **79** qualitate *D* ‖ dominaretur] (B_2) denudarentur *A* denudaretur *B C D* **80** per (1)] (A^2) ea *A* **82** [tactus] *A* **82–84** [quapropter — tactus] *C* **84** [sine] *A* ‖ neque (1)] non *C* **85** [corpus (1)] *D* ‖ [est] *B* ‖ attribuunt *C* **86** ei *C*
67. **1** [igitur] *B* **2** caruerunt *C G* **3** <possibile> quod *A* ‖ [est] *C* ‖ sint *A* ‖ [in] *A D* **5** nisi] ut *A* ‖ alia] ista *A* animalia *D* **6** corrumpuntur *D* ‖ animalia] a^a *A* **7** [et (1)] *B C D G* ‖ olfatus *D* **8** tantum] *I* tamen *A B C D G* ‖ instrumentum *A C* **9** sit] fit *A* ‖ [per] *G* per G^2 **10** sit] fit *B* ‖ [isti] *D* **11** animalia] alia *C* ‖ [ideo] *D* ‖ sapores] (G^2) sapares *G* **12** etiam nocent] nocent enim *D* nocent in *B* **13** [autem] *A* aut *C* **14** calidi et frigidi] frigidi et humidi calidi *D* **15** corumpere *A* corrumpunt *B G* corrumpuntur *D*

Declaratum igitur est ex hoc sermone quod animalia
moriuntur quando caruerint tactu, et quod impossibile
est ut iste sensus non existat in animali dum animal
est animal; quod non est de aliis sensibus; non enim est
necessarium ut animal habeat alium sensum preter tactum.
Et propter hoc, dominium et vigor aliorum sensibilium
non corrumpunt animal, v. g. fortis
color et fortis sonus et fortis odor, sed tantum corrumpunt
sua instrumenta propria, nisi per accidens (v. g.
quando cum sono fuerit magna percussio, et
similiter de colore et odore). Sapores autem nocent
animalibus essentialiter, mediante gustu; gustus enim est
aliquis tactus. Sed qualitates corrumpentes animalia sunt
tangibiles, v. g. calidum et frigidum et durum.

68. *Et dominium cuiuslibet sensibilis expellit* 435b15
instrumentum sensus, et ideo tangibile expellit
tactum. Et per istum fuit diffinitum scilicet
vivere; animal enim impossibile est ut sit sine
tactu. Et ideo dominium tangibilis non tantum
corrumpit instrumentum sensus, sed
etiam et animal, quia est necessarium animali
ut sit ens, non ut sit in meliori dispositione.
Illi autem alii sensus sunt in animali propter 435b20
melius: visus autem ut aspiciat in aere et aqua;
et gustus ut sentiat delectabile et tristabile
et ut habeat appetitum et moveatur; et similiter
de olfactu; auditus vero ut audiat rem; lingua
vero ut significet rem alio modo. 435b25

16 <Quod> Declaratum *D* Dicit quod declaratum *G* ‖ est igitur *D G* est *A* igitur *C* **17** moriuntur ⌊<necessario>⌉ *G* ‖ caruerunt *G* ‖ [et] *B* **18** [est] *G* ‖ ut] quod *D* ‖ ille *B* **19** quod] quia *C* **20** [alium] *D* **22** corrumpit *A C* **23** calor *D* **24** [propria] *A* **25** quando cum] quantum *A* ‖ sonno *D* ‖ maxima *D* ‖ [et] *D* **27** <et> mediante *C* **28** Sed] secundum *A* **29** calidi et frigidi et duri *G*
68. **1** Et] cum *A* ‖ expellit] corrumpit *B* **2** [tangibile] *D* ‖ expellet *G* corrumpit *B* **3** [tactum] *A C D G* **3–4** [scilicet vivere] *B* **4** impossibile enim *B* ‖ [sit] *A* **5** tangibilis dominium *D* **6–7** sed etiam] sicut *D* **7** [et] *C* ‖ est necessarius *G* est *A* necessarium est *B D* ‖ <omni> animali *C* **9** [alii] *A C* ‖ [sunt] *C* **10** autem] enim *B* ‖ aspicit *B* acciapiat *D* ‖ et] in *A* **11** et gustus] gustus autem *A* gustus *C* ‖ [et tristabile] *C* et contristabile *G* **12** et (2)] ut *D* **13** olfatu *D* ‖ vero] autem *D* ‖ audit *B* **14** significat *A* ‖ aliquo *A C*

Et dominium omnis sensibilis, quando fuerit intensum, corrumpit suum instrumentum proprium, sive fuerit tactus sive alterius. Deinde dixit: *Et per istum fuit diffinitum*, etc. Idest, et per hanc virtutem, scilicet tactum, diffinitur animal; et causa in hoc est quia est impossibile ut animal sit sine tactu. Et ideo accidit quod tangibile intensum non tantum corrumpit instrumentum sensus, sed animal essentialiter, quia sensus tactus est de rebus necessariis animali, scilicet ut sit ens, non secundum quod sit ei melius sicut est de aliis sensibus residuis. Deinde dixit: *visus autem ut aspiciat in aere et aqua*. Et similiter de olfactu, scilicet quod primo est propter appetitum cibi. Auditus autem ut audiat rem, idest sonos, et intelligat per eos, in animalibus rationabilibus et in animalibus brutis; in rationabilibus autem ut intelligant intentiones quas significant verba. Lingua autem ut significet rem alio modo. Et innuit, ut puto, iuvamentum quod habet in verbis, non gustus; hoc enim iuvamentum magis apparet propter melius quam in gustu, quoniam gustus reputatur esse necessarius propter suam vicinitatem tactui; alii autem sensus sunt propter melius, et precipue visus et auditus. Et hoc est manifestum.

15 <Idest> Et *A D* ‖ omnis] cuiuslibet *A* **17** per] propter *A B C D* ‖ istud *A* **18** fuit ⌊<instrumentum proprium>⌉ *D* ‖ et *C D* **19** tactus *D* ‖ quia] quod *D* **19–20** impossibile est *D* **22** sensus (1)] suum *A C* ‖ ⌊<quia>⌉ essentialiter *G* ‖ sensus (2)] suus *D* ‖ de] in *C* **23** [animali] *C* animalibus *A* **24** ei melius] *Crawford* esse melioris *A B C D G* **26** olfatu *D* ‖ est <pars> *A C D* **27** [rem idest] *C* rem scilicet *A* **28** <ut> intelligat *B* ‖ rationabilibus] (G^2) rationalibus *C G* **29** [et — rationabilibus] *G* ‖ [et] *A D* ‖ [in animalibus] *B* ‖ in rationabilibus] irrationabilibus *A D* rationalibus *C* ‖ [autem] *A C D G* ‖ intelligat *B D G* **30** sig^{a}t *C* sig^{a}t̄ *D* ‖ [autem] *D* **32** verbis] nobis *D* ‖ non] ut *A* **33** in gustu] gustus *A* **36** hoc <etiam> *B* ‖ manifestum <finitus est tractatus iste quia finitus est liber ut placet expositori> *A* manifestum. Explicit liber de anima *C* manifestum. Explicit comentum super libro de anima aue D^2 manifestum. Finitus est liber de anima cum tractatu ex commentariis avenroych *G*

INDEX GRAECO-LATINVS

vocum Aristotelis cum vocibus Latinis quibus redditae sunt

Respectae sunt voces omnes quae termini technici haberi possint, necnon aliae selectae. Omisimus praepositiones, coniunctiones, particulas, pronomina pleraque, de nominibus cotidiana illa quae parum ad philosophiam pertinere videntur (ut ξύλον, ἰατρός, δῆλος, παῖς), de verbis perpauca quae similiter in omni sermone frequentiora sunt (ut λέγειν, καλεῖν, δεῖν, χρῆσθαι). Nomina propria laudavimus ibi tantum ubi versio Latina cum Graeca non congruit.

Textum Graecum editionis ab Hicks confectae secuti sumus. Quae versiones manifeste ab hoc textu discrepant, asteriscis distinximus. Paginarum versuumque indicia, perrare ab enumeratione editionis Hicksianae dissentientia, ad editionem Bekkerianam spectant (2a–35b = 402a–435b).

Versioni cuique Latinae apponuntur omnes loci, nisi quod, si plusquam decies eadem versio usurpatur, primus tantum laudatur locus, apposito signo &. Post "*om.*" autem locos indicavimus omnes (nisi in verbo εἶναι solo) in quibus aut vox Graeca ab interprete Latino plane neglecta est, aut ita libere versa est sententia Graeca ut nullam possis dicere singularum vocum responsionem esse. (Vide, e. g., ἀδύνατος).

ἀγαθός bonus 6b9, 26b25, 28a30, 31a11, 15, b11, 33a28 (*bis*), b16; *vivus 10a12 (*bis*); laudabilis 33a29; *om.* 33b9
ἄγειν reverti 17b10; ponere 26b4
ἀγένητος non generatus [34b5]
ἄγευστος non gustabilis 21b8, 22a30
ἀγνοεῖν ignorare 3b8, 10b4
ἄγνοια *om.* 10b2
ἀδιαίρετος indivisibilis 5a10 & ἀδιαίρετον res indivisibilis 30a26
ἀδιάφορος *om.* 9a2
ἀδυνατεῖν non posse 19b2; *om.* 15b3, 19b17
ἀδύνατος impossibilis 6a2 &; *om.* 10a10, 17a1, 22a28,24b4, 7, 34a25
τὸ ἀεί sempiternum 15a29, b3
ἀέξεσθαι *recipere 27a23 (Empedocles)
ἀέριος *om.* 35a12
ἀήρ aer 4a2 &; *om.* 20a4, 6, 25
ἀθάνατος immortalis 5a30, 31, 11a13, 30a23
ἀθροῦς *om.* 20a25
αἰγλη pallor 10a5 (Empedocles)
ἀίδηλος *om.* 4b14 (Empedocles)
ἀίδιος semper eternus 7a23; sempiternus 13b27; eternus 18b9; *om.* 30a23
αἰθήρ aer 4b14 (*bis*) (Empedocles)
αἷμα sanguis 3a31, 5b4, 5 (*bis*), 7
αἰσθάνεσθαι sentire 2b13 &; ymaginari 31b5; *om.* 15a18, 28a15, b15, 35b23
τὸ αἰσθάνεσθαι sensus 3b27, 10b16
αἰσθανόμενος sensibilis 9b2, 10b19
αἴσθημα sensus 31a15; sensibile 32a9
αἴσθησις sensus 4b23 &; sentire 8b17, 16b33, 19a27, 30, 27a9, b12, 31b24; *genus 22b18; sensus instrumentum 25a21; modus sensus 28b27; sensatio 29a5; *om.* 10b23, 11b21, 14b9, 17a3 (2), 22a13, 24b24, 25, 28b25 (2), b25, 31b23, 34a27
ὀσμῆς αἴσθησις odoratus 15a6
ὄψεως αἴσθησις sensus quo sentimus nos videre 25b16
αἰσθητήριον sensus 8b21 &; sentiens 21b17 &; instrumentum sensuum 24a29; instrumentum sensus 35a15, 18, b9, 15, 18; instrumentum quod est sensui 35b3; *om.* 8b18, 29a30, 35a22
ὀσφραντικὸν αἰσθητήριον sensus olfactus 21b32; sentiens et olfaciens 22a7
αἰσθητικός sensibilis 7a5 &; sentiens 15a17 &; *om.* 14b1 (2), 31a11, b26, 34a5
αἰσθητικόν sensus 2b13, 8a13, 17a6, b32, 19a18, 23b23, 26a11 (1), 32b19; virtus sensus 10b22, 26; id quod sentitur 15a6; virtus sensibilis 32a30
αἰσθητικὸς εἶναι sentire 24b33
αἰσθητικῷ εἶναι esse alicuius in sensu 13b29
αἰσθητός sensibilis 6b11 &; sensatus 2b16, 15a22, 17b25, 18a4, 24b18, 29b1, 31a4, b22, 28, 32a3; *om.* 22a9, b19, 25b9
αἰσθητόν res sensibilis 26b9; res sensata 31b23
αἰσθητὸς εἶναι sentiri 18a20

αἴτημα *differentia 18b26
αἰτία causa 2b18 &; principium 5b17; *om.* 5b22, 30, 10b7, 11a9, 14a1, 15b10, 19a7
αἴτιον causa 4b2 &; *om.* 22a8
ἀκαλύφης non coopertus 22a1
ἀκίνητος non motus 20a10, 33b16; non mobilis 33b15; *om.* 32b20
ἀκμή complementum 11a30; ascensus 32b24; finis 34a24
ἀκοή auditus 15a5 &; *odor 19b4; audire 26a29
ἀκολουθεῖν consequi 5b27, 25b5, 8, 28a22, 33a8, 11
ἀκούειν audire 17a10 &; *om.* 20a18
τὸ ἀκούειν auditus 19b34, 20a15
ἄκουσις audire 26a1, 7, 12
ἀκουστικός audiens 26a7
ἀκουστός auditus 17b21; audibilis 21b4, 22a24 (*bis*)
ἀκρασία *intentio continentie 34a14
ἀκρατής qui non potest se retinere 33a3
ἀκρίβεια subtilitas 2a2
ἀκριβής verus 21a10, 12, 18, 20
ἀκριβοῦν *om.* 21a22
ἀκριβῶς perfecte 20a10; *om.* 19a16, 21, 28a13
ἄκρον extremum 7a29, 23a26; *om.* 24a7
ἀκτίς radius 4a4
ἀλήθεια veritas 2a5; *om.* 4a31
ἀληθεύειν verari 27b21; dicere verum 28a4; veridicare 28a17
ἀληθής verus 6a32 &; *om.* 27b10, 28b5
ἀληθές veritas 4a28, 31b10; fides 32a11
ἀληθῶς *om.* 11a26
Ἀλκμαίων *aliquis 5a29
ἀλλάττειν mutare 13b3
ἀλλοῖος παρίστασθαι transmutari 27a24–25 (Empedocles)
ἀλλοιοῦν alterare 17a31, b8, 24b13; *om.* 31a5, 35a2
τὸ ἀλλοιοῦσθαι alteratio 17b6, 18a2
ἀλλοίωσις alteratio 6a13, 8b11, 15b23, 24, 16b34, 17b7, 14; transmutatio 35a1
ἀλλότριος extraneus 18b6, 20a17, 22a9; alienus 29a20
κεῖσθαι ἀλλοφρονέων apopletizari et carere intellectu 4a30 (Homerus)
ἁλμυρός salsus 22a19, b12, 26b5
ἄλογος non rationabilis 32a6, b6; remotus a ratione 8b32; irrationabilis 32a30
ἀλόγως extra veritatem 5a5
ἀμαυρός debilis 3a21
ἀμαύρωσις fatigatio 8b20
ἀμβλύς obtusus 20b1, 2
ἀμερής indivisibilis 7a9, 19 (*bis*); non divisibilis 2b1; *om.* 9a2
ἀμιγής mundus 5a17; non admixtus 26b4; non mixtus 29a18, 30a18
ἀνάγειν reducere 5b12
ἀναγκαῖος necessarius 7b17, 8b5, 14a3, 20b19, 21; *om.* 34b23
ἀναγκαῖον res necessaria 32b22
ἀναγκαῖον (εἶναι) necesse esse 3a5 &; dignum esse et rectum 2a23; oportere 11a18; oportere necessario 16a20; necessarium esse 34a27; *om.* 9b25, 15a14, 17b25, 20b26, 22a4
ἀνάγκη necesse esse 3b3 &; oportere 26b16, 28b14, 29a18; necessarium esse 35b19; *om.* 28b7, 32a8, 34a3, 8, 25, b9, 21, 35b4, 7
ἐξ ἀνάγκης necessario 13b24; necesse 19a24
ἀναθυμίασις vapor 5a26
ἄναιμον carens sanguine 20b10, 21b11; animal carens sanguine 21b20
ἀναιρεῖν tollere 8a25; corrumpere 35b14; expellere 35b15
ἀναίσθητος εἶναι non sentiri 21b17
ἀνακάμπτειν reverti 7a28, 30
ἀνακλᾶσθαι reflecti 19b29, 31; per transmutationem et conversionem pati 35a6
ἀνάκλασις reflexio 19b16; *om.* 35a5
ἀνάλογος similis 12a25, b3, 22b21, 23a15; conveniens 21a28; *om.* 31a22
ἀνάλογον consimilitudo 21a17
ἀνάλογον ἔχειν esse sicut 12b33; esse similis 20b1
ἀνάμνησις rememoratio 8b17
ἀναπνεῖν anelare 19b2 (1), 20b26, 27, 33, 21a5, b20, 22a4; inspirare 21a2, b26, 22a2; esse habens anelitum 11a1; anelare inspirans 21b14 (1); *om.* 10b29, 19b2 (2), 21b14 (2), 22a5
τὸ ἀναπνεῖν anelitus 4a13; inspiratio 21b18
ἀναπνεόμενον aer anelatus 20b17
ἀναπνοή anelitus 4a10, 5b28, 20b23, 25, 32b11
ἅπτος non tangibilis 24a12 (*bis*)
ἀνασπᾶν aperire 21b30
ἀναύχενες *et colla 30a29 (Empedocles)
ἀνήκουστος non audibilis 21b5, 22a6
ἀνθέλκειν prohibere 33b8
ἀνθρώπινος hominis 2b4
ἄνθρωπος homo 2b7 &; *om.* 14b33, 21a23
ἀνίστασθαι reverti et vivere 6b4
ἀνομοιομερής non consimilium partium 11a21
ἀνόμοιος dissimilis 17a19, 20, 27b4
ἀνόσφραντος non odorabilis 21b6 (*bis*)
ἀντικείμενον oppositum 11a4; res opposita 15a20; dispositio opposita 16a34; *om.* 2b15, 24a11.
ἀντιλύπησις vindicta 3a30
ἀντιστρέφειν converti 23a21; *om.* 6a32
ἀντιφράττειν *om.* 29a20
ἄνω superius 13a28, 16a1, 2, 3, 18b12; ad superius 6a28; altissimus 18b9; *om.* 34a15

ἀνώνυμος (εἶναι) non habere nomen 19a4, 32, 26a13, 14; non nominatus esse 17b32; non dictus esse 18a27; *om.* 26a15
ἀόρατος non visibilis 18b28, 21b5, 22a20, 21, 22, 26, 24a11
ἀόριστος non determinatus 24b15
ἀορίστως motu non terminato 34a4; *om.* 34a5
ἀπάθεια privatio passionis 29a29
ἀπαθής non passibilis 30a18, 24; impassibilis 8b29; non passivus 29a15; non patiens 29b23
ἀπαθῆς εἶναι non pati 10a23, 16a32; non recipere passionem 5b20; nichil pati 8b25
ἀπαιτεῖν querere 8a18
ἅπαντᾶν moveri 21b12
ἀπατᾶσθαι errare 18a15; *om.* 18a12, 25b3, 28b25
ἀπάτη error 27b4, 5
ἀπεῖναι esse absens 28b29
ἀπειράκις infinities 7a14
ἄπειρος infinitus 4a1, 7a13, 9a24, 28, b29, 11b14, 16a15, 25b16, 32a24
ἄπεπτος qui digeritur 16b5; non digestus 16b6
ἀπέρχεσθαι abstrahi 25b24
ἁπλοῦς simplex 5a16, 12b2, 16a28, 22b11, 24b30, 25a3, 29b23, 34b9, 10, 35a11; simpliciter 17b2, 30; *om.* 34a28
ἁπλῶς simpliciter 16a10, 14, 17a22, 26a26, 27, 31a7, b12, 33b9 (1); absolute 4a28; *om.* 10a30, 33b9 (2)
ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν simpliciter 18b5
ἀποβάλλειν proiicere 28b5; *om.* 12b25
ἀποβλέπειν intendere 8a6; *om.* 4b7, 8b1
ἀπόδειξις demonstratio 2a19, b25, 7a26 (*bis*); vis demonstrationis 2a15
ἀποδιδόναι dare 2b23, 3b1; perficere 8a3, 9b16; diffinire 5a4; attribuere 5a17; *om.* 6a27
ἄποθεν a remoto 23b3, 34b27
ἀποθνήσκειν mori 35b5
ἀποκαλύπτειν auferre 22a2
ἀπολαμβάνεσθαι concludi 11a19
ἀπολείπειν deficere 12b20; *om.* 8a29, 32b22
ἀπόλλυσθαι amitti 8b29
ἀπολύεσθαι recedere ab 7b3; *om.* 9a29
ἀπομνημονεύειν narrare 5a19
ἀπονέμειν *om.* 8a1
ἀπορεῖν dubitare 2b15, 8a34; 10b10, 11b14, 23a21, 29b22; *om.* 10a11, 24b3, 31a24
ἀπορία dubitatio 2a11, 8a24, 9b22, 10a27, 11a9, 13b16, 16a29; questio 22b28, 25b17, 32a22, b2, 13; *om.* 3a3, 17a2, 22b19
ἄπορος *om.* 21b13
ἀπορροή aliquid currens 18b15
ἀπόρροια *om.* 22a15
ἀπότασις extensio 20b5
ἄποτος non potabilis 22a32
ἄπους carens pede 22a29
ἀποφαίνεσθαι iudicare 4b29, 5a8, b2, 9b20; ponere 5a1; *om.* 3b22, 5b9
ἀποφάναι dicere secundum negationem 31a16; *om.* 31a9
ἀπόφασις negatio 25a19, 32a11
ἅπτεσθαι tangere 19a26 &; contingere 3a13; occurrere 23a26; *om.* 3a14
ἁπτικός tangens 23b26, 30; tangibilis 34b13, 35a14; tactūs 13b9; *om.* 23a16, 35b13
ἁπτικόν tactus 15a3, 22b20
ἁπτόμενος tangibilis 34b16
ἁπτός tangibilis 14b11 &; sensibilis 35a21; *om.* 24a14
ἁπτόν tactus 22a8, 23b23; res tangibilis 20a30
ἀπύρηνος *om.* 22a29
ἀπωθεῖσθαι expelli 19b27
ἀργία ocium 16b3
ἀρετή bonitas moralis 8a3
ἀριθμός numerus 2a22 &; mensura 7a8; *om.* 9a6, b29
ἁρμονία armonia 6b30, 7b30 (2), 32, 34, 8a2, 4, 6, 18, 29; armonicum 7b30 (1)
ἁρμονικός compositus 6b29
ἀρτηρία canna pulmonis 20b29; canna 21a1
ἄρχεσθαι *om.* 33b26
ἀρχή principium 2a6 &; *om.* 5a18, 22, 13a20, 22a31, 27a29
ἀρχικώτερος prior 34a15
ἄρχων principalior 10b13
ἀσαφές res latens 13a11
ἀστήρ stella 5b1
ἀσύμμετρος assimetrus 30a31
ἄσφαλτος putrefactio 21b24
ἀσώματος non corporalis 4b31; quod videtur non esse corpus 5a7; remotus a corporibus 5a27, 9b21
ἀσώματον non corpus 5b12
ἀτελής non perfectus 17a16, 31a6, 32b23, 33b31; diminutus 25a10
ἄτομος indivisibilis 4a2; qui non dividitur 14b27
ἄτοπος improbabilis 10a23, 11a14, 16; inopinabilis 11b23, 32b4; *om.* 8a13
ἄτοπον improbabilitas 7b13; impossibilitas 9b1
αὐξάνεσθαι augmentari 16a30
τὸ αὐξάνεσθαι augmentum 16a8
αὔξεσθαι augeri 13a28, 15b26, 16a12
αὔξη augmentum 11a30
αὔξησις augmentum 6a13, 13a27, 15b23, 25, 29, 16a10, 15, 17, 32b9, 34b20; augeri 12a14, 13a25; principium 34a24
ἔχειν αὔξησιν augeri 16a23–24
αὐξητικός augmentativus 16b12; *om.* 16b13
αὐστηρός ponticus 21a30, 22b13
αὐτόματος *om.* 15a28
ἀφαιρεῖν *om.* 9a8
ἀφαίρεσις abstractio 3b15; Mathesis 29b18
ἐν ἀφαιρέσει negative 31b12; *modo velocis 32a5
ἀφάλλεσθαι reflecti 20a22; *om.* 20a26
ἀφή tactus 13b5 &; *sensus 18a14, 34b24; distinctio 14b7; sensus tactus 20b1; *om.* 34a28, 35b12

ἀφιέναι dimittere 7b13, 14b27
ἄφοβος conveniens oculo 21a15
ἀφορίζειν distinguere 16a20
ξυλίνη Ἀφροδίτη *ymago Hermafroditi 6b19
ἄφρων *om.* 10b5
ἀφυής non discretus 21a25; *om.* 21a24
ἄφωνος εἶναι carere voce 21a4
Ἀχελῷος *Amelus 20b12
ἄχρους qui non habet colorem 18b27, 28
ἀχώριστος non separatus 3b17; non divisibilis 26b29 (1); indivisibilis 26b29 (2); non distinctus 33b25; *om.* 3a15, 27a2
ἄψοφος qui non habet vocem 18b27
ἄψοφος εἶναι non habere sonum 20a7
ἄψυχον non animatum 3b26, 13a21; corpus non animatum 24b13; *om.* 20b6, 7

βάδισις ambulatio 6a9
βάθος profundum 4b21, 23a22
βάπτειν imprimere 35a2, 3
βαρύς gravis 20a29, 31, 32, 22b25, 26a31, b6
βαρύτης grave 22b30
βελτίων melior 7b4, 9, 11, 8b13, 11a13, 35a6; nobilior 11a11; *om.* 34b5
βέλτιον res dignior 2a2
βήξ tussis 20b33
βήττειν *om.* 20b31
βίᾳ violente 6a22, 23, 25, 26, b6; *om.* 32b17
βίαιος qui violente accidit 6a26; quasi violentus 7b1; *om.* 22a26
βλαστάνειν disponi 30a29 (Empedocles)
βλέπειν videre 8b22
βλέφαρον palpebra 21b29
βοήθεια *om.* 4a12
βούλεσθαι velle 2a14, 11a28, 17a27, b24, 27b18; intendere 7a4, 27a25; *om.* 6a27, 23a14
βουλεύεσθαι *om.* 31b8
βουλευτικός cogitans 33b3; cogitativus 34a7
βουλευτικόν virtus cogitativa 34a12
βούλησις voluntas 14b2, 33a23, 24; principale 32b5; *om.* 34a13
βράγχιον via narium 20b13
βραδύς tardus 20a32, b4
βραδύτης tarditas 20a33

γαῖα terra 4b13 (*bis*) (Empedocles)
γεγωνεῖν fieri 20a1
γένεσις generatio 16b15, 34a23; esse 12a26
γένεσιν ἔχειν generari 15a27; fieri 16a23
γενητός generatus 34b4, 5
γεννᾶν generare 15a26, 16b16, 24, 17b17 (*bis*)
γέννησις generatio 15a23
γεννητικός generativus 16a19, 32b10; generans 16b25
γεννητικὸς εἶναι generare 32b24
γενόμενος preteritus 30a31; generatus 34a24
γένος genus 2a23 &
γεύεσθαι gustare 22b8
γεῦσις gustus 18a13 &; *om.* 26a14
γευστικός gustūs (*genetivus*) 22b5; gustans 22b15; *om.* 26a15
γευστόν gustabile 22a17, 29, 34, b3 (*bis*), 15; gustus 22a8, 10
γῆ terra 5b8 &; *ignis 35b3; *om.* 35a23
γήινος *om.* 35a21
γῆρας senectus 8b20, 22
γιγγλυμός motus girativus 33b22
γίγνεσθαι esse 2a18 &; fieri 9a12 &; effici 24a6, 28b8, 30a15; vadere 18b22; cadere 23b21; generari 31a3; existere 32b5; *om.* 4a13, 14a25, 17a3, b5, 29, 21b13, 29a2, 33b2, 5
γιγνώσκειν cognoscere 2a14 &; scire 2a7, 2b17, 10b9, 11a5; distinguere 10a26; intelligere 30b25; *om.* 5a28
τὸ γιγνώσκειν cognitio 5a18, b13
γλυκύς dulcis 21a27 &
γλῶττα lingua 20b18, 30, 22a19, b6, 9, 23a17, b17, 35b24
γνωρίζειν cognoscere 5b21 &; scire 25a24; *om.* 3a1, 31b6
τὸ γνωρίζειν cognitio 10b16
μὴ γνωρίζειν nescire 10b6
γνώριμος propinquus ad intelligendum 13a12
γνωριστικός cognoscens 4b28
γνῶσις cognoscere 2a5
γονή sperma 5b3, 4
γραμματεῖον tabula 30a1
γραμμή linea 2b19, 3b19, 9a4, 5 (1), 30; *om.* 9a5 (2)
γράφειν pingere 30a1; *om.* 12b22
γραφή forme 27b24
γωνία angulus 2b20

δεινόν res timorosa 27b24
δεινόν τι ἢ φοβερόν aliquod valde timorosum 27b21–22
δεκτικός recipiens 14a10, 18b27, 24a18
δεκτικόν res recipiens 35a22
δεκτικὸς (εἶναι) recipere 25b23, 29a15, 34a29
δέρμα cutis 20a14, 25a11
δέχεσθαι recipere 7b21, 14a24, 20b16, 22a1, 24a20, b2; *om.* 21a5
δηλοῦν demonstrare 13a14, 23a17; declarare 20a27; intelligere 30b21
διὰ τί causa 5a9
διαδιδόναι reddere 35a9
διαδύνειν transire 4a6
διάθεσις dispositio 17b15
διαιρεῖν dividere 6b32, 7a1, 9a30, 11b19, 13b17, 30b11, 12, 33b1 (*bis*); determinare 2a23, 17a21; abscindere 9a9; *om.* 10a15, 29b30
διαίρεσις divisio 2a20, 30b3; differentia 30b20
διαιρετός divisibilis 11b27, 27a5, 7, 11, 12, 30b9, 16; *om.* 27a3
διαλεκτικός Sermocinalis 3a29
διλακετικῶς εἰρῆσθαι non esse nisi verba 3a2
διάλεκτος idioma 20b8; loquela 20b18
διαμένειν permanere 15b5, 6
διάμετρος diameter 30a31

διανοεῖσθαι distinguere 8b3, 6, 9, 14, 14a13, 27b13, 29a23; opinari 32b30
τὸ διανοεῖσθαι distinctio 8b25
διανοητικός distinguens 13b12, 14a32, b18; *sensibilis 31a14
διάνοια cogitatio 33a2, 18, 19; distinctio 15a8, 27b15; intellectus 32a16; *om.* 4a17, 21a25
διάνοιαν ἔχειν intelligere 10b24
διαπνεῖσθαι *om.* 11b9
διαπορεῖν *om.* 3b20
Διάρους υἱός *Socrates 18a21
διασαφεῖν declarare 14b14; exponere 16b30; loqui et exponere 17b28
ἧττον διασαφεῖν latentius loqui 4b1
διασπᾶν separare 11a20; distinguere 32b5; *om.* 16a7
διάστασις diversitas 32a28
διάστημα spatium 18b25
διατελεῖν remanere 11b23; *om.* 27b2
διατέμνεσθαι abscindi 13b21
διατίθεσθαι recipere dispositionem 14a11
διαφανής diaffonus 18b1 &; *om.* 25a1, 35b22
διαφανές diaffonitas 19a33
διαφέρειν (*personale*) differre 2a26 &; diversari 9a3, 14; distingui 32a12, 33b4; esse diversus 26b14; *om.* 4b30, 5a2
διαφέρειν (*impersonale*) esse differentiam 9a10, b9, 31a24
διαφερόντως *om.* 3a29, 21a22
διαφθείρειν corrumpere 35b8
διαφορά differentia 9a20 &; modus 13b20, 18a14, 20a10, 26, 21a14, 22b14; diversitas 18a1, 27b26; mutatio 35a22; *om.* 22b32, 24a13
διαχεῖν dividi 19b21
διαψεύδεσθαι falsari 28b20
διδασκαλία disciplina 17b11
διδασκαλικός Doctor 17b13
διείργειν *om.* 23b10
διεξιέναι pertransire 7a14
διερόν corpus humectatum 23b1 (*bis*); humectatum 23a25
διέρχεσθαι inducere 9b22; transire 20a6
διευρύνεσθαι ampliari 22a3
διῃρημένος divisibilis 27a4
δικνεῖσθαι provenire 23a5
διστάναι findere 24b12
δίκαιον (εἶναι) oportere 16b24; esse rectum ... oportere 17b11
διορίζειν determinare 4b19 &; distinguere 2b11, 13a21, 23a10, 32a18; diffinire 15a21; continere 19b26; *om.* 32a25
δῖος *om.* 4b14 (Empedocles)
δισσαχῇ in duobus locis 6b32
δισσῶς duobus modis 6a10
διττός duobus modis 15b2, 26a7,8, 33b14; duplex 16b26, 19b5
διττῶς duobus modis 15b20
διχῶς duobus modis 12a10, 22, 14a4, 17a10, 26a23, 30b6; altero duorum modorum 6a4; *om.* 17a12
δίψα sitis 14b12, 13
διώκειν querere 31a9, 16, b9, 32b9, 30, 33a2; moveri erga 34a9
διωκτός quesitus 31b3, 32b28
δοκεῖν existimari 2a9 &; videri 3b26, 8b4, 10b20, 22b14; reputari 3b25, 9a9, 13a26; existimare 23a8, b11, 28a21; dici 12a11; *om.* 2a4, 5a5, 7b17, 23, 9a10, 28, 10b1, 11a11, 14a19, 16a9, 31, 25b8, 27a19
τὸ δοκεῖν existimatio 34a10
δόξα existimatio 4b23 &; opinio 3b22, 7b27; cogitatio 34a10; *om.* 27b10, 34a20
δοξάζειν existimare 11a27, 27b20, 21, 28a20; cogitare 13b31
τὸ δοξάζειν existimatio 28b1
δοξαστικῷ εἶναι esse in cogitatione 13b30
δριμύς acutus 21a30, b2, 22b13
δυάς *om.* 29b20
δύναμις virtus 3a27 &; potentia 13a1, 14a16, 17a21, 24a25, 28a6, 30a8; illa que est in potentia 12a9; potentia et virtus 13a26; id quod est in potentia 17b4; *om.* 14a28
δυνάμει in potentia 2a26 &; potentiā 17a13, 14, 22a18, 27a6, 30b23, 31b25 (2); actione 32b4; *om.* 12b26, 14a26, 31b27
κατὰ δύναμιν in potentia 17a30, 26a4, 19, 24, 30a21, 31a2
δύνασθαι posse 4a16 &; esse possibilis 4a6; *om.* 6a1, 16b20, 22b4, 25b30 (*bis*), 34b16
δυνατός possibilis 13a31, 29a22; *om.* 17a1, 26, 28, 18b17, 24b8
δυσχέρεια *om.* 10a27
δυσῶδες malus (odor) 21b22

ἐγγίγνεσθαι fieri 8a21, b18; contingere 9b6; esse 26a5; *om.* 14a27
ἐγγύθεν a propinquo 21b16, 23b6
ἐγκατοικοδομεῖσθαι poni 20a9
ἐγκρατής heremita 33a7
ἐγρήγορσις vigilia 12a25, b28, 32b12; *om.* 12a24
ἐγχεῖν ponere in 6b19
εἰδέναι scire 2b22
εἴδησις scire 2a1
εἶδος forma 3b2 (1) &; modus 14b27, 21a17, 22b10, 31a6, 33a22; species 2b3, 9a10, 32a5; *om.* 3b2 (2), 33b10
μορφὴ καὶ εἶδος forma 12a8, 14a9
εἰδωλοποιεῖν fingere formas 27b20
εἰκάζειν intelligere 3a1
εἰληφέναι habere 5b8
εἰλικρινής purus 26b4
εἶναι esse 2a6 &; existere 11a17, 29b18; esse ens 15b14, 35b20; fieri 15b23, 17a21; generari 31a3; esse existens 31b4; inveniri 32b29; *om.* 2a3, 3a4, b3 (2), 4a8, 20, 5a12, b30, 6a21 (*bis*), 7b34 &
τὸ εἶναι ens 12b8
τῷ εἶναι per se 32b1
εἰσέρχεσθα intrare 20a12
εἰσιέναι reverti et existere in

6b4; intrare 10b29; *infrigidari 20b27
εἴσω ad interius 20b26; *om.* 20a5
εἰωθέναι *om.* 7b4
εἰωθότα res assuete 32a21
τὰ καθ' ἕκαστα particularia 17b22, 34a17; res particulares 17b27–28
ἐκθλίβειν constringere 4a11
ἐκκρίνεσθαι *om.* 4a14
ἐκλείπειν deficere 24b26, 27, 25a13
ἐκπνεῖν expirare 21a2, b15
ἐκπνοή *om.* 32b11
ἔκστασις processus 6b13
ἐκτείνεσθαι durare 29b17
ἐκτός sine usu 31b4
ἐλέγχειν contradicere 5b4
ἐλεεῖν habere pietatem 8b14
ἔλεος pietas 3a17
ἕλικες spira 20a13
ἕλκειν contrahere 12b4
ἕλξις attractio 33b25
ἔλυτρον *om.* 21b29
ἐμβάλλεσθαι esse 22a12
ἐμμένειν figi in 29a4
τοὔμπαλιν econverso 16a31
ἐμποιεῖν facere 19b9; *om.* 24b14
ἐμφαίνεσθαι esse manifestus 13a15
ἔμψυχος animatus 13a21 &; habens animam 3b25, 11a20; anelans 20a7; *om.* 4b7, 15b11, 16b13
ἔμψυχον res animata 14b30
ἔναιμον animal habens sanguinem 20b10; habens sanguinem 21b11
ἐναλλάξ in rebus contrariis 31a27
ἐναντίος contrarius 5b24 &; oppositus 33b6; *om.* 33b5
ἐναντίον pars contraria 16a6; contrarietas 30b25; res contraria 31a25
τοὐναντίον (*adverbium*) econtrario 11b7; *om.* 21a29
ἐναντίως econtrario 27a1
ἐναντίωσις contrarietas 5b23, 22b23, 24a5; contraria 11a4, 22b26; modus contrarietatis 22b9
ἡ τοῦ λόγου ἐνάργεια verum 18b24
ἐναργής apparens 3a19
ἐναργῶς manifeste 28a14
ἐναρμόζειν ponere 14a23
ἐνδέχεσθαι possibile esse 3a11, 6b4, 7a15, 9a18, 16b5, 28a9, 30b3, 33a30, 34a1; posse 3b30, 13b26, 18a11, 27b13, 28b20, 31b18; esse 6b3; *om.* 7b21, 28b15, 34a28
μὴ ἐνδέχεσθαι impossibile esse 3a9, 15b4, 23a23, 26b17, 28a20, 35a13
ἐνδύεσθαι εἰς intrare 7b22–23; existere in 7b25
ἐνεῖναι esse 10a7, 8, 10, 11, 17a4, 25b24, 30b17, 34a4, 5 (2), 25; existere 34a5 (2); *om.* 11a16, 30b24, 34a3
ἕνεκά του propter aliquid 15b16, 34a31, 32; in re 33a14; ad aliquid 33a15; *om.* 32b15
(τὸ) οὗ ἕνεκα(-κεν) propter quid 15b2, 15, 20–21; illud propter quod 15b10–11
ἐνέργεια actio 14a12 &; actus 18b9, 28a6, 9, b26; *om.* 17b20
λόγος καὶ οἷον ἐνέργεια intentio in actu 14a9
ἐνεργείᾳ in actu 17a7 &; actu 17a13, 14; *om.* 24a8, 31b14
κατ' ἐνέργειαν in actu 17b19 &; *om.* 25b31 (*bis*)
ἐνεργεῖν agere 12a26, 16b19, 17a15, b1 (*bis*); facere 25b29; intelligere 29b7; *om.* 28a13
τὸ ἐνεργεῖν actio 31a10
τὸ ἐνεργεῖσθαι actus 27a7
ἤδη ἐνεργῶν qui pervenit ad actum 17a12
ἐννοεῖν intelligere 30b10
ἐνοποιεῖν dare esse 10b11
ἐνσημαίνειν *om.* 23a4
ἐντελέχεια perfectio 12a10 &; endelechia 2a26, 14a17, 15b15; *om.* 13a8, 14a25, 27
ἐντελεχείᾳ in perfectione 17a29, b13, 18a4, b30, 22b1, 29b31; in actu 17a9, b4, 30a1, 31a3; actu 31b25, 26; in figura 13b18; secundum perfectionem 18b12; in endelechia 29a28
ποιητικὸς ἐντελεχείᾳ agens 22b15–16
ἔντομον anulosum 11b20; animal anulosum 13b20
ἐντός intrinsecus (*adiectivum*) 20b21, 22b23; intra 22b34; interius 23b22; *om.* 21b16
ἔνυδρον habitans in aqua 19a35; animal habitans in aqua 21b10
ἔνυλος in materia 3a25
ἐνυπάρχειν inveniri 13a15, 23; existere 11a23; esse 11b25
ἐνυπάρχοντα quod iam pervenit intus 4a14
ἐξέρχεσθαι exire 6b3, 11b8; *om.* 19b17
ἐξιέναι *om.* 35a6
ἕξις habitus 17b16, 18b19, 30a15, 32a6; habitus . . . dispositio 17a32; dispositio 28a3
ἐξίστασθαι procedere 6b13
τὰ ἔξω extrinsecum 17a4
ἔξωθεν extrinsecus (*adiectivum*) 17a28, b20, 28
ἐπανιέναι reverti 3b16; *om.* 12a4
ἐπεισιέναι *om.* 4a13
ἐπέρχεσθαι cursu currere 13a13
Ὀρφικὰ ἔπη *versus attributi Archoiz 10b28
ἐπίδοσις additio 17b7
ἐπιζητεῖν querere 2a7; respondere 11a11; perscrutari 15a16
ἐπίηρος magnus 10a4 (Empedocles)
ἐπιθυμεῖν appetere 11a28; desiderare 11b6; concupiscere 33a7; habere appetitum 35b23
(τὸ) ἐπιθυμεῖν desiderium 3a7
ἐπιθυμητικός desiderativus 7a5, 33b4; desiderabilis 32a25
ἐπιθυμία appetitus 13b24, 14b2, 5, 12, 33b6, 8, 34a3; desiderium 32b6, 33a25; delectatio 33a3; *om.* 34a2
ἐπικάλυμμα coopertorium 22a2

ἐπικαλύπτεσθαι sincopizari 29a7
ἐπικρίνειν iudicare 31a20
ἐπιλανθάνεσθαι *om.* 28b6
ἐπίπεδον superficies 2a22, b19, 3b19, 4b23, 9a4, 20a2 (*bis*)
ἐπίπονος valde difficilis 7b2
ἐπισκέπτεσθαι perscrutari 5b31, 14a1, 30a6; querere 9b23, 14b16; considerare 32b12
ἐπισκοπεῖν considerare 2b4; querere 3b20; perscrutari 6a11
ἐπίστασθαι scire 14a5, 6, 17a29
ἐπίστασις *om.* 7a33
ἐπιστήμη scientia 4b22 &; scire 12a10, 22, 23, 31b22, 24; cognitio 33a5, 6, 11; *om.* 27b6, 10
ἐπιστημονικόν scientia 14a10; virtus scientialis 34a16; *om.* 31b27
ἐπιστήμων sciens 17a23 (1), 25, 30; scientia 29b6; *om.* 17a23 (2), 24
ἐπιστητόν scitum 30a5; res intellecta 31b23; intellectum 31b27
ἐπιτάττειν mittere 33a1
ἐπιτιθέναι ponere 19a29, 23b24, 25
ἐπιχειρεῖν querere 7b20; velle 9b15
ἕπεσθαι consequi 28a20, b22; *om.* 6b4
ἑπομένως *om.* 5a3
ἐπωνυμία nomen 17b11
ἐργάζεσθαι facere 16a13, b28
ἔργον actio 2b12 &; *om.* 16a21
ἑρμηνεία loquela 20b19
ἐρωτᾶν querere 6b22
ἔσχατος ultimus 23a7, b22, 26b16; postremus 31a19
ἔσχατον illud aliquid 33a16; aliud 34b33
ἑτερομήκης longus 13a17
ἕτερος alius 2b6 &; diversus 11b3 &; alter 5b24, 7a24, 18a11, 25a5, b2, 26a13; unus 11a3, 25a2; quidam 12a8, 13b33; ille 26a25; in alio loco 27b26; aliquis 28b10; *om.* 2a2 (*bis*), 9a21, 18a2, 19b11, 24a7, b31, 29b19, 35b11
ἕτερον alia res 2a12, 23b4, 34b15
ἕτερος (εἶναι) differre 26a16, 31a13, 32b1 (1)
ἕτερος πεφυκέναι differre secundum naturam 2b11
ἕτερον τοιοῦτον similia 20b13
ἐν ἑτέροις in aliis locis 17a17; in alio libro 20b21
ἑτέρωθι in alio loco 4b2
ἑτέρως alio modo 27a1; *om.* 29b21
τὸ εὖ melius 20b20, 22, 35b21; *om.* 34b24
εὐδιόριστος *om.* 21a7
εὐεξέταστος (εἶναι) facile posse determinari 8a10
εὐθέως subito 21b31; *om.* 11b12, 22b34, 23a3
εὔθρυπτος velocis divisionis 20a8
εὔθυνα *om.* 7b29
εὐθυπορεῖν procedere recte 7a29
εὐθύς (*adiectivum*) rectus 2b19, 3a12, 13, 11a5, 6, 29b18, 20 (1); *om.* 29b20 (2)
εὐθύ rectitudo 3a15
εὐθύς (*adverbium*) statim 27b22; cum hoc sermone 32a23
εὐθυωρία rectitudo 6b31
εὐκινητότατος magis obediens motui 5a12
εὐλαβεῖσθαι preservare nos 2b5; vitare 3b24
εὔλογον (εἶναι) necesse esse 6a31, 10b14, 29a5; rectum esse 8a10; videri 21a13
εὐλόγως necessario 33a17; *om.* 2a4, 8a34, 20b11, 15
εὐπορεῖν *om.* 3b21
εὕρεσις invenire 13a19
εὑρίσκειν invenire 29b9
εὔστερνος *ossis 10a4 (Empedocles)
εὔτηκτος velocis dissolutionis 22a19
εὐφυής discretus 21a24, 26
εὐῶδες bonus odor 21b23
ἐφαρμόζειν convenire 14b23
(τὸ) ἐφαρμόζειν convenientia 8a5
τὸ ἐφεξῆς consequens 14b29; *om.* 14b21
τῷ ἐφεξῆς secundum consequentiam 7a8; ex consequentibus 14b33
ἔχεσθαι contingere 15a15; sequi 22b12

ζέσις ebullitio 3a31
ζῆν vivere 10b23 &; remanere vivus 9a9; *om.* 4a15, 12b23, 13b4, 15a25, 34a23
τὸ ζῆν vita 4a9, 5b28, 11b3
ζητεῖν perscrutari 2b3, 12, 15, 12b6, 25b4; querere 2b9, 11b11, 12, 14b25, 32; declarare 2a16; scire 31b24
ζήτημα perscrutatio 2a12
ζήτησις *om.* 3b24
ζοφερόν obscuritas 26b2
ζωή vita 12a13, 14, 15, 20, 28, 15b28, 16b9
ζωὴν ἔχων vivus 12a17
ζῶν vivus 15b8, 13, 22; omnis vivus 13b2; omnis vivens 15a27
ζῷον animal 2a7 &; vivum 2b6, 14b8, 15a5; corpus 2a10; omne vivum 14b15; animal vivum 34a29; *om.* 11a20 (1), 32a30

τὸ ἥδεσθαι delectatio 31a10
ἡδονή voluptas 9b16, 13b23, 14b4; delectatio 34a3
ἡδύς delectabilis 26b5, 31a9, 32b31, 35b23; voluptabilis 14b6; *om.* 14b5, 26b4, 33a1
ἡδύ voluptas 33b9 (*bis*); delectatio 21a12
ἥδυσμα *causa 14b13
ἐν ἡλικίᾳ ὤν experimentatus 17b31–32
ἥλιος sol 5b1, 28b3
ἡλιούμενον locus super quem cadit sol 19b30–31
τὸ ἡπατῆσθαι error 27b1
Ἡράκλειτος *Empedocles 5a25
ἡρεμεῖν quiescere 4a12, 6a24, 25, 33b24, 34a20
ἠρέμησις quies 6b22, 7a32

ἠρεμία quies 6a24, 27, 18a17
ἠρεμοῦν quies 25a18
Ἥφαιστος ignis 10a6 (Empedocles)
ἠχεῖν *om.* 20a16
ἠχῶν tinnibilis 20a19
ἠχώ ecco 19b25, 28

Θαλῆς *Melissus 5a19
θαρραλέος audactivus 27b22
θαρραλέον res audactiva 27b24
θαρρεῖν audescere 8b2
(τὸ) θαρρεῖν audacia 3a7
θάρσος audacia 3a17
θᾶττον citius 23a5
θεᾶσθαι videre 27b24
θεῖος divinus 8b29, 15a29, b3
θεῖον deus 5a32
θεός deus 2b7, 7b10, 9b32, 10b5, 11a8
θερμαίνεσθαι calefieri 24b1
θερμαντός *om.* 26b7
θερμός calidus 4a1 &
θερμόν calor 3b1, 20b25
θερμότης calor 16b29, 20b20, 25a6
θέσις situs 8a7, 9a6, 7, 21
θεωρεῖν considerare 3a28, 8b24, 12b17, 15a21, 17a29, b5; videre 32a8, 9, b29; scire 2b17; speculari 12a11; aspicere 12a23; inspicere 17a28; querere 33b20; *om.* 2a7
τὸ θεωρεῖν studium 12a25; consideratio 17b19
θεωρητικός speculativus 7a25, 13b25, 30a4, 33a15; speculativus et cogitativus 15a11
θεωρητικὸς (νοῦς) pars cogitativa 32b27
θηρίον brutum 14b33, 28a11, 23, 29a6; bestia 28a10
θιγγάνειν tangere 7a16, 18, 23a2
θίξις tangere 7a18, 27b4
θνητόν animal mortale 10b6; res mortalis 13a32
θρεπτικός nutritivus 13b5 &; nutribilis 34b22; *om.* 15a2
θρεπτικόν virtus nutritiva 32a29
θρίξ pilus 35a25; *om.* 10b1
(τὸ) θρύπτεσθαι divisio 19b26, 20a8
θρύψις divisio 19b23
θυμικός irascibilis 32a25, 33b4
θυμός ira 3b18, 14b2, 32b6; iracundia 3a17
θυράθεν ab extrinseco 4a13

ἰᾶσθαι sanare 33a4
ἰδέα forma 4b20
ἴδιος proprius 2a9 &; *om.* 3a4, 8b34, 25a14, 30
ἴδιον res propria 27b12, 28b18; passio 2a15; proprietas 25a19
ἰδίως proprie 25a7
ἱκανὸν (εἶναι) sufficere 7a15, 11a3
Ἵππων *Zeno 5b2
ἰσόπλευρος equalium laterum 13a18
ἴσος equalis 2b21, 13a17
ἰσχυρός fortis 3a19, 21b24, 22b8, 24a30, 26b2, 29b2

καθαρός purus 5a17
καθεύδειν dormire 17a11
καθόλου universalis 2b7, 17a1, b23, 34a17, 20; universaliter 10b26, 12b9, 24a17
καθορᾶν cognoscere 2b20
καίειν comburere 17a8 (*bis*)
καιρός hora 17b29
κακόν malum 26b25, 31a11, 16, b11; *nigredo 30b22
καλῶς recte 11a26, 16a2; bene 14a19, 26a20; vere et secundum quod oportet 3b23 (1); secundum quod oportet 3b23 (2); recte et vere 15b28; vere 19a15; *om.* 2b25, 4a29, 7a2, 17b8
τὸ καλῶς καὶ ὀρθῶς *inventio 4b2
κάμνειν *om.* 20a14, [15]
κάμνων infirmus 16a25; egrotus 22b8
καμπύλος curvus 2b19, 11a5, 6
κανών regula 11a6
καρδία cor 3a31, 8b8, 20b26, 32b31
καρπός fructus 12b3, 27
κατακάμπτειν incurvare 6b31
κατάξηρος valde siccus 22b5
καταφάναι *om.* 31a9
κατάφασις affirmatio 30b27
καταχρῆσθαι uti 20b17
κατάψυξις infrigidatio 5b29
κατέχειν occupare 9a23; claudere 21a3(2); retinere 21b15; *om.* 21a3 (1)
κατηγορεῖσθαι predicari 2b8
κατηγορία predicamentum 2a25, 10a15
κάτω inferius 6a28, 13a29, 15b29, 16a2, 3
καύματα calor 3b5
καυστικός comburens 17a8
καυστός combustibilis 16a16, 17a7
κεῖσθαι ἀλλοφρονέων apopletizari et carere intellectu 4a30 (Homerus)
κεκλασμένη linea spiralis 29b16
κελεύειν mittere 32b30; cogere 33b8; *om.* 32b31
κενός vacuus 19a16, 20, b33, 34, 20a18
κεντεῖν esse stimulans 20b2
κενῶς sine certitudine 3a2
ἐν κεφαλαίῳ universaliter 33b21
κεφαλή caput 16a4, 19a5
κεχωρισμένος diversus 26a17, 23 (*bis*), 24, 27a13, 32b2; divisibilis 27a3, 14; singularis 31b16 (1); *om.* 32a4
κεχωρισμένον res abstracta 31b16 (2), 18 (1)
κεχωρισμένως *om.* 31b14
κινεῖν movere 3a21 &; facere motum 33a9; moveri 33a20 (1); esse motor 34a15; *om.* 4b7, 5a27 (*bis*), 6a2, 6, b11 (2), 13 (2), 8b10, 9b1, 8, 19b18, 20a4, 5, 21b29, 28b10 (1), 32a17, 33a20 (2), 33b15 (1), 35b11
τὸ κινεῖν motus 5a18, 32a17
κινεῖσθαι movere 8b6, 7, 11b2, 31b6, 33b17 (1)
τὸ κινεῖσθαι motus 6a18, 8b8, 16b33, 25a18; motum 6a10
κίνησις motus 3a26 &; movens 13b13; moveri 27a18; *virtus 32b15; *om.* 6a12 (1), 8b18, 9a5

κίνησις ἡ κατὰ τροφήν nutriri 13a24
κινητικός movens 4b28, 5a4, 19, 14a32, b17, 18a31, 20a3, 26a4, 33a13; dignus ut moveatur 4b8; ille qui movet 19a10; motus (*participium*) 32b18; *om.* 5a10, 9a3, b19, 10b17, 19
κινητικόν motus (*substantivum*) 15a7
κινητικὸς εἶναι movere 5a25, 33b28
κινητός *om.* 9a3
κινούμενος mobilis 33b15
κινοῦν motor 16b27, 32a18, 33a21, b13, 14, 16
Κλέων *Socrates 25a25, 26, 27, 29, 30b5
κοῖλος concavus 19b15, 31b14
κοῖλον corpus concavum 19b16; concavitas 31b15, 33b23
κοινῇ universaliter 16b32
κοινός communis 2a12 &; universalis 2b18, 12b4, 14b23, 25, 15a24; *om.* 5b20, 7b29, 10a16, 12a5, 29b24, 30
κοινόν res communis 25a27
κοινωνεῖν habere communicationem 15b3, 5; communicare 11b28; habere partem 15b27
κοινωνία communicatio 7b18
κόρη visus 20a14, 25a4, 31a17; membrum 13a3
κόρση caput 30a29 (Empedocles)
κρᾶσις admixtio 7b31
κρατεῖν imperare 29a19 (Anaxagoras)
κρείττων nobilior 10b13
κρίνειν iudicare 11a4 &; experimentari 29b13, 15, 17, 21; distinguere 22a21, 24a5; considerare 4b25; innuere 28a3; *om.* 31a24
κριτής iudex 5b8
κριτὴς εἶναι iudicare 11a6
κριτικός distinguens 32a16
κριτικὸς εἶναι distinguere 24a6
νοῦς κριτικός intellectus et iudicium 34b3
κρούειν tangere 24a32; *om.* 20a23
κυβερνᾶν gubernare 16b26
κύκλος circulus 6b31, 32, 7a1, 17, 20 (*bis*), 33b26; *om.* 7a22
κύκλῳ circulariter 7a16, b6, 7, 10, 8a30; in circuitu 23a7
κυκλοφορία (motus) circularis 7a6
κύριος nobilis 10b11; principalis 33a5; *om.* 10b14, 33a6
εἶναι κύριος solus sufficere 19b19; prodesse 19b33
κύριον ὄνομα res vera 18a3
κυρίως in rei veritate 17a29, 18a24; prima intentione 12b9
κυριώτατα secundum verum 8a6
κυρτόν gibbositas 33b23
κωλύειν prohibere 4a14, 9a23, 13a7, 16a7, 19b26, 20a8, 30b7; impedire 17a28, 29a20
κωλυτικός prohibens 3b4

λαμβάνειν recipere 8b21, 13a27, 24a20, 34b17; accipere 12b22, 13a30, 17b12; scire 3a5, 15a15; dicere 16a2, 24a17; invenire 2a11; retinere 3b23; *om.* 13a20, 21a32, 29a3
λάμπειν splendescere 19a4
λαμπρόν fulgorosum et resplendens 22a22; resplendens 22a25; lux 26b21
λανθάνειν non percipi 18b25, 26, 23b7; non comprehendi 23b8; *om.* 2b5, 11a1, 18b23, 23a30, b9, 25b5, 7, 28b8
λαχεῖν habere 10a5 (Empedocles)
λεῖος lenis 19b7, 15, 16, 20a1, 2
λεῖον corpus lene 19b32, 20a23; res lenes 35a8
λειότης φωνῆς sonus lenis 22b31
λείπεσθαι remanere 9a8, b23, 19a19, 23a13, 25a7, 28a18; diminui 21a21
λεπίς squamma 19a5
λεπτομέρεια parvitas partium 5a11
λεπτομερής parvarum partium 5a6; subtilium partium 9a32; subtilis 9b20; *om.* 5a22
λεπτότατος subtilior omnibus rebus 5a24
λίθινος lapideus 12b21
λίθος lapis 3b5, 5a20, 10a11, 31b29, 35a3
λιπαρός delectabilis 21a30; unctuosus 22b12
λογίζεσθαι cogitare 31b7, 33a14
λογισμός cogitatio 9b16, 33a12, 24, 25; cognitio 15a8, 9, 10; *om.* 34a8
λογιστικός rationabilis 32a25, 34a7; cogitabilis 33b29
λογιστικόν pars cogitativa 33b5, 26
λόγος intentio 3a25 &; sermo 3b16 &; proportio 7b32 &; diffinitio 2b5, 12a6, 14b20, 23, 32a20, b3, 33b24; intellectus 15a20; terminus 16a17; rationabilitas 28a23; ratio 28a24; iudicium 34a17; *om.* 7b29, 8a14, 23 (2), 9b15, 11b12, 14a25, 27, b27, 18a27, 21a6, 26b4, 27a29, b14, 29b16, 30b22, 31b1, 33b6
λόγον ἔχων rationabilis 32a26, 31
ἡ τοῦ λόγου ἐνάργεια verum 18b24
λυγρός *om.* 4b13 (Empedocles)
λύεσθαι dissolvi 24a30
λυπεῖν contristare 8b2, 5; nocere 26b8
τὸ λυπεῖσθαι contristatio 31a10
λύπη tristitia 9b17, 14b4, 34a3; *om.* 13b23
λυπηρός tristabilis 31a9, 35b23; contristabilis 31b9; *om.* 14b5
λυπηρόν contristatio 21a12
λύσις *om.* 22b28

μαθήματα Mathematica 2b19
μαθηματικός Mathematicus 3b15
μαθηματικά intentiones mathematice 31b15
μάθησις doctrina 17a31
μακάριος delectabilis 7a34

μαλακός mollis 22b27, 23b4, 24a3
μαλακόσαρκος mollis carnis 21a26
μανθάνειν addiscere 17b12, 32a7; *docere 8b14; scire 29b9
μαντεύεσθαι *om.* 9b18
μαραίνεσθαι diversari 8b24
[μαρτυρεῖν] testari 10a29
μάτην ociose 32b21; *om.* 34a31
μέγεθος magnitudo 7a3 &; quantitas 16a17, 18a18, 25a16, 17, 18, b6, 9, 28b24; magnum 22b30; dimensio 23a22; *om.* 7a10 (2)
μέθαι ebrietas 8b23
μεθίστασθαι transferri in loco 6b3
μέθοδος via 2a14, 16, 17, 20
μειγνύναι admiscere 5a1, 7b2, 22a14, 15, 25a7; miscere 29a24; *om.* 8a9, 17, 29b28
μεικτός mixtus 11a10; admixtus 26b6; compositus 34b9; *om.* 23a14
μείξις mixtio 8a14, 15, 18, 22, 25, 28
μειχθέντα res admixte 7b33
μέλλειν innatus esse 24a7, 34b14, 26; velle 15a14
μέλλον res futura 31b8, 33b8, 10
μέλος (=carmen) tonus 20b8
μέλος (=membrum) membrum 8a21
μεμεῖχθαι esse 11a7
μεμερίσθαι esse divisibilis 6b29
μένειν quiescere 6b21, 7b11, 33b26, 34a16, 35a1; esse permanens 24b15; remanere 35a5
μεριστός divisibilis 2b1, 7a19 (*bis*), 11b5, 7, 12; *om.* 13a5
μέρος pars 3a27 &; membrum 12b18, 20a7, 32b25; *om.* 2b22, 11a4
μέση medium 13a19
μέσον medium 7a29, 23b7, 24a6, 34b31, 33, 35a1; *om.* 23b12
μεσότης medium 24a4, b1, 31a19, 35a21; *om.* 31a11
μεταβάλλειν transmutari [6b2], 16a33, b2, 34b30; mutari 17a32
μεταβολή transmutatio 16a33, 17b15, 17
τὸ μεταξύ medium 16a34 &; corpus medium 6a30
μεταπείθεσθαι *om.* 28b6
μεταπίπτειν transmutari 28b8
μεταφορά transumptio 20a29; similitudo 28a2
μετεῖναι *om.* 27b8
μετέχειν habere communicationem 6a22, 12a15, 13b8, 15a29; habere portionem 10b23; habere 15b25; habere partem 16b9; *om.* 6a12, 15b5, 33b30
μετρεῖν numerare 34a9
μῆκος longitudo 4b20, 30b8, 10, 13, 19, 20
μῆνιγξ mater cerebri 20a14
μῆτις consilium 27a33 (Empedocles)
μικρότης parvitas 9a15; parvum 22b30
τὸ μισεῖν odium 3a18, 8b26
μνημονεύειν rememorari 8b28, 30a23
μνημονικά conservatio 27b19
μοναδικός *om.* 9a20
μονάς unitas 9a1, 6, 8, 11, 16, 19, 22 (1), b10; *om.* 9a5, 22 (2), b9.
μοναχῶς per se 4b22
μονή *om.* 8b18
μόνιμος permanens 10b19; quiescens 32b20; qui innatus est quiescere 34b2; remanens 34b4
μὴ μόνιμος motus 34b8
μόριον pars 2b9 &; membrum 23a6 &; res 11b25; *om.* 7a12, 21a5
μορφή creatura 7b24
μορφὴ καὶ εἶδος forma 12a8, 14a9
μύειν *om.* 28a16
Πυθαγορικοὶ μῦθοι Apologus quo utitur Pythagoras 7b22
μύκης *concha 19a5
μυκτήρ nasus 21b16
νεῖκος lis 4b15 (*bis*) (Empedocles), 10b6
νέος iuvenis 8b22
νεῦρον *om.* 10b1
νηνεμία *om.* 4a20
νῆστις *om.* 10a5 (Empedocles)
νικᾶν dominari 34a12
νοεῖν intelligere 2b13 &; formare per intellectum 29a13 (*bis*), b25, 30a4 (*bis*); agere 26b22; intelligere per intellectum 31a8; scire 31b13; videre 32b27; *om.* 7a32, 33b12.
καὶ τὸ νοεῖν καὶ τὸ φρονεῖν intelligere 27a19
νόημα res intellecta 7a7, 30a28; creditio 32a11, 12
φαντάσματα ἢ νοήματα modi ymaginationis 31b7
νόησις intelligere 7a20, 21, [22], 23, 32, 27a9, b17; intellectum 7a7 (*bis*); intellectus 27a1, 33a10; formare 30a26; existimatio 33a12
διὰ προαιρέσεώς τινος καὶ νοήσεως voluntarie 6b25
νοητικός intelligens 29a28, 33b2; *om.* 31b2
νοητικόν intellectus 15a17; formatio per intellectum 29a30
νοητός intellectus 2b16, 15a22, 29a14, b28 (1), 29, 30, 30a3, 7, 8, 31b22; intelligibilis 29a18, b3, 26, 30a2, 32a5; formatus per intellectum 29b28 (2)
νόος intellectus 27a26 (Homerus)
κατὰ τὸ νοοῦν καὶ φρονοῦν in capitulo intelligendi 17b10
νόσοι egritudo 8b24; infirmitas 29a7
νοῦς intellectus 2b13 &; intelligentia 7a5; intelligere 7a21
νοῦς κριτικός intellectus et iudicium 34b3
νῦν modo 6a11 &; in hoc loco 13b10, 14b14, 17a22, 19a7, b4; nunc 17b29, 26b27 (*bis*); instans 26b28 (*bis*); statim 7b13; *om.* 8b20, 23a2, b2, 32a28, b7

ξανθός citrinus 25b2, 3
ξηρός siccus 14b7, 12, 22a6, b26, 23a26, b28
ξυλίνη Ἀφροδίτη *ymago Hermafroditi 6b19
ξυνιέναι intelligere 32a8
ξῦσμα atomus 4a3, 18

ὀδμή odor 24b8
ὄζειν habere odorem 19a29; *esse ventus 24b16
οἰκεῖος proprius 6a8, 7b12, 19a2, 6, 20a16, 27b1; conveniens 14b27, 15a13; *om.* 5b6, 14a26, 16b31
οἰκειότατος εἶναι convenire 4a22
οἰκουμένη terra 28b4
οἴεσθαι existimare 3b29, 5a22, 8b4, 11a8, 19a15, 25b3, 26a21; *om.* 5a28
ὀλίγος modicus 20a30, b3
ὀλίγοι pauci 27b8
ἐπ' ὀλίγον parum 20a31
ὅτι ὀλίγιστον fere non 28b19
ὅλος totus 2b10 &; universus 11a17, 29a28; universaliter 10b27; *om.* 5b1, 11b26
ὅλη φύσις omnia naturalia 4a5
ὅλως universaliter 3a7 &; omnino 8b31, 18b14, 19a21; *om.* 9b10, 21b7, 35b22
ὁμαλός equalis 20a25
ὄμμα oculus 8b21, 21b28, 22a1, 27b18; visus 23b22
μὴ ὁμογενῆ res inequales in genere 31a24
ὁμοειδής consimilis forme 11a21; consimilis in specie 11b25; *om.* 2b2 (*bis*), 11a17, 18
ὁμοιομερής consimilium partium 11a23
ὅμοιος similis 4b17 &; consimilis 29a29; *om.* 4b18, 10a9, 29a5, 30b21
ὅμοιον similitudo 10a29
καθ' ὁμοιότητα secundum similitudinem 21b1; *om.* 20b6
ὁμοιοτρόπως hoc modo 4b21
ὁμοιοῦσθαι assimilari 18a5
ὁμοίως similiter 4a5 &; sic 2b13, 15b25, 21b8, 24b5, 26b12; eodem modo 21b13, 23a3, b1, 29b8, 30b19; secundum hunc modum 30b9, 32b19; hoc modo 5b26; secundum similitudinem 29a16; *om.* 2b8, 6a6, 8a13, 15b9, 17b26, 21a17, 29, 23b10, 24a2, 31a29
ὁμοίως . . . καί ita . . . sicut 23a29–30
ὁμωνύμως equivoce 12b14, 21
ὄν ens 4b9, 5a16, 28, 9b25, 10a13, b15, 29a24, 31b22; res existens 29b18; *om.* 10b8, 16, 27a21
ὄντα omnia 14b26; alia entia 31b21
ὄνομα nomen 5b26, 19a4, 21a32, 29a3, 35a17
κύριον ὄνομα res vera 18a3
ὀξύς acutus 20a29, 30, 32, b1, 2, 22b24, 26a31, b6; acetosus 21a30, 22b14, 26b5
ὀξύτης acutum 22b30
ὁπωσοῦν ἔχειν in quacunque dispositione esse 10a1
ὅραμα ymaginatio 28a16; *om.* 35b11
ὁρᾶν videre 4a24 &; aspicere 33b10, 35b22; comprehendere 4b13 (Empedocles); scire 13b16; considerare 28a18; *om.* 13b19, 19a19, 29b3, 31b6
(τὸ) ὁρᾶν visus 19a18; visio 25b18 (1); *om.* 30b29
ὁρᾶσθαι esse visibilis 18b3; visionem esse 19a16
ὅρασις visio 26a13, 28a7; aspicere 12b28
ὁρατός visibilis 18a26 &; visus 17b20
ὁρατόν res visibilis 22a20, 24a10
ὁρατὸς εἶναι videri 19a1
ὀργᾶν parai 3a22
ὀργανικός organicus 12a28, b6, 32b18, 25
ὀργανικῶς *om.* 33b21
ὄργανον instrumentum 7b26, 11b23, 12b12, 13a1, 16a5, 20b22, 29a26, 32a2 (*bis*), 33b19; organum 12b1, 15b19
ὀργή ira 3a30, 31
ὀργίζεσθαι irasci 8b2, 8, 12; *om.* 3a22
(τὸ) ὀργίζεσθαι iracundia 3a7; ira 3a26
ὀρέγεσθαι desiderare 15b1, 33a7; esse appetitivus 33b17; *om.* 32b17
ὀρεκτικός desideративus 14a31, b1, 33b3; desiderans 31a13, 33a21; appetitus 33b11 (*bis*); appetitivus 33b17; *om.* 32b3, 33b28
ὀρεκτικόν desiderium 8a13
ὀρεκτικὸς εἶναι habere appetitum 33b27
ὀρεκτόν desideratum 33a18; pars appetitiva 33a27; appetitum 33b11; *om.* 33a20
ὄρεξις desiderium 13b23 &; appetitus 3a30, 33a26 (*bis*), b5, 18, 19, 34a14 (*bis*); modus desiderii 11a28; desiderare 31a12; appetitiva (virtus) 33a31; delectatio 34a12
ὀρθογώνιον superficies rectorum angulorum 13a17
ὀρθός rectus 2b20, 33a26, 27 (1); *om.* 33a27 (2)
ὀρθῶς vere 16b8, 9, 18b20; recte 19b33; *om.* 26a22 (*bis*)
τὸ ὀρθῶς verum 27b9 (1, 2); *om.* 27b9 (3), 10
τὸ καλῶς καὶ ὀρθῶς *inventio 4b2
ὁρίζεσθαι diffinire 3a29, 5b11, 13, 7a25, 32a15, 35b16; determinare 27a17, 31b3; distinguere 20a19; *om.* 9b19, 13b12, 19b33
ὁρισμός diffinitio 2b26, 7a25, 30, 9b13
ὁριστικός diffiniens 13a14
ὅρος diffinitio 3a25, 4a9, 13a16, 18, 31a22; *om.* 13a14
Ὀρφικὰ ἔπη *versus attributi Archoiz 10b28
ὀσμᾶσθαι olfacere 21b14, 15, 22a4, 24b16, 17; odorare 19b2; *om.* 21a11, 29b3
ὀσμή odor 14b11 &; odoratus 19a34, b1; olfactus 35b9; *om.* 35b11
ὀσμῆς αἴσθησις odoratus 15a6

ὀστοῦν os 8a15, 9b32, 10a3, 6 (Empedocles), 9, b1, 35a24
ὀσφραίνεσθαι olfacere 21b25, 24b4, 7; sentire 21a11; *om.* 22a5
ὀσφραντικὸν αἰσθητήριον sensus olfactus 21b32; sentiens et olfaciens 22a7
ὀσφραντόν odorabile 21b6, 23b6; odoratum 21a7; res odorata 21a11; odor 21b22; olfactum 24b6
ὄσφρησις olfactus 23a10, b19, 24b23, 25a5, 34b15; olfacere 21b23, 24b6; odoratus 21b5; odorare 21b9; olfactum 26b2
τὸ ὅτε *om.* 26b26–27
τὸ ὅτι quid est res 13a13
οὐρανός celum 7a2, b6, 19a17; *om.* 5b1
οὖς auris 20a9, 13, 16, 17
οὐσία substantia 2a8 &; esse 16b16; *om.* 15b12, 13
ὄφελος (εἶναι) prodesse 10a7
ὀφθαλμός oculus 12b18, 19, 21, 13a2, 19a5, 25a11; corpus oculi 12b20
ὄψις visus 12b19 &
ὄψεως αἴσθησις sensus quo sentimus nos videre 25b16

πάθημα passio 3a11, 20
πάθησις passio 26a9
παθητικός innatus pati 24b14; passibilis 30a24
πάθος passio 2a9 &; passio anime 3a25; accidens 29a7; *om.* 3a24
πάθη esse 8b26
πανσπερμία congregatio fundamentorum 4a4
πάντῃ in omni loco 19b30, 20a5, 6 (*bis*); *om.* 2a10, 13a29
παραδεδόσθαι esse 7b27
παραδέχεσθαι *om.* 8a8
παραδιδόναι *om.* 5b29, 9b18, 12a3
παραλαμβάνειν accipere 3b27
παράλογος irrationabilis 11a14; *om.* 11a15
παραπλήσιος similis 7b24, 14a2
παραπλησίως *om.* 5a29, b14, 6b17, 14b28
παρασκευάζειν preparare 16b19
παραχωρεῖν concedere 10b25
παρεῖναι esse presens 28a8, b27, 28
παρεμφαίνεσθαι apparere in 29a20
παρεόν presens 27a23 (Empedocles)
παρέχειν dare 4a9, 11
παρόν res presens 31b8
παροξύνεσθαι *om.* 3a20
παρουσία presentia 18b16, 20
πάσχειν pati 3a18 &; recipere passionem 14a11, 24a34; recipere 27a9; *om.* 3a6, 10b27, 24a14, b3, 30a13
(τὸ) πάσχειν passio 16b33, 17b2, 18a2, 29b25, 29
πατάσσειν percutere 20a24, 23b16
πεζόν animal ambulans 19b1, 20b25
πειθώ sufficientia 28a23
πεῖνα fames 14b11, 12
πειρᾶσθαι laborare 8a4; querere 13a12; *om.* 12a4
πειρώμενος experimentator 21b19
πεισθῆναι declinare ad hanc opinionem 5b3
πέλεκυς securis 12b12, 14, 15
τὸ πελέκει εἶναι acumen securis 12b13
τὸ πεπεῖσθαι sufficientia 28a23
πεπηρῶσθαι habere occasionem 25a10
περαίνειν finire 7a31
πέρας finis 16a17; extremum 27a13; ultima 35a10; *om.* 7a24
περατοῦν *om.* 7a28
περιέχον aer continens 4a10, 11a19; circunferentia 18b22
περικάρπιον vestes 12b2 (2); *om.* 12b2 (1)
περιτείνειν *om.* 23a3
περιφέρεσθαι moveri 8a30
περιφορά circulatio 7a21 (*bis*), 22, 23, 30; motus 7a31
περιφύεσθαι applicari 23a7
πέττεσθαι digeri 16a33, b5, 7, 28
πεφυκέναι innatus esse 6b21, 13a5; naturaliter esse 11b7; esse natus 18a25; *om.* 14a26, 34b2
ἕτερος πεφυκέναι differre secundum naturam 2b11
πεφυκώς innatus 22a28
πέψις digestio 16b29
πηγνύναι constringere 4a15
πήρωμα occasio 15a27; res monstruosa 32b22; monstruosum 32b24
πικρός amarus 21a27, 22b8, 12, 25, 25b1, 26b3, 11, 27a1
πιστεύειν credere 24b24, 28a21, b4
πίστις fides 28a20, 21, 22, 23; firmum 2a11
πλάνη *om.* 2a21
πλάτος latitudo 4b21
πλάττειν in fingendo dicere 11b18; *om.* 6a27
πλεοναχῶς pluribus modis 12b8; multis modis 13a22
πλεύμων pulmo 20b24
πληγή percussio 19b10, 13, 14, 17, 20, 20b27
ὧσις καὶ πληγή magna percussio 35b10–11
πλῆθος numerus 5a2
πλήρης plenus 11a8; submersus 22b9
πλήττειν percutere 19b22, 20a1, 23b16; confricare 19b15; *om.* 19b21, 23b15, 17
πλωτήρ equitans in navi 6a6, 10; gubernator 13a9
πνεῦμα anelitus 20b20; *om.* 21b15
ποιεῖν facere 4a16 &; agere 7b18 &; ponere 4b10, 17, 31, 5b14, 19, 23, 6b18, 7b10, 10b22, 11a3; dicere 4a29; facere motus et actiones 11b2; recipere 22a17; accipere 23a3; *om.* 3a6, 25b10
τὸ ποιεῖν actiones 33a5
ποιεῖσθαι ponere 27b19
σκέψιν ποιεῖσθαι perscrutari 15a14
ποίησις actio 26a2, 9
ποιητικός agens 14a11, 17a18, b20, 22b15, 26a4, 30a12; *om.* 16b15

ποιόν (*praedicamentum*) quale 2a24, 10a14, 20
ποιός τις in aliqua dispositione 29a25
ποιούμενος passivus 26a2
πολλάκις multotiens 7a14, 31, 17a32, 32b30; *om.* 7a31
πολλαχοῦ multotiens 4b1
πολλαχῶς pluribus modis 10a13; *om.* 8a11, 15b8
πολυμερής plurium partium 11b11
πορεία motus localis 32b26
πορευτικός ambulans 34a33, b25; localis 32b14
πόρος via 22a3
πόρρω remotus 28b29
μέχρι πόρρω in remoto spatio 35a4
πόρρωθεν a remoto 21b16, 23b6; in remoto 21b12
ποσόν (*praedicamentum*) quantum 2a24, 9a13, 15, 10a14, 20, 21 (*bis*); quantitas 30b14; *om.* 16a25, b12
ποτόν potabile 22a31, 34; vinum 22a14
που in situ 9a7
πούς pes 6a9
πρᾶγμα res 4b18, 25, 13a20, 28b6, 9, 29b22, 30a20, 31a1; istud 9b27; ens 31b25; *om.* 3b2, 4b27, 21b1, 31b17, 32a3
πραγματεύεσθαι querere 2a18
πρακτικός operativus 33a14, 16; mechanicus 7a23; apud actionem 33a18
πρακτός actualis 33a29 (*bis*); *intellectus 33b16; *om.* 32b27
πρᾶξις operatio 15a19, 31b10 (2); actiones 31b10 (1); *intellectus 33a17
πραότης gratia 3a17
πράττειν agere 15b1, 2, 29a5, 33a8; facere 33a3, 34a7, 18
πρεσβύτης senex 8b21
διὰ προαιρέσεώς τινος καὶ νοήσεως voluntarie 6b25
προγενέστατος precedens 10b14
προγευματίζειν prius gustare 22b7
προέρχεσθαι *om.* 3b21, 18a28
προϊέναι *om.* 11b13
προσγίγνεσθαι copulari 16b3
προσδιορίζειν dare cum hoc 7b16; determinare 7b21; *om.* 14a23
προσεννοεῖν cum hoc intelligere 30b1
προσήκειν esse necessarium 10b2; oportere 11b16
προσλαμβάνειν crescere in 7a29
προσφύεσθαι applicari 23a16
πρότερος prior 30a21, 31a2; antiquus 3b21; precedens 14b30; *om.* 2b15, 15a20
πρότερος (εἶναι) antecedere 12a26, 15a18–19
πρότερον (*adverbium*) prius 2b12, 14, 23b8, 28a16, 29b30, 31a21; superius 5a14, 9b17; primo 2b10; *om.* 23b29
οἱ πρότερον antiqui 12a3, 14a22, 26a20
πρῶτος primus 3b16 &; primo 8b34, 25b19; prius 16b4, 20b26; prior 15a24; *om.* 25b17
πρῶτος (εἶναι) precedere 33b11
πρῶτον (*substantivum*) principium 5a4, 23, 10b15
ἐν πρώτοις positione precedenti 2a4
πρῶτον (*adverbium*) primo 2a22, 15b21, 17a14, 19b4; prius 5b31, 7a2, 16a20; *om.* 18a8, b3
πρώτως prius 3b29; prima intentione 5a7; primo 14a13; *om.* 13b2
Πυθαγορικοὶ μῦθοι Apologus quo utitur Pythagoras 7b22
πῦρ ignis 4a1 &
πύρινος *om.* 35a12
πυρώδης igneus 19a3

ῥαπίζειν percutere 19b23
ῥέων liquidus 5a27
ῥίζα radix 12b3, 16a4
ῥυσμός figura 4a7

σάρξ caro 8a15 &
σαφής *om.* 19b28
σαφές res manifesta 13a12
σείεσθαι *om.* 20a26
σελήνη luna 5b1
σημαίνειν demonstrare 10a14; significare 35b25; *om.* 35b24
σημαντικός *om.* 20b32
σημεῖον signum 19a11, 20a15, 21a1, 23, 22b5, 23a1, 24a21, 32b24; forma 24a20; punctus 27a12; sigillum 35a9; *om.* 3a19
σήπεσθαι putrefieri 11b9
σιγή silentium 22a23
σιμόν simitas 29b14, 19; simus 31b13 (*bis*)
σκέπασμα cooperimentum 3b4; coopertoria 12b2
σκέπτεσθαι considerare 2b1, 32b14, 33b31; querere 15a1; perscrutari 29a12; loqui 32a19; *om.* 31b19
σκέψις consideratio 7b12; *om.* 13a21
σκέψιν ποιεῖσθαι perscrutari 15a14
σκιά umbra 19b32
σκληρός durus 22b27, 23b4, 24a3, 35b14
σκληρόσαρκος dure carnis 21a25
σκληρόφθαλμον animal duri oculi 21a13, b28, 30
σκοτεινός obscurus 18b29
σκότος obscuritas 18b11, 18 (*bis*), 31, 19a3, b30, 22a21, 23, 24b10, 25b21; obscurum 19a23
σπέρμα semen 12b27
στάσις quies 12b17, 13a24, 25a15
στερεῖσθαι *om.* 16b19
στερεός durus 19b7, 23a13
στερεόν solidum 4b24; *corpus celeste 18b7; corpus solidum 19b19
στέρησις privatio 18b19; accidens 30b21
στερητικός non esse 17b15
στερίσκεσθαι carere 35b5
στιγμή punctus (puncta *in plurali*) 3a14 &
στοιχεῖον elementum 4a5 &
στόμα os 12b3
στοργή amicitia 4b15 (*bis*) (Empedocles)

στρυφνός stipticus 22b13
συγγενής sui generis 8a8
συγκεῖσθαι esse compositus 7b31
συγκεφαλαιοῦν congregare secundum summam 31b20
συλλογισμός sillogismus 7a27, 34; ratio 34a11
συμβαίνειν accidere 2a8 &; contingere 7b13 &; preparari 2b26; forte fieri 3a20; sequi 26a25 (1); *om.* 9b12, 26a25 (2), 28b19, 35b12
συμβάλλεσθαι adiuvare 2a5, b21; *om.* 14b10
συμβεβηκός accidens 2b18, 21, 23, 26, 9b14; accidens contingens 17a6; *om.* 28b23
κατὰ συμβεβηκός accidentaliter 6a14 &; secundum accidens 14b9; per accidens 35b10; *om.* 2a15
συμπαραλαμβάνειν predicere 3b22
συμπάσχειν pati 27b22
συμπέρασμα conclusio 7a27, 13a16, 18
συμπίπτειν esse coniunctus 25a23
συμπλέκειν congregare 4b29, 9b11; admiscere 6b28
συμπλοκή compositio 28a25 29, 32a11
σύμπτωμα accidens consequens 34a32
συμφανὲς εἶναι apparere 5b22–23
συμφυής copulatus 20a4, 12; consolidatus 23a5
σύμφυτος conveniens 6b30
συμφωνία consonantia 24a31, 26a27, 29, b6
σύμφωνος conveniens 6b31
συνάγειν congregare 4a10, 15
συναίτιος coniunctus cause 16a14
συνανείργειν contra expellere cum eis 4a15
συνάπτειν separare 6b32; coniungere 7b15
συναρμόζειν esse superpositus 8a8
συνδοκεῖν *om.* 7b5
σύνεσις *om.* 10b3
συνεφέλκειν attrahere secum 6b21
συνεχείᾳ in eternitate 15b3; secundum continuationem 20a3
συνέχειν copulare 11b13, 16, 17, 18; continuare 11b6, 8; ligare 10b12; retinere 16a6
συνεχής continuus 7a7, 9, 10, 9a14, 19b35, 25a19, 30b19
συνεχές quantum continuum 29b19
συνεχὴς εἶναι continuari 19a14
συνεχῶς semper 4a19; semper motu continuo 5a32
σύνθεσις compositio 7b31, 33, 8a7, 10, 11, 12, 10a2, 8, 30a27, b2
σύνθετος compositus 10a1, 12a16
συνιστάναι constituere 5a26, b24, 10a19, 16a16; ponere constitui 5b16; *om.* 6b28, 23a12
σύνολον universum 9b31
συντηκτικὸς εἶναι dissolvere 22a19
συντιθέναι componere 30b1, 3; *om.* 30a30, 31
συρριζοῦσθαι *om.* 15b29
σφαῖρα spera 3a14, 6b20, 19b27, 34a13; pars 9b9
σφαιρίον spera parva 9a12
σφαιροειδής spericus 4a2, 6, 5a12
σφόδρα fortis 29b1, 3; ita 21a31; fortiter 24a32; intensus 26b1
σφοδρῶς fortiter 19b22
σχῆμα figura 4a11 &; corpus et figura 4a2; corpus 35a7; *om.* 14b21, 24
σώζειν conservare 11b23, 16b14, 17, 18; salvare 22b4, 34b17, 26; servare 26a17; *om.* 28b6
σώζεσθαι evadere 34b14
σῶμα corpus 3a6 &; *om.* 9a21, 12b25, 15b11, 18, 34a28, b9
σωματικός corporalis 4b31, 8a2, 10a28, 27a26, 33b19
σωμάτιον corpus 9a11
σωτηρία evasio 17b3
ταχέως velociter 19b22, 24b18
τάχος velocitas 20a33
ταχύς velox 20a32, b4; *om.* 19b25
τεθνεῶτα illud quod moritur 6b5
τελεῖν perficere 31a7
τέλειος perfectus 15a27, 32b23
τελευταῖος in postremo 16b3
τελευταῖον καὶ ἐλάχιστα (*adverbia*) *complementum et finis 15a7–8
τελευτή finis 33b22, 23
τέλος finis 15b17, 16b23, 24, 34b1; ultimum 7a27; perfectio 33a15
διὰ τέλους necessario 13a30; omnino 32b21
τέμνεσθαι dividi 31b24
τετραγωνισμός quadratura 13a17, 19
τετράγωνον quadratum 14b31
τέχνη ars 7b26; artificium 30a12
τεχνίτης Artifex 3b13
τὸ τί ἐστι quid est aliquid 2b22, 25–26; quid sit 2a13; quid sit aliquid 2b17; *om.* 2a17
τὸ τί ἐστι κατὰ τὸ τί ἦν εἶναι quiditas rei 30b28
τὸ τί ἦν εἶναι quiditas 12b15–16; esse 29b15; *om.* 12b11
τινί in termino 31b12
τμῆσις secare 12b28
τόδε tale 3a27 (*bis*); aliquid hoc 29b14
τόδε τι hoc 2a24, 10a14, 12a7–8, 8–9, 16b13
τόνος neumata 24a32
τόπος locus 6a16 &; *om.* 20b26
κατὰ τόπον in loco 8a33 &; localis 32a17, b13; de loco in locum 32b8, 33a13; in eodem loco 10b20
τραχύτης φωνῆς sonus asper 22b31
τρέφειν nutrire 13a30 &; esse nutrimentum 16a27; *om.* 34b1
τὸ τρέφεσθαι nutrimentum 16a9
τρεφόμενος nutribilis 16a29, 35, b10, 16, 20, 22; *om.* 16b15

τρέφων nutritivus 16b21 (*bis*)
τρίγωνον triangulus 2b20, 14b31; *om.* 14b21
τρίπηχυ tricubitum 6a19
τριχῶς tribus modis 14a14, 18a8
τροφή nutrimentum 13a31 &; cibus 12b4, 14b6, 7, 15a22, 16b30, 21b12; *om.* 16b1, 35b23
κίνησις ἡ κατὰ τροφὴν nutriri 13a24
τύπτειν percutere 19b12 (*bis*), 24, 20a20 (*bis*), 24 (*bis*), b14, 31, 21a1; *om.* 20a25
τύπῳ secundum descriptionem 16b30, 24a16; secundum exemplum 13a9
τυχών quicunque 7b19, 14a24, 25, 20b14; quilibet 7b22, 23, 34b25; qualislibet 8a22
τυχόντα quodcunque corpus sit 19b14

ὑγιαίνειν sanari 14a7
ὑγιαστικόν sanitas 14a10
ὑγίεια sanitas 8a2, 14a7, 9
ὑγιής sanus 16a25
ὑγραίνεσθαι humefieri 22b2, 3, 4
ὑγρός humidus 14b7 &; humidior 5b3
ὑγρόν humiditas 22a11; humor 22b7
ὑγρότης humiditas 22a18 (*bis*); humor 22b9
ὕδωρ aqua 4b13 &
ὕλη materia 3b1 &; *om.* 14a26, 17a27, 24b3
ὑμήν membrana 23a3, b9
ὑπάρχειν esse 3b25 &; existere 4b3 &; inveniri 6a9, 14a30, b29, 15b22, 19a35, 31a15, 34a6; esse ens 11a22 (*bis*); accidere 2a10; esse in rei veritate 3b18; fieri 7b19; contingere 8b33; dici 13b1; consequi 28b3; *om.* 6a2, 9a19, 10b3, 13b4, 32, 14a26, b4, 15, 17, 15a8, 25, 17b25, 20b22, 27a12, 28a21, 24, 30a1, 9, 34a2, b26
ὑπαρχή *om.* 12a4
ὑπεναντίωσις *om.* 9b22
ὑπερβάλλων intensus 26a30, b7
ὑπερβολή dominium 35b8, 13, 15, 18; id quod est intensius 24a4; valde intensum 24a14
τῶν αἰσθητῶν αἱ ὑπερβολαί sensibilia intensa 24a29
ὕπνος sompnus 12a25, 28a8, 29a8, 32b11; *om.* 12a24
ὑπογράφειν *om.* 13a10
ὑποδεέστερα illud quod est sub primo 29b4
ὑποκείμενος subiectus 25b14, 26b8, 10
ὑποκείμενον subiectum 12a18, 19, 14a14, 22b33
ὑπολαμβάνειν existimare 3b31, 4a8, b8, 5b7, 8a12, 11a2, 16, 14a19, 16a31, 27a27; opinari 4a22, 5a30; reputare 5a5; dicere 5a20; cogitare 29a23; *om.* 2a1
ὑπόληψις consilium 27b16, 25; consiliari 27b17, 28; opinio 28b3; existimatio 34a17
ὑπομένειν esse fixus 19b21
ὕποσμος *om.* 21b12
ὕστερος postremus 2b8
ὕστερον (*adverbium*) post 13b10, 14a1, b14, 16, 16b31, 19a31, b3, 32b12; in postremo 31b19

φαίνεσθαι videri 4a20, 10b19, 22, 13b9, 19a3, 25a10, 32a24, 33a23; apparere 19a31, 21b13, 33a9, 17; ymaginari 28a7, 16; existimari 33a28, b8; esse 4a3; transire per mentem 27b3; *om.* 3a5, 4b5, 6a30, b24, 7a15, 11b19, 13a26, b17, 14a24, 16a11, 25, 19a35, 21b23, 22b9, 28a13, 16, b2, 3, 31a4, 32a27, 34a2
τὸ φαίνεσθαι ymaginatio 28b1
φαινόμενον res manifesta 4a29
παρὰ τὰ φαινόμενα extra apparentiam 18b24
φανερός manifestus 3a23 &; declaratus 2a19, 13b25, 35b4; *om.* 13a11, b29, 14a28
φανερὸς (εἶναι) apparere 13a32, 19a8, 23a11; iam apparuisse 33a31
φαντάζεσθαι *om.* 33b12
φαντασία ymaginatio 3a8 &; via ymaginationis 2b23; ymaginari 27b28; ymaginatum 33b29; *om.* 34a1
φάντασμα ymago 31a15, 32a8, 9, 12, 13, 14; ymaginatio 31a17, b4, 34a10; prima ymaginatio 31b2; *om.* 28a1
φαντάσματα ἢ νοήματα modi ymaginationis 31b7
φανταστικόν virtus per quam fit ymaginatio 32a31
φάος lux 29a3
φάρυγξ trachea arteria 20b23; canna 21a4
φάσις dicere 30b26; affirmatio 32a10
φαῦλος malus 21b8, 22a30, 32
φαύλως diminute 22a28; *om.* 21a10
φέρεσθαι moveri 6b30, 7b6, 10, 9b10, 16a6; transferri 18b21; *om.* 10b29, 19b24
ἐπὶ ταὐτὸ φέρεσθαι assimilari istis 4a21
τὸ φέρεσθαι motus 7b7, 16a1
φεύγειν fugere 31a10, 16, b9, 32b28, 30, 33a2, 34b17; *om.* 32b17
φευκτικός fugiens 31a13
φευκτός fugitus 31b3, 32b28; *om.* 7b3
φθάνειν antecedere 19b23
φθαρτικός corrumpens 22a31, 33, 24a15
φθαρτός corruptibilis 13b27, 15b4, 30a25
φθαρτόν res corruptibilis 15a9
φθείρειν corrumpere 8a28 &; nocere 21b23, 35b13
φθίνειν diminui 15b26
φθῖνον res diminutibilis 34a26
φθίσις diminutio 6a13, 11a30, 13a27, 15b26, 32b9, 34b21; diminui 12a15, 13a25; descensus 32b25, 34a25
φθορά corruptio 17b3, 34a23; *om.* 3b4
φιλεῖν diligere 8b28
τὸ φιλεῖν amor 3a18, 8b26

φιλία amicitia 8a22 (Empedocles), 30a30 (Empedocles)
Φίλιππος *Chilus 6b17
φλέβιον vena 22a3
φοβεῖσθαι timere 8b2; *om.* 3a20, 8b8, 32b31
φοβερός inconveniens (oculo) 21a15; timorosus 32b31; *om.* 3a23
δεινόν τι ἢ φοβερόν aliquod valde timorosum 27b21–22
φόβος timor 3a17, b18
φοβούμενος timorosus 3a24
φορά motus 6b31, 7a2, 34a15; motus localis 6b1, 10b23; (motus) loci 6a13; translatio 8b10; motus et translatio 19b13
φορτικώτερος dignior derideri 5b2
φράγμα *coopertoria 21b29
φρονεῖν intelligere 17b8 (*bis*), 27a21 28, b7, 29a11
τὸ φρονεῖν intellectus 27a24 (Empedocles)
καὶ τὸ νοεῖν καὶ τὸ φρονεῖν intelligere 27a19
φρόνησις intellectus 27b26; *om.* 4b5, 27b10
φρονιμώτατος subtilior 21a22
κατὰ τὸ νοοῦν καὶ φρονοῦν in capitulo intelligendi 17b10
φυγή fugere 31a12
φύλλον folia 12b2
φυόμενον vegetabile 13a25, 33; planta 13b8; res augmentabilis 34a26
φυσικός naturalis 3a28 &; qui convenit nature 15a26
φυσικῶς naturaliter 15b27
φυσιολογεῖν dicere in sermone naturali 6b26
φυσιόλογος Naturalis 26a20
φύσις natura 2a6 &
φύσει naturaliter 6a15, 21, 22, 23, 24, 25; per naturam 16a16, 34a32; secundum naturam 34a14
κατὰ φύσιν naturaliter 10b15, 15b2, 16a1; in omnibus 15b18; naturalis 22a33; *om.* 3b25
παρὰ φύσιν *om.* 7b1–2
ὅλη φύσις omnia naturalia 4a5
φυτόν planta 9a9 &; vegetabile 13b19, 24a33, 32a29, 35b1
φωνεῖν vociferare 20b12, 16, 21a2; *om.* 20b6, 7
φωνή vox 20b5, 9, 10, 13, 29 (*bis*), 33; sonus 22b29, 26a27 (*bis*); vociferatio 20b22
λειότης καὶ τραχύτης φωνῆς sonus lenis et asper 22b31
φῶς lux 18b2 &

χαίρειν gaudere 8b2; *timere 8b6
χαρά gaudium 3a18
χείρ manus 16b26, 32a1 (*bis*)
χείρων minus (verus) 21a10
χθών terra 10a4 (Empedocles)
χόανος vasum 10a4 (Empedocles)
χολή colera 25b1, 3
χορδή corda 24a32
χρῆναι oportere 7b9; necesse esse 15a16; *om.* 2b12, 8a12, 9a1, 16a5
χρόα color 24b34, 25a1
χρόνος tempus 20a31 &
ἐπί τινα χρόνον aliquandiu 11b22
χρώζειν colorare 18a16
χρῶμα color 14b10 &
χρωματίζεσθαι colorari 25b22
χυμός sapor 14b11 &; *om.* 26a15
χώρα locus 9a23
χωρίζειν abstrahere 3a11, 14, b15, 12b13, 13b26, 30a22, 31b18 (2); separare 9a29, 13a31, b5, 17, 15a2, 30a30; dividere 32a27; *om.* 33b2
χωρίζεσθαι differre 11b29
χωριστός abstractus 3a12, b14, 13a4, b14, 28, 29b5, 21, 30a17, b26; (qui) separatur 3b10 (*bis*); differens 29a11 (*bis*); separabilis 30b18; distinctus 32a20; *om.* 11b26, 29b16

ψαθυρός obediens 19b35
ψεύδεσθαι falsari 27b21, 28b22; dicere falsum 28a4; falsare 28b21
ψευδής falsus 28a12, 15, 18, 19, b8 (*bis*), 17, 30b27
ψευδές res falsa 28b2
ψευδῆς εἶναι falsari 28b29
ψεῦδος falsitas 28b19, 30a27 (1), b2, 31b11; falsum 5b32, 30a27 (2), b4; non fides 32a12
ψευδῶς *om.* 27b13
ψοφεῖν facere sonum 19b8, 12, 13, 22, 20b12, 30; sonare 25b29, 30 (*bis*); habere sonum 20a23, b14; habere vocem 19a29; sonorus esse 20a20
ψόφησις sonare 26a1, 7, 12
ψοφητικός faciens sonum 23b5, 13; habens sonum 20a3; sonans 26a6
ψόφος sonus 19b6 &; vox 14b10, 18a13, 15, b27, 19a25. 27, 32, b4, 5, 21a9; *om.* 29b1
ψοφοῦν auditum 18a16; res sonora 20a26
ψυκτός *om.* 26b7
ψύχεσθαι infrigidari 24a34
ψυχή anima 2a3 &; *perfectio 14b22; animatum 15b20; *om.* 5b29, 7b27, 8b12 (2), 9b1, 11b12, 14b25, 15b9, 16a19, 29a23, 31b7, 26
ψυχικός animatus 24a33
ψυχρός frigidus 5b25 &; algidus idest frigidus 5b28

ὠθεῖν expellere 6b6, 20b2, 34b31 (1), 32 (*bis*), 33 (*bis*); *expelli 34b31 (2)
ὠνομάσθαι habere nomen 26a12; *om.* 5b28
ὦσις expulsio 33b25
ὦσις καὶ πληγή magna percussio 35b10–11

IN INDICEM GRAECO-LATINVM INDEX LATINO-GRAECVS

abscindere διαιρεῖν
abscindi διατέμνεσθαι
esse absens ἀπεῖναι
absolute ἁπλῶς
res abstracta κεχωρισμένον
abstractio ἀφαίρεσις
abstractus χωριστός
abstrahere χωρίζειν
abstrahi ἀπέρχεσθαι
accidens πάθος, στέρησις, συμβεβηκός
accidens consequens σύμπτωμα
accidens contingens συμβεβηκός
per accidens κατὰ συμβεβηκός
secundum accidens κατὰ συμβεβηκός
accidentaliter κατὰ συμβεβηκός
accidere συμβαίνειν, ὑπάρχειν
qui violente accidit βίαιος
accipere λαμβάνειν, παραλαμβάνειν, ποιεῖν
acetosus ὀξύς
actio ἐνέργεια, τὸ ἐνεργεῖν, ἔργον, ποίησις
actione δυνάμει
apud actionem πρακτικός
actiones τὸ ποιεῖν, πρᾶξις
facere motus et actiones ποιεῖν
actu ἐνεργείᾳ, ἐντελεχείᾳ
in actu κατ' ἐνέργειαν, ἐντελεχείᾳ
intentio in actu λόγος καὶ οἷον ἐνέργεια
actualis πρακτός
qui pervenit ad actum ἤδη ἐνεργῶν
actus ἐνέργεια, τὸ ἐνεργεῖσθαι
acumen securis τὸ πελέκει εἶναι
acutum ὀξύτης
acutus δριμύς, ὀξύς
addiscere μανθάνειν
additio ἐπίδοσις
adiuvare συμβάλλεσθαι
admiscere μειγνύναι, συμπλέκειν
res admixte μειχθέντα
admixtio κρᾶσις
admixtus μεικτός
non admixtus ἀμιγής
aer ἀήρ, αἰθήρ
aer anelatus ἀναπνεόμενον
aer continens περιέχον
affirmatio κατάφασις, φάσις
agens ποιητικὸς ἐντελεχείᾳ, ποιητικός
agere ἐνεργεῖν, νοεῖν, ποιεῖν, πράττειν
algidus idest frigidus ψυχρός
alienus ἀλλότριος
in aliqua dispositione ποιός τις
aliquandiu ἐπί τινα χρόνον
aliquid hoc τόδε
illud aliquid ἔσχατον
propter aliquid ἕνεκά του
quid est aliquid τὸ τί ἐστι
quid sit aliquid τὸ τί ἐστι
aliquis Ἀλκμαίων, ἕτερος
alia entia ὄντα
alia res ἕτερον
in aliis locis ἐν ἑτέροις
in alio libro ἐν ἑτέροις
in alio loco ἕτερος, ἑτέρωθι
alio modo ἑτέρως
aliud ἔσχατον
alius ἕτερος
alter ἕτερος
alterare ἀλλοιοῦν
alteratio τὸ ἀλλοιοῦσθαι, ἀλλοίωσις
altero duorum modorum διχῶς
altissimus ἄνω
amarus πικρός
ambulans πορευτικός
animal ambulans πεζόν
ambulatio βάδισις
Amelus Ἀχελῷος
amicitia στοργή, φιλία
amitti ἀπόλλυσθαι
amor τὸ φιλεῖν
ampliari διευρύνεσθαι
anelans ἔμψυχος
anelare ἀναπνεῖν
anelare inspirans ἀναπνεῖν
aer anelatus ἀναπνεόμενον
esse habens anelitum ἀναπνεῖν
anelitus τὸ ἀναπνεῖν, ἀναπνοή, πνεῦμα
superficies rectorum angulorum ὀρθογώνιον
angulus γωνία
anima ψυχή
animal ζῷον
habens animam ἔμψυχος
res animata ἔμψυχον
animatum ψυχή
non animatum ἄψυχον
corpus non animatum ἄψυχον
animatus ἔμψυχος, ψυχικός
passio anime πάθος
antecedere πρότερος (εἶναι), φθάνειν
antiqui οἱ πρότερον
antiquus πρότερος
anulosum ἔντομον
animal anulosum ἔντομον
aperire ἀνασπᾶν
Apologus quo utitur Pythagoras Πυθαγορικοὶ μῦθοι
appletizari et carere intellectu κεῖσθαι ἀλλοφρονέων
apparens ἐναργής
extra apparentiam παρὰ τὰ φαινόμενα
apparere συμφανὲς εἶναι, φαίνεσθαι, φανερὸς (εἶναι)

apparere in παρεμφαίνεσθαι
iam apparuisse φανερὸς (εἶναι)
appetere ἐπιθυμεῖν
pars appetitiva ὀρεκτόν
appetitiva (virtus) ὄρεξις
appetitivus ὀρεκτικός
esse appetitivus ὀρέγεσθαι
appetitum ὀρεκτόν
habere appetitum ἐπιθυμεῖν, ὀρεκτικὸς εἶναι
appetitus (*partic.*) ὀρεκτικός
appetitus (*subst.*) ἐπιθυμία, ὄρεξις
applicari περιφύεσθαι, προσφύεσθαι
aqua ὕδωρ
animal habitans in aqua ἔνυδρον
habitans in aqua ἔνυδρον
versus attributi Archoiz Ὀρφικὰ ἔπη
armonia ἁρμονία
armonicum ἁρμονία
ars τέχνη
trachea arteria φάρυγξ
Artifex τεχνίτης
artificium τέχνη
ascensus ἀκμή
sonus asper τραχύτης φωνῆς
aspicere θεωρεῖν, ὁρᾶν, ὅρασις
assimetrus ἀσύμμετρος
assimilari ὁμοιοῦσθαι
assimilari istis ἐπὶ ταὐτὸ φέρεσθαι
res assuete εἰωθότα
atomus ξῦσμα
attractio ἕλξις
attrahere secum συνεφέλκειν
attribuere ἀποδιδόναι
audacia (τὸ) θαρρεῖν, θάρσος
res audactiva θαρραλέον
audactivus θαρραλέος
audescere θαρρεῖν
audibilis ἀκουστός
non audibilis ἀνήκουστος
audiens ἀκουστικός
audire ἀκοή, ἀκούειν, ἄκουσις
auditum ψοφοῦν
auditus (*partic.*) ἀκουστός
auditus (*subst.*) ἀκοή, τὸ ἀκούειν
auferre ἀποκαλύπτειν
augeri αὔξεσθαι, αὔξησις, ἔχειν αὔξησιν
res augmentabilis φυόμενον
augmentari αὐξάνεσθαι
augmentativus αὐξητικός
augmentum τὸ αὐξάνεσθαι, αὔξη, αὔξησις
auris οὖς

bene καλῶς
bestia θηρίον
bonitas moralis ἀρετή
bonus ἀγαθός
brutum θηρίον

cadere γίγνεσθαι
locus super quem cadit sol ἡλιούμενον
calefieri θερμαίνεσθαι
calidus θερμός
calor θερμόν, θερμότης, καύματα
canna ἀρτηρία, φάρυγξ
canna pulmonis ἀρτηρία
in capitulo intelligendi κατὰ τὸ νοοῦν καὶ φρονοῦν
caput κεφαλή, κόρση
animal carens sanguine ἄναιμον
carens pede ἄπους
carens sanguine ἄναιμον
carere στερίσκεσθαι
apopletizari et carere intellectu κεῖσθαι ἀλλοφρονέων
carere voce ἄφωνος εἶναι
dure carnis σκληρόσαρκος
mollis carnis μαλακόσαρκος
caro σάρξ
causa αἰτία, αἴτιον, διὰ τί, ἥδυσμα
coniunctus cause συναίτιος
corpus celeste στερεόν
celum οὐρανός
mater cerebri μῆνιγξ
sine certitudine κενῶς
Chilus Φίλιππος
cibus τροφή
in circuitu κύκλῳ
(motus) circularis κυκλοφορία
circulariter κύκλῳ
circulatio περιφορά
circulus κύκλος
circunferentia περιέχον
citius θᾶττον
citrinus ξανθός
claudere κατέχειν
cogere κελεύειν
cogitabilis λογιστικός
cogitans βουλευτικός
cogitare δοξάζειν, λογίζεσθαι, ὑπολαμβάνειν
cogitatio διάνοια, δόξα, λογισμός
esse in cogitatione δοξαστικῷ εἶναι
pars cogitativa θεωρητικὸς (νοῦς), λογιστικόν
virtus cogitativa βουλευτικόν
cogitativus βουλευτικός
speculativus et cogitativus θεωρητικός
cognitio τὸ γιγνώσκειν, τὸ γνωρίζειν, ἐπιστήμη, λογισμός
cognoscens γνωριστικός
cognoscere γιγνώσκειν, γνωρίζειν, γνῶσις, καθορᾶν
colera χολή
et colla ἀναύχενες
color χρόα, χρῶμα
colorare χρώζειν
colorari χρωματίζεσθαι
qui non habet colorem ἄχρους
comburens καυστικός
comburere καίειν
combustibilis καυστός
communicare κοινωνεῖν
communicatio κοινωνία
habere communicationem κοινωνεῖν, μετέχειν
communis κοινός
res communis κοινόν
complementum ἀκμή
complementum et finis τελευταῖον καὶ ἐλάχιστα
componere συντιθέναι
compositio συμπλοκή, σύνθεσις
compositus ἁρμονικός, μεικτός, σύνθετος
esse compositus συγκεῖσθαι
comprehendere ὁρᾶν
non comprehendi λανθάνειν
concavitas κοῖλον
corpus concavum κοῖλον
concavus κοῖλος
concedere παραχωρεῖν

concha μύκης
concludi ἀπολαμβάνεσθαι
conclusio συμπέρασμα
concupiscere ἐπιθυμεῖν
confricare πλήττειν
congregare συμπλέκειν, συνάγειν
congregare secundum summam συγκεφαλαιοῦν
congregatio fundamentorum πανσπερμία
coniunctus cause συναίτιος
esse coniunctus συμπίπτειν
coniungere συνάπτειν
accidens consequens σύμπτωμα
consequi ἀκολουθεῖν, ἕπεσθαι, ὑπάρχειν
conservare σώζειν
conservatio μνημονικά
considerare ἐπισκέπτεσθαι, ἐπισκοπεῖν, θεωρεῖν, ὁρᾶν, σκέπτεσθαι
consideratio τὸ θεωρεῖν, σκέψις
consiliari ὑπόληψις
consilium μῆτις, ὑπόληψις
consimilis ὅμοιος
consimilis forme ὁμοειδής
consimilis in specie ὁμοειδής
consimilitudo ἀνάλογον
non consimilium partium ἀνομοιομερής
consimilium partium ὁμοιομερής
consolidatus συμφυής
consonantia συμφωνία
constituere συνιστάναι
ponere constitui συνιστάναι
constringere ἐκθλίβειν, πηγνύναι
aer continens περιέχον
intentio continentie ἀκρασία
continere διορίζειν
accidens contingens συμβεβηκός
contingere ἅπτεσθαι, ἐγγίγνεσθαι, συμβαίνειν, ὑπάρχειν
continuare συνέχειν
continuari συνεχὴς εἶναι
secundum continuationem συνεχείᾳ
semper motu continuo συνεχῶς
quantum continuum συνεχές
continuus συνεχής
contra expellere cum eis συναναιρεῖν
contradicere ἐλέγχειν
contrahere ἕλκειν
contraria ἐναντίωσις
pars contraria ἐναντίον
res contraria ἐναντίον
contrarietas ἐναντίον, ἐναντίωσις
modus contrarietatis ἐναντίωσις
in rebus contrariis ἐναλλάξ
contrarius ἐναντίος
contristabilis λυπηρός
contristare λυπεῖν
contristatio τὸ λυπεῖσθαι, λυπηρόν
conveniens ἀνάλογος, οἰκεῖος, σύμφυτος, σύμφωνος
conveniens oculo ἄφοβος
convenire οἰκειότατος εἶναι
qui convenit nature φυσικός
per transmutationem et conversionem pati ἀνακλᾶσθαι
converti ἀντιστρέφειν
cooperimentum σκέπασμα
coopertoria σκέπασμα,φράγμα
coopertorium ἐπικάλυμμα
non coopertus ἀκαλύφης
copulare συνέχειν
copulari προσγίγνεσθαι
copulatus συμφυής
cor καρδία
corda χορδή
corporalis σωματικός
non corporalis ἀσώματος
remotus a corporibus ἀσώματος
corpus ζῷον, σχῆμα, σῶμα, σωμάτιον
corpus et figura σχῆμα
corpus medium τὸ μεταξύ
non corpus ἀσώματον
corpus oculi ὀφθαλμός
quod videtur non esse corpus ἀσώματος
corrumpens φθαρτικός
corrumpere ἀναιρεῖν, διαφθείρειν, φθείρειν
corruptibilis φθαρτός
res corruptibilis φθαρτόν
corruptio φθορά
creatura μορφή
credere πιστεύειν
creditio νόημα
crescere in προσλαμβάνειν
cum hoc intelligere προσενοεῖν
dare cum hoc προσδιορίζειν
aliquid currens ἀπορροή
cursu currere ἐπέρχεσθαι
curvus καμπύλος
cutis δέρμα

dare ἀποδιδόναι, παρέχειν
dare cum hoc προσδιορίζειν
dare esse ἐνοποιεῖν
debilis ἀμαυρός
declarare δηλοῦν, διασαφεῖν, ζητεῖν
declaratus φανερός
declinare ad hanc opinionem πεισθῆναι
deficere ἀπολείπειν, ἐκλείπειν
delectabilis ἡδύς, λιπαρός, μακάριος
delectatio ἐπιθυμία, τὸ ἥδεσθαι, ἡδονή, ἡδύ, ὄρεξις
demonstrare δηλοῦν, σημαίνειν
demonstratio ἀπόδειξις
via demonstrationis ἀπόδειξις
dignior derideri φορτικώτερος
descensus φθίσις
desiderabilis ἐπιθυμητικός
desiderans ὀρεκτικός
desiderare ἐπιθυμεῖν, ὀρέγεσθαι, ὄρεξις
desiderativus ἐπιθυμητικός, ὀρεκτικός
desideratum ὀρεκτόν
modus desiderii ὄρεξις
desiderium (τὸ) ἐπιθυμεῖν, ἐπιθυμία, ὀρεκτικόν, ὄρεξις
determinare διαιρεῖν, διορίζειν, ὁρίζεσθαι, προσδιορίζειν

facile posse determinari εὐεξέταστος (εἶναι)
non determinatus ἀόριστος
deus θεῖον, θεός
diameter διάμετρος
diaffonitas διαφανές
diaffonus διαφανής
dicere λαμβάνειν, ποιεῖν, ὑπολαμβάνειν, φάσις
dicere falsum ψεύδεσθαι
in fingendo dicere πλάττειν
dicere in sermone naturali φυσιολογεῖν
dicere secundum negationem ἀποφάναι
dicere verum ἀληθεύειν
dici ὑπάρχειν
non dictus esse ἀνώνυμος (εἶναι)
differens χωριστός
differentia αἴτημα, διαίρεσις, διαφορά
esse differentiam διαφέρειν
differre διαφέρειν, ἕτερος (εἶναι), χωρίζεσθαι
differre secundum naturam ἕτερος πεφυκέναι
valde difficilis ἐπίπονος
diffiniens ὁριστικός
diffinire ἀποδιδόναι, διορίζειν, ὁρίζεσθαι
diffinitio λόγος, ὁρισμός, ὅρος
digeri πέττεσθαι
qui digeritur ἄπεπτος
digestio πέψις
non digestus ἄπεπτος
dignior derideri φορτικώτερος
res dignior βέλτιον
dignum esse et rectum ἀναγκαῖον (εἶναι)
dignus ut moveatur κινητικός
diligere φιλεῖν
dimensio μέγεθος
diminui λείπεσθαι, φθίνειν, φθίσις
diminute φαύλως
res diminutibilis φθῖνον
diminutio φθίσις
diminutus ἀτελής
dimittere ἀφιέναι
disciplina διδασκαλία
non discretus ἀφυής
disponi βλαστάνειν
dispositio διάθεσις, ἕξις
habitus . . . dispositio ἕξις
dispositio opposita ἀντικείμενον
in aliqua dispositione ποιός τις
in quacunque dispositione esse ὁπωσοῦν ἔχειν
recipere dispositionem διατίθεσθαι
dissimilis ἀνόμοιος
dissolvere συντηκτικὸς εἶναι
dissolvi λύεσθαι
distinctio ἀφή, τὸ διανοεῖσθαι, διάνοια
distinctus χωριστός
non distinctus ἀχώριστος
distinguens διανοητικός, κριτικός
distinguere ἀφορίζειν, γιγνώσκειν, διανοεῖσθαι, διασπᾶν, διορίζειν, κρίνειν, κριτικὸς εἶναι, ὁρίζεσθαι
distingui διαφέρειν
diversari διαφέρειν, μαραίνεσθαι
diversitas διάστασις, διαφορά
diversus ἕτερος, κεχωρισμένος
esse diversus διαφέρειν
dividere διαιρεῖν, χωρίζειν
dividi διαχεῖν, τέμνεσθαι
qui non dividitur ἄτομος
divinus θεῖος
divisibilis διαιρετός, διῃρημένος, κεχωρισμένος, μεριστός
esse divisibilis μεμερίσθαι
non divisibilis ἀμερής, ἀχώριστος
divisio διαίρεσις, (τὸ) θρύπτεσθαι, θρύψις
velocis divisionis εὔθρυπτος
docere μανθάνειν
Doctor διδασκαλικός
doctrina μάθησις
dominari νικᾶν
dominium ὑπερβολή
dormire καθεύδειν
dubitare ἀπορεῖν
dubitatio ἀπορία
dulcis γλυκύς
in duobus locis δισσαχῇ
duobus modis δισσῶς, διττός, διττῶς, διχῶς
altero duorum modorum διχῶς
duplex διττός
durare ἐκτείνεσθαι
dure carnis σκληρόσαρκος
animal duri oculi σκληρόφθαλμον
durus σκληρός, στερεός

ebrietas μέθαι
ebullitio ζέσις
ecco ἠχώ
econtrario τοὐναντίον, ἐναντίως
econverso τοὔμπαλιν
effici γίγνεσθαι
egritudo νόσοι
egrotus κάμνων
elementum στοιχεῖον
Empedocles Ἡράκλειτος
endelechia ἐντελέχεια
in endelechia ἐντελεχείᾳ
ens τὸ εἶναι, ὄν, πρᾶγμα
esse ens εἶναι, ὑπάρχειν
alia entia ὄντα
eodem modo ὁμοίως
in eodem loco κατὰ τόπον
equalis ἴσος, ὁμαλός
equalium laterum ἰσόπλευρος
equitans in navi πλωτήρ
equivoce ὁμωνύμως
errare ἀπατᾶσθαι
error ἀπάτη, τὸ ἀπατᾶσθαι
esse γένεσις, γίγνεσθαι, εἶναι, ἐμβάλλεσθαι, ἐνεῖναι, ἐνυπάρχειν, μεμεῖχθαι, οὐσία, πάθη, παραδεδόσθαι, τὸ τί ἦν εἶναι, φαίνεσθαι
esse alicuius in sensu αἰσθητικῷ εἶναι
dare esse ἐνοποιεῖν
esse in cogitatione δοξαστικῷ εἶναι
non esse στερητικός
in eternitate συνεχείᾳ
eternus ἀίδιος
semper eternus ἀίδιος
evadere σώζεσθαι
evasio σωτηρία

exire ἐξέρχεσθαι
esse existens εἶναι
res existens ὄν
existere γίγνεσθαι, εἶναι, ἐνεῖναι, ἐνυπάρχειν, ὑπάρχειν
existere in ἐνδύεσθαι εἰς
reverti et existere in εἰσιέναι
existimare δοκεῖν, δοξάζειν, οἴεσθαι, ὑπολαμβάνειν
existimari δοκεῖν, φαίνεσθαι
existimatio τὸ δοκεῖν, δόξα, τὸ δοξάζειν, νόησις, ὑπόληψις
expellere ἀναιρεῖν, ὠθεῖν
contra expellere cum eis συναναείργειν
expelli ἀπωθεῖσθαι, ὠθεῖν
experimentari κρίνειν
experimentator πειρώμενος
experimentatus ἐν ἡλικίᾳ ὤν
expirare ἐκπνεῖν
exponere διασαφεῖν
loqui et exponere διασαφεῖν
expulsio ὦσις
extensio ἀπότασις
extra apparentiam παρὰ τὰ φαινόμενα
extraneus ἀλλότριος
extremum ἄκρον, πέρας
ab extrinseco θυράθεν
extrinsecum τὰ ἔξω
extrinsecus ἔξωθεν

facere ἐμποιεῖν, ἐνεργεῖν, ἐργάζεσθαι, ποιεῖν, πράττειν
facere motum κινεῖν
facere motus et actiones ποιεῖν
facere sonum ψοφεῖν
faciens sonum ψοφητικός
facile posse determinari εὐεξέταστος (εἶναι)
res falsa ψευδές
falsare ψεύδεσθαι
falsari διαψεύδεσθαι, ψεύδεσθαι, ψευδὴς εἶναι
falsitas ψεῦδος
falsum ψεῦδος
dicere falsum ψεύδεσθαι
falsus ψευδής
fames πεῖνα
fatigatio ἀμαύρωσις
fere non ὅτι ὀλίγιστον
fides ἀληθές, πίστις
non fides ψεῦδος
fieri γεγωνεῖν, γένεσιν ἔχειν, γίγνεσθαι, ἐγγίγνεσθαι, εἶναι, ὑπάρχειν
forte fieri συμβαίνειν
figi in ἐμμένειν
figura ῥυσμός, σχῆμα
corpus et figura σχῆμα
in figura ἐντελεχείᾳ
findere διιστάναι
in fingendo dicere πλάττειν
fingere formas εἰδωλοποιεῖν
finire περαίνειν
finis ἀκμή, πέρας, τελευτή, τέλος
complementum et finis τελευταῖον καὶ ἐλάχιστα
firmum πίστις
esse fixus ὑπομένειν
folia φύλλον
forma εἶδος, μορφὴ καὶ εἶδος, ἰδέα, σημεῖον
formare νόησις
formare per intellectum νοεῖν
fingere formas εἰδωλοποιεῖν
formatio per intellectum νοητικόν
formatus per intellectum νοητός
forme γραφή
consimilis forme ὁμοειδής
forte fieri συμβαίνειν
fortis ἰσχυρός, σφόδρα
fortiter σφόδρα, σφοδρῶς
frigidus ψυχρός
algidus idest frigidus ψυχρός
fructus καρπός
fugere φεύγειν, φυγή
fugiens φευκτικός
fugitus φευκτός
fulgorosum et resplendens λαμπρόν
congregatio fundamentorum πανσπερμία
res futura μέλλον

gaudere χαίρειν
gaudium χαρά
generans γεννητικός
generare γεννᾶν, γεννητικὸς εἶναι
generari γένεσιν ἔχειν, γίγνεσθαι, εἶναι
generatio γένεσις, γέννησις
generativus γεννητικός
generatus γενητός, γενόμενος
non generatus ἀγένητος
res inequales in genere μὴ ὁμογενῆ
sui generis συγγενής
genus αἴσθησις, γένος
gibbositas κυρτόν
motus girativus γιγγλυμός
gratia πραότης
grave βαρύτης
gravis βαρύς
gubernare κυβερνᾶν
gubernator πλωτήρ
gustabile γευστόν
non gustabilis ἄγευστος
gustans γευστικός
gustare γεύεσθαι
prius gustare προγευματίζειν
gustus γεῦσις, γευστόν
gustūs (*genetivus*) γευστικός

habere εἰληφέναι, λαχεῖν, μετέχειν
habere appetitum ἐπιθυμεῖν, ὀρεκτικὸς εἶναι
habere communicationem κοινωνεῖν, μετέχειν
habere nomen ὠνομάσθαι
non habere nomen ἀνώνυμος (εἶναι)
non habere sonum ἄψοφος εἶναι
habere occasionem πεπηρῶσθαι
habere odorem ὄζειν
habere partem κοινωνεῖν, μετέχειν
habere pietatem ἐλεεῖν
habere portionem μετέχειν
habere sonum ψοφεῖν
habere vocem ψοφεῖν
animal habitans in aqua ἔνυδρον
habitans in aqua ἔνυδρον
habitus ἕξις
habitus . . . dispositio ἕξις
heremita ἐγκρατής
ymago Hermafroditi ξυλίνη Ἀφροδίτη
hoc τόδε τι

aliquid hoc τόδε
cum hoc sermone εὐθύς
hominis ἀνθρώπινος
homo ἄνθρωπος
hora καιρός
humectatum διερόν
corpus humectatum διερόν
humefieri ὑγραίνεσθαι
humidior ὑγρός
humiditas ὑγρόν, ὑγρότης
humidus ὑγρός
humor ὑγρόν, ὑγρότης

idioma διάλεκτος
igneus πυρώδης
ignis Ἥφαιστος, πῦρ
ignorare ἀγνοεῖν
ille ἕτερος
immortalis ἀθάνατος
impassibilis ἀπαθής
impedire κωλύειν
imperare κρατεῖν
impossibile esse μὴ ἐνδέχεσθαι
impossibilis ἀδύνατος
impossibilitas ἄτοπον
imprimere βάπτειν
improbabilis ἄτοπος
improbabilitas ἄτοπον
inconveniens (oculo) φοβερός
incurvare κατακάμπτειν
indivisibilis ἀδιαίρετος, ἀμερής, ἄτομος, ἀχώριστος
res indivisibilis ἀδιαίρετον
inducere διέρχεσθαι
res inequales in genere μὴ ὁμογενῆ
inferius κάτω
infinities ἀπειράκις
infinitus ἄπειρος
infirmitas νόσοι
infirmus κάμνων
infrigidari εἰσιέναι, ψύχεσθαι
infrigidatio κατάψυξις
innatus πεφυκώς
innatus esse μέλλειν, πεφυκέναι
innatus pati παθητικός
qui innatus est quiescere μόνιμος
innuere κρίνειν
inopinabilis ἄτοπος
inspicere θεωρεῖν
anelare inspirans ἀναπνεῖν
inspirare ἀναπνεῖν
inspiratio τὸ ἀναπνεῖν
instans νῦν
instrumentum ὄργανον
instrumentum quod est sensui αἰσθητήριον
sensus instrumentum αἴσθησις, αἰσθητήριον
instrumentum sensuum αἰσθητήριον
res intellecta ἐπιστητόν, νόημα
apopletizari et carere intellectu κεῖσθαι ἀλλοφρονέων
intellectum ἐπιστητόν, νόησις
formare per intellectum νοεῖν
formatio per intellectum νοητικόν
formatus per intellectum νοητός
intelligere per intellectum νοεῖν
intellectus (*partic.*) νοητός, πρακτός
intellectus (*subst.*) διάνοια, λόγος, νόησις, νοητικόν, νόος, νοῦς, πρᾶξις, τὸ φρονεῖν, φρόνησις
intellectus et iudicium νοῦς κριτικός
in capitulo intelligendi κατὰ τὸ νοοῦν καὶ φρονοῦν
propinquus ad intelligendum γνώριμος
intelligens νοητικός
intelligentia νοῦς
intelligere γιγνώσκειν, δηλοῦν, διάνοιαν ἔχειν, εἰκάζειν, ἐνεργεῖν, ἐννοεῖν, νοεῖν, καὶ τὸ νοεῖν καὶ τὸ φρονεῖν, νόησις, νοῦς, ξυνιέναι, φρονεῖν
cum hoc intelligere προσεννοεῖν
intelligere per intellectum νοεῖν
intelligibilis νοητός
intendere ἀποβλέπειν, βούλεσθαι
sensibilia intensa τῶν αἰσθητῶν αἱ ὑπερβολαί
id quod est intensius ὑπερβολή
valde intensum ὑπερβολή
intensus σφόδρα, ὑπερβάλλων
intentio λόγος
intentio continentie ἀκρασία
intentio in actu λόγος καὶ οἷον ἐνέργεια
prima intentione κυρίως, πρώτως
intentiones mathematice μαθηματικά
interius ἐντός
ad interius εἴσω
intra ἐντός
intrare εἰσέρχεσθαι, εἰσιέναι, ἐνδύεσθαι εἰς
intrinsecus ἐντός
quod iam pervenit intus ἐνυπάρχοντα
invenire λαμβάνειν
inveniri εἶναι, ἐνυπάρχειν, ὑπάρχειν
inventio τὸ καλῶς καὶ ὀρθῶς
ira θυμός, ὀργή, (τὸ) ὀργίζεσθαι
iracundia θυμός, (τὸ) ὀργίζεσθαι
irasci ὀργίζεσθαι
irascibilis θυμικός
irrationabilis ἄλογος, παράλογος
assimilari istis ἐπὶ ταὐτὸ φέρεσθαι
istud πρᾶγμα
ita . . . sicut ὁμοίως . . . καὶ
iudex κριτής
iudicare ἀποφαίνεσθαι, ἐπικρίνειν, κρίνειν, κριτὴς εἶναι
iudicium λόγος
intellectus et iudicium νοῦς κριτικός
iuvenis νέος

laborare πειρᾶσθαι
lapideus λίθινος
lapis λίθος
res latens ἀσαφές
latentius loqui ἧττον διασαφεῖν
equalium laterum ἰσόπλευρος
latitudo πλάτος
laudabilis ἀγαθός
corpus lene λεῖον
res lenes λεῖον

lenis λεῖος
sonus lenis λειότης φωνῆς
in alio libro ἐν ἑτέροις
ligare συνέχειν
linea γραμμή
linea spiralis κεκλασμένη
lingua γλῶττα
liquidus ῥέων
lis νεῖκος
localis πορευτικός, κατὰ τόπον
motus localis πορεία, φορά
(motus) loci φορά
in aliis locis ἐν ἑτέροις
in duobus locis δισσαχῇ
de loco in locum κατὰ τόπον
in loco κατὰ τόπον
in alio loco ἕτερος, ἑτέρωθι
in eodem loco κατὰ τόπον
in hoc loco νῦν
in omni loco πάντῃ
transferri in loco μεθίστασθαι
de loco in locum κατὰ τόπον
locus τόπος, χώρα
locus super quem cadit sol ἡλιούμενον
longitudo μῆκος
longus ἑτερομήκης
loquela διάλεκτος, ἑρμηνεία
loqui σκέπτεσθαι
loqui et exponere διασαφεῖν
latentius loqui ἧττον διασαφεῖν
luna σελήνη
lux λαμπρόν, φάος

magna percussio ὦσις καὶ πληγή
magnitudo μέγεθος
magnum μέγεθος
magnus ἐπίηρος
malum κακόν
malus φαῦλος
malus (odor) δυσῶδες
res manifesta σαφές, φαινόμενον
manifeste ἐναργῶς
manifestus φανερός
esse manifestus ἐμφαίνεσθαι
manus χείρ
mater cerebri μῆνιγξ
materia ὕλη
in materia ἔνυλος
Mathematica μαθήματα
intentiones mathematice μαθηματικά
Mathematicus μαθηματικός
Mathesis ἀφαίρεσις
mechanicus πρακτικός
medium μέση, μέσον, μεσότης, τὸ μεταξύ
corpus medium τὸ μεταξύ
melior βελτίων
Melissus Θαλῆς
melius τὸ εὖ
membrana ὑμήν
membrum κόρη, μέλος, μέρος, μόριον
mensura ἀριθμός
transire per mentem φαίνεσθαι
miscere μειγνύναι
mittere ἐπιτάττειν, κελεύειν
mixtio μεῖξις
mixtus μεικτός
non mixtus ἀμιγής
mobilis κινούμενος
non mobilis ἀκίνητος
modi ymaginationis φαντάσματα ἢ νοήματα
modicus ὀλίγος
duobus modis δισσῶς, διττός, διττῶς, διχῶς
multis modis πλεοναχῶς
pluribus modis πλεοναχῶς, πολλαχῶς
tribus modis τριχῶς
modo (*adv.*) νῦν
alio modo ἑτέρως
eodem modo ὁμοίως
hoc modo ὁμοιοτρόπως
modo velocis ἐν ἀφαιρέσει
altero duorum modorum διχῶς
secundum hunc modum ὁμοίως
modus διαφορά, εἶδος
modus contrarietatis ἐναντίωσις
modus desiderii ὄρεξις
modus sensus αἴσθησις
mollis μαλακός
mollis carnis μαλακόσαρκος
res monstruosa πήρωμα
monstruosum πήρωμα
bonitas moralis ἀρετή
mori ἀποθνήσκειν
illud quod moritur τεθνεῶτα
animal mortale θνητόν
res mortalis θνητόν
motor κινοῦν
esse motor κινεῖν
motu non terminato ἀορίστως
semper motu continuo συνεχῶς
magis obediens motui εὐκινητότατος
facere motum κινεῖν
motus (*partic.*) κινητικός, μὴ μόνιμος
motus (*subst.*) τὸ κινεῖν, τὸ κινεῖσθαι, κίνησις, κινητικόν, τὸ φέρεσθαι, φορά
(motus) circularis κυκλοφορία
motus et translatio φορά
facere motus et actiones ποιεῖν
motus girativus γιγγλυμός
motus localis πορεία, φορά
(motus) loci φορά
non motus ἀκίνητος
dignus ut moveatur κινητικός
movens κίνησις, κινητικός
movere κινεῖν, κινεῖσθαι, κινητικὸς εἶναι
moveri ἁπανταῖν, κινεῖν, κίνησις, περιφέρεσθαι, φέρεσθαι
moveri erga διώκειν
ille qui movet κινητικός
multis modis πλεοναχῶς
multotiens πολλάκις, πολλαχοῦ
mundus ἀμιγής
mutare ἀλλάττειν
mutari μεταβάλλειν
mutatio διαφορά

via narium βράγχιον
narrare ἀπομνημονεύειν
nasus μυκτήρ
natura φύσις
dicere in sermone naturali φυσιολογεῖν
omnia naturalia ὅλη φύσις
naturalis φυσικός, φυσιόλογος, κατὰ φύσιν
naturaliter φυσικῶς, φύσει, κατὰ φύσιν

naturaliter esse πεφυκέναι
differre secundum naturam ἕτερος πεφυκέναι
per naturam φύσει
secundum naturam φύσει
qui convenit nature φυσικός
esse natus πεφυκέναι
equitans in navi πλωτήρ
res necessaria ἀναγκαῖον
necessario ἐξ ἀνάγκης, διὰ τέλους
necessarium esse ἀναγκαῖον (εἶναι), ἀνάγκη, προσήκειν
necessarius ἀναγκαῖος
necesse ἐξ ἀνάγκης
necesse esse ἀναγκαῖον (εἶναι), ἀνάγκη, χρῆναι
negatio ἀπόφασις
dicere secundum negationem ἀποφάναι
negative ἐν ἀφαιρέσει
nescire μὴ γνωρίζειν
neumata τόνος
nigredo κακόν
nobilior βελτίων, κρείττων
nobilis κύριος
nocere λυπεῖν, φθείρειν
nomen ἐπωνυμία, ὄνομα
habere nomen ὠνομάσθαι
non habere nomen ἀνώνυμος (εἶναι)
non nominatus esse ἀνώνυμος (εἶναι)
fere non ὅτι ὀλίγιστον
numerare μετρεῖν
numerus ἀριθμός, πλῆθος
nunc νῦν
nutribilis θρεπτικός, τρεφόμενος
nutrimentum τὸ τρέφεσθαι, τροφή
esse nutrimentum τρέφειν
nutrire τρέφειν
nutriri κίνησις ἡ κατὰ τροφήν
virtus nutritiva θρεπτικόν
nutritivus θρεπτικός, τρέφων

obediens ψαθυρός
magis obediens motui εὐκινητότατος
obscuritas ζοφερόν, σκότος
obscurum σκότος
obscurus σκοτεινός
obtusus ἀμβλύς
occasio πήρωμα
habere occasionem πεπηρῶσθαι
occupare κατέχειν
occurrere ἅπτεσθαι
ociose μάτην
ocium ἀργία
animal duri oculi σκληρόφθαλμον
corpus oculi ὀφθαλμός
oculus ὄμμα, ὀφθαλμός
odium τὸ μισεῖν
odor ἀκοή, ὀδμή, ὀσμή, ὀσφραντόν
malus (odor) δυσῶδες
odorabile ὀσφραντόν
non odorabilis ἀνόσφραντος
odorare ὀσμᾶσθαι, ὄσφρησις
res odorata ὀσφραντόν
odoratum ὀσφραντόν
odoratus (*subst.*) ὀσμή, ὀσμῆς αἴσθησις, ὄσφρησις
habere odorem ὄζειν
olfacere ὀσμᾶσθαι, ὀσφραίνεσθαι, ὄσφρησις
sentiens et olfaciens ὀσφραντικὸν αἰσθητήριον
olfactum ὀσφραντόν, ὄσφρησις
olfactus (*subst.*) ὀσμή, ὄσφρησις
sensus olfactus ὀσφραντικὸν αἰσθητήριον
omnino διὰ τέλους
omne vivum ζῷον
in omni loco πάντῃ
omnia ὄντα
omnia naturalia ὅλη φύσις
in omnibus κατὰ φύσιν
subtilior omnibus rebus λεπτότατος
omnis vivens ζῶν
omnis vivus ζῶν
operatio πρᾶξις
operativus πρακτικός
opinari διανοεῖσθαι, ὑπολαμβάνειν
opinio δόξα, ὑπόληψις
declinare ad hanc opinionem πεισθῆναι
oportere ἀναγκαῖον (εἶναι), ἀνάγκη, δίκαιον (εἶναι), προσήκειν, χρῆναι
esse rectum . . . oportere δίκαιον (εἶναι)
oportere necessario ἀναγκαῖον (εἶναι)
secundum quod oportet καλῶς
vere et secundum quod oportet καλῶς
dispositio opposita ἀντικείμενον
res opposita ἀντικείμενον
oppositum ἀντικείμενον
oppositus ἐναντίος
organicus ὀργανικός
organum ὄργανον
ŏs ὀστοῦν
ōs στόμα

pallor αἴγλη
palpebra βλέφαρον
parari ὀργᾶν
pars μέρος, μόριον
pars appetitiva ὀρεκτόν
pars cogitativa θεωρητικὸς (νοῦς), λογιστικόν
pars contraria ἐναντίον
habere partem κοινωνεῖν
res particulares τὰ καθ' ἕκαστα
particularia τὰ καθ' ἕκαστα
consimilium partium ὁμοιομερής
non consimilium partium ἀνομοιομερής
parvarum partium λεπτομερής
parvitas partium λεπτομέρεια
plurium partium πολυμερής
subtilium partium λεπτομερής
parum ἐπ' ὀλίγον
spera parva σφαιρίον
parvarum partium λεπτομερής
parvitas μικρότης
parvitas partium λεπτομέρεια
parvum μικρότης
passibilis παθητικός
non passibilis ἀπαθής
passio ἴδιον, πάθημα, πάθησις, πάθος, (τὸ) πάσχειν
passio anime πάθος
non recipere passionem ἀπαθὴς εἶναι
recipere passionem πάσχειν
privatio passionis ἀπάθεια
passivus ποιούμενος
non passivus ἀπαθής
pati πάσχειν, συμπάσχειν
innatus pati παθητικός
nichil pati ἀπαθὴς εἶναι
non pati ἀπαθὴς εἶναι
per transmutationem et conversionem pati ἀνακλᾶσθαι
non patiens ἀπαθής
pauci ὀλίγοι
carens pede ἄπους
per accidens κατὰ συμβεβηκός
per naturam φύσει
per se τῷ εἶναι, μοναχῶς
non percipi λανθάνειν
percussio πληγή
magna percussio ὦσις καὶ πληγή
percutere πατάσσειν, πλήττειν, ῥαπίζειν, τύπτειν
perfecte ἀκριβῶς
perfectio ἐντελέχεια, τέλος, ψυχή
in perfectione ἐντελεχείᾳ
secundum perfectionem ἐντελεχείᾳ
perfectus τέλειος
non perfectus ἀτελής
perficere ἀποδιδόναι, τελεῖν
permanens μόνιμος
esse permanens μένειν
permanere διαμένειν
perscrutari ἐπιζητεῖν, ἐπισκέπτεσθαι, ἐπισκοπεῖν, ζητεῖν, σκέψιν ποιεῖσθαι, σκέπτεσθαι
perscrutatio ζήτημα
pertransire διεξιέναι
quod pervenit ad actum ἤδη ἐνεργοῦν
quod iam pervenit intus ἐνυπάρχοντα
pes πούς
pietas ἔλεος
habere pietatem ἐλεεῖν

pilus θρίξ
pingere γράφειν
planta φυόμενον, φυτόν
plenus πλήρης
pluribus modis πλεοναχῶς, πολλαχῶς
plurium partium πολυμερής
ponere ἄγειν, ἀποφαίνεσθαι, ἐναρμόζειν, ἐπιτιθέναι, ποιεῖν, ποεῖσθαι
ponere constitui συνιστάναι
ponere in ἐγχεῖν
poni ἐγκατοικοδομεῖσθαι
ponticus αὐστηρός
habere portionem μετέχειν
positione precedenti ἐν πρώτοις
posse δύνασθαι, ἐνδέχεσθαι
facile posse determinari εὐεξέταστος (εἶναι)
non posse ἀδυνατεῖν
possibile esse ἐνδέχεσθαι
possibilis δυνατός
esse possibilis δύνασθαι
post ὕστερον
in postremo τελευταῖος, ὕστερον
postremus ἔσχατος, ὕστερος
potabile ποτόν
non potabilis ἄποτος
potentia δύναμις
potentiā δυνάμει
potentia et virtus δύναμις
id quod est in potentia δύναμις
illa que est in potentia δύναμις
in potentia δυνάμει, κατὰ δύναμιν
precedens προγενέστατος, πρότερος
positione precedenti ἐν πρώτοις
precedere πρῶτος (εἶναι)
predicamentum κατηγορία
predicari κατηγορεῖσθαι
predicere συμπαραλαμβάνειν
preparare παρασκευάζειν
preparari συμβαίνειν
presens παρεόν
esse presens παρεῖναι
res presens παρόν
presentia παρουσία
preteritus γενόμενος
prima intentione κυρίως, πρώτως
prima ymaginatio φάντασμα
primo πρότερον, πρῶτος, πρῶτον, πρώτως
illud quod est sub primo ὑποδεέστερα
primus πρῶτος
principale βούλησις
principalior ἄρχων
principalis κύριος
principium αἰτία, ἀρχή, αὔξησις, πρῶτον
prior ἀρχικώτερος, πρότερος, πρῶτος
prius πρότερον, πρῶτος, πρῶτον, πρώτως
prius gustare προγευματίζειν
privatio στέρησις
privatio passionis ἀπάθεια
procedere ἐξίστασθαι
procedere recte εὐθυπορεῖν
processus ἔκστασις
prodesse εἶναι κύριος, ὄφελος (εἶναι)
profundum βάθος
prohibens κωλυτικός
prohibere ἀνθέλκειν, κωλύειν
proiicere ἀποβάλλειν
a propinquo ἐγγύθεν
propinquus ad intelligendum γνώριμος
proportio λόγος
res propria ἴδιον
proprie ἰδίως
proprietas ἴδιον
proprius ἴδιος, οἰκεῖος
propter aliquid ἕνεκά του
illud propter quod (τὸ) οὗ ἕνεκα (-κεν)
propter quid (τὸ) οὗ ἕνεκα (-κεν)
provenire δικνεῖσθαι
pulmo πλεύμων
canna pulmonis ἀρτηρία
punctus σημεῖον, στιγμή
purus εἰλικρινής, καθαρός
putrefactio ἄσφαλτος
putrefieri σήπεσθαι
Apologus quo utitur Pythagoras Πυθαγορικοὶ μῦθοι

in quacunque dispositione esse ὁπωσοῦν ἔχειν
quadratum τετράγωνον
quadratura τετραγωνισμός
quale ποιόν
qualislibet τυχών
quantitas μέγεθος, ποσόν
quantum ποσόν
quantum continuum συνεχές
querere ἀπαιτεῖν, διώκειν, ἐπιζητεῖν, ἐπισκέπτεσθαι, ἐπισκοπεῖν, ἐπιχειρεῖν, ἐρωτᾶν, ζητεῖν, θεωρεῖν, πειρᾶσθαι, πραγματεύεσθαι, σκέπτεσθαι
quesitus διωκτός
questio ἀπορία
quicunque τυχών
quid est aliquid τὸ τί ἐστι
quid est res τὸ ὅτι
quid sit τὸ τί ἐστι
quid sit aliquid τὸ τί ἐστι
quidam ἕτερος
quiditas τὸ τί ἦν εἶναι
quiditas rei τὸ τί ἐστι κατὰ τὸ τί ἦν εἶναι
quies ἠρέμησις, ἠρεμία, ἠρεμοῦν, στάσις
quiescens μόνιμος
quiescere ἠρεμεῖν, μένειν
qui innatus est quiescere μόνιμος
quilibet τυχών
quodcunque corpus sit τυχόντα

radius ἀκτίς
radix ῥίζα
ratio λόγος
rationabilis λογιστικός, λόγον ἔχων
non rationabilis ἄλογος
rationabilitas λόγος
remotus a ratione ἄλογος
in rebus contrariis ἐναλλάξ
subtilior omnibus rebus λεπτότατος
recedere ab ἀπολύεσθαι
recipiens δεκτικός
res recipiens δεκτικόν
recipere ἀέξασθαι, δεκτικὸς (εἶναι), δέχεσθαι, λαμβάνειν, πάσχειν, ποιεῖν
recipere dispositionem διατίθεσθαι
non recipere passionem ἀπαθὴς εἶναι
recipere passionem πάσχειν
recte καλῶς, ὀρθῶς
recte et vere καλῶς
procedere recte εὐθυπορεῖν
rectitudo εὐθύ, εὐθυωρία
superficies rectorum angulorum ὀρθογώνιον
dignum esse et rectum ἀναγκαῖον (εἶναι)
esse rectum . . . oportere δίκαιον (εἶναι)
rectus εὐθύς, ὀρθός
reddere διαδιδόναι
reducere ἀνάγειν
reflecti ἀνακλᾶσθαι, ἀφάλλεσθαι
reflexio ἀνάκλασις
regula κανών
esse in rei veritate ὑπάρχειν
in rei veritate κυρίως
quiditas rei τὸ τί ἐστι κατὰ τὸ τί ἦν εἶναι
remanens μόνιμος
remanere διατελεῖν, λείπεσθαι, μένειν
rememorari μνημονεύειν
rememoratio ἀνάμνησις
a remoto ἄποθεν, πόρρωθεν
in remoto πόρρωθεν
in remoto spatio πόρρωθεν
remotus πόρρω
remotus a corporibus ἀσώματος
remotus a ratione ἄλογος
reputare ὑπολαμβάνειν
reputari δοκεῖν
res μόριον, πρᾶγμα
quid est res τὸ ὅτι
resplendens λαμπρόν
fulgorosum et resplendens λαμπρόν
respondere ἐπιζητεῖν
retinere κατέχειν, λαμβάνειν, συνέχειν
qui non potest se retinere ἀκρατής
reverti ἄγειν, ἀνακάμπτειν, ἐπανιέναι
reverti et existere in εἰσιέναι
reverti et vivere ἀνίστασθαι
salsus ἁλμυρός
salvare σώζειν
sanare ἰᾶσθαι
sanari ὑγιαίνειν
animal carens sanguine ἄναιμον
carens sanguine ἄναιμον
animal habens sanguinem ἔναιμον
habens sanguinem ἔναιμον
sanguis αἷμα
sanitas ὑγιαστικόν, ὑγίεια
sanus ὑγιής
sapor χυμός
sciens ἐπιστήμων
scientia ἐπιστήμη, ἐπιστημονικόν, ἐπιστήμων
virtus scientialis ἐπιστημονικόν
scire γιγνώσκειν, γνωρίζειν, εἰδέναι, εἴδησις, ἐπίστασθαι, ἐπιστήμη, θεωρεῖν, λαμβάνειν, μανθάνειν, νοεῖν, ὁρᾶν
scitum ἐπιστητόν
per se τῷ εἶναι, μοναχῶς
secare τμῆσις
securis πέλεκυς
acumen securis τὸ πελέκει εἶναι
semen σπέρμα
semper συνεχῶς
semper eternus ἀίδιος
semper motu continuo συνεχῶς
sempiternum τὸ ἀεί
sempiternus ἀίδιος
senectus γῆρας
senex πρεσβύτης
res sensata αἰσθητόν
sensatio αἴσθησις
sensatus αἰσθητός
sensibile αἴσθημα
sensibilis αἰσθανόμενος, αἰσθητικός, αἰσθητός, ἁπτός, διανοητικός
res sensibilis αἰσθητόν
esse alicuius in sensu αἰσθητικῷ εἶναι
instrumentum quod est sensui αἰσθητήριον
sensus τὸ αἰσθάνεσθαι, αἴσθημα, αἴσθησις, αἰσθητήριον, αἰσθητικόν, ἀφή

sensus instrumentum αἴσθησις, αἰσθητήριον
modus sensus αἴσθησις
sensus olfactus ὀσφραντικὸν αἰσθητήριον
sensus tactus ἀφή
virtus sensus αἰσθητικόν
instrumentum sensuum αἰσθητήριον
sentiens αἰσθητήριον, αἰσθητικός
sentiens et olfaciens ὀσφραντικὸν αἰσθητήριον
sensus quo sentimus nos videre ὄψεως αἴσθησις
sentire αἰσθάνεσθαι, αἴσθησις, αἰσθητικὸς εἶναι, ὀσφραίνεσθαι
sentiri αἰσθητὸς εἶναι
non sentiri ἀναίσθητος εἶναι
id quod sentitur αἰσθητικόν
separabilis χωριστός
separare διασπᾶν, συνάπτειν, χωρίζειν
(qui) separatur χωριστός
non separatus ἀχώριστος
sequi συμβαίνειν
sermo λόγος
Sermocinalis διαλεκτικός
cum hoc sermone εὐθύς
dicere in sermone naturali φυσιολογεῖν
servare σώζειν
siccus ξηρός
valde siccus κατάξηρος
esse sicut ἀνάλογον ἔχειν
ita . . . sicut ὁμοίως . . . καί
sigillum σημεῖον
significare σημαίνειν
signum σημεῖον
silentium σιγή
sillogismus συλλογισμός
similia ἕτερον τοιοῦτον
similis ἀνάλογος, ὅμοιος, παραπλήσιος
esse similis ἀνάλογον ἔχειν
similiter ὁμοίως
secundum similitudinem καθ' ὁμοιότητα, ὁμοίως
similitudo μεταφορά, ὅμοιον
simitas σιμόν
simplex ἁπλοῦς
simpliciter ἁπλοῦς, ἁπλῶς, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν
simus σιμόν
sincopizari ἐπικαλύπτεσθαι
singularis κεχωρισμένος
sitis δίψα
in situ που
situs θέσις
Socrates Διάρους υἱός, Κλέων
sol ἥλιος
locus super quem cadit sol ἡλιούμενον
solidum στερεόν
corpus solidum στερεόν
solus sufficere εἶναι κύριος
sompnus ὕπνος
sonans ψοφητικός
sonare ψοφεῖν, ψόφησις
res sonora ψοφοῦν
sonorus esse ψοφεῖν
facere sonum ψοφεῖν
faciens sonum ψοφητικός
habens sonum ψοφητικός
habere sonum ψοφεῖν
non habere sonum ἄψοφος εἶναι
sonus ψόφος
sonus asper τραχύτης φωνῆς
sonus lenis λειότης φωνῆς
in remoto spatio πόρρωθεν
spatium διάστημα
consimilis in specie ὁμοειδής
species εἶδος
speculari θεωρεῖν
speculativus θεωρητικός
speculativus et cogitativus θεωρητικός
spera σφαῖρα
spera parva σφαιρίον
sphericus σφαιροειδής
sperma γονή
spira ἕλικες
linea spiralis κεκλασμένη
splendescere λάμπειν
squamma λεπίς
statim εὐθύς, νῦν
stella ἀστήρ
esse stimulans κεντεῖν
stipticus στρυφνός
studium τὸ θεωρεῖν
illud quod est sub primo ὑποδεέστερα
subiectum ὑκοκείμενον
subiectus ὑποκείμενος
subito εὐθέως
submersus πλήρης
substantia οὐσία
subtilior omnibus rebus λεπτότατος
subtilis λεπτομερής
subtilitas ἀκρίβεια
subtilium partium λεπτομερής
sufficere ἱκανὸν (εἶναι)
solus sufficere εἶναι κύριος
sufficientia πειθώ, τὸ πεπεῖσθαι
sui generis συγγενής
congregare secundum summam συγκεφαλαιοῦν
superficies ἐπίπεδον
superficies rectorum angulorum ὀρθογώνιον
superius ἄνω, πρότερον
ad superius ἄνω
esse superpositus συναρμόζειν

tabula γραμματεῖον
tactus ἁπτικόν, ἁπτόν, ἀφή
tactūs (*genetivus*) ἁπτικός
sensus tactus ἀφή
tale τόδε
tangens ἁπτικός
tangere ἅπτεσθαι, θιγγάνειν, θίξις, κρούειν
tangibilis ἁπτικός, ἁπτόμενος, ἁπτός
non tangibilis ἄναπτος
res tangibilis ἁπτόν
tarditas βραδύτης
tardus βραδύς
tempus χρόνος
motu non terminato ἀορίστως
in termino τινί
terminus λόγος
terra γαῖα, γῆ, οἰκουμένη, χθών
testari [μαρτυρεῖν]
timere φοβεῖσθαι, χαίρειν
timor φόβος
res timorosa δεινόν
aliquod valde timorosum δεινόν τι ἢ φοβερόν
timorosus φοβερός, φοβούμενος
tinnibilis ἠχῶν

tollere ἀναιρεῖν
tonus μέλος
totus ὅλος
trachea arteria φάρυγξ
transferri φέρεσθαι
transferri in loco μεθίστασθαι
transire διαδύνειν, διέρχεσθαι
transire per mentem φαίνεσθαι
translatio φορά
motus et translatio φορά
transmutari ἀλλοῖος παρίστασθαι, μεταβάλλειν, μεταπίπτειν
transmutatio ἀλλοίωσις, μεταβολή
per transmutationem et conversionem pati ἀνακλᾶσθαι
transumptio μεταφορά
triangulus τρίγωνον
tribus modis τρίχως
tricubitum τρίπηχυ
tristabilis λυπηρός
tristitia λύπη
tussis βήξ

ultima πέρας
ultimum τέλος
ultimus ἔσχατος
umbra σκιά
unctuosus λιπαρός
unitas μονάς
universalis καθόλου, κοινός
universaliter καθόλου, ἐν κεφαλαίῳ, κοινῇ, ὅλος, ὅλως
universum σύνολον
universus ὅλος
unus ἕτερος
sine usu ἐκτός
uti καταχρῆσθαι
Apologus quo utitur Pythagoras Πυθαγορικοὶ μῦθοι

vacuus κενός
vadere γίγνεσθαι
vapor ἀναθυμίασις
vasum χόανος
vegetabile φυόμενον, φυτόν
velle βούλεσθαι, ἐπιχειρεῖν, μέλλειν
velocis divisionis εὔθρυπτος
modo velocis ἐν ἀφαιρέσει
velocitas τάχος
velociter ταχέως
velox ταχύς
vena φλέβιον
esse ventus ὄζειν
res vera κύριον ὄνομα
verari ἀληθεύειν
non esse nisi verba διαλεκτικῶς εἰρῆσθαι
vere καλῶς, ὀρθῶς
vere et secundum quod oportet καλῶς
recte et vere καλῶς
veridicare ἀληθεύειν
veritas ἀλήθεια, ἀληθές
esse in rei veritate ὑπάρχειν
in rei veritate κυρίως
extra veritatem ἀλόγως
versus attributi Archoiz Ὀρφικὰ ἔπη
verum ἡ τοῦ λόγου ἐνάργεια, τὸ ὀρθῶς
dicere verum ἀληθεύειν
secundum verum κυριώτατα
verus ἀκριβής, ἀληθής
minus (verus) χείρων
vestes περικάρπιον
via μέθοδος, πόρος
via demonstrationis ἀπόδειξις
via narium βράγχιον
via ymaginationis φαντασία
videre βλέπειν, θεᾶσθαι, θεωρεῖν, νοεῖν, ὁρᾶν
sensus quo sentimus nos videre ὄψεως αἴσθησις
videri δοκεῖν, ὁρατὸς εἶναι, φαίνεσθαι
vigilia ἐγρήγορσις
vindicta ἀντιλύπησις
vinum ποτόν
violente βίᾳ
qui violente accidit βίαιος
quasi violentus βίαιος
virtus δύναμις, κίνησις
appetitiva (virtus) ὄρεξις
virtus cogitativa βουλευτικόν
virtus nutritiva θρεπτικόν
virtus per quam fit ymaginatio φανταστικόν
potentia et virtus δύναμις
virtus scientialis ἐπιστημονικόν
virtus sensibilis αἰσθητικόν
virtus sensus αἰσθητικόν
visibilis ὁρατός
esse visibilis ὁρᾶσθαι
non visibilis ἀόρατος
res visibilis ὁρατόν
visio (τὸ) ὁρᾶν, ὅρασις
visionem esse ὁρᾶσθαι
visus (*partic.*) ὁρατός
visus (*subst.*) κόρη, ὄμμα, (τὸ) ὁρᾶν, ὄψις
vita τὸ ζῆν, ζωή
omnis vivens ζῶν
vivere ζῆν
reverti et vivere ἀνίστασθαι
vivum ζῷον
animal vivum ζῷον
omne vivum ζῷον
vivus ἀγαθός, ζωὴν ἔχων, ζῶν
omnis vivus ζῶν
remanere vivus ζῆν
carere voce ἄφωνος εἶναι
habere vocem ψοφεῖν
qui non habet vocem ἄψοφος
vociferare φωνεῖν
vociferatio φωνή
voluntarie διὰ προαιρέσεώς τινος καὶ νοήσεως
voluntas βούλησις
voluptabilis ἡδύς
voluptas ἡδονή, ἡδύ
vox φωνή, ψόφος

ymaginari αἰσθάνεσθαι, φαίνεσθαι, φαντασία
ymaginatio ὅραμα, τὸ φαίνεσθαι, φαντασία, φάντασμα
prima ymaginatio φάντασμα
virtus per quam fit ymaginatio φανταστικόν
modi ymaginationis φαντάσματα ἢ νοήματα
via ymaginationis φαντασία
ymaginatum φαντασία
ymago φάντασμα
ymago Hermafroditi ξυλίνη Ἀφροδίτη

Zeno Ἵππων

IN AVERROIS COMMENTARIVM INDEX NOMINVM ET RERVM

Hic, cum de rebus potius quam de verbis agatur, orthographia usi sumus antiquiore. Numeri ad paginas nostras spectant.

a fortiori argumentum 88; 415; 487
Abelfarag Babylonius 416
Abrocalis: *v.* Heraclitus
abscisio 146. abscisio *vel* sectio regressus in infinitum 338; 492
abstractio 17; 19–20; 24–25; 97; 147–148; 160; 161; 179; 285; 340; 384; 390; 420; 426; 435; 439; 450; 454; 478–479; 480; 484; 487; 489; 490–493; 495; 496; 505
abstractum (*v. etiam* separabile; forma abstracta; intelligentia abstracta) 25; 40; 285; 317; 318; 347; 386; 399; 418; 421; 427; 428; 432; 434; 440–442; 444; 449; 464; 469; 480–501
Abubacher (= Avempace, *q. v.*) 397
accidens (*v. etiam* essentia *et* accidens) 15; 25; 130; 133–134; 140; 141; 143; 210; 290; 307; 311; 321; 364; 466; 533. accidens contingens animae 6; 59–60; 359. accidens proprium 396
accidentaliter: modi accidentaliter comprehendendi 334. accidentaliter dictum 352
acetosum 291; 347
actio (*v. etiam* operatio) 216; 218; 243; 321–322; 340–341; 442; 443; 488–490; 497; 500; 501; 502; 510; 515; 520; 531; 539. actio perfecta *et* non perfecta 213; 466; 467. actiones communes animae et corpori 524
actio *et* passio 73; 81; 87; 88; 120; 136; 146; 199; 208; 212–213; 218; 248; 314; 337; 342–344; 374; 379; 380; 426–427; 428; 440; 442; 453; 488; 495–496; 540. (*praedicamenta*) 321; 322; 427
actus (*v. etiam* perfectio; potentia *et* actus) 173; 216; 219; 222; 230–234; 244; 261; 286; 289; 341; 372; 374–376; 420; 524. esse in actu 134; 139; 143; 384
acumen securis 140–143
acuti auditus homo 259
acutum (modus odoris et saporis) 274; 291
acutum *et* grave (modi soni) 225; 261–262; 295; 296; 346; 347–348; 349
acutum *et* obtusum (modi tangibilium) 261–262
addiscere: *v.* disciplina
adeptio: *v.* intellectus adeptus
admixtio: admixtio *vel* compositio *vel* complexio elementorum 62–63; 75–82; 102; 118; 394; 397–398; 414–415; 432; 543. admixtio qualitatum: *v.* qualitates mediae
aedificare 85; 86
aegritudo *vel* infirmitas 88; 515
aegroti *vel* infirmi 290
aequivocatio 11; 133; 136; 138; 141; 142; 144; 145; 149; 160; 173; 230; 264; 297–298; 299; 365; 386; 397; 405; 412–413; 429; 440; 445; 451–452; 489; 492; 493; 495; 496; 533
aer 42; 55; 107; 114; 115; 117; 189; 197; 232; 235; 241; 245; 248–260; 263; 265; 266–269; 276; 278; 285; 301; 302; 304–305; 306; 307; 308; 310; 322; 323; 326; 328–329; 394; 470; 540–541; 546. aer continens 29; 113; 117; 309; 316. aer in aure 256; 257–259. aer inclusus in vase 251. divisio aeris 250; 257; 260; 540
aeternum *vel* sempiternum *vel* neque generabile neque corruptibile (*v. etiam* intellectus utrum generabilis) 160–161; 182; 184; 385; 389; 400; 401; 406–409; 439; 444; 445; 449; 450; 451; 452; 482; 485; 488; 490; 493; 494; 496; 497; 498; 499; 501; 534; 535
affirmatio *et* negatio 456–457; 463; 467; 506
agens (*v. etiam* actio *et* passio) 260; 293; 437; 453; 502
agens *et* instrumentum (*v. etiam* materia *et* forma) 497–498
agens *et* recipiens 357; 439; 451; 452
agens *et* recipiens (*vel* patiens) *et* factum 389–390; 392; 399–400; 406; 436–437; 453
albedo (*v. etiam* lacuna) 49; 51; 52; 104; 292; 462
album 52; 225; 227; 291; 295; 296; 310; 315; 334; 336; 349; 350; 353; 370; 374; 456; 464; 473
Alchemia 494
Alexander Aphrodisiensis 18; 118; 148; 231; 299; 311–312; 393–398; 405; 420; 431; 432; 433; 440; 443; 444; 445; 446; 447; 448; 451; 453; 463; 481–485; 488–489; 495–496; 498; 501. Alexandri de Anima liber 394; 395; 482–483; 484. Alexandri de

Intellectu tractatus 394; 483; 484
Alexandrei 433
Alfarabius 420; 433; 454; 481; 483; 485–486; 490–491; 493; 502. Alfarabii de Generatione et Corruptione liber 493. Alfarabii de Intellectu epistola 483; 486. Alfarabii de Intellectu et Intellecto tractatus 420; 490–491; 493. Alfarabii de Nicomachia liber 433; 481; 485; 502. Alfarabii Elenchi 454
alietas 352; 422
aliquid hoc (=τόδε τι) (*v. etiam* individuum) 45; 382; 388; 393; 395; 402; 413; 423; 531
alteratio: *v.* transmutatio
amarum 171; 274; 290; 291–293; 295; 335; 353
ambulatio 483; 488; 489
amicitia (Empedoclis) 80; 108; 109; 455
amor 90
analogia: *v.* proportio (1)
anatomia 298
Anaxagoras 31; 40–41; 44; 45; 383; 395; 426
anhelitus 29; 47; 113; 117; 246; 256; 265–269; 279–280; 511
anima: anima est causa corporis 184–188. anima est forma animati 186–187. anima est forma *vel* perfectio *vel* perfectio prima corporis naturalis habentis vitam in potentia, *vel* corporis naturalis organici 133; 135; 137; 138; 161; 205; 396; 405. anima est omnia entia 503. anima est principium animalium 4. anima et corpus quomodo fiant idem 139. anima generabilis et corruptibilis (*v. etiam* intellectus utrum generabilis) 87–91. anima mortalis et immortalis apud Antiquos 115; 117. anima organica 414. anima sphaerica 63. actiones animae 13; 16–20; 79; 93; 100; 119–121; 123; 125–126; 146; 180; 181; 201; 203; 439; 468; 510; 512. coniunctio animae cum corpore 73–74. corruptio animae (*v. etiam* intellectus utrum generabilis) 81–82. definitio animae 7; 9; 11; 43–44; 129–151; 173–176; 358; 361; 396; 405; 507; 509. divisio *vel* divisibilitas animae 10; 121–128; 147; 157; 507–511; 521. motus animae 47–72; 82–102. partes animae (*v. etiam* anima: virtutes animae) 10; 13; 121; 123–125; 147–148; 157; 173; 396–397; 484; 507–511; 521. passiones animae 6; 16–22; 25; 79; 84; 101–102; 119–120. separatio animae a corpore 97. substantia animae 6; 7; 44; 45; 46; 129–135; 138; 140–145. unitas animae 121–128. virtutes animae (*v. etiam* anima: actiones animae; anima: partes animae) 119–121; 123; 124; 147; 152–181; 201; 211–213; 403; 405; 422–424; 483; 484; 507–511; 518–519; 521. virtutes animae in corpore locatae 10; 121; 380; 415; 476; 507; 510. spiritualitas virtutum animae 416. scientia de anima 3–8. animae utrum sint diversae in specie et genere 10
anima appetitiva, augmentativa, cogitativa, concupiscibilis, desiderativa, distinctiva, generativa, imaginativa, intelligens, irascibilis, motiva, nutritiva, rationalis, rememorativa, sensibilis, tangibilis: *v.* virtus appetitiva, augmentativa, *etc.*
animal 4; 93; 114; 116; 124; 125; 127; 128; 132; 137; 155; 156; 169; 170; 182; 187; 188; 190–191; 204; 225; 265; 270–273; 360; 361; 363; 367; 372; 374; 377; 379; 392; 394; 454; 511; 513; 516; 518; 527; 528; 533–534; 542–546. animal absolutum *et* particulare 34–35. animal ambulans 113; 246; 266; 533–534; 538. animal anhelans *et* non anhelans 113; 264; 265; 279–283. animal annulosum 124–127; 158–159. animal aquaticum 245; 246; 276; 279; 308; 328. animal intelligens: *v.* animal rationabile. animal intelligens praeter hominem 361. animal non motum 111; 178; 513. animal organicum 125. animal perfectum *et* deminutum 156; 159; 177; 178; 324; 330; 513; 528–529. animal rationabile *vel* intelligens 228; 529; 530; 546. animal redivivum 56. animal sanguine carens 263; 276; 279; 280. animal sanguinem habens 113; 263; 266. animal sensibile 146. definitio animalis 132; 155; 546
animalitas 144; 174
annulosum: *v.* animal annulosum
antecedens *vel* praecedens (*terminus logicus*) 19; 55; 96; 324; 330; 373; 414; 422
Antiqui 11; 27–119; 129; 167; 185; 198; 207; 259; 345; 358–361; 369; 409; 473; 496; 504; 507; 541. Antiquorum opinionum obscuritas hodierna 35
antiquum (=aeternum, *q. v.*) 501
anulus 317
apes 276; 367
apparentia (=φαινόμενα) 167; 375; 376; 417; 527
appetitivum (*i. e.* instrumentum appetitus) 524; 526
appetitum 523–524
appetitus 168–169; 171; 518; 519; 520–524; 528; 530; 546. appetitus intellectus *et* animae concupiscibilis 522
applicatio *vel* continuatio medii cum ipso sensu 300; 301–302
aqua 42–43; 55; 107; 197; 235; 245; 246; 248; 249; 250; 253; 258; 276; 282; 285; 302; 304–305; 306; 308–310; 323; 326–328; 421; 540; 546
Arabica lingua 132; 343
Archoiz: *v.* Orphici versus
arenae cumulus 250
argentum vivum 61
argumentum ex apparentibus sensui *et* per rationem (*v. etiam* ratio *et* sensus) 298; 417
argumentum inducens conclusionem contrarii 371
Aristoteles: Aristotelis contradictio sui 298; 300. Aristotelis de Anhelitu tractatus 265. Aristotelis de Animalibus liber 113; 126; 208; 219; 265; 269; 298; 300. Aristotelis de Caelo et Mundo liber 403. Aristotelis de Generatione et Corruptione liber 207; 209; 313. Aristotelis de Motu Animalium tractatus 524. Aristotelis de Sensu et Sensato liber 225; 231; 272; 283; 289; 293; 317; 364; 415; 416; 449; 476. Aristotelis de Somno et Vigilia liber 524. Aristotelis laus 432–433. Aristotelis Metaphysica *vel* Prima Philosophia 409; 410. Aristotelis Meteorologica (Meteora) 207. Aristotelis Physica *vel* Naturalia 48; 50; 54; 57; 97; 130; 526. Aristotelis Posteriora Analytica 6; 9; 26; 149. Aristotelis sermones universales 48; 84; 185; 205; 209; 223; 248; 308; 342; 428; 523; 524. Aristotelis sermones universales physici 185. Aristotelis Topica 454
ars (*v. etiam* artificium) 168; 172; 187; 195; 438; 515
artifex 88; 168; 172; 389; 403; 404
artificiale 132; 140–143; 187
artificiatum 438; 448
artificium 267; 367; 389; 408; 437; 438; 448; 450; 495
ascensio 494. ascensio intellectus materialis apud formam 484
ascensus et descensus in vita (=ἀκμὴ καὶ φθίσις) 513; 532
Aspectuum libri 253
asperum 255; 295; 313
asperum *et* lene (modi soni) 296
aspicere 146
assatio 208
assimilatio: assimilatio alterantis ad alteratum 451. assimilatio ad Deum 501. assimilatio patientis ad agens, *vel* sentientis ad sensibile, *etc.* 199–200; 213; 216; 223; 340; 373; 485
Astrologia 3
asymmetria laterum quadrati ad diametrum 455; 456
atomi (=corpora indivisibilia=sphaerae ex se motae) 27–30; 39–40; 61; 94–95; 98–100; 101; 102
atomi aerii in radiis solis 27–28; 30
attractio *et* expulsio 206; 525–527
audactivum (=θαρραλέον) 364
audibile 321; 324; 540
audibile *et* non audibile 275; 288
auditum 225
auditus 177; 211; 225; 247–269; 275; 288; 295; 296; 306; 310; 314; 320; 321; 328; 337; 341; 342; 343; 346; 349; 418; 537; 542; 546. homo boni auditus 273
augmentum 119; 124; 127; 132; 152; 153–154; 168; 185; 188; 189–198; 202; 207; 511; 532; 533; 538
auris 256–259; 341
aurum 317
'aut' particula 329
'autem' particula 127; 435
Avempace (*vel* Abubacher) 231; 232; 397; 398; 400; 404; 406; 412–413; 433; 442; 457; 469; 486; 487; 489; 490–492; 494; 495; 501. Avempacis de Anima liber 487; 491. Avempacis de Continuatione Intellectus cum Homine epistola 404; 412–413; 487; 490; 491; 494. Avempacis de Virtute Rationali sermo 457. Avempacis Expeditionis epistola 442; 494
Avicenna 442; 470

bilis (colera) 335
bonum 370. bonum commune omnibus 520–521. bonum in actu *et* in potentia 520–521. bonum intellectum 524
bonum *et* malum 352; 468; 469; 477–478
branci (1) (=branchiae piscium) 264
branci (2) (=organa per quae congregatur saliva) 286
brutum 176; 369; 546

caeleste corpus 62; 69; 82; 102; 154; 178; 184; 203; 235; 236; 239; 403–404; 410; 429; 530; 533; 534. motores caelestium corporum 403–404; 410. numerus caelestium corporum 403–404; 410
caelum 63; 72; 235; 236
calefactio 308; 309; 319; 322; 348
caliditas *et* frigiditas saporum 291–293
calidum (*v. etiam* qualitates primae) 27; 46; 128; 207; 295; 297; 298; 308; 309; 314; 315; 354; 414; 423; 471; 544; 545
calor 227; 297; 309. calor animalis 205; 207; 265; 266–267
canna (=trachea) 266; 268; 269
capitulum: *v.* praedicamentum
caput 190; 191; 455
caro 82; 104; 142; 294–304; 308; 310–312; 313; 315; 319; 326; 327; 329; 350; 422; 423; 424; 479. caro utrum instrumentum an medium in tactu 294–303; 310–312; 315; 326; 329; 350. actio carnis in manu 77. animal mollis carnis 273
Carpentaria ars 74

Carpentarius 25; 199; 200; 203; 218
casus 118; 190; 191; 398
causa: causa agens *vel* movens 118; 184; 185; 188; 194; 398; 439; 485. negantes causam agentem 118; 398. causa finalis (*v. etiam* finis) 110; 156; 182–184; 185; 187; 188; 204; 326; 336; 377; 442; 533. causa formalis 184; 185; 186–187; 336; 484. causa in esse 171. causa materialis 326; 398; 439. causa propinqua *et* remota 149–151; 307; 513. causa recipiens (=causa materialis, *q. v.*) 439. attributum *vel* coniunctum causae 194. modi causae 184–185; 186. causae apparentium 167; 375; 376. causae ignoratae 494
causa *et* esse 5; 165–166; 415
causalitas 110
centrum circuli *aut* sphaerae 249; 252; 356; 471; 526; 527
cera 139; 317; 540; 541
cerebrum 10; 86; 121; 415; 476. mater cerebri 258
cervus 75
charopum (karopum) 292
Chilus: *v.* Philippus
cibus 137; 168; 170–171; 180; 181; 191; 194; 196–200; 204; 205; 206; 207; 271; 276; 277; 278; 532; 534; 537; 538; 546
circulatio (=motus circularis, *q. v.*) 63–64; 68–70; 72
circulus 63; 64; 67; 249; 356; 425; 471; 526; 527
circumferentia 254; 356; 471. circumferentia mundi 237
citrinum 333; 335
cogitatio (*v. etiam* virtus cogitativa) 101; 178; 387; 475–476; 514–515; 518; 519; 528; 529–530
cognitio (*v. etiam* distinctio) 32–37; 40–41; 42; 44; 101; 102–109; 111; 112–114; 119; 358; 360; 361; 380; 449; 462; 506; 515; 516. cognitio (*vel* scientia) aeterna existens in nobis per Naturam 445. cognitio causarum primarum propositionum 5. cognitio generis et speciei 6. cognitio per simile 34; 42; 44; 103; 104; 107–109; 361. cognitio speculativa *et* operativa 380; 477. cognitio substantiae 6; 7–8; 15; 380. ordo cognitionis 13–15; 149; 151; 152; 180; 184–185; 196; 224; 380
coitus 522
collum 455
color 123; 223; 225; 227–228; 229–244; 245; 246; 249; 256; 257; 261; 270; 271; 277; 278; 282; 285; 286; 287; 288; 289; 291; 292; 296; 297; 301; 307; 311; 314; 317; 320; 321; 327; 333; 336; 337; 338; 339; 340; 341; 343; 345; 349; 350; 354; 385; 398; 401; 411; 418; 439; 451; 464; 469; 471; 488; 499; 537; 542; 545. privatio coloris 238; 239; 315; 542
coloratio mediante aere 232
coloratum 223; 225; 227; 232; 241; 243; 277; 339; 340; 451; 469
combustibile 194; 210–211
combustio 210–211
combustum 292
communicatio cum sempiterno 182
complementum: *v.* finis
complexio elementorum: *v.* admixtio
compositio: compositio creditionum habitarum a sensu 506. compositio intellectorum 455–463; 476. compositio (*vel* continuatio *vel* contactus) intellectus agentis cum intellectu materiali (=intellectus speculativus secundum Themistium) 406; 445; 448; 452; 489; 496. compositio logica (*v. etiam* compositio intellectorum) 9
compositum (*v. etiam* forma materialis; harmonia; virtus composita) 65; 75; 79; 102; 131–132; 133; 134; 152; 153; 192; 278; 302; 414; 455; 457; 464; 493; 535; 536; 543
comprehensibile 339; 371; 476
comprehensio *vel* experimentatio (*v. etiam* cognitio; distinctio; receptio) 220; 223; 226; 227; 228; 275; 277; 280; 283; 284–286; 290; 295–298; 299; 308; 314; 316; 317; 319; 324; 325; 331–334; 335–336; 337–340; 350–352; 358; 360; 361; 365; 367; 375; 380; 381; 382; 383; 384; 386; 390; 391; 397; 399; 400; 415; 419; 422–426; 438; 439; 451; 452; 455; 457; 462; 464; 465; 467; 473–474; 488; 496; 500; 506; 509; 517; 518; 520; 521; 522; 524; 530; 531; 537; 542; 543. comprehensio a remoto 271; 276; 277; 280; 306; 538; 539. comprehensio differentiarum 225; 228; 270–272; 274; 422–423; 471; 472; 473–474. comprehensio duplex in uno sensu 337; 338. comprehensio mea *et* tua: *v.* ego *et* tu. comprehensio spiritualis 226
concavitas 479; 526
concavum (*v. etiam* simum) 15; 248; 526
concha 230; 239
conclusio *vel* inclusio formarum in materia 388
conclusio (*terminus logicus*): *v.* demonstratio: conclusio demonstrationis
concupiscentia (=virtus concupiscibilis, *q. v.*) 159; 178
congregatum *vel* compositum ex materia et forma: *v.* forma materialis
consecutio *et* destructio (*termini logici*) 19; 55; 294; 414
consequens (*terminus logicus*) 19; 33; 55; 96; 320; 324; 373; 414; 422; 473; 475
conservatio individui *et* speciei 202; 203; 204
consideratio (*v. etiam* cogitatio) 215; 217; 219; 220; 228; 408; 472; 514
consilium 363; 364
consonantia chordarum *vel* neumatum 318; 346

consumptio instrumenti 267
contactus 20; 139; 243; 304–305; 326. intelligere per contactum 65–68
contingens 320; 321; 374; 376. cognitio contingentium 6; 179
continuatio *vel* copulatio (*v. etiam* applicatio; compositio): continuatio cum intelligentiis abstractis 433; 481; 486; 498. continuatio in primo *et* in postremo 450; 452; 485; 486; 488; 499; 501. continuatio intellectorum *vel* intellectus speculativi nobiscum 404–405; 407; 452; 453; 500. continuatio intellectus agentis cum intellectis speculativis 500; 502. continuatio intellectus agentis nobiscum 390; 411; 444; 447; 452; 454; 483–486; 500–502. continuatio intellectus cum corpore 161; 480. continuatio intellectus materialis nobiscum 402–403; 405; 411; 413; 447; 450–451; 454; 480–488. continuatio inter intellectum agentem et materialem 499
continuatio (=continuitas) intellectus 65
continuum 95; 121; 254; 255–256; 332; 425
contradictio 371–372; 477. contradictio appetituum (*aut* appetitus et intellectus) 522. contradictio secundum rem in se *et* secundum sermonem dicentis 56–57
contrapositio logica: *v.* conversio oppositi
contraria (*v. etiam* contrarietates) 46–47; 75; 113–114; 353–355; 360; 372; 462; 472–473. contrarium primum *et* secundum 114
contrarietates primae (*vel* extrema) sensibilium 271; 274; 291; 292; 295; 296–298; 311; 314; 346; 347; 348; 349; 354–355; 386; 543
contristabile 271; 467; 468; 469; 477; 522
contristatio *vel* tristitia 83; 159; 468; 522; 528
conveniens *et* inconveniens 170; 171; 271; 537
conversio (*terminus logicus*) 34; 51; 54; 57; 91; 165; 303; 326; 400; 416. conversio oppositi (=contrapositio) 295; 320; 321; 441; 491
conversionis motus: *v.* reflexio
coopertoria sensuum 282–283
copulatio (*v. etiam* continuatio): copulatio corporis: *v.* corpus: unitas corporis. copulatio sensuum cum sensu communi 356; 357. copulatio soni cum auditu 255–256
cor 10; 84; 121; 125; 266; 267; 514–515; 526; 527
corium 137
cornu 240; 259
corpus (1) (=compositum ex materia et forma; magnitudo) (*v. etiam* forma in materia) 25; 36; 50; 52; 63; 66; 71; 73; 74; 94; 97; 101; 133; 163; 167; 206; 207; 223; 236; 237; 243; 244; 245; 277; 278; 284; 304; 312; 313; 318; 322; 323; 336; 340; 354; 358; 359; 360; 451; 454; 480; 505; 524; 536; 539; 541. corpus artificiale; corpus compositum; corpus simplex, *etc.*: *v.* artificiale; compositum; simplex, *etc.* corpus aut virtus in corpore *et* neque corpus neque virtus in corpore 45; 167; 206; 381; 382–386; 388; 393; 395; 396; 397; 402. corpus odorosum a corpore odorabili dissolutum 277. non corpus (*v. etiam* corpus aut virtus in corpore) 38; 44; 47; 71; 167; 206; 207; 237. corpora calida et frigida immixta in aere aut aqua 308–309
corpus (2) (=corpus vivum, *q. v.*; corpus organicum, *q. v.*; corpus animalis, *etc.*) 56; 60–61; 72; 73; 74; 79; 82; 113; 117; 121; 122; 123; 124; 135; 137; 138; 144; 145; 146; 147; 153; 157; 164; 165; 166; 167; 184; 185; 186; 187; 188; 201; 204; 205; 207; 292; 302; 380; 394; 396; 405; 480; 525; 534; 536; 542–543. corpus animae proprium 74; 126. corpus animatum intelligens 534–535. corpus animatum motum neque generabile neque corruptibile 535–536. corpus organicum 137; 138; 143; 161; 205; 396; 405. corpus vivum 132; 133; 135; 137; 185; 186. corruptio corporis 82; 87; 97; 160–161. partes corporis: *v.* membra. compositio partium corporis 78. unitas *vel* continuatio *vel* copulatio corporis 121; 123; 124. utrum actiones et passiones animae habeant communicationem cum corpore 16–22
corpus (3) (*terminus mathematicus*, =solidum) 97
corrigia 250
corruptio 81–82; 87–91; 109; 160; 202; 213; 216; 217; 218; 405; 407; 408; 444; 450; 454; 469; 482; 533; 535; 545; 546. corruptio essentialiter *et* per accidens 545
crapula 522
creare *vel* generare *vel* facere intellecta (actio intellectus agentis) 390; 392; 408; 440; 441; 451; 489; 495; 496; 499
creatio 282; 283; 411. creatio sui 441
Creator (Platonis): *v.* Demiurgus
credere: *v.* fides
crementum: *v.* augmentum
crocum 275
cuprum 248; 253; 317
cutis (*v. etiam* membrana) 330. cutis super oculum 258
cyaneum (kianum) 292

Daedalus 61
decoctio et assatio 207–208
definitio (*v. etiam* intentio; subiectum *et* intentio) 7; 8; 9; 11; 12; 15–16; 22; 23; 24;

69; 142; 149–151; 152; 167; 172; 173–176; 479. definitio generum et specierum 11; 12
delectabile *vel* voluptabile 271; 346; 347; 467; 468; 469; 477; 514; 515; 522; 529
delectatio (*v. etiam* gaudium; voluptas) 171; 468; 514; 515; 528; 530
deminutio (1) (=φθίσις) 119; 132; 152; 153; 168; 185; 188; 202; 207; 511; 532; 538
deminutio (2) (=imperfectio): deminutio demonstrationis *aut* sermonis: *v.* demonstratio deminuta; sermo deminutus. deminutio naturae humanae 495. deminutio scriptoris: *v.* omissio
Demiurgus Platonis (Creator) 63; 72
Democritus 27–29; 30; 31; 39–40; 60–62; 94; 95; 98; 99–100; 102; 242–243
demonstratio 3–4; 8; 9; 69–70; 415; 417. demonstratio deminuta 33; 96; 164; 165; 320–321; 326; 329; 330; 373; 418–419; 473. demonstratio probabilis *et* sufficiens (*vel* sermo demonstrativus *et* sufficiens) 88; 488. conclusio *vel* finis demonstrationis 19; 36; 55; 69–70; 150–151; 326; 473; 506. principium demonstrationis 69–70; 150–151; 320
demonstrativus sermo: *v.* demonstratio probabilis
desideratum (*v. etiam* appetitum) 517–519.
desiderium (*v. etiam* virtus desiderativa) 17; 78; 119; 169; 172; 468; 511; 512; 516–519; 521; 526. desiderium sensibile *et* intellectuale 468
Deus 72; 104; 108–109; 114; 501
diaffonum: *v.* diaphanum
Dialectica 470
diameter 254; 455; 456
diaphaneitas (diaffonitas) 235; 236; 238
diaphanum (diaffonum) 230–244; 245–246; 257; 277; 278; 282; 410–411; 450; 499. diaphanum terminatum *et* non terminatum 232; 234; 236; 246
dictio: argumentum ex dictionis usu 367
dictiones *vel* literae (=διάλεκτος) 263; 264
differentia: differentia privativa 462. differentiae entium sunt eaedem cum differentiis animae 503–504. differentiae sensibilium 270–272; 274–275; 312–313; 348–349
digestio 200–201; 205–208
digitus sextus 502; 513
dimensio (mensura corporis) 304
diminutio: *v.* deminutio
Diogenes Apolloniensis 42
disciplina 85; 218; 219; 411–412; 445; 452; 506
discretio 272–273
dispositio: *v.* proportio (1)
Disputator (=διαλεκτικός) 23
dissolutio 286
distinctio (*v. etiam* cognitio; comprehensio) 32; 47; 83; 85; 90; 101; 225; 314; 336; 362–363; 387; 388; 399; 415–416; 442; 449; 457; 476; 505; 506
diversitatis iudicium 349–357; 471–474
Divinus 5
divisibile 51; 84; 352; 353–357; 458–461. divisibile essentialiter *et* accidentaliter 460; 461–462
divisio (1): divisio animae: *v.* anima: partes animae. divisio animatorum 124–126; 158–159; 191
divisio (2) (*terminus logicus*) 9; 455; 456
divisio (3) (*terminus rhetoricus*) 127; 435
Doctor 218; 219
doctrina 215
dominatio inter se appetitus et cogitationis, *aut* duorum appetituum 530
dominium qualitatum sensibilium (*v. etiam* sensibile intensum) 290; 544
domus 76. domus non habitata 251
dualitas 34; 35; 36; 37
dubitatio disputativa *et* sophistica 413
dulce 171; 274; 275; 285; 291–293; 295; 333; 334; 347; 349; 350; 351; 353; 471; 473
durities ossis 77
durum 247; 248; 260; 295; 313; 314; 545

ebrietas 88
echo 251–253
eclipsis lunae 239
ego *et* tu 351; 392; 393; 403; 411; 412; 491
electio 365; 529
electrum (lapis retitus) 57
elementum (*v. etiam* simplex; principium) 33; 34; 36; 38; 42; 43; 44; 55; 62; 75–82; 101; 104; 107–119; 153; 170; 189; 192; 194; 197; 210; 328–329; 394; 397; 398; 542–544. elementum animatum 114; 115; 116. elementum dominans 153; 192; 194; 328; 329. elementum quintum 329
embryo 43
emendatio exemplaris Aristotelis ab Averroe 481
Empedocles 33; 80–81; 104; 107–108; 189–192; 237; 358–359; 455
ens (*genus*) 173
entelechia (*v. etiam* perfectio) 166; 167
epiglottis 266
equitans in navi 49
equus 225; 408; 448; 491
error (*v. etiam* sensus (1): error sensus; verum *et* falsum) 359; 360. error in textu Aristotelis quo utebatur Averroes 519. error minimus in principio est causa maximi erroris in fine 384
esse: esse ex alio *et* ex se 213. esse in anima *et* extra animam 317; 341; 391; 397; 402; 409; 415; 440; 452; 479; 504; 505. esse naturale (*vel* proprium) *et* extraneum (*vel* esse corporale *et* spirituale) 246; 277; 278. esse sensibile *et* intelligibile 409. genera esse 409
essentia (*v. etiam* subiectum *et* intentio) 104; 172; 174; 225; 232; 372; 420
essentia *et* accidens (*v. etiam* sensibile essentialiter *et* accidentaliter; transmutatio essentialiter *et* accidentaliter; divisibile essentialiter *et* accidentaliter; intelligere essentialiter *et* accidentaliter) 60; 201; 232; 316; 370
essentia *et* quiditas 410; 421–422; 425
essentialiter: modi essentialiter esse 230; 233
'etiam' particula 447
evasio (1) (=expulsio): *v.* expulsio
evasio (2) (=σωτηρία) 216; 217; 218
exasperatio 322
excellentia inter se generum animalium 271–273
exemplum: declaratio per exemplum: *v.* inductio
exercitus 222
existentia in potentia 176
existimatio 36; 119; 363; 364; 365; 368–372; 376; 530; 531
experientia 292
experimentatio (=comprehensio, *q. v.*) 365; 422; 423; 424; 425
expositores Aristotelis (*v. etiam* Alexander; Avempace; Themistius, *etc.*) 231; 389; 396; 410; 433; 444; 451; 452; 470; 487; 490
expressio (*vel* impressio) 540
expulsio (*v. etiam* attractio) 248–249; 251–253; 255; 260; 262; 539; 540
extensio *vel* expansio vocis (=ἀπότασις); *v.* neuma
extractio formarum et quiditatum intellectorum (*v. etiam* abstractio) 490–493; 495
extrema sensibilium: *v.* contrarietates primae

factum (*v. etiam* generatum; agens *et* recipiens *et* factum): factum de novo 481–482; 485. factum per se 182
fallacia logica 193; 368; 400; 416
falsitas: *v.* verum *et* falsum
fames 171
fatigatio 88; 419
ferrum 42; 139; 141; 195; 317. mollificatio ferri 195
fictio formarum imaginabilium 363
fides 70; 364; 365; 368–369; 372; 455; 464; 476; 506
figura 139; 141; 144; 173–174; 176; 226; 227; 251; 265; 323; 331; 336. figura syllogismi 133; 193; 194; 368
finis (*v. etiam* causa finalis) 110; 161; 183; 187; 203; 475 478; 488–489; 517; 533
fistula 263. lingua fistulae 266; 268
fistulatio 268
fluvius 48
folium 137
forma (*v. etiam* materia *et* forma) 104; 110; 113; 116; 130; 131; 133; 134; 135; 139; 140–143; 146; 150; 186; 205; 212; 215; 218; 232; 233; 237; 282; 319; 347; 357; 382; 384–386; 388; 396–397; 398; 399; 400; 410; 415; 416; 420; 421; 422; 423; 424; 431; 432; 440; 441; 444; 445; 460; 462; 481; 484; 485; 501; 502; 504; 505; 518; 524. forma abstracta *vel* non materialis (*v. etiam* abstractum) 5; 25; 35; 36; 396; 410; 420; 429; 435; 450; 480; 481; 487; 492; 499. forma artificialis 142; 389. forma corporalis *et* spiritualis 77; 388; 391. forma haec singularis (*v. etiam* forma: formae diversae) 441. forma imaginata *vel* imaginabilis *vel* imaginationis 225; 363; 391; 408; 412; 427; 432; 448; 449; 469; 474; 486; 500; 528. forma in anima *et* in animato 77. forma intelligibilis *vel* intellecta 387; 417; 430; 441. forma materialis, *vel* forma in materia, *vel* congregatum ex materia et forma 21; 22; 35; 130; 134; 139; 140–141; 142; 163; 166; 207; 385–388; 404; 409; 410; 417; 421; 450; 484; 485; 499. forma naturalis 142; 147; 185. forma postrema nobis qua abstrahimus intellecta et intelligimus (composita ex intellectu speculativo et intellectu agenti) 489; 490. forma prima simplex 386; 410. forma propria *et* aliena 74; 384. forma sensibilis 35; 317; 319; 388; 391; 423; 425; 438. forma spiritualis (*v. etiam* forma corporalis *et* spiritualis) 491. forma universalis 388. formae complexionis (=qualitates primae, *q. v.*) 414. formae diversae, *vel* individuales et istae 386; 388; 402. diversitas formarum 221
formare per intellectum, *vel* informari (=νοεῖν) 220; 380–382; 384; 391; 400; 408–409; 426; 434; 446; 449; 450; 451; 455; 464; 465; 476; 481; 484
formicarum depositio 367
frigidum (*v. etiam* qualitates primae) 46; 128; 295; 297; 308; 314; 315; 354; 414; 423; 544; 545
frigus (*v. etiam* caliditas *et* frigiditas saporum) 228; 297
fructus 292
fuga: *v.* quaerere *et* fugere

Galenus (Galienus) 266; 267; 291–292; 322; 415; 416
gaudium (*v. etiam* delectatio; voluptas) 83; 86
generabile et corruptibile (*v.*

etiam anima generabilis et corruptibilis; intellectus utrum generabilis) 5; 178; 182; 184; 238; 312; 389; 391; 392; 393; 399; 401–402; 406; 407; 436; 444; 450; 451; 476–477; 481; 485; 487–488; 489; 490; 493; 497; 498; 499; 502; 534; 536. neque generabile neque corruptibile: *v.* aeternum
generatio 43; 109; 127; 178; 181; 182–183; 196; 202–203; 219; 222; 390; 394; 402; 405; 407; 408; 411; 451; 453; 465; 489; 490; 533. generatio sibi similis 204; 513. generatio sui 203
generativum *et* non generativum 184
generatum *vel* factum 390; 392; 394; 396; 397; 398; 400; 453; 465; 485; 486; 488; 490; 496–497
genus (*v. etiam* praedicamentum) 134; 150; 173; 214; 229; 297; 477–478; 479. genus maxime universale (*i. e.* corpus) 505. genus verum *et* rhetoricum 417
genus *et* differentia 142; 358; 380; 478
genus *et* species 6; 123; 225; 386
Geometres 430
Geometria 3; 15; 174; 430
gibbositas 526
gibbosum 526–527
glacies 316
Graeca lingua 47; 132; 155; 343; 377; 387
Graecia 277
Grammatica 214; 215; 216
grave *et* leve 128; 189; 191; 297; 298; 313; 349
gubernator 148; 207
gustabile 283; 285; 286; 288; 289; 322; 327
gustabile *et* non gustabile 275; 288
gustus 171; 177; 244–245; 265; 272; 279; 284–293; 295; 303; 304; 306; 310; 328; 333; 334; 344; 345; 347; 350; 537; 538; 545; 546
habitus (*v. etiam* privatio *et* habitus) 113; 146; 212; 215; 218; 222; 232; 233; 236; 237; 241; 243; 438; 454; 483; 505. habitus sensuum (*i. e.* sensus in actu) 343; 344; 398
harmonia 62; 75–82; 102
hepar 10; 121
Heraclitus (Abrocalis) 42
Hermaphroditi imago 61
hibernatio 136
hiems 136
Hippocrates (Ypocras) 9
Homerus 31; 359
homo 104; 176; 225; 228; 233; 259; 270; 271; 272; 273; 279; 280; 286; 292; 324; 330; 361; 378; 379; 392; 394; 406–407; 408; 449; 454; 501; 528. finis hominis 5; 433; 486; 487; 490. substantia hominis 5
humefactio 289–290; 304; 309
humiditas 77; 288; 293
humidum (*v. etiam* qualitates primae) 128; 197; 283; 286; 289–290; 295; 304; 541. humidum saporabile *et* non saporabile 246
humor 285; 286; 289; 290. humor diaphanus in oculo (humor glacialis) 256. quattuor humores corporis 347

idolum imaginatum 415
iecur: *v.* hepar
ignis 27; 30; 38; 39; 40; 54; 55; 104; 107; 114; 115; 189; 191; 192; 193; 194–195; 197; 207; 210; 211; 244; 278; 309; 316; 329; 394; 411–412; 451; 474–475; 544
ignorantia 135; 214; 215; 217; 218; 219; 222; 360; 494–495. Dei ignorantia 108. ignorantia scientiae speculativae 494–495
illuminatio 231; 233; 236; 241; 411
imaginari 17; 363–367; 474–475; 489; 509; 514
imaginatio (*v. etiam* virtus imaginativa) 6; 13; 18; 89; 159; 172; 178; 268; 340; 363–378; 379; 391; 414; 421; 438; 449; 469; 472; 506; 507; 509; 510; 512; 516; 517; 518; 519; 520; 523; 528–530. imaginatio non terminata 529. imaginatio per intellectum 6. substantia imaginationis 372–373; 376
imaginatum *vel* imaginabile (*v. etiam* forma imaginata) 89; 360; 449; 471–472; 529
imago 400; 419; 468–469; 470–471; 473–474; 475–476; 506
immortalitas animae (*v. etiam* intellectus utrum generabilis) 409; 444; 449; 450
impassivitas intellectus 45. impassivitas intellectus agentis 440; 447. impassivitas intellectus materialis 386; 426; 440; 447
impressio: *v.* sigilli impressio; expressio
incredulitas 506
indeterminatum corpus 323
individuum *vel* singulare (*v. etiam* intentio individualis; simpliciter *et* in respectu individui; universale *et* particulare) 130; 131; 132; 141–143; 144; 225; 228–229; 363; 421; 422; 429; 449; 473; 474; 475; 476; 491; 493. individuum hominum 121; 392–393; 399; 401–403; 404; 407
individuum *et* species 182–183; 184; 403; 411; 448
indivisibile 92; 96; 352; 353–357; 458–462
inductio, *vel* declaratio per exemplum (*v. etiam* ratio *et* sensus) 144; 145; 148; 170; 198; 234; 356; 429–430; 479; 527
infinitum: regressus vel processus in infinitum 338; 411; 435; 492. infinita in numero 441. infinitae partes animae 508–509; 510
infirmitas: *v.* aegritudo; occasio
informatio: *v.* formare per intellectum
infrigidatio 265; 266–267; 308–309; 319; 322; 329; 348

insipidum 288; 292
instans: quomodo intelligatur instans 462. iudicium in eodem instante 352; 353; 354; 459; 460–461
instrumentum: instrumentum ambulandi 513. instrumentum animae 187; 194; 203; 207. instrumentum artificiale 140; 146; 195; 267; 403; 404. instrumentum corporale, *vel* organum 87; 137; 160; 190; 395; 397; 414–416; 476; 512; 525–527. instrumentum intellectus 394–395; 397; 414–416. instrumentum recipiens omnia instrumenta (*videlicet* manus) 504. instrumentum musicum 263. instrumentum sensus 210; 256; 294–295; 310–311; 326; 328–329; 351; 355; 357; 414; 542–544; 545; 546. instrumentum tactus 542–544. instrumentum tactus utrum caro an aliquid intrinsecum 294–303. instrumentum unum in diversis actionibus usurpatum 265; 269. instrumentum vocis 263; 266–269
intellectio: intellectio indivisibilis 458–460. intellectio materialis 494. intellectio nova 494; 501
intellectum (*v. etiam* intelligibile) 14; 64; 65; 67; 89; 180; 362; 381; 392; 393; 396; 397; 398; 411; 420; 427–429; 434; 435–436; 438; 443; 448; 450; 451; 452–453; 454; 455–464; 467; 469–470; 471; 479; 481; 483; 484; 491–492; 494; 496; 504. intellectum falsum 502. intellectum habitum a nobis naturaliter *et* accidentaliter 496. intellectum in actu (=intellectum speculativum, *q. v.*) 391; 397; 400; 401; 480; 484. intellectum materiale 435. intellectum per se *et* per intentionem in eo 427–428; 434; 435. intellectum potentia *et* actu 384–385; 386; 390; 400; 401; 411; 435; 436; 437; 439; 470; 489; 495; 496; 500. intellectum speculativum, *vel* intellectum in actu 387; 390; 391; 397; 399–407; 453; 480; 484; 490; 496–500. intellecta communia omnibus 408; 449. intellecta intellecti 420
intellectus (*v. etiam* virtus rationalis) 5; 12; 13; 14; 18; 19; 25; 31; 35; 36; 39; 40; 45; 63; 64–71; 77; 78; 87–90; 99; 110; 112; 121; 123; 154; 160; 162; 172; 178; 179; 211; 220; 225; 228; 270–271; 317; 358–359; 361; 362; 363; 365; 366; 368; 376; 378; 379–507; 514; 515; 516; 517–518; 519; 520; 522; 523; 534; 535. intellectus (*vel* intelligentia) abstractus *vel* separatus 5; 409; 429; 433; 442; 465; 480; 481; 482; 483; 493; 496; 498. ordo intellectuum abstractorum 442. intellectus adeptus 411; 445; 481–485; 493. intellectus (*vel* intelligentia) agens 219; 234; 385; 389–390; 400; 401; 406; 408; 410–411; 412; 436–454; 463; 483–486; 489; 490; 493; 496; 497–502. intellectus continuatus nobiscum 451. intellectus generatus (=intellectus speculativus, *q. v.*) 438. intellectus in actu (1) (=intellectus agens, *q. v.*) 389; 390; 410; 439; 453; 483; 484. intellectus in actu (2) (=intellectus speculativus, *q. v.*) 160; 394; 420; 421; 430; 434; 436; 476; 480. intellectus in habitu (=intellectus speculativus, *q. v.*) 390; 392; 404; 438; 448; 450; 451; 452; 453; 482; 485; 489; 490; 493; 495; 496; 497; 498; 500; 502. intellectus in potentia (=intellectus materialis, *q. v.*) 394; 430; 434; 436; 437; 444; 445; 447; 448; 450; 453; 480; 483; 484. intellectus materialis 18; 87–91; 380–436; 437; 438; 440–443; 444; 445–446; 447; 448; 449; 450–451; 452–454; 455; 457; 462–464; 465; 469–471; 476; 477; 480–488; 493–494; 496; 498–499; 500; 502. substantia intellectus materialis 385–386; 395; 443. intellectus mechanicus (=intellectus operativus, *q. v.*) 69. intellectus operans (=intellectus agens, *q. v.*) 498. intellectus operativus *vel* mechanicus 69; 454; 477–478; 514; 517–532. intellectus passibilis (1) (=imaginatum *aut* intellectum) 89; 449; 451; 454. intellectus passibilis (2) (=virtus cogitativa) 476. intellectus passibilis (3) (=virtus concupiscibilis, secundum Themistium) 446. intellectus passibilis (4) (=virtus imaginativa) 409; 452. intellectus patiens (=intellectus materialis, *q. v.*) 442. intellectus qui est in nobis 390; 440; 453; 480; 482; 495–497; 499; 506. intellectus quot modis dicatur 452. intellectus recipiens (=intellectus materialis, *q. v.*) 400; 402; 406; 408; 410; 441; 454. intellectus speculativus (*vel* intellectus in habitu, *vel* intellectus in actu, *vel* intellecta in actu, *vel* intellecta speculativa) 69; 160; 178; 389–393; 399–409; 412; 420; 421; 430; 433; 434; 436; 438; 445; 446; 448; 450; 451; 452–453; 454; 469; 476; 477–478; 480; 482; 485; 489; 490; 493; 495; 496–500; 502; 514; 517. intellectus utrum generabilis et corruptibilis an neque generabilis neque corruptibilis 87–91; 160–161; 385; 389; 391–393; 394; 399–409; 447; 476–477; 481; 482; 485; 477–478; 489; 493–494; 496; 498–499; 502. actiones intellectus 455; 456; 495–496. diversitas actionum intellectuum 442–443;

451. partes intellectus (1) (*i. e.* aut magnitudines discretae aut puncta) 65–68. partes intellectus (2) (*i. e.* genera) 385; 389; 406; 436; 455. intellectus medii inter speculativum et agentem 493. numeratio intellectuum 392–393; 399; 401–409; 411–413. prioritas intellectuum 444; 447
intelligens primum 420; 429
intelligentia: intelligentia abstracta (=intellectus abstractus, *q. v.*) 5; 409; 429; 433; 483. intelligentia agens (=intellectus agens, *q. v.*) 219; 234; 390; 436; 438; 441; 443; 483; 484; 485. intelligentia animalis mollis carnis 273. intelligentia extra animam 427–428; 435–436. intelligentia in potentia 405
intelligere (*v. etiam* comprehendere; intellectus) 16; 17; 63–71; 84; 87; 89; 120; 152; 162; 180; 215–216; 351; 355; 358–363; 365; 380; 390; 404; 419; 420; 427; 439; 444; 446; 451; 455–464; 467; 469; 478–479; 480; 487; 489; 495; 499; 504; 506; 535; 546. intelligere essentialiter *et* accidentaliter 420; 462. intelligere in actu: *v.* intellectus speculativus. intelligere intellectum (*i. e.* num intellectus intelligi possit) (*v. etiam* intelligere res abstractas) 410–411; 427–428; 480–485. intelligere per se 420. intelligere per simile 107; 360. intelligere quandoque et quandoque non 390; 447–448; 450; 463. intelligere res abstractas 480–501. intelligere se 410; 420; 441; 463. intelligere semper 69; 407; 435; 486; 494
intelligibile (*v. etiam* intellectum) 87; 382; 390; 427–428; 438; 469; 476; 488; 503; 504; 505. intelligibile forte *et* non forte 418
intentio (*v. etiam* subiectum *et* intentio) 23; 87; 145; 162; 164; 173; 187; 195; 201; 204; 212; 214; 216; 217; 221; 222; 223; 230; 237; 262; 285; 297; 317; 318; 319; 320; 322; 337; 339; 347; 357; 370; 381; 382; 387; 391–392; 397; 420; 421; 428; 434; 435–436; 438–439; 458; 467; 469–470; 471; 474; 479; 488; 528; 546. intentio finita (=intentio individualis, *q. v.*) 441. intentio imaginata *vel* imaginabilis 19; 220; 384; 391; 397; 398; 400; 401; 405; 405–406; 407; 438–439; 449; 452; 453; 457; 469; 471. intentio individualis *vel* finita *vel* ista 225; 227; 228; 317; 393; 402; 416; 423–424; 441; 531. intentio intellecta in potentia (=intentio imaginata, *q. v.*) 401; 402; 405; 411; 432; 506. intentio materialis *et* non materialis 357; 393. intentio mathematica 479. intentio non terminata 529. intentio sensibilis, *vel* sensatio 228; 372–373; 377; 391; 401; 402–403; 415. intentio universalis 90; 220; 317; 416; 419; 423–424
ira 17; 21; 22; 23; 25; 84; 85; 169; 511
irah: *v.* tonus
iteratio: iteratio aeris 248. iteratio rhetorica 329. iteratio soni 251; 252
iudicium (*v. etiam* diversitatis iudicium) 225; 227; 333–335; 340; 348; 357; 358; 441; 442–443; 469; 476; 477; 522; 529. error iudicii 335
iuvamentum 513; 535; 537; 546

karopum: *v.* charopum
kianum: *v.* cyaneum

lacuna in exemplari Aristotelis quo utebatur Averroes (albedo; locus albus) 137; 462; 477
lapis 76; 105; 251; 415; 504; 540. lapis in aquam proiectus 248–249; 252. lapis retitus (*i. e.* electrum) 57
later 76
latitudo 250. latitudo prima 34
latum 260
leges 409
lene 248; 254–255; 260; 295
lenificatio 322
leo 75
Leucippus 28; 30
leve: *v.* grave *et* leve
lignum 199; 322; 504
limus 276
linea 15; 20; 25; 34; 93; 97; 356–357; 459. linea curva 114; 526. linea gyrativa (=circulus, *q. v.*) 425; 526. linea recta 114; 424. linea spiralis 424; 425
lingua 268; 286; 289–290; 303; 310; 350; 546
lis (Empedoclis) 81; 108–109
literae: *v.* dictiones
litus maris 276
locus (*v. etiam* situs; motus localis) 50; 96; 98; 157; 225; 417; 507; 510; 511. locus a maiori (=a fortiori argumentum, *q. v.*) 487. locus albus: *v.* lacuna. locus concomitantiae *vel* consequentis (=argumentum 'post hoc, ergo propter hoc') 415; 416; 513. locus formarum 416. locus naturalis animalis 308
locutio absoluta *et* determinata 345
Logicus 25
longitudo 458; 459; 461. longitudo prima 34
loquela 265
lucidum *vel* luminosum 231; 232; 236; 237; 239; 240; 244; 253–254
luna 42; 239
lux 230; 231–244; 252–254; 261; 321; 340; 347; 377; 401; 410–411; 439; 450; 451; 462; 488; 499. directio lucis 253–254. privatio lucis (*v. etiam* obscuritas) 231; 340; 462

magister *et* discipulus 411–412
magnes 42
magnitudo (*v. etiam* corpus (1)) 25; 65; 78; 332; 336; 458; 460–461; 480; 481. magnitudo sensibilis 425
magnum *et* parvum (modi soni) 296
manus 77; 207; 504
materia 22; 110; 139; 141–143; 144; 147; 215; 221; 223; 254; 285; 317; 420; 422; 423; 425; 426; 427; 435; 437; 450; 466–467; 469; 479. materia individualis 402. materia prima 130; 131; 133; 355; 386; 387–388; 396; 399; 409; 429. materia spiritualis 221. causa diversitatis materiae 221. maxima *et* minima dimensio materiae 278
materia *et* forma 12; 23; 24; 110; 121; 131; 134; 139; 141; 142; 143; 160; 163; 164; 165; 166; 185; 195; 205; 236; 285; 329; 404–405; 406; 409; 438; 497–498; 499; 502; 504. compositum *vel* congregatum ex materia et forma: *v.* forma materialis
materialis res (*v. etiam* forma materialis) 425; 426; 428; 429; 466; 489; 493
Mathematica 14; 15
mathematica res 425; 426; 478–479
Mathematicus 25; 92
maturatio plantarum 292
Mechanicus 25
Medicus 25; 228; 259; 415; 515
medium (1) (inter sensibile et sensum) 241–246; 248; 276–278; 279; 284; 286; 294–312; 315; 319; 323; 326–328; 537; 539–541; 542; 543. medium extraneum *et* non extraneum 284–286; 326–327; 542. medium extrinsecum in tactu et gustu 304–308. medium necessarium *et* non necessarium 307–308. actio et passio medii 307. translatio medii 540–541
medium (2) (inter qualitates contrarias): *v.* qualitates mediae
mel 275; 333
Melissus: *v.* Thales
melius: *v.* necessarium *et* propter melius
membrana *vel* cutis 299–300; 306
membrum, *vel* pars corporis (*v. etiam* instrumentum corporale) 49; 79–82; 84; 85; 120; 121; 123–126; 144–145; 148; 164; 192; 208; 256; 258; 264–265; 266; 298; 513; 524; 526–527. membrum mobile (*v. etiam* instrumentum ambulandi) 514. membrum officiale 125; 126. membrum organicum: *v.* instrumentum corporale. corruptio membrorum 82
mens 360; 384; 409
meridionalis quarta terrae 408
Metaphysica, *vel* Prima Philosophia 73; 410; 470
milia passuum (miliaria) 278
mixtio: mixtio cum materia *vel* corporibus 62; 91; 381; 383–384; 395; 413–417; 441–442; 454; 463; 488. mixtio intellectus agentis cum intellectu materiali 390
mobile 466; 534. modi (*vel* dispositiones) mobilium 262
Moderni 410; 433; 470
molle 247; 295; 314
mollities carnis 77
monstrum in creatura 502; 513
mors (*v. etiam* rememoratio post mortem) 90; 97; 121; 127; 188; 440; 545
mortale *et* immortale (*v. etiam* generabile et corruptibile; aeternum) 154
motor (*v. etiam* movens): motor extrinsecus 210; 211; 219; 220; 221; 397–398. motor intrinsecus 219; 220. motor principalis actionis 515
motus 26; 27–32; 37; 39; 40; 41; 44; 47–74; 76; 82–101; 111; 143; 146; 154; 159; 185; 188; 205–208; 212–213; 220; 221; 226; 227; 230–234; 237; 238; 241; 242–243; 244; 248; 249; 250; 251; 252; 253; 254; 255; 256; 257; 259; 260; 261–262; 263; 267; 268–269; 276; 277; 278; 298; 312; 318; 322; 331; 332; 333; 342; 353; 356; 357; 361; 367; 372; 374; 377; 403; 466; 468; 470–471; 474; 539–541. motus a sensu qui est in actu (*i. e.* imaginatio) 372; 374–376. motus accidentalis 49–53; 58; 82–83; 85; 87; 91. motus ad superius *et* ad inferius 55; 153; 189–192. motus alterationis (*v. etiam* transmutatio) 50; 51; 52; 56; 84; 194; 206. motus augmenti (*v. etiam* augmentum) 50; 52; 153; 185; 511. motus caeli 63; 72; 530–531. motus circularis *vel* gyrativus, *vel* circulatio 63–64; 66; 68–70; 72; 73; 82; 525–527. motus essentialis (*i. e.* motus per se) 38; 42; 49; 50–57; 82; 83; 91; 92–101; 111; 119; 205–206. motus gyrativus (=motus circularis, *q. v.*) 525–527. motus harmonicus 63. motus imperfectus 252. motus infinitus *vel* non terminatus 194; 528. motus localis 26; 50; 51; 52–53; 54–62; 82; 84; 111; 119; 124; 127; 152; 155; 178; 185; 188; 205–207; 358; 511–532; 534; 539. motus materialis 22. motus naturalis (*i. e.* per se in loco) 50–51; 54–55. motus necessarius (=motus violentus, *q. v.*) 61. motus nutrimenti (*v. etiam* nutrimentum) 153. motus per se: *v.* motus essentialis. motus rectus 54; 55; 70; 72; 526; 541. motus simplex *et* diversus 530. motus sphaericus sensatorum 248–249; 252; 253–254; 277–278. motus spiralis 70. motus terminatus 194; 195; 206. motus violentus *vel* necessarius 54–55; 58; 61; 71. motus voluntarius 61; 512;

519. principium et finis motus 85–86; 525–527
movens: movens medium, *vel* motor motus 205; 206; 243; 372; 519; 523–524; 539. movens primum, *vel* motor primus, *vel* motor non motus 194; 205; 206; 207; 268–269; 523–524; 539
movens *et* motum 92; 94; 100; 205–207; 243; 342; 372; 384–385; 398; 403; 405; 406; 421; 441; 442; 469; 511; 519; 523–524; 539–540
multitudo: multitudo in rebus (*vel* formis) abstractis 409–410; 429; 442. multitudo intellectorum (*v. etiam* unum *et* plura) 407; 491
mundus 109; 190–191; 408. mundus alius 403
muscae 367
Musica 74

nasus 282–283; 423; 425
Natura 149; 178; 180; 187; 224; 257; 265; 286; 433; 445; 450. Natura naturata 187. Natura nihil facit otiose 75; 513; 533–534. sollicitudo Naturae 330
natura possibilis *et* necessaria 481
naturale 132; 133; 134; 135; 137; 138; 140–143; 161; 187; 396; 405; 533
Naturalis (=φυσικός) 22; 23; 24; 270; 345; 393
nauta 397; 403
navis 49; 148; 207; 397; 403
necessarium *et* propter melius 170; 183; 265; 283; 284; 330; 532–546
necessitas propinqua *et* remota 228
negatio (*v. etiam* affirmatio *et* negatio) 478
nervi 298; 312; 313
neuma (extensio *vel* expansio vocis) (=ἀπότασις) 263; 264; 268; 318; 346
Nicolaus Peripateticus 432; 524. Nicolai abbreviatio tractatus Aristotelis de Motu Animalium 524
nigredo 51; 52; 104; 292; 462
nigrum 52; 225; 291; 295; 296; 315; 349; 353; 374; 462; 473
nix 225
nobilitas 3; 110; 115; 117; 118; 130; 178; 247; 377; 378; 394; 398; 442
nocens 280; 377; 514; 537; 538
nocumentum futurum 522
nomen 141–143; 144; 155; 174; 204; 212; 216; 218; 223; 229; 235; 239; 240; 245; 274; 343; 377; 452; 456; 457; 489; 493; 533. nomen agentis *et* patientis 343. nomen privativum 275. transumptio nominis 223; 261–262; 274
'non' particula 481
nubes 232
numeratio 530. numeratio imaginationum 529–530
numerus 65; 93; 95–96; 226; 227; 331; 332; 530. numerus se movens 37; 91–101; 102. numeri Platonici 34–37
nutribile 532
nutrimentum (*v. etiam* cibus) 119; 124; 127; 132; 136; 152; 153–156; 163; 168; 169; 170; 177; 180; 181–208; 509; 532. nutrimentum per contrarium 196–201. nutrimentum per simile 198–201. actiones nutrimenti (*videlicet* nutrire, augmentare, generare) 202

oblivio 359; 393
oboedientia (=ψαθυρότης) 254
obscuritas (*v. etiam* obscurum) 236; 237; 239; 253; 287; 321; 340; 347; 462
obscurum 212; 229–230; 231; 233; 238; 239; 244
obtusum: *v.* acutum *et* obtusum
occasio *vel* infirmitas 182; 258; 259; 330; 371; 378; 513
occidens 237
oculus 144; 145; 146; 147; 164; 282; 294; 328; 330; 341; 350; 367. oculus lapideus aut formatus in pariete 144. animalia duri oculi 271; 282; 283
odium 90
odor 123; 245–246; 249; 270–283; 297; 301; 320; 321; 322; 323; 328; 347; 354; 418; 537; 542; 546
odorabile *vel* odoratum, *vel* olfactibile *vel* olfactum 246; 270; 271; 276–278; 283; 320; 324
odorabile *et* non odorabile 275; 276
odoratus *vel* olfactus 177; 246; 247; 270–283; 306; 310; 320; 323; 328–329; 347; 418; 537; 542; 546
olfactus, *etc.*: *v.* odoratus, *etc.*
omissio (diminutio) in exemplari Aristotelis quo utebatur Averroes 202; 426; 481; 514
operatio 199; 218; 515; 517
operativum 387; 514
opinio (=existimatio, *q. v.*) 371–372
opinio difficilior potior 432–433
orbes (Empedoclis) 109
orbes stellarum 63; 530–531
organicum: *v.* animal organicum; corpus (2): corpus organicum
organum (=instrumentum corporale, *q. v.*) 137
oriens 237
Orphici versus (*perperam* Archoiz) 113
os (1) (=ὀστέον) 104; 108; 544. actio ossis 77
os (2) (=στόμα) 137; 177; 286
otiosum et superfluum 403
otium 199

palea 57
palma (mensura) 278
palpebra 282; 283
paries 232; 248
passibile *vel* passivum: non passibile (*v. etiam* impassivitas) 389; 395; 426; 431; 432
passio (*v. etiam* actio *et* passio; receptio) 198; 199; 209; 216–217; 223; 242; 243; 245; 251; 252; 289; 307; 317; 319; 323; 331; 353; 356; 364; 381; 382; 418; 426–427; 428–430; 451; 466; 467; 530; 539; 540. passio a contrario 107; 198; 199; 209; 213; 216; 223; 308; 314. passio a se 338. passio a sensibilibus quae non est sensus 320–323. passio a simili 209; 213; 216; 223. passio permanens in aere 252. passio propria animae *et* attributa virtuti concupiscibili 6
passivum (1) (=passibile) *v.* passibile
passivum (2) (=id in quod agit aliquid): passiva virtutum animae 180; 181; 196; 213
patiens (*v. etiam* actio *et* passio; recipiens *et* motor) 505
pectus 267
pes (*v. etiam* instrumentum ambulandi) 49; 288. animal debilis pedis 288
percussio 245; 248–258; 260; 263; 268; 269; 342; 545. percussio mediante scuto 307
percutiens *et* percussum 248; 250; 251; 252; 254; 255; 256; 257; 260; 263; 265
perfectio *vel* entelechia 131; 134–137; 147–148; 153; 160; 161; 166–167; 173; 187; 211; 213; 214; 216–218; 236; 238; 241; 246; 258; 313; 372–373; 377; 381; 390; 405; 411; 429; 431; 443; 450; 451; 482; 483; 484; 485; 487; 517. perfectio denuo acquisita (*i. e.* rememoratio) 218. perfectio prima 118; 131; 135–137; 138; 146; 217; 218; 219; 220; 222; 373; 379; 381; 392–393; 396–397; 399; 400; 401; 402–403; 405–406; 430; 499. perfectio separata 397. perfectio ultima *vel* postrema *vel* secunda 59; 118; 131; 135–136; 137; 146; 215; 216; 217; 219; 220; 222; 379; 392–393; 397; 398; 399; 402–403; 407; 430; 488; 532. perfectio ultima humana in materiis (*videlicet* Aristoteles) 433
perfectum magis *et* minus 488; 489; 499
Peripatetici (*v. etiam* Theophrastus; Alexander; Themistius; Nicolaus) 312; 397; 432; 433; 490
permanentia: permanentia in specie 183; 184; 202. permanentia sempiterna (*v. etiam* aeternum) 182; 184. permanentia sensationum 377
Perspectivi 541
Philippus Comicus (*perperam* Chilus) 61
Philosophia 408; 433. Philosophia Operativa 433
phosphorescentia 229–230; 239–240; 241
pictura 430
pietas 85
pila (*v. etiam* sphaera) 248; 251
pili 544. pili accidentales 533
piscis 246; 263–264; 269; 276
planeta (stella erratica) 530
planta *vel* vegetabile 93; 112; 113; 124; 125; 127; 132; 137; 153; 154–155; 156; 158; 169; 170; 176; 177; 182; 187; 188; 189–192; 204; 232; 292; 319; 512; 534; 535; 544
Plato (*v. etiam* Timaeus) 9; 10; 12; 30; 34–35; 72; 120; 121; 218; 228; 322; 370; 374; 380; 384; 412 425; 440; 448; 452; 453; 464; 509
pomum 123; 354
ponticum 105; 322
positio sensibilium super ipsos sensus 241; 243; 244–245; 276; 279; 295; 299; 310–311
possibile imaginari 475
possibilitas 387. possibilitas naturalis *et* divina 494
potabile 288
potentia 145–147; 173; 176; 190; 191; 192; 212; 213; 214–215; 222–223; 313; 315; 318; 420; 429. potentia propinqua (*sc.* actui) *et* remota 211–212; 222; 286; 430
potentia *et* actus (*v. etiam* intellectum potentia *et* actu) 10; 45; 59; 89; 126; 131; 139; 158; 166; 200; 210; 211–212; 213; 214–217; 220; 221; 231; 233–234; 236; 238; 247; 286; 293; 314; 341; 342; 344; 345; 354; 355; 357; 366–367; 382; 384; 387; 389; 401; 406; 411; 417; 420; 429; 430; 438; 439; 458–459; 460; 462; 463; 465; 466; 500; 501; 504
praecedens (*terminus logicus*): *v.* antecedens
praedicamentum *vel* capitulum *vel* genus 9–10; 105–106; 130; 225; 297; 321; 322; 427
praedicatio 463; 464
praedicatum 230; 233; 396; 457
praeparatio 222; 241; 395–396; 397; 399; 405–406; 430–432; 443; 444; 454; 463. praeparatio facta in corpore a mixtione elementorum 394; 397; 444. praeparatio propria intellectui 431–432
praeparatio *et* subiectum praeparationis 395–396; 430–432
praesens *et* futurum 522
praesens res 468
praesentia *et* absentia extrinsecorum 159; 364; 367; 374; 375; 377–378; 391; 419; 449; 468; 474; 476; 506; 528
Prima Philosophia, *vel* Metaphysica 73; 410; 470
Primus Philosophus 25
principium (*v. etiam* elementum) 32–47; 101–111. principium considerationis *vel* cogitationis 475. principia naturalia communia speciei humanae (=propositiones primae, *q. v.*) 407. principia propria cuique generi 9; 26. principia virtutum animae 153–155; 189; 191; 192
prioritas *et* posteritas: prioritas *et* posteritas apud Naturam, *vel* in esse 149; 152; 156; 176–178; 180; 182; 204; 224; 363. prioritas *et* posteritas apud nos 149; 152; 180; 224.

prioritas *et* posteritas intellectuum 447
prioritas in tempore *et* secundum causam 110; 307–308
prius *et* posterius in visu 230; 233
privatio: privatio naturae recepti in recipiente 235; 238; 257; 289–290; 314; 315; 385–386; 387; 396; 410; 431; 542. privatio qualitatum sensibilium in sensibus et mediis 235; 238; 257; 289–290; 314; 315; 385; 386; 542–544. privatio simpliciter 396; 492
privatio *et* habitus 237; 275; 316; 332; 357; 462
proeliator 474–475
proelii locus 277
profunditas 304
profundum 34
proportio (1) (=analogia), *vel* respectus, *vel* dispositio 114; 146; 274–275; 285; 294; 310; 329; 382–383; 391; 398; 401; 402; 403; 410–411; 414; 415; 421; 423–424; 438–439; 442; 450; 457; 469; 470; 471; 473–474; 497; 498; 499; 500; 502; 503
proportio (2) (=temperamentum) 346–348. proportio compositionis animae 62; 76; 77; 79–81. proportio propria enti composito 104
proportionalitas in numero 472–473
propositio 69–70; 164; 326; 457; 494; 495; 527; 536. propositio communis 475. propositio essentialis 230; 233. propositio maior *et* minor 21. propositio probabilis 409. propositio universalis 441. propositio universalis affirmativa simpliciter conversa 400; 416. propositiones hypotheticae continuativae 19. propositiones primae, *vel* naturales 36; 366; 407; 496–498; 506. cognitio causarum primarum propositionum 5
proprietas 370
Providentia (sollicitudo divina) (*v. etiam* Natura: sollicitudo Naturae) 182
puer 222; 405
pulmo 256; 266–267; 269
punctus 34; 65–66; 93–100; 356; 462; 471
putrefactio 121
Pythagoras 30; 74
Pythagorici 30

quadratum 150; 176; 455
quaerere *et* fugere 280–281; 377; 467; 468; 469; 474; 477; 512; 514; 515; 537
qualificatio 331; 341
qualitas 246; 252; 331; 332; 460. (*praedicamentum*) 9; 93; 106; 297; 322; 347. qualitas corporalis 414. qualitates mediae inter contrarias 274; 292; 295; 311; 314; 315; 347–348; 349; 386; 543–544. qualitates primae *vel* simplices (*videlicet* calidum, frigidum, humidum, siccum) 170; 171; 177; 216; 313; 314; 347; 348; 394; 414. qualitates terrestres 544
quantitas 94; 226; 227; 250; 265; 331; 332; 333; 336; 374; 458; 460. (*praedicamentum*) 9; 93; 106. quantitas naturalis rei 202
quaternitas 34; 36; 93
'quia' particula 361
quiditas (*v. etiam* essentia *et* quiditas) 29; 424; 425; 479; 490–493; 507. quiditas quiditatis 424; 491–492. quiditas simplex *et* composita (*vel* facta) 491; 492
quies 54–55; 61; 70; 71; 72; 143; 152; 226; 227; 251; 257–258; 331; 332; 526–527; 532; 534
quinarium 93

radius (1) (=radius lucis) 28; 248; 253; 254
radius (2) (=semidiameter) 277; 356; 471
radix 137; 153; 177; 190; 191
ramus 153; 189
rana 136
ratio (*v. etiam* virtus rationalis) 90; 363; 369; 446; 449; 506; 509; 510; 530. ratio intrinseca *et* extrinseca 352
ratio *et* sensus (*v. etiam* inductio) 178; 191–192; 198; 298; 300–301; 312; 343; 417; 506
rationalitas hominis 233
receptio 232; 235; 238–239; 245–246; 256; 257; 283; 285; 286; 289; 290; 297; 317–318; 319; 323; 331; 340; 353; 354–355; 357; 380; 381; 382; 383–384; 385–386; 387–388; 390; 396; 398; 399–400; 402; 405; 406–407; 409; 410–411; 419; 429–430; 431; 437; 439; 440; 441; 452; 454; 466–467; 482; 485; 499; 504; 543. receptio materialis *et* non materialis 340; 533. receptio sui 232; 398; 402; 441; 469. receptio transmutabilis (*vel* individualis) *et* non transmutabilis 429; 430; 467
recipiens cognoscens et comprehendens *et* non cognoscens neque comprehendens 388
recipiens *et* motor (*vel* receptum) 405–406; 407; 482
rectum (*v. etiam* linea recta) 15; 425
rectum *et* non rectum 520
reflexio lucis *aut* soni 248; 252–253; 540–541. reflexio fortis *et* debilis 252–253
regula 114
relatio (*praedicamentum*) 321; 322; 346–347; 352
relativitas sensibilium et sentientis 320–322; 344–348
rememoratio (*v. etiam* virtus rememorativa) 86; 218; 412; 452. rememoratio post mortem 90–91; 444; 445; 449–450; 477
repraesentatio 449; 475; 476
reptile 369
respectus: *v.* proportio (1); simpliciter *et* cum condicione
respiratio: *v.* anhelitus
responsio (*terminus grammaticus*) 361. responsio deminuta 361
rhetoricum: rhetoricum genus: *v.* genus verum *et* rhetoricum. rhetoricus modus doctrinae (*i. e.* declaratio per exemplum) 430
risibilitas hominis 233
rotunditas imperfecta 254

saliva 286
salsum 286; 291; 347
salus 378; 537; 538
sanguis 43. sanguis menstruus 146
sanitas 77; 164; 196–197; 347
sapientia 408
sapor 123; 171; 177; 271; 272; 274–275; 283; 285–293; 297; 303; 320; 322; 340; 344; 345; 347; 354; 398; 545. complexio saporum 291–293
saporosum 286
scientia 36; 119; 131; 135; 136; 137; 163; 164; 214; 215; 216; 217; 218; 219; 222; 360; 365; 368; 376; 411; 420; 443; 445; 465; 479; 501; 517; 531. scientia de anima 3–6; 22; 178; 179. scientia Divina 4; 5. scientia Moralis 5. scientia Naturalis 4; 5; 14; 494–495. scientia speculativa 4; 434; 494; 495; 501–502
scitum 412; 434; 443; 465
scriptura 28
scutum 307
securis 140–142; 146
semen (*v. etiam* sperma) 146
senectus 87; 88; 532
sensatio (=intentio sensibilis, *q. v.*) 373; 377; 391
sensatum (*v. etiam* sensibile (1); sentiens *et* sensatum) 14; 180; 223; 225; 258; 287; 391; 400; 468; 476; 483; 503; 504; 506
sensibile (1) (=quod sentiri potest) (*v. etiam* sensatum; differentiae sensibilium) 12; 29; 34; 59; 86; 170; 208; 209; 210; 212; 213; 219–357; 358; 367; 372–373; 374–375; 376; 377–378; 381; 382; 384; 391; 418; 419; 421; 422; 439; 457; 466; 469; 470; 471; 472; 474; 475; 484; 503; 504; 505; 506; 528; 536–537 538; 539–546. sensibile deminutum *vel* debile 276; 287–288; 316. sensibile essentialiter (*vel* per se) *et* accidentaliter 226–229; 233; 234; 235; 331–335; 374. sensibile extra animam *et* in anima 340–341; 342; 373; 400. sensibile intensum *vel* male 276; 287–288; 316; 318; 347; 418; 545–546. sensibile non materiale (*i. e.* imago) 506. sensibile proprium *et* commune (*vel* universale) 224–226; 227; 228; 229; 331–336; 374–375. sensibile super ipsum sensum positum: *v.* positio. absentia sensibilium (*vel* sensus): *v.* praesentia *et* absentia extrinsecorum. privationes sensibilium: *v.* sensibile *et* non sensibile
sensibile *et* non sensibile 275–276; 287–288; 316
sensibile (2) (=habens sensum) 98; 111; 145; 535
sensibile (3) (=virtus sensibilis, *q. v.*) 176
sensus (1) (=*aut* virtus sensibilis *aut* instrumentum eius) (*v. etiam* virtus sensibilis) 6; 13; 14; 17; 21; 26; 31; 36; 59; 77; 78; 86; 87; 88; 98; 101; 102; 104; 108; 112; 119; 124; 125; 127; 130; 132; 135; 142; 146; 152; 154; 155; 156; 159; 162; 163; 164; 168; 169; 170–171; 177; 179; 180; 188; 191; 208–214; 219–357; 358–362; 363; 365; 366–367; 369–377; 379; 381; 382; 384; 391; 397; 398; 400; 402–403; 418; 419; 421; 422; 423; 424; 430; 438; 440; 441; 462; 464; 465–477; 503; 504; 506–507; 509; 513; 528; 533–546. sensus communis (*vel* sentiens primum *vel* ultimum) 228; 334–357; 373; 414; 415; 416; 422; 457; 468; 470–471; 499. operatio sensus communis 356–357. sensus debilis 270–272; 282–283. sensus non terminatus 529. sensus per contactum *et* a remoto 305–306; 311. sensus per contingentiam 333. sensus perfectior 272. sensus quo sentimus (*vel* comprehendimus) nos sentire 337–348; 349. sensus sextus 324–333; 414. sensus sui 210; 337; 338. defectio singuli sensus 325–326; 330. error sensus 225; 237; 362; 371; 374; 375. privatio sensus 534. sensus simplices *et* sensus humani 228. compositio sensuum 210; 328–329. corruptio sensuum 258; 316; 318; 344; 345; 347; 545–546
sensus (2) (=argumentum ex sensu): *v.* ratio *et* sensus; inductio
sentiens (*v. etiam* sensus) 164; 223; 313; 318; 325–326; 331; 418; 430; 439; 504; 539. sentiens primum (=sensus communis, *q. v.*) 343; 353; 357. sentiens ultimum (=sensus communis, *q. v.*) 350; 353
sentiens (*vel* sensus) *et* sensatum (*vel* sensibile) 243; 340–345; 382–383; 391; 398; 421; 466
sentire: sentire ex se absque extrinseco 210–211. sentire in actu (*i. e.* ultima perfectio sensus) 219; 220. sentire per simile 107; 360
separabile *et* non separabile (*v. etiam* abstractum) 386; 389; 395; 397; 403; 461; 488
septentrionalis quarta terrae 408
sermo: sermo compositus 230. sermo deminutus (*v. etiam* demonstratio deminuta) 33; 96; 435; 460; 479. sermo demonstrativus *et* sufficiens: *v.* demonstratio probabilis
serpens 136

serra 203
siccitas 77; 293
siccitas et humiditas intensae 290
siccum (*v. etiam* qualitates primae) 128; 283; 286; 295; 304
sigilli impressio 139; 317; 540; 541
significatio verborum 546
silentium 288
similitudo 261–262; 263; 274–275; 416; 417; 420
simitas 423; 425
simplex (*v. etiam* elementum) 114; 153; 192; 197; 278; 421–422; 455; 457; 534; 536; 542–544
simplicitas: simplicitas intellectus agentis 440; 447. simplicitas intellectus materialis 386; 389; 395; 426; 428; 432; 440; 447; 466
simpliciter (*vel* absolute) *et* cum condicione (*vel* proprie, *vel* in respectu) 292; 410; 431; 478; 480. simpliciter *et* in respectu individui 407; 444; 447; 448–449
simultaneitas 307–308; 352; 353; 354; 355; 356; 372
simum (*vel* simus, *sc.* nasus) 479
sitis 171
situs 92; 96; 239; 265
Socrates 227; 228; 334; 374; 448; 464. filius Socratis 334
sol 28; 42; 239; 253; 371; 488
solidum corpus 250
sollicitudo: sollicitudo divina 182. sollicitudo Naturae 330
somnus 6; 135; 136; 146; 155; 211–212; 367; 511; 524
sonare *et* audire 343
sonorum 260; 261; 264–265
sonus (*v. etiam* vox) 225; 245; 247–269; 270; 278; 296; 297; 301; 307; 314; 317; 320; 321; 322; 323; 327; 341; 342; 343; 344; 346; 347; 349; 385; 418; 471; 537; 542; 545; 546
Sophistae 360
Sophistica (*v. etiam* dubitatio) 174
sorites 536–537
species (*v. etiam* genus *et* species; individuum *et* species; conservatio speciei; permanentia in specie) 75; 168; 171; 175; 274; 421; 465. species humana 448. aeternitas speciei humanae 407
sphaera (*v. etiam* pila) 20; 64; 109; 251; 252. sphaerae Democriti: *v.* atomi
sphaerica figura a sensatis facta 248–249; 252; 253–254; 277–278
sperma 43
spira in aure 258
spirituale *et* materiale (*v. etiam* esse naturale *et* extraneum) 232; 277; 278
spissitudo 34
splendens *et* non splendens 296
spongia maris 111; 155; 163; 177
stella (*v. etiam* caeleste corpus) 42; 240; 530. stella erratica: *v.* planeta. motus diurnus stellarum 530–531. orbis (*vel* sphaera) stellarum fixarum 530–531
stimulatio 262
stypticum 291
subiectum 133–134; 159; 167; 168; 172; 203; 205; 221; 223; 233; 237; 260; 296–297; 338; 348–349; 399; 403; 408; 428; 498; 499; 525. subiectum intellectorum movens, *vel* receptum (=formae quae sunt imagines verae) 400–401; 402; 407; 412. subiectum intellectorum recipiens (=intellectus materialis, *q. v.*) 396; 397; 400–401; 402; 412; 452; 499. subiectum sensatorum 400
subiectum (*vel* locus, *vel* magnitudo) *et* intentio (*vel* definitio, *vel* essentia et forma, *vel* virtus, *vel* actio) 119; 123; 125; 157; 158; 205; 232; 344; 353–354; 357; 362; 379–380; 468; 507; 510; 526
subiectum *et* praedicatum 230; 233; 457
substantia (*v. etiam* cognitio substantiae; anima: substantia animae; homo: substantia hominis; intellectus: substantia intellectus materialis; imaginatio: substantia imaginationis): (*praedicamentum*) 9; 106; 130; 297. substantia composita 132; 133; 163; 166. substantia separata 403. differentiae substantiae 228. modi substantiae 130–131; 133; 140; 163; 166. transmutatio substantiae 59
sufficiens demonstratio *vel* sermo: *v.* demonstratio probabilis
sufficientia sibi 369
superficies 15; 25; 36; 93; 97
superius *et* inferius (*v. etiam* motus ad superius *et* ad inferius) 190–191
syllogismus: syllogismus categoricus 4; 68; 69–70; 133; 165; 193; 194; 326–327; 368; 527; 536. syllogismus circularis 69–70. syllogismus hypotheticus 19; 54; 55; 96; 293–294; 320; 330–331; 372–373; 414; 419; 473

tabula 395; 430
tactus (*v. etiam* contactus) 125; 156; 163; 168; 169; 170; 171; 172; 177; 226; 228; 243; 244–245; 261–262; 272–273; 279; 284–285; 293–316; 319; 320; 321; 324; 328; 348; 350; 386; 528; 536–537; 538; 542–545; 546. homo boni tactus 273
talpa 163; 330
tangens *et* tactum 243
tangere simile *et* dissimile 360
tangibile (1) (=quod tangi potest) 171; 261–262; 288; 293–294; 295–298; 299; 302; 303; 306; 307–309; 311; 312–315; 319; 320; 321; 322; 323; 324; 327; 536–537; 538; 543–544; 545
tangibile *et* non tangibile 316
tangibile (2) (=habens sensum tactus) 298

'tantum' particula 450
temperamentum 346–348
tempus (*v. etiam* prioritas; simultaneitas) 375; 390; 456–457; 458–461; 465; 467; 522
termini syllogismi 70
terra (1) (elementum) 43; 54; 104; 107; 108; 189; 191; 192; 210; 278; 302; 329; 542; 543
terra (2) (=solum) 232
terra (3) (=οἰκουμένη), *vel* habitatio 237; 371; 408
tersum corpus 253
testacea 155
tetracubitum 52
texere 85
Thales (*perperam* Melissus) 42; 114
Themistius 19; 35; 226; 299; 308; 389–391; 406; 432; 433; 444–446; 447; 448; 452–453; 480; 487; 489; 496; 501. Themistii de Anima liber 480
Theophrastus 389–390; 399; 432
tigres 277
Timaeus (Platonis) 34–35; 62–75; 102; 322
timor 21; 25; 83; 84; 85; 364; 514
timorosum 21; 364; 515
tinnitus in auribus 259
tonitruum 322
tonus (irah) (=μέλος) 263; 264
totum *et* pars 116; 145; 159
trachea (*sc.* arteria): *v.* canna
translatio alia libri de Anima 46; 86; 218; 284; 452; 469; 480; 514; 519; 526
transmutatio *vel* alteratio (*v. etiam* motus alterationis) 21; 188; 193; 194; 195; 198; 199–200; 205–207; 209; 215–216; 217–219; 222; 223; 278; 292; 347; 358; 371–372; 375; 381; 382; 383; 384; 386; 395; 418–419; 430; 451; 466; 482; 505; 539–540. transmutatio essentialiter *et* accidentaliter (*vel* mediante alio) 419. privatio transmutationis 417–418
transpositio in ordine sermonis Aristotelis 382; 460
triangulus 15; 176
tricubitum 52
trinitas 34; 36; 93
tristitia: *v.* contristatio
turris 474–475
tussis 268

umbra 253; 254
unctuosum 291; 322
unitas (1) (=continuatio) 121; 254–256
unitas (2) (=punctus, *aut* instans, *aut* atomus, *etc.*) 92–102; 462
universale 234; 409; 440; 448
universale *et* particulare (*vel* individuum, *vel* proprium) (*v. etiam* individuum *et* species) 11–12; 111; 113; 116; 174–175; 176; 182; 220–221; 224; 228; 362; 415–416; 438; 531–532
unum (numerus Platonicus) 34; 35; 36; 37
unum *et* plura (*v. etiam* anima: divisio animae; intellectus: numeratio intellectuum) 33; 45; 158–159; 255; 293–303; 327–328; 353–357; 422; 457; 459; 461; 471–472; 491; 519; 530; 539
unum et ens 139
usus et exercitium 453–454; 494
utile 514; 538
utilitas imaginationis 377–378

vacuum 242–243; 248; 254; 259
vapor 42
vas terminans 251–252
vegetabile: *v.* planta
velle: *v.* desiderium
velocitas 237; 250; 257; 262; 505
velox *et* tardum 262
vena 283. superpositio venarum 228
ventriculum 137; 476
ventus 48; 278; 323
verba (=sermo) 546
verbum (=ῥῆμα) 457
verecundia 17
veritas: veritas sensatorum et intellectorum (*v. etiam* verum *et* falsum) 400; 401; 407; 412; 455. permanentia veritatis 362
vermes 367
verum *et* falsum (*vel* error) 360; 362; 363; 365; 367; 368; 371–372; 374–375; 455–457; 463–464; 465; 477–478
verum uno modo, non verum alio modo 345; 347; 406–409
vicinatio elementorum 76
videns *et* visum (color) *et* medium 241
vigilia 6; 136; 146; 155; 371; 511; 524
virtus: virtus activa *et* passiva 208–213; 343; 381–386; 426–427; 451. virtus agens propinqua *et* remota 420. virtus animalis 496. virtus appetitiva (*v. etiam* appetitus; virtus concupiscibilis; virtus desiderativa) 520; 521; 524. virtus augmentativa (*v. etiam* augmentum) 124. virtus cogitativa (=*aut* virtus rationalis, *i. e.* intellectus, *aut saepius* minor quaedam virtus hominibus propria) (*v. etiam* cogitatio) 90; 172; 178; 225; 415–416; 419; 449–450; 476; 514; 521; 530. virtus cogitativa a rationali distincta 415–416; 476. virtus composita *vel* mixta 369–370; 372; 376; 441–442. virtus compositiva 457. virtus comprehendens universale *et* particulare 531. virtus comprehensiva (*i. e. aut* intellectus *aut* scientia *aut* existimatio *aut* sensus) (*v. etiam* virtus distinctiva) 36–37; 365; 376; 379; 397–398; 471; 507. virtus concupiscibilis, *vel* concupiscentia (*v. etiam* virtus appetitiva; virtus desiderativa) 6; 10; 17; 20; 25; 159; 172; 178; 268; 446; 468; 469; 509; 510; 522. virtus conservativa (=virtus rememorativa, *q. v.*) 363. virtus desiderativa (*v. etiam*

desiderium; virtus appetitiva; virtus concupiscibilis) 63; 121; 168–169; 509; 510–511; 512; 517–532. virtus distinctiva *vel* distinguens (*v. etiam* virtus comprehensiva) 169; 365; 398; 415–416; 417; 440; 507. virtus generabilis et corruptibilis 90. virtus generativa (*v. etiam* virtus nutritiva) 184; 511. virtus imaginativa (*v. etiam* imaginatio) 86; 226; 268; 365; 379; 384; 387; 397; 405; 409; 415; 416; 419; 424; 438; 449; 450; 452; 457; 499; 510; 512. virtus in corpore: *v.* corpus (1): corpus aut virtus in corpore. virtus informativa (*v. etiam* formare per intellectum) 476. virtus intelligens *vel* intelligibilis (*v. etiam* virtus rationalis; intellectus) 10; 62; 169; 178; 179; 180; 417; 521. virtus irascibilis 509. virtus irrationabilis 509; 511. virtus iudicans 441. virtus materialis 418; 454; 476. virtus movens, *vel* motiva in loco 39; 77; 125; 159; 169; 172; 507–508; 511–532. virtus (*vel* forma) movens abstracta 410. virtus nutritiva (*v. etiam* nutrimentum) 10; 121; 124; 136; 154–156; 168; 169; 176; 180; 181–208; 211; 319; 509; 511; 512; 521; 532. virtus principalis (=*βούλησις*) *et* non principalis 510–511. virtus rationalis *vel* rationabilis (*v. etiam* virtus intelligens; intellectus) 138; 148; 213; 220; 221; 355; 357; 365; 379–507; 509; 510; 522. virtus recipiens 419. virtus rememorativa *vel* conservativa (*v. etiam* rememoratio) 226; 363; 415; 416; 419; 449; 476. virtus sensibilis (*v. etiam* sensus) 39; 63; 86; 88; 112; 125; 135; 136; 144; 168; 176; 180; 208; 223; 379; 414; 415; 416; 419; 424; 430; 468; 472–473; 509; 521; 533–535. virtus speculativa (=virtus intelligens, *q. v.*) 178. virtus tangibilis (*v. etiam* tactus) 125

visibile 229–235; 238–241; 286; 321; 324; 540. visibile in se *et* apud nos 488

visibile *et* non visibile 275; 287; 288; 316

visio (*i. e.* visus in actu) 338; 366

visus 144; 145; 156; 164; 177; 211–212; 223; 225; 226; 227; 228; 229–244; 247; 256; 258; 275; 276; 277; 282; 286; 287; 288; 289; 294; 295; 296; 297; 306; 307; 309; 310; 311; 314; 316; 320; 321; 328; 330; 333–335; 336; 337; 338–340; 341; 343; 345; 347; 348–349; 350; 366; 377; 401; 418; 439; 451; 462; 464; 469; 470; 488; 537; 541; 542; 546. animal boni visus 273; 282

vita 29; 47; 112; 120; 125; 127; 132; 133; 134; 146; 152; 153; 154; 155; 158; 186; 188; 201; 449; 533. longitudo vitae 535. actiones attributae vitae 152–153

vivum *et* non vivum 105; 132

vociferatio 263–269

voluntaria actio 363; 390; 438; 439–440; 495; 519; 530

voluntas 169; 268; 390; 439; 495; 519; 530

voluptabile *vel* voluptuosum: *v.* delectabile

voluptas (*v. etiam* gaudium; delectatio) 101; 159; 169; 522

voluptuosus 515

vox (1) (=sonus animati) 263–269

vox (2) (=passivum auditus): *v.* sonus

vultures 277; 278

Ypocras: *v.* Hippocrates